

Z B O R N I K
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
IX
KNJIGA 5

REDAKTORI:
Nevenka Mancia, arhivista i
Dragoslav Džinić, potpukovnik

ODGOVORNI UREDNIK
Miloš Krstić, potpukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 5

Partijsko-politička dokumenta 1944. god.

BEOGRAD
1969.

DOKUMENTA
O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOSTI
U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

januar – april 1944.

BR. 1

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. KORPUSA NOVJ OD 1. JANUARA 1944. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

CK KPS²

ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, 1. 1. 1944
broj

GLAVNOM STABU NOV I POS,
zameniku politkomesara

Od poslednjeg izveštaja koji smo vam poslali, stanje partijske organizacije u našim jedinicama prilično se popravilo, ali još ne možemo tvrditi da je to stanje zadovoljavajuće. Dajemo vam uglavnom pregled stanja i rada partijske organizacije u jedinicama.

XXXI divizija: Ova divizija je između svih naših jedinica najbolja. U svim brigadama ove jedinice uspostavljena je partijska organizacija, od ćelija do bataljonskih i brigadnih biroa. Sve te jedinice dosta redovno dostavljaju partijske izveštaje, što dokazuje da je partijska organizacija u ovim jedinicama ipak do izvesne mere srasla sa životom. Ima, međutim, još mnogo slabosti u radu partijskih ćelija, kako u organizacionom tako i političkom pogledu. Malo gde je ćelija zaista organizovana onako kao što bi trebalo da bude (raspodela rada, redovni sastanci itd.), što ima za posledicu njenu slabu političku aktivnost i uticaj te aktivnosti uopšte na partizane i vojne jedinice kao celinu.

XXXII divizija: Divizija je u svim pogledima najslabija. Pre kratkog vremena pretrpela je u poslednjoj ofanzivi³ teške udarce, kojima nije bio toliko uzrok pritisak neprijateljeve ofanzive, koliko partijsko-politička slabost u svim jedinicama

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja SRS v Ljubljani (u daljem tekstu: IZDG u Ljubljani), f. 233/1.

² Dopisano mastilom.

³ Verovatno je reč o nemačkoj ofanzivi u novembru 1943 (vidi tom VI, krnj. 8, dok. br. 150, 152 i 153, knj. 9, dok. br. 73 i 112).

ove divizije, što se snažno odrazilo na vojnu sposobnost ovih jedinica. Da samo ukratko iznesemo to, da u većini jedinica nije postojala partijska organizacija, a ukoliko je postojala, bila je jako uska i sektaška i uopšte nije bila politički aktivna. Glavni uzrok tome je bila masa interniraca koja se posle kapitulacije Italije u najvećem broju — od onih koji su ostali u Slovenačkom primorju — zadržala u toj diviziji. Ovi internirci su većim delom bili intelektualci, sem toga, bio je i veliki broj takvih koji su nekada već bili partizani i u prvoj jačoj ofanzivi u Ljubljanskoj pokrajini predali se neprijatelju,⁴ i tako dospeli u internaciju. Jasno je da je takav materijal mogao samo negativno uticati, u svim pogledima, na jedinice ove divizije. Svi ovi internirci su u ogromnoj većini zaposeli skoro sve komandne položaje (komandanti, politkomesari). Njihova slabost bila je u tome što su to bili ljudi bez ikakvih partizanskih iskustava, a u pogledu borbenosti krajnji oportunisti. Pred svakom manjom poteškoćom klonuli su i tako vodili svoje jedinice — pod najmanjim pritiskom neprijatelja — iz poraza u poraz. Naročito nesposobni su se pokazali ovi ljudi u partijskom radu. Ukoliko su organizovali partijsku organizaciju, ta je organizacija bila uglavnom organizacija takozvanih »Kranjaca«,⁵ i zapostavljali su domoroce. Sa sobom su takođe doneli i stari odnos Slovenaca bivše Jugoslavije prema Primorcima. To je dovelo do velikog neraspoloženja svih domorodaca prema komandnom kadru u tim jedinicama, koje je došlo do izražaja u opštoj kampanji protiv Kranjaca. Jasno je da je takvo postavljanje stvari destruktivno delovalo na sve naše jedinice i dovelo do teških poraza u poslednjoj ofanzivi. Ne želimo prećutati da smo delimično i mi bili krivi tome, da nismo sve to pravovremeno primetili i preduzeli potrebne mere. Sada je u toku izmena svih tih kadrova i organizovanje partijske organizacije u ovim jedinicama sasvim nanovo. Posle preduzimanja ovih mera, stanje partijske organizacije u ovoj diviziji popravljja se.

Gorenjski odred: Iz tog odreda zapravo još nismo primili nijedan partijski izveštaj; takođe nismo lično kontrolisali rad partijske organizacije u toj jedinici. Zbog toga nam tačnija slika o stanju i radu partijske organizacije jedinica Gorenjskog odreda nije poznata. Ukoliko smo uspeli uticati na partijski rad u ovim jedinicama, učinjeno je to preko raznih cir-

⁴ Verovatno se misli na tzv. treću neprijateljsku ofanzivu, koja je trajala od 16. jula do 4. novembra 1942 (vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 173, knj. 4, dok. br. 10, 13, 14, 20, 24, 46, 75, 87, 151 i 181).

⁵ Misli se na Slovence koji su živeli u delu Slovenije koji se do aprila 1941. nalazio u sastavu Jugoslavije.

kulara koje smo izdali, i ličnim razgovorima sa pojedinim rukovodiocima koji su posetili naš štab.

Briško-beneški i Južnoprimorski odred se tek organizuju,⁶ pa vam trenutno ne možemo dati nikakve podatke o partijskoj organizaciji u ova dva odreda.

Sa Koruškim odredom nemamo do sada još nikakve direktne veze, te nam je stanje u partijskoj organizaciji tamo sasvim nepoznato. U jedinicama komande Idrijskog područja je partijska organizacija delimično uspostavljena, ali je njena aktivnost još slaba. Uticaj partijske organizacije u jedinicama ovog područja je trenutno više rezultat rada pojedinih članova nego partije kao organizacije, pošto još nije živnula.

Ono što sam izneo o stanju partijske organizacije u 32. diviziji ne odnosi se na 19. SNOB »Srečko Kosovel«, jer je ova brigada tek prilikom poslednje reorganizacije priključena 32. diviziji.⁷ Stanje partijske organizacije u toj brigadi je još dosta dobro i svuda su organizovane ćelije, bataljonski i brigadni birovi. I njena aktivnost u brigadi je dosta velika, što se vidi iz toga da je i u vojničkom pogledu ova brigada zapravo jedna od najaktivnijih.

Svi raniji cirkulari, kao i različit partijski i drugi materijal kojim raspolažemo, poslati su svima gore navedenim jedinicama. Uzev u celini, partijska organizacija u svim našim jedinicama je još sektaška, što se vidi iz toga da je broj članova partije još veoma malen i da partijsku organizaciju sačinjava uglavnom komandni kadar, dok su partizani — članovi partije vrlo retki. Sektaštvo i oportunizam dolaze do izražaja i u vrlo slaboj popularizaciji Partije, tako da ogromna većina naših partizana ne zna šta je Partija i njena rukovodeća uloga u narodnooslobodilačkoj borbi. Slabost partijske organizacije dolazi do izražaja i u tome da je veći deo kadra neiskusn, jer je mlad i politički nedovoljno izgrađen. Slab odnos prema partijskoj organizaciji ima i većina naših komandanata, koji su inače stariji i bolje izgrađeni članovi. Oni su dobri vojnici, ali zaboravljaju da je njihova partijska dužnost da vode računa i

⁶ Naredbu za formiranje Briško-beneškog NOP odreda izdao je Štab 3. operativne zone »Alpske« 2. decembra 1943 (vidi tom VI, knj. 9, dok. br. 5 i 81). Južnoprimorski odred je formiran na osnovu naredbe Štaba 3. operativne zone »Alpske« od 18. decembra 1943 (vidi tom VI, knj. 9, dok. br. 82).

⁷ Prema naredbi Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 7. novembra 1943 (kojom se odobrava formiranje 26 — kasnije 31 — d 27 — kasnije 32, odnosno 30 — divizije NOV i POJ) 19. NO brigada »Srečko Kosovel« ostala je pod neposrednom operativnom komandom Štaba 3. operativne zone »Alpske« (vidi tom VI, knj. 8, dok. br. 76). U sastav 32. divizije uključuje se na osnovu naredbe Štaba 9. korpusa NOV i POJ od 22. decembra 1943 (vidi tom VI, knj. 9, dok. br. 103).

o tome kakvo je političko stanje njihovih jedinica, a u prvom redu stanje partijske organizacije. Veoma retki su sastanci čelija na kojima bi se po partijskoj liniji raspravljalo o svim tekućim pitanjima njihovih jedinica.

Do sada sam posetio većinu jedinica Goričke divizije⁸ i delimično Kosovelovu brigadu. Prilikom ove posete prisustvovao sam sastancima četnih čelija, bataljonskih i brigadnih biroa, održavao partijske konferencije po bataljonima⁹ primao u Partiju obične partizane, dobre borce, organizovao partijsku organizaciju gde još nije postojala, menjao partijske rukovodi-
oce (sekretare čelija, bataljonskih i brigadnih biroa) koji nisu odgovarali. Prilikom ove posete razvio sam opštu partijsko-političku kampanju. Isto tako je bilo i u 16. brigadi »Janko Premrl Vojko«, gde su Luka,⁹ Primož¹⁰ i Bojan¹¹ sproveli partijsku kampanju kao što sam već prošlog puta napomenuo. Sve ostale jedinice još nisam lično posetio. Sada imam u planu da na isti način učinim posetu svim jedinicama Triglavske divizije¹² i Gorenjskog odreda.

U prilogu vam dostavljamo izveštaje brigadnih biroa, i nekoliko cirkulara i pisama koje su razni biroi slali svojim podređenim organizacijama. I iz ovih izveštaja videćete delimično stanje i rad partijske organizacije kod nas.

U 31. diviziji je zamenik politkomesara Branko Karapandža Matjažek, a u 32. diviziji Mirko Zlatnar, koji je posle kapitulacije Italije došao iz internacije, ali je inače stari član partije, još iz bivše Jugoslavije. Ovi kadrovi ne odgovaraju sasvim svojoj funkciji, kao i mnogi drugi na nižim partijskim funkcijama u vojsci. Partijski rukovodioci se stalno menjaju i na odgovorna mesta se postavljaju najbolji. To naročito možemo sada kada priličan broj našeg partijskog kadra šaljemo u partijsku školu pri PK KPS za Primorje,¹³ gde se politički uzdižu i tako osposobljavaju za odgovorna mesta partijskih rukovodilaca u vojsci. Prilikom obilaženja jedinica uzimao

⁸ Tako se nazivala 32. divizija.

⁹ Franc Leskošek. On je, kao sekretar Centralnog komiteta KP Slovenije, od 20. septembra 1943. do kraja januara 1944. boravio u Slovenskoj primorju.

¹⁰ Aleš Bebler, tada sekretar Pokrajinskog komiteta KP za Slovensko primorje.

¹¹ Bojan Štih, tada šef obaveštajnog odseka 3. operativne zone »Alpske«.

¹² To jest 31. NO divizije.

¹³ Partijska škola pri Pokrajinskom komitetu Komunističke partije za Slovensko primorje svoj prvi tečaj započela je 31. oktobra 1943. u Vojskom. Namenjena je bila srednjem kadru iz vojske i sa terena. Rukovodilac škole bio je Ivan Bratko Andrej (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 535/1).

sam, u dogovoru sa PK KPS za Primorje, po jednog člana PK, pa smo zajedno radili u vojsci. Isto tako sam uzeo i po nekog člana OK^u sa terena na kome se jedinica nalazila, te je sa mnom vršio kontrolu i uspostavljao partijsku organizaciju u vojsci. Ovu praksu smo uveli zbog toga da partijska organizacija u vojsci dobije zaista svu pomoć. Nastaviću ovakvu praksu kad god budem na terenu. To je dobro i zbog toga da se uspostavi što bolji kontakt i saradnja partijske organizacije u vojsci sa terenom. Potreba za tim se pokazuje i zbog toga što naša vojska održava vrlo mnogo mitinga sa civilnim stanovništvom, a što se do sada obavljalo u najviše slučajeva mimo partijske i drugih organizacija na terenu. Primili smo vaš cirkular od 19. 12. 43.¹⁵ i pismo druga Rudi-ja.¹⁶ Imena drugova za divizijske partijske savete i politodjele javićemo odmah čim primimo uputstva CK KPS[lovenije] u vezi toga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara:
Branko Babič-Vlado
Vlado

¹⁴ Okružnog komiteta

¹⁵ Verovatno se odnosi na okružnicu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 18. decembra 1943 (neki primerici ovog dokumenta su datirani sa 19. decembrom 1943), koja govori o organizovanju političke kampanje za popularizaciju Drugog zasedanja AVNOJ-a i maršala Tita (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 8/1).

" Viktor Avbelj

BR. 2

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. PROLET-
TERSKE BRIGADE 2. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 1. JA-
NUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE
O ORGANIZACIONOM I POLITIČKOM STANJU BRIGADE
POSLE PRELAZA U SANDŽAK¹

DRUGA PROLETERSKA BRIGADA

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljem vam izveštaj o stanju partijske organizacije u
brigadi, od 30 jula do 31 decembra 43 godine.

Partijska organizacija u brigadi s konca jula meseca bro-
jala je 333 člana KPJ sa drugovima iz sandžačke brigade.² Do
4 decembra partijska organizacija u brigadi brojala je isto 333
člana na licu a u rashodu je bilo 35. Za vreme od 30 jula do
4 decembra otišlo je iz brigade 30 partijaca sandžaklija, 19
partijaca na nove dužnosti, a 19 je poginulo u borbama na raz-
nim mestima. To je svega 68 partijaca, za toliko je partijska
organizacija brigade porasla za četiri meseca.

Sada u brigadi ima na licu 203 člana. Socijalni sastav:

	radnika	77	seljaka	68	intelektualaca	39	nam. ³	5	dom. ⁴	4
Rashod	"	12	"	13	"	2		Svega		27
Kand.	"	6	"	7	"	2		"		15

Ovo je brojno stanje na kraju decembra meseca prošle
godine, a gubici članova partije iz ona dva naša bataljona⁵ još
nam nisu poznati. Od delova I i II bataljona koji su prešli
Lim stvorili smo jedan kombinovani bataljon,⁶ koji će ostati

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Instituta radnič-
kog pokreta Jugoslavije (dalje: Arhiv IRPJ), Fond CK KPJ, 1944/1.

² Odnosi se na 3. sandžačku brigadu. (Opširnije o stanju u ovoj
brigadi posle borbi na Sutjesci vidi tom II, knj. 11, dok. br. 117, str.
216; tom IX, knj. 4, dok. br. 25).

³ nameštenika

⁴ domaćica

⁵ U borbama 1. bataljona (užičkog) i 2. bataljona (čačanskog) pro-
tiv jedinica nemačke 1. brdske divizije noću 3/4. decembra u Sokolići i
Koševini, na levoj obali Lima, poginulo je oko 139 boraca (vidi tom I,
knj. 16, dok. br. 70, 99 i 123; Arhiv VII, reg. br. 7/5, k. 732A).

⁶ O formiranju kombinovanog bataljona vidi tom I, knj. 16, dok.
br. 93.

sve dotle dok se ostali delovi ne iskupe. Partijska organizacija u brigadi podeljena je na 19 jedinica, od kojih su četiri štab-ske a one ostale su po četama, u bolnici, intendanturi i bacač-kim odeljenjima. Partijske jedinice u štabu broje obično od 5—8 članova, a po četama od 12—17 prosečno. Rad partijskih jedinica po četama odvija se ravnomernije nego u štabskim jedinicama. Štab-ske jedinice često puta prave velike propuste u pogledu partijskog rada u jedinici. To je slučaj gotovo kod svih štab-skih jedinica u brigadi. Po neka štab-ska jedinica u bataljonu malo [se] odvoji od ostalih u odnosu na teoretski rad. Partijske jedinice po četama koriste svako slobodno vre-me za svoj sastanak, bilo teoretski bilo praktični. 1 kod četnih jedinica provlači se aljkavost u pogledu rada, bilo teoretskog ili praktičnog, što najviše zavisi od partijskih rukovodilaca po četama, što dovoljno ne uočavaju momente kad treba jedinica da se sastane po nekom praktičnom pitanju itd. Ovo su vrlo retki slučajevi. Partijnost kod partijaca u brigadi na zavidnoj je visini, ali se uvek pored toga provlače razne slabosti kod pojedinaca. To se obično dešava kod mlađih članova Partije i kod pojedinih nižih vojničkih rukovodilaca, koji se u izve-snim momentima potpuno zaborave, jer ne shvaćaju dovoljno vrednost i dužnost člana Partije. To sve dolazi od toga što su pojedine partijske jedinice i partijski rukovodioci nedovoljno budni i aktivni i tako usled te neaktivnosti i nebudnosti pro-vlače se razni nedostaci i izbijaju na površinu razne slabosti pojedinaca u Partiji kao na pr. pojedini članovi Partije i niži vojni rukovodioci slabo se odnose prema svojim pretpostav-ljenim starešinama (zloupotrebljavaju drugarski odnos prema njima). Često puta naprave rđav i nepravilan postupak prema narodu, slabo se odnose prema zarobljenicima, isto tako slabo se odnose i prema kolektivu, kao na primer pojedine stvari i novac po neko zadrži kod sebe. To su isto tako vrlo retki slučajevi u brigadi. Ukupno odnos partijaca prema nepartij-cima je dobar i starih drugova prema novim.

Rad po sektorima ukupno u celoj brigadi zadovoljava u potpunosti.

Vojnički sektor: Na ovom sektoru rađeno je sve ono što je najpotrebnije našim nižim vojnim rukovodiocima i novomo-bilisanim borcima. Kao na pr. obuka sa svim vrstama oružja s kojima je naša brigada naoružana, borbena obuka, egzercir, čitanje karata itd. Zatim čitanje pojedinih članaka iz Vojne rat-ne službe i pojedinih članaka iz taktike, koji su najaktuelniji za naše jedinice. Koncem avgusta meseca održan je jedan voj-nički kurs pri štabu brigade, koji je trajao oko 20 dana i usled pokreta nije završen. Na kursu je bilo 20 drugova, vodnika,

zamenika komandira, desetara. Kurs je imao veliki uspeh za one koji su bili na kursu i za celu brigadu.⁷ Posle svake akcije komandni kadar po bataljonima izvlači nedostatke koji su izbili na površinu u toku izvođenja akcije.

Politički sektor: Politički rad u brigadi odvijao se najviše po četama i bataljonima. Za ovo vreme održana su nekoliko predavanja od strane politodjela iz štaba brigade, po bataljonima. Ova predavanja su bila: 1. O političkim partijama u Jugoslaviji. 2. Šta je demokratija? 3. Sta je država? Pored toga su i bataljoni radili redovno po četama razne referate, čitali razne brošure iz naše literature, koji su im bili na raspoloženju. Bataljonske konferencije su rede održavane usled češćih pokreta i rasturenih bataljona. Najčešće su držane četne konferencije na kojima prisustvuje politički komesar ili neko od štaba bataljona. A ponekad se desi da neko prisustvuje i od štaba brigade ili polit, odjela. Na tim konferencijama je diskutovano o životu unutar jedinice (čete ili bataljona) i uvek na svakom sastanku o političkoj situaciji kod nas u zemlji i u svetu. Drugove najviše interesuje stav saveznika prema nama i prema Draži Mihailoviću odnosno prema izbegličkoj vladi.

Rad po Skoju bio je dobar, pored toga što je Partija pružala što veću pomoć Skoju, sekretar brigadnog rukovodstva Skoja nije odgovorio na svojoj dužnosti, te je zbog toga i smenjen. Stanje Skoja ćete videti iz izveštaja koje će podneti rukovodilac brigadni. Partijska organizacija u brigadi vodi kurs da se Skoju pruži što veća pomoć u radu.

Politički rad u narodu: odvija se po bataljonima, tj. gde koji bataljon bivakuje, politički komesari bataljona držali su političke konferencije sa narodom, u svakom mestu kuda smo prolazili i gde smo se zadržavali najmanje po pola dana. Na tome sektoru imali smo veliki uspeh u radu, tako da je bio vrlo redak slučaj da negde kad držimo konferenciju da se ne javi po nekoliko omladinaca dobrovoljno u našu vojsku. Isto tako osnovali smo i NOO u onom selu gde nisu postojali. Pored toga rad po sektoru AF2-ea u prvo vreme bio je potpuno zabačen kao da uopšte ne postoji. Mi smo u tome učinili jedan koreniti prelom te tako taj sektor je oživeo, po njemu se radi jednako kao po svim sektorima.⁸

⁷ Kurs je održan u prvoj polovini avgusta (vidi Miodrag Milovanović Lune: »Nedovršeni dnevnik«, Vojnoizdavački zavod (dalje: VIZ), Beograd, 1968, str. 150).

⁸ Brigada je organizacije AFŽ-a pokrenula na veću aktivnost na osnovu direktive političkog komesara 2. udarnog korpusa NOVJ od 27. X 1943 (vidi tom III, knj. 6, dok. br. 33).

Sektor kulturno-prosvetnog rada bio je dosta dobar sve do 4 decembra. Ovaj sektor kao i svi ostali najviše se razvijao po bataljonima. Za ovo vreme brigada je istupila zajednički na priredbama svega četiri puta i to: dva puta za narod a dva puta samo za sebe. Brigada je držala jednu veliku utakmicu avgusta meseca u Ribnici. Na ovoj utakmici bila su razna takmičenja u raznim sportskim granama, zatim je pročitana ukaz o proizvođenju drugova u oficirske činove u našoj brigadi. Druga priredba za brigadu bila je u Sandžaku pred sam ulazak u Pljevlja.⁹ Na toj priredbi bio je program sastavljen iz nekoliko raznih tačaka. Ostale dve priredbe brigada je dala jednu u Pljevljima za narod, a jednu u Prijepolju za Šumadisku brigadu.¹⁰ Naši bataljoni davali su samostalno priredbe najviše za narod gde su god bili, kao na primer: Pljevlja, Prijepolje, Bijelo Polje, Berane i u okolinama ovih gradova gde su bataljoni bivakovali. Na ovim priredbama istupano je sa raznim tačkama, kao sa narodnim pesmama, sa partizanskim pesmama, sa recitacijama, pozorišnim komadima, kao na primer »Đido« i »Jazavac pred sudom« itd. Posle 4 decembra, usled velikih gubitaka kod ona dva bataljona, kulturno-prosvetni nivo naše brigade je po malo opao.

Ovako izgleda ukratko rad po sektorima koji se razvija u našoj brigadi.

Prilikom dolaska u Sandžak¹¹ brigada je dobila popunu sa 335 novih boraca, među kojima je veliki deo muslimana. Kad smo prelazili u Srbiju i vraćali se natrag oko Sjenice od novomobilisanih drugova dezertiralo je do 4 decembra 65 boraca, među kojima isto i Srba, a najviše muslimana. Mi smo činili sve da sprečimo dezerterstvo. Uхватili smo dvojicu koji su organizovali dezerterstva iz brigade za Sjenicu i javno smo ih streljali pred jednim bataljonom i objavili čitavoj brigadi. Ni to nije uspelo. Počeli su se sami ranjavati i zato smo jednog streljali i objavili čitavoj brigadi i opet nije uspelo. Tako da je bilo opet slučajeva da je se jedan posle toga sam ranio. Dezertteri koji su uhvaćeni, prilikom saslušanja, izjavili su da oni ne beže iz vojske već da vole da idu u svoju brigadu (III Sandžačku) ili u svoj meštanski odred, zatim kružila je vest kod novomobilisanih boraca iz Sandžaka da se II proleterska

• Brigada je ušla u Pljevlja 22. septembra 1943 (vidi tom I, knj. 16, dok. br. 35; tom II, knj. 10, dok. br. 150, napomenu br. 2).

¹⁰ Odnosi se na 1. šumadijsku NOU brigadu, koja je 29. novembra 1943, došla u Prijepolje (vidi Miodrag Milovanović Lune, navedeno delo, str. 192).

¹¹ Brigada je 12. septembra 1943. krenula iz Foče i Čelebića za Sandžak. (Opširnije vidi tom I, knj. 16, dok. br. 33; tom II, knj. 10, dok. br. 126; Ljubodrag Đurić: »Ratni dnevnik«, VIZ, Beograd, 1966).

mnogo tuče te u njoj mnogo ginu ljudi, a da treća sandžačka manje se bije i da je tamo lakše.

Do 4 decembra moral boraca u brigadi bio je na velikoj visini, bez obzira s kim se tukli. Kao dokaz za to služi vođenje bitke sa Nemcima kod Berana,¹² kod Sjenice,¹³ itd. Posle 4 decembra jedno izvesno vreme borbenost kod naših boraca u brigadi je opala zato što su drugovi bili pod utiskom događaja na Limu.¹⁴ Ovo je obično izbijalo na površinu kada je u pitanju borba sa Nemcima.

Snabdevanje naših jedinica vrše članovi komisije u intendanturi zajedno sa intendantom brigade. Bataljonski intendanti vrše snabdevanje svoga bataljona samostalno kad dobiju naređenje od intendanta brigade¹⁵ ili u situaciji kada je bataljon daleko odvojen od glavnine brigade. Prilikom snabdevanja ponekad se provuku pojedine neispravnosti u odnosu prema narodu. To su vrlo retki slučajevi i to se odmah ispravlja. Snabdevanje se vrši na dobrovoljan način, ponegde реквизиcijom, a kod neprijateljskih elemenata ponegde i konfiskacijom.

Stanje u bolnici je dosta dobro. Ima vrlo mali broj ranjenika, pešaka i konjanika, koji vrše pokret isto kad i sve jedinice. Higijena i zdravstveno stanje u brigadi je dosta dobro, ali ima ipak malih izuzetaka u zdravstvenom stanju kod pojedinih drugova. Ali to ipak ne smeta pokretu ni akcijama koje vrši brigada. Jedan broj ranjenika nalazi se u divizijskoj bolnici koja se sad nalazi u Crnoj Gori.¹⁶

Odnos drugova i drugarica je na dosta zavidnoj visini u većini slučajeva, a i tu se provlači po negde slab i nezdrav odnos, koje Partija na vreme ukazuje i otklanja. To je se pitanje u poslednje vreme najoštrije postavilo a i najviše izbilo na površinu.

OPŠTA OCENA.—

Brigada sada broji 203 člana Partije, a boraca ukupno 589. Procenat nepartijaca na partijce je oko 46%. Partijski staž od 7—8 meseci procentualno. Partijci se neravnomjerno razvijaju, neki lakše shvaćaju stvari a neki teže. U brigadi starih Srbijanaca ima 186 drugova.¹⁷ Borbenost brigade kao celine

i2, u i u Misli se na borbe u novembru 1943 (vidi tom II, knj. 11, dok. 37).

¹⁵ Dragi Đurić

" U to vreme bolnica 2. proleTERSke divizije se nalazila na Zablaku (vidi Ljubodrag Đurić, navedeno delo, str. 305).

¹⁷ Odnosi se na borce iz Srbije koji su u sastavu 2. proleTERSke brigade od njenog formiranja, 1. marta 1942. godine.

je dosta dobra. Komandni kadar u čitavoj brigadi uglavnom odgovara svome poslu iako ima kod pojedinih drugova pomalo nedostataka. Štab brigade kao celina odgovara svojoj dužnosti. Isto tako kod po nekih članova štaba ima nedostataka, kao na primer politički komesar drug Mile¹⁸ Radovanović još se nije snašao na svojoj dužnosti. Više se bavi sitnim stvarima oko štaba brigade nego problemima u čitavoj brigadi. Njegov rad kao političkog komesara još se ne oseća. Tu ima malo krivice i do njega što se malo više ne zauzima a i do nas što ga više ne pomognemo da te svoje nedostatke otkloni. Za sada u poslednje vreme drug je počeo više da radi i da se oseća više kao politički komesar.

Drug komandant¹⁹ kao komandant odgovara u potpunosti. Mišljenja sam da drugu zameniku komandanta naše brigade, Lunu,²⁰ treba dati veću dužnost (komandanta brigade). Drug Lune na većoj dužnosti kao komandant brigade imao bi više mogućnosti da se razvije u dobrog vojnog rukovodioca. Drug Lune kao vršioc dužnosti komandanta brigade odgovorio je dosta dobro svojoj dužnosti. Zato sam mišljenja da mu treba dati veću dužnost, jer se ovako oseća i on sam zapostavljen.

Za ovo celo vreme politodjel bio je saglasan i pomagao me u radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 januar 1944 godine

Zamenik političkog komesara
II proleTERSKE brigade
Jovan Stamatović

¹⁸ Milivoje

¹⁸ Sredoje Urošević

^M Miodrag Milovanović, narodni heroj. Poginuo 27. aprila 1944. kod s. Uzica (blizu Titovog Užica). Vidi tom I, knj. 16, dok. br. 41, str. 117.

BR. 3

IZVEŠTAJ POLITODELA 5. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU
DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O SAVETOVANJU
PARTIJSKIH RUKOVODILACA I O POLITIČKOM STANJU
U BRIGADI POSLE BORBI NA SUTJESCI¹

1. 1-1944 god.

Kolašin

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljem vam izvještaj o radu i stanju u V-toj Crnogorskoj N.O.U. brigadi, za vrijeme dok smo mi bili tamo u Politodjelu od 1. novembra do 31. decembra 1943. god.

Peta crnogorska N.O.U. brigada prilikom ponovnog povratka u Crnu Goru- u septembru 1943. god. imala je svega oko 200 boraca, što znači da nije bio sem jedan bataljon i djelovi od drugoga. Prilikom dolaska u Crnu Goru u Brigadu su ušla dva nova bataljona sa terena,³ a treći je bio popunjen, tako da je Brigada bila sasvim mlada u prkos njenog dugog postojanja jer je u borbama na Sutjeski prilikom pete neprijateljske ofanzive bila skoro razbijena.⁴ U brigadu se je ponovo vratio jedan broj starih boraca koji nije uspio da se probije sa glavninom snaga u petoj ofanzivi, a koji su imali puno iskustva iz borbi i života naše vojske, ali je ušao veliki broj mladih ljudi koji su tek tada prvi put stupili u vojsku. Ovako pupunjena Brigada brojila je oko 550 boraca po spisku, od kojih je bilo oko 200 članova Partije i oko 180 članova SKOJ-a. Komande četa, štabovi bataljona i sam Štab brigade nijesu bili potpuni.

U novim bataljonima tek je bila oformljena partijska organizacija i rad se tek postavljao, dok SKOJ-evska organi-

¹ Dokument (bez potpisa, pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ, fond CK KPJ, 1944/3.

* i * O borbama na Sutjeski i prebacivanju 5. crnogorske brigade vidi tom II, knj. 9, dok. br. 267, str. 365; tom III, knj. 5, dok. br. 27

³ Brigadi su polovinom oktobra 1943. pripojeni Zetski' bataljon — 150 boraca, kao njen 5. bataljon. i jedna četa Orjenskog bataljona — 50 boraca (vidi tom III, knj. 5, dok. br. 60, str. 145, dok. br. 94, str. 212). Stab Durmitorskog NOP odreda uputio je 12. decembra u njen sastav svoj 3. bataljon oko 120 boraca (vidi tom III, knj. 6, dok. br. 162, str. 343). Iz Hercegovine je u oktobru stiglo oko 50 boraca (vidi tom III, knj. 5, dok. br. 92).

zacija još nije bila oformljena. Prvi bataljon i donekle treći bili su sređeni, dok su druga dva bili tek u toku postavljanja rada i sređivanja. S obzirom na dotadašnju malobrojnost brigadna intendatura skoro nije ni postojala, a isto se može reći i o brigadnom sanitetu.

Tehnika u Brigadi do tada takođe je bila vrlo slaba, i naročito se je ramalo po pitanju kulturno-prosvetnog rada u jedinicama, dok i politički rad nije bio tako intenzivan.

Moral i borbeno raspoloženje ljudstva s obzirom na to da je jedinica bila mlada bio je priličan. Brigada je učestvovala u borbama sa Nemcima i četničkim bandama (likvidacija Blaža Đukanovića i Baja Stanišića⁵) i pokazala se dosta dobro, dok se je vidjelo pomanjkanje dovoljnog vojničkog iskustva.

Prilikom prelaska sa jednog terena na drugi dešavalo se, iako malo, od novomobilisanih izvjesnih pojava dezerterstva.

Takvo je bilo stanje u Brigadi prilikom našeg dolaska. Na zajedničkom sastanku sa političkim komesarom i zamjenikom Brigade postavili smo kao prvi i najvažniji zadatak obilaženje bataljona, upoznavanje sa part. organizacijom i davanje pomoći istoj po svim sektorima rada. Kao jedna od najslabijih tačaka u radu part. organizacije postavljeno je pitanje podizanja teoretskog nivoa članova Partije, i riješeno je da se otpočne sa održavanjem teoretskih časova na čeliskim sastancima. Dalje je konstatovano da je neophodno posvetiti puno pažnje kulturno-prosvetnom radu kome se posvećivalo dosta malo pažnje, a osim toga tome se radu prilazilo sa sumnjom u uspjeh. Riješeno je, da bi se otklonio što uspješnije taj nedostatak, da se formiraju po četama i bataljonima kulturno-prosvetni odbori koji će imati za zadatak da razviju taj rad do najveće mere. U vezi sa ovim postavljeno je organizovanje izlaska četnih i bataljonskih listova.

Postavljen je plan prosvetnog i političkog rada koji je dostavljen komesarima svih bataljona a sastojao se u sledećem: a) *Prosvetni rad. Geografija*: 1) Oblik Zemlje i njen opis (polovi, polutar, okeani, kopno, godišnja doba, kretanje itd.). 2) Osnovni geografski pojmovi i upoznavanje geografskih karata (mora, jezera, rijeke, planine, ravnice, stepe, moreuzi itd.). 3) Kontinenti i njihov opis (orografija, hidrografija, klima, flora, fauna itd.), ljudske rase. 4) Politička podjela svijeta (važnije države i oblik uprave u njima), naseljenost, saobraćaj, industrija, prirodna bogatstva. Metropole, kolonije i zavisne zemlje.

⁵ Akcija je izvedena 18. oktobra 1943. u manastiru Ostrogu (opširnije vidi tom III, knj. 5, dok. br. 131).

Istorija: 1) Stari, Srednji i Novi vijek u vezi sa ekonomskim razvitkom društva. Kratak pregled istorije velikih naroda. 2) Versaljska Jugoslavija (uzroci stvaranja, egzistencija i propast 3) Istorija Crne Gore.

Beletristika: 1) Poznavanje sa opštim pojmovima književnosti (romani, pripovetke, pjesme itd.). 2) Svetski klasici lijepe književnosti, naročito istaći proleTERSKE pisce.

b) Politički sektor:

1. Iz razvitka društva i radničkog pokreta:

- a) Pracomunizam i ropstvo
- b) Feudalizam i kapitalizam
- v) I, II i III Internacionala.

2. Iz pitanja lenjinizma i proleTERSKE revolucije:

a) Imperijalizam i imperijalistički ratovi, pravedni i nepravedni ratovi

b) 0 revolucijama, buržoasko-demokratska 1905 i 1917 Oktobarska socijalistička revolucija

3) Problematika Narodno-oslobodilačke borbe

- a) Uloga KPJ u Narodnooslobodilačkoj borbi
- b) Politika okupatora i domaćih izdajnika
- v) Narodno-oslobodilački odbori kao nova narodna vlast
- g) Narodno-oslobodilačka vojska ostvaruje bratstvo naroda Jugoslavije

d) Postanak i politička istorija Jugoslavije.

Takođe postavljeno je kao nužno pitanje popune komandi četa i štabova bataljona gdje to nije bilo učinjeno. S obzirom na malobrojnost brigade pitanje mobilizacije postavljeno kao vrlo važan problem.

Povodom povratka izvjesnog broja članova KPJ iz oblasti Sutjeske prilikom V neprijateljske ofanzive bila je obrazovana jedna partijska komisija koja je pojedinačno i detaljno ispitala svaki slučaj. Rezultati rada ove komisije bili su: 3 isključeni iz partije, 1 kažnjen opomenom, 2 kažnjeni ukorom sa poslednjom opomenom. Kažnjeni drugovi su se vratili ili poslije prestanka opasnosti za dalji put, ili nijesu uložili dovoljno truda za prolazak.

Za izvjesno vrijeme običeni su svi bataljonski komiteti, a u nekim bataljonima i sve partijske ćelije. Prilikom ovih obilazaka pored pomoći partijskoj organizaciji održan je niz političkih konferencija i predavanja u jedinicama i na terenu kuda smo prolazili.

Poslije ovog obilaženja i postavljanja zadataka, upoznali smo se donekle sa stanjem i životom partijske organizacije i životom brigade uopšte i uočili izvjesne nedostatke. Sa-

glasili smo se sa drugom zamjenikom komesara da bi bilo nužno sazvati brigadno partijsko savjetovanje na kome bi se pretresao dosadašnji rad i postavili budući zadatci, što je i učinjeno.

Prilikom održavanja savjetovanja stanje partijske organizacije je bilo sledeće: članova partije je bilo 236, od kojeg broja 32 drugarice. Partijskih ćelija u brigadi je bilo 26 i 4 bataljonska komiteta. Kandidata za Partiju bilo je 28. Članova SKOJ-a je bilo 215.

Savjetovanje je donijelo zaključke koje vam u cjelosti prenosimo:

ZAKLJUČCI

SA SAVJETOVANJA PARTIJSKIH RUKOVODILACA V CRNOGORSKE
N.O.U. BRIGADE ODRŽANOG 22 NOVEMBRA 1943 GODINE U SELO
CRNCE

I

a) Cilj ovog savjetovanja je bio analiza dosadašnjeg rada Partije, uočavanje nedostataka i uspjeha u radu.

b) Postavljanje najvažnijih zadataka i ispitivanje najboljeg puta za njihovo rešenje.

II

Savjetovanje je konstatovalo, da rad partijske organizacije uglavnom zadovoljava, i da je u brigadi, s obzirom na to da je prilično mlada jedinica, do sada dosta urađeno. Članovi KPJ služe kao primjer borcima u pogledu izvršavanja naređenja, borbenosti i požrtvovanja. Uticaj i ugled partije je u brigadi na dostojnoj visini. Partijska organizacija je u brigadi dovoljno brojčano jaka da može da odgovori zadacima koji se postavljaju pred njom.

Međutim, pored uspjeha koji su konstatovani, savjetovanje je konstatovalo niz nedostataka koje part. organizacija u što je moguće kraćem roku mora otkloniti. Nedostatci koje je part. organizacija do sada imala ogledaju se u sledećem:

a) Kao prvi nedostatak je nedovoljno poklanjanje pažnje politici kadrova, kao jednom od najvažnijih pitanja u našoj partiji, koji se ogleda u tome da se nije, koliko to treba, poklonilo pažnje pojedincima i njihovom uzdizanju, ukazujući im na nedostatke i otklanjajući od njih iste.

b) Nepotpuni partijski život, koji se ogleda u tome, što se i pored redovnog održavanja partijskih sastanaka, na isti-

ma uvijek nije diskutovalo i pretresalo o cjelokupnoj djelatnosti i zadacima partijske organizacije.

v) Slab teoretski rad, što ima za posledicu prilično nizak nivo članova Partije u poznavanju najosnovnijih pitanja iz marksizma — lenjinizma.

g) Radu po kulturno-prosvetnom sektoru u brigadi od strane part. organizacije do sada je poklonjeno vrlo malo pažnje te se u tom pogledu osjeća veliki nedostatak.

d) Pitanju rada po sektoru SKOJ-a također je poklonjeno prilično malo pažnje, što je dovelo do toga da se SKOJ-evska organizacija prilično začaurla i nije obuhvatila priličan broj omladinaca, koji po svojim kvalitetima zaslužuju da budu članovi SKOJ-a.

đ) Pitanje političkog rada na terenu nije shvaćeno onako kako treba, što ima za posledicu, tu i tamo nepravilno gledanje od strane članova Partije iz vojske na rad drugova koji rade na terenu.

III

S obzirom na gore navedene nedostatke a u cilju njihovog što bržeg uklanjanja, savjetovanje je donijelo slijedeće zaključke:

a) Da se učini sve da se odgovornost, budnost, partijnost, kao i ostale vrline, koje čine čvrstinu organizacije, podignu na najveći mogući stepen.

b) Da članovi Partije, posjedujući gvozdenu disciplinu, učine sve da se ta disciplina odrazi što bolje na borce, u cilju podizanja na najveći stepen kako unutrašnje tako i spoljašnje vojničke discipline.

v) Da se pitanju politike kadrova pokloni najveća pažnja, s tim, što će se na svakom partijskom sastanku pretresati kao posebna tačka pitanje kadrova. Na taj će se način donekle odkloniti nedostatak, koji se ogleda u nepotpunosti partijskog života.

g) Da se svake nedelje održava pored praktičnog partijskog sastanka po jedan teoretski sastanak, u cilju podizanja teoretskog nivoa članova Partije, da bi se na taj način otklonio jedan od najvećih nedostataka u radu naše partijske organizacije. U cilju što uspješnijeg rešenja toga zadatka, Brigadni partijski rukovodioci su predvidjeli održavanje jednog partijskog kursa, koji ima da počne odmah.

d) Da se kulturno-prosvetnom radu pokloni mnogo više pažnje, pomažući rad kulturno-prosvetnih odbora, organizujući diletanske grupe i horove, predavanja iz oblasti geogra-

fije, istorije i drugih nauka, u cilju podizanja kulturnog nivoa boraca i stanovništva kuda prolazimo, kao i samih članova Partije.

d) Da se radu SKOJ-a posveti dužna pažnja, kao jednom od najvažnijih sektora rada naše Partije, s tim, što će se postaviti pravilan kriterijum za prijem omladinaca u SKOJ, i svakom pojedinom pomoći da što lakše otkloni svoje nedostatke.

e) Da se pojača rad na terenu kuda prolazimo i na najpravičniji način pruži što veća pomoć drugovima koji rade na terenu. Tim radom moramo zaista dokazati, da smo pored toga što smo vojnička sila, i velika politička sila.

Zadatci koji stoje pred našom partijskom organizacijom su potpuno realni i ostvarljivi, samo je potrebno više rada, još više elana, još više ljubavi za posao.

Otklanjajući ove nedostatke, mi moramo napraviti odlučan preokret u dosadašnjem radu da bi u potpunosti odgovorili zadatcima, koje nam postavlja današnja situacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Savjetovanje partijskih
rukovodilaca V Crnogorske udarne
brigade.

Zaključci sa savjetovanja su prorađeni i prodiskutovani na svim sastancima komiteta i ćelija. Savjetovanje je napravilo zaista vidan preokret u radu po svim sektorima.

Poslije savjetovanja otpočeo je kratak partijski kurs koji je trajao 20 dana. Na kursu je bilo prisutno 19 slušalaca, od kojih 3 drugarice, socijalni sastav kursista je bio: 3 radnika, 10 seljaka i 6 intelektualaca.

Teme za kurs bile su sledeće: 1. Ekonomski razvitak društva (dva predavanja: prvo Prakomunizam, ropstvo i feudalizam i drugo Kapitalizam i socijalizam). 2. Istorija radničkog pokreta. 3. Teorija Partije. 4. Teorija revolucije. 5. Diktatura proletarijata i Sovjeti. 6. Strategija i taktika. 7. Nacionalno pitanje. 8. Seljačko pitanje. 9. Dijalektički i istorijski materijalizam.

Jedan od nedostataka ovog kursa bio je pomanjkanje materijala, a osim toga nije bio najbolji izbor slušalaca, tako da je bio na kursu jedan broj drugova koji su samo lično koristili, dok pomenute teme neće moći prenijeti na svoje jedinice, što smo postavili kao zadatak ovog kursa.

Interesovanje kod drugova za učenje na ovom kursu bilo je vrlo veliko. Predavanja su bila dosta uspješna.

Kurs je održavan na ovaj način: Jedan dan su drugovi po grupama učili materijal, drugi dan prije podne bio je referat, a poslije referata su slušaoci postavljali referentu pitanja na koja je on odgovarao. Poslije podne je bila diskusija i propitivanje. Za neka predavanja smo ostavili tri dana, dok smo predavanje o Partiji ponovili na kraju kursa.

Naše je mišljenje da je kurs uspio. Od drugova koji su svršili kurs 8 je odmah pošlo za političke ili partijske rukovodioce, a za rukovodioce većih jedinica oni koji su već bili rukovodioci. Za vrijeme trajanja kursa jedan od drugova iz Polit, odjela rukovodio je kursom i bio stalno prisutan, dok su drugi za to vrijeme obilazili bataljone, a svi smo po neko liko predavanja održavali. Prilikom obilaženja bataljona od naše strane izvjesna predavanja su prenesena na četne ćelije.

Prilikom formiranja VII Crnogorske udarne brigade⁶ uzeto je iz naše brigade kao pojačanje i za rukovodioce do 40 članova Partije, ali i pored toga u Brigadi je ostao dovoljan broj članova Partije tako da će moći uspješno svršavati čitav posao, čak šta više uskoro će moći da dade i još drugova.

Brigada sada broji po spisku oko 900 boraca, jer je prilično mobilisala i popunjavana je, iako nije još koliko bi trebalo i koliko bi part. organizacija mogla obuhvatiti svojim radom.

Stanje part. organizacije u Brigadi sada i rad po sektorima izgleda ovako: I pored onoga što je dato VII Brigadi, sada u Brigadi ima oko 240 članova Partije, oko 50 kandidata za Partiju i oko 280 članova SKOJ-a. Ovakvo stanje je bilo prilikom našeg odlaska, ali se ono svakog dana mijenja.

Partijski život u Brigadi se odvija dosta redovno, naime, partijski sastanci se održavaju svake nedjelje po jedanput. Na sastancima se diskutuje o radu svakog pojedinca i o djelatnosti i zadacima čitave jedinice. Budnost kod rukovodioca je na dosta visok stepen, dok se naročito kod novoprimitljenih može još mnogo učiniti. Osjećaj odgovornosti je prilično razvijen, a dužnost i obaveze prema Partiji se shvaćaju dosta dobro. Disciplina u part. organizaciji je dosta dobra. Ugled Partije kod mase boraca je na visini i ona se zaista pokazuje kao pravi rukovodioc širokih masa boraca.

Nedostatak koji se je osjećao u sektašenju u pogledu primanja novih članova u Partiju se naglo otklanja, iako se tu može još dosta uraditi. Isto tako je preduzeto sve da se preodoli jedan od najkrupnijih nedostataka part. organizacije, tj. pitanje teoretskog uzdizanja kadrova. Kurs je baš zbog toga dobro došao i uveliko je razvio interesovanje i dao drugovima

« Vidi dok. br. 36.

potstreka za rad, iako je to još uvijek jedan od važnih problema. Taj problem je otežan time što u našoj part. organizaciji ima najveći broj seljaka koji dosta teško uče i pored toga što su vrlo odani i borbeni.

Izvjesni sitniji nedostaci"koji se osjećaju kod pojedinaca, a ogledaju se u aljkavosti, nemarnosti i labavom odnosu prema partijskim direktivama, uočeni su i naglo se ispravljaju.

Rad po vojničkom sektoru odvija se po planu koji je izradio Štab brigade i dosta je intenzivan. Pri štabovima bataljona su osnovani kursevi za desetare i vodnike, isto tako se često po bataljonima održavaju sastanci vojnih rukovodilaca. Mladi i novomobilisani borci uspjeli su prilično da savladaju ratnu vještinu i da se upoznaju sa rukovanjem svih vrsta naoružanja.

Politički rad je prilično razvijen u Brigadi. Po vodovima i desetinama postoje čitalačke grupe. Političke konferencije na kojima se pretresaju novi momenti iz međunarodne i unutrašnje političke situacije dosta su česte. Na tim konferencijama ili u čitalačkim grupama prorađuje se sav tekući materijal i čitaju radio vijesti. Održavaju se prema ukazanoj potrebi vodne, četne a po mogućnosti i bataljonske konferencije na kojima se pretresaju problemi jedinice, diskutuje o akcijama, uspjesima i nedostacima. Politički komesari po bataljonima sazivaju češće sastanke političkih komesara četa i vodnih delegata na kojima podnose izvještaje o radu i postavljaju zadatke. Ovaj rad se dalje odvija po planu o kom smo gore govorili.

Brigada je bila prilično dugo vremena bez političkog komesara,⁷ što je ipak imalo nezgoda, koje su otklonjene radom zamjenika politkomesara i našim.

Na terenu kuda smo prolazili održavani su zborovi i konferencije i pružana je pomoć part. organizaciji na terenu, iako po tom pitanju nije dosta učinjeno, na što je oštro ukazano.

Po pitanju izlaska listova učinjeno je prilično malo. Nije izašao ni jedan broj brigadnog lista, dok su u posljednje vrijeme počeli da izlaze četni i bataljonski listovi i zidne novine.

Kulturno-prosvetni rad je u prvo vrijeme imao krupnih nedostataka, koji su dolazili uglavnom otuda što se tom sektoru nije poklanjala dužna pažnja i vladalo je mišljenje da se ne može ništa učiniti. Međutim, u posljednje vrijeme se i

⁷ Šesnaestog novembra 1943. dotadnji komesar te brigade Dragiša Ivanović postavljen je za političkog komesara 29. NOU divizije (tom II, knj. 11, dok. br. 46). Novi politički komesar brigade Svetozar Radojević postavljen je 22. decembra 1943 (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 152 i tom III, knj. 6, dok. br. 97).

rad po tom sektoru popravio. Formirani su po svim bataljonima i četama kulturno-prosvetni odbori, horovi i pozorišne grupe. Svaka jedinica može sada da izade sa izvjesnim programom. Priredbe se daju za vojsku i građanstvo kuda prolazimo. Ove priredbe nisu umetnički na velikoj visini ali postoji volja i ljubav za radom i iz dana u dan taj sektor sve više oživljava. Radi upoznavanja sa najosnovnijim stvarima iz pojedinih grana nauke održavana su prosvetna predavanja po planu gore navedenom. Održavaju se redovno'analfabetski tečajevi tako da je nepismenost skoro u potpunosti likvidirana.

U radu po liniji SKOJ-a bilo je prilično nedostataka od kojih je najglavniji bio začaurivanje SKOJ-a, na što je ukazano i taj nedostatak se do izvjesne mjere uspio otkloniti iako se u tom pogledu može još učiniti. Po svim četama su formirani SKOJ-evski aktivisti i bataljonski komiteti po bataljonima. Jedan od nedostataka u pravilnom i dobrom radu SKOJ-evske organizacije jeste pomanjkanje omladinske literature. SKOJ u brigadi je nosilac veselja i elana, i njihovo učešće u kulturno-prosvetnom životu jedinice je veliko. SKOJ-evci se ističu takođe i po borbenosti.

Intendantska služba u brigadi je prilično dobro organizovana i ishrana je do sada uglavnom zadovoljavala, dok se sada već počela osjećati nestašica u hrani, i ishrana postaje prilično težak problem. U pogledu snabdijevanja sa terena dešavale su se izvjesne nepravilnosti koje su se otklanjale.

Osjeća se prilična oskudica odjeće i naročito obuće, što je sasvim težak problem.

Sanitetska služba u brigadi funkcioniše dosta dobro. Ima dovoljan broj bolničarki koje su svršile sanitetske kurseve i imaju dosta razumijevanja i ljubavi za taj posao. Lična higijena zadovoljava, a mogla bi biti i bolja. Do sada u brigadi nije bilo ni jednog slučaja zaraznog oboljenja. Njega ranjenih i bolesnih drugova jeste vrlo dobra.

Tehnika u brigadi je dosta dobro organizovana. Umnožen je priličan broj materijala iako su sredstva za rad vrlo skromna.

To je ono što je najkarakterističnije u organizaciono partijskom radu i radu po sektorima u našoj brigadi.

Naša brigada je u mjesecu novembru vodila oštre borbe i razbila četničke bande u Kućima kod Podgorice.*¹ U ovim akcijama brigada je uspješno razbila brojčano nadmoćnije snage neprijatelja, gdje smo imali 14 mrtvih i 19 ranjenih drugova. Kasnije smo vodili nekoliko puta borbu protiv udruže-

⁸ Borba je vođena 9/10. novembra 1943 (vidi tom III, knj. 6, dok br. 61, 69 i 71).

nih okupatorskih i četničkih snaga. U tim akcijama smo imali žrtava, dok je neprijatelj imao mnogo veće gubitke, i ove akcije za nas predstavljaju uspjeh.

Odnos između boraca u brigadi je drugarski i dobar, kao i između boraca i štabova i u samim štabovima.

Štabovi bataljona kao i komande četa zadovoljavaju u svom radu, i u brigadi ima puno uslova za uzdizanje vojničkih i političkih kadrova.

Štab brigade je u posljednje vrijeme kompletiran i naše je mišljenje da će u potpunosti udovoljiti. Komandant brigade⁹ je hrabar, odlučan, odan i vojnički dosta uzdignut. Drug zamjenik komandanta¹⁰ i načelnik štaba¹¹ brigade posjeduju iste vrline u punoj mjeri.

Politički komesar¹² je prilično mlad, ali je vrlo agilan i odan te isto tako mislimo da će u potpunosti odgovoriti. Zamjenik političkog komesara¹³ brigade je iskusan i dobar rukovodilac. On uživa vrlo veliki ugled i u Štabu i kod boraca. Ovakvo rukovodstvo brigade po našem mišljenju jeste sigurna garancija da će brigada u svakom pogledu naglo napredovati i izvršavati sve zadatke koji se pred njom postave sa uspjehom.

Odnos između Štaba i Polit, odjela bio je primjeren, što je u veliko omogućavalo rad.

Moral i borbeno raspoloženje brigade je na dostojnoj visini i brigada je spremna i sposobna za izvršenje svih zadataka koji se postave pred njom.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, odjel V Crnogorske
udarne brigade¹⁴

• Vujadin Popović

¹⁰ Savo Stanojević

" Novak Perućica

" Svetozar Radojević

¹³ Jagoš Uskoković

¹¹ Članovi ovog politodela su tada bili Boško Duričković, Nikola Darčević i Božidar Brajović (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 152 i tom III, knj. 6, dok. br. 180).

BR. 4

IZVESTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 12.
BRIGADE 12. NOIJ DIVIZIJE OD 1. JANUARA 1944. CEN-
TRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O PARTIJSKOM RA-
DU U BRIGADI I O POLITIČKOM STANJU NA SEKTORU SE-
VERNO OD PRNJAVORA¹

SEKRETAR
XII. UDARNE BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
dana 1. januara 1944. god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

I. Politička situacija

Lokalna politička situacija na ovom sektoru karakteristična je po utjecaju četnika na ovaj narod. Narod je pošao za četnicima, jer je mislio da su ga četnici oslobodili od Švaba i ustaša. Na taj način su četnici pašovali i širili svoju propagandu. Četnici su imali organiziranu svu pozadinu, po selima svoje odbore i vojne pozadinske vlasti. Četnici su utjerivali porez i to svaka familija morala je plaćati mjesečno od 100 do 200 dinara. Ako netko nije platio onda mu se konfiskovala imovina i udare mu 25 na tur. Sa 25 na tur četnici su kažnjavali i za druge stvari. Kada se kupilo voće nekoliko seljaka su izudarali za jedan jedini orah koji je htio zadržati.

Danas su se prilike u mnogome promjenile. Četnici su razbijeni i ne predstavljaju nikakvu vojničku snagu. Narod pomaže četnike, jer je s njima rodbinski povezan, a pomaže ih radi toga što ih se boji. Četnici su danas opasni samo u toliko što služe Njemcima i Čerkezima² kao vodiči i informativci.

Mi smo našim radom uspjeli da u nekim selima stvorimo NOO-e, također je stvoren i općirski NOO za općinu Srbac. Time smo udarili temelje N.O. vlasti na ovoj strani Motajice. Taj sav posao bio je u veliko olakšan, jer se u to vrijeme formiralo Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođe-

¹ Dokument (bez potpisa, pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19—16, k. 893 A. Dokument su zaplenili četnici.

* Odnosi se na jedinice njemačke 1. kozačke konjičke divizije.

nja za Bosnu i Hercegovinu³ i održalo II. zasjedanje AVNOJ-a⁴, gdje je donešena odluka o formiranju Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije. Svuda gdje su stigli naši bataljoni održani su mitinzi i sastanci sa narodom na kojima se narodu prikazivo značaj ZAVNOBIH-a i baš za ovaj kraj koji je uvijek bio potlačivan.

U zadnje vrijeme osjeća se da narod sve više napušta četnike i prilazi nama. To se najbolje vidi po tome što iz Korova dolazi seljak i kaže: evo ga došao je noćas kući i moći ćete ga uhvatiti. U Srbcu naš bataljon stalno je obavještavan od seljaka o kretanju četnika, i ako je to još za sada vrlo oskudno ipak se vidi preokret. U nekim četničkim odborima također je došlo do podvojenosti, tako u četničkom odboru najčetničkijeg sela u ovome kraju Smrtići došlo je do podvojenosti u mišljenju i pomoći četnicima.

Što se tiče poljskog i češkog stanovništva, ono sarađuje s nama dok smo u selu, kada dođu četnici onda sarađuju sa njima. Simpatije toga naroda su na našoj strani, a ipak ih je teško dobiti u vojsku jer se boje četnika. Prije 20 dana bili smo napustili ova sela u Posavini (bosanskoj), to su iskoristili Čerkezi i upali su u sela Korovi (srpsko) i Nova Ves (češko) koja su opljačkali što god su stigli. U Korovima su ubili Jovana Markovića i ranili njegovog brata, to su bili najbolji ljudi na cijelom ovom kraju. Jovan Marković bio je veoma uticajan u svom i svim ostalim selima. Sa njime smo mnogo izgubili. Budući da je bio vrlo poznat i uticajan, mi smo ga proglasili narodnim mučenikom. Česi iz Nove Vesi poslije upada Čerkeza počeli su iseljavati u Derventu, Bos. ili Slav. Brod i u druga uporišta. Mi smo ih upozorili da to ne čine, ali oni su ipak selili ... Nakon 14 dana svi su se počeli vraćati i molili su nas da ih primimo, jer se kod bande neda živjeti. U tim čerkeskim pohodima četnici služe za vodiče i narod ih zato sve više napušta, četnički bataljon Petra Nedića, koji se nalazio u selu u okolici Trstenci, sada je posve prešao 'kod ustaša i s njima zajedno piju i bratime se, a po noći su u rovovima i bunkerima, zajedno brane Derventu.⁵

Mi smo sve to uočili i nastojali smo odmah brzo reagirati na sve događaje koji su se dešavali. Preko mitinga i radio vješti obavještavali smo narod o najnovijoj situaciji. Svaku

³ Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja BiH formirano je 27. novembra 1943. u Mrkonjić-Gradu (vidi »Hronologija NOR-a«, str. 597).

⁴ Drugo zasjedanje AVNOJ-a održano je 29—30 novembra 1943. u Jajcu. (Opširnije vidi tom II, knj. 11, dokumenta Prvog i Drugog zasjedanja AVNOJ-a, str. 406—493).

⁵ Vidi Arhiv VII, BH-V-11774 i 11185.

našu akciju i čin obrazlagali smo narodu na mitinzima i preko letaka. Napisali smo jedan letak selu Smrtići u malo pretećem tonu zbog njihove nepopravljivosti. Jedan letak srpskom narodu ispod Motajice u kojem im obrazlažemo zvjerstva ustaša i Nijemaca i pozivamo narod da stupe u redove NOV. Jedan letak hrvatskom narodu Derventskog kotara, jedan letak slavonskoj Posavini gdje smo vršili akcije, te letak »Saveznici nam poručuju«, poruka generala⁶ Vilsona. Najvažnija politička pitanja koja se pred nas postavljaju jesu mobilizacija, stvaranje NOO-a, i na taj način povezati se sa narodom. Da bi to uspjeli potrebno je raskrinkati četnike i razbiti strah kod naroda. Četnici su u zadnje vrijeme počeli sa represalijama na one familije čiji su sinovi u partizanima. Tako su u selu Sitneš odmah nakon našeg odlaska zaklali 3 domaćina čiji su sinovi kod nas. Poslije toga pobjegli su ljudi iz onih sela koje smo napustili i došli u Prnjavor.

Politički rad u jedinicama sprovodi se po planu. Borci ovdje mnogo više pokazuju interesa za politički rad nego u Slavoniji. Sastanci polit, prosvjetnog karaktera mnogo su češći nego prije, i ako to nisu četni sastanci [već] po grupama, vodovima i desetinama, radi stanbenih prilika. Drugovi se osjećaju u ovome kraju dobro, jer [se] ne razlikuje mnogo od Slavonije. Do sada su nam dezertirali, odnosno pobjegli u Slavoniju trojica (to je bilo prilikom jedne akcije u slavonskoj Posavini). Do sada smo uspjeli da mobiliziramo oko 60 boraca sa ovoga terena, od toga ostalo je kod nas 40, a drugi su pobjegli i skrivaju se, a neki su utekli četnicima.

Motajički odred koji se nalazi pod našom komandom broji oko 120 boraca. Prilikom jednog napada četnika bio je razbijen i tada je iz Odreda dezertiralo oko 40 boraca. U prvim borbama koje smo vodili, ti novomobilisani drugovi malo su se nećkali, dok u borbi protiv ustaša i Čerkeza pokazali su se dobri. U zadnje vrijeme koji su malo duže u brigadi naučili su mrziti četnike, tako da se mnogo ne razlikuju od starih boraca. Sada mnogi izjavljuju: »Ako budete išli vi u Slavoniju i mi ćemo sa vama«. To je karakteristično, jer se toga najviše boji narod na ovome terenu. To su ubacili četnici, da bi nama onemogućili mobilizaciju, govoreći: »Slavonci (rogonje)⁷ do-

⁶ Odnosi se na poruku koju je britanski glavni zapovodnik na Srednjem istoku, feldmaršal Mejnliand Vilson (Henri Maintland Wilson) 8. novembra 1943. preko londonskog radija uputio svim borcima Jugoslavije. U njoj je jasno izrazio podršku oslobodilačkim snagama u Jugoslaviji i osudio četnike zbog saradnje s nemačkim jedinicama. (Potpun tekst poruke vidi u Arhivu VII, reg. br. 17/3, k. 1948).

⁷ Verovatno zbog trorogih kapa koje su nosili partizani ove brigade.

sli su ovamo da kupe vojsku i da je odvuku u Slavoniju«. Budući da četnici još uvijek imadu veoma jaku petu kolonu i mnoge jatake po selima, nama je vrlo otežana mobilizacija. Pored toga u ovome kraju ima mnogo nacionalnih manjina (Poljaka, Čeha i Talijana). Te manjine je najteže povesti u borbu. Do sada smo uspjeli dići svega 12 Čeha iz Nove Vesi. Kod tih manjina, a naročito kod Poljaka i Talijana karakteristična je pasivnost koju oni obrazlažu ovako: »Mi smo propali, pa je svejedno ili nas potukli vi, Čerkezi ili četnici.« Ta pasivnost nije spontana, već organizovana. Ta organizacija imade direktnu vezu sa Poljskom izbjegličkom vladom. Na ovom terenu vođa te organizacije je učitelj iz Starog Martinca. Partijska organizacija na ovome terenu napravila je jednu grešku po pitanju uvlačenje Poljaka u NOP. Oni su imali vezu sa tim učiteljem i preko njega su htjeli mobilizirati narod [za] NOB, tako su ga na taj način popularizirali, a on je to koristio i po direktivama Poljske, izbjegličke vlade propovjedaao pasivnost. Sada bi tog učitelja trebalo ubiti jer je bandit i povezao se sa četnicima. Međutim, budući da ima veliki uticaj na narod treba ga najprije raskrinkati kod naroda.

Takova je u kratko politička situacija na ovome terenu i u našoj brigadi.

II. Organizaciono stanje

Brojno stanje i kvalitet naših partijskih jedinica stalno raste. Sve više se osjeća utjecaj partije u bataljonima i četama. Naročito se to osjeća u IV. bataljonu u kojemu je borbenost, moral i disciplina u stalnom porastu.

Brojno stanje Partije u brigadi:

I. bataljon	57 čl. Part., 19 u rashodu, 8 kandidata, 213 boraca
II. bataljon	65 čl. Part., 22 u rashodu, 10 kandidata, 229 boraca
III. bataljon	63 čl. Part., 18 u rashodu, 5 kandidata, 230 boraca
IV. bataljon	93 čl. Part., 28 u rashodu, 12 kandidata, 200 boraca
Agit-prop	9 čl. Part., — u rashodu, 1 kandidata, 17 boraca
Bacački vod	3 čl. Part., — u rashodu, 2 kandidata, 17 boraca
Pionerska četa	0 čl. Part., — u rashodu, kandidata, 40 boraca
Jedinica pri štabu Brigade	7 čl. Part., — u rashodu, — kandidata, 7 boraca
Ceta za vezu	14 čl. Part., — u rashodu, 3 kandidata, 44 boraca
Stab brigade	9 čl. Part., — u rashodu, — kandidata, 9 boraca
Sve ga	328 čl. Part., 87 u rashodu, 41 kandidata, 1007» boraca

⁸ Pogrešno zbrojeno; treba: 1006.

Partijske jedinice sve više se snalaze u radu pod nešto izmjenjenim uslovima. Veliki dio rada političkih komesara i delegata pada nužno na druge partijce. To uvjetuju skućene standbene prilike, s druge strane na taj način osjećaju se drugovi partijci više odgovorni. Kontrola rada je malo otežana i vrši se na sastancima preko izvještaja po sektorima rada. Na taj način drugovi mnogo više osjećaju odgovornost za rad po sektoru.

#

III. Političko-prosvjetni rad

Političko-prosvjetni rad u četama i bataljonima bio je ranije zapostavljen, na račun rada sa narodom. To se je desilo zbog nesnalaženja. Sada je taj rad krenuo na bolje. Za politički rad u jedinicama izrađen je plan po kojemu do 5. I. 1944 treba da se ponovi slijedeći materijal, kako bi borci mogli pravilno pristupati narodu: 1) o ciljevima naše borbe, 2) o nacionalnom komitetu AVNOJ-a, 3) o NOO-ima, 4) o izdaji četnika, 5) o pravilnom odnosu vojske prema narodu i narodnoj vlasti. Ovaj materijal se ponavlja, jer je već nekoliko puta prorađen, ali je za ove krajeve najaktuelniji. Na mitinzima i usmenim novinama govori se naročito o Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja Bosne i Hercegovine.

IV. Rad na vojnom sektoru

Po vojnom pitanju radilo se vrlo malo. Teoretsko kao i praktično izdizanje vojničke sposobnosti sasvim se zapustilo. Pokazalo se da naši borci trebaju da steknu i praktičnog i teoretskog znanja u manevarskom ratovanju sa četnicima. U tom smislu je zamjenik komandanta napisao jedno pismo za borce i vojne rukovodioce iz naših dosadašnjih iskustava, koje se mora proučiti u svim četama, vodovima i desetinama.

Disciplina u jedinicama popravlja se i borci traže samo akcije na uporišta. Borbe sa četnicima su česte i vrlo zamorne. Naši borci koji su došli u Bosnu sa rešpektom prema četnicima sada su počeli da ih potejenjuju i radi toga su neoprezni. Desilo se da su se vraćala 4 druga iz Prnjavora u Srbac i na putu ih zadesi noć. Oni su ušli u kuću i bez straže legli. To su četnici iskoristili te se privukli kući, bacili bombu, tako su poginula 2 druga, 3 civila, a 2 druga su uhvaćeni živi.

Vojni sastanci se drže sada redovito. Proučava se Udžbenik za desetare, vodnike i komandire i pismo o našim iskustvi-

ma u borbi sa četnicima. II. bataljon koji je bio malo zaostao dolaskom novog komandanta popravio se, a naročito 2. i 3. četa ovog bataljona.

V. Rad sa omladinom

Brigadni Komitet SKOJ-a uz pomoć Partije raspisao je omladinsko natjecanje po pitanju nepismenih i na prosvjetnom sektoru do 1. I. 1944. Razvio se veoma živ interes kod omladine. Naročito se razvio interes po pitanju džepnih novina i zidnih novina. Sve čete izdaju zidne novine. Džepne novine do sada su izdali III. četa IV. bataljona i III. četa III. bataljona. Isto tako III. i IV. bataljon izdao je džepne bataljonske novine. I pripremili su četne i bataljonske džepne novine i u ostalim četama i bataljonima. Do sada u takmičenju najbolje se istakao IV bataljon, od četa III. četa IV. bataljona. Pored toga u svim četama uče se recitacije, skečevi i žive slike. Budući da imamo vrlo mnogo bosih i loše obuvenih SKOJ-evci su odlučili da sprovedu takmičenje koja četa će napraviti više drvenih klinaca za popravak cipela, isto tako i za sakupljanje čaura. Mora se naglasiti da se u tome naročito ističu SKOJ-evci. Pomoć Partije SKOJ-u naročito u ovom takmičenju se opaža.

VI. Brojno stanje SKOJ-a

Brojno stanje SKOJ-a naše brigade je 202 člana, 85 omladinaca nije obuhvaćeno. Prema tome SKOJ se povećao sa 34 druga. Iz SKOJ-a primljeno je u Partiju 10 SKOJ-evaca. Za vrijeme natjecanja od 15. XII. do 29. XII. naučilo je čitati i pisati 17 drugova. U natjecanju se pokazao najbolji IV. bataljon, gdje su SKOJ-evci proučili do 29. XII. 1943. I. glavu Historije SKP (b), time su ispunili plan ranije za 3 dana.

VII. Političko-prosvjetni rad u ćelijama

Partijski sastanci se održavaju redovito. Naročito političko-prosvjetni sastanci, ti sastanci se drže mnogo puta po krugovima, radi čega je rad malo otežan. Partijci pored toga što proučavaju Historiju SKP (b) treba da ponove i sav materijal koji je naveden za politički rad u četama.

Vili. Rad part. biroa i štabskih jedinica

Partijski biro i bataljona održavaju redovno sastanke i rukovode partijskim radom u bataljonima. Biroi od kako su postavili raspodjelu rada na sektore imaju mnogo bolji pregled preko rada na sektore, imaju mnogo mnogo bolji pregled preko rada i lakše otklanjaju nedostatke.⁹ Održan je sastanak sekretara biroa, tu smo napravili plan rada i postavili na princip takmičenja.

Stabske jedinice što se tiče sastanaka drže se redovito. Malo posvećuju pažnje vlastitoj izgradnji. U štabovima su učinjene neke promjene. U Štabu II. bataljona smjenjen je komandant i komesar. Bivši komandant je pozvan u štab Korpusa, a na njegovo mjesto došao je zam. komandanta III. bataljona. Komesar II. bataljona postavljen je za komesara Motajičkog Odreda, a na njegovo mjesto došao je komesar I. čete istog bataljona. Poslije tih izmjena štab II. bataljona se vidno popravio.

Jedinica štaba brigade po svom radu i odnosu zadovoljava. U jedinicu je prikuljučen i drug Vaso Vidović i Bato Javorski,¹⁰ koji su poslani od štaba Korpusa za pomoć i kao poznavaooci ovoga terena i naroda u ovome kraju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:¹¹

Zarobila Motajička brigada¹⁻ pod komandom vlade Vinčića redni broj 59.

» Tako je u originalu.

¹⁰ Mihajlo Javorski Bato

¹¹ Pero Car

¹¹ četnička brigada iz sastava Srednjobosanskog četničkog korpusa.

BR. 5

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 6. NOU DIVIZIJE OD
1. JANUARA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA,
BATALJONA I ČETA O ORGANIZOVANIJEM POLITIČKOM
RADU U JEDINICAMA¹

STAB
VI DIVIZIJE I PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ

KOMESARIMA BRIGADA, BATALJONA I JEDINICA
VI DIVIZIJE

Dragi drugovi

S obzirom na nove i veće zadatke koji će se staviti pred nas razvojem budućih događaja, neminovno se nameće pred sve naše borce, a prvenstveno rukovodioce, da se za iste pripremimo. Da pripremimo ne samo nas nego i narodne mase gdje se nalazimo² i radimo.

Lako se može zapaziti da je politički nivo naših rukovodećih drugova na nedovoljnoj visini, i razumljivo i samih boraca. To pred nas najozbiljnije nameće pitanje pojačanog, sistematskog rada u vojsci i narodu, jer bi se inače dèсило ono što ne možemo dozvoliti, da sutra kada priliv u našu vojsku bude mnogo veći, nećemo moći stati na čelu tih masa, povesti ih u borbu, rukovoditi.

Do sada je naša Divizija živjela pod drugim uslovima, bila je na jednom terenu gdje su uslovi za rad bili mnogo bolji i gdje su narodne mase na većem političkom nivou. Moramo naš rad prilagoditi sadanjim uslovima života i borbe.

Ovaj naš plan koga vam dajemo ima za cilj: Davanje izvjesnog određenog smjera i cilja našem radu. On se ne smije shvatiti bukvalno, ne smije sputiti inicijativu — nego poslužiti kao kostur koji će se podpunjavati aktuelnim temama iz daljeg razvoja borbe. Iz njega će naši borci moći steći iskustvo da pravilno gledaju na minule i buduće događaje i probleme.

Da bi plan imao uspjeha moramo dati i potrebnu metodu za njegovo sprovođenje. Dosadanje uobičajene metode rada ne bi mogle zadovoljiti zbog novih uslova.

Metoda koju možemo primjeniti za prorađu ovakovog plana bilo bi: Komesar bataljona i zamjenik sa komesarima

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—5, k. 800.

² Jedinice 6. NOU divizije nalazile su se u to vreme na teritoriji zapadne Bosne (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 57).

V). — »Rukovodeća uloga SSSR-a u Narodno-oslobodilačkom ratu« (pomoćne teme: 1. »Atlantska povelja«, 2. »Moskovska konferencija«, 3. »Teheranska konferencija«) •

VI). — »Narodno-oslobodilačka borba i uloga KPJ« (pomoćne teme: »KPJ kao organizator i rukovodilac N.O. Borbe«, 2. »Razvoj Narodno-oslobodilačke borbe«, 3. »Neprijatelji Narodno-oslobodilačke borbe«)

Komentar: U temi »Neprijatelji Narodno-oslobodilačke borbe« obuhvatiće se o ustašama, izdajničkoj ulozi Draže Mihailovića i Jugoslovenske vlade u Londonu, Nedića, Pećanca i ostalih neprijatelja naših naroda).

VII). — »Stvaranje i razvitak Narodno-oslobodilačke vojske« (pomoćne teme: »Borba Narodno-oslobodilačke vojske« 2. »Unutarnji međunarodni značaj Narodno-oslobodilačke vojske«)

Komentar: U temi »Borba Narodno-oslobodilačke vojske« obuhvatiće se: Sve neprijateljske ofanzive, uloga i značaj proleterskih brigada i iskustvo iz borbe i drugo.

VIII). — »Narodna vlast« (pomoćne teme: 1. »Narodno-oslobodilački odbori«, 2. »AVNOJ«, 3. »Nacionalni komitet«)

Komentar: Ove teme treba odmah i temeljito pro-raditi da bi naši politički radnici i borci bili sa istim detaljno upoznati, te da bi mogli raditi sa narodno-oslobodilačkim odborima i u narodu.

IX). — »SSSR« (pomoćne teme: »Uređenje zemlje socijalizma«, 2. »Crvena Armija«, »Život i rad u SSSR-u« i niz drugih tema iz ovoga ciklusa)

X). — »Nova Jugoslavija« (pomoćne teme: »Nacionalno pitanje Jugoslavije«, 2. »Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije«, 3. »Federativna demokratska Jugoslavija«).

NAPOMENA:

Materijal potrebit za obradu tema datog Plana može se naći u: Historiji SKP (b) I i II knjiga, »Proleteru« broj 14 i 15, »Proleteru« broj 16, »Biltenu Vrhovnog Štaba«, »Nedelj-

nom pregledu Vrhovnog Štaba«, »Borbi«, »Ženi danas«,
»Omladinskoj borbi« i drugim listovima i časopisima ko-
je dobivamo.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 januara 1944 godine

Politički komesar VI Divizije
Mutajfović³ s.r.

STAB
I UDARNE BRIGADE VI DIVIZIJE
T PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ
3/1. 1944.

Političkim komesarima I—IV bataljona, Cete za vezu i
Prateće čete.

Dostavlja vam se plan Tema na postupak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
B.⁴ Vujnović

³ Dragoslav
* Bogdan

BR. 6

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 5. VOJVOĐANSKE
BRIGADE OD 2. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
16. NOU DIVIZIJE O MORALNO-POLITICKOM STANJU¹

POLITKOMESARU XVI NOU DIVIZIJE

Druže komesare,

U periodu kako je formirana I operativna grupa,² naša brigada izvestan broj zadataka je uglavnom uspela da reši. U borbama sa Zelenim kadrom³ i četnicima na Trebavi⁴ mi smo uspevali da neprijatelja razbijemo, dobar deo uništimo, a takođe smo dobili izvesnu količinu oružja — pušaka. Moral naših boraca u tim borbama bio je na dosta zavidnoj visini. Pojedini naši bataljoni, naročito II i I su se dobro istakli, zašto je II bataljon bio jedanput i pohvaljen.

I pored toga što su naši zadaci bili od ogromne političke važnosti, mi nismo uspeli da naše vojničke uspehe učvrstimo dovoljnom političkom aktivnošću ... I samo rukovodstvo u našim jedinicama izgubilo je iz vida osnovni momenat, da su te naše akcije ustvari deo široke ofanzivne vojno-političke delatnosti, već su naprotiv čitavu perspektivu sveli na borbu protivu par stotina zelenokadrovaca ili četnika. Rad sa narodom bio je vrlo slab, a u prvim momentima narod je bio zaplašen našim postupcima i vrlo često u mnogim selima nismo nalazili takoreći nikoga.

Mi smo hitno preduzimali mere protiv takvih propusta putem savetovanja sa štabovima bataljona, širim konferencijama svih rukovodioca, počev od desetara, bataljonskim konferencijama, i zborovima, zajedničkim sastancima bataljonskih biroa, posebnim sastancima komanda četa, pozivanjem na raport pojedine krivce i t.d. Sve te naše mere imale su svog uticaja.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2—3/1, k. 951A.

² Štab 16. divizije formirao je, privremeno, 1. i 2. operativnu grupu krajem novembra ili početkom decembra 1943, u vreme zimskih operacija 1943/44. Prvu operativnu grupu sačinjavale su 1, 3. i 5. brigada. Brigade su dejsstvovale na prostoriji Brčko — Tuzla. (Detaljnije o dejstvima vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 182).

³ Muslimanska vojna organizacija u istočnoj Bosni, koja se pojavljivala i pod imenom »Odredi gorskih bosanskih planinaca« (vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 165, str. 519—521).

⁴ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 182, str. 610.

Kasnije, u našim pomeranjima prema Majeveci, u dugim i napornim marševima, naročito u poslednjim, od Musl.[iman-ske] Zelinje do Humaca, imali smo ogromnih teškoća usled premorenosti i naročito bosotinje našeg ljudstva. Do tog pokreta nismo imali nijednog izostalog druga, a takođe smo uspevali bosotinja da rešavamo pravljjenjem vrca i na druge načine. Međutim, poslednji i pretposlednji marš otkrio nam je niz naših vojničkih i političkih slabosti. Pokreti su se izvršavali vrlo aljkavo i uvek sa zakašnjenjem, a ?ama marševska disciplina bila je slaba. Borcima je ovladao izvestan demoralizatorski duh i bilo je tu i tamo slučajeva gde su pojedini borci namerno izostajali sakrivajući se od svojih starešina i pretpostavljajući da će se spasti ako se negde sam skloni. Takođe se počela širiti pojava zabušavanja i bežanja u bolnicu.

U poslednjim marševima izostalo nam je 12 drugova za koje ne znamo gde su. 21 druga ostavili smo u s. Pipercima da se za dva dana odmore, od kojih ćemo jedan deo danas prebaciti u brigadu. Jedan deo njih moraćemo ostaviti u selu, jer zaista su za izvesno vreme potpuno nesposobni za jedinicu.

Divizisku bolnicu, koju smo sa nama vodili, uspeali smo da skoro bez ijednog izostalog druga prebacimo na ovu teritoriju. Mišljenje naše po pitanju diviziske bolnice bilo je zaista nepravilno, što sad naročito uviđamo. Mi smo na jedan nepravilan način zahtevali da se oslobodimo bolnice i to smo nekoliko puta ispoljili pred štabom divizije. To naše shvaćanje smo osudili i obećavamo da se neće više ponoviti. Verovatno ste dobijali utisak da smo mi sa bolnicom hteli da objasnimo izvesne naše teškoće. Zato zahtevamo da divizisku bolnicu ostavite i dalje da je mi obezbeđujemo.

31 decembra prošle godine naša tehnička četa zaustavila je na cesti Tuzla—Čelić oko 30 konjskih seljačkih kola, koja su, mahom iz Srema i Slavonije, bila mobilisana od strane okupatora. Na njih su prethodno pripucale jedinice I bataljona I brigade i oni su bežeći naleteli na našu tehničku četu koja ih je zaustavila. Od tih konja, kojih je bilo oko 60, uzeli smo samo jednog, i to sa propisnom rekvizicionom priznanicom, ma da smo kasnije ocenili da je taj naš postupak bio nepravilan oduzeti sa puta konja. Takođe smatramo da i I bataljon I brigade pogrešio je kada je oduzeo 32 konja.

Bolesnika u našem brigadnom sanitetu imamo sada oko 100, od kojih jedan deo je za izvestan period potpuno nepokretan. Naš bivši dr. Boris juče i danas pregleda sve te bolesnike i on će nam reći koji su sve za izvesno vreme nepokretni. Mi nismo nijednog uputili u divizisku bolnicu. Obzi-

rom na novu situaciju i teritoriju, javite nam, da li ćemo ih mi sami bazirati kao ranije ili ćemo ih priključiti diviziskoj bolnici.

Intendantura nam je vrlo loša, i odlučili smo da smenimo dosadašnjeg intendanta, a za vršioca dužnosti postavimo dosadašnjeg zamenika intendanta Petra Pejačevića.

Vojno-politički kurs, koji smo bili otpočeli, danas smo nastavili.

Molimo Vas da nam pošaljete vesti i, ako možete, šaljite nam ih češće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V VOJVOD. BRIGADA
2-1-1944

Drugarski pozdrav,
politkomesar,
A.⁵ Mijović

BR. 7

UPUTSTVO ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. KORPUSA NOVJ OD 4. JANUARA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA O ODNOSIMA IZMEĐU VOJSKE I PARTIJSKIH FORUMA¹

STAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, 4.jan. 1944.
Broj. 15

XXXI. div. arhiv

poslano svim
jedinicama i CK, PK

Pošto je između PK KPS¹ za Gorenjsku i vojnih jedinica koje operišu na toj teritoriji (odnosno između partijske organizacije na terenu i u vojsci) došlo u poslednje vreme do nesporazuma i sporova u pogledu međusobnih odnosa i kompetencija, dajemo nekoliko objašnjenja koja će moći otkloniti ove nesporazume i nejasnoće.

1. Štabovi vojnih jedinica šalju svoje izveštaje samo pretpostavljenom štabu. To znači, štab XXXI divizije i štab Gorenjskog odreda samo štabu IX korpusa; štabovi 3,³ 7,⁴ i 16,⁵ brigade štabu XXXI divizije.
2. Štabovi nisu dužni, a takođe je i zabranjeno, obavestavati PK o vojnim planovima. Vojne operacije uvek su se vodile i vodiće se na principu najstrože vojne tajne. Vojne operacije su isključivo stvar vojnih štabova. Sve operacije se preduzimaju u saglasnosti s okvirnim naredbama primljenim od Glavnog, odnosno Vrhovnog štaba, zato PK ne može izdavati nikakve naredbe vojne prirode.
3. Vojne rukovodiocce, tj. komandante, politkomesare, zamenike, načelnike itd. postavlja isključivo samo pretpostavljeni vojni štab. PK ne može vršiti takva postavljenja. Ako PK ima u tom pogledu konkretne i korisne predloge, može se sa predlogom za više štabove obratiti Korpusu. Za niže slučajeve neka se obrati štabu divizije ili odreda.
4. Funkcija zamenika politkomesara, kao partijskog organa, ne sme se smatrati kao funkcija posebnog partijskog ko-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 223/III.

² Pokrajinski komitet Komunističke partije Slovenije

³ »Ivan Gradnik«

⁴ »France Prešern«

⁵ »Janko Premrl Vojko«

mesara koji u štabu treba da brani i sprovodi liniju partije. Svi članovi štaba su članovi partije, odnosno partijski rukovodioci, koji kao članovi partije imaju podeljen rad po sektorima. Zamenik politkomesara ima sektor rukovođenja i odgoja partijskih organizacija i pružanja pomoći tih organizacija štabovima u njihovom radu. Zamenici politkomesara su jednakopravni članovi štabova, imaju uvid u svu poštu i aktivnost štaba u celini. Oni se, načelno, ne bave vojnim i organizacionim poslovima, ukoliko ne sudeluju u prihvatanju važnih zaključaka na sednicama štabova, odnosno ukoliko ne zamenjuju druge rukovodioce u slučaju odsustva, već se bave partijskom organizacijom u vojsci.

5. Zamenici politkomesara svoje lične izveštaje o radu partijske organizacije u vojsci istovremeno šalju zameniku političkog komesara IX korpusa, CK-u⁶ i PK-u na čijoj se teritoriji nalaze.
6. Između vojnih jedinica koje stalno ili samo privremeno operišu na teritoriji određenog PK i ovoga PK mora vladati potpuna saradnja u svim pitanjima koja se tiču vojske i stanovništva, vojske i terenskih organizacija i mobilizacije. PK je dužan da po partijskoj liniji kontroliše rad partijske organizacije u tim jedinicama i pruža im svu pomoć koja im je potrebna; međutim, on ne može izricati kazne i isključenja iz partijske organizacije. To može samo ćelija, odnosno biro u vojsci, što zatim potvrđuju CK. To ne spada pod kompetenciju PK.
7. Propagandni odseci XXXI divizije, Gorenjskog odreda i diviziji podređenih brigada šalju izveštaje svojih vojnih dopisnika i predstavnika Slovenskoga poročevalskoga urada (SPU)⁷ propagandnom odseku IX korpusa. Pošto su PK potrebne vojne vesti o aktivnosti vojnih jedinica na njegovoj teritoriji, za potrebe njegovog agitpropa, mi ćemo jedinicama koje operišu na teritoriji PK izdati naredbu o obaveznom slanju vojnih vesti i reportaža PK-u. Isto tako slaćemo dalje sve dokumente koji se odnose na saradnju i teren, pre svega cirkulare i dokumente partijskog karaktera.

⁶ To jest: Centralnom komitetu Komunističke partije Slovenije.

⁷ Slovenački informativni ured je formiran 20. septembra 1943. pri Propagandnom odseku Izvršnog odbora Osvobodilne fronte slovenačkog naroda. (O zadacima tog ureda vidi cirkular SPU o formiranju u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 441/1).

8. Novonaimenovani komandant Gorenjskog odreda drug Vajnja⁸ je dobar komandant i partijski rukovodilac, i želimo da bi između njega i PK za Gorenjsku vladala iskrena saradnja u smislu gore navedenih tačaka.

Svi partijski biroi napred navedenih jedinica dužni su ovaj cirkular proučiti i, u smislu gore navedenih tačaka, preduzeti sve potrebne mere, da bi se svi nesporazumi i sporovi do kojih je došlo otklonili i uspostavio između tih jedinica i PK za Gorenjsku pravilan odnos i potrebna saradnja u svim pitanjima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara:
Branko Babič-Vlado s. r.
Vlado

BR. 8

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA OPERATIVNOG ŠTABA ZA LIKU OD 4. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O FORMIRANJU 1. BRIGADE I O MORALNO-POLITICKOM STANJU JEDINICA NA SEKTORU DIVOSELO — POCITELJ — MEDAK'

OPERATIVNI ŠTAB
ZA LIKU
4. I. 1944 god.
Br.

Politkomesarski
izvještaj.

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I POH
POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOVJ

Na sektoru Operativnog štaba za Liku nalaze se slijedeće jedinice: III. brigada XIX. sjeverno-dahnatinske divizije, koja djeluje na cesti Gračac — Lovinac i na cesti Gračac — Otrić — Srb — Lapac. Ona organizaciono pripada pomenutoj

⁸ Leopold Škrabar

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1, k. 429.

diviziji a operativno potpada pod našu komandu.² II. brigada XIII. Divizije nalazila se gotovo sve vrijeme od kada je u Lici na sektoru Počitelj — Divoselo. Radi odmora i oporavka poslije žešćih borbi na ovome sektoru prebacili smo [je] u selo Lovinac i okolicu. Ova jedinica dobila naređenje da krene u sastav svoje divizije.³ IV. brigada XIII. divizije ranije a danas II. brigada Operativnog štaba za Liku nalazi [se] na sektoru Lički Osik — Mušaluk — Klanac (Pazarište) — Smiljan.⁴ I I. brigada Operativnog štaba za Liku, formirana od bivšeg Ličkog odreda.⁵ Jednim bataljonom drži položaj Kamensko — Kuk a druga dva preuzet će položaje od II. brigade XIII. divizije na sektoru Lovinac — Vrebac. Osim pomenutih jedinica na našem sektoru nalazi se I. Divizion Operativnog štaba za Liku i samostalni Gospički bataljon, koji je skoro formiran i koji treba poslužiti kao kičma za novi Lički odred.⁶

Jedinice II., III. i IV. brigade su po svom nacionalnom sastavu hrvatske, formirane skoro od novo-mobilisanih upravo za vrijeme kapitulacije Italije, izuzev II. koja je starija po borbenosti i ratnom iskustvu boraca. Poslije odlaska VI. Divizije na svoj historijski put⁷ ove su jedinice došle u Liku. One za to nisu bile pripremane, naravno, jer se to nije ni moglo a i pozadina je iznenadno doživjela odlazak VI. Divizije i dolazak ovih jedinica, zbog toga su se javljali razni problemi između fronta i pozadine, koji su u svoje vrijeme bili prilično i oštri ali danas tokom rada oni su prilično riješeni. Narod iz velike ljubavi i pouzdanja samo u svoju diviziju imao je dulje vrijeme neispravan stav prema novim brigadama, a i borci

² Po naređenju GSH, 3. brigada 19. divizije došla je u Liku polovinom decembra 1943 (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 49, str. 182, dok. br. 133, str. 548).

³ Druga brigada 13. divizije je 4. novembra 1943. napustila položaje na sektoru Ogulin — Mrkopalj i 5. i 6. novembra stigla na sektor Gospić — Brušane — Vrebac (vidi tom V, knj. 21, dok. br. 67 i 101). Od tada pa do 1. januara 1944. bila je, u operativnom pogledu, podređena Operativnom štabu za Liku (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 13, str. 47), a zatim upućena u s. Glavace po naređenju GSH, koji ju je stavio pod svoju komandu (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 101, str. 444, knj. 24, dok. br. 77).

⁴ Po naređenju GSH od 6. januara 1944, 4. brigada 13. divizije ušla je u sastav Operativnog štaba za Liku kao njegova 2. brigada (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 21).

⁵ Prva brigada Operativnog štaba za Liku (4. lička brigada) formirana je 1. januara 1944. u s. Podlapači (opširnije vidi tom V, knj. 23, dok. br. 13, napomenu 8).

⁶ Lički partizanski odred Operativnog štaba za Liku formiran je krajem januara 1944 (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 13 i 139, str. 626).

⁷ Divizija je krenula 8/9. novembra 1943. iz Like za Bosnu u sastav 1. proleterskog korpusa (vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 77; tom V, knj. 21, dok. br. 45).

prema narodu nisu se pravilno odnosili. Za takvo stanje nije narod kriv koliko su krivi rukovodioci i to čak odgovorni drugovi nisu imali pravilan pogled na tu smjenu jedinica, što se prenijelo i na narod. Pozadina je gotovo svaku slabost ovih jedinica još jače potencirala i na taj način davala neprijateljskim elementima mogućnost da lakše razbijaju jedinstvo našeg naroda. Ovaj momenat, dolazak novih jedinica na naš sektor, najbolje pokazuje koliko je i u kome stepenu iskovano bratstvo naših naroda. Brzo su uočeni nedostaci političkog rada u vojsci i pozadini. Upravo došlo je do tijesnije saradnje između organizacija fronta i pozadine zbog zajedničkih problema, koji danas nisu tako oštri kao prije 14 dana na sektoru gdje je bila II. brigada XIII. Divizije. Saradnja između nas i pozadine došla je do naročitog izražaja prilikom mobilizacije za formiranje nove brigade i popunu ostalih jedinica. Novi borci osjećaju i kroz džepne novine izražavaju svoje mišljenje, da su kasno došli u borbu i da zbog toga moraju još više nego stari davati od sebe. Doduše to je sporadično mišljenje, ali se može ocijeniti, da je elemenat, koji je došao skoro u vojsku zdrav i dobar za obradu.

Skoro pod istim uslovima žive ove jedinice i vode borbu. Jednako ih prati dosta slaba ishrana, loša obuća i odjeća. No zdrava pozadina, naročito po selima koja su u borbi od prvih dana ustanka, popaljena sela, osiromašeni narod vrši veliki uticaj na borbe, pozadina im daje jak potstrek, podržava moral, tako da opće stanje kod jedinica zadovoljava.

Naš štab je konačno formiran.⁸ Dobili smo i polit-odjel. Međutim štab još nije potpuno ušao u kolosjek rada, ali smo počeli organizovano djelovati. Važno je to, da nedostataka ima i da ih uočavamo i želimo ih što prije odstraniti. Duh saradnje treba usavršavati, za to do sada nemamo nikakvih smetnja. Sastanci se redovno održavaju na kojima stalno izbijaju novi problemi i zadatci u vezi sa našim jedinicama, koje treba organizaciono učvrstiti i dovesti do stvarne životne sposobnosti. Trebamo se čuvati površnog rada koji se može lako desiti uslijed nedovoljnog iskustva za rad sa većim jedinicama. Na osnovu nekoliko sastanaka sa štabovima brigada došli smo do novih iskustava. Smatramo da ćemo uz požrtvovan rad, punu saradnju našeg štaba moći rukovoditi jedinicama dajući potrebnu pomoć nižim štabovima. Po vojnoj liniji naš je štab stvarno potpun, ali po komesarskoj i općoj političkoj liniji

⁸ Operativni štab za Liku formiran je 12. novembra 1943 (Arhiv VII, reg. br. 11/2, k. 104 B, reg. br. 4/3, k. 196) a naredbom GSH od 30. januara 1944. prestao je da postoji. Jedinice koje su bile pod njegovom komandom ušle su u sastav 35. divizije (tom V, knj. 23, dok. br. 126).

već se osjeća, da jedan čovjek ne može stići svuda. Imamo intendanta i sve referente i potrebne oficire u štabu.

Našu kancelariju nismo još sredili. Istina ljudi nam stižu, pomoć dobivamo ali to su drugovi, koji svojim dosadašnjim radom, karakteristikama u potpunosti ne odgovaraju za naše potrebe. Obraćali smo se redovno i preko reda za neke drugove, ali ih nismo dobili. Trebamo iskusnoga druga za šefa kancelarije. Tražili smo druga Aralicu, koji radi u Sekciji za vezu, međutim još ga nismo dobili. Osim toga trebamo organizirati i tehniku pri našem štabu, zato tražimo potrebni materijal i ljude. Kod nas je još sve u znaku organizacije. Pri našem štabu održana su dva kursa za novo-mobilisane sa određenim vojno-političkim programom. Borci su već u jedinicama, a nastavnici su dodijeljeni brigadama, koje će neposredno kontrolisati rad sa novim, koji stižu u vojsku. Do sada održali smo jednu konferenciju sa štabovima svih brigada izuzev III. brigade i zbog toga nismo mogli preduzeti jednu ozbiljniju akciju, koju smo mislili na toj konferenciji spremiti. Pojedinačno već smo po nekoliko puta odlazili u jedinice obilazeći rad štabova, radi što bolje vojničke i pravilne političke saradnje. Komandant¹⁰ je bio već dva puta kod jedinica, načelnik¹⁰ je učestvovao u izvođenju akcije kod nekih jedinica, a komesar osim savjetovanja sa štabovima održao je sa zamjenikom savjetovanja partijska u Odredu i Divizionu. Na taj način dobili smo pravilan utisak o stanju po svim pitanjima u našim jedinicama.

Stanje u I. novo-formiranoj Ličkoj brigadi: Na najsvečaniji način želili smo Odred reorganizirati u brigadu. Smatrajući kao važan momenat za cijelu Liku pozvali smo jednim pismom odbore i ostale organizacije, da sa narodom uzmu učešća u toj svečanosti. Bile su pozvane i delegacije svih jedinica na našem sektoru, ali bura pred sami dan kad je izvršena zakletva spriječila je, da narod pripremljen uzme učešće. Ipak i pored jake bure zakletva je izvršena na otvorenom polju. U prisutnosti nekih delegacija i omladine okolnih sela partizani su se zakleli. Na sastanku je govorio drug komandant našeg štaba, član Okružnog odbora za Liku i član Okružnog komiteta Komunističke partije, a komesar ovog štaba izvršio je samu zakletvu partizana. Sa svečanosti uputili smo telegrame: Drugu Vrhovnom komandantu, Nacionalnom komitetu, Cent. K.K.P.H., G.S.H. i VI. Diviziji. Po tome održali smo sastanak sa štabom nove brigade na kome su postavljeni zadatci u vezi sa formiranjem brigade, koja je sastavljena od različitog ele-

» Petar Kleut

¹⁰ Stevan Opsenica

menta.¹¹ Sam štab je sastavljen od starih boraca, koji su se skoro sastali na zajedničkom poslu u novoj brigadi, te prema tome o njihovoj saradnji i radu još ne možemo ništa reći. U glavnom pitanje komandanta¹² je sretno i najpravičnije riješeno. Komesar¹³ još nije ozdravio, a ostali drugovi iz štaba prilaze svojim dužnostima sa mnogo ozbiljnosti. U vezi sa reorganizacijom Odreda mislili smo svečano pred brigadom i pred narodom proizvesti podoficire i dati iyi činove. Međutim to je bura spriječila, te smo sutra dan u jednoj kući to izvršili. U jednome kratkome govoru pozvao je komesar ovoga štaba, čestitajući unapređenje drugovima — da narod očekuje mnogo od nove brigade, a od njih pojedinačno, nova junštva i vješto vojno rukovođenje jedinicama, koje će preuzeti. Poslije toga i zajedničkog ručka nastala je pjesma i postepeno pretvorila se njihova igra u veselu igru vojske i pozadine. Brigada je formirana većinom od starih boraca, koji su ostali iza VI. divizije i boraca koji su ranije ranjavani a danas su sposobni za vojsku. Dobar dio boraca bio je ranije u četnicima i u Pavelićevoj vojsci, čak u ustašama i bijeloj gardi. Danas se među njima postiže postepeno zbližavanje, tako da novi hvale stare borce i njihovo držanje i obratno. Novi kažu za sebe, da oni moraju u tri smjene, dok stari samo jednu. Nove je naročito dojmio prijem kojim su ih stari dočekali. Borbenost ove jedinice je kao da je na visini. Borci traže akcije. Bivši četnici ispoljavaju specijalnu i naročitu borbenost o kojoj se vode prepričavanja, čak i u štabovima. Skrenuli sano pažnju štabovima, da ne dozvole bivšim četnicima da se mnogo popularišu, što bi dotični mogli iskoristiti za svoj rad u koliko nisu odani našoj borbi. Drugarstvo se osjeća u jedinici. Pljačka se pojavljuje. Vojnički duh još nije u jedinici zavladao. Odnos drugova i drugarica je priličan. Dezertiraju Dalmatinci,¹⁴ a po koji četnik sa ustašom nekadašnjim znade pobjeći. Bila su i dva slučaja bjegstva na 9tranu neprijatelja. Bilo je i samo-ranjavanja. Niži komandni kadar je slab. Komande četa još nisu popunjene. Komesarski kadar nije naročit, samo jedan komesar bataljona može samostalno vršiti dužnost, a ostali trebaju stalnu pomoć. Do sada prije formiranja Odreda u brigadu nije se ni mogao provoditi jedan življi rad, ali sada kada ćemo jedinicu nastojati držati stalno okupljenu nadamo se da ćemo kadrove kroz jači rad i borbu ospo-

¹¹ Misli se na formiranje Prve brigade Operativnog štaba za Liku (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 21).

¹² Martin Dasović

¹³ Slavko Glumac

¹⁴ Misli se na borce sa teritorije Dalmacije, koji su odlazili u dalmatinske NOP odrede.

sobiti. Samostalni Gospički bataljon bacit ćemo da drži osiguranje na Kamenskom i Kuku samo da bi brigadu mogli držati okupljenu na sektoru Lovinac — Vrebac. Prema problemima i potrebama ove jedinice dostavit ćemo program političkog rada za ovu brigadu, koji će početi 15. ov. mjeseca. Dosađajući rad političkih komesara ove brigade sastojao se u razrađivanju odluka, koje je donio AVNOJ na zasjedanju u Jajcu. Naročito je vršena popularizacija druga Tita, ali nije bila ni jedna svečanost u vezi sa maršalstvom druga Tita brižno pripremljena. Jednim kratkim pismom pozvali smo drugove, da održe tu svečanost s vojskom i pozadinom sa koje treba slati pozdravne telegrame kao što smo dobili direktive o tome od Vas.

II. brigada (bivša IV. brigada XIII. divizije) i njeno stanje:

Još uvijek nalazi se na istim položajima i sa istim zadacima kao i ranije, tj. djeluje u okolini Gospića, vrši sa jednim dijelom blokadu neprijateljskog garnizona, a drugim dijelom napada i vrši manje akcije. Borbenost ove jedinice još nije oprobana. U glavnome jedinica je znatno napredovala od kad se nalazi u Lici. Sami borci žele u borbu i jedinica treba da pođe kroz postepenu borbu i jaču vatru da bi što bolje očvrstnula. Osjeća se rad u ovoj jedinici po svim sektorima. Politički rad odvija se po programu komesara XIII. Divizije,¹⁵ koji je on već ranije dao za svoje jedinice. Novi politički program dostaviti ćemo i za ovu jedinicu. Obilaskom ove jedinice moglo se je primjetiti, da je rad u brigadi postavljen usko sektorski i to tako da se saradnja između komandanta, komesara i zamjenika komesara ne osjeća. Na sastancima se moglo čuti kako se referira: »To je po mome odnosno po našem sektoru«, ili »vi vojni rukovodioci niste u tome uspjeli a mi jesmo«. Vidi se da njihova saradnja nije pravilno postavljena u štabu, te na taj način prešlo to i na ostale jedinice. Dobija se utisak, da se [članovi] štaba u jedinici na radu međusobno nisu pomagali. Ta slabost je uočena i pitanje promjene tih odnosa je oštro postavljeno. U ovoj brigadi bila su dva slučaja dezertstva. A za samoranjavanje jedan je partizan osuđen na streljanje. Osuda je poslana vojno-sudskom odsjeku na potvrdu. U ovu brigadu smo poslali priličan broj novo-mobilisanih, gdje su naišli na dobar prijem od starih boraca. Štab ove brigade je potpun. Saradnja u štabu će se postići. Harmonija postoji samo na oku. Ne postoji ni neslaganje, ali nešto što onemogućava pravilno djelovanje svakako da je posredi. Vjerovatno da drugovi toliko i ne zadiru kritički u rad po svim sektorima

¹⁵ Artur Turkulin

a samokritika nije na visini. Odnos prema Op. štabu u početku nije bio pravilan. Danas se odnosi bolje postavljaju, saradnja će biti uska i povezana. Po popularizaciji druga Tita ova jedinica nije mnogo učinila iako su joj najkonkretnije upute date. U stvari bio je jedan pokušaj izveden, ali nesolidno pripremljen nije uspio. Naroda je bilo upravo dosta, te to još šteti što se nije prišlo organizaciji svečanosti malo detaljnije. Govornici su istupili nepripremljeno.

Stanje u II. brigadi XIII. Divizije: Ova brigada čim je došla u Liku dobila je zadatak da drži sektor Počitelj — Divo-selo sa zadatkom da blokira jednim dijelom svojih snaga neprijateljski garnizon a sa ostalim dijelom, da vrši stalne napade na neprijatelja držeći inicijativu u svojim rukama. Brigada je imala uspjeha u prvih 15 dana svog djelovanja. Međutim ishrana je bila slaba, borci su bili slabo odjeveni, neprijatelj je odlučio, da brigadu stalnim i sistematskim napadima zamara i poslije 15 dana prešavši u defenzivu brigada se približavala sve više svome slabljenju, prešavši čak i u raspadanje.¹⁶ Greška je naša što se unapred nije računalo s time, da vojnički niti politički razlozi ne traže da ta jedinica vodi takvu borbu. Cim je neprijatelj nadmoćnim snagama polučio prvi uspjeh počeo je da napada brigadu priređujući joj i iznenađenja pomoću narodnih izdajica, četnika koji su vodili neprijatelja po noći i iz Velebita sa svih strana u raspored bataljona i brigade, koja nije mogla jedinstveno davati odpor. Ipak štab ove brigade nije bio na visini svojih zadataka u vezi sa vojničkom i političkom situacijom na tom sektoru. Stab brigade u svojim izvještajima bio je nepotpun, nije iznosio stvarno stanje u svojoj jedinici na osnovu koga bi se donijelo riješenje da se jedinica mnogo ranije prebaci na drugi sektor i da ne ostane tu još čitavih 15 dana pod stalnim udarcima. Stab brigade bio je redovno izvještavan za sva četiri napada i za sva četiri iznenađenja u kojima je izgubila 2 protukolska topa, 50 tovarnih grla, koja su jednim dijelom iscrkavala od gladi. Prilikom jednog iznenađenja, za koje je štab znao i za koje je izvršio raspored svojih snaga, jedna četa bila je stavljena kod Ljubojević mosta a ostale jedinice bile su u podnožju Velebita daleko od te čete nekoliko km, u glavnom poljem odvojeno. Neprijatelj je i za to saznao, te je sutradan upotrebivši tenkove tu četu odsjekao i na polju opkoljenu uništio. Trebao je štab to predviditi i nije smio da izvrši takvi raspored. Prilikom dostavljanja hrane za jedinicu štab brigade nije određivao jača osiguranja, te se desilo da su [u] tome

¹⁶ Borbe su vođene u drugoj polovini decembra 1943 (opširnije vidi tom V, knj. 22, dok. br. 70 i 161 i knj. 23, dok. br. 13).

vremenu pala i troja kola kod seljana Vrebca¹⁷ u ruke neprijatelja. Ni ranjenike nisu sa dovoljno pažnje i opreznosti prebacivali sa svog sektora preko pruge za daljnji transport u bolnice. Štab brigade nije bio dovoljno energičan prema četničkim familijama . . .

U opće rukovodstvo te brigade nije pokazalo dovoljno energije. Borci su bili izvanredno borbeni, bilo je primjera velikog junaštva. Na sastanku uočili smo nedostatke koje štab u svome radu pokazao, naglasivši da trebaju drugčije pokazivati staranje za svoju jedinicu. Po naređenju G. Š. mora se izvršiti istraga u vezi sa iznenađenjima i gubitkom protukolskih topova i ostalog materijala. Jedinica je poslije tih borbi bila prebačena u Lovinac i okolinu, da se odmori i nahrani. Danas je dobila naređenje, da krene u sastav svoje divizije. U toku ovoga vremena izvještaji komesara brigade nisu ni stizali, njegov rad se je odvijao prema programu koji je dobio u raspisu komesara XIII. divizije.

Stanje u III. brigadi XIX. Divizije: Na sektoru ove brigade neprijatelj vodi jaku propagandu — četnici. Ta propaganda među narodom nema uspjeha. Jedinica je vezana dosta dobro sa pozadinom. Organizovane posjete vrši omladina kod ove jedinice. Po izvještaju komesara¹⁸ ove brigade stanje se u jedinici popravlja. Popravlja se stanje odjeće i obuće. Sve to govori da se jedinica dobro snašla na svom terenu. Komandant ovoga štaba bio je u toj jedinici već dva puta. Po njegovom zapažanju štab je vrijedan, komesar se naročito zalaže za jedinicu. Inače detaljniji izvještaj o brigadi i političkome radu u jedinici ne mogu podnijeti, jer u njoj nisam još nikako bio.

Stanje u I. Divizionu Op. štaba za Liku: Ova jedinica broji oko 170 ljudi, sastavljena većinom od starih boraca, koji su ranjavani i koji nisu za pješadiju. Inače su sposobni za dužnosti kod naših topova. Politička svijest ovih boraca je na visini. Red i vojnička disciplina je osjetna, druželjublje razvijeno. Osjeća se naročito pojačan rad po općim političkim pitanjima. Komesar divizona dosta se zalaže. Oni su priredili nekoliko sastanaka sa pozadinom na kojima je naročito govoreno o odlukama AVNOJ-a na svom II. zasjedanju. Telegrami nisu slali. Štab divizona svojim radom zadovoljava. Teško je pitanje konje ishraniti. Inače jedinici je samo potrebno odjeće i obuće.

Samostalni Gospički bataljon, kao što smo napred rekli, poslužiti će za kičmu novog Ličkog odreda, s njim ćemo

¹⁷ Tako u originalu.
Ilija Mugoš

držati osiguranje na Kamenskom i Kuku, brigadu ćemo na taj način držati više na okupu. Štab ima dobar.

Kulturno-prosvjetni rad u ovim jedinicama nije svagdje jednak. U mnogim bataljonima nisu ni odbori formirani. Džepne novine ipak se pišu. Nepismenost se suzbija. U I. Ličkoj brigadi, koja je formirana iz Odreda, ima 25 posto nepismenih. Kulturno-prosvjetni rad najbolje je uspostavljen u II. brigadi Op. štaba.

Formiran je sanitet pri našem štabu. Imamo referenta, koji je vrlo savjestan i vrijedan na svojoj dužnosti, ali još mu fali iskustvo partizanskog doktora. Inače organizaciono dobro djeluje. Sanitet je organizovan u II. brigadi u kojoj je on do sada radio i to solidno. I. brigada nema referenta saniteta niti jednoga bolničara. Ni lijekova nema. Ostale brigade imaju svoje referente. Imamo i referenta veterine. On organizuje marvenu ambulantu. Organizovat će i kurs za marvene bolničare. Pri Op. štabu formirana je i kirurška ekipa. Sređuje se i prihvatna bolnica. Na sektoru III. brigade XIX. divizije pojavio se je pjegavi tifus u svim selima. Postoji opasnost, da i vojsku neće mimoići. Sve mjere su preduzete za njegovo suzbijanje.

Intendantura je organizirana prema naredbi za sektore. Osjeća se nedostatak ljudi i za ovaj posao. Česti sastanci i stalna kontrola treba zamjeniti kurseve i školu za obuku intendantata. Intendanti imaju zadatak, da organiziraju brdske komore i da osposobe jedinice da budu u stanju izvršiti pokret svakoga časa. Predvidili smo i vlastite magazine za čuvanje sprema i ostalih stvari koje treba pripaziti.

Obavještajna služba je organizovana. Obavještajci su u posljednje vrijeme dobili naročitu pomoć u raspisu od obavještajne vojne sekcije pri glavnom obavještajnom centru za Hrvatsku. Obavještajac je vrijedan u svojim poslovima. Za sada nema naročitih uspjeha važnih pomena.

Stiže nam ovoga časa odjeća i obuća. Ovo je ogromna i važna stvar za borce i štabove. Imati ćemo mnogo više mogućnosti za rad a za borbu prvenstveno.

Zbog slabog nižeg političkog rukovodstva morati ćemo organizirati što prije kurs za delegate i komesare četa.

Pred nama je nova mobilizacija. U nedostatku kadrova i rukovodioca, koji su potrebni za jedan ozbiljniji rad, postavljamo pitanje kako ćemo tu postupiti. Hoćemo li sa mobilizacijom nastaviti? Postoje još mnoga mjesta koja još nisu popunjena u komandama četa. Konačno i ova rukovodstva treba uvrstiti jer smo imali priličan broj novih boraca, koje nismo tako brzo i sigurno obuhvatili.

Ovaj izvještaj sigurno neće zadovoljiti, jer je prvi, možda preopširan i u biti nezahvaćen. Molimo Vas za uputu i plap u buduće za podnošenje izvještaja iz kojih bi mogli dobiti stvarnu sliku stanja kod nas i u jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Uroš Krunić

M. P.

P.S.

Nacionalno-socijalni sastav dostaviti ćemo Vam idući put,¹⁹ jer nam ga jedinice nisu sve ni dostavile. Molimo Vas javite nam kada ćemo i kojim datumom i koliko puta u mjesecu slati izvještaje [i koje sve jedinice dolaze u obzir za izvještaj o nacionalno-socijalnom sastavu.]²⁰

BR. 9

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE OMLADINSKE BRIGADE »JOŽA VLAHOVIĆ« OD 4. JANUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O POLITIČKOM RADU U BRIGADI¹

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE
OMLADINSKE BRIGADE »J. VLAHOVIĆA«
NOVH
4. I. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE
POLITKOMESARU ŠTABA ŽUMBERACKO-POSAVSKOG
SEKTORA²

Politička situacija u svijetu odražava se, pogotovo u zadnje vrijeme uslijed velikih uspjeha Crvene Armije, kao i uspjeha naše Narodno-oslobodilačke Vojske — povoljno na borbe

¹⁹ Redakcija nije pronašla taj pregled.

²⁰ Tekst u uglastoj zagradi dopisan je mastilom.

¹ Snimak originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK KPH, film br. 38/57—60.

² Omladinska NO brigada »Joža Vlahović« bila je u to vreme na prostoriji Žumberka ppd komandom Operativnog štaba Žumberačko-posavskog sektora (ridi tom V, knj. 23, dok. br. 27, str. 91).

ove Brigade. Veliki dio Sremaca u našoj Brigadi govori da su oni bili povučeni u našu NOV naročito obećanjima nekog političkog radnika koji je njima obećavao da će za dva tri mjeseca biti gotov rat, a to je bilo pred svojih pet šest mjeseci. Nadalje postoji jaka težnja za Slavonijom unutar cijele Brigade, pa čak i među članovima Partije. Nadalje borci prigovaraju što mladi ljudi na ovom sektoru nisu partizani, već su kod kuće. Pokazalo se također da je nezgodna ishrana boraca po kućama, jer se time borci nekontrolisano Kreću, podliježu utjecajima petokolonaša i nesvjesnog naroda, koji im obično govore »što ste vi slavonski partizani došli ovamo« i slično.

Od 1. o.mj. započela je udarnička utakmica unutar Brigade i baš se postavilo pred političke rukovodioce da porade na suzbijanju nepravilnih gore navedenih momenata.

Nadalje udarnička utakmica koja je bila prvenstveno zamišljena na jednoj širokoj bazi prebačena je na konkretniji teren, tj. po pitanju političkog rada, da se temeljito prouče odluke AVNOJ-a, organizira kulturno-prosvjetne odbore po svim četama i rad kulture podigne na viši stupanj. I da se obavezatno proučavaju osnovna pitanja iz Narodno-oslobodilačke borbe u vidu pitanja i odgovora.

Vojnički rad za vrijeme utakmice određen je time da se prouči izvjesna teorija i praksa vojničke vještine.

Smatram da će na taj način utakmica prebačena na konkretan kolosjek imati više uspjeha, nego da je na široj bazi.

Inače se političko-prosvjetni rad u ovoj Brigadi vrši redovito kad je god moguće, a u pravilu poslije podne. I to čita se naša redovita štampa i radio-vijesti sa diskusijama, kao i predavanja koja vrše delegati i politkomesari o aktuelnim i uobičajenim temama.

Vojnički rad vrši se u pravilu prije podne i to teorija i praksa. U tom radu učestvuju svi vojni rukovodioci pa i desetari.

Nakon svake akcije vrši se analiza i uočavaju se iskustva i nedostatci, kao podloga za buduće.

U zadnje vrijeme imali smo dva puta napad na Lug kod Samobora⁵ i nekoliko zasjeda, kao i napade na neprijateljska uporišta u cilju oslobađanja ruskih zarobljenika i to u sektoru Jaske, na cesti.

Prvi napad na Lug vrlo se lijepo razvijao i u roku od nepuna pola sata gestapovci su bili protjerani u zgradu i bili bi likvidirani da nije neprijatelj uspio iz Samobora prodrijeti sa

⁵ Prvi napad je izvršen 1. decembra, a drugi 18. decembra 1943 (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 133, str. 569, dok. br. 137, str. 676 i dok. br. 142).

tenkovima. Kod drugog napada na Lug neprijatelj nije uspio probiti zasjedu, ali iako je borba trajala do 4 sata ujutro i neprijatelj bio stjeran u podrum zgrade, jer je naš protivkol-ski top i teški bacač tukao po zgradi, ipak nije posada likvidi-rana, jer je neprijatelj imao zazidane prozore i grčevito se branio.

Uspjeli smo da na cesti kod Jaske izbavimo oko 25 Ru-sa,⁴ ali smo jednom prigodom uslijed nesporazuma izvršili juriš po čistini na borna kola, misleći da je kamion. Tom pri-likom imali smo 11 ranjenih i 4 mrtva.

Kod ovih i ostalih zasjeda i akcija pokazali su se razni nedostatci. Osnovni nedostatak slaba borbenost boraca, a na-ročito Sremaca, kao i slabo snalaženje nižih vojnih rukovodi-oća, pogotovo u uslovima noćnih borba na nepoznatom terenu. Također posebni problem predstavlja pitanje vodiča, koji su nepouzdati i strašljivi, a sami općinski odbori nisu nam pri-bavljali dovoljno i dobrih vodiča.

Kulturno-prosvjetni rad nakon formiranja odbora po če-tama počeo je polako kretati na bolje, a nadamo se da će baš sada za vrijeme utakmice biti podignut na viši stepen. U glav-nom pišu se zidne novine, održavaju usmene novine, uvježba-vaju pjesme, recitacije i mali igrokazi. Također se podučavaju nepismeni kojih još ima malo. Ipak rad oko kulture dosta sla-bo napreduje, jer i mnogi rukovodioci smatraju kao nepotreb-no, ali su takovi rukovodioci upozoreni i rastumačeno im je značaj i važnost kulture.

Rad sa narodom uglavnom se odvija usmenom propagan-dom boraca i rukovodioca, kao i održavanjem zborova. Ovaj mjesec naša brigada održala je po raznim selima oko 18 mi-tinga. Na svakom mitingu bilo je pjesme, glazbe i plesa, kao i političko-propagandnih govora. Govorilo se o prilikama u svi-jetu, kod nas, značaj NOO-a, a naročito se populariziralo Na-cionalni Komitet sa pravima privremene vlade, Maršala druga Tita, odluke AVNO.I-a i ZAVNOH-a itd. Naši borci prigodom božićnih blagdana išli su i u crkve, što izgleda da je ostavljalo povoljne utiske na narod ovoga kraja, koji je veoma pobožan.

SKOJ-evaca u ovoj brigadi imade oko 250, a rad SKOJ-a nije na dobroj visini, najviše radi toga, jer sami rukovodioci SKOJ-a predstavljaju miade i neiskusne rukovodioce, a par-tijski predstavnici ne polažu ni iz daleka dovoljno pažnje radu SKOJ-a. Ipak SKOJ živi i radi u Brigadi i SKOJ-evci se ističu iznad onih koji su van Partije i SKOJ-a. Pozvani su svi partij-

⁴ Zarobljenici su oslobođeni 24. decembra 1943. prilikom napada na neprijateljski garnizon u Lazini (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 137, str. 676, knj. 23, dok. br. 119, str. 531).

ski sekretari da pokažu više podrške radu SKOJ-a a imamo namjeru postaviti za sekretara brigadnog SKOJ-a jednog druga koji obećaje mnogo više nego sadašnja drugarica koja uslijed okolnosti njime rukovodi.

Na licu imade 228 partijaca, od toga 18 drugarica. U toku prošlog mjeseca primljeno je u Partiju novih 25 drugova i drugarica, a isključeno 2.

U zadnje vrijeme članovi štaba Brigade izvršili su temeljitiji pregled rada i stanja u cijeloj Brigadi, fia taj način što se održalo konferencije posebno sa borcima svake pojedine čete, a posebno sa rukovodiocima četa. Na taj način dobila se slika raspoloženja boraca o svim problemima i dobila se slika o pojedinim rukovodiocima na koje su se borci žalili. Na ovaj način dobilo se uvid rada rukovodioca u našoj Brigadi i kao glavne karakteristike opazilo se prilična birokracija kod svih štabova bataljona, sa većim ili manjim iznimkama, a i kod samih komanda četa. Mnoge direktive date partijski, a naglašene i po štabskoj liniji nisu sprovedene u život ili samo djelimično. Na primjer: Stab brigade pošalje izvjestan materijal na proučavanje, a taj dospije do komande čete preko štaba bataljona tek za 2—3 tjedna ili u iznimnim slučajevima i ne dospije, onda ga netko od komande čete strpa u torbu i zaboravi — tako da se ništa ne napravi. Viši rukovodioci vrlo slabo kontroliraju i potpomažu rad nižih, uslijed toga ne osjećaju se mnogi rukovodioci odgovorni za svoj rad ili se uspavaju, jer nema kontrole rada. Također se zapaža slaba saradnja među komandama četa i štabovima bataljona.

Kao rezultat ove konsultacije obilazi se bataljonske biroe štabske ćelije, ili održavaju konferencije sa štabovima bataljona, ukazuje im se na ustanovljene nedostatke i date su upute za rad, a sa strane partijske organizacije brigade proslijeđeno je na bataljonske biroe da se zahtjeva najveća odgovornost za rad i sprovođenje partijskih direktiva u život, jer činjenica je da naša Brigada vrlo slabo stoji iako na broju oko 900 boraca imade 200 partijaca, oko 250 SKOJ-evaca i već na osnovu samog tog broja trebala bi biti najuzornija.⁵ Treba dakle da se direktive date u vezi sa momentalnom situacijom u Brigadi pod svaku cijenu sprovedu u život, a inače da se partijski kako organizaciono tako i teoretski vrši redovito i čim češće, a za podizanje partijnosti da se proučava najprikladniji materijal, koji sam naveo u prošlom izvještaju.

⁵ O ranijem organizacionom i političkom stanju partijske organizacije vidi toni IX, knj. 4, dok. br. 119.

Činjenica je da je ova Brigada došla u Žumberak" jako osakaćena i sa velikim brojem mladih i potpuno neiskusnih rukovodioca, činjenica je da je njezin sastav pretežno Sre-maca i Slavonaca, a koji neobično žude sa svojim krajem. Či-njenica je također da je ova Brigada vrlo slabo obučena i od-jevena (u zadnje vrijeme prilično smo se obuli ali sa odjećom je vrlo loše). Najveći problem ove Brigade jest činjenica da već preko 3 mjeseca ova Brigada nije imala jedne dobre uspje-šne akcije, a na ovom terenu bar za sada izgleda nema prave mogućnosti za neku lakšu uspješnu akciju, koju bi naša Bri-gada mogla savladati.

Rad štaba ove Brigade baš u zadnje vrijeme u duhu gore navedenih momenata pojačava se. Štabska ćelija Brigade radi redovito i drugovi imaju prilično samokritičnosti, ali nismo pokazali pravovremeno dovoljno budnosti d shvaćanja stanja u našoj Brigadi, nego tek kad je situacija u Brigadi mnogo po-goršana. Ustanovljeno je također da se na redovitim sastan-cima koji se održavaju po bilo kojoj liniji rada dobiva opti-mističke i dobre izvještaje, bez kritičnosti i perspektive za bu-dući rad. I baš u tom pravcu poradit će se [da se] naši ruko-vodioci odgoje u produbljivanju situacije u jedinicama. Inače odnosi u samom štabu na prilično dobroj visini su.

U našim odnosima sa Okružnim NOO-om, isto sa OK⁷ imali smo izvjesnih nesuglasica zasnovanih na obostranim gre-škama. Imali smo konferenciju sa jednim drugom iz OK, a i sa članovima Okružnog NOO-a i izgleda da će se uspostaviti sr-dačniji i drugarski odnosi. Smatramo da drugovi sa ovog terena ne pokazuju pažnju koja bi bila potrebna da se ukaže jednoj brigadi koja je tek došla na ovaj teren. Obično se ide linijom da se ogovara i mudrijaši sa jedne i druge strane. NOO-i na ovom terenu vrlo su neiskusni i nerazvijeni, a po-malo i birokratizirani. Ipak mi sa svoje strane dali smo upute svim našim rukovodiocima da se prema drugovima iz svih pozadinskih organizacija itd. odnose najdrugarskije i da stal-no uspostavljaju duh trpeljivosti i saradnje, a ne da se ide po liniji nadimanja »mi smo borbena operativna jedinica« i slično. Nije stvar u tome da se natežemo ko je veći ili manji i ko će se kome prije pokloniti, već da drugarski sarađujemo na istom cilju zajedničke borbe. Pošto smo na ovom terenu novi i nemamo redovitih veza niti sredstava zamolili smo bili OK da nam kod štampanja jubilarnog broja našeg brigadnog lista »Crvene Zvijezde« ustupi nešto matrica i ciklostil, a tako

⁶ Brigada je na sektor Žumberka stigla početkom novembra (vidi tom V, knj- 21, dok. br. 48).

⁷ Odnosi se na Okružni komitet KPJ za Pokupje.

da naši drugovi odu tamo i obave sav posao. Oni su obećali, ali ipak bilo je natezanja sa papirom, lošim matricama, koje nisu vrijedile pa su morale biti nanovo pisane itd. Bilo je također i neumjesnih primjedaba na račun naše Brigade i nedrugarskih gesta. Ovo sve stvara neraspoloženje i zlu krv. Ja sa svoje strane poduzet ću sve da Brigada u svojim odnosima prema svima zadrži stav trpeljivosti i drugarstva.

Obavještajnu službu organizirali smo u duhu novih uputa koje smo dobili od Štaba Sektora i nadarfto se da će biti poboljšana.

Intendantura, kao i sanitet u našoj Brigadi zadovoljavaju.

U zadnjem izvještaju zamolio sam da mi se odgovori na izvjesne upute i to na pitanje kako se formira polit-odjel i kako radi, a mislim da bi baš u ovoj Brigadi bio od velike koristi, pošto je kadar partijaca na neobično niskom stupnju a drugovi su ipak dobri i ima nade da se mnogi od njih vrlo lijepo razvijaju, nadalje kako stoji sa partijskim forumom u Brigadi, a bilo bi dobro kada bi mi se poslale primjedbe na izvještaje koje šaljem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Drezga Purin

BR. 10

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA DARUVARSKOG NOP
ODREDA OD 7. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA O RADU I BROJNOM STA-
NJU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U BATALJONIMA¹

SEKRETAR
DARUVARSKOG N.O.P. ODREDA
VI. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Dna 7. januara 1944.

OBLASNOM KOMITETU KPH [ZA SLAVONIJU]
OKRUŽNOM KOMITETU VIROVITICA
POLITKOMESARU ZAPADNE GRUPE ODREDA

IZVJEŠTAJ

O radu partijskih jedinica u našem Odredu od 27. XII. 43 do
7. I. 44.

1) *Politička situacija:*

Političko stanje u jedinicama je na srednjoj visini. Dru-
govi su zainteresovani za događaje u svijetu i kod nas. Još
uvijek vlada veliki interes u pogledu poslednjih događaja u
našoj zemlji. Zbog toga smo poduzeli sve mjere da preko na-
ših partijskih jedinica upoznamo sve naše borce sa tim doga-
đajima stvarno velike historijske važnosti, tj. sa odlukama
AVNOJ-a. U tu svrhu sve naše partijske jedinice temeljito pro-
učavaju pisma Oblasnog komiteta o donešenim odlukama na
poslednjem zasjedanju AVNOJ-a. Veoma veliki odjek kod bo-
raca imala je vijest o napadu naših snaga na Banju Luku.² Svi
ti događaji a naročito uspjeh naše NOV daju našim borcima
podstreka za daljne borbe, što se očitovalo naročito ovih po-
slednjih dana u kojima su naše jedinice izvele nekoliko lepih
vojničkih operacija, naročito u borbi kod Subocke gdje su
jurnuli naši borci na ustaše i Njemce i zadali im krvave udar-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK KPH,
film br. 38/389—391.

² Banju Luku je 31. decembra 1943. napao 5. udarni korpus NOVJ,
ojačan dvema brigadama 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ. U
toku napada, 1. i 2. januara 1944. zauzet je veći deo grada, ali, zbog ne-
uspeha jedinica koje su imale zadatak da zauzimanjem Bos. Gradiške,
spreče dolazak pojačanja opkoljenom garnizonu, napad je obustavljen
2. januara (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137 i 164; knj. 21, dok. br. 8,
83 i 85).

ce.³ Nekih stranih političkih struja i nastrojenja u Odredu se ne osjeća.-

Političko stanje na sektoru se nije popravilo od stanja koje je bilo pre deset dana, jer nismo mogli politički djelovati na samom sektoru pošto uslijed vojnih operacija prešli smo na tuđi sektor.⁴ Ovde će se osjetiti jedna dosta velika praznina u pogledu političkog rada s obzirom na najnoviju političku situaciju u svetu i kod nas, ali mi ćemo nastajati svim našim snagama da tu prazninu, svestranim političkim radom, pravilnim objašnjavanjem odluka AVNOJ-a, popunimo. Po pitanju mobilizacije nismo mogli ništa učiniti zbog istih razloga koji su bili prepreka polit, rada na sektoru. Zato mobilizacija i populariziranje AVNOJ-a kao i pravilno objašnjavanje njegovih odluka narodu i borcima ostaju glavni zadatci i predmet polit, rada svih naših part. jedinica. Ali ipak nalazeći se na tuđem sektoru misli smo nastojali koliko god je bilo moguće da upoznamo borce i narod sa polit, situacijom u svijetu a naročito kod nas. U tu svrhu održavali smo sastanke bat. part.⁵ biroa na kojima smo razrađivali pismo Oblasnog komiteta, zatim polit, časove na kojima smo upoznavali borce. Održali smo također i nekoliko mitinga na kojima smo upoznavali narod sa odlukama AVNOJ-a. Narod je sve primio i razumio, samo moram navesti jedan slučaj gdje je narod bio potpuno iznenađen sa našim stavom prema kralju i dinastiji, kojeg mi zauzimamo prema historijskoj odluci AVNOJ-a gde se zabranjuje kralju Petru i dinastiji kao i celoj izbegličkoj vladi povratak u zemlju. To je bilo u selu D. Caglić, gde se stvarno osetio veoma slab, uopće nikakav politički rad. Međutim u diskusiji sa narodom i pojedincima objašnjavali smo im ponovo sve, iznašali pred njih sve argumente koji govore o izdaji bivše jug. vlade i glavnog stuba i oslonca te vlade, tj. kralja i dinastije. Ukratko koristili smo svaki slobodan momenat za polit. rad. Pokazalo se da u selima koja se nalaze u blizini neprijateljskih uporišta polit, rad je veoma slab, te bi bilo od velike potrebe u takvim mjestima upućivati polit, radnike koji bi bili veoma aktivni u radu, jer se pokazalo da upravo u tim mjestima ima

³ Jedinice Daruvarskog NOP odreda zauzele su 4. januara 1944. s. Subocku (kod Pakraca) koje je branila 1. četa 3. bataljona domobranskog 8. brdskog puka, ojačana SS policijom iz Lipika (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 31, 38 i 152).

⁴ Jedinice Daruvarskog NOP odreda nalazile su se, po naređenju 12. divizije 6. korpusa NOVJ od 3. januara, u zasedi prema Lipiku, kod s. D. Caglića i s. Kovačevca, sa zadatkom da spreči kretanje neprijatelja cestom Lipik — Okučani (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 8, 22, 31 i 38).

⁵ bataljonsko-partijskog

veoma veliki broj pete kolone. To je razumljivo, jer je utjecaj neprijateljske propagande uslijed neposredne blizine jak, a polit, rad sa naše strane slab, eto terena i mreže pete kolone.

2) *Organizaciono pitanje:*

U našem Odredu ima 10 partijskih jedinica. Brojno stanje članova KP i kandidata je slijedeće:

I. bataljon	. . .	32	čl. KP	. 4	kandidata.	. 155	part. ⁶
II. bataljon	. . .	28	čl. KP	. 3	„	. . 206	„
Stab Odreda	. . .	7	„ „	1	„	. . 8	„
Pri štabu Odreda	. . .	3	„	/	„	. . 10	„
Agit. prop.	. . .	3	„	/	„	. . 4	„
Pakračka četa	. . .	A	„	/	„	. . 23	„
Bolnička četa	. . .	1	„	1	„	. . 27	„

U k u p n o . . . 78 čl. KP 9 kandidata. . 433 part.

Socijalni i nacionalni sastav članova KP:

Seljaka 56. Radnika 19. Intelektualaca 3.

Srba 61. Hrvata 13. Talijana 1. Muslimana 3.

a) Partijske jedinice u našem Odredu sastaju se dosta redovito. Radnim sastancima prisustvuju obično sekretari bataljonskih biroa, kako bi pretresli sva pitanja u vezi sa radom partijske jedinice u četi, bataljonu i na terenu. Partijska disciplina i sa njom u vezi partijska odgovornost kod mnogih članova i to naročito mladih nije na visini na kojoj bi morala biti. Stari članovi odskaču daleko od mladih po pitanju partijske discipline i odgovornosti. Na teoretskim sastancima upoznava su drugovi preko proučavanja pisma Oblasnog komiteta sa odlukama AVNOJ-a.

Uslova za primanje novih članova ima. Članova Partije koji nisu rukovodioci ima. Uz pisma Oblasnog komiteta proučava se organ KP [Hrvatske] »Naprijed« i sva ostala naša štampa. Članovi Partije kao rukovodioci su dosta dobri ali još uvijek imaju dosta nedostataka i grešaka, koje će marljivim radom uskoro izbjeći.

b) Rad bataljonskih part. biroa počeo je da radi kako treba. Jedan i drugi sastajao se redovito. Na sastanku Part. biroa I. bataljona prisustvovao sam ja, na kom sam izneo kakav treba da bude budući rad naših part. jedinica, da one pruže punu pomoć vojnim i političkim rukovodiocima, a to će učiniti onda ako se bude radilo svestrano po svim sektorima rada i ako se u tom radu bude osetila cela partijska jedinica odgovorna za svaki sektor rada. Dakle, potreban je kolektivni

* partizana

rad. Osim toga proradio sam sa članovima biroa pisma Oblasnog komiteta, kojeg su drugovi razumjeli i obećali da će raditi onako kako to naša Partija traži od svojih članova. U II. bataljonu održan je također sastanak Part. biroa na kome je sekretar biroa prikazao kako treba i kakvim tokom održavati sastanke kao i što znači biti zadužen po nekom sektoru rada.

c) Štabske ćelije sastaju se po mogućnosti dosta redovito. Na sastanku se pretresaju sva pitanja u vezi sa radom u jedinicama i samom štabu. Članovi štaba bataljona ne osećaju se još dovoljno odgovorni za svoj rad ali kritikom na sastancima isti se vidno popravljaju. Štabske ćelije proučavaju također materijal u vezi najnovijih događaja u našoj zemlji, tj. pisma Oblasnog komiteta. Još uvijek nedostaje u našim štabovima kolektivni rad. Štabska ćelija Odreda sastaje se prema mogućnosti. Ovih proteklih deset dana održan je radni sastanak na kome je donešen zaključak da se krene na mobilizaciju i vršenje političke pripreme za istu. No uslijed naredbe Vrhovnog štaba o vojnim operacijama na izvjesnim sektorima u kojima učestvuje i naš Odred, mobilizacija je morala biti određena. U samom štabu Odreda rad se pokrenuo jer se osetio prvi početak, iako još malen ali značajan, kolektivnog rada. Izobrazbeni sastanci održavaju se kad god je moguće. Na sastancima je proučavano pismo Oblasnog komiteta.

3) Političko-prosvjetni rad u Odredu i na sektoru Odreda:

Politička obrazovanost naših boraca iz dana u dan je sve bolja. U zadnje vreme rad se popravio. Održavaju se redovito politički časovi i diskusije sa borcima. Politikomesari također su popravili svoj rad jer im je dao pomoć politikomesar Odreda. Na terenu koliko je god bilo moguće upoznavati su borci sa odlukama AVNOJ-a o obrazovanju Nacionalnog komiteta, federativnom uređenju Jugoslavije itd. Mitinge održavamo gdje god se ukaže potreba. Narod nas svuda rado prima. Kulturno-prosvjetni rad nije na onoj visini na kakvoj bi mogao biti, uslijed dosadašnjeg slabog rada i posvećivanja pažnje na taj sektor rada. Ali ipak imademo, iako u potpunosti neorganizovan, pjevački hor, glazbenu i diletansku sekciju. Nepismenih u Odredu nema mnogo, jer se o tome vodi računa preko partijskih jedinica i SKOJ-evskih grupa. Što se tiče zdravlja ono je u našem Odredu dobro. Obuća i odjeća se nešto popravila.

4) Rad po vojnom pitanju:

Borbenost naših drugova je na dosta velikom stupnju, što se u posljednje vreme dokazalo u nekoliko borbi, a što je posledica jake političke svijesti, tj. marljivog političkog

rada. Kod vojnih rukovodioca, naročito nižih, osjeća se još uvijek dosta slaba Inicijativa za vreme borbe. Pred naše part. jedinice pred deset dana bilo je vojno pitanje postavljeno kao jedan od najvažnijih zadataka, tj. da preko njih pružimo punu pomoć našim vojnim rukovodiocima. Rezultati rada pomalo se pomaljavu. Disciplina se popravila. Kod samih komandanata bataljona nema više neozbiljnosti u radu. Ukratko, rad po vojnom pitanju kreće na bolje.

5) Rad S.K.J.-a:

U našem Odredu ima oko 110 omladinaca i omladinki, dok SKOJ-evskih grupa ima 5.

I. bataljon.		.25	S.K.O.J.-evaca
II.	„	.24	
Pri štabu.		.4	„
Ukupno.		.53	S.K.O.J.-evaca

Broj omladinaca i omladinki van organizacije iznosi 56. Prema prošlom izvještaju SKOJ-evska organizacija u našem Odredu je jača svakim danom. U poslednjih deset dana primljeno je novih 4 člana, dok je jedan poginuo a jedan primljen u K.P. U I. bataljonu održani su redovito sastanci grupa a isto tako i bataljonskog komiteta. U II. bat. sastanci grupa su također održavani, dok bat. komitet se nije sastao uslijed toga što je sekretar komiteta primio dužnost a nije dobio šira uputstva i direktive za rad. Drugovima je objašnjavano pismo Oblas. komiteta, kojega su poneki veoma dobro shvatili. Prisustvovao sam jednom sastanku grupe u I. bat. na kome sam postavio nekoliko pitanja u vezi sa donešenim odlukama AVNOJ-a povodom kojih se razvila veoma živa diskusija, po čemu se može konstatovati da kod naših SKOJ-evaca postoji veoma veliki interes za rad po polit, pitanju. Bilo je nekih za njih nejasnih pojmova u vezi sa istom političkom temom koje smo na sastanku razjasnili. Borbenost naših SKOJ-evaca je dobra. Jedino na kulturno-prosvjetnom sektoru osetilo se dosta veliko šepanje u radu. Na terenu vezuju se sa omladinom.

6) Rad žena:

U našem odredu imade oko 20 drugarica, od kojih su dve čl. KP, a 10 drugarica su SKOJ-evke. Odnos između drugova i drugarica nije još u najboljem redu tako da ćemo to morati rešiti u najkraćem roku.

7) Razno: Ovih zadnjih deset dana nije bilo slučajeva dezerterstva. Uzrok dezerterstva druga Franje Ivanića, koje sam javio u prošlom izvještaju, još nisam ustanovio. U borbi kod

Subocke imali smo dva mrtva i dva ranjena druga. Tu je pao sekretar I. bataljona drug Jovo Sudar iz Kraguja, tako da će jedno vreme nedostajati sekretar u I. bataljonu.

Potreban bi bio za nekog partijskog materijala⁷ i to nekoliko primjeraka I. i II. glave Historije SKP/b).

U koliko nešto u izvještaju nije jasno i dobro molim da me se upozori kako u buduće ne bih pravio iste greške.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NAROŒU!

Sekretar Odreda:
Vlado Grujić

BR. 11

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. BRIGADE 7. NOU DIVIZIJE OD 10. JANUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE O MORALNO-POLITICKOM STANJU JEDINICA ZA VREME BORBI U REJONU GLINE¹

ZAMJ. POLITKOMESARA
IV BRIGADE VII UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
10-1-1944 g —

Drugarskom
CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
H R V A T S K E

Dragi drugovi,

Naša brigada u posljednje vrijeme moglo bi se reći prošla je kroz dvije faze svoga razvitka. I faza bila je pred ofanzivu i druga poslije ofanzive. U prvoj fazi, t.j. u vremenu pred ofanzivu i u toku same ofanzive stanje u brigadi bilo je vrlo kritično. Nedovoljnim političkim radom i iz bojazni od napuštanja Banije u toku VI ofanzive razvilo se dezerterstvo ko-

⁷ Tako je, nejasno u originalu.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK KPH, film br. 36/155—158.

je je prešlo u masovno osipanje boraca iz brigade.² Tome se u toku ofanzive nije tako energično stalo na put. Naši pokušaji sprečavanja bili su bezuspješni jer način sprečavanja nije bio onakav kakav bi trebalo biti. Tu, pred činjenicom dezerterstva nije se stalo i ozbiljno porazmislilo kako da se spriječi. To je zaista karakteristika naših političkih rukovodioca, da nisu u prvim počecima samovoljnog osipanja bili energični, a kada je ta pojava uzela maha onda su svi trzaji bili bezuspješni. Sa dezerterstvom se sada stalo. Mjere koje su preduzimane bile su: politički rad potencirati do maksimuma, rad preko partiske organizacije pojačati i isto tako preko SKOJ-a. Jedno što se može konstatovati da su u dezerterstvu učestvovali poneki rukovodioci, pa čak i članovi Partije. Povodom slučaja dezerterstva rukovodioca postavili smo na savjetovanju svez komandnog kadra da se degradiraju, a članove Partije odlukom Diviz. komiteta podvrći partijskoj istrazi i partiski kazniti. Bilo je slučajeva, a jedan među prvima bio je komesar čete Čević Milan koji se još i danas nalazi kod kuće. Rukovodioci su dali povoda, što su borci onda pospjeli. Naravno kažu: kad ide komesar ili vodnik, onda što ne bih i ja. Obzirom na obim dezerterstva brojno stanje brigade spalo na minimum. Naši bataljoni u početku ofanzive, kada smo povlačili i boreći se sa neprijateljem ostali slabi, bataljoni su prosječno svaki imali svega skupa po 100 boraca. Utjecaj četničke propagande prilično se osjetio, ali ovo dezerterstvo u mnogom je razvijeno baš zbog prihvatanja četničkih parola: ofanziva.. odosmo mi kamo je i VII divizija,³ odosmo mi u Crnu Goru, čuvaj svoju glavu, naša borba je pri svršetku i treba se sačuvati, itd. Naša brigada pred završetak ofanzive bačena je u pozadinu neprijatelja, gdje su pošli borci sa mnogo volje i zadovoljstva, jer se sigurno vidjelo da se ne ide preko Kamenskog mosta za Kordun, Liku ili dalje. Nedovoljnim radom političkih rukovodioca četničke parole imale su nešto plodna tla, a i dezerterstvo se u ovolikoj mjeri razvilo baš zbog neobjašnjavanja i političkog nedjelovanja i rada sa borcima. Kroz to sve osjetilo se da disciplina nije na onoj visini na kojoj treba da bude,

² Brigada je tada vodila borbe s delovima nemačke 373. legionske divizije na prostoru Vrnograč — Dvor (operacija »Panter«). Njena dejstva bila su u sklopu dejstava ostalih jedinica NOV i POJ u vreme nemačkih ofanzivnih operacija u zimu 1943/44. u zapadnoj i centralnom delu Jugoslavije (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 112; tom V, knj. 22, dok. br. 63, 122, 125, 163 i 165; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, Beograd, 1965, str. 11—70).

³ Misli se na učešće 7. udarne divizije, u sastavu Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba NOV i POJ, u borbama na teritoriji Hercegovine, Crne Gore i Sandžaka od kraja januara do kraja avgusta 1943 (vidi tom IX, knj. 4, dok. br. 78).

odnosno disciplina je apsolutno slaba. Drugarstvo je vrlo slabo razvijeno. Ono boraca što je ostalo može se reći po borbenosti da je dosta dobro. To potvrđuju naši uspjesi u borbama sa neprijateljem. Borci koji su ostali odani su stvari naše borbe i oni su ponositi time što su u najtežim uslovima u ofanzivi ostali i dosljedno se borili, i vidi se kod njih da postoji prezir i neko omalovažavanje onih koji su napustili brigadu, tj. dezertirali. — Pred naše politkomesare postavljeni su zadaci koji su dosta opsežni i koji traže maksimalni angažovanje u radu da bi likvidirali sa svim ovim nezdravim pojavama kod nas. Redovna savjetovanja sa nižim komesarskim rukovodionicima, redovno održavanje bataljonskih i četnih konferencija, maksimalno angažovanje u temeljitom sprovođenju plana koji je dao politkomesar divizije. Raskrinkavanje dezerterstvih i kažnjavanje izrazitih boraca.⁴ Sto se tiče pljačke u našoj brigadi ta pojava bila je dosta raširena, ali se u mnogom i tome stalo na put. Pljačka nije tako razvijena, bez oporicanja nje tu i tamo kod nekih drugova ima, ali i tome će se stati na put, I po pitanju pljačke, i po pitanju dezerterstva, sabotaže, nediscipline, neizvršavanja naređenja, lažno podnošenje izvještaja, neobezbeđenje jedinica u kantonmanu itd. mi smo odlučili i već sproveli u život, tj. održavali smo savjetovanje sveg komandnog kadra od desetara do komandanta brigade, gdje smo mi uz prisustvo drugova iz štaba divizije postavili najenergичnije šta učiniti po svemu ovome. Tu smo na savjetovanju moglo bi se reći donijeli jedan pravilnik šta uraditi sa onim koji napravi jednu od navedenih grešaka. To je savjetovanje održano skoro i u primjenjivanju donešenih odluka na slučajeve prestupa bićemo energični. Pojačati rad po partijskoj i političkoj i vojnoj liniji, dati najveću ispomoć svem našem nižem komandnom kadru, to su u glavnom naše poduzete mjere. Zaključci komandnog kadra poslije su prenešeni na borbe preko bataljonskih konferencija i naišli su na dosta veliko odobravanje. U tom prvom periodu dogodilo se nevojničko držanje na položaju i slabo postavljanje osiguranja pa nas je Huskina banda⁵ jednom napala, tj. naš I bataljon i otele nam 3 teška mitraljeza i jedan puškomitrljez i zarobila nekoliko drugova (11), koje su naknadno pustili. Taj događaj i stanje u brigadi općenito dovelo je brigadu u onu kritičnu situaciju. Međutim poslije ofanzive, tj. u drugoj fazi stanje

⁴ Tako u originalu. Verovatno se misli na kažnjavanje izrazitih primera dezerterstva.

⁵ Reč je o muslimanskoj miliciji Huske Miljkovića (o organizaciji te milicije vidi tom V, knj. 19, dok. br. 26). Ona je 10. XII 1943. napala položaje 1. bataljona u s. Podzvizdu. (Detaljnije o tome vidi tom V, knj. 22, dok. br. 122).

se počelo dosta vidno popravljati. Brigadno partijsko savjetovanje i konferencija sveg komandnog kadra bili su polazna tačka u rješavanju svih problema. Naša brigada u posljednje vrijeme vodila je borbe sa neprijateljem, imala je lijepih uspeha.¹¹ To je podiglo i politički i moralno naše borce, koji zaista uviđaju da se može stati na put svemu tome i da se neprijatelj može tući. U prikupljanju dezertera angažovali smo se dosta. Obuća i odjeća u mnogom će pomoći u rješavanju svih problema koji stoje pred nama. Jedinice će brojno porasti, jer je dezertera već prikupljeno i dobar broj bosih obuli i odjeli, ima u brigadi oko 20 novomobilisanih i iz hrvatskih sela dvorskoga kotara. Brigada će kroz skoro vrijeme porasti i organizaciono se učvrstiti i pojačanim radom po svim linijama našeg djelovanja i kroz skoro vrijeme biće stanje mnogo bolje i sređenije.⁷ Idući izvještaj uvjeren sam da će biti svakako prikaz daleko bolje situacije unutar brigade.

Komandni kadar u glavnom općenito rečeno nije zadovoljio. Rukovodioci su često bili povod ili potstrekač svih nezdravih pojava. Komandi kadar je dosta mlad i još kao rukovodioci neiskusni. Naša brigada sada je bez politkomesara bataljona. Jedan komesar bataljona je ranjen kod Podzvizda, a dva su na srednjem partiskom kursu. Komesare četa i njihove zamjenike imamo, ali su sve mlađi drugovi kojima se mora dati maksimalna pomoć i posvetiti naročitu pažnju njihovome daljnjem razvitku.

Rad partije:

Sadašnje brojno stanje izgledalo bi ovako:

I bataljon	28	1	44	
II bataljon	32	11	26	
III bataljon	20	10	12	
Štab. jedin. ⁸	8	—	—	
pri št. part. ⁹	8	—	8	na licu!
četa za vezu	7	3	12	
Prateća četa	4	2	5	
Ukupno: CKP ¹⁰	107	KKP" 27	SKOJ-a	107

* Brigada je vodila uspješne borbe u rejonu Gline. (Opširnije o njima vidi tom V, knj. 23, dok. br. 17, 39 i 156).

⁷ Vidi dok. br. 16 i 82.

⁸ Misli se na članove KP u štapskoj partijskoj jedinici.

• Odnosi se na članove KP u prištapskim jedinicama.
članovi KP

¹¹ To jest: kandidati za članove KP.

19 formiranih partijskih jedinica ima u brigadi. Svaki bataljon ima 5 partijskih jedinica, u četi za vezu, pratećoj četi štaba brigade i pri štabu brigade. Rad i djelovanje partijske organizacije nije bio razvijen onako kako treba. Part. organizacija nije bila onaj stvarni i pravi pokretač i stub oko koga se sve okreće. Partiske organizacije u bataljonima različito su se držale. U I bataljonu jedno što je karakteristično da ni jedan član Partije nije dezertirao, dok je u II bataljonu dezertiralo 3 člana partije, a u III bataljonu 4 člana. — U I bataljonu najbolje je organizaciono postavljeno i rad partije u zadnje vrijeme nešto je krenuo, ali i za vrijeme ofanzive i prije ofanzive rad partije u tom bataljonu a i u brigadi je popustio. Naše I brigadno partisko savjetovanje u decembru 1943 imalo je mnogo učinka u razvijanju rada i odgovornosti članova partije za neizvršenje postavljenih zadataka. Bilo je slučajeva gdje partiske jedinice nijesu redovno održavale sastanke i gdje je rad na političko-teoretskom izdizanju dosta slabo razvijen. Na partijskom savjetovanju ukazano je na sve slabosti u radu Partije u našoj brigadi i u buduću neće se događati ovakvih propusta. Naša partiska organizacija je vidjela da za stanje koje je sada, odnosno je prije bilo nije kriv niko drugi, niti iko drugi može da snosi veću odgovornost nego komunisti.

Bataljonski biro i nijesu još uvijek postali onaj istinski pokretač i motor koji goni na rad i razvija po svim sektorima. Biroi uočavaju stanje u jedinicama, oni i sami donose zaključke šta učiniti i zadatke postavljaju, ali je jedino greška što se postavljeni zadatci i doneseni zaključci ne sprovode u život u potpunostima. Sekretari bataljonskih biroa su svi na licu i sa njima češće u posljednje vrijeme održavam sastanke, gdje prenosimo zaključke diviskog komiteta i postavljamo zadatke i zaista kroz te sastanke osjetila se veća odgovornost drugova u ispunjavanju partiskih obaveza. — Spomenuo sam da se postavljeni zadaci ne sprovode u život, da, ali ipak mislio sam da se svi postavljeni zadaci ne sprovode i u potpunosti ne izražavaju.¹³ Baš zbog nepotpunog sprovođenja svih zadataka i očituje se slab rad part. organizacije. Više vjerujemo da će biti potpuno dosljedni u sprovođenju svih zaključaka.

Odnos štabova bataljona nasprama bataljonskim biroima je dobar i pravilan.

Stabska partiska jedinica nije se dovoljno angažovala u liječenju svih propusta i negativnosti. U zadnje, tj. u posljednje vrijeme naša je jedinica uložila najviše u ozdravljenju i jačanju i organizacionom učvršćivanju brigade. Mi smo se u

¹³ Tako je, nejasno, u originalu.

ovoj partijskoj jedinici najviše angažovali i sa nas se prenosi i na ostale jedinice po štabovima bataljona.

Unutarnji život u jedinici je dosta drugarski i harmoničan je potpuno. Do sada nije bilo osjetiti nekog nedrugarskog držanja.

Naša partiska organizacija u mnogom je potpomognuta time što su do sada kroz srednji partiski kurs prošla 23 druga što komesara što zamjenika komesara četa i bataljona i sada na četvrtom kursu nalazi se još 8 drugova i to tri su druga iz štabske partijske jedinice.

Obzirom na slučajeve dezterstva i slabog držanja u posljednjoj VI okupatorskoj ofanzivi, odlukama bataljonskog biroa pojedinih bataljona izbačeno je iz Partije 5 drugova. Svaki slučaj podvrgnut je detaljnoj partijskoj istrazi i tek je onda donešena odluka za kaznu. Svaki slučaj isključivanja temeljito je obrazložen, analizirana je svaka greška i po tom saopšteno izbacivanje. Novih članova Partije u poslednji mjesec dana primljeno je 8.

Opće politička linija: *Političko* — komesarska linija rada u toku VI ofanzive bila je dosta zastala i aktivnost političkih komesara nije bila u potrebnoj meri razvijena. Politički komesari u toku VI neprijateljske ofanzive bili su dosta pasivni i kako sam već napomenuo rezultat toga bilo je potencirano dezterstvo i jači uticaj četničke propagande, slaba obaveštenost boraca o svim novim i važnim vojno — političkim događajima izvan i unutar zemlje. Poslije ofanzive rad politkomesara nešto je živnuo i počelo se sa prorađivanjem i provođenjem plana rada u život postavljenog od politkomesara divizije. Politkomesari u nastaloj situaciji u toku ofanzive nijesu se dovoljno snašli pa je rad komesara bio apsolutno nezadovoljavajući. Mi smo uočili gdje leži glavni nedostatak u radu politkomesara, gdje su ti propusti i nedostaci podvučeni i već se počelo sa življim radom. Sada su tek prvi početci ozbiljnijeg i aktivnijeg politkomesarskog djelovanja. Rad komesara biće sistematski i planski potpomognut radom partijske organizacije a isto tako i SKOJ-a.

Kulturno — *prosvetni* rad koji je prilično tjesno vezan sa komesarskim radom, zadnjih pola mjeseca a i nešto ranije skoro se nimalo ne zapaža. Po pitanju izdavanja zidnih novina, bataljonskih listova i brigadnog lista, pjevačkih horova, recitativnih horova nije ništa učinjeno. Kulturno — prosvetni odbori doskora bili su potpuno rastureni i skoro moglo bi se reći nijesu ni postojali. Rad Kulturno — prosvetnih odbora već je u nekoliko pokrenut i prišlo se formiranju K.P. Odbora. U I bataljonu izašle su prve četne zidne novine u kojima

sudjeluju i pišu borci. Diletantske sekcije isto tako tek se ponovo stvaraju i već su se prihvatile učenja pojedinih komada. Analfabetski tečaj dosta slabo radi i broj drugova naučenih pisati vrlo je mali. Brigada nema svoje tehnike niti izdaje svoj brigadni list. Partijska organizacija i SKOJ nijesu se dovoljno angažovali u davanju ispomoći K.P. Odborima u njihovom djelovanju i radu. Na to je našim drugovima ukazano i u buduće takav stav pasivnog posmatrača neće imati naša partijska organizacija po tom pitanju.

Rad po vojnim pitanjima: U posljednje vrijeme rad po vojnim pitanjima počeo je da uzima veću širinu i rad po vojnim pitanjima provodi se planski. Komandant brigade¹³ angažuje se u pomaganju nižim vojnim rukovodiocima u prorađivanju ratne službe. Pri štabu brigade održava se šesti po redu desatarsko — vodnički kurs. Poslije svake operacije i borbe održavaju se savjetovanja štabova bataljona gdje se temeljito analiziraju sve greške i propusti. Kroz posljednje borbe uočeno je da naši rukovodioci i borci raspolažu sa vrlo malim vojnim znanjem. Zbog toga prišlo se je sistematskom radu po vojnim pitanjima. Kroz svakodnevne zapovijesti uvijek se odredi šta treba da se prorađuje i ko treba da prorađuje. Uvjereni smo da će se rad po vojnoj liniji još bolje razviti i da ćemo mi u skoro vrijeme uspjeti naše borce i rukovodioce upoznati sa najglavnijim iz vojne oblasti.

Rad po liniji SKOJ-a: Kako rad Partije u našoj brigadi tako i rad SKOJ-a prilično je zapušten. Nije se postavio rad SKOJ-a onako kako to treba postaviti. Za vrijeme ofanzive nije radilo skoro ništa. Rukovodioc SKOJ-a u brigadi nije bio dovoljno aktivan, pa se njegovo pomalo ležerno držanje prenijelo na čitavo rukovodstvo. Drug je za to opomenut partijskim putem i sada se dosta aktivizirao. Drugarica iz polit-odjela divizije dolazi i pomaže dosta drugovima u razvijanju rada. Na sastanak kojeg održavamo sa sekretarima bataljonskih biroa pozivam i druga rukovodioca SKOJ-a. Dva druga rukovodioca SKOJ-a u bataljonima preuzeli su svoju dužnost skoro. Treba im mnogo pomoći i rad će se razvijati kako treba. U glavnom preko Partije i preko SKOJ-a vrše se pripreme za II Kongres USAOJ-a. U glavnom se zapaža da drugovi mogu raditi i da umiju. Rad na terenu: Brigada je u posljednje vrijeme bila prilično u pokretima. Rad na terenu nije bio razvijen dovoljno, ali ipak radilo se. U selima gdje ostanemo bar jedan ili dva dana pripremamo sastanke i govori se narodu. Doček nove godine bio je, ali nije baš onako kako treba pripremljen, jer nam diletantske sekcije nijesu imale ni jednog izučenog

¹³ Petar Maljković

komada. Održimo u nekim mjestima i sastanke sa NOO. U jednom selu bio sam na sastanku partijske jedinice, — na njihov poziv. Drugovima su drage naše posjete jer ipak dobiju nešto više. Bio sam jednom na sastanku KKKPH za Dvor. Ispomoć part. i SKOJ-evskoj organizaciji i ostalim masovnim organizacijama nije data.

Političko stanje na terenu: Neprijateljska ofanziva imala je svoga odraza na narod Banije. Ekonomski je narod dosta oštećen ali ipak ona ljubav i uvjerenje u svoju vojsku je još pojačano, jer su naše jedinice dosta se zalagale u progonjenju neprijatelja. — IV brigada mnogo se angažovala u protjerivanju neprijatelja sa dvorskoga kotara. Narod je tu zaista dosta dobro gledao na čitavu brigadu, jer vidi naša nastojanja koja su usmjerena u cilju uništavanja i progonjenja neprijatelja. — Brigada je u borbama na terenu do sada imala prilično uspjeha i to se dosta dobro odrazilo kod naroda i tu smo politički dobili jer su i neka sela, do sada baš tako temeljito neopljačkana, ostala sačuvana. — Inače čuju se kod naroda i u razgovoru sa pojedincima pritužbe da izbori nijesu provedeni baš na demokratski način i da je tu bilo nametanja i naturiranja u NOO-e. Po pitanju baš sprema koja dolazi u naše jedinice¹⁴ čuje se baš iz usta jednog odbornika NOO sela Buzete da tu spremu šalje kraljica Marija i take stvari. — Političkog rada nedostaje u narodu, i treba ga zaista mnogo više razvijati i drugovima na terenu dati mnogo veću ispomoć.

Zdravstveno stanje naše brigade: Posljednjih dana osjetili su se nekoliko slučajeva tifusa. Mi smo preduzeli sve mjere da ti prvi simptomi ne pređu u epidemiju. Inače svraba ima, ali još nema tako mnogo. Referent saniteta postarao se za lijekove i to je podijeljeno na bataljone.

U koliko postoji kod Vas neka HVKP(b)¹⁵ bilo bi nam potrebno, jer u brigadi imamo samo jednu. Materijal nam stiže dosta dobro i u dovoljnom broju.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara:
Uroš Slijepčević

¹⁴ Odnosi se na savezničku pomoć u ratnom materijalu.

¹⁵ Historija Svesavezne komunističke partije (boljševika)

BR. 12

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ZAPADNE GRUPE NOP
ODREDA OD 11. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
6. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U REJONU STARE GRADIŠ-
KE I O POLITIČKOM RADU PODREĐENIH JEDINICA¹**

STAB
ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA
K. broj: 7 — 44
dana 11 januara 1944 god.

Predmet: Desetodnevni politički
izvještaj dostavlja
od 1. I. do 10. I. 1944.

POLITIČKOM KOMESARU VI. KORPUSA NOV I POJ

Položaj-

1.) Opći pregled.

Jedinice Posavskog Odreda za posljednjih 10 dana kretale su se na sektoru Trokuta¹ kao i na sektoru sa južne strane Psunja, a u vezi akcije koje je vršila XII. Divizija. Za tih 10 dana Posavski Odred imao je nekoliko borbi sa bandom koja je nadirala od Okučana i od 'Nove Gradiške, poslije povlačenja XII. Divizije.³ U svim tim borbama Odred se pokazao borben i dobar i gotovo svaki put je bandu razbio. Od oružja nisu dobili ništa jer je neprijatelj nadirao sa jačim snagama, te uvijek uspio sam da pokupi svoje mrtve i oružje.

Daruvarski Odred kretao se na tom istom sektoru a sa istim zadatkom kao i Posavski Odred. Sudjelovao je isto u nekoliko akcija, od kojih mu je uspješna bila u selu Subocka gdje je neprijatelja natjerao u panično bjegstvo, a na licu mjesta ostalo 19 mrtvih Švaba, a tri su zarobili živa. Zaplijenje-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—7, k. 482.

² Misli se na prostoriju između Sunje, Kostajnice i Dubice.

³ Prema naređenju 6. korpusa NOVJ, jedinice 12. divizije izvršile su 31. decembra 1943. demonstrativan napad na neprijateljska uporišta Okučani i Gornji Bogičevci. Ovaj njihov zadatak bio je povezan sa napadom jedinica 5. korpusa NOVJ na neprijateljski garnizon Banjaluku (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 174; tom IV, knj. 20, dok. br. 137 i knj. 21, dok. br. 8; tom V, knj. 23, dok. br. 5, 8 i 18).

U istom cilju jedinice Posavskog NOP odreda izvršile su demonstrativan napad na neprijateljska uporišta Stara Gradiška, Vojnović salaš i Novi Varoš (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 20, 31 i 38).

na je izvjesna količina oružja i odjeće. Naši gubitci bili su dva mrtva i dva ranjena.⁴ Među mrtvima nalazi se jedan sekretar bataljona.⁵

Bilogorski Odred kretao se na sektoru špišić Bukovica, Stari Gradac, Lozani,⁶ Pitomača, Bušetina i Marof.⁷ Imali su borbu sa gestapovcima kod Đurđevca, sa Mađarima u Mađarskoj,⁸ te sa ustašama kod Cabune. U Mađarskoj u borbi ubijena su dva mađarska vojnika, dok su 3 uhvaćena živa. Zaplijenjeno je nešto materijala, te nešto oružja. U borbi kod Cabune neprijatelj je nadirao sa snagom od 500 ustaša i s njima se tukao II bataljon. Ubijeno je oko 30 ustaša. Zaplijenjeno je nešto oružja, odjeće i obuće. Na našoj strani bila su dva mrtva.⁹

2.) *Politički rad i političko stanje u jedinicama.*

a.) Politički rad u jedinicama ove Grupe sveo se u glavnom u posljednje vrijeme na upoznavanje boraca sa najnovijim političkim događajima, kao odlukama AVNOJ-a, te političkoj situaciji u svijetu i kod nas.

Intenzivnijim političkim radom u posljednje vrijeme stanje u jedinicama ove Grupe postepeno se popravlja. Naročito se to može reći za Bilogorski Odred.

b.) U Posavskom Odredu radi se po planu koji je bio predviđen na savjetovanju politkomesara i to: Moskovska i Teheranska konferencija, uloga AVNOJ-a, Nacionalnog komiteta, Izvršnog Odbora,¹⁰ Srpskog Kluba¹¹ itd. Osim toga prora-

* O borbama Daruvarskog NOP odreda vidi tom V, knj. 23, dok. br. 31, str. 116.

⁵ Jovo Sudar

⁶ Pogrešno; treba: Lozan

⁷ Odnosi se na s. Novi Marof.

* Petog januara jedan bataljon Daruvarskog NOP odreda prešao je preko Drave u Mađarsku i tom prilikom, sukobio se sa mađarskim graničarima (vidi tom V, knj. 23, dok. 31. i 38).

⁹ O borbama Bilogorskog NOP odreda vidi tom V, knj. 23, dok. br. 31, str. 118.

¹⁰ Da bi se za narodnooslobodilački pokret pridobio onaj deo hrvatskog stanovništva koji je bio pod uticajem Hrvatske seljačke stranke, 12. oktobra 1943. osnovan je Izvršni odbor HSS u okviru Narodnooslobodilačke fronte Hrvatske. Odbor je, pri osnivanju doneo »Deklaraciju o pristupanju u Narodnooslobodilačku frontu« (vidi Arhiv VII — CK KPH, film br. 31/615—616). Službeni organ tog odbora postao je list »Slobodni dom«, koji je 15. jula 1943. počela izdavati grupa bivših funkcionera HSS (vidi »Putovi revolucije«, Zagreb, 1963, br. 1—2, str. 54).

¹¹ Na sednici Izvršnog odbora ZAVNOH-a 10. novembra 1943. doneta je odluka o osnivanju Srpskog narodnooslobodilačkog kluba vijećnika ZAVNOH-a, koji bi sačinjavali svi Srbi vijećnici ZAVNOH-a. Klub je, verovatno, osnovan 12. novembra 1943, kada je on potpisao proglas pod naslovom »Četnici i zavedeni Srbi«. Do odluke o formi-

đuje se tekući materijal. Politički sastanci četa i bataljona održavaju se redovito u koliko zato postoji mogućnost. U Posavskom Odredu održan je jedan bataljonski sastanak i dva četna sastanka. Na četnim i bataljonskim sastancima prorađivao se gore spomenuti materijal uz rješavanje ličnih problema partizana.

Partizani sa velikim oduševljenjem primaju najnovije odluke AVNOJ-a, ali sa istima još nisu upoznati toliko da bi to mogli preneti na narod. Politički rukovodioci upoznati su sa najnovijim događajima i sposobni su da to prenesu na borce i na narod. Najslabije stanje kako vojničko, tako i političko u četi »Matije Gubca«. Ta četa nema još ni sada gotovo nikakove pomoći od naših antifašističkih organizacija, a isto tako ne osjeća se pomoć ni partije sa terena. Narod toga sektora na kome se nalazi ta četa još uvijek ne shvaća, a može se reći i da neće da shvati našu NOB-u, a sami odbori ne samo da ne zastupaju interese naše NOB-e, nego zaštićuju lične interese pojedinaca i tako ta četa nikako ne može da dođe do izražaja. U toj četi postavljeno je novo političko rukovodstvo, a sam politički komesar Odreda zadržao se sa tom četom 4—5 dana pomažući im u njihovom radu.

U Daruvarskom Odredu prorađuje se isti materijal kao i u Posavskom Odredu. U tom Odredu nešto bolje stoji sa političkim radom, jer je taj Odred vršio najmanje vojničkih akcija i prema tome imao je najviše mogućnosti za politički rad.

Na sektoru na kome se nalazio do sada Daruvarski Odred borbenost boraca toga Odreda nije mogla doći do izražaja, ali prebacivanjem na sektor Posavskog Odreda imali su nekoliko oštih sukoba sa bandom gde se borbenost boraca toga Odreda pokazala na visini.

Politički sastanci bataljonski i četni nisu održavani redovito.

Kao i u ova dva odreda u Bilogorskom Odredu prorađuje se isti materijal. U posljednje vrijeme, t.j. za posljednjih 8 dana taj Odred je mobilisao oko 280 novih boraca i s toga razloga pojavljuju se u političkom radu izvjesne poteškoće. Borci koji su već izvjesno vrijeme u našim jedinicama upoznati su sa najnovijim događajima, ali nisu novomobilisani dru-

ranju kluba došlo je zbog sve jače propagande četnika o tobožnjoj neravnopravnosti Srba u NOP-u Hrvatske i zbog uvlačenja u borbu onog dela srpskog stanovništva koji je bio pod uticajem četnika. Klub je izdavao i svoj list »Srpska riječ«. (Vidi Arhiv VII — CK KPH film 31/615—728, dok. br. 17/3, k. 1948; Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske, Zbornik dokumenata 1943, Zagreb, 1964, str. 535—537).

govi i tako se mora češće puta ponavljati isti materijal. Po svemu se osjeća posle smenjenog starog političkog rukovodstva da je rad u tom Odredu krenuo malo napred.

III. *Kulturno-prosvjetni rad.*

U Posavskom Odredu postoji nekoliko diletantskih sekcija, te održano nekoliko prosvjetnih časova sa diletantskim komadima, a učestvovali su i pjevački horovi. Naročito dobro odvija se kulturno-prosvjetni rad u II. bataljonu Posavskog Odreda. Taj bataljon izdao je svoje prve džepne novine koje su u glavnom pisali borci sami. Velika volja za kulturno-prosvjetni rad vidi se po tome i ako nemaju nikakvog materijala za umnožavanje nego samo jednu pisaću mašinu, te su pomoću nje, a bez šapirografa umnožili nekoliko komada svojih džepnih novina. Naročito veliko veselje izazvao je kod partizana izlazak tih prvih džepnih novina i čisto se ponose što su baš to oni uspjeli prvi da naprave. Taj Odred imade svoj Agit-prop koji je vrlo agilan, ali ne raspolaže sa dovoljno materijala.

U Daruvarskom Odredu i u toku ovih 10 dana izašao je 10. broj zidnih novina. U celom Odredu ima oko 10 nepismenih drugova. Postoje diletantske sekcije i pjevački horovi koji rade, ali nisu na visini niti su pravo iskorišteni.

U Bilogorskom Odredu kulturno-prosvjetni rad je dosta slab jer može se reći da gotovo i nemaju agit-propa, a sami politički rukovodioci još nisu kulturno-prosvjetni rad postavili na širu bazu, nego se tim radom bave pojedinci čiji se rezultati ne mogu zapaziti u tako velikoj jedinici. Poduzete su mjere da se kulturno-prosvjetni rad poboljša.

IV. *Ishrana, odjeća i obuća i zdravlje boraca.*

Ishrana u svim odredima je zadovoljavajuća, a u Bilogorskom i Daruvarskom Odredu je naročito dobra. Obuća u Posavskom i Bilogorskom Odredu donekle zadovoljava dok u Daruvarskom Odredu imade oko 30 bosih drugova, a oko 30 ih imade koji će u najskorije vrijeme ostati bosi. U pogledu veša najslabije stoji Posavski Odred koji imade oko 40 drugova a da nemaju ni košulja ni gaća. Ni jedan borac nema dva para veša kako bi to u stvari trebalo da bude. Zaraznih bolesti nema u našim jedinicama izvan nekih drugova koji boluju od prehlade, žulja itd. Vaški u jedinicama imade, ali se poduzimaju mjere čišćenjem.

V. *Rad i zapažanja u narodu.*

Posavski Odred održao je mitinge u selu Lipovljani, Kozarice, Jamarice i selu Tomašici. Politički komesari održavaju

sastanke sa našim antifašističkim organizacijama u onim selima u kojima se jedinice ne zadržavaju.

Daruvarski Odred održao je miting i sastanak sa NOO-om u selu Gornji Caglić.

Bilogorski Odred održao je mitinge u selima Brodiću, špišić Bukovici, St. Marofu i Jugovom Polju. Održali sastanke sa NOO-ima u svim tim selima. Pomogli komandi mjesta u Pitomači pri osnivanju NOO-a. ^

Na sektoru Posavine kao i na sektoru Bilogorskog Odreda osjeća se struianje HSS-a na vrlo oprezni način. Ti HSS-ovci tobože priznaju našu NOB-u i sve daju našoj NOV-i, ali nastoje da narod pasiviziraju u pogledu stupanja u NOV-u. To se vidi najbolje po tome, kad se poziva narod u NOV-u, govore »kad budu išli svi, ići ćemo i mi, zašto baš naša sela da idu, nek idu i ostala sela«.

Sam narod nije upoznat sa najnovijim događajima, a ni sami odbori, počevši od kotarskih pa do mjesnih, nisu sa istima upoznati i ne mogu da prenesu na narod kad i oni sami ne znaju. Odbori još uvijek ne znaju kakovu ulogu igra Nacionalni Komitet odnosno vlada, a kakovu AVNOJ. O izvršnom odboru HSS-a i o Srpskom Klubu pri ZAVNOH-u odbori nemaju ni pojma i u razgovoru sa jednim članom K[otarskog] NOO-a govorio mi je, za to da još nije nikada ni čuo.

Naročito se u svome radu ne snalaze odbori na sektoru Pakračke čete i može se reći da ti odbori svjesno vode čisto oportunističku politiku. Na tom sektoru u selima postoje i seoski knezovi, postavljeni od strane bande, a postoje i naši NOO-i. Seoski knezovi izdaju propusnice seljacima za odlazak u uporišta a sami NOO-i ne poduzimaju nikakove mjere da se to spriječi. Po tome se vidi da mjesni NOO-i na tome sektoru ne pretstavljaju nikakovu narodnu vlast nego da su za taj narod vlast ti seoski knezovi. Na tome sektoru mjesni NOO-i ne samo da ne izlaze Pakračkoj četi u susret, nego joj dapače ometaju u njezinom radu, tako na pr. kad ta četa zaplijeni od kojeg seljaka brašno ili pšenicu, ceo odbor dolazi kod komesara i komandira te čete te im naređuju da to odmah vrate seljaku. Takvih i sličnih slučajeva imade mnogo. U posljednje vrijeme stiglo mi je nekoliko tužbi od NOO-a kao i od K[otarskog] K[omiteta] u kojim se tuže na tu četu da prave razne svinjarije, a u stvari ni jednog konkretnog primjera nisu naveli. Poslije održanog sastanka sa tom četom ustanovilo se na koncu da njima ta četa na tome sektoru vrlo smeta u njihovom švercerskom radu, kako od naroda tako i od odbora, i to je bio glavni razlog što se žale na tu četu.

Ta četa je do sada vrlo slabo napredovala. Postavljen je novi politički komesar i novi komandir. Mišljenja smo da će se stanje u toj jedinici popraviti.

VI. O kadrovima.

Sva mjesta rukovodilaca u glavnom su popunjena. Rezervnih kadrova nemamo. U Bilogorskom Odredu fali komandant Odreda koji je poslan na viši vojnički kurs u Liku. Njegov zamjenik ne može da svlada sav posao i bilo bi potrebno postaviti nekoga za vršioca dužnosti komandanta' u tome Odredu. Mi nemamo u vidu nijednog druga koji bi bio sposoban da vrši tu dužnost.

U Bilogorskom Odredu nedostaje vojničkim rukovodionicima i političke i vojničke naobrazbe. Na savjetovanju koje je održano poduzete su mjere u tom smislu. Politkomesar Posavskog Odreda dosta se teško snalazi u svome radu i vrlo je spor. Ostali komesari u odredima na svojim dužnostima zadovoljavaju.

VII. Rad štabova.

a.) Partijski štabski i izobrazbeni sastanci u štabovima odreda održavaju se dosta redovito, a održavaju se i prema ukazanim potrebama. Pojedini članovi štaba rade po svojim sektorima, održavaju savjetovanja vojna i politička. Primjećuje se u radu Štaba Daruvarskog Odreda da je rad postao kolektivniji i suglasniji posle održanog sastanka sa istim od strane polit, komesara ove Grupe. Kod toga štaba rad je pre bio nekolektivan. Kod pojedinih drugova u Štabu Posavskog i Daruvarskog Odreda još uvijek se osjeća mali osjećaj odgovornosti. Zadatak koji su dobili politkomesari odreda od strane politkomesara ove Grupe da se imaju održavati redoviti izobrazbeni sastanci sa politdelegatima i komesarima četa ne ispunjavaju se. Jedino komesar Bilogorskog Odreda održao je po dva izobrazbena sastanka sa politdelegatima i komesarima četa.

b.) Ovaj Štab još uvijek nepotpun. Fali informativac i obavještajac kao i sekretar. Načelnik Štaba jest stalno odsutan i na njegov rad se ne može uopšte računati. Posle obilaska politkomesara Bilogorskog Odreda u vezi sa akcijama XII. Divizije na teren je otišao komandant¹² i njegov zamjenik.¹³ Iako postoji odgovarajući broj članova partije za formiranje

¹² Ivo Marinković

¹³ Jovan Milaković

partijske ćelije, u ovom štabu još uvek partijska ćelija nije formirana iz razloga što gotovo ni jedan dan u Štabu nema više od jednog člana Štaba.

VII. *Razno.*

U posljednje vrijeme iz Daruvarskog Odreda dezertirala su dva druga, dok je mobilisano oko 25 drugova. U Posavskom Odredu dezertirala su 4 Sremca, a mobilisano je oko 35 drugova. U Bilogorskom Odredu ima sve skupa 4 dezertera, od kojih su dvojica streljana jer su sami borci zahtjevali da ih se strelja. Mobilisano oko 280 drugova, od čega smo dali XXVIII. Diviziji 110 boraca i to bez oružja.

Najveći uslov za mobilizaciju je na sektoru Bilogorskog NOP Odreda.

Blagajna ove Grupe raspolaže sa 35.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Stojan Dlvić

M. P.

BR. 13

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ISTOČNE GRUPE NOP
ODREDA OD 11. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVET-
NOM RADU U JEDINICAMA I U NARODU¹

STAB ISTOČNE GRUPE
N.O.P. ODREDA VI. KORPUSA
JUGOSLAVIJE
Broj: *broj 7143* g. u 8 h.
Dana: *U/I 1944* g.

Desetodnevni izvještaj
politkomesara dostavlja

POLITKOMESARU VI KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Položaj

I

OPĆI DIO

Jedinice naše Grupe kretale su se na sektoru Dilja, Po-
žeške kotline, u Podravini, Županjskom kotaru (2 bataljona).

II

POLITIČKI RAD I POLITIČKO STANJE U JEDINICAMA

Diljski Odred: Borci su upoznati od strane politkomesa-
ra sa historijskim odlukama II zasjedanja AVNOJ-a, ali pri-
ličan broj nije znao da odgovori na postavljena pitanja. Zato
je potrebno da se još to ponovi.

Politička situacija u Diljskom Odredu je prilična. Bor-
benost, svijest i moral podigao se je naročito u II bataljonu
zahvaljujući uspješnim akcijama kao i političkom radu. To na-
ročito važi za stare borce. Dok novomobilisani su još uvijek
malo ukočeni ali ih ima već priličan broj koji su se prilagodili
našem životu. Odnos između drugova i drugarica je dosta do-
bar, jedino su drugovi u Diljskom Odredu potcjenjivali Ruse
i govorili posprdno da su Čerkezi fašisti. To se je drugove
upozorilo i više se ne čini. Komesari bataljona održali su po

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII reg. br.
1—7, k. 482.

² Redakcija je izostavila deo teksta o borbama jedinica Istočne
grupe NOP odreda koji je ranije objavljen u tome V, knj. 23, dok. br.
31 i 41.

partijske ćelije, u ovom štabu još uvek partijska ćelija nije Formirana iz razloga što gotovo ni jedan dan u Stabu nema više od jednog člana Štaba.

VII. *Razno.*

U posljednje vrijeme iz Daruvarskog Odreda dezertirala su dva druga, dok je mobilisano oko 25 drugova. U Posavskom Odredu dezertirala su 4 Sremca, a mobilisano je oko 35 drugova. U Bilogoiskom Odredu ima sve skupa 4 dezertera, od kojih su dvojica streljana jer su sami borci zahtjevali da ih se strelja. Mobilisano oko 280 drugova, od čega smo dali XXVIII. Diviziji 110 boraca i to bez oružja.

Najveći uslov za mobilizaciju je na sektoru Bilogorskog NOP Odreda.

Blagajna ove Grupe raspolaže sa 35.000 kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Stojan Divić

M. P.

BR. 13

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ISTOČNE GRUPE NOP
ODREDA OD 11. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVET-
NOM RADU U JEDINICAMA I U NARODU¹

ŠTAB ISTOČNE GRUPE
N.O.P. ODREDA VI. KORPUSA
JUGOSLAVIJE
Broj: broj 7/43 g. u 8 h.
Dana: 11/1 1944 g.

Desetodnevni izvještaj
politkomesara dostavlja

POLITKOMESARU VI KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Položaj

I

OPCI DIO

Jedinice naše Grupe kretale su se na sektoru Dilja, Požeške kotline, u Podravini, Županjskom kotaru (2 bataljona).

II

POLITIČKI RAD I POLITIČKO STANJE U JEDINICAMA

Diljski Odred: Borci su upoznati od strane politkomesara sa historijskim odlukama II zasjedanja AVNOJ-a, ali priličan broj nije znao da odgovori na postavljena pitanja. Zato je potrebno da se još to ponovi.

Politička situacija u Diljskom Odredu je prilična. Borbenost, svijest i moral podigao se je naročito u II bataljonu zahvaljujući uspješnim akcijama kao i političkom radu. To naročito važi za stare borce. Dok novomobilisani su još uvijek malo ukočeni ali ih ima već priličan broj koji su se prilagodili našem životu. Odnos između drugova i drugarica je dosta dobar, jedino su drugovi u Diljskom Odredu potcjenjivali Ruse i govorili posprdno da su Čerkezi fašisti. To se je drugove upozorilo i više se ne čini. Komesari bataljona održali su po

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII reg. br. 1—7, k. 482.

² Redakcija je izostavila deo teksta o borbama jedinica Istočne grupe NOP odreda koji je ranije objavljen u tome V, knj. 23, dok. br. 31 i 41.

dva sastanka sa cijelim bataljonom. Na tim sastancima je govoreno o ciljevima i načelima NOB kao i historijskim odlukama II zasjedanja AVNOJ-a. Održana su dva sastanka sa političkim rukovodiocima u svakom bataljonu. Komesari četa održali su četne sastanke kao i četne kritike. Sa komesarima je prorađeno »Šta su to politkomesari«.

Požeški N.O.P. Odred: Politički rad u odredu usljed stalnog pokreta nije zadovoljavajući. U I bataljonu političko stanje je srednje. Moral i borbenost u bataljonu je dobra, dok disciplina nije zadovoljila. Nekog ozbiljnog otkazivanja poslušnosti nije bilo. Formalna disciplina nije zadovoljavajuća. Drugovi su svjesni značaja naše borbe kao prilog za obću stvar saveznika i interesuju se za političku situaciju u zemlji kao i van nje.

Političko stanje kao i rad u II bataljonu je zadovoljio. Politkomesar istog bataljona, kao novi drug, do sada pokazao se dobar, a ima dovoljno iskustva i volje za rad. Naročito je dobar organizator kulturno-prosvjetnog rada, koji organizuje u vidu usmenih novina. Predviđeni plan za 10 dana pro radio se je u potpunosti. U istom bataljonu vlada vedrina i raspoloženje, koje je postignuto putem usmenih novina, odnosno kulturno-prosvjetnog rada. Borbenost, moral i disciplina su dobri.

Savjetovanja sa nižim političkim rukovodiocima bila su redovita kako od politkomesara bataljona tako i od politkomesara Odreda. U zadnjih 10 dana komesari bataljona održali su jedno savjetovanje, a komesar Odreda održao je jedno savjetovanje sa komesarima bataljona i dva sa komesarima četa i vodnim delegatima. Drugovi niži politički rukovodioci, a naročito oni koji su sada primili dužnost, nisu se do sada snašli na svojim dužnostima, te se istima pruža svestrana pomoć. Na zadnjim političkim časovima naročito se istaklo 6 drugova, koji pokazuju dosta interesovanja i volje za politički rad.

Sa svim jedinicama ove Grupe prorađeni su ovi članci: 1) Osnovan je Nacionalni Komitet oslobođenja Jugoslavije (Glas Slavonije³ br. 18—19), 2) Političko pravni značaj AVNOJ-a i Nacionalnog Komiteta (Glas Slavonije broj 18—19), 3) Godina dana borbe i uspjeha AVNOJ-a (Glas Slavonije broj 18—19), 4) Poraz četnika u Slavoniji (Glas Slavonije br. 18—19), 5) Još jedna teška optužba protiv izdajničke vlade i Draže Mihajlovića (Glas Slavonije br. 18—19), 6) Konferencija u Teheranu (Glas Slavonije broj 18—19), 7) Istina o nama (Glas Slavonije broj 20), 8) O Nacionalnom Komitetu oslobo-

³ Izdavao ga je Oblasni odbor Narodnooslobodilačke fronte Slavonije.

đenja Jugoslavije (Glas Slavonije br. 20), 9) Obrazovan je Srpski Narodno-oslobodilački klub pri ZAVNOH-u (Glas Slavonije broj 20), 10) Omladina Slavonije pred II Kongres (Glas Slavonije broj 20), 11) Nakon historijske konferencije u Teheranu (Glas Slavonije broj 20).

III

KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Diljski Odred: Nepismenih u Odredu ima 19. Isti su većinom novomobilisani. Osnovani su analfabetski tečajevi. Formirani su horovi, koji su naučili naše pjesme. Zidne novine nisu izdane. Formirane su dvije diletantske sekcije, koje su naučile i uvježbale komad »Dva domobrana«.

Poteški Odred: Izdane su dvoje zidne novine. Formirane su diletantske grupe, koje su u zadnjih 10 dana dale 3 komada sa dobrim uspjehom. Formirani su i pjevački horovi. Kulturno-prosvjetni rad bolji je u II nego u I bataljonu.

Kulturno-prosvjetni rad općenito dosta je slab. Trebalo bi naročito obratiti pažnje diletantskim grupama kao i pjevačkim horovima, koji se mogu vrlo dobro upotrebiti pri održavanju mitinga kao i usmenih novina.

IV

ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I ZDRAVLJE BORACA

Ishrana je vrlo dobra. Borci se hrane po selima kroz koja prolaze. Obuća je prilična, dok odjeća nije, jer mnogo drugova ima bez šinjela. Dosta je velika oskudica u vešu. Zdravlje boraca je prilično, osim što vlada malarija i prehlada, inače drugih bolesti nema.

V

RAD I ZAPAŽANJA U NARODU

Na sektoru Diljskog Odreda održano je 11 mitinga i to u selima: Čelikovići, Jakačina, Grgurevići, Grabarje, Korđuševci, Klokočeviku, Trnjanima, Djedina Rijeka, Gornji Slatnik, Buk. Zdenci. U selu Grabarju i Trnjanima održan je miting u vezi sa O.K.K.P. Brod i O.N.O.O.-a Diljskog. Na mitinzima narodu je prikazana vojna i politička situacija u svjetu i kod nas, o historijskim odlukama AVNOJ-a i Nacionalnom komitetu i o uvođenju najvišeg čina u našoj vojsci: maršala. Na svim mitinzima naiod se je lijepo odazivao i burno odobravao govore pojedinih govornika i uzvikivao parole skupa sa našim

drugovima. Naročito se je naišlo na lijep prijem u selu Trnjanima, gdje je prvi put održan miting. Selo Trnjani nalazi se na glavnoj cesti Brod — Vrpolje. Na ovom sektoru narod prilično gleda na našu borbu. Jedino se je primjetilo da narod u selu Odvorci izbjegava od naše vojske i nekako je zaplašen. U tim selima ima oko 300 ljudi koji su sposobni da nose oružje. Zapazilo se na tome terenu da slabo zalaze politički radnici. Pojedini su u tim selima izjavljivali da nejfe u N.O.V. dok ih ne pozove neki *Mija*, predsjednik bivšeg odbora HSS-a. Sa njime je bio politički komesar bataljona i stupio sa njime u razgovor, ali se vješto izgovarao da je bolestan, a ko je zdrav neka ide u partizane.

Politička situacija na sektoru Diljskog Odreda je prilična, samo treba više političkog rada, mitinga i zborova.

Ujedno održan je miting u selu Bebrini između glavne željezničke pruge i Save. Posjet nije bio naročit, ali ipak ono što je bilo primilo je vrlo dobro govornike. Politička situacija na sektoru između glavne pruge i Save je dobra. Narod je oduševljen za našu borbu, samo će trebati da se sa manjom jedinicom otide i održe mitinzi povodom nove situacije. Održano je više sastanaka sa seoskim N.O.O.-ima. Primjetilo se je to da narodno-oslobodilački odbori nisu upoznati sa svojim zadacima u potpunosti i da se slabo održavaju sastanci kao i da je slab obilazak članova kotarskog N.O.O.-a.

Na sektoru Požeškog Odreda održano je 6 mitinga, od kojih su na dva nastupali pjevački horovi i diletantska grupa. Mitinzi su prilično primljeni. Naročito se je primjetilo da na sektoru Velika — Kaptol — Kutjevo je jak uticaj i rad neprijateljske špijunaže. Na tome sektoru treba više političkog rada. Održana su dva sastanka sa omladinom.

VI

O KADROVIMA

Sa vojnim kadrom raspolažemo prilično, samo treba nastojati da se vojni kadar stalno osposobljava u vojnom kao i u političkom pogledu. Naročito se je primjetilo da su vojni rukovodioci slabo upoznati sa najnovijim događajima. Povodom toga izdano je naređenje komesarima da moraju barem jedanput održati sastanak sa vojnim rukovodiocima na kojem ih treba naročito upoznati sa novim političkim događajima. Komandanti bataljona kao i njihovi zamjenici trebali bi da idu na oficirski kurs. Politički kadar nije zadovoljavajući i nema ga dovoljno, a to se naročito odnosi na niži politički kadar, dok je politički kadar u štabovima bataljona priličan, sa-

mo treba da bude aktivniji. Komesari odreda trebali bi da više zalaze u jedinice i da daju konkretno u izvještaju o svome radu kao i o svim promjenama i zapažanjima u jedinicama, tako i u narodu. Na to ih se upozorilo, ali do danas su postignuti slabi rezultati, te je naročito teško dostaviti izvještaj konkretno, jer su oni u svojim izvještajima nekonkretni, ali ću ih na to naročito upozoriti na sastancima.

Na višim dužnostima mogao bi da odgovori komesar I bataljona Osječkog N.O.P. Odreda, kao i komesar II bataljona Diljskog N.O.P. Odreda. Pri štabovima odreda održavaju se podoficirski kursevi za osposobljavanje vojnog kadra, dok se sa politrukovodiocima održavaju redoviti sastanci na kojima ih se upoznaje sa najnovijim stvarima.

VII

RAD ŠTABOVA

a) Podređenih:

Rad Štabova odreda nije zadovoljio. Jedan od razloga je i taj što štabovi Diljskog i Osječkog N.O.P. Odreda su bili bez dva člana. Štab Požeškog Odreda se je popravio dolaskom novog komandanta. Komesar Osječkog Odreda kako je otišao da pregleda Podravsku četu nije se ni vratio. Čuli smo da se je razbolio, a o tome nije obavjestio Štab Grupe. Mišljenja sam da se naimenuju novi vršioci dužnosti komesara kao i komandanta koji su otišli na kurs. Rad štabova bataljona nije dovoljan. Oni koji se nalaze najviše sa jedinicama, skoro najmanje rade. Na to su upozoreni pismeno kao i usmeno.

b) Rad Štaba Grupe:

Rad Štaba Grupe nije bio zadovoljavajući. Komandant⁴ je otišao sa dva bataljona u akciju na Zupanjski kotar.

Ja sam se kroz ovo poslednjih 7 dana prilično loše osjećao, a nije bila ni jedna bliža jedinica da odem u nju.

Zamj. komandanta bataljona⁵ išao je u 2 bataljona i održao vojničke časove sa vojnim rukovodiocima.

Obavještajna služba u Grupi je prilična, dok informativna ne zadovoljava.

Izdali smo naređenje da članovi Štaba Odreda budu stalno sa jedinicama, samo da se jedan član zadrži u Štabu, dok smo mi sa naše strane napravili plan rada u budućih 10 dana.

⁴ Ivan Jergović

⁵ Tako je u originalu. Verovatno treba da stoji: zamjenik komandanta grupe.

Vili
R A Z N O

Dezertera u ova dva odreda bilo je 4 i to iz Požeškog, dok Diljski nije imao.

Mobilizacija: Diljski Odred je mobilisao u selima Grabarju, Vrhovini, Klokočeviku 80, od toga 65 Hrvata, jedan Mađar i 14 Srba. Ovo je mobilisano na bazi dobrovoljnosti, jer su se isti odazivali na poziv koji im je upućen.

Požeški Odred je mobilisao 60, na bazi dobrovoljnosti 26, a za druge mi nije jasno, jer komesar odreda piše da je po tome nešto zabrljano.

Pitanje mobilizacije na ovom sektoru je postavljeno ispravno, t.j. da se može pristupiti mobilizaciji u onim selima koja su stalno pod djelovanjem naših jedinica, koja su upoznata sa našom borbom ali prvenstveno u tim selima održati miting. Narod upozoriti sa vojnom i političkom situacijom u svijetu kao i kod nas, o odlukama koje su donešene na **II** zasjedanju AVNOJ-a i to se je učinilo u ovim selima na sektoru Diljskog Odreda i mobilizacija je prilično uspjela. U selima koja su manje upoznata sa našom borbom, koja još stoje po strani treba prvenstveno politički pripremiti, upoznati narod sa historijskim odlukama donesenim na **II** zasjedanju AVNOJ-a. Stav N.O.P. prema domobranima, kome oni služe i gdje je njihovo mjesto, t.j. prikazati razvitak našeg stava prema domobranima. Uvjeriti narod o potrebi opće mobilizacije i da narod osudi svakog onog tko i dalje služi okupatoru i ne bi se odazvao u N.O.V. Povodom mobilizacije izdane su upute. A i postavljeno je rukovodiocima da dobro prouče govor druga Tita na **II** zasjedanju AVNOJ-a u »Naprijed« broj 33 kao i pismo Oblasnog Komiteta od 1. 1. 1944 god.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar:
S.^H Domankušić

P.S."

Napominjem da o stanju u Osječkom Odredu nišan napisao, jer nisam do danas primio politički izvještaj. Naimenovani z. komesara Odreda nije se vratio, a komesari bataljona mi nisu dostavili izvještaj. Vinkovačka i Valpovačka četa bile su sa ova 2 bataljona na Županjskom kotaru. Županjska je četa isto išla sa bataljonima.

⁶ Stjepan

⁷ Sledeći tekst je dopisan mastilom.

UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA CRNU GORU I BOKU OD 13. JANUARA 1944. OKRUŽNIM KOMITETIMA O ZADACIMA ČLANOVA PARTIJE U POZADINSKIM VOJNIM JEDINICAMA¹

DRUGARSKOM OKRUŽNOM KOMITETU

Svima

Dragi drugovi,

1) Da bi se pojačao rad u vojnim jedinicama, komandama mjesta i posadnim četama i izvršila što veća mobilizacija, nužno je poduzeti slijedeće:

a) Poslati potreban broj članova partije u udarne bataljone i posadne čete kako bi isti pojačali rad u tim jedinicama. Pored ostalog komandnog osoblja u udarnim bataljonima i četama, treba obavezno postaviti i zamjenike pol. komesara, koji će sačinjavati bataljonski komitet i znati rukovoditi jedinicama. Okružni i sreski komiteti moraju pomoći zamjenika polit. komesara odreda u obilasku partijskih jedinica u vojsci, da bi se iste pravilno uzdizale.

b) Treba poduzeti sve da se izvrši što veća mobilizacija za našu vojsku, u prvom redu na dobrovoljnoj osnovi. Pored dobrovoljne mobilizacije moraju se preduzeti i druge mjere prema konkretnim uslovima u pojedinim mjestima. Pored dobrovoljnog javljanja u vojsku, najbolji je način za mobilizaciju u mjestima koja su skoro oslobođena, što će komande mjesta u sporazumu sa plenumom opštinskih odbora² odrediti ljude koje treba odmah mobilisati, dok u onim mjestima gdje je narodna vlast učvršćena, komande mjesta će vršiti mobilizaciju prema mobilnim spiskovima. Za mobilizaciju vojske moraju se pored komande mjesta angažovati sve organizacije, u prvom redu partija. Vi odredite za vojsku sve partijce koji nisu nužni na terenu, a u prvom redu one koji su neaktivni i odavno nijesu učestvovali u akcijama. Pri određivanju članova partije ne rukovodite se samo time, da bi neko ostao na terenu radi ispunjavanja organizacione forme ćelije, nego u prvom redu prema sposobnostima gdje dotični drug može više da koristi. Isto tako nastojati da se mobilišu svi skojevci izuzev rukovodioca (iz okružnih, sreskih i opštinskih komiteta).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 5/5, k. 1955.

² Misli se na narodnooslobodilačke odbore.

v) Od ljudstva koje nije mobilisano formirati pozadinske čete i bataljone u koje će ući i svi članovi partije, Skoja, narodno-oslobodilačkih odbora i Ujedinjenog saveza³ sa dotičnog terena. U tim pozadinskim četama i bataljonima da postoji komandno osoblje koje će se prema konkretnim uslovima birati ili postavljati, i ono će voditi računa o političkom i vojničkom radu dotične jedinice i izvršenju svih zadataka koje pred njih postavi štab odreda. U koliko nema jpartijaca da se postave politički komesari za svaku pozadinsku četvu, nužno je da postoje bar kod štaba bataljona i da isti održavaju što češće političke konferencije i kontrolišu izvršenje vojničkih zadataka, koji se pred njih postavljaju (počera za odbjeglom u šumu, izvođenje diverzionih akcija, prenos hrane i ranjenika, obezbjeđenje i popravke puteva, učestvovanje u akcijama za obezbjeđenje njihove teritorije itd.). Ako isti nemaju dovoljno pušaka, onda neka se služe na smjenu sa onoliko koliko ih ima u dotičnom mjestu, vodeći računa da se sve sakriveno oružje pronađe. Ove pozadinske jedinice ne smiju da budu prepreka za mobilizaciju u udarne bataljone i brigade, nego među njima politički raditi i ubjeđivati ih o potrebi odlaska u vojsku.

g) U komande mjesta treba obavezno postaviti dobre drugove i od istih formirati partijsku ćeliju. Sa svojim pravilnim i odlučnim radom komande mjesta moraju steći autoritet, zato je nužno da prije izdavanja neke naredbe dobro procijene situaciju može li se ista sprovesti u djelo, a kada se naredba izda nastojati da se obavezno poštuje, primjenjujući ako je potrebno i kazne za sabotere.

Posadne straže pri komandama mjesta treba kombinovati od starijih nama odanih ljudi, koji mogu obavljati tu službu i mlađih, koji će biti određivani iz udarnih bataljona i povremeno zamijenjivani. Te posadne straže moraju imati svoje komandno osoblje za vojnički i politički rad i u istima formirati partijske jedinice.

d) Da bi odnosi između vojske i pozadinskih radnika bili što prisniji, dužni su partijci sa terena na kojemu se nalazi dotična jedinica odmah se povezati sa političkim komesarom . . .⁴ sva pitanja zajednički riješiti.

2) S obzirom da se u službi okupatora nalazi veliki broj ljudi koji nijesu ogrezli u zločin, bilo da su prisilno mobilisani sa neoslobođene teritorije ili su odbjegli sa oslobođene teritorije zbog panike, nasjedajući neprijateljskoj propagandi, nužno je preduzeti slijedeće:

³ Reč je o Ujedinjenom savezu antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ-u).

⁴ U originalu nečitko.

a) U neoslobođenim krajevima (Boka, srez Barski, Zeta itd.) pod pritiskom su primili okupatorsko oružje, zato drugovi na terenu treba da se povežu sa njima, da im doturaju materijale i predlažu konkretne forme kako bi isti sabotirali naređenja okupatora i izdajnika (neodlazak iz svoga sela i plemena, dodavanje za našu vojsku municije i drugih potreba, kvarenje oružja itd.). Uporedo sa tim drugovi na terenu treba da pojačaju diverzione akcije i napade na izdajnike i okupatorske vojnike.

b) S onima koji su zbog panike pobjegli kod neprijatelja sa oslobođene teritorije nastojati da se uhvati veza. Njima treba davati vijesti i drugi materijal i predlagati im da se pojedinačno ili organizovano vraćaju svojim kućama. Sa druge strane sve odbjegli treba oštro kažnjavati sa jačom rekvizicijom i konfiskacijom prema njihovim krivicama. One koji se kriju po šumama nemilosrdno uništavati a u isto vrijeme pojačati kontrolu, naročito u selima blizu neprijateljskih garnizona, da se pohvataju i kazne oni koji održavaju vezu sa neprijateljem i šire paniku u narodu a slobodno se šetaju kroz oslobođenu teritoriju.

v) Svi oni koji su svjesno učestvovali u ubistvima naših drugova ili su na bilo koji način krivi za njihovu smrt, treba da budu kažnjeni zaslužnom kaznom. Partijske organizacije moraju tačno ispitati takve slučajeve i krvnike poginulih drugova predati vojnom sudu, a ne čekati da to neko drugi uradi ili da se odugovlači.

3) Upitnici za kadrove koji su dostavljeni organizacijama još prije dva mjeseca ni do današnjeg dana nijesu ispunjeni. I u koliko su neke od organizacija ispunile jedan dio i poslale kod nas, ispunjavale su nemarno, ne unoseći se dovoljno u posao. Na upitnicima koje smo do sada dobili obično nema potpisa kadrovika, a na pojedina pitanja odgovara se kratko i nejasno, naročito po pitanju lične prošlosti, razvitka u životu i karakternih osobina, tako da se iz ovih odgovora ne može vidjeti tačan razvoj i karakter dotičnoga drugu. Ovo se može jedino tumačiti, da vi nijeste shvatili važnost vođenja i popunjavanja kadrovika, o čemu morate povesti više računa i angažovati se da se upitnici što brže popune i da budu uredni kako bi ih što prije dostavili Centralnom komitetu. Na svaki od upitnika, poslije davanja ocjene od strane foruma, treba da se potpiše, na završetku u desnom uglu, kadrovik dotičnog foruma, koji se mora odrediti a(to je organizacioni sekretar). Ocjene za sreske komitete i jedinice koje nijesu pod njihovom kontrolom daje O.K. a za ostale jedinice daje sreski komitet.

4) Na pisma koja smo vam ranije poslali, odnosno na postavljena pitanja nijeste još poslali odgovor i o tome morate povesti više računa. Ujedno nam odgovorite da li vi i sve partijske jedinice prorađujete redovno materijale koji se dostavljaju. Trebalo bi da izradite plan kako za prorađu marksističko-lenjinističke nauke, tako i svih aktuelnih pitanja u vezi narodnooslobodilačke borbe. Pored prorade Zaključaka sa Moskovske i Teheranske konferencije, govora druga Staljina i raznih drugih brošura i letaka, naročito je vdlno da dobro proradite odluke sa Drugog zasijedanja AVNOJ-a i govor druga Đilasa povodom proslave 7-og novembra.

Ovo pismo proradite na sastanku Okružnog i sreskih komiteta, a sa sadržinom istoga upoznajte cjelokupno partijsko članstvo. Vodite računa da ne padne neprijatelju u ruke.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POKRAJINSKI KOMITET ZA
CRNU GORU I BOKU
Zetin"

13 januara 1944 god.

BR. 15

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ĆELIJE KOMANDE 1.
LIČKOG PODRUČJA OD 14. JANUARA 1944. OKRUŽNOM KO-
MITETU KPH ZA LIKU O POLITIČKIM PRILIKAMA NA TE-
RITORIJI PODRUČJA I O RADU ĆELIJE¹

PARTIJSKA ĆELIJA
U KOMANDI I. LIČKOG PODRUČJA
14. I. 1944

Redoviti XVII. izvještaj

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZA LIKU

Dragi drugovi,

Političko stanje: Političko stanje na teritoriju² na kojem djeluje ova ćelija je slijedeće: Vršanjem mobilizacije u općini Škare pokazalo se da se stanje popravlja s tim što ne samo da su se svi odazvali na prvi poziv, već da su pod zastavama i sa pjesmom svi dolazili na određeno mjesto. Kod cjelokupnog broja pozvanih svega 4 se nisu na vrijeme odazvali, i to zato što nisu bili kod kuće te nisu na vrijeme primili poziv za NOV. U perušićkoj općini stvar je malo drukčije s tim što se je od 57 pozvanih odazvalo 36, dok je ostale trebalo privesti pomoću straže. U glavnom se je vidjelo, doznavajući kroz narod, da hoće da idu u vojsku, samo se nisu bili pripremili.

U općini Otočac stanje se nije promjenilo. To se očituje u tome, što je devetorica iz sela Prozora ponovna otišla u žicu u Gospić. U selu Svici još uvijek se nije popravio odnos između srpskog i hrvatskog dijela stanovništva.

Koliko se doznaje da je ustaška banda poslala iz Gospića jednu, a možda i više grupa bandita koji trebaju da ometaju mobilizaciju. Jedna od takvih grupa, koliko možemo doznati, nalazi se u Canačkim Koritima. Nije isključeno da ta banda nije umiješala prste u odlazak devetorice iz Prozora.

Jedna od najnovijih promjena na našem području, jeste nadiranje neprijatelja od Gospića prema Perušiću,³ a napra-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/1—13, k. 1907—5.

² Pod komandom ovog područja bili su delovi teritorije koreničkog, otočkog i perušćkog kotara (vidi Arhiv VII, reg. br. 32/12, k. 1907—5).

³ » Prodor su izvršili delovi nemačke 114. lovačke divizije u sklopu nemačkih ofanzivnih operacija 1943/1944. Neprijateljske jedinice zauzele su 16. januara Perušić, a 18. januara Otočac. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 23, dok. br. 45.

vili su most preko Like u Budaku. Pošto je veća koncentracija, a prema pravcu pokreta trupa cilj im je po svim izgledima da prođu preko Otočca za Senj. Do sada su došli u Lički Osik.

Koliko se može vidjeti da će narod Perušića i okoline bježati ispred neprijatelja osim nekolicine u Varošu.⁴

Političko stanje u stražama ima uslova [da se] popravi poslije održanog kursa sa političkim delegatima, na kojem je bilo 15 drugova, a koji su se dobro pokazali na kursu. Političkog instruktora partizanskih straža još uvijek nemamo.

Organizaciono pitanje. Na sastanku koji je održan 12. I. 1944 prisustvovalo je 10 drugova, od kojih jedan novo pridošli drug Mića Serdar, koji je zaposlen u tehničkoj sekciji komande područja, drug Janko, član odsjeka za v.v. u pozadini i drug Matić iz G.Š.H. Drugovi su na sastanku bili aktivniji nego do sada, te je i sastanak življe tekao. Drug Nikola nije prisustvovao sastanku. Ovo navodimo radi toga što nismo dobili pismeno rješenje od vas.

Sa kandidatima nije održan sastanak uslijed njihove odsutnosti, dok su se sa skojevcima održala dva sastanka, njih za sada ima osam.

Vojnički sektor. U toku posljednjih deset dana održane su dvije konferencije, jedna u komandi mjesta Otočac, a druga u komandi mjesta Perušić, na kojima im je pružena pomoć, ukazano na nedostatke i date upute za daljnji rad. Partizanske straže su pročišćene, te oni koji nisu bili u op. jedinici, a sposobni su upućeni su u op. jedinicu. Jedino u Korenici još nije provedeno to čišćenje, ali tamo u glavnom nema takvih. Odnos partizanskih stražara prema starešinama i obratno kao i prema narodu je dobar. Održavamo vojni kurs vodnika straže, koji je danas prekinut radi novo nastale situacije.

Ekonomski sektor. Na prehrani imamo 8000 ljudi. Prehrana je zadnjih dana funkcionisala prilično. Dobivena je izvjesna količina odjeće koja je raspoređena po komandama mjesta i naglašeno je da vode računa o pravilnoj raspodjeli, a prvenstveno istu trebaju da dobiju partizanski stražari. Stanje zemunice je dobro. Data su naređenja i uputstva za stavljanje materijala iz magazina u zemunice.

Tehnički sektor i veza. Tehnička sekcija bila je u zadnje vrijeme u glavnom zaposlena oko čišćenja snijega i uspostavljanja saobraćaja. Pošto nije bilo iskustva rad se je sporo odvijao, a nedostaci su i u tomu, što se nije na vrijeme i pravilno organiziralo čišćenje snijega, također nije bio pripremljen dovoljan broj ralica. Na osnovu iskustva data su uputstva

⁴ Zaselak kod Perušića.

Politička delija
u području Lickog područja
14.1.1944

Neosvitiljiv, izveštaj

Okrugnom komitetu P.P.H.

Na Liku

Naša br. 1
Okr. br. 1
Okr. br. 1

rad drugovi,

Političko stanje: Političko stanje na teritoriju na kojem djeluje ova delija je slijedeće: masovna mobilizacija u općini, koje pokazale se da se stanje popravilo stin što se sada su se svi oslanjali na prvi poziv, već da su pod zastavama i sa svojim svi dolazili na određena mjesta, od cjelokupnog broja pozvanih svega 4 se nisu na vrijeme pojavili, i to za to što nisu bili kod kuće te nisu na vrijeme primili poziv za službu. U perusičkoj općini stvar je malo drukčija stin što je sise ja od ty pozvanih pozvalo 60, dok je ostale trebalo privesti pomoću suradnika. U glavnom se je vidjelo, označavajući kroz narod, da neće da idu u vojsku, samo to nisu bili pripravljeni.

U općini Otočac stanje se nije promijenilo. Te se politika u tom-šte je deveterica iz sela Prozora ponovno otisla u lice u Gospiću, u selu Svici još uvijek se nije popravio odnos između hrvatske i hrvatske dije- la stanovništva.

Koliko se doznaje da je ustaška banda porlala iz Gospića jednu, a možda i više grupa bandita koji treća ju da nastaju mobilizaciju. Jedna od takvih grupa, koliko možemo doznati, nalazi se u Čanačkim koritima. Nije isključeno da ta banda nije umjesala prete u odlazak deveterice iz Pro- zora.

Jedna od najnovijih promjena na naše području, jeste nasiranje ne- prijatelja od Gospića prema Perušiću, a napravili su most preko Like u Budaku. Poto je veća koncentracija, a prema pravcu pokreta trupa čiji to je po svim izgledima da prođu preko Otočca za Banj. Do sada su došli u Licki Otok.

Koliko se može vidjeti da će narod Perušića i okoline sjađati is- pred neprijatelja osim nekolicine u Varogu.

Političko stanje u strazama iaa uslova popravilo poslije oduzimanja kursa sa političkim nalozima, na kojem je bilo 15 drugova, a koji su se dobro pokazali na kursu. Političkog instruktora partizanskih straza još uvijek nemamo.

Organizacijsko pitanje. Na sastanku koji je održan 12.1.1944 pris- ustvovali su 10 drugova, od kojih jedan novo pridobio drug Lica Berber, koji je zaposlen u tehničkoj sekciji komande područja, drug Janak čija odajeka na v.v. u pozadini i drug Katić iz G.S. na drugovi su na sastanku bili aktivniji nego do sada, te je i sastanak življe tekao. Drug Nikola ni- je prisustvovao sastanku. Ovo navedeno radi toga što niko dobili pisane rješenje od vas.

Na kandidatima nije održan sastanak uslijed njihove odsutnosti, dok su se sa akcijama održala dva sastanka, njih za sada ima osam.

Vojnički sektor. U toku posljednjih deset dana održane su dvije konferencije, jedna u komandi mjesta Otočac, a druga u komandi mjesta Peru- sić, na kojima im je pružena pomoć ukazano na nedostatke i date upute za dal- jnji rad. Partizanske straze su proširane, te oni koji nisu bili u op- jednici, a s poslovi su upućeni su u op. jedinicu, jedino u Koranici još ni- je provedeno to čišćenje, ali tako u glavnom ni nema takvih čunoz partiza- nskih strazara prema starešinama, a i obratno kao i prema narodu je nobar. Održavamo vojni kurs vojske straze, koji je danas prekinut radi nove na- stale situacije.

Ekonomski sektor. Na prehrani imamo 8000 ljudi. Prehrana je zaonjih dana funkcionisala prilično. Dotiv- pa je izvještava količina onje koje je za raspodjelu po komandama mjesta, a naglasio je da vode računa o pravi- lnoj raspodjeli, a prvenstveno istu trebaju da dobiju partizanski strazari. Stanje u munici je dobro. Data su naređenja i upute za stavljanje ma- terijala iz magazina u kamnice.

Tehnički sektor i veza. Tehnička sekcija bila je u zadnje vrijeme u glavnom zaposlena oko čišćenja snijega i uspostavljanja saobraćaja. Poto nije bilo iskustva rad se je sporo odvijao, a nedostaci su i u tome, što se nije na vrijeme i pravilno organiziralo čišćenje snijega, također nije bio pripravljen dovoljan broj ralića. Na osnovu iskustva data su upute za organiziranje uspostavljanja prometa budućeg snijega. Vaza prilično funkcionise, samo je konstatovano da se malo politički radi na postavi i centralama, čemu treba posvetiti više pažnje.

Volno sugstvo. Održana su četiri susjedstva, na kojima je osuđeno oko osam lica na smrt, a ostalih najviše na prisilni rad, od ukupno 100 ljudi. Ima nedostataka, a to je što se napu puno ljudi bez konstatiranja do to nikakvih posataka, te je rad otezan i politički se gubi. U vaz i Lica var- molimo da djelujete preko P.P.H. da se što manje napu i poveća raduma

za organiziranje uspostavljanja prometa budućeg snijega. Veza prilično funkcionira, samo je konstatovano da se malo politički radi na poštama i centralama, čemu treba posvetiti više pažnje.

Vojno sudstvo. Održana su četiri suđenja, na kojima je osuđeno oko osam lica na smrt, a ostalih najviše na prisilni rad, od ukupno 44 suđenja. Ima nedostataka, a to je što se hapsi puno ljudi bez konkretnih, a često nikakvih podataka, te je rad otežan i politički se gubi. U vezi s time vas molimo da djelujete preko POC-a⁵ da se što manje hapsi i povede računa koga će se hapsiti.

Za buduću rad pored ostalog učinjen je raspored o brizi za bolnice. Za kožaru odlučeno je da se proširi ona kožara koja već postoji dok se ispituju mogućnosti.

Radi toga što mi kada učestvujemo na sastancima u narodu ne rukovodimo sa istima te nismo poslali ni jedno pismo u vezi sa odlukama AVNOJ-a. Jedino sa naše konfrencije pomoćnika i komandanata mjesta koja je održana u komandi područja poslali smo pozdravno pismo drugu Titi. U vezi sa 20 godišnjicom smrti velikog učitelja Lenjina zadužen je jedan drug koji će održati predavanje straži i osoblju kod komande područja.

Što se tiče političkog plana koji smo dobili od vas izvedeno je sljedeće: Održan je deset dnevni politički kurs, započet vojnički i prekontrolisane partizanske straže. Određeni materijal ćelija nije proradila, već samo Tito: »Nacionalno pitanje Jugoslavije«, Ustav SSSR, članak o podizanju privrede i počeli o razvitku društva iz Segala. Određeni materijal nismo proradili radi toga što smo bili zaposleni oko mobilizacije i drugih vojničkih poslova te smo rijetko kad bili na okupu.

Od komandi mjesta⁶ još nismo dobili rezultate provodjenja plana, te ćemo vas naknadno o tom izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski kom. pozdrav.
Sekretar:
Iljuš

⁵ Pokrajinski obaveštajni centar

⁶ Komanda 1. ličkog područja rukovodila je sledećim komandama mesta: Ličko Petrovo Selo, Korenica, Medak, Perušić, Kosiinj, Vrhovine i Otočac (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/13, k. 1907—5).

BR. 16

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. KORPUSA NOVJ OD
15. JANUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PO-
LITIČKOM STANJU U PODREĐENIM JEDINICAMA ZA VRE-
ME ZIMSKIH OPERACIJA 1943-44. NA KORDUNU I U BA-
NIJI¹

STAB IV. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Br. 2/44
Dne 15. januara 1944.

Politički izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.
POLITIČKOM KOMESARU NOV I PO HRVATSKE

I.

Od prošlog izvještaja-' do danas stanje i rad u našem Korpusu krenuo je na bolje. Kroz protekli mjesec može se reći da su sve naše jedinice znatno napredovale i da se je stanje u njima mnogo popravilo.

Danas je stanje u Korpusu kao cjelini bolje nego što je bilo prije mjesec dana, kako u vojničkom tako i u političkom pogledu. U vezi sa takovim stanjem i perspektive su našeg Korpusa mnogo bolje i mi s pravom očekujemo, da će naše jedinice kroz izvjesno vrijeme pokazati još bolje rezultate. Ljudstvo, koje je stupilo u našu vojsku nakon kapitulacije Italije i koje je sačinjavalo glavni dio ljudstva u našim jedinicama, može se reći, da je tek danas podpuno se saživilo sa starim borcima, kao i životom i načinom rada u našoj vojsci. To prekaljivanje novih boraca trajalo je dosta dugo, ali je bilo nužno potrebno i kroz isto su morali proći svi novi borci, pa da steknu ono iskustvo i onaj razvitak kojeg posjeduju stari borci. Da je tome tako najbolje nam govori razvitak stanja u XIII. diviziji, kao i u našoj VII. diviziji.

U zadnjem izvještaju mi smo Vam naglasili uglavnom dvije smjernice po kojima se je razvijao rad i život u našim jedinicama. Te smjernice su bile:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1, k. 429.

² Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

1.) pojačanje političkog rada do maksimuma, vođenjem kampanja, sistematskim i planskim radom liječiti pojedine nedostatke, a naročito u VII. diviziji, upoznati sve borce sa svim događajima u svijetu, koji danas naročito idu nama u prilog.

2.) voditi naše jedinice u borbe u kojima će se sa što manje žrtava postići što veće rezultate, a u vezi sa naređenjem Vrhovnog komandanta druga Tita,³ razviti našu ofanzivnu djelatnost u svim pravcima.

Po tim smjernicama uglavnom je i tekao rad naših političkih komesara u Korpusu. Može se reći, da je veliki dio posla bio posvećen organizacionom sređivanju u svim našim jedinicama. U vezi sa VI. neprijateljskom ofenzivom naše su jedinice razvile i ofanzivnu djelatnost i postigle izvjesne uspjehe u borbi protiv neprijatelja.

Kroz čitavo vrijeme od prošlog izvještaja do danas mi nismo imali korpusnih operacija, već samo operacija u kojima su sudjelovale naše pojedine divizije.

Djelovanje našeg Korpusa u ovom mjesecu bilo je uglavnom dobro. Borbenost naših jedinica je porasla kao i njihova vojnička sposobnost.

Nakon prolaza neprijateljskih jedinica preko oslobođenog teritorija Korduna i Banije, naše su jedinice razvile ofanzivnu djelatnost i to na sektoru Gora — Petrinja, Ogulin — Karlovac i sektoru Cazin.

II.

Ukupni rezultat borbi u mjesecu decembru za naš Korpus bio je slijedeći:

Izvršeno 4 akcije čišćenja, 14 većih napada, 53 obrambenih borbi, 37 zasjeda, 3 susretne borbe i 21 manji napad.

Zarobljeno 70 Njemaca, ustaša i domobrana i ubijeno 1.164 neprijateljskih vojnika.

Zapljenjeno je mnogo ratnog materijala, među ostalim jedan veliki tenk, dva mala tenka, četiri automobila, dva topa, 14 puškomitraljeza, 133 poluautomatskih pušaka itd.

Naši gubitci u mjesecu decembru bili su 112 mrtvih, 381 ranjen i 92 nestala druga.

Nakon prolaza neprijateljskih snaga preko Korduna, neprijatelj je nastavio sa ofanzivom na Baniji. Borbe sa neprijateljem na Baniji vodila je naša VII. divizija i Banijski odred.⁴ Snalaženje naših jedinica u toku te ofenzive nije bilo najbolje. Općenita je bila pojava dosta veliki strah pred Njemcima i

» Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 112.

¹ Vidi dok. br. 11, napomenu 2, tom V, knj. 23, dok. br. 4.

strah pred odlaskom sa Banije. Ogroman broj dezertera u toku ofanzive smanjio broj boraca u našim brigadama. Ukupan broj dezertera u toku ofanzive u VII. diviziji iznašao je 550 ljudi.⁵ U toku borbi divizija je imala relativno male gubitke. U toku ofanzive došle su do izražaja sve slabosti kako vojničke tako i političke, koje su u toj diviziji postojale. Po našem mišljenju Štab se nije naročito snalazio, ali je imao i objektivnih teškoća, koje su ga sprječavale⁶ razvije svoju aktivnost do maksimuma.

U prošlome izvještaju javili smo kakvo je bilo snalaženje naših jedinica u toku neprijateljskog prodora na Kordunu. Danas možemo reći, da su posljedice ofanzive na Baniji teže nego što se je u početku mislilo i veće nego što su bile za vrijeme prodora neprijatelja na Kordunu. No unatoč tomu, stanje se u našoj VII. diviziji danas dosta popravilo i ono se još više sređuje i za koji dan biti će bolje nego što je bilo prije ofanzive.

Vojnička grješka divizije bila je ta, što je u toku ofanzive dosta dugo pružala neprijatelju uglavnom frontalni otpor umjesto da je kombinirala ostale načine borbe.

Nakon neprijateljske ofanzive na Baniji aktivnost je naše VII. divizije bila uglavnom usmjerena protiv četnika i neprijateljskih snaga, koje sii vršile ispade iz svojih garnizona na naš slobodni teritorij. Nakon oslobađanja Gline,⁶ divizija je izvršila napad na Gore koji nije uspio.⁷ Vojnički rad u diviziji usmjeren je uglavnom na organizaciono sređivanje i vježbu jedinica. Najbolji napredak danas pokazuje IV. i II. brigada te divizije. Dosta je slabo stanje u III. i I. brigadi te divizije.

VIII. je divizija kroz protekli mjesec vršila akcije na području kotara Cazin i kasnije na sektoru Ogulin — Karlovac.⁸ Te su akcije bile ofanzivnog karaktera.

Svrha pokreta VIII. divizije na Cazin bila je zadavanje udaraca Huskinim jedinicama i konačno likvidacija samog Cazina. Ta operacija bila je neuspješna i nije donjela željenih rezultata. Samom Huski u toj akciji nisu nanešeni nikakovi gubitci. Pokreti naših jedinica od Kladuše do Cazina bili su spori i trajali su oko 4 dana, tako, da je neprijatelj u Cazinu uspio dobiti pojačanje. U toj operaciji došla je do izražaja

⁵ Reč je o borcima koji su, napuštajući jedinicu, odlazili kućama, a ne neprijatelju.

⁶ Jedinice 7. divizije ušle su u Glinu 11. januara 1944 (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 80).

⁷ Napad su, 14. januara 1944, izvršile 1. 3. i 4. brigada 7. divizije (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 49, 80, 160, 161, 164 i 166).

⁸ Opširnije o dejstvima jedinica 8. divizije vidi tom V, knj. 22, dok. br. 90, 123 i 131.

vojnička slabost naših jedinica u tom smislu, što se komandni kadar, a ni borci nisu znali snalaziti na terenu gdje je stanovništvo protiv nas neprijateljski raspoloženo. Osnovna grješkn operacije bila je ta, što je samo nastupanje naših jedinica prema neprijatelju bilo frontalno i što naše jedinice nisu pokušale, niti su vršile bilo kakove obuhvate ili manevre sa ciljem da opkole i iznenade neprijatelja.

Nakon tih akcija VIII. je divizija krenula na sektor Karlovac — Ogulin i izvršila napade na Globornički most⁹ i Oštarije.¹⁰ Obadva napada bila su uspješna i donjela su dobrih rezultata. U tim je borbama VIII. divizija izbacila iz stroja 5 neprijateljskih satnija i zadala dosta teških udaraca neprijatelju, koji je nastupao od Karlovca u pomoć ogulinskoj posadi.

U borbama koje je vodila ta divizija najbolje rezultate pokazala je njena I. brigada. II. i III. mnogo ne zaostaju za njom. Sve tri brigade brojčano su dosta jake, svaka ima preko 1.100 boraca, tako da danas predstavljaju našu udarnu snagu i ta divizija nam je najbolja divizija u Korpusu. Njena udarna snaga i sposobnost je najjača i ona može dati najbolje rezultate.

Nakon pada Oštarija naš Štab počeo je vršiti pripreme za napad na Ogulin,¹¹ na situacija se je poslije tako razvila, da se je od napada moralo odustati obzirom na pokret neprijatelja u Lici.

U borbama kod Oštarija i Ogulina vrlo dobre rezultate pokazala je naša artiljerija. U tim borbama upotrebili smo i blindirane automobile, koji su također dali dosta dobre rezultate. Saradnja je između tih djelova i pješadije bila također dosta dobra iako je tu bilo nedostataka. Naročito dobre rezultate dao je naš Haubički divizion, koji je svojom tačnom vatrom omogućio dobro nastupanje naše pješadije. Uopće uzevši taj divizion u svim akcijama skoro podpuno zadovoljava i danas predstavlja jednu našu najbolju artiljerijsku jedinicu.

Naša je XIII. divizija uglavnom vodila manje borbe sa neprijateljem na sektoru Crikvenica, Vrbovsko i Gospić. Djelomične uspjehe u tim borbama imala je III. brigada te divizije, koja nosi najveće zasluge za povlačenje neprijatelja iz

• Napad su 7/8. januara 1944. izvršile jedinice 1. NOU brigade sa dijelovima 2. NOU brigade 8. divizije. O rezultatu napada vidi tom V, knj. 23, dok. br. 30, 48, 63, 133 i 155.

¹⁰ Jedinice 1. NOU brigade 8. divizije likvidirale su 11. januara 1944. neprijateljski garnizon u Oštarijama. (Detaljnije vidi tom V, knj. 23, dok. br. 32, 48, 68, 158 i 159).

¹¹ O pripremama za napad na Ogulin vidi tom V, knj. 23, dok. br. 68 (napomenu br. 4), 81 i 110.

Vrbovskog.¹⁴ U tim se je borbama III. brigada prekalila u velikoj mjeri, što je za nju od velike važnosti. II. brigada te divizije vodila je teške borbe sa ustašama i Njemcima kod Gospića.¹⁵ Grješkom Štaba brigade neprijatelj je uspio da izvrši koncentričan napad na brigadu u kojem je ista izgubila topove i konje, a i ljudstva se nešto rasulo. Preko Operativnog štaba za Liku, vodi se istraga nad tim Štabom brigade. Na sektoru Crikvenice borbe koje su vođene bile su izviđačkog karaktera. U svim su se borbama jedinice te divizije bolje snalazile nego prije i pokazale vidan napredak. Na borbenu sposobnost tih jedinica mnogo utječe vrlo slaba ishrana. Oko 300 boraca nalazi se u prihvatnoj bolnici, od kojih je 80% iznemoglih. Ta slaba ishrana pogoduje neodpornosti boraca pram zime i smrzavanju. Dolazak odjeće i obuće u tu diviziju također je popravio stanje i podigao njenu borbenu sposobnost. Može se reći da je vojničko stanje u diviziji bolje nego prije, a naročito sada kada su brigade popunjene sa 600 novih boraca.

III.

Kao i za vojničko tako i za političko stanje može da se kaže, da je krenulo naprijed i da je bolje nego što je prije bilo. Veliki utjecaj za popravljivanje tog stanja imale su Odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, objašnjavanje istih svim borcima našeg Korpusa, kao i odjek tih odluka u inostranstvu i kod nas.

Dolazak odjeće i obuće, koju smo dobili od Saveznika, u mnogome je popravio moralno i političko stanje u našim jedinicama. Sve su naše jedinice danas uglavnom podmirile svoje potrebe iako iste još uvijek postoje, ali i to što je stiglo izmijenilo je materijalnu stranu našeg Korpusa.

Politički program koji se obrađuje u Korpusu u ovome mjesecu jeste: Odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, popularizacija Nacionalnog komiteta sa maršalom Titom na čelu, kao i rasrinkavanje kralja i njegove klike. Politički program se prorađuje dosta intenzivno i po planu. Rezultati prorađivanja programa tačno nam još nisu poznati. Po planu je predviđeno da se program prorađuje do konca mjeseca januara. Sama kampanja koja se vodi još za sada se ne može reći kakove je dala

¹⁴ O borbama 3. brigade 13. divizije vidi tom V, knj. 22, dok. br. 40, 125, 129; tom IX, knj. 4, dok. br. 142.

¹⁵ Ona je te borbe vodila protiv delova nemačke 264. divizije i ustaških jedinica na komunikaciji Gospić — Gračac. (Opširnije o rezultatima tih borbi i jačini neprijateljskih snaga vidi tom V, knj. 22, dok. br. 10, 22 i 147).

rezultate, ali izgleda, da se kod iste nisu angažovale sve organizacije u vojsci i da kampanja koja se vodi preko političkih komesara nije podpuno podpomognuta. O svemu tome moći ćemo više da kažemo tek po svršetku kampanje.

Nakon zadnjih političkih i vojničkih uspjeha, naše divizije znatno su koraknule naprijed. Po oslobađanju Gline na Baniji skoro svi dezertteri ko[ji] su dezertirali u toku ofanzive vratili su se natrag u VII. diviziju. U toj diviziji osjeća se popravljanje stanja nakon dolaska novih političkih kadrova i pročišćavanja starijih. Vjerujemo, da će dolazak novog komesara¹⁴ unijeti u diviziju dosta svježine i poleta. Iz izvještaja političkog komesara VII. divizije kojeg Vam prilažemo, vidjeti ćete kako je tekla istraga po pitanju čišćenja četničkih elemenata u III. brigadi.¹⁵ O tome još detaljnije možete vidjeti u obavještajnom izvještaju našeg Štaba. Uz mjere koje se sprovode na Baniji i raskrinkavanje četnika koje se vrši od strane naših organizacija stanje će se u diviziji još više popraviti. Naša pomoć toj diviziji u svakom pogledu bit će veća nego što je dosada bila, i mi vjerujemo, da će ona podpuno ozdraviti. Jedan od problema koji je za tu diviziju dosta važan jeste pitanje njenog brojčanog podizanja obzirom na malen broj boraca u brigadama. Dvije brigade te divizije broje svaka po 700 boraca, a dvije svaka po 550 boraca. Nakon oslobađanja Gline mogućnosti za mobilizaciju u hrvatskim selima Banije su veće i mi ćemo ih iskoristiti. Po pitanju hrvatskog bataljona, mislimo, da bi istog trebalo uključiti u sastav IV. brigade VII. divizije, obzirom na to, da ta brigada ima svega tri bataljona i da bi se mogla kasnije popunjavati iz hrvatskih krajeva.¹⁶

Po pitanju pljačke može se reći, da se i taj problem u našim jedinicama počeo rješavati i do danas po tom pitanju postigli smo dosta dobre rezultate. O tome nam najbolje govore činjenice, da kod ulaska naše VII. divizije u Glinu nije bilo naročitih grješaka, a isto tako i kod ulaska VIII. divizije u Oštarije nije se mogla zapaziti pljačka ili nepravilan odnos prema stanovništvu.

Nakon popune III. brigade VIII. divizije sa ljudstvom iz Plaščanske doline, tu brigadu smo isprobali u borbama kod Oštarija i Tounja. Ista je dala dosta dobre rezultate. Nakon borbe kod Tounja bilo je izvjesnog osipanja iz brigade, ali se uglavnom pobjegli borci vraćaju natrag.

¹⁴ Uroš Krunić

¹⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

¹⁶ Bataljon je krajem januara 1944. ušao u sastav 4. brigade kao njen 4. bataljon. Vidi »Sedma banijska divizija«, Vojno delo, Beograd, 1967, str. 549 i 755; Arhiv VII, reg. br. 34—2, k. 1614.

Pismo koje sam primio od Agitpropa C.K.¹⁷ mnogo će nam pomoći u savlađivanju političkih zadataka, koji stoje pred političkim komesarima našeg Korpusa. Preko pisanja i kampanje, konfrencija i sastanaka sprovesti ćemo direktive, koje su nam u pismu date.

Kulturno-prosvjetan rad danas se u svim našim jedinicama vrši na pravilan način i po tom pitanju se više ne prave grješke.

Pismo političkog komesara Hrvatske br. 44 od 5. januara 1944. god. prorađuje se u jedinicama.¹⁸

Dezterstvo je u Korpusu i nadalje u opadanju, a naročito u XIII. diviziji, gdje je isto spalo na malen broj boraca. U VII. i VIII. diviziji dezterstvo još uvijek postoji, ali je i tu u opadanju i mislimo, da se uz dobar politički rad u našim jedinicama i pozadini može podpuno da odkloni.

Detaljnije o političkom stanju govorili smo u zadnjem izvještaju.

IV.

Od prošlog izvještaja do danas u našim partizanskim odredima došlo je do poboljšanja stanja iz istih razloga, koje smo naveli i za divizije. Naročito to važi za Plaščanski i Karlovački odred, koji pokazuju najbolji razvitak i za isti imaju najviše uslova. Mobilizacija u Plaščanskom odred, koja je vršena prije mjesec dana podpuno je uspjela, tako da se ovih dana pristupilo ponovnoj mobilizaciji. I ova pokazuje dobre rezultate i izgleda da će uspjeti, četnički elementi na terenu Plaščanske doline pokušavali su na razne načine ometati mobilizaciju proturajući parole, »da ćemo mi novo mobilisane" borce poslati na bunkere, da dolazi vojska kralja Petra« itd. Uz dobro objašnjavanje koje smo vršili sa novo mobilisanim borcima, i uz intenzivan politički rad koji se sa njima vršio, neprijateljske parole nisu imale naročitih uspjeha. Njihov trud ostao je uzaludan i danas možemo da kažemo, da Plaščanska dolina skoro podpuno sudjeluje u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Ovih će dana Plaščanski odred organizovati omladinski kurs za omladince, koji su mobilisani i koji su se dobrovoljno javili u našu vojsku. Ta mobilizacija omladine, uglavnom 18-godišnjaka, sprovedena je uz veliku podporu skojevskih

¹⁷ Agitprop CK KP Hrvatske je 12. januara 1944. uputio partijskim organizacijama uputstvo o partijskom radu (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/5, k. 1951).

¹⁸ U pismu su kritikovane slabosti u političkom radu i data opširna uputstva o organizaciji prosvetno-kulturnog rada u jedinicama (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/15, k. 813A).

organizacija na tamošnjem terenu. Za taj kurs mi smo dali 3 vojna i 1 političkog rukovodioca iz naše VII. divizije.

Na terenu Karlovačkog odreda situacija se je u posljednje vrijeme počela lijepo da razvija. Mi smo ovih dana na sektor tog odreda uputili našu II. brigadu VIII. divizije, koja treba za vrijeme svog boravka na tom sektoru pomoći mobilizaciju kao i vojničko djelovanje Karlovačkog odreda. U tom je radu bilo već izvjesnih uspeha, a u glavnom na polju mobilizacije. Uslijed situacije koja je nastala nemamo detaljnijih izvještaja sa sektora tog odreda, tako da ne znamo, koliki je broj ljudi mobilisan i kakovo je zaista političko stanje u tom odredu u posljednje vrijeme. Za komesara tog odreda postavili smo druga Erdeljca,¹⁹ namjesto druga Furlana,²⁰ koji je postavljen za komandanta područja.

U Kordunaškom odredu nema skoro nikakvih promjena osim u Štabu odreda, gdje smo za komesara postavili druga Hrženjaka,²¹ namjesto druga Jabučara, koji je zbog bolesti smjenjen. Taj je odred ovih dana skoncentrisan na sektoru Karlovca, tako da mu je danas omogućen bolji politički rad i djelovanje.

U Banijskom odredu za novog političkog komesara postavljen je drug Janko Mraković namjesto druga Ratkovića, koji je u borbi poginuo. Inače stanje u Odredu je dosta slabo. Problem dezerterstva je također dosta velik, ali se i u tom Odredu stanje popravlja iz istih razloga kao u VII. diviziji.

V.

Od prošlog izvještaja do danas u našem Štabu nije bilo nekih bitnih promjena. Može se reći, da je stanje bolje i da je snalaženje našeg Štaba u rukovodstvu sa jedinicama bolje nego što je prije bilo. Karakteristike za pojedine članove našeg Štaba, koje smo dali u zadnjem izvještaju, kao i nedostaci istih još uvijek postoje i tu se polako kreće naprijed.

Po pitanju pomoći koju smo pružali u ovom vremenu našim podređenim štabovima, ista je pružena najviše VIII. diviziji, pa VII. i odredima, dočim trebalo je biti obratno s obzirom na stanje u VII. diviziji, istoj je trebalo pružiti veću pomoć. U tome smislu je naš Štab donio i zaključke, koji se već provlađuju u život.

¹⁹ Franjo

²⁰ Herman

²¹ Duka

U tom Štabu trebat će posvetiti pažnju pitanju odnosa komandanta i komesara, na što smo već mi skrenuli pažnju drugovima, tako da mislimo, da neće doći do nekih nesuglasica. Inače u samom Štabu drugih promjena nema i naša je ocjena ista kao i prije.

U VIII. je diviziji za komandanta postavljen drug Šumnja," bivši politički komesar te divizije, a za komesara drug Backović,²³ bivši komesar III. brigade te divizije. U dosadašnjem svom radu taj Štab pokazao je mnogo volje i poleta, iako još bez dovoljno iskustva u borbi i organizacionom radu, on se trudi da ista iskustva što prije steknu. Inače stanje same divizije dobro je poznato i jednom i drugom, tako, da tu neće biti nekih poteškoća.

U Štabu XIII. divizije izgleda, da se je stanje nešto popravilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
V.²⁴ Holjevac

M. P.

²² Miloš

²⁵ Aleksandar

²⁴ Vječeslav

BR. 17

**IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOV
I POJ OD 15. JANUARA 1944. PROPAGANDNOM ODSEKU
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE¹**

Š T A B
IX KORPUSA NOV I POJ
PROPAGANDNI ODSEK
Na položaju, 15. 1. 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
Odseku za propagandu

Izveštaj za prvu polovinu januara

Opšta pitanja: Od Glavnog štaba NOV i POS, odseka za propagandu, primili smo dva, cirkulara, koji oštro kritikuju rad propagandnih odseka. Upravljaćemo se prema uputstvima ukoliko se odnose na nas. Ipak su neka prebacivanja nepravedna: polumesečne izveštaje šalјemo redovno, bar svaki drugi dan šalјemo vam bilo vojne vesti, bilo literaturu koju izdaju jedinice, ili drugi propagandni materijal. Istina je, međutim, da mi od vašeg odseka ne dobivamo ništa drugo sem cirkulare.² Bilo nam je javljeno da su na putu kulturni radnici a nikoga niotkuda¹¹ Obećane su nam beletristične knjige ali njih takođe nema. Trebali bi nam bar pojedinačni primerci značajnih dela slovenačke literature, naročito dramske, umnožile bi ih naše tehnike. Ne zaboravljajte da se nalazimo u Slovenačkom primorju, gde se 23 godine živelo pod Italijom. Tu nema slovenačkih knjiga, tu nema slovenački obrazovanih ljudi. Među internircima koji su nam došli ima malo politički zrelih ljudi. Ipak je za ovo kratko vreme učinjeno ogromno. Naročito moramo da se pohvalimo moralom naroda. Kada naše jedinice priređuju mitinge, uvek dolaze ljudi iz susednih naselja i mole — dođite i k nama! Našu literaturu doslovno grabe. U štabu IX korpusa održan je 14. 1. 1944. sastanak rukovodilaca propagandnih odseka XXXII divizije. Drugovi su se

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250/11.

² O slanju izveštaja i literature govore cirkulari od 19. decembra 1943. i 3. januara 1944, upućeni svim propagadnim odsecima divizija (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 87/1).

³ Vidi dok. br. 64.

opet žalili, naročito zbog nerazumevanja štabova prema propagandnim odsecima. Ipak su to samo početne poteškoće, koje su drugovi u XXXI diviziji već savladali. Štabovi nemaju razumevanja za propagandni rad sve dotle dok propagandni i kulturni radnici ne pokažu aktivnost i uspehe. Posle toga je led probijen i propagandnim odsecima stoje na raspolaganju sva postojeća sredstva a ne izostaju ni priznanja od strane štabova. Zato su ovakve žalbe često neopravdane, naročito tada kada propagandni radnici ne pokazuju dovoljne političke zrelosti.

Promene u kadrovima: Za vojnog dopisnika Briško-beneškog odreda naimenovan je drug Deisinger Janez, rođen 1921. u Ljubljani. Za rukovodioca propagadnog odseka u istom odredu drug Črtomir Kolenc, diplomirani pravnik iz Zagorja ob Savi. Za rukovodioca propagadnog odseka u 3. brigadi »Ivan Gradnik« Jurij Stante, učitelj iz Ljubljane. Za rukovodioca propagadnog odseka u 7. brigadi »France Prešern« Rajer Albert Borut, učitelj. Prilikom poslednjeg nemačkog napada na Ziri bili su ranjeni rukovodilac propagadnog odseka 16. brigade »Janko Premrl Vojko« drug Dominko⁴ i vojni dopisnik iste brigade Ogarev.⁵ Obojica su u bolnici, postavljeni su zamenici.

Mitinzi: 0 uspelom mitingu u Cepovanu koji je priredila XXXII divizija javili smo. Posebno pominjemo miting koji je priredila četa Gorenjskog odreda na teritoriji gde se još nikada nisu održavali mitinzi, to je u Trsteniku, s one strane Save. Kako javljaju, stanovništvo je miting s oduševljenjem prihvatilo. »Gradnikova« brigada javlja o uspelom mitingu u Otlici, »Vojkova« o dva mitinga u Zirima a Južnoprimorski odred o mitinzima u Štanjelu i Kobdilju. I odavde javljaju o velikom oduševljenju naroda. O drugim mitinzima, koji su održani još u mnogim mestima, nismo primili izveštaje. Na mitinzima je ušlo u naviku prikazivanje skečeva. Pošto su se pojavili slučajevi neukusnosti, u tom pogledu smo izdali stroga uputstva.

Nastavljaju se mitinzi u cilju potpisivanja rezolucije maršalu drugu Titu.[®] Podrobnije ćemo izvestiti kad se potpisivanja zaključe.

¹ Stanko

⁵ Andrej Pagon Ogarev (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 32 i 200).

⁶ Verovatno u vezi s proglašenjem druga Josipa Broza Tita za maršala. Neke od tih rezolucija nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani.

Listovi: »Vojaški vestnik«⁷ IX korpusa donosiće odsada i stručne članke sa svih područja koja se tiču vojske. Tiraž smo podigli na 700 primeraka ali još ne zadovoljava potrebe terena. Propagadni odsek XXXII divizije javlja da su u januaru odštampli 300 ruskih i 300 italijanskih letaka i 5 brojeva »Vestnika«⁸ po 100 primeraka (koji vam redovno šaljemo).

Poslali smo vam primerke džepnih novina Gorenjskog odreda i Goriški borec«,⁹ organ »Gradnikove« brigade.

Vojno dopisništvo: Već su stekli ugled neki vojni dopisnici koji vrlo marljivo i dobro izveštavaju. Sada se pomažemo i telefonom, redovne telefonske izveštaje primamo naročito iz XXXII divizije. Uskoro će biti rasturen članak rukovodioca propagadnog odseka IX korpusa koji će tačno obrazložiti šta je i kakav treba da bude vojni dopis, šta i kakav je vojni izveštaj, i šta je reportaža, kako bi probudio interesovanje za ovaj rad u najširim redovima partizana.

S obzirom na posebne prilike, mi smo organizaciju vojnog dopisništva u IX korpusu prilagodili ovdašnjim prilikama. Vojne *dopise* zadržavamo u štabu IX korpusa i na osnovu njih izrađujemo vojne *vesti*, jednake onima koje izdaje Informacijski odsek pri Glavnom štabu NOV i POS.¹⁰ Ove vesti šaljemo informativnom i propagandnom odseku pri Glavnom štabu i PK-u za Gorenjsku i Slovensko primorje da ih upotrebe za svoja glasila. Za nom odseku pri Glavnom štabu i PK-u za Gorenjsku i polumesečne statističke preglede, koje šaljemo gore pomenutim adresantima još pre izlaska lista.

Statistika: U vezi sa sastavljanjem vojnih izveštaja uveli smo statističke liste, od kojih prilažemo uzorak.¹¹ Na taj način nam je omogućeno sastavljanje polumesečnih statističkih izveštaja o uspesima divizija i IX korpusa.

Glumačke družine: Prema našem planu svaka divizija bi imala svoju glumačku družinu. Zbog toga bi bilo veoma korisno da nam bar za svaku diviziju pošaljete po jednog

⁷ Vidi knjigu »Bibliografija izdanja o narodnooslobodilačkom ratu 1941 — 1945«, VII, Beograd, 1964, str. 300, jedinica br. 4225 (dalje u tekstu: »Bibliografija 1941 — 1945«.

⁸ Vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 295, jedinica br. 4179.

⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 186, jedinica br. 2542.

¹⁰ Informativni odsek je bio u sastavu Operativnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

¹¹ Nije priložen. U Arhivu IZDG u Ljubljani ima više statističkih pregleda.

profesionalnog čoveka, koji bi preuzeo rukovođenje tom družinom. Talentovanog diletantskog materijala ima dovoljno. Član Mariborskog pozorišta drug Türk,¹² kojeg smo u tom cilju poslali u XXXI diviziju, [nije dovoljan], *Kroiki* se pišu, uprkos tome što smo mislili da će to biti nemoguće.¹³

Biografije poznatih boraca još nisam primio, ipak se rukovodioci odseka staraju o tome.¹⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara:
Branko Babič Vlado

Rukovodilac prop. odseka:
Inž. Tepina Marjan

¹² Danilo Türk Joco

¹³ Kronike su se počele pisati na osnovu uputstava Propagandnog odeljenja NOV i PO Slovenije od 21. januara 1944. i 9. korpusa NOV i POJ od 12. februara 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 87/1, 250/IV i 221/1).

¹⁴ Sačuvane biografije boraca jedinica 9. korpusa nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 252/III.

BR. 18

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 28. NOU DIVIZIJE OD
15. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA
NOVJ O POLITIČKOM RADU I MORALNO-POLITIČKOM
STANJU U BRIGADAMA¹

ŠTAB XXVIII. UDARNE DIVIZIJE
NAR. OSL. VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br. 28/44.

15. januara 1944. god.

Izveštaj politkomesara od
1. I.—15. I. 1944. godine

POLITKOMESARU VI. KORPUSA N.O.V. I P.O.J.

Položaj

I. OPCI PREGLED:

Jedinice ove divizije nalazile su se u Podravini. Glavni zadatak jedinica bio je mobilizacija i popuna divizije novim borcima. Divizija nije imala nikakove borbe sa neprijateljem, samo je avijacija bombardovala naše jedinice u Spišić Bukovici i Pitomači. Gubitaka nismo imali. U samoj Pitomači održana je smotra čitave divizije.

U našu diviziju stupilo je preko 600 novih boraca i glavni zadatak na nama je da te novake što više politički obradimo i da im damo najnužnije vojničko znanje, tako da bi bili sposobni za izvršenje predstojećih zadaća.

II. POLITIČKI RAD I POLITIČKO STANJE U JEDINICAMA:

a) Politički rad u diviziji:

Politički rad u diviziji posljednjih 15 dana nije bio intenzivan. Razlog tome je taj što su svi politički rukovodioci bili zaposleni na pripremama i izvršenju mobilizacije. Našu su diviziju posjetili drugovi Petar Drapšin, komandant VI. Korpusa, i sekretar Oblasnog Komiteta K.P.H. za Slavoniju drug Dušan Čalić. Drug komandant održao je savjetovanje sa štabom divizije, kao i posebno savjetovanje po štabovima brigada, gdje su bili prisutni i štabovi bataljona. Na tim savjetovanjima drug komandant objasnio nam je značaj naših uspjeha, a također ukazao i na naše vojničke nedostatke, koji

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/10, k. 1124.

su se pojavili na ovom putu. Drug Dušan Čalić održao je političko savetovanje sa rukovodiocima XXI. Udarne brigade, kao i sa rukovodiocima dvaju bataljona XVII. Udarne brigade. Na tim sastancima objašnjene su odluke II. skupštine² AVNOJ-a i njihov značaj. Također je iznio naš stav prema reakcionarnom vodstvu HSS-a, kao i pitanje mobilizacije. Ova savjetovanja su imala velike koristi za naše rukovodioce pošto su sada potpuno shvatili koliki je značaj odluka II. skupštine AVNOJ-a za našu borbu. Isto tako prečišćeno je sa našim stavom prema Mačeku. Ranije su naime tu došle direktive da ne treba napadati direktno na Mačeka, već kod toga oprezno postupati. Tako su i mnogi politkomesari na prolazu kroz Moslavinu zabašurivali Mačeka i nisu njega napadali, već su napadali Košutića, Pernara i ostale iz reakcionarnog vodstva HSS-a. Sada međutim na savjetovanju sa drugom Čalićem pravilno je postavljeno pitanje Mačeka kao centra reakcionarnog vodstva HSS-a. Sa druga dva bataljona XVII. Udarne brigade održao sam ja savetovanje po istim pitanjima. Putem ovih sastanaka još više je porastao interes za odluke II. skupštine AVNOJ-a. Međutim sami borci još nisu potpuno shvatili veliku važnost tih odluka, ali svi sastanci koji su održani u glavnom su obrađivali te teme. Borce zanima federativno uređenje Jugoslavije, kao i pitanje zašto saveznici još uvijek priznaju izbjegličku vladu, iako su se povezali sa okupatorom. Često se postavljaju ovakova pitanja »kako saveznici još priznaju izbjegličku vladu, a ne naš Nacionalni komitet«. Isto tako zanima borce pitanje otvaranja drugog fronta, o čemu često postavljaju pitanja. Nepovjerenje boraca prema saveznicima Engleskoj i Americi postoji zbog toga pošto još uvijek trpe izdajničku vladu i ne otvaraju drugi front. Međutim znaju da su za sve to krive razne petokolonaške klike u Engleskoj i Americi.

b) Rad i stanje po brigadama:

XVII. Udarne brigada:

Politički rad u bataljonima ove brigade bio je različit. U I. i II. bataljonu rad je bio slabiji pošto su ta dva bataljona išla u Đurđevac radi mobilizacije i za sve vrijeme čete su bile razbacane.

U I. bataljonu održano je svega 10 četnih sastanaka i jedno savjetovanje politkomesara i polit, delegata u bataljonu. Na četnim sastancima proučavali su odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, kao i govor druga Tita. Na savjetovanju politkomesara osim tih tema raspravljalo se o pitanjima mobilizacije.

² zasedanja

U II. bataljonu održano je 13 četnih sastanaka, kao i 4 sastanka u mitraljeskom vodu. Isto tako održan je i bataljonski sastanak na kojem je politkomesar brigade tumačio političku situaciju i vršio kontrolu znanja. Na nekim četnim sastancima vršila se kritika. Održani su sastanci po četama sa drugaricama gdje se raspravljalo o njihovim problemima.

U III. bataljonu održan je jedan bataljonski sastanak, 6 četnih i mnogo vodnih sastanaka na kojima je prorađivan isti materijal. Održana su tri savjetovanja politkomesara i polit, delegata na kojima se prorađivala odluka AVNOJ-a, a i raspravljalo se o aktuelnim pitanjima u bataljonu. Također se na pojedinim četnim i vodnim sastancima vršila kritika.

U IV. bataljonu održano je 7 četnih sastanaka i dosta vodnih. Jedna četa toga bataljona za sve ovo vrijeme bila je odsutna, pošto je pratila ranjenike na Kordun. Održana su tri savjetovanja sa politkomesarima i polit, delegatima na kojima se proučavao isti materijal, kao i na ostalim sastancima.

Kao što se iz ovoga vidi, rad po bataljonima nije bio ravnomjeran. U nekim bataljonima posvetilo se više pažnje izobrazbi samih polit, rukovodioca, dok u drugima slabije.

Što se tiče discipline i borbenosti može se reći da je dobro stanje. Samo sada dolaskom u Slavoniju mnogi borci i rukovodioci počeli su češće da pucaju izražavajući tako svoje veselje. To je dokaz nediscipline, jer u III. bataljonu nije nitko pucao, pošto su svi rukovodioci pokazali najviše discipline.

Odnos boraca prema novomobilisanim jeste dobar. Borci znadu cijeniti nove drugove pošto su osjetili što znači kada ih u četi ima malo. Borci su radosni kada vrše mobilizaciju i sasvim i prirodno izgleda da svi moraju stupiti u N.O.V. Mnogi rukovodioci kažu »samo da izađe zakon o mobilizaciji«, onda bi mogli lakše vršiti mobilizaciju.

Odnos drugova i drugarica je vrlo dobar. Sa drugaricama se drže sastanci o njihovim problemima. Drugarice su toliko vezane uz svoju četu da ih je vrlo teško premještati iz jedinice u jedinicu.

XXI. Udar na brigadu:

I ovdje je na svim sastancima prorađivan materijal o odlukama AVNOJ-a. Borci su sa najvažnijim upoznati, naročito poslije savjetovanja rukovodioca brigade sa sekretarom Oblasnog komiteta.

Stav prema novomobilisanim drugovima je dobar i drugarski, samo se u I. bataljonu kod nekih starijih boraca javio nezdrav odnos prema novcima. Neki su stavljali pitanje »gdje su bili ranije«. Međutim to je popravljeno i tome bataljonu održao sam bat. sastanak na kojem smo pored poli-

tičkih problema raspravljali o dužnostima novaka kao i odnosu starih boraca prema novima.

Kod novih boraca, osobito iz lošijih sela, osjeća se uticaj mačkovštine, što se primjetilo po njihovim primjedbama i pitanjima. Međutim to će pravilnim tumačenjem brzo iščeznuti. Politkomesar brigade održao je jedno savetovanje sa politkomesarima na kojem je upozorio da politkomesari lično objašnjavaju pojedinim novacima do čega bi dovela Mačkova politika čekanja.

Osim toga održao je politkomesar brigade jedno savjetovanje sa politkomesarima bataljona i četa na kojem sam prisustvovao. Na tom savjetovanju protumačena je politička situacija, a zatim su dane upute za rad. Pokazalo se na tom sastanku da politkomesari četa dobro shvaćaju važnost odluka AVNOJ-a.

Pošto su politkomesari bili dezinteresirani za vojničku izobrazbu, to smo im ukazali na taj štetan odnos prema vojnoj izobrazbi i obećali su da će i na tome polju više raditi.

U I. bataljonu održano je 8 četnih sastanaka, 2 savjetovanja sa svima rukovodiocima i 3 savjetovanja sa politkomesarima i zamjenicima. Održan je i jedan bataljonski sastanak. Kod starih boraca osjeća se izvjesna zasićenost i umor prilikom političkog rada. U ovom bataljonu pokazao se nezdrav odnos prema novacima, ali je isti popravljen.

U II. bataljonu održano je 14 četnih sastanaka, jedan sastanak sa svim polit, rukovodiocima u bataljonu i 3 sastanka sa politkomesarima i njihovim zamjenicima. U ovome bataljonu se dosta revnosno radilo, da bi se rukovodioci i borci što bolje upoznali sa odlukama AVNOJ-a. Odnos prema novcima je dobar, samo ima jedan slučaj veliko-srbina, koji sa nepovjerenjem gleda dolazak Hrvata u N.O.V.

U III. i IV. bataljonu također su održani brojni četni sastanci. U IV. bataljonu nisu rukovodioci posvetili dovoljno pažnje novacima, te je zbog toga bilo dezertera.

Pošto je praksa dokazala da mnogi politkomesari četa ne umiju dovoljno jasno i živo prikazivati borcima političke probleme, to će se sada redovitije održavati bataljonski sastanci na kojima će moći prisustvovati politkomesari brigade, a na nekojima politkomesar divizije, pa će tako oni moći sami više da objašnjavaju na takovim sastancima važna politička i vojna pitanja.

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

U XXI. Udarnoj brigadi održane su svega jedne usmene novine. Svaki bataljon zna nekoliko pjesama, kao i recitacija.

U XVII. Udarnoj brigadi održane su troje usmene novine. Borci vrlo rado pišu. U XVII. Udarnoj brigadi izdane su dvoje bataljonske džepne novine. U posljednje vrijeme uobičajeni su da se daju stalno jedni te isti skečevi, i to dosta glupi. Upozoravali smo na to bataljone i sada se počinju učiti i davati bolji skečevi, kao što su »Nove žene«, »Ko je sretan u nezavisnoj« i.t.d

Nepismenih ima malo, a s njima se malo i radi.

Politički rad u jedinicama postao je intenzivniji, ali sam kulturno-prosvjetni nismo uspjeli još dovoljno podignuti.

Najveći naš uspjeh za poboljšanje kulturno-prosvjetnog rada jeste to što smo uspjeli da svaka brigada mobilizira glazbu. Svaka brigada ima po desetak dobrih glazbala (truba), a također imamo i glazbenike, koji još ne znaju svirati naše borbene pjesme, ali će to brzo naučiti. Borci vrlo rado slušaju glazbu, i radosni su što smo ih mobilizirali.

IV. ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I ZDRAVLJE BORACA:

Ishrana boraca u Moslavini i Podravini vršila se po kućama i bila je dobra.

Odjeća je dobra, samo što sada ima veliki broj u civilu i sa civilnim kapama.

Obuća nije najbolja i u XXI. Udarnoj brigadi ima 12 sasvim bosih i dosta sa lošom obućom, koja će se brzo raspasti. Kože nedostaje da se obuća popravi.

U XVII. Udarnoj brigadi ima svega 2—3 bosa.

Svi novi drugovi podravci uglavnom su obuveni. Zdravlje partizana je dobro i nema pojava zaraznih bolesti.

V. RAD I ZAPAŽANJE U NARODU:

XVII Udarne brigada održala je mitinge u sledećim selima: Grabrovnica, Sirova Katalena, Đurđevac, Molve, Šemovec, Hampovica, Suha Katalena, Pitomača, Otrovanec, Stara Ploščica, Sredska, Mala Črešnjevica i Kozarevac.

XXI. Udarne brigada održala je mitinge u selima: Gradec, Bušetina, Marof, Suhaja, Ivanska, Lozane, Rogovac, Bersek, Velika Črešnjevica, špišić Bukovica, Velika Babina Gora i Turanovac.

Na svim mitinzima koje je održala XXI. Udarne brigada posjet je bio oko 1.000 ljudi, što znači vrlo dobar posjet. Najuspješniji mitinzi održani su u selima: Turanovac, gdje je bilo prisutno preko 150 ljudi i na kojem je narod oduševljeno slušao govore i tridesetak dobrovoljaca stupilo iz toga sela u naše redove.

Odatle je poslan pozdrav AVNOJ-u. Isto tako su uspjeli mitinzi u Đurđevcu, Molvama, Starom Gradcu i jedan zbor u Pitomači, nakon defilea divizije na kojem prisustvovalo preko 200 ljudi. Iz Đurđevca, Pitomače i Velike Babine Gore poslani su pozdravi Nacionalnom komitetu. U svima selima narod je dobro primao partizane, ali još uvijek nije dovoljno uvjeren u nuždu da svi moraju u partizane.

Sve više u tim selima sazrijeva situacij^a za općom mobilizacijom. Narod Podravine smatra N.O.V. za svoju vojsku. Međutim ima sela koja su pod uticajem reakcionaraca iz vodstva HSS-a i to naročito u selima: Suha i Sirova Katalena, Bušetina, Vukosavljevica, Kozarevac, Pitomača, Otrovanec i Grabrovnica. U tima selima ne postoje niti čvrste naše organizacije. U tim selima ima čak i uticaja okupatorsko-ustaške propagande. Tako neki su stavljali pitanja u kojima se održavalo nepovjerenje prema ciljevima N.O.B. Neki su čak izjavljivali da se boje da mi nebi napravili sporazum sa kraljem Petrom i.t.d. Inače u gore navedenim selima narod uopće nije spreman da stupa u N.O.V. i tu treba razviti življi i bolji rad ako se misli izvršiti mobilizacija. Inače organizirani rad pete kolone mogao se primjctiti u Pitomači, gdje su ispisivane ustaške parole i u Virju, gdje peta kolona sistematski sabotira mobilizaciju. Tako je bilo 12 slučajeva da uopće nisu htjeli primiti pozive, a na kapijama onih koji su dobili pozive našao se na nekim mjestima oglas sa natpisom »ako se javite u N.O.V. zapaliću Vam kuću. Crna ruka«.

Da bi naša Podravina bila potpuno uz nas i da bi mogli izvršiti mobilizaciju potrebno je izvršiti sledeće: Svim silama poraditi da se u mnogim selima raskrinka reakcionarno vodstvo HSS-a, zatim je potrebno energično čišćenje pete kolone...

Za sve ovo vrijeme rad naših jedinica u narodu bio je vrlo živ, bili smo čvrsto povezani sa partijskim i ostalim organizacijama i održani su skoro u svim selima sastanci sa NOO-ima radi mobilizacije.

VI. O KADROVIMA:

XVII. Udarne brigada raspolaže sa dobrim vojno-političkim kadrom. Kod njih se ne osjeća oskudica. Od politkomesara najbolji je politkomesar IV. bataljona, a politkomesari su četa dobri osim dvojice. Ima nekoliko politkomesara četa koji bi mogli zadovoljiti i kao politkomesari bataljona. Polit, delegata ima dobrih tako da neki pretiču i politkomesare će-

ta. Ima posebnih skojevskih rukovodioca. Članovi štaba brigade su dobri, a polit, komesar³ je vrlo vrijedan.

U XXI. Udarnoj brigadi vlada oskudica u kadrovima, no i tu ima dobrih rukovodioca. Naročito se dobro razvija zamj. politkomesara I. bataljona Vujić. Isto tako dobro se razvija sekretar brigade. I jednom i drugom potreban je kurs da bi se teoretski uzdigli.

U ovoj brigadi ima dobrih, ali mladih politkomesara četa, dok politkomesari bataljona ne zadovoljavaju potpuno.

Za uzdizanje kadrova vrše se izobrazbeni sastanci po bataljonima (politički), dok na vojnoj izobrazbi slabo se radi. Pri štabu divizije vojno-politički kurs koji će uskoro završiti i imaćemo novi priliv vojno-političkih rukovodioca.

VII. RAD ŠTABOVA:

Svi štabovi prisustvovali su političkim sastancima sa sekretarom Oblasnog komiteta.

Štab Divizije i ostali štabovi bili su za ovo vrijeme zaposleni na mobilizaciji. Sada štabovi rade na sređivanju jedinica i na obuci novaka. U XVII. Udarnoj brigadi dobro radi štab brigade, a od štabova bataljona najsređeniji je štab III. bataljona. Izobrazba štabova je vrlo slaba.

U svim štabovima XVII. brigade vlada harmonija.

U XXI. Udarnoj brigadi stanje je lošije, još uvijek nema zamj. komandanta brigade. Inače štab brigade dobro radi iako su sve mladi rukovodioci.

U štabu III. bataljona pojavio se nezdrav odnos prema štabu brigade. Često su kritikovali štab brigade, a nisu izvršavali pravilno naređenja ...

Isto tako politkomesar III. bataljona uzrok je tome nevojničkom i nekomunističkom držanju toga štaba.

Taj se politkomesar također smatra vrlo pametnim i uvređen je što su mladi drugovi došli u štab brigade. Istoga politkomesara premjestili smo u I. bataljon pošto je tamo jak sekretar, a za novog politkomesara [3. bat. postavili smo] Slavka Blagojevića, politkomesara čete.

Inače štab brigade politički se izgrađuje, dok štabovi bataljona vrše slabu vlastitu vojno-političku izobrazbu.

VIII. RAZNO:

a) Mobilizacija: XVII. Udarna brigada vršila je mobilizaciju u srezu Đurđevac i mobilisali su 275 novih boraca. Mobilisi su i više, ali je jedan dio dezertirao, a jedan dio je od-

³ Krsto Bosanac

pustila vojna komisija, kao nesposobne. Ovih 275 je na licu u brigadi. Osim toga dobili su od Bilogorskog odreda 82 borca. Među ovim novcima ima 50-tak dobrovoljaca, dok su ostali mobilisani pozivima i patrolama. Obično su oni koji su dobrovoljno stupili sami tražili da idu po one koji su ostali kod kuće. Familije onih koji su mobilisani također grde one koji se nisu odazvali. Dok se brigade kretale po Podravini, broj dezertera među novcima bio je velik. Dolaskom na teritoriju Slavonije, dezerterstva nema, a raspoloženje novih boraca je dobro.

XXI. Udar na brigadu mobilisala je na kotaru Virovitica. Mobilisano je 334 borca, a od toga usposobljeno za vojne jedinice 230. Od odreda su dobili 96 boraca. Od tih novaka dezertiralo je na sektoru Slavonije 12 novaka. Među novcima ima oko 40 dobrovoljaca, dok su ostali pozvani pozivom.

Prema tome, u našoj diviziji nalazi se oko 500 novih boraca, koje smo mobilisali. Osim toga, od Bilogorskog odreda dobili smo 180 boraca iz Odreda, uglavnom mobilisanih.

Svi ovi novci su po narodnosti uglavnom Hrvati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Grbić Cedo

M. P.

BR. 19

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. BRIGADE 2. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 15. JANUARA 1944. POVJERENSTVU CENTRALNOG KOMITETA KPJ ZA SLAVONIJU I ZAGREBAČKU OBLAST O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U TOJ BRIGADI¹

II. BRIG. II. OPER. ZONE®
N.O.V. I P.O. HRVATSKE
15. I. 1944. god.

Drugarskom
POVJERENSTVU C.K.K.P. ZA SLAVONIJU I ZAGREBAČKU
OBLAST

IZVJEŠTAJ

o radu Partije od 30. XII. 1943. do 15. I. 1944. god.

Organizaciono stanje u brigadi: Brigada broji na licu oko 1.048 boraca sa cjelokupnim rukovodstvom, od toga je 83 drugarice.

Članova K.P.	. . .	150	od toga drugarica	. . .	7
Kandidata	. . .	39	od toga drugarica	. . .	1
Skoja.	. . .	231	„	„	. . . 25

Partijskih jedinica u brigadi ima.	. . .	. . .	24
Skojevskih grupa	„	_____	24

Partija u našoj brigadi nije na onoj visini na kojoj bi trebala da bude, a zašto je tako ima više uzroka: jedinice su brojno male, partijci mladi i neiskusni, politički a još manje teoretski neizgrađeni, sastanke održavaju donekle redovito, na istim se bave sitničarenjem a probleme koji se kod njih pojavljuju ne uočavaju i ne pretresaju. Partijska disciplina nije na visini, partijci su mlitavi i nepokretni. U Partiji se osjeća više vojnički duh, ima prilično i sektaštva. Dana 8. I. 1944. god. održano je u našoj brigadi partijsko savjetovanje gdje je bila od Povjerenstva drugarica »Zina«.¹ Ovo savjetovanje bilo nam je

¹ Snimak originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK KPH, film br. 38/155—157.

² Brigada je do 19. januara bila u sastavu 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske, kada je ova zona ukinuta i na njenoj teritoriji formiran 10. zagrebački korpus NOVJ (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 67 i 126).

³ Lepa Perović

od velike koristi kako drugovima tako i samom meni jer sam nedavno došao u ovu brigadu. Samo savjetovanje nije bilo na visini jer nije bilo potpuno organizirano, jer je naša brigada imala akcije na prugu a drugovi iz štaba nisu pokazali interesovanje za to savjetovanje. Savjetovanju je prisustvovalo oko 50 partijaca i to članovi bat. biroa i po dva delegata iz svake ćelije. Savjetovanje je proteklo za kampanju povodom II. zasjedanja AVNOJ-a a sem toga pretresana je politička situacija, organizaciono stanje u brigadi, političko stanje i vojno stanje. Dati su zadatci da se odluke drugog zasjedanja AVNOJ-a prouče prvo na bat. biroima, drugo na sastancima ćelija po četama a zatim da se održe partijska bat. savjetovanja. Održao sam u I, III. i IV. bat. sastanak bat. biroa po pitanju kampanje povodom drugog zasjedanja AVNOJ-a sad se te odluke rade već u četama a kad se to i u četnim ćelijama proradi onda ćemo održati partijska savjetovanja u bataljonima. Stavili smo u zadatak da svaki borac a pogotovu partijac mora biti upoznat sa tim odlukama i iste objašnjavati narodu — ne smijemo ostati na repu događaja jer mogu uskoro dolaziti i druge odluke, a ako nismo ove saživeli onda ne možemo ići dalje. Posle ovog savjetovanja nastala je prekretnica u radu to se već za ovih nekoliko dana opaža, ali to ćemo videti kakvi će biti rezultati. Jedinice bataljona se po malo saživljavaju jer su u bataljonima većinom bivši domobranski oficiri i to saživljavanje ide postepeno. Jedinice štaba brigade je saživljena i postoji saglasnost — drugarica Zina je primjetila da i u našem štabu postoji vojnički duh i preduzete su mjere da se to odstrani. Na savjetovanju dati su još i ovi zadatci: Učvrstiti i ojačati Partiju, podići ugled Partije, stvoriti partijsku disciplinu, razviti osjećaj odgovornosti pred Partijom, međusobno poštovanje i ljubav prema Partiji. Poštovanje starijih partijaca, da partijci budu uzor nad ostalim borcima — centar oko koga se sve okreće, odstraniti sektaštvo, raditi na podizanju kadrova, redovito održavanje sastanaka itd.

Političko stanje u brigadi: Političko stanje u brigadi počelo je da se popravlja, ipak je vojni rad pretekao politički, uzrok tome je što su mladi i novi polit, delegati i komesari, sami se nisu saživeli i nisu u stanju da svojim predavanjima zainteresuju borce. U koliko nema neke literature oni se brzo iscrpe u svojim predavanjima i posle ne znaju šta bi im objašnjavali. Nekojim delegatima izgleda monotonija uvijek isto objašnjavati a ne uviđaju da su tu novi borci koji su skoro došli. Odluke drugog zasjedanja AVNOJ-a počele su se već boricima objašnjavati koji sa velikim interesovanjem to slušaju,

uz to redovno im se objašnjava linija N.O.B, itd. Borci postavljaju najviše ova pitanja: Kako će biti uređenje poslije rata, kad će biti rat gotov, kad će saveznici da otvore drugu frontu, kad će biti pozvani iz njegovog sela oni koji još nisu pozvani u vojsku i si. Drugarstvo je na dobroj visini i novi borci se već po malo saživljavaju. Stariji borci se drže donekle po strani od novih boraca, što su već preduzete mjere i da se to odstrani. Komande četa se prosječno u cijeloj brigadi slažu, bilo je u nekim četama malo neslaganja, što smo dali prijedlog bataljonima da se izvrše izmjene po četama, što se pokazalo kao korisno. Odnos boraca prema predpostavljenim drugovima je dobar više vojnički (vojnička disciplina je prevazišla svjesnu disciplinu) no i za to smo već preduzeli prethodne mjere. Odnos drugova prema drugaricama je dobar, po nekim četama gledaju drugarice sa omalovažavanjem, tu ima krivice i do drugarica jer su neke i nedisciplinovane.

Rad po vojnom pitanju: Po vojnom pitanju se više postiglo nego po političkom, iako je hladno vrijeme borci sa voljom rade vojničke vježbe a uz to i održavaju se razne igre koje razvesele borce. Vojnički rad se obavlja većinom prije podne a po podne politički i izgleda da se drugovi malo za more prije podne i onda im se spava. Disciplina je dobra, borbenost izgleda da je isto dobra jer nismo imali neku akciju gdje bi se moglo ocjeniti a i sami borci da se koliko toliko prekale. Imali smo par akcija na prugu i to su bile borbe sa pancerm, tu su borci ostali na svojim mjestima dok nije došlo naređenje za povlačenje. Trebali bi da doživimo neku akciju gdje bi pojurili neprijatelja na terenu, gdje bi se borci okurali i uvideli da se u našim redovima ne gine tako kako su to oni mislili. Jedno najveće pitanje koje se sada po malo kreće napred a to je pitanje desetara i vodnika — njihovog autoriteta pred borcima i odgovornosti pred predpostavljenim drugovima. Stavljeno je u zadatak da borci što više nauče rukovati sa puš. mitraljezom, mitraljezom, bombom, bacačem, puškom itd. uz parolu »Postammo majstori svoga oružja«, »Sa što manje municije potući što više neprijatelja«. Dana 10. I. 1944. god. održano je vojno-političko savjetovanje gdje su bili prisutni drug komesar Hrvatske⁴ i drug iz C.K.K.P.H., gdje su dati zadatci: učvrstiti disciplinu, podići autoritet desetara i vodnika, održavati redovito vojne sastanke u štabovima, organizirati desetarske kurseve u bataljonima, popularisati bataljone koji su se istakli u borbi, povezati se što tješnje sa pozadinom, stvoriti što veću živost u svakom radu, ratni tempo i dr. Sve ove direktive koje smo dobili bilo na partijskom sa-

* Rade Žigić

vjetovanju ili vojno-političkom stavljene su u zadatke a naročito preko Partije.

Kulturno-prosvjetni rad: Kulturno-piosvjetni rad se razvija normalno, prešlo se na pisanje džepnih novina koje su u početku pokazale prilične rezultate. One su ostvarene po bataljonima, samo se oskudjevalo u tehničkim sredstvima i rade se prvo za jedan bataljon pa onda za drugi. Svi su bataljoni izdali po jedne džepne novine i sada se radeći druge. Zidne novine se isto rade ali sada je veća pažnja posvećena džepnim novinama. Pjevački horovi se ostvaruju skoro u svima četama, pre par dana dobili smo i pjesmarice te će borci naučiti koju pjesmu više. Dopise borci pišu, tu su najviše napisali iz drugog bataljona — oko 80, iz trećeg oko 75, dok je u ostalim bataljonima to manje ali se nadamo da će još više pisati. Do sada smo imali po bataljonima zadužene drugove za kult. prosvjetni rad ali je to sada po najnovijoj direktivi ukinuto i stvaraju se u bataljonu kult. prosvj. odbori od samih boraca, gdje će komesar bataljona biti predsjednik tog odbora i sa istim održavati sastanke. Nepismenih imamo u brigadi oko 44, što se već sa istim radi, nekoliko ih je naučilo pisati a radi se na tome da i ostali to nauče.

Skoj: Iako je priličan broj skojevaca, ipak se njihov rad ne osjeća, pročelnici⁵ su mladi i neiskusni i nisu u stanju da procjene koji je drug dostojan da bude član Skoja. Postavio sam pred drugove partijce da povedu kontrolu nad radom Skoja, da na svaki sastanak Skoja ide po neko ispred Partije, kad se neko prima u Skoj da bude prisutan i sekretar ili komesar čete. Pre nekoliko dana desio se jedan slučaj gdje je pročelnik grupe dezertirao sa lakim bacačem. Sami skojevci su prilično mlitavi, bez živosti, živost se osjeća samo kod pojedinaca, u samim grupama ne postoji neka živost i rad pa kako će onda preneti na ostale omladince. Primjećeno je da skojevci imaju vrlo malo zapažanja na pojedinosti pa bilo to u četi ili na terenu. Stavljeno je u zadatak da i Skoj proradi odluke II. zasjedanja AVNOJ-a i da i oni populariziraju Privremenu vladu. Narodni Parlament, Federativnu Jugoslaviju itd. Stanje Skoja će se moći da popravi samo postepeno.

Drugarice: Unašoj brigadi ima oko 83 drugarice, od toga je čl. K.P. 7, kandidata 1, Skoja 25. Drugarice su u našoj brigadi skoro zapostavljene a to su i one same krive. Borbenosi njihova je dosta slaba, htele bi da budu vešerice, kuvarice, bolničarke itd. Ima jedan mali procenat koje su dobri borci, jedna je puškomitraljezac. Ima jedna drugarica koja je zadu-

⁵ sekretari

žena da održaje sastanke sa drugaricama po bataljonima. Ista je drugarica uspela da ih malo oživi jer su u početku bile mnoge nedisciplinovane. Drugarica sa istima radi sva politička pitanja, zatim čitaju Glas Žene,⁶ a sad smo joj dali u zadatak da radi sa drugaricama odluke II. zasjedanja AVNOJ-a.

Rad i zapažanja na terenu: Pri prolazu kroz sela zapaženo je da je narod nezadovoljan na nekoje svoje odbore: da su u te odbore unišili bogatiji, da su unišili bivše ustaše, da u bogatije kuće stavljaju manje na hranu a u siromašnije \jiše boraca na hranu. Da se među odborima nalaze i ljudi koji su strani našoj borbi. Da pojedini rade čak i protiv mobilizacije, da mnogi još u selu ne poznaju ciljeve naše borbe. Na zadnjim savjetovanjima i konfrencijama postavljeni su zadatci da se što tješnje povežemo sa narodom kako bi mogli doznati kakvi su odbori, šta narod misli o N.O.B. Šta ga najviše interesuje, šta mu je jasno a šta nije. Zadatak je dat i pred partijce da se svuda povežu sa N.O.O. i da svoja zapažanja iznose u svojim izveštajima.

Razno: Primjetili smo da našim borcima svakodnevno dolaze njihovi rođaci i prijatelji da sa njima razgovaraju i za dan dva dotični borac dezertira i to sa još par drugova iz istog sela. Tako smo uočili dvojicu koji su uspjeli da odrvate nekolicinu boraca iz vojske i njihova imena predali komandi mjesta Ćazma. Rešili smo da po pitanju dezertera radimo više politički u saradnji sa pozadinskim vlastima da bi se to smanjilo. Najviše dezertera ima iz Dubrave, Markovca, Siščana i dr. Iz nekih sela oko Križa otišlo je u neprijateljsku vojsku preko 40 ljudi, to su sela pod uticajem neprijatelja a i postoji struja starih H.S.S.-vaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara:
Mičić⁷

⁶ Glasilo Okružnog odbora AFŽ-a Moslavine (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 618, jedinica br. 8481).

⁷ Milivoj

BR. 20

UPUTSTVO POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO 7.A CRNU GORU I BOKU OD 16. JANUARA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA PODREĐENIH JEDINICA O ORGANIZACIJI POLITIČKOG I KULTURNOG RADA¹

POMOĆNIK POLITKOMESARA
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
ZA CRNU GORU I BOKU
16 januara 1944 god.

POLITIČKIM KOMESARIMA ODREDA

I.

Sve veći priliv novog sirovog ljudstva u jedinice naše vojske, kao i sve brži razvoj događaja koji nam iz dana u dan nameće sve krupnije, teže i hitnije zadatke, traže od svih rukovodilaca u vojsci, a naročito političkih veoma mnogo rada, koji mora biti ne samo naporan, već i prilagođen jako promjenjivim uslovima, smišljen i planski sproveden.

Naša Narodno-oslobodilačka vojska ima još da riješi teške, ne samo vojničke, nego i političke zadatke. Ona mora izvojevati, ne samo pobjedu nad okupatorom, već i poslužiti kao glavna, odlučujuća sila za pobjedu istinski demokratske vladavine u našoj zemlji. A takve zadatke može rješavati samo ona vojska koja ima, ne samo odan, vjeran narodu, uzdignut i prekaljen starešinski kadar, nego i vojnike koji, pored ostalih neophodnih odlika, dobro znaju zašto se bore i zašto daju svoje živote, koji bar u glavnim crtama shvataju tok događaja. Ukratko: mi moramo imati politički svjesnu vojsku, ako hoćemo da nam neprijatelji naroda ne unište ili otmu neprocjenjive tekovine naše skoro trogodišnje borbe.

Mi moramo shvatiti da je za političko podizanje vojske i kadrova koji izrastaju iz nje potrebno mnogo rada. Dosadašnji period oslobodilačkog rata koji vodimo pod izuzetno teškim okolnostima, nužno je zahtijevao velike žrtve. Zato se sada u redovima naše vojske nalazi veliki procenat novih, sirovih ljudi, koji su proveli duže ili kraće vremena pod demoralizatorskim dejstvom četničke vlasti. Njihove navike i shvatanja često puta su sasvim tuđi starijim u brigadama vaspitanim

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 7—7, k. 176.

borcima. To je činjenica koja od nas zahtijeva još više rada, neprekidne budnosti i obazrivosti u radu.

Rad na političkom podizanju vojske pada na sve starješine, a u prvom redu na političke komesare. Da bi odgovorio stvarnim potrebama, taj rad se mora provoditi planski. Od naših bataljona i drugih jedinica moramo stvoriti vojno-političke škole, koje će na taj način ne samo uzdizati ljude već postati i privlačna snaga za mnoge mlade drugove koji još nijesu prišli našim redovima.

1.— Prije svega politički komesari dužni su da organizuju redovne i po potrebi vanredne bataljonske i četne konferencije, jer jedino kroz njih može da se provede normalan politički rad. One regulišu i sav unutrašnji život bataljona. Konferencije moraju postati privlačne za svakog borca u bataljonu.

To se, naravno, ne može postići naređivanjem već jedino ako se rad na konferencijama oslobodi svakog šablona i bude ispunjen rješavanjem aktuelnih pitanja i zadataka koje interesuje sve borce, bilo iz života same jedinice, iz istorije narodno-oslobodilačkog pokreta, tekućih političkih događaja i dr.

Ne smije se dopustiti da ma ijedna konferencija teče sama od sebe, već svaku od njih treba unaprijed pripremiti, bilo da se radi o političkom predavanju ili o raspravljanju nekog aktuelnog tekućeg pitanja.

Ove konfrencije su uključene u raspored rada za dotičnu jedinicu.

2.— Politički komesari odreda dužni su napraviti *plan predavanja*. Ova predavanja mogu biti političke i kulturno-prosvjetne sadržine. Plan za politička predavanja treba da obuhvati sve ono što jedan borac Narodno-oslobodilačke vojske treba da zna. Mi prilažemo na kraju ovoga pisma jedan takav plan, kojeg se komesari ne moraju kruto pridržavati, već će im poslužiti jedino kao uputstvo.

3.— Kulturno-prosvjetna *predavanja* sadrže teme iz istorije, zemljopisa, prirodnih nauka i dr. Ona prvenstveno imaju za cilj da borca upoznaju sa osnovnim znanjem iz tih nauka i da kod njega probude interes za učenjem. Treba imati na umu da se ne može savladati nauka marksizma-lenjinizma ako se ne raspolaze potrebnim minimumom poznavanja prirodnih nauka, zemljopisa i istorije.

Postavlja se pitanje mogućnosti održavanja ovih predavanja, naročito zbog veoma malog broja drugova koji mogu pripremiti predavanje. Zbog ove okolnosti politički komesari odreda moraće sami uložiti više truda. Inače, svaki nedostatak u ovom treba odklanjati organizacijom posla. Za održavanje ili

izradu samih predavanja, ili samo teza, politički komesari angažovaće, pored sebe i ostalih komesara i rukovodilaca u jedinicama, sposobnih za ovaj posao, intelektualce i druge političke radnike iz jedinica i sa terena, održavajući pravilnu i stalnu kontrolu nad njihovim radom. Sasvim je nepravilno čekati da se nadu prvoklasni predavači. To bi u ovom poslu bila linije najmanjeg otpora. Treba imati na umu da jedan slabiji predavač, ili čak i jedan običan vojnik[^] sa iskustvom skoro trogodišnje borbe, još uvijek znaju mnogo više nego masa mladih boraca koji su juče stupili u naše jedinice. Ovakve razlike treba uvijek pronalaziti i planski iskorišćavati ih do maksimuma. U tom se, između ostalog, i sastoji ranije pomenuti organizatorski rad svih političkih komesara, koji je u stvari njihova osnovna dužnost. Ako se rad postavi ovako, uz pretpostavku pravilnih odnosa i postupaka i razvijenog drugarstva u jedinicama, probudiće se neminovno interes kod svih boraca, uključujući i tu predavače. Kroz takav rad aktiviziraće se čitava jedinica i političkim komesarima otkriće se mnoge do tada njima poznate mogućnosti koje će im ovaj teški posao sve više olakšavati. Naravno, ovo ne ide glatko, niti se može postići od jednom. Za sve ovo potreban je uporan, strpljiv i dug rad. Ne smije nas razočarati ni teškoće, ni eventualno slabi rezultati.

4.— *Prorada opšte političkog materijala:* letaka, vijesti, proglašenja, govora, brošura i si. Vršiti se takođe na bataljonskim ili četnim konferencijama. Ovde se ne radi toliko o čitanju samog materijala koliko o diskusiji kroz koju borci imaju da shvate i usvoje sadržinu materijala. Zato se organizatori konferencije moraju postarati da diskusija postane živa i da privuče k sebi bar većinu boraca.

5.— Razne *priredbe* mogu biti veoma korisne za uspešan kulturno-prosvjetni rad u bataljonu. One su istovremeno takva forma političkog rada koja može obuhvatiti najveće jedinice i koja se da sprovoditi kod vojske i naroda istovremeno. Raznovrsnost i aktuelnost programa može da privuče k sebi, aktivizira veliki broj boraca, a pored toga i da razvija njihove sposobnosti. Program za priredbu mora kontrolisati politički komesar, a po potrebi i učestvovati u njihovom sastavljanju i pripremi. Program mora biti u duhu aktuelnih pitanja i zadataka današnjice, ali pri tom izbjegavati krute i programske stvari. U program treba unositi pored ostalog i pravilno odabrane narodne pjesme i melodije. Uspjele priredbe ne samo da doprinose podizanju opšteg kulturnog nivoa kod mase naših boraca, već stvaraju i održavaju duh raspoloženja i veselosti, te svakako povoljno utiču na moral naših jedinica. Veoma je važno da rukovodeći drugovi, a u prvom redu kome-

sari organizovano razvijaju duh raspoloženja i veselosti putem redovnih priredaba, igara i pjevanja po jedinicama. To je zahtjev i samih naših boraca koji je dobio izraza i u njihovoj često pjevanoj pjesmi:

»Naša borba zahtjeva
Kad se gine da se pjeva«.

6.— *čitalačke grupe* su masovna i naročita korisna forma kulturno-političkog rada. One mogu i treba da obuhvate čitavo ljudstvo u jedinicama. Organizacija čitalačkih grupa mora biti prilagođena organizaciji vojničkih jedinica. Na pr. svaka desetina može predstavljati jednu čitalačku grupu, ljudstvo u kuhinji, kuriri, bacačko ili mitraljesko odeljenje — mogu predstavljati zasebne čitalačke grupe. U čitalačkim grupama mogu se čitati knjige razne sadržine: teoreske, prosvjetno-naučne, beletrističke, zabavne, a prvenstveno one koje nijesu i ne mogu biti obuhvaćene teoriskim radom partiskih jedinica. Knjige za čitanje mora odabrati i odobriti politički komesar. Svaka jedinica mora imati svoga knjižničara koji će imati kao dužnost čuvanje knjiga i raspodelu istih po čitalačkim grupama. Knjižnica, naravno, mora biti pokretna. Knjižničar mora biti član kulturno-prosvjetnog odbora.

7.— *Analfabetski kursevi* moraju biti obavezna forma kul. prosvjetnog rada u vojsci. Pošto je naša vojska politička vojska, to u njenim redovima ne smije biti nepismenih. Ovi tečajevi imaju za cilj, ne »suzbijanje«, već potpunu likvidaciju nepismenosti u jedinicama. Naravno da je i ovo briga političkih komesara. Ovu formu rada, prema dosadašnjem iskustvu, mogu veoma uspješno vršiti omladinci, sposobni za ovo, ili, ako ovih nema, inte.[lektualci] ili najzad svaki pis.-[meni] bo.[rac]. Pod lik.[vidacijom] nep.[ismenosti] podrazumjeva se to, da svi nep. nauče da se sigur.[no] mogu si.tu.žiti] azbu.[kom] da su osposobljeni za samostalno čitanje. Kroz analfabetske kurseve potrebno je organizovati takmičenje.

8.— Veoma je važno održavati kod boraca stalni interes za aktuelna politička pitanja i događaje. Otsustvo ovog interesa znak je političkog slabog stanja jedinice ili znak demoralizacije. Da bi politički komesari mogli kontrolisati koja pitanja naročito interesuju borce, potrebno je pri jedinicama postaviti *kesice, kutije ili koverte* za stalno primanje pitanja na koja će se davati odgovori na konferencijama. Ovim putem postavljati ne samo politička pitanja, već tako isto i pitanja iz svakidašnjeg života svoje jedinice, davati svoja mišljenja, predloge i si. Ova metoda obezbeđuje masovnije učešće boraca na konferencijama i donekle uklanjanje nedostatak često ne-

dovoljnog ili sasvim oskudnog učešća u diskusiji. Ova metoda daje borcima mogućnost da sami učestvuju u uzdizanju čitave svoje jedinice, a rukovodiocima znatno olakšava poznavanje stvarnog stanja u jedinici, što je veoma važno za pravilan rad i rukovođenje.

9.— Gdje god postoje mogućnosti, potrebno je organizovati *izdavanje zidnih i usmenih novina, listova i si.* Poželjno je da ove publikacije, koje treba da budu prvopstveno tvorevine samih boraca, izlaze redovno. Ali nemogućnost redovnog izlaženja ne smije biti razlog da novine uopšte ne izlaze. Iskustvo stečeno u brigadama uči nas da se i kulturno-prosvetni rad može prilagoditi svima teškim uslovima rata. Naši bataljoni održavali su konferencije i izdavali svoje publikacije uvijek između dvije bitke.

10.— Bilo bi od velike koristi da svi pismeni ljudi u našoj vojsci vode *dnevnik*. To bi koristilo ne samo njihovom političkom uzdizanju, već bi to bio i dragoceni materijal za našu istoriju, za razvitak naše literature kao i same naše nauke poslije rata.

II.

Ne može se zamisliti uspješan politički rad u jedinicama ako mu se ne dade odgovarajuća organizaciona forma. Potrebno je, dakle, da u svakoj jedinici postoje ljudi koji će biti lično odgovorni za taj posao. Zato će politički komesari organizovati *političko-kulturne odbore*, četne i bataljonske, kojima će rukovoditi sami komesari kao sekretari tih odbora. Broj članova kul. pros. odbora nije utvrđen, a zavisno od uslova i potreba, može biti promenljiv. U odboru mora biti izvršena podjela posla i utvrđena odgovornost za svaki pojedini sektor. Odbor će održavati redovne i po potrebi vanredne sastanke i na njima donositi odluke o svom radu.

III.

Da bi se mogla provesti puna kontrola nad radom komesara i političko-kulturnih odbora potrebno je da politički komesari bataljona dostavljaju redovne izveštaje komesaru odreda o radu odbora, o toku i radu konferencija, o održanim predavanjima i t.d. Takođe će politički komesari odreda do kraja svakog mjeseca slati detaljan izveštaj političkom komesaru Glavnog štaba o političko-kulturnom radu u jedinicama svoga odreda za protekli mjesec. Izveštaji moraju biti tačni, sređeni i na vrijeme dostavljeni. Za svaku neurednost biće odgovorni politički komesari lično.

IV.

Zaključak:

1.— S obzirom na ulogu i zadatke Narodno-oslobodilačke vojske političko-kulturni rad u našoj vojsci obavezan je isto onako kao njeno vojničko uzdizanje. On daje našoj vojsci političku svijest, taj elemenat neophodno potreban za izvršenje njenih velikih i delikatnih zadataka.

2.— Političko-kulturni rad sprovodi se u vojsci pod izuzetno nepovoljnim okolnostima, sa vrlo oskudnim sredstvima. Zato svi ovi nedostaci moraju se nadomještati najvećim stepenom organizovanosti u ovom poslu.

3.— Kulturno-politički rad u vojsci ima različite forme i prilagodljiv je načinu vojničkog života u svakoj situaciji.

4.— Političko-kulturni rad u vojsci, da bi bio uspješan, mora postati masovan. To znači, on mora postati privlačna sila i preko toga aktivizirati sve rukovodioce i borce po jedinicama.

V.

Spisak predavanja:

- 1) Razvitak društva
- 2) Razvitak radničkog pokreta
- 3) Imperijalizam i imperijalistički ratovi
- 4) Oktobarska revolucija i postanak Sovjetskog Saveza
- 5) Fašizam
- 6) Uloga Sovjetskog Saveza do početka 2. imperijalističkog rata i u toku rata
- 7) Sovjetski ustav i Sovjetska vlast
- 8) Crvena armija i njena uloga u oslobodilačkom ratu
- 9) Značaj naše Narodno-oslobodilačke borbe za budućnost naroda Jugoslavije
- 10) Uloga Komunističke partije Jugoslavije kao organizatora i rukovodioca u Narodno-oslobodilačkoj borbi
- 11) Narodno-oslobodilački odbori i dalji razvoj narodne vlasti u zemljama Jugoslavije
- 12) Dosadašnji razvoj Narodno-oslobodilačke borbe
- 13) Međunarodni značaj naše Narodno-oslobodilačke borbe
- 14) Nacionalno pitanje i kako se ono postavlja u Jugoslaviji
- 15) Uloga omladine u oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije

dovoljnog ili sasvim oskudnog učešća u diskusiji. Ova metoda daje borcima mogućnost da sami učestvuju u uzdizanju čitave svoje jedinice, a rukovodiocima znatno olakšava poznavanje stvarnog stanja u jedinici, što je veoma važno za pravilan rad i rukovođenje.

9.— Gdje god postoje mogućnosti, potrebno je organizovati *izdavanje zidnih i usmenih novina, listova i si.* Poželjno je da ove publikacije, koje treba da budu prvenstveno tvorevine samih boraca, izlaze redovno. Ali nemogućnost redovnog izlaženja ne smije biti razlog da novine uopšte ne izlaze. Iskustvo stečeno u brigadama uči nas da se i kulturno-prosvetni rad može prilagoditi svima teškim uslovima rata. Naši bataljoni održavali su konferencije i izdavali svoje publikacije uvijek između dvije bitke.

10.— Bilo bi od velike koristi da svi pismeni ljudi u našoj vojsci vode *dnevnik*. To bi koristilo ne samo njihovom političkom uzdizanju, već bi to bio i dragoceni materijal za našu istoriju, za razvitak naše literature kao i same naše nauke poslije rata.

II.

Ne može se zamisliti uspješan politički rad u jedinicama ako mu se ne da odgovarajuća organizaciona forma. Potrebno je, dakle, da u svakoj jedinici postoje ljudi koji će biti lično odgovorni za taj posao. Zato će politički komesari organizovati *političko-kulturne odbore*, četne i bataljonske, kojima će rukovoditi sami komesari kao sekretari tih odbora. Broj članova kul. pros. odbora nije utvrđen, a zavisno od uslova i potreba, može biti promenljiv. U odboru mora biti izvršena podjela posla i utvrđena odgovornost za svaki pojedini sektor. Odbor će održavati redovne i po potrebi vanredne sastanke i na njima donositi odluke o svom radu.

III.

Da bi se mogla provesti puna kontrola nad radom komesara i političko-kulturnih odbora potrebno je da politički komesari bataljona dostavljaju redovne izveštaje komesaru odreda o radu odbora, o toku i radu konferencija, o održanim predavanjima i t.d. Takođe će politički komesari odreda do kraja svakog mjeseca slati detaljan izveštaj političkom komesaru Glavnog štaba o političko-kulturnom radu u jedinicama svoga odreda za protekli mjesec. Izveštaji moraju biti tačni, sređeni i na vrijeme dostavljeni. Za svaku neurednost biće odgovorni politički komesari lično.

IV.

Zaključak:

1.— S obzirom na ulogu i zadatke Narodno-oslobodilačke vojske političko-kulturni rad u našoj vojsci obavezan je isto onako kao njeno vojničko uzdizanje. On daje našoj vojsci političku svijest, taj elemenat neophodno potreban za izvršenje njenih velikih i delikatnih zadataka.

2.— Političko-kulturni rad sprovodi se u vojsci pod izuzetno nepovoljnim okolnostima, sa vrlo oskudnim sredstvima. Zato svi ovi nedostaci moraju se nadomještati najvećim stepenom organizovanosti u ovom poslu.

3.— Kulturno-politički rad u vojsci ima različite forme i prilagodljiv je načinu vojničkog života u svakoj situaciji.

4.— Političko-kulturni rad u vojsci, da bi bio uspješan, mora postati masovan. To znači, on mora postati privlačna sila i preko toga aktivizirati sve rukovodioce i borce po jedinicama.

V.

Spisak predavanja:

- 1) Razvitak društva
- 2) Razvitak radničkog pokreta
- 3) Imperijalizam i imperijalistički ratovi
- 4) Oktobarska revolucija i postanak Sovjetskog Saveza
- 5) Fašizam
- 6) Uloga Sovjetskog Saveza do početka 2. imperijalističkog rata i u toku rata
- 7) Sovjetski ustav i Sovjetska vlast
- 8) Crvena armija i njena uloga u oslobodilačkom ratu
- 9) Značaj naše Narodno-oslobodilačke borbe za budućnost naroda Jugoslavije
- 10) Uloga Komunističke partije Jugoslavije kao organizatora i rukovodioca u Narodno-oslobodilačkoj borbi
- 11) Narodno-oslobodilački odbori i dalji razvoj narodne vlasti u zemljama Jugoslavije
- 12) Dosadašnji razvoj Narodno-oslobodilačke borbe
- 13) Međunarodni značaj naše Narodno-oslobodilačke borbe
- 14) Nacionalno pitanje i kako se ono postavlja u Jugoslaviji
- 15) Uloga omladine u oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije

16) Politika okupatora u našoj zemlji i domaći izdajnici.
Napomena: Pojedina od ovih predavanja biće podijeljena u više časova.

Ovo pismo proraditi u partijskim jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POMOĆNIK POLITKOMESARA
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
ZA CRNU GORU I BOKU
Milo Jovičević

Dostavljeno:

Političkim komesarima odreda
Političkom komesaru II Udarnog korpusa
Političkom komesaru pratećeg bataljona Gl. štaba
PK-u K.P.J. za Crnu Goru i Boku

BR. 21

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 13. DIVIZIJE OD 17.
JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA
NOVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA
TE DIVIZIJE¹

STAB XIII. DIVIZIJE
NARODNE OSLOBOD. VOJSKE
HRVATSKE
Broj 58
od 17/1 1944

21.1.44.'

Politkomesarski
izvještaj.

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOVJ.

I. U proteklih 15 dana samo naša 1. Brigada imala je manje borbe na sektoru Crikvenice u glavnom izviđačkog karaktera. II. i III. Brigada bile su povučene na odmor.³ Te jedinice su sada popunjene novim ljudstvom, prilično snabdjevene odjećom i obučom i spremne za izvršavanje novih zadataka. Mi smo imali u planu izvršiti ofanzivne operacije sa tim jedinicama, no to nam nije dozvolila neizvjesna situacija zadnjih dana u vezi sa neprijateljskim namjerama na slobodni teritorij.

II. Isto tako u cjelokupnom stanju divizije nekih značajnijih promjena od zadnjeg izvještaja nije bilo. Stanje se i dalje popravlja, što se najbolje vidi iz mnogo smanjenog broja dezertera. U proteklom periodu dezertiralo je svega 8 boraca: iz I. Brigade i 1 iz III. Brigade i to novaci.

Veliki učinak na cijelu diviziju imala je dobivena odjeća i obuća kojom smo u glavnom za sada podmirili naše potrebe. S druge strane popuna jedinica novim borcima (oko 600 novih boraca stupilo je u brigade) povećala je kod boraca osjećaj sigurnosti i pouzdanja u vlastite snage. Obe ove činjenice imale su ogroman moralni i politički značaj za naše jedinice. Mi smo nastojali da u tom pravcu te činjenice što više koristimo. Na tim činjenicama mi smo objašnjavali borcima odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, upravo kao posljedicu tih odluka. Naravno, čito dolazak robe od strane saveznika mi smo objašnjavali kao plod naše vlastite borbe i naše pomoći saveznicima od po-

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 7—1, k. 429.

² Datum prijema u korpusu.

³ Vidi dok. br. 16, napomenu 12 i 13.

četka ustanka pa do danas, a istodobno smo podvukli da je dolazak te robe neposredna korist koju su naši narodi dobili na temelju patnje i žrtava koje su dali, da je to samo uvod u niz koristi koje će naši narodi tek dobiti iz svoje sadašnje borbe, a naročito nakon pobjede koja je već osigurana. Na taj način i s time u vezi prorađuje se i pismo politkomesara Hrvatske⁴ broj 44 od 5. januara 1944.⁵

Politički program biće produžen i za iduće 15 dana, t.j. do 31. januara, s jedne strane radi toga jer u svim jedinicama nije još prorađen, a i radi važnosti da se odluke II. zasjedanja AVNOJ-a što bolje razrade. Programu će biti dodano pismo politkomesara Hrvatske broj 44 od 5.1.1944.

III. Politička situacija na terenu se nije znatno izmjenila. Moglo bi se ipak kazati da se u Gorskom Kotaru osjeća poboljšanje. U cilju poboljšanja stanja na terenu Primorja i Gorskog Kotara, odlučeno je u sporazumu sa političkim organizacijama Hrvatskog Primorja i Gorskog Kotara da se iz naše Divizije povuku neki kadrovi na teren. Neki su drugovi politkomesari već poslani, a neki će biti poslani kroz kraće vrijeme.

IV. Nekoliko riječi o stanju kadrova u našoj Diviziji. Politici kadrova posvećivali smo mnogo pažnje. Održan je niz političkih i vojničkih kurseva a u svakodnevnom radu nastojali smo dati što veću pomoć mladima.

U tom radu mi smo imali ogromnih poteškoća u samim zadacima koje je naša Divizija dobivala, zadacima koji su se u glavnom svodili na držanje položaja, razvučenost jedinica na velikom prostoru i s tim u vezi nemogućnost grupnog djelovanja. S time u vezi bila je i slaba aktivnost naših jedinica, u glavnom defanzivne borbe, a većih ofanzivnih pokreta u kojima bi učestvovala grupno makar dvije brigade imali smo samo u borbi kod Karlobaga." Izostajanje radi toga vidljivih uspjeha velika je poteškoća u izdizanju divizije uopće, a naročito je to velika poteškoća u odgajanju i izdizanju kadrova. Mi na primjer imamo boraca koji su već 6 mjeseci u borbenim redovima — računaju se dakle stari borci — a učestvovali su svega u 1 — 2 ozbiljnije borbe. Isto to vrijedi i za veliki broj novih mladih starješina. Isto tako se dešava da znadu

* Vladimir Bakarić

⁵ Vidi dok. br. 16, napomenu 17.

⁶ Odnosi se na operacije 1. i 2. brigade 13. divizije NOVJ u rejonu Perušić — Gospić — Karlobag početkom oktobra 1943. Trećeg oktobra 2. brigada je zauzela Karlobag i tom prilikom uništila 19. ustaški bataljon, dok je 1. brigada do 7. oktobra sadejstvovala 6. diviziji NOVJ u napadu na Gospić i pri oslobađanju okolnih sela. Vidi Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 6, 33, 34, 74, 121, 201 i 204; Arhiv VII, k. 105 B, reg. br. 8/4, k. 802, reg. br. 2/4, k. 53, reg. br. 20/2-4.

popustiti i neki stari starješine, prokušani i provjereni, kad mjesecima ne stupaju u borbu. Ovo se naročito teško odražava na izdizanje i odgajanje vojničkih kadrova. Najbolje se to vidi po vojničkim greškama koje su se desile u zadnje vrijeme skoro kod svih naših jedinica.

To je ujedno i glavni uzrok da se u izdizanju komesarskih kadrova učinilo mnogo više nego u izdizanju vojničkih kadrova. No nedostatak borbi velika je zapreka u izgradnji komesarskih kadrova. Stalnom pomoći po političkoj liniji mnogi drugovi sazriju politički, a paralelno se ne prekaljuju kroz borbu i ne izdižu vojnički. U nekim bataljonima se je s tim u vezi bila pojavila tendenca da se u glavnom za politkomesare izdižu politički dobro izgrađeni borci bez obzira na njihovu borbenost. Po tom pitanju uzeli smo vrlo oštar [stav] pa smo čak u III. bataljonu II. Brigade proveli čišćenje politkomesarskog kadra.

Druga poteškoća u provođenju politike kadrova bila je slaba briga i pažnja tom pitanju posvećena od štabova bataljona pa na niže, a i štabovi brigada nisu tom pitanju posvećivali onoliko pažnje koliko su mogli. Glavnu brigu oko kadrova vodio je sam Stab Divizije, no on je mogao neposredno da utiče na uzdizanje kadrova u štabovima bataljona i brigada, i tu je u glavnom politika kadrova bila pravilna. Politika kadrova ispod štabova bataljona bila je radi slabog obraćanja pažnje tom pitanju od strane štabova bataljona, a i štabova brigada, daleko slabija, te tu i leži jedan od osnovnih uzroka slabosti nižeg komandnog kadra u našoj Diviziji uopće.

Kraj tih poteškoća i nedostataka u stvaranju i izgrađivanju kadrova imali smo dosta uspjeha. Naročito to bi se moglo kazati za politkomesarske kadrove. Iako smo dali vrlo veliki broj kadrova u druge jedinice i na poslove izvan naše Divizije, nedostatak kadrova za potrebe naše Divizije za sada ne postoji. Samo u zadnjih mjesec dana iz naše Divizije dali smo u druge jedinice i na teren: jednog zamjenika komesara brigade, 4 komesara bataljona, 9 komesara četa, 6 delegata, jednog komandanta bataljona i tri komandira četa. Ovdje nisu uzeti u obzir kadrovi koje smo ranije dali u Istru, kao ni kadrovi koji se nalaze u IV. Brigadi koja je potpala u sastav Operativnog štaba za Liku.⁷

Prikupljanjem II. i III. Brigade stvorene su mogućnosti za veće grupno ofanzivno djelovanje naše Divizije, što će neminovno brzo pospješiti izgradnju cijele Divizije a i olakšati izdizanje novih i odgajanje postojećih kadrova.

⁷ Vidi dok. br. 8, napomenu 4.

V. Kulturno-prosvjetni rad razvija se sve više. U mnogim četama izlaze džepne novine, a zidne skoro u svima. Izašao je list II. Brigade, a do konca ovog mjeseca izaći će i listovi ostalih brigada i same Divizije.⁸

VI. Po intendanturi i sanitetu naročitih promjena nije bilo. Dobivanjem odjeće i obuće mnogo će se popraviti i zdravstveno stanje jedinica. Ishrana je međutim još uvijek slaba i fizička kondicija naših boraca još uvijek np odgovara ni izdaleka ratnim naporima. S te strane bi nam trebalo pomoći, i mi sa svoje strane preko Ekonomskog odsjeka Glavnog štaba nastojimo poboljšati ishranu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar:
A.⁹ Turkulin

⁸ Divizija je 1943. izdavala »Primorsko-goranske divizijske novine«, a od februara 1944 »Divizijske novine« (vidi »Bibliografiju 1941-1945«, str. 260, jedinica br. 3653).

» Artur

BR. 22

IZVEŠTAJ ZAMEMKA POLITIČKOG KOMESARA KOMSKOG NOP ODREDA OD 17. JANUARA 1944. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO ZA CRNU GORU I BOKU O ORGANIZACIJI I DELOVANJU ČLANOVA PARTIJE U BATALJONIMA¹

ZAMJENIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO ZA CRNU GORU I BOKU

Dragi druže,

Ovaj izvještaj je zakasnio za čitavih 15 dana, ne radi toga što se tu ogleda neka neurednost ili zaborav, nego baš radi toga što sam se najviše nalazio na terenu i što obavljam i druge poslove pored rada u vojsci.

Vojno-politička situacija na području Komskog odreda² od prvog izvještaja se u nekoliko popravila. Četničke bande su razbivene politički i vojnički. Povoljnim razvojem spoljne i unutrašnje situacije, kao i našim pojačanim radom u masama, one dolaze sve više do saznanja da je jedino naša borba opravdana i da je naša Narodno-oslobodilačka vojska jedina sila koja odlučuje i koja će odlučivati sudbinom naših naroda. Tako, raspoloženje naroda za našu vojsku se svakodnevno povećava. To se [vidi] iz svakodnevnih, dobro posjećenih konferencija, priloga i odazivanja za našu vojsku.

Pored svega toga, zapaža se da jedan dio masa, iako jedna manjina, još uvijek se povodi za četničkom propagandom bilo svjesno ili nesvjesno. To se ogleda prilikom naše mobilizacije ili priloga za našu vojsku, gdje se gotovo uvijek nađe po neko negodovanje prema našoj vojsci i našim vlastima.

Naše male vojničke snage u nekoliko omogućavaju tim bandama da nesmetano rade, naročito na nekim terenima (slučaj s pograničnim muslimanskim selima Prekobrđa i dr.). Takođe se ogleda i izvjesna neaktivnost jedinica IV Proleterske brigade i VI Crnogorske udarne brigade, koje se nalaze na našem terenu. Naši udarni bataljoni, iako s malo vojničke vještine i sa slabim vojničkim i političkim rukovodiocima, ipak su bili u gonjenju četničke bande odlučni.³

¹ Snimak kopije originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK SK CG, film br. 1/878—881.

² Odred se u to vreme nalazio na prostorijski Andrijevića — Murina (vidi tom III, knj. 6, dok. br. 146 i 191).

³ O zajedničkim dejstvima 4. proleterske (crnogorske), 6. udarne (crnogorske) brigade i Komskog NOP odreda vidi tom III, knj. 6, dok. br. 121 i 124.

Nedostatak tih vojničkih snaga čini da mase uviđaju da se nezaštićene u dovoljnoj mjeri od eventualnog napada okupatora, muslimansko-begovskih bandi i četnika. To znači da bi situacija na ovom terenu bila kud i kamo bolja samo da se povećaju naše vojničke snage.

Nekoliko naših uspješnih akcija koje smo imali na ovom terenu protivu četničkih bandi uticale su u punom na razvoju lokalne situacije, kao i na polju predavanja četničkih bandi našim vlastima.

Uporedo s našom mobilizacijom i četnička organizacija vrši mobilizaciju, ali u posljednje vrijeme njihove mobilizacije se mali broj ljudi odazvao, svega oko 20. U pogledu mobilizacije napravljeni su izvjesni propusti. Opšta mobilizacija, kao i mobilizacija nesigurnog ljudstva, učinjela je da se jedan mali broj ljudi ne odazove i samim tim potpomogla u nekoliko četničku mobilizaciju. Drugovi u komandama mjesta i pored svakodnevnih upustava i kontrole, koje su oni dobivali direktno preko štaba odreda i partijske organizacije, nijesu sprovodili neprekidnu mobilizaciju nevezanu za rokove, nego periodično, koja je poprimila karakter opšte, obavezne mobilizacije.

Te greške i greške čisto vojničkog karaktera učinjele su da se političko stanje na području ovoga štaba ne popravlja onako kako bi to moglo da bude i kako se silne mogućnosti pružaju po svakom sektoru rada.

Jedan od glavnih razloga u odnosu na učinjene greške, kao i za nerazvijanje lokalne situacije povoljno, jeste slabost partijske organizacije u vojsci i pozadini.

ORGANIZACIONO:

U prvom izvještaju stanje u našoj partijskoj organizaciji u vojsci nije bilo baš pregledno iznešeno, ali u stvari se može reći da u ono vrijeme partiske organizacije u vojsci nije ni bilo. Ona se tek u ono vrijeme i stvarala.

Život partijske organizacije u vojsci na našem području, tamo gdje je postojala od početka pa do danas, bio je dosta normalan i redovan. Izuzetno čini u nekoliko ćelija 1 udarnog bataljona — kolašinskog, koji se stalno nalazio u pokretu, a jedno izvjesno vrijeme nalazio se u Sandžaku u sastavu VI Crnogorske brigade,⁴ učinjela je izvjesne propuste, u pogledu neodržavanja partijskih sastanaka, usled stalnog maršovanja

⁴ Bataljon je u sastav te brigade ušao 14. novembra 1943. »Narodnooslobodilačka borba u Crnoj Gori 1941—1945«, Hronologija događaja, Titograd, 1963, str. 451).

i usled nesnalaženja rukovodećih drugova da se snađu u takvoj situaciji.

Svim ostalim jedinicama pružena je direktna pomoć stalnim obilaženjem i slanjem upustava; tako da krupnijih propusta u organizacionom smislu u pomenutim jedinicama nije bilo.

Iznijeću u kratko stanje i razvitak pojedinačno svih partijskih jedinica u vojsci od formiranja naših udarnih jedinica do danas.

Ćelija u 1 bataljonu Komskog N.O.P. Odreda, od formiranja ove jedinice pa sve do prebacivanja njenog na teren Vasojevića, živjela je dosta nepartijskim životom, izgovaraju se da se stalno nalazila u pokretu i da nije nalazila uslova za rad. Ta greška je ispravljena od njihovog dolaska u Vasojeviće i pružena im je direktna pomoć, tako da sada održavaju redovno i praktične i teorijske sastanke. Ta ćelija je narasla na 12 članova tako da je formiran bataljonski komitet. Dvije ćelije imaju dvije čete, a u jednoj četi i vodu pratećih oruđa nalazi se po jedan član Partije kao politički delegat za dotičnu jedinicu.

U toj partijskoj jedinici bilo je u punoj mjeri principijelnih grešaka iskrivljavanja partijske linije i nezdravog međusobnog odnosa. Iskrivljanje partijske linije naročito se ogleda po pitanju saveza Rusije, Engleske i Amerike: da je savez između pomenutih saveznika neiskren i da drugi front se neće otvoriti. S druge strane, odnos Engleske i Amerike prema našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci je neprijateljski i da bi bolje bilo da se saveznička vojska ne iskrcava na našu oslobođenu teritoriju. To dolazi usled totalnog nepoznavanja naše partijsko-političke linije i njihove slabe ideološke uzdignutosti. Na sastanku bataljonskog komiteta udareno je oštro po takvom njihovom shvatanju i greška ispravljena s tim, što su upoznati s pravilnom partijskom linijom. Ova ćelija je narasla sa tri nova člana i pet kandidata.

Partijska ćelija u 2 bataljonu Komskog odreda je formirana prije 15 dana. Oni broje pet članova: i to u štabu bataljona, a dvojica kao politički delegati u dvije čete. U jednoj četi i vodu pratećih oruđa politički delegati su kandidati. Ova ćelija živi partijskim životom i u njenom radu nema propusta sem što su drugovi mladi i na poslu nijesu produktivni. Narasla je za dva nova člana i 6 kandidata.

Partijska ćelija u 3 bataljona Komskog odreda je najzdravija i živjela je normalnim životom. Takođe i taj bataljon je dao najviše rezultata u vojničkom smislu. U taj bataljon smo poslali još dva člana Partije kao pomoć tako da ova ćelija broji svega 7 članova (jedan od njih nalazi se u bolnici).

Ova partijska ćelija razvija se dobro i sve zadatke koji se Dostave pred njom dosta uspješno svršava.

Pri posadnim četama partijske organizacije su dosta mlade. Sastanke održavaju redovno i disciplina je takode zastupljena, samo drugovi raspolažu s vrlo malo znanja i po najviše im nedostaje partijskog iskustva. Zadaci koji se pred njima postavljaju, kako u vojničkom tako i u političkom pogledu, ne mogu ih uspješno izvršiti. Drugovi se talapde ne umiju snaći na ovoj dužnosti, jer je njihov posao skupčan sa svakodnevnim pottrčicama i tako često puta ne održe na vrijeme četne konferencije. Ćelija Posadne čete u Beranama ima 3 člana; ćelija Posadne čete u Andrijevići ima 4 člana, od toga dva nova; ćelija Posadne čete u Kolašinu ima 5 članova, od kojih 2 nova.

Partijskih ćelija pri Pratećoj četi Štaba Komskog odreda broji 3 člana, od kojih je 1 novi. Takode i u toj ćeliji su drugovi vrlo mladi i s vrlo malo partijnosti. Kao rukovodioci pokazuju slabe rezultate. Toj ćeliji se pruža česta pomoć kako u teoretskom tako i u praktičnom pogledu.

Sto se tiče ćelija pri posadnim četama u Lijevoj Rijeci, Kolašinskim Poljima, Donjoj Morači, Rovcima nije imalo do sada partijskih ćelija vojničkih nego s njima radile pozadinske partijske ćelije.

Partijske ćelije pri komandama mjesta, postojale su i danas postoje samo u gradovima: Beranama, Andrijevići i Kolašinu; dok u ostalim komandama mjesta rade pozadinske partijske ćelije. Tako da sam ja te ćelije obilazio kao član O.K.-teta,⁵ ali u tom organizacionom smislu ja ih nijesam vodio kao partijske ćelije u vojsci. To važi za sve ćelije pri komandama mjesta i za sve posadne čete sem u gradovima. Drug Ivan Milutinović, prilikom oslobođenja ovih krajeva i uspostave naše vlasti,⁶ dao im je takva upustva. Ja sam tim ćelijama pružao redovno pomoć, ali kao član O.K.-teta.

Iako je bilo organizacionih grešaka pri takvom postavljanju stvari, ja sam se kruto držao upustava i nijesam u tom pogledu preduzeo nikakve izmjene.

Od svih pomoćnika komandanata mjesta kao i pozadinskih ćelija koje rade u posadnim četama izvan gradova nijesam dobivao nikakav izvještaj o partijskom radu u tim ćelijama.

Partijska ćelija pri Stabu Odreda ima 5 članova i 4 kandidata. Održava redovne sastanke praktične i teorijske. Takode disciplina i odanost su zastupljeni u dovoljnoj mjeri,

⁵ Reć je o Okružnom komitetu za Berane.

• Misli se na oslobođenje ovih krajeva poslije kapitulacije fašističke Italije 9. septembra 1943.

samo drugovima nedostaje samoinicijative i širih perspektiva za rad. Kod drugova takođe nedostaje partijnosti u dovoljno) mjeri, tako da drugovi gotovo izreda ne znaju da vode kandidate ili čestito novog člana Partije da organizuju.

Na svim partijskim sastancima naše štabске ćelije, koji su redovni, predthodno se postavi plan rada i konkretni zadaci pred svaki pojedinačno, tako da za neizvršenje istih uzimaju se na odgovornost. I zaista, rad ove partijske ćelije, kao i samog Štaba odreda, jeste zadovoljavajući i nikakvih principijelnih grešaka nije bilo.

Rad partijske organizacije u vojsci do sada je tekao ovako: u svim partijskim jedinicama je disciplina, odanost, požrtvovanost bila zastupljena u priličnoj mjeri. Budnost prema neprijatelju, kao i prema osnovnim principijelnim greškama u dovoljnoj mjeri bila razvijena. Nezdravosti kao i izvjesnih partijskih oboljenja, sem u ćeliji 1 udarnog bataljona, Komskog odreda nije bilo. Svim partijskim ćelijama je pružena direktna pomoć i preko obilazaka i preko pisama, tako da su neke partijske ćelije obilažene gotovo svake nedelje. Najmanje je pružena pomoć ćeliji posadne čete u Kolašinu, radi toga, prilikom raspodjele rada na sastancima O.K-teta dobivao druge srezove.

S teorijskim radom ne ide najbolje, radi toga što nedostaje materijala i drugo, što drugovi ne znaju da koriste raspoloživi materijal. Očekivao sam da dođe materijal otuda od vas, ali ni do danas, sem vijesti, ništa nijesmo dobili. Uporno nastojim da se sastanci teorijski održavaju redovno, što se i čini, naročito u poslednje vrijeme.

Sada ću ti iznijeti pregled organizacije u brojkama: ćelija ima 10, članova 40. Socijalni sastav: 3 radnika, 23 seljaka i 14 intelektualaca, 5 novih članova za januar, 15 novih članova za decembar i januar. Kandidata 28 i to 20 seljaka i 8 intelektualaca. Ima samo jedan bataljonski komitet. Da bi sve vojničke jedinice imale partijske ćelije nedostaje još 20 članova partije najmanje. Ovdje ne ulaze u obzir ćelije pri komandama mjesta i posadnim četama u kojima radi partijska ćelija iz pozadine.

Kod komandi mjesta u gradovima postoje partijske ćelije koje broje 10 članova i to 6 intelektualaca i 4 seljaka.

Članarina se plaća u vidu partijskih priloga, kome dozvoljavaju materijalne mogućnosti obaveznu članarinu. Jedan veći dio članova je oslobođen da ne plaća članarinu. Primjećuje se kod izvjesnih drugova da zaboravljaju na te osnovne partijske principe. Dosada je prikupljeno 300 lira članarine i priloga.

Imamo jednog člana partije istjeranog zbog nediscipline i nesavjesnog vršenja dužnosti kao intendant komande mjesta u Andrijevići. Taj se drug zove Radomir Simonović, sada se nalazi u 4 bataljonu IV Crnogorske proletherske brigade. Jedan drug je kažnjen ukorom zbog nebudnosti.

Primili smo Dušana Dragovića, komandanta odreda, u Partiju ... Sada se pokazao vrlo odan, disciplinovan i samokritično se odnosio na svoje greške iz prošlosti.[^]

To bi ukratko bio pregled organizacije u vojsci.

VOJNI SEKTOR:

Po ovom sektoru dobićete opširan izvještaj od Štaba odreda. Ja ću iznijeti rad Štaba odreda i svih vojničkih i političkih rukovodstava na području ovoga štaba. Štab ovoga odreda, po svom sastavu, po kvalitetu ljudi, nije baš najsrećnijeg sastava. Jedino politički komesar⁷ može odgovoriti svojoj dužnosti i to uz neposrednu partijsku kontrolu. Ostali drugovi gotovo svi se sada uče poslu. I bez svakodnevne partijske kontrole ovaj štab ne bi mogao[^] odgovoriti zadacima koji se pred njim postavljaju ..

Štab odreda održaje redovne sastanke, poslije svakog sastanka partijske ćelije, gdje se odluke partijske ćelije konkretizuju i sprovode u život. Nezdravih pojava u samom štabu među drugovima nema, niti pojave da ma ko od drugova iz Štaba istupa na svoju ruku ili ma šta da učini što se neće prethodno konsultovati sa drugovima iz štaba.

Kontrola nad radom u komandi mjesta vrši se redovno preko stalnih obilazaka kao i putem naredbi.

Takođe rad štabova bataljona i komande četa stalno smo kontrolisali preko obilazaka i uputstava. Štabovi bataljona, komande četa, prema uputstvima, održavaju svakodnevne sastanke i za svaki dan donose plan rada. Za sprovođenje svih tih uputstava kontrolišemo preko partijske ćelije u dotičnim jedinicama.

Sva vojnička rukovodstva se slabo uzdižu i bez neprekidne kontrole partijske organizacije ne bi odgovorila dužnostima koje se postavljaju pred njima.

Komande mjesta,⁸ iako je potrebna stalna kontrola, ipak u toku dosadašnjeg rada pokazale su puno uspjeha. Ono što

⁷ Vojo Zečević

⁸ Na teritoriji Komskog NOP odreda postojale su sledeće komande mesta: Kolašin, Polja Kolašinska, Manastir Morački, Rovca, Berane, Andrijevića i Lijeva Rijeka (vidi tom III. knj. 7, dok. br. 14, str. 43).

treba prvo podvlačiti, to je da rastu, odnosno svakodnevno se uče i pokazuju sve bolje rezultate. To naročito važi za komande mjesta u gradovima. Najslabija od ovih komandi mjesta je u Kolašinu. Redovno smo slali kao pomoć komandanta odreda istoj komandi mjesta, s konkretnim uputstvima i zadacima.

Komande mjesta na periferiji ne odgovaraju svojim zadacima, jer su drugovi u istim komandama nedorasli za taj posao, a partijska organizacija na terenu takode slaba i nemoćna da im pruži punu pomoć. Štab je pružao pomoć svim komandama mjesta direktnim obilascima, izuzev komandi mjesta u Lijevoj Rijeci.

Po pitanju mobilizacije gotovo sve komande mjesta nijesu se snašle dobro. Mobilizaciju treba vršiti neprekidno, selo po selo, opštinu po opštinu i ne dozvoliti da mobilizacija uzme karakter opšte, obavezne mobilizacije, jer političke prilike na ovome terenu još nijesu dozrele za istu.

Imali smo niz dosta uspješnih akcija, koje su izvodile naše jedinice iz odreda bez pomoći brigada. Oko 20 četnika su u tim akcijama uhvatili naši bataljoni. Rukovodeći vojni kadar nema akcionog iskustva, ali ipak osjetno se uzdiže i kvalitet, kako rukovodioca tako i partizana, takode raste. Ljudstvo je prilično borbena, što se vidi iz akcija i svakodnevnih pretresa i zasjeda.

Koordinacija rada sa narodno-oslobodilačkim odborima je dobra i u tu svrhu imali smo sastanke s komandama mjesta, sa sreskim NOO-ima, ali smo griješili u pogledu koordinacije rada sa AFŽ-om i sa omladinskim rukovodstvima. Tu grešku u buduću nećemo ponavljati.

Po Skojevoj liniji su nam pružili punu pomoć Skojeva rukovodstva iz pozadine. Formirani su bataljonski komiteti i četni aktivisti. Ima tri bataljonska komiteta. Skojevac 139. Iz ove brojke se vidi da SKOJ u vojsci narasta u širinu, a kvalitativno vrlo se sporo razvija. Nedostatak je boljih rukovodilaca po Skojevoj liniji, inače brojčano vrlo brzo narasta i vodi se kurs da svi vojnici-mladi budu skojevci. Disciplina i odanost do sada zadovoljavaju.

Svim silama nastojimo da ustrojućemo rad po svim sektorima u vojsci. Radi toga se obraćamo operativnim jedinicama koje se nalaze na ovom terenu da nam pruže punu pomoć.

Izdava su uputstva još rano svim vojnim i civilnim vlastima da šalju karakteristike ljudstva sa ovog terena koje se šalje na druge terene i, koliko je ovome štabu poznato, te direktive su sprovedene u život.

Politički rad na terenu je intenzivan. U saradnji vojnih vlasti s NOO-ima održavaju se česte konferencije na kojima istupaju i naši vojni predstavnici a redovno naše jedinice održavaju konferencije na terenu na kojem se nalaze.

S borbenim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17-1-1944 god.

Zamjenik političkog komesara štaba Komskog odreda.

BR. 23

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA DARUVARSKOG NOP ODREDA OD 17. JANUARA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU O PARTIJSKOM RADU U OVOM ODREDU¹

SEKREFTAR
DARUVARSKOG NOP ODREDA
VI KORPUSA NOV I PO
JUGOSLAVIJE
dana 17. januara 1944.

OBLASNOM KOMITETU KPH²
OKRUŽNOM KOMITETU KPH VIROVITICA
POLIT. KOMESARU ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA

Položaj

IZVJEŠTAJ

o radu partijskih jedinica u našem Odredu od 7. I. — 17.1. 1944.

1. Politička situacija:

Političko stanje u jedinicama nije ni loše, a nije ni na onoj visini na kojoj bi trebalo i moglo biti. Drugovi sa oduševljenjem prate i gledaju na uspjehe naše NOV i uspjehe Crvene Armije. Ali sve to još nije dosta da bi političko stanje u našim jedinicama došlo na visinu. Uzrok je tome i taj što sav naš niži rukovodeći politički kadar je dosta slab tako da nije

¹ Snimak originala (pisan na mašini, latinicom, u Arhivu VII — CK KPH, film br. 38 392—394.

² Reč je o Oblasnom komitetu za Slavoniju.

u stanju politički zainteresovati drugove i koristiti vanjske događaje, a također i unutarne u našu korist. Zbog toga nastojimo preko naših part. jedinica, naročito štabskih da pružimo pomoć pol. rukovodiocima u četama. Inače polit, djelovanje na drugove borce u jedinicama preko članova Partije je dosta slabo, uslijed slabog kapaciteta samih članova Partije koji predstavljaju, izim nekolicine, sav vojni i politički rukovodeći kadar. Inače drugovi su odani NOV, ali da se pojača njihova svijest, potreban je još aktivniji pol. rad i po tom pitanju činimo sve koliko god možemo.

Što se tiče sektora našeg Odreda, i on je dosta šepav. Osjeća se jaka djelatnost raznih protivnarodnih elemenata. U zadnje vrijeme osjetilo se da je narod počeo uvidati i gledati na situaciju realnije nego do sada. To navodim prema konkretnim činjenicama odnosno slučajevima, jer u ovo zadnje vrijeme došlo je i dolaze dobrovoljci iz ravnice Dar. kotara. Još veći odjek će biti prema izgledu dok se narod detaljnije upozna sa historijskim odlukama AVNOJ-a o obrazovanju Nacionalnog Komiteta s pravom Privremene Vlade, o našem stavu prema kralju i dinastiji, izbegličkoj vladi, kao i druge važne odluke. Stoga odmah preći ćemo na teren s tim da vršimo političku pripremu naroda, upoznavajući ga s tim događajima, za opću vojnu mobilizaciju.

2.) Organizaciono stanje:

U našem Odredu ima 10 partijskih jedinica. Brojno stanje članova KP i kandidata je slijedeće:

I. bataljon	35 čl. KP	3 kandidata	151 partizan
II. bat.	31 čl. KP.	4 kandidata	198 partizan
Štab Odreda	7 čl. KP.	1 kandidata	8 partizan
Pri Štabu Odreda	3 čl. KP.—	kandidata	10 partizan
Agit. Prop. Odreda	4 čl. KP.—	kandidata	4 partizan
Pakrač. četa Odreda	4 čl. KP.—	kandidata	23 partizan
Bol. četa	1 čl. KP.—	kandidata	27 partizan
Ukupno:	85 čl. KP.	8 kandidata	421 partizana

Socijalni i nacionalni sastav članova KP:

Seljaka 61, radnika 21, intelektualaca 3.

Nacionalni sastav članova KP:

Srba 66, Hrvata 15. Talijan 1, Muslimana 3.

a) Partijske jedinice u našem Odredu sastaju se dosta redovito, ali njihov rad je dosta slab. Sve su to u glavnom mladi članovi koji su odani Partiji, ponosni na to što su članovi Partije, ali nemaju dovoljno rutine kako bi znali svoj rad udesiti da bi se zaista Partija u Odredu osetila kao rukovodioc.

Sama partijska disciplina nije na visini, nivo izgrađenosti je veoma slab, ali u zadnje vrijeme se stanje počelo popravljati ..^s teorijske izobrazbe zaokupljen je upoznavanjem članova sa odlukama AVNOJ-a, sa referatom druga Tita po pitanju score odluke AVNOJ-a o opštoj vojnoj mobilizaciji.

b) Rad bat. part. biroa u ovih zadnjih 10 dana nije bio dovoljan. U I. bat. nije bilo sekretara biroa pošto je isti poginuo u zadnjoj borbi Odreda u Subotskoj. U II. bat. biro se nije mogao sastati uslijed razdvojenosti jedinica na terenu. Međutim ja sam održao savjetovanje sa sekretarom II. bat. a isto tako i sa sekretarom I. bat. kojeg sam postavio na dužnost, upoznao ih sa situacijom vanjskom i unatarnjom i dao im upute za daljnji rad. Sekretar biroa I. bat. je drug koji je dosada vršio dužnost sekretara općinskog komiteta. Isti ima i pokazuje volju za rad, znanja nešto posjeduje, te ima izgleda da uz moju kontrolu i pomoć zadovolji i dovede partijski rad u svom bataljonu na dobar stupanj.

c) Štabske ćelije sastaju se po mogućnosti dosta redovito, ali nekada to same prilike ne dozvoljavaju. I među samim članovima štabskih ćelija partijska disciplina nije na visini, naročito u štabskoj ćeliji I. bat. Izobrazbeni sastanci ćelija dosada su bili veoma retki, uslijed toga što nije bilo sistematskog plana teorijske izgradnje. Međutim to sam postavio pred sve naše štabske jedinice kao neograničeno važan faktor i od sada će se materijal proučavati prema sistematskom planu izgradnje.

3) *Političko-prosvjetni rad u Odredu i na sektoru Odreda:*

Politička obrazovanost je slaba, ali sistematskim radom uspjevamo da je, iako polako, ali ipak popravimo. Četni sastanci održavaju se dosta redovito, ali kako je od njih slaba korist drugovima (uslijed slabih pojedinih pol. komesara i delegata) to gledamo da čim češće održavamo bataljonske političke časove, ili da svakom četnom sastanku prisustvuje komesar bataljona. Prvenstveno smo si stavili u zadatak da održavamo što češće usmene novine po bataljonima na kojima će učestvovati komesar Odreda, i ja, te na taj način drugove da upoznamo sa odlukama AVNOJ-a o Nacionalnom Komitetu, o federativnom uređenju Jugoslavije i drugim. »Vijesnik« i »Naprijed« se čita i komentira. Radio-vijesti, koje borci i narod željno očekuju, u opšte ne dobivamo te je potrebno izići na susret po tom pitanju. Pjevački horovi su u razvitku. U pokretu ispisuju se parole. Rad Agit-propa se popravio jer je na-

^s U originalu nečitko, te je i sledeći deo teksta nejasan.

bavio neka tehnička sredstva. Posjeduju šapirograf te je umnoženo na hiljadu komada vijesti kao i proglas Vrhovnog Komandanta NOV Maršala Jugoslavije druga Tita svim domobranskim oficirima i podoficirima,⁴ koje smo rasturili po sektoru a isto tako gledati ćemo proturiti u sama uporišta.

4) Rad po vojnom pitanju:

Borbenost naših drugova je na dosta velikom stupnju. U poslednjih 10 dana nismo imali borbe većeg stila, već samo napucavanje na neprijatelja. Kod vojnih rukovodilaca, kao što sam naznačio i u prošlom izvještaju,⁵ naročito nižih, osjeća se još slaba inicijativa za vrijeme borbe. Disciplina ide na bolje, izuzev ispada i to krupnog ispada pojedinih drugova (fizičkih i političkih) prema kojima će se postupiti najstrožije.

5) Rad SKOJ-a:

U našem Odredu imade oko 110 omladinaca i omladinki, dok skojevskih grupa ima 5.

I. bataljon	25	SKOJ-evaca
II. bataljon	24	
Pri Stabu	6	
Ukupno:	55	SKOJ-evaca

Broj omladine i omladinki van organizacije iznosi 56. Sastanci nisu održavani redovito uslijed pokreta pojedinih jedinica. Rad naših SKOJ-evaca je dobar, ali bi mogao biti još bolji. Pokazalo se da rukovodilac SKOJ-a u Odredu nije aktivan i dovoljno ozbiljan u radu. Što više isti je izgubio simpatije kod boraca, tako da isti u ovome Odredu ne može da efikasno djeluje na omladinu. Borbenost naših SKOJ-evaca je dobra, a isto tako su dobri u političkom radu. Od materijala proučeno je najnoviji broj »Glasa Slavonije »Naprijed« i pismo Oblasnog" (prvo). Oni posmatraju i ocjenjuju stvari dosta pravilno. Samo aktiv .. jeg rada i pomoć našim skojevci- ma glavna je zadaća naših partijskih jedinica. Na terenu se vezuju sa omladinom.

Rad žena:

U našem odredu imade oko 20 drugarica, od kojih je jedna član KP, 10 skojevke. Odnos između drugova i drugarica nije najbolji. Još uvijek se osjećaju neka švrljanja i intimni

⁴ Proglas je upućen 6. januaru 1944. Tekst proglaša vidi u tomu II, knj. 11, dok. br. 183.

⁵ Vidi dok. br. 10.

⁶ Odnosi se na Oblasni komitet KPH za Slavoniju.

⁷ U originalu nečitko.

odnosi između pojedinih drugova i drugarica. Inače rad sa drugaricama je jednak radu sa drugovima.

Razno:

U ovih zadnjih 10 dana nije bio niti jedan slučaj dezerterstva a isto lako ni mrtvih ni ranjenih. Pridošla su nam tri domobrana i to dva koji su pobjegli iz neprijateljskog uporišta V. Zdenci sa 2 puškomitraljeza i jedan iz Daruvara, koji je ostao u našim redovima.

U koliko nešto u izvještaju [nije] jasno ili dobro, molim da me se upozori kako u buduće iste greške ne bih ponovio.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Odreda:
Vlado Grujić

BR. 24

IZVESTAJ RUKOVODIOCA SKOJ-a 11. HERCEGOVAČKE
BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 18. JANUARA 1944. O OR-
GANIZACIJI I RADU OMLADINE¹

IZVESTAJ O RADU SKOJ-a U XI HERCEGOVAČKOJ UDAR-
NOJ BRIGADI N.O.V. JUGOSLAVIJE.—

BROJNO STANJE:

I bataljon: 4 aktiva, 34 skojevca, 12 omladinaca
II bataljon: 3 aktiva, 35 skojevaca, 13 omladinaca
IV bataljon: 3 aktiva, 41 skojevac, 10 omladinaca
II bat. X brig.:² 2 aktiva, 34 skojevca i 23 omladinca
Kuriri brig.: 1 aktiv, 9 skojevaca, 3 omladinca.

Ukupno- 13 aktiva, 153 skojevca, 61 omladinac.

U ovo 15 dana primljeno je u SKOJ u svim bataljonima 15 novih drugova. U isto vrijeme uključeno je 13 skojevaca u Partiju, a 10 je kandidovano u svim bataljonima. U tom vremenu dezertiralo je ukupno 8 skojevaca, 1 je poginuo, a 1 isključen iz SKOJ-a.

Sto se tiče organizacionog postavljanja rada u ovoj brigadi u našoj organizaciji nije bilo nekih većih grešaka. Manje greške koje su zapažene na našem prvom savjetovanju, uglavnom su likvidirane. Naš rad od savjetovanja do 1 o.mj. odvijao se po planu koji smo bili postavili na savjetovanju. Rad od 1-1-1944 g. do 15-I-o.g. bio je u znaku pripremanja za drugi Tiongres,³ a nastavilo se i sa radom po planu koji smo bili stvorili, jer se on nije izvršio.

Bataljonski biroi održavali su svoje radne sastanke redovno, dok su teoretske sastanke zanemarivali. Aktivni su održavali radne sastanke redovno, teoretskih časova je održan dovoljan broj. Pored redovnih sastanaka, održavani su i vanredni sastanci po pojedinim pitanjima koje je trebalo prodiskuto-

¹ Snimak kopije originala (pisane na mašini, latinicom) u Arhivu VII — Institut za radnički pokret Bosne i Hercegovine (dalje: IRP BiH), film br. 5/833—835.

² U to vreme bataljon se nalazio u sastavu 11. hercegovačke brigade. Dvadeset prvog januara 1944. stavljen je pod neposrednu komandu Štaba 29. divizije (vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 8).

³ Misli se na pripreme za Drugi kongres USAOJ-a, koji je održan od 2. do 5. maja 1944. u Drvaru (vidi »Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941 — 1945«, VII, Beograd, 1964, str. 747).

vati (pitanje dezerterstva u »1« i »2«, odnosa prema drugaricama u »1« i za pojačanje discipline u »4«⁴). Izvršena je raspodjela rada unutar bataljonskih i u brigadnom rukovodstvu.

Rad po sektorima u ovom periodu odvijao se uglavnom ovako:

POLITIČKI
SEKTOR:

U svim aktivima naših bataljona rad po ovom sektoru odvijao se po jednom⁵ određenom planu. Za ovo vrijeme prorađeno je u svim aktivima Proglas I.O. U.S.A.O.J.-a »Omladini Jugoslavije«, te predkongresne referate »Borba omladine Jugoslavije protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu« i »Borbom protiv svih neprijatelja osiguravamo svoju veliku budućnost«. Osim toga obrađena je po jedna tema iz našeg plana i to: O izdajničkoj ulozi Draže Mihailovića i izbjegličke vlade (u »1«), Uloga KPJ u narodno-oslobodilačkoj borbi (u »2«), Rezolucija ZAVNOBIH-a i Omladina sačinjava tri četvrtine naše vojske (u »4«). Diskusija po referatima nije zadovoljila izuzev u »1« i u 1 i 3 četi »4«. Drugovi se ustručavaju da učestvuju u diskusiji, naročito na sastancima na kojima učestvuje neko sa strane. Upoznavanje omladine sa novim momentima iz naše unutrašnje situacije vršeno je samo putem dosta oskudnih referata pojedinih rukovodioca, preko četnih konferencija i bataljonskih, obzirom da nismo bili u mogućnosti u više primeraka umnožiti materijal sa II zasjedanje AVNOJ-a. Obzirom da su sekretari aktiva mladi i teoretski nedovoljno izgrađeni, bataljonski rukovodioci nastoje da prisustvuju svim političkim časovima, kako bi omladini bolje objasnili pojedine stvari.

KULTURNO-
-PROSVJETNI
SEKTOR:

Omladina učestvuje u ovome radu u okviru četa i bataljona. Može se reći da je omladina nosilac ovoga rada u svim našim bataljonima. Tako ima kulturno-prosvjetnih odbora po četama sastavljenih skoro od samih skojevaca. Iako se po ovome sektoru dosta radi, ipak rad

* Te brojčane oznake odnose se na bataljone.

⁵ Izvršnog odbora Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije

po svim granama ovoga sektora ne zadovoljava (malo izdanih četnih i bataljonskih novina).

Po pojedinim granama ovog sektora učinilo se sledeće:

a.— *Stampa*: u I bataljonu izišle su samo po jedne četne novine, u II bataljonu po dve, u IV bataljonu po jedne sem u 2 četi gde su izišle dvoje četne novine, a u II bataljonu X brigade po jedne. Svugde se pripremaju sledeći brojevi. Bataljonski list izdao je samo IV bataljon i to samo jedan broj. Redovno izlaženje novina onemogućeno je zbog tehničkih nemogućnosti. (Nedostatak papira i ostalog pribora). Novine u najviše slučajeva promaše svoj cilj, jer ne daju sliku života čete, nego se unose više opšte stvari. Postavili smo da SKOJ učini sve sa svoje strane, kako bi novine što redovnije izlazile i da one budu stvarna slika života i rada naših četa i bataljona.

b.— *Hor*: horovi postoje bataljonski koji mogu zadovoljiti dok su četni slabiji. Naši drugovi, koji su većinom seljaci, teško se privikavaju melodiji naših revolucionarnih pjesama. Ipak se u tom pogledu pokazuje napredak, jer svi drugovi žele da uče naše revolucionarne pjesme i da istupaju na priredbama. Postavili smo da svi aktivni nauče nedeljno po jednom pjesmu. Sto se tiče recitacija, njih imamo vrlo mali broj, kako solo recitacija tako i horskih, te se prema tome slabo i radi na tom polju.

c.— *Diletantska sekcija*: učenje skečeva je dosta intenzivno i tu se pokazuje uglavnom omladina. Nedostatak je što se uče i daju isti skečevi, a to dolazi od nedostatka novih. U svim bataljonima ima pokušaja da drugovi sami pišu skečeve, tako da se neki već i daju na priredbama (u I i II bataljonu).

d.— *Nepismenost*: potpuno nepismenih među omladinom nema, ali ima 15—20 polupismenih. Četvorica od njih su već naučili i velika i mala slova, a i ostali su naučili po 12—20 slova. Postavili smo da se za sledećih 15 dana nepismenost potpuno likvidira. U nekim četama već se pristupilo i učenju osnovnih računskih radnja.

VASPITNI
SEKTOR:

Po ovome sektoru za ovo vrijeme obrađena je po jedna tema iz našeg plana i to: »Nacionalno pitanje u svjetlosti Narodno-oslobodilačke borbe« i Proglas CK (u II bataljonu), Godina preloga (u I bataljonu) i Nova uloga mlade generacija i zadaću SKOJ-a (u IV bataljonu). U IV bataljonu počelo se sa prorađivanjem ekonomskog razvitka društva i prerađeno je: Praskomunizam i Ropstvo. Mislim da se za ovo vrijeme nije ni moglo više proraditi, ozbirom da je rad uglavnom bio posvećen pripremama za Kongres.

VOJNI
SEKTOR:

Ovaj sektor nije u potpunosti zadovoljio. Nije zadovoljio zbog toga, što nema dovoljno teoretskih časova. U svim četama naših bataljona održano je svega po jedan ili dva teoretska sastanka na inicijativu SKOJ-a. Inače bilo je praktičnih časova dosta, kao i obuke na oružjima kojima bataljoni raspolažu.

RAD NA
TERENU:

Ovaj rad se ograničio na održavanje sijela i priredbi, kojih je održano dosta. Za proteklih 15 dana održano je ukupno 9 priredaba sa programom i 11 sijela sa kratkim programom ili bez programa. Uspjeh priredaba i sijela je zadovoljavajući. Bilo je 2—3 pokušaja da se pokupi omladina sa sela i da se održi konferencija, ali to nije postignuto zbog toga, što se omladina muška krije od naše vojske (bili su u četničkom kraju), a ženska se nije odazvala.

TAKMIČENJA:

Organizovali smo takmičenje po 6 tačaka između svih bataljona, ali ono nije pokazalo zadovoljavajuće rezultate. To dolazi otuda, što naši rukovodioci nemaju iskustva u rukovođenju takmičenjem, jer im je taj sistem rada tuđ. Ima pokušaja takmičenja između četa u bataljonima, ali se ono ograničava na takmičenje u brzini rukovanja puškomitraljezima i održavanje sijela i priredaba. Odlaskom starih rukovodioca aktiva i bataljonskih biroa, ovaj sistem rada je mnogo trpio.

Iz izveštaja se vidi da se rad ne odvija onako kako bi trebalo. Ima još manjih nedostataka, ima neiskustva u radu i nesnalaženja u izvesnim momentima. To dolazi otuda, što su

naši rukovodioci mladi i sami dovoljno neizgrađeni. Česte promjene rukovodioca u mnogome ometaju pravilan razvoj naše organizacije. Mogu da navedem primjer, da su u ovih 15 dana promijenjena 4 rukovodioca aktiva i jedan bataljonski rukovodioc, ne uzevši u obzir II bataljon X brigade, gdje su svi rukovodioci došli na svoje dužnosti tek prije 8 dana. U interesu pravilnog razvoja naše organizacije smatram da je neophodno da se ovome stane na put. Što se tiče sadanjih bataljonskih rukovodioca, mogu reći da samo sekretar bataljonskog biroa I bataljona zadovoljava, dok ostali ne zadovoljavaju, jer su mladi, neiskusni i teoretski na dosta slabom nivou da bi mogli odgovoriti kao rukovodioci bataljona. Sekretari četnih aktiva su isto tako mladi jedino uz veliku pomoć bataljonskih rukovodioca i partije mogu da zadovolje. Istina u posljednje vrijeme pomoć partije se znatno povećala. Ona se osjetila u svim bataljonima, jer partijski rukovodioci često posjećuju Skojeve sastanke.

Inače stanje omladine u brigadi zadovoljava. Nekih većih problema nema ni u jednom bataljonu. SKOJ se osjeća u svim bataljonima, a skojevci nastoje u svemu da prednjače. Disciplina je na visini. U IV bataljonu ona je bila popustila poslije napada na Bileću,⁶ ali su održani odmah vanredni sastanci povodom toga, tako da je sada disciplina u tom bataljonu na dostojnoj visini. Borbenost je vrlo dobra. U akciji na Bileću skojevci su bili bombaši i pravi udarnici. 9 skojevaca je pohvaljeno sa te akcije, a neki su predloženi i za odlikovanja. Interesovanja za rad ima, a odanost i moral su isto tako na velikoj visini. Omladina iz I i II našeg bataljona tražila je od štabova bataljona da se po jedan skojevac osudi na smrt, jer su isti bili organizatori dezerterstva u njihovim bataljonima.

Što se tiče moga rada u brigadi, ja sam se bio razliječio u obilaženju aktiva, ali sam u posljednje vrijeme uvidio tu grešku i češće obilazim sastanke aktiva, naročito u onim bataljonima u kojima su rukovodioci mlađi i slabiji.

Izveštaj iz II bataljona X brigade nemam potpun, obzirom da se promijenio bataljonski rukovodioc i da je primio dužnost tek prije 7 dana. U ostalom, on će slati izveštaj svoje rukovodiocu, te ćete otuda i vi biti podrobnije obaviješteni.

Mislim da održimo drugo savjetovanje Skojevih rukovodioca, na koje ćemo pozvati po 3 najbolja skojevca iz svake čete. Savjetovanje ćemo održati početkom februara, o čemu ću vas naknadno izvijestiti.

⁶ O borbama za Bileću vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 4 i 37.

Da bi imali jasniju sliku o stanju naše organizacije poslaću vam izveštaj koji sam ranije pisao polit-odjelu divizije i pismo sa našega prvog savjetovanja. Ista se ne nalaze momentalno kod mene, a čim ih dobijem poslaću vam.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

RUKOVODILAC SKOJA-a
XI HERCEGOVAČKE UDARNE BRIGADE N.O.V.J.

Gornja Meka Gruda
18-1-1944 godine

p.s.

Higijena: Rad po ovom sektoru ne zadovoljava, jer ima bataljona u kojima nije održano ni jedno predavanje. Predavanje je održano samo u I bataljonu i u II bataljonu X brigade i to: O zaraznim bolestima (u I bataljonu), O čistoći i tifusu (u II bataljonu X brigade). Inače odgovorni drugovi se staraju da drugovi uredno drže odijela i porcije, kao i da se redovno umivaju i pare.

Obaveštajna služba: po ovom sektoru nije učinjeno ništa naročito, izuzev što se u nekoliko mahova pronašlo po nešto municije i nekoliko pušaka, kao i nešto malo vojničke robe.

BR. 25

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 6. KORPUSA NOVJ OD
19. JANUARA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE O POLITIČKOM STANJU PODREĐENIH JEDINICA¹

STAB VI. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 60—1944
dana 19/1 1944 u sati

Predmet: Politički izvještaj.

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE

I. OPCIJ PREGLED.

U vezi s naređenjem Vrhovnog Štaba, jedinice XII. Divizije imale su fingirani napad na Okučane i Staru Gradišku, te napad na glavne komunikacije, u cilju da se omete dolazak pomoći napadnutom garnizonu u Banjaluci.² Za izvršenje tog zadatka, divizija je učinila naporan trodnevni usiljeni marš, u kojemu su se borci umorili i nisu bili sposobni za potpuno izvršenje postavljenog im zadatka. Divizija je napadala i ometala motomehanizovane neprijateljske kolone, koje su išle u pomoć Banjaluci, ali nije bila u stanju da te kolone zaustavi usled toga, što je za osiguranje tih kolona bila upotrebljena velika količina teških tenkova.

Jedinice su vodile ogorčene borbe sa tenkovima i imale su znatan broj boraca izbačenih iz stroja. Cehoslovačka brigada ove divizije nije učestvovala u ovim operacijama, jer je dobila specijalan zadatak da se prebaci na Baniju³ i da osigura prevoženje papira za Glavni Štab Hrvatske. Djelatnost ove divizije svodi se uglavnom na napadanje komunikacija, koje je u vezi sa ofanzivom u Bosni.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 41—1/1, k. 482.

² Vidi dok. br. 12, napomenu 3.

³ Brigada je 10. januara, prilikom prebacivanja na Baniju, imala manji sukob s neprijateljem kod s. Korita (vidi dok. br. 85; tom V, knj. 23, dok. br. 51 i 158).

XXVIII. Udarne Divizije nalazila se je u Podravini između Đurđevca i Virovitice i vršila je sređivanje i popunu svojih jedinica, mobilizacijom novih boraca. Borbi s neprijateljem za to vreme nije imala, jedino je bila u više navrata bombardovana od avijacije. Mobilisano je 600 novih boraca, koji su ušli u diviziju i sa kojima se sada radi intenzivno vojnički i politički, da bi se osposobili za vršenje predstojećih zadataka. Već sada su izvršene pripreme za jednu akciju, u kojoj će učestvovati obe divizije i nekoliko odreda, koja bi trebala da posluži učvršćenju naših jedinica.

Odredi Istočne Grupe N.O.P. Odreda djelovali su na sektoru Dilja, Požeške kotline, Podravine i Zupanjskog kotara.⁴ Diljski Odred imao je zadatak napada na komunikacije između Vrpolja i Kapele Batrine, te između Čaglina i Pleternice. Odred je izvršio niz uspješnih napada na neprijateljske kolone i srušio je velik dio telefonske veze i oštetiio je prugu na više mesta.

Požeški Odred imao je isti zadatak na sektoru Babjegotre i otkjenu pruge Nova Gradiška — Kapela Batrina. U sukobima sa neprijateljem zaplijenio je izvjesne količine ratnog materijala i pohvatao nekoliko petokolonaša. Likvidirao je posadu na mostu kod Kuzmice i porušio je 1300 metara pruge i 2 km. telefonske linije. Na glavnoj pruzi bio je zaustavljen promet 24 sata i srušen je jedan pancir.

Osječki Odred imao je dva neuspješna napada na Babinu Gredu i Slav. Samac. Izvršio je jedan neuspješan napad na neprijateljsku kolonu i zarobio je nešto oružja i spremice.

Posavski i Daruvarski Odred Zapadne Grupe Odreda imali su zadatak napada na Staru Gradišku i Okučane u zajednici sa XII. Divizijom, kao i napad na prugu i cestu.⁵ U nekoliko navrata, razbili su manje neprijateljske kolone i nanijeli neprijatelju osjetljive gubitke.

Bilogorski Odred prešao je s jednim bataljonom u Mađarsku i vodio je borbu sa mađarskim pograničnim trupama. Čim je banda iz Đurđevca izašla, ušao je Bilogorski Odred u Đurđevac sa svoja dva bataljona. Oko Đurđevca vodio je borbu sa gestapovcima, u kojoj je neprijatelj pretrpio velike gubitke. Po dolasku Divizije, vršio je odred zajedno sa divizijom mobilizaciju na virovitičkom kotaru.

II. POLITIČKI RAD I STANJE U JEDINICAMA.

U jedinicama se vrši kampanja da se popularišu odluke II. Zasedanja AVNOJ-a i da se borci upoznaju sa značenjem

⁴ Vidi dok. br. 13.

⁵ Vidi dok. br. 10, 12 i 23.

tih odluka za našu borbu. Održavana su savjetovanja sa štabovima i rukovodiocima na kojima je glavna tema bila razrađivanje i objašnjavanje odluka II. zasjedanja. Općenito uzevši, do sada su svi rukovodioci dobro upoznati sa odlukama, dok još uvijek jedan dio boraca ne vidi veliki značaj tih odluka. Sada poduzimamo mjere da se u jedinicama povede još šira kampanja za popularizaciju ovih odluka i da se u svim oblicima kulturno-prosvetnog, kulturno-zabavnog i političkog rada usmjeri rad u pravcu što šire popularizacije AVNOJ-a, Nacionalnog Komiteta i odluka II. zasjedanja. Postupiće se po uputama izdanim od Propodjela ZAVNOH-a, sa ciljem da svaki pojedini borac bude u stanju da te odluke pravilno objašnjava narodu i ostalim borcima.

Plan koji je postavila divizija, a i ostale jedinice, da mobilize po 500 boraca na brigadu, nije ispunjen. Za provođenje tako opsežne mobilizacije nisu bile izvršene dovoljne političke pripreme i nije se posvetila dovoljna pažnja sa strane jedinica povezivanju sa antifašističkim organizacijama na terenu i njihovom aktiviziranju po pitanju mobilizacije. U jedinicama je postojalo shvaćanje, da je mobilizacija stvar samo političkog komesara, dok u stvari to treba da bude zajednički napor svih rukovodioca i boraca i antifašističkih organizacija na terenu, koji će biti poduprt pravilnim objašnjavanjem odluka II. zasjedanja i popularizacijom opomene druga Tita vojnicima u okupatorskoj službi i svima onima koji zagovaraju politiku čekanja. Sa strane Oblasnog Komiteta razrađena su uputstva za sprovođenje mobilizacije, koja obuhvataju čitav niz priprema koje treba da sprovedu antifašističke organizacije uz pripomoć i podršku vojske, a koje se temelje na popularizaciji II. zasjedanja AVNOJ-a i raskrinkavanja politike čekanja, te uticaja izbjegličke vlade i dinastije. Ova uputstva moraće da prorade i upoznaju svi rukovodioci u našim jedinicama i da po njima postupaju.

Po tome načinu vršena je mobilizacija u Podravini uz pomoć antifašističkih organizacija i jedinica XXVIII. Udarne Divizije i dala je vrlo dobre rezultate. Za nepunih 4 dana, mobilisano je 600 novih boraca, a istovremeno je pripremljen teren za daljnju mobilizaciju, koja će biti konstantno provedena u tom kraju.

Do sada su naši politički rukovodioci imali pomalo oportunistički stav prema reakcionarnoj kliku oko Mačeka, a naročito prema samom Mačeku, izbjegavajući da ga se u hrvatskom kraju otvoreno napada na osnovu stvarnih činjenica, sa kojima se do sada u velikoj mjeri raspolaže. Sada se u jedinicama ispravlja taj stav i postavlja se pred rukovodioce i borce zadatak najoštrijeg raskrinkavanja reakcionarne klike

oko Mačeka i suzbijanja uticaja onih pojedinih predstavnika te klike na našem terenu, koji još uvek opravdavaju i provode tu politiku. Nastoji se raskrinkati pojedine takove HSS-ovce, kao što su Ibša, Kvaternik, Tuna Babić i Mesarov, te mnogi slični njima, koji opravdavaju Mačekovu politiku čekanja, tvrdeći da bi čitav hrvatski narod bio uništen, opljačkan i popaljen, da se digao na ustanak i da tako politika koju provodi Maček, t.j. politika čekanja, odnosno postepenog pristupanja hrvatskih masa u redove NOB-e, koristi samoj našoj borbi i sprečila je uništenje naše vojske i pustošenje našeg naroda.

U XII. Diviziji radilo se vrlo intenzivno sve do pokreta divizije na glavnu prugu, kada je tempo rada mnogo opao zbog stalnih pokreta, velikih napora i neprekidnih borbi sa neprijateljem. Primijećeno je da je ovdje bilo mnogo neshvatanja po pitanju mobilizacije, kao i to, da su se borci ove divizije u više navrata nepravilno odnosili naprama civilnom stanovništvu u krajevima kroz koje su prolazili. Tako na pr. bilo je slučajeva gdje su mobilisali silom ljude, a da nisu prethodno politički pripremili mobilizaciju i dešavalo se da su pojedine ljude hvatali. Borci XVIII. Brigade ove divizije nepravilno su se odnosili prema seljacima iako su ovi seljaci stari naši saradnici i žive na oslobođenom teritoriju. Tako su na pr. razoružali neke odbornike, oduzimajući im oružje ili su pak prigovarali hrani i postavljali svoje kuhare u seljačke kuće da im spremaju hranu. Ukazano je u pogrešan stav tih boraca prema narodu i povedena je kampanja da se to u buduću izbjegne, a da se krivci za ove dosadanje slučajeve kazne.

Po svim znakovima. Brodska Brigada ima preduslove da postane najbolja brigada ove divizije, kako po borbenosti, tako i po političkoj svijesti.

Borci u diviziji pažljivo prate posljednje događaje i interesuju se naročito razvitkom ratnih operacija na istočnom ratištu i kod nas o tome, kako će se to sve odraziti kod naših neprijatelja i kako će se razviti političke prilike kod nas.

U XXVIII. Udarnoj Diviziji održani su sastanci sa svim rukovodiocima vojnim i političkim i na tim sastancima razjašnjene su odluke II. zasjedanja, kao i stav prema izbjegličkoj vladi i reakcionarnoj klizi oko Mačeka, kao centra. Borci se najviše interesuju za odnose Srba i Hrvata u federativnom uređenju Jugoslavije, a isto tako često postavljaju pitanje, zašto saveznici još uvijek priznavaju jugoslavensku izbjegličku vladu, a ne Nacionalni Komitet. U jedinicama primjećuje se nepovjerenje boraca u Englesku i Ameriku, zbog neotvaranja drugog fronta i zbog podrške koju daju izbjegličkoj vladi.

Održani su brojni četni i bataljonski sastanci, na kojima su svi borci upoznati sa odlukama AVNOJ-a i ostalim aktuel-

nim pitanjima. Kod novomobilisanih boraca u XVII i XXI. Udarnoj Brigadi osjeća se izvjesno shvaćanje reakcionarne klike oko Mačeka, t.j. oni postavljaju isto onakva pitanja, kakova postavlja i ta reakcionarna klika. Borci ovih brigada pravilno se odnose prema novomobilisanim, raspravljaju s njima politička pitanja i pomažu im da se bolje snađu za što kraće vrijeme.

Još uvijek se primjećuje, da politički rad u jedinicama ne može da pobudi onakav interes, kakav bi morao biti s obzirom na to, što se dešavaju ovako krupni događaji. Politički komesari četa su teoretski vrlo slabo i zbog toga se forsira da komesari bataljona više učestvuju u političkim sastancima s borcima. Nastojaćemo da još više pojačamo kulturno-prosvjetni rad i da u vezi s njim učinimo politički rad interesantnijim i lakše shvatljivijim za borce.

U Istočnoj Grupi Odreda održavala su se također redovito savjetovanja sa komesarima bataljona i četa i prorađivao se materijal iz naše štampe »Glasa Slavonije«, »Naprijed« i t.d. Borci u odredima također su upoznati sa zaključcima AVNOJ-a, ali u četama koje djeluju samostalno primjećuje se da to nije slučaj i tamo su političke prilike mnogo slabije.

U Zapadnoj Grupi Odreda najintenzivniji politički rad bio je u Bilogorskom Odredu, u kojemu su promjene političkih rukovodioca djelovale vrlo povoljno. U Daruvarskom i Posavskom Odredu politički se radilo mnogo manje zbog toga, što su odredi bili u akciji na glavnoj pruži i što su imali velike marševe.

XII. Udarne Brigade, koja se nalazi na Motajici,⁶ bori se s raznim poteškoćama, kao što su na pr. odjeća, obuća i ishrana, te inače teške prilike, pa je u njoj politički rad vrlo slab. Kako je veza sa njom teška i ne može joj se dostavljati politički materijal, a od Divizije ne dobivaju nikakovu političku pomoć, to se osjeća u njihovom političkom radu neprekidno slabljenje, a i njihovi postupci su često puta neispravni. Tako na pr. u poduzimanju mjera protiv četničkih saradnika uveli su kazne koje idu od konfiskacije imanja, pa do paljenja kuća. Borci, zbog nedovoljnog političkog rada, često prave razne ispade, pojedinci se opijaju, a desi se da istuku kojega seljaka ili uhapsu po nekog odbornika. Kod boraca te brigade razvila se strahovita mržnja prema četnicima i borci izjavljuju da treba četnike klati, a ne ubijati i to sve zbog toga, što četnici strahovito izmasakriraju ubijenog partizana koji im padne u ruke.

• i⁸ Vidi dok. br. 4.

Odлучili smo, da zamjenimo XII. Brigadu sa nekom od naših najboljih brigada.⁷

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD.

Kako je primijećeno da nije dovoljno razvijen interes boraca za intenzivni politički rad odlučili smo, da pojačamo kulturno-prosvjetni rad i da ga povežemo sa političkim radom u vidu usmenih novina, glumačkih grupa, horova i zborova. Nastoji se u jedinicama da se kulturno-prosvjetni rad proširi i da se postavi na drugu osnovu, t.j. da se prestane sa dosadašnjim oblikom kulturno-prosvjetnog rada, po kojemu je on bio svojina pojedinih profesionalnih kulturno-prosvjetnih radnika, a sami borci su uzimali malo učešća u tom radu. Nastoji se da se u samim jedinicama, počevši od četa, stvori što više kulturno-prosvjetnih odbora, koji će biti sastavljeni od samih boraca i koji će imati zadatak da u kulturno-prosvjetni rad uvuku što veći broj boraca.

XXI. Udarne Brigada i XVII. Udarne Brigada izdale su svoje brigadne listove i nekoliko bataljonskih džepnih novina. Ove listove borci neobično rado čitaju.

U XII. Diviziji kulturno-prosvjetni rad još nije posve sređen, ali se svakodnevno sređuje. Osnovana je jedna diletantska grupa, koja daje priredbe za borce, a osnivaju se i diletantske grupe po jedinicama.

U odredima je kulturno-prosvjetni rad nešto slabiji nego u divizijama, gdje je on vrlo razgranat. U posljednje vrijeme nastoji se i u odredima pojačati kulturno-prosvjetni rad i organizirati pjevačke zborove i diletantske grupe. U Posavskom Odredu je kulturno-prosvjetni rad dobro razvijen i izdali su svoje džepne novine, koje su borci vrlo dobro primili.

IV. ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I ZDRAVLJE BORACA.

Ishrana boraca je uglavnom dobra i stalno se odvija po kućama.

Stanje odjeće i obuće u XII. Diviziji je vrlo slabo, tako da na pr. ima oko 40% napola bosih, t.j. obuvenih u čarape i šlape. Ovi drugovi u pokretu jedinice predstavljaju jednu veliku teškoću, jer se u slučaju lošeg vremena moraju voziti u kolima. Nešto je bolje stanje u XXVIII. Diviziji, gdje u XXI. Brigadi ima 12 bosih, a u XVII. 3 bosa. Odjeća u XXVIII. Udarnoj Diviziji je dobra i borci su toplo obučeni.

⁷ Dvanaesta slavonska brigada se vratila u Slavoniju, prešavši r. Savu, 15. maja 1944 (vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 87).

Najteže u tom pogledu stoji XII. Brigada, koja ima preko 300 bosih. Ovi borci obučeni su većim dijelom u čarape ili u šlape i zbog toga im je vrlo teško biti na položaju u slučaju lošeg vremena.

Odredi su nešto bolje obučeni i odjeveni, ali i kod njih imade prosječno po tridesetak bosih drugova u svakom odredu. Kod odreda se osjeća velika oskudica u vešu.

Velik broj bosih i loše odjevenih drugova imamo u bolnicama i radnim grupama.

Otpočeli smo da pravimo cipele sa drvenim đonom, jer donova od kože uopšte nemamo. Proizvodnja ovih cipela dosta brzo napreduje, pa vjerujemo da ćemo malo popraviti ovo loše stanje bosotinja i golotinja u jedinicama.

Zaraznih bolesti u jedinicama nema, ali se ipak stalno vrše čišćenja od ušiju i uvode se preventivne mjere da ne bi zarazne bolesti, naročito tifus, uzele maha u našim jedinicama.

V. RAD I ZAPAZANJA U NARODU.

Jedinice XII. Divizije nisu uspjele da mnogo rade s narodom zbog stalne borbe i pokreta, ali su primjetile da u srpskim selima pokraj pruge Beograd — Zagreb imade dosta pete kolone, koja dojavljuje neprijatelju kretanje naših jedinica. Rad narodno-oslobodilačkih odbora u tom kraju je naročito slab. Dešavalo se je, da je neprijateljsku vojsku protiv partizana vodilo nekoliko ljudi iz onih sela dobrovoljno.

XXVIII. Divizija održala je čitav niz mitinga i zborova u Moslavini i Podravini, tako na pr. u Đurđevcu, Pitomači, Staroj Ploščici, Semovcu, Hampovici, Spišić Bukovici, Turanovcu, Bušotini i t.d. Svi ovi mitinzi bili su vrlo dobro posjećeni i na njima se je govorilo o Nacionalnom Komitetu, Teheranskoj konferenciji i odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a. Primijećeno je, da je naročito u hrvatskim selima dobro primljena zabrana povratka Kralju Petru i odluka o federativnom uređenju Jugoslavije i republici. Sa tih mitinga poslani su pozdravi AVNOJ-u i Nacionalnom Komitetu. U većini tih sela sazreva situacija za opću mobilizaciju i hrvatski narod tih sela upravo traži da se baš provede opća mobilizacija, od koje naročito ne smije da budu izuzeti bogati seljaci. U ovim selima raspoloženje naroda dobro i vole našu vojsku, ali se još uvijek osjeća i politički i špijunski rad pete kolone.

Opomena druga Tita, upućena domobranima, dobro je primljena od većine naroda, a mnogi su tražili načina, kako da izvijeste svoje sinove i rođake, koji se nalaze u neprijateljskim garnizonima, da se vrate kući.

Odredi su također održavali mitinge u velikom broju sela, koji su vrlo dobro uspjeli. Primijetili su da u selima gdje ne dopire naš politički uticaj, postoji veoma jak uticaj reakcionarne klike oko Mačeka i njihovih pojedinih predstavnika. Narocito strujanja politike čekanja i uticaj HSS-a opažaju se u selima Posavine i tamo je narod gotovo potpuno neobaviješten o najnovijim političkim događajima, a narodno-oslobodilački odbori u tom kraju su ispod svake kr^like i po svojem radu i po poznavanju političke linije. U tim selima još uvijek postoji utjecaj seoskih knezova, koji izdaju propusnice i predstavljaju staru vlast. Naše jedinice nastojale su da suzbiju taj njihov štetni uticaj.

Na sektoru XII. Udarne Brigade u Bosni⁸ narod se postepeno upoznaje sa pravim stanjem stvari i pomalo uviđa izdaju četnika. Tome u prilog ide činjenica, što četnici operiraju zajedno sa Čerkezima protiv naših jedinica, a sami Čerkezi čine tamo nečuvena zvjerstva. Naši drugovi čiste tamo energično četnike i njihove jatake i već je velik dio sela očišćen od četnika. Narod se još ne odaziva u dovoljnom broju u našu vojsku, bojeći se represalija koje četnici vrše nad familijama, koji stupaju u našu vojsku.

VI. O KADROVIMA.

Najbolje kadrove imade danas XXVIII. Udarne Divizija, koja raspolaže sa velikim brojem sposobnih vojnih i političkih rukovodioca. U ostalim jedinicama vlada prilična oskudica na političkom kadru, dok vojnog kadra imade uglavnom u svim jedinicama dovoljno.

Po bataljonima održavaju se izobrazbeni vojno-politički sastanci na kojima se izgrađuju ti naši kadrovi, a isto tako pri štabovima divizija i pri Štabu Korpusa stalno se održavaju kursevi za komandire i politkomesare.

U XII. Diviziji najbolje kadrove imade Brodska Brigada, koja ima dobar postotak radnika. Baš zbog toga, ova brigada ima perspektive da se razvije u najbolju brigadu.

VII. RAD ŠTABOVA.

Sada je stanje u štabovima divizija, grupa odreda i odreda uglavnom sređeno i odvija se normalan rad. Sastanci viših štabova sa nižima održavaju se redovito i zavedena je veća kontrola nad radom podređenih štabova. Iako se u štabovima radi na vlastitoj izobrazbi štabova, još uvijek taj rad nije dovoljan i ima nedostataka.

Novi štabovi u XII. Diviziji još se nisu dovoljno snašli, ali pokazuju veliku volju i trude se da na svom radu što bolje zadovolje.

Stab XXVIII. Udarne Divizije nije potpun, nema zamjenika komandanta, isto je tako i sa XXI. Udarnom Brigadom, koja također nema zamjenika komandanta.

Štabovi odreda rade nešto više na svom vlastitom usavršavanju i održavaju redovito sastanke sa nižim štabovima. Tri štaba odreda nisu nam potpuni, nema u njima komandanta, koji su otišli na zasjedanje Srpskog Kluba u Liku.

VIII. RAZNO.

Broj mobilisanih boraca, koje je mobilisala XII. Divizija, iznosi 200, a XXVIII. Divizija mobilisala je oko 600 novih boraca.

Odredi Istočne Grupe mobilizirali su oko 150 novih boraca, a Odredi Zapadne Grupe oko 100 boraca, ne računajući one koje je mobilisao Bilogorski Odred, a koji su ušli u diviziju.

U posljednje vrijeme bio je tek neznatan broj dezertera.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Vlado Janić

M. P.

BR. 26

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. DALMATINSKE BRIGADE 20. DIVIZIJE OD 20. JANUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU K. P[^]J.

IZVESTAJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE IX. DALM. BRIGADE XX. DIVIZIJE

U brigadi sam došao 7/XII-43 god.

Zajedno sa mnom došlo je još 9 partijaca Krajišnika, koji su upućeni od Štaba Divizije, za vojne rukovodioce u ovu brigadu. Prije nego što sam ja došao u brigadi je bilo 56 partijaca, koji uopšte nisu živjeli partijskim životom, jer ćelije po jedinicama nijesu bile još formirane.

Prije moga dolaska održano je partijsko savjetovanje svih političkih komesara i zamjenika, koji su postojali u bataljonima i četama, a bilo je jedinica u kojima nisu bili određeni.

Odmah kad sam ja došao, održao sam sastanak sa zamjenicima komesara i komandira bataljona, gdje je bio prisutan i komesar brigade i tako se upoznao sa stanjem partije u brigadi. Izvršili smo raspored partijaca po jedinicama, što nam je omogućilo, da smo po svim četama i štabovima bataljona formirali ćelije i bataljonske komitete, također i ćeliju štaba brigade, a pošto u brigadnoj intendanturi, ambulanti, vodu za vezu i tehnicu imamo po jednog partijca, to smo od njih formirali prištabsku ćeliju. Sad partijska organizacija u ovoj brigadi broji 22 ćelije, koje imaju 91 član, među kojima 35 seljaka, 26 radnika, 18 intelektualaca i deset bivših činovnika i trgovaca.

Kandidata ima 56 sa kojima se je do sada dosta slabo radilo, jer nemamo toliko izgrađenih komunista, koji bi mogli sa njima planski raditi. Članovi partije su većinom mladi, oni koji su stariji, obično su do formiranja brigade radili na terenu u pozadini, te se teško snalaze i prilagođavaju radu u vojsci. Teorijska izgradnja kako članova tako i rukovodećeg kadra je na vrlo niskom nivou, a tako i borbenost, izuzev kod jednog malog broja koji su duže u našoj vojsci, dosta slaba. Obišao sam sve bataljonske komitete i neke od ćelija, po jedan ili dva puta, a posle toga održao ponovno savjetovanje sa sekretarima bataljonskih komiteta, u vezi sastanka divizijskog

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — fond CK KPJ, 1944/14.

komiteta, koji je održan 28/XII-43, sa kojeg vam je zapisnik upućen,² i problema koji se postavljaju pred partijsku organizaciju ove brigade. Posle održanog sastanka divizijskog komiteta, kod mene je došao rukovodioc politodjela divizije,³ koji nam pruža potrebnu pomoć u podizanju part. organizacije. Na sastanku div. komiteta predviđeno je, da se obzirom na slabu teorijsku izgradnju održe predavanja pred partijskim aktivima po bataljonima: o stvaranju partije, teoriji partije, ćeliji i organizacionoj strukturi partije. Ove teme počeli smo i mislimo da obradimo na taj način, što će se po predavanjima odrediti materijal sa kojim raspolažemo u vezi teme, proraditi po jedinicama pod našom kontrolom i sekretara bataljonskih biroa. Predavanje o stvaranju partije održao sam po svim bataljonima zajedno sa rukovodiocima politodjela, u prisustvu svih partijaca, kandidata i najboljih skojevaca. Partijski sastanci održavaju se obično svakih deset dana na po jedan radni i jedan vaspitni i pored čestih pokreta, a nastojimo da se održavaju što češće. Održe se po neki put i kratki sastanci, povodom pretstojeće akcije, na kojima se objasni važnost zadatka i kako treba da se drže partijci u njihovom izvršavanju. Na radnim sastancima obično se u koliko ima važnijih momenata govori o političkoj situaciji, podnosi izveštaj o radu partijaca po sektorima, diskutuje držanje drugova u izvedenoj akciji, kao i problemima koji se postavljaju pred jedinicu, postavljaju zadatci i t.d. Na vaspitnim sastancima su se proradivali članci iz Proletera 15—16, letak C.K.K.P.J., govor Đilasov, rezolucija ZAVNOH-a i prorađuje se materijal sa zasjedanja AVNOJ-a (govor druga Tita, rezolucija i odluke). Ovaj raniji materijal nije temeljito prorađen, već samo čitan sa diskusijom, te se zbog toga mora ponovo proraditi. Sada se materijal obrađuje na taj način, što svi partijci prethodno pročitaju i jedan od njih pripremi referat koji održi na vaspitnom sastanku, poslije toga se razvija diskusija. Obzirom na slabu teorijsku izgradnju potrebno bi bilo da se pri štabu divizije obrazuje niži partijski kurs, o čemu smo već razgovarali i što će se svakako učiniti. Poslije moga dolaska, u partiju je primljeno 25 članova, a isto tako donošene su i nekolike kazne i to dva stroga ukora, jedan ukor i nekoliko opomena, što je bilo obično zbog slabog držanja u borbi, a bilo je također i partijaca, koji su u borbama imali primjerno držanje, to smo ih pohvalili pred brigadom. Partija nije na visini i ne osjeća se dovoljno u brigadi, ali obzirom na mjere koje su preduzete i to što ćemo primali one koji se budu isticali kao najbolji i

² Vidi Arhiv VII, reg. br. 1—3, k. 1029/11.

³ Lukić Milisav

najdisciplinovaniji borci u akcijama, a isto tako kažnjavati i isključivati one koji se budu pokazivali slabi, uvjeren sam da će se stanje brzo popraviti.

SKOJ u brigadi broji 150 člana. Aktiva u jedinicama ima 21. Po svim četama, kao i pri štabu brigade postoji aktiv SKOJ-a. Postoje također bataljonski, kao i brigadni komitet. SKOJ je organizaciono dobro postavljen, ali se u brigadi vrlo slabo osjeća, zbog toga, što se u borbama članovi SKOJ-a, izuzev pojedinaca, ne razlikuju od ostalih boraca, tako ni u disciplini i urednosti ne odskaču. Partijske ćelije nijesu ukazivale dovoljno pomoći skojevskim aktivima, već su se više oslanjale na sekretare aktiva, koji obično nijesu partijci, a smatrali su da je dovoljna kontrola partije preko sekretara bataljonskih komiteta.

Sada smo postavili pred partijskim ćelijama zadatak da svestrano potpomognu SKOJ, t.j. da odgovorni za rad po SKOJ-u u ćelijama pomognu u izdizanju skojevskih aktiva i da obzirom na to što se skojevci ne kandiduju na sastancima aktiva govore o partiji, te da se na taj način najbolji skojevci pripreme za ulazak u partiju. U aktivima je izvršena podjela rada po sektorima < sastanci se dosta redovno održavaju kako radni tako i vaspitni. Ja sam prisustvovao jednom sastanku brigadnog komiteta SKOJ-a, a isto i treći član politodjela obišao brigadni i bataljonske komitete. Opšte stanje u brigadi je slijedeće:

Boraca po spisku ima 784, od kojih na licu 721.

Brigada je formirana poslije kapitulacije Italije od ljudstva sa trogirskog sektora, kada je većina njih mislila da je rat svršen i tako je u brigadu dospio veliki dio ljudstva koji je politički bio nezainteresovan, a jedan dio njih je do tada služio čak i neprijatelju. Borbeno stanje, naročito u I. i II. bataljonu je slabo, dok u III. i IV. donekle zadovoljava. Disciplina nije na visini, a koliko postoji više je kruto vojnička, zasnovana na strahu, dok svjesne samodiscipline ima vrlo malo. Moral kod ljudstva nije zadovoljavajući, što se najbolje vidi po tome da je od 15/XII-43 do sada dezertiralo 12 boraca, od kojih je jedan uhvaćen i zbog toga što je prilikom bježanja napao na stražara streljan pred strojem. Slučajevi dezerterstva pojavili su se naročito prilikom prebacivanja za Bosnu, želja za morem, naime lokalni patriotizam, a tako i strah od Bosne primećivao se je naročito ranije, dok se sad manje toga osjeća. Primjećuju se, naročito kada ljudstvo nije dovoljno nahranjeno, pojave krađe, zalaženje po kućama i prodavanje pojedinih stvari za namirnice, što je posljedica niske političke svijesti.

U štabu brigade postoji saglasnost i sporazumjevanje po svim pitanjima, nema nikakvih nesuglasica ni razmimoilaženja. Jedino načelnik štaba bio je jugoslovenski oficir, kasnije kao domobranski bio čak na istočnom frontu i po povratku ovamo učestvovao u akcijama protiv N.O. Vojske. On kao bivši oficir imao prilično stručnog znanja, ali kao čovjek ima dosta nedostataka, naročite vrste, tako da se na njega teško može uticati, nema dobar odnos prema ljudstvu, prilično sitničar, ali je dosta marljiv i koristimo koliko je to moguće njegovo stručno znanje i utičemo na njega u cilju otklanjanja tih nedostataka. Ostali članovi štaba odgovaraju na svojim dužnostima i štab kao cjelina ima dovoljno autoriteta i uživa prilično povjerenje kod boraca. Što se tiče štabova bataljona i oni također sa malim izuzetcima zadovoljavaju. U I. bataljonu dosadašnji komandant, bivši jug. oficir, bio je kao takav zarobljen od Njemaca — pobjegao nakon pada Italije na putu za Njemačku i pristupio u našu vojsku. Nije odgovarao na dužnosti komandanta, jer se nije prilagodio našem načinu ratovanja, već se je držao više ranijih vojničkih propisa. Njega smo odredili za nastavnika na vojničkom kursu pri štabu divizije, a za komandanta je došao dosadašnji komandant I. bataljona X. brigade, koji će vjerovatno zadovoljiti jer je stari partizan. Komesar ovog bataljona je dobar i zadovoljava. Zamjenik komesara nema dovoljnog teorijskog znanja, ali je hrabar, odan i stari borac, te će nadam se zadovoljiti s tim što će mu se pružiti potrebna pomoć. Štab kao cjelina prilično zadovoljava. Komande četa nijesu na visini svojih dužnosti, te im se mora ukazivati stalna pomoć.

U II. bataljonu komandant je dobar vojnik i stari borac, pa obzirom na to da je ovaj bataljon najslabiji i što se nije dobro slagao sa komesarom prebacili smo ga iz IV., a komandanta II. poslali u IV.

Komesar u II. bataljonu je politički prilično izgrađen, ali je kao borac slab- i njegov odnos prema borcima nije dobar, te ćemo, u koliko se ne popravi, biti prisiljeni da ga smijenimo. Zamjenik komesara je dobar, odan i hrabar, ali njemu nedostaje teorijskog znanja. Zamjenik komandanta je također dobar, te štab kao cjelina izuzev komesara je dobar. Komande četa (komandiri, komesari i zamjenici) izuzev pojedinaca nijesu na visini, te ćemo nekoga od njih morati da smijenimo.

U III. bataljonu komandant je dobar, komesar također prilično dobar, isto i zamjenik komandanta, ali zamjenik komesara je slab kao borac, neuredan i nema dovoljno autoriteta, pa ga moramo smijeniti sa te dužnosti i kazniti u partiji. Štab izuzev zamjenika komesara dobar je i uživa dovoljno au-

toriteta kod boracn. Komande četa u ovom bataljonu dosta su dobre.

U IV-tom bataljonu komandant, koji je do sada bio komandant II. bataljona, ne osjeća se sposobnim i sam zahtjeva da ga smjeilimo, što ćemo morati i pored toga što je odan i dobar borac učiniti. Komesar je do formiranja brigade bio u O.K. za Trogir, radi prilično, ali borbenost njegova nije na visini. Komande četa u ovom bataljonu su (Jobre. Zamjenik komesara bataljona je odan, dosta hrabar i ima puno voljo za rad ali mu nedostaje teorijskog znanja, također je do formiranja brigade radio na terenu.

Vodnici i vodni delegati (u koliko ovih postoji, jer ih u mnogim četama nema) nemaju dovoljno autoriteta kod boraca, kao ni desetari i ne osjećaju se kao rukovodioci dovoljno.

Vojnički rad sastoji se u tome što je pri *štabu brigade održan kurs za niže vojne rukovodioce*, koji je trajao nešto više od 30 radnih dana, a kroz koji je prošlo 27 boraca. Ovaj kurs, iako ne u potpunosti, može se reći da je uspio. Na kursu je osposobljeno 6 komandira i zamjenika, a ostali za vodnike i desetare. Odmah po svršenom ovom kursu otpočeo je drugi, na koji smo uputili 31 borca, koji je odmah premješten kod štaba divizije. Komandanti bataljona održavaju sastanke sa vojnim rukovodiocima, kojima često prisustvuje neki član štaba brigade (zamjenik komandanta ili načelnik). Sa borcima se također održavaju vojnički časovi i izvode praktične vježbe, kojima također ponekad prisustvuje neki član štaba brigade. U pogledu vojničkog podizanja naših jedinica, štab brigade ukazuje potrebnu pomoć i to putem savjetovanja sa štabovima bataljona, kao i sa nižim vojnim rukovodiocima i dosta čestim održavanjem vojničkih časova, te obzirom na preduzete mjere i pored toga što je brigada mlada, a borci neiskusni vjerujem da će se stanje brzo popraviti.

Što se tiče političkog rada u brigadi, održavane su iako neredovno konferencije po četama i bataljonima, pored toga prorađivan je a bolje reći samo pročitani slijedeći materijal: govor druga Staljina povodom 26 godišnjice, govor druga Đilasa, rezolucija ZAVNOH-a i materijal sa drugog zasjedanja AVNOJ-a. Sav ovaj materijal je čitan uz vrlo slabu diskusiju, bez ikakvih priprema i neplanski, tako da se taj materijal mora ponovno temeljito prorađiti. Ostali materijal, Naprijed, SI. Dalmacija i dr. nije sav ni pročitani pred borcima. O političkoj situaciji je malo govoreno, tako da borci nisu dovoljno upoznati sa najnovijim događajima i pored toga što radio vijesti izdajemo dosta redovno i skoro sav materijal koji dobijemo umnožimo, tako da svaka četa dobije po jedan primjerak svega onoga što umnožimo. Politička je svijest boraca vrlo sla-

ba, što se najbolje vidi po slučajevima dezerterstva, krađe, malodušnosti i slabog drugarstva. Krajem decembra u ovu brigadu je došao za komesara Vojo Jauković, koji je održao sa komesarima bataljona i četa po jedan radni sastanak na kojemu im je između ostalog objasnio dužnosti političkih komesara, zatim jedan vaspitni na kojemu je obradio sa njima temu kakvih ima ratova, koju će zajedno sa komesarima četa, zamjenicima i delegatima obraditi politički komesari bataljona i tako pripremiti bataljonske i četne konferencije za ovu kao i druge teme koje se budu obrađivale. Također je održao konferenciju u I. i II. bataljonu, na kojima je izložio političku situaciju.

Mislim da će se češćim sastancima komesara bataljona i četa, kao i redovnim obilaženjem i temeljitim proučavanjem dobijenog materijala i češćim održavanjem konferencija i objašnjavanjem situacije podići politička svijest boraca u brigadi. Kulturno-prosvjetni rad se uopšte skoro ne osjeća iako postoje kulturni odbori i horovi po četama i bataljonima i ljudstvo ima puno smisla za rad na tome polju. Otkad sam ja došao nije se davala niti jedna priredba, ma da su prije par puta davane. U nekim jedinicama izdaju se zidne novine, ali neredovno. Postoje analfabetski tečajevi, koji nisu dovoljno aktivni u likvidiranju nepismenosti.

Nastojaćemo da aktiviziramo kulturne odbore, da oživimo ovaj rad i da mu se posveti više pažnje. U tu svrhu pokušaćemo da organizujemo brigadni list. Sa pozadinom također skoro nije ništa rađeno, sem što je održana jedna konferencija i za iduću nedjelju zakazan zbor u selu Biteliću.

Što se tiče ishrane, do posljednjih dana bila je dobra, ali posljednjih dana nije bila baš tako uredna zbog toga što se snabdjevanje sa hranom vršilo preko komandi mjesta i N.O. Odbora, koji nijesu pokazali dovoljno razumjevanja u pogledu nabavke hrane za našu vojsku. Intendant radi sa puno volje, ali nema iskustva i ne snalazi se dovoljno, zbog čega mu se ukazuje pomoć u objašnjavanju njegove dužnosti i načinu snabdevanja.

Kako brigadna tako i bataljonske komore dosta su dobro organizovane. Odjeća boraca također je dobra, više od polovine boraca imaju engleska odijela.

Zdravstveno stanje u brigadi dosta je dobro, nema slučajeva zaraznih bolesti i nastoj se da se čistoća održava na visini. Citavo sanitetsko osoblje nema dovoljno stručnoga znanja i ne zalaže se dovoljno za održavanje higijene, te je potrebna direktna intervencija i pomoć štaba brigade.

Doktor (brigadni referent) je prilično slab stručnjak i nema dovoljno smisla za organizaciju sanitetske službe. Po-

stoje referenti saniteta po bataljonima, a tako po četama bolničarke i nosioci ranjenika.

Opšte je stanje u brigadi nezadovoljavajuće, ali obzirom na preduzete mjere i svestranu pomoć štaba divizije i brigade, mislim da će se uskoro popraviti i da će brigada u potpunosti izvršavati zadatke koji se pred nju budu postavljali.

Obavještajna služba do prije kratkoga vremena nije funkcionisala kako treba, ali u posljednje vreme dobro je organizovana i u glavnom zadovoljava.

U posljednjim borbama poginula su dva partijca i to: jedan zamjenik komesara čete i jedan vodni delegat. Nekoliko ih je bilo ranjeno.

Rukovodećeg kadra nedostaje, ali nastojaćemo da odaberemo i izdignemo potreban broj, jer pretpostavljamo da ga ne možemo dobiti sa neke druge strane, već da ga moramo sami pronalaziti i stvarati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20 / 1-44

Drug. pozdrav
Zamj. politkoma IX. Dalm. N.O. Brigade
Vel.⁴ Radičević (Veco)

Pročitao
17. II 1944. Cr.⁵

M. P.

⁴ Velimir

⁵ Sreten Žujović Crni, tada član CK KPJ.

BR. 27

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. KRAJISKE BRIGADE 27. NOU DIVIZIJE OD 21. JANUARA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU I POLITIČKOM KOMESARU 3. KORPUSA NOVJ O RADU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

OBLASNOM KOMITETU KPJ (ZA ISTOČNU BOSNU)
POLITIČKOM KOMESARU HI. KORPUSA NOVJ

IZVJEŠTAJ,
o stanju i radu part. organizacije u II. Krajiškoj brigadi.

Opšte vojno-političko stanje:

Vojnički brigada predstavlja dosta jaku, udarnu jedinicu. Borbenost je na visini. Stari prekaljeni borci unose polet te daju jedinicama elan i udarni zamah. Disciplina je dobra, ali nije ustaljena tj. njena čvrstina u izvjesnoj mjeri se mijenja prema situaciji u jedinici i uopšte.

Vojni rukovodioci su dobri. Borbeno iskustvo stečeno u mnogim borbama nadoknađuje u izvjesnoj mjeri nedostatak vojnog teorijskog znanja. Nedostatak teorijskog znanja ispoljava se naročito u nedovoljnom snalaženju u kartama kod nekih komandanata i gotovo svih komandira. Autoritet vojnih rukovodioca je na visini. Poslušnost i povjerenje boraca prema vojnim rukovodiocima potpuno zadovoljava. U težim situacijama koje smo imali, povjerenje prema rukovodiocima nepokolebljivo. Odnos rukovodioca prema vojnicima je uglavnom pravilan. Bilo je izvjesnih grešaka od strane rukovodioca, ali su one energično ispravljane i spriječavane.

Poslije ofanzive² udarnost i uopšte vojnička vrijednost brigade nije smanjena. Uspješne borbe kod Vareša³ to potpuno dokazuju. Teškoće koje smo prebrodili obogatile su još većim iskustvom stare borce i prekalile nove.

Politički kvalitet brigade zaostaje za njenim vojničkim kvalitetima. Socijalni sastav brigade koju u velikoj većini sa-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4—7, k. 408 A.

² Odnosi se na zimske operacije 1943/44, za vreme takozvane četvrte neprijateljske ofanzive (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 140; tom IV, knj. 20, dok. br. 180 i 182).

³ Brigada je ušla u Vareš 9. januara 1944 (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 113, 173, 201 i 203).

činjavaju seljaci L nedovoljna političko-teorijska sprema političkih rukovodioca su razlog ovome zaostajanju. Borbeni moral je na visini, dok je prosječan nivo političkog znanja i svijesti boraca dosta nizak.

Kolektivnost u jedinicama nije na visini. Stari borci nisu vršili u tome smislu pozitivan uticaj na nove borce jer ranijom praksom ni sami nisu bili vaspitavani u duhu kolektivnosti. Kolektivizacija, organizovana podjela plijena i za stare borce su, nedavno, bile novost. U cilju sprečavanja ovoga nedostatka energično se nastojalo i preko rukovodstva i preko partije, te se sada osjeća znatno popravljjanje. Držanje jedinica u Varešu bilo je što se tiče kolektivnosti vrlo dobro.

Pojava koja je od našeg bavljenja kod Tuzle pa sve do sada bila, i danas jeste, problem kojim su se neprestano bavili politički radnici i partija i ostale organizacije, jeste pojava dezerterstva. Od Tuzle do danas iz naše brigade je dezertiralo oko 140 boraca uglavnom iz okoline Tuzle. Posmatrajući svaki pojedini slučaj dezerterstva i imajući u vidu mjere koje su na sprečavanju dezerterstva preduzete, može se zaključiti da su razlozi dezerterstva slijedeći: dezertirali su uglavnom bili mobilisani iz redova milicije i četnika te je njihovo privođenje za naše jedinice i našu borbu koja je skopčana sa velikim teškoćama radi toga bilo otežano. Pored toga nije bilo dovoljno snalažljivosti i sposobnosti kod političkih radnika da novo ljudstvo što čvršće privežu za naše jedinice i za našu borbu. Ovoj pojavi je posvećivana velika pažnja: Održano je dosta sastanaka sa političkim i part. rukovodiocima po ovom pitanju. Partija je ovu pojavu postavila pred sebe kao ozbiljan problem, mobilisan je SKOJ na sprečavanju ove pojave, izvršeno je i streljanje jednog uhvaćenog organizatora.

S obzirom na politički nivo naše brigade i na broj novomobilisanih koje je naša brigada odjednom primila kao i na teškoće kroz koje smo prošli, broj dezertiranih, po mom mišljenju, ipak nije neočekivano veliki jer je od ukupnog broja novomobilisanih dezertiralo oko 25%. Dalji izgledi u vezi sa ovom pojavom su povoljni, jer su prestale teškoće izazvane neprijateljskom ofanzivom, a na pomolu su naše pobjede i uspjesi a i uslovi za politički rad su znatno bolji.

Odnos boraca prema narodu je dobar. Rad sa narodom u krajevima kuda je prolazila naša brigada bio je vrlo živ. Naročito se dosta radilo na sektoru Goražde — Jahorina gdje smo razoružali dosta četnika i milicionera i priličan broj mobilisali. Naša brigada svuda je ostavljala dobar utisak i sticala simpatije naroda.

Političkim radnicima nedostaje političko i teoretsko znanje, dok je njihova volja za rad, interesovanje, poštovanje

u staranju za borce vrlo dobro. Politički rad je stalno bio živ, organizovan i planski. Svakih 15 dana izdaje se plan rada za cijelu brigadu sa naznačenim temama, materijalom i pitanjima koje treba obraditi.

Kulturno-prosvjetni rad, iako nije na nekoj naročitoj visini, ipak zadovoljava. Velik broj nepismenih naučio je čitati i pisati i rad se na tom polju stalno obavlja a svaki bataljon je sposoban da istupi sa nekom kulturno-zabavnom priredbom čiji program možda ne bi bio neke naročite vrijednosti, što je razumljivo s obzirom na nedostatak ljudi iskusnih u tome poslu.

Organizaciono stanje:

Brojno stanje:

Partiska organizacija brigade ima 20 jedinica: u svakom bataljonu po 4 jedinice, u štabu brigade 2 jedinice, u brigadnoj bolnici i intendanturi po jedna jedinica. U bataljonima je bilo po 5 jedinica, ali smo ukinuli po jednu jedinicu »prištabsku« kada je, prema naređenju V.Š.-a, reducirano prištabsko osoblje, t.j. kuhinja, komora i t.d. Intendant, referent saniteta i obaveštajac bataljona pripadaju štabskoj jedinici.

Članova partije ima 297, kandidata 47, skojevaca 161.

85% članova partije su seljaci, a ostalo radnici i intelektualci.

Na dan I-XI-stanje je bilo sledeće: 245 čl.[anova] 35 k.[andidata], 135 sk.[ojevaca]. Ovome porastu treba dodati 25 poginulih članova partije u ovome međuvremenu.

U pogledu primanja drugova u Partiju bilo je izvjesnih grešaka u toliko što se part. jedinice nisu dovoljno zalagale da ljude približe i privuku Partiji, nego se tu i tamo čekalo da se oni sami uzdignu i prosto nametnu.

Disciplina:

Disciplina zadovoljava. Autoritet Partije je na visini. Nije bilo znatnih disciplinskih prekršaja od strane članova Partije prema Partiji. Na sitnije greške se pravilno i sa potrebnom oštrinom reagovalo.

Partijnost:

Odanost članova prema Partiji je velika, ma da rad pojedinih članova Partije, s obzirom na njihovu sirovost, u političkom pogledu nije dovoljan. Oni shvataju da kao članovi Partije treba da su prvi u borbi, u požrtvovanju i svemu drugom i oni taki zaista i jesu ali ne shvataju dovoljno da kao članovi Partije treba da vrše neprestano politički uticaj na

ostale borbe. Toj političkoj pasivnosti uzrok je donekle i slaba teoretska izgrađenost.

Teorijski nivo:

Stepen poznavanja naše revolucionarne teorije kod članova Partije je vrlo nizak. Interesovanja za sticanje teorijskog znanja ima u priličnoj mjeri ali teški uslovi za učenje, nedostatak dovoljnog osnovnog obrazovanja koje je potrebno za shvatanje stvari kao i nedostatak rukovodioca koji bi umeli i mogli popularno tumačiti stvari iz naše teorije znatno otežavaju podizanje teoretskog nivoa članova.

U zadnje vrijeme održani su jedan srednji kurs pri štabu divizije i jedan niži part. kurs u našoj brigadi. Na obadva ova kursa bilo je ukupno 37 drugova. Uspjesi obadva ova kursa bili su vrlo dobri. Interesovanje za učenje znatno je poraslo kod svih članova Partije. Drugovi koji su završili kurs stekli su prilično znanja tako da su mogli znatno koristiti u radu u jedinicama.

Rad sa kursevima pokazao je da je najbolji način podizanja teoretskog nivoa održavanje kurseva. Zadnja neprijateljska ofanziva onemogućila nam je održavanje više kurseva što smo bili odlučili da učinimo.

Kadrovi:

Uopšte uzev stanje Partije u part. kadrovima nije bilo dovoljno a i sam rad u Partiji nije bio takav da uzdiže i aktivizira ljude. Podjela rada po sektorima u jedinicama nije bila obavezno sprovedena a i odgovornost za rad nije strogo postavljena te su se često puta drugovi ne dobijajući nikakvih zadataka a sami nemajući inicijative umrtvljivali i postajali nekorisni za Partiju. Ovo je uočeno te su preduzete mjere na likvidaciji ove pojave. Part. jedinice koje su brojale preko 10 članova razdjeljene su na odjeljke tako da bi se izbjegla prenatrpanost drugova po pojedinim sektorima te povećala odgovornost u radu.

Part. rukovodioci po jedinicama su drugovi velikim dijelom novi na svojim dužnostima, sa malim teoretskim znanjem ali zadovoljavaju jer u radu ispoljavaju polet i volju za rad a kao najbolji, najpošteniji i najodaniji komunisti imaju autoriteta u jedinicama kojim rukovode. Ranije je, vjerovatno uslijed nedostatka rukovodećih kadrova, bilo postavljeno na rukovodeće položaje nekoliko drugova koji su u tome momentu imali više znanja ali nisu imali osnovnih kvaliteta potrebnih za dužnosti koje su im bile povjerene. Tako jedan zamjenik komesara čete koji je bio, kao plašljiv u borbi, po-

stavljen kasnije morao biti smijenjen sa te dužnosti jer kao plašljivac nije imao potrebnoga autoriteta da bi mogao držati jedinicu na potrebnoj borbenoj visini. Isti slučaj je bio i sa jednim politkomesarom čete.

I pored svih činioca koji otežavaju uzdizanje part. kadrova, osjeća se razvoj i napredak. Naša part. organizacija dala je prilično pomoći u part. i političkim rukovodiocima drugim jedinicama naše divizije i gubitke rukovodioca u našoj brigadi prilično lako naknađujemo.

Ugled Partije:

Iako se nije dovoljno radilo na popularizaciji Partije, ipak ugled Partije u našoj brigadi je vrlo dobar. Taj ugled je naročito porastao u zadnjoj ofanzivi kada su borci vidjeli silno držanje komunista, njihovo požrtvovanje, samoprijegor i brigu za sve ostale borce.

*
* *

Dobijeni part. materijal prorađen je uglavnom sav u jedinicama. Proglas CK prorađen je na konferencijama bataljonskih organizacija zajednički putem referata i diskusija. Takođe su prorađeni brošure i letci druga politkomesara Korpusa. Svi novi momenti koji su istaknuti u proglasu CK i drugom materijalu dovoljno su objašnjeni članstvu. Ipak na sprovođenju nove linije na popularizaciji naše vlade, žigosanju monarhije itd. nije dovoljno rađeno među borcima i u narodu uglavnom radi teškoća u kojima smo se nalazili i radi nemanja materijala koji bi nam pomogao u ovome radu.

Prorada bročure »Nacionalno pitanje«, »Seljačko pitanje«, »Učenje o partiji« vrši se planski putem referata.

Izveštaj o radu i stanju u štabskoj jedinici:

Štabska jedinica broji 5 članova i jednog kandidata. U zanjih mjesec dana održana su dva sastanka radna. Sastanci jedinice nisu redovno održavani. Drugovi su disciplinovani i imaju potpuno pravilan odnos prema Partiji.

Odnosi među drugovima su dobri. Saradnja i razumevanje međusobno su odlični. U vršenju svojih dužnosti drugovi su savjesni i požrtvovani. Kao naročito partijan ističe se drug komandant.

Kandidovan je drug načelnik štaba,⁴ bivši aktivni oficir, pristupio nama u Tuzli.

⁴ Anton Kolundžić

Nedovoljan i u pogledu teorijskog podizanja neorganizovan rad jedinice posledica je obilaska po bataljonima, što otežava skupni rad u jedinici. Nastojaću da ubuduće rad naše jedinice bude življi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21. januara 1944 g.

Zamjenik politkomesara
II. Krajiške NOU
brigade
V.⁵ Lukić

BR. 28

IZVESTAJ ŠTABA 1. SREMSKOG NOP ODREDA OD 21. JANUARA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNI SREM O POLITIČKOM STANJU U BATALJONIMA¹

ŠTAB I SREMSKOG ODREDA

Br. 58—44

21. I. 1944.

Dana 21-1-1944 god.

P o l o ž a j

OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNI SREM

Izveštaj političkog komesara I sremskog odreda o političkom i kulturno-prosvetnom radu u vremenu od 30-XII. 1943 god. do 15. I. 1944 god.

Političko stanje u I bataljonu: nije zadovoljavajuće. Politički radnici u istom bataljonu do sada nisu umeli primeniti dobar metod političkog rada. Tako se u tom bataljonu i dalje nastavilo sa prorađivanjem partiskog materijala, koji su borci vrlo teško shvaćali ili ga često nisu ni razumeli, dok se propagandni materijal nije dovoljno obrađivao, koji daleko više interesuje naše borce. Rezultat toga rada je da borci izbegavaju političke časove koji su tako suvoparni, ili na njima spavaju, drugo da nisu dovoljno obavešteni o aktuelnim političkim događajima, ne poznaju karakter oslobodilačke borbe

⁵ Vojin

¹ Snimak originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII — Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta Vojvodine (dalje: IA PK Vojvodine), film br. 1/283—284.

jer se često rukovode teorijom socijalističke revolucije, usled neobaveštenosti i niz drugih štetnih posledica.

Posledica tako nezdravog političkog stanja u ovom bataljonu je dosta slaba disciplina, kod boraca pa i kod četnih rukovodioca.

U ovom periodu nije održan ni jedan bataljonski zbor usled zadataka koji su pocepali bataljon na dvoje, svaka četa posebno.

Četni zborovi su održavani na kojima su čitane naredbe i ukazivano na izvesne slabosti u četama. U cilju popravljanja političkog stanja u ovoj jedinici, održana je jedna četna konferencija sa političkim komesarima četa i delegatima vodo-va sa ovim dnevnim redom:

- 1) O međunarodnoj situaciji (komesar bataljona),
- 2) Izveštaji pojedinaca o dosadanjem načinu rada,
- 3) O disciplini i samodisciplini,
- 4) O potrebi pojačanja konspiracije,
- 5) O dužnostima i zadacima političkih komesara,
- 6) Plan za budući rad,
- 7) Razno.

Na ovoj konferenciji konstatovane su gore navedene slabosti, data potrebna uputstva za dalji rad.

Kako je ova konferencija, održana na predlog komesara Odreda, održana bez njega usled zauzetosti, malo pomagla popravljanju političkog stanja u tom bataljonu, nameravam održati još jednu takvu konferenciju sa prisustvom jednog od komesara odreda, kao i bataljonski zbor.

Kulturno-prosvetni rad u ovom bataljonu je takođe slab.

Nisu obrazovane čitalačke grupe, do sada je uvežbano samo nekoliko recitacija i skečeva, hor bataljonski je prosećan. Do sada nisu uspeli izdati ni jedan bataljonski list iako je kulturno-prosvetni odbor u bataljonu formiran još pre dva meseca i pred njega postavljeni potrebni zadaci. Razlog za slab kulturno-prosvetni rad je slaba sprema političkog komesara bataljona koji je ujedno predsednik kulturno-prosvetnog odbora, te sam u tom pogledu nemože mnogo da da od sebe.

Ekonomsko stanje u bataljonu.

Komesar bataljona žali se na komande mesta da nemaju pravilan odnos prema operativnim jedinicama, što se ogleda u slabom staranju oko prehrane vojske. Tako su ekonomi četa prinuđeni da sami nabavljaju hranu kako za vojsku tako i za konje, dok komande mesta u tome ne mogu ili neće da im pomognu.

Ishrana same vojske za sada je zadovoljavajuća, dok ishrana stoke nezadovoljavajuća.

Odeća i obuća u bataljonu je zadovoljavajuća.

Zdravstveno stanje u bataljonu popravilo se, zaraznih bolesti nema, sem nekoliko slučajeva šuge. Primećuje se da još postoji vašaka kod boraca i pored redovnog parenja, istina samo u neznatnim količinama.

Političko stanje u II Bataljonu.

U ovom vremenu političko-vaspitni rad u bataljonu te kao je normalno. Radilo se svakodnevno prema rasporedu. Zbog slabe-... Te teme jesu četiri odluke drugog zasedanja AVNOJ-a. Političko rukovodstvo u celom bataljonu bilo je potpuno sve do 10. I., kada su politički komesar i oba vodnička delegata III čete prebačeni u VI brigadu. Pri formiranju VI brigade upražnjeno mesto političkog komesara II Srem. odreda³ popunio je komesar ovog bataljona, iako je ovaj bataljon ostao bez politkomesara. Štab bataljona predložio je novo političko rukovodstvo u III četi, dok Štab odreda predlaže za komesara toga bataljona druga »Bracu«, dosadanjeg zam. polit, komesara II čete istog bataljona.

Političko stanje bataljona popravilo se iako još nije potpuno zadovoljavajuće, još se desi po neka greška, koja pokazuje nedovoljnu svest naših boraca. Borbenost je na zadovoljavajućem stepenu. Međučetno takmičenje koje će trajati celog januara donelo je već sada vidne rezultate na kulturno-prosvetnom polju. Interesovanje kod drugova za međunarodnu situaciju i situaciju u našoj zemlji jeste veliko. Sa najviše interesovanja prati se naša štampa, vesti, propagandni materijal.

POLITIČKI RAD UNUTAR JEDINICA.

10. I. 1944. g. održan je bataljonski zbor sa ovim dnevnim redom:

- 1) O međunarodnoj situaciji govorio je drug polit, komesar,
- 2) Primedbe iz akcije o držanju naših boraca, govorio je komandant bataljona,
- 3) O greškama u našem bataljonu govorio je komesar bataljona,
- 4) O čistoći i štetnosti vašaka govorila je bataljonski referent saniteta.

28. XII. 1943 održan je sastanak polit, komesara i delegata sa ovim dnevnim redom:

² Tekst u originalu nečitak.

³ Za političkog komesara 6. vojvodanske brigade, formirane 10. januara 1944, postavljen je dotadašnji politički komesar 2. sremskog NOP odreda Voja Živanović (vidi tom I, knj. 8, dok. br. 5).

- 1) Izveštaj o radu,
- 2) Proglašenje međučetnog takmičenja u polit, vaspitnom radu,
- 3) Pitanje naše štampe,
- 4) Plan budućeg rada,
- 5) Razno.

Po prvoj tački iz podnetih izveštaja vidi se da predviđeni materijal za prošli period nije potpuno i detaljno obrađen, zato je rešeno da se i u sledećem periodu isti ponovi. U cilju što intenzivnijeg političkog rada, a i da bi se pokazale nove snage proglašeno je jednomesečno međučetno takmičenje u političko-vaspitnom radu. Takmičenje bi se održalo u broju održanih sastanaka komesara i delegata vodova, sastanaka sa četom i vodovima, o broju prorađenog materijala, o broju izdatih četnih listova, u broju napisanih članaka za bataljonski list, u broju održanih naučnih predavanja, kao i u broju naučenih recitacija, horskih pesama, skečeva, kao i održanih sastanaka čitalačkih grupa.

11. I. 1944 god. održan je sastanak komesara i političkih delegata u bataljonu sa ovim dnevnim redom.

- 1) Izveštaj o radu,
- 2) Izveštaj o stanju takmičenja,
- 3) Pitanje naše štampe,
- 4) Kult. prosvetni rad,
- 5) Plan za budući rad,
- 6) Razno.

Izveštaji su zadovoljavajući i rad će se nastaviti sa većim elanom.

Kult. prosvetni rad unutar jedinice dobro je organizovan i teče normalno. Istina prebacivanjem pojedinih drugova u VI brigadu i premeštanjem polit, komesara bataljona rad će za kratko vreme malo ramljati, dok se ponovo ne popune upražnjena mesta. Bataljonski Kult. prosvetni odbor izdaje do sada dva broja svoga lista »Posavski Partizan«. Uskoro će izaći i treći broj. Jedino bataljonski hor ne funkcioniše pravilno, pošto im nedostaje horovođe. Diletantska sekcija do sada je imala slabog uspeha, pošto i za nju nedostaje dovoljan broj stručnjaka. Čitalačke grupe dobro funkcionišu. Materijala ima dosta, koji se pribira iz naših listova i u našoj tehnici umnožava. Rad na prikupljanju dopisa organizovan je i materijala za bataljonske listove ima dovoljno. Stanje materijala za listove van bataljona još nije organizovano. Do sada je svaka četa izdala po jedan broj svojih četnih novina, u

kojima pišu članke svi borci i niži rukovodioci. Kvalitativno novine ne stoje bog zna kako, ali s obzirom da su to prvi brojevi verujem da će idući biti bolji.

PRIMEDBA.

Odnos drugova prema pozadini u ovom bataljonu u glavnom je pravilan. Isto tako i odnos pozadine prema vojsci potpuno je ispravan.

Zdravstveno stanje u bataljonu popravilo se, šuge ima vrlo malo, a vaši se povremeno pojavljuju. Pojačana je borba protiv njih parenjem odeli.

Ekonomsko stanje u bataljonu nije još potpuno rešeno. Problem obuče i odeće još nije rešen. Prehrana s obzirom da se borci hrane po kućama zadovoljavajuća je.

OPSTA OCENA.

Političko stanje u I bataljonu još uvek u mnogom ramlje. Razlog za to manja sposobnost samog komesara bataljona, koji nije umeo da primeni pravilnu metodu političkog rada i da organizaciono učvrsti Kult. prosvetni odbor, kao i da u njemu izvrši pravilnu podelu rada. Komesari četa kao i zamenci u ovom bataljonu relativno su slabiji te i sa te strane može se pravdati dosad nezadovoljavajući politički rad.

Od komesara odreda biće preduzeto sve moguće kako bi se ukazala potrebna pomoć političkim rukovodiocima ovog bataljona za ozdravljenje političkog stanja u ovom bataljonu.

Suprotno tome u II bataljonu našeg odreda politički rad daleko više je napredovao, zahvaljujući umešnosti i sposobnosti samog komesara bataljona, pa i nižih četnih rukovodioca. Upraznjena politička rukovodstva biće odmah popunjena tako da se ne bi osetio njihov nedostatak u jedinici i štetno odrazilo po samo političko stanje u bataljonu.

PRIMEDBA.

Ovoga puta nisam doneo dnevnik političkog rada po četama jer smatram da nije potrebno u svakom izveštaju njega donositi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
L. Ljubinković⁴

⁴ Lazar Ljubinković Saša

BR. 29

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG ODSEKA KOMANDE DRVARSKOG
PODRUČJA OD 23. JANUARA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA
NOVJ O POLITIČKOM RADU NA TERENU¹**

KOMANDA
DRVARSKOG PODRUČJA
— Politički odsjek —
Str. Pov. Br. 10
23 januara 1944 g.

**OTSJEKU ZA VOJNE VLASTI U POZADINI
V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE**

Politička situacija: Na teritoriji ove Komande područja politička situacija dosta dobra. Apsolutna većina naroda čvrsto je vezana i odana NOB. Ispoljavanje svoje privrženosti, odanosti i simpatija za NOV i NOP vidi se i osjeća pri odzivu na radove, karavane, u prenošenju i smještaju naših ranjenika i bolesnika, u davanju dobrovoljnih priloga, u smještaju i raspoređivanju naših jedinica, u davanju dobrovoljnih priloga, te prisustvovanju konferencijama i zborovima, te dalje svakodnevno ispoljavanje mržnje prema svima neprijateljima NO borbe u koje ubraja Nijemce, ustaše, četnike te izbjegličku vladu na čelu sa kraljem i da najveće zlo našem narodu dolazi od njih.

U pojedinim selima ima izuzetnih slučajeva gdje politička svijest nije na najvišem stupnju. Takovi se slučajevi mogu primjetiti u selu Trubaru opštine Cvjetnić, u selu Risovcu op. Krnjeuša i u nekom selu opštine Vodenica. Iz ovih sela pojedinci se slabije odazivaju na pozive u karavane i druge radove. Ovo se tumači zbog blizine neprijateljskih logora i upada u sela sa njihove strane te bi u tom slučaju narod morao se sklanjati i bježati.

Ostalih vidnih promjena u političkom pogledu nema.

Zborovi i konferencije: U svima selima održavane su konferencije, a međuvremeno održano je i nekoliko zborova kao i kulturnih priredaba. U zadovoljavajućem broju narod je prisustvovao konferencijama, zborovima i priredbama. Na konferencijama govoreno je o političkoj situaciji vanjskoj i unutrašnjoj, o prikupljanju dobrovoljnih priloga za vojsku, o rasrinkavanju izbjegličke vlade i kralja, o uspjesima naše voj-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24—1, k. 1762.

ske i Saveznika na svim frontovima. Na svima konferencijama čitane su radio vijesti i pojedini članci iz listova »Glas«² i »Naprijed«.

Održan je zbor u blizini B. Petrovca. Na tom zboru je bilo prisutnih oko 5.000 članova.³ Takođe je održan zbor na teritoriji Komande mjesta Lipa, u selu Dubovsku, na kojem je bilo prisutno 1.500 članova. Takođe je održan jedan zbor na teritoriji Komande mjesta M.⁴ Brod, koji je takođe dobro posjećen.

Štampa i radio vijesti: Primamo radio vijesti i časopise »Glas« i »Naprijed«. Ova se štampa čita i tumači narodu na konferencijama i ostalim skupovima. Narod sa oduševljenjem prati čitanje i tumačenje naše štampe i mnogo prati i oduševljavaju ga uspjesi naše vojske i Saveznika a posebno sa najvećim oduševljenjem sluša uspjehe Crvene Armije, njeno napredovanje i uništavanje Hitlerovih hordi.

Rad N.O.O-a i NOF-a: Iako je narod u ovim krajevima mnogo opterećen nastanjivanjem i prolazom naših jedinica, ranjenika i bolesnika, prebacivanjem hrane za jedinice i bolnice, prenošenjem ranjenika i bolesnika i ratnog materijala, ipak su N.O.O-i dosta dobro radili i izvršavali svoje zadatke. Pojedini N.O.O-i nijesu mogli izvršiti u cijelosti svoje zadatke i to u onim selima koja su u neposrednoj blizini neprijateljskih logora. Boje se neprijateljske ofanzive, te bi u tom slučaju morali se uklanjati ispred neprijatelja sa porodicom.

Djelatnost omladine i drugih organizacija: Omladina i druge organizacije dosta dobro rade i postavljene zadatke koji se od njih traže izvršavaju sa voljom i na vrijeme. Pomažu u radu N.O. vlasti u prikupljanju dobrovoljnih priloga, u prenošenju ranjenika i bolesnika kao i svakom drugom radu za NOB.

Aktivnost komande područja, mjesta,⁵ partizanskih i narodnih straža: Aktivnost komande područja u radu dosta je dobra. Naročito zadnjih 15—20 dana suviše je opterećena poslovima oko smještaja raznih ustanova, raspoređivanja bolnica, raznih jedinica, preuzimanjem, smještajem, raspoređivanjem i prebacivanjem ranjenika i bolesnika, ishranom ustanova, bolnica i jedinica, organizovanjem karavana i vozova za prenos

² Verovatno: »Glas slobode«, list 13, krajiške brigade (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 184, jedinica br. 2516).

³ Misli se na broj učesnika.

⁴ Martin

⁵ Pod komandom Drvarskog područja bile su sledeće komande mesta: drvarska, grahovska, martinobrodska, prekajska, petrovačka i lipska. Vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 20794/III, 1—77 (44)

hrane, ratnog materijala, opravkom zgrada za smještaj ustanova, kao i još drugih raznih poslova.

Svi ovi poslovi koji su iznenada iskršli pred ovu komandu područja u priličnoj su mjeri posvršavani, jer se je radilo dan i noć ne žaleći truda. Pri radu na ovim poslovima ova komanda bila je usko vezana sa svim narodnim vlastima. Na vrijeme su se prenosile direktive sa obrazloženjima na sve komande mjesta.

Odnos ove komande sa komandama mjesta i narodno-oslobodilačkim vlastima dobar je.

Aktivnost komanda mjesta takođe je dobra. Postavljene zadatke u priličnoj mjeri izvršavaju i rade u saglasnosti sa narodno-oslobodilačkim vlastima. I dalje se vrši rekvizicija stoke za potrebe N.O. vojske. Narod sa razumjevanjem prima rekviziciju. U administrativnom pogledu nije najbolji rad kod komanda mjesta.

Međusobni odnosi članova komanda mjesta dobar je, a takođe njihov odnos sa N.O. vlastima i antifašističkim organizacijama dobar je. Usko su povezani u radu sa N.O. vlastima.

Partizanske straže prilično rade i uzdižu se i dalje u političkom i vojničkom pogledu. Redovno se sa istima održavaju politički časovi kao i vojnički. Obilaze redovno svoje reone, suzbijaju krađu i pljačku, vrše kontrolu nad sumnjivim licima, nad prolaznicima, rade na prikupljanju karavana i drugih. U ovome radu potpomažu ih narodne straže. I sa narodnim stražanima održavaju se politički i vojnički časovi, kao i do sada.

Aktivnost okupatora, četnika i ustaša ne primjećuje se. Bilo je upada od strane četnika u selo Račić (komanda mjesta Lipa) radi pljačke, ali su povraćeni od naših snaga. Njihova se špijunaža u našoj pozadini nije primjetila.

Ekonomsko stanje. Najteže je ekonomsko stanje na teritoriji komande mjesta Lipa. Narod oskudjeva u hrani, a imadu osim toga izbjeglica u svojim selima oko 1.350 članova koji se stalno hrane od naroda. Osim toga narod na teritoriji te komande mnogo oskudjeva u stanovima za stanovanje. Bilo je oko 1.300 kuća, a danas ih svega ima oko 230. U pojedinim selima komande mjesta Petrovac⁶ osjeća se nestašica hrane i to u onim selima koje je grad potukao.

Ekonomsko stanje kod ostalih komanda mjesta srednje je. Ima nestašice životnih namirnica ali u manjoj mjeri.

⁶ Bosanski Petrovac

Zdravstveno stanje. Zdravstveno stanje je dosta dobro, i nema zaraznih oboljenja a niti smrtnih slučajeva. Osjeća se poboljšanje higijenskog života po selima.

Relejne stanice. Relejne stanice postoje i dosta dobro rade u prenošenju pošte od jedne do druge. Svaka relejna stanica ima dovoljan broj kurira ali su slabo obučeni i obućeni, što iz tih razloga teže ide prenošenje pošte zbog studeni.

*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik,
O.⁷ Marić

M. P.

Zamjenik,
si. otsutan

Komandant
..⁸

BR. 30

IZVEŠTAJ POZORIŠNE SEKCIJE PROPAGANDNOG ODE-
LJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 25.
JANUARA 1944. O RADU SLOVENSKOGA NARODNOG GLE-
DALIŠČA¹

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
ODELUENJE ZA PROPAGANDU
SEKCIJA ZA POZORIŠTE
Položaj, 25. jan. 1944.

IZVEŠTAJ O DOSADAŠNJEM RADU
SLOVENSKOGA NARODNOG GLEDALIŠČA

I. ZNAČAJ USTANOVE

Dana 12. januara 1944. Izvršni odbor Osvobodilne fronte izdao je odluku o formiranju Slovenskoga narodnog gledališča i naimenovanju njegovog rukovodstva i članova.²

⁷ Obrad

⁶ Potpis nečitak.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 87/111. Ovaj dokumenat je upućen Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

² Ovom odlukom Izvršnog odbora OF postavljen je za direktora Slovenskoga narodnog gledališča inž. arh. Filip Kumbatović a za dramaturga Mile Klopčič (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 438/1).

Prve pripreme za formiranje ove institucije počinju ranije, pre kapitulacije fašističke Italije, kada je Glavni štab NOV i POS pozvao slovenačke kulturne radnike na rad u brigadama i partizanskim odredima.³ Tom pozivu se odazvao veliki broj pozorišnih umetnika, koji su stupili u sastav naše vojske i počeli sistematski rad među vojskom i civilnim stanovništvom. Posle kapitulacije prilikom novih kulturnih radnika još se povećao, tako da je, i van okvira naših divizija, nastala prilično brojna pozorišna družina, koja je priređivala mitinge i pozorišne predstave po čitavoj oslobođenoj teritoriji. Među prve velike uspehe tog partizanskog pozorišta moramo brojati prvu predstavu Klopčičevog komada »Mati«⁴ na Zboru delegata slovenačkog naroda.⁵

Za vreme nemačke ofanzive na našu oslobođenu teritoriju⁶ svi pozorišni umetnici, zajedno sa kulturnim radnicima, vratili su se u sastav naših divizija i tamo nastavili svoj rad. Nova iskustva u tom radu u slovenačkim brigadama i nove potrebe posle sloma fašističke ofanzive doveli su krajem 1943. do savetovanja između Izvršnog odbora, Glavnog štaba i pojedinih pozorišnih stručnjaka, koja su nastavljena na I kongresu slovenačkih kulturnih radnika 4. i 5. januara 1944.⁷ i

³ Redakcija nije mogla da utvrdi kada je Glavni štab NOV i PO Slovenije pozvao kulturne radnike u Ljubljani da se priključe Narodnooslobodilačkoj vojsci, jer nije pronađen nijedan dokumenat o tome. Međutim, u zapisnicima sa sednica IOOF Slovenije nailazimo na podatke da je IOOF u julu i avgustu 1943. raspravljao o tome »da se pozovu na oslobođenu teritoriju članovi plenuma IOOF, odnosno da se ubrza dolazak plenumaša i svih onih istaknutijih slovenačkih ličnosti koje je IOOF pozvao k sebi« (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 432/1).

⁴ Pozorišni komad u jednom činu (vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 405, br. 5598 i 5599).

⁵ Zasedao je od 1. do 3. oktobra 1943. u Kočevju (vidi članak dr Toneta Ferencu »Nekaj doneskov k problematiki zbora odposlanec slovenskega naroda v Kočevju« u knjizi »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja«, izdanje Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Ljubljana, 1966, letnik VI, štev. 1—2, str. 401—411).

* Odnosi se na riemačku ofanzivu koja je započela 12. oktobra i, na teritoriji Ljubljanske pokrajine završila se 18. novembra 1943 (vidi tom VI, knj. 8, dok. br. 74 i 110).

⁷ Kongres kulturnih radnika održan je u Semiču (vidi Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, letnik VI, Ljubljana, 1966, kni. 1—2, str. 361). Inicijativu za saziv ovog kongresa dao je drug Boris Kidrič na 13. zasedanju Vrhovnog plenuma OF 21. septembra 1943. On je predložio da se organizuju konferencije oficira, kulturnih radnika, inženjera, pravnika, PFŽZ (Protifašistične ženske zveze — Antifašističkog fronta žena), ZSM (Zveze slovenske mladine — Saveza slovenačke omladine) i prosvetnih radnika, čiji je cilj bio da manifestuju pripadnost pojedinih profesija narodnooslobodilačkoj borbi. O tom kongresu bilo je reči i na sastancima IOOF 17. oktobra i 29. decembra 1943 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 432/1).

dovela najzad do odluke o formiranju Slovenskoga narodnog gledališća na oslobođenoj teritoriji, koju kontrolišu jedinice NOV i PO Slovenije.⁸

Iz ovog škrtog istorijskog opisa se vidi da je naše novoformirano pozorište tekovina naše oslobodilačke borbe, koja je znala privući napredne pozorišne talente u pučku sredinu naših brigada i spojiti stručni kadar profesionalnih glumaca sa novim talentima iz redova političkih aktivima i partizanskih boraca. Tako je nastala ustanova svoje vrste, koja svojim mitinzima i predstavama aktivno učestvuje u političkom radu vojske i civilnog stanovništva.

Sav dosadašnji rad ove mlade ustanove usmerava se na zadatak koji je ukratko naznačen već u samoj odluci Izvršnog odbora »da u vreme naše oslobodilačke borbe pruži narodnim masama pozorišnu umetnost i da iz samih narodnih masa podigne nove talente.«

II. RUKOVODSTVO I PRVI ČLANOVI

Za direktora Slovenskoga narodnog gledališća je IOOF naimenovao druga inž. arh. *Filipa Kumhatovića*, univerzitetskog docenta i književnika. Pod imenom *Filip Kalan* izdao je knjigu novela »Pustolovi«,⁹ objavio mnogo eseja i kritičkih sastava o domaćim i stranim piscima, prevodio za slovenačko pozorište i sarađivao u revijama »Modra ptica«¹⁰ i »Sodobnost«¹¹ kao pozorišni kritičar. U svom radu na slovenačkom univerzitetu u Ljubljani bavio se posebno naukom o zgradama. Poslednje dve godine, pre Hitlerovog upada u Jugoslaviju, predavao je na tehničkom fakultetu konstrukciju arhitektonskih modela, akvarel i crtanje za arhitekte. Za vreme italijanske okupacije fašisti su ga vukli po zatvorima; do kapitulacije rukovodio je organizacijom kulturnih radnika u Ljubljani.

⁸ IOOF je već na sednici 13. oktobra 1943. prihvatio predlog Borisa Kidriča, Petra i Josipa Vidmara Saše o formiranju Slovenskoga narodnog gledališća, a o realizaciji tog predloga bilo je govora i na sledećim sednicama (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 432/1).

⁹ Izdao izdavački zavod Hram, Ljubljana. Godina izdanja nije utvrđena.

¹⁰ Narodna književno-kulturna revija (mesečnik). Izlazila u Ljubljani od decembra 1929. do aprila 1941. U njoj su sarađivali najugledniji slovenački književnici.

¹¹ Nezavisna slovenačka revija koju su uređivali Ferdo Kozak, Slavko Leban i Josip Vidmar. Izlazila mesečno od januara 1933. do 1941. godine.

ni¹² a posle kapitulacije Italije bio je načelnik za zaštitu civilnog stanovništva u Upravnoj komisiji za oslobođenu slovenačku teritoriju.¹³

Drug Mile Klopčič, novi dramaturg našeg pozorišta poznat je po svojim pesničkim zbirkama »Plamteči okovi« (1924),¹⁴ koje je napisao u policijskom zatvoru, i »Preproste pesmi« (1934),¹⁵ koje su u Sovjetskom Savezu gotovo sve preveli na ruski jezik. Poznavajući lepih stihova jako cene njegove prevode, naročito Blokove »Dvanaestorice«,¹⁶ izabranih Puškinovih pesama i stihova Ljermontova. Na oslobođenoj teritoriji i po svim većim mestima slovenačke teritorije, gde su partizani mogli prirediti duže mitinge, njegovo ime je svakom detetu poznato po efikasnoj aktovki iz partizanskog života »Mati«, koju su prvi puta davali na Zboru delegata. Drug Mile Klopčič je član Vrhovnog plenuma OF.

Između novoimenovanih članova sigurno je najpoznatije ime Mateja Bora (Vladimir Pavšič), po svojim stručnim studijama slavista, po svom pisanju pre sadašnjeg rata poznat kao pozorišni kritik i esejista. U nekom svom seminarskom zadatku, koji još nije objavljen, on je, po svoj prilici, jedini između slovenačkih naučnika obradio čitavu slovenačku dramaturgiu od Linhart¹⁷ do Ivana Cankara. Današnja oslobodilačka borba probudila je u njemu pesnički talenat, i on prvi između naših kulturnih radnika pronašao svoj pesnički izraz. Već 1941. izašla je u ilegalnoj štampi njegova zbirka »Previharimo viharje«,¹⁸ koja je naišla na topao prijem među pristalicama OF kao i u samim partizanskim jedinicama. Bor je režiser SNG.

*Drugarica Marta Pavlin*¹⁹ je jedina slovenačka balerina koja među partizanima gaji narodni i umetnički ples. Po svom stručnom obrazovanju izražava solidnu evropsku tradiciju modernog umetničkog plesa, koju je u svojim stvaranjima izražavala karakterna balerina Mary Wigmann, a koju je kod

¹² O organizaciji kulturnih radnika u Osvobodilnoj fronti vidi članak Ferde Fišera »Organizacijske oblike in delovne metode slovenskih i kulturnih delavcev v Osvobodilni fronti v okupirani Ljubljani« u knjizi »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja« (izdanje IZDG u Ljubljani, letnik VI, Ljubljana, 1966, štev. 1—2, str. 353 — 361).

¹³ Odluku o Upravnoj komisiji izdao je IOOF 15. septembra 1943 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 438/1).

¹⁴ Izdala Proleterska knjižnica, Ljubljana, 1924, sveska II.

¹⁵ Izašle u zbirci »Slovenske poti«, sveska XIV. Izdala Tiskovna zadruga, Ljubljana, 1934. godine.

¹⁶ Prevod pesama Aleksandra Bloka izišao je u Ljubljani 1928. Izdavač nepoznat.

¹⁷ Tomaž Linhart.

Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 67, br. 835 i 836.

¹⁸ Schmidt

nas nastavljala poznati pedagog Meta Vidmar. Među partizanima ona je aktivno učestvovala na brojnim mitinzima u brigadama i među civilnim stanovništvom, koje je sa oduševljenjem prihvatilo njen ples.

Dva spretna i svestrano pozorišno obrazovana čoveka su drug *Smiljan Samec* i *Rado Simoniti*. Prvi je svojevremeno bio dramaturg u Ljubljanskoj operi, spretno prevodio brojne pozorišne komade i u partizanima napisao mnoge šaljive kuplete, koji su zbog svoje duhovite poente obišli čitavu partizansku teritoriju. Drugi je spretna horovoda koji je rukovodio ljubljanskim operskim horom, dirigovao u opereti i operi. Dok je postojala oslobođena teritorija, pre nemačke ofanzive, spretno je organizovao duvački orkestar. Sa tim orkestrom nastupio je na Zboru delegata slovenskog naroda.

Sestre Stritarove — Nada²⁰ i Bogdana — poznata su imena još od pre rata. Kao kvalitetne koncertne pevačice čuli smo ih u radio-emisijama, na gramofonskim pločama, na koncertnoj pozornici a i u operi. Prva ima jasan, prodoran koloraturni sopran a druga taman, jako melodičan alt, dva glasa koja ostaju u sećanju. Neke solo pesme koje su nastale u partizanskim redovima (npr. *Kajuh*²¹ — *Sturm*:²² *Mati poginulog partizana*; *Brejc*²³ — *Pahor*:²⁴ *Liričan marš* itd.) u njihovoj su interpretaciji postale stalan i svestrano omiljen repertoar naših mitinga. Bogdana Stritar je član Vrhovnog plenuma Oslobodilne fronte i udovica darovitog partizanskog kompozitora Franca Sturma, koji je izgubio svoj život u poslednjoj nemačkoj ofanzivi.

Drugovi Mario Kristančič i *Stane Česnik* su operski pevači, prvi tenor a drugi bariton. Pevali su na mnogim našim mitinzima pre ofanzive a i za vreme velikih pokreta naših brigada. Drugarica *Anica Čepe*, takode mlada sopranistkinja, slušalac ljubljanske muzičke akademije, poznata je ne samo po svom glasu, već i kao požrtvovan politički aktivista za vreme italijanske okupacije i kao borbena partizanka u našim brigadama.

*Drugovi Janez Jerman, Joie Gale, Lojze Potokar*²⁵ i *France Presetnik* su poznati karakterni glumci ljubljanske drame koji su i u partizanskim predstavama pokazali svoje recita-

²⁰ Vidmar

²¹ Karei DešLovnik. Poginuo 22. februara 1944. na Belim Vodama iznad šoštanja (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 8).

²² France Šturm. Poginuo 11. novembra 1943. u Iškombu Vintgaru.

²³ Jože Javoršek

²⁴ Karei Pahor

²⁵ Umro 17. juna 1964. u Ljubljani.

torsko i glumačko znanje, isto drugarica *Etna Stare*,²⁶ član Mariborskoga gledališča, *Vladoša Simčič* i *Joze Tiran*,²⁷ obojica odlični predstavnici najmlađe pozorišne generacije. Ova dramska ekipa sačinjavala je jezgro one pozorišne družine koja je pre nemačke ofanzive obišla čitavu našu oslobođenu teritoriju i izvela Klopčičevu »Majku«. Sa svojim drugovima iz opere bili su to prvi slovenački profesionalni glumci koji su svojim dramskim talentom služili partizanskoj stvari. Većina su već za vreme italijanske okupacije bili politički aktivisti u zamreženoj Ljubljani. Neki od njih su se upravo neposredno pre kapitulacije vratili iz zatvora i internacije, a za vreme ofanzive svi su radili u našim brigadama, gde i sada neki od njih obavljaju svoj propagadni rad, dok je manja grupa otišla na područje oslobođene teritorije, gde priprema predstavu za otvaranje Slovenskoga narodnog gledališča — Cankarevog »Kralja na Betajnovi.«²⁸

III. ORGANIZACIJA

Ratne okolnosti, saradnja civilnih i vojnih vlasti, kao temeljni organizacioni zakon našeg pokreta, i što je moguće tešnja povezanost između profesionalnih i novih, tek rađajućih se talenata diktirali su našem pozorištu organizaciju svoje vrste — podelu na razne pozorišne grupe, koje su dodeljene našim divizijama i našim područjima, tako da su u svakoj grupi zastupane različite pozorišne grane i saradnici sa različitim nivoima umetničke zrelosti. Tako svaka grupa sačinjava nekakvu zaključnu celinu, koja može da daje program na pristojnoj umetničkoj visini, koja je sposobna organizovati mobilizaciju novih talenata u brigadama i na terenu, koja može u drugarskom takmičenju da razvije svoje znanje i svoje sposobnosti i što je glavno — ne gubi živ dodir sa svakidašnjim životom i svakidašnjom borbom naših vojnih jedinica, koje su danas bez sumnje živo jezgro našeg naroda, jer je opšta mobilizacija povukla čitav zdravi i borbeni deo naših narodnih masa u vojnu službu.

Tako je nastalo pet osnovnih grupa:

- 1.) Glumačka grupa Slovenskoga narodnog gledališča, koju sačinjavaju sami profesionalni pozorišni umetnici. Oni sačinjavaju za sada jezgro naše ustanove. Njihov zadatak je pre svega taj da svojim predstavama daju stručni nivo našoj pozorišnoj umetnosti, da istovremeno ličnim pri-

²⁶ Umrlo 3. aprila 1967. u Ljubljani.

²⁷ Umrlo 19. marta 1965. u Ljubljani.

Održana 20. februara 1944. u Cniomelju Ividi dok. br. 104).

merom i praktičkim tečajevima vaspitaju nove talente koje smo mobilisali iz narodnih masa, i da svojim iskustvima pomognu graditi organizacione temelje budućem slovenačkom pozorištu u slobodnoj domovini.

- 2.) *Glumačka grupa Belokranjskog područja*, koja sačinjava nekakvu prvu naraštajnu grupu našeg pozorišta. U njoj radi 9 drugova, koji su sakupljeni iz najrazličitijih društvenih slojeva — od studenta i službenika p^a do zanatlije i radnika. Veći deo tih drugova ima nameru da i posle oslobođenja posveti svoj dramski talenat profesionalnoj glumu. Svoje uloge, svoje recitatorske i pevačke tačke pripremaju prema uputstvima i pod nadzorom svojih profesionalnih drugova, tako da njihov rad predstavlja istovremeno školovanje i praktičan nastup.
- 3.) *Glumačke grupe u XIV, XV i XVIII diviziji* sastavljene su prema principu upotrebljivosti koji smo već gore opisali; obično talco da za umetničko rukovođenje odgovara drug koji ima potrebno literarno znanje i bar minimalnu režisersku spretnost; za muzičko rukovođenje muzičar koji je savladao osnovno znanje u kompoziciji i dirigentskim poslovima, za pratnju pevačkih i recitatorskih tačaka dodeljen je [grupi] spretan harmonikaš, a ostali ansambl sačinjavaju bar dva pevača i dva dramska glumca •ili recitatora. Taj umetnički aktiv može da daje samostalne predstave, a za širi program traži odgovarajuće saradnike u propagandnom kadru i u četama dotičnog bataljona odn. brigade, tako da istovremeno obavljaju nekakvu mobilizaciju narodnih talenata.

IV. REPERTOAR

Idealni repertoar za kojim teži organizacija našeg pozorišta je, dakako, takav program u kome bi davali što je moguće više takvih komada koji bi ispunili celo veče. S obzirom na nedostatak odgovarajućih dramskih tekstova (pri našem razmeštaju glumačkih snaga i uz minimalno vreme za pripremanje) odredili smo, u dogovorima sa pojedinim grupama, ovaj početni repertoar:

1. Cankarev »*Kralj na Betajnovi*«, uz tumačenje uloga glumačke grupe Slovenskoga narodnog gledališća.
2. Cankarev »*Hlapec Jernej*«, u novoj dramatizaciji i tumačenju uloga glumačke grupe Belokranjskog područja.
3. Tri originalna komada u jednom činu, partizanskog autora, u tumačenju glumačke grupe Slovenskoga narodnog

gledališća. Od ovih su pripremljena već dva komada — *Mile Klopčič*: »*Mati*« (u novoj preradi), *Matej Bor*: »*Sinov strel*« (u novoj preradi).

4. Tri kratka partizanska skeča, kakve trebaju za svoje mitinge glumci u brigadama. Pripremaju ih glumci Belokranjskog područja. Prva tri skeča koje pripremaju su:

Matej Bor: »*Gospod Lisjak*

Tone Seliškar: »*Ubeznik*«³⁰

Matej Bor: »*Ječa se je odprla*«.

5. *Veče recitacija i pesama najboljih partizanskih stvaranja*. To veče treba da predstavlja značajan presek kroz snovanje naših umetnika u partizanima. U obzir dolazi pesma, kratka poetična proza, solo pesme i pesme za muški i mešoviti hor. Autori kojima smo se obratili za izbor tekstova jesu ovi:

Jože Vidmar, Edvard Kocbek, Maks Snuderl, Mile Klopčič, Matej Bor, Kajuhov Tonč, Filip Kalan, Tone Seliškar, Jože Udovič, Jože Brejc, Božo Vodusek, Smiljan Samec, Vlado Kiauta, Franc Bevk, Bogomir Magajna,³¹ M. Korošec, Janez Perovšek, Vida Brest,³² dr Anton Pesnik³³ (književnici),

Karei Pahor, Maks Pirnat³⁴ Drago Cvetko, Ciril Cvetko, Sveto Marolt,³⁵ Marjan Kozina,³⁶ Janez Golob (kompozitori).

Ovo veče pripremaju članovi glumačke grupe Slovenskoga narodnog gledališća.

6. *Recitativno veče sa solo pesmama i horovima najboljih slovenačkih klasičnih tekstova od Prešerna do Cankara*.

Ovaj program pripremaju članovi Belokranjskog okruga, prema uputstvima i uz stručni nadzor članova Narodnoga gledališća, na sličan način kako pripremaju gore pomenute brigadne skečeve. Njihov nastup u ove dve večeri predstavlja nekakav prijemni ispit za slovenačku Taliju: one glumce, pevače odn. recitatore koji na tim večerima budu pokazali naročitu darovitost nameravamo na posebnom tečaju stručno obrazovati i primiti ih za članove pozorišta.

²⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 67, br. 838.

^M U zbirci »Ječa se je odprla« (vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 476, br. 6568).

³¹ Dr Bogomir Magajna, književnik i lekar. Umro 27. marta 1963. u Ljubljani.

³² Majda Peterlin

^M Oton Župančič. Umro 11. juna 1949. u Ljubljani.

³⁴ Pogrešno; treba: Pirnik.

^M Prilikom proboja 14. divizije NOV i POJ kroz nemačke zasede na putu šoštanj — Crna kod Ravna teško ranjen, pao je u ruke Nemaca. Str'eljan, kao talac, 7. maja 1944. u Zagorju (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 8).

³⁶ Umro 19. juna 1966. u Novom Mestu.

Ovih šest predstava sačinjava početni repertoar našeg pozorišta, prvo proveravanje mladih glumačkih snaga u sistematskom tumačenju naših najboljih dramskih tekstova. Pri podeli uloga uveli smo princip *duple podele*: svaku ulogu odn. recitaciju pripremaju uvek istovremeno dva glumca. Ovaj princip uveli smo iz dva razloga: 1. praktično iskustvo (zamena druga koji se razboleo ili je odsutan), 2. princip drugarskog takmičenja (umetnički nivo pojedinih stvaranja raste samo u stalnoj izmeni najboljih umetničkih pronalazaka i iskustava pojedinih drugova).

7. *Repertoar divizijskih, odn. brigadnih grupa* obuhvata vremenski kraće komade, pošto tehnička i umetnička sposobnost ovih grupa zahteva kraće skečeve (vidi tačku 4), narodnu pesmu, efikasnu partizansku pesmu, politički kuplet prema dnevnoj potrebi (u poslednje vreme je veliki broj spretnih pesama u okviru političke kampanje za popularizaciju AVNOJ-a³⁷ itd.).

Rukovodstvo pozorišta teži za tim da može stalno kontrolisati rad pojedinih divizijskih grupa i snabdevati ih najboljim tekstovima i notama koji odgovaraju toj svrsi. Mnogo očekujemo od obe gore pomenute večeri recitacija i od skečeva (tačka 4). Iskustva sa ove dve predstave moći ćemo s uspehom preneti divizijskim grupama.

Zbog stalnih i dugotrajnih pokreta naših brigada, ovako tesna saradnja i kontrola divizijskih grupa svakako je prilično otežana, te vlada ponegde uspela a ponegde manje uspela partizanska improvizacija pri priredbama — mada je upravo ova potreba za neprestanom improvizacijom onaj momenat koji daje stalni podstrek tim grupama.

V. MOBILIZACIJA NARODNIH TALENATA

Da bismo i u vreme rata podigli iz narodnih masa nove umetničke snage i istovremeno podigli već poznate talente na viši umetnički nivo, pripremamo kratak pozorišni tečaj koji bi slušaocima protumačio osnovne pojmove pozorišne umetnosti a rukovodstvu pružio priliku da izrazitiije talente obrazuje na novom produžnom kursu za usavršavanje stručno sposobnih članova narodnoga pozorišta.

Od tog postupka očekujemo dvoje:

1. da ćemo dobiti nove kvalitetne glumce za posleratni period, jer će posle oslobođenja sigurno nedostajati odgovaraju-

³⁷ Vidi napomenu 15 uz dok. br. 1.

ći pozorišni naraštaj koji bi dorastao opširnim umetničkim i organizacionim zadacima u slobodnoj domovini;

2. da će apsolventi naših tečajeva s većim stručnim znanjem i većom organizacionom umešnošću obavljati svoj umetnički i propagandni rad u vojsci kada se posle završenih ispita vrate u svoje jedinice.

Tečaj će obuhvatati oko 20 dana celodnevnog izučavanja sa zaključnim ispitom i nastupom. Drugovi koji s uspehom obave završne ispite dobiće naziv kandidata Slovenskoga narodnog gledališća i imaće pravo na tečaj za usavršavanje, iz kojeg bi izašli kao članovi. Pošto završe kurs, drugovi se vraćaju u svoje vojne jedinice i na osnovu svojih novih iskustava i uput-punjenih stručnih sposobnosti izvode *ново regrutovanje narodnih* talenata u brigadama. Tako možemo postepeno izvesti mobilizaciju pozorništinskih talenata u čitavoj našoj vojsci na nov, narodni, demokratski način, ne ometajući sastav, pokrete i borbenu sposobnost naših operativnih jedinica.

Nastava sadrži, u glavnim crtama, ovaj program:

Analiza tekstova, dramaturški rad u pozorištu, ocrt istorije teatra, kratka uputstva o principima inscenacije i *kostimiranju* (predavači: drugovi Matej Bor, Mile Klopčič, inž. arh. Branko Simčič i inž. arh. Filip Kumbatović).

Deklamacija i izgovor (drug Tiran).

Mimika i igra (drug Gale).

Nekoliko drugova već imamo u evidenciji za ovaj pozorišni tečaj, i to:

6 drugova iz grupe Belokranjskog područja,

4 druga iz XV divizije,

2 druga iz XIV divizije,

3 druga sa terena.

Prilikom raspisa primi ćemo još po jednog pitomca iz svake brigade, tako da će tečaj imati 20 do 25 ljudi. Tečaj ćemo raspisati odmah posle predstave koja se održava povodom otvaranja Slovenskoga narodnog gledališća.

VI. RASPIS ZA NAJBOLJI DRAMSKI TEKST

Krajem januara izaći će raspis Slovenskoga narodnog gledališća za najbolji dramski tekst, koji se može u današnjim ratnim okolnostima izvesti na sceni. Za to su potrebni ovi uslovi:

1. Umetnički kvalitet.

2. Stvar mora biti napisana jednostavno i jasno u narodnom duhu.

3. Poželjno je ili malo osoba ili da komad bude tipična zborna igra, u kojoj može, bez dužih priprema, da učestvuje vojska iz brigada ili narod na terenu.

4. Jednostavna i jednoobrazna inscenacija.

5. Tema neka tretira problem iz današnje oslobodilačke borbe.

6. Žiri sačinjavaju: 1 član IOOF, 1 član CK KPS, 1 član rukovodstva Narodnoga gledališča, 1 glumac, 1 muzički stručnjak.

VII. TERMINI ZA PREDVIĐENI RAD

Predstava povodom otvaranja Slovenskoga narodnog gledališča (Cankarev »Kralj na Betajnovi«) predviđena je u vreme između 10. i 15. februara 1944.

Pripremni pozorišni tečaj trebalo bi da traje od 10. februara do 17. marta 1944.

Raspis za najbolji dramski tekst od 1. februara do 15. marta 1944.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dramaturg:
Mile Klopčič

Za Slovensko narodno gledališče
Direktor:
Inž. Filip Kumbatovič

BR. 31

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO SLOVENIJE OD 26. JANUARA 1944. PROPAGAN-
DNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O RADU
ODELJENJA I RAZVOJU KULTURNO-PROPAGANDNOG RA-
DA U JEDINICAMA NOV I POS OD 1941. DO 1944. GODINE¹

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
Položaj, 26. 1. 1944.

IZVEŠTAJ
PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I
POS PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA
NOV I PO JUGOSLAVIJE

I. Istorijat.

Kada su se 1941. godine u našim šumama pojavile prve četice narodnih osvetnika — partizana da bi s puškom u ruci započele neumitnu borbu protiv fašističkih zločinaca koji su između sebe podelili slovenačku zemlju, — uslovi za opstanak i život partizana u našoj zemlji bili su jako teški. Okupator je preplavio našu zemlju sa desetinama hiljada svojih vojnika; međutim, slovenački čovek još nije bio nacionalno probuđen. Domaća reakcija i velikosrpski vlastodršci, pomoću svojih žandarima, za 20 godina postojanja Jugoslavije učinili su ga pasivnim. Nekada se nadao da će u Jugoslaviji dočekati slobodu i pravdu, a bio je razočaran i prevaren, zato je aprila 1941. godine, prilikom sloma Jugoslavije, stajao usred razvoja tragičnih događaja gotovo zadovoljan što je došlo do rasula. Okupacija od strane fašista, doduše, jako ga je pogodila. Njene štetočinske posledice ubrzo je osetio svuda i tada je svim svojim bićem zaželeo nekuda van ali nije znao ni kuda, ni kamo. Zeleo je i nadao se pomoći sa strane, a sam je hteo ponizno i pognutih leđa da čeka slom fašizma.

U tim mračnim vremenima je kulturno-prosvetni i propagadni rad u jedinicama bio neorganizovan. Ukoliko se obavljao, obavljao se, rekao bih, spontano i prema potrebama, i bio je ovisan od mnogih okolnosti. Partizanska jedinica koja

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku u Arhivi IZDG u Ljubljani, f. 88/1.

- Slovenačku teritoriju podelile su između sebe Nemačka, Italija i Mađarska (vidi kartu, prilog 2, knjizi VI toma Zbornika).

se stalno nalazila na maršu stalno u borbama, nije imala ni vremena, ni potrebe za kulturno-vaspitnim i propagandnim radom. Ako se, međutim, jedinica duže vremena odmarala, nastale su potrebe koje su same diktirale program i istovremeno su same pronašle kulturnog ili propagandnog radnika. Kulturni i propagandni rad mogao se obavljati ma gde i kad god, zbog toga što je, među prvim partizanskim borcima, otišlo u šume mnogo napredne inteligencije, naročito akademski obrazovanih ljudi, koji su mogli da obavljaju ovakav rad.

U to vreme nastale su prve partizanske pesme i prve beletrističke crtice koje govore o partizanskom životu.

To je bila prva faza propagandno-kulturnog rada.

Osvobodilna fronta slovenačkog naroda, koja je u međuvremenu sve više dobivala opštenarodni karakter, postepeno je promenila slovenačkog čoveka.³ Probudila je u njemu narodnu svest, borbenost, odlučnost, požrtvovnost. Slovenački narod je postepeno prelazio sa pozicija pasivnosti i čekanja u šančeve kao borac koji želi sam sebi da kuje sreću.

Slovenački narod je otvorio oči, pogledao je radoznalo u svet, i sad ga je trebalo učiti. Želeo je sve da zna. Nije se više zadovoljavao samo nagoveštenjima i mišljenjima, već je tražio dokaze za izlaganja. Novi ljudi koji su dolazili u partizane donosili su tu žudnju za učenjem i trebalo im ju je nasititi.

Proleće 1942. znači za istoriju slovenačkog narodnooslobodilačkog pokreta jedno od najznačajnijih razdoblja. To je, naime, vreme masovnog stupanja slovenačkih narodnih masa u OF, kada nije bilo sela u kome OF ne bi imala svojih terenskih odbora. Partizanske jedinice kretale su se već po selima, zaposedale ih i ostajale u njima duže vremena. Tada se pojavila potreba za organizovanim kulturnim i propagandnim radom. Taj rad se u početku ograničavao pre svega na pisanje parola po selima, na političko-vaspitne govore propagandista, koji su inače bili borci, a propagandni rad bio im je poveren samo tada kada se jedinica nalazila u selu.

U proleće 1942. su partizanske jedinice oslobodile i zaposele velik deo takozvane Ljubljanske pokrajine,⁴ koji su dr-

³ Najpre je, 27. aprila, formirana Protifašistička fronta. Ona je zatim, kad je Nemačka napala na Sovjetski Savez, te su u Sloveniji sazreli uslovi za oružanu borbu protiv okupatora, dobila naziv: Osvobodilna fronta slovenskega naroda. (Opširnije o tome vidi članak Franca Skerla »Vloga in pomen Osvobodilne fronte« u knjizi »Prispevki«, letnik VI, Ljubljana, 1966, str. 149 — 215).

⁴ O slobodnoj teritoriji, koju su u proleće 1942. stvorile partizanske jedinice u tzv. Ljubljanskoj pokrajini (tj. na teritoriji Slovenije koju je okupirala Italija) vidi napomene uz dokumente broj 88 i 102 u 2. knjizi VI toma Zbornika.

žale i kontrolisale sve do letnje italijanske ofanzive.⁵ U takvim okolnostima morao se razviti i propagandni i kulturno-vaspiti- ni rad. Propagandisti u vojsci su tada već izdavali više brošura i periodičnih listova; po jedinicama su se održavala prosvetna i kulturno-vaspitna predavanja, bili su uvedeni obavezni mi- tinzi za vojsku i stanovništvo. Na mitinzima su, pored poje- dinih recitatora, nastupali i horovi recitatora. Te horske re- citacije nailazile su na velik odjek u narodu i služile su kao snažno kulturno-prosvetno pa i propagandno sredstvo.

U to vreme nastala je i grupa pozorišnih glumaca — di- letanata koji su dosada bili obični partizani i od onih nepo- znatih ljudi koji su u mirno doba nastupali po provincijskim, varoškim i mesnim diletantskim pozornicama.⁶

Period od proleća 1942. godine do velike italijanske ofan- zive znači rađanje organizovane propagande, organizovanog kulturno-prosvetnog rada.⁷ U tom periodu nastalo je mnogo pesama, naročito u partizanskim jedinicama, među partiza- nima koji do tada nisu pisali pesme. Snaga narodnog talenta došla je u tom periodu do izraza, i dala našoj vojnoj poeziji i prozi nekoliko prekrasnih ostvarenja. Većina literarnih ostva- renja tog vremena nosi, međutim, pečat suviše velike bomba- stičnosti, koja je, razume se, s obzirom na veličanstveni ko- rak slovenački narod, kojim je pošao u oslobodilačku borbu.

⁵ Odnosi se na tzv. treću neprijateljsku ofanzivu, koja je trajala od 16. jula do 4. novembra 1942 (vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 173, knj. 4, dok. br. 10, 13, 14, 20, 24, 46, 75, 87, 151 i 181).

⁶ Ova grupa pozorišnih glumaca poznata je pod imenom »Agitteater 1942«. Formirana je odlukom Izvršnog odbora OF krajem juna i početkom jula 1942. Njeno sedište je bilo u Starom Logu, na drumu Dvor — Kočevje. Grupom je rukovodio Janez Kardelj. Članovi grupe bili su: Drago Blanč, Marijan Kovič, Ivan Rob, Emilijan Cevc, Urška — Francka Herz, Milan Apih i Emil Jager. Tekstove za njih su pripre- mali Milan Jare i Matej Bor (Vladimir Pavšič). Rad grupe sprečila je italijanska ofanziva. Iz nje su se spasli Ivan Rob i Milan Apih, a zaro- bljeni su Emilijan Cevc i Emil Jager. Rat su preživela samo poslednja troj ca. (Vidi uvod Viktora Smoleja u knjizi »Izabrana dela Ivana Ro- ba«, založba Obzorja, Maribor, 1965, str. 73 — 79, 85 i 86 i rukopis Fer- de Fišera »Partizanska dramatika«, str. 21 i 22, u Arhivu IZDG u Ljubljani).

⁷ Redakcija nije uspela da pronade nijedan dokumenat koji bi govorio o samoj organizaciji propagande u jedinicama NOV i POS u ovom periodu, ali se iz različitih dokumenata vidi da je kulturno-propagandni rad bio organizovan i da su jedinice bile aktivne na tom po- lju (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 432/11. U referatu Petra Strugara (Franca Leskoškega) na savetovanju Komunističke partije Slovenije, od 5. do 8. jula 1942. u Kočevskom Rogu, govori se i o agitaciono-propa- gandnom radu u jedinicama i o njegovim konkretnim vidovima delat- nosti (vidi knjigu »Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji«, izdanje Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, knj. 2, Ljublja- na, 1964).

shvatljiva i opravdana. Čitav narod pošao je tada u borbu sa maksimalno razvijanim osećanjem i strastima. Naša zemlja odjekivala je od pokliča na borbu, na buđenje i od uzvikivanja borbenih parola, što se nužno moralo ograziti i u literaturi.

Slovenački narod postao je u tom periodu fanatično borben, a poezija koja se radala fanatično udarna.

Ovo vreme takođe pretstavlja uspon u kulturnom pogledu, od malog ka velikom, od sporog ka brzor»; od individualnog ka zajedničkom. Narod je menjao svoja tradicionalna etička načela i počeo da karakteriše našu borbu kao najplemenitije, najetičkije delo, dok je izdajstvo narodnih interesa i neborbenost — pa makar [ta neborbenost] došla od te kako uspele strane⁸ — osudio kao neetičko, kažnjivo.

Preobražaj narodnog karaktera počeo se odražavati i u našim kulturnim ostvarenjima. Pojavile su se mnoge pesme protiv narodnih izdajnika, špekulanata, sredinaca⁹ i onih koji stalno sede u zapećku.

Treća faza, koja se vuče od velike italijanske letnje ofanzive sve do druge polovine zime 1943. godine, znači teško vreme za probuđeni slovenački narod. Na stotine hiljada fašističkih divljaka su u ofanzivi pljačkali i ubijali po našoj zemlji. Čitava sela bila su spaljena, čitava naselja poubijana ili odvedena u internaciju, zatvori su bili prepuni naših najboljih ljudi. Oslobođena teritorija bila je većim delom ponovo zaposednuta od okupatora i život u našoj zemlji zastao je i zamro. Preplašeni narod ostao je skamenjen nad užasnim zločinima koji su mu pričinjeni, bio se prepao i stao.

Po svim većim mestima su svakog dana odjekivali hici kojima su ubijali taoce.¹⁰ Italijanski okupator je svaku akciju partizana kažnjavao ubijanjem nekoliko nevinih ljudi, i slovenački čovek je počeo da izbegava kontakte sa partizanima.

Od doduše nije promenio svoje ubeđenje u opravdanost i ispravnost oslobodilačke borbe, nije promenio mišljenje koje je imao o beloj gardi, koja je tada počela aktivno i otvoreno sarađivati sa okupatorom, ali ga je preplašilo masovno istrebljenje Slovenaca, zato se hteo pritajiti.

Pred našu propagandu postavio se tada zadatak ubediti narod da u borbi ne sme popustiti, već da mora ići čvršće na-

⁸ Verovatno se misli na ljude od kojih se nije mogla očekivati borbenost.

⁹ O »sredincima« vidi brošuru Borisa Kidriča »Zlata sredina« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 404, jedinica br. 5588).

¹⁰ Italijanski visoki komesar za Ljubljansku pokrajinu Emilio Gracioli (Grazioli) i komandant italijanskog 11. armijskog korpusa general Roboti (Robotti) izdali su 24. aprila 1942. proglas o streljanju talaca. Prvi taoći streljani su 28. aprila 1942 (vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 163 i 164).

pred ako želi postići pobjedu.¹¹ Kada je partizanska jedinica zaposela selo, propagandisti su se počeli ponovo služiti nekadašnjim načinom propagande, tj. pisanjem parola, noćnim sastancima, brzim skupovima i recitovanjem pesama.

U četvrtom periodu, koji započinje krajem zime 1943. godine i produžava se do sloma Italije, propagandni i kulturni rad jako se podigao. Italijanska vojska, moralno jako propala, povukla se u svoje bunkere, i slovenačka oslobodilačka vojska ponovo se nastanila u selima u nizinskim predelima.¹²

Propagandno-statistički odsek, koji je na osnovu potreba formiran pri Glavnom štabu NOV i POS,¹³ počeo je organizovati sistematsku propagandu. Povoljne prilike u zemlji rodile su potrebu za profesionalnim kulturnim kadrovima koje je Glavni štab malo pre kapitulacije Italije pozvao u vojsku.¹⁴

Neposredno pre sloma Italije stiglo je u vojsku mnogo kulturnih radnika, naročito iz Ljubljane. Pozivu Glavnog štaba odazvalo se gotovo pola slovenačkog pozorišta, više kompozitora, slikara, pesnika i pisaca, novinara. Svi su oni došli među partizane, gde su započeli svoj kulturni i propagandni rad.

Odlazak slovenačkih kulturnih radnika iz Ljubljane imao je takođe značajan politički odjek. Politička sredina, koja je pokušala da tvrdi da se u njenim redovima nalazi cvet slovenačke kulture, bila je tim odlaskom kulturnih radnika naročito uterana u laž. Mnogi lakoverni ljudi, koji su bili bliski sredini, upoznali su tada mračne ciljeve tih sredinaca i zato su se udaljili od njih i priključili se OF.

Slovenačko pozorište, npr., bilo je odlaskom nekoliko glumaca tako oslabljeno, da drama nije bila u stanju da prikaže na pozornici iole vrednu predstavu. Za reakciju je to postao značajan problem. Želela je da niko ne govori o odlasku pozorišnih glumaca. Međutim, kada je davala neku predstavu, došlo je među posetiocima pozorišta do živih diskusija o tome koliko bi bolje predstava bila izvedena ako bi nastu-

¹¹ Sačuvan je dokumenat Izvršnog odbora OF od 19. septembra 1942. koji govori o političkoj kampanji za uklanjanje negativnih posledica neprijateljske ofanzive i uopšte o agitaciono-propagandnom radu (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 432/11).

¹² O ovom periodu, u kome jedinice NOV i POS prelaze u ofanzivu i ponovo stvaraju oslobođenu teritoriju, kao i o stanju italijanske vojske vidi tom VI, knj. 5. i 6.

¹³ Redakcija nije uspela da pronađe naredbu o formiranju Odseka za propagandu i statistiku pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije. Ovaj odsek se prvi put pominje u uputstvima političkog komesara Glavnog štaba NOV i POS od 4. jula 1943 (vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 36). Rukovodilac odseka je bio Jože Mazovec.

¹⁴ Vidi napomenu broj 3 uz dok. br. 30.

pali glumci koji su otišli u partizane. Na stotine ljudi govorilo je o tome. Ako pozorišna uprava komad nije prikazala na pozornici, ljudi su opet govorili da je tome kriva činjenica što su glumci otišli u partizane.

Isto je bilo sa slikarima. Najpoznatiji, najpopularniji slikari otišli su u partizane, i građanin je gundao ako je neko govorio s njim o slikama, ako je neki slikar izlagao: tobož, otkako su najbolji otišli u partizane, nema na tržištu više dobre slike.

Kod pesnika i pisaca bilo je nešto drukčije. Oni su već u jesen 1941. godine proglasili ćutanje kulturnih radnika »kulturni molk«,¹⁵ i toga su se dosledno pridržavali svi napredni slovenački literarni radnici i na taj način čitavo vreme otvoreno manifestirali svoje simpatije za oslobodilačku borbu slovenačkog naroda. Ali i njihov odlazak bio je politički događaj koji je razdrmao Ljubljano. Bela i plava garda pucale su od besa. Da bi smanjile svoj poraz, počele su književne radnike koji su otišli u partizane sistematski ismejavati na taj način što su u svojim novinama naširoko piskarali o lošim moralnim i umetničkim kvalifikacijama tih književnika. Izvukli su iz zaborava poneki greh mladosti, koji su naduvali i svojim dodacima uvećali da bi opravdali svoje piskaranje. Ljubljana se, međutim, smejala. Ona je, naime, znala da reakcija razbacuje svoj obešenjački humor upravo tada kada je najjače pogođena.

Odlazak slovenačkih kulturnih radnika iz Ljubljane predstavljao je za belu i plavu gardu snažan udarac. Na novim položajima, među partizanskom vojskom, slovenački kulturni radnici su se više ili manje dobro držali. Sve brigade i svi bataljoni dobili su ovoga pula svoje propagandne odseke kojima su bili dodeljeni vešti propagandisti i iskusni kulturni radnici. Na taj način se propagandni i kulturni rad visoko podigao. Četni i bataljonski listovi neprestano su se razvijali dalje a usavršavao se i njihov sadržaj. Nicali su bataljonski i

¹⁵ Prvi takvi otpori okupatoru javljaju se već u proleće 1941, kada su uredništva pojedinih revija odbila d&lje izdavanje (vidi »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja«, 1966, knj. 1—2, str. 368 — rasprava dr Maksa Šniiderla). Očuvan je letak iz jula 1941 (verovatno izdanje organizacije OF) koji poziva, pored-opšte sabotaže, na bojkot priredaba, koncerata, filmova i pozorišnih predstava (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — narodnoosvobodilni tisk — u daljem tekstu: NO tisk). Međutim, na drugom plenumu kulturnih radnika u OF, krajem januara ili početkom februara 1942, prihvaćena je rezolucija o tzv. »kulturnem molku« koju je objavio »Slovenski poročevalec« 6. aprila 1942. godine. (Opširnije o »kulturnem molku« vidi raspravu Ferde Fischerà »Organizacijske oblike in delovne metode slovenskih kulturnih delavcev v Osvobodilni fronti v okupirani Ljubljani«, koja je objavljena u knjizi »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja«, 1966, knj. 1 — 2, str. 358).

četni pevački horovi kojima su rukovodili iskusni horovođe i kompozitori. Svaka veća vojna jedinica dobila je, naime, horovodu, koji je obilazio bataljone, gde je organizovao i vodio pevačke horove, a i muzičko vaspitanje uopšte.

Ponovo su se formirale pozorišne grupe, ovoga puta od profesionalnih glumaca, koje su se podelile u tri dela da bi bile pokretljivije. Slikari su sarađivali u brigadnim tehnikama, koje je propagandni odsek počeo svuda osnivati, i partizanski listovi počeli su da izlaze ukusno ilustrovani. Brigadne tehnike izdavale su takođe propagandne letke u slikama pa i karikature. Takođe se praktikovalo da svaka jedinica ima obavezno svoju harmoniku a fotografi su počeli da sistematski fotografiju značajne vojne događaje i osobe.

Rad propagandnog odseka bio je u punom procvatu prilikom kapitulacije Italije, kada za propagandni i kulturno-vaspitni rad u našoj vojsci počinje peti razvojni period. U tom razvojnem periodu započelo je za propagandiste NOV i PO Slovenije razdoblje nepreglednih mitinga, koje je trebalo održati za vojsku i civilno stanovništvo. Svaki propagandni odsek priređivao je mitinge jedan za drugim, svaki propagandni odsek priređivao je večeri recitacija i kulturno-prosvetne časove. Oslobođena teritorija bila je žedna kulturno-prosvetne hrane.

U to vreme broj kulturno-prosvetnih kadrova u našoj vojsci umnožio se novim snagama koje su stigle u partizane prilikom sloma Italije. Propagandni otseci u divizijama, brigadama i bataljonima tako su se popunili, da je, pored rukovodioca odseka, bilo u svakoj većoj vojnoj jedinici još nekoliko šefova pojedinih sekcija. Sve divizije imale su i jake kulturne grupe sastavljene od pesnika, pisaca, recitatora, koji su bili udruženi u pozorišnu grupu. Te grupe su bile sposobne da izađu na pozornicu na svakoj većoj priredbi. Tada su im u oslobođenim selima, varošicama i varošima bile otvorene sale raznih društvenih domova, gde su mogli nastupati.

Brigadne i divizijske tehnike sada su se jako usavršile. Počele su izdavati brošure, sveske partizanskih pesama, dnevni radio-vesnik, zidne novine. Slikari su izrađivali velike letke o vojnim uspesima na domaćim i stranim bojištima. Muzičari su komponovali više partizanskih pesama koje je narod na oslobođenoj teritoriji već i pevao. Muzičari su u to vreme dobili važne zadatke. Pored svakidašnjeg rada, koji se sastojao u rukovođenju pevačkim horovima i komponovanju, imali su zadatak da skupljaju melodije za partizanske pesme, naime, one melodije koje su nastale bogzna gde i od bogzna kojeg autora. Imali su da pripreme partizansku pesmaricu a u međuvremenu da sakupljaju i staro folklorno bogatstvo.

U to vreme bilo je uvedeno svakodnevno vojno dopisništvo u obliku vojnih vesti. Propagandni odsek postavio je u vojnim jedinicama posebne vojne dopisnike.¹⁶ Njihov zadatak je bio da učestvuju u vojnim akcijama i o njima ukratko informišu propagandni odsek Glavnog štaba, koji je te vesti upotrebljavao za listove i za izdavanje dnevnog biltena.

Foto-sekcija se u to vreme znatno proširila. Imala je svoje foto-reportere gotovo u čitavoj vojsci. Oni su joj slali fotografske snimke, koje je sekcija razvijala ft svom sedištu, umnožavala ih i od njih spremala arhiv. Sekcija je, pored foto-reportera, imala i filmske operatere koji su snimali neke značajnije predele i događaje. Pošto su na oslobođenoj teritoriji bile organizovane prave štamparije,¹⁷ slikari su počeli da izrađuju linoreze i gralike, koji su se ovoga puta prvi put pojavili u našim novinama i brošurama.

Harmonika je ovoga puta postigla važnu ulogu ne samo u vojsci već i među civilnim stanovništvom. Ona je ispraćala ljude na mitinge, na narodne skupove i zborove, vojnike je pratila u bojne redove, zato se pred naš odsek postavilo važno pitanje organizovanja veće vojne muzike sa duvačkim instrumentima, koja bi išla od jedinice do jedinice.¹⁸ Međutim, nemačka ofanziva nam je realizaciju ove zamisli sprečila. Uopšte, uloga muzike u našoj vojsci značajna je iznad svega. Slovenački vojnik rado sluša harmoniku kada se odmara, pre ili posle borbe, rado je sluša na maršu a takođe rado za vreme borbe. U brigadama i bataljonima ispunjava prazninu koja bi bez nje bila osetna.

Nemačka ofanziva u drugoj polovini oktobra 1943. godine¹⁹ prekinula je rad našeg odseka, ali se on posle ofanzive ubrzo nastavio. Propagandni i kulturni kadrovi su se za vreme ofanzive dobro ponašali. Njihova mreža u vojsci nije u pogledu organizacije bogzna koliko pretrpela, a moralno su naši kadrovi ojačali, to jest postali su zaista partizanski.

¹⁶ Naredba Propagandnog odseka Glavnog štaba NOV i POS od 5. oktobra 1943. o postavljenju vojnih dopisnika u četama, bataljonima i brigadama nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 8/1 i 87/1.

¹⁷ Odmah posle kapitulacije Italije, kada su oslobođeni Kočevje i Novo Mesto, Pavličekova štamparija u Kočevju i Krajčeva štamparija u Novom Mestu počele su da rade za partizane. Prilikom ofanzive, om? nja mašina iz Novog Mesta je prebačena na Kočevski rog, u Kraljev kamen, gde je ranije radila ciklostilna tehnika Drška 14, a sad je ova štamparija dobila naziv 13 A; jedna veća mašina iz Kočevja i jedna iz Novog Mesta prebačene su ispod Goteničkog Snežnika, gde je organizovana štamparija 11 A.

¹⁸ Vojna muzika je imala 33 člana. Njen dirigent je bio Bojan Adamič. Ova muzika je potpuno organizovana sredinom maja 1944. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 88/1).

¹⁹ Vidi napomenu br. 6 uz dok. br. 30.

Posle nemačke ofanzive pojavile su se pred našim odsekom nove potrebe. Neprijatelj je doduše zaposeo nekoliko naših značajnijih predela, kontroliše deo naših puteva, njegove tenkovske kolone s vremena na vreme prodru nekud dublje u našu oslobođenu teritoriju, ali neprijatelj ne može više srušiti moralnu čvrstinu slovenačkog naroda. Njegovi naponi da nasiljem i zastrašivanjem postigne kod ljudi otuđivanje od OF besplodni su, što se odražava i na raspoloženju i držanju naše vojske. Sve te činjenice prouzrokovale su da se rad naših odseka mogao početi produbljivati. Širina je bila postignuta, a sada je nastala potreba za dubinom. U tom cilju je naš odsek u saradnji s IOOF organizovao skup slovenačkih kulturnih radnika⁰ na kome je pripremio i izložbu čitave vojne štampe. Pored toga je organizovao i konferenciju kulturnih radnika — članova partije na kojoj su u pogledu produbljivanja kulturnog-stvaralačkog rada bile određene važne smernice. Ove partijske konferencije održavaće se od sada, prema mogućnostima, redovno svaki mesec. Naš odsek, koji je upravo ovih dana bio unapređen u propagandno odeljenje,²¹ priprema takođe širu konferenciju svih značajnijih propagandista iz naše vojske, koja ima zadatak da otkloni neke nedostatke i odredi celishodniji način rada. Poslednjih dana naše odeljenje organizuje u nekom većem oslobođenom mestu²² kino, gde će prema mogućnostima prikazivati svake nedelje filmove. Nekoliko filmova je već primilo od savezničke Engleske vazdušnim putem. Za filmske predstave vlada, kako među vojskom tako i među civilnim stanovništvom, veliko interesovanje, zato će nam moći poslužiti kao značajno propagandno sredstvo.

Naše odeljenje dalo je inicijativu za otvaranje tečajeva slovenačkog jezika u onim delovima naše teritorije koji su od prvog svetskog rata dalje bili pod italijanskom okupacijom. Naime, tamo ima mnogo svesne slovenačke omladine koja je pohađala samo italijanske škole, te sada ne zna pravilno slovenački, što se naročito primećuje u štampi. Formirano je Slovenačko narodno pozorište, koje već počinje gostovanja po našoj oslobođenoj domovini.²³ Nedavno je, npr. posetilo neku

²⁰ Vidi napomenu br. 7 uz dok. br. 30.

²¹ Naredbom o organizaciji Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 20. januara 1944. formirano je i Propagandno odeljenje. Njim je rukovodio Ignac Koprivec, koji je istovremeno bio i šef Informativne sekcije. Za šefa Kulturno-prosvetne sekcije postavljen je Franček Drenovac, za rukovodioca Narodnog pozorišta Filip Kumbatovič i Mile Klepčič, za šefa Fotosekcije Franc Trebec (član te sekcije bio je i Goiko Ripenbaher), a za rukovodioca Slikarske sekcije postavljen je Niko Pirnat. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 11/1).

²² U Crnomelju.

²³ Vidi dok. br. 30.

bolnicu sa svojim programom, koji je bolesnike jako oduševio. Sada pozorište priprema jača dramska dela sa kojima će uskoro početi nastupati. Pozorišne grupe u divizijama još postoje, uprkos tome što je formirano Slovenačko narodno pozorište, i obavljaju svoj posao kao do sada.

Odsek je takođe već na početku nemačke ofanzive poslao u Belu krajinu organizatora omladinskih horova sa zadatkom da organizuju i rukovode pevačkim tečajevima u Beloj krajini. Za dve ili tri nedelje ovi omladinski horovirprirediće festival omladinskog pevanja, koji će se održati skupa sa festivalom belokranjskih narodnih plesova.

Slikarska sekcija priprema izdanje albuma aktuelnih slika,²⁴ a takođe priprema izložbu slika koje su umetnici naslikali poslednjih pet meseci otkako su u partizanima.

Posebno su aktivni u poslednje vreme slovenački kompozitori koji su raspoređeni po jedinicama. Naše odeljenje izdaće uskoro veću pesmaricu partizanskih pesama²⁵ a sada priprema posebnu tehniku za umnožavanje nota, koje će slati u čete i bataljone. U poslednje vreme bilo je komponovano više partizanskih himni, kako divizijskih tako i brigadnih.

Foto-sekcija se popunjava i reorganizuje a u radu je ometa nedostatak potrebnog materijala koji se kod nas ne može nabaviti.

Naši pesnici počeli su da izdaju samostalne pesničke zbirke, koje izlaze u brigadnim ili divizijskim tehnikama.

I Štajerska i Koruška, u kojima sistematski propagandni i kulturno-vaspitni rad do sada nije bio moguć, dobile su u poslednje vreme jak kadar kulturnih radnika, koje smo delimično poslali odavde da ponesu lepu slovenačku reč onoj našoj braći koju je gtstapovska rulja dve i po godine ubeđivala da su slovenački narod i slovenački jezik brisani sa površine zemlje za sva vremena.²⁶

Pod uslovima kakvi postoje i kakve nam stvaraju besprekidne junačke borbe naše prekaljene vojske, moći će se rad našeg odeljenja još visoko razviti i postići onu dubinu koju bi trebalo da postigne ako želi zadovoljiti potrebe. Svojom voljom i savetima propagandnog odeljenja Vrhovnog štaba, koje blagoizvolite poslati, nadamo se postići bar minimum toga što u tim vremenima mora postići pravi Slovenac, pravi vojnik — partizan.

²⁴ Odnosi se na album »Naša borba« Nikolaja Pirnata i Franca Miheliča (vidi »Bibl'ografija 1941—1945«, str. 69, jedinica br. 870).

²⁵ Odnosi se na pesmaricu pod nazivom »Naša pesem« (vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 55, jedinica br. 686).

²⁶ Stab 9. korpusa je poslao u Korušku, radi organizacije kulturno-propagandnog rada, Alberta Rajera Boruta.

II

RAD I PREGLED NAŠIH KADROVA PO JEDINICAMA

Slovenačko narodno pozorište

P

Naša vojska

VII korpus NOV i POJ:

XIV divizija ima svoj propagandni odsek kojim rukovodi drug Kajuh Tonč (pseudonim).²⁸ Drug Kajuh je jedan od najboljih slovenačkih pesnika mlade generacije, koji je umetnički živnuo naročito u poslednje vreme, otkako je u partizanima, iako je pisao pesme već ranije. Njegove pesme spajaju aktuelnost i umetnički kvalitet i jako su bliske osećanju našeg čoveka. Članovi odseka su još drugovi: Belač Janez,²⁹ akademski kipar, koji marljivo sarađuje svojim ilustracijama; Marolt Sveto,³⁰ kompozitor, koji rukovodi i nadgledava pevačke horove i muzičko vaspitanje na području divizije; Vera Hreščak,³¹ diplom. jurista, koja s uspehom radi kao recitator-ka; Lavrič Janez, student muzičke akademije, koji je divizijski harmonikaš. Kulturno-propagandna grupa propagandnog odseka priređuje po vojnim jedinicama i po selima mitinge. Na tim mitinzima nastupaju, pored propagandnih, i politički radnici sa terena, politički radnici iz vojske i vojnici sami. Na svakom mitingu nastupa i župnik drug Lampret Jože, koji takođe spada u sastav propagandnog odseka XIV divizije. Prisustvo druga Lampreta Jožeta na mitinzima je od velikog političkog značaja, pošto su govori druga Lampreta jako ubedljivi i običnim ljudima lako shvatljivi. Isto tako spada u sastav propagandnog odseka drug Kiauta Ladislav, bivši član uredništva lista »Jutro« u Ljubljani. Drug Ladislav Kiauta je već napisao mnogo uspešnih reportaža koje naši partizani rado čitaju. Propagandni odsek ima takođe svog foto-reportera,³² koji učestvuje u svim većim akcijama partizanskih jedinica, koji fotografiše tok borbi a i pokrete vojske.

²⁷ Redakcija je izostavila tekst koji je identičan sa tekstem u dok. br. 30 (»II. Rukovodstvo i prvi tečajevi«),

²⁸ Karei Destovnik. Vidi napomenu br. 22 uz dok. br. 30.

²⁹ Janez Weis. Poginuo 21. februara 1944. na Rodoslavniku iznad Šmiklavža (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 8).

³⁰ Vidi napomenu br. 34 uz dok. br. 30.

³¹ Bebler

³² Jože Pelek. Nemci su ga (i još jednog druga) početkom januara 1945. opkolili i ubili u čobanskoj kućici iznad Luča u Zgornjoj Savinjskoj dolini.

Prilikom akcija širih razmera odlazi kulturna grupa na položaj, gde uz pratnju harmonike peva udarne partizanske pesme i time podiže borbeni duh u vojsci. Lep primer saradnje između partizana-boraca i partizana-kulturnih radnika bio je u Kočevju kada su naše brigade vodile teške borbe sa neprijateljevom vojskom.³³ Propagandni odsek divizije ima svoj radio-aparat i svoju nepokretnu tehniku u kojoj štampa svoj divizijski list »Glas svobode«,³⁴ koji izlazi mesečno, a takođe izdaje dnevno svoj Radio-vesnik³⁵ za vojsku y civilno stanovništvo. Isto tako izdaje propagandne letke, u poslednje vreme naročito pozive sovjetskim zarobljenicima koji se sada u redovima nemačke vojske bore protiv nas i letke za nemačku vojsku. Posle jesenje nemačke ofanzive je divizijska tehnika izdala brošuru »Med tanki in zasedami«,³⁶ Vojnodopisnička služba je u odseku dobro organizovana i njome rukovodi rukovodilac odseka lično.

I UB »Tone Tomšič« ima za rukovodioca propagandnog odseka druga Škrabara Milana,³⁷ sa partizanskim imenom Braškar. Drug Braškar je sposoban novinar i organizator. Član odseka i urednik brigadnog lista je drug Kovačič Vladimir. Pored ove dvojice nalazi se u odseku i nekoliko manje poznatih ljudi. Odsek izdaje svoj list »Tomšičev glas«,³⁸ koji je jedan od najstarijih organa naših brigada. Počeo je izlaziti već 1942. godine. Bataljoni Tomšičeve brigade imaju svoje pevačke horove, koji nastupaju na mitinzima. Bataljoni imaju isto tako svoje harmonikaše, koji saraduju na mitinzima, sviraju na marševima brigade i u partizanskim akcijama. Propagandni odsek ima takođe svog foto-reportera. Pored već pomenutih listova, izdaje svaki bataljon i svoje džepne novine, a propagandni odsek brigade, prema potrebi, i letke.

II UB »Ljubo Šercer« ima za rukovodioca odseka druga Mamiloviča Avgusia, dipi, juristu, koji je istovremeno i vojni dopisnik. Pored njega su u propagandnom odseku još dva člana-kulturna radnika i drug čopič Lado, slikar-samouk, koji je poznat naročito po krasno uspelom portretu druga Stalji-

» Jedinice 14. divizije NOV i POJ napadale su nemačko-belogardistički garnizon Kočevje od 9. do 12. decembra 1943 (vidi tom VI, knj. 9, dok. br. 80).

« Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 184, jedinica br. 2515.

³⁵ U Arhivu IZDG u Ljubljani — NO tisk očuvana su samo četiri broja Radio-vesnika 14. divizije: od 31. oktobra, 11. novembra, 12—15. decembra i 16—18. decembra 1943. godine.

³⁴ Napisao iu je Stane škrabar-Braškar (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 93, jedinica br. 1189).

" Pogrešno. Odnosi se na Staneta Skrabara.

³⁶ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 286, jedinica br. 4051.

na. Brigada izdaje svoj list »Udarnik«/³⁹ koji je po sadržaju i obliku na priličnoj visini. Bataljoni imaju svoje pevačke horove, koji nastupaju na mitinzima. Isto tako imaju i harmonikaše. Brigadna tehnika je slaba, zato se sada nalazi pred reorganizacijom. Brigada ima takođe dobro uređenu vojnodopisničku službu, kojom rukovodi rukovodilac odseka.

U XIII brigadi »Mirko Bračić« rukovodi propagandnim odsekom drug Ćuk Martin, srednjoškolski profesor, koji ima u odseku još dva pomoćnika. Brigada izdaje svoj list »Za svobodu«. Propagandno-kulturna ekipa XIII brigade poznata je po svojoj marljivosti što se tiče pisanja parola. Čim se, naime, brigada prebaci sa svog položaja nekuda dalje, propagandno-kulturna ekipa preduzme u svim okolnim selima akcije pisanja parola. Bataljoni XIII brigade imaju svoje pevačke horove sa harmonikašima. Odsek je u bataljonima i četama takođe organizovao masovno opisivanje partizanskih akcija od strane samih partizana. Sve napisane radove partizani pročitaju na čitalačkim večerima, na kojima komisija sastavljena od partizana donosi odluku koji je rad najbolji; taj rad je zatim nagrađen. Kako je takvo takmičenje značajno vidi se, npr., iz slučaja kada su partizani doneli na to čitalačko veče preko 80 pesama. Propagandni odsek priređuje takođe mitinge i obavlja kulturno-vaspitni rad.

XV divizija

Propagandnim odsekom XV divizije rukovodi drug Mihelič Stane, profesor slovenačkog jezika. Kulturno-propagandna grupa sastoji se od sledećih drugova: Sintiča Zvonimira, režisera, koji je apsolvirao u režiserskoj školi u Pragu i koji obećava da će se razviti u značajnog umetnika; Cvetka Cirila, koji zauzima mesto muzičkog referenta jer je kompozitor. Njegove kompozicije su poznate i vojnim jedinicama van XV divizije. Između ostalog, on je komponovao himnu XV divizije i himne nekih brigada i bataljona; Vidmara Nandeta, širom sveta poznatog slikara, čije su slike bile na velikom glasu naročito u Parizu. Grupi pripadaju i glumci Jugovec Anton, Fon Milica, Stritar Josip, koncertna pevačica Černigoj Majda i 2 divizijska tehničara.

Odsek priređuje muzičke i govorne večeri, mitinge kao i kulturno-vaspitne večeri, a i govorne vežbe na kojima učestvuju partizani. Odsek izdaje dnevni radio-vesnik,⁴⁰ a o svakom većem događaju na domaćim ili stranim bojištima izdaje

³⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 290, jedinica br. 4101.

⁴⁰ Iz 1943. god ne očuvan je prvi broj, od 15. novembra, pod nazivom »Radio poročila«. Kasnije izlazi kao »Radio vestnik« a od 25. februara 1944. kao »Radio-vesti« — očuvane do broja 76, od 4. aprila 1944. (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — NO tisk).

u svojoj tehnici poseban letak. Letke i radio-vesnike izlaže javno po selima, zbog čega, po mestima koje kontroliše, organizuje vešanje dasaka za objavljivanje. Ove godine je odsek izdao mali džepni kalendar za partizane,⁴¹ u kome su naznačeni svi za partizane značajni dani i događaji. Značajan posao obavlja odsek izdavanjem zidnih novina, a velik uspeh imala je i brošura »Nemška zversiva«,⁴² koju je napisala drugarica Nina Bor,⁴³ nedavno ubijena članica propagandnog odeljka.

IV SNOUB »Matija Gubec« ima svoj propagandni odsek, koji izdaje list »Tovariš«⁴⁴ i omladinski list »Nova mladina«.⁴⁵

V SNOUB »Ivan Cankar« ima, od svih brigada, najbrojniji propagandni odsek i najbolje organizovanu tehniku. Odsekom rukovodi drug Seliškar Črt.⁴⁶ Odsek izdaje list »Borec«,⁴⁷ »Mlade sile«,⁴⁸ humoristički list »Tišina«,⁴⁹ a takođe je izdao zbirku partizanskih pesama sa notama, održao mnogo mitinga i vešto obavlja kulturno-propagandni rad i održava politička predavanja.

XII SNOB ima slabiji propagandni odsek, koji se sastoji samo od tri člana. Njime rukovodi drug Košak Milan, pozorišni glumac iz Ljubljane. Odsek održava po selima i u vojsci mitinge, a u svojoj tehnici izdaje brigadni list »Svobodi nasproti«,⁵⁰ list »Mladina piše«⁵¹ i radio-vesti,⁵² koje izlaze svakog dana. Vojno-dopisnički i novinarski rad u brigadi dobro uspeva, postavljeni su vojni dopisnici u svim četama i svim bataljonima.

Na čelu propagandnog odeljka u XV SNOUB je drug Porderžaj Franc, koji, sa još tri člana odeljka, u okviru brigade organizuje kulturno-propagandni rad i vojno dopisništvo. Odsek izdaje svoj brigadni list »Polet«,⁵³ omladinski list »Nova zarja«⁵⁴ i humoristički list »Taki smo«.⁵⁵

⁴¹ Kalendar nije pronađen.

⁴² Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 58, jedinica br. 710.

⁴³ Zina Jamar — Pavšič. Teško ranjenu Nemci su je 15. decembra 1943. predali belogardistima, koji su je ubili u šumi kod Sneberja.

⁴⁴ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 287, jedinica br. 4061.

⁴⁵ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 236, jedinica br. 3287.

⁴⁶ Marjan Seliškar

⁴⁷ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 134, jedinica br. 1714.

⁴⁸ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 212, jedinica br. 2939.

⁴⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 285, jedinica br. 4034.

⁵⁰ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 283, jedinica br. 4003.

⁵¹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 215, jedinica br. 2992.

⁵² Nije očuvan.

⁵³ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 258, jedinica br. 3617.

⁵⁴ Pod ovim nazivom nije pronađen. U Arhivu IZDG u Ljubljani — NO ti-k očuvan je kao orsan 15. NO brigade list »Mlada zarja« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 212, jedinica br. 2938).

⁵⁵ Ovaj list nije pronađen, verovatno nije očuvan.

Propagandnim odsekom artilerije XV divizije rukovodi Marine Mario, kome su dodeljena još tri člana. Odsek organizuje kulturne večeri, mitinge i obavlja propagandni rad po selima. U svojoj tehnici izdaje list »Topničar«⁵⁶ i omladinski list »Mladi topničar«.⁵⁷ Spoljna oprema »Topničara« je najbolja između svih listova u XV diviziji.

XVIII divizija

Rukovodilac propagandnog odseka XVIII divizije je drug Tone Seliškar, koji po svojim pesničkim zbirkama pre rata spada među najpoznatije proletherske pesnike. Izdao je niz značajnih pesničkih zbirki i romana, koji su jako prodrмали duhove u Sloveniji a raširili su se i u inostranstvu. Drug Seliškar je izdao sledeće knjige:

»Trbovlje«, pesnička zbirka,
»Rudi«, omladinska pripoveta,
»Nasedli brod«, opsežan roman,
»Janko in Metka«, omladinska pripoveta,
»Hudournik«, omladinska pripoveta,
»Pesmi pričakovanja«, zbirka poezije,
»Tržaška cesta«, roman u tri dela.

Pored toga, mnogo je pisao za časopise, a naročito za omladinske revije kod nas i u Americi.⁵⁸ Ime Toneta Seliškara je u našoj predratnoj literaturi jako značajno, jer je u svojim delima analizirao malograđansko društvo i zagrejavao se za prava radničke klase. Tone Seliškar spada među one retke slovenačke književnike koji se nisu dali kupiti od starih političkih stranaka, već su zadržali prema njima svoj kritički odnos. Prisustvo druga Toneta Seliškara u našoj vojsci je bez sumnje od velikog političkog značaja. I u partizanima je drug Seliškar snažno zamahnuo svojim perom. Njegovi članci su objavljeni skoro u svim većim i manjim listovima koji izlaze u brigadama XVIII divizije, a počeo je da izdaje i samostalne zbirke svojih pesama,⁵⁹ koje je napisao za to vreme otkako je u našoj vojsci. Drug Seliškar je takođe sposoban i marljiv organizator, koji je kulturno-propagandni rad u XVIII diviziji podigao na visoki stepen.

U propagandnom odseku je i dopisnik drug inž. Župan Vito, koji je takođe pesnik, i još nekoliko članova odseka. Kulturnu grupu sačinjavaju drugovi: prof. Marjan Kozina,

⁵⁶ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 286, jedinica br. 4058.

⁵⁷ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 215, jedinica br. 2982.

⁵⁸ Podatke o delima Toneta Seliškara koja su štampana pre i posle drugog svetskog rata, kod nas i u inostranstvu, sadrži knjiga: Tone Seliškar, »Noć in svitanje«, str. 306.

⁵⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 85, jedinica br. 1068 i 1069.

muzički pedagog i poznati kompozitor, koji marljivo komponira i bavi se sakupljanjem folklornog bogatstva, Cepe Anica, sopranistkinja, koja je član Slovenačkog narodnog pozorišta, Samec Smiljan, recitator, koji je član Slovenačkog narodnog pozorišta, i Česnik Stane, dramski glumac, takođe član Slovenačkog narodnog pozorišta. Zadatak je propagandnog odseka XVIII divizije ovoga puta, pošto se divizija nalazi na hrvatskoj teritoriji,⁶⁰ jako značajan. Divizija se kreće po krajevima koji su politički i propagandno vrlo slabo obrađeni i, više ili manje, nepristupačni našoj stvari. Naši propagandisti moraju savladati mnoge prepreke i tražiti način kako doći ljudima do srca. Na čitavoj teritoriji po kojoj se divizija kreće propagandni odsek organizuje i održava svoje mitinge, naročito za civilno stanovništvo.

U svojoj tehnici izdaje divizijski list »Naša pest«⁶¹, koji izlazi svakih četrnaest dana, »Dogodki dneva«⁶² koji izlaze svakog dana, a nedavno je izašla zbirka pesama Toneta Seliškara »Sovražnik«.⁶³ Kao vanrednu publikaciju odsek je izdao brošuru M. Mitina »Partija boljševikov navdihovalec in organizator boja proti fašističnim osvajalcem« (»Boljševička partija — inspirator i organizator borbe protiv fašističkih zavojevača«).⁶⁴ U štampi je, međutim, brošura »Borbe XVIII divizije od začetka do danas«.⁶⁵ Brošura će sadržavati čitav istorijat XVIII divizije od njenog postanka do najnovijih dana.

VIII brigada »Fran Levstik« ima svoj propagandni odsek, kojim rukovodi drug Grbec Lado sa još tri člana odseka. Odsek izdaje brigadni list »Naprej«⁶⁶ Bataljonski odseci ove brigade izdaju redovno svoje zidne novine i pomažu brigadnom odseku na mitinzima.

Propagandni odsek brigade priređuje takođe dramsko-recitatorske tečajeve kao i kulturno-prosvetne večeri.

U IX UB rukovodi propagandnim odsekom drug Ahac Zabukovšek,⁶⁷ kome su dodeljena još četiri člana. Propagand-

⁶⁰ Divizija se nalazila u Gorskom kotaru radi zajedničkih akcija sa jedinicama NOV i PO Hrvatske. O rasporedu i borbama 18. NO divizije u toku decembra 1943. i januara 1944. vidi tom VI, knj. 9. i 10.

⁶¹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 230, jedinica br. 3210.

⁶² Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 146, jedinica br. 1866.

⁶³ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 85, jedinica br. 1068.

⁶⁴ Ovo izdanje Propagandnog odseka 18. divizije NOV i POJ nije pronađeno (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 438, jedinica br. 6078).

⁶⁵ Brošura pod ovim nazivom nije sačuvana u Arhivu IZDG u Ljubljani. Verovatno se odnosi na brošuru »Med Ljubljano, Rakekom in Kočevjem«, koja sadrži pregled borbi 18. divizije NOV i POJ do tog perioda (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 49, jedinica br. 603).

⁶⁶ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 220, jedinica br. 3054.

⁶⁷ Milutin Zabukovšek

ni odsek izdaje svoj list sa nazivom »Naprej v borbo«,⁶⁸ a izdao je i »Resoluciju ZAVNOH-a«⁶⁹ i brošuru »Uspehi sovjetske industrije v obrambi domovine«. ⁷⁰ Izdaje takođe marksističku literaturu, te je do sada izdao već tri manje brošure. Bataljoni IX brigade izdavaju svi svoje zidne novine, imaju pevačke horove i priređuju mitinge.

X brigada ima za rukovodioca propagandnog odseka Jerman Olgu⁷¹ i još dva propagandna radnika. Kulturnu grupu brigade sačinjavaju drug Jerman Janez, Simoniti Rado i Kristančič Mario. Ova kulturna grupa, sastavljena od samih odličnih pozorišnih glumaca i muzičara, gostuje, popunjena članovima kulturne grupe XVIII divizije, na poziv hrvatskog Glavnog štaba, po oslobođenoj teritoriji Hrvatske i dalmatanskim otocima. Grupa postiže svojim interpretacijama velike uspehe i postala je poznata u čitavoj hrvatskoj vojsci. Propagandni odsek X brigade izdaje svoj list »Ljubljanski borec«.⁷²

U VII korpusu do sada nije bilo propagandnog odseka, pošto je propagandni odsek Glavnog štaba NOV i POS neposredno sam rukovodio čitavim propagandnim i kulturno-vaspitnim radom na području VII korpusa. Sada su, međutim, okolnosti diktirale postavljenje propagandnog odseka i u VII korpusu. Kada postavljenje bude potvrđeno, javićemo to Vrhovnom štabu NOV i POJ.⁷³

IX korpus

IX korpus ovlađuje terenom na kome vladaju sasvim osobene prilike. Slovenački narod, koji je od svetskog rata pa dalje živeo pod gvozdenom petom italijanskog imperijalizma, snažno se rasplamteo u oslobodilačkoj borbi. Doslovno, čitavo Slovenačko primorje nalazi se u redovima slovenačke OF. Narodnih izdajnika, pristalica Rupnika i simpatizera fašizma, ima tako neznatan broj da ih se uopšte ne isplati pominjati. U Slovenačkom primorju postoje čitave teritorije na kojima je narodno izdajstvo ili pripadnost nekoj drugoj organizaciji, koja nije uključena u slovenačku OF, narodu potpuno tuđe i nepoznato. Primorski čovek radi dušom i srcem za oslobodi-

⁶⁸ List 9. SNO brigade pod ovim nazivom nije pronađen. Očuvan je organ 9. SNO brigade »Naš pohod«, čiji je prvi broj izašao januara 1944 (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 226, jedinica br. 3145). »Naprej v borbe« bio je list 19. NO brigade »Srećko Kosovel«.

⁶⁹ Nije pronađena.

⁷⁰ Brošura pod ovim nazivom nije pronađena.

⁷¹ Bratož

⁷² Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 208, jedinica br. 2877.

⁷³ Odsek je formiran prvih dana februara 1944. Za njegovog je načelnika Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i POS, na predlog Štaba 7. korpusa NOV i POJ, 10. februara 1944. postavilo Hönnna Rudija (vidi dok. br. 136 i Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 88/III).

lačku stvar slovenačkog naroda, ali ima jednu slabost a to je — neborbenost. Dvadeset petogodišnje ropstvo je od primorskog Slovenca načinilo destruktivnog čoveka koji bi samo rušio. Pored ove slabosti, koja je već duboko zagrizla narodni karakter, Slovenačko primorje pogođeno je i time što nema domaće inteligencije. Slovenac nije mogao posećivati italijanske škole, odnosno posećivao ih je samo ako se nacionalno prodao. U ovim velikim vremenima korača primorski narod u susret narodnom oslobođenju kao dete koje'još ne poznaje dobro majčin jezik i još zamuckuje.

Pred propagandni i kulturno-prosvetni kadar IX korpusa postavljen je velik zadatak. Taj zadatak je prosvetiti primorskog čoveka, jezički ga iškolovati i probuditi u njemu borbenost. Svi naši propagandni radnici IX korpusa su u tom pogledu mnogo učinili.

XXXI divizija — Triglavska ima sposoban propagandni odsek, sastavljen od samih mladih, do sada nepoznatih ljudi. Ti propagandni radnici su se nada sve marljivo prihvatili svog posla i za kratko vreme postigli ogromne uspehe. Divizijska tehnika izdaje svoj list »Triglavski vestnik«,⁷⁴ koji izlazi periodično, »Partizanski dnevnik«,⁷⁵ koji izlazi dnevno i donosi uglavnom radio-vesti i radio-komentare. Izdala je omanju brošuru »Gorenjski fantje na Dolenjskem«,⁷⁶ umnožila dve glave VKP(b). Izdala je takođe niz letaka,⁷⁷ od kojih su najznačajniji karikature Hitlera⁷⁸ i Rupnika i leci o beloju i plavoj gardi. Sada štampa biografije najhrabrijih boraca naših brigada.⁷⁹ Tehnika je takođe izdala čitav niz propagandnih letaka za civilno stanovništvo, pozive nemačkim vojnicima i sovjetskim vojnicima koji su u nemačkoj vojsci. Kulturna grupa, koja je dođuše još nepotpuna, priređuje zajedno sa propagandnom grupom brojne mitinge u vojsci i po selima.

VII brigada »France Prešern« ima u propagandnom odseku samo rukovodioca odseka,⁸⁰ kome je poveren zadatak da svoj odsek popuni sposobnim propagandnim i kulturnim radnicima. Odsek izdaje brigadni list sa nazivom »Gorenjšči fan-

⁷⁴ Pogrešno. Odnosi se na list »Triglavski odmevi« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 287, jedinica br. 4069).

⁷⁵ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 249, jedinica br. 3499.

⁷⁶ Brošuru je napisao France Vreg (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 112, jedinica br. 1409).

⁷⁷ Očuvano je više letaka 31. divizije NOV i POJ (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — NO tisk D/V4).

⁷⁸ Očuvano je više karikatura Hitlera, koje je izdao Štab 31. divizije NOV i POJ (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — NO tisk D/XIX-2).

⁷⁹ Vidi napomenu br. 14 uz dok. br. 17.

⁸⁰ Vidi dok. br. 17.

tje».⁸¹ Brigada sprovodi preko svojih bataljona akcije pisanja parola i mitinge među civilnim stanovništvom.

Propagandni odsek Gorenjskog odreda, koji se takođe još popunjava, izdaje svoj list »Partizanski glas«.⁸² Odsek priređuje kulturne večeri za borce i civilno stanovništvo.

III UB »Ivan Gradnik« ima svoj propagandni odsek, koji izdaje brigadni list »Goriški borec«⁸³ i priređuje masovne mitinge za civilno stanovništvo.

XVI brigada ima samo propagandnog radnika,⁸⁴ koji izdaje dnevne radio-vesti i organizuje mitinge.

XXXII divizija

Propagandni odsek XXXII divizije ima snažan propagandno-kulturni kadar, koji po svojim organizacionim sposobnostima i marljivosti sigurno spada među prve odseke u čitavoj našoj vojsci. Odsek izdaje svoj list »Matajur«⁸⁵ koji izlazi 14-dnevno. Do sada je već izdao sledeće brošure:

- J. Staljin: Kmečko vprašanje,
Nacionalno vprašanje,
Razvoj človeške družbe,
Marksizam,
Historični i dialektični materijalizem,
- M. Zlatnar: Pomen razpusta III internacionale za delavsko gibanje,
Dve in polletno delovanje slovenske OF.⁸⁶

Pored toga, odsek je izdao i portret druga Tita, upitnike za potrebe divizije, proglas Tolminskog okružja, tri vrste ruskih letaka na ruskom jeziku, dva italijanska letka, »Konferencia v Teheranu«, »Slovenci in Slovenke«, »Poravnava vojne škode«, letak namenjen domobranima, pesmaricu, prvu glavu Istorije VKPb, umnožio je takođe propusnice, obveznice, bonove i pozivnice za mitinge.⁸⁷ Odsek je usredsredio svoju aktivnost i na mitinge, koje priređuje svuda kamo dođe. Za uspeh

⁸¹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 186, jedinica br. 2539.

⁸² Pod tim nazivom je očuvan samo list 1. čete Gorenjskog odreda (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 250, jedinica br. 3501). Kao organ Gorenjskog odreda očuvan je list »Gorenjski partizan« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 186, jedinica br. 2541).

⁸³ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 196, jedinica br. 2542.

⁸⁴ Srećko Rihtar

⁸⁵ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 208, jedinica br. 2883.

⁸⁶ Gore pomenute brošure nisu pronađene. Možda su izašle pod nekim drugim nazivom.

⁸⁷ Mnoge pomenute stvari su očuvane, ali se ne zna od kog su izdavača (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — NO tisk).

mitinga je karakterističan izveštaj koji nam je propagandni odsek IX korpusa nedavno poslao.⁸⁸ U izveštaju se kaže:

»Onog dana kada se održao miting, posle četiri sata, počele su da pristižu mase stanovništva na određeno mesto, odakle je krenula veličanstvena povorka prema mestu gde se održavala priredba. Ispred povorke su u paradnom maršu koračale jedinice naše divizije u potpunoj ratnoj spremi, sa zastavama na čelu, što je izazvalo talas oduševljenja među stanovništvom. Odmah iza njih išao je u redu dugi niz gomile koja je neprestano uzvikivala i pevala. Podeljeni u pojedine grupe — pred svakom grupom vijorila se slovenačka zastava sa petokrakom zvezdom — redali su se udugoj povorci stanovnici Čepovana, Lokovca i oni iz Vrata. Ukupno je bilo preko petsto ljudi, tako da dvorana, koja je bila okićena zelenilom, zastavama, parolama i portretima druga Staljina i druga Tita, nako nije mogla da primi sve učesnike, iako su, pored sale, napunili sve ostale prostorije u kući, taman do poslednjeg kutka. Mnogo ih je ostalo ispred otvorenih vrata i, uprkos oštroj studeni, uporno istrajalo do kraja priredbe, koja je tačno u zakazano vreme započela himnom »Naprej zastava slave«. Himnu je otpevao pevački hor 1. bat. XVII brigade. Posle toga je govorio politkomesar divizije drug Kogej Vasja, koji je u iscrpnom govoru objasnio uzroke propasti Jugoslavije, značaj naše oslobodilačke borbe i njene uspehe. U govoru je postavio tri zahteva, i to:

- 1) Slovenački narod traži drugi front, koji treba što pre da okonča patnje evropskih naroda.
- 2) Slovenački narod traži da naši saveznici priznaju naše državno predstavništvo, provereno u dve i po godine borbe, kao jedinog zakonitog predstavnika jugoslovenskih naroda, čije su težnje sadržane u odlukama AVNOJ-a.
- 3) Slovenački narod traži da saveznici prekinu sve odnose sa protivnarodnim i izdajničkim vladama u Londonu i Kairu, a naročito sa tzv. jugoslovenskom vladom koja je preko svog »ministra» Draže Mihailovića prouzrokovala toliko jada.
- 4) Slovenački narod traži da saveznici potpomognu njegovu vojsku materijalom koji sama nema, i koji su joj kao saveznici dužni da daju.

Učesnici su zahteve sa oduševljenjem prihvatili i podržali ih snažnim ovacijama.

Zatim je drug partizan recitovao pesmu »Punt«, čiji je kraj — koji glasi: »drugovi, za mnom na Goricu« — sve jako

⁸⁸ Original ovog izveštaja nije pronađen.

oduševio. Partizanski pevački hor otpevao je nekoliko udarnih partizanskih pesama, koje su sve prisutne privukle na saradnju, tako da je čitava sala drhtala od silnog pevanja.

Zamenik politkomesara XXXII divizije drug Mirko Zlatnar sve prisutne je pozdravio u ime KPS i narodu lepo objasnio ulogu Komunističke partije u ovoj oslobodilačkoj borbi i napore koje ona čini za slovenački narod.

Borova pesma »Gospod tenente« odvela nas je u popaljena i opljačkana slovenačka sela koje je rimski palikuća uništio. Čepovanski pevački hor nam je lepo otpevao nekoliko narodnih pesama, našto je čepovanski predsednik opštine pozdravio sve prisutne i, pridružujući se rečima druga Vasje, pozvao čitavo stanovništvo da neumorno radi za našu veliku oslobodilačku stvar.

Zatim je drug politkomesar XXXIII divizije pročitao resoluciju upućenu predsedniku Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije drugu Titu, koju su svi prisutni jednoglasno prihvatili i potpisali.

Partizanski hor je posle toga otpevao još nekoliko pesama, koje su oduševile svu salu. Mnogo odobravanja je požnjeo postariji domorodac koji je recitovao nekoliko pesama koje je sam napisao u poslednje vreme.

Pesmom »Hej Slovani«, koju su pevali svi, završena je tročasovna priredba. Na kraju se oglasila harmonika, koja je povukla u ples naročito omladinu.

XVII brigada »Simon Gregorčič« i XVIII brigada još nemaju propagandnih odseka, već se u štabu nalazi samo propagandista koji organizuje mitinge, stara se o predavanjima i izdaje zidne novine za vojsku i civilno stanovništvo. Bataljoni obe brigade imaju pevačke horove.

XIX brigada »Srećko Kosovel« ima propagandni odsek, kojim rukovodi pisac drugarica Vidojka.⁸⁹ Odsek je jako aktivan i izdaje po sadržaju visoko kvalitetni list sa nazivom »Naši odmevi«.⁹⁰ Odsek organizuje i vodi jezičke tečajeve u vojsci i priređuje brojne mitinge.

Propagandnim odsekom IX korpusa rukovodi drug inž. Marjan Tepina, koji je jedan od najsposobnijih organizatora propagande u našoj vojsci. Pod njegovim se rukovodstvom propagandni i kulturno-vaspitni rad na području IX korpusa za kratko vreme jako podigao. Odsek izdaje »Vojaški vestnik«, ⁹¹ koji izlazi nedeljno, a takođe je izdao brošuru »Titov

Omlad:č — Kozak

⁸⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 234, jedinica br. 2367.

⁹⁰ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 300, jedinica br. 4225.

govor mladim oficirjem».⁹² Na čitavoj teritoriji IX korpusa vojnodopisnička služba je izvrsno uređena.

Najveći uspeh su propagandni radnici IX korpusa postigli proslavom godišnjice Velike sovjetske socijalističke revolucije. Proslavu su vešto pripremili. U predvečerje godišnjice po čitavom su Slovenačkom primorju, Gorenjskoj i Koruškoj buknule vatre, oko kojih se sakupila vojska i civilno stanovništvo. Paljenje vatri bilo je povezano sa većim mitinzima na kojima su propagandni radnici objašnjavali vojsci i civilnom stanovništvu značaj sovjetske revolucije za čitavo ugnjeteno čovečanstvo.

Štajerska — IV operativna zona

U IV operativnoj zoni do sada nismo imali propagandnog odseka, ali se sada formira. Propagandni i kulturni radnici postoje u svim vojnim jedinicama i obavljaju svoj rad više spontano. Priređuju takođe mitinge, na kojima naročito nastupaju horovi pevajući partizanske pesme. Propagandni radnici štajerske zone priređuju i akcije pisanja parola po selima kroz koja se kreću. Zbog strahovito teških prilika u kojima se nalaze,⁹³ do sada nisu mogli izdavati veće publikacije, ali su izdavali radio-vesnike⁹⁴ i zidne novine. U novim prilikama, koje naša vojska stvara u Štajerskoj, doći će do promena i u tom pogledu.

Svi odredi na području Slovenije imaju svoje propagandne odseke i svoje kulturne radnike koji se brinu za propagandu i kulturno-prosvetno vaspitanje jedinica, i koji izdaju svoje listove. Značajni su naročito mitinzi koje priređuju odredi na teritoriji kojom ovlađuju.

Na čelu Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i POS je drug Ignac Koprivec, koji je po zanimanju pisac. Bavio se naročito mnogo opisivanjem narodnih običaja i o tome izdao posebnu knjigu »Kmetje včeraj in danes«. Knjiga je u Sloveniji postigla ogroman uspeh, ali protivnarodna reakcija, koja je tada bila na vlasti, knjigu je zaplenila uz obrazloženje da »jako narušava javni moral i izaziva verski razdor«. Imali su nameru da protiv autora povedu sudski postupak, pa je zato vlast u mnogim krajevima inscenirala tzv. narodne skupove na kojima su ljudi tražili da se autor izvede na sud. Banská uprava u Ljubljani, pored rešenja o zapleni knjige, za sve srednje, građanske i osnovne škole izdala je cirkular kojim je zabranila držanje knjige u školskim bibliotekama.

⁹² Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 98, jedinica br. 1253.

⁹³ D vizija se u to vreme nalazila na putu za Štajersku (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 88, 161, 162 179 191 i 199).

⁹⁴ Redakcija nije pronašla, verovatno nisu očuvani.

Ova hajka je imala tu posledicu što je vlast i dalje nadzirala izdavanje literarnih dela Ignaca Kopriveca. Tako, npr., nije mogla da izađe knjiga »Vaške podobe«, koja je već bila •u štampi.

Ignac Koprivec je mnogo pisao u slovenačkim dnevnim novinama i u revijama. Sada se, pored poslova koje ima kao načelnik propagande u Glavnom štabu NOV i POS, bavi naročito pisanjem reportaža.

Drug Franc Drenovec je u našim novinama pre rata naročito mnogo objavljivao o iseljeničkim pitanjima, a takođe i putopise sa svojih putovanja po svetu. Karakteristike druga Filipa Kumbatoviča i Mileta Klopčiča već smo izneli prilikom govora o Slovenačkom pozorištu. Foto-sekciju vodi drug Franc Trobec, jedan od najsposobnijih fotografa, a njegov pomoćnik je drug Gojko Pipenbaher, sposoban organizator i vešt foto-amater. Šef slikarske sekcije je drug Niko Pirnat,⁹⁵ po zanimanju akademski slikar. Ime druga Nikolaja Pirnata poznato je daleko van granica Slovenije. Pored mnogih kiparskih radova, on je najbolji ilustrator u Sloveniji. Pre rata je izvajao i postavio u Sloveniji mnogo skulptura. Godine 1940. izradio je prekrasnu statuu iMaksima Gorkog, koju je u Beogradu poklonio sovjetskom poslaniku drugu Plotnikovu. Drug Nikolaj Pirnat je takođe mnogo saradivao kao novinar i bio član redakcije »Jutra«. Kao duhovit satirik bio je naročito mrzak klerikalnoj reakciji i slovenačkoj buržoaziji.

ZAKLJUČAK

Formacijom korpusa i operativnih zona i u onom delu Slovenije koji je imao samo samostalne odrede ili brigade otvorila se našem odeljenju mogućnost da obuhvati u svoj delokrug rada zaista sve slovenačke pokrajine. Taj posao će odeljenje sada moći lakše da obavlja zbog toga što se može za duže vreme nastaniti na nekom mestu i neće morati mnogo da se seli.

Odeljenje će lakše udovoljiti svojim zadacima i zbog toga što je upotpunjeno šefovima sekcija, koji će odgovarati za rad na svojim sektorima. Sav taj rad je do sada obavljao vođa odseka sam.

Sa formiranjem korpusa i operativnih zona naše će odeljenje organizovati na njihovim sedištim a svoje organe, koji će rukovoditi i kontrolisati propagandni i kulturno-prosvetni rad na teritorijama koje korpusi i zone ovlađuju. Na taj način će se naše odeljenje mnogo rasteretiti, naročito što se tiče do-

⁹⁵ Umro 9. januara 1948. u Ljubljani.

pisivanja sa jedinicama. Rad našeg odeljenja biće ubuduće jedinstveniji i sastojće se više od davanja organizacionih smernica i praktičnih saveta, a ne od sitnog rada i dopisivanja sa bataljonima.

Odeljenje je upravo uvelo u čitavoj vojsci značajnu novost, i to: pisanje vojnih kronika koje će biti nekakva istorija naše vojske. Okružnicu u vezi s tim prilažemo.⁹⁶ Sada priprema značajne mere o fotografisanju u vojsci. Naime, namerava zabraniti fotografisanje uopšte i izdati dozvolu samo veštim fotografima i foto-amaterima.

Rad u ovoj grani našeg rada je otežan zbog toga što nemamo foto-materijala, nemamo još uređene mračne komore za razvijanje filmova, jer ne možemo dobiti povećalo. Već smo se obratili bratskoj Hrvatskoj sa molbom da nam nabavi i pošalje najnužnije stvari koje trebamo za uređenje fotografije u vojsci.

Isto je sa našom filmskom ekipom. I ona ne može da radi, jer nema filmova i kaseta za čuvanje snimljenih filmova. Kino, koje ćemo ovih dana otvoriti, takođe nećemo moći snabdevati filmovima jer ih niotkuda ne možemo dobiti. Što se toga tiče imamo nameru da se obratimo Glavnom štabu Hrvatske a ovim putem molimo i Vas da nam pošaljete nekoliko filmova ukoliko eventualno raspolazete njima. Mogu biti sami žurnali — zvučni nedeljni pregledi — a mi ćemo Vam u zamenu poslati ono što imamo sami.

Nastojimo takođe da u svakoj najmanjoj vojnoj jedinici uvedemo kulturno-vaspitne i prosvetne tečajeve. Ukoliko to još nije izvedeno, delimično kriva je naša nedovoljna strogost i nedostatak odlučnosti, a delimično i nedostatak sposobnih predavača, koji nisu uvek raspoređeni tako da bi mogli biti na raspolaganju svakoj jedinici. Nadamo se da ćemo za kratko vreme savladati i to.

Prilike koje se ustaljuju rađaju i postavljaju pred nas uvek i nove potrebe koje rešavamo smesta i nemamo ih u svom planu. Težimo, naime, za tim da smo, uprkos decentralizaciji, usko povezani sa terenom i da možemo potrebe koje se pojavljuju rešavati na demokratski način. Dosada smo mnogo pobuda za poboljšanje čitavog našeg propagandnog i kulturno-vaspitnog rada dobili baš sa terena, tj. od naših najnižih jedinica.

U pogledu izdavanja brošura i listova sada pripremamo takmičenje između odseka, koje treba da podigne kvalitet naše štampe. Kvantitativno smo, naime, za naše prilike postigli upravo ogromno. Treba imati u vidu da postoji kod nas ose-

⁹⁶ Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 17.

tan nedostatak papira, ciklostila, šapirografa i čitavog štamparskog materijala. Da bi kvalitet naše štampe postigao dostojnu umetničku visinu, nameravamo istovremeno novinarski i literarni kadar uopšte rasporediti tako da svaki list uređuje sposoban čovek, sa dovoljnim znanjem jezika i dovoljnim poznavanjem literature. U našim jedinicama ima, naime, među borcima još mnogo sposobnih ljudi koje do sada još nismo mogli dovući u naše odseke.

O svom radu slaćemo od sada mesečno izveštaje Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ. Molimo, da nam Propagandno odeljenje Vrhovnog štaba šalje i smernice za rad.

Prilažemo nekoliko brošura koje izdaju naši odseci. Ograničili smo se samo na neke od njih koje, u ovom ili onom pogledu, smatramo za značajne. Takođe bi nas obradovalo, i ubeđeni smo da bi to bilo od koristi za naš literarni rad, ako bi Propagandno odeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ poslalo našem odeljenju nešto beletristike i pesama koje izdaju vojne jedinice Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik odeljenja:⁹⁷

Za Glavni štab NOV i POS
načelnik štaba⁹⁸
pukovnik:

⁹⁷ Dušan Koprivec

⁹⁸ Dušan Kveder

BR. 32

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 6. KORPUSA NOVJ
OD 26. JANUARA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA PODRE-
ĐENIH JEDINICA O PRAVILNOM POLITIČKOM RADU ME-
ĐU HRVATSKIM STANOVNIŠTVOM U SLAVONIJI¹

ŠTAB VI. KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
A br. 85
Dana 26 J I 1944 u — sati

POLITKOM. XII DIV., XXVIII UD. DIV.
ISTOČNE I ZAPADNE GRUPE

Silno napredovanje Crvene armije na zapad, snažna bombardovanja Njemačke, uspjesi naše NOV i uspjesi saveznika u Italiji jasno su pokazali da je slom fašizma još samo pitanje kratkog vremena. Opasnost koja pretila Hitleru od iskrcavanja saveznika na Balkanu i prodor Crvene armije prema Rumunjskoj učinili su da je silno porasla važnost glavnih željezničkih komunikacija kod nas i naše zemlje uopće. To je nagnalo Hitlera da pojača svoje okupatorske trupe u našoj zemlji, da ih naoruža sa najmodernijim teškim oružjem, kako bi se mogle uspješno suprotstaviti našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci i obezbediti one komunikacije, koje za Hitlera predstavljaju životno pitanje čitavog desnog krila njegovih armija na istočnom frontu.

Garnizoni koje je neprijatelj do sada držao kod nas u Slavoniji znatno su pojačani i neobično utvrđeni. U pokretu, okupatorske trupe imaju uvijek jake kolone tenkova, bornih kola i artiljerije, tako da se mogu obezbjediti od eventualnog napada istih trupa. Dakle, vojne snage okupatora u našoj zemlji porasle su brojčano, po kvalitetu i po naoružanju i taj njihov porast nije srazmeran sa porastom i naoružanjem naše Narodno-oslobodilačke vojske.

Pored toga, u Slavoniji još postoji velik dio hrvatskog naroda koji ne učestvuje u borbi i koji predstavlja veliku zapreku za uspješno vođenje borbe sa okupatorom.

Usljed takvog stanja nastala je u našim jedinicama izvesna bezperspektivnost i zavladao je mišljenje kod mnogih

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1, k. 482.

boraca i rukovodioca, da je daljnje uspješno vođenje ofanzivnih operacija protiv okupatora strahovito teško i gotovo nemoguće.

Nesumnjivo je, da je takovo gledište pogrešno i štetno po interese naše borbe, a osim toga ono nije uopće tačno. Treba da se sjetimo prvih početaka borbe, kada je protiv golorukog naroda stajao naoružan do zuba okupator, na vrhuncu svoje moći i snage i kada su naši narodi pod vodstvom Komunističke partije stupili smjelo u borbu i uhvatili se u koštac sa daleko nadmoćnijim protivnikom. Kako je onda borba mogla biti uspješna, kad nismo imali nikakvog oružja, tako mora i sada naša borba postati još uspješnija, kada smo mi naoružani dobrim vojničkim i političkim oružjem, kada je politička situacija u svijetu i kod nas neobično povoljna. Da bi mogli uspješno tući okupatora i pokraj sveg njegovog obezbeđivanja i teškog naoružanja, treba da postignemo dvije osnovne stvari:

1.— Da pokrenemo još preostali dio hrvatskog naroda u borbu i da izvršimo mobilizaciju širokih hrvatskih masa, te tako pojačamo narodno-oslobodilačku frontu i osiguramo stalnu popunu naših jedinica snagama novih boraca.

2.— Da podignemo našu vojsku na stupanj prave moderne vojske, t.j. da izvršimo sve popravke koji su potrebni da se u organizacionom pogledu naša vojska usavrši i da podignemo vojničku sposobnost i znanje, kako naših boraca, tako i rukovodioca.

Ako ta dva pitanja u što kraćem vremenu uspješno rešimo, sigurno je da ćemo moći uspješno da vodimo borbu protiv okupatora, pokraj svih njegovih tehničkih preimućstava.

Da bi mogli izvršiti prvi zadatak, moramo biti načistu s tim, da se još uvijek u našim jedinicama bori većina Srba, premda u našoj neposrednoj blizini imade mnogo krajeva, naseljenih čisto hrvatskim pučanstvom, koje još do sada nije učestvovalo u borbi i nije dalo svoj doprinos za naše zajedničko oslobođenje. Posve je jasno, da se u našoj situaciji mobilizacija odnosi u prvom redu na hrvatske mase, koje su većim djelom još uvijek neaktivne i koje još uvijek čekaju povoljniju situaciju. Nama mora biti jasno, da među ostalim uzrocima za to, veliku ulogu igra izdajnička politika čekanja, koju propovjeda i preporuča hrvatskom narodu pokvarena klika oko Mačeka. Ova politika čekanja je velika kočnica za mobilizaciju hrvatskih masa i zbog toga vršenje političke pripreme za mobilizaciju mora biti povezano sa oštrim raskrinkavanjem te klike i objašnjavanjem štetnosti takove politike za hrvatski narod.

Pored toga treba da znamo, da odluke II. zasjedanja AVNOJ-a predstavljaju moćno oružje za pokretanje hrvatskih

masa u borbu, za njihovu mobilizaciju. Ako želimo da sprovedemo mobilizaciju hrvatskih masa, onda moramo razviti najveću aktivnost da upoznamo široke mase hrvatskog naroda sa tim odlukama, koje predstavljaju ostvarenje vjekovnih težnji hrvatskog naroda.

To dakle znači, da treba povezivati popularizaciju odluka AVNOJ-a sa raskrinkavanjem klike oko Mačeka i njihove politike čekanja. Posve je sigurno, da će odaziv naroda u borbu biti utoliko veći, ukoliko mu bude jasno i'koliko bude bolje upoznat sa odlukama AVNOJ-a,

Kod populariziranja odluka AVNOJ-a, treba naročitu pažnju posvetiti odluci o zabrani povratka izbjegličkoj vladi i dinastiji Karađorđevića. U vezi s time, treba isticati republikanski oblik vladavine, kao parolu oko koje trebaju da se okupe široke hrvatske mase, koje žele da ostvare republiku. Na tom pitanju treba također raskrinkavati Mačeka, jer je poslao svoje ljude u velikosrpsku četničku vladu, koja na čelu sa Kraljem Petrom izaziva i organizuje bratoubilački rat, pomoću svojega vojnog ministra Draže Mihailovića.

Isto tako, mora se raskrinkavati Mačeka i njegovu kliku pri popularizaciji odluke o federativnom uređenju Jugoslavije. Dok se danas narodno-oslobodilačka fronta na čelu sa AVNOJ-om i Nacionalnim komitetom bori za slobodu hrvatskog naroda, u okviru federativne Jugoslavije, dotle se Mačkova klika povezala sa centralističkom velikosrpskom klikom u inostranstvu. Sam Maček je za vrijeme Jugoslavije saradivao sa centralistima u Beogradu i na taj način doveo hrvatski narod i čitavu našu zemlju do ovoga stanja.

Sa federacijom, hrvatski „narod dobiva svoju federativnu vladu, koja će mu omogućiti slobodni politički, socijalni, ekonomski i kulturni razvitak.

Prilikom raskrinkavanja politike čekanja, treba prikazati hrvatskom narodu kuda bi ga ta politika odvela, da je pošao tim putem, odnosno prikazati kolike zasluge imaju oni najbolji sinovi hrvatskog naroda, koji nisu slijedili tu politiku i koji se bore za slobodu i sreću svojeg naroda. Svakom Hrvat tu mora biti jasno, da bi u tom slučaju, da je sledio politiku čekanja, da bi svi sposobni muševci u Hrvatskoj bili otjerani na istočni front ili u Njemačku na rad. Nadalje, zemlja bi bila posve opljačkana, kao na pr. Mađarska, Rumunjska, Češka i t.d. Hrvatski narod bi se nalazio na strani fašista i podneo bi istu onu kaznu, koja očekuje Njemačku i njene satelite, a to znači, da bi na njega spali silni ratni dugovi, te podizanje razrušenih gradova, željeznica, mostova itd. I konačno, da nije bilo borbe, u zemlju bi se vratio Draža Mihailović i Kralj Petar, sa svojom četničkom bandom i osvetio bi se za ustaške

zločine nad cijelim hrvatskim narodom. Zbog toga mora hrvatski narod da stupi u borbu, jer je upravo poslednji čas. U vezi s tim, potrebno je isticati opomenu druga Tita, upućenu svima onima koji se nalaze u službi okupatora i u njegovoj vojsci, prema kojoj će isti biti kažnjeni smrću i oduzimanjem građanskih prava, ukoliko ne prestanu služiti okupatora i ne pristupe u NOV. Također treba isticati da se prema Uredba o općoj vojnoj obavezi, prema kojoj će svaki onaj ko se ne odazove pozivu biti zakonski najstrožije kažnjen.

Ako se budu vršile sve ove pripreme na jedan pravilan način, onda će uspjeti da se pokrene sav hrvatski narod i da se olakša borba i ubrza istjerivanje okupatora.

Da se u najkraćem vremenu rješi problem vojničkog uzdizanja, izdao je Štab Korpusa plan, po kojemu će se u roku od mjesec dana sprovesti mjere za vojničko usavršavanje jedinica, boraca i rukovodioca. Politkomesari moraju sa svoje strane da organizuju pravilnu kampanju za proučavanje toga plana, za upoznavanje svih boraca sa njegovim detaljima i, što je najvažnije, za njegovo pravilno sprovođenje u jedinicama. Pitanje vojničke izgradnje treba staviti u isti plan sa pitanjem mobilizacije, jer su ta dva pitanja podjednake važnosti za daljnje uspješno vođenje borbe protiv omraženih okupatora.

Potrebno je da se unutar svake čete, svakog bataljona, brigade i divizije, organizuje takmičenje jedinica, koja će najbolje da ispuni, odnosno preispuni postavljeni plan i postigne najbolje rezultate. Ova natjecanja treba da budu na jednoj pravilnoj bazi i pod stalnom kontrolom političkih rukovodioca. One jedinice, koje pokažu najbolje rezultate u ispunjavanju i proučavanju plana, treba popularisati i objaviti ih u brigadirima-¹ i u posebnim saopćenjima, a biti će objavljena i u našoj štampi.

O rezultatima kampanje po pitanju mobilizacije i vojničkog usavršavanja moraju politkomesari redovno da izveštavaju u svojim političkim izvještajima i da iznose probleme i teškoće na koje se bude prilikom toga nailazilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:³

¹ Verovatno se misli na brigadne listove.

³ Politički komesar je bio Vlado Janić.

**PISMO DIVIZIJSKOG KOMITETA 6. LIČKE NOU DIVIZIJE
OD 26. JANUARA 1944. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA POT-
ČINJENIH JEDINICA O SLABOSTIMA PARTIJSKO-POLI-
TIČKOG RADA ZA VREME OPERACIJA NEPRIJATELJA U
ZIMU 1943 44. GODINE¹**

BATALJONSKIM BIROIMA I SVIM PARTIJSKIM
JEDINICAMA VI LIČKE DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Na posljednjem sastanku Divizijskog Komiteta razmatra-
no je stanje partijskih organizacija i vojske naše Divizije, u
vezi posljednjih borbi sa neprijateljom.² Zapažen je, pored op-
šteg uspešnog otpora naših snaga, niz prilično krupnih ne-
dostataka kako u vojsci tako i u partijskim jedinicama.

I.

t

Naše partijske organizacije nisu dale potrebnu pomoć
štabovima i komandama i nijesu ih dovoljno kontrolisale. Ni-
jesu rešavale one probleme koji su od prvostepene važnosti
za našu vojsku — baveći se drugim sporednim pitanjima. Šta-
bovi su pak u izvesnim slučajevima pokazivali težnju da se i
ne daju dovoljno kontrolisati. Takva praksa je slaba. Naše
partijske jedinice moraju živjeti životom vojske, rešavati nje-
ne svakidanske probleme dajući potrebnu ocenu i uputstva. Naši
štabovi, odnosno pojedini članovi štabova, članovi [su] Par-
tije. Njima je Partija tu dužnost poverila, oni njoj moraju
biti u potpunosti odgovorni.

Nedovoljan je bio broj partijskih sastanaka, a u koliko
ih je i bilo oni su dugi, rasplinuti i nekonkretni. Sekretari
moraju sastancima dati određen tok, rukovoditi sa njima, a
članovi treba da su pripremni kada dolaze na sastanke. Ne iz-
vlače se potrebni zaključci po pitanjima koja su raspravljana.

Naše partijsko članstvo ovim akcijama, pogotovo u na-
šoj I Brigadi, nije zadovoljilo svojim držanjem. Malo se raz-
likuju partijci od nepartijaca. Odgovornost im je slaba, a na

¹ Or'ginal (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6-9, k. 800.

² Opširnije o borbama 6. divizije u zapadnoj Bosni vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 14. knj. 21. dok. br. 57, knj. 22, dok. br. 42.

te njihove nedostatke im se ne ukazuje. Potrebno je na bazi poslednjih akcija, koje su bacile na probu naš kvalitet, proanalizirati partijsko članstvo, te donijeti potrebnu ocijenu — učvrstiti partijske organizacije čisteći ih od slabih i kolebljivih elemenata — vršiti prijem novog članstva. U pogledu prijema novog članstva primećuje se izvesno sektašenje, ljudi se ne gledaju u svom razvoju, nego sa izvesnim predubedenjem ostavljaju se sebi, bez da im se dovoljno ukazuje na nedostatke.

Naše partijske organizacije moraju se izvući iz začmalosti u kojoj se nalaze, trgnuti se i napraviti potpun prelom, stavljajući se na čelo problema i rešavati ih, ostvarujući istinsko rukovodstvo. Moraju članovi naše Partije biti primjer požrtvovanosti i discipline, izvršavanja naređenja i samopregora, moraju primjerom pokazati borcima kako treba raditi, kako se treba boriti za našu bolju budućnost. Odgovornost pred Partijom za rad i partijska disciplina iznad svega.

II.

Uporedo sa pomenutim nedostacima u našim partijskim jedinicama izbili su na površinu ozbiljni nedostaci našeg starešinskog kadra u vojsci.

Prije svega se vidi da smo u ovim borbama sa neprijateljem imali velike neopravdane gubitke. To se u prvom redu odnosi na našu I Brigadu. Ovo dolazi iz više razloga. Nije dovoljno i brižljivo proučavana direktiva Vrhovnog Štaba o taktici borbe sa neprijateljem u VI ofanzivi. Nije primjenjena odgovarajuća taktika borbe sa jakim neprijateljskim motorizovanim kolonama. Trebalo je više koristiti iskustvo iz borbe naših jedinica u minulim neprijateljskim ofanzivama.

Naši štabovi nisu pretstavljali jedinstvene komandne celine. Oni su dejstvovali pocjepano, šaljući svoje članove kod nižih štabova ili komandi — razbijajući se. Pojedini članovi štabova brigada (po nekad obaveštajni i informativni oficiri) stavljali bi se u ulogu komandanta bataljona ili komandira čete kojima su htjeli ukazati pomoć, te im na taj način u potpunosti sputali inicijativu i odgovornost, umjesto da se pravilno postavi svako na svoje određeno mjesto. Pojedini članovi štaba (a naročito I) pokazali su se neodlučni, mlitavi i neinicijativni. To karakteriše slabu komandu, nesposobnu da vodi svoju jedinicu. Pitanje neinicijativnosti je opšte za sve naše rukovodioce i štabove. Postoji rđava navika da se čekaju gotova naređenja, van njih se ništa ne treba poduzeti (pojedini bataljoni propuštali bi neprijatelja bez da i metka opale

jer za to nemaju naređenje, uprkos toga što njihovi dotični bataljoni vode borbu i si.), odnosno izdaju nelogična naređenja koja su zbog zakašnjenja kurira ili izmene situacije izgubila svoju aktivnost. Izdavanjem takvih nelogičnih naređenja krnji se autoritet dotičnog štaba.

Nebudnost, neodgovornost i nevojničnost nekih štabova bataljona i brigada učinila je da su izgubili neopravdano veliki broj ljudi, dozvoljavajući sebi da budu redovno iznenađivani od neprijatelja. Ostavljeni su ranjeni i mrtvi drugovi, ostavljeno je oružje, nije se vodila dovoljna briga o ishrani ljudstva i tome si. Sve je to učinilo da je borbenost i moral pala na nizak, zabrinjavajući nivo. I uz sve to pojedini starešine ne uviđaju da je to vezano sa njihovom neodgovornošću. Takav hladan, komunistima nesvojstven odnos prema greškama ravan je zločinu.

Naši štabovi nijesu imali u praksi pozivati na odgovornost ni štabove i starešine, te je to učinilo da se javlja opšta neodgovornost za njene greške. Nije se posvetila dovoljna pažnja podizanju nižeg starešinskog kadra. Osnovni starešine, desetari, ne razlikuju se u mnogome od boraca, a bez dobrih desetara nema dobre komande.

Pored svih ovih nedostataka ima još nespomenutih, koje treba otkriti i rešavati.

Mere koje moraju poduzeti naše partijske organizacije ne bi se sastojale u tome što će održati jedan ili dva sastanka, jednu ili dvije konferencije — mora se napraviti siguran prelom, mora se poći novim putem rešavajući greške iz korena, sa novim elanom u cilju brzog ozdravljenja. Moramo učiniti da svaki naš borac bude prožet brigom opštih problema, voljom i spremnošću da ih odkloni. To je put kojim ćemo morati poći da bi odgovorili zadacima, koje pred nas postavlja naša partija i naš voljeni maršal Tito.

26 januara 1944 godine

Diviziski Komitet K.P. VI Diviz.

SEKRETARIMA BATALJONSKIH BIROA I BRIGADE.

Ovo pismo Diviziskog Komiteta treba temeljito razraditi na sastancima Bataljanskog Biroa. Dio pisma pod I proučiti sa svim partijskim jedinicama, poduzimajući potrebne mjere učvršćenja naših partijskih organizacija na bazi zadnjih akcija, kako je to u pismu navedeno. Dio pisma pod II proučiti sa štabovima bataljona koristeći navedene primjedbe i poduzimajući podpuno odklanjanje svih nedostataka.

Učinimo sve za skoro ozdravljenje naših partijskih organizacija, učinimo sve da naša brigada bude zaista zaslužna proleterskog imena.

Sa drugarskim pozdravom

Zamjenik polit, komesara
B.³ Božović

(M. P.)

Zamjeniku komesara IV bataljona I brigade⁴

BR. 34

REZOLUCIJA 1. PARTIJSKE KONFERENCIJE 7. NOU DIVIZIJE ODRŽANE OD 25. DO 27. JANUARA 1944. GODINE¹

REZOLUCIJA

I. PARTIJSKE KONFERENCIJE VII. U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Od 25.—27. januara 1944. održana je prva partijska konferencija VII. U. Divizije u oslobođenoj Glini.²

Konferenciji su prisustvovali sekretar³ i dva delegata CK KPH,⁴ delegat G.S.H.,⁵ delegat IV. Korpusa« delegati VIII. Divizije, predstavnik O.K. KPH za Baniju⁷ i 230 delegata partijske organizacije VII. Divizije.

I.

Na konferenciji su održana 3 referata: 1. O političkoj situaciji; 2. Vojni referat o stanju u VII. Diviziji; 3. Organizacioni referat. Diskusija je vođena o svakom referatu posebno.

[®] Božo, zamenik političkog komesara 3. brigade.

⁴ Dopisano mastilom, ćirilicom.

¹ Original (štampan latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 42—15, k. 813 A.

² Vidi dok. br. 16.

⁵ Andrija Hebrang

⁴ Karlo Mrazović i Zvonko Brkić

⁵ Ivan Gošnjak

⁶ Vjećeslav Holjevac

⁷ Cedo Borčić (objašnjenja pod 3—7 data prema sećanju Branka Brkovića, pukovnika JNA).

U političkom referatu je iznijeto stanje u svijetu, u našoj zemlji i u našoj Diviziji. Ogromne pobjede Crvene armije i njeno nezadrživo napredovanje od Staljingrada do danas odvijaju se ne samo u znaku konačnog istjerivanja fašističkih hordi iz Sovjetske zemlje, nego i u znaku približavanja potpunog sloma fašizma. Ogromne pobjede Crvene armije, uspjesi naših zapadnih Saveznika, odlučna borba Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije i razmah antifašističkog pokreta u Italiji doveli su do pada Musolinija i kapitulacije Italije. Dok se antihitlerovski blok na čelu sa SSSR-om neprekidno jača i učvršćuje, fašistički blok ide u susret raspadanju i slomu. Propali su svi pokušaji Hitlera i međunarodne reakcije da oslabi ili razbije savez između SSSR-a, Engleske i Amerike. Odluke Moskovske i Teheranske konferencije, koje su učvrstile savez između Engleske, SSSR i Amerike, predstavljaju veliku pobjedu mudre staljinske vanjske politike i pobjedu antifašističkog i demokratskog pokreta uopće. Teheranska je konferencija osudila na smrt njemačke osvajače, utvrdivši dan, mjesto i obim zajedničkog odlučujućeg udara saveznika po Njemačkoj.

II.

Veliki uspjesi naših saveznika u borbi protiv Hitlera uticali su na širenje Narodno-oslobodilačkog pokreta u svim okupiranim zemljama. Na čelu borbe potlačenih naroda Evrope stoji silno razbuktali oružani ustanak naroda Jugoslavije pod vodstvom druga Tita i Komunističke partije.

Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije oslobodila je velike teritorije na kojima se razvila i učvrstila nova narodna demokratska vlast. Pored moćne Narodne armije, narodi Jugoslavije okrunili su svoje dosadašnje velike uspjehe i stvaranjem svog parlamenta i narodne vlade, na čijem se čelu nalazi vođa naroda Jugoslavije, maršal Tito.

Velike pobjede naših saveznika, velike pobjede Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije, koje navješćuju skori slom fašizma i oslobođenje, izazvale su uznemirenost u taboru međunarodne reakcije i domaćih izdajnika sviju boja i dlaka. Izdajnička izbjeglička vlada na čelu s kraljem Petrom, koja je preko Draže Mihailovića organizirala bratoubilački rat, počela je pod vodstvom međunarodne reakcije okupljati oko sebe sve izdajnike i neprijatelje Narodno-oslobodilačkog pokreta, neprijatelje slobode naših naroda. To je došlo do izražaja u sporazumu između Mačeka i njegove izdajničke klike sa Dražom Mihailovićem i izbjegličkom vladom. Ujedinjavanje svih izdajnika i neprijatelja Narodno-oslobodilačkog pokreta predstavlja

opasnost po Narodno-oslobodilački pokret. Ali ono nam ujedno pruža i velike mogućnosti za osvajanje hrvatskih masa, jer je tim sporazumom otkriveno izdajničko lice i Mačeka i njegove klike.

Povoljna međunarodna situacija, razmah Narodno-oslobodilačkog pokreta u našoj zemlji i izdajničko djelovanje velikosrpske klike i njene vlade u Kairu izazvali su potrebu II. historijskog zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu na kome su naši narodi preko svojih najboljih predstavnika donijeli historijske odluke i udarili temelje boljoj budućnosti naših naroda. Te se odluke ukratko sastoje u slijedećem:

1) AVNOJ se konstituiše u vrhovno zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo u Jugoslaviji. Time su narodi Jugoslavije po prvi puta dobili svoj pravi narodni parlament.

2) Stvorio se Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije na čelu sa Vrhovnim komandantom NOV i POJ Maršalom Tito-m sa pravima privremene vlade Jugoslavije. Time su naši narodi po prvi puta dobili svoju pravu narodnu vladu, koja jedina ima pravo da govori u ime naroda u zemlji i u inostranstvu.

3) Oduzimaju se izbjegličkoj vladi u Kairu sva prava zakonite vlade Jugoslavije, jer je ona svojom politikom borbe protiv NOP dokazala da nema nikakve veze sa interesima našega naroda. To važi i za svaku vladu koja bi se u zemlji ili inostranstvu stvorila bez volje naroda, koja je izražena u AVNOJ-u.

4) Zabranjuje se povratak kralju Petru II. Karađorđeviću u zemlju s tim, da se poslije pobjede narod slobodno izjasni o njemu.

Tako je II. zasjedanje AVNOJ-a udarilo čvrste temelje slobodnoj demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji.

*

Vojni referat obuhvatio je kratki historijat VII. Divizije, podvukao uspjehe i žrtve koje je VII. Divizija dala u junačkoj borbi naših naroda za slobodnu demokratsku i federativnu Jugoslaviju, naročito na svom slavnom putu sa proleterским jedinicama u četvrtoj i petoj okupatorskoj ofanzivi,⁸ te je konstatovao niz vojničkih nedostataka o kojima će biti govora.

*

" Detaljnije vidi tom IX, knj. 4, dok. br. 78.

Organizacioni referat obuhvatio je stanje, uspjehe i neuspjehe u dosadašnjim naporima partijske organizacije u našoj VII. Diviziji.

Na osnovu svih referata i diskusije po njima konferencija je konstatovala pored uspjeha i slijedeće važne nedostatke:

1. Naša partijska organizacija nije postigla rukovodeću ulogu u Diviziji. Divizijski komitet nije pružio dovoljnu pomoć organizaciji i nije se osjetio kao rukovodeće tijelo.

2. a) Partijska organizacija pokazala je nebudnost prema četništvu, iako je, između ostaloga, izgubila veliki dio svog dragocijenog kadra baš u borbi protiv četnika u IV. i V. ofanzivi. Ta nebudnost naročito se ispoljila u našoj III. Brigadi.⁹

b) Borba protiv dezerterstva nije bila energična i planska već naprotiv labava i neorganizovana. .

c) Partijska organizacija nije dala punu pomoć politkomesarima koji nijesu uspjeli u dovoljnoj mjeri da rasvijetle liniju NOB svakome borcu i da tu liniju čuvaju od iskrivljavanja. Osnovna ideja naše partijske političke linije — bratstvo naših naroda — nije postala krv i meso boraca divizije. Tako su uspjeli četnički elementi da kod izvjesnih boraca raspiruju šovinističku mržnju, iz čega su se izrodile vrlo krupne političke greške. Slučaj u Cazinskom kotaru.

d) Rad na kulturno-prosvjetnom podizanju boraca, partijska organizacija tek u posljednje vrijeme shvaća kao ozbiljan sektor svoga rada i već se postižu izvjesni rezultati.

3. a) Odnos između partijskih rukovodioca i štabova, i obratno, nije bio pravilan, što se odražavalo na radu štabova a preko njih na stanje u jedinicama.

b) Partijska organizacija pokazala je nedovoljno unošenje u izvođenje vojničkih zadataka, koji nijesu imali potrebnu i temeljitu partijsku pripremu.

c) Pored nedovoljne upornosti i izdržljivosti naše vojne jedinice pokazuju i niz drugih nedostataka: slabo obezbeđenje, slaba veza, slabo manevrisanje, nedovoljno i neumješno korišćenje teškog naoružanja, nedovoljna briga za uzajamno potpomaganje, nedovoljno inicijative, slaba ekonomija snaga (rezerve), disciplina vatre ne zadovoljava, povlačenje se često ne vrši organizovano.

d) Partijska organizacija nije dala dovoljno potstreka i pomoći vojnim kadrovima za savlađivanje nužnog potrebnog vojnog znanja, izučavanja vojne nauke i nije tražila strogu odgovornost po pitanju njihovog partijskog i političkog uzdizanja kao i grešaka.

» Vidi dok. br. 16.

4. a) Naši partijski borci nijesu pružali redovnu pomoć ćelijama, pokazali su se nevješti u politici kadrova i nijesu uspjeli sebe osposobiti kao rukovodstvo.

b) Sastanci partijskih jedinica su neredovni i odvijaju se šablonski, što sputava rad i otežava masovno djelovanje Partije.

c) Dešavalo se da se stvari uočavaju, zadaci i planovi postavljaju, ali se ne ide naprijed. To kompromituje partijske odluke, umanjuje partijsku disciplinu i odgovornost.

d) Greške pojedinih partijaca u borbi svjedoče da se ponekad zaboravlja da je naša KP borbena, revolucionarna Partija i da svaki onaj koji do kraja ne vrši svoju partijsku dužnost ne može nositi visoko zvanje člana Partije.

e) Kriterijum (mjerilo) za primanje u KP bio je slab a čišćenje partijske organizacije nije sprovedeno temeljito i blagovremeno.

f) Izučavanje marksističko-lenjinističke teorije nije postalo kod nas dio svakodnevnog partijskog života, niti se rad na učenju sprovodi planski i redovito.

g) Savez komunističke omladine (SKOJ) nije dobijao nužnu partijsku pomoć te nije do sada uspio da se uzdigne do borbene, predvodničke omladinske organizacije, ma da niz primjera u radu i držanju SKOJ-evaca govori da se SKOJ sve više razvija u tom pravcu.

5. Nemanje najuže povezanosti u radu Divizijskog komiteta i Okružne partijske organizacije¹⁰ dosta je naškodilo razvijanju pravilnih odnosa vojske i pozadine i rješavanju zajedničkih pitanja.

Plodna diskusija po svim ovim pitanjima, uz dragocjenu pomoć sekretara i delegata CK KPH, obilježila je puteve kojima treba da pođe partijska organizacija naše Divizije.

Na osnovu toga partijska konferencija donosi slijedeću

REZOLUCIJU

1. Partijska organizacija svojim radom, zalaganjem i primjerom mora postići rukovodeću ulogu u našoj Diviziji, a Divizijski komitet pružiti najpuniju podršku biroima i ćelijama, pravilno izdizati kadrove.

2. Osnovni politički zadatak naše Partije u Diviziji jeste svim političkim sredstvima razbiti svaki četnički uticaj i na svakom koraku pokazivati neophodnu budnost u sprečavanju rada neprijatelja u Partiji i vojsci. Borba protiv četništva i četničkih tendencija — dezerterstvo je put ka četništvu i okupatoru

¹⁰ Odnosi se na Okružni komitet KPH za Baniju.

— treba da bude dio svakodnevnog rada biroa i ćelije ali i svakoga člana Partije pojedinačno.

3. Partija mora stati na put dezerterstvu organizirajući široku i svakodnevnu kampanju, koja će preko partijskih i SKOJ-evskih organizacija obuhvatiti i posljednjeg partizana i koja će se provlačiti kao nit kroz sav politički rad, angažujući kulturno-prosvjetne organizacije, korišćenjem diletantskih grupa, horova, zidnih novina, podesnih predavanja i slično. Uspjeh partijske organizacije po tom pitanju biće onda, kada svi borci budu dezertera smatrali kukavicom i izdajnikom.

4. Pitanje mobilizacije pretstavlja partijsko pitanje. U tom pitanju težište političkog rada u hrvatskim masama treba da bude na raskrinkavanju špekulantske klike oko Mačeka, a u srpskim masama na raskrinkavanju kralja i monarhije kao organizatora četništva i bratoubilačke borbe. Uključivanjem u NOV najširih masa hrvatskog i srpskog naroda iskovaćemo oružano bratstvo koje će ubrzati čas naše slobode i sahraniti sve pokušaje reakcije, koja bi htjela ponovo da zavede stari poredak nacionalnog ugnjetavanja, političke reakcije i socijalne bijede.

5. Budno bditi nad čistoćom političke linije naše Partije, ovladati njome izučavanjem naše partijske i narodno-oslobodilačke štampe, uspjeti da svaki borac postane sposoban da je tumači i da je brani od svih pokušaja iskrivljavanja. Politikomesari treba da organizuju temeljno izučavanje historijskih odluka II. zasjedanja AVNOJ-a, a u ovome radu mora se isticati svaki član Partije.

6. Treba shvatiti da je kulturno-prosvjetni rad sredstvo političkog prosvjećivanja. Zato ga treba organizovati široko, da svaki borac učestvuje na ponekom od njegovih sektora (horovi, grupe, novine, analfabetski tečaj, igre itd.).

7. Partijska organizacija treba da pruži svu pomoć svojim rukovodiocima i da im omogući uspješno i pravilno komandovanje. Svaki član Partije jeste vojnik NOV i partijska mu je dužnost da u pogledu izvršavanja naređenja prednjači.

8. Partijske organizacije (biroi i ćelije) moraju pripremiti članstvo na svaku vojničku akciju, ukazati na dužnosti komunista u akciji, iz akcija izvlačiti vojnička iskustva, da bi se vojni nivo naših jedinica podigao. Diskusija na sastanku ne smije da se pretvori u kritiku zadatka, nego u traženju najboljeg načina za njegovo izvođenje.

9. Partijska organizacija dužna je popularisati naše narodne oficire i podoficire, pomažući im da savladaju vojne nauke, vodeći računa da se ne razvije stari oficirski duh, nedrugarstvo i karijerizam, a to se najbolje postiže izdizanjem njihove političke svijesti. Vojni rukovodioci, članovi Partije, tre-

ba da budu stalno svjesni, da su u prvom redu partijci i da Partiji imaju da zahvale za povjerenje koje im je ukazano.

10. Svaki borac mora da postane vješt vojnik, majstor svoga oružja koji pravilno koristi ratna iskustva i stečeno vojničko znanje, a Partija mora unijeti u vojne jedinice naš komunistički duh odlučnosti, upornosti i izdržljivosti.

11. Informativna služba mora prestati sa suhoparnim registrovanjem događaja i pružiti široke mogućnosti za vojničke akcije na osnovu pravilnog poznavanja situacije kod neprijatelja. Partijska pomoć treba i tu da bude zastupljena u jačanju i organizovanju ove službe.

12. Svaki član biroa treba da se osjeća odgovoran za cjelinu partijskog rada u bataljonu, koga mora poznavati. On se ne smije pretvoriti u delegata svoje ćelije, kako je to do sada bilo, tek tako će biro postati stvarno partijsko rukovodstvo.

13. Svaka partijska organizacija mora blagovremeno reagirati na sve događaje u svijetu i u svojoj sredini, a to se postiže redovnim partijskim životom. Zato svaka ćelija obavezno mora održavati dva sastanka u toku sedmice, jedan radni i jedan teoretski, ali sastati se također uvijek kad neki konkretni zadatak ili pitanje to zahtjeva. Na taj način će se sprovoditi redovna partijska kontrola, pojačati partijska i vojnička disciplina i odgovornost, a predviđeni planovi se ostvarivati.

14. Podići ugled i zvanja člana Partije na dostojnu visinu. To će se postići izučavanjem visokih ideala naše Partije, oštrijim kriterijem za prijem u Partiju i dobrom pripremom kandidata preko grupnog, a ne pojedinačnog rada sa njima.

15. Izučavanjem marksističko-lenjinističke teorije, bez koje se ne može zamisliti dobar partijac, jeste neophodna partijska potreba. Taj rad treba planski postaviti prema zrelosti članova. Teoretski rad oživjeće praktičnu partijsku djelatnost. Svaki član KP treba da koristi svoje slobodno vrijeme, da što više sam nauči.

16. Partijska organizacija mora pomoći SKOJ-u neposrednim učešćem mladih partijaca u životu i radu ove organizacije, kako bi ona zaista postala borbena, predvodnička organizacija omladine i rezerva mladog, isprobano članstva za Partiju.

SKOJ sa svoje strane mora prestati sa sektaštvom i nastojati da obuhvati svu omladinu u diviziji na taj način što će svaki omladinac učestvovati u borbi, političkom i kulturnom životu te tako najbolje i oprobane uključivati u SKOJ-evsku organizaciju.

17. Divizijski komitet treba odmah da uspostavi redovne veze sa Okružnom partijskom organizacijom, jer će to pospješiti sređivanje prilika i odnosa i dovesti do bliže saradnje i razumijevanja između vojske i pozadine.

Partijske organizacije moraju svim silama nastojati da se pravilnim odnosom vojske prema narodu i pravilnim radom osigura što čvršće povezivanje vojske s narodom. To je preduslov kako za uspješnu borbu protiv okupatora i njegovih slugu tako i protiv svih onih koji će ugrožavati tekovine Narodno-oslobodilačkog rata.

Partijska konferencija stavlja pred sve članove i rukovodstva Partije u našoj VII. Diviziji zadatak, da dǔbiljno, udarnički i sa komunističkom upornošću pride rešavanju svih slabosti dosadašnjeg rada, da bi naša divizija mogla uspješno izvršavati zadatke, koje pred nju postavljaju viši štabovi i borba naših naroda za slobodnu, demokratsku i federativnu Jugoslaviju.

DELEGATI
I. PARTIJSKE KONFERENCIJE
VII. U. DIVIZIJE NOVJ

BR. 35

IZVEŠTAJ 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 30. JANUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O ORGANIZACIJI I POLITIČKOM DELOVANJU ČLANOVA PARTIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE
(od 1. XII. 43 — 1. II. 44) (drugu Marku²)

IZVEŠTAJ O RADU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U XII HERCEGOVAČKOJ NOU BRIGADI

Šaljem ovaj izvještaj od vremena kada se formirala Brigada³ i dobila svoje pravo ime, a ujedno ukratko iznosim i promjene koje su do tog vremena slijedile.

U začetku formiranja naše Brigade bila su tri bataljona, a pod nazivom III Udarne grupe. Dne 22. XII. 1943. g. naša III Grupa dobila je naziv III Udarne brigade Hercegovačke

¹ Kop'ja originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 34—7, k. 1151-11.

² Aleksandar Ranković

» Vidi dok. br. 76.

NOU divizije sa ukupno tri bataljona. Naređenjem Štaba Divizije dana 9. XII. priključen nam je četvrti bataljon koji nosi naziv »Miro Popara« i koji je do tada djelovao na terenu kao partizanski odred. 13. I. 1944 g. naša Brigada dobila je naziv XII Hercegovačka brigada XXIX Hercegovačke NOU divizije.

Za sve vrijeme, tj. u toku ova dva mjeseca, Brigada je imala stalne marševe i borbe na terenu Hercegovine, a djelom i Crne Gore.⁴ Uzroci tome bili su četničke bande koje su stalno pokušavale da se koncentrišu prisilno mobilišući narod Hercegovine i da nas napadnu. Radi političkog a tako i vojničkog prestiža i pored toga što su se pružali dobri uslovi za mobilizaciju novih boraca na terenu nijesmo smjeli dozvoliti da uticaj četničkih bandita poraste i bili smo prisiljeni da vršimo češće pokrete kao i da vršimo češće akcije kako bi bande onemogućili za svaki rad. Pored svega toga trebalo je Brigadu ojačati naoružanjem i spremom, u čemu je znatno oskudjevala. Kroz ovaj period vremena u toku borbi Brigada je imala niz lijepih uspjeha kako protiv okupatora tako i protiv narodnih izroda četnika i ustaša. Ovi uspjesi omogućili su da se Brigada moralno i materijalno učvrsti. Uslovi za rad na izdizanju Brigade usled tih stalnih pokreta i zamorenosti ljudstva bili su priličito nepovoljni, pa se rad nije odvijao ovakvim tempom kao što je trebalo. Ali ipak nastojanjem rukovodioca i iskorišćavanjem svakog slobodnog vremena Brigada je uspjela da se i vojnički i politički priličito uzdigne.

Sastav boraca naše Brigade većinom je srpski elemenat sa terena Hercegovine, a ima nešto i Muslimana koji su mobilisani i danas prilaze našim redovima. Većina ovih boraca bili su u četničkim redovima a ima i veliki broj naših simpatizera koji su bili u redovima izdajnika pod pritiskom banditskog zakona, dok mi nijesmo došli u Hercegovinu. Vojničkim uspjesima i sprovođenjem pravilne političke linije (raskrinkavanjem tih zlikovaca) ti su borci prišli k nama. Ukoliko bude vojnička situacija na terenu Hercegovine zadovoljavala može se nadati da će Brigada u buduće napredovati bržim tempom. Zato su stvoreni uslovi u samoj Brigadi, koji su do sada u priličitoj mjeri kočili rad i uzdizanje iste.

Danas naša Brigada broji 520 boraca zajedno sa rukovodiocima. Od toga broja ima 126 partijaca. Socijalni sastav: 93 seljaka, 17 radnika i 8 intelektualaca. U toku ova dva mjeseca poginulo je 10 članova Partije i to 2 pol. komesara čete, 2 komandira čete, 3 zamjenika komandira čete a ostalo borci-partijci. Stanje partijske organizacije u našoj Brigadi izgleda ovako: kao što je i sama Brigada mlada tako isto i sama Par-

⁴ Vidi tom IV, knj. 21, dok br. 4, 28 i 37.

tija. Mali je postotak starih i iskusnih boraca i rukovodioca. U prvo vrijeme Partija u Brigadi bijaše i pored svoje mladosti malobrojna i po kvalitetu priličito slaba. U nekim bataljonima uopšte se nije osjećala (napr. »3«), čiji su mnogi članovi Partije do našeg dolaska u Hercegovinu živili nenormalnim partijskim životom, nemajući stalnih veza a usled četničke strahovlade u njihovom kraju nijesu imali mogućnosti i uslova za rad. Većina takvih bila je prepuštena sama sebi, a pored neiskustva i mladosti (staža partijskogf ni sami se nijesu znali snaći. Tako su skoro izgubili osjećaj Partije. Takvi su većinom u našem »3«. Ovaj bataljon mobilisan je iz sreza Trebinje (Ljubomir) i nosi nadimak Ljubomirski bataljon. Po našem dolasku u Hercegovinu ovaj je kraj dao preko 200 boraca a s njima i partijce koji su dotada djelovali na tom terenu kako su sami znali. Ove partijce trebalo je prevaspitati nanovo za Partiju. Ipak intenzivnim radom stanje se priličito sredilo i zasada je zadovoljavajuće. Opšti nedostaci Partije u Brigadi: slab nivo izgradnje, neiskustvo u rukovođenju, dok se odgovornost znatno pojačala, naročito u »1« i »2«, gdje je i organizacija dosta sređenija. Uzroci neravnomjernog razvika partijske organizacije u pojedinim bataljonima su što su i sami borci kasnije prišli u sastav Brigade, naročito bataljoni »3« i »4«, a prema tome osjećaj za Partiju dosta slabiji. Svestranim radom stanje se u mnogome poboljšalo, kako kvalitativno tako i kvantitativno. Može se reći da je stanje sada dosta dobro. Svaki bataljon ima svoje rukovodstvo (bataljonski komitet) sa ukupno 19 ćelija. U početku sastanci su bili priličito neredovni, dok je sada ta smetnja uklonjena. Uticaj Partije u Brigadi znatno je porastao iako još nije na onoj visini na kojoj bi trebalo. Bataljonski komiteti kao partijska rukovodstva još se nijesu u dovoljnoj mjeri snašli da bi samostalno rješavali probleme, koji se postavljaju pred njih. Još im nedostaje dovoljno opreznosti, reagovanje u momentima kada je to potrebno, nego za isto čekaju redovni sastanak, da se ova ili ona stvar riješi. Pored toga mnogi rukovodioci komiteta ne podnose pravilno izvještaje iako su uradili mnogo više. Sve ove smetnje postepeno se uklanjaju i na putu su potpune likvidacije. Još im je potrebna svestrana pomoć u rješavanju problema koji se pred njih postavljaju. Rukovodstva su nešto slabija u »3« i »4«. Teoretska izgradnja ide nešto slabije. Nedostaci su u tome što je organizaciji bilo potrebno poznavanje osnovnih pojmova, pa tek onda da se pređe na nešto ozbiljnije. Pored toga izvjesni materijal za izgradnju Partije, koji se vrši po planu, obrađivao se dosta suhoparno i nije dao željenih rezultata. Poneki materijal nijesu u stanju ni sami rukovodioci Bataljona da razrade, pa smo zato pristupili kra-

ćim kursovima sa tim rukovodiocima u kojim sudjeluje zamjenik i politički komesar brigade. Za neki duži kurs Brigada zasad nema uslova. Materijala za opštu izgradnju imamo dovoljno kojim nas snabdjeva Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu, a isti nam je u priličnoj mjeri nedostajao. Do sada obrađeno je u svim jedinicama Značaj Partije i Teorija Partije. Na izdizanju Partije i njene partijnosti kao i organizaciono sređivanje najviše je uspio »1« i »2« a »3« i »4« su na putu da to postignu. Međusobni odnosi partijaca su drugarski i dobri. Nekih većih grešaka nije bilo. Partijska organizacija u glavnom je zdrava i organizaciono postavljena na solidnim temeljima, što je garancija za daljnje pravilno izdizanje iste.

Pravilnu politiku kadrova do sada nijesmo uspjeli sprovesti u dovoljnoj mjeri radi gornjih nedostataka i nepoznavanja ljudi u dovoljnoj mjeri. (U ovome smo griješili naročito u prvim momentima). I ovaj rad ide ka sređivanju i u budućće će zadovoljiti. Shvatanje dužnosti i interes za svaki rad je neobično živ, što je uslov za brži tempo i budući razvitak organizacije.

Partijska organizacija ima 36 kandidata. Ispočetka se i ovdje sektašilo jer se nije mnogo pažnje posvećivalo. Sada je rad na tome sektoru mnogo pravilniji i postepeno se sređuje. Tempo uzdizanja Partije mislim da dozvoljava pravilno uključivanje novih članova, naročito u »1« i »2«. Rukovodioci bataljonskih komiteta za ovo vrijeme priličito su se osjetili. Postoji mnogo volje za rad. Priličito su naučili rukovoditi. Jedna mana osjeća se kod svih, a to je priličita krutost u sprovođenju partijske linije i vaspitavanju kadrova i shvatanju Partije i njene veličine. Ta se mana kod njih suzbija i skoro svakodnevno im se pomaže u njihovom radu.

Mislimo održati partijsko savjetovanje za Brigadu, što smatramo da će još više organizaciono učvrstiti Partiju i dati joj poleta u njenom budućem razvitku.

SKOJ.— Kao što je partijska organizacija postepeno se sređivala, ravnomjerno sa njom sređivao se i SKOJ, koji broji 148 članova sa ukupno 14 aktiva i 4 bataljonska komiteta. Rad po ovom pitanju priličito je sređen. Ovih dana održato je savjetovanje SKOJ-a koje će, mislim, učiniti prelom u dosadašnjem radu. Rad je priličito intenzivan i kao SKOJ osjeća se naročito u posljednje vrijeme. Savjetovanje je pokazalo izvjesne nedostatke, naročito organizacione, koje su sada uklonjene. Nedovoljno je bilo djelovanje na političkom i teoretskom uzdizanju omladine, kao što se ovaj sektor brkao sa političkim sektorom, i sada su i ti nedostaci uklonjeni i postavljeni kako treba. Do savjetovanja SKOJ u Brigadi nije postigao da bude stvarni borbeni i politički rukovodilac omladine.

Razlozi za ovo bili su raznovrsni, a) Sama Partija u pojedinim bataljonima nije ukazivala potrebnu pomoć, zapravo nije shvatala važnost SKOJ-a i njegove uloge u današnjoj borbi, b) Do prije mjesec dana nijesmo imali ni brigadnog rukovodioca, pa se rad na tom sektoru nije mogao u dovoljnoj mjeri kontrolirati. c) Što omladinci nijesu bili na čisto sa svojim zadacima koji su se pred njih postavljali i sa političkim problemima situacije koju nijesu preživjeli (1941/42. g.). Ti^J pitanja ima u tolikoj mjeri da se sada raščišćavaju. Dizanjem Partije, mislim, ukloniće se nedostaci koji su dosada postojali. Inače SKOJ je napravio izvjestan prelom u dosadašnjem radu i postao popularan među omladincima i postavio takmičenje po izvjesnim pitanjima. SKOJ je naročito uspio da se organizaciono učvrsti »2« i »3«. Isto što se primjećuje kod partijskih rukovodstava, to isto može se reći i za SKOJ. Brigadno rukovodstvo, koje je oformljeno prije kratkog vremena, ozbiljno je shvatilo svoj rad i zadatke koji se pred njega postavljaju. U vaspitno-toretskom uzdizanju SKOJ-a radi se po jednom određenom planu koji je do sada nedostajao. Sam rukovodioc SKOJ-u Brigadi aktivan je, uživa autoritet kod omladine i u stanju je solidno da rukovodi. Njegova umješnost osjeća se. Neobuhvaćenih omladinaca u Brigadi ima 79, ali sadanjim radom i poletom SKOJ-a nadati se da će i ovi omladinci biti obuhvaćeni radom SKOJ-a.

Političko-kulturni rad u Brigadi razvija se prilično živo pa je do sada dao dobrih rezultata. Rad na ovom sektoru takođe je postavljen planski, osim tekućeg materijala koji se svakodnevno prorađuje. Uglavnom dosada se prorađivalo članci i referati *iz* »Proletera« br. 16, o razvitku narodno-oslobodilačke borbe i popularizacija Sovjetskog Saveza. I tu se pokazalo neiskustvo u proradi materijala koji je bio u priličnoj mjeri suhoparan. Sa druge strane taj rad bio je prilično jednostran. Stalo se na tome da se izvjesni materijal pročita i protumači, i to putem konferencija. Pribjegli smo sada novoj taktici u prorađivanju materijala i izdizanju svijesti boraca. Da to teoretsko izdizanje boraca učinimo interesantnijim pribjegli smo i različitim predavanjima iz opštih nauka koja su do sada nedostajala. Takođe nastojimo da i poslije ovakvih konferencija po izvjesnim pitanjima zametnemo diskusiju među borcima. Naročito interesovanje boraca po kulturno-prosvjetnom sektoru čini da je taj rad na zavidnoj visini. Svaka četa u stanju je da da solidnu priredbu u svako doba. Novine kako četne tako i bataljonske izlaze redovno svakog mjeseca. Osjeća se smisao za pisanje. Sada su ostvareni uslovi i pisanja brigadnog lista koji treba da izađe do 1. marta o.g. Nepismenost se privodi likvidaciji. Ovaj zadatak primio je uglavnom SKOJ

na sebe. Naročito je sektor po ovoj liniji na visini u »1« i »2«, a povoljno se razvija i u »3« i »4«. Na uzdizanju političke svijesti najviše je postigao »1« i »2« i veliki interes vlada na vlastitoj izgradnji, naročito kod rukovodioca. Linija raskrinkavanja kralja i izbjegličke izdajničke vlade, četnika Draže Mihailovića naišla je na dobar prijem svih boraca u Brigadi pa i onih koji su do juče bili u četnicima. Borci učestvuju živo u diskusiji po svim pitanjima i prenose na narod. Isto tako zainteresovani su uopšte političkom situacijom koja je danas u svijetu i kod nas i vole o tome da pričaju među narodom kuda se krećemo. Današnja situacija borcima je potpuno jasna kao i zaključci AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a. Jedino još su nejasna pitanja iz političke situacije iz godine 1940/41, što sam već naveo. Disciplina je dosta dobra, naročito u poslednje vrijeme, ističe se »1« i »2«, nešto slabije »3« i »4«. Borbenost bataljona je na velikoj visini kod svih boraca. Jedino što se osjeća to je neiskustvo u borbi pri zauzimanju utvrđenih objekata. Nastojimo da i taj nedostatak uklonimo. Rukovodioci uživaju vrlo dobar autoritet, osim vodnika i desetara. I tu činimo sve da to otklonimo. Taj nedostatak osjeća se u »1«, pomalo u »3« i »4«. Drugarstvo i odanost narodno-oslobodilačkoj borbi je na visini. U prvo vrijeme bilo je slučajeva dezerterstva mnogih boraca, dok je to sada uklonjeno. Ta pojava je suzbijena intenzivnim političkim radom, poboljšanim uslovima života i rada u Brigadi i pravilno sprovedenom političkom linijom u pozadini. Mržnja prema neprijatelju nije u dovoljnoj mjeri razvijena kod našeg »3«, a ponešto i kod »4«, naročito u borbi sa četnicima. Nastojimo da to uklonimo. Sanitetska služba je dobro organizovana i sa dovoljno materijala. Referent saniteta brigade je bolničar sa dobrim iskustvom. Rad intendanata teče dosta dobro i nastoji se da se ishrana centralizuje. Autoritet ovog kao i sanitetskog osoblja bio je drugostepenog značaja. Sada je i taj nedostatak uklonjen. Rad na terenu je poboljšan i koordinira se sa radom drugova na terenu. Pri Brigadi imamo, koja je dosta dobro organizovana, Tehniku koja zadovoljava potrebama brigade. Formirali smo i našu biblioteku u kojoj ima 10—15 raznih knjiga. Nastojimo da ovog materijala sakupimo što više i pobudimo interes za čuvanje. Zana u Brigadi imamo 19. Sa njima je nemoguće raditi zasebno u bataljonima, pa zato držimo povremeno konferencije pri Stabu Brigade. Inače njihovo izdizanje u teoretskom pogledu teče u krugu bataljona. Takođe se postavlja i rad sa ženama na terenu, u čemu im pomažu i politički rukovodioci bataljona. Pored niza sastanaka, koji su održani, održate su i tri konferencije sa štabovima bataljona. Uspjeh nije izostao. Osjeća se poboljšanje u svakom pogledu.

Štabovi bataljona, ukazujući im njihove konkretne nedostatke, znatno su stekli iskustvo u rukovođenju sa bataljonima, i priličito su se snašli. Nedostaje im samoinicijativa kako u borbi tako i u radu. Odnos boraca između pojedinih bataljona, kako u borbi tako i u privatnom životu, dobar je. Isto tako odnos boraca i štabova. Ispočetka bio je taj odnos malo krut, ali je sada dobar. Nadati se da će se i ti nedostaci, koji još postoje, uskoro ukloniti. Politički dobro[^]stoji štab »1« i »2«, a nešto slabije »4«. Vojnički štabovi [dobro] stoje u »2« i »3«, a u »1« i »4« slabije. Rad na vojnom podizanju ljudstva u Brigadi vrši se po planu koji je dao Štab Brigade kako za borce tako i za rukovodioce. Rad na tom polju je svestran i intenzivan. Osjeća se brže napredovanje u uzdizanju vojničkom nego u političkom. Sav rad koji se odvija u Brigadi potpomognut je svestrano pomoću članova Štaba Brigade i to, može se reći, svakodnevno. Sam Štab Brigade uživa autoritet i povjerenje kako među borcima tako i među rukovodiocima. U prvo vrijeme osjećalo se neiskustvo u rukovođenju brigadom. U tom pogledu nam je Štab Divizije, a naročito efikasnu pomoć po organizacionim pitanjima dao Polit-odjel pri Diviziji. Brigada je na putu da bude jedna od boljih brigada, ukoliko se nastavi ovakvim radom. Samo jedno se osjeća a to je da Brigada još nije spremna da bi pošla i van terena Hercegovine. Taj prelom još nije postignut kod svih boraca. Ovo uklanjanje ide nekako ponajteže, jer svijest boraca [nije kod] svih na takvoj visini.

Uz drugarski borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik pol. komesara
XII Hercegovačke NOU brigade
Novak Franc s.r.

N. Dulići, 30. I. 1944 g.

IZVEŠTAJ ZAMEMKA POLITIČKOG KOMESARA 7. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 31. JANUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U BRIGADI¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi,

Šaljem vam izveštaj o radu i stanju partijske organizacije u VII Crnogorskoj N.O.U. brigadi.

Partijska organizacija ove brigade broji 123 člana, raspoređenih u 25 partijskih ćelija. Socijalni sastav članstva je sledeći: 15 radnika, 61 seljak, 38 intelektualaca i 9 privatnih namještenika; od toga 13 žena. Kandidata ima 30.

Partijsko članstvo za ovu brigadu je djelimično regrutovano iz starih brigada — IV i V Crnogorske,² što je mahom rukovodeći kadar, a djelimično s terena, čiji je partijski staž veoma mali. Partijski aktiv je dosta mlad, s izvjesnim iskustvom, ali sa vrlo malo teorijskog znanja iz nauke marksizma-lenjinizma.

Prenoseći iskustvo iz starijih brigada, rad je uglavnom pravilno postavljen.

Vrijeme od kako je formirana brigada, tj. od 1. I 1944. godine,³ a pogotovu vrijeme od kako sam došao na dužnost partijskog rukovodioca ove brigade, tj. od 18. I 1944. godine je dosta kratko da bih mogao dati jedan iscrpniji izvještaj zasnovan na poznavanju partijskog aktiva. Prva zapažanja zasnovana na prvom obilasku i iz izvještaja su uglavnom sledeća:

a) Partija je mlada, radi čega se još ne osjeća kao rukovodioc svih oblika partijskog rada i ne obuhvata u svoj svojoj širini cjelokupan život vojničke jedinice, već se rad po pojedinim sektorima sprovodi kad-kad na ličnu inicijativu.

Bataljonska rukovodstva su dobra i odgovoriće zadaci-ma, budući da su uglavnom iz naših starijih brigada, te će znanja i iskustva tamo stečena moći prenijeti na svoje jedinice, imajući punu pomoć od Štaba brigade.

Partijski život je normalan. Održavaju se redovno praktični sastanci, dok su teoretski redi, što je jedan od nedosta-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/17.

² Vidi dok. br. 3!

³ O formiranju 7. crnogorske brigade vidi naredbu 2. udarnog korpusa od 30. decembra 1944 (tom III, knj. 6, dok. br. 190).

taka našeg partijskog života, na što je ukazano. Politici kadrova poklanja se puno pažnje. Rad sa kandidatima je pravilan. Sa svakim kandidatom se radi pojedinačno, no što se tiče teorijskog rada sa njima, oni prisustvuju teorijskim sastancima članova dotične partijske ćelije. Kandidatski staž, nastoji se, da ne bude dug, što uostalom zavisi od samih kandidata.

Zapaža se nedovoljna koordinacija u radu partijske organizacije u vojsci i partijske organizacije na terenu sa širokim narodnim masama. Odnos partijske organizacije u vojsci prema narodno-oslobodilačkoj vlasti često puta nije onakav kakav mora biti, i ne čini se sve da se autoritet narodno-oslobodilačke vlasti podigne u očima naroda i vojske, što je sve konstatovano i na sastanku divizijskog komiteta.

Disciplina, budnost i lična odgovornost kod partijaca nijesu na onoj visini, na kojoj bi trebalo da budu, s obzirom da se partija nalazi u ratu.

Na sve ove nedostatke koji se zapažaju, gdje manje gdje više, na vrijeme je ukazano, kako bi se rad u ovoj mladoj brigadi od samog početka mogao postaviti na zdravoj osnovi, koristeći dragocjeno iskustvo stečeno u dosadašnjoj borbi. U tom nam je pružio punu pomoć Politodjel pri diviziji. Po pitanju teorijskog rada, formiran je kurs pri brigadi, koji je otpočeo 23. I 1944. god., na kom će biti prorađena slijedeća pitanja: 1) Ekonomski razvitak društva, vezano s pitanjem o državi; 2) O Partiji; 3) Teorija proleterske revolucije, povezano s pitanjem strategije i taktike; 4) Diktatura proletarijata; 5) Nacionalno pitanje; 6) Seljačko pitanje i 7) O istorijskom i dijalektičkom materijalizmu. Vremenski kurs treba da traje dvadeset dana, poslije čega će se prenositi u svim partijskim ćelijama. Kurs će donijeti željene rezultate i pored niskog teoretskog nivoa kursista.

b) *Politički sektor.* U svakom bataljonu održano je više četnih i bataljonskih radnih i političkih konferencija. Na radnim konferencijama diskutuje se o pitanjima iz života jedinica i ono što jedinicu interesuje. Na političkim konferencijama objašnjava se unutrašnja i međunarodna politička situacija, kao i prorađen je čitav niz pitanja iz problematike narodno-oslobodilačke borbe.

Rad po ovom sektoru odvija se uglavnom po planu datom od strane Politodjela divizije i prilagođen je političkom nivou boraca, koji je dosta nizak. Na konferencijama se takođe prorađuje tekući materijal. Zapaža se da je interesovanje za razumijevanje događaja naraslo kod boraca, što se može zaključiti iz niza postavljenih pitanja, kojima se redovno prorađuje svaka konferencija. Ukazano je političkim komesari-

ma bataljona i četa da nije glavno ispuniti plan što prije, već nastojati da se time prorade što dublje i popularnije.

Politički rad na terenu nije dovoljan. Rijetko su se održavale konfrencije i zborovi sa narodom u mjestima gdje je brigada boravila. Na ovaj nedostatak našeg političkog rada ukazano je našim političkim rukovodiocima.

v) *Vojnički sektor.* Brigada broji 646 boraca. Pitanje formiranja ove brigade postavljeno je na Omladinskom kongresu za Crnu Goru i Boku,⁴ te su borci regrutovani iz redova mladih i najmlađih. Veoma mali broj boraca je služio vojsku, ili pak ranije bio u našoj vojsci, radi čega je gradivo za obrađivanje počelo sa najosnovnijim pojmovima, s obzirom da je ljudstvo svestrano neobučeno u vojničkim vještinama. Obradeno gradivo je uglavnom sledeće: pitanja iz ratne službe, pješadijskog egzercira, borbene obuke, utvrđivanja, službe veze i posebnih znanja. No, rad po ovom sektoru odvija se uglavnom po planu datom od Štaba brigade, i dosta je živ.

Naš oficirski kadar, izrastao iz dvogodišnje borbe sa priličnim ratnim iskustvom, nastoji da svoje praktično znanje popuni teorijskim znanjem, što je neophodan uslov za moderni način ratovanja. U tu svrhu iz svakog bataljona poslato je po nekoliko vojničkih rukovodioca na oficirski kurs koji se održava pri Štabu Korpusa.

Vodnici i desetari ne osjećaju se dovoljno kao rukovodioci, niti pak imaju dovoljno autoriteta u očima boraca. Na ovo je ukazano.

U cilju što bolje teoretske izgradnje vodnika i desetara, formiran je pri štabu brigade vojnički kurs, na koji je iz svakog bataljona pozvano po nekoliko podoficira.

Borbena sposobnost jedinice još nije došla do izražaja, s obzirom da je jedinica izvodila manje značajne akcije.

Odnos između štabova i komandi četa, kao i boraca je pravilan i dobar.

Ljudstvo je naoružano sa 440 pušaka, 18 puškomitraljeza, 3 bacača (1 teški i 2 laka), 2 protivtenkovske puške i 3 teška mitraljeza.

g) *Omladinski sektor:* SKOJ-evska organizacija broji 167 članova, raspoređenih u 15 aktiva. Socijalni sastav je slijedeći: 11 radnika, 117 seljaka, 39 intelektualaca; od ovog broja 16 drugarica. U toku proteklog mjeseca SKOJ-evska organizacija je brojno rasla, iako imamo još priličan broj omladinaca i neobuhvaćenih SKOJ-em.

⁴ Kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Crne Gore i Boke održan je 25. i 26. novembra 1943. u Kolašinu (vidi »Narodno-oslobodilačka borba u Crnoj Gori 1941—1945«, Hronologija događaja, str. 455).

Budući da je skoro cijela brigada omladinska i da jedan veliki broj omladinaca nije obuhvaćen SKOJ-em, može se reći da je SKOJ u našoj brigadi bio začauren. Na ovo je ukazano na sastancima bataljonskih i brigadnog rukovodstva SKOJ-a.

Kriterijum za prijem u SKOJ je bio dosta oštar. Bataljonska i brigadno rukovodstvo SKOJ-a su se prilično osamostalila i učvrstila, u čemu je Partija ukazala punu pomoć, da bi SKOJ-evska organizacija izrasla u rukovodioca cjelokupnog života i rada omladine u brigadi.

U četinim aktivima i bataljonskim komitetima održavaju se redovno radni i teoretski sastanci.

d) *Kulturno-prosvjetni sektor.* Rad po ovom sektoru, kao i ostalim pravilno je postavljen i isti se planski razvija. No, usled niskog kulturnog nivoa boraca, rad još ne daje željene rezultate. Od brigadnog rukovodstva i Politodjela pri diviziji ukazana je pomoć bataljonskim rukovodstvima i osnovnim jedinicama, te se i ovaj rad u poslednje vrijeme živilje i pravilno razvija. Po bataljonima i četama održana su i drže se predavanja iz više grana nauke, daju se priredbe, izlaze bataljonski listovi i džepne ili zidne novine po četama. Organizuju se recitativni i pjevački horovi, diletantske trupe, te analfabetski tečajevi, no, sve to još nije na dovoljnoj visini, ali se ipak pravilno razvija, jer borci pokazuju prilično interesovanje za ovaj rad.

đ) *Sektor intendanture — ekonomski.* Po ovom sektoru su učinjeni tek prvi koraci. Bataljonske intendanture, iako oskudne, ipak su snabdjevene najpotrebnijim. (Svaki bataljon ima potreban broj kazana i ostalog, kao i tovarnih grla). Brigadna intendantura je tek u razvoju, jer se nema potrebnih tovarnih grla za osposobljavanje ove grane. Sem toga, oskudijevamo i u ljudstvu iskusnom za rad po ovom sektoru.

Snabdijevanje se vrši putem rekvizicije i konfiskacije, preko narodno-oslobodilačkih odbora i u saglasnosti sa njima. S obzirom na priličnu ekonomsku iscrpljenost kraja na kom se je jedinica nalazila, pitanje snabdijevanja postavlja se kao problem.

Pitanje odjeće i obuće je djelimično riješeno savezničkom pomoći.

e) *Sektor higijene.* Ovdje su učinjeni prvi koraci, premda se oskudijeva sa stručnim ljudstvom, bez kojega je teško osamostaliti bar donekle bataljonske sanitete. Nedostaje najosnovnija bolnička sprema, kao i sanitetski materijal, mada je neznatna količina tog materijala dobijena od Saveznika.

Formirana je brigadna bolnica. Zdravstveno stanje ljudstva je dosta dobro.

Formiran je desetodnevni sanitetski kurs pri brigadnoj bolnici, koji je već otpočeo svoj rad.

S obzirom da unutar partijske organizacije nema nekih nezdravih pojava, koje bi kočile rad partijske organizacije, kao i na to da je rukovodeći partijski kadar u štabovima brigade i bataljona zdrav i sa prilično iskustva kao i elana, part. organizacija ima sve uslove da se razvije u dobrog rukovodioca. S obzirom na kurseve: politički, vojnički i sanitetski, donekle će biti riješen najosnovniji problem osposobljavanja ljudstva za oživljavanje rada po sektorima.

Ljudstvo u brigadi je mlado, podložno organizaciji i br-zom prevaspitavanju u duhu Narodno-oslobodilačke borbe.

Iz svega navedenog izlazi, da će se ova jedinica, odklanjajući pomenute nedostatke, razviti u jednu sposobnu vojničku jedinicu, koja bi mogla rešavati i teže vojničke zadatke.

Razlog kratkoće i donekle propusta u samom izveštaju naveo sam u početku.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj

31. I 1944. godine

Zamjenik politkoma⁵

VII Crnogorske udarne brigade

⁵ U to vreme zamenik je bio Vuko Tmušić.

BR. 37

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PODGRMECKOG NOP ODREDA OD 31. JANUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. UDARNE DIVIZIJE O POLITIČKOM R\DU I BROJNOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

ZAMJENIK POLITKOMESARA
PODGRMECKOG NOP ODREDA
Dana 31-1-1944. g.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA B.K.
OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA PODGRMEC
POLITKOMESARU IV. NOU DIVIZIJE

Dragi drugovi,

dostavljamo vam mjesečni izvještaj za mjesec januar o stanju i radu part. organizacije u ovome Odredu. Napominjemo da izvještaj nije u svemu kako je posljednjim traženjem trebao da bude, pošto nismo ni dobili takve izvještaje iako smo tražili od bataljonskih rukovodioca.

Naziv jedinice	Broj. part. jedinica	Broj part. čl.	Broj akt. SKOJ-a	Broj. čl. SKOJ-a	Broj kandidata	
1. Stab Odreda	2	6			—	
2. I. bataljon	4	41	3	35	7	
3. II. bataljon	4	46	3	47	5	
4. Diverz. četa	1	7	1	3	1	
5. Četa zaštitn.	1	7	1	12	2	
6. Intend. Odreda	1	4	—	—	2	
<i>Ukupno:</i>	13	111	8	97	17	

Socijalni sastav partiskog članstva: U I. bataljonu članovi Partije u četama su svi zemljoradnici a u štabskoj part. jedinici su zemljoradnici svi osim 3 koji su bivši žandarmi i jednog bivšeg jugoslovenskog podoficira.

U II. bataljonu 42 zemljoradnika i 4 radnika. Kandidati su svi zemljoradnici.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 6/130—133.

U Štabu Odreda su 3 zemljoradnika i 3 intelektualca.

U Diverzantskoj četi su 5 zemljoradnika i 2 radnika. Kandidat je zemljoradnik.

U četi zaštitnici su svi zemljoradnici.

U Intendanturi su 1 zemljoradnik, 1 zanatlija i 2 bivša žandarma.²

U I. i II. bataljonu sve part. jedinice držale su redovito svake nedelje radni i učeći sastanak. Na učećim sastancima prorađivan je materijal koji te part. jedinice imaju.

U četi zaštitnice također su održavani redovno partiski radni i teoretski sastanci. Na teoretskim časovima te četne part. jedinice prorađivan je propagandni materijal koji je stizao.

Part. jedinice Štaba Odreda držale su redovito radne i teoretske časove. Na teoretskim časovima prorađivana je brošura druga Staljina »Vrtoglavica od uspjeha«, dva posljednja broja »Naprijed« i predavanja drugova Kalinjina, Mitina, Dimitrova i Jerusalemova.

Part. jedinica Intendanture održala je 4 radna sastanka i 3 teoretska. Prorađivan je »Glas«, »Naprijed« i predavanja Staljina »Vrtoglavica od uspjeha«.

Part. jedinica diverzanata održala je 4 radna i 2 teoretska sastanka. Na teoretskim sastancima prorađivan je »Glas« i »Naprijed«.

Sve partisko članstvo je muško osim jedne drugarice koja se nalazi u part. jedinici pri Štabu Odreda.

U I. bataljonu part. jedinica Štaba bataljona ima 8 članova, prve čete 15 članova, druge čete 12 članova, prateći vod 6 čl. K.P.

U II. bataljonu jedinica Štaba bataljona ima 5 čl., 1. četa 14, 2. četa 16, Prateći vod 11 članova K.P.

U Štabu Odreda štabska jedinica 3 člana K.P. i jedinica pri Štabu 3 člana K.P.

U četi zaštitnice jedna part. jedinica sa 7 članova.

U četi diverzanata part. jedinica 1 sa 7 članova.

Broj novoprimitih članova Partije po pojedinim jedinicama ne možemo dostaviti jer u zadnjim izvještajima nismo to dobili.

Zaduženje po sektorima pojedinih drugova u pojedinim jedinicama također ne možemo dostaviti iz istih razloga.

² Vidi izvještaj o brojnom stanju od 28. januara 1944, tom IV, knj. 21, dok. br. 146.

Rad po sektorima:

Na političkom sektoru u svim part. jedinicama zaduženi su polkomesari sa istim radom. Politički rad sa ljudstvom u glavnom je intenzivan, jedino je u 1. četi I. bataljona bio slabiji jer je politkomesar iste čete obolio, a zamjenik polkoma nije se dovoljno angažovao da popuni taj nedostatak. Politkomesari bataljona održavaju redovno sastanke sa politkomesarima četa i vodnim delegatima najmanje jedanput u 15 dana, dok polkomi četa održavaju sastanke sa delegatima jedanput nedeljno, a u iznimnim prilikama i vanredne. Praktikuje se, iako nedovoljno, u svim jedinicama prorada materijala sa mladim političkim kadrovima. Komesari bataljona drže konferencije sa bataljonima, a u iznimnim prilikama, kada nije moguća bataljonska konferencija, i konferencije pojedinačno sa četama. Polkom Odreda održao je konferencije sa četama u I. bataljonu i prisustvovao i na istim govorio na 4 konferencije u pozadini. U selu u kojem se nalazi Štab Odreda praktikuemo zajedničke konferencije sa pozadinom. Pripremili smo jedan broj usmenih novina za slijedeću nedelju. Politička svijest boraca je relativno dobra. Kadrovi uglavnom zadovoljavaju.

Na vojnom sektoru u svim part. jedinicama zaduženi su oficiri članovi K.P., što ne znači da su neki od njih plus tome zaduženi i sa nekim od ostalih sektora. Vojničko stanje Odreda iako je poboljšano nije dovoljno. Prije naglašeno neimanje sistema u radu još uvijek nije otklonjeno u svim jedinicama. Održavaju se redovito sastanci sa komandnim kadrom i borcima u svrhu izdizanja i još većeg osposobljavanja u vojnoj vještini i vještini komandovanja. Na tom polju rada I. bataljona odskače. Materijal koji se prorađuje je iz »Vojnog potsetnika«. Komandant Odreda redovno obilazi jedinice i ukazuje im svoju pomoć.

Na kulturno-prosvjetnom sektoru rada učinjen je znatan napredak. U bataljonima postoje K.P. Odbori koji funkcionišu. Analfabetski tečajevi postoje u svim jedinicama osim u II. bataljonu koji je u posljednji mjesec dana uspio likvidirati posljednjih 12 nepismenih. Postoje horovi i diletantske grupe koje uvježbavaju razne aktuelne skečeve i pjesme. Svaki bataljon dao je u posljednjih mjesec dana po jednu priredbu na sektoru kojeg brani.³

Sanitet u jedinicama Odreda organizovan je i on preko članova K.P. koji su u njemu uglavnom je nosioc higijenskog života i rada u jedinicama. U svim jedinicama postoje referen-

³ Odred je u to vreme vodio borbe na sektoru Rudice — M. Rujiška (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 146).

ti Saniteta i dovoljan broj sanitetskog osoblja, tako da ćemo u slučaju jačanja jedinica imati i onda dovoljan broj istog osoblja.

Rad organizacije SKOJ-a

Nedostatci u radu i pomoći SKOJ-u pomalo se uklanjaju, što se vidi u usporedbi prošlog izvještaja o broju članova i sada. Sastanci aktiva su redoviti. Praktikuju se i teoretski časovi a raspodjela po sektorima postoji. Organizaciju SKOJ-a nedovoljno poznam pošto se nisam potrudio da obiđem istu organizaciju. Politkomesar Odreda, koji vrši dužnost i zamjenika, održao je sastanke sa svim part. jedinicama u I. bataljonu i Stabu Odreda kao i u četi zaštitnice.

Drugarski borbeni pozdrav

'SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Redžo⁴

BR. 38

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA CRNU GORU I BOKU OD 1. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA NA TERENU I U PARTIZANSKIM ODREDIMA¹

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

1. januara ove godine poslali smo vam opširan izvještaj sa drugim materijalom preko hercegovačke divizije. Sada vam šaljem ovaj izvještaj po kuririma II udarnog korpusa.

1) — Političko stanje. Od prošlog izvještaja do danas nema nekih bitnih promjena. Neprijateljske snage su nepromijenjene u Crnoj Gori i Boki, čija je jačina jedna divizija.² Ujedinjena reakcija na čelu sa »narodnom upravom« nalazi

* Terzić

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/25.

² Odnosi se na snage nemačke 181. pešadijske divizije (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 4 i 49).

se u gradovima. U zadnje vrijeme uspjela je da u Boki mobilizuje veći dio u miliciju i žandare, koji su u stvari četnici. Tamo se stanje pogoršalo i otežan je rad našim drugovima. Naši su se drugovi povukli u ilegalnost, jer se ne mogu kao ranije slobodno kretati po selima. Četnici u gradovima Crne Gore jednim dijelom su organizovani u vojne jedinice, a drugim dijelom su nenaoružani i žive kao zbjegovi. Uglavnom se hrane od imovine partizanskih porodica i prijatelja narodno-oslobodilačke borbe.

U zadnje vrijeme četničke bande zajedno sa njemačkim okupatorom pojačale su teror i represalije nad narodom na neoslobođenoj teritoriji. Strijeljavanja i vješanja o stubovima po putevima masovna je i svakodnevna pojava. Među strijeljanima i obješenim ima djece, staraca i žena u drugom stanju. U prvom redu strijeljaju članove partizanskih porodica, a zatim naše prijatelje i simpatizere. Ima slučajeva gdje su u pojedinim selima sve strijeljali i internirali. (Slučaj pod Velje Brdo u Piperima).

Broj odbjeglih kod okupatora je mnogo veći nego što smo to javili u prvom izvještaju. Taj broj je oko 8.000 osoba. Karakteristično je da među njima ima i takvih, koji su ranije pomagali naše pozadince, hranili ih i obaveštavali, čak ima i skojevaca. Mi nastojimo da sa ovima uspostavimo vezu, kako bi ih povratili ili iskoristili u njihovim redovima za naše interese. Borbenost svih ovih odbjeglih vrlo je mala. Oni prave ispade sa manjim grupama na slobodnu teritoriju, ali ih naši brzo razbiju i povrate. Ozbiljniji ispadi su bili u pravcu Kuča iz Podgorice i u pravcu Andrijevice i Berana, gdje su učestvovali skupa četnici, Njemci, Arnauti i muslimani, ali su razbijeni i povraćeni.

Nešto četnika krije se na oslobođenoj teritoriji po šumama. Njihov broj nije velik, ali ih ima gotovo u svakom mjestu. Njih postepeno hvatamo i uništavamo. Na oslobođenoj teritoriji ima još elemenata četnički nastrojenih, koji žive kod svojih kuća. Jedan dio masa je još neaktivan, jer se plaši ponovnog dolaska okupatora i četnika.

Četnička propaganda je dosta jaka i služi se svim lažnim sredstvima; tim lažima nasijeda jedan dio masa.

Naš politički rad među masama je pojačan. U svim selima, opštinama i srezovima na oslobođenoj teritoriji održane su konfrence i zborovi. U ponekim mjestima i po nekoliko puta. Na ovim zborovima i konferencijama popularisane su odluke AVNOJ-a i konkretno objašnjena situacija. To je koristilo i sa tim radom ćemo uporno i dalje nastaviti. U političkom pogledu koristilo je i to, što su saveznički avioni donijeli nešto materijala i što su odnijeli nekoliko naših ranjenika.

I pored upornog rada mobilizacija novih boraca bila je u zastoju. Otkako je započela šesta ofanziva vrlo mali broj je novih boraca mobilisan. Sada, poslije razbijanja šeste ofanzive, pretpostavljamo da će se ponovo otpočeti sa uspješnom mobilizacijom.

Iako ima nevjerovatnih pojava, ipak se može reći da je uglavnom raspoloženje crnogorskog naroda i naroda Boke za narodno-oslobodilačku borbu. Odlazak jednog dijela naše vojske u staru Crnu Goru i u Boku poboljšaće situaciju i omogućiti mobilizaciju Bokelja i jednog dijela Crnogoraca na onoj teritoriji.

2) — Organizaciono stanje. Partijska organizacija je ozdravljena i prilično učvršćena. Članstvo je mlado i teoretski neuzdignuto, ali disciplinovano i odano. Polovinom prošloga mjeseca otpočeli smo sa partijskim kursom, na kojemu smo uzeli partijce iz svih organizacija. Na kursu ima 38 partijaca. Ovaj će kurs u svakom slučaju poboljšati još više stanje u partijskoj organizaciji. Pri Okružnom komitetu u Beranima pri završetku je jedan manji partijski kurs.

Broj članstva i socijalni sastav od prvog izvještaja do danas nije se izmjenio. U doglednom vremenu do neke veće izmjene ne može ni doći, jer je najbliža okolina Partije, simpatizeri i prijatelji, pošla u vojsku, odakle su se u prvom redu mogli regrutovati novi članovi Partije.

Od strane naše, pomoć je partijskim organizacijama redovna. Gotovo stalno su naizmjenično članovi PK u obilaženju partijskih jedinica i kontrolisanju sprovođenja partijskih direktiva u život. Okružni i sreski komiteti počeli su se dosta dobro snalaziti u rješavanju svih zadataka koji stoje pred njima. Još je najgore stanje u Boki, jer tamo nema Bokelja članova Partije koji su uzdignuti i osposobljeni za rukovodioce.

3) — SKOJ. Ni stanje u SKOJ-u nije se izmijenilo od prošlog izvještaja do danas. U izvjesnim organizacijama SKOJ još nije dovoljno učvršćen, tako su se mogle i desiti izvjesne pojave, da neki skojevci bježe u gradove kod okupatora. To se dogodilo zbog toga što mlađi skojevci kao rukovodioci nisu imali dovoljan kriterijum za prijem u SKOJ. Događalo se i to da se rukovodioci Skoja često mijenjaju, bilo odlaskom u vojsku boljih skojevaca ili prevođenjem na partijski rad. Na ovo je skrenuta pažnja, kako partijskim tako i skojevskim organizacijama.

Ujedinjeni savez antifašističke omladine nije još uspio da okupi najširu omladinu u svoje redove. Postepeno u tom pogledu prodire i širi svoju organizaciju.

4) — N.O.O-i. Postoje svuda narodno-oslobodilački odbori na oslobođenoj teritoriji. Narodna vlast se učvršćuje. Od-

bori se čiste od nesigurnih elemenata i takvih je danas malo i u seoskim odborima. Zbog pojačanog terora na oslobođenoj teritoriji, odbori se često razbijaju.

Vijećnici i članovi Izvršnog odbora stalno i u među širokim narodnim masama na političkom radu. Izdali su jedan proglas. U tom proglasu promakla se jedna nepravilnost, a to je, da je kao federativna jedinica ušla Crna Gora i Sandžak. Ova pogreška je svjesno ušla jer su nasjeli vijestima radio Londona. To je i naša greška, jer smo i mi nasjeli i tu grešku svjesno propustili računajući da je tako i odlučeno na Drugom zasjedanju AVNOJ-a. Na ovu grešku je reagirao Izvršni odbor Sandžaka. Ubuduće ćemo unijeti više opreznosti.

15 o.mj. odraće se konferencija vijećnika za Crnu Goru i Boku.³ Na njoj ćemo pozvati i nešto uglednijih rodoljuba koji nijesu vijećnici.

5) — Vojska. Stanje u partizanskim odredima je skoro nepromijenjeno.⁴ Neki su odredi mobilisali nešto novih boraca, ali vrlo mali broj. Borbenost jedinica partizanskih odreda je na priličnoj visini. Politički rad u ovim jedinicama, kao i partijski rad, pojačan je.

Odluka Vrhovnog štaba o ukidanju Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku i prelazak partizanskih odreda pod neposrednu komandu II udarnog korpusa dobro je došla, jer će se komanda centralizovati, a ono stanje ranije dosta je kočilo jer su u stvari postojala dva Glavna štaba.⁵

Komande mjesta počinju se snalaziti u svojim dužnostima i njihova vlast se osjeća na terenu. Posadne čete i partizanske straže su prilično ozdravljene stupanjem u njih zdravijih i doslednijih boraca i prebacivanjem odnosno zamjenom boraca iz jednih posadnih četa i partizanskih straža u druge. I kod njih je živnuo politički i partijski rad. Postoje seoske straže koje su pod neposrednom kontrolom NOO-a. U ranijem izvještaju omaškom je zamijenjen pojam partizanskih straža sa seoskim stražama.

6) — A.F.Ž. Organizacija AFŽ se je prilično proširila na oslobođenoj teritoriji i počinje se postepeno učvršćivati. U svim selima, opštinama i srezovima održane su konferencije žena. AFŽ je organizovao u izvjesnim mjestima radionice za preradu vune, pletenje čarapa, džempera itd., koje šalju borcima na frontu. Na neoslobođenoj teritoriji odbori AFŽ-a su se u većini slučajeva, zbog represalija, raspali. Oni se obnavljaju.

» Odnosi se na Drugo zasjedanje ZAVNO-a Crne Gore i Boke, održano u Kolašinu 16. februara 1944. godine.

⁴ O brojnom stanju odreda vidi tom III, knj. 7, dok. br. 49.

⁵ Vidi tom III, knj. 7, dok. br. 22.

7) — Agitprop i tehnika. Sada smo dobili nešto papira. U pripremi je izdanje našega lista »Narodna borba«. Redovno se izdaju partijski i drugi materijali. Drugih promjena od prošlog izvještaja nema.

Napomena:

a) Postavljeno pitanje u prošlom izvještaju u odnosu na Oblasni komitet Sandžaka sada nije aktuelno, jer nam je sada jasno da Crna Gora i Sandžak ne spadaju u jednu federativnu jedinicu.

b) Veze sa Kosmetom biće nam sada redovnije i čvršće, a tako isto i sa Hercegovinom. Sa sekretarom PK Kosmeta⁸ smo opširno razgovarali po svim pitanjima.

v) Muslimanski živalj u srezu beranskom i andrijevičkom paktira sa četnicima. Ovo se naročito osjetilo od povratka iz internacije Pavia Đurišića, vojvode Draže Mihailovića. Poslije poraza muslimana, četnika, Arnauta i Njemaca u srezu andrijevičkom, osjeća se u Vasojevićima izvjesno poboljšanje, jer su mase uvidjele mnogo jasnije izdajničku ulogu četnika i da im oni zajedno sa muslimanima pale kuće i pljačkaju domove. Među muslimanima u Plavu i Gusinju osjeća se izvjesno previranje poslije ove borbe.

g) Sada u sreskim rukovodstvima Partije imamo i drugarice, za razliku od prošlog izvještaja.

d) U prilogu šaljem rezoluciju intelektualaca vasojevičkih,⁷ brošuru o Skupštini rodoljuba, u kojoj će vjerovatno biti izvjesnih propusta i pored naših nastojanja.

đ) Sada smo dobili Vaše direktive upućene preko II udarnog korpusa. Iste ćemo sprovesti u život.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 februara 1944 godine

POKRAJINSKI KOMITET KPJ
ZA CRNU GORU I BOKU
Blažo Jovanović

(M. P.)

P.S. Šaljemo Vam prvi broj »Narodne borbe« — koji je izišao danas. Zbog važnosti tema koje su obrađene u njemu, ovaj broj nije bio posvećen prilikama kod nas. Drugi brojevi će pisati u glavnom o pitanjima koja su za nas na ovom području aktuelna.

⁸ Pavle Jovičević

⁷ Tekst rezolucije, napisan 8. decembra 1943, objavljen je u III tomu, knj. 6, dok. br. 145.

BR. 39

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. KOR-
PUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE OD 1. FEBRUARA 1944. ZA-
MENIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV
I PO SLOVENIJE O STANJU U PODREĐENIM JEDINICAMA¹**

STAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, 1. februara 1944.
br. 28 •

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
(zameniku politkomesara)

Šaljemo vam partijske izveštaje XXXI i XXXII divizije, na osnovu kojih ćete upoznati stanje partijske organizacije u našim jedinicama.² Podnosim vam takođe i nekoliko opštih podataka o stanju i radu partijske organizacije u svim jedinicama našeg korpusa.

XXXI Divizija: U svim jedinicama naše divizije postoji partijska organizacija. Iako je najstarija, partijska organizacija u ovim jedinicama, nije postigla onu aktivnost i onaj politički uticaj među partizanima [koji bi morala], i to zbog toga što se u toj diviziji suviše malo pažnje polagalo izgranji partijskih i političkih kadrova, koji bi bili sposobni razviti političku i partijsku aktivnost do najveće mere. Uprkos tome, borbenost i moralno stanje u toj diviziji prilično su dobri, jer su partizani u ovim jedinicama prošli već kroz mnoge borbe u kojima su očvrtnuli, tako da će te brigade biti sposobne da, prime veći broj novomobilisanih boraca. Sada ovoj diviziji posvećujemo veću pažnju, kako u vojnom tako i u političkom pogledu. Menjamo kadar i podižemo mlade i sposobnije na odgovorna mesta, to jest one koji su se u poslednjim borbama pokazali kao najbolji. Oživljavanjem partijskog i političkog rada moći ćemo uskoro ovu diviziju osposobiti za najteže zadatke.

XXXII Divizija: Sanje u ovoj diviziji se u poslednje vreme tako popravilo da je možemo danas bez preterivanja ubrojiti među najbolje jedinice. Naročito se ova divizija pokazala u posled-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 223/1. U gornjem desnom uglu iznad naslova dopisano je mastiljavom olovkom: »PK KPS na znanje« i crvenom olovkom: »457/18«.

⁵ Redakcija nije pronašla ove dokumente.

njoj neprijateljevoj ofanzivi,³ kada je u petodnevnim borbama pobila oko 500 Nemaca, uz minimalne žrtve, a da se nije nijedna naša jedinica razbila u tim borbama. Posebno značajno je pomenuti da su partizani ove divizije za sve vreme borbe neprekidno jurišali na Nemce i da su se u tim jurišima odlično pokazali. Uzrok tome poboljšanju je u prvom redu taj što smo brigade ove divizije temeljito obradili, očistili partijsku organizaciju od svih oportunisti i primili čitav niz novih partizana u Partiju, učvrstili partijsku organizaciju u svim jedinicama i do najveće mere razvili političku i partijsku kampanju. Pored toga smo takođe promenili mnogo komandnog (vojnog) kadra, tako da je i u tom pogledu ova divizija zaista najbolja. Ova divizija je sada otišla na sektor Brda — Beneška Slovenija i moći će u punoj meri, kako vojnički tako i politički, izvršiti svoje zadatke na ovom, u političkom pogledu, prilično teškom terenu, naročito što se tiče Beneške Slovenije.⁴ Zamenik političkog komesara ove divizije drug Mirko Zlatnar prilično se dobro razvio i jako je aktivan.

Gorenjski odred: Ovih dana bio sam u štabu ovog odreda ali nisam mogao obići sve jedinice. Pošto se ovaj odred upravo sada nalazi u reorganizaciji, ne možemo vam poslati podrpb-niji izveštaj o stanju partijske organizacije u njemu.⁵ Do danas, naime, u jedinicama ovog odreda nije bilo planskog i sistematskog partijskog rada, iako u svim četama postoje partijske ćelije. Sada ovaj odred prenosi svoju aktivnost na drugu stranu Save, gde mu je glavni zadatak sprovoditi mobilizaciju a data mu je i mogućnost da se poveća do neograničenog broja partizana. Zbog toga je nastala potreba da se formiraju bataljoni, i to tri: dva s onu stranu Save i jedan na ovoj strani. Na zajedničkoj konferenciji štaba odreda i PK za Gorenjsku doneli smo odluku da i u ovom odredu počne intenzivniji partijski rad i da se u svim jedinicama uspostave partijske organizacije. PK za Gorenjsku je i u tom pogledu ponudio Gorenjskom odredu svu pomoć.

Južnoprimorski odred: U ovom odredu je partijska organizacija vrlo mlada, i nedostaje joj sposoban partijski kadar. Inače je u svim jedinicama formirana partijska organizacija, čija

³ Reč je o ofanzivi neprijatelja na sektoru Trnovo — Lokve — Cepovan od 16. do 20. januara 1944 (vidi tom VI, knj. 11. dok. br. 2, 3 i 98).

⁴ Jedinice 32. divizije započele su svoj pokret prema Beneškoj Sloveniji noću između 30. i 31. januara 1944, kada su se prebacile preko reke Soče (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 183, knj. 11, dok. br. 27, 31, 48, 55, 103. knj. 12, dok. br. 70).

⁵ O reorganizaciji Gorenjskog odreda vidi tom VI, knj. 11, dok. br. 17.

aktivnost je još slaba. S ovim odredom još nismo imali neposrednu vezu.

Briško-Beneški odred: I u ovom odredu je partijska organizacija još veoma mlada, ipak je još dosta aktivna. Zasluga je ovog odreda što se stanje u Brdima već prilično popravilo, tako da se sposobni za vojsku ponovo javljaju u jedinice dobrovoljno. Uzrok tome je što je odnos civilnog stanovništva jako dobar i što Okružni komitet za Brda pruža svestranu partijsku pomoć tom odredu. Slaba strana je u tome što za ovaj odred još nismo mogli dobiti odgovarajućeg zamenika političkog komesara.

Dolomitski i Idrijsko-Tolminski odred: Ova dva odreda su tek u razvoju, zato vam momentano ne možemo dati bilo kakve podatke o stanju partijske organizacije u tim jedinicama.⁶ Preduzećemo potrebne mere da se i u ova dva odreda organizuje partijska organizacija i razvije njena aktivnost.

Opšte uzev, možemo da kažemo da su se naše jedinice u poslednje vreme u svim pogledima jako podigle, da naše brigade po svom kvalitetu i svojoj borbenosti postaju jednake našim starim brigadama s one strane granice.⁷ Odnos naše vojske prema civilnom stanovništvu je u nekim slučajevima najbolji. U tom pogledu razvijamo vrlo intenzivnu političku i partijsku kampanju. Slaba tačka kod nas je još uvek mobilizacija. Iako svim našim jedinicama i partijskim organizacijama uvek naglašavamo kao najvažniji zadatak mobilizaciju, naše jedinice to još uvek ne uzimaju dovoljno u obzir. Sada smo svim jedinicama ponovo izdali naredbu o mobilizaciji i konkretno odredili teren gde treba da mobilišu.⁸

U poslednjem našem dopisu od 16. o.m. p. slali smo vam predloge za naše divizijske politodele.⁹ Ukoliko ova postavljenja još niste potvrdili, šaljemo vam nov predlog za politodel XXXI divizije, i to: umesto druga Türk Danila-Joce u politodel XXXI divizije došao bi drug Vrleta Krulj, član propagandnog odseka 3. SNOUB »Ivan Gradnik«. Pomenuti drug je u septembru stigao iz internacije, politički je jako obrazovan i odličan poznavalac marksizma, i član je Partije.

⁶ Dolomitski i Idrijsko-tolminski odred formirani su na osnovu naređenja Štaba 9. korpusa NOV i POJ od 23. januara 1944, od ljudstva Idrijskog vojnog područja, koje je istom naredbom ukinuto (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 133).

⁷ Odnosi se na prve četiri slovenačke brigade: »Tone Tomšič«, »Matija Gubec«, »Ivan Cankar« i »Ljubo Šercer«.

⁸ Naredba nije pronađena.

⁹ Politodeli divizija formirani su na osnovu naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 20. decembra 1943 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 8/1. Dopis Štaba 9. korpusa od 16. februara nije pronađen).

Ponovo vas molimo da nam pošaljete detaljnija uputstva o politodelima i da nam odgovorite na pitanja u pogledu organizacije divizijskih partijskih saveta:¹⁰ da li je pravilno onako kao što smo mi organizovali i o čemu smo javili u poslednjem izveštaju.¹¹

12

Zeleli bismo da nam javite da li su moji izveštaji o radu u stanju partijske organizacije kod nas dovoljno iscrpni, odnosno da mi pošaljete razne kritičke napomene u pogledu čitavog rada partijske organizacije u našim jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara:
Branko Babič-Vlado
Vlado

¹⁰ Divizijski »partijski sveti« (saveti) formirani su na osnovu odluke Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 20. decembra 1943. Prema toj odluci »partijski svet« se sastoji od tri člana: sekretara (zamenika političkog komesara), političkog komesara i još jednog člana, koji je istovremeno i rukovodilac politodela. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 9/V).

» Vidi dok. br. 134.

¹² Izostavljeni tekst se odnosi na personalno pitanje u ovoj jedinici.

BR. 40

IZVEŠTAJ ČLANOVA POLITODELA 20. DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU U 9. I 10. BRIGADI¹

POLIT-ODJEL
XX DALM. DIVIZIJE

I Z V J E Š T A J

o stanju i radu u IX i X brigadi ove divizije za posljednjih
mj. dana

Rad polit-odjela za protekli mjesec dana tekao je uglavnom po planu koga je postavio Divizijski komitet, kao i prema zadacima koji su donešeni na sastanku polit-odjela dne 30. decembra. Na ovom sastanku mi smo riješili, radi bolje i efikasnije pomoći u sprovođenju u život odluka Div. komiteta kao i radi bolje pomoći u rešavanju konkretnih problema koji bi iskršavali u životu i radu brigada, da rukovodioc i treći član polit-odjela idu u IX, dok je drugi član trebao da ide u X brigadu.

IX BRIGADA

Partijski rad:

U ovoj brigadi ima 91 član partije i 42 kandidata. Dok je brigada bila na otocima² održalo se jedno partijsko savjetovanje partijskih rukovodioca brigade, ali zadaci postavljeni na ovom savjetovanju ili su bili nejasni ili nepravilno-šablon-ski postavljeni, tako da je rad partijskih organizacija ramao zbog krutosti i nesnalaženja partijskih rukovodioca. Pokreti i akcije brigade su promijenili uslove rada a partijski rukovodioci bi se izgovarali »da nema vremena« ili »nema mjesta«. Radni sastanci i ukoliko bi se održavali bili su neplodni jer bi sekretar jedinice ili biroa uvijek postavljao isti dnevni red

¹ Orig'nal (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/27.

² Kad je posle kapitulacije fašističke Italije neprijatelj ponovo zauzeo obale, 9. brigada je povučena iz rejonu Baške Vode i prebačena na otoke Brač i Šoltu, 18. novembra 1943 (vidi tom V, knj. 21, dok. br. 152, str. 527, 528; tom VIII, knj. 1. dok. br. 85). Na otocima se nalazila do 28. novembra, kada je ponovo otpočelo njeno prebacivanje na kopno, u rejon Trogir — Marina (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 76; tom VIII, knj. 1, dok. br. 95, knj. 2, dok. br. 67).

i uvijek bi se razgovaralo o istim, opštim pitanjima bez konkretnih zadataka i zaključaka. Teoretski rad u partiji, mada je postojao i često obilat, nije se planski odvijao prema životu i potrebama partijskih članova. Na partijskim biroima i partijskim jedinicama prorađivao se širi politički materijal, kao: »Kuda ide Bugarska«, »Peta ofanziva« i t.d., dok se proglas C.K. i tekući partijski materijal nije prorađivao jer nije bilo vremena. Rad sa kandidatima je bio nedovoljan.

Na partijskom savjetovanju na kome su prisustvovali zamjenici komesara bataljona (održano 5 januara), pretresano je detaljno stanje i rad partijske organizacije u brigadi, pored ispravljanja izvjesnih pogrešnih postavki u radu i prorađivanja zapisnika sa sastanka Div. kom-a, postavljeni su konkretni zadaci pred kojima stoji partijska organizacija u brigadi.

U svome radu mi smo bacili težište na pomoć sekretarima ćelija iz biroa o načinu rukovođenja partijskim sastankom, kako se podnose izvještaji, kako treba uočavati i rešavati probleme. Težište rada na koje smo obratili najveću pažnju jeste upravo to: da se mnoge jedinice i biroi sa novim članstvom i neiskusnim rukovodiocima osposobe kao rukovodstva, pomažući im na konkretnim primjerima, kako bataljonski biro postaje rukovodstvo bataljona a partijske ćelije organizatorom života i rada po četama.

Prema odlukama sa prošlog sastanka Div. kom-a u pogledu teoretskog rada, održata su predavanja o Partiji (Razvitak radničkog pokreta, stvaranje boljševičke partije, njen istorijat, kratak istorijat K.P.J.) u svima bataljonima, koja su držali rukovodioc polit-odjela i zamjenik polit, komesara brigade. Predavanja su održana pred cijelim partijskim aktivom, kandidatima i boljim skojevcima, čija je tendencija bila da upozna mladi partijski kadar o Partiji. Predavanja su veoma dobro uspjela, tako da je želja skoro svih bila da se sa ovakim temama produži. Poslije predavanja partijske ćelije su prorađivale raspoloživi materijal, upotpunjavajući materijalom i diskusijom predavanje. Mislimo i dalje da nastavimo sa ovim načinom teoretskog rada prema određenim temama o Partiji.

Pored ovoga na partijskim sastancima prorađuje se tekući partijski materijal.

Partijski rukovodioci po bataljonima i četama su neiskusni i mladi, no sa dosta poleta u radu. Skoro bi svima njima bio neophodan partijski kurs. U svim četama ne postoje zamjenici komesara te njihovu funkciju vrše komesari četa, što otežava sistematski i puni rad u Partiji. Veoma je teško pronaći partijske rukovodioce i najčešće se dešava da ako neko od njih bude izbačen iz stroja, njegovo mjesto ostaje prazno.

Na skorom sastanku štabova brigada pozabavilo se pitanjem političkog i partijskog kadra i razgovarali smo o mogućnosti obrazovanja jednog nižeg partijskog kursa pri štabu divizije, koji bi trebao da počne poslije završetka vojničkog kursa koji je u toku.

Opšte stanje partijske organizacije nije zadovoljavajuće. Članovi partije su zbog mladosti i sirovosti skloni da griješe. Slaba odgovornost, nemanje partijnosti i konjunističkog poljeta su odlike skoro uopštene. Pa ipak perspektive za dalje snaženje i omasovljavanje Partije su povoljne. U boljim uslovima za rad kao i u boljim vojničkim uslovima partijska organizacija će brže koračati naprijed.

Politički rad:

Politički rad u ovoj brigadi za posljednji mjesec dana odvijao se prema zadacima postavljenim na sastanku Div. kom-a. Naročito je pažnja posvećena objašnjavanju političke situacije, vojnih i političkih uspjeha naše n.o. borbe, šestoj neprijateljskoj ofanzivi. U tu svrhu održavate su po četama ili bataljonima političke konferencije, prorađen je sav materijal sa II zasjedanja AVNOJ-a, najprije sa komesarima i delegatima a zatim su oni ovo prorađivali sa borcima. Pored ovog najneophodnijeg političkog rada održano je po bataljonima predavanje »Kakvih ima ratova«, iz ciklusa političkih tema koje je dao komesar divizije.

Na sastanku komesara bataljona 1 januara pretresano je pitanje uloge polit, komesara u štabu, borbi, radu i životu bataljona. Na tom sastanku, na kome je prisustvovao i rukovodioc polit-odjela, postavljene su zadaće i razrađen zapisnik sa sastanka Div. kom-a.

Za dan Lenjinove smrti izvršene su pripreme preko Partije i političkih radnika. Uoči 21 januara organizovana je diskusija o Lenjinu po desetinama, vodovima i četama, dok su na sam dan održana predavanja po bataljonima o Lenjinu. Jedan članak o Lenjinu je umnožen u 80 primjeraka i razdijeljen na IX i X brigadu.

Politički komesari četa i bataljona u najvećem dijelu se ne snalaze na svojim dužnostima. Zbog toga je odnos između komesara i komandanata ili komandira nesaradnički. Gotovo u sva četiri bataljona komesari se ne vide iza komandanata ili su čak prejahani od ovih. O ovom smo problemu diskutovali na štabskim partijskim sastancima, pruživši pomoć komesarima u snalaženju na svojim dužnostima. Komesari ne znaju da se sažive sa borcima i poneki ničim drugim ne otskaču sem

političkog rada i svojim životom u štabu. Političkih delegata nema u svakoj četi. Oni su većinom slabi i ravni borcima. U onoj četi ili bataljonu gdje su komesari dobri borci i staraju se o ljudima, drugovi ih vole i poštuju.

Vojnički rad:

U ovoj brigadi je skoro završen niži vojnički kurs, držan pri štabu brigade za borce ili desetare, koji su se istakli svojom borbenošću i bistrinom. Predavači na ovom kursu bili su: jedan aktivni domobranski kapetan i komandant brigade. Kurs je uspio. Nedostaci u njegovom radu bili su što se mnogo više radilo po starim knjigama, dosta se teoretisalo dok je malo bilo praktičnog rada u rukovođenju jedinicama. Još veći nedostatak je bio što nije postojalo na samom kursu ni kakvog političkog rada.

Vojnički rad po bataljonima i četama takođe postoji i za njega su angažovani načelnik i zam. komandanta brigade. No i ovaj rad se ne odvija po najnužnijim vojničkim problemima brigade, već se više priča o tome kakva vojska treba da bude, o nekim vojničkim pravilima koje borci i komandno osoblje teško primaju.

Na dva sastanka štabova bataljona ovaj rad je pravilno postavljen, ali izgleda da se po ovom nije mnogo učinilo.

Glavni vojnički problemi jesu: nesnalaženje u noćnim akcijama, kao uopšte u napadima, zatim u pravilnom otpustanju. Ovi su se vojnički nedostaci nekoliko puta svetili.

Kulturno-prosvjetni rad:

Kulturni odbori postoje ali tek u formiranju. Kako ovo formiranje traje već tri mjeseca — zbog izbacivanja iz stroja kulturnih radnika — to odbori nisu još ništa ozbiljnije učinili na kulturnom poslu. Priredbe se ne održavaju, listovi ne postoje, rad na likvidaciji nepismenosti jedva se osjeća — a sam život u bataljonu nije na visini. Ne čuje se pjesma iako ima pjevača, nema živosti ni smijeha. Ovo dolazi uglavnom zbog toga što komesari ovu živost ne znaju da organizuju, a odbori još za to nisu kadri. Na sastancima bat. biroa i sas. polit, komesara mi smo im na primjerima kako se radi u starijim brigadama pomagali da organizuju živost i raspoloženje među borcima. No ovo sve nije dovoljno. Potrebno bi se bilo mnogo više založiti na ovom poslu. Nemanje hartije ometa izlaženje zidnih novina i listova. Komesar brigade ne posvećuje dovoljno brige ovom sektoru.

S.K.O.J.

Prije dolaska našeg u IX brigadu, organizacija SKOJ-a bila je postavljena, tako da je već bio formiran brigadni komitet. U postavljanju organizacije nije bilo nepravilnosti. Pretežni dio članstva čine drugovi koji ne posjeduju dovoljno političke svijesti, pa stoga organizacija kao cjelina se dovoljno ne opaža. Ima pojedinaca koji se ističu, ali isto tako pojedinci su slabi, većinom u težim momentima (slaba ishrana, duži marš itd.). Borbenost, uzeta prosječno je osrednja, izuzev nekolicine u svakom bataljonu, koji otskaču. Bataljonski komiteti nisu na svojoj visini u pogledu političkog i organizacionog znanja, pa ovaj najvažniji problem »podizanje političke svijesti« ne mogu s uspjehom rešavati. U bataljonskim komitetima su samo sekretari članovi K.P., dok neki pročelnici četnih aktiva imaju izgleda da ubrzo postanu članovima. Partija vodi brigu o SKOJ-u, ali neku konkretnu pomoć nije dala. U zadnji mjesec dana SKOJ je dao Partiji oko 11 članova. Brojno stanje je 150 skojevaca (17 aktiva) naprama 190 neobuhvaćenih omladinaca. Pored ovolikog broja neobuhvaćene omladine, omasovljavanje SKOJ-a ide sporo, pošto je politički rad slab, a u poteškoćama često podbacuju i sami članovi SKOJ-a.

U kulturnom pogledu pomoć SKOJ-a se izražava u likvidiranju nepismenosti, bataljonski omladinski listovi izlazili su dok je brigada bila na otocima. Uslijed većih poteškoća i nestašice materijala sada ne izlaze.

Dopisnički sektor rada uopće je bio zapostavljen pa na sastanku brig. komiteta organizirana je mreža za dopisništvo »Omladinskoj Iskri«. Savjetovanjem na bataljonskim komitetima, brig. komitetu, održavanjem bataljonskih konferencija SKOJ-a i čitave omladine u pripremi za II Kongres, uglavnom sastojala se pomoć trećeg člana polit-odjela na organizacionom učvršćenju, proširenju i podizanju nivoa skojevaca u ovoj brigadi.

Sekretar brigadnog komiteta, drug Zivković Šime prilično zadovoljava i ima izgleda da se razvije u dobrog rukovodioca. Bio bi mu potreban viši SKOJ-evski kurs.

Stanje u brigadi:

Kod boraca ove brigade postoji »strah od Bosne« ali u manjoj mjeri, tada prilikom pokreta brigade prema Grahovu neznatan broj je dezertirao.³

³ O pokretu 9. brigade u pravcu Grahova vidi tom V, knj. 24, dok. br. 55 i 68.

Jedan veliki problem za cijelu brigadu jeste što se ona ne obnavlja novim borcima. U nekoliko akcija a i zbog bolesti i dezerterstva izbačen je veliki broj iz stroja. Tako je brigada svaki dan sve manja. Zbog nestalnih prilika na sektoru na kojem ona operiše bilo je nemoguće popuniti brigadu mobilizacijom.

Inače je opšta pojava kod ove brigade kao i kod ostalih ove divizije defanzivni duh — što se pojačalo poslije nekoliko neuspjelih akcija.

Štab brigade u očima boraca ima povjerenja. Komandanta brigade druga Savu Kesara borci i komandno osoblje vole. Međusobni odnosi u štabu brigade su dobri i prema polit-odjelu isto tako.

4

Obaveštajna služba:

Dobro je organizovana.

X BRIGADA

U X brigadi je bila drugarica, II član polit-odjela, a kasnije je u ovu brigadu otišao i III član.

U ovoj brigadi rad se pravilno razvija prema zadaćama koje je postavio Div. komitet.

Partijska organizacija je solidnija nego u VIII i IX brigadi ove div. uglavnom što je rad od početka pravilno postavljen i što se zam. komesara⁵ dobro snalazi na svom poslu. U akcijama koje je vršila ova brigada izbačen je iz stroja priličan broj članova Partije, tako da se partijska organizacija kvantitativno mnogo ne razlikuje od prije 3 mjeseca.

Teoretski rad se sprovodi na isti način kao i u IX brig. Po svim bataljonima održana su predavanja o Partiji (prva tema »Razvitak rad. pokreta i stvaranje Boljševičke partije«), pred cijelim partijskim aktivom. Predavanja su držali zamjenik komesara i II član pol-odjela. Za prorađivanje na partijskim jedinicama umnoženo je »Klasa proletarijata i partija proletarijata« i I gl. Istorije VKP/b), što se već prorađuje i uskoro će se moći održati i druga tema po ovom planu.

Pitanje partijskih rukovodioca se i ovdje osjeća kao nedostatak i stoji kao problem pred partijskom organizacijom. Partijski rukovodioci po bataljonima, zam. komesara bataljona, uglavnom zadovoljavaju, i stalnim radom u jedinicama osjetno se poboljšao kvalitet partijaca.

⁴ Redakcija je izostavila tekst o personalnim podacima.

⁵ Dušan Sijan

Politički rad se takođe dobro odvija opet na sličan način kao u IX brigadi. Pored potrebnog objašnjavanja političke situacije, komesari su proradili sa borcima zadnji govor druga Tita, odluke AVNOJ-a, materijal koji smo dobili o stvaranju »Nacionalnog komiteta«, a pošto je ranije prorađena tema »Kakvih ima ratova«, to smo proradili sa komesarima i delegatima »Nacionalno pitanje u Jugoslaviji«, što će komesari prenijeti na borce. Za tu temu smo umnožili »23 godine velikosrpske Jugoslavije«.

Proslavu na 21 januara⁶ organizovali smo na sledeći način: Svi partijski aktivni po bataljonima na svojim konferencijama proradili su referat o Lenjinu, a poslije toga je održana svečanost pred borcima u obliku usmenih novina, tako da je ovaj dan ostao u sjećanju kod boraca. Za usmene novine umnožili smo: Jedan referat o Lenjinu, životu i radu, Lenjin — planinski orač, od Staljina (iz toga su se čitali kraći odlomci), O Lenjinovoj smrti — odlomak iz romana »Kako se kalio čelik«, »Pogreb Lenjinov« od Majakovskog,...

Komesar brigade Bilobrk⁷ je aktivan i često obilazi bataljone. Komesari bataljona zadovoljavaju sa manjim izuzetcima.

Kulturno-prosvjetni rad nije mnogo kročio naprijed, mada je živost u bataljonima veća nego u ove dvije brigade.

Opšte stanje u brigadi još ne zadovoljava. Iz brigade je bio osjetan broj dezertera — zbog ovoga i zbog izvesnog broja izbačenih iz stroja u akcijama brigada je brojčano opala. Nešto je popunjeno mobilizacijom (80) koja je izvršena na sinjskom sektoru — mobilizacija je još u toku. Oko nje je angažovan komesar brigade, zam. komandanta⁸ uz pomoć partijske organizacije na terenu (K.K. za Sinj) kao i pozadinskih vlasti.

Odnosi u štabu brigade su dobri, postoji puna saradnja.

Po dolasku III člana u X brigadu, odmah se formirao brigadni komitet, koji ranije nije imao mogućnosti da se formira, pošto nije bilo u svim bataljonima odgovarajućih sekretara. Bataljonski komiteti formirani ranije prilično su se učvrstili osim u dva bataljona. Brojčano stanje iznosi 134 skojevca, prema 81 neobuhvaćenog omladinca.

Pomoć Partije SKOJ-u je prilična, a sami bataljonski komiteti sastavljeni su od članova partije.

Problemi su istovetni kao i u IX brigadi, izuzev pojave dezerterstva kod SKOJ-evaca, tako dok je jedan bataljon ostao bez svoga rukovodioca, koji je bio na kursu, politički se nije radilo sa njima, pa je dezertiralo desetak skojevaca.

• Dan smrti Vladimira Iljiča Lenjina

⁷ Mate

* Knezović Luka

Na poboljšanju svih ovih nedostataka, a prema zaključku brigadnog komiteta, rad sekretara brigadnog komiteta i III člana polit-odjela svodi se na održavanje konferencija, učvršćivanje bataljonskih komiteta, proširivanje organizacije i popularizaciju partije kod skojevaca.

Sekretar komiteta, Neda Trumbić, zadovoljava kao stari član Partije.

Kritički osvrt na rad polit-odjela:

Otkako smo došli u XX Diviziju, mi smo — izuzev prvog mjeseca — razdijeljeni po brigadama uglavnom rukovodeći se prema potrebama rada i problemima. III član polit-odjela je uvijek bio ili sa I članom ili sa drugim. Poslije 20 ili mjesec dana mi bismo održali sastanak polit-odjela, pretresli rad i probleme u diviziji i ponovo se podijelili. Naš se rad osjetio a naša pomoć partijsko-političko-skojevskom radu nije se osnivala samo na savjetima već na direktnoj pomoći u radu po četama i bataljonima. Na prošlom sastanku polit-odjela 28-1 44 g. konstatovali smo da bi naša pomoć bila još veća kad bi mi djelovali kao cio polit-odjel, tj. kad se ne bi razdvajali. Ali uslijed neredovnih prilika i nejednakih uslova u kojima živi naša divizija i dalje ćemo produžiti kao i do sada.

Teoretski rad članovi pol-odjela odvijao se na štabskim sastancima brigade u kojoj se nalazimo, kao i ličnom radu.

Tehnika pri diviziji još nije formirana. Do skora u IX i X brigadi postojali su radio-aparati i svaka brigada izdavala je za svoje jedinice vijesti. Izvjestan materijal se umnožavao na indigo u manjem broju primjeraka — dok je IX br. imala i ciklostil i tehniku. U posljednjoj »ofanzivi« koju je neprijatelj vršio na nas izgubljen je i ciklostil i tehnika IX brigade, koja je služila za cijelu diviziju.

Pri štabu divizije formiran je niži vojnički kurs, koji je već u toku. Kursom su obuhvaćeni bolji borci i niži vojni rukovodioci. Predavači na kursu su dva bivša jugoslovenska kapetana. Političkom radu se i ovde nije poklonila dovoljna pažnja, jer se cio rad oslonio na jednog starijeg profesora, koji sam nema dovoljno znanja za neka uspješnija politička predavanja.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 februara 1944 g.
Pročitao 17/11 1944 Cr.⁹

Polit-odjel XX divizije
Lukić Milisav
Mihić Ljubica
Papić Boro

» Dopisano ćirilicom.

BR. 41

**IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 2. BRIGADE 6.
LIČKE NOU DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1944. POKRAJIN-
SKOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSNU I HERCEGOVINU O
ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM RADU¹**

Godina 1944, mjesec 11

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
II. UD. BRIGADE VI. DIVIZ.
I. PROLET. KORPUSA NOVJ —
1. februara 1944. god.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a
ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Dragi drugovi,

Šaljem vam izvještaj o radu SKOJ-a ove brigade² od
15—30. I. 1944.

ORGANIZACIONI SEKTOR

Brojno stanje SKOJ-a: Na licu se nalazi 244 druga i 33 drugarice, u rashodu 15 drugova i 6 drugarica, neobuhvaćene omladine 150 drugova i 16 drugarica, organizacija je obnovljena u prošlih 15 dana sa 11 drugova i 2 drugarice, stupilo u K.P. 2 druga, mrtvih i ranjenih nismo imali. Nacionalni sastav: Srba 261, Hrvata 15, Muslimana 1. Socijalni sastav: radnika 3, seljaka 267, đaka 7.

Rad našeg Brigadnog komiteta u ovom vremenu prilično je uzadovoljavao u okviru svojih bataljona, dok njihova međusobna pomoć bila je vrlo slaba. Drugovi iz II. i IV. bataljona su se obišli, dok u ostalim bataljonima nisu. Na našem sastanku udarili smo po ovom nedostatku kao što smo ranije udarili, ali se ovo teško otklanja. Svaki od njih osjeća se da nema vremena otići u drugu jedinicu da tamo pomogne u radu. Bataljonski komiteti u IV. i III. bataljonu također su dobro radili pošto su drugovi čet. sekretari dulje vremena rukovodioci i imaju osnovne pojmove o radu, u II. bataljonu Ba-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 6/162—163.

² Brigada se u to vreme nalazila na prostoru Drvara (vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 42).

taljonski komitet je vrlo mlad i ne snalazi se dobro u radu, ali u istom bataljonu dobijaju dobru pomoć od sekretara koji je također primio nanovo dužnost, a također od Patrije i ima mogućnost da se Komitet podigne kroz kratko vrijeme. Njihov rad po zaduženim sektorima u posljednje vreme nije se odvijao u punoj mjeri, tj. čet. sekretari nemaju dovoljno pregleda u bataljonu po onom sektoru sa kojim su zaduženi. U batalj. komitetima u posljednje vreme nije bilo reorganizacije, njihova aktivnost u svojim četama je prilična, jedino im nedostaje i koči u radu slaba teoretska izgradnja, zbog toga smo preduzeli mjere da se što više posveti pažnja ličnoj izgradnji da bi se što bolje osamostalili.

Plan rada koji smo donjeli za prošli mjesec nismo izvršili, tj. nismo proučili materijal koji smo odredili pošto smo bili vrlo oskudni za njega, te smo se morali pozajmljivati iz jednog bataljona u drugi, a u nekim bataljonima morao se učiti i drugi materijal koji nismo imali u planu. Materijal koji smo imali u planu po političkom sektoru smo proučili, a gore napomenuti materijal za koji smo oskudni jest vaspitni (odgojni).

SKOJ kao cjelina u ovoj brigadi je prilično aktivan u svom radu. Kod njih je također dosta slaba teoretska izgradnja, što smo posvetili pažnju da se održavaju što češće sastanci i od tih sastanaka bilo je dosta uspjeha, to se očituje u tome da se kod njih stvara volja za učenje i također postavljanje pitanja i diskusija.

Naš plan rada koji smo donijeli za idućih 15 dana jest proučiti brošuru VI. Zemaljske konferencije SKOJ-a i »0 savez mlade generacije«. Po političkom sektoru imamo proučiti Odluke II. zasjedanja AVNOJ-a i rezolucije sa II. zasjedanja ZAVNOH-a i ZAVNOBIH-a. Proučavanje smo uzeli da se ne proučava [na taj način što će se] iz materijala čitati na sastanku i diskutovati nego referisati, na referate iz političkog sektora pozivaće se čitava omladina.

POLITIČKI SEKTOR

Po političkom sektoru održali smo 38 sastanaka na kojima je prisustvovala čitava omladina. Na tim sastancima referisali su se referati za koje smo vas izvjestili u prvom izvještaju i proučavan je omladinski materijal »Mi mladi«, »Omladinska borba« itd. Korist od ovih sastanaka bila je dosta dobra, kao što smo i napred napomenuli.

VASPITNI SEKTOR

Po ovom sektoru održano je 46 sastanaka na kojima je proučavan u nekim bataljonima materijal koji smo imali u planu, a u nekim i ostali vaspitni materijal. Korist od ovoga materijala bila je također dobra kao i što se diskusija kod većine skojevaca dobro odvijala.

VOJNIČKI SEKTOR

Po ovom sektoru i dalje se nastavlja usavršavanje oružja pošto smo dobili novih drugova, tako da bi ih upoznali sa oružjem. Pozdravljanje i oslovljavanje starešina također se popravlja. Čišćenje oružja i držanje sprema u redu je prilično, a češće puta vrši se i smotra. Borbena obuka kao i ostalo potrebno znanje koje treba da ima jedan vojnik usavršava se svakim danom. Borbeni moral kod boraca je vrlo dobar, to se očituje u tome od kako smo na ovom odmoru da su borci sami tražili da idu u borbu, naročito IV. bataljon.

KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR

U ovih 15 dana kulturno-prosvjetni rad je prilično krenuo napred, diletantske grupe i pjevački horovi su organizovani u bataljonima i dali su u ovim selima gdje se nalazimo 11 priredaba na kojima je bilo prisutno od 200—250 lica koji su sa oduševljenjem gledali svaki prikaz.

Džepne novine izlaze jedanput mjesečno po četama i bataljonima, a brigadni list svaka 2 mjeseca. U džepnim novinama sarađuje oko 85% boraca.

U ovoj brigadi ima 8 nepismenih i 14 polupismenih i ima izgleda da bi se nepismenost uskoro mogla likvidirati.

VEZA SA POZADINOM

U ovim selima gdje smo se nalazili na odmoru postoje organizacije i došli smo u kontakt sa njima. Također smo uhvatili vezu sa O.K. SKOJ-a za okrug Drvar. Pomoć u radu pružamo jedni drugima, naročito pružamo im pomoć u proučavanju odgojnog materijala pošto su organizacije vrlo mlade i dosta na niskom stupnju teoretskog znanja.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR:

M.³ Orlić

BR. 42

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. BRIGADE 9. NO DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O AKTIVNOSTI BRIGADNE PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DECEMBRU 1943. GODINE¹

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE I OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE
PARTIJE HRVATSKE ZA DALMAC.

Podnosim ovom prilikom pismeni izvještaj o partijskom radu u II Brigadi (IV Dalmatinskoj)² IX Divizije od 1. XII. 1943. god.

Kroz ovo vrijeme Brigada je prošla jedan period prilično velikih teškoća, kroz jedan period iskušenja. Držeći položaje prema Imotskoj krajini mi smo došli u sukob sa neprijateljem i to sa prilično jakim i mehanizovanim njemačkim jedinicama.³ Našoj Brigadi bez dovoljno iskustva u vođenju jačih operacija nametnuta je frontalna borba sa daleko lukavijim, nadmoćnijim i u manevrisanju vičnijim neprijateljem. Neiskustvo i mladost u rukovođenju sa našim jedinicama odmah se osjetila, a iz toga je rezultirala i nedovoljna organizacija intendanture, saniteta i veze između jedinica. Zatim Brigada je držala položaj od nekih 30 — 40 km., što je onemogućavalo u potpunosti držanje svih jedinica u ruke i na vrijeme stizanje naredjenja i dobivanje izvještaja — sve je to ometalo jednu sigurnu i jedinstvenu komandu kao i pregled nad svim jedinicama. Naši položaji ispresijecani komunikacijama davali su neprijatelju, koji je bio prilično drzak, mogućnost čestih iznenađenja. Tako da nam je jednim neprijateljskim iznenađenjem i nebudnošću našeg III bataljona djelomično stradala intendantura i sanitet Brigade. Ipak, iako ne u potpunosti, mi smo u kratko vrijeme uspjeli ponovo da organizujemo i obnovimo sanitet i intendanturu. Neprijateljskim prodorom od Posušja za Duvno i od Studenaca za Karlov Han mi smo se našli na prostoru između te dvije komunikacije, odakle smo izvukli tri bataljona i ostale djelove Brigade, dok nam se IV bataljon tu odvojio i uputio se za Dalmaciju. Ovaj bata-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/26.

² O preimenovanju brigade vidi tom V, knj. 23, dok. br. 135, str. 613.

³ Odnosi se na borbe u vreme nemačkih ofanzivnih zimskih operacija, pod imenom »Citen« (Zeithen). Detaljnije o tome vidi tom V, knj. 22, dok. br. 18 i dok. br. 134, str. 592.

ljon je mogao doći u sastav Brigade na nove položaje ali raspoloženje boraca je bilo prema moru, situacija za njih je bila momentalno nejasna a i u samom Štabu bataljona je bilo drugova koje je vukla čežnja za morem i udobnim životom na otocima. To raspoloženje se naročito odrazilo na komesara, koga smo po povratku bataljona smjenili sa dužnosti. Ovaj bataljon je bio van naše kontrole nekih 23 dana.

Zauzimanjem Livna⁴ od strane neprijatelja mi smo se prebacili u Glamočko polje. Držanje položaja prema Livnu donijelo nam je slabiju ishranu a sama obuća i odjeća boraca je bila slaba te su borci u zaoštavanju zime i padanju snijega teško izdržavali. U to vrijeme smo vršili napad na Livno,⁵ što nam je pokazalo da su borbe koje je vodila Brigada do tog vremena koristile a to se potvrdilo našim nezadrživim prodorom u sam grad. Neuspjeli napad na Livno i teško ekonomsko stanje odrazilo se na borce. Tome su doprinjeli vrlo česti pokreti, ponekad i drugi koji nas nisu odvajali od Glamočkog polja. Ovi pokreti, kada je neprijatelj uzeo Jajce⁶ i Bugojno,⁷ po našem mišljenju nisu bili najpotrebniji i dovodili su do zamaranja naših boraca i neracionalnog iskorištavanja istih. Zbog nestašice hrane naše jedinice bile su primorane na jednu priličnu glad i to poduže i sistematsko gladovanje koje je dovelo do fizičke iznemoglosti i slabosti boraca. Ovakvo ekonomsko stanje je pospješila neorganiziranost divizijske intendature a i nedovoljna organizacija brigadnih i bataljonskih intendantura. Našim prebacivanjem u sjeverni dio Livanjskog polja, u kome se i sada nalazimo, ekonomsko se stanje popravilo, a i problem odjeće i obuće smo riješili u nekoliko sami a većinom s tim što nam je pristigao karavan spremne od mora.

Ovaj period vremena od 1 decembra prošle godine pa do danas bio je istovremeno i jedno razdoblje u kom je broj naših boraca prilično opao. Jedan dio boraca nam je izginuo u borbama, drugi je ranjen i zbog bolesti po bolnicama a jedan dio je dezertirao. Većinom su dezertteri pošli svojim kućama, dok je jedan mali dio pobjegao neprijatelju. Može se reći da je za ovo vrijeme Brigada proživjela jedno čišćenje i

⁴ i ⁵ Po ulasku nemačkih jedinica u Livno (6. decembra 1943) Štab 8. korpusa NOVJ naredio je 4. dalmatinskoj brigadi i 6. brigadi 19. divizije da 15. decembra 1943. izvrše napad na neprijatelja u Livnu (opširnije vidi tom V, knj. 22. dok. br. 54, 56, 99 i 134).

⁶ Jajce su, 9. januara 1944, zauzeli nemački 92. motorizovani puk i delovi nemačke 1. brdske divizije (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 69 i 203).

⁷ Jedinice nemačke 1. brdske divizije i 7. SS divizije »Princ Eugen«; nadirući iz doline reke Bosne, zauzele su Bugojno 13. januara 1944 (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 69, 208 i 210).

ostao je u njoj većinom zdravi elemenat koji je do sada prošao prilično napora i teškoća . . .

Svi ovi nedostaci se pojavljuju zbog nedovoljne čvrstine i prilično mlade partijske organizacije u Brigadi. Nedostatak rukovodioca koji su izginuli u akcijama teško se odrazio na naše jedinice lako da smo kroz ovo vrijeme naročito oskudijevali u političkim i partijskim rukovodiocima, pa su često pojedinci vršili dvije dužnosti bez dovoljno smisla za jednu dužnost. Ja sam težio skupa sa drugovima iz politodjela.Divizije da pomognemo našim partijskim jedinicama i partijskim rukovodiocima da na vrijeme uoče nedostatke u jedinicama i na vrijeme na njih reagiraju. Tako smo po mome shvatanju još u početku pravilno objasnili VI neprijateljsku ofanzivu, koja nije baš zastrašila naše članove Partije, pa ni borce, povelu kampanju protiv dezerterstva i pljačke, što je ipak imalo korisnih rezultata.

Nisu naši partijci toliko moralno klonuli koliko oni ne znaju da rade. Pojave koje su se dešavale u četi ili bataljonu oni su shvatili da treba rješavati Štab bataljona. Naročito slabu partijsku organizaciju se osjeća u II bataljonu gdje su partijci pod uticajem fizičke zamorenosti i psihičke, [kao i] gladi, zaboravili na potrebu svestranog rada u jedinici. Nek'i partijci i partijski rukovodioci ovog bataljona "su se vrlo nisko srozali i doveli do tog da su ih morali isključiti iz Partije. Površnost i povremeni rad u jedinicama je česta pojava kod svih članova Partije u našoj Brigadi. Tako da probleme koji iskrсну u našim jedinicama partijci su uočavali tek onda kada se oni pojave u najoštrijoj formi ili su povelu kampanju za njihovo suzbijanje i, baš onda kada su oni bili na putu ozdravljenja, zastajkiivali i zadovoljavali se sa prividno postignutim stanjem. Mi smo uočili da stanje u našim jedinicama se može popraviti jedino ako budemo naučili naše partijske jedinice kako da rade, tj. da na vrijeme reagiraju na svaku pojavu u svojoj četi i jednim stalnim i sistematskim radom. Naše partijske organizacije, naročito u I i II bataljonu, nijesu još naučile da pod svim okolnostima rade, već i najmanji sukob sa neprijateljem, malo duži pokret dovoljan je da se poremeti normalan rad. Partijska organizacija I i II bataljona još se ne osjeća kao rukovodioc u bataljonu, njima nedostaje čvrstine, upornosti u radu i odgovornosti, na čemu smo i postavili težište rada u ova dva bataljona. Dok u III i IV bataljonu partijska organizacija je čvršća i ona prilično dobro rješava sve pojave u bataljonu. Rad se u svim jedinicama odvija po planu ali u nekim bataljonima se često donese plan rada i on se bukvalno i mehanički, bez dovoljno razmišljanja o načinu na koji ga treba sprovesti, primjenjuje u jedinicama. Pa se dešavalo da

se održi konferencija bataljona ili čete bez toga da se ona pripremi preko Partije, kandidata i Skoja. Zbog toga se dešava da na sastanku govori sam komesar i nekako izlazi sam sebi smještan govoreći o nekoj pojavi da je ona štetna bez ičije podrške. Tome smo stali na kraj i povelili smo jednu kampanju u partijskim jedinicama protiv pljačke a potom se održavaju konferencije čete ili bataljona na kojoj uzimaju učesća svi partijci, većina skojevaca, i to pitanje se ublažilo u našim jedinicama. Dezerterstvo se sada ne pojavljuje u našim jedinicama.

Mogu reći da čitava partijska organizacija nije još [stala] na stabilne noge ali se prilično i osjetno popravlja. Ja težim da se što više nalazim u jedinicama i svakodnevnim ukazivanjem na propuste ipak se naši partijci uče radu. Pokazalo se da smo morali čistiti organizaciju od pojedinih malodušnih elemenata, u čemu smo bili oštri i nemilosrdni a isto je u mnogom doprinijelo učvršćivanju Partije u Brigadi i podizanju odgovornosti kod drugova partijaca. Kroz ovo vrijeme sam obišao nekoliko puta sve partijske jedinice i rukovodstva a notom smo održali savjetovanje svih partijskih biroa u Brigadi. Na savjetovanju smo postavili u najoštrijoj formi da se likvidira sa svim propustima u radu a što je najvažnije savjetovanje je ustanovilo da dosadašnji način rada u našim jedinicama nije mogao uroditi sa plodom jer su naši partijci radili bez sistema, bez upornosti da se partijske odluke sprovedu u život i površno, bez ububljivanja u probleme koji su se pojavili u našim jedinicama. Poslije savjetovanja su se osjetili prilični rezultati, koji će se i dalje iskoristiti jer nećemo dati da se na tim uspjesima pojedinci zadovolje i na njima ostanu. Ja osjećam da je potrebno se nalaziti stalno u jedinicama a naročito pričvrstiti u radu što više rukovodioce po bataljonima, tako da mi šalju svakodnevno pismeno ili usmeno izvještaje o radu a naročito o pojedinim pojavama u četi i načinu na koji je partijska jedinica na njih reagirala.

Na snalaženje u radu i nezrelo postavljanje i rješavanje pojedinih stvari doprinosi niski teoretski nivo naših partijaca. U ovom smislu smo izradili i postavili pred jedinicama plan teoretskog rada, koga smo uveli kao svakodnevnu obavezu u partijskim jedinicama. Naši partijci, komandanti i bolji skojevci skupa sa zadovoljstvom prorađuju materijal o Partiji i druge stvari do kojih dođemo. U jedinicama se prorađuje »Kratki kurs o Partiji«, »Teorija Partije«, »Prva druga, treća glava Istorije VKPB«, »Dvanaest uslova za boljševizaciju Partije«, »Linija Partije«, »II zasjedanje AVNOJ-a«, kao i sve teme koje se održavaju pred četom, prvo se pripreme preko Partije.

Sadašnje stanje u Brigadi po bataljonima je ovako:

I bataljon ima sada na licu	21 partijac,	8 kand.,	36 skoj.,	121 boraca
II bataljon	" " " "	15	" 9	" 38 " 115
III bataljon	" " " "	20	" 6	" 24 " 90
IV bataljon	" " " "	22	" 9	" 24 " 124 "
Previjalište	" " " "	10 (sa boles.)	2	" 7 " 23 "
Intendantura	" " " "	5	" 3	" — " 26
Pri Štabu	" " " "	" 3	" 2	" 10 " 18 "
Štab Brigade	" " " "	6 partijaca	/	" / " 23
<u>(sa kuririma i svim djelovima pri Štabu</u>				
Svega u Brigadi	102 partijca, 39 kand., 139 skoj., 540 boraca			

Po spisku u Brigadi imamo 699 boraca, rashod je po bolnicama.

U Štapskoj partijskoj jedinici se nalaze pored nas četvorice i ob. oficir, kao i intendant Brigade.

Kada se uzme u obzir broj poginulih i teže ranjenih drugova, to je priliv u Partiju, kandidate i Skoj priličan. Socijalni sastav partijskih rukovodstava i partijaca je 59% radnika, 36% seljaka, 5% intelektualaca i privatnih namještenika. U partijskom radu sa Skojem i kandidatima je obuhvaćeno 276 boraca, dok ovaj broj ostalih koji nije obuhvaćen postavili smo da se i on obuhvati preko čitalačkih grupa koje će prorađivati materijal prema njihovoj izdignutosti. Da ne govorimo o tom da su svi borci obuhvaćeni sa političkim, vojničkim i kulturnim radom. Brigada ima četiri bataljona, znači četiri bataljonska biroa. Svega u Brigadi imamo 20 partijskih jedinica.

Partijske organizacije III i IV bataljona su postale organizatori i rukovodioci cjelokupnog života, dok u I i II bataljonu to nisu. Bataljonski biro i u prva dva bataljona jesu rukovodioci u radu, ali se pojedinci od biroa ne osjećaju odgovornim u čitavom bataljonu, već smatraju da su odgovorni samo za svoju četv. Dok u I i II bataljonu nisu još biro i rukovodioci a naročito najslabiji biro je u II bataljonu. Najčvršća partijska organizacija je u IV bataljonu i stepen za primanje u Partiju je najviši, dok u II bataljonu organizacija je najslabija i stepen za primanje je blaži, u ovom smo bataljonu četiri druga dosada isključili iz Partije. Partijska organizacija naročito je narasla u uslovima borbe, kada je najviši broj novoprimljenih drugova. Rad sa kandidatima je pojedinačan, samo se po primanju kandidata u Partiju još sektaši a to dolazi najviše što naša partijska rukovodstva nisu se naučila da provjeravaju svakog pojedinca. Raspodjela rada u partijskim rukovodstvima i partijskim jedinicama postoji po svim sektorima.

Vojnički rad: rad u vojničkom pogledu teče svakodnevno i u borbi i van borbe, kao i pojedinačnim ukazivanjem u nastupanju ili odstupanju. Svi borci znaju da rukuju sa svim vrstama oružja sa kojima raspolažu u svojim jedinicama. Egzercir i svestrana vojna obuka je svakodnevno. Rad po vojničkom sektoru odvija se po planu koga je dao Štab Brigade a bataljonski biro i ga primjenjuju na prilike u svojim bataljonima. Zapaženo je da se vojnički rukovodioci puno lapije i brže razvijaju nego politički. U akcijama se još vojno-politički rukovodioci ne osjećaju doraslim da sigurno rukovode sa jedinicama u svakoj situaciji a naročito se to opaža kod komandi četa da im treba još mnogo pomoći. Poslije akcija ili dugog marša se održavaju konferencije četa i bataljona gdje se uočavaju nedostaci. Komandant Brigade⁸ i njegov zamjenik⁹ svakodnevno obilaze jedinice i u njima održavaju sastanke sa vojničkim rukovodiocima. Održano je nekoliko časova komandirima četa o čitanju karte. Komandanti II i IV bataljona ne znaju da čitaju kartu pa su drugovi iz Štaba Brigade uzeli u dužnost da ih u najkraće vrijeme nauče i u tom su prilično savladali. U vezi vojničkog rada pojavljuje se taj nedostatak da se borci u akcijama grupišu i zato ima više gubitaka nego što bi bilo da se ide vojnički. Na tu slabost smo ukazali ali se teško otklanja. Također najviše ginu rukovodioci jer oni prednjače, tako da se poslije osjeća ogromna teškoća dok se nađe zamjena i novi drugovi nauče da rukovode jedinicom. Vojnička disciplina u Brigadi je na visini. Borbenost je prilično dobra.

Politički rad: kroz ovo vrijeme je komesar Brigade¹⁰ po svim bataljonima održao sastanak komesara i delegata na kome su donijeli plan za politički rad na osnovu uočavanja slabosti u bataljonu. Održaju se redovne konferencije po propustima i nedostacima pojedinaca ili grupica i takvi se kritikuju od strane boraca. Po pitanju krađe i pljačke održaju se konferencije na konkretnim primjerima. Po planskom političkom radu najviše otklače III bataljon, koji koristi svaku situaciju za taj rad, onda IV pa II bataljon i najzad I bataljon. Sve brošure i tekući materijal koji dobijamo prorađuju se na četnim i bataljonskim konferencijama, radio vijesti se redovno čitaju popraćene sa diskusijom. Također se prorađuju pred četom ili bataljonom teme, kao o neprijateljskoj VI ofanzivi, o federativnoj Jugoslaviji, II zasjedanju AVNOJ-a, o Nacionalnom komitetu itd. Rad sa narodom u našim jedinicama se bio zaboravio i svodi se jedino na potražnju hrane, na što smo mi

⁸ Dukljan Vukotić

⁹ Josip Babin

¹⁰ Josip Gizdić

ukazali i postavili u buduće da se mora raditi. Održana je jedna konferencija seljaka u sjeverni dio Glamočkog polja na kojoj je prisustvovalo oko 400 seljaka, tu smo dali i jednu priredbu za seljake. Također su u selo Šumljake¹¹ održana dva zbora na kojima je bilo prisutno oko 500 ljudi i žena i sa njih je upućen pozdravni telegram Nac. komitetu.

Komesar II bataljona održao je jednu konferenciju u Livanjsko polje na kojoj je prisutno bilo 50 seljaka, u selo Bastasi. Odnos prema narodu u ovom kraju gdje se sada nalazimo u početku je bio dosta slab ali se sada popravlja, također odnos prema narodu u Glamočkom polju bio je dobar. Održali smo jedan sastanak svih komesara bataljona na kome smo uočili nedostatke u našem radu i postavili rad za u buduće. Teoretski nivo komesara bataljona prilično je dobar, dok komesara četa je slab ali se ipak svojim znanjem, hrabrošću i odanošću razlikuje od ostalih partijaca. Jedan broj komesara četa, naročito I i II bataljona, koji su još sa terena partijci, drže se u vojsci rezervisano i žele da se na račun razne bolesti koje je teško ispitati izvuku u bolnice. To u mnogom otežava rad u ova dva bataljona.

Kulturno-prosvjetni rad: kulturno-prosvjetni odbori u bataljonima i četama postoje i rade. Težište rada je rad u bataljonu. Nepismenih u Brigadi imamo svega 13, od toga su neki polupismeni i sa njima se radi. U svakom bataljonu je održano po nekoliko kulturnih predavanja po četama. Po broju kulturnih predavanja koja su održata u četi prednjači IV bataljon pa onda I, zatim II i najzad III bataljon. Postoje bataljonski horovi i diletantske grupe koje pripremaju razne skečeve. Dali smo ispred Brigade jednu uspjelu priredbu u Glamočkom polju na zboru seljaka, jednu u selo Glavice, a zatim je IV bataljon dao jednu priredbu za seljake u selo Šumljane, naš sanitet je dao jednu priredbu u selo Popović.¹² Dali smo također jednu uspjelu priredbu boraca čitave Brigade. Svaki bataljon a skoro i svaka jedinica u Brigadi izdaju zidne i džepne novine, samo se osjeća jedan ozbiljan nedostatak papira koji onemogućava uredno izlaženje novina. Uslova za kulturno-prosvjetni rad kod nas ima dosta jer naši borci imaju za to smisla.

Sanitet: doskora nismo imali bolničarki ali sada imamo u svakoj četi po tri bolničarke i referente saniteta kao i njihove zamjenike u svakom bataljonu. Zato što nismo imali dovoljan broj stručnih bolničarki održavamo bolničarske kurseve u previjalištu Brigade. Dosada samo dva završili i otpočelo

¹¹ Treba: šumnjaci.

¹² Treba: Popovići.

je treći. Parenje se vrši u svakoj jedinici sedmično. Referenti saniteta održavaju povremene sastanke sa bolničarkama i održano je nekoliko stručnih predavanja po bataljonima o pojavi bolesti i čuvanju od njih.

Skoj: Postoji Brigadni komitet Skoja, pred koji je prije izvjesnog vremena postavljen glavni zadatak učvršćenje i omasovljenje Skoja. Skoj nije u našoj Brigadi na dovoljnoj visini, niti je rad Skoja po svim sektorima došao do izražaja. Tome je u priličnoj mjeri kriva partijska organizacija jer pomoć koju je ona dala Skoju je malena. Također u priličnoj mjeri za nerad Skoja kriv sam i ja jer mu nisam posvetio dovoljno pažnje oslanjajući se previše na rukovodioca Skoja u Brigadi i misleći da će on sam moći postaviti rad i dovoljno se angažovati i založiti na tom sektoru. Sada sam postavio kao glavni zadatak i težište rada pred Brigadni komitet učvršćenje discipline i odgovornosti Skoja, kao i svakodnevnu obavezu teoretskog rada. Bataljonski komiteti pa ni Brigadni ne osjećaju se još u dovoljnoj mjeri rukovodioci omladine. Aktivni Skoja funkcionišu. Raspodjela rada po sektorima je izvršena u rukovodstvima i aktivima. Po aktuelnim pitanjima a i na teoretskim i političkim sastancima (konferencijama) poziva se sva omladina u dotičnoj jedinici. Skoj bi mogao biti puno bolji ali su rukovodioci po bataljonima nepokretni i mlitavi.

Kako se radi po svim sektorima u bataljonima tako se radi i u intendanturi, previjalištu, minerskom vodu i kod kurira. Mineri i kuriri sačinjavaju jednu partijsku jedinicu. Jedinstvo sektora se sve više stvara, tako da ima slučajeva da se vojni rukovodioci bave i kulturnim radom.

13

Drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 februara 1944 godine

Zam. komesara
II Brigade (IV Dalm.) IX Diviz.:
Svetozar (Sveto) Drecun

Pročitao

17. II. 1944 Crni¹⁴

¹³ Redakcija je ovaj tekst izostavila jer se odnosi na personalna pitanja brigade.

¹⁴ Dopisano mastilom.

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. VAZDUHOPLOVNE BAZE PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ OD 1. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O BROJNOM STANJU LJUDSTVA I O POLITIČKOM RADU U BAZI¹

PARTISKI RUKOVODILAC
I. VAZDUHOPLOVNE BAZE
PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
1. II. 1944, Bari — Karovinjo

IZVEŠTAJ O RADU

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi,

otkako sam određen za političkog komesara i partiskog rukovodioca baze (dužnost sam primio 13. XII. 1943 godine) pa sve do sada ja nisam mogao da pošaljem ni jedan izveštaj. Ovo zbog toga što je baza najveći deo vremena provela u pokretu, a otkako smo došli ovde, nije ni bilo do sada mogućnosti.²

Celokupni naš rad u bazi uslovljen je osnovnim zadatkom: u što kraćem vremenu organizovati i osposobiti bazu za izvršenje ratnih zadataka, koji se pred nju, kao deo naše vojske, postavljaju. Tom osnovnom zadatku mi smo saobrazili vojnički, politički i partiski rad i nastojimo da taj zadatak što pre ostvarimo.

Sve do dolaska u Italiju, baza nije mogla da bude organizovana kao jedna vazduhoplovna jedinica, jer su za to nedostajali najosnovniji uslovi. No, čim smo došli ovde, mi smo iskoristili mogućnosti kojima ovde raspolažemo i pristupili smo toj organizaciji.

Vojna organizacija baze. S obzirom na to da je ljudstvu potrebno stručno usavršavanje, sve ljudstvo baze podeljeno je prema svojim stručnim kvalifikacijama na tri škole: pilotsku, izviđačku i mehaničarsku. U sastavu mehaničarske škole formirana je radio-telegrafska, meteorološka i fotografska sekcija.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/28.

² O formiranju 1. vazduhoplovne baze i njenih organa vidi tom X, knj. 1, dok. br. 20 i 26, napomenu br. 3.

Ukupno brojno stanje baze do sada iznosi 222 čoveka. Od toga 53 oficira, 85 podoficira i 84 borca. Socijalni sastav ljudstva je sledeći: radnika 92, vojnika 75, intelektualaca 41 i seljaka 14.

Pilota ima ukupno 64. Po svojoj stručnoj spremi oni bi mogli da se podele u tri grupe: za 32 pilota potrebno bi bilo 25 — 30 dana vežbe na modernim mašinama, pa da mogu da stupe u borbu; za 22 pilota potrebno bi bilo mesec i po dana, a za 10 pilota učenika potrebno bi bilo oko 4 meseca.

Izviđača ima 40, od kojih su 10 diplomirani vojni izviđači, a ostali su učenici izviđači, meteorolozi, radio-telegrafisti i fotografi. Učenicima izviđačima potrebno je oko mesec dana obuke.

Mehaničara ima 106, od kojih su 3 inženjera i 4 tehničara.

Brojni odnos između pilota, izviđača i mehaničara relativno je povoljan za stvaranje jedne borbene grupe.

Sve tri škole imaju svoja vojno-politička rukovodstva, koja se sastoje od komandanta, njegovog zamenika i politkomesara.³ Komande pojedinih škola raspolažu sa potrebnim brojem nastavnika, koji svojim stručnim poznavanjem savremenog vazduhoplovstva su u mogućnosti da samostalno, bez pomoći saveznika, osposobe sve ljudstvo za borbu.

Formirali smo i štab stručnih škola. Pored komandanta, politkomesara i njihovih zamenika.. u sastavu štaba su tehničari, nastavni i sanitetski referenti.

Kao što se vidi, vojna formacija baze postavljena je na školsku osnovu, što je danas ne samo najpotrebnije za nas, nego i jedino moguće, no čim uslovi to dopuste, mi ćemo stvoriti borbenu ratnu grupu, koja će biti izvođena u samostalnu formaciju.

Nastava u svim školama teče svakodnevno i normalno. I nastavnici i učenici shvatili su ozbiljno svoje dužnosti, i nastoje da se što pre ljudstvo osposobi za borbu. Oseća se oskudica u udžbenicima, ali smo nabavili neke italijanske, engleske i američke udžbenike i za sada smo najhitnije potrebe zadovoljili.

PARTISKI RAD.

Partiska organizacija baze broji 50 članova Partije, 18 kandidata i 15 članova SKOJ-a. Socijalni sastav članova Partije je sledeći: 22 radnika, 16 vojnika, 10 intelektualaca i 2 seljaka. Opšta karakteristika partiske organizacije jeste ta, da

³ Odnosi se na Štab vazduhoplovnih škola, kojem su bile podređene pilotska, izviđačka i mehaničarska škola (vidi tom X, knj. 1, dok. br. 26).

su partijci većinom mladi komunisti, nedovoljno još očvršli, sa niskim teoretskim nivoom. Osim toga, to su ljudi koji su se vaspitavali u različitim partiskim jedinicama, te su po dolasku imali i različite poglede na opštu partisku organizaciju, na partisku disciplinu, na prava i dužnosti članova Partije. Partiska mladost naročito se dosta osećala kod drugova koji su došli iz Slovenije i Hrvatske, tako da je između tih drugova i onih koji su došli iz ostalih naših vojnih jedinica postojala osetna razlika u pogledu partijnosti. Kao rezultat toga, kao i nepoznavanja opštih organizacionih principa, kod nekih od tih drugova proizilazilo je to, da su oni demokratske principe na kojima se temelji naša Partija shvatali dosta anarhično, tako da je bilo nekih tendencija koje su bile u direktnoj suprotnosti sa najosnovnijim pojmovima partijske discipline. Dva najgrublja takva slučaja kažnjeni su strogim ukorom, dok su ostali lakši slučajevi raspravljani tako, što je drugovima ukazivano na negativnost i štetnost takvog držanja.

S obzirom na sve to, kao i na činjenicu da se nalazimo van domovine, pred partisku organizaciju postavio se kao najhitniji zadatak podizanje partijnosti kod drugova. Taj zadatak ostvarujemo na taj način, što sve nedostatke koji se ispoljavaju raščištavamo i rasvetljavamo odmah i energično na partiskim sastancima, a uporedo sa tim, na teoretskim sastancima obrađujemo materijal koji se baš odnosi na ova pitanja. Rezultati ovakvog rada već su se osetili, tako da ona razlika u partijnosti sve više iščezava. Drugovi sami dolaze do saznanja koliko su imali nepravilan stav po raznim pitanjima, tako da izjavljuju da se partiska organizacija kojoj sada pripadaju dosta razlikuje po svojoj čvrstini, radu i partijnosti od onih organizacija kojima su ranije pripadali. U ovom radu rukovodimo se čežnjom, da u našu partisku organizaciju unesemo duh čvrstine, monolitnosti i partijnosti partiskih organizacija naših proleterskih brigada, jer ćemo samo na taj način uspeti da i baza, kao celina, odgovori zadacima koji se pred nju postavljaju.

Partiska organizacija prilagođena je vojnoj organizaciji baze. U svakoj školi postoji ćelija, kao osnovna partiska jedinica. Osim toga postoje ćelije u štabu škola i u štabu baze. Sekretari ćelije u školama jesu politički komesari škola. Ovo rešenje je privremenog karaktera, a uslovljeno je uglavnom time, što zamenici politkomesara ovde još nisu u potpunosti uvedeni. No, intenzivnim teoretskim radom, kao i pravilnim nastupanjem kao jedna jedinica naše Vojske, nastojimo da otклонimo taj razlog.

Sekretari ćelija sa rukovodiocem SKOJ-a, političkim komesarom škola i njegovim zamenikom sačinjavaju partiski

biro. Biro broji 6 članova, koji su gotovo svi (izuzev sekretara ćelije mehaničarske škole) ranije bili politički ili partiski rukovodioci u našoj Vojsci. Sastanci ćelija održavaju se dva puta nedeljno, i to jedan radni i jedan teoriski sastanak. Na radnim sastancima raspravljaju se redovna pitanja koja se pojavljuju u životu i radu jedinica.

No, opšta karakteristika partiskih ćelija jeste ta, da još nisu dovoljno osamostaljene, da se ne snalaze dovoljno u rešavanju važnijih pitanja, te većina stvari pada na partiski biro. Zbog toga, birou je stavljeno za zadatak, da redovno i sistematski ukazuje pomoć partiskim jedinicama.

Biro kao partisko rukovodstvo još u potpunosti ne zadovoljava. Ovo dolazi otuda što se pojedini članovi još nisu dovoljno snašli na svojim dužnostima, nemaju dovoljno iskustva u partiskom radu. No ipak biro je sposoban da, uz pomoć u važnijim slučajevima, samostalno rešava probleme, koji se pred njega postavljaju.

Sekretar biroa je drug Ljubiša Đurguz, koji je dugo vremena bio zamenik i politkomesar bataljona u III Proleterskoj brigadi. Posедуje dovoljno iskustva za rukovođenje biroom, a pošto je svršio srednji partiski kurs ima dosta dobro teorijsko i političko znanje. Partijnost i osećaj odgovornosti na potrebnoj visini. Ima uslova da se razvije u dobrog rukovodioca.

Politički komesar škola je drug Mile Rodić. Karakteristike koje je dobio od druga Vlade Popovića, svojim dosadašnjim radom je u potpunosti opravdao. U radu je pokazao visok osećaj odgovornosti i vrlo dobru partijnost. Nedostatak mu je taj što potcenjuje sebe, što još nema smelosti da samostalno radi. Isto tako nema u dovoljnoj meri potrebnog političkog i teorijskog znanja. Pravilnim ukazivanjem na njegove nedostatke i teorijskom izgradnjom, drug Rodić će se razviti u dobrog i sposobnog rukovodioca.

Sekretar ćelije pilotske škole drug Milan Zrilić snašao se dobro u dužnosti, ali je dosta nagao, te mu to smeta za jedan pravilan odnos prema ljudima.

Drug Batista Henrih, sekretar ćelije izviđačke škole, ranije zamenik politkoma bataljona, ima puno smisla za dalje uzdizanje. U potpunosti je shvatio svoju dužnost, ima dobar odnos prema ljudima, no po neki put je suviše popustljiv. Zapaža vrlo dobro stvari, ali nema još dovoljno sigurnosti u postavljanju stvari.

Sekretaru ćelije mehaničarske škole drugu Edi Idakoviću treba od svih najviše pomoći. Dobar drug sa mnogo oduševljenja za rad, ali bez potrebnog iskustva i snalaženja u duž-

nosti. Inteligentan je i bistar, vredan u radu, dobre partijnosti, i sve su to uslovi za dalju izgradnju i podizanje.

Rukovodilac SKOJ-a drug Pero Lukić bio je ranije sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a I Dalmatinske brigade. Iskusan u radu i dobar organizator. Sposoban da samostalno rukovodi SKOJ-em i njegov dolazak se osetio. Privremeno sam ga bio uputio u sabirni logor Gravina, sa zadatkom da tamo organizuje SKOJ, jer ima dosta omladinaca. (U logoru Gravina se organizuju bivši internirci i zarobljenici za našu vojsku). Zadatak je u potpunosti ispunio, tako da je tamo rad SKOJ-a veoma aktivan.

Ovo bi bile kratke karakteristike članova biroa. Zajedničko im je to, da su svi radnici-metalci, stari borci još od prvih dana naše borbe i da su prošli surovu školu narodno-oslobodilačkog rata. U njima Partija ima siguran i snažan oslonac u svom radu.

RAD PO SEKTORIMA

1. Politički sektor. U političkom radu unutar baze, postavili smo za zadatak da se drugovi što pre upoznaju sa linijom narodno-oslobodilačke borbe. Ovo naročito zbog toga, što u bazi ima dosta drugova koji su stupili u našu vojsku od kapitulacije Italije, ili stupaju tek sada, a osim toga nalazimo se van zemlje, te bi i najmanje skretanje bilo štetnije no inače. Taj zadatak ostvarujemo predavanjima, ili proradom materijala. Do sada smo održali nekoliko predavanja, kao: »Razvitak narodno-oslobodilačke borbe u Jugoslaviji«, »Okupator i njegove sluge«, »Četvrta i peta ofanziva«, »II zasedanje AVNOJ-a«. U sledećim predavanjima obradićemo razvitak ustanaka u pojedinim zemljama, isto tako govorićemo šta to znači federativno uređenje Jugoslavije.

U tim predavanjima koristili smo uvek priliku da naglasimo da je jedinstvo naših naroda jedna od najvećih tekovina naše borbe.

Od materijala obrađen je referat druga Tita na II zasedanju AVNOJ-a, odluke II zasedanja AVNOJ-a, članci iz »Biltena«, lista »Naprijed«, »Vjesnika«, »Slobodne Dalmacije« itd.

Uporedo sa ovim, kroz predavanja i konferencije, uvek podvlačimo drugovima to, da misle na našu domovinu, na naše drugove u zemlji koji vode teške i krvave borbe i da oni čekaju na našu pomoć. To smo postavili kao glavni i svakodnevni zadatak političkog i kulturnog dejstva za naše drugove.

Pitanju pravilnog odnosa prema italijanskom narodu i saveznicima pridajemo veliku pažnju. Do sada nije bilo nijednog slučaja koji bi štetio ugledu naše vojske ili interesima naše borbe.

Za teorisko uzdizanje drugova, odlučili smo da održimo jedan partiski kurs za rukovodioce i one partijce koji zasada pokazuju najviše smisla za rad. Taj kurs bi bio po ugledu na kurseve koji se drže pri CK, a za sada bi došlo u obzir oko 20 drugova. Sa tim kursom smo bili počeli, ali smo ga prekinuli zbog premeštanja, no ovih dana ćemo ga nastaviti. Materijala za taj kur uglavnom imamo, a ukoliko nam nedostaje pomoći ćemo se na neki način.

2. Vojni sektor. Rad na tom sektoru u našoj bazi je u radu naših škola. Taj rad pokazuje za sada dobre rezultate, ali mu je nedostatak što je sveden samo na teorijski rad. Kad budemo dobili aerodrom i avione, onda će rad na tome sektoru biti potpuniji.

3. Sektor SKOJ-a. U bazi ima oko 40 omladinaca, koji još nisu organizaciono obuhvaćeni. SKOJ je organizovan i do sada ima 17 članova SKOJ-a. Organizaciono SKOJ je postavljen kao u bataljonima naših brigada i do sada postoje 2 aktivna: jedan aktiv u mehaničarskoj školi i jedan zajednički za pilotsku i izviđačku školu. Sekretari tih aktivna sa drugom Lukićem čine komitet SKOJ-a baze. Daljim radom formiraće se posebni aktivni za pilotsku i izviđačku školu. Svi članovi su partijci, u komitetu SKOJ-a.

4. Kulturno-prosvetni sektor. Rad na ovom sektoru je veoma aktivan. Mislio sam da u bazi neće biti moguć kolektivni rad, već pojedinačan. Međutim baš rad na ovom sektoru pokazao je obrnuto. I pored toga što u bazi ima dosta novih drugova bivših aktivnih oficira i podoficira, interesovanje baš za zajednički rad je veliko.

Svaka škola ima svoj kulturno-prosvetni odbor koji rukovodi radom, a Centralni odbor rukovodi čitavim radom. Škole izdaju svoje zidne i džepne novine, a uskoro će biti pokrenut list baze. Takođe postoji hor i diletantska grupa. U okviru redovne nastave uveli smo učenje engleskog jezika i ruskog jezika za drugove koji žele da uče te jezike. Časovi se održavaju tri puta nedeljno.

Odnosi. U štabu baze kao celini, postoji dovoljno harmonije, drugarstva i razumevanja da štab kao rukovodstvo funkcioniše. U tom pogledu nema nekih problema koji bi ometali rad ...

Zamenik komandanta drug Zeka obavlja svoj posao sa puno truda i volje. Još mu nedostaje dovoljno stručne spreme, ali mu to ne smeta da bude jedan od najkorisnijih ljudi u bazi.

Načelnik štaba, drug Boras, snalazi se sve bolje na svojoj dužnosti. Kao vrlo dobar vazduhoplovni stručnjak učestvuje u rukovođenju bazom, i zalaže se mnogo u radu. Iz

dana u dan on sve više raščističava sa svojim ranijim shvatanjima i ako bude pravilno potpomagan u njemu ćemo imati dobrog rukovodioca. Malo više je ambiciozan, ali postepenim radom ta njegova osobina kanalisaće se u pozitivnom smeru. Nije još član Partije, ali ima uslova da uskoro postane kandidat.

Komandant vazduhoplovnih škola drug Edvard Pikl, major izviđač, bio je u zarobljeničkom logoru do kapitulacije Italije. Tada je prešao u Sloveniju i otuda je upućen u bazu. Kako po svojoj stručnoj spremi, tako po svom držanju, po lepom odnosu prema drugovima, po shvatanju svoje dužnosti, on je potpuno pozitivan rukovodilac. Iako je u bazi tek odskora, svojim držanjem i rukovođenjem stekao je ljubav i poštovanje svih drugova. U dosadanjem radu pokazao je odanost i ljubav za našu borbu. U njemu i drugu Hubertu Jeločniku, vzd. kapetanu (on je referent za nastavu), koji je član Partije, naša baza ima dva najbolja stručnjaka za sada, koji će pravilnim razvojem postati odlični rukovodioci u našem vazduhoplovstvu.

Drug Franjo Kluz, zam. kom. škola, marljiv u radu, dosta se dobro snalazi, svestan je da treba još dosta da uči i tome posvećuje dovoljno pažnje.

Inače, odnosi među ljudstvom, s obzirom na to da su mnogi došli iz raznih vojski i da pripadaju različitim narodima, zadovoljavajući su. Postoje dobri uslovi za politički rad i rad uopšte i nastojaćemo da te uslove iskoristimo.

Odnos prema saveznicima. Nastojimo da prema saveznicima održimo korektan i dostojanstven odnos. Do sada smo u tome uspevali. Zbog odugovlačenja rešenja našeg pitanja i želje da se što pre stupi u borbu, među drugovima se začelo neprijateljsko raspoloženje prema Englezima. No, intervencijom i ukazivanjem da danas četnici i Kairska vlada bacaju parolu da su Englezi neprijatelji naših naroda, to je raspoloženje u mnogom otklonjeno. Sa strane saveznika nije bilo pokušaja da nas potcene ili omalovaže, izuzev nekih sitnijih ispada Engleza koji su nam bili pridodati za vezu, ali smo te pokušaje energičnom intervencijom suzbili.

Prema italijanskom narodu držimo se tako, da u nama vide novu vojsku, nove ljude. Iako je odnos saveznika prema njima veoma liberalan, narod uviđa da smo mi nešto drugo. I oseti se naše prisustvo gde god dođemo. Saveznici to osećaju, pa su skloni da nas premeštaju iz mesta u mesto. U jednom selu, iz kojeg smo došli ovde, prilikom odlaska, seljani su nam priredili srdačan ispraćaj. Osim toga iz Badoljove vojske svakodnevno nam dolaze vojnici i traže da stupe u našu vojsku.

Prema Jugoslovenima iz kairske vojske⁴ imamo takav stav, što smatramo da onima koji se nisu ispoljili svojim dosadašnjim radom kao neprijatelji naše borbe treba objasniti borbu koju naši narodi vode. I to i činimo. U velikoj većini Jugosloveni — vazduhoplovci koji se nalaze ovde (a ima ih oko 30 i oni su u sastavu savezničkog vazduhoplovstva) razgovarali su sa nama. Četvorica su nam pristupili, a četvorica su dali izjavu i nama i Englezima, da više nisu pripadnici »kraljevskog jugoslovenskog vazduhoplovstva« već borci NOVJ i tražili su da ih upute kod nas. Slučaj ove četvorice od strane saveznika još nije rešen, u smislu našeg i njihovog traženja, te ukoliko se skoro ne reši oni su pripravnici da napuste engleski aerodrom i da dođu kod nas.

Od posade »Liberatora« (dva »Liberatora« Kairske vlade u sastavu američkog vazduhoplovstva) koji se nalaze ovde u Italiji, a broji 21 čoveka, ovih dana će nam pristupiti jedan dio, dok se ostali kolebaju. Najveći deo od njih ostaće verovatno u američkom vazduhoplovstvu, a svega 3 — 4 ostaće dosledni Kairskoj vladi. Ovih dana Kairska vlada im je naredila da dođu na »odmor« u Kairo, ali su oni to odbili.

Sto se tiče dobijanja aerodroma i aviona, to pitanje još leži na mrtvoj tački. Drug Vlatko⁵ će i po tom pitanju podneti izveštaj. To je istovremeno i najvažnije pitanje koje se pred bazu postavlja. Postoje uslovi da u relativno kratkom vremenu (za mesec dana) stvorimo jednu borbenu grupu od 30 aparata. Imamo dovoljan broj stručnjaka — instruktora, te u tom pogledu nismo u zavisnosti ni od koga.

Moral i raspoloženje kod drugova je na dobroj visini i naša partiska organizacija je u celini u stanju da savlada sve teškoće i iskušenja, koja su se do sada pokazala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav,
P.⁶ Vasiljević

⁴ Aprila 1941. prebeglo je u Egipat oko 400 pilota, mehaničara i ostalog stručnog osoblja vazduhoplovstva Kraljevine Jugoslavije. Posle kapitulacije Italije većina se izjasnila za narodnooslobodilački pokret (tom X, knj. 1, dok. br. 30).

⁵ Vladimir Velebit

• Prvoslav

**UPUTSTVO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU
OD 2. FEBRUARA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA
MLADENOVAC O PARTIJSKOM RADU NA TERENU'**

OK-u MLADENOVAC

Dragi drugovi,

Primili smo izveštaj dr.[ruga] Draže² od 30-I.⁵ Naš ekspeditor nije mogao da pošalje prošli put sav materijal za vas, te vam ga sada šaljem. Poslednji »Glas« poslaćete i OK-u Pož.⁴ a ostalo je za Pavia.⁵ Mislimo da ste dobili materijal za vas koji smo poslali preko Mila Selj.⁶ Ako niste, onda zadržite materijale za nas. Za Pož. pošaljite manji deo. Idući put poslaćemo vam novi materijal.

PK će izdati poseban letak o klanju u Vraniću⁷ te nam pošaljite što detaljnije podatke. Pišite nam opširnije o svemu šta rade četnici i okupator, sa kakvim parolama istupaju,⁸ četnika i okupatora, kako se narod odnosi prema klanju koje oni vrše itd. *Pišite dopise za »Glas«.* Zašto nam niste ništa poslali ovog puta?

Našu vezu sa M. Selj. svešćemo na povremenu jer nam on može da drži vezu sa Sremom.

Kad i kako i odakle ste dobili pismo od druga Leke? Da li mi možemo istim putem poslati jedno pismo za njega? Pošaljite mu odgovor na pitanja koja vam je postavio.

Punkt koji ste nam poslali biće rezerva za slučaj da izgubimo vezu koju sada imamo. Ako ovaj kurir može da dolazi svakih 10 dana a da se ne dekonspiriše, ne morate rezervnog upotrebljavati. Mi vam šaljem rezervnu javku i ona će važiti tek pošto dobijemo od vas potvrdu da ste je primili.

Na kursu koji pripremате treba da učestvuju i skojevci. Na kursu naročitu pažnju poklonite organizacionom pitanju

¹ Dokumentat (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Instituta za izučavanje radničkog pokreta Srbije (dalje: IRP Srbije), reg. br. 393 (OKM).

² Draža Marković

³ Redakcija ne raspolaže dokumentom.

⁴ Požarevac

⁵ Dušan Petrović Sane

• Mile Vuković Seljak

⁷ Četnici Draže Mihailovića su 20/21. decembra 1943. zaklali 67 i ranili 3 seljaka simpatizera NOP-a (vidi »Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941 — 1945«, VII, Beograd, 1964, str. 638; Zbornik, tom I. knj. 20, dok. br. 129).

⁸ U originalu je nečitko.

partije, konkretno razraditi rad partijske ćelije, onda masovne sektore rada — organe NOO borbe. Poslaćemo vam Osnove⁹ i Istoriju.¹⁰

Drug Marko¹¹ će ostati na vašem terenu. Pišite nam zašto ste drugaricu Kiku¹² poslali ispred OK-a u Okružni NOO? Rukovodioci i članovi NOO koji su ilegalni treba da se popularišu u masama, oni će ući i u Glavni NOO za Srbiju. Kika je poznata, ali bi mogla da uđe u Odbor AFZ za Srbiju. Ukoliko bi Draža mogao zbog rane da radi na toift sektoru, mogao bi on da primi taj posao.

Kako rasturate materijal u narod? U tome može da vam pomogne odred.¹³ Treba široko upoznavati narod sa odlukama II skupštine AVNOJ-a. Sta ste po tome uradili? •

Odred treba da se kreće tako kako će se najbolje održati i uznemiravati neprijatelja. Nek razvije što jači politički rad na raskrinkavanju četnika i izbegličke vlade, na ometanju mobilizacije koju vrši Nedić i upoznaje narod sa uspesima naše vojske. Odred treba da vrši akcije makar sitnije — to je i najbolja odbrana.

Zlato i novac nemojte nam slati dok vam ne pišemo. Dajte novaca da se nabavi obuća za Vojsku. Nama pošaljite 100.000 din. idući put. Kakvi su vaši rashodi? Kako se snabdeva odred? Kako stojite sa priložima?

Gde je drug Aca¹⁴ (Skojevac)?

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2-II-1944.

PK

• Odnosi se na knjigu Josipa Visarionoviča Staljina »Osnovi lenjinizma«.

¹⁰ Misli se na Istoriju VKP (b).

¹¹ Nikezić

¹² Božidarka Damjanović

¹³ Odnosi se na Kosmajski NOP odred (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 127 i 129).

¹⁴ Bora Drenovac

BR. 45

**IZVEŠTAJ 1. BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 2. FEBRUARA
1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O POLI-
TIČKOM STANJU U OVOJ BRIGADI¹**

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Organizaciono stanje: Brojno stanje naše brigade iznosi danas 1.100 boraca. Od toga broja obuhvaćeno je organizacionim radom u ćelijama 268 članova K.P., 42 kandidata i 248 SKOJ-evaca, ukupno 553. U usporedbi sa brojnim stanjem boraca obuhvaćeno je oko 50% radom.

Po socijalnom sastavu zastupljeni su u većini seljaci, nešto radnika, intelektualaca i privatnih nameštenika. Po nacionalnom sastavu većinu sačinjavaju Srbi.

U razdoblju od 1. I. do 1. II. o.g. uspjelo se pokrenuti partijski rad u brigadi. Održano je po svim jedinicama širi sastanci partijaca na kojima smo došli do pregleda pravog stanja i gledanja partijske organizacije na rad po svim sektorima.

Rad bataljonskih biroa nije odgovorio u potpunosti svojim zadacima. Uzrok tome vidimo u slabom osjećanju lične i kolektivne odgovornosti članova i biroa kao cjeline. Rad bataljonskih biroa i njihova briga o organizaciji nije na visini. Biro kao cjelina ne bavi se problemima općeg podizanja političke svijesti, borbenosti i odgoja boraca. Priličan broj nepartijaca ostaje izvan djelokruga rada biroa i ćelija i još do sada nije osjetilo brigu i staranje o njihovom uzdizanju, odgoju. Naši biroi nisu dovoljno jaki da bi mogli pravilno rukovoditi radom u bataljonima i da bi mogli davati dovoljnu pomoć partijskim ćelijama kao i SKOJ-u. U tu svrhu održani su i gore navedeni sastanci partijaca na kojima je ukazano na opće nedostatke svih partijaca, ujedno data je pomoć biroima u tome kako treba gledati na stvari. Osim toga organizovano je proučavanje materijala sa sekretarima ćelija kako bi im se omogućilo što pravilnije prenošenje toga materijala na ostalo članstvo. Prorađen je materijal sledeći: Stvaranje partije novog tipa i borba za stvaranje iste, nacionalno pitanje, seljačko pitanje, strategija i taktika i diktatura proletarijata. Ovaj materijal prorađen je u kraćim temama i nije obuhvaćen u potpunosti cio ovaj materijal, ali smo teme sveli na to kako bi mogli objasniti i upoznati drugove bar donekle

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK KPH, film br. 36/242—243.

sa ovim materijalom. Proučavanje ovog materijala smatrali smo kao podesno za proučavanje lakše odluka II zasjedanja AVNOJ-a.

Teoriska izgradnja još i danas je bolno pitanje naše brigade. Radi slabosti u tom pogledu političkih rukovodioca odnosno ćelija nemoguće je izvršiti neku političku pripremu novih drugova za ulazak u partiju. Prema tome i kriterij primanja u partiju svodi se na borbenost, hrabrost i požrtvovanost, dok je u samoj ćeliji vrlo teško steći političku izgradnju.

Partijske ćelije radi slabe teorijske izgradnje članova vrlo teško pomažu političkom pripremanju novih drugova. To dovodi do toga da mnogi drugovi iako članovi Partije nisu jaki da objasne liniju NOB u potpunosti i pravilno. U ćelijama nije bilo planskog rada, a u koliko je i postojao predviđeni plan obično se je sveo na to da bi u obliku sastanka bile popunjene cifre koje su predviđene za određeno vrijeme. Materijal se ne proučava u ćelijama organizovano i kolektivno. Kritika i samokritika provodi se redovno, ali ona još nije postala najjače oružje u borbi protiv slabosti svakog partijca. Prema odluci divizijskog komiteta prišli smo proradi materijala u ćelijama uz pomoć sekretara biroa. Materijal koji sada proradujemo kreće se uglavnom u pravcu objašnjenja odluka II zasjedanja AVNOJ-a.

Partijske ćelije u četama nisu u potpunosti osamostaljene i ne mogu bez česte i stalne pomoći da rukovode radom u četi, ali se ipak osjećaju kao pokretači u borbi te uopšte u svim momentima izlaze u susret borcima sa objašnjavanjem potrebe da se izdrži i t.d.

Rad partijske organizacije po sektorima:

Vojni sektor: Po ovom sektoru rada partijska organizacija u mnogome pomaže vojničke rukovodioce u izvršenju svojih zadataka. Postavljeno je u zadatak svim biroima i ćelijama da se prije svake akcije izvrše pripreme boraca kako sa vojničke tako i sa političke strane, a poslije akcije da im se omogućiti na četnim konferencijama pretresanje same akcije, njezinih nedostataka kako bi se komunisti na temelju učinjenih grešaka učili. Također je skrenuta pažnja da ne bi dolazilo do štetnog istrčavanja odnosno oduzimanja inicijative vojnim rukovodiocima, nego da im se da puna podrška u vođenju operacija. U poslednjim operacijama koje je imala naša brigada-' primjećeno je da se štabovi bataljona prilično snalaze u operacijama, i to u slučaju ako samostalno rukovode sa istima, dok međusobna saradnja između štabova bataljona

nije još postignuta. Po pitanju vojničke izvježbanosti poduzeto je u ovaj mjesec dana više vojnih vježbi iz ratne službe na kojemu se ukazivalo na licu mjesta na nepravilnosti boraca. Uspjelo se izvesti jedan manevar sa cijelom brigadom te smo poslije istoga na konferenciji štabova bataljona pretresli sve nedostatke i upozorili na rad u buduće. Borbenost, moral i disciplina kod boraca nije loša. U posljednje vrijeme u operacijama koje je vodila naša brigada uspio je neprijatelj zarobiti manji broj naših boraca, našto su odmah upozorene partijske ćelije da istu stvar ispituju te u koliko bi se ovakvi slučajevi i u buduće dešavali poduzimaćemo u tom pogledu potrebne mjere.

Štab brigade u operacijama snalazi se dobro i stvari se rešavaju pravilno. Nije dosada primjećeno nekih nesporazuma u tom pogledu.

Politički: Radi slabosti partijskih ćelija stanje političkog kadra, naročito jednog dijela komesara četa i političkih delegata, ne zadovoljava. Vrlo slaba aktivnost u radu dovodi do toga da po ovom sektoru rada naša partijska organizacija nije imala dovoljno uspjeha. Izgleda da su partijske ćelije izgubile iz vida komesare četa i delegate i dodijelili ih na brigu i staranje politkomesarima bataljona. Na ovo su također upozorene partijske ćelije. Po pitanju odluka II zasjedanja AV-NOJ-a vodi se kampanja kako bi ove odluke bile u potpunosti objašnjene svim borcima. Kontrola nad ovim radom pada u zadatak bataljonskih biroa i ćelija. Što se tiče uticaja reakcionarne klike sa dvorom na čelu kao i klike oko Mačeka izgleda da nema politika tih klika podrške među našim borcima. Nije bilo pojave odbjegavanja k neprijatelju a samovoljno udaljivanje kući također je prilično spriječeno. Vojni sud naše brigade donio je zaključak da se strelja partizan Vorkapić Petar, što je i učinjeno radi njegovog bježanja kući i širenja neprijateljske propagande, te je ovo odmah iskorišteno među svim borcima da im se objasni kako je štetno danas napuštati svoju jedinicu, jer je to otvorena pomoć neprijatelju.

Kulturno-prosvjetni rad: Ovaj sektor rada izgubila je iz vida naša partijska organizacija te se po tom pitanju još uvijek hrama. Kulturno-prosvjetni odbori nisu do sada postavljani pravilno, jer sve direktive koje smo u tom pogledu dobivali dosada nisu bile pravilne. Kulturno-prosvjetnim radom obuhvaćeni su svi borci preko čitalačkih sekcija, samo kulturno-prosvjetni odbori ne rukovode u potpunosti sa tim radom. Po ovom pitanju skrenuta je pažnja na rad partijskih ćelija i biroa, a prema poslednjem planu Agitpropa CK KPH o kojem

ćemo donijeti zaključke na prvom sastanku divkoma³ preni-
jećemo na naše jedinice. Nepismenost u brigadi približno je
likvidirana.

Omladinski sektor: Radi slabosti SKOJ-evskih komiteta
nije čitava omladina obuhvaćena radom. Slaba teorijska iz-
gradnja SKOJ-evskih rukovodioca po četama otežava pravilno
postavljanje zadataka pred SKOJ-evske grupe. U tom pogledu
održali smo tri sastanka teorijska na kojiipa smo sa svim
SKOJ-evskim rukovodiocima u brigadi prorađivali zajednički
materijal i to: liniju KPJ u NOB i prvu i drugu glavu historije
SKPB. Omladinci su zaista najbolji dio naše brigade, naročito
omladinski bataljon »Jože Vlahovića«, koji prednjači po svim
pitanjima kako političke tako vojne izgradnje. Za populariza-
ciju II Kongresa Antifašističke omladine Jugoslavije održano
je savjetovanje sa svim omladinskim rukovodiocima na koje-
mu je ukazano na značaj samog Kongresa i na angažovanje
omladine u pretkongresnom takmičenju. Pomoć partijske or-
ganizacije SKOJ-u postaje iz dana u dan sve veća, što se osje-
ća i na radu SKOJ-evskih grupa.

Rad na terenu: Veza partijske organizacije sa organiza-
cijama na terenu nije bila nikakva. Ovdje se vidi aljkavost par-
tijskih organizacija na terenu koje ne poduzimaju ništa da bi
se povezale sa našim jedinicama. Brigada je boravila na sek-
toru Plaškoga, gdje se još i danas nalazi, a da ni jedan drug
iz K.K. Plaški nije došao i tražio pomoć ili pak dao sugestije
u kome pogledu da se naš rad u narodu orijentira. U zajednici
sa predsjednikom općinskog NOO Miće Skorupana iz Lapta
održano je nekoliko sastanaka i govorancija sa narodom u
obližnjim selima. Priređen je i jedan općinski zbor na kojem
smo također pomogli drugovima iz NOO.

Napomena: U poslednjim operacijama naše brigade po-
ginuli su drugovi rukovodioci i to: Vidović Nikola, zamjenik
komesara 2. čete 3. bataljona, te politički delegat Radović
Milan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2. II. 1944.

Sekretar I Ud. brigade
VIII Div.
P.⁴ Samardžija

³ divizijskog komiteta
* Pavle

BR. 46

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. BRIGADE 19. NO DIVIZIJE OD 2. FEBRUARA 1944. O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U OVOJ BRIGADI¹

ZAMJENIK POLITKOMESARA
III BRIGADE XIX DIVIZIJE NOVJ
2. II. 1944.

Partijski izvještaj od 1. do 15. II. 1944. god.

ORGANIZACIONO STANJE I RAD PARTIJE

Brojno stanje članova nije se povećalo za ovih 15 dana, jedino ima nekoliko predloženih sa strane četnih ćelija koje treba da se primi. Naročitih promjena nema kroz ovih 15 dana u našoj brigadi. Četne ćelije bile su formirane u svim četama, ali u zadnjim borbama poginulo i ranjeno nekoliko partijaca, tako da sada nema u nekim četama potpune ćelije, a broj partijaca u brigadi dosta je malen, tako da se ne možemo služiti prebacivanjem partijaca iz jedinice u jedinicu. Bataljonski biro formiran je u svakom bataljonu, i postavljeni su sekretari gdje do sada nisu bili. Rad bataljonskih biroa još je dosta slab, i nedovoljno snalaženje u samome radu. Kao rukovodioc bat. biro ne bi mogao da zadovolji, premda svakim danom dobiva sve veću snalaženost i postavljeno je pred njega da se osamostali i da postane rukovodioc, što mu je u tome pogledu data puna pomoć. Rad četnih ćelija je dosta slab. Ne znadu da se dovoljno užive u svakodnevni rad u četi tako da se ne iskorištavaju povoljni momenti. Na primjer u IV bataljonu dolaskom novih puškomitraljeza (gdje je bio prisutan i jedan član politodjela) oko 15 drugova iskočilo je napolje i otimalo se za puškomitraljeze. Isti slični slučaj u II bataljonu, iza borbe na Pločanskom klancu (koju je vodio II bataljon) došla je tome bataljonu posjeta i borci su bili tako oduševljeni,² da su sami govorili »bez borbe nema ništa«. Tu se vidi da partijske organizacije nisu dovoljno sna-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—20, k. 1009.

² Brigada je u toku januara 1944. sadejstvovala s jedinicama Operativnog štaba za Liku koje su vod'le borbe protiv delova nemačke 114. lovačke divizije i ustaško-domobranskih snaga sa područja Gospić. Drugi bataljon ove brigade je 19. januara sprečio paljenje sela G. i D. Ploče kraj Pločanskog klanca (detaljnije vidi tom V, knj. 23, dok. br. 96).

lažljive i ne umiju da iskoriste te dobre strane za opću stvar brigade.

S obzirom na loše strane ima i dobrih strana partije, i vidi se da svakim danom se poboljšava rad partije i da ima uslova da se poveća broj partijaca.

Rad SKOJ-a još je nedovoljan i shvaćanje skojevskih rukovodilaca još je slabo. Sada se vratio sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a sa kursa i pred SKOJ su postavljeni novi zadaci.

Razvoj naše brigade bio je mnogo brži nego što je to bio razvoj naših starih brigada. Tu su zahtijevali najnoviji događaji kod nas i u svijetu. I ovakav brz razvoj naše brigade tražio je i brz razvoj organizacije. (Partije i Skoja). Zato se nije moglo postepeno uzdizati ljude i provjeravati ih, već se u SKOJ primalo na oko najborbeniji omladinac, talco da je baš iz tih razloga se dešavalo da su SKOJ-evci dezertirali i pravili razne greške i nedostatke. Ipak razvoj SKOJ-a se vidi svakim danom, i osjeća se u borbenosti samih skojevaca.

Štabska ćelija se nije zadnjih dana redovito sastajala, osobito teoretski sastanci se nisu održavali. Zadnjih dana zadržavala se više o rešavanju vojnih zadataka, tj. postavljanje zasede na neprijateljske kolone. Štabska ćelija odgovara svojoj dužnosti, i svi drugovi kao pojedinci su vrlo dobri. Također u štabu vlada potpuna harmonija. Štabska ćelija se također [bavila] pitanjima uzdizanja komandnog kadra, kao i osposobljavanja istog.

Vojnički rad. Vojnički rad u brigadi odvijao se u zadnje vrijeme u postavljanju zasjeda, dok se na drugom vojničkom radu svih zadnjih dana malo radilo. Loša strana kod štabova bataljona jest da nisu borci pripremili da umiju u dovoljnoj mjeri da iskoriste svoje oružje. Tako se primjećuje u borbama da borci vrlo slabo znadu da nišane. Borbeni moral boraca malo je porastao. Nedostatci su još uvijek najveći kod nižeg komandnog kadra, neinicijative u borbi, slabo snalaženje, i ne drže dovoljno u ruci svoje jedinice u borbi. Da bismo povećali znanje nižeg komandnog kadra, održavamo vojnički kurs pri štabu brigade. Također se poduzima da borci dobro upoznaju svoje oružje, te da ga mogu u punoj mjeri iskoristiti. Komandant brigade³ po vojničkom (a i po svim) pogledu potpuno zadovoljava. Osjeća se kod štabova bataljona slaba odgovornost, i neizvršavanje na vrijeme zadatka od štaba brigade. Komandanti bataljona mogu da zadovolje, jedino slabo manevriraju u borbi sa jedinicom i još ima kod njih neodlučnosti.

³ Ante Gvardiol

Politički rad u brigadi u zadnje vrijeme je također zaostao. Štabovi bataljona a i komesari cijeli rad posvete samo akciji, dok drugi rad zaostaje, tako isto osjeća se nemarnost u političkom radu u zadnje vrijeme. Vidi se iz razgovora boraca da štabovi bataljona nisu uspjeli da im ukažu na potrebu borbe protiv neprijatelja. Tako se čuje od boraca da je bolje ići u borbu zato što ti onda narod dolazi u posjete i donosi hrane, a nisu shvatili potrebu borbe protiv neprijatelja. Nismo borce uspjeli upoznati sa još najosnovnijim pitanjima, što je to jedna naša loša strana. Komesari četa i bataljona nisu prišli ozbiljnom raskrinkavanju kralja i monarhije, niti su to shvatili kao jedno važno i prvo pitanje, i nije bilo čudo da su borci postavljali pitanja o kralju. Očituje se to u našem četvrtom bataljonu, kad je jedan drug iz polit-odjela govorio pred borcima o držanju kralja i monarhije prije kapitulacije Jugoslavije i prema N.O.B, svi borci su jednoglasno vikali nećemo kralja ni monarhije, dolje sa kraljem i si. A to se opaža slično i u drugim bataljonima. Krađa, pljačka i samoranjavanje još se pojavljuje u našoj brigadi, a sve su to razlozi političke neorijentacije boraca.

Dezerterstvo se također još pojavljuje u našoj brigadi. Odnos štabova bataljona prema borcima dosta je slab. Ne umiju da priđu borcima pa da sa njima provedu i malo slobodnog vremena, već ono službeno 2—3 sata što mora da im ispriča i odmah odlaze u svoje štabove. Tako da ljubav boraca prema starješinama nije baš najbolja. Harmonija u štabovima bataljona nije dobra, od čega ima štete i sav rad u brigadi. Komesari bi mogli da zadovolje... Raspisali smo natjecanje koje ima da otpočne 5. II. 1944.

Prosvjetno-kulturni rad je u brigadi vrlo slab. Jedino se pišu džepne novine i to ne redovito, odbori su formirani, ali eto samo možemo da kažemo da postoje. Pjevački hor u nekoj četi postoji ali se pjeva neorganizovano. Diletanske grupe ne postoje. Prosvjetno-kulturni rad nam ide najslabije. Referent za prosvjetno-kulturni rad pri brigadi ne postoji a i nemamo sposobnih ljudi za taj rad.

Obavještajna služba u brigadi također vrlo je slaba. Otkrila bi tek one stvari koje bi se već pojavile. ...

Intendantura u brigadi još najbolje zadovoljava. Ishrana boraca je redovna po tablici koja je propisana od Vrhov. štaba. Odjeća je dosta dobra, samo obuća je dosta slaba, ima još dosta drugova potpuno bosih. Na konferenciji intendantata koja je održana u štabu brigade vidi se da su komesari bataljona vrlo malu pažnju i nikakvu posvetili intendanturi, već bi htjeli da ih ujedno upotrebe kao neke kuvare i si. Šuster-

ska radionica je formirana i radi, dok šnajderska nema materijala i ne radi.

Sanitet u brigadi još potpuno ne zadovoljava. U zadnjoj borbi se pokazao dosta dobar. Nedostajalo nam je batalj. bolničara, sada smo napravili neke izmjene i popunili bataljonske bolničare. Ima nekoliko oboljelih od tifusa u našoj brigadi, dok oboljelih od prehlade ima više.

Rad sa pozadinom. U koliko dozvoljavaju prilike i mogućnosti održavaju se zborovi po selima gdje mi bivamo, na njihovim zborovima govori uvijek po jedan član iz našeg štaba. Također se održava veza sa partijskim organizacijama na terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara
Rudi Bosić

BR. 47

IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a
12. NOU SLAVONSKE BRIGADE OD 3. FEBRUARA 1944. O
ORGANIZACIJI I POLITIČKOM RADU¹

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XII. UDAR. SLAV. BRIGADE
dana 3 II. 1944.

IZVJEŠTAJ O RADU SKOJ-a

1. *Politička situacija.*

Politička svijest drugova SKOJ-evaca i omladinaca za vreme šeste neprijateljske ofanzive² bila je dosta slaba.

Naši drugovi nenaučeni na ovakav način borbe, na koji smo bili prisiljeni, te dugi marševi, mnogi od drugova bosi i goli, bili su neki od njih i demoralisani. U prvim danima

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20—16, k. 893A.

² Odnosi se na nemačke ofanzivne zimske operacije 1943/44. godine.

moral i borbenost bila je na visini, ali nakon povlačenja nešto je popustilo. Naši su se drugovi često stopili sa ostalim borcima po moralu i svijesti. Osobito je to bilo u II. bataljonu. Po moralu najbolje je stajao IV. bataljon, koji je uz gubitke koje je pretrpio sačuvao svoju borbenost i odmah iza toga zadao švapskoj bandi još teži udarac, takođe i III. bataljon pokazao se u borbenosti dobar. Drugovi su strpljivo podnijeli napore i marševe, preko bosanskih planina, raspirujući u sebi i drugima još veću mržnju prema okupatoru i izdajicama našeg naroda.

Svi su oni ponosni što su prošli šestu ofanzivu, kao i na teške marševe i napore, koje su podnijeli mnogi od njih bosi i goli i s radošću pričaju o tim teškim momentima.

Po prijelazu naših snaga u kontraofanzivu odmah se počeo podizati duh i moral. To se pokazalo u akciji na Prnjavor,³ gdje su drugovi nakon teškog marša preko cijelog dana krenuli odmah u napad, i potpuno izvršili zadatak, zarobivši znatan pljen i broj neprijateljskih vojnika. Za same akcije, koja je trajala 35 sati, drugovi iz I. i II. bataljona koji su sudjelovali u napadu pokazali su se dobro. Bilo je grešaka, osobito pri izvlačenju pljena, ali ćemo te nedostatke nastojati drugi puta ispraviti. Drugovi su znali da pobivši tu bandu zadat će težak udarac bandi, a s druge strane znali su da u uporištu leži odjeća i obuća, koja im je iza ofanzive bila preko potrebna. Ofanzivni duh stalno se povećava, to se pokazalo u borbi sa četnicima i milicijom. Na popularnost koju je stekla naša brigada drugovi su osobito ponosni, prepričavajući svagdje doživljaje iz borbe s bandom, povezavši to sa izdajom četnika, ustaša i jugoslavenske izdajničke vlade. Na vijesti iz vanjskog svijeta o borbama Crvene armije i drugim svjetskim događajima drugovi su jedva dočekali. Daljnje napredovanje i nove pobjede Crvene armije uvelike su razveselile naše borce nadahnjujući ih novim poletom u borbi i povjerenjem u što skoriji završetak rata koji će donijeti slobodu svim potlačenim narodima.

Odnos između drugova i drugarica je dosta dobar.

2. *Organizaciono stanje.*

U našoj brigadi ima na licu 175 članova SKOJ-a.

Kroz ofanzivu i kontraofanzivu izgubila je naša organizacija 10 poginulih, 12 ranjenih i oboljenih i 4 nestala.

³ 0 zadacima 12. NOU slavonske brigade na sektoru Prnjavora u vreme napada jedinica 5. korpusa na neprijateljski garnizon Banjaluku vidi opširno u tomu IV, knj. 21, dok. br. 85 i 132.

Imademo 21 skojevsku grupu. Brojno stanje po bataljonima izgleda ovako:

I. bataljon	45
II. bataljon	45
III.	39
IV.	46
ukupno	175

Sastanci za vrijeme ofanzive gotovo se nisu nikako održavali, a sam rad skoro na svim sektorima potpuno je stao. Sada nastojimo da ga opet pokrenemo. Pripreme za drugi kongres smo izvršili, t.j. drugove smo upoznali preko članaka iz naših omladinskih listova te diskusijama o značenju II. kongresa i o ulozi koju omladina vrši u našoj N.O.B.

Konferencije bataljonske nismo mogli da održajemo radi stalnih pokreta i raštrkanosti jedinica. Održavali smo četne konferencije koje smo posvetili II. omladinskom kongresu.

Plan rada kojeg smo primili od Oblasnog komiteta SKOJ-a za Bos. Krajinu smo razradili na sastanku brigadnog komiteta i pošto se slaže sa stanjem polit, izgradnje omladinaca naše brigade, to smo pristupili odmah njegovu izvršavanju. O samom planu pisat ćemo vam detaljnije.

Na sastanku brigadnog komiteta kojeg smo održali pr. mjes. smjenili, radi neaktivnosti u radu te opetovanih grešaka na koje je bio nekoliko puta opomenut, sekretara III. bataljona i kaznili ga skojevskim ukorom. Na njegovo mjesto, na prijedlog part-biroa istog bataljona, postavljen je načelnik grupe iz istog bataljona. Isti drug kao sekretar bat. komiteta potpuno zadovoljava. Pošto smo u akciji na Prnjavor zarobili 20 šaraca, to smo u okviru pripreme za II. kongres postavili natječaj i to od 26. I. do 5. II. 1944:

- a) koji će drug više drugova da nauči rukovati šarcem,
- b) koji će ga drug brže da rastavi i sastavi. Natjecanje će biti provedeno po svim bataljonima između četa kao i po-jedinaca. Interes za samo oružje vrlo je velik. O broju naučenih omladinaca javit ćemo vam po isteku natjecanja.

3. Vojni sektor.

Držanje naših drugova u ofanzivi već smo opisali. Disciplina je mnogo popustila, ali se popravlja. U samim borbama naši su drugovi stekli iskustva, koja će im mnogo koristiti u daljnjoj borbi. Za same ofanzive je pobijeno u svakoj borbi po nešto bandita. Ubojna snaga oružja bila je dobra. U sa-

mom Prnjavoru ubijeno je oko 100 [pripadnika] bande, a još veći broj zarobljen. Na zarobljenim šarcima natječe se omladina naše brigade.

4. Kulturno-prosvjetni sektor.

Sam rad na kulturno-prosvjetnom polju potpuno je zaostao za vrijeme ofanzive i kontraofanzive, tek zadnje vrijeme opet se pokrenuo. Izdane su dvoje džepne novine a po drugim sektorima nema još nikakvih rezultata.

5. Političko-teoretska izgradnja.

Taj je sektor također zaostao ali novim planom rada za političko izdizanje pokrenut ćemo i taj sektor. Kroz to vrijeme proučavao se samo tekući materijal.

6. Odgojni sektor.

Poput ostalih tako je i taj sektor zaostao. Proučeno je svega par stranica istorije SKP (b) i ponovljeno staro.

7. Rad na terenu.

Pošto smo prolazili kroz četnička sela gdje smo vršili konfiskaciju, nastojali [smo] da im to politički objasnimo. Pošto smo se nakon mjesec dana vratili opet na naš stari teren, to smo već počeli sa aktivnijim radom na terenu. S omladinom održali smo jedan sastanak i to u Mačinom Brdu kraj Prnjavora. Na sastanku je prisustvovalo oko 10 omladinki. Pošto smo ih upoznali sa događajima kod nas i u svijetu te pričajući im o našim uspjesima, stvorili smo kod njih staro povjerenje koje je bilo prilično.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
brig. komiteta SKOJ-a
XII. Udar. slav. brigade

Zarobila Motajička brigada⁴ pod komandom Vlade Vinčića redni broj 64. I.⁵

* četnička brigada iz sastava Srednjobosanskog četničkog korpusa.

⁵ Dokument su zaplenili četnici.

BR. 48

IZVEŠTAJ POLITODELA 3. NOU DIVIZIJE OD 4. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU I BROJNOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U 6. I 7. CRNOGORSKOJ BRIGADI¹

CENTRALNOM KOMITETU ,
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Poslali smo vam izvještaj o stanju i radu u V Crnogorskoj udarnoj brigadi do 1 januara 1944 god.² Sada vam podnosimo kratak izvještaj o radu u III-oj diviziji, o stanju u VI i VII Crnogorskoj NOU brigadi.

Naš Politodjel se sada tek čitav sakupio, jer su neki drugovi bili prilično udaljeni, te naša pomoć nije ni mogla biti tako velika kakva će biti sada kad smo svi na okupu.

Da bi imali što jasniju sliku stanja u III diviziji u momentu našeg dolaska šaljem vam u prilog ovog izvještaja zaključke sa I sastanka divizijskog komiteta na kome je prisustvovao i jedan član Politodjela.

VI BRIGADA:

Ova brigada je formirana polovinom novembra 1943. g.³ Prilikom formiranja brigada je brojala do 600 boraca. Broj članova Partije u brigadi bio je oko 80. Ljudstvo u brigadi je pretežno iz redova omladinaca, koji većinom ranije nijesu bili u vojsci, te kao takvi nijesu imali dovoljno vojničke vještine. Komande četa i štabovi bataljona su iz IV i V crnogorske brigade, kao i od starijih drugova sa terena, te tako imaju puno iskustva iz života i rada vojske. Brigada poslije formiranja nije imala nekih većih pokreta, već je može se reći živjela logorskim životom, što je omogućilo da se pravilno rad postavi i da se sa tim mladim ljudstvom dosta uradi.

11 januara 1944 god. održano je savjetovanje brigadnih partijskih rukovodilaca, gdje smo se detaljnije upoznali sa radom i stanjem u ovoj brigadi. Savjetovanje je donijelo i zaključke koje vam šaljem u prilogu ovog izvještaja.

¹ Prepis dokumenta (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ. 1944/30.

² Vidi dok. br. 3.

³ Šesta crnogorska NOU brigada je formirana 14. novembra 1943 (vidi tom III, knj. 6, dok. br. 66 i 84).

Stanje u ovoj brigadi sada izgleda ovako:

Partija: Članova Partije u brigadi ima 146, od kojeg broja ima 15 drugarica. Ovo članstvo je raspoređeno u 20 partijskih ćelija. Kandidata ima 49. Partijski sastanci su održavani redovno, tj. svake nedelje po jedan praktični i jedan ili dva teoretska sastanka. Na praktičnim sastancima se pretresa rad i zadaci pojedinaca i ćelije kao cjeline. Teoretski sastanci su dosta česti, i taj se rad shvatio sasvim dobro, ali sam način rada nije najbolji zbog toga što su se neke ćelije ograničile na čitanje materijala na sastancima, ili obično ga po jedan ili dva druga stalno referišu tako da korist od takvog rada za sve nije najbolji. Za ovakav nepotpun rad je često puta razlog i nedovoljnost materijala.

U cilju što boljeg i uspješnijeg teoretskog uzdizanja kadrova, pored sistematskog rada u ćelijama, što je postavljeno kao zadatak, pri brigadi je organizovan niži partijski kurs koji je u toku. Teme za kurs su slijedeće: 1. — Ekonomski razvitak društva; 2. — Istorija radničkog pokreta i teorija Partije; 3. — Teorija revolucije; 4. — Diktatura proletarijata i sovjeti; 5. — Strategija i taktika; 6. — Nacionalno pitanje; 7. — Seljačko pitanje; 8. — Dijalektički materijalizam.

Rad sa kandidatima je pravilan i sistematski, naime održavaju se češći sastanci na kojima im se pojedinačno ukazuje na njihove nedostatke i daju im se zadaci. Teorijski rade zajedno sa članovima Partije. Pitanju politike kadrova poklanja se puna pažnja, što se vidi iz porasta broja članstva od formiranja brigade do savjetovanja.

Disciplina u partijskoj organizaciji je dosta dobra. Shvatanje dužnosti i osjećanje odgovornosti kao i budnost mogli bi biti bolji, ali se i u tom pogledu dosta brzo napreduje.

Nije bilo dovoljno koordinacije u radu između partijske organizacije na terenu i u vojsci, što je uočeno i ispravlja se.

Vojnički sektor: Rad po vojničkom sektoru odvija se po planu datom od strane štaba brigade. Redovno se održavaju vojnički časovi po desetinama, vodovima i u četama, što zavisi od mogućnosti. Održavaju se često sastanci štabova bataljona sa svim vojnim rukovodiocima u bataljonu, gdje se diskutuje o akcijama i izvjesnim temama iz vojnih nauka. Interesovanje za ovaj rad je vrlo veliko. Disciplina u brigadi je dobra. Autoritet desetara i vodnika u očima boraca je na dostojnoj visini. Brigada kao cjelina nije prošla kroz akciju, iako su izvjesni bataljoni učestvovali u akcijama i pokazali se

sasvim dobro,⁴ iz čega bi se moglo reći da je borbenost i moral, kao kod nove jedinice, na dosta visokom stepenu. Vrš se pripreme za organizovanje kursa za podoficire pri brigadi. Jedan broj vojnih rukovodioca se već nalazi na kursu, koga je organizovao štab II Udarnog korpusa.⁵

Politički sektor: Politički rad u brigadi je dosta živ i plodan. Na konferencijama se diskutuje o svim novim momentima iz međunarodne i unutrašnje političke situacije i prorađuje se sav tekući materijal. ^

Prema potrebi se održavaju radne konferencije na kojima se ukazuje na nedostatke i pretresaju problemi jedinica. Po vodovima i desetinama postoje čitalačke grupe.

Politodjel u zajednici sa politkomesarom divizije dao je program političkog i kulturnog rada svim brigadama naše divizije na osnovu koga one izrađuju plan rada za izvjesno kraće vrijeme. U ovom planu su predviđene slijedeće teme:

1. — *Političke:*

I

Iz razvitka društva i radničkog pokreta:

- a) — prakomunizam i ropstvo; — b) feudalizam i kapitalizam; — c) I, II i III Internacionala;

II

Iz pitanja lenjinizma i proletherske revolucije:

- a) — imperijalizam i imperijalistički ratovi (pravedni i nepravedni ratovi; b) o revolucijama uopšte (buržoasko-demokratska i socijalistička). Detaljnije o buržoasko-demokratskoj revoluciji 1905. g. i 1917 g.; v) seljačko pitanje (uloga seljaštva kao saveznika proletarijata); — g) o nacionalnom pitanju i kako se ono postavlja u Jugoslaviji; — d) fašizam i borba slobodoljubivih naroda protivu njega.

⁴ O akcijama 6. crnogorske NOU brigade vidi tom III, knj. 7, dok. br. 38, 45.

⁵ Niži oficirski kurs za vojne starešine pri Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ bio je prvi put organizovan 1. decembra 1943. u Plevljima, pa je bio prekinut zbog nemačke ofanzive (limsko-drinske operacije). Ponovo je otpočeo 20. januara 1944. u Kolašinu. (Vidi tom III, knj. 7, dok. br. 50; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941 — 1945«, 2. knj., izdanje VII, Beograd, 1965, str. 14).

III

O SSSR-u:

a) — Oktobarska revolucija i postanak SSSR-a; — b) razvitak poljoprivrede i industrije u SSSR-u (pjatiljetke, kolhozi, sovhosi, stahanovski pokret); — v) postanak i razvijanje Crvene armije; — g) o Staljinском ustavu; — d) uloga SSSR-a u današnjem oslobodilačkom ratu.

IV

Naučne teme:

a) — o državi; — b) o demokratiji; — v) o socijalizmu.

V

Problematika Narodno-oslobodilačke borbe u Jugoslaviji: 1. — Postanak i politička istorija Jugoslavije; 2. — Kapitulacija Jugoslavije i 13 juli u Crnoj Gori; 3. — Uloga K.P.J. u Narodno-oslobodilačkoj borbi; 4. — Politika okupatora i domaćih izdajica; 5. — Izdajnička uloga monarhije i London-ske izbjegličke vlade (organizovanje četništva i saradnja sa okupatorom itd.); 6. — Narodno-oslobodilački odbori kao nova narodna vlast; 7. — Narodno-oslobodilačka vojska ostvaruje bratstvo naroda Jugoslavije; 8. — Razvoj narodnog ustanka u Crnoj Gori od 13 jula do danas; 9. — Uloga crnogorske omladine u oslobodilačkoj borbi crnogorskog naroda prije i poslije rata; 10. — AVNOJ (postanak, značaj i uloga u Narodno-oslobodilačkoj borbi); 11. — Nacionalni komitet narodnog oslobođenja Jugoslavije (uloga, značaj i sastav); 12. — Značaj osnivanja ZAVNO za Crnu Goru i Boku.

2. — Prosvjetni:

1) *Geografija*: a) oblik zemlje i njen opis (polovi, polutar, okeani, kopno, godišnja doba, kretanje itd.) b) osnovni geografski pojmovi i upoznavanje geografskih karata (planine, ravnice, stepe, mora, jezera, moreuzi, rijeke itd.); v) kontinenti i njihov opis (orografija, hidrografija, klima, flora, fauna itd.), ljudske rase; g) Politička podjela svijeta (važnije države i oblik uprave u njima), naseljenost, saobraćaj, industrija, prirodna bogatstva metropole, kolonije i zavisne zemlje; d) geografski položaj Jugoslavije (granice, orografija, hidrografija, klima, flora, fauna itd.).

2) *Istorija*: a) stari, srednji i novi vijek u vezi sa ekonomskim razvitkom društva (govoriti o predistoriji). Kratak

pregled istorije Slavena uopšte); v) o Južnim Slavenima; g) Ilirski pokret; d) seljački ustanak u Hrvatskoj (Matija Gubec); d) o oslobodilačkim ustancima u Srbiji 1804 i 1815 godine; e) kratak osvrt na istoriju Crne Gore i drugih naroda Jugoslavije.

3. — *Fizika*: a) osnovni pojmovi iz mehanike, akustike, nauke o toploti, optike i nauke o elektricitetu.

4. — *Hernija*: a) osnovni pojmovi iz hernije (elementi, minerali, metali, legure, jedinjenja, kiseonik, azot, vodonik, itd.).

5. — *Književnost*: o književnosti i umjetnosti uopšte (proza, poezija, romani, pripovijetke, drame, komedije, tragedije, opere, muzika itd.).

6. — *Iz Jugoslovenske književnosti*: a) Njegoš; b) Prešern; v) Šantić; Ljudevit Gaj i Petar Kočić itd.

Ovaj plan se već sprovodi po brigadama.

Politički rad na terenu nije bio dovoljno intenzivan, na što je skrenuta pažnja i što se naglo ispravlja.

Kulturno-prosvjetni sektor:

Po svim bataljonima i četama ove brigade postoje kulturni odbori na čelu kojih stoje politički komesari bataljona odnosno četa. Ovi odbori organizuju kulturni rad u jedinicama. U bataljonima, negdje i po četama, postoje horovi i diletantske grupe. Daju se priredbe unutar jedinica i na terenu. Nivo ovih priredaba je prilično nizak i to je jedan od najvećih nedostataka sa čijim otklanjanjem ide prilično teško.

Prosvjetni rad se odvijao po gore navedenom planu i u tom radu se prilično napreduje. Po svim četama izlaze četni listovi.

Sektor SKOJ-a:

Skojevska organizacija u brigadi broji 244 člana. Prilično veliki broj od toga je primljen u brigadi. Ali i pored toga skojevska organizacija nije uspjela da obuhvati sve omladinice koji to zaslužuju. Radu Skoja od strane Partije poklonjena je prilična pažnja i ova začaurenost će biti ubrzo otklonjena. Redovno se održavaju radni i teoretski sastanci skojevskih aktiva. Skojevski komiteti bataljona povezuju se sa skojevskom organizacijom na terenu i koordiniraju rad. Učešće skojevaca u životu jedinice je veliko. Disciplina i borbena su na visini.

Ekonomski sektor:

Intendantura u brigadi i po bataljonima dobro je organizovana. Snabdijevanje se vrši preko NOO rekvizicijom. Is-

hrana je do sada bila dobra, ali sada ishrana na ovom terenu postaje sve veći problem. Odjeća i obuća zadovoljavaju s obzirom na pomoć saveznika.

Sanitetski sektor:

Sanitetska služba u brigadi je dobro organizovana. Sanitetsko osoblje ima dosta stručne spreme. Daje se i po neko predavanje iz higijene. Brigadna bolnica je dobro organizovana i njega ranjenih i bolesnih drugova je dobra. Lična higijena je isto tako dobra. Do sada u brigadi nije bilo nikakvih zaraznih oboljenja.

Štabovi bataljona i štab brigade po našem mišljenju će zadovoljiti, jer imaju dosta iskustva i volje za rad. Isto tako mislimo da brigada kao cjelina zadovoljava i da ima sve uslove da se razvije u dobru jedinicu. Dosadašnji rad u ovoj jedinici u potpunosti zadovoljava i postavljeni su dobri temelji za dalji uspješni razvoj.

VII BRIGADA:

Ova brigada je formirana 30 decembra 1943 godine. Omladina sačinjava većinu boraca u toj brigadi. Formirana je u jeku VI neprijateljske ofanzive, koja, iako se nije mnogo osjetila u Crnoj Gori, onemogućila je uspješniju mobilizaciju za VII brigadu, koja se vršila tih dana. Ljudstvo u ovoj brigadi nalazilo se duže vremena pod okupatorskim i četničkim uticajem i poslije dolaska naše vojske u Crnu Goru nije se odmah odazvala pozivu vojske, nego je tek kasnije pristupila.

Rad partijske organizacije:

U formiranju brigade partijska organizacija brojala je 108 članova. Danas broji 123, raspoređenih u 21 partijsku ćeliju. Socijalni sastav članova: 15 radnika, 61 seljak, 38 intelektualaca, 9 privatnih namještenika. Od ovog broja je 13 drugarica. Kandidata ima 30.

Partijska organizacija je vrlo mlada. Sastavljena je od ljudi sa terena i iz vojske. Bataljonska rukovodstva su dobra iiskusna, dočim četna zaostaju.

Rad partijske organizacije u početku pravilno je postavljen i dobro se odvija po svim sektorima iako se ponegdje pravi po koji propust.

Radni partijski sastanci redovno se održavaju u četnim i štabskim ćelijama. Teoretski se takođe održavaju, ali tu ima i propusta, a smetnja za održavanje ovih je nemanje potrebnog materijala.

Rad sa kandidatima dobro je postavljen, određene su im partijske veze koje sa njima rade. Prisustvuju teoretskim partijskim sastancima. Broj kandidata je dosta mali, s obzirom na to da je ljudstvo i u akcijama nesposobno.

Disciplina i konspiracija u Partiji je dobra.

Organizovan je partijski kurs u brigadi na kome je zastupljena svaka četna ćelija sa po dvojicom. Teme za kurs su slijedeće:

- 1) Ekonomski razvitak društva; o državi;
- 2) o Partiji;
- 3) Teorija proleterske revolucije;
- 4) Strategija i taktika;
- 5) Diktatura proletarijata;
- 6) Nacionalno pitanje;
- 7) Seljačko pitanje;
- 8) O istorijskom i dijalektičkom materijalizmu.

Izbor kursista nije najbolji, ali će kurs donijeti dobrih rezultata, što će koristiti budućem radu ove organizacije.

Partija iz vojske povezuje se sa partijskom organizacijom na terenu ali ne u dovoljnoj mjeri.

Politički sektor:

Politički rad dobro je postavljen. Održavaju se redovno bataljonske i četne konferencije. Ovaj rad dao je do sada političkih rezultata.

Program za politički i kulturno-prosvjetni rad naveden u izvještaju VI brigade, dat je i u ovoj, i sprovodi se u život po planu.

Borci pokazuju interesovanje za ovaj rad, što se očituje u postavljanju velikog broja pitanja prilikom održavanja konferencija.

Politički rad na terenu nije razvijen u dovoljnoj mjeri, na što je ukazano i to se otklanja.

Vojnički sektor:

Brigada broji 646 boraca. Brigada je dosta slabo naoružana. Ljudstvo u brigadi je mlado. Mali broj je služio vojsku i ranije bio u našoj vojsci. Vojnički je neobučeno i neiskusno.

Vojniziranju jedinica posvećena je velika pažnja. Za ovaj rad donešen je program od strane štaba brigade. Borci se interesuju za ovaj sektor i postižu uspjehe. Organizovan je podoficirski kurs kod štaba brigade. Na vojnički kurs pri štabu II Udarnog, korpusa pošla su 4 druga.

Unutrašnja disciplina je dobra, iako spoljna nije na visini. Odnos štabova i komanada četa je dobar kao i odnos stariješina prema borcima i obratno.

Kulturno-prosvjetni sektor:

Po svim bataljonima i četama formirani su kulturno-prosvjetni odbori. Otpočeli su da rade, iako u radu nijesu postigli potpunu samostalnost.

Pjevački i recitativni horovi, kao i diletantske grupe, formirani su po bataljonima. Po četama su počeli da izlaze listovi. U bataljonima se pripremaju. Brigadnog lista nema. Do sada je davato za vojsku nekoliko priredaba, koje su dosta dobro uspjele, mada nijesu bile na dovoljnoj umjetničkoj visini.

Sektor SKOJ-a:

Skojevaca u brigadi ima 167. Rad po ovom sektoru pravilno je postavljen i dobro se odvija, iako je SKOJ kao organizacija prilično učajun, na što je ukazano i to se popravlja. Bataljonska rukovodstva još nijesu uspjela da se osamostale u dovoljnoj mjeri.

SKOJ se osjeća. Želja neobuhvaćenih omladinaca je da što prije uđu u organizaciju. Sa omladinom van SKOJ-a održavaju se konferencije. Omladinci prisustvuju teoretskim sastancima SKOJ-a.

SKOJ je glavni potpomagač pri sprovođenju svih partijskih odluka i rada po sektorima u brigadi.

Formirano je brigadno rukovodstvo SKOJ-a koje je povežalo i centralizovalo rad u brigadi.

Sanitetski sektor:

Sanitetsko osoblje u brigadi nedovoljno je stručno. Da bi se to otklonilo formiran je sanitetski kurs pri brigadi. Higijena po bataljonima je dosta dobra, iako lična higijena nije na potrebnoj visini.

Formirana je brigadna bolnica.

Zdravstveno stanje u brigadi je dobro. Bilo je oboljenja prehlade zbog slabe odjeće, sada je to uglavnom otklonjeno dobijanjem pomoći od saveznika.

Sanitetskog materijala ima nešto malo (to što je dobijeno od saveznika). U medikamentima se oskudijeva.

Ekonomski sektor:

Bataljonski intendant vrše snabdijevanje sa hranom. Snabdijevanje se vrši preko NOO. Bataljonski intendant su prilično osamostaljeni. Brigadna intendantura je u formiranju. Ishrana brigade je prilična. Meso i hieb glavna su hrana. Nedostaje im varivo.

Brigadno kao i bataljonska rukovodstva ulažu puno truda i s voljom prilaze poslu, a imaju i dosta iskustva iz rada,

te je naše mišljenje da će odgovoriti zadacima koji se pred njima postavljaju.

Partijska organizacija je mlada, ali svojim dosadašnjim postavljanjem plana rada i zalaganjem za njegovo izvršenje daje puno garancije da će se uskoro učvrstiti i savladati sve nedostatke koje posjeduje kao nedovoljno iskusna. Brigada kao cjelina je vrlo mlada i do sada nije učestvovala u akcijama, te o borbenosti ne bismo mogli govoriti, ali pošto je to ljudstvo puno volje i elana za rad i borbu, obećava da će zaista izrasti u čvrstu i dobru jedinicu.

Za vrijeme dok je IV Proleterska crnogorska brigada bila u sastavu III NOU Divizije, mi smo je posjetili i ukazali joj potrebnu pomoć.⁶

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4 februara 1944 god.

Polit-odjel
III NOU Divizije

* Ta br'gada je krajem januara 1944. ušla u sastav 2. proleterske divizije (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 32).

BR. 49

IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA POLITODELA 3. I 4. SANDŽACKE NOU BRIGADE OD 4. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO POLITIČKOM STANJU BO RACA¹ -

RUKOVODIOC POLIT. ODJELA
ZA III I IV KANDŽACKU BRIGADU²

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Podnosim izvještaj o radu Polit, odjela kao i o stanju i radu partijske organizacije u ove dvije brigade. Sastav Polit, odjela je slijedeći: ja, kao rukovodioc, drug Milan Trebješanin za opšte politički i kulturni rad, drug Dušan Vukićević za omladinski sektor, a kao pomoć drug Aco Nikolić. Drugovi iz Polit, odjela su mladi, osrednje uzdignuti ali zauzimljivi u radu i odani. Polit, odjel u ovakvom sastavu je od skora. Sa ulaskom III Brigade u sastav III Udarne NO divizije i naše pitanje postavlja se na dnevni red. Prije ovog Polit, odjela postojao je Polit, odjel za III Brigadu čiji je rukovodioc bio drug Goša Đorđević³ a članovi drug Ljubičić Radoje, drug Vukićević Dušan i ja. Polit, odjel u svom prvom sastavu u punoj mjeri je potpomogao radu na ozdravljenju i učvršćenju partijske organizacije u III Sandžačkoj brigadi. Sa ranjavanjem druga zamj. politkomesara Brigade⁴ sav posao koji je trebao on da obavlja velikim dijelom preuzeo je na sebe Polit, odjel. Rad Polit, odjela svakako je od velikog značaja i koristi za ovu Brigadu.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/31.

² U nedostatku političkih kadrova u to vreme, Centralni komitet KPJ je imenovao po jedan politodel za sve brigade u diviziji (vidi Arhiv VII, reg. br. 5/1—7, k. 408A). Ove dve brigade, i ako nisu bile određene istim štabovima, imale su zajednički politodel, verovatno zbog boravka na istoj teritoriji. Dok je 3. proleterska (sandžačka) brigada bila u sastavu 3. NOU divizije, 4. sandžačka je bila pod komandom Glavnog štaba NOV i PO za Sandžak (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 22). Obe brigade su početkom marta ušle u sastav novoformirane 37. sandžačke divizije (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 74).

³ Dragoslav Đorđević Goša, narodni heroj

* Jefto šćepanović Cajo

I.

III Sandžačka brigada je u V neprijateljskoj ofanzivi bila razbijena.⁵ Razbijanje Brigade je došlo kao posljedica ne samo objektivnih poteškoća, nego i zbog slabosti partijske organizacije koja je unutar bila razjedena raznim slabostima i kao takva nije u toj zaista teškoj situaciji mogla čvrsto držati Brigadu u svojim rukama i pokazati se kao jmkovodioc. Te slabosti su se ispoljile i izašle na površinu tek u toj situaciji. Ove slabosti su se sastojale: nepravilno vođenje politike kadrova, nebudnosti, familijarnosti, nedovoljnoj kontroli od strane rukovodioca i čitave Partije. U Partiju su se bili uvukli i razni neprijateljski, nesigurni i kolebljivi elementi koji su iskoristili ovu situaciju za organizovanje dezerterstva i ubistva naših najboljih drugova. Od partijske organizacije ostali su samo partijci kao pojedinci međusobno nepovezani. Naporima partijske organizacije na terenu kao i pojedinih rukovodioca iz Brigade uspjelo se je obnoviti Brigadu od onih boraca koji su ostali dosledni stvari naše borbe. Ti borci su poslužili kao jezgro za novu obnovljenu i preporođenu Brigadu.⁶ Partijska organizacija je obnovljena. Postavljeno je novo rukovodstvo koje je bilo zdravo i kadro da okupi oko sebe sve što je zdravo i čestito. To novo rukovodstvo shvatilo je ozbiljno zadatke koje je pred njim postavila Partija, a to je učvrstiti i ozdraviti partijsku organizaciju čisteći je od svega nezdravog i oportunističkog i proširiti je sa onim borcima koji su to zaslužili svojim držanjem i odanošću prema Partiji i borbi. Poduzimanjem takvih organizacionih mjera od strane novog rukovodstva, Partija se brzo počela, iako u početku slaba i malobrojna, učvršćivati i proširivati i za relativno kratko vrijeme narasla je u takvu silu koja je bila u stanju da zaista postane jedini stvarni rukovodioc u Brigadi. Za partijske rukovodioce kao i uopšte za rukovodioce došli su mladi, još dovoljno neiskusni i neizdignuti, ali zdravi drugovi. Mnoge slabosti koje su bile svojstvene ranijoj partijskoj organizaciji otklonjene su. Nepravilno vođenje politike kadrova otklonjeno je kao i nebudnost. Partijski rukovodioci pružili su stalnu pomoć partijskim jedinicama i pomagali im da se osamostale u radu. Kontrola Partije, kako odozgo tako i odozdo, zavedena. Osjećaj odgovornosti kod partijaca je na priličnoj visini, disciplina je takođe dobra ali ta disciplina nije ona disciplina koja proističe iz svijesti nego disciplina koja ima više vojnički ka-

⁵ Vidi dok. br. 50.

• O njenom obnavljanju vidi opširnije tom II, knj. 10, dok. br. 64, 95, 113, 126 i 129; tom IX, knj. 4, dok. br. 25 i dok. br. 50 ove knjige.

rakter. Odanost kao i borbenost kod partijaca je na dosta zavidnoj visini. Samoinicijativa kod partijaca je prilično zastupljena. Partija održava redovno sastanke., kako radne tako i teoretske, rad po svim sektorima je zastupljen. Partija radi prema planu koji se donosi na sastancima. Po svemu Partija se osjeća kao stvarni rukovodioc i organizator i ona ima najviše zasluga, kako za rad koji se sprovodi po svim sektorima, tako i za uspjele akcije koje je imala ova Brigada u dosadašnjim borbama. Iz svega ovoga da se izvesti jedan zaključak i to da je partijska organizacija u III Sandžačkoj brigadi na putu potpunog ozdravljenja i učvršćenja.

Ali i pored ovih dobrih strana partijska organizacija ove •
Brigade ima i neke nedostatke i slabosti. U Partiji postoji još prilično familijarnosti, ma da se to u priličnoj mjeri otklonilo. Isto tako postoji prilično sektašenje u pogledu prijema novih drugova u Partiju. Partijske ćelije u svome radu nijesu se još u dovoljnoj mjeri osamostalile. Teoretski nivo u Partiji je sasvim nizak a to je razumljivo kad se uzme u obzir mladost i socijalni sastav partijske organizacije. U samom radu na teoretskom uzdizanju kadrova dosada se nije unosilo dovoljno plana i sistematizacije. U koliko se što radilo nije se dobro proradilo, nego se išlo za tim da se što više obuhvati ne vodeći računa o postignutim rezultatima. Kao nedostatak u tom radu jeste i neproučavanje ili površno proučavanje Istorije VKP(b). Što se tiče rada po sektorima, kako po političkom tako i po vojničkom i kulturno-prosvjetnom sektoru, nije bilo dovoljno plana i organizovanosti i češće puta metod rada kao i izbor samih tema nije bio najsrećnije izabran. Rukovodioci nijesu se osposobili do te mjere da pronađu zaista one stvari koje će najviše da zainteresuju borce. Referati češće puta su bili spremljeni na brzu ruku i išlo se za tim da se postigne u broju održanih predavanja. Isto tako kod partijaca, a razumljivo samim tim i kod boraca postoji nepravilno i sektaško gledanje na savez između SSSR-a, Engleske i Amerike, kao i po pitanju drugoga fronta. Takođe se pojedini sektori zapostavljaju na račun drugih ili se prosto zanemare (terenski sektor). Odnos prema narodu nije bio baš najpravičniji i događalo se puno nepravilnih postupaka sa narodom. Rukovodioci pa i borci su se suviše pretvorili u vojnike i to ogrubjele, a zaboravili su se da su oni sinovi toga naroda i da ne smiju da se odvoje od istog, a takav ih je stav odvajao. Takav stav je u poslednje vrijeme otklonjen. Po intendantskoj službi ima nepravilnosti, a koje se sastoje u nepravilnom odnosu intendantskih organa prema NO odborima pretvorivši ih češće puta u svoje organe za snabdijevanje. Postoji nepravilan odnos štabova (a naro-

cito bataljona) prema intendantima koje su pretvorili u izmećare i kuvare.

Ova Brigada je malobrojna i nameće se kao nužno njena popuna. Što je malobrojna dolazi otuda što je vođena prema njoj jedna nepravilna politika u pogledu popune od strane viših komandi, kao i usled vođenja odredske politike. Postojalo je mišljenje da ova Brigada ne može imati u svom sastavu više od 5—600 boraca, međutim takvo mišljenje se pokazalo kao neispravno, a dokaz za to jesu uspješne akcije koje je vodila ova Brigada. Takođe je pogrešna teorija o tome da su Sandžaklije »neborbeni elemenat«. Te i takve teorije koje su prilično rasprostranjene nijesu zasnovane na činjenicama i to protivno našim marksističkim pogledima na stvari. Ovakva teorija se ukorijenila i kod nekih rukovodioca u drugim brigadama.

Rukovodeći u Brigadi, kao i ceo rukovodeći kadar, kako vojnički tako i politički je prilično dobar i on je garancija da može imati u sastavu i više ljudstva nego što ga ima danas ova Brigada. Sam štab Brigade je dozrio i sposoban da rukovodi i većom jedinicom, a takođe i štabovi bataljona su dobri i imaju uslova za dalje razvijanje.

Sa popunom ove Brigade, a prema dosadašnjem radu i akcijama koje je imala ona će ubrzo steći pravo da se zove imenom proleterske brigade, kojim se nekada i zvala.

II.

Sto se tiče partijske organizacije u IV Sandžačkoj brigadi s obzirom da je to brigada koja je skoro formirana,⁷ to i Partija nosi karakter jedne mlade organizacije koja je tek počela da živi i radi. Neke slabosti ove part. organizacije nijesu se još ispoljile. Odanost, požrtvovanost i borbenost kod partijaca nije još dovoljno provjerena jer ova Brigada do sada nije imala nekih težih borbi. Disciplina kod partijaca je prilična. Partijski rad je postavljen i on se pravilno odvija. Teoretska uzdignutost je na sasvim niskom stupnju. Raspodjela po sektorima postoji i već se radi po svim sektorima. Za ovo kratko vrijeme postiglo se dosta prilično u radu.

Nedostatci ove organizacije jesu: nemanje dovoljno iskustva kao i nemanje samostalnosti i inicijative u radu, niski teoretski i politički nivo kod partijaca. Partijski rukovodioc u Brigadi⁸ je drug koji je odan, pđžrtvovan i koji je zauzimljiv u radu i ima prilično iskustvo, ma da je i njegov teoretski i

⁷ Brigada je formirana 1. decembra 1943. godine.

⁸ Veljko Marinović

politički nivo osrednji. Ali on će moći u potpunosti da zadovolji i odgovori toj dužnosti .. ? Štabovi bataljona su dosta dobri, samo im treba malo više rutine i iskustva. Borbenost ove Brigade nije još na potrebnoj visini ali ima izgleda da će se ta Brigada održati i razviti u dobru Brigadu. Zaista formiranje ove Brigade došlo je u nezgodno vrijeme, u početku VI neprijateljske ofanzive. Budući da je većina boraca novomobilisanih i koji su imali puno tuđih pogleda na život i borbu, to je dezerterstvo u početku bilo masovno, ali sada je stalo.

4-II-1944 god.
u Šahovićima

Sa komunističkim pozdravom
rukovodioc polit, odjela
Ratko Radović

BR. 50

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. PROLETERSKE NOU BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 4. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKIM PROBLEMIMA POSLE BORBI NA SUTJESCI¹

ZAMJENIK POLITKOMA
III SANDŽACKE BRIGADE III NOU DIVIZIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Podnosim vam izvještaj o stanju i radu partijske organizacije u ovoj Brigadi od dana njenog obnavljanja, tj. od mjeseca septembra 1943 godine pa do 1 februara 1944 godine.²

⁹ Izostavljen je tekst koji se odnosi na kadrovska pitanja u ovoj jedinici.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/32.

² Vidi dok. br. 51 i tom III, knj. 7, dok. br. 74, 105, 108.

Brojno stanje partijaca, kandidata, SKOJ-evaca" i ljudstva u Brigadi je slijedeće:

Naziv jedinice	Socijalni sastav				Socijalni sastav				Socijalni sastav				Socijalni sastav				Socijalni sastav			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1 bat.	1	4	12	25	—	4	19	2	12	7	7	1	6	—	—	28	94			
2 bat.	1	5	15	41	1	5	21	15	1	6	5	—	3	2	—	57	179			
3 bat.	1	4	14	27	3	11	9	7	5	—	6	2	4	—	—	29	103			
4 bat.	1	5	16	50	4	5	31	14	6	15	14	—	12	2	2	70	257			
Stab brig.	—	1	6	5	—	3	—	2	1					—	—	—	5			
Prateći vod	—	1	—	7	2	2	3	2	—	—	2	—	2	—	—	12	27			
Intendantura	—	1	1	4	—	—	3	1	—	1	2	—	2	—	—	8	49			
Bolnica	—	1	2	6	5	—	4	2	—	2	—	—	—	—	1	7	69			
Svega	4	22	66	165	15	30	90	45	25	9	38	3	31	4	3	211	783			

Stož partijaca u ovoj Brigadi je mali. prema tome i sama partijska organizacija ima karakteristike jedne mlade organizacije. Broj partijaca koji su prošli kroz borbu još od početka ustanka je vrlo mali i na rukovodeća mjesta došla je jedna većina mladih partijaca. U početku obnavljanja Brigade Partija je bila slaba i nije se osjećala kao rukovodioc u Brigadi. Karakteristika partijske organizacije prije V neprijateljske ofanzive u staroj Brigadi je bila slijedeća: nepravilno vođenje politike kadrova kao i nebudnost i nedovoljna kontrola od strane rukovodioca, kao i mnoge druge slabosti. Takvo stanje partijske organizacije u staroj Brigadi potpomoglo je i raspadanje Brigade na Sutjesci. U Partiju su se bili uvukli razni neprijateljski, nesigurni i kolebljivi elementi koji su organizovali masovno dezerterstvo i ubistva naših najboljih drugova (slučaj ubijstva druga Jezda,⁴ zamj. politkoma Brigade, i dr.). Naporima Partije uspjelo je obnoviti Brigadu i postavljeno je novopartijsko rukovodstvo. U početku obnav-

⁵ Nazivi rubrika ispisani su mastilom, ćirilicom.

* Jezdimir Lovrić. U zasedi na karauli kod s. Maoče, posle 5. ofanzive, kao sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak, ubili su ga Milovan Planić, bivši komandant 5. bataljona, Božo Milić Bjelica, zamenik komandira čete istog bataljona, i Kovaljski Vojislav Vojo, komesar 2. čete 2. bataljona ove brigade, koji su, posle borbi na Sutjesci prišli četnicima (prema sećanju Bogdana Gledovića, pukovnika JNA).

ljanja Brigade Partija je bila slaba i nije se osjećala kao rukovodioc u Brigadi. U rukovodstvu po bataljonima došli su mladi, dovoljno neizdignuti i neiskusni drugovi, ali zdravi i odani stvari naše Partije i radničke klase. Naporima novog rukovodstva uspjelo se kroz kratko vrijeme da se Partija proširi i da se otklone mnoge slabosti koje su se u početku osjećale i Partija je zaista postala rukovodioc u Brigadi. Njeno rukovodstvo osjeća se kroz svakodnevni rad kao i kroz uspjele akcije koje je vodila ova Brigada. Drug koji je postavljen za partijskog rukovodioca u Brigadi bio je kratko vrijeme u istoj, jer je u jednoj borbi teže ranjen i tako je mjesto partijskog rukovodioca bilo duže vremena upražnjeno i to je zaista imalo svojih posledica u radu Partije. Ali zauzimanjem političkog komesara Brigade³ kao i pomoći koju je ukazao Polit, odjel, to osustvo nije se toliko osjetilo na radu same Partije i ona se pravilno razvijala i radila. U početku malobrojna ona je kroz ovo vrijeme narasla i predstavlja glavnu i rukovodeću silu Brigade.

Disciplina kod partijaca je prilična, mada je više vojnička a to je i razumljivo kada se zna da su partijci mladi i njihova uzdignutost nije na zavidnoj visini. Odanost partijaca kao i njihova borbenost je na visini a to se' je vidjelo kroz držanje u akcijama. Teoretska i politička uzdignutost partijaca je dosta na niskom nivou.

Partijski sastanci se održavaju redovno i to najmanje po dva nedeljno (jedan radni i jedan teoretski). Pored redovnih održavaju se i vanredni sastanci i to onda kada se za to ukaže potreba. Bataljonski komiteti takođe održavaju redovno sastanke. Pomoć ćelijama kao i kontrola od strane rukovodioca u bataljonu je stalna, a tako isto pomoć i kontrola od strane rukovodioca u Brigadi. Radni sastanci partijskih jedinica održavaju se sa dnevnim redom koji se utvrdi na sastanku. U početku se osjećalo više krutosti i šablonizma na sastancima i obično je bio isti dnevni red, nijesu umjeli da ga prilagode prema konkretnoj situaciji, nego su se stvari više uopštavale. Sada se dnevni red podešava prema problemima koje treba rešavati. Na partijskim sastancima se donosi plan za jedno duže vrijeme a najmanje za 15 dana. Teoretski sastanci se održavaju redovno. Na ovim sastancima prorađeno je pored redovnog materijala i slijedeće:

Organizaciono pitanje (iz Istorije VKP(b), Osnova lenjinizma, članci iz »Proletera«, i drugo), O kadrovima (Dimitrov), Šta znači biti član Partije i kakve su njegove dužnosti, Kratak kurs za partijske članove i kandidate. Klasa proletar-

⁵ Milija Stanišić

rijata i partija proletarijata (Staljin), Nacionalno pitanje, Seljačko pitanje, Fašizam i radnička klasa (Dimitrov), Razvitak društva (Segai), kao i drugo. Mada postoji veliko interesovanje i volja za rad ovaj kod većine partijaca, ipak rezultati nijesu najbolji, jer i ono što se radilo nije se dobro proradilo. Nedostatak u ovom radu jeste i neproučavanje Istorije VKP(b).

Pri ovoj Brigadi održan je i jedan niži partijski kurs kroz koji je prošlo 10 partijaca. Ovaj kurs je ciao dobre rezultate i svi učesnici na kursu su sada partijski rukovodioci. Kurs je trajao 15 dana. Bio je počeo i drugi kurs sa 16 slušalaca, ali ovaj je omela neprijateljska ofanziva tako da je obustavljen. Rad sa kandidatima postoji. Kažnjavanja u Partiji svedena su na najmanju mjeru. U Partiji postoji podjela rada po sektorima i svi sektori su zastupljeni. Rad po sektorima se odvija ovako.

Politički sektor:

Politički rad u Brigadi je prilično razvijen. Politički rad se ne odvija podjednako po svim bataljonima a to dolazi uslijed toga što komesari u bataljonima i četama nemaju iskustvo u radu i nijesu podjednako uzdignuti. Politički komesar Brigade je drug koji ima puno iskustva i koji potpomaže da se politički rad pravilno odvija. Pored obilaska jedinica i ukazivanja pomoći održavao je savjetovanja sa politkomesarima bataljona kao i sa komesarima četa. To isto su radili i komesari bataljona sa komesarima četa. Komesari bataljona su prilično uzdignuti i odgovaraju svojim dužnostima, dok komesari četa nijesu dovoljno uzdignuti i zato im se mora ukazivati stalna pomoć. Po bataljonima i četama prorađene su uglavnom slijedeće teme: O značaju četnih konferencija, Nacionalno pitanje, Uloga SSSR-a u borbi protiv fašizma, Borba protiv okupatora, O Crvenoj armiji, Oktobarska revolucija, o Staljinu, O Lenjitiu, Odnos snaga savezničkih i fašističkih, Značaj saveza između SSSR-a, Engleske i Amerike, značaj i odluka Moskovske i Teheranske konferencije, Komunistička partija kao organizator i rukovodilac NO borbe, Okupator i njegove sluge, Četnici i njihova izdaja, Pokolj u zemlji kao taktika okupatora, Stanje reakcije danas (političko, ekonomsko i vojničko), 27 mart — pobjeda volje naroda Jugoslavije, Istorijat NO borbe, Značaj pozadine i narodno-oslobodilačkih odbora kao i AVNOJ-a, AVNOJ i Nacionalni komitet, Monarhija kao narodni neprijatelj, Kralj kao pokrovitelj bratoubilačke borbe u Jugoslaviji, Federativno uređenje Jugoslavije i drugo. Pored ovoga prorađen je i sav tekući materijal (razni govori, proglasi i publikacije). Sama pre-

davanja u početku nijesu bila dobro spremljena i to je imalo za posledicu neinteresovanje boraca za politički rad. Ali u koliko su predavanja bila bolje pripremljena u toliko se kod boraca budila sve veća zainteresovanost za ista.

Po jedinicama su redovno održavane radne konferencije na kojima su pretresani unutarnji problemi jedinica, kritički i samokritički osvrt na rad i akcije i upoznavanje boraca o svim političkim događajima. Ove konferencije su bile uspješne i one su u mnogome potpomagale i potpomažu da se otklone mnoge slabosti. Učešće u diskusiji u početku bilo je vrlo slabo, nepravilno shvaćanje kritike i samokritike, ali kroz stalan rad i često održavanje konferencija postiglo se to da u diskusijama učestvuje sve veći broj boraca kao i da pravilno shvate potrebu kritike i samokritike. Pošto je ova Brigada bila obnovljena, u nju je došlo mnogo novih boraca među kojima je bilo iz redova četnika i muslimanske milicije. Netrpeljivost i nepravilan odnos postajao je u početku između jednih i drugih, ali stalnim radom i pravilnim stavom ta je netrpeljivost otklonjena i više se to ne osjeća, čak naprotiv drugarstvo i bliskost boraca je na zavidnoj visini. U Brigadi postoji vrlo mali broj nesigurnih i dovoljno neprovjerenih elemenata.

Nedostatak u političkom radu osjeća se u nedovoljnom unošenju plana kao i u nedovoljnoj organizovanosti i pripremi za rad. Isto tako postojao nepravilan odnos između drugova i drugarica i po tome se oštro udarilo i uspjelo se da se u priličnoj mjeri to otkloni.

Vojnički sektor:

U početku Brigada kao borbena jedinica nije predstavljala onu udarnu snagu koju predstavlja danas. Sami borci kao i vojni rukovodioci po četama i bataljonima nijesu imali dovoljno iskustva u akcijama. Disciplina nije ni postojala a takođe bila je Brigada kao cjelina malobrojna. Ali stalnim borbama kao i vojničkim radom, naporima Partije i vojničkih rukovodioca u Brigadi, postiglo se to da se je naša Brigada brzo stavila u red brigada koje su spremne da izvrše sve zadatke koji se pred njima postave. Komandant Brigade,⁶ kao i zamjenik su odani, vojnički dobro stoje i sposobni su da rukovode ne samo ovom Brigadom nego i većom jedinicom. Komandanti bataljona kao i većina komandira su dobri borci i vojnički rukovodioci i potpuno odgovaraju svojim dužnostima. Njihovo zalaganje u radu je dovoljno i takvim radom su postali autoritet za sve borce i borci imaju puno povjerenje u svoja rukovodstva. Većina vodnika su također dobri vojnici i imaju autoriteta, dok desetari nijesu još uspjeli da se

osamostale kao rukovodioci i da steknu autoritet među borcima. Disciplina kod boraca je dosta prilična, naročito u akcijama. Odnos i požrtvovanost kod boraca je takođe na visini i to se naročito ogleda kroz akcije koje je vodila ova Brigada. Ova Brigada je u dosadašnjim borbama sa Nemcima, četnicima i milicijom pokazala i imala puno uspjeha, nanijevši neprijatelju osjetne gubitke, mada je i sama imala gubitaka. Brojnost ove brigade je mala i to iz razloga toga što je u dosadašnjim borbama imala gubitaka i zbog nepravilne polftike koja je vođena prema ovoj Brigadi u pogledu popunjavanja. Postojalo je mišljenje da ova Brigada ne može imati više od 5—600 boraca, međutim to se pokazalo kao sasvim nepravilno i ova Brigada s obzirom na rukovodstvo je u mogućnosti da ima do 1.000 boraca i kao nužno nameće se njena popuna do ovog broja. Naoružanje ove Brigade je prilično. Vojnički rad se pravilno odvija i u tom cilju sa borcima je do sada prorađeno puno iz strojeve borbene obuke, kao i pravilo službe i strażarska služba. Održavani su redovno vojnički časovi i izvodne praktične vježbe sa borcima. Interesovanje za vojnički rad je veliko i ova Brigada mnogo se brže razvija vojnički nego li politički. Pri ovoj Brigadi održan je jedan niži vojnički kurs koji je trajao 20 dana, a kroz koji je prošlo 22 borca. Ovaj kurs se svršio sa potpunim uspjehom i svi učesnici sa kursa sada su rukovodioci.

Kulturno-prosvjetni sektor:

Kulturno-prosvjetni rad u ovoj Brigadi nije na zavidnoj visini i on se ne odvija ravnomjerno po bataljonima. To dolazi otuda što u našoj Brigadi nema drugova koji imaju više iskustva u radu po tom sektoru. Tek u poslednje vrijeme rad po tom sektoru postao je malo življi. Po svim bataljonima, kao i po četama postoje kulturno-prosvjetni odbori koji održavaju redovne sastanke. Neki bataljoni su počeli sa izdavanjem bataljonskog lista (2 bataljon izdao je do sada 3 broja, 4 bataljon 1 broj). Po četama organizovano je izlaženje četnih džepnih i zidnih novina. Takođe su po četama i bataljonima organizovani horovi i diletantske grupe koje su do sada dale niz uspjelih priredbi za borce i narod. Za nepismene su organizovani i održavani analfabetski tečajevi kroz koje je prošlo puno nepismenih boraca i time je nepismenost u Brigadi otklonjena u priličnoj mjeri, tako da sada ima vrlo mali broj nepismenih. Takođe se u okviru ovog sektora organizuju predavanja iz istorije, geografije i poljoprivrede. Interesovanje za ova predavanja kod boraca je veliko.

SKOJ:

Organizacija SKOJ-a u početku je bila malobrojna i slaba. Ona se uopšte nije osjećala kao organizacija. Ali sa jačanjem Partije jačao se i SKOJ tako da on danas predstavlja organizaciju čiji se život i rad osjeća u znatnoj mjeri i u mnogome potpomaže radu Partije a naročito po kulturno-prosvjetnom sektoru. Kod SKOJ-evaca ima prilično disciplinovanosti i odanosti našoj borbi. Borbenost je kod njih na visini i rijetki su bili slučajevi lošeg držanja. SKOJ je razvio zdravu utakmicu u radu. Po svim četama postoje aktivni SKOJ-a a po bataljonima i u Brigadi rukovodstva SKOJ-a. Samo brigadno rukovodstvo prilično je dobro, izuzev rukovodioca (jedna drugačica koja je smjenjena i na njeno mjesto doći će drugi rukovodioc). Sastanci SKOJ-a se održavaju redovno, kako komiteta tako i aktiva i rad SKOJ-a se pravilno odvija. Sastanci SKOJ-a kako radni tako i vaspitni održavaju se redovno i unutar aktiva postoji podjela po sektorima. Rad SKOJ-a uglavnom je skoncentrisan na vaspitnom radu unutar SKOJ-a i na kulturno-prosvjetnom radu u okviru četa ili bataljona. Nedostaci kod SKOJ-a jesu niska teoretska i politička uzdignutost kao i nedovoljno iskustvo u radu. Nedostatak kod SKOJ-a je i taj što u dosadašnjem radu nije obuhvatio i ostalu omladinu koja se nalazi van SKOJ-a. Takođe se osjeća kao nedostatak i neustaljivanje rukovodstva SKOJ-a. Cesto mijenjanje rukovodstva štetno je uticalo na sami rad SKOJ-a. Kod SKOJ-a postoji još prilično sektaštvo u pogledu primanja novih drugova u SKOJ.

Sanitet:

Sanitetska služba u Brigadi je organizovana te pored referenta saniteta u Brigadi postoje i referenti po svim bataljonima kao i bolničarke po četama. Sanitet je prilično dobro organizovan i zadovoljava potrebe Brigade. Postoji takođe i brigadna Bolnica koja je dobro organizovana. U Brigadi ima dosta stručnog sanitetskog osoblja koje je prošlo kroz razne kurseve. Po četama i bataljonima održavaju se predavanja iz higijene o zaraznim bolestima itd. Čistoća po bataljonima nije baš najbolja iz razloga toga što su loše stanbene prilike pod kojima živi naša Brigada. Zdravstveno stanje naših jedinica, izuzev 3 bataljona gdje se pojavio trbušni tifus, koji smo uspjeli da spriječimo, je prilično dobro. Oboljevanje od prehlade i pojave svraba kod naših jedinica. Pažnja je prema bolesnicima i ranjenicima dobra.

Ekonomski sektor:

Intendantska služba u ovoj Brigadi je organizovana. Pored Intendanture Brigade postoje intendantanti po bataljonima

kao i ekonomski po četama. U početku bilo je puno nepravilnosti u tom radu. Međutim, danas je prilično uređena i dobro organizovana. Intendant Brigade⁷ je dobar rukovodioc i organizator. Ishrana boraca do sada je bila prilična i vršila se većinom preko NO odbora, putem rekvizicije i konfiskacijom od neprijatelja. U odnosu na odbore intendantima su imali i još danas imaju nepravilan stav, tako da ih često puta pretvore u svoje organe za snabdevanje. Nepravilnosti je bilo i u pogledu konfiskacija. Sa odjećom i obućom Brigada stoji dosta slabo. Od strane štabova bataljona ima se nepravilan stav prema intendantima u bataljonu i češće puta pretvore se intendantima u njihove izmećare. Politički rad sa intendantima kao i sa jedinicama u Intendanturi vrlo je slab.

Obaveštajni sektor:

Obaveštajna služba u Brigadi je organizovana: pri Brigadi postoji Ob. centar a takođe i pri bataljonima. Ob. oficir u Brigadi ima smisla za organizovanje i vršenje ove službe, dok obavještajni organi u bataljonu i po četama su slabi i nemaju dovoljno iskustva u radu i zbog toga Ob. služba hramlje. Podatci o neprijatelju ne prikupljaju se na vrijeme a i koliko se prikupe nisu pouzdani i potpuni. Obavještajna služba unutar samih jedinica takođe nije dobro organizovana.

Terenski sektor:

Politički rad na terenu dugo vremena nije postojao i tek u posljednje vrijeme posvetilo se više pažnje i tom radu. Postojao je nepravilan odnos od strane boraca i rukovodioca prema narodu i borci i rukovodioci isuviše su se vojnički držali i zaboravili su na to da smo mi i politička vojska. Na ovakav nepravilan stav ukazato je i već se osjeća da je to u priličnoj mjeri otklonjeno. U posljednje vrijeme održano je niz konferencija i priredbi za narod u ovim mjestima kuda su prolazile naše jedinice. Isto tako naši rukovodioci nastoje da se što čvršće povežu sa organizacijama na terenu.

Kad se uzme u obzir da u našoj Brigadi nema ni stotinu starih boraca i da su u njoj mladi partijski kadrovi, Brigada je dosta napredovala.

Ja mislim da će potpunom naše Brigade, nastojanjem partijske organizacije i svih boraca naša Brigada uskoro zaslužiti istorijsko ime III ProleTERSke brigade.

4/11-1948 g.⁸

Zamj. politkoma
III Sandžačke brigade,
Momir Bošković

⁷ Nikola Vitorović Ćvoro. Poginuo u saobraćajnoj nesreći juna 1945. godine.

⁸ Datum napisan mastilom.

BR. 51

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG
ŠTABA NOV I PO ZA SANDŽAK OD 5. FEBRUARA 1944.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIJI BRIGADA¹

ZAMJENIK POLITIČKOG KOMESARA
GL. ŠTABA ZA SANDŽAK.
5. II. 1944. god.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Od svoga formiranja Glavni štab² je postavio sebi kao osnovni zadatak mobilizacija na slobodnoj teritoriji za popunjavanje III sandžačke brigade d stvaranje novih brigada. Formirati su u tu svrhu odredi: pljevaljski i bjelopoljski³ a zatim: mileševski, pribojski i zlatarski. Mobilizacija je postavljena na dobrovoljnoj obaveznoj bazi.⁴

Specifičnosti naše su bile te: da je ljudstvo koje je podlijevalo mobilizaciji bilo u glavnom sve svojevremeno od četnika⁵ mobilisano i upotrebljavano u borbu protiv naše vojske i drugo da je između četnika i naših prijatelja i simpatizera još od početka pa sve do danas vođena politika trpeljivosti i međusobnog zaštićivanja, tako da jaz mržnje i neprijateljstva nije postajao u dovoljnoj mjeri. To se osjeća i danas kako na mobilizaciji tako u radu NOO i u svim poslovima. Iz ovoga proizilazi velika kolebljivost u masama, izbjegavanje odlučnoga opredelenja i čuvanje od kompromitacije.

Mi smo u čitavom radu tijesno sarađivali sa Štabom II proleterske divizije i Štabom II udarnog korpusa.

U sprovođenju mobilizacije imali smo više uspjeha u pljevaljskom i bjelopoljskom srezu, dok u ostala tri sreza⁶ išlo je mnogo teže. To dolazi otuda jedno što je četnički uticaj u ovim srezovima bio mnogo veći i drugo što se na njio-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/37.

² i ' Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 3; tom III-, knj. 7, dok. br. 22 i 49.

³ Tako je u originalu.

⁴ Četnici su u oktobru 1943. na teritoriji Sandžaka organizovali Komandu Starog Rasa, u čijem sastavu su bili 1. i 2. mileševski Korpus pod komandom Vojislava Lukačevića (vidi Arhiv VII, reg. br. 5/2, 6/1, k. 3, četnička dokumentacija).

⁶ U to vreme pod kontrolom partizanskih jedinica su bili: pljevaljski, bjelopoljski, mileševski (prijepoljski), zlatarski (novovaroški) i pribojski a pod kontrolom četnika deževski (novopazarski) sjenički i tutinski srez.

vom terenu nalazio i front. Borci koji su se javljali dobrovoljno slati su u II proletersku brigadu, II dalmatinsku i III sandžačku. Tako su postavljali drugovi iz Štaba divizije,⁷ da bi popunili ove brigade. Podležući ovoj sugestiji, mi smo najmanje poslali tamo gdje bi se jedino održali, t.j. III sandžačkoj brigadi koja je sve do danas, zbog svega, ostala brojčano nedovoljna.

U sporazumu sa Štabom korpusa riješili smo u novembru prošle godine da provedemo kroz jednu vcfjnu školu⁸ 300—400 omladinaca od 18—21 godinu, i to smo i qradili, uzimajući ljudstvo uglavnom iz bjelopoljskog i pljevaljskog odreda. Odredi su već bili prilično narasli i mi smo odlučili da od odredskih snaga formirano IV sandžačku brigadu 1. decembra 1943. god. A od omladinske škole projektovani jezgro za V sandžačku brigadu." Imajući u vidu daljnu mobilizaciju i potrebe rada na terenu mi nismo bili u stanju odvojiti za IV brigadu niti najpotrebnije kadrove, već smo tražili pomoć od Štaba II korpusa, odnosno Štaba II divizije. Oni su nam obećali izvjesnu minimalnu pomoć (12 partijaca i komandanta i zamjenika komesara brigade), ali s obzirom da je uskoro uslijedila neprijateljska ofanziva¹⁰ mi nijesmo dobili ove drugove izuzev komandanta i zamjenika komesara brigade. Tako je naša brigada bila sa svega 16 komunista, pod uslovima neprijateljske ofanzive, sa ljudstvom novomobilisanim a dijelom i četnički raspoloženim, te je otpočelo masovno dezerterstvo. U situaciji brzoga prodora neprijatelja i nejasnosti daljnega razvoja događaja, mi smo postavili sebi kao glavni zadatak održanje ove Brigade. U tu svrhu smo joj dodali izvjestan broj kadrova sa terena i nešto smo dobili od III sandžačke brigade, i dodijelili smo Štabu brigade i druga Velibora Ljujića, kao pomoć zamjeniku političkog komesara brigade, a kasnije i druga Vlada Žugića, radi održanja vojnih kurseva u bataljonima. I jedan i drugi drug su vrlo dobro pomogli brigadi u političkom i vojničkom učvršćivanju. Druga Ljujića smo upravo povukli, dok je Žugić ostao još da sa svima bataljonima izvrši potrebnu obuku. Brigadi smo takođe u ovoj situaciji dali pojačanje od najboljih boraca iz preostalog pljevaljskog i bjelopoljskog odreda, tako da je ljudstvo u njoj sada dosta dobro i brigada se učvrstila. Desilo se da je komandant brigade, major Abramović,¹¹ pokazao malo interesovanje

⁷ Misli se na Štab 2. proleterske divizije.

⁸ Reč je o oficirskom kursu pri Štabu 2. korpusa NOVJ. O organizaciji i programu kursa vidi tom III. knj. 7, dok. br. 10.

* Brigada je formirana u avgustu 1944. godine.

¹⁰ Odnosi se na limsko-drinsku operaciju 1943/44. godine.

» Milan

za ovu brigadu te smo bili primorani da ga smijenimo sa komesarom II korpusa,¹² mada drugoga još nijesmo dobili. U daljnjem razvoju nastojaćemo da brigadu popunimo sa dovoljnim brojem boraca.

Pred ofanzivom, raspali su nam se mileševski i zlatarski odredi, djelovi zlatarskog i pribojskog, osječeni od nas, priključili su se V krajiškoj diviziji (sada se nalazi tamo oko 100 naših boraca). U pljevaljskom i bjelopoljskom odredu takođe je nastalo dezerterstvo.

Omladinska škola, pošto nije na vrijeme evakuisana iz Pljevalja i razdijeljena, kako je to postavio Stab II korpusa po brigadama, prvenstveno II dalmatinskoj, takođe je bila izgubljena. Komesar škole drug Vučković nije se snašao i ovdje smo izgubili 370 dosta dobro obučениh omladinaca. Manje djelove mi smo prikupili naknadno i slali III i IV sandžač koj brigadi.

Sada nam se nametnulo kao najvažnije popunjavanje III sandžačke brigade, pošto se ona dobro učvrstila i u stanju je primiti još dosta boraca. Mogućnosti mobilizacije na sada slobodnoj teritoriji su vrlo male i primorati smo bili svesti ova dva odreda¹³ na samo nešto starih ljudi koji da vrše daljnu mobilizaciju i patroliranje po terenu.

Pošto smo upravo sada u preformiranju odreda, to će zahtijevati i reorganizaciju partijskih jedinica. Stanje partijske organizacije u odredima sada izgleda ovako: pljevaljski odred 3 partijske jedinice sa 12 članova, jedna u Štabu odreda i u dvije čete po jedna. 6 kandidata, skojevci svi poslati u brigade. Bjelopoljski odred: 3 partijske jedinice sa 12 članova, jedna u Štabu odreda i 2 u četama. Kandidata 16. Skojevaca 27. (Veći deo skojevaca i jedan deo kandidata biće takođe poslat u brigade.) Zbog čestog reorganizovanja odredskih vojnih jedinica i partijske jedinice su takođe često preformirate, tako da je rad u njima tekao neredovno i dosta slabo. Sami partijci su mladi te se samostalno ne mogu snaći u radu. Rad po sektorima je samo djelimično postavljat i nije davao zadovoljavajuće rezultate. Kandidati su vođeni dosta neredovno a samo vođenje nije na visini zbog niskoga nivoa partijaca. Uмноžili jmo izvjesne materijale za prorađu sa mladim partijcima i kandidatima: Partija od Staljina, Organizaciono pitanje partije, »Kratki kurs« za kandidate (Izdanje P.K. za Dalmaciju), Držanje pred klasnim neprijateljem. Postavili smo stalnu pomoć u radu ovim jedinicama od zamjenika komesara od-

¹² Mitar Bakić

¹³ Misli se na Pljevaljski i Bjelopoljski NOP odred (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 49, str. 130).

ieda i našu na radnim i vaspitnim sastancima, radi podizanja nivoa kadrova i pomoći. Sem toga imaju još tri partijske jedinice kod Glavnog štaba. Štapska jedinica od 6 članova, u ekonomskom odeljenju jedinica od 3 člana, prateća četa i kuriri i 1 jedinica od 7 članova. Kandidata 4. Skojevaca 17. Sa jedinicom u pratećoj četi se radi intenzivno radi osposobljavanja drugova za rukovodioce. Jedinice pri komandama mjesta i u partizanskim stražama su pod kontrolom sreskih komiteta, jer je njihova kontrola i pomoć efikasnija nego zamjenika komesara odreda, koji su često i dugo bili na položajima a ove jedinice su često kombinovane i sa terenskim radnicima.

Dakle, svega partijaca pod našom kontrolom 40 u 9 partijskih jedinica. Kandidata 26. Skojevaca 44.

U svome radu Glavni štab se uglavnom nije osjećao kao samostalno tijelo, što je imalo loših posledica. Ovo se naročito ispoljilo u pogledu što boljeg iskorišćavanja mobilisanog ljudstva. Naša ideja o popunjavanju III sandžačke, učvršćenju IV i formiranju V brigade, mislimo da je bila na mjestu. Mi do sada sigurno ne bi formirali i V brigadu, ali bi zato naša III brigada bila brojčano moćna i na visini proletherske brigade, a IV bi bila daleko jača i bolja kako kvalitativno tako i kvantitativno. Ljudstvo koje je slato po inicijativi II divizije u II prolethersku i II dalmatinsku brigadu velikim dijelom bi se sigurno održalo u sandžačkim brigadama, dok je otuda iščezlo.

Mi nijesmo imali dovoljno iskustva i autoriteta da bi tako ubijedili drugove iz operativnih štabova¹⁴ u opravdanost naših ideja i pothvata, tako da su oni pokazivali malo razumijevanja za naše planove. Na iskustva smo se uvjerali da se naše ljudstvo vrlo teško održava u drugim brigadama sem sandžačkih, čak mislimo da će i naših 100 boraca iz V krajiške divizije dezertirati, dok bi se u jednoj našoj brigadi sigurno održalo. Naši drugovi su upozorili na ovo Štab V divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZAMJENIK POLITIČKOG KOMESARA
GL. ŠTABA ZA SANDŽAK
Komnen Cerović

¹⁴ Reč je o štabovima 2. proletherske divizije i 2. korpusa NOVJ.

BR. 52

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA I. VOJVODANSKE BRIGADE 16. NOU DIVIZIJE OD 6. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM RADU¹

ZAMENIK POLITKOMESARA
I VOJVODANSKE BRIGADE

Podnosi izveštaj

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Draži drugovi,

Iako nema naročitih promena u radu i stanju naše partiske organizacije od prošlog izveštaja do danas, smatram za potrebno da vas obavestim o problemima koje smo rešavali i rešavamo.

Naša brigada je sposobna da u znatnoj meri izvrši zadatke koje pred nju postavljaju viši štabovi. Sem toga u njoj postoje svi uslovi da se i dalje razvija sve do stepena naših starih brigada. No, to ne znači da je stanje sasvim zadovoljavajuće. Ima još mnogo pitanja koja treba rešiti. Borci naše brigade su dobrovoljci kao što je to u ranijim izveštajima rečeno, a isto tako i novi drugovi koji dolaze kao popuna. Ta činjenica omogućava da se u političkom pogledu ljudi brzo vaspitavaju kao i da se od njih stvaraju dobri vojnici NOV, koji imaju puno poverenja u našu Partiju.

I

Broj članova Partije u našoj brigadi iznosi 237. Kandidata imamo 28. Nažalost, danas imamo manje članova Partije i kandidata nego pre tri meseca, što je posledica velikog broja poginulih i ranjenih komunista. Takođe smo za formiranje V Vojvodanske brigade dali čitav jedan bataljon sa celom partijskom organizacijom.² Iz redova novih boraca koje smo dobili iz Vojvodine, uvodimo u Partiju sposobne drugove, ali to ide polagano jer su oni vrlo kratko vreme u borbi pa s[^]

¹ Original (prisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/38.

² Peta vojvodanska brigada formirana je 15. novembra 1943. (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 47, knj. 22, dok. br. 3 i 57; dok. br. 66 u ovoj knjizi).

još nije moglo zapaziti sve karakterne osobine pojedinaca. Broj kandidata nam je mali još i zbog toga što nastojimo da rad naše Skojevske organizacije dovedemo na takvu visinu, kako bi mlade komuniste mogli direktno uvoditi u Partiju. Mladost u pogledu rada u organizaciji, neiskustvo, minimalno teoretsko i političko znanje jeste odlika ogromne većine našeg partiskog članstva. No u isto vreme to su disciplinovani drugovi, borbeni i puni volje za rad i podizanje. Ni rukovodioci ćelija ne odlikuju se nekim znanjem pa prema tome teže ide sa podizanjem teoretskog i političkog nivoa svih članova. Što se tiče partiskih kurseva, — nismo mogli ni jedan održati iz razloga što nam je rukovodilac politodjela postao politkomesar V Vojvođanske brigade,³ drugarica koja je radila po liniji Skoja zamenik politkomesara iste brigade,⁴ a drug koji je radio po političkom i kulturnom sektoru otišao je za šefa Ekonomskog oteka Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine.⁵ Tako smo ostali bez politodjela koji je uglavnom organizovao i vodio kurseve. Iako smo potpuno uvereni koliku korist imamo od kurseva, nismo ih mogli održavati zbog toga što drug politkomesar brigade i ja sami ne možemo biti predavači a u isto vreme. zaposleni smo mnogo radom u brigadi. Ovde treba odmah da napomenem da je brigada u poslednjim borbama⁶ (u Sremu naročito⁷) imala vrlo mnogo gubitaka u mrtvima i ranjenima, te je popunjena sasvim novim borcima. Samim tim postavlja se nužno pojačan politički rad s njima. Ali, da bi i dalje produžili s kursevima, obratili smo se politkomesaru naše Divizije, drugu Stefanu Mitroviću, da nam pomogne. Kako nema drugova koji bi u tu svrhu kao predavači bili poslani u našu brigadu, u buduće ćemo slati partijce na kurseve koji će biti održavani kod štaba Divizije.

Sastanci ćelija održavaju se skoro redovno, i to dva puta nedeljno. Na radnim sastancima pretresaju se sva pitanja iz dnevnog života četa i bataljona i donose o njima pravilne odluke. U tom pogledu primećujemo izvestan uspeh, dok smo morali ranije dosta raditi na buđenju partijaca iz neke vrste neosetljivosti prema pojavama koje su se oko njih događale. Sada pak, vidimo da će se moći kroz izvesno vreme sigurno

³ Arso Mijović

* Ljubica Đorđević

⁵ Maks'm Goranović

⁶ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 135. 173 i 202.

⁷ Brigada se, na zahtev Glavnog štaba Vojvodine, 20/21. novembra 1943. prebacila u Srem i 22. novembra napala nemačko uporište u s. Grgurevcima a zatim (26. novembra) i ustaški bataljon u Planinskoj Grabovi, nakon čega se ponovo prebacila u istočnu Bosnu (vidi tom I knj. 6, dok. br. 166, 176 i 179, knj. 17, dok. br. 136 i 138; tom IV, knj. 20, dok. br. 1, knj. 22, dok. br. 3, str. 24.

ostvariti čvrsta rukovodeća uloga Partije u vojsci. Nismo imali slučajeve da je partiska organizacija uzimala inicijativu od štabova ili obratno da su štabovi pogrešno shvatili ulogu Partije. Nastojimo i dalje da partiska organizacija svojim radom potpuno osposobi vojsku da može uvek i uspešno izvršavati naređenja svojih štabova. Na posebnim sastancima prorađuju naši partijci sami ili zajedno sa skojevcima i ostalim zainteresovanim borcima razne partiske i narodno-oslobodilačke materijale. Tu se prorađuje i razna pitanja iz lenjinizma kao n.pr. nacionalno, seljačko, o Partiji itd. Dobili smo potreban broj brošura koje je izdao Oblasni komitet KPJ za Istočnu Bosnu. Ipak, mada su ovi sastanci prilično redovni i česti, rezultat nije naročito velik jer nemamo dovoljan broj drugova koji bi mogli tumačiti materijal pa je za mlade članove vrlo težak.

Sa kandidatima se radi pojedinačno. Verujem, da će za kratko vreme njihov broj biti znatno povećan jer su novi borci pokazali veliko borbenu raspoloženje u akcijama a i kulturni nivo im nije nizak. Nepismenost je skoro neznatna (najviše 5%).

Znatnu pomoć 'u rešavanju problema, partiska organizacija ima od Skoja. Posle dužeg rada uspeali smo da od Skoja stvorimo pre svega borbenu organizaciju. Imamo veliki broj lepih primera junaštva naših skojevaca koji su slavno umirali sa bombama ili za mitraljezima u napadima na neprijatelja.

Evo sada nekoliko problema, koje rešava naša partiska organizacija:

a). *Podizanje svesti o odgovornosti sviju članova.* Analizirajući akcije naše brigade i konstatujući veliki broj nepotrebnih žrtava, postavili smo to kao problem odgovornosti. Vojnička obuka novih boraca nije bila izvedena planski i stalno, pa je to jedan od uzroka nepotrebnih žrtava. Pred sve vojne rukovodioce ovo se postavlja u prvom redu sa stanovišta partiske odgovornosti. S druge strane dužnost je svih članova Partije da se brinu o drugovima van Partije i to ne samo za njihovo kulturno i političko podizanje, nego i u samoj borbi. No, naši partijci-borci nisu se osetili dovoljno kao pomagači rukovodilaca i tako je dolazilo do velikog broja izbačenih boraca iz stroja jer ovi, mladi i neiskusni, dozvoljavali su da ih neprijateljska artiljerija i bacači uspešno tuku. U vezi toga dobili smo direktivu našeg Diviziskog komiteta, pa smo na tom pitanju mobilisali čitavu partisku organizaciju i očekujemo rezultate.

b). *Brže podizanje kadrova* mora se kod nas što pre ostvariti. Iako naši partijci, kao što sam već naglasio, ne raspo-

lažu nekim znanjem i iskustvom, ipak mogu od njih podizati se dobri rukovodioci. Nastojali smo da svakog sposobnog druga podignemo na odgovarajući položaj, ali ipak nismo sa dovoljno smelosti pristupili tome. Dešavalo nam se da je politički komesar čete često morao, pored još po 5—10 članova Partije, vršiti dužnost i rukovodioca čelije. Kurseva nije bilo. Međutim, ogromna potreba za rukovodiocima postoji i još zbog toga što se pružaju mogućnosti za stvaranje novih vojvodanskih brigada a i za potrebe same Vojvodine jer u Bačkoj i Banatu treba mnogo drugova za partiski rad i jedinice koje se tamo mogu stvarati.

c). *Saradnja partiske organizacije u brigadi sa organizacijom na terenu Majevice, Trebave i Posavine.* Do pre kratkog vremena naši partiski i politički rukovodioci radili su na terenu vrlo malo i to skoro uvek bez neposrednog konsultovanja drugova sa terena, ograničavajući se uglavnom na održavanje konferencija sa narodom i kulturnih i zabavnih priredaba. Partijski rukovodioci nisu nastojali da se svugde povežu sa partijcima na terenu i direktno savetuju o zajedničkim pitanjima. Takođe je bilo potrebno to savetovanje i zbog ukazivanja pomoći radnicima na terenu koji su u pomenutom kraju malobrojni i (izuzev okružnih komiteta) neiskusni u radu. Sada pak, to ispravljamo na taj način što se partiski rukovodioci u brigadi više angažuju i udubljuju u probleme organizacija na terenu. Pazimo pri tome da se ne dogodi da rukovodioci iz brigade shvate da je njihova dužnost rukovoditi organizacijom na terenu — oni jedino treba da pružaju pomoć savetima, ne mešajući se u organizaciona pitanja.

d). *Ostvarenje samostalnosti bataljonskih partiskih biroa.* O ovom problemu je govoreno u prošlom izveštaju, no nažalost do sada nismo uspeli da ga u potpunosti savladamo. Jedino napominjem, da se on danas ne postavlja tako oštro kao pre 3 meseca i da ćemo uspeli da ga lešimo kroz relativno kratko vreme.

e). *Nepravilan odnos vojske prema narodu.* U raznim oblicima pojavljivale su se greške koje su onemogućavale razvijanje pravilnih odnosa između vojske i naroda, što je neobično važno za teren Trebave i Posavine po kome se sada uglavnom kreće naša brigada, a gde se oseća veliki uticaj politike četnika, »zelenog kadra« (Muslimana—ustaša) i ustaša." Najmanja greška i nepravda učinjena narodu pričinjava ogromne prepreke u radu partiskih radnika na terenu na prilaženju do sad neobuhvaćenih masa Muslimana i Hrvata na-

⁸ Opširnije o političkom stanju na tom sektoru vidi tom IV, km. 22, dok. br. 154, str. 564.

rodno-oslobodilačkom pokretu. Desilo se da su činjene greške prilikom vršenja rekvizicija hrane i ostalih potreba vojske. Takođe je u težim uslovima života za vreme VI neprijateljske ofanzive bilo slučajeva pljačke. Uviđajući to i korišćenjem svih snaga boreći se protiv ovoga, partiske organizacije i Skoj stvorili su veliko neraspoloženje i ogorčenje boraca prema nekolicini pljačkaša. Tako je na zahtev zborova bataljona streljano javno 4 borca koji su bez potrebe i opravdanja izvršili pljačku kod naših prijatelja seljaka, i time okaljali čast naše vojske. Mislimo da će ova kazna biti dobar primer i da će mnogo doprineti potpunom rešenju ovog pitanja.

Dragi drugovi, ovo su najvažnija pitanja o kojima vas obaveštavam. Potpuni pregled stanja i rada naše partiske organizacije možete videti iz ovoga i prošlog izveštaja, koga sad šaljem jer je ranije bilo nemoguće zbog pomanjkanja kurirskih veza sa vama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom. »

6. II. 1944

Zamenik političkog komesara
I Vojvođanske brigade,
Ljubomir Momčilović

lažu nekim znanjem i iskustvom, ipak mogu od njih podizati se dobri rukovodioci. Nastojali smo da svakog sposobnog druga podignemo na odgovarajući položaj, ali ipak nismo sa dovoljno smelosti pristupili tome. Dešavalo nam se da je politički komesar čete često morao, pored još po 5—10 članova Partije, vršiti dužnost i rukovodioca čelije. Kurseva nije bilo. Međutim, ogromna potreba za rukovodiocima postoji i još zbog toga što se pružaju mogućnosti za stvaranje novih vojvođanskih brigada a i za potrebe same Vojvodine jer u Bačkoj i Banatu treba mnogo drugova za partiski rad i jedinice koje se tamo mogu stvarati.

c). *Saradnja partiske organizacije u brigadi sa organizacijom na terenu Majevice, Trebave i Posavine.* Do pre kratkog vremena naši partiski i politički rukovodioci radili su na terenu vrlo malo i to skoro uvek bez neposrednog konsultovanja drugova sa terena, ograničavajući se uglavnom na održavanje konferencija sa narodom i kulturnih i zabavnih priredaba. Partijski rukovodioci nisu nastojali da se svugde povežu sa partijcima na terenu i direktno savetuju o zajedničkim pitanjima. Takođe je bilo potrebno to savetovanje i zbog ukazivanja pomoći radnicima na terenu koji su u pomenutom kraju malobrojni i (izuzev okružnih komiteta) neiskusni u radu. Sada pak, to ispravljamo na taj način što se partiski rukovodioci u brigadi više angažuju i udubljuju u probleme organizacija na terenu. Pazimo pri tome da se ne dogodi da rukovodioci iz brigade shvate da je njihova dužnost rukovoditi organizacijom na terenu — oni jedino treba da pružaju pomoć savetima, ne mešajući se u organizaciona pitanja.

d). *Ostvarenje samostalnosti bataljonskih partiskih biroa.* O ovom problemu je govoreno u prošlom izveštaju, no nažalost do sada nismo uspeli da ga u potpunosti savladamo. Jedino napominjem, da se on danas ne postavlja tako oštro kao pre 3 meseca i da ćemo uspeti da ga rešimo kroz relativno kratko vreme.

e) *Nepravilan odnos vojske prema narodu.* U raznim oblicima pojavljivale su se greške koje su onemogućavale razvijanje pravilnih odnosa između vojske i naroda, što je neobično važno za teren Trebave i Posavine po kome se sada uglavnom kreće naša brigada, a gde se oseća veliki uticaj politike četnika, »zelenog kadra« (Muslimana—ustaša) i ustaša." Najmanja greška i nepravda učinjena narodu pričinjava ogromne prepreke u radu partiskih radnika na terenu na prilaženju do sad neobuhvaćenih masa Muslimana i Hrvata na-

⁸ Opširnije o političkom stanju na tom sektoru vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 154, str. 564.

rodno-oslobodilačkom pokretu. Desilo se da su činjene greške prilikom vršenja rekvizicija hrane i ostalih potreba vojske. Takođe je u težim uslovima života za vreme VI neprijateljske ofanzive bilo slučajeva pljačke. Uviđajući to i korišćenjem svih snaga boreći se protiv ovoga, partiske organizacije i Skoj stvorili su veliko neraspoloženje i ogorčenje boraca prema nekolicini pljačkaša. Tako je na zahtev zborova bataljona streljano javno 4 borca koji su bez potrebe i opravdanja izvršili pljačku kod naših prijatelja seljaka, i time okaljali čast naše vojske. Mislimo da će ova kazna biti dobar primer i da će mnogo doprineti potpunom rešenju ovog pitanja.

Dragi drugovi, ovo su najvažnija pitanja o kojima vas obaveštavam. Potpuni pregled stanja i rada naše partiske organizacije možete videti iz ovoga i prošlog izveštaja, koga sad šaljem jer je ranije bilo nemoguće zbog pomanjkanja kurirskih veza sa vama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom.

Zamenik političkog komesara
I Vojvođanske brigade,
Ljubomir Momčilović

6. II. 1944

BR. 53

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. DALMATINSKE BRIGADE 2. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 6. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU O BROJNOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU KPJ,

IZVEŠTAJ
O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U II DALMATINSKOJ N.O.U. BRIGADI

Part. organizacija u brigadi broji 269. članova, podeljenih u 32 ćelije. Bataljonske organizacije broje: organizacija 1 bataljona 59 članova u 7 ćelija; 2 bataljon 45 u 6 ćelija, 3 bataljon 51 u 7 ćelija; 4 bataljon 57 čl. u 7 ćelija; ćelija štaba brigade 5 člana; kurirska ćelija 9; ćelija pratećeg vođa 17; ćelija intendanture 20 i ćelija brig. bolnice 7.

Kandidata za Partiju ima u brigadi 51, i to 1 bat. 7; 2 bat. 14; 3 bat. 9; 4 bat. 14; prateći vod 2; brig. intendantura 1; bolnica 4 i među kuririma 3.

Skojevska organizacija u brigadi broji 174 člana i to: 1 bataljon 42; 2 bataljon 22; 3 bataljon 40; 4 bataljon 40; brig. bolnica, intendantura i ostale jedinice ukupno 30.

Socijalni sastav organizacije sumarno u čitavoj brigadi je-sledeći: radnika 99 (oko 37%); seljaka 140 (oko 52%); đaka 20 i ostalih (podoficiri, nameštenici i dr.) 10 (ukupno oko 11%). Po organizacijama to stanje je sledeće: 1 bataljon — 13 radnika, 43 seljaka, 3 đaka; 2 bataljon — 16 radnika, 25 seljaka, 4 đaka i 2 domaćice; 3 bataljon — 25 radnika, 23 seljaka, 3 đaka; 4 bataljon — 26 radnika, 28 seljaka, 3 đaka; ostale jedinice (sem štaba brigade) 19 radnika, 27 seljaka, 7 đaka, 2 trgovca, 3 mornara, 3 podoficira i 2 priv. nameštenika-štabaska ćelija — jedan radnik, 1 seljak, 1 podoficir i 2 intelektualca.

Prosečan staž na dan 1. februara 1944. god. organizacija: 1 bataljona 5 meseci i 3 dana; 2 bataljona 1 godina; 3 bataljona 8 meseci i 15 dana; 4 bataljona 5 meseci; ćelija pratećeg vođa 1 godina; bolnička ćelija 15 meseci; kurirska ćelija 1 godina i 1 mesec; ćelija štaba brigade 2 godine i 2 meseca.

Od 22. septembra 1943. god. (kada sam primio dužnost part. rukovodioca u brigadi) pa do 1. februara 1944. god. u or-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu 1RPJ — Fond CK KPJ, 1944 39.

organizaciju je primljeno novih 99 članova i to: u org. 1 bataljona 18; u org. 2 bataljona 15; u org. 3 bataljona 25; u org. 4 bataljona 25; intendantura, prateći vod, kurirska ćelija 10.

Za isto vreme poginuo je 21 član organizacije i to: iz 1 bataljona 9; iz 2 bat. 2; iz 3 bat. 6; iz 4 bat. 5, u ovom broju nalazi se jedan zam. komandanta bataljona, jedan komandir i jedan zam. komesara čete.

Počev od D. Bara² (proleće 1943. god. Peta ofanziva) organizacija je izgubila preko 68 članova, koje mrtvih koje nesalih a u ovom broju 1 zam. komesara bataljona, 5 komandira, sedam politkomesara četa, 5 zamenika komesara četa, 1 veći broj. zam. komandira, vodnika, desetara i skojevskih rukovodilaca. U ovaj broj nisu uvršćeni podatci o gubitcima part. organizacije našeg bivšeg bataljona koji je rasformiran posle Pete ofanzive.

Iz brigade su pošli u druge jedinice 17 part. drugova, među kojima svi rukovodioci, vojni, politički i partijski, koji su bili uzeti iz drugih naših vojnih jedinica, tako da je ostao još samo jedan rukovodilac, koji je došao iz druge brigade — zamenik komesara brigade.

Iz organizacije je isključeno 7 članova a kažnjeno je raznim kaznama 31. ..³ 3 bataljona 26; 4 bataljona 13 (za 20 dana); ćelija štaba brigade 2; kurirska ćelija 2; ćelija bolnice i intendanture po 3 i ćelija pratećeg voda 4.

Za isto vreme održan je i pored vrlo čestih pokreta i borbi i veći broj teoretskih časova na kojima je prorađivan razni materijal (čitala se Istorija SKP(b), Osnovi lenjinizma. Kratak kurs za članove KP i kandidate). Ovaj materijal nije sistematski prorađivan. Za poslednja 2 meseca sistematski je prorađivan Razvitak društva po Segelu ali zbog niskog kulturnog i političkog nivoa organizacije ovaj rad slabo napreduje. Organizacije u 2 i 3 bataljonu završile su prorađivanje Razvitka društva, dok organizacije u druga dva bataljona, u kojima je ljudstvo politički sirovije, dospele su tek do polovine ove teme. Ovakva sporost u teoretskom radu uslovljena je činjenicom da je brigada pa i sama organizacija sastavljena uglavnom od radničke omladine, koja nema tradiciju radničkog pokreta, kao i iz siromašnih seljaka. Pada u oči, da su 2 i 3 bataljon, koji su sastavljeni od radnika i seljaka iz primorja, postigli nešto veći uspeh u tom pravcu nego 1 i 4 bataljon, koji su sastavljeni mahom od Kninjana i Ličana.

Početkom meseca novembra 1943. god. u Andrijevici održan je jedan ekspresni partijsko-politički kurs, na kome je

¹ Vidi tom III, knj. 5, dok. br. 186.

³ U originalu je deo teksta nečitak.

učestvovalo 20 članova organizacije (među njima i 3 druge). Teme na ovom kursu bile su sledeće: Razvitak društva (u dva predavanja, prvi deo predavao Mirko Milivojević a drugi Eli Finci-Kostič, oba biv. članovi politodjela brigade); Nacionalno pitanje; Seljačko pitanje; Kapitalizam-i imperijalizam. Prvu i treću temu predavao je Finci, a Selj. pitanje Milinko Đurović, ond. ruk. politodjela brigade. I najzad Teorija Partije, koju je temu predavao zamenik korrjesara brigade, koji je i rukovodio kursom. Kurs je održan u vreme borbi sa Nemcima oko Andrijevice. I pored napora koje su predavači ulagali kurs nije u potpunosti zadovoljio zbog slabe predpreme učesnika.

Teoretski nivo organizacije je nizak i pored svih učinjenih napora. Partijski rukovodioci kao i komesari četa i bataljona raspolažu sa oskudnim teoretskim znanjem. Nijedan bilo bataljonski, bilo četni rukovodilac nema dovoljno marksističke kulture. Pri svem tom, nesumnjiva je velika odanost članstva naše organizacije, kao i rukovodilaca, prema Partiji, koju su spremni da brane ako ne drukčije a ono krvlju i šakama (što razume se nije dovoljno).

Partijska organizacija oseća se kao rukovodeća snaga. Ona se bavi svim problemima, koji se pred brigadom nameću. Pored raspravljanja o radu po sektorima, čelije raspravljaju i o pojedinim konkretnim pitanjima (akcije, disciplina, moral i dr.). Odmah posle proboja neprijateljske motorizacije i njenog upada u Pljevlja održali su sastanci plenuma svih bataljonskih organizacija, na kojima su part. drugovi upoznati sa opštom situacijom u kojoj je bila započela šesta ofanziva i sa zadacima, koji su se nametali organizaciji u tom momentu, povlačeći i iskustva iz Pete ofanzive.

Posmatrajući strukturu naše organizacije vidi se da je ona otišla dovoljno u širinu. Sektašenja nije bilo. Sve ono što je zdravo i ima izgleda da se razvije primljeno je u Partiju. Pada u oči, da su u organizaciji žene relativno slabo zastupljene. Mada ih u brigadi ima preko 120, u organizaciji ih ima svega 7. U vreme neposredno posle Pete ofanzive žene su u našoj brigadi bile veoma zapostavljene. Činjenica da je već počelo primanje žena u organizaciju dokazuje da se u tom pogledu napravila ozbiljna prekretnica.

U samom radu organizacije primećuju se izvesne negativne pojave, po kojima se već udarilo. Sastanci su sve do skora bili glomazni i sa šematskim dnevnim redom, koji se sastojao iz više tačaka. Nastojimo da sastanci budu što kraći a življi. Konstatovali smo da priličan broj part. drugova na sastancima se drži povučeno. Nastojimo da takve drugove is-

teramo iz bunkera ćutljivosti. Inače, što se tiče držanja naših part. drugova bilo u borbi, pokretu bilo u radu, ono zadovoljava. Partijci su svesni svoje rukovodeće uloge. Kada iz perspektive pratimo život naše brigade i njeno uzdizanje jasno se vide ogromne zasluge part. organizacije. To se vidi i po tome, što je naša organizacija dala teške žrtve u životima svojih najboljih članova da bi se brigada podigla na onu visinu na kojoj se danas nalazi.

U radu organizacije mi smo se rukovodili iskustvom da je najbolji rad po unapred predviđenom planu. Već duže vremena čitav rad organizacije odvija se po unapred predviđenom planu. Doduše za rad po sektorima ne postoji jedan plan jednak za sve bataljone, već svaki bataljon stvara svoj plan, koji se realizira u roku koji se predvidi. Ipak zahvaljujući kontroli ti planovi imaju uglavnom isti karakter.

U brigadi se doskora vodila pomalo neispravna politika kadrova. Išlo se tako daleko da su i četni rukovodioci uzimani iz drugih brigada. U takvoj situaciji domaći kadrovi nisu mogli da se razvijaju u dovoljnoj meri. U najnovije vreme povučeni su svi strani kadrovi, sem zamenika komesara brigade. Tu se pokazalo da u brigadi ima kadrova koji doduše nisu na zavidnoj visini ali po svojim osnovnim, osobinama, po organizacionom smislu i po odanosti obećavanju da se razviju u dobre rukovodioce.

Naši vojnički kadrovi uglavnom zadovoljavaju. Oni imaju dosta iskustva ali se to ne bi moglo reći i za njihovo stručno znanje. U borbama sa četničkim bandama kao i sa Nemcima kod Andrijevice naše jedinice su se pokazale vrlo dobro.⁴ Međutim kasnije, u borbama kod Sjenice, gde su neprijateljske snage bile znatno nadmoćnije, ispoljila se činjenica, da kod izvesnih naših vojnih rukovodilaca (na pr. Đuro Četnik, komandant 2 bataljona) nema dovoljno prodornosti.⁵ Ovo je međutim bilo uslovljeno i brojčanom slabošću naših četa i bataljona. Što se tiče pak borbenog morala boraca on je na zavidnoj visini. Naši borci su spremni da izvrše svaki zadatak, pa ma koliko on bio težak. Moral naših boraca ostao je na zavidnoj visini i pored činjenice da se od Pete ofanzive brigada skoro nije ni smirila na jednom mestu: Od Zelengore na Ozren, sa Ozrena na Miljevinu, onda na Kalinovik i Trnovo kod Sarajeva, pa dolazak u Pljevlja, i dalje na Priboj, odatle u Kolašin i borbe sa Nemcima kod Andrijevice i sa četnicima kod Berana,

⁴ Vid: tom II, knj. 10, dok. br. 191; tom III, knj. 5, dok. br. 99, 100, 118 i 129.

⁵ O borbama kod Sjenice vidi tom I, knj. 16, dok. br. 68 i 74.

odatle oko Nove Varoši, pa posle poraza II Prolet, divizije"¹ prebacivanje sa Meljaka u Srbiju i posle mesec dana skoro svakodnevnih borbi sa bandama dolazak u Kolašin. Istina, izvesna malodušnost bila se pojavila (i to kod jednog dela nižih starešina) posle poraza II Divizije. Bilo je malo straha od šaraca. Ali borbe u Srbiji, borba sa Nemcima i Bugarima u Ivanjici (početkom januara) i svakodnevne borbe sa četnicima a naročito uspeh koji je brigada postigla u borbi sa četnicima i Nemcima na komunikaciji Priboj — \4išegrad u drugoj polovini januara, ponova su visoko podigli moral našim borcima.

Naši vojni rukovodioci morali bi puno da uče da bi podigli svoje stručno znanje. Međutim, zasada u brigadi ne raspolazemo sa nekim materijalom te vrste. U svim našim bataljonima održavaju se redovno razna predavanja iz oblasti ratne nauke ali su ista na niskoj visini iz razumljivih razloga.

Opšte politički nivo brigade uglavnom zadovoljava, mada se ne može reći da je na zavidnoj visini. Interes boraca za političku situaciju je veliki. Međutim, naši rukovodioci po četama i bataljonima nisu u stanju da bez stalne pomoći izađu iz okvira tema koje dobiju kao gotove i većina njih nije u stanju da samostalno priđe jednoj temi. Činjenica je, pri svem tom, da se često održavaju četni sastanci o političkoj situaciji a i vesti se redovno (odnosno kad ih ima) prorađuju.

Kulturni nivo brigade je nizak. Kvalitet kulturnog rada, koji se u dovoljnoj meri vrši u brigadi, slab je zbog niskog kulturnog nivoa kadrova. Inteligencije skoro i nemamo u brigadi sem nešto nedoučenih đaka. Totalnu nepismenost sveli smo na najmanju meru. Pa ipak je broj onih koji umcu bilo koliko pravilno da pišu minimalan, što se vidi i iz džepnih novina, koje često *izlaze*.

Naši horovi su slabi mada imamo dobre pevače jer ljudi koji njima rukovode nemaju dovoljno iskustva za takav rad. To isto važi i za gorovne horove. Što se tiče glume tu bi se nešto dalo učiniti kada bi bilo pogodnog materijala. Međutim materijal sa kojim se danas raspolaže postao je banalan. Kulturna predavanja po raznim temama privlače interesovane.

Omladinski rad je prilično intenzivan. Pada u oči samo, da našim skojevskim rukovodiocima ne polazi za rukom da u rad organizacije unesu dovoljno omladinskog duha.

⁶ Reč je o napadu nemačke 1. brdske divizije sa delovima motorizovanog puka »Brandenburg« na 2. proleterku udarnu diviziju NOVJ u rejonu Prijepolja 4. decembra 1943. Tom prilikom, zbog nebudnosti Štaba 2. korpusa i njemu potčinjenih štabova jedinica, 2. proleterka i 2. šumadijska brigada, potpuno iznenađene, pretrpele su teške gubitke. Opširnije o borbama kod Prijepolja vidi tom I, knj. 16, dok. br. 99 i 123.

Radu na terenu, uprkos njegove velike važnosti, nije obraćena zaslužena pažnja. Istina, naši borci i rukovodioci održavaju svuda kontakt sa narodom, stupaju u razgovore po svim aktuelnim pitanjima, ali mi smo retko imali organizovane konferencije sa narodom a o zborovima da i ne govorimo.

Mora se priznati da se sav ovaj rad odvijao i odvija (rad po svim sektorima) u vrlo teškim uslovima, u uslovima skoro neprekidnih pokreta i borbi.

Zaključak je jasan: organizacija je živa, ona radi. Pred nas se postavi kao jedan od najvažnijih zadataka podizanje kvaliteta toga rada.

Drugi problem koji se postavlja pred organizaciju jeste problem omasovljenja brigade. Organizacija je otišla puno u širinu. Ako imamo u vidu organizaciju, zatim kandidate i Skoj, kao činjenicu da su svi ostali drugovi u najmanju ruku simpatizeri naše Partije, ispoljava se da je brigada po svom karakteru skoro komunistička. U takvoj sredini nemogu naši mladi partijski drugovi da u dovoljnoj meri ispolje svoju delatnost: nema nepartijskih masa icoje unutar brigade treba osvajati. Brigada je prezasićena kadrovima, nju treba podmladiti. S druge strane, organizacija je u stanju da izvestan broj mladih kadrova za četne rukovodioce. Bataljonski rukovodioci će se tek uzdići. Istina, organizacija je u stanju da već i danas da 3 do 4 komandanta bataljona, desetak bataljonskih rukovodilaca partijsko-političkih. Razume se, sve bi to bili kadrovi koji bi se podigli u radu i koji ne bi bili gori od onih bataljonskih rukovodilaca koje mi sada imamo.

Najteže stoji stvar kad se radi o brigadnim rukovodima. Jedna ovakva organizacija mogla bi, i sa ovakvim kadrovima, da se razvija pravilno pod uslovom da ima dobro partijsko rukovodstvo u brigadi. Ovakvoj organizaciji potrebno je part. rukovodstvo koje može ne samo da vodi organizaciju već i da teoretski pomogne part. članstvu. Kakvi su, pak, naši bataljonski part. rukovodioci .. ?

Sve u svemu partijska organizacija u brigadi je zdrava i jaka. Nekih većih nezdravih pojava u njoj nema. Njena bitna karakteristika je izvesna sirovost i niski teoretski nivo i u ovom pravcu organizacija mora da usmeri svoje napore u buduće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6. februara 1944. god.
Kolašin

Zam. politkomesara
II Dalmat. N.O.U. brigade,
Tihomir S. Janić

Redakcija je izostavila tekst o personalnim pitanjima.

BR. 54

IZVEŠTAJ POLITODELA 3. VOJVODANSKE BRIGADE 16.
NOU DIVIZIJE OD 7. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KO-
MITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I MO-
RALNO-POLITIČKOM STANJU U BRIGADI ZA VREME BOR-
BI U ISTOČNOJ BOSNI¹

POLITODJEL
III VOJVOD. BRIGADA
7 februara 1944

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi!

Šaljemo vam naš prvi izvještaj, koji nismo dosada upu-
tili zbog nemanja veze.

Naš dolazak u III vojvođansku brigadu bio je 21 sep-
tembra 1943. Tog istog dana sastali su se svi članovi Polit-
odjela, koji su stigli iz raznih jedinica. Od toga vremena prošla
su već četiri mjeseca, kroz koje je vrijeme Brigada prošla kroz
razne borbe, proživljavajući izvesne stupnjeve svog unutar-
njeg razvitka.

Život i razvitak III vojvođanske brigade može se po-
dijeliti uglavnom na dva perioda; prvi period od osnivanja
Brigade do njenog prelaska preko Save u Bosnu- i drugi pe-
riod od njenog prelaska u Bosnu do danas.

U prvom periodu Brigada je živjela i razvijala se pod
specijalnim okolnostima, koje su stavile na nju žig specifič-
nosti. Brigada nije živjela kao vojna jedinica, već rascjepkana,
tako i toliko, da čak ne samo nisu prebivali u zajedničkom kan-
tonmanu pojedine čete, već čak ni vodovi ni desetine nisu
živjeli i djelovali skupno. Ishrana boraca nije bila centralizo-
vana ni po bataljonima niti po četama, već su se borci hra-
nili, a također i stanovali po seoskim kućama, pojedinačno,
što je onemogućavalo da se pravilno vojno-politički podižu,
kao i da se nad njima sprovodi puna kontrola. Pored čisto

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK
KPJ, 1944 40.

² Brigada je formirana 2. juna 1943. na Fruškoj gori (vidi tom
I, knj. 6, dok. br. 111; tom IV, knj. 16. dok. br. 73; Hronologija oslo-
bodilačke borbe naroda Jugoslavije, VII, Beograd, 1964, str. 502; Vojna
enciklopedija, knj. 10, str. 666), a 21. septembra ona se preko r. Save
prebacila u istočnu Bosnu i ušla u sastav 16. NOU divizije (vidi tom
IV, knj. 18, dok. br. 80, 95 i 128; Hronologija, str. 565,

partizanskih akcija, koje su izvodile manje grupe, bilo je par puta da je Brigada kao cjelina ili bar bataljoni pristupali i izvršivanju zadataka. Ovakav život i djelovanje Brigade doveo je do toga, da se kod boraca u nedovoljnoj mjeri razvijao osjećaj odgovornosti, kao i osjećaj discipline. Sami rukovoditelji, vojni i politički, nisu imali sistematskog, pa čak ni češćeg i prisnijeg dodira s borcima, što bi nužno dovelo do pravilnijeg i potpunijeg oformljavanja Brigade kao jedinice NOV. Borci su dolazili u Brigadu dobrovoljno. No dolazak boraca povećavao bi se u momentima pojačane neprijateljske reakcije; međutim, skoro redovno, pošto bi se reakcija stišala ili pak pri većim pokretima, koje bi Brigada vršila s najnužeg svog terena, broj boraca bi opadao. Kako je cirkulisao priliv i odliv boraca u Brigadu najbolje svjedoči činjenica da je Brigada prilikom prelaska preko Save imala svega 10% od starih boraca, t.j. od onih koji su se nalazili u Brigadi kada je ona formirana. Ovi nedostaci i slab razvitak Brigade u odnosu na ostale jedinice naše Divizije dolazio je i usled toga što je Brigada bila dosta dugo odvojena od štaba Divizije i ostalih jedinica, tako da joj nije mogla biti pružena neposredna pomoć i kontrola, niti se koristiti općim planom rada kojim su se koristile ostale jedinice.

Pri prelasku preko Save Brigada je bila sastavljena od 4 bataljona, koji su ukupno imali oko 900 boraca. Bataljoni su imali 3 čete. U ovo ukupno brojno stanje računamo i diverzantsku grupu.

Po svom prelasku preko Save, Brigada se neko vrijeme zadržala na terenu oko Brčkog, odakle je formiran V bataljon ove Brigade — muslimanski. Ovaj bataljon imao je dvije čete, t.j. sveukupno 115 boraca. V bataljon se sada ne nalazi u sastavu ove Brigade, već je po naređenju štaba Divizije, a na zahtev III korpusa stavljen njemu na raspoloženje. U momentu odlaska iz naše Brigade V bataljon je imao znatno manji broj boraca, što je u stvari i diktovalo da se on prisajedinjuje nekoj muslimanskoj jedinici.

Prilikom formiranja V brigade ove Divizije, krajem novembra prošle godine, mi smo uputili jedan naš bataljon u sastav te Brigade.

Naša Brigada sada broji četiri bataljona od po tri čete, intendanturu, sanitet i tehničku četvu.

II.' STANJE PARTIJE

Brojno stanje Brigade jeste, na licu, 802 borca.

Broj članova Partije danas iznosi, na licu, 235. Broj kandidata, na licu, 74.

Brojno stanje SKOJ-a danas iznosi 186, na licu.

U momentu kada smo došli u Brigadu, partijska organizacija brojala je oko stotinu članova, što predstavlja 11% cjelokupnog broja ljudstva. Četna ćelija imala je od 5—7 članova najviše. Broj kandidata bio je nevjerovatno mali. Na pr. u jednom bataljonu bilo je svega 6 kandidata, dok u čitavom 1 bataljonu, u jedno vrijeme, nije bilo ni jednog jedinog kandidata.

*

Pored toga što je partijska organizacija bila brojčano mala, kvalitativno pak ona je bila nevjerovatno slaba. Po osjećanju odgovornosti, disciplini, političkoj izgrađenosti članovi Partije razlikovali su se veom'a malo ili gotovo nimalo od ostalih boraca. Po partijnosti, kao i po svemu ostalome i sami bataljonski biro i nisu bili ona osnovna pokretačka snaga, koja je stavljala u pogon čitav život i rad svoje jedinice. Slabost partijske organizacije dolazila je još i otuda, što su skoro svi članovi, pa i sami rukovodioci primljeni u Partiju tokom zadnjih mjeseci borbe. Većinu članova Partije sačinjavaju seljaci, dok je broj radnika veoma mali, a isto tako i vrlo ograničen broj intelektualaca.

Osnovna karakteristika partijske organizacije bila je ta što Partija nije bila rukovodeća sila. Partija nije uviđala probleme pred kojima je Brigada stajala, niti je pristupala njihovom rješavanju; ukoliko su problemi uopće i bili uočavani i riješavani, sve se to odvijalo u štabovima. Štabovi su prejahali Partiju. To se vidi i po broju održanih part'jskih sastanaka i po onome što se na njima rješavalo. Partijski sastanci održavani su i vođeni najprije veoma rijetko, a zatim nepravilno. Članovi su odlazili sa sastanaka bez prečišćenih pojmova o onome što treba da rade. Partijski sastanci završavali su se bez zaključaka iz kojih bi rezultirali stvarni zadaci pred kojima stoji partijska organizacija. Članovi Partije dolazili su na sastanke ne osjećajući gotovo ni najslabiju odgovornost za neizvršavanje zadataka i za svoj nerad. Nepravilnost postavljenoga rada vidi se i po tome što rad nije bio podijeljen po sektorima i članovi zaduženi konkretnim zadacima.

Pri ovakvom stanju partijske organizacije moralo se najhitnije pristupiti rješavanju osnovnih problema.

1. — Ostvariti rukovodeću ulogu Partije — organizaciono učvrstiti Partiju.

2. — Omasoviti Partiju.

3. — Teoretski uzdići članstvo Partije.

4. — Podići autoritet komandnog kadra.

5. — Ekonomski srediti Brigadu.

6. — Srediti sanitetsku službu.

U cilju ostvarivanja rukovodeće uloge Partije i učvršćivanja same partijske organizacije postavili smo, da se sva važnija pitanja, problemi i zadaci imaju pretresati i rješavati u Partiji, kao i redovno održavanje partijskih sastanaka. Pored toga svaki član je zadužen po konkretnom zadatku i jedanput nedeljno trebalo je da podnosi izvještaj o svome radu. Pored ovih redovnih sastanaka postavilo se održavanje kraćih sastanaka po aktuelnim pitanjima. Time se želilo postići rješavanje pitanja na vrijeme i pravilno.

Kvalitativna slabost partijske organizacije odražavala se i po kvantitetu. Slabo zapažanje, ocjenjivanje ljudi, interes o ljudima uopće u sredini u kojoj su se kretali, pokazuje da su članovi Partije malo bdili nad jednim od osnovnih pitanja naše Partije, nad njenim omasovljenjem. Pred članove Partije postavilo se najbrižljivije proučavanje njihove sredine, upravo, ovi su zaduženi da borce upoznaju i približe Partiji. Istovremeno pojačati rad sa kandidatima, koji je bio veoma slab i nepravilan, upravo se sa kandidatima nije ništa ni radilo. Održavanje praktičnih sastanaka, davanje konkretnih zadataka i prevođenje kandidata kroz najrazličitije forme rada, na osnovu čega bi se mogli ocijeniti i primiti u Partiju, kao i redovno održavanje teoretskih sastanaka, postavljeno je kao važan zadatak pred partijsku organizaciju.

Radi teoretskog uzdizanja članova postavljeno je redovno održavanje teoretskih sastanaka, na kojima bi se najprije proradio materijal o Partiji, jer članovi Partije, bar mnogi od njih, nisu bili upoznati ni sa osnovnim stavovima kao niti sa strukturom Partije.

Slab autoritet komandnog kadra, naročito nižeg, kočio je u mnogome vojno-politički razvitak Brigade. Podizanje autoriteta vojno-političkih rukovodioca postavljeno je kao hitan zadatak pred partijskom organizacijom. Živeći u specijalnim uslovima Srema, Brigada se po svom prelasku u Bosnu našla pred rješavanjem čisto ekonomskih pitanja. Pred partijskom organizacijom postavljeno je organizovanje ekonomskog života Brigade.

Isto tako kao što nije bilo ekonomskih organizacija, nije bilo ni sanitetskih, što se moralo brzo popraviti.

Ovim postavljanjem rada u Partiji po pitanju najosnovnijih problema, kao i nizom zadataka koji su svakodnevno rješavani, postignuti su izvjesni rezultati kroz kraće vrijeme, koji još uvijek nisu bili dovoljni, ali su govorili o stvarnom i pravilnom razvitku partijske organizacije.

No i pored svega stalno se provlačila slabost partijske organizacije, t.j. da se sa radom prestajalo u vrijeme većih pokreta, akcija i slično. Mlada partijska organizacija nije bila u

stanju da brzo svari ratni tempo rada, da radi u svim novonastalim uslovima primajući ih kao normalne.

Čak ni sami članovi štaba Brigade nisu živjeli dovoljno partijskim životom, jer se ni sastanci štabске ćelije nisu održavali redovno i pravilno. Taj nedostatak osjeća se još i danas.

U danima sređivanja vojno-političkog, kao i ekonomskog, Brigadu je zatekla Šesta neprijateljska ofanziva. Baš kroz samu ofanzivu ispoljili su se nedostaci i slabosti partijske organizacije. Partija se našla pred novim problemima:

- a) Uzdići borbenost kod boraca;
- b) Povratiti vjeru u Brigadu;
- c) Uzdići partijnost i osjećaj odgovornosti kod članova;
- d) Omasoviti Partiju;
- e) Pojačati SKOJ;
- f) Briga o ljudstvu;
- g) Odnos prema narodu.

Mada je dobar dio boraca — u međuvremenu imali smo prilive novih boraca — učestvovao u nekoliko većih akcija, kao što su napad na Bijeljinu,³ na Brčko,⁴ borbe s neprijateljem oko Brčkog, ipak Šesta ofanziva predstavljala je za Brigadu kao cijelinu nešto novo; to je bila prva opća ofanziva koju su jedinice proživljavale. Još nedovoljno očvrsla partijska organizacija u težim ekonomskim i vremenskim uslovima nije se potpuno snašla, što se odrazilo u pojavi gore navedenih problema, od kojih je jedan bio i izvjesno opadanje borbenosti kod pojedinih jedinica naše Brigade. Na pr. slučaj I bataljona na Kožusima i V bataljona na Sokolu.

Stalni nasrtaji neprijatelja, pogoršani ekonomski uslovi, veliki fizički napori i pogđjekoji momentalni neuspjeh uticali su, da se kod boraca pojavila izvjesna apatija i gubljenje vjere u Brig: 'u. U ovim teškim momentima i sami članovi Partije nisu bili na dostojnoj visini, što je govorilo o slabljenju partijnosti (jedan član Partije iz III bataljona je dezertirao). Sami bataljonski biroī nisu se dovoljno osjećali niti se snalazili. To nisu bila čvrsta rukovodstva, sposobna da rješavaju iskrsele probleme, sposobna da drže jedinice u rukama i da kanališu rad. Još i danas i pored učinjenog izvjesnog napretka bataljonski biroī ne izvršavaju potpuno zadatke pred kojima stoje. To još uvijek nisu rukovodeća tijela, koja djeluju kao cjelina — još uvijek je to skup sekretara svojih jedinica. I danas se još događa da biroī ne uviđaju goruća pitanja svojih jedinica, da bi na vrijeme i pravilno usmjerili svoj rad.

³ O napadu na Bijeljину, 23/24. septembra 1943, vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 28.

⁴ Napad je izvršen 19. oktobra 1943. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 95, 128, 129 i 213.

Brojno stanje partijskog članstvo još uvijek ni izdaleka ne zadovoljava, što govori da se sama partijska organizacija nije u potpunosti oslobodila onog uskog sektaškog stava.

Za vrijeme ofanzive i Skojevska organizacija pokazala je iste slabosti kao i Partija.

Kod naših partijaca još uvijek se ne osjeća dovoljno odgovornosti u odnosu na postavljene zadatke. Partijska organizacija nije još dovoljna kontrola u izvršavanju pred njom postavljenih zadataka.

Kroz ovaj period, period neprijateljske ofanzive, u koje je naša Brigada prošla kroz duže pokrete i ekonomske teškoće, ispoljila se kod članova Partije, kao i kod vojno-političkih rukovodioca nedovoljna briga o borcima. Ta nebriga najviše se izrazila u ekonomskom opskrbljavanju boraca, naročito u opskrbljavanju boraca u obući i odjeći, što je izazvalo izvjesno osipanje, i to najviše u našem I bataljonu, gdje su borci za vrijeme borbi s četnicima po Trebavi išli po snijegu i blatu potpuno bosi i tamo bili onesposobljeni zbog naglih oboljenja nogu, tako da je iz tog bataljona izostalo 82 borca izvan svoje jedinice.

Nešto uslijed pomanjkanja političke svijesti, a nešto uslijed teškog ekonomskog stanja za vrijeme Seste ofanzive, pojavili su se izvjesni istupi, koji se ne bi mogli okarakterisati kao pravilni odnosi prema narodu.

Uočivši sve gore navedene probleme, Partija je mobilisala sve svoje snage, pojačala svoju aktivnost, pojačala svoju budnost i time otklonila mnoge od novo iskrsljih nedostataka i za kratko vrijeme počela da ostvaruje svoju rukovodeću ulogu u Brigadi.

Danas su bataljoni naše Brigade osposobljeni za izvršavanje postavljenih zadataka no što je to prije bilo. To dokazuju zadnje borbe kod Gračanice. Ugled i vjera naše Brigade su porasli. Stepenn odgovornosti je porastao do te mjere, da se to vidi i u brizi o ljudstvu, kao i u izvršavanju zadataka. Spoljašnji izgled boraca naše Brigade — danas u Brigadi nemamo bosih — govori o tome. Naši borci danas su već shvatili što znači pravilan odnos prema narodu, što svjedoči činjenica da u zadnje vrijeme nema grubljih grešaka prema narodu od strane naših jedinica.

Na teoretskom uzdizanju partijaca unutar partijskih jedinica, a s obzirom na nizak nivo teoretske izgradnje, počelo se s proučavanjem osnovnog partijskog materijala, gdje je pored ostalog prorađivano: »O Partiji«, »12 uslova boljševizacije Partije«, »Kratki kurs za partijce i kandidate«, »Nacionalno pitanje«, »Seljačko pitanje« te članci iz posljednjeg broja »Proleter«. Proučavanjem materijala postiglo se to, da su

partijci stekli ono osnovno znanje i time se osposobili za daljnje samostalno prorađivanje drugog partijskog materijala, kojeg s većom lakoćom mogu već danas da razumiju. I pored postignutih rezultata u tom pogledu, ipak još nije teoretski nivo izgradnje partijaca ove Brigade zadovoljavajući, tako da se danas tome pitanju mora posvetiti najveća pažnja i produžiti u tome smislu, da bi osposobili za još samostalniji rad i shvatanje partijskih problema.

III. VOJNI RAD

Akcije koje je Brigada vršila u Sremu bile su manje više diverzantskog karaktera (dizanje pruga, paljenje žita, pored nešto manjih akcija).⁵ Prelaskom u Bosnu Brigada je stajala pred rješavanjem sasvim drugih zadataka. Pomanjkanje iskustva u narodu na veća mjesta i gradove ometalo je da se borbenost, koja je kod naših boraca bila na visini, koristi u pojedinosti. S druge strane, ono je prouzrokovalo prilično veliki broj gubitaka. Poseban nedostatak predstavljalo je neiskusno vojno rukovodstvo, što je uslovljavalo da naša Brigada nije bila u stanju da izvrši povjerene zadatke. Komandiri četa, pa čak i komandanti bataljona, bili su skoro redovno samo dobri borci, a ne rukovodioci svojih jedinica.

Potrebno je bilo pružiti potrebnu pomoć, kako rukovodiocima, tako i čitavim jedinicama, priči proučavanju osnovnih vojnih znanja svakog pojedinog borca. Iskustvo koje su naše starije jedinice, kao što su proleTERSKE brigade, već stekle, prenošeno je na naše jedinice. Pored toga jedinice su tokom borbe sticale vlastito iskustvo, čemu je naročito koristilo održavanje sastanaka, gdje se vršila analiza akcija. Isto tako održavani su sastanci s vojnim rukovodiocima, kako višim, tako i nižim, sa vodnicima i desetarima, gdje su prorađivane teme iz vojne nauke, odakle su saznavali nov način ratovanja. Jedan od važnijih zadataka bio je naučiti naše jedinice da se koriste manevrom i to baš u vezi sa novom vrstom zadataka, koji dotada nisu imali, a to je borba s četnicima. Pored toga naši vojni rukovodioci prolazili su kroz niže i više vojne kurseve, o kojima ćemo kasnije govoriti.

Danas naša Brigada počinje bivati sve više jedna borbeno jedinica, koja je već u stanju da rješava i teže zadatke, a koja ima uslov da se razvija i dalje.

IV. POLITIČKI RAD

Paralelno s vojničkim radom potrebno je bilo pojačati i oživiti politički rad. Mada su borci koji sačinjavaju naše je-

⁵ Vidi tom I, knj. 6, dok. br. HI.

dinice iskreni antifašisti, ipak je bilo još dosta nedostataka koje je trebalo otkloniti. Velika mržnja protiv okupatora poticala je više spontano, a manje iz političke zrelosti. Pomanjkanje discipline, drugarstva, koje nije bilo baš na zavidnoj visini, odnos prema rukovodiocima, odnos prema narodu, karakterišu političko stanje naših jedinica unazad nekoliko mjeseci.

I pored rada i izvjesnog napretka koji je otada učinjen, još uvijek nema one prave discipline, koja mora da karakteriše naše jedinice kao ni onog pravog odnosa prema rukovodiocima.

Pored rada na uzdizanju političkih rukovodioca od strane partijskih organizacija, poduzeto je podizanje svih političkih rukovodioca, kako bataljonskih, tako i četnih putem održavanja specijalnih sastanaka, namijenjenih političkom i teoretskom podizanju rukovodioca. Na tim sastancima posvećuje se velika pažnja upoznavanju političkih rukovodioca sa zadacima i ulogom komesara u našoj vojsci, kao i sa važnošću pravilnog shvatanja i primjenjivanja linije naše borbe, te sa velikom ulogom koju ima da odigra NOV, u prvom redu politički komesari, na učvršćivanju pozadinskih vlasti, dajući im punu podršku i pomoć u radu.

Veliki nedostatak u političkom životu i radu ove Brigade sastojao se u neodržavanju četnih i bataljonskih konferencija. Održavani su povremeno u neku vrstu bataljonski zborovi, no oni nisu nikako mogli da nadomjestе ovaj nedostatak. Pristupilo se održavanju četnih i bataljonskih sastanaka, pa čak u specijalnim uslovima i vodnih sastanaka. Na konferencijama se pretresala najaktuelnija pitanja, koja su se ticala jedinica, vršila se analiza akcija, tretirali odnosi boraca prema narodu, kao i sva momentano iskrsla pitanja. Pored ovih konferencija, sa borcima su održavani politički časovi, na kojima su prorađivane teme o aktuelnim političkim događajima, spoljnim i unutrašnjim.

U početku se osjećala velika oskudica materijala potrebnog za politički rad sa borcima, iz čega je proizilazila potreba za umnožavanjem već postojećeg, a i nabavke novog materijala. Time je u mnogome olakšan rad. Između ostalog umnoženo je slijedeće: »O Partiji«, »12 uslova boljševizacije Partije«, Strategija i taktika«, »O velikoj Oktobarskoj socijalističkoj revoluciji«, »O državi«, »O revoluciji«, »Ekonomski razvitak društva«. Pored toga svakodnevno izlaze »Vijesti«, a povremeno i »Radiokomentari«, u koje se unose najaktuelniji članci moskovskog, londonskog i radio »Slobodne Jugoslavije«. Ovi »Radiokomentari« unekoliko su nadoknađivali nedostatak brigadnog lista, koji se već nalazi u pripremi.

Na osnovu stečenog iskustva i novonastale situacije u našoj zemlji donijet je zadnjih dana plan rada, koji sadrži sedam tema i to: 1. — Postanak versajske Jugoslavije i njen slom« (dva predavanja); 2. — »Stvaranje i razvoj NOV i POJ«; 3. — »Nacionalno pitanje u Jugoslaviji i kako se ono rješava«; 4. — »Narodne izdajice«; 5. — »Stvaranje narodno-oslobodilačke vlasti do AVNOJ-a i poslije AVNOJ-a« (Stvaranje Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i posljednje odluke). Ove teme imaju se održati po ^im jedinicama ove Brigade i njima su zaduženi zato određeni drugovi, članovi Politodjela, politički komesar i zamjenik političkog komesara Brigade.

V. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Kulturni nivo boraca ove Brigade, ukoliko se odnosi na domaći odgoj i vaspitanje, je na zavidnoj visini, što svjedoči i broj nepismenih, koji je vrlo mali. I pored tako povoljnih uslova za razvijanje kulturnog rada nije se postiglo ni približno onoliko, koliko se moglo. Pored ostalih uzroka bio je i taj, što se za dugo vremena nije radilo planski i organizovano, jer nije postojalo kulturno-prosvjetnih odbora ni po bataljonima ni po četama, pa se nije moglo poduzeti nikakvo sistematskije vaspitavanje boraca u duhu narodnooslobodilačke borbe. Danas u svim jedinicama postoje četni i bataljonski kulturno-prosvjetni odbori, no oni se još uvijek dosta slabo osjećaju, obzirom na to, da ima i dosta materijala za prorađivanje i za prikazivanje. Unutar kulturno-prosvjetnih odbora postoje diletantske grupe, čitalačke grupe, koje su organizovane po desetinama, sektori za štampu, za prosvjetna predavanja, kao i za analfabetske tečajeve. Za posljednja četiri mjeseca izašlo je svega šest listova. Nedostatak ovih listova bio je taj, što u njima nije sarađivao veći broj boraca, već se ograničavalo na dopise nekoliko pismenih drugova. U zadnje vrijeme taj se nedostatak ispravio.

U početku je kulturno-prosvjetni rad imao više prosvjetiteljski karakter, dok je kasnije preobraćen u smjeru podizanja revolucionarnog i borbenog vojničkog duha. Kulturno-prosvjetni odbori, rješavajući postavljene zadatke, olakšavali su rad Partiji i vojno-političkim rukovodiocima. U posljednje vrijeme oživile su priredbe za narod, a također i za borce.

Općepolitički i kulturno-prosvjetni rad ove Brigade još stoji daleko od onog što bi mogao i bezuslovno trebao da postigne, s obzirom na povoljne uslove, no, on se nalazi na tom putu da se kroz postavljene planski rad i sistematsku potporu od strane Partije uzdigne na visini koja će zadovoljiti.

VI. SKOJ

Nedostaci i slabosti partijske organizacije najbolje su se odrazili na SKOJ-u, koji, iako brojčano jak, u momentu kada smo došli u Brigadu, nije se uopće osjećao. SKOJ nije bio rukovodioc čitave omladine, niti pak rezervoar i prava pomoć Partiji, niti pak pouzdan oslonac vojno-političkim rukovodiocima.

Između ostalih propusta i grešaka, razvitku i napretku SKOJ-a naročito je smetala krupna organizaciona greška — svaki omladinac koji bi došao u Brigadu postajao je automatski član SKOJ-a. Na taj način izgubila se potpuna rukovodeća uloga SKOJ-a. Kvalitativno članstvo SKOJ-a nije nikako zadovoljavalo, što je pri ovakvom stanju razumljivo. Bataljonska rukovodstva nisu svuda bila formirana, već su se sektori četnih aktiva nalazili na ličnoj vezi s bataljonskim rukovodiocima. Unutar samih aktiva rad nije bio pravilno postavljen; rad nije bio podijeljen po sektorima, niti su članovi bili zaduženi konkretnim zadacima. Sastanci su ličili na nevezane razgovore, na koje su članovi SKOJ-a dolazili ne osjećajući skoro nikakvu odgovornost. Danima su održavani monotono, dosadno i bez ikakvih rezultata. Skojevska organizacija nije se bavila aktuelnim problemima svojih jedinica. Cjelokupan rad nije bio centralizovan, jer nije dugo bio formiran ni brigadni komitet (15 IX 1943).

Rješavajući aktuelne probleme, Skojevska organizacija je postepeno jačala. Pošto je očišćena od onih članova koji nisu dalje smjeli da ostanu u njoj, koji su je razvodnjavali i spuštali sve niže, pristupilo se detaljnom upoznavanju članstva sa zadacima i ulogom SKOJ-a. Učvršćeni su bataljonski kao i brigadni komiteti. Sektori su prošireni i upotpunjeni, svaki član dobio je konkretni zadatak. Teoretskom podizanju poklonjena je mnogo veća pažnja.

Baš u vrijeme Šeste ofanzive ispoljili su se nedostaci kod Skojevske organizacije.

Težeći za bržim vojno-političkim izdizanjem naše Brigade, i Skojevska organizacija zakazala je međubrigadno takmičenje unutar naše Divizije, kao i bataljonško unutar Brigade, takmičeći se po slijedećim pitanjima:

1. — Koja će od naših jedinica nanijeti neprijatelju što više gubitaka sa što manje sopstvenih;
2. — Koja će naša jedinica održati više zborova, konferencija, priredbi, osnovati više naših organizacija na terenu kuda prolazi;
3. — Koja će od naših jedinica najprije likvidirati bosotinju;
4. — Koja će od naših jedinica najprije likvidirati nepismenost.

I pored toga što je takmičenje sprovedeno u teškim uslovima neprijateljske ofanzive, rezultati koje su pokazale jedinice naše Brigade su zadovoljavajući.

Danas mi imamo i pored nedostataka borbeni SKOJ. To je rezervoar Partije i njen oslonac.

No još uvijek SKOJ se nalazi pred krupnim zadacima, koje treba da riješava: 1. — Podići vojno-politički Brigadu do tog stepena, da bi naša Brigada pošla tragom najboljih jedinica naše vojske; 2. — Omasovljenje SKOJ-a (to nam je još uvijek krupan nedostatak, što svjedoči dobar broj omladine van SKOJ-a); 3. — Teoretsko podizanje cjelokupnog članstva, specijalno podizanje skojevskog rukovodstva; 4. — Osamostaljenje bataljonskih rukovodstava; 5. — Podizanje discipline i odgovornosti na najviši stepen.

Kao poseban zadatak postavlja se naučiti Skojevsku organizaciju rukovoditi utakmicom; danas se nastoji da se cjelokupan rad postavi na bazu takmičenja.

I pored toga što je Skojevska organizacija uspjela da prebrodi najkrupnije zapreke, koje su ometale njen pravilni razvitak, ipak još uvijek ima nedostataka, ali i dovoljno snage da ih uz pomoć Partije odkloni.

VII. POLITIČKO STANJE NA TERENU

Brigada se kretala uglavnom po terenu Majevice, Trebave i Posavine. Stanovništvo ovih krajeva je politički različito orijentisano. Inače u većini je to srpski i muslimanski živalj sa nešto malo katoličkog življa. Na ovom terenu narod je u izvjesnim krajevima pod uticajem četničkih elemenata,⁶ pa je i sam tako raspoložen, dok je po muslimanskim selima opredijeljen ili za nas ili za »zeleni kadar«, koji nije ništa drugo nego »povampirene ustaše«. Na srpski živalj, koji je četnički orijentisan, imaju pretežnog uticaja ekonomski dobro stojeći seljaci, dok na muslimanski, koji je zelenokadrovski orijentisan, imaju pretežno uticaja manje više školovaniji ljudi, koji okupljaju muslimanske mase na paroli »Spašavanje dina«, što im je u prvim danima u nekoliko bilo pošlo za rukom. Politička šarolikost narodnih masa Majevice i Trebave dovela je u prvom kontaktu naše borce do nepravilnih odnosa prema narodu, jer su oni donosili generalne zaključke i sudove o čitavom selu ili kraju. Nije se mislilo na diferencijaciju narodnih masa. Naročito se dešavalo dosta istupa prema muslimanskom življu, koji su dolazili uglavnom usled nepozna-

⁶ Na teritoriji Majevice — Trebave — Posavina delovao je Majevički četnički korpus. U njegovom sastavu bile su Majevička Semberska, Tuzlanska i Podrinska brigada (vidi Arhiv VII, BHV-11027).

vanja specifičnosti muslimanskog življa. Išlo se tako daleko, da se pokatkad zadiralo i u običaje Muslimana.

Zahvaljujući pojedinačnom partijskom radu i mobilizaciji ne samo Partije već i SKOJ-a te štetne pojave su uglavnom likvidirane, stanje je ozdravilo. Danas su odnosi naših boraca prema narodu manje više zadovoljavajući. Zelenokadrovski elemenat je uglavnom i vojnički i politički razbijen. Ovo se ilustruje i time što je mnogo zelenokadrovaca došlo svojim kućama i predalo nama oružje. U Posavini, pa i na Majevici raspoloženje narodnih masa mijenja se prema tome, da li se jedinice naše vojske nalaze u ofanzivi ili defanzivi ili pak, da li se naše jedinice duže zadržavaju u njihovoj sredini.

VIII. INTENDANTURA

Da bi se omogućilo pravilno funkcionisanje Brigade kao vojne jedinice potrebno je bilo organizovati i srediti ekonomski život cijele Brigade, t.j. formirati brigadnu i bataljonske intendanture. Brigada nije imala u početku svojih ekonomskih organizacija, pa ni potrebnog inventara. Partijska organizacija stavila je sebi u zadatak njihovo formiranje. Danas postoji brigadna intendantura, bataljonske intendanture te organizovani radni vodovi po bataljonima. Radni vodovi pored staranja o spremanju hrane za borce imaju svoje radione, opančarsku i obučarsku, a u početku radni vod intendanture imao je i radionu za pravljenje samara. Najveću poteškoću predstavljalo je nemanje iskusnih i dobrih intendantata, a naročito intendanta za brigadnu intendanturu. Intendanture su i pored svih teškoća sada u stanju da redovno snabdjevaju vojsku s hranom, pa i u toku Šeste ofanzive borci nisu osjetili oskudjevanje u prehrani, jedino što se osjetilo u većoj mjeri pomanjkanje odjeće i obuće. Borci dobivaju sada svakodnevno po dva obroka, ponekad i tri, tako da i ishrana zadovoljava, jer je i obilata, a i dobrog kvaliteta skoro redovno. Bosih u Brigadi nemamo, u pogledu odjeće danas stojimo mnogo bolje.

IX. SANITET

Reorganizaciji Saniteta također se pristupilo, jer se je u prvim akcijama koje je Brigada izvodila ispoljilo puno osnovnih nedostataka. Nije postojala brigadna ambulanta, niti je bilo pak pravilno regulisano brigadno, kao ni bataljonska previjališta. I pored pravilnog organizovanja sanitetske službe u Brigadi je ovaj rad za dugo zaostajao zbog nedostatka stručno obučenog sanitetskog osoblja. Taj nedostatak se još uvijek osjeća. Osnivanjem brigadne ambulante daje se mogućnost lak-

šem liječenju onim drugovima, kojima je potrebna kraća lje-
karska njega i odmor. Danas brojno stanje ambulate iznosi
23 bolesnika, u većini slučajeva oboljenja zbog prehlade. Bri-
gada ima ljekara, referenta saniteta, a po bataljonima i četa-
ma bataljonske i četne bolničarke. Zdravstveno stanje u na-
šoj Brigadi bilo je sve do zadnjih dana potpuno zadovoljava-
juće, dok se nije pojavilo nekoliko slučajeva pjegavog tifusa
(9 slučajeva). Opasnost od ove pojave najozbiljnije je shva-
ćena, kako od partijske organizacije tako i t>d vojno-politič-
kog rukovodstva uopće, našto su preduzete najenergičnije
mjere na suzbijanje ove bolesti.

X. KURSEVI

U cilju teoretskog podizanja vojno-političkih rukovodi-
oca održavani su u našoj Brigadi sve do početka Šeste nepri-
jateljske ofanzive partijski i vojno-politički kursevi. Održana
su tri partijska i 3 vojno[^]politička kursa. Na ovim kursevima
bilo je 112 slušalaca. Na partijskom kursu prorađivan je slije-
deći materijal:

- 1.— Razvitak društva (u dva predavanja),
- 2.— O Partiji,
- 3.— Organizaciono pitanje Partije,
- 4.— Strategija i taktika,
- 5.— O kadrovima,
- 6.— Nacionalno pitanje u svjetlu narodnooslobodilačke
borbe u Jugoslaviji,
- 7.— O SKOJ-u,
- 8.— O fašizmu,
- 9.— O SSSR-u.

Na vojno-političkom kursu prorađivane su teme:

Iz vojne nauke:

- 1.— Ratna služba,
- 2.— Borbena obuka,
- 3.— Čitanje karata i planova,
- 4.— Nastava gađanja,
- 6.— Borba pješadije s tenkovima,
- 7.— Taktika partizanskog ratovanja,
- 8.— Napad na naseljena mjesta,
- 9.— Odbrana iz vazduha.

Političke teme:

- 1.— O ratovima,
- 2.— O fašizmu,
- 3.— Nacionalno pitanje,

- 4.— Narodna vlast (NOO, AVNOJ),
- 5.— Narodne izdajice,
- 6.— O SSSR i Crvenoj armiji.

Kursevi su trajali po 12 dana, ukoliko nije bilo eventualnih smetnji. Na kursovima su uglavnom četni vojno-politički rukovodioci bili slušaoci, kao i partijci s perspektivom bržeg razvitka. Kursevi su pokazali dobre rezultate, naročito oni koji su se obavljali za vrijeme manjih pokreta Brigade. Momentano u Brigadi se ne drže kursevi, no kroz koji dan ponovo će otpočeti, kako partijski, tako i vojno-politički kursevi, koje će isto posjećivati niže vojno-političko rukovodstvo, kao i ostali partijci.

Pored kurseva koji su održavani pri našoj brigadi, naši vojno-politički rukovodioci odlazili su na više kurseve, koji su držani pri Glavnom štabu za Vojvodinu, kao i pri Štabu XVI NOU divizije.

Rezultati održanih kurseva, kako pri Brigadi, tako i van nje, bili su zadovoljavajući, što se odrazilo u podizanju općeg kvaliteta vojno-političkog rukovodstva; to se odražava još i u tome što je Brigada dala 4 brigadna rukovodioca, kao i niz bataljonskih vojnopolitičkih rukovodioca i komandi četa. Danas naša Brigada raspolaže s izvjesnim brojem rezervnog kadra, većinom nižih vojno-političkih rukovodioca.

Obzirom na sve poduzete mjere kao i na napredak koji je postignut bilo je potrebno učiniti izvjesne izmjene kako u bataljonskim rukovodstvima, tako i u samom štabu Brigade. Danas u samom štabu nema ni jednog od starih članova, što je iziskivala stvarna potreba, jer, s jedne strane nije bio učinjen pravilan raspored, t.j. drugovi nisu bili postavljeni na odgovarajuće dužnosti, pa prema tome nisu mogli ni da koriste, a niti pak da se i sami pravilno razvijaju, a s druge strane, u momentu kada je trebalo podizati i organizaciono sredivati mladu jedinicu, nije bilo mogućnosti podizati istovremeno i sam štab Brigade. Danas naš štab Brigade predstavlja čvrsto vojno-političko rukovodstvo koje je sposobno da i u najtežim situacijama rukovodi jedinicom.

Naša bataljonska, kao i četna rukovodstva učinila su dobar korak ka osamostaljenju u rukovođenju svojih jedinica i u snalaženju i u težim situacijama. Slučaj našeg II bataljona u borbi u Lohinji,⁷ III bataljona kod Orahovice,⁸ gdje je došla do izražaja samoinicijativnost i prodornost, kao i korišćenje manevrom pri razbijanju neprijatelja — jasan su dokaz o učinjenom napretku.

^{7, 8, 9} Reč je o borbama u drugoj polovini januara 1944 (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 129, knj. 22, dok. br. 28 i 88).

Četna rukovodstva, koja ranije nisu bila u stanju da rukovode svojim jedinicama, danas su sposobna da samostalno izvršavaju zadatke; slučaj II čete III bataljona, koja je kod Gornje Zelinje⁹ uspješno razbila brojnije četničke bande.

Na kraju, naše je mišljenje, da III vojvođanska brigada, pošto je učinila znatan napredak u vojno-političkom pogledu, ima svih uslova da, likvidirajući i zaostatke svojih nedostataka, stane u red naših najboljih jedinica. ^

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik političkog komesara
Buda Popović

Rukovodioc Politodjela
Bil.¹⁰

BR. 55

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 13. KRAJISKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 7. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I MORALNO-POLITIČKOM STANJU POSLE NAPADA NA BANJU LUKU'

ZAMJENIK
POLIT. KOMESARA XIII KNOU BRIGADE
7. II. 1944. g.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ²

Šaljem Vam izveštaj o stanju i radu naše Partijske organizacije u toku mjeseca decembra 1943. g. i januara 1944. g.

I.

Brojno stanje naše brigade iznosi po spisku 1.435, od kojih na licu 1.231 borac.

Partiska organizacija broji na licu 236 članova, a po spisku 276 članova. Partiskih kandidata ima 30.

U SKOJ-u je učlanjeno 241 omladinac, od kojih na licu ima 205.

¹⁰ Stjepan Debeljak Bil

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/41.

¹ U originalu napisano mastilom.

II.

U toku mjeseca januara brigada je imala potpun Polit, odjel koji su sačinjavali tri člana Divizijskog polit, odjela X. Divizije. Isti je u radu mnogo pomogao.

³

Za brigadnog rukovodioca SKOJ-a dobili smo od Oblasnog komiteta SKOJ-a druga Dušana Drobca.

Politički komesari bataljona su sposobni da vrše svoje dužnosti. Partijski rukovodioci u bataljonima su mlađi od komesara, vole da rade iako u radu nemaju dovoljno iskustva, sposobnosti i inicijative. Otuda velika potreba da se komesari bataljona što više angažuju u komitetima i da djeluju kao članovi komiteta. Fale nam četiri sekretara četnih ćelija. Komiteti su na putu izrastanja u prva rukovodstva. Komande četa su na vrlo niskom nivou i opšte političke i vojničke izgradnje. To su dobri borci — polupismeni seljaci ili sezonski šumski radnici.

III.

Partijski sastanci su održavani u glavnom redovno. Na njima su se rešavala sva pitanja i problemi iz života naših jedinica. U pravilnom uočavanju problema i pravovremenom reagovanju na iste nije se u potpunosti uspjelo po našim ćelijama. Familijarnost u velikoj mjeri sprečava pravilno izoštravanje kritičnosti. Opšta partijska mladost, velika politička i teoretska niskost čini slabu partijnost, sklonost uljuljkivanja i nemanja tempa u radu.

Teoriski rad u glavnom je obuhvaćao prorađivanje Rezolucije ZAVNOBIH-a, odluka drugog zasjedanja AVNOJ-a, Referata druga **Maršala Tita** i ostale naše štampe. Prorađen je i materijal o životu i radu **Lenjina** u vezi sa dvadesetogodišnjicom njegove smrti. Tom prilikom raspisali smo takmičenje po svim ćelijama za učenje napamet Zakletve koju je Staljin izrekao u danima velike žalosti za **Lenjinom**. Takmičenje će trajati do 20. februara, još je prorađivan Razvitak društva, Organizaciono pitanje Partije i teorija Partije.

Vodili smo kampanju za razbijanje VI neprijateljske ofanzive i za upoznavanje odluka drugog zasjedanja AVNOJ-a. U tom smislu održali smo bataljonske partijske konferencije. U tom smislu održali smo i dvije konferencije štabova bataljo-

³ Izostavljen je tekst koji se odnosi na kadrovska pitanja u ovoj jedinici.

na i štaba brigade i jednu konferenciju svih štabova i komandi četa, a jednu istu taku povodom akcije na Banjoj Luci.⁴

Pripremali smo akciju na Banja Luku. Svuda smo održali vanredne partijske sastanke, zatim konferencije svih štabova i komandi četa i na kraju kraće bataljonske konferencije samo po tom pitanju.

Rad partijskih organizacija poslije akcije na Banja Luku bio je uglavnom ispunjen analizama akcije i rešavanjem problema koji su se pojavili poslije akcije a od kojih su najvidniji bili dezerterstvo, padanje morala i slabljenje discipline poslije akcije, u glavnom smo obišli sve jedinice.

U vezi našega rada i u vezi poboljšanja situacije svi problemi su riješavani i sada se aktivno radi po svim sektorima. Iz te opšte aktivnosti samo treba još da se radi jedan sistem, plan rada. Sada smo u fazi pripremanja za proglašavanje takmičenja. Pripremanje će trajati do 15. februara.

IV.

VOJNIČKI SEKTOR

U toku decembra i januara naša brigada imala je više akcija na četničke grupe; dvije akcije na Han Kolima⁵ u kojima smo, u znaku razvijanja ofanzivnih akcija u vezi dnevne zapovesti druga Tita, ubili i zarobili komplet dvije satnije legionara, a pri tome smo imali tri mrtva i dvadeset četiri ranjena druga. Učestvovali smo u akciji na Banja Luku gde smo izbacili iz stroja oko 450 neprijateljskih vojnika i oficira, a mi smo imali 44 mrtva i 113 ranjenih drugova. Imali smo neke manje akcije na komunikaciji Banja Luka — Mrkonjić Grad u kojima smo spalili 8 kamiona, oštetili 3 tenka i izbacili neprijatelju iz stroja oko 50 vojnika i oficira.

U svim ovim akcijama mi smo ubili oko 305 neprijateljskih vojnika i oficira, a zarobili 296 ...

Mi smo imali 55 mrtvih i 152 ranjena druga. Među poginulim imali smo 13 članova KP a među ranjenim 25 članova KP.

Između ostalog ratnog materijala u toku ovih akcija zarobili smo 28 puško-mitraljeza, 5 teških mitraljeza i 2 teška bacača.

Naređenje za napad na Banja Luku naš štab dobio je od štaba IV Divizije. Između ostalog taj štab nam je podvukao

⁴ Opširnije o učešću 13. krajiške brigade u borbama u Banja Luci ridi tom IV, knj. 21, dok. br. 83.

⁵ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 205, knj. 22, dok. br. 42 i 93.

da Banja Luka mora pasti i da ostupanja nema. Mi smo to naređenje ,tako i svatili i u tome duhu pripremili sve rukovodioce, mobilisali Partiju i Skoj. Na partijskom sastanku naše štabske ćelije odlučili smo da partijskim putem uputimo da li je zbilja akcija na Banja Luci bila tako zamišljena i ako nije onda tražimo da nam se odgovori zašto je štab IV Divizije nama tako naređenje izdao. Ovo pitanje postavljamo zato što smatramo da nam nije takvo naređenje bilo izdato da ne bi smo imali ovoliki broj izbačenih iz stroja. Isto tako da nas je štab Divizije blagovremeno obavestio o dolasku pojačanja, isto tako mogli smo izbjeći velik broj žrtava. Po ovome molim Vas da nam odgovorite.

Za vojnički rad sa vodnicima i desetarima odredili smo po jednog vojnog instruktora pri svakom bataljonu. U vojničkom radu daju svoj udio drugovi iz štaba brigade putem pisмениh uputstava i putem konferencija štabova bataljona i komandi četa.

POLITIČKI SEKTOR

U duhu vođenja kampanje za razbijanje VI neprijateljske ofanzive i upoznavanje sa odlukama drugog zasjedanja AVNOJ-a održate su bataljonske konferencije uz prisustvo drugova iz štaba brigade i polit, odjela. U akciji na Banja Luci političko držanje naših boraca bilo je na visini. Nije za beležena ni jedna nepravilnost u odnosu na građanstvo. Krvava i teška borba u ovoj akciji koja se završila našim povlačenjem iz grada, a zatim brzi prodor neprijateljske motorizacije duboko u našu teritoriju momentalno nepovoljno se odrazilo na moral i disciplinu naših boraca. Svi su bili premoreni i naši rukovodioci nisu se znali snaći. Nije odmah borcima pravilno objašnjena akcija i neprijateljski prodor u našu teritoriju. Budući da je naša brigada bila zasićena masom boraca Mrkonjićkog sreza koji su videli u akciji na Banja Luci kako se lako može poginuti, fizički bili iznureni, a onda videli duge kolone neprijateljske motorizacije, a uz to čuli da su kod njihovih kuća došli četnici, i sve ih je to navelo te su počeli dezertirati iz naše brigade. U tome valu dezertiranja pobjeglo nam je 78 boraca, a među njima i četiri skojevca i jedan tek primljeni član KP koji je vršio dužnost polit, delegata voda. Pored ovih glavnih razloga koji su ih tjerali na dezerterstvo bilo je još i drugih, tako na primjer nije bio dobar odnos starih boraca prema novim; dolazili su borcima roditelji da ih vide poslije akcije na Banja Luci i isti ih nagovarali da beže iz naše vojske. Uхватili smo jedno pismo nekog četničkog saradnika koji piše svojim rođacima da bježe iz

partizana. Budnost prema svemu tome nije bila na visini. Jedan dio dezertera već se ponovo vratio u brigadu dok je jedan dobar dio u četnicima. Većinom su išli kućama i onda ih četnici mobilisali.

Održate su batalj[^]nske konferencije povodom dezerterstva opet uz prisustvo drugova iz štaba brigade i polit, odjela. Iste su koristile i u vezi sa propadanjem VI ofanzive, dezerterstva je nestalo.

Povodom dvadesetogodišnjice Lenjinove smrti održali smo isto tako bataljonske konferencije sa predavanjima o Leninu.

Sada smo održali političko savetovanje svih komesara i njihovih zamenika kao i političkih delegata iz čitave brigade. Savjetovanju je prisustvovao i komesar X Divizije.⁶ Između ostalog postavili smo i pitanje Kralja, monarhije, federacije, Narodne vlasti i utanačili sistem političkog djelovanja u vojsci i na terenu.

KULTURNO-PROSVETNI SEKTOR

U toku ovog vremena u našoj brigadi je radila kulturna ekipa X Divizije. U glavnom uspjela je da dadne priredbe po svim našim četama. Kulturni rad se u glavnom bio sveo na učenju nepismenih i spremanju nekih skečeva i horskih pesama. Rad na tom sektoru je sasvim skučen. Po našim jedinicama skoro nema ljudi na kojima bi se mogli osloniti za organizovanje kulturnog života. Spremamo usmene novine, šaljive večeri, čitalačke i prepisivačke grupe.

OMLADINSKI SEKTOR

U smislu priprema za II omladinski kongres, uz pomoć dvojice drugova iz Pokrajinskog komiteta SKOJ-a, određeni su svi aktivni i na kraju održana konferencija SKOJ-a u brigadi. Skoj je sad već organizaciono pravilno postavio svoj rad i samo ga treba stalno pomagati s obzirom da su rukovodioci Skoja na vrlo niskom i praktičnom i teorijskom nivou. Drug Drobac u dosadašnjem radu pokazao se aktivan i uz pomoć drugarice Jovanović,⁷ iz polit, odjela rad je u ovom periodu bio po ovom sektoru dosta živ.

V

Intendant naše brigade pošao je na kurs i tako intendanta nemamo, a uz to čitav naš intendantski kadar je slab.

⁶ DMITAR BAJALICA

⁷ ZAGA

Sanitetskog kadra isto nam tako fali, najmanje 30 stručnih bolničara.

Tehnička četa, koju sačinjavaju zaštitnica, vod za vezu i minerski vod, pravilno je organizovana.

Fali nam jedan daktilograf koji bi mogao hvatati vijesti i raditi na šapirografu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. polit, komesara,
Miladin Vujošević
Sego

BR. 56

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 8. FEBRU-
ARA 1944. OBLASNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA DAL-
MACIJU O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU U JEDINICAMA
8. KORPUSA¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Kopija

Na jednom mjestu treba
upozoriti gdje sam primi-
jetio.

T.²

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Primili smo nekoliko izveštaja od politodela i političkih komesara brigada VIII Korpusa. Izveštaji su, usled udaljenosti i neredovnih veza, stigli sa priličnim zakašnjenjem, a u međuvremenu su, verovatno, nastale mnoge promene u pojedinim brigadama. Ali, mi ćemo, ipak, na osnovu tih izveštaja i drugih činjenica, ukazati na izvesne nedostatke i greške u

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IRPT — Fond CK KPJ, 1944/43.

² Verovatno se primedba druga Tita (pisana rukom, latinicom) odnosi na izveštaje jedinica 8. korpusa Centralnom komitetu KPJ.

radu, kako i u vojnim jedinicama, tako i u partiskim organizacijama u vojsci i pozadini.

Ovo pismo neka vam posluži više kao opšta orijentacija za prilaženje pojedinim problemima i za njihovo pravilno rešavanje.

Pre svega, Oblasni komitet nije uspeo da, u svome radu, u celini ostvari rukovodeću ulogu na svim poljima svoje delatnosti. To se ispoljilo i u zapostavljanju pojedinih sektora partiskog rada i u odsutnosti brzog i energičnog reagovanja na greške nekih partiskih organizacija. Vaše udaljavanje od štaba korpusa i odlazak čitavog rukovodstva na otoke, bilo je ustvari udaljavanje od vojske i od rada na vojničkom i političkom učvršćivanju vojnih jedinica. Međutim, čišćenjem Dalmacije i drugih krajeva naše zemlje od italijanskih fašista, i ogromnim vojničkim i političkim uspesima Narodno-oslobodilačke vojske, stvoreni su povoljni uslovi za širu mobilizaciju novih snaga. Ta mobilizacija, sprovedena uglavnom na bazi dobrovoljnosti, najuspešnije je izvršena u Dalmaciji, gdje je samo za nekoliko dana formirano desetak brigada.³ To nam govori da je narod u kapitulaciji Musolinijeve Italije, prvog, najvernijeg i moćnog saradnika nemačkog fašizma, gledao ne samo pobedu naših velikih saveznika, nego i pobedu oružja slavne Narodno-oslobodilačke vojske. To je velikom delu našeg naroda ulilo veru u konačnu pobedu nad okupatorom i domaćim izdajnicima. I baš u Hrvatskoj, a naročito u Dalmaciji, mase počinju, jasnije nego ikad pre, shvatati da se samo oružjem mogu očuvati izvojevane tekovine, dobiti nove pobeде i postići konačno oslobođenje. Tako su naši borbeni redovi postali brojniji, — i to se naročito osetilo u porastu vojske, stvaranju novih brigada, divizija i korpusa.

Ali, daljnji razvitak vojnih jedinica pokazao je da naše partiske organizacije u Dalmaciji, uprkos dosta velikim uspesima u radu, nisu bile politički dovoljno sposobne, ni organizaciono pripremljene za nove i krupnije zadatke. Na pitanju uspostavljanja vlasti na oslobođenoj teritoriji, na pitanju organizovanja novih vojnih jedinica i rukovođenja otporom protiv neprijateljskog nadiranja na slobodnu teritoriju, na pitanju evakuacije naših ustanova, materijala i stanovništva, — došle su do izraza sve one slabosti, koje ranije nisu bile otkrivenе ni kod partiskih organizacija, ni kod pojedinih rukovodilaca. Dakle, mnoge partiske organizacije, naročito od onih u vojsci, nisu izdržale ovu tešku probu. U vezi sa ovim našim

³ Formirane su 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. i 13. dalmatinska brigada u sastavu 8. korpusa. O njihovom formiranju vidi tom V, knj. 19, dok. br. 185 (primedbu br. 26), knj. 20, dok. br. 69.

konstatacijama, navodimo samo najkrupnije propuste i greške:

a) Prilikom evakuacije oslobođenog Splita⁴ i drugih gradova izgubljen je skoro sav ratni plen, koji je, kapitulacijom fašističke Italije, pao u ruke Narodno-oslobodilačke vojske. Teško i lako oružje, odeća i obuća, motorizacija, životne namirnice i ostala sprema, — sve je to ili palo neprijatelju u ruke, ili je uništeno nesavesnim radom. Uzrok tome nije bilo samo nesnalaženje odgovornih drugova, njihova nebudnost ili vaša pogrešna perspektiva na »držanje Splita po svaku cenu«, nego i nekomunističko shvatanje kod pojedinih rukovodilaca da sve što je zaplenjeno u Dalmaciji pripada samo Dalmatincima. Tako se desilo da su se neke krajiške jedinice vratile iz Dalmacije bez naoružanja i druge ratne spreme, dok su magacini u Splitu bili dupkom puni. »Nije još izvršen pregled magacina i popis spreme«, — to je bio redovan izgovor druga Milića ...

b) Neprijateljski prodor u Livno ponovo je izneo na površinu sve slabosti — krajnju nebudnost i birokratski odnos rukovodećih drugova prema svome poslu i prema odgovornosti pred partijom i narodom.⁵ Usljed pustog birokratizma drugova iz Korpusa, mi smo izgubili u Livnu, pored ostalog, i nekoliko članova Okružnog komiteta, a u Glamoču — nekoliko magacina s hranom i drugom spremom.

c) Kad je reč o stanju partiskih organizacija, o radu i kvalitetu rukovodećih kadrova, ne može se preći ni preko činjenice da je XX Divizija zadnjih dana, u vrlo kratkom razmaku vremena, dozvolila da je neprijatelj dvaput iznenadi, pri čemu je imala znatne gubitke ne samo u materijalu, nego i u ljudstvu. Pored toga, što nam je zarobio i ubio izvestan broj boraca, među kojima i nekoliko rukovodilaca, neprijatelj nam je zaplenio arhivu, oružje i drugu ratnu spremu.

d) Po ovim, kao i po mnogim drugim greškama, koje često mogu biti i sudbonosne za opstanak i razvitak jedne vojne jedinice, Oblasni komitet — kao najodgovornije partisko rukovodstvo — nije poveo ni istragu, a kamo li da je obavestio svoje nadležne forume. A sama ta činjenica već je dovoljna, da izvedemo zaključak da Oblasni komitet nije ni obavešten o svemu onome što se oko njega dešava.

⁴ Partizanske jedinice su napustile Split 27. septembra 1943 (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 170, 175, 180, 191, 254 i 256).

⁵ Pošto su nemačke jedinice 5. decembra 1943. ušle u Livno, jedinice 3. proleterske krajiške brigade i jedinice 3, 4. i 6. dalmatinske brigade 9. divizije izvršile su tri neuspešna napada na neprijateljski garnizon u Livnu: 7/8, 15. i 17. decembra 1943. Detaljnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 109; tom V, knj. 22, dok. br. 54, 99 i 134.

Sve to postavlja pred Oblasni komitet zadatak, da učini odlučniji korak ka konsolidovanju prilika u svim partiskim organizacijama, a naročito u organizacijama u vojsci. To znači, da težište rada mora biti vojska: učvrstiti partiske i omladinske organizacije, razviti do maksimuma njihovu budnost, svestrano ih osposobiti za izvršivanje najtežih zadataka. Jedna od glavnih odlika naših organizacija i rukovodioca mora biti: brzo i energično reagovanje na sve pojave koje se zbivaju u sredini gde žive i rade. — A, iznad svega, t⁴čba — pravilnim radom i uočavanjem najboljih i borbom najproverenijih boraca — povećati broj članova partije, jer je njihov broj, u odnosu na ukupno brojno stanje brigada, veoma mali. Pri ovome ne treba izgubiti iz vida da je ogromna većina boraca — sem jednog dela novomobilisanih čiji broj, istina, ne treba potcenjivati — svesno i iskreno pristupila narodno-oslobodilačkoj borbi.

Još nekoliko napomena:

1. Skoro sve brigade VIII Korpusa sastavljene su iz jezgra starih boraca i, daleko većeg, broja novomobilisanih vojnika. Ta dva dela nisu, dosadašnjim radom, sjedinjena u jednu čvrstu celinu. Ovu podvojenost — kako u stepenu političke svesti i odanosti, tako i u vojničkoj spremnosti i disciplinovanosti — treba što pre likvidirati intenzivnim političkim radom, energičnom vojnom obukom, pravilnim odnosom starešinskog kadra prema borcima i negovanjem toplih drugarskih odnosa borca prema borcu.

2. Tvrdnja da je u brigadama »vojnička disciplina i borbenost na visini« — ne bi se mogla uzeti kao tačna. Ustvari, to se može reći samo za onaj deo starih boraca, proverenih i očeličenih u teškim borbama, obogaćenih iskustvom i veštinom ratovanja. Činjenica da u brigadama najviše ginu rukovodioci i stari borci, najbolje potvrđuje da postoji oštra razlika između starih i novih boraca. Vojni i politički rukovodioci, skupa sa starim borcima, treba da budu u borbi primer novim borcima, ali oni moraju takođe i primerno raditi na prevaspitavanju novih boraca.

3. Sa ovim pitanjem usko je povezana i pojava dezerterstva u brigadama. Osipanje brigada treba energično zaustaviti, u prvom redu vaspitnim radom, a onda i vojnim, disciplinskim merama. U jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske, od' koji gotovo ni jedna više nije vezana isključivo za »svoju teritoriju«, kao npr. partizanski odredi, treba obavezno razvijati i gajiti kult svesne i dobrovoljne discipline svih boraca. Nosioći ove nove i razumne discipline moraju biti, u prvom redu, vojni i politički rukovodioci, a naročito članovi naše Partije.

Pošto mnogi begunci iz brigada odlaze u »svoje odrede« ili — što je isti slučaj — u brigade njihovog kraja, ovo pitanje treba oštro postaviti pred štabove onih jedinica koje redovno prihvataju i zadržavaju pribeglice. Ovakvu praksu treba odmah iskoreniti, a štabove i pojedine rukovodioce koji je podržavaju — pozvati na odgovornost.

4. Disciplina, red i vojničko ponašanje moraju zavladata u svim jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske, i to u svakom pogledu, — jer je i to garancija za postizanje uspeha u našoj svetoj borbi. Treba udariti najoštrije po onima koji ruše disciplinu sa izgovorom »mi nismo buržoaska vojska« i time, ustvari, šire demoralizaciju i slabe udarnu snagu jedinice.

5. Oblasni komitet mora se energično založiti, i svojim uticajem i svojim radom, u iskorenjivanju lokalpatriotizma, kao nezdrave i štetne pojave, tuđe komunistima i narodnim borcima. U pojedinim bataljonima, brigadama i divizijama — a naročito oko štabova — vrlo često dolazi do prigovora na račun postavljanja drugova Crnogoraca, Srbijanaca ili Krajišnika za vojne ili političke rukovodioce. To je, međutim, samo jedan vid lokalpatriotizma kod Dalmatinaca. U proglasu naših umetnika i naučnika iz Dalmacije čak se ne vidi da je Dalmacija hrvatska, a da i ne govorimo o drugim pogreškama. Vaša intervencija po ovom pitanju, i vaša pomoć politodelima i ostalim političkim i vojnim radnicima, mora biti što hitnija i što efikasnija. Jedinstvo vojske ima se čuvati kao ženica oka. Treba nemilosrdno udariti po onima koji ga narušavaju.

6. Još jednom o pitanju broja članova partije. Kao primer brojčane slabosti partiske organizacije u brigadama, uzećemo Prvu dalmatinsku brigadu, koja ima dvaput veći broj članova partije, nego i jedna druga brigada. Partiska organizacija ove brigade, koja broji ukupno 1404 borca, danas ima 210 članova i samo 69 kandidata. Međutim, ova brigada je najstarija jedinica VIII Korpusa. Njeni borci prošli su Četvrtu i Petu neprijateljsku ofanzivu, stekli veliko borbeno iskustvo i postali čvrsto jezgro, sposobno da primi i prevaspita veći broj novih boraca. Bilo bi i pogrešno, i nepravedno prema takvim borcima, zatvoriti tako čvrsto pred njima vrata naše Partije. Ne zaboravite, da Prva i Druga dalmatinska brigada moraju biti nepresušni izvor vojnih i političkih kadrova za ostale novoformirane jedinice u Dalmaciji. Nužno je, znači, posvetiti više pažnje teoretskom podizanju partiskih kadrova.

7. SKOJ-evska organizacija u brigadama, usled svoje neaktivnosti i sektaškog odnosa prema mnogim hrabrim i odanim mladim borcima, nisu postale žarište čitave omladine.

Partija mora ukazati više pomoći SKOJ-u, da bi on postao masovna organizacija, kadra da okuplja, predvodi i vaspitava ostalu omladinu. Takvu pomoć partija je dužna našoj herojskoj omladini.

8. U podizanju kulturnog i političkog nivoa naših boraca štampa ima ogromnu ulogu. Izdavanje četnih, bataljonskih i brigadnih listova koristiće utoliko više, ukoliko je u njihovom uređivanju sigurnije obezbeđena ne ^arao kontrola, već i pomoć odgovornijih i sposobnijih drugova. Osim toga, borci i narod treba da budu svakodnevno upoznati s najnovijim političkim i vojničkim događajima kod nas i u svetu.

Uzgred vam skrećemo pažnju na »Omladinsku iskru«, br. 2—3 koji nam je ovih dana došao do ruku. Tamo su mnoge stvari postavljene pogrešno, — naprimer odnos između omladine i narodno-oslobodilačkih odbora, gde izbija na videlo potpuno neshvatanje NOO kao narodne vlasti i — omladinski avangardizam. Način pisanja u »Omladinskoj iskri« potpuno je tuđ omladini koju vaspitava naša Partija ... i potseća na staro, davno preživelo vreme, kada su razni književni dekadenti trovali nove generacije. Po ovome sudeći, rekli bismo da ste pravilno vaspitavanje omladine, kao i agitaciju i propagandu, dobrim delom prepustili teoretski slabim i idejno neproverenim ljudima.

9. Po pitanju rada među ženama uopšte, poslali smo vam naš cirkular.⁶ Ovde naglašavamo samo to, da odnos prema ženama—borcima mora biti u svakom pogledu pravilan i drugarski. Ali, ne sme se dopustiti da u naše redove stupe i one žene koje su bile sumnjivog morala i neproverenog držanja u okupiranim gradovima.

Na kraju, drugovi, još nešto. Vi se nalazite na prostoriji sa koje imamo kontakt sa inostranstvom,⁷ i od vas i vašeg rada zavisi kakav će ugled uživati naša vojska i kakav će utisak o njoj steći naši saveznici. Zato je svaki borac, svaki oficir, koji dolazi u dodir sa stranim licima, obavezan da dostojno reprezentuje našu vojsku, a time i naš narod. Da bi se to postiglo, treba svakog našeg čoveka učiti beskrajnoj vernosti svome narodu i vaspitavati partiske organizacije na budnost prema svim pokušajima ma kakvog rada koji bi sada ili u budućnosti štetio našem narodu.

⁶ U januaru 1944. je Centralni komitet KPJ uputio partijskim rukovodiocima direktivu o radu i organizaciji AFŽ-a (vidi Arhiv IRPJ — Fond CK KPJ, 21/44).

⁷ Misli se na jedinice 8. korpusa koje se nalaze na o. Visu.

Razradite ovo pismo i napišite cirkular svim vašim organizacijama u vojsci i pozadini.

Kad budete stigli kod štaba korpusa, zakazaćemo sednicu Ob. K-a, na koju će doći i jedan drug iz CK.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

8 februara 1944

Dostavljeno: Oblasnom komitetu KPJ za Dalmaciju
Centralnom komitetu KP Hrvatske
Političkom komesaru VIII Korpusa — lično

Pročitao 17. II 1944. Cr.⁸

BR. 57

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 7. NOU DIVIZIJE OD
8. FEBRUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA
NOVJ O MOBILIZACIJI I POLITIČKOM STANJU NA OSLO-
BOĐENOJ TERITORIJI BANIJE¹

ŠTAB
VII. UDARNE DIVIZIJE IV. KORPUSA N.O.V.
JUGOSLAVIJE
Br. 58/44.
Dne 8. 11 — 1944

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE.—

Jedinice naše divizije raspoređene su još uvijek u cilju da svaka od njih dobije jedan kratak odmor kojim bi svaka sredila momentalno svoje vojno-političko stanje.² To je po dogovoru sa štabom Korpusa i premda je naglašeno da to što prije učinimo ipak još do danas IV. brigada nije dobila taj odmor. Smatramo da zadaci koji stoje pred divizijom neće ni dozvoliti da ona dobije poseban odmor već, prema uputa-

⁸ Primedbu napisao Sreten Žujovlć Crni.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—15, k. 813 A.

^{1 i 5} Te jedinice su tada bile na prostoru Gline (vidi dok. br. 16).

ma, još dok vrši mobilizaciju (to nije tako naporan posao) ona treba da se razuši i tome si. Položaji koje jedinice kontrolišu i dalje nisu naporni ni teški, započeti rad na odmoru oko sređivanja istim tempom jedinice žele a i provode. Neprijatelj ne vrši ispade a štabovi koriste i dalje vrijeme za rješavanje svojih vlastitih problema. U glavnom primjećuje se a i osjeća se živost i rad po jedinicama. Milo je borcima što su dobili izvjestan odmor i predah poslije pada Gyne.¹ I u ovome vide oni rezultat svojih napora i borbi. Ta činjenica da neprijatelja više nema u Glini ima svog uticaja na opšte političko stanje na Baniji. Nastojaćemo da u najkraćem vremenu sve jedinice ma na koji način dožive taj odmor na kome će se trebati izvršiti prelom u pogledu daljih borbi i političkog rada.

Kakovo je političko stanje u našim jedinicama dobili ste najbolji utisak na partijskoj konferenciji naše divizije.' Zato mi ne namjeravamo to sada u ovom prvom izvještaju poslije reorganizacije u diviziji da podnosimo. Međutim u koliko se ukaže koji problem i u koliko budemo trebali pomoć izvjestićemo vas i prije nego što je to vremenski određeno za političke izvještaje. Sve smo preduzeli za popravku stanja po svim pitanjima u našoj diviziji koja traže pojačani rad a kontrolu naročito. Plan po kome će se trebati odvijati politički rad i direktivno pismo mi smo napisali i jedan primjerak od toga šaljem vam na uvid.¹ O uspjesima rada redovno ćemo vas izvještavati.

Sigurno vas interesuju neka konkretna pitanja koja ste i postavili pred naš štab prilikom posljednjih razgovora. Dali ste nam u zadatak da dezertere što prije prikupimo. Nakon konferencije sa predstavnicima antifašističkih organizacija i drugova iz OK osjeća se saradnja baš po ovome pitanju prikupljanja dezterera. Vodi se oštrija kampanja i mi se nadamo da će tom saradnjom vojske i pozadine dezterstvo kao pitanje biti prilično riješeno. Svakim danom javljaju se ti drugovi u svoje jedinice. Dosada javilo se u svaku brigadu preko 100 drugova, onih koji su za vrijeme VI. ofanzive napustili svoje jedinice. U razgovoru s tim ljudima može se konstatovati da je kod većine nastupio strah da će divizija pod pritiskom neprijatelja morati krenuti na daleki put. Iz straha pred poteškoćama koje su redovno na takvim putevima a inače bili su prilično mnogi slabo odjeveni, pod takvim dakle uslovima odlazili su oni svojim kućama. Oni su sobom odnosili i oružje. Danas nije rjetkost da se takvi vraćaju potpuno opremljeni vojnički. Ti se drugovi osjećaju krivima. Sami traže kaznu.

* Vidi dok. br. 34.

⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

Može se reći da će kroz kratko vrijeme i ostali doći u svoje jedinice. No dezerterstvo je ipak problem i to nije mala opasnost, pogotovo kad je taj problem povezan sa ostalim slabostima našeg rada. Uočavamo da je ta pojava naslonjena jako na četništvo koje ne miruje i koje kao naša prva opasnost na Baniji dosta radi da nam što jače raspe jedinice. Objektivne okolnosti su tu, pojačani rad treba povesti i taj problem će biti riješen.

Kao najvažniji zadatak dobili smo da iz novo-oslobođenih sela popunjujemo brojno stanje naše divizije. Prema postavljenom planu sa drugovima iz pozadine mi smo pitanju mobilizacije prišli najodlučnije. Poklonili smo naročiti pažnju da se za tu akciju pripremi IV. brigada. Međutim smatramo da nijesmo najbolje ocijenili situaciju u ovim oslobođenim selima, te da smo zbog toga postavili i suviše veliki procenti koji nije moguće mobilisati, tome ima više razloga. Trebalo je izdati poziv manjemu broju po opštinama pa da bi se prišlo i onoj drugoj mjeri prisilne mobilizacije. Ali kad smo pozvali veći broj koji nije bio pripremljen da krene u vojsku, konfiskacijom i ostalim represivnim mjerama taj rad nijesmo produžili. Na taj način pitanje mobilizacije nije jednostavno. Sad mu prilazimo drukčije, onako kako je to jedino i najpravičnije. Politički radnici dobiće pomoć a IV. brigada ostaće i dalje na tom terenu s tim, da ljudi dobrovoljno polaze u vojsku. Do sada uspjeli smo mobilisati svega 50 ljudi koji se nalaze u blizini našega štaba. S njima radimo vojnički i politički i kroz kratko vrijeme biće upućeni u sastav svoje brigade.

Osjećamo potrebu da izvedemo jednu akciju, tu mogućnost biramo, jedinice se u tome smislu i pripremaju.

Možda vas interesuje kako su borci i rukovodioci primili i gledali na reorganizaciju koju je naša divizija pretrpila. Objektivno mišljenje ne možemo vam još uvijek reći, niti je to u pravoj svjetlosti moguće doznati. Kao što smo vam javili učinjene su po našem mišljenju potrebne reorganizacije u brigadama i bataljonima. Može se reći da to borci gledaju i prate. U budućem izvještaju biće više o tome jer stvarno ima izvjesnih mišljenja i pojava koja se pojavljuju za vrijeme samih izmjena.

Dulje smo razmišljali o komesaru naše IV. brigade. I na osnovu mišljenja divizijskog komiteta i našega štaba dali smo predlog vama da druga Jandrića⁶ premjestimo za komesara brigade van Banije ...

Druga Borojevića Branka predlažemo za komesara I. brigade jer prema razmatranju najzgodnije je da on pođe u tu

• Dušan

brigadu. Druga Kneževića⁷ prema tome treba prebaciti u III. brigadu, upravo on je i primio dužnost druga Bobetka.⁸ Drug Bobetko već se nalazi u IV. brigadi.

Naš štab pomalo ulazi u posao. Nije lako, jedinica je velika ali posao će se morati čvršće i sigurnije u ruke uzeti. Do sada možemo reći da se ulazi u posao. Predloge za popunu štaba mi smo vam poslali i očekujemo da vi naredbom predložene drugove postavite pa da bi rad mogao stvarno organizovanije teći.

Do sada poslije partijske konferencije naše divizije nije bilo ništa novo ili naročito, te prema tome naš izvještaj drugo ništa ne može ni sadržati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Uroš Krunić

M. P.

BR. 58

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 8. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O BROJNOM STANJU ČLANOVA PARTIJE I O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU U JEDINICI¹

ZAMJENIK POLITKOMESARA II. UDARNE BRIGADE
VIII. DIVIZIJE NOVJ
8. II. 1944 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi,

Naša Brigada broji na licu oko 950 boraca, od toga 215 članova K.P., 108 kandidata i 154 skojevca.

⁷ Milan

⁸ Janko

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRPH, film br. 36/246—247.

Brigada se nalazi u posljednje vreme neprekidno u borbama na terenu Gornje Dubrave — Bosiljevo.²

Rad po sektorima

Partijski sastanci radni održavani su redovno, ali nisu pravilno rukovođeni, jer se na njima nije uočavalo sve nedostatke i nije se prilazilo njihovom odklanjanju i zbog toga je stanje u čitavoj Brigadi popustilo. Teoretski sastanci uopšte nisu održavani usljed pomanjkanja vremena, a nije se ni posvećivalo dovoljno pažnje teoretskoj izgradnji naših partijaca. Održane su konferencije sa svim partijcima u II. i IV. bataljonu na kojima su pretrešeni svi nedostaci i postavljeno pred sve partije da se isti odklone. Na tim konferencijama malo su uzimali učešća u diskusiji vojni rukovodioci, iz čega se vidi, da je kod njih dosta malo interesovanja za partijski rad, a zbog slabog teoretskog znanja proističu ove stvari. Postavljeno je pred sve partije da se mora posvetiti više pažnje teoretskoj izgradnji partijaca, da bi se postiglo partijnost i osjećaj odgovornosti. Partijska disciplina kao i osjećaj odgovornosti vrlo je slaba. Partijski rukovodioci u bataljonima dosta su dobri, dok partijski rukovodioci u četama često se puta mjenjaju usljed izbacivanja iz stroja u borbama ili obolevanja, njima manjka teoretsko znanje.

Politički rad u posljednje vreme zaostao je usljed pomanjkanja vremena pa se nije moglo dovoljno raditi niti sa borcima niti sa političkim rukovodiocima. Politički rukovodioci u četama u većini su slabi i ne umiju da se snađu u raznim momentima i da priđu pravilno borcima. Poduzete su mjere da se politički rad pojača i da se znanje političkog kadra izdigne. U posljednje vreme kaznili smo tri politička komesara četa sa isključenjem iz partije i lišavanjem oznake zbog ličnih grešaka. Politička svijest kod naših boraca prilična je ali političko znanje je dosta slabo. Vojnički rad u posljednje vreme nije zadovoljio, većina vojnih rukovodioca labavo se odnosi na pram naređenja i nemaju osjećaja odgovornosti. Bilo je labavih odnošenja od strane Štaba Brigade napram neizvršenih naređenja, a u posljednje vreme Štab Brigade je osakaćen pošto su članovi Štaba sem komandanta Brigade i zamjenika komesara bili u rashodu, pa nijesu mogli dovoljno da dadu nižim štabovima i da ih kontrolišu. U operacijama koje su vođene u posljednje vreme bilo je dobrih uspjeha, ali se uočilo i niz nedostataka. Uzete su potrebne mjere da se svi nedostaci odklone i da se stanje po tome sektoru popravi da bi Brigada

- i ⁵ O rasporedu 2. brigade i borbama koje je vodila vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 53 i 69.

mogla da izvršava vojničke zadatke koji se pred nju budu postavljali. Vidilo se da nema samoinicijative u rukovođenju sa jedinicama. Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi u posljednje vreme nije zadovoljio, a malo mu se je poklanjalo pažnje. Pоставili smo pred sve partijske organizacije da ovome sektoru rada posvete najveću pažnju da bi se taj rad pokrenuo.

Skojevske jedinice održavaju redovne radne sastanke dok teoretske ne održavaju. Partijske organizacije ukazuju pomoć skojevskim organizacijama preko svojih banova koji rade u skojevskim organizacijama. Skojevski rukovodioci dosta su slabi a isti se eto menjaju pa im se ne ukazuje dovoljna pomoć i ne mogu da odgovore svojim zadacima. Brigadni komitet Skoja pored svih napora i pomoći koje su mu pružane još nije postao rukovodioc omladine u Brigadi.

Naša Brigada u poslednje vreme nalazila se na sektoru Bosiljeva gdje je narod pretežno hrvatski ali usljed situacije koja je bila na sektoru Karlovac — Ogulin Brigada nije mogla da izvrši svoj zadatak koji je pred nju bio postavljen, a to je vojničkim i političkim radom na onome sektoru omogućiti mobilizaciju Karlovačkom odredu. Politički je vrlo malo rađeno sa tim narodom od strane naših jedinica. Narod na ovome sektoru u većini, je prijatelj Narodno-oslobodilačke borbe i voli Narodno-oslobodilačku vojsku i daje za istu pomoć u svim pogledima ali se teško odaziva u Narodno-oslobodilačku vojsku. Klika oko Mačeka ima uticaja na ovome sektoru a naročito se zapazilo mnogo pričanja naroda o Englezima i njihovom dolasku. Veza između partijskih organizacija sa ovoga terena i iz naših jedinica bila je vrlo dobra.

U poslednje vreme stanje odjeće i obuće se popravilo jer smo nešto zarobili u borbama, a nešto se je dobilo od Saveznika. Prehrana boraca vrlo je slaba pošto je tablica sledovanja vrlo mala i nedovoljna za naše borce koji imaju ovako velike napore.

U poslednje vreme bilo je dosta razboleivanja od prehlade, dok drugih oboleivanja nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav.
Sekretar:
R.⁴ Zrinjanin

⁴ Rade

BR. 59

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA KPJ 6. LIČKE NOU
DIVIZIJE OD 9. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITE
TU KPJ O BROJNOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGA-
NIZACIJE U BRIGADAMA¹

DIVIZIJSKI KOMITET
VI LIČKE DIVIZIJE

Izveštaj o stanju i radu od 26 / do 9 II. 44 god.

Prilog: Pismo Diviz. kom.^{1'}

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

I

Jedinica	p. članova	kandidata	OPŠTE
I			
Brigada	283	59	U našoj Diviziji partijsko član-
II			stvo je u većini mlado, sa malo
Brigada	250	40	iskustva u radu, sa niskim nivoom
III			partijskog znanja, ali odano Partiji
Brigada	223	42	i našoj borbi.
Ostale			U pogledu prijema novih čla-
jedinice	86	15	nova čest je slučaj sektašenja.

Partijski rukovodioci i rukovodstva takođe imaju malo iskustva u radu, a često i nedovoljno poznavanja opštih osnovnih pojmova. To čini da se javljaju iste organizacione greške u radu, ili pak da se pored mnogih važnih problema prođe da se ovi i ne uoče. Više su se naše partijske organizacije bavile svojim, *specijalnim, partijskim radom, nego svakidannm važnim* problemima koji su se javljali u vojsci. Takav rad omogućio je, da se mimo part. jedinica dešavaju mnogi događaji gdje je trebala neka hitna intervencija. Tako sve part. jedinice I brigade nijesu mogle uočiti da zbog slabog starešinskog kadra, zbog vojničkih neuspjeha, pada moral i borbenost bataljona i si.

Partijski sastanci su glomazni i dugi, često sa po 7—3 tačaka po kojima se podnose razni izvještaji: o higijeni, intendanturi, obav. službi i slično. To su bili istovremeno i sektori rada. Tako su se partijske jedinice davile pod bremenom mnogih sitnijih stvari koje bi trebali rešavati sami štabovi

¹ Original (pisan rukom, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/45.

⁵ Redakcija nije pronašla to pismo.

i komande. *Ti se nedostatci i greške otklanjaju.* Potrebno je učiniti da naše partijske jedinice budu istinska rukovodstva u životu i radu vojske.

Teorijski nivo i rukovodioca i članstva je nizak. Dati plan teorijskog rada je dobro primljen i odvija se, ali je neophodno ukazati mnogo pomoći u obradi pojedinih tema i savlađivanju opštih pojmova.

Jedan od problema je i nedostatak partijskog materijala.

STANJE DIVIZIJE

I brigada

Stanje ove brigade momentalno je najvažniji problem u Diviziji. Tim problemom se je bavio i Divizijski komitet na svom sastanku 26/1, i priloženo pismo upućeno partijskim organizacijama pisato je na bazi nedostataka i stanja ove brigade, većinom.

Brigada je zbog vojničke nebudnosti i nesnalažljivosti štabova i starešina imala neopravdano velike gubitke. Ali je centralno u ovom problemu: slab starešinski kadar. Sam Štab Brigade nije zadovoljio, zbog svoje nesnalažljivosti, nebudnosti i rđave inicijative. On skoro ništa nije učinio da se slabo stanje brigade popravi, pa skoro nije to ni uočavao.

Poduzete su mjere da se ovakvo stanje Brigade popravi.

Dat je predlog za smjenjivanje izvjesnog broja starešina (III i IV bat.). Pa i samog komandanta Brigade.

Dok su partijske organizacije potrebne na čitavom nizu grešaka i nedostataka, propuštenih i učinjenih u ovim akcijama. Održat je niz sastanaka i konferencija po svim bataljonima, uočene su glavne greške i stvorene sve mogućnosti da se stanje popravi. Na bazi poslednjih akcija proanalizirano je sve partijsko članstvo, učvršćene su jedinice bilo čišćenjem slabih članova, bilo na pojedinim greškama.

Mentalno je većina boraca prožeta željom da u sledećim akcijama popravi ono što je učinjeno.

II Brigada

Iz izvještaja partijskog rukovodioca ove Brigade, vidi se da je stanje brigade dobro. *Većih problema* u partiji i vojsci za sada *nema*, izuzev pojavu pjegavog tifusa (oko 20 čl., za šta su poduzete potrebne mjere.

U prorađi Partijskog plana rada nailazi se na poteškoće zbog niskog nivoa rukovodioca i članstva. Takođe se osjeća nedostatak partijskog materijala.

III Brigada

Rad nije dovoljno prilagođen uslovima pod kojima Brigada sada živi. *Osobitih problema nema.* U sprovođenju plana rada nailazi se i ovdje na poteškoće. Ova brigada momentalno najviše zadovoljava u svakom pogledu. Sam štab brigade nije jedinstvena komandna cjelina. Često djeluje pocijepano. *Nedovoljna je saradnja* komandanta i pol. komesara Brigade.

Ostale jedinice

— Stanje u Stabu Divizije je dobro. Pokazuju dosta volje za rad i teorijsko uzdizanje. Štab Divizije morao bi dati više inicijative štabovima brigada.

— Stanje u ostalim jedinicama: Brdskoj bateriji, Diviz. bolnici. Intendanturi i dr. nije *zadovoljavajuće*. Glavni problem je ljudstvo. Njegov kvalitet nije dobar te se život i rad ne odvija kako treba. Kod njih ima *dosta problema* koje treba rešavati, odnosno pružiti im pomoć.

SEKTORI RADA

Politički rad u vojsci je dosta zastupljen. Dati plan sprovodi se u čitavoj diviziji, za njega borci pokazuju veliko interesovanje. Rad se odvija kroz pol. konferencije i predavanja. Pol. komesari nedovoljno rade na terenu, osobito sa N.O. odbojima, što je nesumnjivo ozbiljan nedostatak.

Kulturno-prosvetni rad je jednostran. Najveća pažnja je posvećena štampi, koja je zastupljena do vodova, nasuprot slabog kvaliteta četnih i bataljonskih listova. U većini su sada četni listovi zamijenjeni usmenim novinama.

Nedovoljan je broj kulturnih predavanja i priredbi za narod.

Vojnički sektor je dosta aktivan. Postoje planovi rada u svim brigadama. Nedovoljno se koriste iskustva stečena u našim borbama, što se je najbolje pokazalo u minulim akcijama, gdje je došla do izražaja slaba vojnička vještina i snalažljivost u borbama kakve sada vodimo.³

SKOJ u svom radu dosta zadovoljava. Morao bi na sebe primiti mnogo više kulturnog rada u jedinicama.

Sekr. Diviz. kom. K.P. VI Divizije,
9 februara 1944 god. Časlav Božović

^J Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 42.

BR. 60

MESEČNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA
1. BRIGADE 9. NO DIVIZIJE OD 10. FEBRUARA 1944. CEN-
TRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANI-
ZACIJE ZA VREME BORBI NA PODRUČJU LIVNO — GLA
MOČ'

PARTIJSKI RUKOVODIOCI I. BRIGADE²
IX. DIVIZIJE N O V. JUGOSLAVIJE
10. II. 1944.—

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE
OBLASNOM KOMITETU K.P. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Dostavljam vam izvještaj rada i stanja partijske orga-
nizacije u I. Brigadi IX. Divizije N.O.V.J. (do sada III. Dal-
matinska N.O.U. Brigada) za mjesec januar 1944 god.

Stanje u ovoj brigadi nije bilo zadovoljavajuće kroz pro-
tekli mjesec s tim, što se je povremeno kretalo prema situa-
ciji i radu, nije se na vrijeme preduzimalo mjere predostrož-
nosti, te partijske organizacije pojedinih bataljona su se vu-
kle na repu događaja, potpadalo se je pod uticaj teže situaci-
je. Sam rad je bio povremen i radilo se isprekidano, s druge
strane većina mladoga kadra, koji nije u dovoljnoj mjeri isku-
san u svojoj dužnosti, te se nije mogao snalaziti u svim situ-
acijama. Može se reći, da je kroz protekli mjesec bilo i teških
momenata (loša hrana, odjeća), što se je odrazilo negativno
na borce, ali opet po svemu ovome nije se na vrijeme ni u do-
voljnoj mjeri preduzelo sa strane partijske organizacije, da bi
takvo stanje popravili.

Postojao je plan rada i dati su zadatci pred partijsku
organizaciju u brigadi, ali u radu je bilo dosta površnosti, te
je rad bio povremen.

Bataljonski biroi se još uvijek osjećaju mladi i neisku-
sni u radu, te je potrebna jaka pomoć, kako bi mogli izvršavati
zadatke i pravilno uočavati ono što je najpotrebnije. Sami

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond
CK KPJ, 1944/47).

² Prema naredbi Štaba 8. korpusa NOVJ 3. dalmatinska brigada
je 30. januara 1943. preimenovana u 1. brigade 9. divizije (vidi tom V,
knj. 23 dok. br. 135, str. 613).

sekretari bataljonskih biroa su različiti. I i II. Bataljonu su prilični, dok u IV. Bataljonu uslijed bolesti drug ne može doprinijeti koliko bi trebao. Taj drug je fizički slab i svaki duži pokret za njega je otežan. Dok sekretar biroa III. Brigade je priličnog teoretskog znanja (bio je na srednje-partijskom kursu pri Oblasnom K.[omitetu] K.P. za Dalmaciju), ali i on je bolestan, te ga kao takvog uzima Štab VIII. Korpusa za politikomesara Oficirske škole. Na mjesto z.[amenika] politikomesara III. i IV. Bataljona ćemo postaviti drugove z. politikomesare četa iz vlastitih bataljona, koji će moći — uz pomoć — odgovoriti.

Jedan veliki dio članova Partije je dosta niskog teoretskog nivoa, te momentalno na dužnosti rukovodioca ne mogu odgovoriti.

Pri obilasku bataljonskih biroa i partijskih ćelija sam stekao dojam, da drugovi — pored gore rečenog površnog rada — ne znaju da rade, način rada ne uzimaju koji bi im bio najzgodniji, već u samom radu upotrebljavaju šablonu. U tu svrhu smo pored rada i ukazivanja bataljonskim biroima pojedinačno, te direktivnih pisama, održali savjetovanje sa svim bataljonskim biroima, te dali detaljna uputstva, kako i na koji način da se radi, odnosno što je najpotrebnije za oživiti i učvrstiti stanje partijskih organizacija.

Partijska organizacija kroz protekli mjesec nije se u dovoljnoj mjeri zalagala po svim pitanjima, što se je odrazilo u nekim bataljonima i očito uvidilo, da partijska organizacija ne rukovodi sa svim pitanjima koja iskrsavaju pred nju.

Osjećaj odgovornosti također nije dolazio u punoj mjeri do izražaja, jer su se pojedine griješke iako uočene propuštale, a da se po istima nije energično udaralo i na vrijeme ukazivalo. Kod pojedinih članova Partije je bilo aljkavosti, što je uglavnom dolazilo od toga, da pojedini rukovodeći drugovi nisu bili uporni i sistematski odvijali rad partijske organizacije. Kao odraz ovome je došlo do toga da su pojedini kandidati pravili krupne griješke i morali biti isključeni, a takvih je pojava bilo u li. Bataljonu, dok u III. Bataljonu se desilo to, da je Bataljon bio od neprijatelja u logoru iznenađen,³ a da partijska organizacija iza toga nije povukla iskustva za daljnji rad i život.

Na pitanju omasovljenja Part. org. nije se mnogo radilo, naročito po primanju novih kandidata. Ima drugova, koji su duže vremena u vojsci, ali im se nije dovoljno prišlo i dalo mogućnosti za izdizanje.

³ i ¹ Bataljon je tom prilikom u s. Hrtkovcima, noću 16. januara 1944, izgubio pet boraca, ratnu spremu i arhivu (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 135, str. 603 i 610).

Pored svih gore iznešenih nedostataka i slabosti, koje su vladale u partijskoj organizaciji prišlo se je temeljitom radu, ali ne možemo reći, da se nije radilo kroz proteklo vrijeme, već sam rad i način rada nijesu davali plod koji su zaista mogli i trebali dati.

U dosadanjem radu postigli smo, da je Partija oformljena i kao takva je prilično poznata svima partijcima.

Glavne zadatke, koji se nameću partijskoj organizaciji ove brigade smo postavili na Divizijskom komitetu i donijeli zaključak, kako da pojačamo rad partijske organizacije u brigadi, te donijeli način rada, kojeg sam prenio na bataljonske biroa i čitavu organizaciju u brigadi.

U brigadi se nalazi 118 članova K.P. (od toga 60 radnika, 45 seljaka i 13 intelektualaca), sem toga imamo 3 u bolnici i 2 prekomandovana u Diviziju, u Partiju je primljeno kroz ovaj mjesec 12 novih članova.

Nameće nam se kao problem popuna kadrova, a koji smo u zadnjim borbama priličan broj izgubili, te iz vlastitih snaga momentalno ne možemo nadoknaditi uslijed niskog teoretskog nivoa članova Partije, zašto nam se neophodno nameću potrebni niži partijski kursevi.

U vezi ovog se je predvidilo održavanje nižih kurseva pri Štabu Divizije, kako bi mogli osposobiti drugove za politrukovođioce i stvarati nove kadrove. Pored toga plan rada kojeg smo postavili će pomoći za izdizanje teoretske svijesti.

Rad sa kandidatima također nije bio dovoljan, uslijed nedovoljnog zalaganja pojedinih drugova, malo se je radilo, te se nije nastojalo iskoristiti svako vrijeme i nalaziti mogućnosti za što češće sastanke sa kandidatima. Prema tome sami kandidati se nijesu tako brzo izdizali, kao što bi to trebalo.

U Brigadi se nalazi 46 kandidata. Kroz ovaj mjesec smo trojicu isključili uslijed neprimjernog držanja i ponašanja u jedinicama.

Demokratsko izdizanje, kako partijaca tako i kandidata, nije se sistematski odvijalo već povremeno. Uzimale su se pojedine teme, ali iste su brzo i površno obrađivane, tako da se iz istih nije dobilo koliko bi zaista trebalo.

Daljnji rad sa komandantima smo postavili dosta energično, kako bi preko istih sa upornijim radom mogli što prije omasoviti partijsku organizaciju. Za dosadnji teoretski rad smo uzimali jedni bataljoni »kratki kurs«, dok ostali »Rad Partije u vojsci«, »O kadrovima« i »Teorija Partije«.

Ova brigada već duže vremena nije imala prilike, da uputi drugove na partijske kurseve, koji su neophodno potrebni za partijsku organizaciju ove brigade.

Partijske literature imamo prilično, ali nam nedostaje papira, kako bi istu mogli umnožavati za pojedine ćelije.

Rad s moje strane je bio takav, da sam nastojao iskoristiti vrijeme u radu, sa češćim sastancima sa bataljonskim biroima, te jedinicama po četama. Sama moja pomoć nije bila u tolikoj mjeri, u kojoj bi zaista trebala da bude uslijed toga, što nisam na visokom stepenu teoriske izgradnje.

Pomoć koju partizanska organizacija dobiva od Polit-odjela Divizije sastoji se u tome, da su uvijek jedan ili dva člana u Brigadi, te pružaju pomoć bataljonskim biroima i partijskim jedinicama četa. Svaku mogućnost u vremenu drugovi nastoje iskoristiti. Odnos i rad drugova je veoma dobar. Drugovi nastoje sa svojim savjetom, da pomognu u svim pitanjima. Odnos drugova i Štaba prema drugovima iz Polit-odjela je dobar.

Rad SKOJ-a u Brigadi se je nešto skućio, time što Brigadni komitet kao cjelina nije uvijek funkcionisao, uslijed toga što je rukovodioc SKOJ-a I. Bataljona otišao za rukovodioca SKOJ-a u II. Brigadu IX. Divizije, a rukovodioc SKOJ-a IV. Bataljona je bolestan, te smo postavili nove drugove.

Brigadni komitet se je sastajao dosta redovno, gdje se uočavaju propusti i nedostaci, te se po istima donosi plan rada. Održana je konferencija SKOJ-a za čitavu Brigadu, što je u mnogome pomoglo, a naročito da se SKOJ zalaže za sva pitanja, koja se nameću u Brigadi. Održane su konferencije po bataljonima na kojima je u glavnom donešen način rada i data konkretna uputstva.

Pomoć SKOJ-u sa strane partijskih organizacija nije bila na dovoljnoj mjeri, što se naročito ističe da četne partijske jedinice nisu pomogle četne aktive SKOJ-a onoliko koliko se trebalo i koliko su mogle, tako da četni aktivni nisu uvijek riješavali zadatke, radi toga što uglavnom nijesu znali kako da rade.

Između članova SKOJ-a ima primjernih drugova, koji se prilično razvijaju, te im se pruža pomoć od strane Partije, kako bi se što bolje izdigli.

U Brigadi se nalazi 163 člana SKOJ-a, većina su radnici, te seljaci, a jedan mali procenat intelektualaca. Kroz ovaj mjesec primljeno je u Partiju 6 SKOJ-evaca. U Brigadi se nalazi 160 neobuhvaćenih omladinaca. Po pitanju omasovljenja SKOJ-a nije se dovoljno radilo. Plan rada kojeg postavlja SKOJ obuhvaća sve sektore u vojsci. Postavljeno je jedno takmičenje između bataljona, koje je proteklo. Nisu postignuti najbolji rezultati, dok je sad postavljen novi plan rada za godišnjicu Crvene armije, te predkongresno takmičenje koje će sigurno donijeti rezultata.

Organizacija SKOJ-a u Brigadi se zapaža kao takva jer na dosta načina služi primjerom. Brigadni rukovodioc se je prilično snašao, fali mu još teoretskog znanja, inače je marljiv i poletan.

Organizaciji SKOJ-a u Brigadi priličnu pomoć pruža Politodjel Divizije.

Politički rad u Brigadi je bio nedovoljan početkom mjeseca. Nije se iskorištavalo svako slobodno vrijepe uslijed nemara pojedinih političara bataljona. Političari bataljona u našoj brigadi su dosta dobri i na svojoj dužnosti, kao takvi, mogu odgovoriti. Jedino više puta mogu biti zaboravni i više pažnje posvetiti intendantskim poslovima, nego samom političkom radu.

Dosadanjeg politkomesara II. Bataljona smo smijenili uslijed nedovoljnog rada, kao i shvatanja odgovornosti, na njegovo mjesto smo postavili politkomesara četa i zam. bataljona druga Novaka. Politkomesar 1. Bataljona je u izvesnim mjerama svojeglav, dok Politkomesar III. Bataljona je dobar i marljiv, samo ponekada znade biti preoštar. Politkomesar IV. Bataljona je drug vrlo dobar, svoju dužnost izvršava savjesno.

Kroz protekli mjesec se je držala konferencija sa politkomesarima iz čitave Divizije, gdje je ukazano na sve nedostatke i data sva uputstva, kao i plan rada. Iza toga je politkomesar Brigade održao savjetovanje sa svim politrukovodiocima u Brigadi, što je naišlo na dobar prijem i drugovi su to shvatili dosta ozbiljno i pristupili su nazad.

Zadnje vrijeme se je počelo da radi po planu, koji je donešen u rezoluciji za konferencije politkomesara iz divizije, što je u mnogome ojačalo politički rad, obavezalo se je politrukovodioce na aktivniji rad.

Politička svijest kod boraca je dosta dobra, izuzev pojedinaca, koji ne pokazuju naročito volje za izdizanje političke svijesti. Borcima se je ukazivalo na sve momente i događa¹ koji su se odigravali kod nas, kao i u svijetu, te su sa istim prilično upoznati.

Moral boraca je dobar, jedino lošija hrana utječe na borce, te se izjavljuju, da bi volili da se dobro hrane, te da se bore.

Dezerterstva je kroz ovaj mjesec bilo 3—4 slučaja.

Politički kadar nije potpun. Nedostaje nam 3 politkomesara četa i 5 politdelegata. Razlog je taj što su ova mjesta bila prazna, što smo se rukovodili time da nemamo sposobnih drugova, koji bi mogli zauzeti to mjesto. Ova mjesta ćemo popuniti iz vlastitih snaga, iako momentalno neće zadovoljavati svojoj dužnosti. Sami članovi Partije se više izdižu vojnički nego politički.

Na političkom polju kroz protekli mjesec se je uglavnom obrađivalo: Odluka sa II. Zasedanja A.V.N.OJ-a, Teheranska i Moskovska konferencija, Govor druga Đilasa, O drugom frontu, te raznim tekućim materijalom iz »Naprijed«, kao i svakodnevne radiovijesti, i Razvoj političkih događaja u Jugoslaviji od osnutka do sloma.

Veze sa narodom su održavane u svim mjestima, gdje se je boravilo. Održano je par govora, te nekoliko skečeva, koje su predavali borci iz bataljona i Ambulante, što je nailazilo na dobar prijem kod naroda.

Odnos naroda prema vojsci je bio prijateljski.

Odnos boraca prema narodu je bio dosta dobar, jedino što je bilo nekoliko manjih krađa hrane, čemu se je najenergičnije prišlo i uspostavilo oštre mjere kazne, tako da je jedan iz II. Bataljona strijeljan radi nepopravljivog držanja, što su borci primili sa odobravanjem. Istog je osudio Vojni sud Brigade.

Organizacija narodne vlasti kuda smo protekli mjesec bili (Glamočko polje, Preodac, Peulje) je dosta dobro organizovana, samo se je kod nekih nailazilo na nerazumijevanje u pogledu snabdijevanja vojske. Sa svima se je bilo u uskoj saradnji.⁴

Kulturno-prosvjetni rad se nije odvijao kao što je trebao i mogao. U tome pogledu je glavna krivnja što politkomesari bataljona nijesu u dovoljnoj mjeri uočili važnost kulturno-prosvjetnog rada. Ranije su postojali kulturno-prosvjetni odbori u svim bataljonima i četama, dok sada, odlaskom pojedinih drugova iz bataljona, odbori ili ne rade ili uopće ne postoje. Po bataljonima se je radilo po kulturno-prosvjetnom sektoru iako to nije bilo najbolje organizovano, a taj se je rad odnosio na to: svaki bataljon je naučio po jedan skeč, postoje horovi koji znaju nekoliko pjesama, te je održavano nekoliko predavanja iz nauke, onda po pitanju nepismenosti se je poduzeo uporan rad (u Brigadi će biti još oko 30 nepismenih, od kojih većina znade po nekoliko slova), po pitanju zidnih novina i džepnih se je veoma malo radilo, što je uglavnom uzrok bio nedostatak papira, u pogledu dopisa se je veoma malo radilo, jedino što je omladina upućivala neke dopise za omladinsku štampu, inače drugih dopisa je bilo veoma malo.

Vojnički rad se je odvijao povremeno, neko vrijeme štabovi bataljona i sam Štab Brigade osjećali su neko mrtvilo, što se negativno odraznje u Brigadi. Glavni uzrok ovome je bio, što se sama situacija nije pravilno ocijenjivala, te se je padalo u neizvjesnost, neko iščekivanje, dok štabovi bataljona se nijesu dovoljno zalagali po ovim pitanjima, u takvom stanju komande četa su popustile. U tome momentu partij-

ska organizacija nije dovoljno na vrijeme urgirala da bi ovakove slučajeve predusrela.

Vojnička sposobnost je u mnogome pojačana time što smo dobili tri druga sa kursa koji se je održao pri Vrhovnome štabu.

Brigadu sačinjavaju 4 bataljona. U sastav je došao bataljon koji je bio ranije pripadao I. Dalmatinskoj N.O.U. Brigadi, a jedan bataljon ove brigade je otišao sa I. Dalmatinskom N.O.U. Brigadom.⁵

U Štabu Brigade se nalaze četiri druga: komandant,⁶ zamj. komandanta⁷ (koji je bolestan), politkomesar⁸ (koji također pobolijeva) i ja.

Što se tiče štabova bataljona oni su različiti. I. Bataljon: Štab kao cjelina je dobar, jedino je politkomesar malo svojeglav. II. Bataljon — komandant dobar vojnik, dok mu nedostaje vojničkog znanja, malo nagao, ostali su članovi dobri. III. Bataljon: Štab kao cjelina je dobar. IV. Bataljon — Štab kao cjelina nije najbolji. Komandant nedovoljno iskusan, zamj. politkomesara* je bolešljiv (iscrpljen fizički), dok politkomesar je dosta dobar.

Vojnički rad sa borcima je dosta pojačan na osnovu uputstava iz Divizije, te samog plana Štaba Brigade, kojim su zaduženi Štabovi bataljona kao i komande četa za obavezan vojnički rad.

Kroz ovaj mjesec održano je nekoliko savjetovanja sa štabovima bataljona, sa komandama četa, kao i sa svim komandnim kadrom sa strane Štaba Brigade.

Niži komandni kadar ne raspolaže naročito vojničkom sposobnošću, te u tom pogledu potrebno je više rada sa istim. Autoritet nižeg komandnog kadra nije na zavidnoj visini, te se je tome prišlo i postavilo svestrano dizanje autoriteta nižeg komandnog kadra.

Predviđaju se vojnički kursevi pri Štabu Korpusa i Divizije, što će u mnogome ojačati vojničku sposobnost, također kurs pri Vrhovnom štabu, koji se je održao i koji se održava, u mnogome podiže vojničku sposobnost rukovodioca u Brigadi.

Disciplina je osrednja, ona se očituje toliko dovoljno u koliko je vojnički i politički rad dovoljan.

Borbenost kod boraca je na dosta dobrom stepenu, što su do sada pokazali u borbama, jedino zadnja borba kod Gla-

⁵ i » Vidi dok. br. 42, tom V, knj. 23, dok. br. 137.

⁶ Ivo Purišić

⁷ Vlado Viskiće

⁸ Andro Kovačević

moća sa Njemcima nije dala vidnih rezultata,⁹ a tu je glavna krivnja, kako sam ianije iznio, na rukovodiocima.

Borbena sposobnost ove Brigade se smanjuje s tim, što postaje sve to manje brojno stanje, bilo da ispadaju kao bolesni ili ranjeni, bilo da idu na nove dužnosti u Diviziju i Korpus.

Brojno stanje ove Brigade sada iznosi 640 ljudi, ukunno na licu, te se ukazuje kao nužno popuna ljudstva za ovu Brigadu.

Pri Brigadi imamo formiranu intendanturu koja zadnje vrijeme prilično funkcionije, određene su komisije za snabdijevanje te uz savjete intendanture ove divizije, te pomoću Štaba Brigade bez naročitih griješaka izvršavaju svoje zadatke. Snabdijevanje je vršeno uglavnom na terenu na dobrovoljnoj bazi, sem jedan put gdje se je rekviriralo kod neprijateljski raspoloženih stanovnika kod Potočana iznad Livna, radi toga što su sami seljaci gonili stoku pod okrilje okupatora, a mi smo imali pokret na iscrpljeni teren, te uslijed toga smo digli stoku od pomenutog sela. Zadnje vrijeme ishrana je otežana uslijed toga što teren na kojem boravimo prilično je izscrpljen, prema tome vojska se loše hrani.

Obuća i odjeća je osrednja, jedino nedostaje veša i kaputa.

Postoji brigadna ambulanta koja služi za prihvrat ranjenika, kao i liječenje pokretnih bolesnika. Održano je nekoliko sanitetskih kurseva pri bolnici Korpusa i Divizije i u samoj ambulanti koji su pomogli da smo osposobili izvjestan broj sanitetskog kadra, a koji će se i u buduće osposobljavati ovim kursevima. Sanitetsko osoblje u Brigadi je zadovoljavajuće. Zdravstveno stanje brigade je osrednje, imali smo 5 slučajeva tifusa (trbušnog i pjegavog), koji su se protezali kroz čitavu Brigadu. Poduzele su se mjere za suzbijanje istoga. Daljnjih pojava zaraze se ne zapaža, jedino ima čestih slučajeva prehlade. Sa sanitetskim materijalom prilično raspoložemo, pošto smo dobili od pošiljke koju su poslali Saveznici.

Obavještajna služba u Brigadi ne funkcionije najbolje, uslijed toga što štabovi bataljona nisu shvatili ovu dužnost neophodno potrebnom, a i to što nemamo tako sposobnih ljudi koji bi mogli momentalno tu dužnost vršiti potpuno ispravno, već u tom smislu treba da drugove vaspitavamo, što koči sadanji rad. Obavještajna kao i informativna služba se odvija sa zakašnjenjem, nije još osposobljena da na vrijeme uočava ono što je najaktuelnije.

Odnos sa narodom je dosta dobar, sa narodom smo povezani putem N.O.Odbora, te zborova, kao i priredaba koje održavamo u selima gdje za to imamo mogućnosti.

Sto se tiče Štaba Brigade rad se odvija u potpuno drugarskoj saglasnosti, zaključci se donose putem zajedničkih sastanaka. Sam komandant je drug mlad, pun poleta i volje, zadatke svršava zadovoljavajuće. Potreban mu je oficirski kurs. Ima čin kapetana. Zamj. komandanta stariji drjg i partizan dobrog vojničkog znanja, u izvjesnim granicama nervozan, zadnje vrijeme bolestan. Poltkomesar po svom dolasku nije se momentalno snašao, na što mu je ukazano, to je drug shvatio najozbiljnije i dao se je na rad. Zadnje vrijeme njegov boravak i rad u Brigadi je dosta dobar bio. Samo i on je zadnje vrijeme bolestan.

Perspektive pred ovom Brigadom su ipak dosta dobre. Sa upornim političkim i vojničkim radom će se postići i učvrstiti Brigadu, da bi mogla izvršavati zadatke koji se pred nju postavljaju. Za učvrstiti i ojačati politički kadar bilo bi nam potrebno partijskih kurseva na kojima bi se drugovi osposobljavali za rukovodioce.

Sa ovim bih završio ovaj izvještaj, te ukoliko nijesam dovoljno iznio, odnosno nije jasna slika stanja u brigadi, molim drugove da mi ukažu na propuste kako bih idući put mogao bolje da postupim, t.j. da rad partijske organizacije krene boljim putem.

Drugarski vas pozdravljam sa našim drugarskim borbennim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
I. Brigade IX. Divizije N.O.VJ.
VIII. Korpusa:
V.¹⁰ Bubić

BR. 61

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ZAGORSKOG NOP OD
REDA OD 12. FEBRUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA HRVATSKE O POLITIČ-
KOM RADU U BATALJONIMA»

POLITKOMESAR
ZAGORSKOG NARODNO-
-OSLOBODILACKOG PARTIZANSKOG
ODREDA HRVATSKE
Op. br. 11/44.
12. veljače 1944.

KOMESARSKI IZVJEŠTAJ

POLTTKOMESARU ZAPADNE GRUPE P.O.H.

I. OPCI PREGLED:

Stanje u našem Odredu od prošlog izvještaja dosta se je izmjenilo ali politička svijest kod boraca je na osrednjoj visini. Disciplina naših boraca je osrednja, naši rukovodioci, nemaju najbolji autoritet kod boraca, naročito niži rukovodioci t.j. vodnici, delegati i komandiri, dočim viši rukovodioci imaju prilično dobar autoritet. Da bi podigli autoritet naših rukovodioca, održaćemo konferencije sa borcima i rukovodiocima i prikazati im da je potreba poštivanja rukovodioca. Naši desetari također imaju dosta slabi autoritet. Nastojaćemo putem političkih sastanaka i skupova, da podignemo i njima autoritet. Dezerterstvo bude kod nas u našem Odredu česta pojava, ali ta dezerterstva nisu političke prirode, već je to slaba politička svijest i dosta teški uslovi života, t.j. borci nemaju dovoljno veša pa neki od njih idu kući presvući se i očistiti, a nakon toga opet se vrata u svoju jedinicu. Iznimno dvojicu su mobilizirali politički radnici Kotarskog N.O.O.-a Zlatar i to bivše ustaše, koji su navodno opet prebjegli u neprijateljsku vojsku, t.j. u ustaše u Zlataru. Također dva Poljaka bila su zarobljena po političkim radnicima u Bedekovčini i oni su kasnije dezertirali, a kasnije bili su vođići neprijateljskoj vojsci koja je hapsila partizanske porodice u Bedekovčini.

Sanitetska služba u našem Odredu nije zadovoljila s obzirom što nemamo stručnog osoblja po bataljonima odnosno četama. Sanitetski referent našeg Odreda održavao je kurseve

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK KPH, film 4, 38/685—687.

sa bataljonskim i četnim bolničarima i to u I i II bataljonu, ali ti kursevi bili su kratki i još uvijek je potrebno veće znanje sanitetskog osoblja u bataljonima. Sada smo organizirali sanitetski kurs pri Stabu Odreda na kojem ima 4 drugarice i 2 druga. Kurs održava sanitetski referent i šef Odredske ambulate. Odnos boraca prema sanitetskom osoblju je dobar. Ima slučajeva kod pojedinih nesvjesnih drugova da omalovažavaju sanitetsku službu u našoj vojsci.

Naši borci su nepomirljivi prema izbjegličkoj vladi kao i reakcionarskom vodstvu HSS-a, a kada se govori o uspjesima Crvene armije onda se vidi kod njih neko zadovoljstvo. U našoj vojsci ne primjećuje se nikakova pomirljivost prema neprijatelju, okupatoru, ustašama, četnicima ili bilo kakovoj nama stranoj političkoj stranci. U našem Odredu poštuju se pali borci i kult poštovanja je na visini. Borci se sahranjuju sa vojničkim počastima kada je to moguće. Prilikom sastanka održava se minut šutnje u počast palim borcima.

Odnos drugova prema drugaricama je dobar. Drugovi drugarice smatraju sebi ravnima. Ima nesvjesnih drugova koji su nanovo došli i njima je čudno da drugarice mogu biti rukovodioci u našoj vojsci i oni gledaju u njima neko nepovjerenje, ali kada smo im to rastumačili oni su to svatili da nema razlike između drugova i drugarica u našoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

Od prošlog izvještaja pa do sada najbolje se je pokazao u borbi u našem Odredu II bataljon, kako rukovodioci tako i borci. II bataljon pohvaljen je od Štaba Zapadne grupe POH i mi smo ga također pohvalili. Pohvala je pročitana pred strojem, za hrabro držanje u borbi u selu Sombolićima, gdje je na juriš istjerao neprijatelja koji je palio i pljačkao selo. No druga 2 bataljona mnogo ne zaostaju od II bataljona u borbenosti. Naš III bataljon također je imao veoma lijepih uspjeha u borbi sa neprijateljem, naročito u selu Gorjani kod Radovoja. Neprijatelju je bacio iz stroja 86 vojnika, po izvještaju tamošnjih seljaka.²

II. POLITIČKO STANJE I POLITIČKI RAD:

Politička svijest naših boraca je na osrednjoj visini. Borbenost je također na osrednjoj visini. Disciplina kod boraca nije najbolja usljed slabog političkog rada po bataljonima odnosno četama. Vidi se po tome da disciplina nije najbolja što pojedini naši borci nemaju najbolje vladanje po seljačkim kućama.

² Akcija je izvedena 4. januara 1944. Detaljnije vidi tom V, knj. 24, dok. br. 19.

Politički se je radilo u svim trima bataljonima. Održavali su se četni i vodni sastanci. Na sastancima se je govorilo drugovima o novim direktivama i proučavalo se tekuća štampa kao i o nacionalnom komitetu i privremenoj vladi. Kulturno-prosvjetni rad organiziramo sada u bataljonima odnosno četama po Uputama koje smo dobili.

Po bataljonima pjevačkih horova do sada nismo imali ali drugovi su dosta dobro pjevali, a sada ćemo organizirati pjevačke horove. Usmene novine do sada se kod nas nisu prakticirale. Zidne novine izdaje SKOJ-evska grupa pri Štabu odreda. Nastojahu, od sada pa nadalje, ići više po bataljonima i pomoći komesarima organizirati kulturno-prosvjetni rad i održavati konferencije sa komesarima četa i delegatima.

3. ISHRANA, OBUĆA, ODJEĆA I ZDRAVLJE BORACA:

Ishrana naših boraca je primjerna. Naši borci još uvijek se hrane po kućama. Mi dajemo meso, sol i druge potrebne stvari, kada to imamo. U nekim krajevima kao na pr. u Kotaru Zlatar borci se slabije hrane. Narod je dosta siromašan, a povrhu toga neprijateljski nastrojen pa rado ne daju našim borcima hranu, dočim u kotaru Krapina, Pregrada i Klanjec narod mnogo bolje hrani našu vojsku. Bosih nemamo. Sa posve slabom obućom imade oko 20%. Organizirali smo šusterske radionice po bataljonima i popravljaju se borcima cipele. U civilnom odijelu imamo također oko 20% boraca. Bez šinjela imamo oko 40% boraca. Sa slabim odijelom imademo također oko 40% boraca.

Zdravlje: U našem Odredu nema nikakvih zaraznih bolesti. Ima nekoliko slučajeva T.B.C., ali ta bolest nije još u prelazu, jer nije u jakom stadiju. Također ima gripe, angine, upale bubrega, reuma i strume. Ušiju također ima u svim našim jedinicama. Bačve imamo nekoliko komada za šurenje. Pošto su naši bataljoni stalno u pokretu pa je dosta nezgodno nositi kotlove za sobom, ali od sada pa nadalje moraćemo uvijek da se kotlovi nose za sobom tako, kada bataljon ima odmor da se odmah nastavi sa šurenjem.

4. RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU KRETANJA:

Od prošlog izvještaja pa do sada nismo održali niti jedan miting, jer smo se kretali po onim selima gdje je već po nekoliko puta održavan miting. Narodno-oslobodilačke odbore isto nismo osnovali ni jednog, jer svugda već postoje kuda smo u zadnje vrijeme prolazili. Na terenu naša vojska u svakom mjestu se poveže sa svim antifašističkim organizacijama. Saradnja između tiju antifašističkih organizacija i naše

vojske blia je korisna. Naša vojska dobivala je od njih i dobila podatke o narodnim neprijateljima i kuda se neprijateljska vojska kreće. Također ti odbori brinu se za prehranu naše vojske. Do sada ispisivali smo parole po selima, ali još uvijek ne u dovoljnoj mjeri. Kako ćemo sada organizirati kulturno-prosvjetne odbore po bataljonima odnosno četama, oni će biti zaduženi po tom pitanju i ispisivati će se više parola.

Kretajući se po selima nismo primjetili uticaj izbjegličke vlade i četnika, ali u kotaru Zlatar primjećeno je da imade utjecaj reakcionarsko vodstvo HSS-a na pojedine ljude u općini Mihovljan. Također u zadnje vrijeme kako neprijatelj više izlazi iz svog uporišta i pljačka narodnu imovinu po selima, narod u strahu pred neprijateljem djelomično se je otudio od naše vojske i iz nekih sela u općini Zlatar mnogi su otišli u neprijateljsku vojsku, t.j. u ustaše. Također dogodilo se da je od Radoboja isto jedan odbornik seoskog N.O.O.-a otišao u neprijateljsku vojsku, dočim u kotaru Krapina, Pregrada i Klanjec je narod mnogo bolji i do sada se nije primjetilo da bi bio sklon ustašama, četnicima ili bilo kojoj nama stranoj političkoj stranci. Ima slučajeva, ali ti slučajevi su kriminalnog značaja, t.j. šverceri i pljačkaši.

5. RAD ŠTABOVA:

6. NAROČITE NAPOMENE:

Pri našem Stabu formirali smo Obrazovanu četvu. S njome se radi vojnički i politički i to zaduženi su jedan drug po vojnom pitanju, a drugi po političkom pitanju i oni su stalno u toj Obrazovanoj četvi.

Vod za vezu također imamo kod našeg Štaba. On postavlja telefonske linije i s njima radimo vojnički i politički. Pod zadnje vrijeme dosta dobro zadovoljava.

7. FINACIJA:

Blagajnički izvještaj prilažemo.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar:
J.^s Vidaček

³ Izostavljen je tekst koji se odnosi na kadrovska pitanja.

⁴ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

⁵ Josip

BR. 62

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ZAPADNE GRUPE
NOP ODREDA 6. KORPUSA NOVJ OD 13. FEBRUARA 1944.
POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O POLITIČ-
KOM STANJU PODREĐENIH ODREDA'**

STAB ZAPADNE GRUPE
N.O.P. ODREDA VI. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE

Broj: 83

Dana: 13/11 1944 g.

Predmet: Desetodnevni politički
izvještaj dostavlja

POLITIČKOM KOMESARU VI. KORPUSA NOV I PO
JUGOSLAVIJE

Položaj,

I. Opći pregled

2

Politički rad i političko stanje u jedinicama.

a.) Političko stanje u jedinicama ove Grupe nešto se popravlja, ali još uvijek nije na zadovoljavajućoj visini. Da se politički rad popravio kao dokaz može poslužiti to što i pokraj vrlo čestih borbi koje su odredi u toku posljednjih 10 dana vodili imade vrlo mali broj dezertera, a u borbama borci su pokazali vrlo visoku borbenost, čija je glavna osnova politički rad. U svim odredima još uvijek se prorađuju posljednje odluke AVNOJ-a, te se pokazuju veći izvesni rezultati toga rada, jer su borci većinom već upoznati sa velikim značajem tih odluka i polako počinju da ih prenose i na narod. Isto tako i politički rukovodioci prilikom održavanja mitinga u pojedinim selima već dosta dobro tumače te odluke. Strujanje HSS-a u jedinicama Bilogorskog odreda u posljednje vrijeme ne osjeća se, jer je aktivnim i političkim i vojničkim radom borcima dokazano da je jedini i pravi put svim narodima Jugoslavije u redovima naše Narodno-oslobodilačke vojske.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—7, k. 482.

² Redakcija je izostavila deo teksta koji se odnosi na akcije zapadne grupe NOP odreda početkom februara 1944. a istovetan je sa tekstom objavljenim u tomu V, knj. 24. dok. br. 90, str. 430—43).

b.) Politički komesar Posavskog odreda održao je 2 politička izobrazbena sastanka sa nižim političkim rukovodiocima i jedan bataljonski sastanak. U tom Odredu održani su jedan četni i 3 vojna sastanka. Na tim sastancima prorađuje se najaktuelniji materijal kao odluke AVNOJ-a, a u posljednje vrijeme politički rukovodioci preuzeli su na sebe dužnost da stvore podlogu za savlađivanje plana rada na upoznavanju oružja koje je izdao Štab VI. Korpusa. Borci sa zanimanjem prate ta predavanja i pokazuju veliku volju za rad, a naročito im veliki potstrek za rad daje vrlo povoljna situacija izvan naše zemlje

U četi Matije Gubca kako vojničko tako i političko stanje prilično se popravlja. Bili su uvučeni u nekoliko akcija, te se i ta četa iz kućne čete pretvorila u pravu borbenu jedinicu koja je sposobna da izvrši postavljeni joj zadatak.³ Narod toga kraja ne gleda više u tu četu kao u jedinicu koja će se u najskorije vrijeme raspršiti, nego u njoj stvarno vidi jednu malu, ali čvrstu borbenu jedinicu, koja ima svoje zadatke i koje ona savjesno ispunjava.

U jedinicama Daruvarskog odreda četni i bataljonski sastanci održavaju se redovno. Održana su 2 bataljonska i 3 četna sastanka. Prorađivan materijal kao i u Posavskom odredu. Usled izmjene koje su napravljene u tom Odredu stanje se iz dan u dan popravlja. Pred borcima toga Odreda potpuno je raskrinkana izbjeglička vlada u Kairu sa kraljem na čelu, te borci i sami izjavljuju da oni ne trebaju takvoga kralja i vlade koji se ne nalazi sa svojim narodom. Politička svijest boraca je na srednjoj visini, a borbenost je na dosta visokom stepenu, iako su imali u posljednje vrijeme nekoliko neuspjelih borbi. Održan je jedan politički izobrazbeni sastanak sa političkim nižim rukovodstvom.

U jedinicama Bilogorskog odreda moral i borbenost nije svuda jednaka, dok je kod II. bataljona i moral i borbenost na dosta visokom stepenu, u III. bataljonu usled priliva novog ljudstva sve to slabije stoji. Ipak uzevši u obzir prijašnje stanje toga bataljona, sadašnje stanje je daleko bolje. Taj bataljon imao je u posljednje vrijeme nekoliko borbi⁴ koje, iako nisu borcima donijele neke materijalne koristi, malo su očeličile borce i dale im izvjesna iskustva. Prije se na taj bataljon uopšte nije moglo računati, dočim sada i taj bataljon, iako ne u potpunosti, izvršuje postavljene mu zadatke. U tom Odredu održan je jedan bataljonski i dva četna sastanka. Na

³ Četa je u sastavu Posavskog NOP odreda vodila borbe protiv domobranskih jedinica kod s. Jamarica, kod Lipovljana (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 37, 51 i 125.

⁴ Vidi tom V, knj. 24, dok. br. 51, s*r. 256.

istima je govoreno o razvitku NOV-e, o političkoj situaciji, i o ulozi omladine u NOB-i. Taj materijal prorađuje se radi toga jer u tom Odredu ima mnogo novomobilisanih drugova, a sem toga prorađuju se i odluke AVNOJ-a, kao i sav tekući materijal. Grubišnopoljska četa uključena je u sastav odreda, jer se kao samostalna jedinica nije mogla razvijati i nije došla do izražaja.

III. Kulturno-prosvjetni rad.

U kulturno-prosvjetnom radu naročito dobro stoji Posavski odred. Svaki bataljon toga odreda imade svoje džepne novine, a neki bataljoni imadu i zidne novine. Borci toga odreda vrlo su zainteresovani za taj rad i sudjeluju u istome. U tom odredu ima svega 2—3 nepismena druga. Nešto je slabije stanje u Daruvarskom odredu u tom pogledu. Borci još nisu dovoljno svjesni velikog značaja kulturno-prosvetnog rada, a ni sami politički rukovodioci nisu mnogo agilni u tom pogledu. To se isto može reći i za Bilogorski odred, iako se stanje u tom pogledu postepeno popravlja. Svi odredi imaju svoje zidne novine, te diletantske i pjevačke sekcije koje dolaze do izražaja prilikom prolaza kroz pojedina sela i održavanjem mitinga. Iako svi odredi imadu diletantske i pjevačke grupe, od njih se još uvijek osjeća mala korist, jer nema sposobnog ljudstva koje bi borce znalo osposobiti za takav rad.

IV. Ishrana, odjeća, obuća i zdravlje boraca.

Ishrana u Posavskom i Bilogorskom odredu je zadovoljavajuća, dok je u Daruvarskom odredu vrlo slaba. Ishrana u Daruvarskom odredu je slaba s razloga, što taj Odred ne nailazi na razumevanje kod Komande Daruvarskog područja. Za vreme kantonmana u Bijeloj i Borcima, Komanda područja neće da ishranjuje taj Odred, nego im kaže neka se oni hrane u selima Daruvarske kotline, a kada ovi traže da u saglasnosti sa Komandom područja izvedu izvesne konfiskacije, Komanda područja im ne dozvoljava govoreći da oni na to nemaju pravo. Tako je Komanda područja za 5 bolesnih drugova koji se nalaze u ambulanti odredskoj za 5 dana dala pol litre špičje masti, 2 kg. pasulja i 5 kg. brašna, naznačujući im da im je to sledovanje za 5 dana. Borci toga odreda vrlo su ogorčeni na takav postupak i nerazumevanje od strane Komande područja. Komanda područja u pogledu ishrane toga odreda za vreme kantonovanja u Bijeloj i Borcima odnosi se kao da to nije naša vojska, a kada je potrebno neko osiguranje komandi područja, borci ga daju. Borci sve to vide i osuđuju

sve to, te je stanje između toga odreda i područja prilično nezdravo.

Obuća i odjeća u svim odredima je dosta slaba. Tako u Bilogorskom odredu imade 60 potpuno bosih boraca koji leže u ambulanti samo radi toga što su bosi. Među njima imade i starih itekako dobrih boraca. Ni malo bolje stanje nije u ostalim odredima. Za ovu Grupu bilo bi neophodno potrebno najmanje 150 pari cipela i oko 800 pari veša. u Daruvarskom i Posavskom odredu zdravlje je dosta dobro, dok je u Bilogorskom odredu dosta loše ... Isto tako pojavila se neka infekcija zuba, te su mnogi borci i rukovodioci oboljeli od gnojenja zubi i desni. Referent saniteta toga odreda vrlo je ravnodušan prema svemu tome i ne posvećuje dovoljno pažnje tom Odredu u pogledu higijene. Zarazne bolesti u drugim odredima nisu primjećivane.

V. Rad i zapažanja u narodu.

Posavski odred održao je mitinge u Brezovcu, Lovskoj, u Donjem Čagliću, Goveđem Polju, Gaju. Ti mitinzi održavani su u saglasnošću sa KK Novska i narodu je tumačeno u glavnom o posljednim odlukama AVNOJ-a. U hrvatskoj Posavini, na sektoru hrvatske Posavine narodu je prilično pao moral iz razloga što banda vrlo često upada u ta sela, a naše jedinice nisu u stanju da se na tim sektorima zadrže dulje vremena. Daruvarski odred kao i Bilogorski u posljednje vrijeme nisu održavali nikojeg mitinga usled borbi koje su imali. U Daruvarskoj kotlini osjeća se strujanje HSS-a, a nepravilan rad ili bolje rečeno nikakav rad pozadinskih vlasti još daje bolje uslove tome strujanju. U radu pozadinske vlasti na tome sektoru nailazi se na mnoge nepravilnosti. Mjesni i općinski NOO-i ne dobivaju gotovo nikakovu pomoć od svojih viših rukovodstava. U mnogim selima postoji dvovlašće. Primjećuje se birokracija u pozadinskim vlastima počevši od općinskog NOO-a pa na više. Narod sa toga sektora jedino imade povjerenja u vojsku i svakidani su slučajevi da narod mjesto da ide kod svojih pozadinskih vlasti da raspravlja pojedine stvari dolazi kod vojske, govoreći da će to vojska bolje raspraviti, jer da su ono ustanove koje su se pogospodile.

Na sektoru Podravine usled čestoga upada bande narodu je dosta pao moral.

VI. O kadrovima.

⁵ Izostavljeni tekst se odnosi na kadrovska pitanja u odredima.

VII. Rad štabova.

a.) Štabski sastanci u odredima održavaju se redovito. Svi štabovi stavili su si u zadatak savlađivanje plana rada koji je predviđen od strane Štaba Korpusa da se svlada za mjesec dana, te se na tome i radi. Politički komesari održavaju političke sastanke, dok komandanti održavaju vojničke sastanke. Primjećuje se da štabovi odreda a to isto važi i za štabove bataljona ne proučavaju zajednički materijal, nego čitaju tekući materijal i to svako za sebe.

b.) Komandant" ove Grupe obišao je Bilogorski odred, a tako isto i intendant i obavještajac. Ovaj Štab je još uvijek nepotpun, t.j. manjka načelnik i informativac. Održan je jedan štabski sastanak na kojem se pretresalo stanje u odredima i prema kojem se dali zadatci drugovima koji su odilazili u obilazak pojedinih odreda.

VIII. Razno.

(J posljednjih 10 dana odredi nisu ništa mobilisali. Iz Posavskog odreda dezertirala su 3 borca. U Bilogorskom odreda dezertiralo je 27 boraca koji su bili špekulantski nastrojeni i prisilno mobilisani, te se kao takovi nisu ni vodili u spisковima.

U Daruvarskom odreda fali oko 15 drugova koji se poslije posljednje borbe u Borcima još nisu vratili u svoje jedinice.

Stanje blagajne ove Grupe jest 10.000 Kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar
Stojan Divić

* Jovan Marinković Ivo, narodni heroj. Poginuo 24. oktobra 1944. u s. Zvečevu (kod Slav. Požege) kao obaveštajni oficir 6. korpusa NOVJ (vidi Zbornik narodnih heroja Jugoslavije, Omladina, 1957, Beograd, str. 453).

BR. 63

IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA 2. JUŽNO-
MORAVSKE NO BRIGADE OD 14. FEBRUARA 1944. POKRA-
JINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O POLITIČKOM RA-
DU BATALJONSKIH PARTIJSKIH ORGANIZACIJA¹

POKRAJINSKOM KOMITETU — ZA SRBIJU

Izveštaj o stanju i radu Partijske organizacije II Juž.
mor. brigade.

Dragi drugovi,

Partijska organizacija, naše brigade, i njen rad izgledala bi ovako:

I bataljon: U poslednje vreme, zahvaljujući malo ozbiljnijem radu naše Part. organizacije, počeo je rasti broj partijaca, tako da u bataljonu imamo ukupan broj partijaca 19, i 10 kandidata.

Rad Partije teče redovno i dosta pravilno, što se oseća po samom broju članova i kandidata. Može se reći da taj rad nije još dovoljan, s obzirom na veći broj mladih članova i rukovodioca, ali slanjem redovnih drugova partijaca na partijske kurseve mnogo nam se pomoglo u podizanju rukovodioca, kao i u vaspitavanju mladih partijaca.

U samoj partijskoj organizaciji ovog bataljona nema nekih pojava nediscipline, niti pak nekih naročitih grešaka koje bi bilo potrebno izneti ovde.

Rad partije se osetio i u samom bataljonu u tome što se već skoro uspelo da se sredi stanje u bataljonu, tako da nema više pojava nediscipline, niti onih mangupskih viceva, što je ranije kod njih to bila svakidanja pojava.

Od napred navedenog broja partijaca 3 se nalaze na part. kursu dok se 7 nalazi na vojničkom. Takođe ne uzimajući u obzir napred navedeni broj partijaca, povučena su 2 druga za pozadinu, po zahtevu druga Branka² (P.K.), 1-politkom bat. a 1 p.-kom. čete.

U borbama koje su vođene poslednjih dana, poginula su nam 2 druga, od kojih je Miroslav Cvetković, partijac i zamenik političkog komesara čete, i Miodrag Jovanović, kandidat.

¹ Original (pisan plavim mastilom, ćirilicom) u Aihivu IRP Srbije, reg. br. 488.

² Dragi Stamenković

Obadva druga su poginula u borbi sa dražinovima, koja je vođena 28-1-1944 g. kod Blaca.³

Štab bataljona, mada je pretrpeo izvesne promene u samom Štabu, ipak se prilično dobro snašao, da mu se ne bi moglo naći nekih naročitih primedbi, sem te što su mladi i nedovoljno iskusni.

II bataljon: U ovom bataljonu, zbog ranijih izmena, prilično se teško išlo sa radom. Danas zauzimanjem i uz pomoć Brig. komiteta, kao i zauzimanjem iskusnijih drugova u samom bataljonu, rad se sredio i teče pravilno. Broj partijaca je porastao prilično da sada iznosi, ukupno, 17 članova partije i 6 kandidata.

Partijski kadar ovog bataljona je vrlo mlad i neiskusan, ali ipak sa druge strane disciplinovan i agilan na poslu, te će se njihova partijnost brzo podići. Kao što rekoh, rad teče pravilno i redovno uprkos svim teškoćama.

U ovom bataljonu part. org. ima uticaja, što se da zapaziti po izvršenju zadataka i akcijama koje bataljon izvodi, mada se može reći da još nije dovoljno jaka i stabilizovana.

Pojava nediscipline i grešaka nije bilo ni u Part. organizaciji, niti pak u bataljonu među partizanima.

Po potrebi rada u pozadini, povučen je iz bataljona drug Milan Vičić, zam pol-koma ovog bataljona, a na njegovo mesto došao je Trajko Zivković, dosadašnji p-komesar istog bataljona. Takođe od gore navedenog broja partijaca, 3-ca se nalaze na kursu.

U borbi na Vlahovu⁴ sa Bugarima poginuo je drug Dimitrije Petrović »Puška«, kandidat.

Štab bataljona je trpeo poslednjih dana izmene, te iz tog razloga nije još dovoljno sređen i upućen u stvari: Komandant bataljona Maksim Đurović ranjen je u borbi na Toponici.⁵ Drug se vratio te će se malo olakšati štabu pri rukovođenju u operacijama. Dva člana ovog štaba nisu partijci.

III bataljon: U ovom bataljonu Partija se razvija prilično dobro. Ukupan broj partijaca iznosi 26 članova i 9 kandidata.

U ovom bataljonu je partiski kadar mlad prilično, kao i u ostalim bataljonima, ali uz to vrlo disciplinovan i agilan na poslu.

Rad u bataljonu teče pravilno i redovno. Rad se oseća uopšte uzevši kako u Partiji, tako i u bataljonu. Partijnost,

³, ⁴ i ⁷ O tim borbama vidi opširnije tom I, knj. 7, dok. br. 22 i 27, knj. 20, dok. br. 125 i 126.

⁵ Gornja Toponica. Ovde su 24. januara 1944. vođene borbe protiv četnika (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 27).

disciplina, drugarstvo i borbenost partijaca je na visini. Može se reći samo to da su drugovi partijci neiskusni i mladi, te im pri radu treba obilna pomoć kako bi im se pomoglo da se razvijaju i prerastu u prave rukovodioce. U bataljonu nije bilo grešaka niti nekih pojava nediscipline.

Na kursu nam se nalaze iz ovog bataljona 3 druga partijca, od kojih je jedan zam. komesara bataljona.

Štab bataljona se snašao u svojoj dužnosti, i u rukovođenju sa jedinicom, mada po neki put izbiju izvefne suprotnosti, što dolazi otuda što drug komandant nije partijac.

Štab brigade: O štabu brigade može se reći da se nije dovoljno snašao u svojoj dužnosti, kao i to da u izvesnim momentima nije dovoljno aktivan, niti pak odlučan pri rešavanju pojedinih zadataka.

Politički rad: Za politički rad u brigadi može se reći da nije dovoljno proširen i da ne ide potpuno organizovano, mada rad teče bez prekida kad god se za to ima slobodnog vremena. Zbog hrđavog vremena, bataljoni se nalaze danju po kućama, raspoređeni po četama. Zbog toga što su bataljoni razdeljeni po četama ne mogu se održavati bataljonski časovi, gde bi rukovodio komesar bataljona. Sa održavanjem četnih, makar i redovnih časova, ne može se postići sasvim ono što se želi, zato što su drugovi komesari četa još neiskusni i nedovoljno sposobni za samostalno rukovođenje s tim časovima. Radom se ipak postiglo to, da se linija borbe pravilno sprovedi, kao i disciplina, drugarstvo i borbenost je na visini.

Vojnički rad: Po ovom sektoru kao po prvom radi se neprekidno, ali s tom razlikom što se pri radu ne koriste dovoljno iskustva stečena u borbi. Te zahvaljujući tome može se još i danas desiti da stražari, patrole i zasede ne vrše dužnost pravilno. Takođe se ostavlja održavanje vojničkih časova komandirima, koji su još mladi i neiskusni za rukovođenje ovakvim časovima. Što se tiče boračke čvrstine i borbenosti ona je na visini, kao i snalažljivost boraca u borbi. O borbama i akcijama dobićete detaljniji izveštaj od Štaba Brigade. Mogu samo reći da se u borbama koje su vođene ovih, t.j. poslednjih dana nije osetila potrebna odlučnost kod Štaba Brigade, mislim na borbu u Toponici i Stubli (Retkocer) i ostale.

Kulturno-prosvetni rad: Do skoro se prilično teško, naimе prilično neorganizovano radilo po ovom sektoru. Razlog ovakvog neorganizovanog rada bio je taj, što su rukovodioci tog rada u isto vreme bili opterećeni drugim dužnostima. Obavljati više dužnosti nisu mogli tako uspešno. To nas je rukovodilo, to nam je i drug Milisav⁶ naglasio kao potrebno, da

⁶ Nedeljko Karaičić, član PK KPJ za Srbiju.

smo odmah pristupili formiranju samostalnog kult. prosvet. odbora u Brigadi. Rad ovog odbora, još prvih dana posle njegovog formiranja, počeo se osećati u čitavoj brigadi. Brižljivo se pristupilo organizovanju »analfabetskih tečajeva« i održavanju istih, zbog priličnog broja nepismenih (ima ukupno 24 druga nepismena u brigadi) drugova u brigadi. Rad po ovom sektoru teče prilično dobro. Do sada su održani: u I bataljonu 3 časa za nepismene, u II bat. 2 časa, i u III. bataljonu 1 u svim četama i 2 u dve čete. Imajući u vidu da mnogi od drugova ne poznaju najosnovnije stvari iz pojedinih grana nauke, kult. prosvet. odbor otpočeo je sa održavanjem takvih časova. Do sada je održano u svakom bataljonu po jedan čas.

Kult. prosvet. odbor je otpočeo rad na pripremanju jednog lista za brigadu. Do sada su uspeli da pripreme prvi broj »Drugog Brigadira« koji treba da se umnoži ovih dana. U pripremanju je već i drugi.

Kult. prosvet. odbor je pripremio i održao u narodu i po bataljonima i četama niz priredbi, koje su u većini slučajeva uspele prilično. U ovim priredbama može se primetiti nedostatak pozorišnih komada i materijala koji je potreban za rad.

SKOJ: Rad po omladini teče prilično dobro. Rezultat njihovog rada prilično se oseća svuda, kako u mirnom logorovanju, tako i u borbama, akcijama, marševima i ostalim teškoćama na koje brigada nailazi, gde su omladinci uvek prvi i oni služe svim ostalim drugovima za primer.

Sama organizacija Skoja prilično je omasovljena, tako da sada broji: u I bataljonu 48 članova Skoja, u II bat. 51, i u III bat. 47, ukupan broj 146 skojevaca u Brigadi. Ovde se može dodati da se osetilo malo mlitavosti u radu, što dolazi otuda što je nekoliko drugova bilo na kursu (otsutno) ali se sada ipak pošlo brzim koracima napred. Detaljniji izveštaj o radu Skoja dobićete od Brig. komiteta Skoja u brigadi.

Na sastanku Brigad. komiteta, održanom 10-11-1944 god., pretresano je stanje i rad part. org. naše brigade. Prvo što se da zapaziti jeste to, da je partija prilično narasla. No u vezi s tim vidi se da je taj broj partijaca vrlo mlad i prilično neiskusn, što pri radu vuče prilično teškoća. Partijski kadar, kao što reko, vrlo je mlad. Ali uopšte uzevši part. kadar je vrlo disciplinovan i na poslu dosta zauzimljiv i vredan. Podići ih na viši nivo znanja na dosadašnji način rada bilo bi dosta teško. Danas nam u tome pomažu kursevi, na koje redovno šaljem svoje članove. Da bi proširio ovaj rad i pomogao u podizanju članova part. org. Brig. kom. je postavio da se pri-

stupi prorađivanju tema (materijala) koje su na kursu rađene, i prenošenje na mlade drugove. Tako prenošenjem ovih tema, i temeljitim obrađivanjem sa mladim drugovima, jedino se može postići ono što se želi u podizanju mladih drugova.

Druga zapaska Brigad. koma jeste ta: da politički rad u brigadi nije dobro organizovan i da ne teče pravilno, uz to da se nema dovoljno kontrole od strane odgovornih drugova pri održavanju ovih časova. Za to Brig. komitet postavlja da se, pošto već postoji program rada, svaka tema pre održavanja časova temeljito proradi. Taj, zadatak primaju na sebe komesari bataljona, koji će prethodno svaku temu proraditi sa komesarima četa, pa tek onda četni pol. komi pristupaju održavanju časova, uz kontrolu polit, komesara bataljona.

Treća primedba je ta, da se dovoljno ne crpu iskustva iz borbi i da se ona ne prenose u život, kao i to da se ne održavaju pravilno časovi vojnički. U tom pravcu rešio je Brig. kom. da komandanti bataljona prethodno pripreme svoje komandire za održavanje časova. Tek onda da se komandiri puste da održavaju časove, naravno uz stalnu kontrolu svojih komandanata.

Dalje Brig. kom. postavlja da se malo više bude budno pri uvlačenju novih članova u Partiju. Ovo otuda dolazi što su drugovi II bat. bez traženja dovoljno podataka za kandidovanje [primili] jednog druga biv. nedićevca, koji je do oktobra 1943. g. bio u njihovim redovima. Pomenuti drug je raskandidovan dok ne dadne dovoljno dokaza da se zaista popravio. Takođe Brigad. komitet primećuje da se nema dovoljno kontrole od nadležnih drugova, pri izvršavanju zadataka koji su postavljeni mladim drugovima. Zato se postavlja u buduće pojačati kontrolu.

Isto tako primećuje se radoznalost kod drugova »kuda će se«, »šta će se raditi« i.t.d. Brig. kom. postavlja u vezi s tim, pojačati konspiraciju, i suzbiti to. Ostale primedbe su tako sitnije prirode, da smatramo nepotrebno iznositi.

Ovim bih završio izveštaj za januar i februar. Dragi drugovi, naš izveštaj je trebao da bude upućen još mnogo ranije. Ali zbog odsustva 3-ce članova Brig. komiteta, i zbog reakcije⁷ koja je poslednjih dana obuhvatila naš teren, nismo bili u mogućnosti da pošaljemo izveštaj ranije.

Takođe nismo imali mogućnosti da se upoznamo u potpunosti sa dosadašnjim radom partije. Razlog je bio taj što je drug dosadašnji rukovodilac iznenada otišao na kurs, te nismo imali mogućnosti usled nastupa reakcije, koja nas je razdvojila, da potpuno upoznamo dosadašnji rad. No uglav-

nom mi smo ipak uspjeli da prikupimo dovoljno podataka i preko ostalih drugova upoznamo sa radom prilično. Iz napred navedenih razloga može biti da naš izveštaj nije potpun i da je štur, obzirom da bi ovo trebao da bude već drugi izveštaj.

Uz drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-11-1944 god.
Položaj

Za Brigad. komitet
Sekretar
Dragoljub L. Petrović
»Rade«

BR. 64

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOV I
PO JUGOSLAVIJE OD 15. FEBRUARA 1944. PROPAGANDNOM
ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE¹

STAB
IX KORPUSA NOV I POJ
PROPAGANDNI ODSEK
Položaj, 15. febr. 1944.
Prop. broj 16

GLAVNOM STABU NOV I POS
propagandnom odseku

Izveštaj za prvu polovinu februara

Rukovodilac propagandnog odseka IX korpusa nije se još vratio iz bolnice, međutim, prema uverenju lekara, on će se uskoro oporaviti te će moći u roku od 10 dana da se vrati i preuzme svoj posao.²

Opšte:

Prošle nedelje stigli su nam iz Glavnog štaba drugovi: Klemenčič Dorè, akademski slikar; Lovrič Drago, tehničar; Apih Anica; Svetek Leon, doktor prava, i Štrukelj Tomaž, građevinar. Pomenuti drugovi poslali su k nama u cilju oživljavanja kulturno-prosvetnog rada.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250/11.

² Odnosi se na inž. Marjana Tepinu.

Predloži ovih drugova da se kod nas formira više pozorišnih grupa, koje bi stalno kružile po čitavoj našoj teritoriji, a imale bi svoje stalno sedište gde bi uvežbavale programe (ovde se misli tako da bi grupa, čim bi pripremila program otišla u jedinice i, dakako, u sela, odakle bi se vraćala u svoje stalno sedište i uvežbavala novi program), prihvaćeni su s razumevanjem, kako u našem štabu tako i u Pokrajinskom komitetu za Primorsku Sloveniju. Svi gore navedeni drugovi, sem drčfga Štruklja, dodeljeni su propagandnom odseku IX korpusa i već su započeli svoj rad. Da bismo rad ubrzali, mi smo, na predlog našeg štaba, pozorišnu grupu XXXI divizije direktno podredili našem odseku. Ova grupa, koja momentano broji 8 članova, sada se priprema za odlazak u ostale naše jedinice.³ Potrebne ljude za ostale grupe mi ćemo, pomoću Pokrajinskog odbora, u što većoj meri mobilisati sa terena. Ljudi u našim krajevima imaju mnogo smisla za igre, zbog toga smo ubeđeni da ćemo u tom pogledu postići za najkraće vreme povoljne uspehe. Pored toga, drugovi Klemenčič i Svetek će se baviti i umetničkim crtanjem, muzikom i fotografijom.

Listovi:

Iako svesni poteškoća koje ćemo imati pri nabavci materijala, naročito što se tiče novca, mi smo, na predlog štaba, izveli reorganizaciju naše štampe. Reorganizacija je izvedena s ciljem da se partizanima i civilnom stanovništvu u što većoj meri omogući čitanje naše literature. Promena je izvršena ovako: »Partizanski dnevnik«, do sada organ XXXI divizije, izlaziće od sada pa nadalje kao organ IX korpusa. Broj štampanog lista, koji je do sada iznosio 350 do 450 primeraka dnevno, podići ćemo u početku na 1000 do 1200 primeraka, a u što kraćem vremenu na bar 2000 primeraka dnevno.

Tako će list, koji je do sada bio više lokalni list, postati centralni organ za sve naše jedinice i za civilno stanovništvo. Pored naših vojnih jedinica, slaćemo ga i svim okružnim odborima našeg područja. List će biti političkovaspitni i donosiće, pored političkih članaka i radio-vesti, reportaže i proizvoljne članke partizana i civilnih dopisnika.

Pored »Partizanskog dnevnika« nastavićemo izdanje »Vojaškoga vestnika«, koji će biti službeni vojni organ IX

³ Pozorišna grupa 31. divizije NOV i POJ formirana je sredinom januara 1944. godine.

korpusa, te će pored vojnih vesti donositi i razne odluke i stručne članke vojnog značaja.

Za rukovođenje tim listovima imenovan je redakcioni odbor sastavljen ovako:

- 1.) predsednik odbora drug Vreg France, rukovodilac propagandnog odbora XXXI divizije,
- 2.) član odbora drug Janez Hribar,⁴ politkomesar IX korpusa,
- 3.) član odbora drug Kokolj Edvard,⁵ profesor,
- 4.) član odbora drug Marjan Tepina, rukovodil. prop. odseka IX korpusa (do povratka druga Marjana je u odboru v.d. rukovodioca odseka drug Emil⁶).

XXXI divizija će nastaviti izdavanje svog mesečnika »Triglavski odmevi«. XXX divizija, koja je do sada izdavala list »Vestnik«⁷ dvaput nedeljno, izdavače od sada samo mesečni organ »Matajur«, a »Vestnik« će prestati da izlazi.

Sprovođenjem ovih mera mi ćemo moći »Partizanski dnevnik«, koji je već do sada bio naš najbolji list, podići na zavidljivu visinu.

Pored pomenutih listova naše jedinice izdaju još sledeće:

3. brigada »Goriški borec«,
7. brigada »Gorenjšči fantje«,
16. brigada »Za Vojkom«,⁸
18. brigada »Soški glas«,⁹
19. brigada »Naprej v borbo«,¹⁰

Gorenjski odred »Gorenjski partizan«,¹¹

Dolomitski odred »Dolomitski glas«.¹²

U Gorenjskom odredu izlazi još 5 džepnih novina, koje izdaju čete i minerski vod tog odreda.

Naši listovi očigledno napreduju, kako u tehničkom pogledu tako i po sadržaju. Sve brojeve ovih listova, sem listova 18. i 19. brigade i džepnih novina minerskog voda »Grintovec«, poslali smo i vašem propagandnom odseku, a poslaćemo vam i ostale čim ih primimo u više primeraka.

⁴ Narodni heroj. Umro 23. oktobra 1967. u Ložu.

⁵ Poginuo 1. aprila 1945, u Gačniku, ispod Vojskog.

• Filipčič

⁷ Vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 295, jedinica br. 4179.

⁸ List je počeo da izlazi pod naslovom »Vojkov borec« (vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 301, jedinica br. 4228).

• Vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 279, jedinica br. 3937.

> Vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 220, jedinica br. 3059.

¹¹ Vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 186, jedinica br. 2541.

« Vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 146, jedinica br. 1869.

Tehnike:

U vezi sa povećanjem izdanja »Partizanskog dnevnika« postavlja se pred nas i pitanje povećanja naše tehnike. To pitanje smo rešili na taj način što smo za početak spojili našu pokretnu tehniku sa tehnikom XXXI divizije, međutim, za nekoliko dana dobićemo i mašinu za umnožavanje (rotacionu). To pitanje mislimo, međutim, definitivno rešiti nabavkom mašine za štampanje. Ono je na dnevnom redu i nadamo se da ćemo i to u najskorije vreme uspeti. Vlastite tehnike su nabavili u poslednje vreme Gorenjski, Briško-beneški i Dolomitski odred, a još uvek ih nemaju tri brigade XXX divizije. Tehnike štampaju pored listova i razne letke, koje rasturaju među Italijane, Mongole¹³ i domobrance.

Vojno dopisništvo:

Naši vojni dopisnici su, sem njih nekoliko, pravilno shvatili značaj vojnog dopisništva. Svoju dužnost obavljaju savesno i tačno. I sastavi u vidu reportaža dolaze češće i sve bolji. Zameni ćemo dopisnika¹⁴ Briško-beneškog odreda ukoliko se ne bude pridržavao uputstava koje smo mu poslali.

Hronika:

U hronici smo do sada još najviše zaostali. Iako se i na tom području već radi, još nismo postigli očiglednih uspeha. Ako želimo taj rad pravilno završiti, moraćemo uložiti još mnogo truda. Dakako, time ne kažemo da i dalje nećemo marljivo raditi i na tom polju. Cirkular sa uputstvima kako hronike treba da se pišu, koji smo primili od propagandnog odseka Glavnog štaba, umnožili smo za sve naše divizije, brigade i odrede, sa zadatkom da ga one umnože za sve bataljone i čete. Poslaćemo pozive i svim starijim partizanima, komandantima i politkomesarima koji poznaju razvoj naših jedinica — da nam u tom radu pomognu.

Biografije:

poznatih hrabrih boraca objavljujemo u našim listovima, jer je naše mišljenje da na taj način najviše popularišemo ove zaslužne drugove. Brigadni i divizijski listovi u poslednje vreme uvek donose neki portret od komandnog kadra.

¹³ Odnosi se na one koji su bili u nemačkoj vojsci.

¹⁴ Verovatno se odnosi na Janeza Drajsingera (Deisinger).

Statistika vojnih operacija vodi se redovno, ali ćemo morati početi da je sređujemo hronološki.

U vezi s reorganizacijom odseka pri štabu IX korpusa, naš odsek je sastavljen kako sledi:

šef propagadnog odseka drug inž. Marjan Tepina,
pomoćnik šefa odseka

propagandisti

1. drug France Vreg-Mile
2. poručnik drug Drago Lovrič
3. potporučnik drug Edvard Kokolj-Martin
4. potporučnik drug Dorè Klemenčič-Maj

(do povratka druga Marjana dužnost rukovodioca i dalje vrši drug Emil).

P.S. Za uspešan rad naše pozorišne grupe bili bi nam potrebni razni pozorišni komadi i skečevi, jer nam to, zbog stanja koje je ovde vladalo poslednjih 25 godina, nedostaje.

Drugovi koji su stigli kažu da biste nam vi u tom pogledu mogli pomoći. Zbog toga vam se obraćam sa željom da nam što pre pošaljete nešto tog materijala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Janez Hribar

V.d. šefa odseka:
Emil Filipič

BR. 65

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 5. NOU
BRIGADE »IVAN CANKAR« OD 15. FEBRUARA 1944. O STA-
NJU I RADU U BRIGADI¹

Na položaju, dana 15. II 1944.

IZVEŠTAJ PARTIJSKE ORGANIZACIJE V SNOUB »IVAN
CANKAR«

Posle dolaska na nove položaje upoznali smo rukovodioce i borce sa novim zadacima na tim položajima. Po svim bataljonima sekretari su sazvali sastanke bataljonskih biroa, na kojima su skrenuli pažnju partijskim rukovodiocima na zadatke koje moramo što savesnije izvršavati, i podrobnije ih upoznali sa zadacima koje moraju preneti na ostalo ljudstvo.

Partijski kadar je dobar ali se primećuje priličan nedostatak teoretskog znanja, zato smo sada posvetili najviše vremena teoretskim sastancima. Na tim teoretskim sastancima pomažu komesarima četa bataljonski sekretari, koji su većim delom završili kurs. Kada sam poslednji put obišao partijske biroa, ćelije štabova i nekoliko četnih ćelija, nisam nigde primetio neke veće greške, koje bi štetile našoj liniji. Međutim, svakog sekretara čvrsto sam uzeo u ruke za najmanju grešku i savetovao ga. Kod pojedinih članova Partije se još uvek primećuje nedostatak partijskog samopouzdanja, koji u sitnom partijskom radu postepeno nestaje. Druge veće slabosti se ne mogu primetiti. Disciplinovani su, požrtvovani i odati Partiji.

Vojnički rad u brigadi se u poslednjih 15 dana poboljšao. U najviše slučajeva činili su greške sami štabovi bataljona, koji u vojničkom radu nisu razvili dovoljno discipline i nisu u dovoljnoj meri kontrolisali četne komande pri sprovođenju naredbi samog štaba bataljona, nedovoljno su kontrolisali komande četa za vreme odmora, da li rade vojnički i politički sa borcima, itd. Četne komande osećale su se suviše slobodne i nekontrolisane, zbog čega su u svom radu popustile. Štabovi bataljona bili su slabo povezani sa ljudstvom, što se kasnije desilo i sa nekim komandama četa. Zbog toga sam, po partijskoj liniji, srkenuo pažnju svim odgovornim drugovima. Štab brigade je uveo strogu kontrolu nad podređenim štabovima i komandama četa preko štabova bataljona. Sada je sve

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/1.

to već uređeno. Vojnički rad se obavlja uglavnom na položajima, gde se borci u borbama sa neprijateljem istovremeno praktički vežbaju. Kod nižeg komandnog kadra — vodnika i desetara — primećuje se nedostatak praktičnog i teoretskog znanja.

Politički se radi u brigadi onoliko koliko to dopušta slobodno vreme. Raspored političkog rada u brigadi je ovakav: politički komesar brigade održi svakih 10 dana sastanak sa bataljonskim političkim komesarima, na kome prorađuje gradivo za politički rad u bataljonima za sledećih deset dana. Svaki bataljonski politički komesar mora održati u bataljonu najmanje po jedan politički čas nedeljno. Materiju koju bataljonski politički komesari prorađuju na sastancima sa brigadnim političkim komesarima, posle prenose na političke komesare četa i političke delegate. Politički komesari četa se moraju prethodno pripremati za političke časove u četama, kako bi borci zaista nešto dobili na njima. Politički delegati moraju ispred svojih vodova prorađivati štivo i u tome im pomažu politički komesari četa. Pošto su jedinice bataljona prilično razbacane po raznim položajima, politički rad obavlja se uglavnom po vodovima i četama.

Kulturno-propagandni rad u brigadi zadovoljava. Cesto se priređuju mitinzi po selima. Na mitinzima se civilnom stanovništvu objašnjava unutrašnji i spoljni politički i vojni položaj, popularizuje se AVNOJ i tumači njegov značaj, Nacionalni komitet itd. Priređuju se političke konferencije za civilno stanovništvo, na kojima se tumače stvari sa kojima civilno stanovništvo nije upoznato. Primećuje se veliko razumevanje stanovništva za te stvari i već se u više navrata desilo da su stanovnici molili da se mitinzi i konferencije drže i ubuduće. PROD- je u poslednjih 15 dana izdao dve brošure i to »Iz borb Cankarjeve brigade«³ i brigadni list »Borec«.⁴ Štampaju se radio-vesnici i razni leci.

ZKM» se u radu prilično aktivirala, ipak taj rad još nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude. Naročito se primećuje nepravilan rad bataljonskog sekretara SKOJ-a u I bataljonu, koji je pre kratkog vremena bio priključen brigadi. Broj skojevaca je tu upola manji od broja članova Partije. Prošle nedelje sam sa sekretarom⁰ brigadnog SKOJ-a bio u

² Propagandno odeljenje

³ Brošuru je napisao Stane Mihelič (vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 50, jedinica br. 612).

⁴ Vidi »Bibliografija 1941 — 1945«, str. 134, jedinica br. 1714.

⁵ Zveza komunistične mladine — Savez komunističke omladine (SKOJ)

« Jurij Levičnik

tom bataljonu. Održao sam tamo sastanke četnih čelija i bataljonskih biroa. Na tim sastancima smo raspravljali o svim aktuelnim stvarima, posebno pak, o ispravnosti održavanja organizacionih i teoretskih sastanaka. Isto tako je sekretar SKOJ-a sredio rad i organizaciju SKOJ-a i dao nove direktive, koje od pretpostavljenih foruma ZKM do sada nisu dobili. Sada će se održati skojevski kurs pri štabu brigade.

Zdravstveno stanje u brigadi zadovoljava uprkos slabim vremenskim prilikama i držanju položaja danju i noću. Ima priličan broj lakših prehlada, a u nekoliko slučajeva pojavio se svrab i osip. Higijensko stanje takođe zadovoljava. Bataljonske i četne bolničarke vode računa o tome da se redovno prekuva rublje, šuri odeća i ćebad. i nedeljno pregledavaju i kontrolišu čistoću po četama. One kontrolišu da li se drugovi ujutro peru, paze na čistoću logora, stanova, porcija itd. Sanitetski referent [kontroliše] svakih 15 dana celokupan rad bataljonskih bolničarki u bataljonima. Sada se pri štabu brigade održava sanitetski kurs za četne bolničare i bolničarke.

Intendantura. Ishrana ljudstva zadovoljava. Intendanti rade u saglasnosti sa privrednim komisijama na terenu. Samo u pogledu obuće i donjeg rublja stanje ne odgovara, zbog čega se ponovo obraćamo glavnoj intendanturi,⁷ ako može učiniti nešto da se to stanje popravi.

Komandant brigade⁸ zasada odgovara svojoj funkciji. Požrtvovan je, inicijativan, ima osećaj odgovornosti, ali bi ga prvom prilikom trebalo poslati na viši oficirsku kurs, kako bi stekao teoretsko vojničko obrazovanje.

Politički komesar brigade⁹ teži za tim da se politički nivo brigade što više podigne. Požrtvovan je i svestan svoje odgovornosti. Ja pomažem političkom komesaru i komandantu u njihovom radu, kako bi se obavljao u skladu sa [partijskom] linijom, a i sama partijska organizacija pomaže ih, kako bi njihov rad došao do izražaja.

Zamenik komandanta brigade¹⁰ nalazi se sada na višem oficirskom kursu i svojim stečenim znanjem mnogo će koristiti u daljem radu.

Načelnik štaba brigade je sada novonaimenovani drug Franček,¹¹ do sada načelnik obaveštajnog centra XV divizije.

⁷ Verovatno se misli na intendanturu Glavnog štaba NOV i POS.

* Alojz Dragan. Poginuo aprila 1945. kod Tople Rebre, u Kočevskom rogu.

⁸ Franc Sever Franta

¹⁰ Andrej Cetinski Lev

" Franci Kolar, student iz Maribora. Poginuo 16. februara 1944. na Javorovici.

Zbog njegovog kratkotrajnog boravka u brigadi ne mogu dati pravilnu ocenu njegovog rada.

Opšte stanje brigade: disciplina i borbeni moral su dobri, što se pokazalo za vreme sukoba s neprijateljem. Svi mi rukovodioci težimo za tim da vojni i politički nivo brigade podignemo na takav stepen da bismo svakog momenta mogli izvršiti zadatke koji nas još očekuju. Takođe je naš cilj da na svim ostalim sektorima rada pokažemo zrelost i sposobnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Organizacioni sekretar
partijske organizacije 5. SNOUB »Ivan Cankar«
Dušan¹⁴

BROJNO STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE 5. SNOUB
»IVAN CANKAR«

Jedinca	PO SPISKU		NA LICU BOLNICA			KURS		NESTALI	
	muš.-žena		muš.-žena	muš.-žena		muš.-žena		muš.-žena	
I bat.	58	1	58	1					
II bat.	51	2	42	2	3	6			
III. bat	43	3	35	2	4	4	1		
IV bat.	41	3	31	3	5	5			
top. baterija	30		27		2	1			
ćelija inž. čete	11		10		1				
ćelija obavešt.	6		4			2			
ćelija šireg štal	6		5		1				
ćelija štaba	7		5		1	1			
U K U P N O	253	9	217	8	17	19	1		
Kandidata u brigadi je po spisku				33	na licu	33			
Stanje ZKM:				248		248			

¹⁴ Ivan Hržič. Umro u jesen 1945. godine.

BR. 66

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 5. VOJVODANSKE BRIGADE OD 15. FEBRUARA 1944. DIVIZIJSKOM KOMITETU KPJ 16. NOU DIVIZIJE O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU¹

DIVIZIJSKOM KOMITETU KPJ XVI DIVIZIJE NOV

Dragi drugovi,

Posle tri meseca od formiranja Pete Vojvodanske brigade šaljem Vam svoj prvi izveštaj u kome ću pokušati da iznesem život, rad i stanje naše partiske organizacije i brigade.

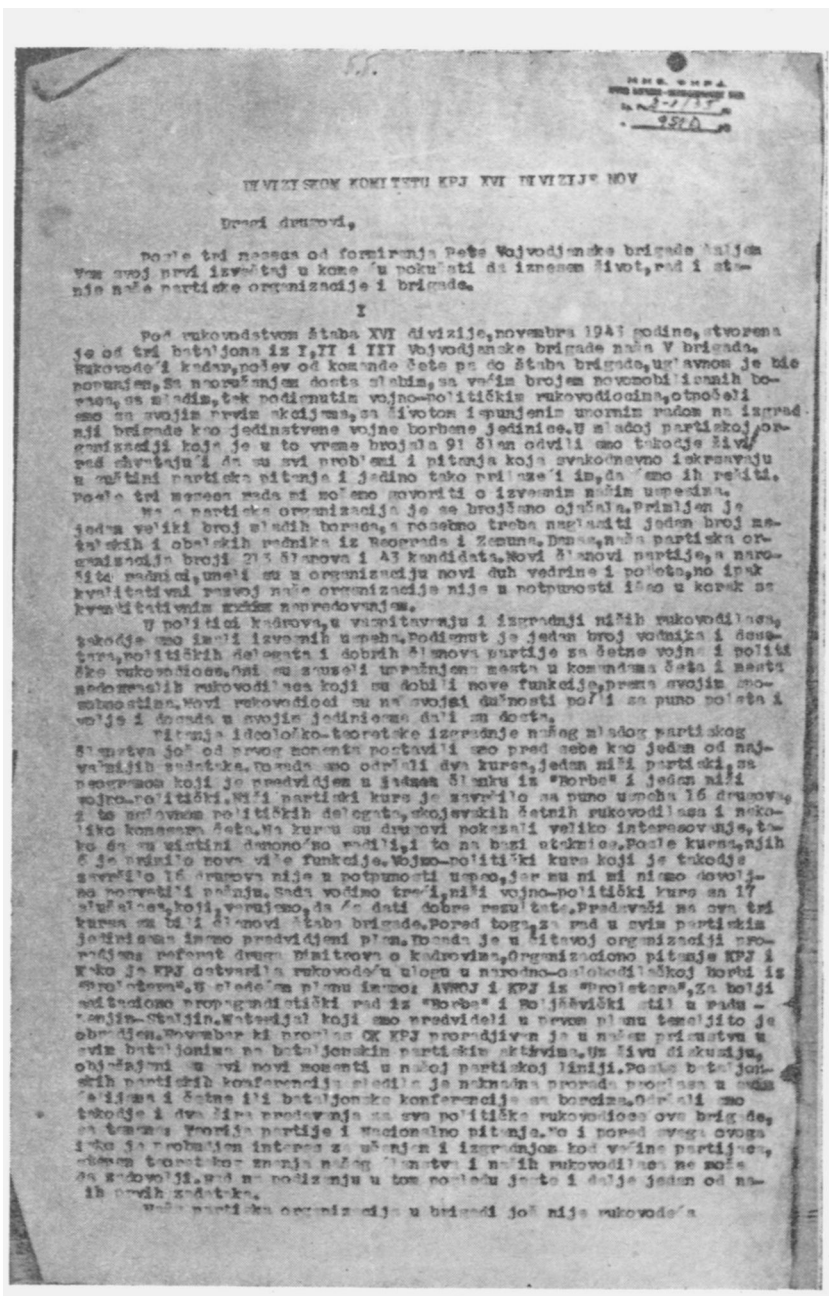
I

Pod rukovodstvom štaba XVI divizije, novembra 1943 godine, stvorena je od tri bataljona iz I, II i III Vojvodanske brigade naša V brigada. Rukovodeći kadar, počev od komande čete pa do štaba brigade, uglavnom je bio popunjen. Sa naoružanjem dosta slabim, sa većim brojem novomobilisanih boraca, sa mladim, tek podignutim vojno-političkim rukovodiocima, otpočeli smo sa svojim prvim akcijama, sa životom ispunjenim upornim radom na izgradnji brigade kao jedinstvene vojne borbene jedinice. U mladoj partijskoj organizaciji koja je u to vreme brojala 91 član odveli smo takođe živi rad shvatajući da su svi problemi i pitanja koja svakodnevno iskrsavaju u suštini partiska pitanja i jedino tako prilazeći im, da ćemo ih rešiti. Posle tri meseca rada mi možemo govoriti o izvesnim našim uspesima.

Naša partiska organizacija je brojčano ojačala. Primljen je jedan veliki broj mladih boraca, a posebno treba naglasiti jedan broj metalskih i obalskih radnika iz Beograda i Zemuna. Danas, naša partiska organizacija broji 213 članova i 43 kandidata. Novi članovi partije, a naročito radnici, uneli su u organizaciju novi duh vedrine i poleta, no ipak kvalitativni razvoj naše organizacije nije u potpunosti išao u korak sa kvantitativnim napredovanjem.

U politici kadrova, u vaspitavanju i izgradnji nižih rukovodilaca, takođe smo imali izvesnih uspeha. Podignut je jedan broj vodnika i desetara, političkih delegata i dobrih članova partije za četne vojne i političke rukovodioce. Oni su

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8—3/1, k. 951/A.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 66-

zauzeli upražnjena mesta u komandama četa i mesta nedoraslih rukovodilaca koji su dobili nove funkcije, prema svojim sposobnostima. Novi rukovodioci su na svoje dužnosti pošli sa puno poleta i volje i dosada u svojim jedinicama dali su dosta.

Pitanje ideološko-teoretske izgradnje našeg mladog partiskog članstva još od prvog momenta postavili smo pred sebe kao jedan od najvažnijih zadataka. Dosada smo održali dva kursa, jedan niži partiski, sa programom koji je predviđen u članku iz »Borbe« i jedan niži vojno-politički. Niži partiski kurs je završilo sa puno uspeha 16 drugova, i to uglavnom političkih delegata, skojevskih četnih rukovodilaca i nekoliko komesara četa. Na kursu su drugovi pokazali veliko interesovanje, tako da su uistini danonoćno radili, i to na bazi utakmice. Posle kursa, njih 6 je primilo nove više funkcije. Vojno-politički kurs koji je takođe završilo 16 drugova nije u potpunosti uspeo, jer mu ni mi nismo dovoljno posvetili pažnju. Sada vodimo treći, niži vojno-politički kurs sa 17 slušalaca, koji, verujemo, da će dati dobre rezultate. Predavači na sva tri kursa su bili članovi štaba brigade. Pored toga, za rad u svim partiskim jedinicama imamo predviđeni plan. Dosada je u čitavoj organizaciji prorađen: referat druga Dimitrova o kadrovima, Organizaciono pitanje KPJ i Kako je KPJ ostvarila rukovodeću ulogu u narodno-oslobodilačkoj borbi iz »Proletera«. U sledećem planu imamo: AVNOJ i KPJ iz »Proletera«, Za bolji agitaciono propagandistički rad iz »Borbe« i Boljševički stil u radu — Lenjin — Staljin. Materijal koji smo predvideli u prvom planu temeljito je obrađen. Novembarski proglas CK KPJ prorađivan je u našem prisustvu u svim bataljonima na bataljonskim partiskim aktivima. Uz živu diskusiju, objašnjeni su svi novi momenti u našoj partiskoj liniji. Posle bataljonskih partiskih konferencija sledila je naknadna prorada proglaša u svim ćelijama i četne ili bataljonske konferencije sa borcima. Održali smo takođe i dva šira predavanja za sve političke rukovodioce ove brigade, sa temama: Teorija partije i Nacionalno pitanje. No i pored svega ovoga, iako je probuđen interes za učenjem i izgradnjom kod većine partijaca, stepen teoretskog znanja našeg članstva i naših rukovodilaca ne može da zadovolji. Rad na podizanju u tom pogledu jeste i dalje jedan od naših prvih zadataka.

Naša partiska organizacija u brigadi još nije rukovodeća snaga, ali je ona ipak krenula jednim korakom napred. Njena najizrazitija osobina jeste mladost. Staž naših partijaca prosečno uzevši je dva do tri meseca, a četnih političkih rukovodilaca pet do šest meseci. Ovo je svakako moralo imati za posledicu pomanjkanje partijskog iskustva u radu, kako

kod rukovodilaca tako i kod običnih partijaca. No ipak rad u našoj organizaciji je organizaciono pravilno postavljen i on se odlikuje živošću i aktivnošću. Naše partiske jedinice održavaju redovno sastanke. Oni su ranije tekli uvek po jednom istom dnevnom redu, bili kruti, bez svrhe, ali direktnim obilaženjem i većom našom pomoću partiski rukovodioci su se uglavnom oslobodili toga i jedinice danas rešavaju i bave se konkretnim pitanjima. Familijarnost koja je naročito bila karakteristična za organizaciju našeg II bataljctfia odstranjena je. U lečenju ove pojave pored ostaloga smenjen je jedan četni partiski rukovodilac i komesar tog bataljona. Danas u čitavoj organizaciji sa dovoljno partiske oštine ćelije reagi-
raju kako na propuste pojedinica tako i u odnosu na opšte probleme.

Dosada u nizu svakodnevnih pitanja naša partiska organizacija je uspela da reši nekoliko važnih problema. Pre svega pitanje naoružanja. Na njemu smo uspeli da mobilišemo sve partijce i u akcijama na Trebavi² protiv četničkih i ustaških elemenata naša brigada zarobila je veliki broj pušaka, tako da smo sve borce naoružali. A danas, posle prijema 170 novomobilisanih, nemamo takođe boraca bez pušaka. Brojno stanje i naoružanje naše brigade sada izgleda ovako:

835 boraca, sa drugaricama,
650 pušaka, 13 p. mitraljeza, 4 t.mitraljeza, 1
teški bacač i izvestan broj mitraljeza.

Drugi problem na kome je naša organizacija mobilisana i koji je uspela da reši bio je borbenost. U našim prvim akcijama sa neprijateljem oko Brčkog³ naši bataljoni su se povlačili ne sačekajući neprijatelja, naše bataljonsko rukovodstvo je gubilo glavu. Međutim, kasnije uspješne akcije protiv četnika i Zelenog kadra na Trebavi, prodor naših jedinica u Tuzlu,⁴ proterivanje Nemaca uz veće gubitke iz jednog sela na položajima oko Brčkog, kada je štab divizije pohvalio naš I bataljon, dokazali su da smo mi ovaj problem savladali. Ali obzirom na stalan priliv novih boraca pitanje borbenosti i udarnosti naše brigade imamo još uvek pred sobom na dnevnom redu, iako je naša brigada sposobna za izvršenje postavljenog zadatka.

Snabdevanje odećom i obućom naših boraca bio je u čitavom periodu od formiranja brigade naš najaktuelniji problem. Imali smo veliki broj obolelih, sa izranavljenim nogama. sa bolestima na plućima zbog golotinje i bosotinje. Pu-

² Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 142.

³ i ⁴ Odnosi se na borbe vođene u vreme nemačkih zimskih operacija decembra 1943. i januara 1944 (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 182 i 197, knj. 21, dok. br. 12 i 56).

tem organizovanja radionica, prikupljanja vojničkih stvari, na čemu smo aktivizirali partijce pored rukovodilaca koji su se uglavnom angažovali, rešili smo i ovo pitanje. Danas imamo u svakom bataljonu više od polovine drugova u cokulama, a jedan mali broj bez šinjela ili kaputa. Zdravstveno stanje se takođe poboljšava.

U toku VI neprijateljske ofanzive, u uslovima teških i dugih pokreta, neprijateljskog prodiranja i dr., naše borce je bila zahvatila izvesna psihička potištenost, ravnodušnost, gubljenje perspektive, kako smo mi to nazvali—političko mrtvilo. Bilo je slučajeva gubljenja i samostalnog ostajanja boraca čak i u neprijateljskim selima, koji su posle našeg odlaska bili uglavnom pobijeni. U punoj ošttrini pred partisku organizaciju i komande postavili smo ovo pitanje. Aktivizacijom političkih komesara, održavanjem političkih časova i upoznavanjem boraca sa političkom situacijom, organizovanjem čvršće kontrole nad ljudima uspeali smo da političko mrtvilo savladamo, da borce razvedrimo, da ih zainteresujemo i osvetlimo im perspektivu. Danas, zaista u uslovima naše ofanzive, mi o moralu naših boraca možemo vrlo pozitivno govoriti.

II

Pored svih ovih pitanja koja smo uglavnom uspeali da rešimo pred nama stoji još niz problema koje smo tek načeli, u koje smo tek ušli.

26 januara 1944 god. održali smo brigadnu partisku konferenciju koja je ponovo rasvetlila i sa puno ozbiljnosti postavila pred organizaciju sva goruća pitanja. Na konferenciji su prisustvovali delegati partiske organizacije III Vojvođanske brigade, sekretar Divizijskog komiteta i komandant divizije.⁵ Ona je tekla vrlo živo, bila je na visini i ostavila dubok utisak na sve partijce, što se osetilo odmah u njihovom radu.

Osnovna pitanja koja su na konferenciji postavljena su:

1. Razviti i podići stepen odgovornosti u part. organizaciji za svaku stvar koja se zbiva oko nas, u jedinici i na terenu na kome se nalazimo. Do nedavno, ona nije bila ni dovoljno oštro postavljena pred partijce. Cfni su se samo na partiskim sastancima osećali članovi partije i vodili računa da sami ne prave greške, a za prestupe boraca niko nije odgovarao. Danas je svaki član partije zadužen određenim brojem vanpartiskih drugova, za čiji postupak i vladanje odgovara, sa koji-

⁵ Danilo Lekić

ma je obavezan danonoćno da radi. Povezano sa pitanjem odgovornosti pred nas sr postavlja: podići disciplinu i budnost u partiji.

2. Iako je naša partiska organizacija brojčano udvostručena u ovom periodu, naši partiski rukovodioci i ćelije nemaju izgrađen metod u vaspitavanju ljudi za partiju. Oni ćoveku ne umeju još da priđu kao takvom, uočavajući njegove i loše i dobre strane. Oni u pogledu primanja ljudi u partiju nisu još dovoljno smeli. Rad sa kandidatima je pravilno postavljen — pojedinačan je, ali on nije živ i ne daje rezultate kakve bi trebalo da da. Stoga u ovom pogledu moramo pristupiti temeljitijem vaspitavanju.

3. Sistem u radu na svakom polju, po svim linijama nismo u potpunosti ostvarili. Mi u svakom poslu imamo plana, vršimo raspodelu, ali nam nedostaje ćvršća kontrola. Cesto se i raspodela ne izvrši tako da se svaki pojedinac ili funkcioner postavi i dobije svoje mesto. Dalje, našim partijcima i rukovodiocima u radu nedostaje upornosti i prilagođavanja uslovima u kojima se nalazimo. Rad je živ kada smo na odmoru, dok je u pokretima i borbi minimalan. Uneti sistematićnosti i naućiti se boljševićkom stilu u radu je jedan među našim važnim zadacima.

4. Na putu smo da ostvarimo jedinstvo brigade, ali to pitanje nismo još savladali. Nismo ostvarili pre svega politićko jedinstvo, nismo izgradili duh naše brigade. Politićki komesari u ovom pogledu nisu dovoljno dali. Oni nisu pokretaći i nosioci rada, malo su doprineli da život svojih ćeta i bataljona učine sadržajnim. U vaspitavanju boraca su kruti, nisu kod njih stvorili žeđ za saznanjem, za ućenjem marksizma-lenjinizma, što sve ima za posledicu nedovoljno razvijeni smisao za kolektivom i nedovoljno osećanje vezanosti za svoju jedinicu. Ostvariti unutarnju povezanost ćeta u bataljonu, bataljona u brigadi je takode naš zadatak. Pismo štabu divizije skoro upućeno koje obrađuje ovaj problem mnogo nam je pomoglo.

5. Ućvrstiti pravilan odnos prema narodu, povezati se što ćvršće s njim, delati aktivno u njegovoj masi postavlja se u svojoj oštrini pred nas ... S narodom je raćeno putem zborova i konferencija, koje se održavaju svuda gde ima uslova, i sastanaka sa NOO. Dosada smo obišli izvesne partiske seoske ćelije i jedan opšćinski komitet na sektoru Koraj—Ćelić. U vezi sa izvesnim slabostima ovih jedinica pisali smo tamošnjem sreskom komitetu, koji je intervenisao. Na sektoru Posavine i Trebave takode snio stupili u kontakt sa partiskom organizacijom na terenu¹. No i pored toga našim rukovodiocima i

partijcima nedostaje jedan solidniji i izgrađeni metod u radu sa narodom. Oni su u prilaženju masama kruti, uvek sa jednom određenom formom — referat o političkoj situaciji na zboru i kulturna priredba bez unošenja, bez uživanja u lokalne prilike terena (skoro isto rade u muslimanskim i srpskim selima) i u vezi s tim postavljanja konkretnih pitanja na kojima se seljaci mogu mobilisati, bez raznovrsnosti u tome radu — pisanje parola, izdavanje zidnih novina za selo, spremanja crteža i dr.

6. U vojničkom pogledu u brigadi je rađeno, ali pitanje učvršćenja vojne organizacije je još uvek naš problem. Ona je u našim jedinicama potpuno pravilno postavljena, prema statutu Vrhovnog štaba, ali njena sadržina ne zadovoljava — vojnički nivo naše brigade, vojnička naobrazba naših boraca je minimalna, a iskustvo oskudno. Vojni rukovodioci takođe nisu na visini. Zbog toga nam pretstoji svakodnevni planski rad na podizanju jedinice u tom pogledu. Pismeni uputi štaba divizije i po ovom pitanju dosta su nam koristili.

7. SKOJ u našoj brigadi nije još borbena organizacija, nije obuhvatio oko sebe još svu omladinu, nije još pomoćnik partije. Brigadni komitet i brigadni rukovodilac nemaju još dovoljno iskustva u vođenju organizacije, ma da brigadni rukovodilac ima uslova da se razvije. Iz SKOJ-a je u partiju direktno prešao jedan mali broj omladinaca. U poslednje vreme imamo više skojevaca na puškomitraljezima i dobrovoljnih bombaša. Potrebna je veća pomoć partije SKOJ-u i on se može vrlo brzo podići.

8. Kulturno-prosvetni rad, iako Vojvođani imaju smisla za njega, ne može da zadovolji. On je organizaciono pravilno postavljen, ali mu se nije dovoljno ozbiljno prišlo. Dosada smo dali nekoliko priredbi, od kojih je većina uglavnom uspela, izdata su dva bataljonska lista i više četnih novina, postoje biblioteke pri svim bataljonima, održavaju se predavanja iz opštih nauka. No taj rad nije još dovoljno širok i još se nema dovoljno plana u njemu, još on ne koristi koliko bi trebalo borcima. Aktivizirati se po ovoj liniji postavili smo pred sebe.

9. Radu sa drugaricama u poslednje vreme posvećena je veća pažnja. Od broja 102, koliko ih ima u brigadi, 25 su partijke. Na brigadnoj partiskoj konferenciji pitanju odnosa i stava prema drugaricama posvećena je posebna pažnja, budući da su bile potcenjivane od drugova. Na četnim konferencijama je to pitanje takođe raspravljeno, tako da borci sada imaju nešto jasnije i pravilnije poglede u tom smislu. Neop-

hodan je još življi rad sa njima, kao i veća aktivnost zaduženih partijaca među ženama na selu.

Obzirom na odanost naših članova partije, na ljubav prema partiji, na živost u radu, koja danas vlada u našoj organizaciji, mi verujemo da ćemo sve ove probleme savladati.

III

*

U pogledu kadrova u našoj organizaciji postoji i vodi se briga o perspektivi. Ovih poslednjih dana formirali smo u svim bataljonima četvrte čete, za koje smo imali sav kadar, a pored toga još izvestan broj polit. delegata i vodnika dorastao je da primi funkcije četnih rukovodilaca. Zatim imamo nekoliko komandira četa koji su prerasli svoje funkcije i mogu vršiti dužnosti zam. komandanata bataljona. Od političkih komesara četa samo jedan mogao bi rukovoditi bataljonom, dok dva zam. polkoma četa mogu biti part. rukovodioci bataljona. Iz naše organizacije ne bi mogli podići ni jednog komandanta bataljona, ni rukovodioca brigadnoga tipa, mada naši, naročito politički rukovodioci bataljona imaju uslova za razvoj.

U svim štabovima bataljona naše brigade politički rukovodioci daju pečat radu, oni su organizatori posla i osećaj odgovornosti kod njih vrlo je razvijen. .. ®

U našoj partijskoj organizaciji, prema već ranije izdatim upustvima kadrovičke komisije pri CK, imamo određene kadrovičke. U pogledu redovnijeg i sistematičnijeg praćenja razvoja kadrova ustanovili smo i mesečne izveštaje kadrovika, o napredovanju, promenama i dizanju kadrova, koje sami lično proveravamo upoznavajući ljude.

Nastojaćemo da politiku kadrova još uspešnije provodimo.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15-11-1944 g.

Zam. polkoma V Vojvođanske
brigade,
Ljubica Đorđević

' Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja u ovoj brigadi.

BR. 67

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 15. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIJI PARTIJSKOG RADA¹

ZAMJENIK POLITIČKOG KOMESARA
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
15 februara 1944 g.
selo Kovači

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUG.

IZVEŠTAJ O RADU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U XI HERC. BRIGADI.

XI Hercegovačka udarna brigada je formirana sredinom novembra mjeseca 1943 god. U njen sastav su ušla tri bataljona. Bataljoni su bili sastavljeni većinom od novomobilisanih boraca. Izvjestan broj boraca je došao iz četničkih redova i time unosio u naše jedinice ostatke obilježja četničkih bandi.

Partijska organizacija je bila prilično slaba, a u jedinicama se nalazio priličan broj isključenih članova Partije (zbog dezerterstva). Rukovodioci su bili mladi, sa vrlo malo iskustva. Broj članova Partije u sva tri bataljona je bio, prilikom formiranja brigade, oko 70.

Krajem januara 1944 god. formiran je i četvrti bataljon XI brigade. On je sastavljen delom od boraca iz drugih bataljona, a delom od novomobilisanih boraca.

Opšte politički rad, kao i drugi sektori, je bio dosta zaostao.

Izveštaj će obuhvatiti uglavnom najvažnije momente iz razvitka partijske organizacije, ističući glavna pitanja koja se postavljaju pred organizaciju, kao i načine na koje je partijska organizacija rešavala i rešava ta pitanja. Takođe će izveštaj ukratko izložiti nedostatke o radu, kao i probleme koji se konkretno postavljaju pred organizaciju.

I. ORGANIZACIONO PITANJE.

Danas u brigadi postoje četiri bataljona. Ukupan broj članova Partije u brigadi je 148, od toga u I bataljonu je 35, u II bat. 39, u 3. bat. 34, u IV bat. 26, u štabu brigade 14. So-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/48.

cijalni sastav članova Partije je sledeći: 1 radnik, 8 podoficira, 8 đaka, 10 intelektualaca, 1 oficir i 111 seljaka.

Kandidata za Partiju ima 29, od toga u I bataljonu 5, u II bat. 5, u III bat. 8, u IV bat. 6, u štabu brigade 5. Socijalni sastav kandidata jeste: 1 radnik, 2 đaka, ostalo zemljoradnici.

Počev od formiranja brigade, partijska organizacija je imala da rešava mnoga goruća pitanja kako po ostalim sektorima, tako i po organizacionom pitanju. Partijski rukovodioci, nemajući dovoljno iskustva, upadali su u organizacione greške, kao što su: a) postavljanje u bataljonskom birou, pored političkog komesara bataljona, specijalnog druga odgovornog za kulturno-prosvetni rad; b.) postavljanje partijskih aktivista u četama gdje postoje partijske jedinice; c.) nepravilna raspodjela rada u četnim ćelijama; d.) bataljonski biro nije funkcionisao kao partijsko rukovodstvo, tj. svaki sekretar četne ćelije se smatrao odgovornim samo za svoju ćeliju i dr. Svi ovi organizacioni nedostaci su ispravljani.

Partijska organizacija se u svim bataljonima ravnomjerno uzdizala. Stalnom pomoći uspjelo se da se partijska rukovodstva uzdignu i osjećaju kao rukovodstva, ali još uvijek ne u dovoljnoj mjeri, članovi Partije su sa vrlo malim partijskim stažom, te je i njihova partijnost na dosta niskom nivou. Direktive partijskih rukovodstava članovi Partije sprovode u djelo, što je znak njihove partijske discipline. Iako veoma odani i disciplinovani, članovi Partije nijesu osposobljeni za neki samostalni rad. Samoinicijativa je slaba.

Partijska rukovodstva pravilno i na vrijeme uočavaju pojedine nedostatke i probleme i na njih reaguju. Takođe je pravilno shvaćena rukovodeća uloga KPJ u Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Četne ćelije održavaju redovno partijske sastanke, na kojima rešavaju i uočavaju konkretne nedostatke. Još uvijek im je potrebna puna pomoć od viših partijskih rukovodstava.

Članovi Partije u štabu brigade se osjećaju u dovoljnoj mjeri odgovornim pred partijom.

Autoritet Partije kod nepartijaca je na visini. Borci vole Partiju i rado primaju njena uputstva.

Specijalna pažnja je posvećivana kandidatima za Partiju. Sa njima se radilo pojedinačno. S njima su održavani i radni i teoretski sastanci, na kojima su se upoznawali sa svim odlukama Partije (sem organizacionog pitanja). Takođe su kandidatima davani konkretni zadaci.

Sve do skoro je bila nepravilna politika kadrova. -Naročito posle pete ofanzive, u Hercegovini je zavládala neosnovana bojazan u pogledu primanja novih članova i kandidata Partije ... Takođe se sektašilo prema borcima, odanim i disci-

plinovanim, koji nisu imali ni malo teoretskog poznavanja. Preodolevši te greške u sprovođenju politike kadrova, partijska organizacija ove brigade je uspjela da uvuče priličan broj novih članova Partije, koji su istina mladi i neiskusni, ali koji su beskrajno odani svojoj Partiji i nalaze se u razvitku. Tako je od formiranja brigade do danas primljeno u Partiju 78 novih članova.

Zahvaljujući pomoći u kadrovima koju nam je dao PK KPJ (za Crnu Goru i Boku) ne osjećamo neki veći nedostatak rukovodećih kadrova. Naročita pažnja je posvećena uzdizanju partijskih rukovodstava preko teoretsko političkih sastanaka samih rukovodstava.

Teorijski rad u partijskim jedinicama je bio takođe zapostavljen. Naročito je to bilo u periodu učvršćavanja organizacije i otklanjanja glavnih nedostataka. Sada, međutim, ovo se pravilno sprovodi u djelo. Radi uzdizanja partijskog rukovodstva, radi i što boljeg prerađivanja materijala na četnim ćelijama, sav partijsko teoretski materijal se predhodno proradi na bataljonskom birou. Usled niskog teoretskog nivoa članova Partije, glavni partijsko teoretski materijal obuhvata teme o Partiji (dve sveske koje je izdao Oblasni komitet za Hercegovinu). Opšti nedostatak jeste nedovoljno teoretsko uzdizanje u štabovima odn. u ćelijama štabskim.

II. SEKTORI RADA.

Imajući u vidu da je brigada tek skoro formirana, da su borci mladi i neiskusni u borbi, da nisu umjeli oružjem u potpunosti rukovati itd. — partijska organizacija je stavila pred sebe zadatak da u što kraćem roku osposobi vojničke jedinice za borbu, da učvrsti disciplinu u vojsci, da uvede u život i odnose boraca vojnički duh i dr. Uzdići vojna rukovodstva, podići njihov autoritet kod boraca, osposobiti jedinice za doprinos razbijanju šeste ofanzive, razviti ofanzivnost i ispoljiti budnost, — to su takođe bili neposredni zadaci koji su se postavljali pred našom partijskom organizacijom. Može se reći da se sve ovo uglavnom pravilno rješilo. Štabovi kao vojna rukovodstva su sposobni da rešavaju postavljene im zadatke, ofanzivno i samoinicijativno. Glavna pitanja koja se postavljaju pred partijskom organizacijom po ovom sektoru jesu uzdizanje nižih vojnih rukovodioca, osposobljavanje u potpunosti štabova da rukovode svojim jedinicama, učvršćavanje discipline, davanje brigadi pravi izgled vojske itd.

Najvažniji problemi koje je partijska organizacija rješavala u proteklom periodu jeste: pitanje dezerterstva, uklanjanje familijarnosti, uzdizanje političke svijesti boraca, upo-

znavanje sa problematikom Narodnooslobodilačke borbe, ras-krinkavanje stava o izabiranju terena za borbu, postavljanje pravilnog odnosa drugova prema drugaricama, sprovođenje ispravnog stava prema narodu itd. Kako je dosta novih boraca došlo iz četničkih redova, to je takođe bilo potrebno da se iskorene ostaci četničkog uticaja na mase. U tom cilju partijska organizacija je preduzela široko obaveštavanje boraca o političkoj situaciji, detaljno prorađivala odluke AV¹IOJ-a i drugi aktuelni materijal, upoznavala preko konferencija političkih borca sa značajem Moskovske i Teheranske konferencije, upoznavanje sa životom, radom i odnosima u SSSR-u itd. Kao rezultat nastojanja partijske organizacije po ovom sektoru, došlo je do korjenitog preloma u stavu boraca prema kralju i izbegličkoj vladi, u pogledu uvjerenosti u čvrstinu saveza Engleske, Amerike i SSSR-a, kao i u pogledu shvatanja veličine momenta koji preživljujemo i uloge njih boraca koja im pripada u ovoj borbi. Uspjelo se skoro u potpunosti sprečiti dezerterstvo, iako je ono u početku bilo uzelo maha. Ali ipak, politička svijest boraca još uvijek nije na potrebnoj visini, dok je stav prema Saveznicima uglavnom pravilan. Politički rukovodioci odgovaraju svojim dužnostima, dok je pitanje uzdizanja nižih političkih rukovodioca, a naročito političkih delegata vodova, još uvijek goruće pitanje za partijsku organizaciju. Baveći se na terenu koji je dugo vremena pod uticajem četničkih bandi, kao veoma važan zadatak se nametao politički rad u narodu. U tom pogledu partijska organizacija u brigadi je u punoj mjeri pomogla organizaciji na terenu održavanjem velikog broja političkih konferencija sa seljacima, priredbi, sijela itd. Shvatajući važnost omasovljenja naše vojske, partijska organizacija je pitanju mobilizacije posvetila vrlo veliku pažnju. Iako su tereni kroz koje se brigada kretala imali slabe uslove za mobilizaciju, ipak se uspjelo mobilisati oko 150 novih boraca.

Kulturno-prosvjetni rad nije se odvijao pravilno. Veliki nedostatak po tom sektoru je bio pogrešan stav rukovodioca prema nemanju materijala i sposobnih drugova za taj rad, što im je bilo kao razlog za stvarni nerad. Iako ne u potpunosti na vrijeme, partijska organizacija je preduzela sve da se i tom sektoru da puni zamah u radu. Bilo je i uspjeha. Neki borci koji su došli nepismeni u vojsku, već pišu članke za novine. Održavaju se predavanja iz opštih nauka.

Pitanju snabdevanja vojske kao i organizovanju sanitetske službe, partijska organizacija posvećuje najveću pažnju i pruža potrebnu pomoć.

III. SKOJ.

Cianova SKOJ-a u brigadi ima 118. Ostale omladine koja nije obuhvaćena SKOJ-em ima 51. SKOJ-eva organizacija je uglavnom sređena, rad je organizaciono pravilno postavljen i ima sve uslove za razvitak. Glavni nedostatak organizacije jeste još uvijek, da nije u potpunosti borbeni i politički rukovodilac omladine, da se ne osjeća u dovoljnoj mjeri kao organizacija mladih komunista. Iako je organizacija prilično masovna, ipak nije sve učinjeno da se obuhvate i ostali omladinci, a naročito novomobilisani. Partijska organizacija pruža punu pomoć SKOJ-, što se ogleda u priličnom učestvovanju članova Partije u radu organizacije SKOJ-a. Oko 50 članova SKOJ-a je primljeno u Partiju od formiranja brigade. Rukovodioci su mladi i sa malo iskustva, ali imaju uslova za razvitak. Glavni problemi koji se postavljaju pred SKOJ-evu organizaciju jesu učvršćavanje organizacije, davanje više poleta i zamaha u radu, otklanjanje organizacionih nedostataka, zavođenje udarničkog takmičenja u radu mladih komunista, uzdizanje rukovodioca SKOJ-a i dr.

IV. ZAKLJUČAK.

Partijska organizacija u ovoj brigadi je mlada, njeni rukovodioci nemaju dovoljno iskustva, partijsko članstvo nije u dovoljnoj mjeri partijsko, ali ipak sve članstvo teži da se što prije uzdigne i osposobi za date im dužnosti. Bez sumnje da postoji još niz nedostataka i problema koji se postavljaju pred partijsku organizaciju. Jedan od najglavnijih jeste učvršćavanje organizacije, jer od oko 500 boraca, koliko broji brigada, ima 148 članova Partije, 29 kandidata i 118 članova SKOJ-a, što znači da je više od polovine brigade pod neposrednom kontrolom Partije.

Sprovesti sve direktive naše Partije u život, naročito po pitanju aktuelnih događaja u zemlji i inostranstvu (Saveznici, kralj i izbeglička vlada i dr.), dati puni zamah radu po svim sektorima, uzdići i osposobiti rukovodioce, likvidirati sektašenje po pitanju kadrova, naoružati sve članstvo marksističko-lenjinističkim oružjem, povećati odgovornost članova Partije na najviši stepen, stvoriti od brigade u pravom smislu reči udarnu jedinicu, pružiti punu pomoć partijskoj organizaciji na terenu, učiniti sve za što skorije omasovljavanje naše brigade, biti budan prema svim pojavama oko nas i na njih odmah reagovati, — to su uglavnom zadaci koji se postavljaju pred partijsku organizaciju ove brigade.

Zalaganjem svih rukovodioca, a uz pomoć Politodjela naše divizije, koji nam je i ranije ukazivao punu pomoć, nadamo se da ćemo postavljene zadatke uspjeti da riješimo.

NAPOMENA:

Kako je vršioc zamjenika političkog komesara XI brigade drug Mato Markotić otišao na viši partijski kurs pri štabu II Udarnog korpusa NOV, to su ovaj izveštaj napisali drug Aco Babić, član Politodjela XXIX. U. divizije, koji vrši dužnost zamjenika političkog komesara XI brigade, i drug Spiro Srzentić, politički komesar XI Hercegovačke U. brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar XI Her. brigade,
Spiro Srzentić

V.d. zamj. politkoma
XI Herc. brig.

Aco Babić

BR. 68

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 34. NO DIVIZIJE OD
17. FEBRUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPU
SA NOVJ O POLITIČKOM STANJU U VREME BORBI NA
PRUGAMA ZAGREB — KARLOVAC I ZAGREB — SISAK¹

POLITIČKI KOMESAR
XXXIV. DIVIZIJE IV. KORPUSA
N.O.V.J.

K. broj: 18/44.
17. II. 1944.

Redoviti izvještaj po-
litkomesara (Br. 4).

POLITIČKOM KOMESARU IV. KORPUSA N.O.V.J.

1. OPCA SITUACIJA:

Politička situacija na našem sektoru od posljednjeg izvještaja općenito se malo pogoršala. Uzrok su tome jake neprijateljske snage koje se nalaze uz pruge Zagreb — Karlovac i Zagreb — Sisak (kozačka Divizija'- te domobranske i ustaške

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—4, k. 1224.

² Odnosi se na snage 1. kozačke divizije. O njenom rasporedu vidi tom V, knj. 24, dok. br. 66.

posade) tako da je na tim djelovima našeg sektora potpuno onemogućen svaki politički rad. S druge strane neprijatelji naše NOB koriste takovo stanje i nesmetano rade. Sve više dolazi do izražaja povezivanje onih koji su pod uticajem klike oko Mačeka sa ustašama i okupatorima. Tako je n.pr. zbog toga da bi se sprečila mobilizacija sa strane neprijatelja izvršena mobilizacija sa naše strane u selima oko Odre kraj Zagreba. Na taj način je skupljeno oko 300 boraca. Međutim zbog slabog političkog rada kao i zbog toga što jedinice nisu bile u mogućnosti da svare toliki broj boraca koji su gotovo na silu dotjerani za nekoliko dana, najveći dio tih boraca otišao je nazad svojim kućama. Svakako je to pod utjecajem Mačkovih parola »nije još vreme«. Nedugo iza toga neprijatelj je poduzeo mobilizaciju u tim selima i odvuкао sve što se je dalo odvući. Samo je nekolicini uspjelo da dođu k nama i oni pričaju o tome kako sada kukaju oni koji su bježali iz naših redova. Neprijatelj nastoji da tu Diviziju što više zakrvi sa narodom i da tako u tom svjetlu prikaže Ruse. Tamo gdje je narod svjesniji nije se dao zavesti i govori da su to izrodi ruskog naroda. Međutim u selima gdje se manje politički radilo jedan je dio naroda nasjeo toj propagandi. Da bi to sprečili izdan je sa strane štaba »Franje Ogulinca-Selje« letak upućen narodu u vezi sa nasiljima koja su vršena po borcima te Divizije. Nismo još dobili izvještaja kako je narod taj letak primio. Isto tako je upućen letak na ruskom jeziku borcima te Divizije i tamo gdje se uspjelo taj letak ubaciti u garnizon primljen je vrlo dobro i osjeća se veliko komešanje u redovima boraca te Divizije.

Pod utjecajem parola koje je izbacivala peta kolona da su za pljačke i nasilja krivi partizani i da se one dešavaju samo tamo gdje se oni kreću jedan dio seljaka iz perifernih sela preselio se sa svom svojom imovinom u neprijateljska uporišta. Takova je situacija uz prugu Zagreb — Sisak u selima sa obe strane pruge.

Uz prugu Karlovac — Zagreb jedan dio pučanstva bježi od nasilja na naš oslobođeni teritorij i tu traži zaštite. Među njima nalazi se veliki dio bivših domobrana, koji su dezertirali od domobranstva, no koji usljed nedovoljnog političkog rada s njima nisu još spremni da stupe u našu vojsku. Na sektoru oko Okića zbog stalnog zaletavanja neprijatelja i zbog pojačanog rada elemenata iz Mačkovih klike osjeća se kod naroda velika zastrašenost, kao n.pr. u selima Galgovo i Sv. Martin.

U Posavini neprijatelj čini također svakodnevne ispade. No kako je narod tamo politički svjesniji ti ispadi nisu izazvali toliku demoralizaciju kao u ostalim djelovima našeg sektora. Karakterističan je niz slučajeva koji govore u prilog to-

me. Tako n.pr. narod kada je naša Brigada vodila borbu sa daleko nadmoćnijim neprijateljem davao je potstreka našim borcima govoreći: »Tucite ih samo. Ne smeta ništa ako nam popale sela. Glavno da oni to krvavo plate.« Jednog starog svinjara lupili sa puškom po glavi iako je on mirno dočeka neprijatelja, misleći da mu se neće ništa dogoditi. Kada se je malo osvjestio zgrabio je pušku od jednog poginulog neprijateljskog vojnika i s njome je dvojicu ubio. U djelu Posavine bliže Zagrebu stanje je slabije jer tamo je Mačekova klika uspjela da proдре svojim parolama.

U unutrašnjosti našeg teritorija, t.j. u krajevima koji nisu toliko izloženi neprijateljskim napadima osjeća se veliko previranje. Kako je mobilizacija koja vršena sa strane Pokupsko-turopoljskog područja primorala mnoge da se jasno opredjele, dobili smo jasniju situaciju o stanju na tom djelu našeg okruga. Tamo gdje mobilizacija zbog slabog političkog rada (Kupčina, Pokupsko) nije uspjela odnosno samo djelomično uspjela, borba dobiva sve oštriji karakter. Dok su se prije izvjesnog viemena oni koji rade pod utjecajem Mačekove politike samo potajno sastajala i »ispod žita« širili Mačekove parole, danas su oni primorani da se posluže drugim metodama. Tako su n.pr. grupice dezertera iz Kupčine stupile otvoreno u suradnju sa ustašama u Zdenčini i podržavaju veze s njima. Isto tako u Pokupskom primjećene su grupice koje se zadržavaju po šumama. Nedavno uputili su oni nekoliko pisma protiv naše NOB na kojima je potpisan »revolucionarni odbor«.

2. POLITIČKI RAD:

Zbog novih boraca koji svakodnevno stižu u naše jedinice nije se uspjelo da se sve borce upozna sa linijom NOB. Sa zaključcima donesenim na II. zasjedanju AVNOJ-a upoznato je oko 75% a oko 30% boraca sposobno da te odluke prenosi na okolinu u kojoj se nalazi.

Zbog toga što u naše redove dolazi mnogo bivših domobrana opaža se da oni nastoje nesvesno unjeti i domobranski duh u naše jedinice. Oni se u početku vladaju isto tako kao da se nalaze u domobranskoj vojsci'. To dolazi do izražaja n.pr. u pjevanju bečarskih pjesama, dezerterstvu, ženskarenju te u izvršavanju naređenja na »domobranski način«. Naši politički rukovodioci nisu dovoljno jaki da spreče unošenje takvih osobina, no duljim boravkom u našim jedinicama uspeva se ipak da te osobine nestaju. Od tema o kojima se govori na političkim sastancima najviše borce zanima »kada će se završiti rat«. O tome se najviše diskutuje. Karakteristično

je to naročito za Žumberački odred i za one borce koji tek nedavno stupili u našu borbu.

To je ujedno i najbolja svjedožba za politički rad u tome Odredu. Rukovodioci pali su u grešku da ono neraspoloženje, koje vlada u redovima boraca zbog nedovoljnog učestvovanja Saveznika u ratu, ne znaju dovoljno iskoristiti u borbi protiv inozemne kao i domaće reakcije. Ne povezuje se dovoljno rad te klike u inozemstvu sa radom raznih klika u unutarnosti zemlje. Tako da dandanas još često pada pitanje »zašto Saveznici ne učestvuju sa svim snagama u ratu«? U Brigadi »Franje Ogulinca-Selje« rukovodioci se još nisu naučili da rade radnim tempom. Tuže se da se zbog pokreta ne da raditi a ne iskorištavaju one momente za rad, kada je to najpotrebnije, kao n.pr. iza dugih marševa kao i- za vrijeme istih. U zadnje vrijeme uspjeli smo postići više uspjeha u političkom radu odzdoła uvlačeći borce u diskusije po pojedinim pitanjima. Tako u nekim jedinicama sudjeluje preko 50% boraca u diskusijama.

U svojim izvještajima politički komesari brigada i odreda,³ bataljona redovito govore o tom da se rad Mačekove klike ne osjeća u našim jedinicama a s druge strane svakodnevna su dezerterstva a često se događa da ima pojedinaca koji šire unutar jedinica demoralizaciju i.t.d. Drugovi ne vide da su to parole klike oko Mačeka, pa ako rad te klike unutar naših jedinica nije poprimio organizovanu formu ali su parole njihove uspjele prodreti donekle u naše jedinice.

3. KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Rad na tome polju u posljednje vrijeme malo se pojačao, u odredima međutim još se rukovodioci tuže da nema materijala za taj rad, da nema pjesama, recitacija i.t.d. Oni nisu poduzeli mjere da ili sami napišu, ili da dadu inicijative borcima i nižim rukovodiocima da pišu pjesme i događaje iz svakodnevnog života te da njih uči recitovati i prikazivati. Zbog toga što se malo piše za centralnu štampu, kao i za listove naših organizacija na terenu u njima izlazi malo članaka o našim jedinicama. Nastojat ćemo po tome pitanju povesti široku kampanju, jer će onda ti listovi biti daleko bolje primani od naših boraca, kada će u njima vidjet članke koji govore o njima. U Omladinskoj brigadi napisano je od zadnjeg izvještaja do danas u jednom bataljonu preko 80 raznih članaka, što

³ U to vreme u sastavu 34. NO divizije su bile sledeće jedinice: Omladinska brigada »Joža Vlahović«, Brigada »Franjo Ogulinac Seljo«, Žumberački NOP odred i Turopoljsko-posavski NOP odred (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 66).

dokazuje da je rad na tom polju imao uspjeha. U Žumberačkom odredu održano je u proteklom razdoblju 18 usmenih novina.

U radu političkih rukovodioca osjeća se pomanjkanje partijskih kurseva, na kojima bi stekli potrebno znanje, da bi mogli pravilno rukovoditi radom.

4. RAD NA TERENU:

Odnosi boraca i rukovodioca prema narodu većim djelom su dobri. No odnosi prema organizacijama na terenu nisu dobri. Često politički komesari i komandanti dolaze u sukob sa tim organizacijama. Posle Partijskog savjetovanja za okrug Pokuplje, koje je nedavno održano, vjerujemo da će se ti odnosi poboljšati.

Najviše mitinga u proteklih 15 dana održao je Zumberački odred i to oko 35, dok je u tom razdoblju održao 8 sastanaka sa N.O.O.-ima na terenu.

Naši borci premalo utječu u svojim dopisima na situaciju na terenu. Nižim rukovodiocima izdana je direktiva da nastoje povećati broj tih dopisa, kako bi se s jedne strane spriječio rad pete kolone, koja često prenosi glasove o tome, kako je ova i ona jedinica uništena, dok bi s druge strane kod onih kojima se piše stvorili veće interesovanje za političke događaje, koji se zbivaju oko nas.

5. ISHRANA, OBUĆA I ODJEĆA:

Ishrana se u svim našim jedinicama još uvijek vrši po kućama. Organizacije na terenu nisu uspjele da u zajednici sa komandama područja stvore mogućnosti za kazansku ishranu. Kako je neprijatelj opljačkao one krajeve koji su bili najbogatiji živežnim namirnicama (uz pruge Zagreb — Sisak i Zagreb — Karlovac, i u Posavini) to pretilo opasnost da naše jedinice u skoro vrijeme neće imati šta da jedu.

Akcije koje je izvršila Brigada »Franje Ogulinca-Selje« kao i ostale jedinice snabdjele su naše jedinice donekle obućom i odjećom. Bosih za sada nema, već se dapače raspolaže sa izvjesnom rezervom iste, što omogućava da se stalno vrše opravke a da zbog toga borci ne moraju čekati. U odjeći najbolje stoji Brigada »Franje Ogulinca-Selje«, dok su oba odreda i Omladinska brigada obučeni prilično slabo.

6. HIGIJENA I SANITETSKA SLUŽBA:

Higijenske prilike u jedinicama koje se kreću na sektoru Zumberka dobre su. Nema gotovo ušiju i zbog toga nema ni pjegavog tifusa, a i trbušnog tifusa ima vrlo malo. Nešto malo

boraca je prehladeno zbog promjene vremena, no i to nije zauzelo opasne razmjere.

Uslovi u Pokuplju i Posavini daleko su slabiji. Narod je u predjelima gdje se najviše kreću naše jedinice (Kravarske gorice) vrlo zaostao, kuće su vrlo neuredne a osim toga borci tih jedinica moraju podnositi vrlo velike napore, gazeći često po blatu preko koljena i vodu preko pasa. Tako se dogodilo da je prilikom zadnjeg pokreta iz Posavine u Pokuplje cjela Brigada »Franje Ogulinca-Selje« gazila vodu do pojasa, tako da ima mnogo slučajeva gripe.

Same jedinice vrlo su slabo snabdjevene lijekovima i sanitetskim materijalom, dok bolnice nemaju šećera, koji je najpotrebniji za obolenja gripe.

Naša Divizija još nema sanitetskog referenta a isto tako i Brigada »Franje Ogulinca-Selje«, Turopoljsko-posavski odred, dok Omladinska brigada ima za referenta jednog medicinara. Potrebno je da nam Korpus po pitanju sanitetske službe dade više pomoći.

7. RAD ŠTABOVA:

Zbog toga što naša Divizija ne djeluje kao Divizija, t.j. brigade nisu na okupu, već se jedna nalazi s jedne strane pruge Zagreb — Karlovac a druga s druge strane, to niti naš štab ne može da djeluje jedinstveno. Redovito neko od članova štaba mora da bude na Zumberku, a kako veza ne funkcionira zbog jakih neprijateljskih posada na pruži, to naš štab ne može da daje dovoljno pomoći jedinicama koje se nalaze preko pruge. Tako se redovito dešava da tamo gdje se nalazi štab Divizije, jedinice idu u akcije dok se za to vrijeme ostale jedinice pomalo uspravaju.

Štab Omladinske brigade nije se mnogo popravio od zadnjeg izvještaja.

Kako je u posljednoj borbi u Posavini poginuo komandant⁴ Brigade »Franje Ogulinca-Selje«, to je dužnost komandanta preuzeo drug Milan Tojagić. Vjerujemo da će isti bolje zadovoljiti na toj dužnosti nego prošli komandant jer ima više inicijative i jer je brži u donošenju odluka.

U Zumberačkom odredu komandant drug Hinić u zadnje vreme se pomalo pobirokratisao. To dokazuje činjenica da ne vodi dovoljno računa o rasporedu jedinica i da iste premalo obilazi.

⁴ Ivan Mladen. Poginuo je 10. februara 1944. u borbi kod Veliševca, u Posavini (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 66, str. 309).

U Turopoljsko-posavskom odred u uspjo je komandant toga Oreda drug Milan Čokara⁵ povećati odgovornost kod nižih rukovodioca, kao i disciplinu u samome Oredu, što se osjeća i u zadnjim akcijama koje je taj Ored vršio.

8. BORBENOST I DISCIPLINA:

Poslednje borbe koje je vodio Turopoljsko-posavski ored kao i Brigada »Franje Ogulinca-Selje« pokazale su da je borbenost tih jedinica na priličnoj visini. U borbi koju je vodila Brigada »Franje Ogulinca-Selje« bilo je cijeli niz slučajeva gdje su borci a i cjele jedinice pokazivale veliku borbenost.⁶ Tako n.pr. kada je u I. Bataljonu te Brigade nestalo gotovo municije a Bataljon bio stisnut od neprijatelja uz Savu, borci su hladnokrvno dočekali neprijatelja na noževe i kundake i uspjeli ga potpuno razpršiti. II. Bataljon T.P.P. Oreda u istoj borbi izvršio je juriš na neprijatelja preko brisanog prostora od 2 km. Borci su išli vrlo disciplinovano i nije bilo slučajeva da su pojedini zaostajali. Međutim u istoj borbi pokazalo se da pojedini štabovi nisu dovoljno sposobni da rukovode pravilno svojim jedinicama. To u prvom redu važi za sam štab Brigade, koji nije dobro rukovodio tom borbom tako da smo imali više gubitaka no što je trebalo (16 mrtvih, 17 ranjenih). No ipak unatoč svemu tome neprijatelju su nanušeni veliki gubitci (preko 200 izbačenih iz stroja).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Franjo Knebl

⁵ Milan Radović Čokara

⁶ Rcč je o borbama na pruzi Zagreb — Karlovac kod Jastrebarskog, kod s. Horvati i u rejonu Ozlja (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 66, 105 i 120).

BR. 69

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. JUŽNO
MORAVSKE NO BRIGADE OD 18. FEBRUARA 1944. OKRUŽ-
NOM KOMITETU KPJ ZA TOPLICU O ORGANIZACIONOM
STANJU PARTIJE U JEDINICI¹

*O.K-u*²

Dragi drugovi,

Podnosim vam izveštaj Partijske organizacija IV J.M.N.O. brigade.

- 1) Brigadni biro sačinjavaju pet drugova i to:

Milan Kovačević, zam. pkom. brigade.

Gojko Lazarević, „ „ 1 bataljona (Vršilac dužnosti
—zamenjuje poginulog druga *Dragišu Đurovića*).

Danilo Mrkić, zam. p. komesara 2 bataljona.

Gojko Roganović, »Jug«, zam. p. kom. 3 bataljona.

Milutin Vojvodić, pisar u štabu brigade.

Svi drugovi se zalažu i imaju dobru volju za rad ..³

- 2) Jedinica štaba brigade od 5 drugova i to:

*Mil * Kovačević*

Vladimir Grujić

Ratomir Andrić

Radovan Petrović

i *Vojislav Cerović*.

Svi drugovi pokazuju više sredečnosti i zalaganja u radu, naročito drug *Cerović*. Njegova organizovanost i volja za rad služi za primer u štabu brigade...⁵

- 3) Jedinica pomoćnog dela štaba brigade je od 3 druga i to:

Milutin Vojvodić,

Vladimir Tošić,

i *Voja Janjić-Golub* i kandidat *Mirko*, kurir.

Drugovi se zalažu u svome radu i na svome podizanju.

¹ Original (pisan olovkom, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 8 (OKT).

¹ To jest: Okružnom komitetu KPJ za okrug Toplica.

^{5, 6 i 14} Redakcija je izostavila tekst koji se odnosi na personalna pitanja.

^{4 i 15} *Kovačević Milan Milivoje*

- 4) Bataljonski biro 1 bataljona je sastavljen od sledećih drugova:

Gojko Lazarević

Pejča Bošković,

Dobrivoje Đorđević — učo, zamenjuje druga Gojka Lazarevića,

i Racko Kostadinović.

Svi su teoretski slabi i sporo se razbijaju, sem Gojka. Nisu samoinicijativni, spori su u radu. Sa njima se više radi i pokazuju napredovanje.

- 5) Jedinica 1 čete je od 3 člana i 3 kandidata i to:

Zejča Bošković-Dikan,

Borko Pelrović (sad na bolovanju),

i Voja Stanković,

kandidati: Mato Bogar (sad na bolovanju),

Radivoje Docić

i Milorad Stefanović.

Pošto je drug Borko na bolovanju stvoren je partijski aktiv od 4 druga — od 2 člana i 2 kand.

- 6) Jedinica 2 čete je bila od 3 člana i 4 kandidata i to:

Gojko Lazarević,

kand. Petar Novković,

Dobrivoje Đorđević,

Vitomir Šinjatović,

Janko Momčilović,

Đorđe Ilić i

Vlada Petrović.

Drug Gojko je izašao iz jedinice, a drug Janko je ranjen i nalazi se na bolovanju. Sad je stvoren partijski aktiv od 5 drugova.

- 7) Jedinica 3 čete je od 4 člana i 3 kandidata i to:

Racko Kostadinović,

kand. Branko Cvetković,

Radivoje Ilić,

Milorad Stanojković

Stojanča Mitrović

i Živojin Veljković.

i Mirko Marković,

Kandidat 2 četne jed. Vlada Petrović iz Miroševaca i

„ 3 „ „ Milorad Stanojković iz Dušanova, još pri formiranju brigade otišli su na Skojeovski kurs i još se do danas nisu vratili. Primili smo ih u odred. Nisu tamo, javili su nam drugovi — treba ih tražiti kod kuće.

- 8) Partijska organizacija 2 bat. je sledeća:**

Stapska jedinica ima 3 člana i 1 kandidata.

- 9) Jedinica 1 čete imala je 3 člana i ima 2 kandidata, no pošto je član ove jedinice drug Milivoje Stefanović premešten za

odred i drug Aca Spasojević je na bolovanju — sad je stvoren partijski aktiv od 4 druga.

10) Jedinica 2 čete ima 4 člana i 1 kandidata.

11) Aktiv 3 čete ima 5 članova i to: 2 člana i 3 kandidata.

12) *Partijska organizacija 3 bataljona je sledeća:*

Stapska jedinica ima 4 člana. Sad je na bolovanju drug pol. kom. bat. Aca Pavlović, a drug komandant bataljona je na vojničkom kursu.

Pomoćni deo štaba ima 1 člana i jednog kandidata, drže se na posebnoj vezi, pošto nema uslova da se stvori aktiv.

13) Jedinica 1 čete ima 3 člana i 4 kandidata. Sad je stvoren partijski aktiv od 5 članova — pošto su 2 člana ove jedinice na partijskom kursu, drugovi Dušan Maksimović, zam. p. kom. čete, i Radule Mrkić.

14) Jedinica 2 čete: jedinica ima 4 člana i 3 kandidata. Sad je stvoren part. aktiv od 5 članova, pošto je drug zam. p. komesara Jova Koković na bolovanju, a drug pol. kom. ove čete na partijskom kursu — drug Radoslav Aleksić.

6

15) Jedinica 3 čete ima 3 člana i 1 kandidata.

Dakle, 1 bataljon ima ukupno 12 čl. i 10 kand., od kojih je 1 član ranjen — na bolovanju, a 2 kand. se nisu javila od formiranja brigade.

2 bataljon ima ukupno 11 čl. i 7 kand.

3 " " " 15 čl. i 9 kand.

Jedinica štaba brigade 5 "

pomoćnog dela 3 " 1_____

svega 46 + 27.

Kvalitet partijaca, naročito teoretskog znanja, nije zadovoljavajući, a i drugovi su dosta mladi — nastojimo da se što više prorađuje materijal i da se drugovi podižu. Uočeni su nedostaci labavosti i nemarnosti po prorađivanju materijala i sada se poboljšao rad — primećuje se napredak. Uočeni su mnogi nedostaci u pogledu discipline i rada prilikom putovanja za Kukavicu — prilikom reakcije. Sve je to uočeno i preneto preko partijske organizacije da se ispravi, osetilo se zalaganje i ispravke u mnogo.

Sastanci se održavaju redovno, t.j. 2 puta nedeljno kad nismo u pokretu. Prorađen je članak Rankovića⁷ i Zujovića⁸ iz Proletera. Od 7 o.m. do danas zadržali smo se u prorađiva-

⁷ Aleksandar

⁸ Sreten

nju jer nemamo sem 2 Proletera. Prorađena je i pol. situacija i članak o radnim četama iz lista Mladi Borac. Ranije smo proradili I glavu iz Istorije, seljačko pitanje iz Pitanja lenjinizma, članak Titov Nacionalno pitanje, iz Proletera, i dr. materijale. Samo nisu obuhvaćene sve jedinice sa proradom ovog materijala ranije. Sad smo uzeli planski proradivati materijal — podelili smo teme sa kursa da ne bi drugovi zaboravili koji su bili na kursu i da bi drugi učili. O vojnom, političkom i prosvetno-kulturnom radu prilažem izveštaj druga pol. komesara.

Počeo sam u početku izveštaja pisati imena drugova, no pošto se žurim, jer imamo pokret, a smatram da nije ni potrebno, onda sam napisao samo broj partijaca i kandidata. Sada prikupljamo karakteristike drugova i kad budemo bliže poslaćemo vam da imate bolji pregled.

Drugovi nisu stigli da napišu o razmimoilaženju štaba prilikom osude akcije,⁹ a i obaveštenja smo dobili nova o neprijateljskim snagama, koje su se tada kretale. Radovan i Kmet traže da se i to napiše, što bi bilo dugačko i nepotrebno, smatramo. Zato ćemo to pretresti nekom prilikom kad bude došao kod nas neko od drugova iz Gl. štaba.

Za skojevske kursiste tek sad dobiveno pismo od Ive,¹⁰ pismo se zadržalo, a kurs je počeo 17, zadocnili bi drugovi 5—6 dana. Zato ih ne možemo slati. Idućeg kursa treba da dobijemo na vreme obaveštenje kako bi mogli poslati na vreme obaveštenje.

Dobili smo obaveštenje od K-de područja V. Plane da se dražičevci nalaze u Jošanici i da Jastr. odred ne može da ih likvidira, jer je brigada III daleko — vodila je borbu sa Bugarima a dražičevci su se prebacili sa Kopaonika ka Dobriču i brigada sa ozrencima¹¹ će imati borbu sa njima.¹² Traže pomoć od nas. Razgovarali smo sa Seljom (Rad. Jov.¹³) i on nam je rekao da je takva situacija zaista tamo. Danas dobili nove izveštaje od K-de područja iz Plane da se još dražičevci nalaze u Jablanici, a vezu sa III brigadom nemaju. Mi večeras polazimo na onu stranu. Veza sa nama i dalje će biti k-da mesta Miljkovica.

14

⁹ Odnosi se na diverziju na pruži Prokuplje — Kuršumlija (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 21 i 23).

¹⁰ Radovan Pantović

¹¹ Odnosi se na Zaječarski NOP odred, u čijem sastavu je bio i Ozrenski partizanski bataljon.

¹² Reč je o pripremama za ofanzivu četničkog Rasinskog korpusa sredinom marta 1944 (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 126, napomena 26).

¹³ Radoš Jovanović

Pošaljite nam koji blok za pisanje, jer već je nestalo i stalno traže pom. četa.

Dobili smo Referat druga Ščervakova i list Mladi borac.

Izvinite što je izveštaj tako nesređen — žurim se jer vršim pokret, a celoga dana smo radili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18-IM4 god.

Položaj

Sa drugarskim pozdravom
Mil. Kovačević,¹⁵ zam. p. kom.
IV brigade

P.S.

Pošaljite nam malo novca, ako ima, jer smo sve potrošili.

BR. 70

IZVEŠTAJ POLITODELA 11. NOU DIVIZIJE OD 19. FEBRU-
ARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM
STANJU U 14. BRIGADI¹

POLITODEL PRI XI DIVIZIJI

Izveštaj o stanju i radu u

XIV NOU brigadi

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Negde

Partiska organizacija ove brigade broji 120 članova obuhvaćenih u 12 četnih ćelija, 5 štabskih, jedan deo članstva otpada na ćelije pri radnim vodovima, brigadnoj intendanturi, ambulanti i zaštitnici pri Štabu brigade, koje su tek formirane i o čijem se radu još u stvari ne može govoriti. Od 1. I. 1944 godine poginulo je 8 drugova, svi su bili rukovodioci sem jednoga (2 komandira, 1 komesar čete, 1 zamenik komesara bataljona, 1 vodnik), ranjeno je 9 drugova, od toga broja 5 rukovodioca. Dezertirala su 2 (1 vodnik i 1 delegat, oba sa Kozare). Posle ofanzive primljeno je u partiju 7 članova. Priliv

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/54.

članova u Partiju uglavnom potiče iz redova SKOJ-a pošto je brigada dobrim delom sastavljena od omladinaca. Kandidata ima 21. SKOJ-evaca ima u brigadi 159, od toga 9 novoprimiteljih. Članovi partije delom su kao rukovodioci došli iz drugih jedinica (najviše iz V brig.²), delom dezertirali iz I Proleterske,³ ali odgovornost je kod njih danas na visini, a jedan deo je novoprimiteljen i sa ovog je terena.

Četne ćelije broje od 3 do 7 a najviše 10 članova, a novoformirane ćelije od 3 do 4 člana. U radu nije bilo težih organizacionih grešaka sem što je, radi malog broja članova u ćeliji, bilo mestimično nepravilne podele rada, što se odmah nastojalo otkloniti i podela rada prilagoditi sposobnostima članova i dužnostima koje vrše u vojsci. Naišli smo i na jedan slučaj nepravilnog rada sa kandidatima, gde su drugovi shvatili da kandidatu ne treba saopštavati da je kandidat Partije, već da se sa njim radi da bi se osposobio za rukovodioca. Sastanci su održavani obično u 10 dana jedan, rad na teoretskom uzdizanju minimalan. I ovde smo naišli na pojavu da se u štabskim ćelijama najmanje teoretski radi, mada je to uočeno i odlučeno na jednom sastanku D.K.⁴ da se ovaj nedostatak otkloni, malo je u tom pogledu učinjeno. Cesto rad u ćeliji ne zadovoljava očekivanja novog člana, ne može mnogo da mu pomogne u ličnom uzdizanju a nameće mu veće obaveze, što vodi pogrešnom shvatanju Partije, te se događa da borbeni i dobar drug odbije da uđe u Partiju. Predmet teoretske obrade bile su Odluke II zasjedanja AVNOJ-a. Sekretari biroa su prilično savladali ovaj materijal, dok sekretari ćelija i članstvo nisu u potpunosti shvatili istorijski značaj odluka i potrebno je još sistematskog rada.

Ćelija i kad rešava probleme ne reagira pravovremeno ili ne reagira uopšte te su stoga mere koje je partija u celosti poduzimala u svrhu rešavanja niza pitanja, koja prate ovu brigadu od njenog osnivanja, ili koja su iskrsla, bile nedovoljne.

1.— Disciplina i odnos prema borcima, briga za drugove, zdrave kao i ranjene i bolesne, nisu pravilno shvaćeni, iako " je Partija tu intervenisala, ni danas ta pitanja nisu skinuta sa dnevnog reda;

2.— Dezerterstvo je postalo masovna pojava u VI ofanzivi i nakon njenog prestanka na ovom terenu nije prestalo, a još i danas dezertira po koji borac. Bilo je nekoliko slučajeva da odbegli odu u četničke redove, ali veći procenat dezer-

² Odnosi se na 5. krajišku brigadu 11. NOU divizije.

³ Reč je o 1. proleterskoj brigadi.

⁴ Divizijskog komiteta

tera odlazi kući i skriva se i od naših i od neprijateljskih patrola. Intervencija Partije i na ovom pitanju nije uspela u potpunosti;

3.— Mobilizacija je pitanje po kome je Partija u čitavoj diviziji imala pravilan principijelan stav. Međutim najmanje je na tom poslu učinila kako pre, tako za vreme i posle VI ofanzive. Na D.K. je pitanje popune naših jedinica u čitavoj diviziji postavljeno na prvo mesto pred partisku organizaciju i sve rukovodioce u vojsci i pozadini;

4.— Politička nepripravnost drugova da shvate pravilno značaj borbe protiv četnika učinila je da sve napore u proganjanju i uništavanju neprijatelja naši drugovi smatraju javnim;

5.— Nepravilni međusobni odnosi štabova u Diviziji i štabova bataljona u samoj brigadi, što se prenelo i na borce i uzelo u jednom trenutku neželjene forme, naime odrazilo se u nepoverenju jedne jedinice prema drugoj (naročito prema XII slavonskoj); danas kako izgleda ovo pitanje je rešeno;

6.— Nesređena intendantura i niz nedostataka u organizaciji same vojske; sve ove slabosti razotkrila je ofanziva i period krize nastao je posle nje. Posle sastanka D.K. prišlo se svim ovim pitanjima sa više brige i udubljivanja, ali momentalni polet u radu nije dovoljna garancija da će odgovorni drugovi u Partiji i štabovima dati od sebe sve i nastaviti ovim tempom.

Rukovodiocima je potrebna pomoć, iako su sekretari biroa sa srednjim partiskim kursom još uvek nisu u stanju da svoje znanje prenose na druge. Partiska rukovodstva u bataljonima nisu se afirmisala kao takva, bilo je zaskakivanja partije od štabova, slučaj u I bataljonu, dok je u III nepravilan stav partiskog rukovodioca uslovio takođe nepravilne odnose. Ovo je u oba slučaja vezano za nisku partijnost članova štabova, bilo da su se pogrešno formirali, bilo da su mladi članovi Partije. Na ovo se skretala pažnja i odlučeno je najzad da se učine izvesne promene u rasporedu kadra.

Partiska organizacija kao celina nije se snašla u ofanzivi. Nije bilo nijednoga slučaja, iako su se našli otcepljeni delovi pojedinih jedinica, da su partijci rešavali iskrsla pitanja. Pojedinci su se držali čvrsto, ali nije bilo naročito istaknutih držanja. Odnos partijaca prema ostalim drugovima je dobar, mada često neubedljiv usled mladosti i neveštine novih komunista, naročito kad u teškim trenucima treba da utiču na ljude.

Partiska organizacija iziskuje neumoran rad i neprekidnu pomoć kako bi mogla ovo članstvo uzdići i savladati brz pri-

jem novih ljudi, jer samo ako ispunimo taj zahtev možemo čvrsto verovati u brz i zdrav razvoj ove organizacije.

Vojnički rad.— Počev od Banja Luke brigada je stekla dosta vojničkog iskustva, ili tačnije prekalila se u težim borbama sa Nemcima u Trapistima³ i na Prnjavoru.⁶ Ove borbe su bile od ogromnog značaja za brigadu, čija je čitava delatnost dotada bila uperena na borbe protiv četnika. No u prkos tome, u borbi protiv četnika brigada često podbaci, jer su i borci i rukovodioci skloni da potcenjuju neprijatelja. Obzirom na nedostatke i prvorazredni značaj uništenja četnika, na jednom vojnom savetovanju postavilo se pitanje najefikasnijeg uništenja četnika. Diskusija je bila živa i iscrpna; dalji rad će pokazati koliko se drugovi služe stečenim iskustvom.

Radi se na teoretskom uzdizanju vojnih rukovodioca, ali drugovi su se dosada prema ovom radu odnosili labavo i površno. Treba još mnogo praznina popuniti pa da naši vojni rukovodioci odgovore u potpunosti svojim dužnostima i zadovolje zahteve komandovanja i brojnijim jedinicama. U poslednjim borbama dosta je rukovodioca izbačeno iz stroja, brigada je u stanju da nadopuni kadrove iz svojih redova.

Politički rad.— Obzirom na teren sa koga ova brigada crpe svoje ljutstvo nije ni iz daleka zadovoljio. Ovaj rad mesto da zahvati široko našu vojsku i da tretira probleme koji ozbiljno interesuju pozadinu suzio se i sveo dobrim delom na čitanje vesti, registrovanje vojničkih uspeha na domaćim i Istočnom frontu, pri čemu se zaboravljaju veliki uspesi unutar naše zemlje, koji treba da posluže kao parola za okupljanje vojske i naroda oko našeg N.K.⁷ i V.Š.⁸ Političke konferencije nisu žive i na njima se ne raspravlja u dovoljnoj meri o problemima jedinice; stvari se više rešavaju pred strojem i na prečac. U radu političkih komesara nije bilo dovoljno kontakta, često se dodir sveo na dopise i planove, koje neiskusni rukovodioci nisu u stanju u potpunosti da shvate i da oživotvore; savetovanje političkih komesara i savetovanje sa štabovima bataljona jasno su naglasili ove nedostatke. Pošlo se putem oživljavanja komesarske linije, ali još se ne može govoriti o rezultatima novoga kursa. Politički kadar je nejednak u pogledu znanja i shvatanja dužnosti.

Posledica slabog političkog rada je niska svest boraca, te često nisu u stanju da se odupru četničkoj propagandi i uticaju porodica, koje žive na ugroženoj teritoriji, što se mesti-

⁵ O sastavu neprijateljskih snaga u borbama za Banjaluku vidi opširno tom IV, knj. 20, dok. br. 137, napomenu 3. i 5.

⁶ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 161.

⁷ Nacionalnog komiteta

⁸ Vrhovnog štaba

mično ogleda u dezerterstvu pa čak i u labavosti u borbi protiv četnika, naročito u IV bataljonu, koji je u ofanzivi formiran od straža pri komandama mesta i komandi područja. Nije se dovoljno iskoristila u svrhu mobilizacije činjenica da je ova brigada najprisnije povezana sa narodom ovoga kraja, da je ovde zovu »svojom«, naime da čitav politički rad pođe u prilog učvršćivanja veza sa narodom i popunjavanja naših redova, jer pitanje mobilizacije mora ležati u temelju političkog rada u vojsci i na terenu, pošto bi jedino masovna mobilizacija na ovom sektoru bila ozbiljna manifestacija, dokaz stvarnog političkog savlađivanja neprijateljskog uticaja i tim putem bi mogli manjine, koje ostaju po strani i koje su rezerva neprijatelja, da povučemo u svoje redove.

Kulturno-prosvetni rad.— Ima mnogo uslova da se razvije ali danas ne daje ono što može i mora dati. Ne posvećuju dovoljno pažnje ni partijski ni politički rukovodioci, stoga se može dogoditi da na pitanje: da li postoji kulturno-prosvetni odbor u četi? — jedni odgovore da, drugi ne, jer odbor i ukoliko postoji formalno ne oseća se kao pokretač kulturnog života u jedinicama. Pokušaji aktivizacije na ovom polju veoma su lepo primljeni od boraca, ali svi se odlikuju nesolidnošću i površnošću u pogledu postavljenih zadataka. Rad na suzbijanju nepismenosti protezao se kao glavno i osnovno u kul.-prosvetnom radu i dao je dobre rezultate (u 1 č. IV bat. nema nijednog nepismenog). Brigada ima 30% nepismenih. Novina ni zidnih, ni džepnih nema i nije ih bilo.

Sanitet je potcenjen.— Nema dovoljno osoblja. Referenti bataljona i četne bolničarke se trude da blagovremeno ukažu pomoć. Početkom ovoga meseca brigada je masovno bila zahvaćena oboljenjima od gripa. Higijenska služba ne može uvek da zadovolji, borba protiv ušiju je stalna, ali nije uvek efikasna. Poltkomesari po četama i bataljonima se zalažu za *sprovođenje higijenskih mera. Brigadna ambulanta pošto je prošla kroz teškoće reorganizacije posle ofanzive i počinila niz grešaka, danas je dobro uređena i uslovi za lečenje u njoj su snošljivi. Pored momentalno dobrog stanja *briga za ranjene i bolesne u ovoj brigadi mora da bude veća.*

Intendantura — nesređena. U radu se potkrao niz grešaka u odnosu na bataljone. Intendant nepartijac. Daskora nije bilo unutra partiske ćelije. Sređenje intendanture uzela je part. organizacija ozbiljno i može se očekivati da ovaj rad pođe dobrim putem. Odeća i obuća boraca slaba. Ishrana'dobra i na ovom terenu ne pretstavlja teškoću.

SKOJ.— Do ofanzive bio neaktivan. Sekretar Brigadnog kom. nije shvatio svoju dužnost, rukovodstvo po četama i ba-

taljonima neoformljeno. O.K. SKOJ-a za Prnjavor pružio je veliku pomoć. Danas je rukovodstvo aktivno. Održana su međubataljonska savetovanja rukovodioca i savetovanje svih SKOJ-evaca u IV bataljonu po pitanju problema u brigadi i pripremi za II Omladinski kongres. Savetovanja su dala dobre rezultate i otkrila niz drugova koji se mogu brzo razviti u SKOJ-evske i partiske rukovodioce. Sektašenje po pitanju prijema u SKOJ nastoji se odmah otkloniti prijemom novih drugova, a nedostaci u vaspitnom radu takođe se moći brzo otkloniti pravilnim rasporedom aktivista. Rad sa SKOJ-em daće velike pomoći u radu, sređivanju i uzdizanju brigade samo ako se bude i u buduće vodio pravilan kurs i sadanji tempo. Najavljena su predkongresna takmičenja, ali drugovi ne umeju pravilno da registruju rezultate svoga rada. Omladina je najpouzdaniji elemenat u brigadi i mora joj se na ovom terenu posvetiti naročita pažnja.

Naša pomoć je bila usmerena na pomoć part. organizaciji i SKOJ-u, kult.-prosvetni rad smo najmanje zahvatili i sa najmanje sistema. Stekli smo izvesna iskustva koja ćemo koristiti u budućem radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19 februara 1944 god.

Rukovodilac Polit-odela,
Bosa Cvetić

P.S. Izveštaj za V i XII poslaćemo naknadno.⁹

• Redakcija nije pronašla ove izveštaje.

BR. 71

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. ISTOČNOBOSANSKE BRIGADE 17. NOU DIVIZIJE OD 19. FEBRUARA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O POLITIČKOM STANJU U BRIGADI POSLE ZIMSKIH OPERACIJA¹

ZAMJENIK POLITKOMA
VI BOS. N.O. BRIGADE

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU

I

Za vreme šeste neprijateljske ofanzive naša brigada je preživela teške borbe.² U tim borbama pretrpeli smo osjetne gubitke, oko 250 izbačenih iz stroja (ranjenih, mrtvih i nestalih). Takođe iz stroja je izbačeno nekoliko rukovodilaca. Poginuli su iz I bataljona: komandir Marko Obrenović, komesar čete Sreten Jakovljević i zamjenik komesara III bataljona drug Mile Sunarjić. Ostali rukovodioci su uglavnom se povratili do sada u brigadu. Karakteristično je da je u borbama na ..³ koje su bile vrlo krvave stradao malen broj starih borac; to je bio znak da je ratno iskustvo i veština brigade poraslo.

U napadima na Tuzlu⁴ brigada je ojačala u moralnom i borbenom pogledu i imala neznatan broj izbačenih iz stroja (blizu 20). Međutim, prilikom povlačenja sa Tuzle kod s. Vukovija brigada je imala tešku borbu sa Nemcima i zelenokadrovskim bandama četničkim, gde su poginula dvojica među najboljim komandirima u brigadi: drug Budimir Grabovac i Obrad Babić. Ranjeni su Milan Fašua, ob. of štaba brigade, i Miloš Ilić, zamj. politkoma IV bataljon. Ovo je bio osjetan udarac za brigadu.

¹ Snimak originala (pisanog rukom, ćirilicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 6/363—365.

² Reč je o borbama vođenim u toku zimskih operacija 1943/44. Detaljnije o neprijateljevim snagama i o dejstvima 6. istočnobosanske brigade vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 77, knj. 21, dok. br. 35, 173 i 174.

³ Tekst nečitak.

⁴ Napad na neprijateljski garnizon u Tuzli, 16. januara, izvršile su jedinice 16. i 17. NOU divizije (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 56, 64, 79, 135, 173, 176 i 220, knj. 23, dok. br. 35 i 44.

II

Stanje partiske organizacije u brigadi:

1) Partiska organizacija u brigadi broji 157 članova KP i oko 40 kandidata — ukupno 25 partiskih ćelija. Partiske ćelije postoje u svim jedinicama u brigadi. Teške borbe kroz koje je brigada prošla u toku ofanzive pokazale su kako čvrstinu organizacije, iako i izvesne slabosti koje se mogu teško odraziti u teškoj situaciji. Posle povlačenja sar Tuzle dezerterstvo je postalo prilična opasnost za brigadu; naročito na Majevici. Među 15 dezertera našlo je se 4 člana KPJ, među kojima i zamjenik komandira iz II bataljona Krstić. Ovo je bio nov dokaz da kod partiskih rukovodstava nije bilo dovoljno budnosti pri prijemu u Partiju; ovo naročito važi za III bataljon. Ispitujući uzroke ovog dezerterstva došlo je do zaključka da je rad sa kandidatima u većini slučajeva bio nepotpun i formalistički. U čitavoj partiskoj organizaciji povedena je kampanja za pravilan rad sa kandidatima i teorisko vaspitavanje istih.

Pošto jedan dobar deo partiskog članstva nema ni osnovnog saznanja o Partiji i njenim principima postavljeno je u teoriskom pogledu prorada materijala o organizacionom pitanju (na pr. Boljševizacija partije — Staljin) i stvarno za zadnjih mjesec dana neprestano jača teoriski rad po ćelijama. Detaljno se izučava pomenuti materijal. Najaktivniji je rad teoriski sada u part. organizaciji III bataljona. Partiski komiteti počeli su ozbiljnije kontrolisati prijem u Partiju i rad sa kandidatima. Ovo poslednje se i dalje potencira u partijskoj organizaciji.

2) U uzdizanju i izgradnji kadrova osetila se u poslednje vreme povremena sporost. Razlozi su: obustava partiskog kursa (zbog ofanzive) i delimično nepravilan saradnički odnos partisko-političkih rukovodilaca bataljona i četa. Ovo naročito važi za II bataljon. Naime radi se o tome da je jedan dobar broj sekretara ćelija i politkomesara četa nesamostalan u radu; tako da se dešava da partiski rukovodilac i suviše obilazi sastanke ćelija, komesar četne konferencije i na taj način guše samoinicijativu nižih rukovodilaca. Ova je pojava uočena i radi se na njenom suzbijanju. A zatim, namjeravamo da odmah posle partiskog savetovanja započnemo, upravo produžimo partiski kurs, koji treba da pospeši izgradnju kadrova.

3) Partiski komiteti u bataljonima su aktivni u radu, ali nemaju dovoljno umešnosti u rukovođenju sa partiskom organizacijom ..⁵

⁵ Izostavljen je tekst koji se odnosi na kadrovska pitanja.

III

SKOJ:

1) U brigadi ima oko 120 članova Skoja. U toku ofanzive skojevska organizacija je pretrpela ozbiljne potrebe, naročito skojevska rukovodstva u bataljonima. U toku ofanzive skojevski komiteti nisu živeli redovnim partiskim životom; kao što je partiska organizacija kroz vanredne sastanke, taj propust je takođe uticao da se skojevska organizacija posle ofanzive nađe u teškom stanju i organizaciono prilično rastrojena.

2) Kao najvažniji problem koji se postavio posle ofanzive bio je organizaciono sređivanje skojevske organizacije. Taj zadatak dosada ispunjen. Skojevski aktivni i skojevska rukovodstva otpočela su normalan život i rad. U aktivima naročito se forsira političko-vaspitni rad.

3) Pošto je drug Rešad Sasatović ranjen, dužnost rukovodioca vrši drug Miša Kovačević, koji je u radu aktivan, ali nema dovoljno konkretnosti u rukovođenju. Brigadni komitet Skoja nije još ni izdaleka izrastao kao rukovodstvo.

IV

Stanje u brigadi:

1) Brigada je nedavno popunjena sa 300 novih boraca Sremaca.⁶ U vezi sa njihovim dolaskom potencirao je vojno-politički rad u brigadi. U prevaspitavanju ovih boraca postignuti su i dosada izvesni rezultati. Već 2—3 od tih novih boraca postali su puškomitraljescima. Inače ima i jedan dobar deo koji pokazuje dobro držanje u borbi. Pitanje naoružanja toga ljudstva je osnovni problem, koji će se rešiti u daljim akcijama brigade. Na polju političkog rada prorađuje se uglavnom materijal i brošure koje objašnjavaju ciljeve i zadatke naše NOB i uopšte antifašističkog pokreta u svijetu (na pr. Staljinov govor i si.). Od novih boraca malen je, gotovo minimalan broj nepismenih, ovi su antifašistički raspoloženi, vole političke časove i kulturni rad i ovo je stvarno jedna povoljna okolnost, kada se radi o njihovom prevaspitavanju. Jedan dobar deo tih novih boraca uvučen je u kolotečinu kulturnog rada (horove i si.).

2) Odnos drugova i drugarica sve se oštrije postavlja u našoj brigadi. Primećuju se nezdrave tendencije i malograđanske u tim odnosima. Partiska organizacija na vreme zaista uočava i otkriva te pojave. Karakteristično je da se te pojave u većini slučajeva tiču rukovodioca i to je jedan dokaz da

⁶ O mobilizaciji ljudstva u Sremu za Narodnooslobodilačku vojsku vidi tom I, knj 8, dok. br. 59, str. 141.

su ti odnosi malograđanski i nezdravi. Svi komandanti bataljona skloni su greškama u ovom pogledu. Mi smo preduzimali aktivne političko-vaspitne mjere za pravilno rješenje ovoga problema ali sve ovo nije dovoljno. Moraćemo preduzeti i druge mjere kao što je premeštanje iz brigade.

3) Odnos boraca prema narodu nije na visini. Čak i rukovodioci često greše u ovom pogledu, pa čak i poneki politkomesari. U zadnje vreme povelili smo u partijskog organizaciji i brigadi čitavu kampanju na ovom pitanju .. .

Pojava nepravilnog nastupa prema narodu može se donekle objasniti odsustvom političkog rada na terenu za vreme ofanzive. Sada je pak u srebreničkom kraju gde se nalazi brigada započet aktivan rad na terenu. Komesari bataljona su organizatori toga rada u saradnji sa komesarom brigade. Mislim da će kampanja za pravilan odnos prema narodu uspeti, to se i danas oseća. U radu naših intendantata bataljona takođe su doskora postojale krupne nepravilnosti. Sada je to mnogo manje. Zbog toga smo bili prinuđeni da smenimo sa dužnosti intendantata IV bataljona — baš zbog nepravilnog odnosa prema narodu. Sada je pojačana partiska kontrola nad intendantima i saradnja komesara bataljona i intendantata.

4) Štabovi bataljona su dovoljno korisni i osposobili se za samostalno rukovođenje. Samo kod pojedinih drugova u štabovima slabi osjećanje odgovornosti; slučaj sa komandantom IV bataljona koji je sklon vojničkoj nebudnosti. Kod Bratunca se desilo da je IV bataljon iznenađen od neprijatelja.⁷ Pozvat je štab bataljona, a komandant na partisku odgovornost i preduzete su potrebne mjere.

5) Obaveštajna služba u brigadi ne zadovoljava. Još uvek vlada izvestan birokratizam u radu ob. oficira bataljona. Na tom sektoru rada dosada nisu postavljeni jasni, određeni i konkretni zadaci i to je dovelo u znatnoj meri do veoma sporog uzdizanja ob. kadra; što naročito važi za ob. aparat po četama. U partiji je tek od skora sektor obaveštajne službe oštro i ozbiljno postavljen.

Napomene: u izveštaju bio sam kratak i mislim da sam uglavnom izneo osnovne probleme part. organizacije i brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19-11-1944.

Drugarski komunistički pozdrav,
Milojica.⁸

⁷ Akcija je izvršena 13. februara 1944 (vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 39 i 168).

⁸ Pantelić

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 7. BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 19. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM STANJU U JEDINICI ZA VREME ZIMSKIH OPERACIJA¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Izveštaj part. organizacije VII brig. X div.

1) *O radu u toku VI ofanzive*

a) *Problem odjeće. Komandovanje, borbe*

Brigada je ulazila u zimu sasvim slabo odjevena i obućena. Sa jezgrom dobrih partizana i rukovodioca i masom novomobilisanih — koji su stalno dezertirali.

Mi smo shvatili da je osnovni problem — odjeća. A mogli smo ga riješiti jedino u borbi sa neprijateljem. Ostale slabosti smo prilično bili zapostavili i smatrali smo da će najvećim dijelom otpasti ako uspijemo da obučemo vojsku. Partijska organizacija je pred sebe postavila kao osnovni zadatak da ubijedi svakog borca u potrebu najvećeg zalaganja u borbama kako bi se došlo do odijela i spreme. Štabovi su tražili mogućnosti za izvršenje ovog zadatka — grozničavo i brzopleto. Tako da smo Kreševo napali u momentu kad je neprijatelj u njemu stajao spreman da pođe u ofanzivu na našu oslobođenu teritoriju. Tamo smo imali teže gubitke bez mnogo koristi.² Poslije povratka na prostoriju Prozor — Rama — Ostrožac, nastavili smo s dugim marševima i češćim akcijama da bi postigli ostvarenje, ali opreznije — poslije pouke na Kreševu. Neprijatelj je i na ovom pravcu bio pojačan i spreman da krene u napad. Tako da nijesmo uspijevali da riješimo problem iako smo popravljali stanje odjeće. Borbe su vođene uglavnom sa velikim gubitcima i bez naročito dobrih rezultata. Povlačili smo se sa pravca neprijateljskog prodora ka Posušja. Pogrešno shvatajući taktiku manevrisanja štabovi bataljona, niže komande, pa i sami borci kad-kad su bezrazložno ostupali pred neprijateljem ne nanoseći mu nikakve gubitke.

v) *Rad u Partiji*

Ovoga puta smo koristili iskustvo iz V ofanzive i pripremili partorganizaciju na rad pod svim uslovima, na krat-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/55.

² Odnosi se na sukob sa delovima jedinica 369. legionarske divizije (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 196).

ke sastanke koji su rešavali postojeće probleme. Tako da je partorganizacija neprekidno radila. Ljudstvo je bilo pripremljeno za ofanzivu nizom konferencija, na kojima je bilo raspravljano o prošlim ofanzivama, o našoj novoj taktici manevrisanja, o tekovinama naše borbe u vezi sa međunarodnim položajem Jugoslavije. Uticajem koji vršimo u svijetu i ugledom koji imamo. U vezi sa rastućim snagama SSSR-a i saveznika — nasuprot slabljenju Nemačke. Ne zarobljavajući pri tom nikad na razobličavanje krune i izbjeglfca u Londonu.

Partijska organ, je nastojala da provede u djelo instrukcije V.S-a u ovoj ofanzivi.³ Da sačuva naše snage i nanese što veći broj gubitaka neprijatelju — u čemu nije uspjela. Zbog nesnalažljivosti rukovodioca, zbog dijela slabog ljudstva, koje je još uvijek sklono nedisciplini i nije se saživjelo sa duhom vojne organizacije u kojoj pojedinci ne mogu sprovoditi svoju volju. Zbog nedostatka dovoljne odgovornosti kod članova Partije — rukovodioca, da — kad se nešto naredi — zaista izvrše po svaku cijenu i bez oklijevanja.

Sadržina rada part. sastanka iscrpljivala se uglavnom u praktičnom radu, kroz izvještaje o radu pojedinaca i jedinica. Raspravljanje o konkretnim stvarima — učinjenim propustima i greškama. Pripremanje da se ljudstvu objasni polit, situacija, VI ofanziva it.d.

Teoretski rad se takođe nije zapostavljao, u svim mogućim situacijama. Radilo se po planu koji je bio jedinstven za cijelu brigadu, a težište mu je bilo da se partorganizacija upozna sa rezultatima našeg ratovanja do sada, tada bi mogli sagledati perspektive daljeg razvoja — koristeći materijal uglavnom od drugog zasijedanja Anoja. Ovo se poslije prorade u Partiji prenosilo na vojne jedinice. Pored ovog opšte-političkog materijala prorađivane su teme iz naučne oblasti marksizma-lenjinizma. Rad u svim organizacijama bio je ravnomjerran. Prosječno se održavalo nedjeljno p_o jedan redovan i 2 teoretska sastanka.

Brigada je odlično izdržavala najnapornije marševe preko Bitovnje (1 januara), oko Vranja,⁴ po vrlo rđavom vremenu. Smrzlotine je bilo većinom lakši slučajevi.

Od prvog januara bilo je osam slučajeva dezerterstva, većina ponovo vraćeni u jedinicu.

c) Odnos prema narodu

Na prozorskom terenu smo se dugo zadržavali, pri tom uzimali svakodnevno potrebnu količinu hrane — što je teško

» Opširnije o tome vidi torni III, knj. 6, dok. br. 155; tom IV, knj. 21, dok. br. 8.

⁴ Pogrešno; treba: Vraniće (pl.).

padalo na taj prilično siromašan kraj. Te zbog toga i prije ofanzive narod nas nije najbolje gledao. U povlačenju uzeli smo rezerve znajući da ćemo uprotivnom gladovati. To je pogodilo uglavnom neprijateljske elemente i one koji imaju nekoga u ma kojoj neprijateljskoj vojsci. Na terenu Rakitna još smo oštrije postupali. Tamo smo uzimali odjeću, uglavnom: džempere, čarape i rukavice za drugove koji su bili sasvim slabo odjeveni. Opšta uputstva štaba brigade koja su data bataljoni-
ma i intendanturama bila su sračunata na to: da se vojska što bolje hrani. I da se utopli koliko je to moguće. A to je pro-
uzrokovalo njihov okrutniji stav prema narodu, zbog čega smo
stvorili izvjesno neraspoloženje prema našoj brigadi. Slu-
čajevi samovoljnog uzimanja ili pojedinačne pljačke u ma
kom vidu — desili su se kod svega nekoliko boraca.

Naš polit, rad na terenu nije bio zadovoljavajući. Broj konferencija po selima je vrlo mali, njega je prerastao broj priredbi, koje imaju više diletantski karakter, nego da su dio polit, programa. Iako su recitacije, horske pjesme, skečevi ve-
ćinom tvorevine iz našeg ratovanja uglavnom s političkom sa-
držinom.

Vojne pozadinske vlasti i N.O. odbori pokazuju u više slučajeva nerazumijevanje prema zahtjevima i potrebama voj-
ske. Oni su naredili, vojska nije dobila i nikome ništa. Odbor-
nici su većinom bogatiji seljaci koji štite svoje interese na
štetu siromašnijih seljaka i vojske. Otuda i snabdijevanje voj-
ske putem razreza — što vrlo često pokušavaju odbori da
proture, čemu se komande ne suprostavljaju. U izvjesnim slu-
čajevima osjeća se i težnja zaštite pojedinih sela i pojedinaca
na štetu vojske.

Iz ovog rezultira to: da i pored naše najbolje volje, da
po prelazu na sektor G. Vakuf — Bugojno,⁵ postignemo što
pravilnije snabdijevanje i što bolji odnos prema narodu. Uspi-
jevamo jedino na taj način što nam vojska oskudijeva — što
opet ne smijemo dozvoliti.

2) O radu poslije ofanzive

a) Rad u Partiji

Partorganizacija broji 230 članova.⁶ U toku ofanzive ra-
njeno je i poginulo 20 čl. Partije.

Pošto je minula neprijateljska ofanziva konstatovali smo
da nije sve zlo zbog odjeće i obuće — jer smo kroz ofanzivu

⁵ i ⁷ O rasporedu i dejstvima 7. brigade vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 76.

« Brgada je u to vreme imala 853 borca (vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 70, str. 294).

popravili to stanje obuča i odjeće. Onda smo dobili dovoljnu količinu engleske obuča i 80 šinjela.

Postavili smo kao osnovnu stvar praktičnoga rada u Partiji, a onda i u jedinicama — problem discipline, koristeći se masom grešaka učinjenih u ofanzivi. Disciplinu u Partiji, da bi je rukovodioci mogli prenijeti na vojsku, shvatili smo kao preduslov za izvršenje zadataka. Kroz part. sastanke, četne i bataljonske konferencije, vojna savjetovanja, nastojali smo da podignemo ugled starješine u vojsci, potrebu najsavjesnijeg ispunjavanja zadataka, da likvidiramo sa kukavičlukom koji se takođe mjestimično ispoljavao. Dobar rezultat toga rada pokazali su III i IV bataljon u zasjedama: III na pruži Kojic — Rama i IV na cesti Turbe — D. Vakuf.⁷ U tim borbama, samoprijegorom rukovodioca, prema vjerovatnim podacima nanoseni su neprijatelju veliki gubitci, oko 200, od čega 2/3 mrtvih.

Spoljašnju disciplinu, putem: raporta, pozdrava, vojničkog držanja, nastojimo da provedemo u što većoj mjeri.

Da bi postigli što veći autoritet vojnih rukovodioca nastojali smo da oni što intenzivnije rade. U tom cilju koristeći ovo vrijeme — bavljenja na istoj prostoriji — otvorili smo vojnički kurs za 40 rukovodioca iz naše brigade. Ovaj kurs vodi načelnik štaba brigade. A po jedinicama smo nastavili svakodnevan vojnički rad u cilju osposobljavanja vojnika i rukovodioca za izvršenje svih zadataka. Tako da bi u Partiji i vojsci u tom smislu omogućili oštriji kriterijum — po učinjenim greškama.

Rad po svim sektorima je svakodnevan.

Partorganizacija je konstatovala da se rad odvija po izvjesnom šablonu starije partorganizacije, ali sve više postaje beživotan, ustaljen, u istom okvirima. Što je konstatovano kao velika slabost partorganizacije. I temeljnijim proučavanjem svih pitanja, koja se prorađuju po bilo kom sektoru, nastojimo da popravimo kvalitet rada. Ova slabost [se] naročito odražava u teoretskom radu, gdje se po ne znam koji put prorađuje jedna tema a drugovi partijci iz iste teme vrlo malo znaju. Tu — pri otklanjanju ove slabosti — stoji nam na putu sasvim nizak opštekulturni nivo naših komunista, i nedostatak najnužnijeg broja kulturnih ljudi.

v) *Kadrovi*

Zamjenici politkomesara u bataljonima zadovoljavaju, svojim radom, zalaganjem, autoritetom i ličnim držanjem. Od njih je naročito znatno napredovao drug Dušan Šaban, srednješkolar, dužnost zampolitkoma bataljona vrši 5 mjeseci.

Vrijedan na poslu, čutljiv, probleme uočava vrlo dobro, nije bio na kursu.

Sekretari jedinica mogu da rade samo uz punu pomoć sekretara batalj. biroa, inače su u radu vrlo nesamostalni. Od njih zadovoljavaju samo onih nekoliko, koji su bili na kursu pri C.K. i Obi. k.

Štabovi bataljona kao cjeline mogu zadovoljiti.

c) SKOJ je uporedo radio sa Partijom na rešavanju istih problema. Osnovni nedostatak skojeve organizacije leži u rukovodstvu. Sekretar brigadnog komiteta može odgovoriti svojim dužnostima, dok sekretari batalj. biroa vrlo teško zbog njihove mladosti, neukosti i nesnalažljivosti. Često su se mijenjali.

Mjere popravljavanja rada u Partiji preduzete su i u SKOJ-u, ali tamo sa još manje uspjeha — zbog slabog rukovodećeg kadra.

3) *Zaključci*

a) Budući da je broj dezertera znatno opao, pošto je veliki broj jesenas mobilisanih iz opštine Vinac, grada Jajca, sa prostorijske D. Vakufa pobjegao svojim kućama, to mislimo da je problem dezerterstva izgubio nešto od svoje oštrine. Mi nijesmo uspjeli da to ljudstvo vezemo u našoj vojsci najviše iz razloga što je bilo od početka ustanka pošteđeno od okupatora, a danas špekulantski nastrojeno, pošto vidi da se može bez velike opasnosti izvući iz naše vojske.

Mislimo da bi bilo nužno VII brigadu u buduću popunjavati iz odreda ... A ovo sa pomenutih terena prevaspitavati kroz domaće odrede i slati u više brigada.

b) Problemi kvalitetnijeg rada i discipline osnovni su problemi, koje će naša partorganizacija nastojati da riješi sopstvenim snagama, jer su to dva najhitnija problema koji se danas najoštrije postavljaju u našoj partorganizaciji.

Pozdravlja Vas.

S. F. — S. N.

19. II 1944. god.

Zampolitkoma
VII brig. X diviz,
Mijuško Šibalić

⁸ Izostavljeni tekst se odnosi na kadrovska pitanja.

BR. 73

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 8. KORPUSA NOVJ
OD 20. FEBRUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 26. DI-
VIZIJE O BOLJOJ ORGANIZACIJI POLITIČKOG RADA U
JEDINICAMA¹

ŠTAB
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Dne 20. II. 1944.

POLITIČKOM KOMESARU² XXVI. DIVIZIJE N.O.V.J.

Izvještaj od 16. I. 1944.³ stigao je u Štab Korpusa 18. II. t. g. Pored udaljenosti Štaba Korpusa i vaših jedinica i pored svih stvarnih objektivnih poteškoća, veza između nas mora biti daleko redovnije, sigurnije i češće. Pitanje veze u ovome slučaju nije samo pitanje odgovornosti i discipline, nego je i pitanje mogućnosti uticaja na razvoj prilika kod vas. Da tome niste puno poklonili pažnje vidi se i po samome izvještaju u kome tvrdiš da veza između štabova brigada i štaba divizije, u jednome periodu, pod izvjesnim okolnostima, nije bila redovna onoliko koliko je mogla i morala biti. Eto tako tačno se odražava po pitanju veze i uzajamnih obavještenja odnos štaba divizije sa brigadama i štaba divizije sa Korpusom. Ovo pitanje morao bi prići najozbiljnije, odabrati okretne i odgovorne drugove, posvetiti im naročitu pažnju pa će se brzo utvrditi da objektivne teškoće imaju relativno značenje.

Cjelokupni položaj jedinica našeg korpusa ima svoj specijalan i naročiti značaj, kako po vojničkim tako i po političkim zadacima. Položaj XXVI. divizije u tome pogledu još više je istaknut. Vaša divizija nalazi se na ostrvu Visu sa zadacima odbrane ostrva, procjenjujući vojno-političko značenje odbrane Visa kako za samu Dalmaciju i cijelu Narodno-oslobodilačku vojsku tako i za međunarodnu javnost. Vaše jedinice prve daju sliku u očima saveznika kakva je naša slavna Narodno-oslobodilačka vojska. Takav vojnički i politički položaj određuje krupne i obavezne zadatke vašim jedinicama. Vi morate uložiti maksimalne napore da od svih jedinica na Visu i otocima stvorite vojsku koja će svojom organizacijom, bes-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4-4 1, k. 522.

² Politički komesar je bio Vojin Popović. Poginuo je u saobraćajnoj nesreći 23. oktobra 1962. kod s. Preljioa (Cačak) kao general-major JNA.

» Vidi Arhiv VII, reg. br. 4—1/1, k. 522.

krajnom vjernošću i odanošću, vrlo visokom političkom sviješću, najsolidnijim vojničkim izgledom moći reprezentovati Narodno-oslobodilačku vojsku, narode Jugoslavije i biti apsolutno sposobna da ispuni ulogu i zadatke koji se stavljaju pred nju. Takvi zadaci traže od vas ne samo maksimalne napore, nego i brz rad koji odgovara brzini razvoja svakodnevnih velikih događaja u svijetu i kod nas. Zadaci postavljeni pred vas nisu nemogući i neizvodljivi. Oni su odmjereni prilikama u kojima se nalazite i ne postoji upravo nikakav objektivni faktor koji bi onemogućavao njihovo izvršenje, naprotiv već mjesecima imate niz mogućnosti i okolnosti koje su povoljnije nego i u jednim drugim jedinicama.

Iz tvoga izvještaja ne može se uočiti političko stanje vaših jedinica, iz razloga što je on kruto šematiziran i u mnogima stvarima površan, tako da se ne dodiruje nekih glavnih političkih problema koji stoje u vašim jedinicama. Izvještaj nije stvaran presjek cjelokupnog političkog stanja XXVI. divizije, ono što bi on morao da bude. Politički izvještaji ne mogu biti po jedinstvenom formularu za sve jedinice, niti se mogu uklopiti u šemu za jednu samu posebnu jedinicu. Sektor rada političkih komesara karakterističan je po svojoj širini i svestranosti. Takav sektor zahtjeva od ljudi koji rade po njemu da se stvarno duboko unesu u svoj posao, uniđu blagovremeno u sve probleme i da na njih brzo, živo i energično reagiraju. To znači da na tome sektoru mora se ispoljiti predanost poslu, upornost, organizacioni duh, planski i temeljiti rad, naročiti stil rada, što opet dalje znači da je priroda posla takva da ne dozvoljava nikakvo kruto uokviravanje ni šematiziranje, iz čega se ne smije izvesti zaključak da će izvještaji bez šeme i šablona biti nepregledni. Politički problemi moraju se u izvještaju naročito istaknuti, uzroci njihovih pojava, način njihovog rješavanja, predložiti u vezi sa njima itd. Nisu jednaki politički problemi ni po bataljonima iako to naoko izgleda da je tako, a kamoli po brigadama. Politički problemi mogu biti opći za sve jedinice, ali se oni u svim jedinicama jednakom oštrinom uvijek ne postavljaju. Opći politički problemi po svojoj pojavi, povezanosti sa drugim problemima i uzrocima različiti su u različitim jedinicama i ne mogu dobrom rukovodiocu prikriti niz specifičnih pitanja i problema koji se pojavljuju kod nižih jedinica u jednoj diviziji. Rad političkih komesara je širok i elastičan. On se ne može dati, bar za sada, u nekim udžbenicima specijalno komesarskim koji bi odgovarali vojnim udžbenicima koji u sebi sadrže sažeta historijska iskustva ratne vještine. Nas mora interesovati političko stanje terena na kome djelujemo, sastav ljudstva, odraz međunarodnih i unutrašnjih događaja na borbe, razvoj kome-

sarskog kadra, njegovi nedostaci, konkretni i detaljni po imenima, način rada, političke konferencije, političko uzdizanje boraca, međusobni odnosi boraca, rješavanje političkih problema, iskustva u radu, odnos boraca i naroda, kulturno-prosvjetni rad itd. Naš posao je stalan planski sistematski rad dobro organizovan. Istrajnost i savjesnost na takvome poslu i planski i sistematski način rada, predanost i ljubav, ogromna ljubav za posao stvoriće kod nas potrebne osobine i sposobnosti, tako ćemo moći riješiti probleme i zadatke koji se pred nas postavljaju. Budući tvoj izvještaj trebao bi otprilike da se rukovodi ovim gornjim napomenama.

Pitanje kadra političkih komesara to je pitanje svih jedinica našeg Korpusa. Na savjetovanjima štabova i posebnim komesarskim savjetovanjima IX. i XX. divizije uočio sam da po ovome pitanju mnogi rukovodioci ne odnose se samo nezalazno po značaju važnosti kadrova, nego do kraja nesavjesno, površno i aljkavo. Imati široki uvid u sve borbe, a ne samo u više štabova, komande četa, pratiti razvoj vojske, provjeravati je na zadacima, pomagati i organizovati pomaganje boricima u radu znači jednim dijelom naći rješenja našega kadra. Mi se nalazimo u ratu, mi moramo računati na gubitke naših najhrabrijih i najdražih rukovodioca, mi moramo voditi takvu politiku kadra koja će nam omogućiti da imamo uvijek rukovodioce koji će riješiti probleme koji se nama postavljaju, ne samo u ovome času, nego i u daljnjim perspektivama naše borbe. Nama se postavlja zadatak izdici domaći kadar, izabrati mlade ljude koji vole svoj posao, vrijedne, odane, okretne, požrtvovane i imati smjelosti u izdizanju njih, pa makar njihovo političko znanje momentalno ne odgovaralo položaju koga oni primaju. Političke znanje stalnim ukazivanjem pomoći, jakim političkim životom u jedinicama biće nadoknađeno kod svih odanih i vrijednih rukovodioca. Velika je vještina odabirati ljude, postavljati ih na njihova mjesta, uzdizati ih, smjenjivati nepokretne, nemarne i nesavjesne rukovodioce, to je takva vještina od čijeg pravilnog sprovođenja zavisi uspjeh jedinice. Iskustvo rata ovo je u mnogim slučajevima potvrdilo. Čuvanje kadra je također važan momenat, što znači osposobiti vojno-političko rukovodstvo da po određenim zadacima može pokrenuti cjelokupnu masu boraca, a da ne idu samo rukovodioci naprijed i da borba poprimi oblik da se tu ku komunisti i fašisti. Iz ovoga se nikako ne smije izvući zaključak da naši vojnički i politički rukovodioci, naročito u mladim jedinicama, ne posluže svojim ličnim primjerom hrabrosti i junaštva. Organizovanjem partijskih kurseva pri divizijama omogućiće se novi izvor našeg domaćeg kadra. Šaljem

vam prepis pisma CK KPJ⁴ za održavanje partijskih kurseva i nastojte da se osposobite da sami održavate predviđeni kurs kako to stoji i u samome pismu. U budućem prvom izvještaju poslaćeš pored izvještaja popis svih političkih delegata, komesara četa, bataljona i brigada sa imenima i opširnim karakteristikama.⁵ U vezi s time posavjetuj se sa sekretarom divizijskog komiteta i rukovodiocem Polit-odjela, pa nek te i oni sa svoje strane pomognu u tom poslu. U karakteristikama treba spomenuti i njihove specijalne osobine kao komesara, političko znanje, organizatorske sposobnosti, hrabrost, odlučnost, udarnost, borbenost, ugled koji uživa u vojsci itd. Vi morate shvatiti da se zbog naročito povoljnih prilika u kojima se nalazite i sastava vaše divizije (I. dalmatinska brigada) morate založiti da postanete nepresušni izvor naročito političkog kadra za sve jedinice u cijeloj Dalmaciji, pa i za' druge krajeve. Mi moramo i mi to hoćemo da naše pokretne jedinice postanu kadrovska vojska. Mi ne možemo očekivati da nam kadar dolazi sa strane i isključivo sa strane, a da mi ništa ne učinimo ili vrlo malo, da izbacimo iz naših jedinica odane drugove, dobre rukovodioce koji će moći riješiti probleme koji se pred nas postavljaju. U budućem izvještaju također predložiti koliko bi mogao dati komesara četa i bataljona, političkih delegata za druge naše jedinice. Na partijski kurs šaljite provjerene drugove, odane, do kraja odane. Smatram ovo gornje o kadru kao potrebno da kažem, s obzirom na činjenicu da su komesari bataljona u vašim jedinicama, kako sam kažeš, bježali i napuštali jedinice i to baš onda kad je bio najkritičniji čas.⁶ Takve griješke da sasvim neprovjerene ljude mećete na tako odgovorna mjesta ne smiju se više desiti. Sa takvim »rukovodiocima« treba postupiti odlučno i strogo. Baš zato što su rukovodioci, kazna mora ići do streljanja. Uopšte ne navodiš da li ste ih izveli pred vojni sud i predlog vaše kazne.

⁴ Redakcija nije pronašla to pismo.

» Vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2 i 2—2, k. 522.

⁶ i ⁷ Odnosi se na borbe protiv nemačkog desanta na otoku Korčuli od 22. do 25. decembra 1943, kada je 13. dalmatinska NO brigada (3. brigada 26. divizije) pretrpela teške gubitke. Od 1057 boraca i rukovodilaca, koliko je brojala pre početka borbe, na otok Hvar ih je prebačeno svega oko 525. Jedan deo je poginuo ili bio zarobljen, a drugi, kad je jedinica bila razbijena, raštrkao se po otoku, dok je manji broj boraca i rukovodilaca, meštana, ostao da se skriva na otoku. Za ovako teške gubitke ove brigade postojalo je više razloga. Pored ostalih, i taj što je brigada bila tek formirana, bez borbenog iskustva (mnogim borcima je to bila prva borba). Opširnije o tome vidi tom V, knj. 23, dok. br. 24 i 57; tom Vili, knj. 1, dok. br. 162; Arhiv VII, reg. br. 4—1/1, k. 522.

Nas kao članove vojnoga štaba ne može dezinteresovati vojna strana, izgled vojnički naših jedinica, vojna organizacija, disciplina, rad naših štabova, jedinstvo štaba itd. Dobija se utisak iz tvoga izvještaja da su politički komesari neki političari koji se ne interesuju i vojnim sektorom rada. Rad štaba divizije kao cjeline nije spomenut u izvještaju, a tako isto ni štabova brigada. Mi moramo o tome povesti računa, ali nikako na takav način da bi taj naš interes išao na uštrb samostalnosti, inicijativnosti naših drugova vojnih rukovodioca. Mi ne možemo biti samo supotpisnici vojnih naređenja, jer na taj način pokazujemo svoju nesavjesnost baš po pitanju šta smo i koliko smo učinili da naši drugovi vojni rukovodioci mogu komandovati vojskom u kojoj mi radimo. Koliko je dezinteresovanje po vojnome sektoru u tvome izvještaju vidi se po tome da cijeli slučaj Korčule i ishoda te bitke ne smatraš za potrebno da izneseš opširno i da iz toga slučaja ne izvlačite nikakvo iskustvo. Slučaj Korčule jeste takav događaj o kome bi se morao poslati vrlo opširan izvještaj sa predlozima kazne i analiza cijeloga toka operacija.⁷ Politički komesari snose, i još kako snose, punu odgovornost za neuspjehe u akcijama, a pogotovo kad se radi o jednoj bitci koja je imala takav ishod. Mi ne možemo preći preko takve akcije, a da samo registramo moralni odraz takve bitke na naše borce. Poslije takvoga iskustva skrećem vam naročitu pažnju da vaša vojna budnost ne smije biti ni jednoga sekunda, uljuljkana i da mora baš zato kad se poslije Korčule nalazite na ostrvu, na Visu, biti sve spremno, od posljednjega borca pa do najvišeg rukovodioca, na sve moguće neprijateljeve namjere i klopke koje on misli da pripremi našoj vojsci. Ovo treba shvatiti kao najozbiljniju opomenu i primjedbu.

Povedite strogo računa o čišćenju svih stranih elemenata, ustaški i četnički nastrojenih, koji su eventualno po nalogu svojih gospodara prošvercovali se u naše jedinice. Budnost mora biti na vrlo visokom stepenu. Kod vas se mora raditi energično, ali istovremeno odmjereno i pažljivo. U takvim poslovima naša odlučnost mora doći potpuno do izražaja. Iz ovoga se ne smije pasti u krajnost, pa slab politički rad rješavati tehničkim mjerama, streljanjem običnih boraca. Ispitajte temeljno slučaj smrti komandanta vaše divizije.⁸ Pošaljite predloge depešom. Dezerterstvo, samoranjavanje je odraz političkog rada. Organizatore takovih sabotaža treba nemilosrdno

⁷ Nikola Martinović Niko, komandant 26. divizije NOVJ, iskrcao se, sa dva bataljona 1. dalmatinske NOU brigade 9. divizije NOVJ, sa o. Visa, u zoru 24. decembra 1943. na o. Korčulu radi rukovođenja borbama naših jedinica u odbrani otoka. Istoga dana je ranjen, a sutradan je podlegao ranama. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 4/13, k. 529.)

streljati, a borcima stalno, istrajno, toplo i drugarski prilaziti — vaspitati ljude, pomagati im da se priviknu teškim ratnim prilikama, a vojnu disciplinu da usvoje kao svoju unutrašnju potrebu. Taj rad treba da je pretežan, širok, masovan i upotpunjen sa disciplinskim mjerama, t.j. raznim blažim ili većim kaznama.

S obzirom na prilike u kojima se nalazite postoji mogućnost, a izvještaj I. brigade to potvrđuje, da moralni odnosi drugova i drugarica nisu na visini. To je također pitanje rukovodstava, njihove odgovornosti i kontrole. Vaše vojne jedinice moraju imati ozbiljan vojnički izgled. Vaši štabovi moraju biti jedinstveni, neobično dobro sređeni i u njima mora vladati ozbiljan vojnički duh i radna atmosfera. Treba imati u vidu da nepravilni odnos drugova i drugarica našu vojsku u očima svakoga vojnika pretstavlja vrlo hrđavo. Osim toga što nezdravi moralni odnosi ruše politički ugled naše vojske i onemogućuju disciplinu, imajte u vidu da se te pogreške nikada ne pojavljuju same, odvojene. Obično uz njih još se veže nemarnost, neodgovornost, piće, krađa, izvlačenje iz borbe, dakle cijeli kompleks grešaka. Kakve moralne snage ima vojni i politički rukovodioc da postavi pitanje pred borcima moralnih odnosa drugova i drugarica, borbenosti, upornosti, odlučnosti, udarnosti, smjelosti, ako on sam po tim pitanjima griješi i nema takvih vrlina kod samoga sebe ...

Problem lokalnog patriotizma, vezanost za ostrva i težnja da se živi u privremeno lakšim okolnostima je najozbiljnije pitanje vaše jedinice. To je pitanje na kome se moraju angažovati cjelokupne snage divizije. To je stalan proces uzdizanja političke svijesti, širenja političkog horizonta i ukazivanja konkretnog i stvarnog jedinstva naše vojske u Dalmaciji, Hrvatskoj i u cijeloj zemlji. Vi morate osposobiti vojnički, politički i tehnički (pokretan sanitet, ambulanta, intendatura) vašu jedinicu, računajući s time, da na terenima van Dalmacije po svojoj udarnosti i političkoj svijesti morate postati primjer drugim jedinicama. Još sad te probleme treba uviditi, pristupiti njihovom rješavanju, a ne prići im onda kad oni toliko nabujaju da ih i svaki borac može uočiti kao nezdrave.

Život vaših jedinica na ostrvu ne daje vam mogućnost da u ratnim operacijama, bar onako često kako to rade druge jedinice, isprobate udarnost i sposobnost vaše jedinice. Zato morate po najsitnijim greškama, preko kojih bi se u drugim prilikama u potpunosti prešlo, najoštrije reagirati. Pojačati disciplinu i kontrolu. Ne dozvoliti da nikakva sitnica prođe nezapažena. Vaš kriterijum mora biti viši, a kazna oštrija. Jedino na taj način moći ćete djelomično nadoknaditi provjeravanje i odanost kako rukovodioca tako i boraca.

Stalna savjetovanja političkih komesara četa, bataljona i brigada ne treba praktikovati. Savjetovanja mogu biti po naročitoj situaciji, krupnome zadatku i problemu, a u redovnim prilikama ona mogu biti mjesečna savjetovanja koja će uvijek izložiti svoj rad i dati smjernice novome periodu rada. Inače savjetovanja mogu dobiti karakter jedinog isključivog načina rada, što znači birokratski i pogriješno se odnositi, ne zalaziti i ne raditi s cjelokupnom vojskom, ili se mogu pretvoriti u savjetovanja radi savjetovanja, t.j. takva koja u stvari onemogućuju da se svrši određeni posao i koja razvijaju osobine pretjeranoga raspravljanja, ubjeđivanja, diskustarstva itd., a površnoga posmatrača mogu prevariti da se tu radi ozbiljno i temeljno.

Smatram da je nepravilna politička ocjena ljudstva vaših jedinica. Plamen ustanka u Dalmaciji i ogromni priliv boraca u naše vojne jedinice, stalna trogodišnja borba Dalmatinaца pod vrlo teškim uslovima, ukazuje na daleko veću odanost boraca Narodno-oslobodilačkoj vojsci, nego što se to može vidjeti iz izvještaja. Neki naši strani politički i vojnički rukovodioci došli su iz starijih jedinica i potpali su pod jedno nepravilno i nama vrlo strano mišljenje da su Dalmatinci meki borci, nisu udarnici, nedisciplinovani, ne poštuju autoritet štabova itd. Iz takvoga mišljenja ne može se stvoriti dobar uzajaman odnos niti se može imati ljubav za posao. U konkretnom slučaju ne mislim na tebe lično, ali takvih pojava ima, i svima tim rukovodiocima treba oštro ukazati na njihovo nepravilno mišljenje, u stvari na vjerovanje u samoga sebe, t.j. da su moćni i sposobni da sa ovim materijalom ma šta učine. Takve slučajeve koriste i oni koji ne vide u našim rukovodiocima koji su došli sa strane drugove koji su došli da pomognu, nego strance. Po ovim pitanjima treba angažovati sve snage i najoštrije ih osuditi.

Stalno tvrđenje da su naše jedinice mlade, neiskusne pokriva u mnogome naš nerad. Prije svega jedinice su formirane već nekoliko mjeseci, pod rukovodstvima starih i iskusnih boraca i o mladosti se može govoriti u mnogim slučajevima samo u toliko koliko treba pojačati rad i pomoć, a nikako ne spominjati mladost brigada kao opravdanje za političke i vojničke neuspjehe. Zadatke koji se postavljaju pred jedinice treba dobro odmjeriti i sračunati ih na uspjeh, voditi vojsku kroz manje uspjehe ka većim pobjedama u kojima može i mora biti gubitaka. Ne dozvoliti nikakva iznenađenja, jer za sve te slučajeve samo, i niko više, rukovodioci su odgovorni. Kad već govorimo o mladosti, ostvarite jedinstvo divizije, t.j. prve brigade i dviju novih jedinica. Ta razlika među njima ne smije ostati kao stalna pojava, nego se mora radom sa masama bo-

raca izjednačiti. Naročito se čuvajte politike favoriziranja I. brigade i zapostavljanja i nevjerovanja u druge borce.

Politički plan rada koji prilažem⁹ treba konkretno povezati sa prilikama i problemima u kojima se vi nalazite. Iako je jedinstven za cio Korpus, on se mora živo primjeniti za krajeve različite u okviru Dalmacije.

Vi ste u vašem radu, bez sumnje, imali uspjeha, napretka, ulagali ste truda, ali to sve nije još dovoljno, a obzirom na probleme i položaj i zadatke koji stoje pred vama. Po obilasku XIX. divizije vjerovatno da ćemo imati prilike da se sastanemo, pa makar »objektivne teškoće« bile iste kao š'o su do sada. Prepis ovoga dopisa dostaviti političkom komesaru¹⁰ Štaba Mornarice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar¹¹

BR. 74

IZVJEŠTAJ POLITODELA 29. DIVIZIJE OD 20. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I POLITIČKOM STANJU U 10. HERCEGOVAČKOJ BRIGADI¹

Povodom ovoga izveštaja, kao i po pitanju svih ostalih izveštaja iz Hercegovine, govoreno je usmeno sa drugom Vojom Kovačevićem, rukovodiocem politodela. Tom prilikom dobio je direktive i primedbe na dosadašnji rad.

28-111-44 A. Ranković²

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Kad je X brigada odvojena od glavnine i pošla za Hercegovinu, u prvo vrijeme, preživljavala je tešku krizu. Osi-

• Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

¹⁰ Petar Radović

" Politički komesar 8. korpusa NOVJ bio je tada Boško Šiljegović.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ. 1944 58.

⁸ Primedbu je napisao (mastilom, latinicom) Aleksandar Ranković.

panje koje je bilo uzelo maha u Pivi i Zelengori nastavilo se je poslije dolaska u Hercegovinu.³ Ovo se nije ograničilo samo na obične borce, već, skoro u istoj mjeri, i na partisko članstvo. Bilo je slučajeva da su niži rukovodioci, vojni ili partijski, organizovali odlaženje kućama. To se je naročito osjetilo poslije nailaska grupa od III Divizije sa Sutjeske kao i teških ranjenika. Pod utiskom teških borbi i fizičke iscrpljenosti, nailaskom kroz svoje srezove i sela borci su odlazili kućama. Neprekidno progonjenje naše brigade od strane njemačkih jedinica — iako malih — pojačalo je težnju kod naših boraca da predahnu. Za prva tri mjeseca naše jedinice nijesu imale nikakvih komora — čak ni kazana za kuvanje. U svako doba jedinica je mogla za 3—4 minuta napraviti pokret.

Uticaj partiske organizacije bio je slab da bi mogao spriječiti samovolju boraca. Svijest partiskog članstva i disciplina bili su takođe ispod nivoa. Kod većine partijaca malo je koristilo ubjeđivanje. Partiska organizacija u brigadi pokazala se je nedoraslom da uspješno prebrodi veću vojničku krizu. Ostali smo bili na tri bataljona (od 6 koliko je Brigada imala u početku V ofanzive) sa ukupno oko 160 boraca — računajući sve ljudstvo. Naskoro je formiran 3. dalmatinski bataljon od grupe sa Sutjeske.

U ovakvoj situaciji Polit-odjel se nije mogao ograničiti na svoju instruktorsku funkciju, već se je raspodijelio po bataljonima, upravljajući aktivnost na održavanju jezgra partiske organizacije, a time i očuvanje preostalih vojnih jedinica. Najpouzdaniji partijci upućivani su privremeno na teren da bi podigli moral narodu i uvjerali ga u prolaznost krize. Rezultati nijesu izostali. Od početka jula više nije bilo osipanja. Sto je ostalo bilo je solidno. Krajem jula počela je mobilizacija. U početku nijesmo preduzimali nikakve sankcije prema partijcima i uopšte dezterterima. Učvršćenjem partiske organizacije i bataljona, formirali smo partisku komisiju za ispitivanje svih slučajeva samovoljnog odlaska kućama i napuštanja naše vojske. Isključili smo sve partijce-dezertere kojih je bilo oko 100 (izuzimajući Mostarski bataljon). Ovakav postupak imao je pozitivan odraz na ugled Partije i njenog daljeg učvršćavanja. Skoro svi partijci — povratkom u vojsku — pokazali su se do kraja odani i prihvatili partisku kaznu kao opravdanu mjeru. Nakon 3—4 mjeseca počeli smo sa povraćanjem isključenih. Većina njih ponovo je uključena u Partiju i razvija se normalno. Uopšte dezterteri su se povratili u vojsku i ostali vjerni našoj borbi. Bilo je 3—4 slučaja bjekstva

³ Vidi tom II, knj. 9, dok. br. 153, 170, 204, 240, 259, 264, 267 i prilog br. 5, str. 444.

u neprijateljski tabor, ali su svi izginuli u borbama od naše puške.

Stanje u Hercegovini bilo je vrlo nepovoljno. Ostalo je od ranije na terenu nešto »partijaca«, koji su bili to samo po imenu. Učlanjeni prije dvije godine, nijesu skoro nikako partijski živjeli. Čitav partiski kadar nalazio se je u Brigadi. Takvo stanje u Hercegovini nametnulo je potrebu, da organizacija iz vojske, iako malobrojna, pomogne terenu. Prilivom ljudstva u brigadu, formiranjem novih bataljona, osjetio se jače nedostatak kadrova. P. K. za C. Goru i Boku, na naše traženje, dao nam je 10—15 nižih rukovodioca (većinom za omladinski SKOJ-ev rad). Smatrali smo da je korisnije, kad uzimamo sa strane da to bude u vojsci, a za teren sami Hercegovci. Ove smo dobili početkom oktobra, kad smo imali 7 bataljona. I dalje je mobilizacija tekla uspješno sve do polovine novembra, kada je počela neprijateljska ofanziva, koja tako reći stalno traje. Od tada nije bilo nekog jačeg priliva u vojsku, sem što su se odredi ojačali (oko 600 boraca).

Uslovi života naših brigada su specifični. Neprekidno, od dolaska u Hercegovinu, naša vojska vodi borbe.⁴ Redovna je pojava da, bilo koja brigada, za čitav mjesec ne miruje više od 2 dana. Stalni pokreti vezani za borbe — to je vojnički život naših jedinica. Ovaj način života uslovljen je prisustvom okupatorskih snaga po svim garnizonima Hercegovine i dosta čestim komunikacijama. Takođe potreba razbijanja četničkih bandi, koje su drske i aktivne (oslanjajući se na okupatorske garnizone) čim se udalji naša vojska, nameće takođe potrebu čestih pokreta. Razumljivo da sve ovo u punoj mjeri utiče na život partiske organizacije.

Ovakav način života naših jedinica ne daje mogućnosti razmaha u planskom vaspitnom radu, kulturno-prosvjetnom uzdizanju svih boraca. Ovakve teškoće nijesu nerešljive, ali postoje kod ovakvog stanja kadrova. Naime, neznatan je broj partijaca koji mogu rukovoditi vaspitnim radom — prorađivanjem materijala — iz oblasti marksizma-lenjinizma. To doводи do mnogo sporijeg izvršavanja predviđenog plana u ovim uslovima.

Uopšte, Partija u Diviziji je popunjena, brojčano porasla i organizaciono sređena, iako je od dolaska u Hercegovinu poginulo oko 100 članova.

⁴ Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 38.

⁵ Izostavljeni tekst odnosi se na kadrovska pitanja.

Brojno stanje:

	X. brig	XI. brig	XII. brig.	Štab div.	Pri štabu div.	Div. bol.
Partijaca:	190	148	140	6	14	
Kandidata:	75	29	53		2	

Ukupni broj partijaca 505, kandidata 159.

Perspektiva je da, bar pod ovim uslovima, partiska organizacija ojača i osamostali.

Ni do sada nije zapostavljen nijedan sektor rada. Redovno održavanje radnih teoretskih sastanaka, povremena brigadna savjetovanja, vojničko odgajanje kadrova, konferencije četne i bataljonske, publikacije i(zdaju čete i bataljoni svoje listove, često i rukom pisani), horovi i diletantske grupe (svaki bataljon ima ponešto skromno spremno, da bi održao priredbu kad to dozvoljavaju prilike) pokazuju da partiska organizacija čini napore u cilju svestranog razvoja svoga članstva i boraca. Iako su zastupljene sve forme djelatnosti, ipak kvalitet sastanaka, konferencija, publikacija itd. nije na visini. Razlog je, kako sam prije naveo, mladost i neiskustvo kadrova. Prilog ovome nedostatku čini i socijalni sastav ljudstva po brigadama (skoro sve su seljaci sa osnovnom školom). Pozitivno je to što su sve mladi ljudi i elemenat bistar te se mogu bolje i brže uzdizati.

Tekuće proglase i publikacije partija redovno savlađuje prenoseći isto na borce. Nekih osjetljivijih sektašenja ne postoji. Posljednja direktiva od Vas, za pravilno shvatanje našeg položaja i odnosa prema Saveznicima, sprovela se je i sprovodi i dalje u Partiju, vojsku i narod.

Oblasni komitet za Hercegovinu izdao je brošure koje bi mogle da posluže za uzdizanje part. članstva u vojsci i na terenu. Po njima se već sprovodi neka vrsta kursa kroz part. jedinice.

SKOJ: Još prije sređivanja part. organizacije SKOJ je počeo sa normalnim radom, uglavnom organizaciono sreden. U početku skoro bez ikakve organizacije SKOJ-a brzo je omasovljena i postala glavna podrška i rezerva partiske organizacije. Velika je zasluga aktivnosti Skoja što je partiska organizacija za relativno kratko vrijeme osposobljena da odgovori osnovnim zadacima. Očekivati je da će SKOJ razviti još veću aktivnost i time i dalje olakšati Partiji da bude sposobna i rukovodioc u svim situacijama. Naročito veliko interesovanje i aktivnost SKOJ je pokazao za II omladinski kongres. To se ogleda u predkongresnom takmičenju koje je u X brigadi spro-

vedeno a u XI i XII je u toku. Smatram da se stanje SKOJ-a u ovoj diviziji može uporediti sa solidnim organizacijama naše NOV. Brojno stanje organizacije po brigadama je sledeće:

U X brigadi ima	222,	omladinaca van SKOJ-a	73.
U XI brigadi ima	118,	omladinaca van SKOJ-a	64.
U XII brigadi ima	163,	omladinaca van SKOJ-a	54.
Pri Štabu divizije	26,	van Skoja nema nijedan.	

Svega članova SKOJ ima 529, dok van SKOJ-a ima 191 omladinac. Vodi se kurs da se sva omladina u vojsci obuhvati SKOJ-evskom organizacijom.

Zaključak: Potrebe ove organizacije bile bi sledeće:

a) Dodjeljivanje jednog brigadnog partiskog rukovodioca.

b) Popuna Politodjela ...

v) Po mogućnosti predavača sa kojim bi organizovali partiski kurs pri diviziji.

Rešenjem ovih potreba partiska organizacija ove Divizije pokazala bi znatan napredak i osamostaljenje. Do sada krnji Politodjel većinom se angažovao u pomoći partiskim rukovodiocima a nije bio u mogućnosti da da velikog zamaha po svestranom radu.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20 februara 1944

Rukovodilac Politodjela,
XXIX Udarne divizije
Vojin Kovačević

BR. 75

PREGLED BROJNOG STANJA, SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA I POLITIČKE PRIPADNOSTI JEDINICA 12. SLAVONSKE UDARNE BRIGADE 12. NOU DIVIZIJE NA DAN 20. FEBRUARA 1944. GODINE¹

SPI SAK

XII. UDARNE BRIGADE NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE NA DAN 20. II 1944 GODINE

JEDINICA I SASTAV	SOCIJALNI SASTAV								N A			C I O N A L N I S A S T A V							POLITIČKA PRIPADNOST				PRIMJEDBA
	Brojno stanje	Radnika	Seljaka	Zanatlija	Namještenika	Vojno-političkih lica	Intelekt. tuđaca	Srba	Hrvata	Muslimana	Mađara	Nijemaca	Poljaka	Slovaka	Slovenaca	Židova	Čeha	Rusa	Članova K. P. Vanpart. komunisti	Članova ostalih part.	Bezpartijaca		
Štab brigade	26	5	15	1	1		4	14	12										14		12		
1. bataljon	329	35	278	11			5	236	86	2	1	1			2		1		56	27	246		
2. bataljon	331	54	260	9			8	222	99	3	3		1	1	2				95	36	200		
3. bataljon	366	41	292	25	1		7	297	66	1			1		1				69	27	270		
4. bataljon	309	79	221	5	1		3	150	153				2		1		1		114	48	147		
Pionerska četa	73	5	63	4	1			61	10						2				10	8	55		
Bacački vod	13		11	1	1			10	3										5	4	4		
Topovsko odeljenje	9	4	5					7	2										2		7		
Referent saniteta	17	3	12				2	7	10										2	3	12		
Agit-prop	17	6	3	3			5	6	10							1			10	5	2		
Svega	1490	232	1160	59	5		34	1010	451	6	4	1	4	1	9	2	1	1	377	158	995		
Višak		6					2		5		1		1										
Manjak	13		8	13				17		2						1			3	8	2		

SMRT FAŠIZMU

– SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, poručnik
Mile Puškarić

(M. P.)

Objašnjenje manjka i viška.

1.) 13 drugova manje što su 9 ispisati u bacačkom vodu za koje se zna da se neće vratiti pošto su isti u raznim rashodima u Slavoniji i 4 druga poginula u borbi sa četnicima.

Načelnik štaba, poručnik
S. F. – S. N. Mile Puškarić

¹ Original (pisan na mašini i rukom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14-6, k. 893.

BR. 76

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 20. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ¹

ZAMJENIK POL. KOMESARA
XII HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE
St. Dulići, 20 11-1944 g.
u 18 časova

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

*Izveštaj o radu i stanju partiske organizacije u XII Herceg.
NOU brigadi*

XII hercegovačka NOU brigada formirana je sredinom novembra mjeseca 1943 godine. U sastav te Brigade ušla su tri bataljona, mahom novomobilisanih boraca. Veći broj od njih došao je iz četničkih redova sa četničkim nazorima stava prema Muslimanima, kojih u našoj Brigadi ima izvjestan broj.

Krajem decembra 1943 g. formiran je četvrti bataljon ove Brigade, većina od boraca ovoga bataljona djelovala je na terenu u smislu odreda, a izvjestan broj priključenih boraca bio je iz ostalih bataljona.

Opštepolutički rad kao i drugi sektori bio je dosta nesređen i zaostao. Partiska organizacija bila je prilično slaba tako da u nekim bataljonima (»3«) može se reći nije nikako ni postojala. Razlozi tome su bili što su rukovodioci bili skoro svi mladi, a izvjestan broj bio je i partiskih dezertera koji se nalazio u jedinicama.

Broj članova u tadanjoj organizaciji iznosio je 86.

U ovom izvještaju iznosim uglavnom najvažnije momente iz razvitka partiske organizacije, iznoseći glavna pitanja koja se postavljaju pred organizaciju. Takođe iznosim i metode i način kojim je partiska organizacija rješavala i sada rješava ta pitanja. U izvještaju takođe kratko izlažem nedostatke u radu kao i probleme koji se postavljaju pred organizaciju.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/59.

I. ORGANIZACIONO PITANJE

Brigada je danas u sastavu od četiri bataljona, sa ukupno 140 partijaca. Od tog broja u »1« 31, u »2« 41, u »3« 40, u »4« 15, u Štabu Brigade 13. Socijalni sastav članova Partije slijedeći je: 9 podoficira, 9 intelektualaca, 4 đaka, 18 radnika i 100 seljaka. Kandidata za Partiju ima 53, od toga u »1« 7, u »2« 14, u »3« 16, u »4« 12 i u Štabu Brigade 4.

Formiranjem Brigade partiska organizacija imala je da rješava mnoga pitanja kako po svim ostalim sektorima, a naročito po organizacionom pitanju. Neiskustvo partiskih rukovodioca i neumješnost u rukovođenju dovodilo je do raznih organizacionih grešaka kao naprimjer: a) postavljanje partiskih aktiva u četama gdje postoje partiske jedinice i SKOJ, b) nepravilna raspodjela rada po sektorima tako da su neki drugovi unutar partiske jedinice dobijali i po dva i više sektora, c) u bataljonskim biroima nije bilo prisustva političkog komesara kao ravnopravnog člana biroa, d) sa kandidatima se radilo nerpavilno, tj. skupno na sastancima radnim, e) bataljonski biro nije funkcionisao kao rukovodstvo, tj. pojedini sekretar četne ćelije smatrao se odgovornim samo za svoju ćeliju, f) ne tretiranje referenta saniteta i intendanta kao članova štaba i štabskih jedinica. Svi gore navedeni nedostaci u organizaciji ispravljeni su.

U svim bataljonima partiska organizacija ravnomjerno se uzdiže. Skoro svakodnevno i stalnom pomoći uspjelo se da se partiska rukovodstva znatno uzdignu i u priličnoj mjeri osamostale, ali još uvijek u nedovoljnoj mjeri. Članovi Partije sa vrlo malim partiskim stažom pa je njihova partijnost na vrlo niskom nivou, ali se osjeća odgovornost. Članovi Partii? sve direktive partiskih rukovodstava sprovode u djelo. Osjeća se veliki nedostatak samoinicijative i umješnosti u samom radu. Pored požrtvovanosti, odanosti i discipline kod članova Partije još se nije postiglo to da se osposobe za neki samostalni rad.

Partiska rukovodstva pravilno i na vrijeme uočavaju pojedine nedostatke i probleme i na njih reaguju. Pravilno je shvaćena rukovodeća [uloga] KPJ u narodno-oslobodilačkoj borbi.

Četne ćelije priličito redovno održavaju sastanke na kojima prilično dobro uočavaju i rješavaju konkretne nedostatke. Potrebna im je još uvijek pomoć viših partiskih rukovodstava. Autoritet Partije kod partijaca i nepartijaca na visini je.

Članovi Partije u Štabu Brigade osjećaju se u dovoljnoj mjeri odgovorni pred Partijom.

Naročita pažnja posvećivana je kandidatima. I tu je bilo raznih nedostataka koje sam već naveo, a pored toga išlo se u jednu skrajnost iz druge. Naprimjer: slab kriterijum primanja članova u Partiju. S jedne strane javljala se bojazan u pogledu primanja novih članova uslijed takvog rada kakav je bio u Hercegovini 1941 i 42 godine, zatim slab kriterijum za primanje novih članova u procjeni njihovih osobina, koja se ocjena pogrešno tumačila. Naprimjer: borbenost i odanost narodno-oslobodilačkoj borbi smatrala se glavnim uslovom primanja u Partiju. Sada su ti nedostaci otklonjeni i sa njima se održavaju radni i teoretski sastanci u kojima se upoznaju sa odlukama Partije. Sa njima se radi pojedinačno i daju im se konkretni zadaci. Otklonivši greške u sprovođenju politike kadrova partiska organizacija je uspjela da primi priličan broj novih članova Partije, koji su istina neiskusni ali zato beskrajno odani i disciplinovani, i imaju uslova za dalji razvitak. Od formiranja naše Brigade primljeno je do sada 54 nova člana.

Teoretski rad u partiskim jedinicama bio je takođe zapostavljen i ukoliko ga je bilo bio je neorganizovan. To je dolazilo usled toga što i sama organizacija nije bila sređena. Sada međutim ovo se pravilno provodi u djelo. Radi uzdizanja partiskog rukovodstva i što boljeg prerađivanja materijala na četnim ćelijama sav partisko-teoretski materijal prethodno se proradi na bataljonskom birou. Radi slabog teoretskog nivoa članova Partije glavni partisko-teoretski materijal obuhvata teme o Partiji (2 sveske koje je izdao Ob. K.² KPJ za Hercegovinu). Do sada prerađena prva sveska.

II. SEKTORI RADA

Razmatrajući Brigadu kao mladu, sastavljenu od boraca neiskusnih u borbi, neiskusnih u rukovanju oružjem, a ne uviđajući i ne shvatajući da je potrebno pokoravanje disciplini, partiska organizacija stavila je sebi u zadatak da u najkraćem vremenu osposobi vojnički jedinice za borbu, da razvije ofanzivnost i ispolji budnost, popravi odnos boraca, razvije druželjublje. Ovi neposredni zadaci koji su se postavljali pred našu partisku organizaciju uglavnom su se dobro izvršili. Štabovi kao vojna rukovodstva dovoljno su uzdignuti da rješavaju postavljene im zadatke. Po pitanju daljnog izdizanja u sticanju vojničke vještine i naobrazbe radi se planski, kako sa borcima tako i rukovodiocima nižim i višim. Nedostatak koji se postavlja pred partisku organizaciju jeste izdizanje autoriteta nižih rukovodioca, koji se autoritet slabo osjeća. Učvršćenje

¹ Oblasni komitet

discipline i na dalje osposobiti u potpunosti štabove da rukovode samostalno svojim jedinicama. Glavni problemi, koje je partiska organizacija rješavala u proteklom vremenu, jesu: uzdizanje političke svijesti boraca, upoznavanje sa problematikom narodno-oslobodilačke borbe, postavljanje pravilnog odnosa između drugova i drugarica, raskrinkavanje pogrešnih nazora u stavu naprama Muslimanima, naročito kod boraca koji dolaze iz četničkih redova, suzbijanje pljačke, budući da borci, mahom novomobilisani i novopridošli, nijesu bili obaviješteni o političkoj situaciji, u tom cilju partiska organizacija preduzela je široka obavještenja boraca o političkoj situaciji, prorađivala odluke AVNOJ-a, upoznavala ko je ZAVNO-BIH³ NK⁴ itd. Kroz niz održanih političkih konferencija borci su se upoznavali sa svim važnijim momentima političke situacije, kako kod nas tako i u svijetu. Po pitanju stava prema kralju i izbjegličkoj vladi kod boraca je nastupio apsolutni prelom o potrebi raskrinkavanja kako kralja Petra i izbjegličke vlade tako Draže Mihailovića i njegovih četnika. Po ovim pitanjima borci su naročito dobro upoznati i izdignuti, pa i samoinicijativno iznalaze razne pjesme koje pjevaju. Takođe borci imaju pravilno shvatanje o čvrstini saveza Engleske, Amerike i SSSR-a i s ponosom gledaju na to. Dezerterstva i familijarnosti, koje je u početku bilo u priličnoj mjeri, uspjelo se spriječiti intenzivnim političkim radom. Ali i pored svega nastojanja podizanja političke svijesti boraca, svijest još nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude. Politički rukovodioci odgovaraju svojim dužnostima, ali je još uvijek potrebna izvjesna im pomoć. Shvatajući važnost omasovljenja naše Brigade partiska je organizacija po pitanju mobilizacije posvetila dovoljno pažnje, pa je kroz to vrijeme mobilisala 130 novih boraca. Politički rad s narodom i na terenu bio je dosta dobar.

Kulturno-prosvjetni rad u našoj Brigadi odvijao se pravilno od samog početka, tako da danas sa lakoćom svladavamo sve prepreke koje bi eventualno iznikle. Nepismenost se privodi kraju. Osjeća se smisao za pisanje. Našim bataljonima redovno izlaze mjesečno i četne i bataljonske novine. Rad po diletantskim grupama kao i horovi su na visini. Pripremamo brigadni list, koji će u najskorije vrijeme da izađe. Jedini problem koji se nametao bila su kulturna predavanja, u čemu je bio veliki nedostatak. I to je sada uklonjeno.

³ Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine

⁴ Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije

Naročita pažnja obraća se pitanju snabdjevanja vojske, izdizanju autoriteta intendantskog i sanitetskog osoblja. Inače ovi sektori potpuno zadovoljavaju.

III. SKOJ

Kao što se i partiska organizacija postepeno sređivala, ravnomojerno sa njom sređivao se i SKOJ, koji broji 163 člana i 68 neobuhvaćenih omladinaca. Rad po ovom pitanju priličito je sređen. Savjetovanje koje je održato prošlog mjeseca učinilo je prelom i rad je sada vrlo intenzivan i kao SKOJ sve se više osjeća, naročito u posljednje vrijeme. Nedovoljno je bilo djelovanje na političkom i teoretskom uzdizanju omladine, kao što su i ova dva sektora brkala u jedno. Sada su i ti nedostaci uklonjeni. Zapreka za bolje razvijanje SKOJ-a bili su: što je tek prije mjesec i po dana oformljeno Brigadno rukovodstvo SKOJ-a, što pojedini drugovi nijesu ozbiljno shvaćali organizaciju SKOJ-a kao organizaciju mladih komunista. Danas SKOJ u našoj Brigadi uzeo je naročitog zamaha i u pojedinim bataljonima osjeća se kao stvarni borbeni i politički rukovodioc omladine. Glavni problemi koji se postavljaju pred organizaciju SKOJ-a u ovoj Brigadi jesu: nedostatak takmičenja u pravom smislu, veći zamah i odgovornosti u radu, učvršćenje organizacije, izdizanje SKOJ-a teoretski i politički, naročito njegovih rukovodioca. Od početka formiranja Brigade primljeno je u SKOJ oko 70 novih članova.

IV. ZAKLJUČAK

Pred partisku organizaciju u našoj Brigadi postavljaju se daljni zadaci: osposobljenje rukovodioca, izdizanje Partije kako teoretski tako i u iskustvu, partijsnosti, odgovornosti, disciplini itd. Učvrščavanje same Partije, odnosno njene organizacije, otklanjanje nepravilnih stavova (kao napr. politika kadrova, rad sa kandidatima itd.).

Uzdizanje političke i kulturne svijesti samih boraca o pravilnom shvaćanju naše borbe, razloga njenog postanka, o još pravilnijem stavu [u pogledu] saveznika Engleske, Amerike i SSSR-a i kralja Petra, izbjegličke vlade i četnika Draže Mihailovića. Pojačati rad sa narodom na terenu i što više pomoći drugove na terenu, dajući im izdašniju pomoć.

Vjerovatno da još ima nedostataka na nekim sektorima, ali se nadamo da će intenzivnim radom uspjeti da iste otklo-

nimo. U nastojanju pravilnog rada i razvitka naše organizacije umješnu pomoć naročito pružili su nam članovi Polit-odjela XXIX Udarne divizije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZAMJENIK POL. KOMESARA
XII HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE
Novak Franc

P.S.

Ova Brigada broji oko 530 boraca
ukupno.

BR. 77

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 7. NOU DIVIZIJE OD
21. FEBRUARA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA
O POLITIČKOM RADU¹

SVIM POLITKOMESARIMA VII. UDARNE DIVIZIJE

Dostavljamo vam plan političkog rada u našoj diviziji do 10. marta o.g.

Potrebno je da vam ukažemo na dosadanje nedostatke u našem političkom radu da bi se ovaj plan razumeo. Osnovna greška dosadanjeg političkog rada u našoj diviziji sastoji se u tome što taj rad nije bio sistematski, planski organizovan, već je svršavan prema inicijativi i znanju drugova komesara, a često se radilo bez plana i na dohvat. Na taj način nisu obrađivani glavni politički problemi u svijetu, kod nas i u diviziji, s ciljem da svaki borac razumije opšte političko stanje, da se kroz poznavanje razvitka političke situacije vaspitava i učvršćuje u uvjerenosti u sigurnu našu pobjedu. Dezerterstvo u našoj diviziji pojava je koja se zasniva na našem političkom neradu, jer se drugačije ne može objasniti činjenica da nikada perspektiva pobjede nije bila tako jasna kao danas — pa se ipak, pored toga, dezerterstvo razvilo u krupno političko pitanje.²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—5, k. 429.

² Vidi dok. br. 57.

U svijetu i kod nas događaju se krupne promjene kojih mora biti svjestan svaki borac, puno razumjevanje tih događaja učvršćuje sigurnost u put kojim mi idemo, podiže se političko i moralno jedinstvo našeg naroda, što će se obavezno ogledati u borbi i životu naših boraca.

Zato cilj našega političkog rada mora biti jasan svakom političkom radniku u našoj diviziji. Svaki borac mora postati čvrsto uvjeren u sigurnost, u ispravnost puta tó>jim ide naš Narodno-oslobodilački pokret. Mi zato imamo hiljade argumenata a posljednji historijski događaji u svijetu, a naročito kod nas predstavljaju obilje materijala da se taj cilj postigne. Treba samo umjeti uočiti glavne političke probleme i sav rad skoncentrisati da se oni savladaju.

Konstatujemo da politički rad kod nas do sada nije bio koordiniran tako da sve naše brigade savladaju glavna politička pitanja današnjice i divizije. To se štetno odrazilo u radu na političkom vaspitanju boraca i divizije kao cjeline.

Mi vam ovoga puta dostavljamo plan političkog rada za označeni period. Odmah napominjemo, da planom ne treba da bude sputana inicijativa drugova komesara. Svaki komesar brigade treba prema svojim prilikama da razradi plan, ali njegov opšti okvir mora biti baza razrade i obavezno proveden.

POLITIČKI DOGAĐAJI U SVIJETU:

1.— Moskovska konferencija i Teheranska konferencija.

2.— Vanredno zasjedanje Vrhovnog sovjeta SSSR-a i odluke donešene u vezi sa obranom zemlje i spoljnom politikom. Moskovsku i Teheransku konferenciju povezati sa englesko-sovjetskim ugovorom od 26. maja 1942. i Atlantskom poveljom. Da se uoči neprestano učvršćivanje odnosa između SSSR-a, Engleske i Amerike koje proizlazi iz snage Sovjetskog Saveza, staljinske spoljne politike i povezanosti interesa engleskog i američkog naroda sa interesima Sovjetskog Saveza. Iz toga proizlazi propast svih planova njemačkih imperijalista i međunarodne reakcija da taj savez oslabe i pocjepaju. Postići da svaki borac razumije u čemu je značaj saveza SSSR-a i Amerike, tj. zaključenih ugovora i Atlantske povelje. Primjećuje se da borci to ne znaju ili nemaju povjerenja u čvrstinu saveza; to zbog toga što im nije objašnjeno da savez bazira na uzajamnim interesima naroda ovoga saveza a ne na zakulisnoj ili reakcionarnoj politici pojedinih krugova u savezničkim zemljama.

Lituratura kojom se treba služiti:

1. Brošura o Moskovskoj konferenciji,
2. Sovjetsko-engleski ugovor od Đilasa³ — Ribara,⁴
3. O Teheranskoj konferenciji zadnji broj V. Vijesnika IV. Korpusa,
4. Referat druga Molotova na posljednjem zasjedanju Vrhovnog sovjeta koji će sigurno za koji dan doći.

UNUTRAŠNJA POLITIKA:

- 1.— Drugo zasjedanje AVNOJ-a i odluke,
 - a.) AVNOJ kao najviše zakonodavno i izvršno tijelo,
 - b.) Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije kao privremena vlada,
 - c.) Odluka o zabrani povratka izbjegličkoj vladi i sve što je s time u vezi,
 - d.) Odluka o zabrani povratka kralju Petru II. Karađorđeviću,
 - e) Slobodna, demokratska, federativna Jugoslavija. Odluke AVNOJ-a moraju postati krv i meso svakog našeg borca. Svaku odluku treba temeljito obrazložiti tako da svaki borac razumije značaj ovih odluka za našu sadanju borbu i za budućnost naših naroda, kao i da shvati kakove su promjene nastale u razvitku naše borbe zbog kojih je bilo neophodno potrebno u interesu slobode ove odluke donijeti. Naročito jasno obrazložiti zločinački rad izbjeglica i ulogu monarhije.

Literatura kojom se treba služiti:

1. Brošura II. Zasjedanja AVNOJ-a,
2. Direktivno pismo o razradi ovih odluka koje je uputio ZAVNOH okružnim N.O.O.-ima, a potpisao ga je drug Andrija,⁵
- 3.— Proglas CKKPJ od 7. novembra 1943,⁶
- 4.— »Naprijed« br. 29: »Za slobodnu Hrvatsku u slobodnoj Jugoslaviji«,
- 5.— »Naprijed« br. 34: »O federativnom uređenju Jugoslavije«.
- 6.— »Naprijed« br. 31: »1. XII. 1918 — Pouka i opomena«,
- 7.— »Naprijed« br. 32: »Živjela Privremena vlada«.

³ Milovan

⁴ Ivo Lola

⁵ Hebrang

« Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 1.

SITUACIJA U DIVIZIJI:

- 1.— Četnici uopšte — četnici na Baniji — četnički uticaj na borbe,
- 2.— Dezerterstvo,
- 3.— Bratstvo Srba i Hrvata u NOB (u vezi sa mobilizacijom Hrvata na Baniji i pristupanje Hrvatskog bataljona u sastav naše IV. brigade).

Materijal:

Direktivno pismo komesara VII. divizije.

To je plan rada za idući period. Ovaj plan treba sprovesti prema prilikama u brigadi. Izračunati vrijeme tako, da on bude u cjelini sproveden do određenog roka. U izradi referata (koji će biti usmeni) treba se služiti i drugom vama poznatom literaturom. Referati moraju biti popularni i svakome borcu razumljivi. Dobro bi bilo da referenti na političkim konferencijama ne budu samo komesari nego i drugi drugovi. To će unesti živost u rad. Napominjemo, da ovaj plan ne treba sprovesti po redu, jedno za drugim, nego političke konferencije organizovati tako da se tokom jedne nedelje zahvataju pitanja iz sva tri dijela.

Preko bataljonskih ili četnih konferencija treba sa planom upoznati svakoga borca, što do sada nikada nije bio slučaj i što je greška. Time ćemo postići da se svaki borac angažuje u izvođenju plana. A borci će osjetiti još bolje da se čitav taj politički rad sprovodi na korist naše borbe i radi njihovog sopstvenog vaspitanja.

Sve sekcije našeg kulturno-prosvjetnog sektora treba da koordiniraju svoj rad prema planu. Sadržaj svih priredbi (horova, diletantskih grupa, novina itd.) treba da ima za osnovu ovaj plan. To izgleda teško ali sa više inicijative može da se postigne a naš dosadanji politički rad izgubiti će svoje dosadanje mrtve forme i postati će živ i što je najvažnije biće svestrano obuhvaćen i zarezati će se u misli svih naših boraca.

PROSVETNI RAD:

Treba organizovati dva predavanja.

- 1.) O Jugoslaviji — geografski položaj, veličina, broj stanovnika, narodi koji žive u Jugoslaviji, bogatstvo naše zemlje.
- 2.) Zemaljska kugla — 5 kontinenata, okeani, kako je razdijeljen svijet, t.j. kome šta pripada, a u tome okviru Sovjetski Savez, njegova veličina, brojčanost, narodi. Tehnike brigada treba odmah da pristupe izradi mapa Jugoslavije i jedne mape na kojoj bi se pregledno dalo vidjeti svih 5 kontinenata. U predavanjima služiti se ovim mapama tako da nast-

va bude zorna. Ta predavanja će pobuditi veliko interesovanje, poslužiti će kao sredstvo borbe protiv lokalizma i doprinijeti će shvatanju obima ove velike bitke koja se vodi u čitavom svijetu. Svaka četa treba da dobije kartu Jugoslavije pa kada se čitaju radiovijesti da se pokazuje na kojim odsjecima se vode borbe. Tako će naši drugovi vidjeti da izvan Banije ljudi vode bitke, i ako se vijesti budu politički tumačile, to će biti sredstvo borbe protivu pojave da Banovci neće da idu sa Banije.

Ova predavanja o Jugoslaviji i svijetu podići će opći kulturni nivo naših boraca. Tim putem bi docnije nastavili.

Sigurno je, da u svakoj četi ili bataljonu ima sposobnih drugova intelektualaca, koji se za ova predavanja mogu korisno upotrijebiti.

Kroz ostvarivanje plana, na politkonferencijama, u kulturnom radu i prosvjetnim predavanjima, nastojati da svi borci budu obuhvaćeni i interesovanjem i organizaciono. Ističemo da je ovaj plan apsolutno ostvarljiv ako se naši drugovi komesari založe za njegovo sprovođenje i ako pravilno iskoriste raspoloživo vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Uroš Krunić

BR. 78

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 22. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU U TOJ BRIGADI¹

ZAMJENIK POLITIČKOG KOMESARA _____,
X. HERCEGOVAČKE BRIGADE N.O.V. JUGOSLAVIJE
dana 22. februara 1944. g.
s. Potklanac

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Gdje bude.

1.) Opšte stanje u Brigadi.— Naša brigada ima pet bataljona, koji su ostali u njenom sastavu formiranjem XXIX. divizije (22. XI. 1943. g.). Od ovih bataljona dva su stara bataljona (III. bataljon ranije bio u sastavu I. dalmatinske brigade i V. bataljon ranije u sastavu X. Hercegovačke brigade), dok je sastav ostala 3 bataljona od boraca mobilisanih sa teritorije bilećkog, nevesinjskog i gatačkog sreza po povratku X. Hercegovačke brigade sa Zelengore. Također je naš III. bataljon u ovom periodu bio ojačan sa jednim brojem boraca koji su izašli iz Dubrovnika, a i sa nešto boraca muslimana iz gatačkog sreza, dok je V. bataljon ojačan sa nešto Mostaraca i jednom četom boraca iz stolačkog sreza. Ovakav sastav brigade davao joj je karakter u stvari jedne novoformirane brigade sa vrlo malim brojem starog, iskusnog vojno-političkog kadra, kao i sa vrlo malim brojem starih boraca. Novomobilisani borci u najviše slučajeva su stupili dobrovoljno u redove NOV. Ali negativan uticaj koji je četnička organizacija u svom periodu vladavine u Hercegovini ostavila na čitav narod osjećao se i na novomobilisanim borcima sklonim panikerstvu, bez osjećaja drugarstva, a u mnogome sklonih i dezerterstvu poslije i najmanjih napora. Pod ovakvim uslovima najoštrije se postavljalo pitanje: a.) Uzdići i osamostaliti vojno-politički kadar (u prvom redu po četama); b.) prevaspitati borce u načinu ratovanja uzdižući njihovu borbenost, uzdići nivo političke svijesti boraca; c.) omasoviti brigadu mobilizacijom novih boraca.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/60.

U ovom periodu vremena, od novembra 1943. godine pa do sada, uspjelo se je u velikoj mjeri riješiti probleme koji su bili postavljeni pred našu brigadu, ali što ne znači da su u potpunosti i riješeni.

Danas, poslije niza zadataka koje je brigada sa prilično uspjeha riješavala, naša brigada se unutrašnje učvrstila. Borbenost i udarnost kao i bojna vještina boraca i rukovodioca u brigadi se povećava, tako da sad postoje uslovi za rješavanje i još ozbiljnijih zadataka kada se postave pred brigadu.

Politička svijest boraca, unutarne jedinstvo jedinica brigade — uzdiglo se i učvrstilo, tako da i sa te strane brigada daje izgled jedne udarne brigade naše NOV. To se jasno manifestuje i time što problem dezertstva (naročito izražen u IV. bataljonu) kod nas sada nije više akutan i može da se kaže da je skoro likvidiran, što je mržnja boraca i prema švapskom okupatoru kao i prema njegovim četničkim slugama, slugama svih boja — jasno izražena kod svih boraca i bataljona (ranije naš I. bataljon nerado je primao borbu sa Švabama, a naš IV. bataljon sa četnicima), što odnos boraca prema narodu postaje pravilniji, što svijest udarničkog takmičenja raste kako među borcima tako i među jedinicama brigade.

Osnovno pitanje — oformiti i učvrstili brigadu u ovom periodu vremena je postignuto.

2.) **Broj** partijaca, kandidata i SKOJ-evaca, kao i brojno stanje bataljona naše brigade je sledeće:

I. bat.	47	part.	10	kand.	51	SKOJ-evac; brojno stanje bat.				178	
II. „	27	„	9		43	<i>li</i>	<i>n</i>	<i>tt</i>	<i>ti</i>	152	
III. „	36	„	27		33	<i>ti</i>	<i>il</i>	<i>ti</i>	<i>ti</i>	115	
IV. „	23	„	9		30	<i>ti</i>	<i>ti</i>	<i>tt</i>	<i>tt</i>	107	
V. „	41	„	15		53	<i>it</i>	<i>it</i>	<i>ti</i>	<i>II</i>	137	
Omlad.											
četa	1		1		6	<i>A</i>	<i>A</i>	<i>II</i>	čete	22	
Bolnica i											
intendan-											
tura:	3	part.;		kand.	—	SKOJ-evaca —; brojno stanje				20	
Stab											
brigade											
i pri štabu	12	„				<i>ti</i>	6	<i>u</i>	<i>ii</i>	27	
Ukupno	190	part.	„	74;	SKOJ-evaca	222;	broj. st. brig.				758

3.) **Organizaciono pitanje.**— Partijska organizacija u našoj brigadi danas se učvrstila i ima puni uticaj, rukovodeći uticaj u brigadi. Rad, komunističko držanje i svijest članova Partije danas u mnogome otskače od ranijeg. Partijska disciplina i odgovornost kod partijaca se učvrstila. Ali da bi se pravilno shvatilo stanje Part. organ, i njena razvojna linija u bri-

gadi, treba znati da naš I., II. i IV. bataljon pri svom formiranju (II. bataljon sve do nazad kratkog vremena) nisu skoro imali svoje ni part. organiz. ni organizaciju SKOJ-a. Pred nas se postavljalo pitanje oformiti, pa onda omasoviti part. org. tih bataljona; vodeći računa o tome da ne bi sektašili prema drugovima, ali da se ne bi i prebacili u procjeni kadrova. Smatramo da je to pitanje kod nas sada u priličnoj mjeri riješeno. Istina, politika kadrova (što se vidi i po broju kandidata) još uvijek nije najpravičnije shvaćena. Kfod par. rukovodioca i bataljonskih komiteta još postoji priličnog uskog shvatanja i crta bojazni u odnosu na nova kandidovanja, a ponekad i u pogledu uključivanja u Partiju. Na ovo je već ukazano i taj nedostatak se otklanja.

Do skorog vremena u pojedinim bataljonima, gdje je part. org. bila slaba, postojali su četni aktivni kao grupe simpatizera. Međutim, jačanjem Partije četni aktivni kao takvi su iščezli. U svom periodu postojanja oni su odigrali kod nas važnu ulogu za ispravnu ocjenu samih kadrova.

Organizacionih grešaka u samom radu Part. organ, smatramo da nema, a ukoliko su izvjesni nedostaci postojali — otklonjeni su. Jedan od organizacionih nedostataka koji je u mnogom ometao pravilan rad bio je u tome što u štabске jedinice nisu ulazili intendanti, sanitetski referenti i ob-oficiri. Tako postavljanje u radu štabskih jedinica bilo je kod nas od ranije, ali otklanjanjem ove organizacione greške otklonjen je i nedostatak pune kontrole kao i aktivnog rada u službi snabdijevanja, saniteta kao i OB-službi.

Pored 2 sastanka sa part. rukovodiocima bataljona, početkom decembra 1943. god. održano je i brigadno part. savjetovanje (četvrto partijsko savjetovanje od formiranja brigade), koje je uslijedilo poslije oformljivanja part. organiz. u bataljonima. Rezultati ovog savjetovanja znatno su se osjetili u daljem radu Partije u brigadi.

4.) **Teoretski rad.**— Teoretskom uzdizanju članova Partije kao i kandidata (prisustvuju zajedno sa partijskim sastancima) Part. organ, brigade morala je da posvećuje najveću pažnju. Nivo svijesti, poznavanje teorije marksizma-lenjinizma kao i linije Partije nije bilo na dovoljnoj visini i pravilno shvaćeno. Osnovno organizaciono pitanje Partije nije bilo u više slučajeva shvaćeno ni od čet. part. rukovodioca. Pored toga, pojedini part. rukovodioci nisu bili dorasli da svoja znanja prenose na ostale partijce.

Da bi se u izvjesnoj mjeri otklonili nedostaci u ovome, sa svim part. rukovodiocima održan je kraći kurs, na kome je prorađena tema o Partiji.

I pored svih nastojanja, iako postoje izvjesni uspjesi, rad na teoretskom uzdizanju je najozbiljniji problem naše part. organiz. Uz tekući part. materijal, zatim prorade izvjesnog materijala povodom godišnjice Oktobarske revolucije, proslave smrti Lenjina i rođendana Staljina — sve part. organizacije bataljona proradile su »Teoriju KP«, »O Partiji« od Staljina, »Organizacioni "principi Partije«, »Klasa proletarijata i partija proletarijata« od Staljina i »Uvod u ekonomski razvitak društva« od Segala. Plan teoretskog rada kako je postavljen na brigadnom part. savjetovanju sprovodi se u delo. Ali se u tom radu ne osjeća u dovoljnoj mjeri sistema, a i sam metod kod pojedinih rukovodioca nije uvijek dovoljno podešan. I ove nedostatke u radu Part. org. brigade mora da se otklone.

5.) Rukovodstvo.— Part. organizacija naše brigade odmah u početku je shvatila i kao najozbiljnije postavila pitanje uzdizanja vojno-političkog komandnog kadra. U tom smislu održavani su i redovno se održavaju sastanci kako vojnih, tako i političkih rukovodioca.

Iako je kod nas i sad problem rukovodstva vrlo važan, mi smo do danas na tom planu u priličnoj mjeri postigli.

Vojno-politički rukovodioci naših bataljona mogu u potpunosti da odgovore svojim dužnostima. Istina njima je potrebno još više umješnosti, elastičnosti kao i lične odgovornosti u radu, ali ti nedostaci se pravilno uočavaju i otklanjaju.

Part. rukovodioci bataljona, sem u III. bataljonu koji nema u dovoljnoj mjeri partijnosti i partijske čvrstine, mogu da odgovore na svojim položajima.

Vojni komandni kadar naših četa, također, zadovoljava. Njima je potrebno još vojno-teoretskog znanja, ali u umješnosti rukovođenja četama, ofanzivnosti — oni su postigli dosta. Vodnici u rukovođenju svojim jedinicama osjećaju se u dovoljnoj mjeri, dok se desetari u svakom slučaju ne osjećaju kao rukovodioci. Part. org. u bataljonima rade na uzdizanju autoriteta desetara.

Sposobnosti i znanja političkih kao i part. rukovodioca po četama — još uvijek su nedovoljna. Njihovom uzdizanju, koje ide mnogo teže nego kod vojnih rukovodioca, mora da se posvećuje veća pažnja. Kod izvjesnih sa uzdizanjem ide mnogo brže. U najskorije vrijeme neki mogu da dorastu i za političke rukovodioce bataljona. Vodni politički delegati u prvo vrijeme nisu u dovoljnoj mjeri shvatili svoje dužnosti pa i njihov autoritet je bio nedovoljan. Međutim u ovom se sada pošlo naprijed.

Do sada su održana dva savjetovanja štabova bataljona sa štabom brigade. Iako sama savjetovanja nisu bila na dovoljnoj visini, ipak su bila od znatne koristi za brigadu.

6.) Rad po sektorima.— Čitav rad u Part. org. brigade podijeljen je na sektore rada. Ova podjela u pojedinim part. jedinicama bila je shvatana i šablonski, ali se u izvjesnoj mjeri uspjelo otkloniti tu nepravilnost.

a.— *Vojni sektor.* Da bi bio koordiniran rad i postignuta vojnička jednoobraznost u bataljonima postavljan je plan vojničkog rada. Tim planom za prvi period obuhvaćeno je naoružanje i borbena obuka, što je trebalo izvoditi praktičnim vježbama kao i na teoretskim časovima. Rezultati toga rada u dovoljnoj mjeri su zadovoljili. Većina bataljona je uspjela da pređe ovaj određeni plan. Pored ovoga održani su časovi sa svim rukovodiocima na kojima je učeno čitanje karata. U ovom smislu izdata su i pismena uputstva.

Vojnizaciji samih bataljona posvećena je velika pažnja, ali još se nije uspjelo da naši bataljoni u potpunosti dobiju izgled bataljona regularne vojske. Disciplina bataljona se učvršćuje, ali je borbena disciplina kod boraca, za razliku od svakidašnje discipline, ipak na mnogo većoj visini.

b.— *Ob-slужba.* Ovaj sektor rada organizaciono je postavljen u brigadi, odnosno po bataljonima. Međutim, na ovom planu rada nije dovoljno postignuto. Drugovi odgovorni po ovom sektoru još uvijek nemaju dovoljno umješnosti i znanja kako da postave, kako da organizuju ovu službu. Izvjesni uspjesi na razbijanju neprijateljske špijunaže su postignuti ali ovo je još uvijek nedovoljno.

Part. org. ovom sektoru rada mora da posveti mnogo veću pažnju.

c.— *Politički sektor.* Radu na uzdizanju političke svijesti boraca, na pravilnom shvatanju linije Narodno-oslobodilačke borbe, u ovom periodu vremena posvećivana je najveća pažnja. Preko četnih i bataljonskih konferencija ovaj rad se odvijao u dovoljnoj mjeri normalno. Pored tekućeg materijala koji je prorađivan, redovnog čitanja radio-vijesti, naročita pažnja bila je posvećena proradi novembarskog govora druga Staljina, novembarskog proglasa CK KPJ-a, govoru druga Tita održanom na II zasjedanju AVNOJ-a, deklaraciji i odlukama AVNOJ-a kao i rezoluciji ZAVNOBIH-a. Pitanje monarhije i kralja — kod naših boraca je može se reći raščišćeno, što se najljepše manifestuje i kroz njihovu pjesmu. Osjeća se da stav u odnosu prema našim Saveznicima kako kod nekih rukovodilaca, tako i kod boraca — nije u potpunosti ispravan. Ovdje se nije potpuno saživilo, i pored pravilnog postavljanja i nastojanja, sa linijom Partije.

U vezi sa proslavom Oktobarske revolucije, proizvođenja druga Tita u rang maršala, dana Lenjinove smrti i rođendana druga Staljina, u brigadi su održane svečanosti sa vojničkim smotrama, a ujedno i kao političke manifestacije.

Usljed nedovoljnog iskustva naših političkih rukovodioca (četnih) osjeća se da u ovome radu nema one potrebne živosti, vještog prilaženja borcima da bi se postiglo puno interesovanje, da bi se borci što aktivnije uvukli u diskusiju.

d.— *Kulturno-prosvetni sektor.* Na ovom planu rada Part. org. je uspjela da postigne prilično dosta. Sve čete kao i bataljoni imaju svoje kulturno-prosvetne odbore, a preko sastanka bataljonskih rukovodioca odbora koordiniran je rad u čitavoj brigadi. Svi naši bataljoni su osposobljeni da preko svojih diletantskih sekcija daju kulturne priredbe, koje još nijesu na nekom većem umjetničkom nivou, gdje još u taj rad nije uvučen veći broj boraca, ali je taj rad pokrenut i ima uslova da da i bolje rezultate. U izvjesnoj mjeri nedostatak ovog rada je mali broj skečeva, slika, itd.

Interesovanje boraca za pisanje, izdavanje svojih četnih i bataljonskih listova je pobuđeno. Većina naših četa imaju svoje džepne novine, a svi bataljoni svoje bataljonske listove. Osnovni nedostatak ovih listova je još uvijek uzak broj saradnika, kao i nedovoljno unošenje u život čete, bataljona — tako da oni ustvari budu odraz njihovog života.

I pored izvjesnih kulturnih i prosvetnih predavanja koja su održana po bataljonima, u ovom radu ne postoji dovoljno sistema kao ni same aktivnosti. Ovaj nedostatak Part. org. moraće da otkloni kako bi vaspitanje naših boraca bilo svestrano.

Rad sa nepismenima, kojih u brigadi ima relativno malo, aktivan je.

s.— *Rad. sa narodom.* Odnos boraca prema narodu uvijek nije bio dovoljno ispravan. Ovo se naročito manifestovalo kod našeg III. i V. bataljona. Stalnim nastojanjem to neispravno držanje u odnosu na narod uspjelo je u velikoj mjeri da se otkloni. Time se povećalo i aktivno djelovanje bataljona na uzdizanju svijesti kod širokih masa.

U ovom se pošlo naročito naprijed poslije Part. savjetovanja za Hercegovinu, održanog krajem decembra 1943., a na kome su prisustvovali i pretstavnici iz vojske.

Preko konfrencija, priredaba, sijela itd. koje održavaju naši bataljoni sa narodom vrši se jaka propaganda i popularizacija narodno-oslobodilačke borbe.

Po pitanju mobilizacije, iako se još uvijek ne shvata dovoljno ozbiljno od naših bataljona, ipak su postignuti prilični rezultati.

f.— *Služba snabdijevanja.* Ostvariti sistem u načinu snabdijevanja naših bataljona za nas je pretstavljalo problem, koji je tek u zadnje vrijeme u priličnoj mjeri riješen. Naši ekonomski organi nisu imali dovoljno iskustva i znanja u svom radu, dovoljno takta u odnosu na narod, a ni pravilan stav prema narodno-oslobodilačkim odborima. Stalnim sprovođenjem kontrole od Part. org., kao i sređivanjem pozadinske vlasti, uspjelo je otkloniti greške koje su bile česte u ovom radu.

g.— *Sanitet i higijena.* Sanitetska služba <u našoj brigadi organizovana je preko četnih bolničarki (koje imaju bolničarski kurs), sanitetskih referenata po bataljonima, a što je sve pod rukovodstvom sanitetskog referenta brigade. U brigadnoj bolnici postoji stalni kurs za bolničarke.

Po bataljonima se često održavaju predavanja iz oblasti higijene.

Do sada je ovaj rad bio zadovoljavajući. Naročito se uspjelo u otklanjanju i sprečavanju zaraznih bolesti. (U brigadi je bio samo jedan slučaj bolesti tifusa).

Kod boraca i bataljona postoji osjećaj potrebe da daju i materijalnu pomoć svojoj bolnici.

7.) SKOJ.— Većinu boraca u našoj brigadi sačinjavaju omladinci.

Da bi se unutrašnje učvrstila brigada, da bi se ojačala Part. org., načelo je imati jaku i masovnu organizaciju SKOJ-a u brigadi. Oformljivanju kao i daljem radu, učvršćivanju organizacije SKOJ-a kod nas je posvećivana stalna pažnja, tako da postoji još mali broj omladinaca (većinom onih koji su tek mobilisani), koji nisu članovi SKOJ-a.

U ovom periodu održana su dva brigadna savjetovanja SKOJ-a. Prvo savjetovanje bilo je u znaku otklanjanja izvjesnih organizacionih nedostataka, dok je drugo značilo dalje učvršćavanje organizacije.

U vremenu od 10. januara do 1. februara o.g. održano je i prvo takmičenje omladine brigade. Iako je samo takmičenje imalo svojih nedostataka (nedovoljna popularizacija, nije postignuto puno sprovođenje kontrole u takmičenju), ipak je ono dalo znatnih rezultata i potstreka za dalja takmičenja. Samo saopštavanje rezultata takmičenja kao i podjela nagrada najboljim borcima i prelazne zastave, izvršeno je na svečanosti kojoj je prisustvovala omladina iz svih bataljona.

Pomoć part. org. bataljona samoj organizaciji SKOJ-a nije uvijek dovoljna, lako se to ne može nazvati sektaštvom, ipak kod izvjesnog broja partijaca odnos prema organizaciji SKOJ-a, što dolazi i usled nedovoljnog razumijevanja, nije uvijek pravilan.

Part. org. kod nas ovaj nedostatak mora da otkloni.

8.) Karakteristike bataljona.—

a.— I. bataljon (u svom sastavu ima i čet — 4. četa — sastavljenu od Italijana) najudarniji je bataljon u brigadi. Kod boraca u tom bataljonu u prvom periodu bilo je u priličnoj mjeri neodlučnosti u borbi sa Švabama. Međutim to je sad otklonjeno, tako da je jednako udaran bez obzira kakav je neprijatelj. Kod ovog bataljona naročito je izražena mržnja prema četničkim bandama.

Part. org. u ovom bataljonu ima svoj uticaj, iako rad štabske jedinice nije dovoljno aktivan, što se ogleda i u priličnoj nedisciplinovanosti kod komandanta bataljona.

Rukovodeći vojno-politički kadar u bataljonu zadovoljava.

b.— II. bataljon je izrazito omladinski bataljon. Obzirom na jedan veliki broj boraca, koji su mobilisani u posljednje vrijeme, pred part. or. i rukovodstvo tog bataljona postavlja se pitanje i vojničkog i političkog učvršćavanja. Rešavanjem ovog pitanja bataljon ima uslove da se razvije u jedan od boljih bataljona.

Part. org. u bataljonu je mlada, prije kratkog vremena tek oformljena. Ipak njezin uticaj se osjeća u bataljonu.

U ovom bataljonu izvjesni politički rukovodioci u četama nisu u potpunosti dorašli, dok ostali rukovodeći kadar u dovoljnoj mjeri odgovara svom položaju.

c.— III. bataljon u većini je sastavljen od starih, iskusnih boraca čija je udarnost također na visini. U ovom bataljonu uspjelo se postići puna vojnizacija.

U part. org. u bataljonu ranije je bilo izvjesnih nezdravosti (neiskrenosti, pokušaja obmanjivanja Partije, itd.), što u punoj mjeri ni sad nije otklonjeno. Part. rukovodioc u ovom bataljonu nije dorastao svom pozivu.

Štab bataljona je prilično mlad i nema dovoljno umješnosti u rukovođenju. Komandni kadar četa zadovoljava.

d.— IV. bataljon je najmlađi bataljon u brigadi. U prvom periodu problem dezerterstva u bataljonu je bio vrlo akut. Također je bila nedovoljno izražena mržnja prema četničkim bandama, pa je bilo boraca koji nisu ni pucali u četnike, dok je bataljon nasuprot vodio uspješne borbe sa Švabama.

Part. org. u bataljonu također je mlada.

Zahvaljujući prilično dobrom komandnom kadru, uzdizanjem svijesti kod boraca bataljon se sad učvrstio.

e.— V. bataljon, iako stari bataljon, poslije jednog neuspjeha u borbi sa četničkim bandama (bio je iznenađen od neprijatelja) i gubitaka priličnog broja boraca kao i rukovo-

dioca, preživljavao je unutarnju krizu čije su posljedice tek u zadnje vrijeme uspjele da se otklone.

U part. org. bila je izvjesna pojava kritizerstva, ali je to odmah u početku uočeno i spriječeno.

Rukovodeći vojno-politički kadar u bataljonu je dobar.

Ovaj bataljon ima sve uslove da ponovo bude najbolji bataljon brigade.

9.) **Rad štabске јединице.**— Osnovni nedostatak u radu ove јединице bio je nedovoljno održavanje sas&naka u ranijem periodu. To je u mnogome slabilo kontrolu rada, koordinaciju rada u brigadi, a i samu partijnost kod članova јединице.

Mi smo ipak na vrijeme uočili ovaj nedostatak i sada je u potpunosti otklonjen. Јединица живи partijskim životom, održavanjem redovnih i organizacionih i teoretskih sastanaka.

Uspjelo se da redovnim i stalnim obilaženjem bataljona postigne u dovoljnoj mjeri kontrolu nad njihovim radom, a ujedno i da da punu pomoć u vojno-političkom uzdizanju i rukovodioca i boraca.

Mišljenja sam da članovi štaba brigade odgovaraju svojim dužnostima.

10.)— U mome radu kao part. rukovodioca u brigadi osjećam da za ovo vrijeme ipak nije bilo dovoljno sistema. Iako je ovaj period bio ispunjen stalnim obilaženjem i davanjem pomoći part. org. po bataljonima, mislim da sam ipak mogao da dam više u njihovom sređivanju i učvršćivanju. Naročito u pogledu teoretske izgradnje partijaca, što je najvažniji problem Part. org. u brigadi, moja pomoć bi morala da bude i više aktivna.

Također je moj nedostatak što štabска јединица u jednom periodu vremena nije živjela punim partijskim životom.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkoma.
Slobodan Sakota,

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. VOJVOĐANSKE
BRIGADE OD 25. FEBRUARA 1944. POLITIČKOM KOMESA-
RU 16. VOJVOĐANSKE DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU¹

POLITIČKOM KOMESARU XVI NOU DIVIZIJE

Izveštaj politkomesara IV Vojvođanske brigade o političkom, kulturno-prosvetnom, sanitetskom, terenskom, ekonomskom i finansiskom stanju Brigade.

Naša Brigada formirana je od boraca I i II Sremskog odreda 7 oktobra 1943 godine. Putem brigadnih, bataljonskih i četnih savetovanja, konferencija, političkih, naučnih i kulturno-prosvetnih predavanja uspeći smo da rad postavimo kao i u našim starijim i u borbi već prekaljenim brigadama na svima poljima rada.

Politički rad:

Održano je 18 bataljonskih konferencija, 268 političkih časova i 133 četnih konferencija.

a) Bataljonske konferencije održavane su povodom važnijih događaja i na njima su raspravljana važnija pitanja. Između ostalog i sledeća: Poruka komandanta XVI NOU Divizije našim borcima povodom neprijateljske reakcije u Sremu i o značaju zauzimanja Brčkog;² povodom napuštanja Srema i odlaska u Bosnu o odnosu prema narodu i o zadacima naše Brigade na tome sektoru; povodom proslave 26-godišnjice Oktobarske revolucije; povodom formiranja Nacionalnog komiteta narodnog oslobođenja Jugoslavije; povodom unapređenja druga Tita u zvanje maršala; razlozi našeg prelaska u Birač i o zadacima na tome sektoru; posle VI neprijateljske ofanzive o našim nedostacima koji su se u toku ove ofanzive pokazali;³ povodom prelaska Crvene vojske preko poljske granice; povodom prelaska naše Brigade u Srem i njenim zadacima na tome terenu; povodom 26-godišnjice osnivanja Crvene armije.

b) Četne konferencije. Na ovim konferencijama pretresane su akcije u okviru zadatka jedne čete, ukazivalo se na greške pojedinaca i na nedostatke, rešavala su se sporna pitanja nastala u okviru čete od jedne konferencije do druge, o

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9—3, k. 951 A.

² Vidi dok. br. 54.

³ Vidi tom IV. knj. 21, dok. br. 176.

pravilnim odnosima prema narodu, prema starešinama, prema drugovima, drugaricama. Na ovim konferencijama isticani su kao primer hrabri drugovi i drugarice koji su se svojim držanjem u borbi naročito isticali, kao i drugovi i drugarice koji su se isticali u ostalom radu u našoj vojsci, itd. i tsl.

c) Na političkim časovima obrađivane su ove teme: ko su partizani, čiji su oni pretstavnici i zašto se bore; kakav treba da je borac NOB; ko su četnici, ustaše, HSS, čiji su oni pretstavnici i zašto se oni bore; o Crvenoj armiji; o Sovjetskom Savezu; o fašizmu; biografija Lenjina; biografija Staljina; kakvi treba da su odnosi između boraca, prema starešinama i narodu; Komunistička partija — rukovodilac NOB; o AVNOJ-u; o narodno-oslobodilačkim odborima; o A.F.Z.; o posleratnom uređenju Evrope; ko su naši Saveznici; o sovjetskom ustavu; o kolhozima; kako živi seljak u Sovjetskom Savezu; kako živi radnik u Sovjetskom Savezu; žena u Sovjetskom Savezu; kako živi omladina u Sovjetskom Savezu; o Nacionalnom komitetu narodnog oslobođenja Jugoslavije; iz saopštenja III Korpusa NOV prorađeno je seljačko i nacionalno pitanje; sada se po svima jedinicama obrađuje ekonomski razvitak društva po Segalu.

Pored obrađivanja gornjih tema redovno su se čitale vesti, zatim razni članci iz naših listova i časopisa (Istina, Naša borba, Front slobode, Vojvođanka u borbi, Mi mladi, Omladinska borba, Nedeljni pregled itd.).

Kulturno-prosvetni rad:

Zastupljen je sa ovim sektorima rada: naučna predavanja, pevački horovi, solo i horske recitacije, diletantske sekcije, čitalačke grupe, analfabetski tečajevi, pisanje i izdavanje zidnih, četnih i bataljonskih novina.

Naučna predavanja: održano je 23 sa temama iz geografije, fizike, istorije, i iz drugih grana nauka.

Pevački horovi. Svaki bataljon ima svoj pevački hor i svaka četa ima svoj hor. Do sada su po horovima uvežbane ove pesme: Internacionala, Hej Sloveni, Vojvođanka, Titov marš, Krasni flot, Marš sovjetskih avijatičara, Marš sovjetske pešadije, Kačuša, Kuznjecki kovači. Marš fiskulture, Seljače druže, Padaj silo i nepravdo, Mi četa smo bombaša, Omladino priđi bliže nama, Gubec Matija, Marjane-Marjane, Oj Moravo, Glamočko ravno polje, Kad Brigada preko Save krene, Kad su Sremci krenuli iz te Fruške gore, Crvena armija, i dr.,

Solo recitacije: »Mi mladi«, »Seljačka torba«, »Verujte prvi«, »Sloboda«, »Zmaj u bunkeru«, »Izdajica«.

Horske recitacije: »Mi znamo sudbu«, »Mi radnički smo zvučnik«, »Sloboda«, »O klasje moje«.

Diletantske sekcije postoje bataljonske i četne. Ima uvežbanih diletantskih komada i to: »Seljačko june«, »Dva robijaša«, »Ustaša i Nemač na Majevici«, »Četnička zaseda«, »Cestar Ivo«, »Doktor«, »Kako se naša vojska naoružava«, »Malerozan gost«, »Seljak kod advokata«, »Repa« i »Poglavnikov govor«.

Osim toga sprema se pozorišni komad »Ožalošćena porodica« i »Brat na brata« i još neki skečevi.

Po četama su organizovane čitalačke grupe u svakoj desetini. Čitaju se knjige raznog sadržaja kojima ova Brigada raspolaže. U Brigadi imamo 123 knjige za čitanje.

Analfabateski tečajevi. U Brigadi ima 13 nepismenih drugova i drugarica. Svi ovi nepismeni podeljeni su među pismenim drugovima da ih uče i sa jednim nepismenim drugom zadužen je jedan dobro pismen koji se brine da ovaj nauči čitati i pisati. Do sada su 5 drugova naučili da pišu.

Zidne, bataljonske i četne novine. Do sada su izdate: 1 broj četnih novina i 2 broja bataljonskih. Ovaj sektor do sada nije forsiran, jer se nastojalo da se ostali sektori učvrste. Sada se preduzelo sve da bi se prikupilo što više materijala za listove, da se drugovi i drugarice zainteresuju za pisanje svojim novinama i da svaki bataljon obavezno organizuje izdanje bataljonskog lista.

Svakim ovim sektorom rukovodi po jedan odgovorni drug. Kulturno-prosvetni odbori četa i bataljona sastavljeni su ovako: kulturno-prosvetni odbor čete sačinjavaju po jedan odgovorni drug za svaki sektor i polit, komesar čete, dok bataljonski kulturno-prosvetni odbor sačinjavaju polit, komesar bataljona i po 2 pretstavnika kulturno-prosvetnog odbora svake čete. Četni kulturno-prosvetni odbori održavaju sastanke svaki 7 dana, a bataljonski svakih 10 dana. Po svima četama održano je predavanje o značaju kulturno-prosvetnog radnika na kome je zaključeno da se po svima sektorima kulturno-prosvetni rad intenzivira.

Pevački horovi i diletantske sekcije sa svojim programom učestvovali su na svima priredbama koje priredila naša Brigada i bataljoni, kao i mesne organizacije.

Terenski rad. Svaki bataljon i svaka četa ima odgovornog druga za terenski rad. Odgovorni drugovi povezuju se sa mesnim organizacijama na terenu gde se nalaze i u zajednici sa njima organizuju mitinge, zborove i konferencije. Održavaju sastanke sa narodno-oslobodilačkim odborima i daju im uputstva za rad.

Do sada su održane konferencije u ovim mestima: u Soljanima, Drenovcima, Vrbanji, Brđanima, Tavni, G. Pilicama, Sepku, Kozluku, Lokanju, Skočiću, Celopeku, u Teočaku 5 konferencija, Snježnica, Čaire, Čaklavica. Na ovim konferencijama govorilo se o spoljnoj i unutrašnjoj situaciji, uzajamnoj saradnji između naroda i vojske, upoznavanje naroda ko su četnici, ustaše, zeleni kadar, HSS, zašto se oni bore, kakve su im namere i kome služe. Popularisana je Crvena armija, Sovjetski Savez, Maršal drug Tito, su naši Saveznici, o značaju i tekovinama Oktobarske revolucije, o Nacionalnom komitetu narodnog oslobođenja Jugoslavije, o značaju prelaska Crvene armije preko poljske granice i početku oslobađanja porobljenih naroda itd. Ovi zborovi i konferencije bili su dobro organizovani i posećeni. Svega je održano 19 konferencija i zborova.

Priredbe. Održano je svega 19 priredbi sa kulturno-prosvetnim programom. Priredbe su održane u ovim mestima: u Soljanima 2, u Vrbanji 2, u Drenovcima 1, u Teočaku 2, u man. Tavni 2, u Brodci 1, u Tutnjevci (zas. Đokići) 1, u Bartovcima 3, u Moroviću 2, u Grku 1, u Jameni 2. Pored kulturno-prosvetnog programa na svakoj priredbi govorilo se i o vojno-političkoj situaciji, o NOV, o Crvenoj armiji, o Maršalu Titu, o Nacionalnom komitetu narodnog oslobođenja Jugoslavije i dr.

Intendantura. Organizacija: brigada ima intendanta, svaki bataljon ima svoga intendanta, a svaka četa ima četnog ekonoma. Snabdevanje se vrši preko Intendanture XVI NOU Divizije, Ekonomskog oteka G.Š., narodnooslobodilačkih odbora, konfiskacije i rekvizicije. Intendant brigade, kao i intendanti bataljona vode knjige ekonomskog stanja svoje jedinice, kao i knjige primanja i izdavanja. Ishrana se vrši kolektivno na kazanima, a u izuzetnim slučajevima po kućama. Održano je jedno brigadno savetovanje sa intendantima i ekonomima na kome se govorilo o dužnostima intendantata i ekonomima, o organizaciji intendanture, o snabdevanju, o pravilnom odnosu prema narodu, o greškama i nedostacima, o potrebi vođenja knjiga i kontrole, o brizi za ljudstvo i si. Ekonomsko stanje naše Brigade vidi se iz priloženog pregleda ekonomskog stanja Brigade.

Sanitetska služba. Organizacija: Brigada ima svoga lekara, referenta brig. saniteta, zamenika referenta, brig. higijeničarku. Svaki bataljon ima referenta bataljona i higijeničarku. Svaka četa ima četnu bolničarku i četnu higijeničarku. Usled nedostatka bolničarki nema svaka desetina i svaki vod svoju bolničarku. Svaki bataljon ima bure za parenje. Parenje se vrši obavezno svake nedelje ukoliko to prilike dozvolja-

vaju, pod kontrolom brigadne higijeničarke. U svakoj četi postoji higijenski odbor koji se stara o higijeni u četi.

Težih i zaraznih oboljenja u Brigadi nije do sada bilo. Bilo je dosta lakših oboljenja od prehlade, premora i si. usled slabe i loše odeće i obuće. Tako je u toku VI neprijatelj, ofanzive bilo 93 slučaja prozebljih nogu. Kroz brigadni sanitet do sada je prošlo ukupno preko 450 boraca koje bolesnih, koje ranjenih. Preko 200 boraca je koje lakše, a koje teže ranjeno, od koga je jedan deo već prezdravio i vratio se u jedinicu. Poginulih i umrlih od osnivanja Brigade ima 80. Nestalih boraca ima do sada 112, a dezertiranih 16. Nestali su većinom u toku VI neprijatelj, ofanzive i svakodnevno se o njima prikupljaju podaci, te ih se do sada znatan broj i vratio. Za dezertirale nema ni jedan slučaj prebegavanja neprijatelju, nego su mahom iz malodušnosti prilikom raznih težih situacija pobjegli svojim kućama ili se negde kriju, te se za njima traga. Za svima su upućene poternice.

U Štabu brigade i štabovima bataljona vode se jedinični spiskovi, knjige poginulih i umrlih, knjiga ranjenih i knjiga nestalih, dezertiranih i prebeglih neprijatelju. Knjigu ranjenih i knjigu bolesnih vodi brigadni sanitet.

U cilju osposobljavanja što više drugarica za sanitetsku službu organizuju se pri brigadnom sanitetu bolničarski kursevi. Do sada je organizovano 5 ovakvih kurseva. Dva kursa su završena. Ova dva kursa pohađalo je ukupno 37 drugarica, a ispit položilo i osposobljeno za bolničarke 33 drugarice. Dva kursa su rasformirana i to jedan u toku VI neprijatelj, ofanzive, a kursistkinje sa ovoga kursa su ostavljene u Centralnoj bolnici u Birču. Drugi kurs je rasformiran pošto smo sve kursistkinje (10) dali III Korpusu NOV po naređenju Štaba Divizije. Sada je u toku V kurs, koga pohađa 20 drugarica.

U Brigadi sada ima 36 stručnih bolničarki, sa završenim bolničarskim kursom.

Brigadni sanitet je organizovao po bataljonima predavanja o higijeni i o pojedinim заразnim bolestima (tifusu i dr.), te o čuvanju od zaraznih bolesti.

Brigadni sanitet, i cela sanitetska organizacija u brigadi ulažu sve napore da se spreče zarazne bolesti i njihovo širenje. Bolničarke iako mlade i nedovoljno iskusne odgovaraju svojim dužnostima i zadovoljavaju sve potrebe. Referent brigade i referent bataljona takođe zadovoljavaju. Brigadni lekar je na poslu savestan i dobar, ali je bolešljiv a i malodušan.

Održano je brigadno savetovanje sa celokupnim sanitetskim osobljem, na kome je govoreno o borbi protiv tifusa i

drugih zaraznih bolesti, o odnosima bolničarki prema bolesnim i ranjenim drugovima, o dužnostima sanitetskog osoblja, o nedostacima koji su se u toku rada pokazali.

Svaka četa ima svoja nosila.

Finansisko stanje. Brigada dobija novac od Štaba Divizije i od Ekonomskog otseka G.Š. Novac se daje intendantu Brigade, referentu saniteta, štabovima bataljona i upotrebljava se za nabavku raznih stvari za opšte potrebe. Iz pregleda o finansiskom stanju videće se tačno finansisko stanje Brigade.

Osim toga nastoji se da se privatan novac kolektivizira, što je dobrim delom po četama već i učinjeno.

Politički nivo boraca kao i rukovodioca na srednjoj je visini, ali ima uslova da se razvije do potrebne visine, kako kod boraca tako i kod rukovodioca.

Borbenost je na visini, no borcima kao i rukovodiocima nedostaje iskustva u borbi i rukovođenju.

Odnos prema starešinama je zadovoljavajući i nastoji se stalno i svakom prilikom da se taj odnos kanališe pravilno.

Odnos između drugova i drugarica, sem nekoliko slučajeva je korektan i pravilan.

U odnosima prema narodu još uvek se od strane pojedinaca prave greške i ispadi.

Stalno se preduzimaju potrebne mere da se kako politički nivo boraca, tako i pravilno shvatanje odnosa podigne na viši stepen.

Ovo je ukratko pregled života i rada naše Brigade na političkom, kulturno-prosvetnom, sanitetskom, ekonomskom i finansiskom polju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25/11.1944.
položaj

Politkomesar IV VB
Mil.⁴ Mitrović

Prilog: ekonomski i finansiski pregled Brigade/⁸
Napomena: Ovaj izveštaj je dostavljen i Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine

⁴ Milorad

⁸ Redakcija ne raspolaže prilogom.

BR. 80

IZVEŠTAJ ZAMENIKA KOMESARA TUROPOLJSKO-POSAV-
SKOG NOP ODREDA OD 27. FEBRUARA 1944. ŠTABU 34. NO
DIVIZIJE O BROJNOM STANJU I RADU ČLANOVA PARTIJE
U TOM ODREDU¹

[ZAMENIK] KOMESARA T.P.O.²
27.11.44.

ŠTABU 34. DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Politička situacija u svetu, silne pobede Crvene armije na Istočnom bojištu a uspešnim i stalnim napredovanjem goneći nemačke bande na zapad i sistematsko uništavanje opkoljene nemačke divizije, koje su ovih dana posve uništene, na ove događaje naši borci sa oduševljenjem diskutiraju i vidi se kod njih velika ljubav prema sovjetskom narodu.

Zatim Teheranska konferencija koja je održana 6. XII. [1943] i njezine odluke koje su izdane da čedu saveznici dati zajednički udarac nemačkoj bandi do punog uništenja i dati svim porobljenim narodima da si sami stvaraju novi život kako to oni žele, na ove odluke naši borci a i narod gleda sa velikim oduševljenjem i naši se borci s time zanimaju i sami govore kako je to glavni udio Crvene armije. Na Englesku i i Ameriku naši borci ne gledaju sa simpatijama i kao pravog saveznika jer sva dosadašnja obećanja postaju neispunjena, to se odnosi na drugi front. Politički događaji u zemlji, veliki uspesi narodno-oslobodilačke borbe koji su baš sada postignuti formirajući Nacionalni komitet privremene vlade³ u zemlji i s time su postignuti veliki uspesi da ne može doći u zemlju Petar kralj i ostala klika, ove odluke koje je izdao drug Tito da svi oni koji su radili protiv našeg naroda u zemlji i van zemlje dali su velikog uspeha za razvitak narodno-oslobodilačke borbe i to naši borci s punim poverenjem odobravaju a isto tako i narod.

Pogled naših boraca na Mačeka i klike oko njega i na njihovu izdaju koju su oni načinili našem narodu i koju danas rade, što je jasno našim borcima da je ta klika povezana sa

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 9-4, k. 1224.

² Turopoljsko-posavskog odreda

³ Treba: Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije, odnosno privremena vlada.

kraljem i Dražom i koji najstrašniju sudbinu našem narodu baš danas kada naš narod stvara narodnu vlast i na temelju toga naši borci osuđuju njihovu politiku i sami napominju kako je to danas jasno kojim putem su oni vodili narod za svoje vlastito iskorišćenje.

Organizaciono stanje Partije u našem Odredu:

Članova Kape ⁴ ima ukupno	66.	
Kandidata ima ukupno	13.	f
Skojevaca imade ukupno	149.	

Naš odred imade ukupno boraca i to su ubrojane sve jedinice 3. bat. i prateća četa, četa za vezu, Omladinska četa, sanitetski vod i straža, mineri:

Ukupno svih imade	755	
I. bataljon ima boraca	185.	Omladinaca 70. Skoj 34
II. Bataljon	191.	Omladinaca 70. Skoj 34.
III. Bataljon	197.	Omladinaca 78. Skoj 69.
Prateća četa imade boraca ukupno	27.	Člana K.P. ima 2.
Sanitetski vod ukupno	19.	Člana K.P. 1 i Skoj 1.
Ceta za vezu ukupno	22.	Kandidat 1. Skoj 2.
Straža i minerski vod imade ukupno	25.	Skoj 7.
Omladinska četa ukupno	49.	

I, II, III. bataljon imade svaki po 18 članova Kape i u Stabu odreda imade 6 čl. Partijske jedinice održavaju sastanke svakih osam dana, radni sastanak i naučni isto tako a kada nisu jedinice u pokretu onda naučni dvaputa na tjedan, isto tako kandidati imadu dvaputa u osam dana sastanke naučne. Mi smo do sada radili ovako da su na naučne sastanke dolazili zajednički i kandidati i partijci i napredni skojevci koji su predviđeni za partiju jer su više drugovi dolazili u diskusiju, a uslijed nekih promena, gde se ne može previše drugove odbijati³ od jedinice zbog neprijatelja, onga se radilo samo s kandidatima i naprednim skojevcima. Mi smo do sada proučavali partijski materijal: učenje o partiji, uskogrudni praktikizam, brošuru o imperijalizmu.

Disciplina partijaca nije još na dovoljnoj visini jer su pojedini samo primiti, ali se vidi dosta ljubavi spram partije i vidi se da se puno interesiraju da sve direktive sprovedu u život. Njihova partijnost nije u celosti dovoljna kod svih partijaca, ali u velikoj većini je članova posve dobrih drugova, odanih partiji i koji ne zaboravljaju da su članovi Komuni-

⁴ To jest: KPJ.

⁵ To jest: odvajati.

stičke partije, i uslovi su posve dobri da uz stalni rad će članovi biti dobri a poneki će otpasti. Što se tiče samog rukovodstva u jedinicama dosta je partija dala svojim radom da postigne autoritet među borcima i s time je njezino rukovodstvo u jedinicama da borci imaju dosta poverenja u rukovodioce jer postoji dosta velika aktivnost kod boraca za akcije i vole se tući sa neprijateljem. Partijske organizacije reaguju na razne događaje na sledeći način: čim se desi jedan politički značaj u svetu ili u zemlji, partijske jedinice održe povodom toga sastanak i na njemu prorade značaj toga događaja i onda prenašaju na ostale organizacije, SKOJ, kandidate i ostale borce na sastanku čete ili bataljona i tamo se objasni borcima sadržaj tih događaja. Što se tiče samog prenošenja pojedinih direktiva u tome se vidi da imaju puno samoinicijative i dosta Orzo prenose direktive u život.

Političko prosvetno rad boraca i njihova politička svijest i upoznavanje pojedinih odluka ZAVNOHA, AVNOJ, Nacionalni komitet Jugoslavije, sve te odluke su proradene sa svim borcima više puta na sastancima i tu se je postiglo dosta, mi imademo u našem odredu 30 posto boraca koji mogu da te odluke prenose na druge a o klici oko Mačeka može tumačiti i 50 posto boraca i o njegovoj izdaji. Vidi se kod boraca dosta aktivnosti u samom tumačenju jer po kućama seoskim puno vole borci tumačiti, još se uvek skreće sa linije i to kod samih saveznika, borci više puta govore kao da je Engleska naš ratni neprijatelj.

Rad sa Skojem i sa ostalu omladinu: gore više je navedeno koliko ima ukupno omladine i koliko imade u organizacijama. Politička svijest skojevaca je dosta slaba, sama rukovodstva, bataljonski komiteti Skoja su dosta aktivni i dobri borci, samo se još ne mogu dovoljno snalaziti kako bi mogli čim više zainteresirati omladinu. Skojevcima redovito održavaju sastanke naučne i radne, oni su proučavali »Omladinski borac« »Rodoljub« i organizacioni stav Skoja, skojevcima su zaduženi po organizacionom sektoru i vojnom sektoru, kulturno-prosvetnom sektoru, po higijenskom sektoru, obaveštajnom sektoru.

Vojni sektor rada: naš I. i II. bataljon je izvršio nekoliko akcija. 2. bataljon je izvršio akciju na prugi u polasku u Posavinu, gde je zarobio 3 puškomitraljeza i 1 teški, uhvatio 4 mule. Ta akcija je izvedena posve organizirano⁶ ali uslijed slabog rukovođenja plen je pao u ruke neprijatelju i naš ranje-

⁶ Reč je o akciji na cesti Velika Gorica — Posavina (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 88, str. 416).

nih drug i drugarica, a toje krivnja da članovi nisu dovoljno oprezni, nego su sa uspehom prestali misliti na neuspeh, kada je njima govorio Čerkez da je na mostu zaseda kud moraju proći dalje. 3. bataljon je razoružao Desinec, gdje je zarobio 2 puškomitraljeza i 1 teški, zarobio 18 domobrana i u toj borbi nije bilo nijednog ranjenoga i tu su se pokazali rukovodioci članovi. Nakon par dana su izvršili na istom mestu akciju i zarobili 19 domobrana i jedan puškomip-aljez i 18 karabina i 85 mina za bacač, gde nije bilo nijednog ranjenoga.⁷ Zatim su napadali na Domagović, gde nisu ništa zarobili i morali odstupiti i imali 5 drugova ranjenih jer nisu pravilno pripremali napad, već su rukovodioci prošli napred na bunker i tako je došlo do stradanja.⁸ Kod Karlovca je 3. bat zarobio jednog ustašu, naši su bili 2 ranjena. Svaka akcija je pripremana na ovakav način da su se svi članovi upoznali sa zadatkom i onda su oni pripremali borce na određenom mestu kako treba da se postupi protiv neprijatelja.

Kulturno-prosvetni sektor, rada je sproveden po bataljbnima tako da svaki bataljon imade u svakoj četi kulturno-prosvetni odbor koji imade preko sebe čitavi kulturno-prosvetni rad u četi, na primer on radi i organizira da borci pišu članke u zidne novine, džepne novine, da se nepismeni nauče pisati, da se organizira pevački hor, da se rade usmene novine, recitacije pa da se pišu parole. Po svim četama je to sve organizirano osim diletantske grupe nisu još stvorene, ali je i to već u životu, već neki drugovi uče pojedine skečeve. U pisanju zidnih novina sudeluju veći broj skojevaca, poneki i borac, članovi i kandidati, u tim člancima se piše o pojedinim akcijama i kako je pojedini narod primio naše borce i pojedinim uspesima naše vojske. Džepne novine više izlaze o kritici pojedinih drugova. Uglavnom vidilo se da su drugovi dosta zainteresirani za rad, pevački hor je u svakoj četi i borci vole pevati, samo ne znaju nego jedino 4 pesme u celosti, nepismenost suzbijaju dosta aktivno.

Rad sa narodom, koliko je mitinga održano: s narodom održano je u ovo vreme 7 mitinga, na svakom mitingu je prisustvovalo do 50 ljudi, negde i više, narodu je tumačeno o ciljevima naše borbe, o namerama Kralja i četnika, Mačka i njegove klike, zatim o ZAVNOH i AVNOJ, o Privremenoj vladi i o N.O.O. i o njihovoj usluzi u narodno-oslobodilačkoj borbi,

⁷ O napadu na železničku postaju Desinec vidi tom V, knj. 24, dok. br. 105 i 120.

⁸ O napadu na železničko stajalište Domagović vidi tom V, knj. 24, dok. br. 126.

govoreno je o Atlantskoj povelji koja i te kako zainteresira narod, na dvama mitinzima jesu stvoreni 2 odbora Afežeja, sa N.O. je održan jedan sastanak u Kupčini a dok u drugim selima nije već se je pojedinačno savjetovalo o radu.

Rad bataljonskih biroa. Bataljonski biro I. bataljona imade 4 člana, isti drugovi nisu uspeli da u bataljonu imadu točan pregled celog rada i da bi uspeli stvoriti pravo rukovodeće telo i ravnotežu čitavom bat. i učvrstiti partijske jedinice, dok se sada vidi da su i oni počeli aktivnije raditi. Sekretar bat. nije pravilno pred drugove postavljao zadatke, Stabska jedinica istog bataljona nije samoinicijativna, komandant je dosta mrtav i ne posvećuje pažnje da se svi zadatki sprovedu u život, komesar je posve politički izgrađen i može puno dati borcima, samo je neozbiljan i voli uvek ogovarati članove među borcima i podcenjuje svakoga jer je on student. Iz tih razloga je i taj bataljon najslabiji ali nismo sve mere poduzeli da se ispravi i već se vidi bolje stanje od kada smo im objasnili nedostatke.

Bataljonski biro IX. bataljona imade samoinicijative za rad i on je shvatio dužnost koju mu je partija poverila i isti drugovi imaju pregled čitavog rada u bataljonu i o poslednjem drugu, puno posvećuju pažnje članovima i njihovom radu, isto tako Stabska jedinica dobro se slaže u radu i imaju samoinicijative za rad i borci dosta dobro gledaju na njih.

Bataljonski biro III. bataljona je najbolje shvatio dužnosti i uspeli su stvoriti čvrstu povezanost štaba i partijskih jedinica, isto su uspeli stvoriti raspoloženje među vojsku i disciplinu kao i borbenost.

Stabska jedinica je dosta samoinicijativna ...

Razno: što se tiče neprijateljske špijunaže u vojsci partijske organizacije su sve dobile direktive na kakav način neprijatelj ubacuje u naše redove špijunažu i članovi dosta vode o tome računa i o svemu izveštavaju što primete. Odnos drugarica i drugova nije na visini, uvek imade s njima posla a to su pojedine kao i pojedini drugovi koji nisu shvatili ulogu žene u narodno-oslobodilačkoj borbi.

U ovome izveštaju nisam mogao dati pregled članaka iz zidnih novina, to ću u idućem izveštaju dati.

Jedinica Štaba odreda se je sastala jedanput kako sam ja došao u odred a dok naučni nije nijedan održan jer su drugovi stalno raspodeljeni među borcima, a s jedne strane ne polažu tome nikakvog računa, a naročito komandant i njegov zamenik. Samo stanje naše jedinice se je popravilo kako su bile došle nesuglasice između komandanta i komesara, još

uvek ne rešavaju svi probleme kao komunisti i da bi imali ljubav jedan spram drugog kako to mora imati svaki komunista i samo jedan drugome pomoći u radu a ne čekati da mu se dade načiniti što ne valja.

Uz drugarski pozdrav,

S. F. — S. N.!

, Z. komesara
Tomo Mikulić

BR. 81

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA PODGRMEČKOG NOP OBREDA OD 27. FEBRUARA 1944. OBLASNOM KOMITETU ZA BOSANSKU KRAJINU O BROJNOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

ZAMJENIK POLITKOMA
PODGRMEČKOG NOP ODREDA
Dana 27-11-1944 g.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA B K.
OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA PODGRMEC
POLITKOMESARU IV NOU DIVIZIJE-'

Dragi drugovi,

Dostavljamo vam mjesečni izvještaj za mjesec februar 1944 g. o stanju i radu partijskih organizacija u ovom Odredu za protekli mjesec dana.

Naziv jedinice	Broj part. jedinica	Broj čl. nova Part.	Broj akt. SKOJ-a	Broj čl. SKOJ-a	Broj kan- didata	pam-
1. Štab Odreda	2	7	—	—	—	
2. I. bataljon	4	40	3	46	7	
3. II. bataljon	5	51	3	50	3	
4. Intendantura		16	—	—	1	
5. Diverz. četa		1	7	—	1	
6. Četa zaštitn.	1	8	1	11	3	
UKUPNO:	14	119	7	108	16	

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH. film br. 6/440-441.

² Tada je politički komesar te divizije bio Boško Šiljegović.

Socijalni sastav partijskog članstva

U I. bataljonu članovi Partije u četnim ćelijama i ostalim su: 7 radnika, 1 intelektualac, ostalo zemljoradnici. U štabskoj ćeliji: 1 radnik, ostalo zemljoradnici i jedan član koji je bio žandarm.

U II. bataljonu članovi Partije po četnim i ostalim ćelijama su: 3 radnika, ostalo zemljoradnici. U štabskoj ćeliji sve su zemljoradnici.

U Štabu Odreda odnosno u štabskoj ćeliji i ćeliji pri Štabu su: 1 zemljoradnik, 2 intelektualca, 3 radnika i jedan bivši žandarm. U Diverzantskoj četi su: 3 radnika, 4 zemljoradnika.

Ćelija Intendanture: 1 radnik, 4 zemljoradnika i 1 bivši žandarm. Četa zaštitnica: 1 radnik i 7 zemljoradnika.

Sve partiske jedinice ovoga Odreda kako po bataljonima tako i ostale održale su radne i teoretske redovne sastanke. Na radnim sastancima dnevni red postavljen je prema iskrslim pitanjima, rješavani su svi problemi na koje se je nailazilo u jedinicama, odnosno po istim su donošeni zaključci. Po nekim jedinicama davani su konkretni zadatci, po pojedinim pitanjima. Održavani su i vanredni sastanci po naročitim problemima koji su iskrsavali u toku samog rada. Na teoretskim sastancima prorađivan je slijedeći materijal: 1., 2., i 3. glava Istorije SKPB, brošura »Šta znači biti član komunističke partije«, »Proleterska klasa i proleterska partija«, »Organizaciono pitanje Partije«, »Ekonomski i razvitak društva«, Iz pitanja lenjinizma, Diktatura proletarijata i seljačko pitanje, »Objašnjenje seljacima šta hoće komunisti«, listovi »Naprijed«, »Oslobođenje« i neki članci iz »Glasa« i t.d. Prilikom prorade gore navedenog materijala nastojalo se da se što pravilnije objašnjava, ali ipak ovo sve nije savladano. Ovaj materijal nije sav prorađivan po svim jedinicama.

Rad sa kandidatima

U ovom Odredu ima svega 16 kandidata, koji su svi zemljoradnici. Sa kandidatima se radi pojedinačno, dodaje im se partiskog materijala i daju im se konkretni zadatci.

Politički sektor rada

Po ovom sektoru rada zaduženi su politkomesari. Njihov rad sastojao se je u održavanju konferencija radnih i vaspitnih na kojima je ponekad iznošena i vojno-politička situacija u svijetu i kod nas. Poslije iznošenja situacije razvijala se diskusija i postavljana su pitanja na koje se je nastojalo ispravno odgovarati. Također su raščićavani svi nedostaci na koje se svakodnevno nailazilo, čitan je politički materijal sa boricima po četama ili manjim grupama. Politkomesari bataljona odr-

žavali su sastanke sa politkomesarima četa i delegatima više radne. Također su politkomesari četa održavali sastanke sa delegatima u pogledu njihovog teoretskog izdizanja. Politkomesar Odreda obilazi bataljone kao i ostale jedinice i u njima se zadržava više dana s tim da pomaže mlađe rukovodioce u njihovom radu. Održano je jedno savjetovanje politkomesara i delegata ovoga Odreda na kome je prisustvovao politkomesar IV Divizije. Održavane su političke konferencije po selima na kojim je prisustvovala i vojska, na kojim su istupali vojni i politički rukovodioci naročito u pogledu kampanje koja je sprovedena za ishranu dvaju korpusa vojske. Između ostalih najbolje je bio posjećen opštinski zbor gdje je komesar I. bataljona istupio sa političkim referatom a komandant bataljona govorio je ispred vojske. Sve ove konferencije i zborovi održavani su u vezi sa N.O. Odborima ili su N.O.O-i pozvali rukovodioce iz vojske na iste. Na konferencijama bilo je znatnog uspjeha i narod je vrlo lijepo prihvatio izlaganja po pitanju ishrane naše vojske. Usmene novine do danas nisu praktikovane ali su preduzete mjere i radi se na tome da se i tim radom otpočne. Politička svijest boraca je prilično dobra, nema nekih naročitih zapažanja kao što je bilo prije izvjesnog vremena, što se poboljšalo. Borci imaju vrlo lijep odnos prema narodu kao i između sebe. Kadrovi politički prilično zadovoljavaju osim jednog politkoma čete koji je bio bivši jugoslovenski aktivni podoficir i prisiljeni smo da ga prebacimo na vojnu dužnost pošto bi se na tom sektoru bolje razvijao i bolje bi mu odgovarao.

Vojnički sektor

U svim jedinicama po vojničkom sektoru rada zaduženi su oficiri članovi Partije i od strane Partije dana im je puna pomoć. Stanje vojničko u ovom Odredu prilično je dobro. Vojnički rad svodio se je u prethodnih 15 dana isključivo u svakodnevnim akcijama za odbranu terena, dok je u posljednjih 15 dana svodio se više na teoretsko izdizanje boraca u vojničkom pogledu.³ Drugovi oficiri održavaju s četama i vodovima časove na kojima koriste »Vojni potsetnik« i svakodnevna zapažanja kroz akcije i rad. Komandiri četa održavaju sastanke sa komandnim kadrom svoje čete a komandanti bataljona sa komandama četa kao i cijelim komandnim kadrom, na kojima se pretresaju svi nedostaci po jedinicama i nastoji se uzdići mlađe rukovodioce kako bi bili sposobni za vršenje svoje dužnosti a i za teže zadatke. Vršene su u manjim mjerama i praktične vježbe kao i pješadiski egzercir. Komandant Odreda također obilazi bataljone i u njima se zadržava nastojeći da što

³ Opširnije o tom radu vidi Arhiv VII, reg. br. 11—1/5, k. 1630.

više radi sa mlađim komandnim kadrom i sa svoje strane ukazuje punu pomoć štabovima bataljona.

Sektor kulturno-prosvjetnog rada

Po ovom sektoru rada Partija je imala znatnog uspjeha. Po svim četama ovoga Odreda postoje kulturno-prosvjetni odbori koji su zaduženi [za rad sa] polupismenim drugovima, nastoji se da svoju pismenost izdignu na viši stepen. Po četama ne postoje diletantske grupe, ali se izučavaju razni komadi i skečevi uzimajući borce iz četa i mlađe i starije. Skoro po svim četama su organizovani pjevački horovi koji uvijekavaju i uče razne revolucionarne pjesme, narodne pjesme koje su nikle u toku ovoga rata i splet narodnih pjesama. Kroz ovaj mjesec dana oba bataljona kao i njihove čete pojedinačno davali su priredbe na sektorima na kojima se nalaze, t.j. dali su 4 veće priredbe koje su imale znatnog uspjeha, a bilo je i više manjih (seoskih), dok ostale čete nisu. U vezi ovoga sektora korišteni su zajednički sastanci naroda (omladine) i vojske kao i zajedničke večeri gdje omladina dolazi krpiti veš za borce. Zidne novine postoje skoro po svim jedinicama ovoga Odreda, u koje borci unose svoje članke kao i rukovodioci, stavljaju se razni šaljivi članci.

Sanitet u Odredu dosta je dobro organizovan, a nastoji se i dalje da se bolničarsko rukovodstvo sve više osposobljava za svoje dužnosti. Sanitetskog osoblja imamo zasada dosta, dok u sanitetskom materijalu prilično oskudjevaju sve naše jedinice.

Intendantura i ishrana vojske dosada je bila dosta slabo organizovana, tako da borci ovoga Odreda duže vremena su bili bez doručka, po čemu je Partija naročito morala da se založi tako da se to stanje sada poboljšava.

Sektor SKOJ-evskog rada. Po ovom sektoru rada Partija je također imala uspjeha jer se pokazivala veća pomoć SKOJ-u. Aktivni po četama održavaju svoje sastanke redovno kako teoretske tako i radne, na kojima prisustvuju i zamjenici politkoma bataljona radi boljeg uspjeha. Bataljonski biro SKOJ-a I. i II. bataljona redovno održavaju svoje sastanke. Partiski rukovodioc Odreda obišao je sve partijske jedinice i pomogao im u radu.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:⁴

M.⁵ Rade

⁴ Iz nepoznatih razloga izveštaj je potpisao komesar odreda.

⁵ Mandić

BR. 82

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. KORPUSA NOVJ OD
29. FEBRUARA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG
ŠTABA NOV I POH O POLITIČKOM RADU I MORALNO-PO-
LITICKOM STANJU U JEDINICAMA POSLE OPERACIJA
OKUPATORA NA OSLOBODENOJ TERITORIJI KORDUNA I
BANIJE¹

*

STAB IV. KORPUSA
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Br. 4/44
Dne 29 februara 1944

POLITIČKOM KOMESARU NOV I PO HRVATSKE I CK KPH

I.

Naš je Korpus u međuvremenu od prošlog izvještaja do danas znatno napredovao u političkom, organizacionom i vojničkom pogledu.² Proteklo vrijeme bilo je ispunjeno intenzivnim političkim radom, tako, da je vrijeme odmora, koje su naše jedinice imale, bilo uglavnom iskorišteno u tom smislu.

U nekim krajevima, gdje djeluju jedinice našeg Korpusa, *sazreli su uslovi za formiranje novih jedinica*, tako, da se formiranju istih pristupilo, naš je Korpus prema tome brojčano pojačao. U ovom međuvremenu većih operacija naš Korpus nije imao. Bile su vršene manje akcije i vođene su borbe defenzivnog karaktera. U borbama koje su vođene došla je do izražaja veća borbenost naših jedinica, tako, da se može reći, da je ista u porastu.

Problem dezerterstva i četništva dosta je smanjen, ali isti još uvijek postoji u jedinicama našeg Korpusa. O svim tim pitanjima detaljnije ćemo govoriti u toku izvještaja i analizirati stanje i djelovanje političkih komesara našeg Korpusa, zatim Korpusa kao cjeline, djelovanje pojedinih naših divizija, i ukratko se dotaći stanja na teritoriju naše vojne oblasti u vojnom i političkom pogledu.

Uslovi za razvitak i formiranje novih jedinica u našem Korpusu postoje. Naročito to važi za našu 34. diviziju i bu-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16—1, k. 429.

² Vidi dok. br. 16.

duću muslimansku diviziju.³ U tom smislu naš je Stab usmjerio djelovanje i političku aktivnost u tim krajevima.

U našim divizijama stanje se također popravlja, jednako u VII. kao i u VIII. diviziji.

II.

Kao što smo već gore napomenuli, u proteklom mjesecu mi nismo imali većih operacija u kojima bi rukovodio direktno naš Stab, a isto tako nije bilo divizijskih ofenzivnih operacija.

Borbe, koje su vodile naše jedinice u ovom mjesecu bile su uglavnom defenzivnog karaktera. Naročito to važi za one borbe, koje je vodila naša VIII. divizija. Borbe, koje je vodila VIII. divizija vođene su sa 392. legionerskom divizijom, koja je stigla iz Njemačke.⁴ Te borbe su bile vrlo teške i tražile su mnogo zalaganja od strane boraca i starješinskog kadra. U tim borbama najbolje se držala I. brigada, i III. brigada te divizije, iako popunjena sa novomobilisanim borcima iz Plašćanske doline, dala je dobre rezultate. Ona je sama u tim borbama imala izbačenih preko stotinu boraca iz stroja. Mlađi Stab te brigade dobro se je držao i snalazio u izvjesnim teškim situacijama.

Za drugu brigadu te divizije može se reći, da je pokazala najslabije rezultate. To naročito važi za Štab te brigade. Inače nije bilo slučaja, da su borci te brigade napuštali položaj bez naređenja svojih starješina. Ni na sektoru Karlovačkog odreda, gdje se ta brigada izvjesno vrijeme nalazila, nije pokazala skoro nikakove rezultate u borbi sa neprijateljem, tako, da njen boravak na tom sektoru nije donio naročite koristi.

Općenito uzevši VIII. je divizija u tim borbama uglavnom zadovoljila. To ne znači, da nije bilo vojničkih griješaka i nedostataka. Istih je bilo i oni su se očitovali u raznim propustima čisto vojničke prirode, kao na pr. u nesnalaženju u situaciji koju nametne neprijatelj, u nedovoljnom manevrisanju sa jedinicama i u nedovoljnoj odlučnosti. Može se reći, da su ti nedostaci došli do izražaja kod Štaba divizije i to naročito u borbama kod Plaškog. O tim nedostacima govori

³ i ⁴ Divizija nije bila formirana. Formirane su 1. i 2. muslimanska brigada: 1. brigada 28. februara 1944 (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 100; Arhiv VII, reg. br. 1/9, k. 426A i 36/1, k. 1223) a 2. brigada 2. marta 1944 (vidi dok. br. 115).

* Odnosi se na borbe 1, 2. i 3. brigade 8. divizije vođene na području Dabar — Plaški u prvoj polovini februara 1944. Detaljnije vidi tom V, knj. 24, dok. br. 38, 53, 69, knj. 25, dok. br. 98.

i kritika Glavnog štaba, koju smo primili.⁵ Obzirom na mladost štaba te divizije, ti nedostaci nisu bili toliko krupni, da ih Štab ubuduće ne bi mogao popraviti.

Naša VII. divizija kroz ovo čitavo vrijeme vodila je tek neznatne borbe sa neprijateljem. Inače to vrijeme posvećeno je vojnom i političkom radu u jedinicama, odmaranju i popunjavanju jedinica. Ta je divizija vodila manje borbe i to uglavnom sa Kozacima i ustaško-domobranskim snagama iz Petrinje. U tim borbama naša VII. divizija nije pokazala naročite rezultate.⁶ Tek pod kraj mjeseca februara, kad je otpočela koncentracija neprijatelja na sektoru Banije, borbe su postale žešće i odlučnije. U tim borbama također su došle do izražaja slabosti koje kod divizije postoje, ali se ipak vidi, da je stanje u vojničkom pogledu bolje nego što je bilo prije.

Neprijatelj je uspio da prilikom svog prodora u Glinu⁷ iznenadi i izmanevriše naše snage i tako nesmetano uđe u Glinu, skoro bez ikakvih gubitaka. Pred neprijateljem je bila treća brigada te divizije, u kojoj stanje nije najbolje. To se najbolje očitovalo po tome, što je ta brigada kako izgleda klisnula sa svojih položaja skoro bez borbe. Štab te brigade vojnički ne zadovoljava. Mi ćemo povesti istragu po tom slučaju.

Ostale brigade te divizije vodile su posljednjih dana borbe, koje su bile defenzivnog karaktera i u kojima su se izgleda naše jedinice dobro držale. Neprijatelju je uspjelo da iznenadi IV. brigadu te divizije i da joj u jednom noćnom napadu zaplijeni arhivu. Brigada je izgleda tada imala izvjesne gubitke.

Naša 34. divizija bila je dosta aktivna i vodila kroz ovaj mjesec borbe uglavnom sa Kozacima i ustaškojdomobranskim snagama na pruži Zagreb — Karlovac i Zagreb — Sisak. U tim borbama dobro se je držala novoformirana brigada Franje Ogulinca-Selje,⁸ naročito u borbi na Savi, gdje je poginuo i komandant te brigade.⁹ U ovim je borbama došla do izražaja dobra borbenost tih jedinica, može se reći, da je ona više puta bolja, nego kod naših starih jedinica. Štabovi se još ne snalaze u borbama kako treba, nemaju dovoljno vojničkog iskustva. O tome najbolje i govore *dosta veliki gubitci, koje*

⁵ Vidi tom V, knj. 24, dok. br. 52, str. 260.

⁶ Opširnije o borbama 7. divizije vidi tom, V, knj. 25, dok. br. 12.

⁷ Neprijatelj je Glinu ponovo zauzeo 26. februara 1944 (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 105, 146, knj. 25, dok. br. 12).

⁸ Brigada je formirana 8. januara 1944 (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 47).

⁹ Ivan Mladen

u tim borbama trpi ta divizija. Ni Štab omladinske brigade Jože Vlahovića nema još dovoljno iskustva i ne snalazi se kako treba.¹⁰

Naši odredi kroz proteklo vrijeme nisu pokazivali naročite aktivnosti osim Karlovačkog odreda, koji je vodio najviše borbi i dao dobre rezultate. Odredi Plaščanski, Kordunaški i Banijski uglavnom su se ograničili na defenzivne borbe, t.j. prihvaćaju je onda, kad im je neprijatelj nametne. Turo-poljski, Žumberački i Karlovački odred pokazuju više inicijative i uspjeha u akcijama.¹¹

Općenito uzevši vojničko djelovanje našeg Korpusa kao cjeline u toku prošlog mjeseca nije bilo naročito. Borbe su bile defenzivne u kojima se nisu mogli postići naročiti rezultati. Neprijatelj je u tim borbama protiv naših jedinica primjerno nove taktičke metode, pomoću kojih je uspio u mnogim borbama postići iznenađenje nad našim štabovima i tako postići izvjesne rezultate u borbi protiv nas. To je naročito došlo do izražaja u operacijama VIII. divizije na sektoru Plaški i u operacijama VII. divizije u posljednje vrijeme na sektoru Glina — Petrinja, i kod naše 34. divizije došli su ti momenti do izražaja na sektoru Krašića, gdje je samo jedan bataljon, koji je bio iznenađen, imao 16 mrtvih i 28 ranjenih. Neprijatelj je pokazao da može koristiti taktiku manevriranja u borbi protiv naših jedinica. Naše su jedinice u mnogim borbama pokazale i dobre rezultate, borbenost, izdržljivost i upornost. U ovom mjesecu naše su jedinice imale izvjesno vrijeme odmora, koji je iskorišten i za vojnički rad, tako da smo u ovom mjesecu održali dva manevra i to jedan u VII. diviziji, a jedan u VIII. diviziji. Ti manevri pokazali su također mnoge vojničke slabosti, koje u našim jedinicama postoje.

III.

Prošli je mjesec naročito iskorišten za politički rad u našem Korpusu. Dani odmora i vrijeme kad je bio zapao veliki snijeg i kad naše jedinice nisu mogle da vrše akcije, iskorišteno je uglavnom u tom smislu. Poboljšanje političkog stanja osjeća se uglavnom u svim našim jedinicama. Rjedak je slučaj da je u nekoj našoj jedinici stanje krenulo na gore. Ukoliko se to i desilo, bilo je kratkotrajno i isto je u popravljanju. Zadnji politički program, koji se je prorađivao u našem Korpusu bio je popularizacija i odluke II. zasjedanja AVNOJ-a i stvaranje Nacionalnog komiteta. Taj program prorađivan je dosta dugo i može se reći, da je prorađen u svim

našim jedinicama. Borci su u našem Korpusu upoznati sa Odlukama zasjedanja AVNOJ-a, no moje je mišljenje, da će kroz izvjesno vrijeme biti potrebno ponoviti i osvježiti taj program.

Prema izvještaju politkomesara divizija program je prorađivan na taj način, da se putem konferencija i sastanaka sa borcima govorilo o sadržim i značaju odluka, kao i o stvaranju Nacionalnog komiteta. Izgleda nam, da je u svim jedinicama program uglavnom prorađivan na taj način. Griješka je bila naših politkomesara, što nisu pronalazili * druge načine za popularizaciju tih odluka i sprovođenje istih u život. Baš u vezi s tim trebat će program primjeniti na jedan novi svježiji način, upoznati i one borce sa odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a, kojima iste još možda nisu jasne, a kojih vjerojatno u našim jedinicama još ima.

Kad bi procentualno gledali koliki je broj boraca savladao zadnji politički program u našem Korpusu, mogli bi reći, da on iznaša 60—75%. Savlađivanje tog programa mnogo je ovisilo o radu politkomesara kao i o načinu kako su ga sproveli u život.

Jasno je, da je prorađivanje tih odluka jedan od najvažnijih razloga za poboljšanje političkog stanja u našem Korpusu. Još jedan razlog za poboljšanje tog stanja bio je dolazak odjece i obuće, koje smo primili od Saveznika. Mišljenje boraca o Saveznicima u posljednje vrijeme znatno se je popravilo, naročito nakon dobivanja te pomoći. /

Nakon partkonferencije u VII. diviziji mnoge stvari pošle su napred. No bilo bi pogriješno misliti, da je VII. divizija podpuno ozdravila. O stanju u toj diviziji također vam mnogo govori obavještajni izvještaj kojeg ste od nas primili. Političko stanje u VII. diviziji krenulo je na bolje i sam rad političkih komesara danas je drugačiji, nego što je bio prije. No unatoč toga teškoće i nedostaci još uvijek postoje. Nakon partkonferencije politički i vojnički kadar te divizije počeo je intenzivno da radi. No neprijatelj je uspio u toj diviziji da stvori svoja uporišta, i organizacije koje vrše još uvijek utjecaj na borce te divizije, o čemu vam najbolje govori naš posljednji obavještajni izvještaj. Politički komesar te divizije u zadnje vrijeme razvio je aktivnost i zaista se trudi da stanje u diviziji postane što bolje. On je izdao dva pisma političkim komesarima brigada i razradio sadašnji najnoviji program.¹² Njemu u radu dosta pomaže njegov pomoćnik drug Baja, naročito u savlađivanju tih poslova. Pitanje dezerterstva u toj diviziji još uvijek postoji. To je jedno od najkonkretnijih pitanja te divizije koje je usko povezano sa pitanjem četništva.

Rad političkih komesara u toj diviziji bio je usmjeren u pravcu raskrinkavanja i rješavanja tih dvaju najvažnijih problema. U tome radu postignuti su i izvjesni uspjesi, o čemu najbolje govori i pojačanje brojnog stanja ljudstva te divizije. Brojno stanje brigade danas je slijedeće: I. brigada 762 boraca, II. — 900, III. — 730, i IV. — 850 boraca. Divizija ima danas na licu 3.560 boraca. To brojno stanje govori, da su se mnogi dezertteri vratili u svoje jedinice u toku ovih mjesec dana i da se je u tom radu imalo uspjeha. Po pitanju mobilizacije u novooslobođenim krajevima i selima oko Gline, može se reći, da ista nije dala one rezultate koji su se očekivali. Vrlo mali broj Hrvata — boraca javio se u VII. diviziju. Taj broj izgleda da iznaša oko 50 ljudi.

U našoj VIII. diviziji nema naročitih političkih problema, osim u III. brigadi te divizije. Ljudstvo koje je bilo mobilisano iz Plašćanske doline i koje se u početku borbi koje je vodila ta divizija dobro držalo, nakon gubitaka koje je brigada pretrpjela, nastale su izvjesne teškoće i kolebanja, tako da je četnički uticaj u toj brigadi došao do izražaja, što se očitovalo u većem broju dezerttera iz te brigade. Izvjestan broj tih boraca vraćen je u svoju jedinicu, dok je izvjestan broj otišao neprijatelju u Bihać i Ogulin. Nakon mjera koje su preduzete i prikupljanja boraca, broj odbjeglih iznaša još svega 36 iz Plašćanske Doline. Obzirom na teškoće koje su nastale u Plašćanskoj dolini i četničku propagandu koja je ponovo oživjela, pitanje dezerterstva u toj Brigadi bit će sve ozbiljnije. Da bi se taj problem što bolje riješio, brigada je pomaknuta sa sektora Plašćanske Doline, gdje je ishrana vrlo teška — na sektor Slunja, gdje će ishrana biti bolja i gdje neće biti tolikog uticaja neprijateljskih agenata kao u Plašćanskoj dolini. U ostale dvije brigade te divizije stanje je dobro, tako, da se ne bi moglo za njih reći da postoje izvjesni politički problemi, koji bi kočili rad.

Divizijska part. konferencija te divizije održana je 23. i 24. II. Ista će biti nova poluga u radu i životu divizije, plodni rezultati te konferencije mnogo će doprinijeti za sređivanje stanja u diviziji kao i za rješavanje svih tehničkih problema. Za političko stanje u toj diviziji moglo bi se reći da je najbolje u našem Korpusu. Sa rješavanjem problema u III. brigadi, u kom smislu će i naš štab da poduzme izvjesne mjere, političko stanje u toj diviziji biti će zadovoljavajuće.

U našu 34-tu diviziju svakodnevno stižu novi borci, koji dolaze uglavnom iz redova neprijatelja i koji treba da prođu izvjestan period vremena da postanu pravi partizani. Dolazak mnogih bivših domobrana u tu diviziju donosi sobom pomalo i domobranski duh u jedinice, tako, da pitanje apsorpiranja

i prihvaćanja tih boraca jest jedno od važnih političkih pitanja za tu diviziju. Sa zaključcima na II. zasjedanju AVNOJ-a upoznato je 75% boraca. Ti zaključci najbolje su primljeni u toj diviziji iz posve razumljivih razloga, jer je to čisto hrvatska jedinica. Djelovanje i rad klike oko Mačeka u toj diviziji se osjeća, tako, da imade pojava dezerterstva, a nađe se i po neki borac koji širi u jedinicama demoralizaciju. Naročito je opasna parola dezerterstva — bježanje kući — koju uglavnom šire ljudi skloni Mačeku i kliku oko njega. Još Uvijek padaju parole »još nije vrijeme« i »ne treba ići u partizane«. U vezi s tim problem dezerterstva u toj diviziji postaje sve većim. Prema zadnjem izvještaju štaba divizije, ta divizija imade 250 dezertera. Za riješavanje tog pitanja trebat će preduzet opsežne mjere u cilju pojačanja političkog rada u diviziji i na terenu.

U našoj Grupi odreda političko stanje može se reći da je dobro u Karlovačkom, Kordunaškom i donekle u Banijskom odredu, dok u Plaščanskom odredu isto ne zadovoljava. U tom odredu problem četništva postaje sve aktuelnijim, a naročito nakon prodora neprijatelja u Plaščansku dolinu. Vjerojatno, kad bi se neprijatelj povukao sa položaja koje danas drži, da bi se stanje u tom odredu poboljšalo.

Posebno se moramo osvrnuti na političku situaciju u jedinicama koje su prišle našoj NOV nakon sporazuma, kojeg smo postigli sa Huskom.¹³ Glavna kočnica za aktivizaciju svih Huskinih jedinica u sastav našeg Korpusa jesu Hasan Miljković i njegovi ljudi, koji vode politiku Mačekove klike, t.j. politiku čekanja i laviranja. Mi smo uspjeli kod Huske da formiramo jednu brigadu, I. muslimansku brigadu, u kojoj je političko stanje svakim danom sve bolje. Velike su poteškoće za politički rad u ovoj brigadi. Od polit, komesara tražilo se i traži se mnogo snalaženja, upornosti i snalažljivosti u radu.¹⁴ Odmah u početku pred komesarski kadar te brigade postavili smo da im je jedan od najvažnijih zadataka lično vezanje komandanta za sebe na jednoj prijateljskoj i drugarskoj bazi.¹⁵ Većina komandanata zavolila je političke komesare, tako, da danas imademo čestih slučajeva da pojedini komandanti bataljona i komandiri četa traže komesaru da im se nabave partizanske kape sa petokrakom zvijezdom, dok u početku nisu htjeli ni da čuju za naše kape, nego su postavljali za uvjet da se nosi fes. Još uvijek imade slučajeva da po neki komandir otjera komesara čete na stražu, ali su ti slučajevi sve rjeđi i

» Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 26.

¹⁴ Politički komesar te brigade je bio Haso Dalibegović.

¹⁵ Komandant te brigade je bio Halil Šakanović.

pomalo nestaju. Rezultati tog jednomjesečnog rada u toj brigadi danas se najbolje vide, jer brigada je otvoreno stupila u borbu protiv Nijemaca i zadala im osjetljive gubitke kod Pećingrada, zaplijenivši dosta veliki plijen. Kakva će biti reakcija nakon te borbe kod ostalih bataljona, koji nisu u sastavu te brigade ne možemo reći, no bezuvjetno je tačno to, da će nastupiti diferencijacija u tim bataljonima boraca i komandanata u tom smislu, da će se jedni izjasniti za Husku i za našu NOV, a drugi za Hasana Miljkovića i Nijemce.

Politički program u toj brigadi obrađuje se na drugačiji način, nego u ostalim našim jedinicama. Obrađivanje programa vrši se tako, da se ide od početka, t.j. tumači se borcima program na taj način koji je njima shvatljiv i razumljiv i u onom smislu, kojim će oni moći izvjestan program prihvatiti. Na tom sektoru mislimo uskoro formirati i drugu muslimansku brigadu¹⁶ i u tom smislu smo već poduzeli korake.

Uopće uzevši politički problemi koji stoje u našem korpusu pred našim komesarskim kadrom jesu još uvijek, kao najvažniji, pitanje dezerterstva, četništva i klike oko Mačeka. Utjecaj četništva osjeća se u našoj VII. i donekle i u VIII. diviziji, zatim u Plaščanskom odredu, a utjecaj klike oko Mačeka i njegove politike čekanja osjeća se u 34-toj diviziji, donekle u Karlovačkom odredu i u našim muslimanskim jedinicama. Raskrinkavanju i rješavanju tih problema u tim jedinicama moramo posvetiti najveću pažnju.

Korpusni politički program od 23. II. o.g. do 23. III. o.g. je sljedeći:

- 1.) Postanak i razvitak Crvene armije,
- 2.) Popularizacija SSSR-a kao predvodnika u borbi protiv fašizma i zaštitnika malih naroda,
- 3.) Uređenje Sovjetskog Saveza i najnoviji zaključci Vrhovnog sovjeta,
- i 4.) NOV Jugoslavije i Crvena armija saveznici u borbi protiv njemačkog fašističkog okupatora.

Taj politički program razradili su polit, komesari divizija i grupa odreda kao i komesar Unskog operativnog sektora.¹⁷ Oni su ga razradili prema prilikama svojih jedinica. Ovaj zadnji politički plan posvećen je Crvenoj armiji i Sovjetskom Savezu u vezi sa proslavom 26-godišnjice bratske Crvene armije.

Proslava 26-godišnjice održana je u svim našim jedinicama. Čak i u novoformiranoj muslimanskoj brigadi održana

¹⁷ Stab 4. korpusa je početkom februara 1944. formirao Unsku operativnu grupu i za njenog komesara postavio Šukriju Bjedića (vidi dok. br. 115, napomenu 2).

je ta proslava, u vidu konferencije sa komandnim kadrom brigade. U većini jedinica su održane konferencije i iznijeti referati o postanku i životu Crvene armije. Kakvi su rezultati tih proslava tačno još ne možemo reći, jer nismo primili izvještaje. Vjerojatno su u svim našim jedinicama održane proslave preko konferencija i sastanaka obzirom na snijeg koji je u to vrijeme bio vrlo visok i onemogućavao izvršenje kakvih većih akcija i operacija.

Pismo političkog komesara Hrvatske br. K. 3/44 od 19. II. 44. prorađuje se u našim jedinicama.¹⁸ Pismo je dobro došlo i dobro primljeno od političkih rukovodilaca našeg Korpusa s obzirom na nejasnoće i krive stavove koje su izvjesni politički rukovodioci u našim jedinicama imali prema našim Saveznicima. Osjeća se poboljšanje u gledanju prema Saveznicima od strane boraca i rukovodilaca nakon prorađivanja tog pisma.

U toku ovog mjeseca naš je Stab izdao nekoliko letaka, koje vam u prilogu dostavljamo. Jedan letak bio je izdan građanima grada Karlovca u vezi sa formiranjem Karlovačke brigade, koji je rasturen po gradu. Drugi letak je bio izdan Muslimanima Krajine, koji je izdan obzirom na situaciju u cazinskom i bihaćkom kotaru i na sporazum koji je postignut između nas i Huske. Obadva letka dobro su primljena. Isto tako štampali smo izjavu pukovnika Klišanića.¹⁹

U vezi sa proslavom 26-godišnjice Crvene armije, da bi udarci naše vojske bili jači i da bi što više nanесли štete neprijatelju, naš Stab pozvao je sve korpuse u Hrvatskoj na međukorpusno natjecanje po slijedećim tačkama:

- 1.) Koji će korpus izvesti najviše uspješnih operacija (korpusnih, divizijskih) i manjih akcija,
- 2.) Koji će korpus najviše nanijeti neprijatelju gubitaka u ljudstvu i materijalu,
- 3.) Osloboditi najviše teritorija (gradova i mjesta),
- 4.) Koji će korpus zarobiti i uništiti najviše aviona i tenkova, i
- 5.) Koji će imati najviše uspjeha u mobilizaciji ljudstva i formiranju novih jedinica.

U vezi sa međukorpusnim natjecanjem koje treba da traje od 23. II. do 23. IV. o.g., otpočeli smo sa natjecanjem i unutar našeg Korpusa kao i unutar samih divizija.

Mislamo, da će poziv za natjecanje dati dobre rezultate i razviti kod pojedinih štabova veću inicijativu i aktivnost u

¹⁵ Pismo se nalazi u Arhivu VII, reg. br. 6—15, k. 813A.

¹⁸ Vjekoslav Klišanić je tu izjavu napisao povodom prelaska iz domobranstva u NOVJ

borbi protiv neprijatelja. To se konkretno već osjeća i u našem Štabu, a vjerujem, da će tako biti i u drugim štabovima.

Ishrana naših jedinica vrši se sa terena po selima. Ona uglavnom zadovoljava tamo, gdje su bogatija sela i gdje nisu postradala od neprijatelja. Tako n.pr. ishrana VIII. divizije za vrijeme boravljenja u Plaščanskoj dolini nije bila zadovoljavajuća, dok na sektoru Slunja stanje se je popravilo. Ishrana VII. divizije zadovoljava. Ishrana XXXIV. divizije također zadovoljava, no već se osjećaju teškoće, naročito kad se jedinice nalaze na sektoru Pokuplja, odnosno kravarskih Gorica gdje je hrana vrlo slaba. Naši odredi i Huskine jedinice hrane se uglavnom dobro.

Sanitetska služba i dalje je u napredovanju. Osjeća se pomanjkanje doktora, tako n.pr. naša XXXIV. divizija nema ref. saniteta. Isto tako naša II. brigada VIII. divizije nije do sada imala ref. saniteta, istog je sada dobila.

IV.

Novom reorganizacijom Štaba Korpusa pod naš Štab su potpala slijedeća područja. Kordunaško, Banijsko, Bihaćko, Karlovačko, Zumberačko i Pokupsko područje. Na čitavoj našoj Korpusnoj oblasti žive Srbi, Hrvati i Muslimani tako, da će i politički problemi na teritoriju naše Oblasti biti dosta složeni i različiti i da će trebati dosta rada i umješnosti u rukovođenju sa tim područjima. Neke detaljnije izvještaje o političkoj situaciji i stanju na teritoriju pojedinih područja mi do sada nemamo osim izvještaja političkih komesara divizija, koji se osvrću na stanje na terenu. U gornjem dijelu izvještaja mi smo se već dotakli izvjesnih stvari, ali će biti potrebno da vam ukratko objasnimo političku situaciju na izvjesnim područjima.

Kordunaško područje.

Na teritoriju tog Područja stanje uglavnom zadovoljava, ima ekonomskih poteškoća iz kojih proizlaze izvjesne političke teškoće. Najslabija je situacija u Plaščanskoj dolini gdje se osjeća rad četničkih agenata i gdje je neprijatelj u posljednje vrijeme uspio da razvije izvjesnu propagandu. U ostalim krajevima Korduna stanje je bolje i ono uglavnom zadovoljava. U kotaru Slunj politička situacija je dosta slaba. Proustaški i ustaški elementi u saradnji sa ljudima sklonim kliku oko Mačeka uspjeli su da dignu iz tog kotara 190 ljudi u neprijateljsku vojsku. Raspoloženje za nas u tom kraju je dosta slabo, naročito u okolini samog Slunja i Cetingrada, dok je u okolini Rakovice nešto bolje.

Banijsko područje.

Najslabije je stanje u krajevima gdje se osjeća utjecaj četničkih elemenata, tj. u blizini garnizona Sunje i Kostajnice. Isto tako slabo je stanje na tzv. Trokutu, gdje postoji priličan broj dezertera. U hrvatskim krajevima na Baniji, tj. u općinama Stankovac, Gore, Jukirac i Bučica osjeća se uticaj klike oko Mačeka. O tom najbolje i govori neuspjela mobilizacija koja je tu bila sprovedena. U ostalim krajevima na Baniji nakon oslobađanja Gline situacija se mnogo popravila, a postoje uslovi da se nakon sadanjeg neuspjelog pokušaja neprijatelja da opljačka Baniju, stanje i u hrvatskim selima popravi.

Bihaćko područje:

Ovih dana mi smo formirali to Područje. Stvaranjem tog Područja jedan je korak naprijed u jačanju naše vlasti i utjecaja kod ovdašnjeg muslimanskog naroda. Na teritoriji tog Područja dosta je jak uticaj politike čekanja i laviranja, kojoj je glavni nosioc Hasan Miljković i podžupan Dilić. Nakon događaja ovih dana, kada je naša I. Muslimanska brigada napala i stupila u otvorenu borbu s Nijemcima, Hasan i Dilić i njihovi istomišljenici sve dalje će ići u otvorenu saradnju sa njemačkim okupatorima, tako da će i njihovo raskrinkavanje postati lakše. Na teritoriju tog Područja pristupilo se formiranju komandi mjesta. Neprijatelj na to Područje ubacuje svoje letke i njegova je propaganda još do sada jača od naše. Pomalo naša propaganda postaje sve jačom i jačom i sada je već u stanju da se uhvati u koštac sa neprijateljskom. Zadnjih dana su naše organizacije bacile dosta letaka na taj teren, a isto tako i naš Štab. Sastav Komande Područja poznat vam je iz Naredbe koju smo izdali.²⁰

Na terenu *Turopoljsko-pokupskog područja* situacija nije dobra. U posljednje vrijeme pojačao se uticaj neprijatelja i klike oko Mačeka. Neprijatelj vrlo aktivno ubacuje letke i materijal na teritoriju toga Područja. Veliki broj dezertera iz XXXIV. divizije nalazi se kod svojih kuća, naročito u Posavini i Pokuplju. Navodno Tor javno govori na zboru o tome kako će se formirati bataljon sastavljen isključivo od HSS-ovaca, dok je na drugom mjestu govorio da će se narodno-oslobodilački odbori raspustiti, a vlast će preuzeti HSS. Utjecaj tih elemenata sprečava i daljnju mobilizaciju u Pokuplju, tako da je ista zaostala. Slično je stanje i na sektoru *Zumberačkog područja*, gdje je situacija nešto bolja. U posljednje vrijeme

²⁰ Bihaćko područje formirano je 27. februara 1944 (vidi tom VI, knj. 24, dok. br. 100).

na sektoru Zumberačkog područja na dobrovoljnoj bazi mobilizirano je 50 boraca. Neprijatelju je u zadnje vrijeme uspjelo da mobiliše omladinu sa sektora oko Krašića i Kraljevca. Politički rad je slab u Velikogoričkom kotaru, te kotaru Jaske i Samobora. U izvjesnim krajevima kočnicu u razvitku NOB-a predstavljaju neki NOO-i, u koje su se skupili oni koji nisu htjeli stupiti u našu vojsku. Zbog stalnih upadanja jedinica kozačke divizije, narod bježi pred neprijateljem, i traži zaštitu naše vojske. Na području Zumberka, Posavine i Pokuplja trebati će pojačati politički rad i onemogućiti neprijateljsku propagandu.

Na sektoru *Karlovačkog područja* stanje izgleda bolje. Ovih dana uspjelo je tamo formirati brigadu,¹¹ a isto tako na tom terenu ostaće i Karlovački odred. Blizina neprijateljskih garnizona na tom području onemogućava pravilan politički rad i djelovanje samog područja. Danas to područje ima samo jednu slobodnu komandu mjesta i to Ribnik, dok Bosiljevo drži neprijatelj. Posljednjih dana oslobođen je Netretić, tako, da im se teren malo proširio.

V.

Nekoliko riječi da kažemo o štabovima i kadrovima našeg Korpusa.

Novom reorganizacijom štab Korpusa je išao mnogo u širinu i ta reorganizacija traži, da se u radu angažuju novi ljudi. Mi smo pristupili reorganizaciji štaba onako, kako je to predviđeno Naredbom V.Š-a. Za zamjenika komandanta Korpusa došao je drug Čane²² Bjelajac, dosadanji komandant VII. divizije. On će rukovoditi Korpusnom vojnom oblasti, koja imade šest ostsjeka.²³ Do sada smo uspjeli da nađemo 4 druga koji će biti šefovi 4 ostsjeka, te bi nam prema tome falila dva druga i da budu svi ostsjeci popunjeni sa šefovima. Same ostsjeke trebati će popuniti sa izvjesnim brojem ljudi i tek onda će moći posao pravilno funkcionirati. U našem štabu inače imade uvijek nedostataka, tako da posao još nije organizovan onako kako bi trebao da bude. Naš operativni dio štaba trebat će pojačati, jer on ne zadovoljava u potpunosti. Nedo-

²¹ Reč je o Karlovačkoj brigadi 8. divizije NOVJ koja je formirana naredbom štaba 4. korpusa NOVJ od 27. februara 1944 (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 100).

²² Stanko Bjelajac

²³ Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 6. februara 1944. predviđeni su sledeći odseci: za mobilizaciju, za saobraćaj, sanitetski, za zaštitu naroda, oblasni vojni sud (vidi tom V, knj. 25, dok. br. 15).

staje nam još uvijek inf. oficir, tako, da se naš dosadani operativni oficir zanima i tim poslom, te time ne izvršava potpuno svoju glavnu dužnost, t.j. dužnost operativnog oficira ...

U štabu VII. divizije nastale su promjene u tome, što je za komandanta te divizije došao drug Mićun Pavlović, dosadani načelnik Štaba VIII. divizije, a drug Čane došao je u naš Štab. Mi mislimo, da će drug Pavlović zadovoljiti ako mu se pruži dobra pomoć i ako bi dobio dobrog načelnika štaba. Politički komesar te divizije drug Krunić iako mlad pokazuje dosta dobre rezultate. Ovih dana on je napravio jedan propust u vezi sa postupkom prema drugu Jandriću,²⁴ bivšem komesaru IV. brigade. Drugovi iz Štaba VII. divizije nepravilno su ocjenili rad druga Jandrića.

U Štabu VIII. divizije izvršene su također izvjesne promjene. Namjesto druga Mićuna²⁵ za načelnika štaba u toj diviziji došao je drug Joco Tarabić, dosadani komandant II. brigade, a na njegovo mjesto postavljen je drug Vidović Nikola, dosadani operativni oficir Štaba VIII. divizije. Napominjem, da se drugu Vidoviću nije išlo u brigadu i da je kod njega postojala tendencija da bi volio ostati u Štabu divizije. Namjesto njega u Štab divizije dolazi drug Sima Mikašinović, dosadani zamjenik komandanta II. brigade.

34. diviziju ovih dana preuzeo je novi komandant drug Martin Dasović. Inače svi članovi toga štaba u toj diviziji ostaju isti. Drug Knebl,²⁶ komesar te divizije, šalje nam dosta dobre izvještaje, kakav je inače njegov rad u samoj diviziji ne bih još mogao ocjeniti.

U Štabu Unskog operativnog sektora, t.j. kod Huske postavili smo za komesara druga Šukriju, on je vrlo mlad i treba mu pružiti dosta veliku pomoć, izgleda da se je snašao na radu i konačno shvatio svoju ulogu. U početku je pravio izvjesne grješke. Huška ga je zavelio i danas neće ništa da napravi prije nego bi se sporazumio sa Šukrijom. Da bi Šukriji pomogli u radu i u savlađivanju zadataka dali smo mu za pomoćnika druga Jandrića. Huška se složio sa time i sam uviđa potrebu za tom pomoći. Drug Jandrić je bio kod nas oko 10 dana i mi smo ga detaljno uputili u sve probleme na koje će tamo naići. On je sposoban i dobar mladić, koji može dobro da radi.

Formirali smo Karlovačku brigadu kojoj je za komandanta postavljen drug Molek,²⁷ a za komesara drug Erdeljac²⁸

²⁴ Dušan

²⁵ Pavlović Milan Mićun

²⁶ Franjo Knebl Franc

²⁷ Franjo

²⁸ Petar

Na tom terenu ostaje i odred u kome će ostati Saršon,⁹ a komesar drug Korićan Viktor. Istog će trebati smjeniti, jer neće moći zadovoljiti.

U štabovima odreda i Grupi odreda nema nikakvih promjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
V. Holjevac

M. P.

BR. 83

IZVEŠTAJ POLITODELA 4. NOU DIVIZIJE OD 29. FEBRU-
ARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM
RADU I BROJNOM STANJU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U
BRIGADAMA¹

Prepis poslan Oblasnom komitetu
KPJ za Bosansku Krajinu.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Politodel IV. divizije V. korpusa
šalje svoj prvi izveštaj.

I. Organizaciono stanje.

Partijska organizacija u IV. diviziji ima 81 part. ćeliju sa ukupnim brojem od 831 partijca i 148 kandidata (po spisku). Od toga broja u VI. brigadi part. organizacija ima 23 ćelije sa 247 partijaca i 30 kandidata. U VIII. brigadi part. organizacija ima 26 ćelija sa 226 partijaca i 40 kandidata. Part. organizacija XI. brigade ima 25 ćelija sa 287 partijaca i 63 kandidata. Pri štabu divizije ima 9 ćelija sa 66 članova i 14 kandidata.

«• Zdenko

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/64.

U I. art. divizionu su formirane 3 ćelije sa part. biroom. U ćeliji bolnice i intendature, radi lakšeg rada i raznovrsnosti zadataka koje treba da rešavaju pojedine jedinice intendature (vozarska četa, radionice itd.), i bolnice (osoblje i bolnička četa), formirani su ćelijski odeljci sa ćelijskim biroima.

Prema brojnom stanju brigada (VI — 1767, VIII — 1365, XI — 1705) broj partijskog članstva je premalen. To se nekoliko može objasniti velikim prilivom novog ljudstva, ali nije bilo ni dovoljno smelosti u primanju novih članova u Partiju. Osim toga, pre našeg dolaska part. organizacija VI. i VIII. brigade bila je jedno vreme prekinula sa primanjem novih članova u Partiju, rukovodeći se slabošću organizacije i potrebom njenog učvršćenja.

Po našem mišljenju to je bilo pogrešno, jer su te part. organizacije, plašeći se razvodnjavanja, zauzele sektaški stav i zatvorile vrata Partije borcima koji su bili zaslužni da budu primljeni.

Part. organizacije ne uočavaju sve probleme u svojim jedinicama, tako da ima važnih pitanja koja nisu uzimana u rešavanje, kao na pr. pitanje mobilizacije, politički rad na terenu, položaj drugarica u vojsci, pitanje ishrane itd. Ćelije ne reagiraju oštro na spoljne događaje, one ne rukovode potpuno. Tako je najčešće na sastancima, »redovnim« — kako ih oni zovu, dnevni red uvek sličan, sastavljen po jednom kalupu. Na njima se podnose opšti, neodređeni izveštaji; ne iznose se konkretni problemi, nedostaci u radu; i ne diskutuje se o načinu rešavanja tih problema; ne postavljaju se određeni zadaci. Rad na sektorima je postavljen po šablonu, u svim ćelijama i u svim brigadama rešavaju se slične stvari, one koje su, dugom praksom rada u vojsci, navikli da gledaju kao probleme, ne prilagođavajući svoj rad svakoj izmenjenoj situaciji. Za to ima karakterističan primer u XI. brigadi. Na jednom sastanku partijskih rukovodilaca u izveštajima je pitanje bratstva postavljeno kao značajan problem brigade, što nije tačno, dok, naprotiv, pitanje pokretnosti, kao najaktuelniji problem naročito te brigade, ni u jednom izveštaju nije spomenuto. Zbog ovakvog rada ćelija, sastanci su mrtvi, dugački, ali bez naročitog sadržaja. Ukoliko se uoči neki problem, ne ide se dalje od uočavanja i postavljanja, jer se on ne prodiskutuje i ne zaduže se partijci konkretnim zadacima u vezi s tim problemom. Na jednom sastanku komiteta je postavljen problem pokretnosti brigade. Jedan sekretar ćelije prenosi tu direktivu na svoju ćeliju i kaže: »Treba postaviti problem pokretnosti.« Desilo se da je u akciji na Banja Luku² iz VI. brigade dezerti-

¹ Vidi dok. br. 10, objašnjenje br. 2.

ralo oko 70 boraca. Ni jedna partijska ćelija nije reagirala na ovaj slučaj; nije se to postavljalo kao pitanje odgovornosti partije. Naprotiv, smatralo se da je pitanje dezerterstva blagovremeno postavljeno i zbog toga part. organizacije ne snose odgovornost za toliki broj dezerterstva. Općenito je vladalo jedno oportunističko shvaćanje koje su drugovi iz te brigade ovako formulisali: »U slučaju pokreta svi će šeširi ostati.« Partija se unapred pomirila s tim sumnjajući u svoju vlastitu snagu, ubijedena da će se stvari razvijati onako kako su pošle. Partija se ne zalaže aktivno u rešavanju problema, ona na njima ne mobilize svoje članove.

Navikli part. organizacije da rukovode životom svojih jedinica, učiti ih na konkretnim stvarima na koji način treba rješavati probleme — to je bio prvi zadatak koji smo mi postavili pred nas. U lome je mnogo doprineo Divizijski komitet, na kome su svi ovi nedostaci pretresani.

Ne bi se moglo reći da članovi partije ne osjećaju odgovornost pred svojom organizacijom. Ali oni su odgovornost shvatili prilično jednostrano. Ona se ogleda u njihovoj hrabrosti, tako da srazmjerno komunisti najviše ginu. Partijci paze na svoj lični život, na svoj nastup i odnos prema ljudima, oni su svjesni toga da treba čuvati ugled člana partije. U tome se vidi njihova odanost i ljubav prema Partiji. Ali rad partijaca, njihovo aktivno djelovanje u masi, odgovaranje na partijske zadatke — u tome ispunjavanju dužnosti komuniste kao rukovodioca masa, odgovornost nije na visini. To dolazi zbog mladosti i neiskustva, političkog i organizacionog, velike većine partijskog članstva. Recimo, na sastancima se ne daje kritički osvrt na izvještaje; oni se primaju bez diskusije.

U part. organizacijama vlada familijarnost; drugovi ne shvaćaju pravi smisao kritike i samokritike. U kritici ne gledaju sredstva za čišćenje i jačanje partije, ispravljanje i pravilno vaspitanje partijskih članova. Položaj i čin se prenosi u Partiju — komunisti respektuju komandira i ne smiju da ga kritikuju. Takav stav je u XI. brigadi doveo do neslaganja između političkih i vojnih rukovodioca — iz čega su drugovi izveli zaključak da se unapređenje oficira nezdravo odrazilo na naše vojne rukovodioce, a nijesu vidjeli da uzrok toj pojavi leži baš u familijarnosti koja vlada u organizacijama. Isto tako komunisti nijesu shvatili vaspitni karakter part. kazni. Jedan mladi partijac je odgovorio da on misli, da su part. kazne zato da drugovi ne bi mogli avanzovati u vojsci. Ova zebnja od kritike i part. kazni, a to je i zebnja od Partije uopće, i dovodi do neiskrenosti. Upravo zbog ovakvog stanja, među komunistima nema dovoljno topline i ljubavi.

Općenito su kadrovi mladi, bez dovoljno znanja i iskustva. Na podizanju kadrova pristupa se birokratski. Kad je u XI. brigadi postavljeno pitanje pokretnosti Brigade sa terena, kao pitanje pokretnosti partijaca na prvom mjestu, a ne boraca, vidjelo se da pojedini partijski rukovodioci nisu znali ko bi od partijaca krenuo, a ko ostao na terenu Kozare. To je dokaz da se partijci među sobom ne poznaju, da rukovodioci nemaju pregled svojih članova, bez čega n^{je} moguće voditi pravilnu politiku podizanja partijskog članstva, otklanjanje pojedinih nedostataka kod drugova itd. Zbog toga je naročito upadljiva razlika između starih i mladih partijaca, jer se ovim posljednjim ne posvećuje dovoljno pažnje — oni se manje više samostalno razvijaju. Ovo nedovoljno poznavanje i provjeravanje ljudi osobito je značajno u pitanju prijema novih članova u Partiju, kao i u radu sa kandidatima. Zbog toga ima slučajeva da su se u Partiju uvukli i bivši dezertteri (u XI. brigadi). Ima još jedna pojava koja nije karakteristična za sve organizacije — pojava da se u izdizanju pojedinih drugova na rukovodeća mjesta ne gleda na sve njihove dobre kvalitete, no često najviše na njihovo političko znanje ili pismenost. To je ranije bila opšta pojava u VIII. brigadi, no tamo je greška ispravljena. U najnovije vrijeme bilo je nekoliko slučajeva u XI. brigadi.

Partijsko članstvo ne vlada političkom linijom. Veliki broj part. rukovodioca, naročito nižih, ne može da diskutuje o političkim događajima. Zbog toga part. organizacije nisu u stanju da pomognu politički rad među borcima. No rad na političkoj aktivizaciji part. članstva i podizanju političkog znanja komunista nije bio dovoljan. Naprotiv, značaj političke izgradnje nije bio pravilno shvaćen i nije ozbiljno postavljan pred part. organizacijom. Tako se desilo da su se diskusije o političkoj situaciji svodile na prepričavanja radio-vijesti, nije se ulazilo u analizu političkih pitanja, najnoviji politički događaji u našoj zemlji nisu potpuno shvaćeni, tako da ni među borcima nisu dovoljno popularisani. Da bi oživio politički život partije, uvedene su političke diskusije na part. sastancima, i, po direktivama Divizijskog komiteta, pokrenuta je politička kampanja koja ima za cilj da produbi znanje komunista o najnovijim događajima i da ih navikne da reagiraju na nove političke momente. Kampanja je pokazala dobre rezultate: na part. sastancima se dublje ulazi u razmatranje političkih događaja, probudio se interes za čitanje i samoizgradnju, ali se u jednom još nije uspjelo — da komunisti nove političke događaje uzmu na diskusiju a da ne čekaju da im se na njih ukaže. U toku ovoga rada pojavilo se jedno pogrešno mišljenje: da postoje dve linije, jedna »za nas komuniste«, a druga

»za mase«. To je došlo otuda što neki drugovi nisu mogli da shvate suprotnosti u razvoju događaja (posmatrajući suprotnost SSSR — zapadne imperijalističke zemlje, nije im bilo shvatljivo da je savez između njih realan i čvrst.) Što se tiče ove greške neki su drugovi zastupali mišljenje da, s obzirom na političku nezrelost partijaca, komunistima ne bi trebalo realno prikazivati stvari. Mi smo smatrali da je ovo pogrešno. Što se tiče cirkulara CK o sektaškom stavu prema Saveznici³ — a tih je grešaka bilo — on se upravo sprovodi kroz organizacije i to ne u vidu direktiva, nego na taj način da komunisti sami osjete promjenu stava iz izlaganja samih rukovodilaca. O rezultatima još ne možemo govoriti.

Do našeg dolaska teorijski se ponešto radilo, ali to je bilo nesistematski. (Čitanje pojedinih glava Istorije, i dr.) Mi smo predložili Divizijskom komitetu plan od tri teme: Fašizam, O oslobodilačkom ratu, i Linija naše partije. Ovaj plan će koristiti i za političku izgradnju partijaca. On se već sprovodi u organizacijama i to sa dosta uspjeha. Na traženje Divizijskog komiteta sad se održava pri Štabu Divizije srednji partijski kurs za našu Diviziju na kome ima oko 40 učesnika.

II. Rad po sektorima.

1. *Politički sektor.* Pred sve partijske organizacije bilo je ozbiljno postavljeno pitanje mobilizacije, jer su brigade bile brojno male, a nalazile su se na terenu koji nije iscrpljen ljudstvom.⁴ Taj problem je danas u glavnom riješen, brigade su donekle popunjene, ali još uvijek mogu da prime novo ljudstvo, tako da je mobilizacija još u toku. U tom poslu učinjeno je nekoliko političkih grešaka. Najveća greška, koja se desila u svim brigadama, bila je nepravilno vršenje mobilizacije nasilnim mjerama, »lovom na ljude«. Nije se išlo za tim da se jedan teren politički pridobije, pa da se tek onda pristupi pozivima za stupanje u vojsku. Ovakav pogrešni postupak osobito se rđavo odrazio u muslimanskim selima. Jednim dijelom ovakav način mobilizacije bio je uzrok za masovna dezerterstva novopridošlih boraca.

Danas je Divizija vezana za teren, a obzirom na veliki postotak novomobilisanih ljudi iz ovih krajeva, jedan od naj-

» Vidi Arhiv IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/16.

¹ Brigade 4. divizije dejstvovala su tada na terenu Bosanske krajine. (Sesta i 8. brigada zatvarale su pravce Banja Luka — Sanski Most i Prijedor — Sanski Most i otežavale saobraćaj na komunikacijama Banja Luka — Prijedor — Bosanska Krupa — Bihać, dok je 11. brigada bila na Kozari. Opširnije o dejstvima i rasporedu jedinica 4. divizije u tom periodu vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 1, 61 i 79.

važnijih problema za sve part. organizacije jest pokretanje brigade sa ovog terena. Za VIII. brigadu ne postoji ozbiljnih prepreka za uspješno rešenje ovog problema ali u VI. i XI. brigadi se taj problem postavlja kao najaktuelniji. Naročito u XI. brigadi, u koju je poslije IV. ofenzive došao veliki broj boraca iz ostalih brigada, dijelom i dezertera koji su blagonaklono primani, i gdje je taj problem pooštren vezanošću boraca za Kozaru. Najveća teškoća leži u tome da ni čitavo part. članstvo nije prečistilo s tim pitanjem. Tako se u XI. brigadi moralo pristupiti smenjivanju politkoma brigade i zamjenika komandanta brigade baš u vezi s tim.

Drugarice u brigadama se nalaze u potčinjenom položaju, na njih se gleda kao na žene koje nisu u stanju da doprinesu neku korist, kao nepotreban teret. Tako se dešava da se drugarice upotrebljavaju za »sporedne ženske poslove« — pranje veša, kuvanje itd., da su drugarice po pravilu najlošije obučene, malo se pazi da se fizički ne preopterećavaju itd. Takav postupak dolazi od rukovodioca i on se prenio na borce, bez obzira da li se radi o sanitetkama, ili drugaricama-borcima. Ni part. organizacije nisu pristupale ovom pitanju sa više političke perspektive i tek je na zadnjem sastanku Divizijskog komiteta ovo pitanje postavljeno. Ovakav odnos part. organizacija po pitanju ravnopravnog učešća žena u našim jedinicama učinio je da se kod boraca, a i kod samih drugarica, formira pogrešno mišljenje o ženama uopšte. To je naše drugarice u vojsci pasiviziralo, tako da one ne učestvuju u političkom životu ni onoliko koliko borci i zato je, konačno, i srazmerno vrlo malen procenat drugarica u partiji.

Jedan od važnih političkih problema to je odnos naših drugova prema sve većem prilivu domobrana u naše jedinice. U glavnom, ovo pitanje je pravilno shvaćeno i preneseno na borce, tako da u nekim brigadama ima domobrana koji su postali rukovodioci (referent saniteta, desetar, komandir itd.).

Politički rad sa borcima. Borci nisu dovoljno upoznati sa svim političkim događajima, naročito posljednjim u našoj zemlji, niti imaju pravilno mišljenje o svim političkim pitanjima. Kod nekih rukovodilaca postoji mišljenje da uzrok za ovo leži u nezainteresovanosti boraca za politička pitanja. Međutim, kod boraca postoji interes, ali ga niži politički rukovodioci nisu u stanju da probude, jer sami nemaju dovoljno političkog znanja, ni dovoljno pomoći od viših rukovodilaca. Kod viših rukovodilaca primjećuje se težnja da se više bave štabskim stvarima, a naročito intendanturom i sanitetom, jer se to smatra njihovim »sektorom«, a premalo pažnje poklanja ju političkom vaspitanju nižih rukovodilaca i boraca. Baš u vezi sa ovakvim stanjem, po svim brigadama jednoobrazno

se sprovodi politička kampanja, pri čemu se naročito pazi na to da se nizom pripremni konferencija politički komesari osposobe za rukovođenje ovom kampanjom.

Politički rad na terenu. Još prije našeg dolaska prenesena je direktiva da se ukine sektor rada na terenu kao poseban sektor. Ali je ta direktiva kruto shvaćena, jer otada stvarno niko nije odgovarao za taj rad. Gotovo ni na jednom part. sastanku nije se izvještavalo o radu na terenu, i stvarno se radilo malo i neorganizovano. Sada za politički rad na terenu odgovaraju politički komesari uz pomoć čitave part. organizacije, i taj rad je u nekoliko oživio, naročito u VIII. brigadi.

2. *Kulturni rad.* U pogledu kulturnog rada postoji velika razlika između pojedinih brigada. VIII. brigada ima najrazvijeniji kulturni rad, dok VI., a naročito XI. brigada daleko zaostaje. Istina, u VIII. brigadi ima najviše gradskog elementa, ali glavni razlog ne leži u tome. Mišljenje komesara i zamjenika VI. brigade da nema uslova za kulturni rad u njihovoj brigadi, ili da je potrebno da nekoliko intelektualaca dođe sa strane koji će pokrenuti taj rad, a takvo je mišljenje karakteristično za jedan dio rukovodilaca u VI. i XI. brigadi, glavna je smetnja pravilnom odvijanju kulturno-prpsvjetnog rada, koji dobija u toliko veći značaj prilikom novih boraca od kojih je veći dio nepismen. Osim toga, kod nekih drugova postoji težnja da se kulturni rad podigne na naročitu umjetničku visinu, ili da bude u kulturnom radu zastupljena, recimo, sekcija naučnih predavanja, ne vodeći računa o tome da se kulturni rad omasovi učešćem što većeg broja boraca i to prilagođavanjem organizacionih formi toga rada stupnju na kojemu se nalaze borci.

3. *Vojni rad.* Neosporno je da su borci i rukovodioci neobično borbeni i hrabri. No kod nekih nižih rukovodilaca nema dovoljno odlučnosti i sigurnosti u vođenju jedinica, što uglavnom dolazi zbog pomanjkanja vojničkog znanja. Disciplina, kao problem o kome se stalno govori, nije na odgovarajućoj visini, jer, naročito desetari i vodnici, a često ni viši vojni rukovodioci, ne uživaju puni autoritet kod boraca. Borci u njima ne vide prave rukovodioce, koji, počevši od formalnog komandovanja pa do rukovođenja svojim jedinicama u borbi, odaju sliku vojničke čvrstine, znanja i sigurnosti. Baš u vezi s tim u najnovije vrijeme štabovi brigada donijeli su plan teorijske izgradnje rukovodilaca i boraca. Isto tako održano je niz konferencija štabova bataljona, komandi četa, desetara i vodnika iz čitave brigade na kojima su postavljena sva ova aktuelna pitanja. Ovakav tip konferencija redovno se održava i po bataljonima. Za pokretanje ovog rada mnogo je dopri-

njeo svojim obilaskom dosadašnji zamjenik komandanta divizije drug Voja Todorović.

4. *SKOJ*. Skojevska organizacija u diviziji broji oko 850 članova, broj približno jednak broju članova partije, a u XI. brigadi čak i manji. Između partije i Skoja nema dovoljno saradnje. Istina, partija je u posljednje vrijeme poklonila veću pažnju Skoju, iako ni sami partijci ne poznaju dovoljno organizacioni rad Skoja. S druge strane, Skoj teži da se pretvori u jednu strogo centralističku organizaciju odvoenu od partije. Na pr.: Sekretar bataljonskog komiteta Skoja ne prenosi direktive, koje je dobio od brigadnog komiteta Skoja, i na bat. komitet partije da bi se i partija upoznala sa planom skojevskog rada i da bi ga mogla nadopuniti i pomoći. Posljedica te nesaradnje jeste da u jednoj istoj jedinici Skoj rešava svoje posebne »omladinske« probleme, a partija rešava druge probleme. Skoj nije shvatio da on treba najaktivnije da pomogne partiju u rješavanju aktuelnih problema. I posljednje pripreme omladine za Drugi kongres, SKOJ je proveo u tom »posebnom omladinskom duhu«, umjesto da u znaku pripreme za Drugi kongres mobiliše svu omladinu na savlađivanje problema u brigadama. U ostvarenju rukovodeće uloge SKOJ-evskoj organizaciji u mnogome smetaju česte promjene u rukovodstvima, tako da je teško održavati povezanost u radu. Politički i teorijski nivo SKOJ-evaca je nizak, no taj rad je pokrenut po planu P.K. SKOJ-a za B. i H. Taj plan je dosta težak i rad se sporo odvija.

III. Općenito o diviziji.

Iako divizija u posljednje vrijeme nije imala pokreta, na osnovu sitnih svakodnevnih akcija, kao i akcija na Banja Luku, može se zaključiti da ona predstavlja udarnu vojničku snagu. Šesta brigada u akciji na Banja Luku pokazala se sposobna da vodi složenije vojničke akcije, napade na veće garnizone. Ova brigada je vojnički najbolja jedinica u diviziji. Sa manjim osipanjem bila je sposobna da se pokrene sa domaćeg terena. Štab brigade je udaran i konstruktivan u radu, a naročito komandant brigade Uroš Bogunović. Zamjenik komandanta Mićo Kulundžija preratsao je svoju funkciju i već sada je sposoban za komandanta brigade.

Osma brigada, sve dok nije promjenjen štab brigade, iako je imala solidan vojnički i politički kadar u brigadi, nije zadovoljavala, ali promjenom i dolaskom za komandanta druga Milančića,⁵ koji je neobično udaran, iako nema dovoljno

⁵ Miljević

znanja, brigada se korijenito popravila. Brigada je sposobna za pokret i van terena Bos. Krajine.

Jedanaesta brigada, kao najmlađa, osjetno je napredovala, što se u prvom redu ima zahvaliti bivšem komandantu brigade Milošu Šiljegoviću. Brigada je sastavljena iz borbenog kozarskog elementa, i u akciji na Bos. Gradišku vrlo se dobro držala. No za sada brigada ne bi bila sposobna za pokret. Poslije izmjena u štabu postoje uslovi da se jednim sistematskim radom i problem pokretnosti, kao najvažniji problem te brigade, likvidira. Komandant Žarko Zgonjanin ima iskustva i autoriteta, ali nije imao prilike da se pokaže kao vojnik. Zamjenik komandanta, narodni heroj Mikan Marjanović ima divnih osobina i kao vojnik i kao komunista, iako je još vrlo mlad. Načelnik štaba Ljuban Crnobrnja nepokretan, bez autoriteta i vojničkog znanja, i sam po malo priželjkuje da ostane na Kozari — ne odgovara za taj štab.

Organizacija intendanture po brigadama u priličnoj mjeri radi bez kontrole štabova. Partija se malo interesuje ekonomskim pitanjima. Kod intendantskih organa ima prilično krutosti u radu i vjerovatno je da se u pokretu ne bi dovoljno snašli.

Sanitet divizije aktivno se zalaže za stručnu izobrazbu bolničkog osoblja i u tome se dosta učinilo. Jedan od najvažnijih problema saniteta — to je vojno-politička izgradnja i podizanje autoriteta sanitetskog osoblja, koje je u glavnom sastavljeno od mladih drugarica koje još nisu stekle potrebnu sigurnost kao rukovodioci, a štabovi ne pokazuju mnogo volje da im u tome pomognu.

29. II. 1944

- 1) Dušan Dozet**
- 2) Živan Dimitrijević**
- 3) Anđelko Veljić**
- 4) Veljko Miladinović**
- 5) Jelena Vujović**

IZVEŠTAJ POLITODELA 1. PROLETERSKE BRIGADE 1.
PROLETERSKE DIVIZIJE OD 29. FEBRUARA 1944. CEN-
TRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM STANJU U VRE-
ME ZIMSKIH OPERACIJA¹

POLITODEL
PRVE PROLETERSKE BRIGADE

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

U vrijeme decembarskih izmjena u Štabu I brigade i Politodjelu, I brigada kao cjelina bila je sposobna za izvršenje svih zadataka. To je potvrđeno na početku VI neprijateljske ofanzive, u borbama oko Šujice i Kupresa.² Pod vrlo teškim uslovima za borbu i lošim materijalnim okolnostima, svijest, disciplina i borbenost boraca ostali su na zavidnoj visini. Za to uglavnom ima da se zahvali aktivnom zalaganju vojnih i političkih rukovodilaca, čvrstom i odlučnom stavu štabova i snalažljivosti i zrelosti štaba brigade. Znatan uticaj na podizanje morala i jačanje borbenog duha imao je u to vrijeme i poziv na korpusno takmičenje. Taj poziv pao je u vrijeme proslave dvogodišnjice osnivanja Prve proleTERSKE, što je takođe imalo pozitivnog odraza na borce.

Ta sposobnost brigade nije u toku daljih borbi oslabila. Naprotiv, ojačala je, što se pokazalo u borbama na Travniku i Pugarju. Na sektoru Karaula — Ugar, u borbama sa dijelovima I gorske divizije, pokazali su borci Prve brigade masovni heroizam, a sva rukovodstva sposobnost da vode jedinice u svim situacijama. Zahvaljujući toj sposobnosti i riješenosti. Prva brigada omogućila je prikupljanje i izvlačenje iz neprijateljskog okruženja i ostalim jedinicama, naročito dijelovima XI divizije.³

4

U vrijeme dolaska druga Mirka⁵ za zamjenika politkoma, dotadnji partijski rukovodilac nije imao potpun uvid u rad

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/65.

* Te borbe su vođene 1—19. decembra 1943 (opširnije vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 107, knj. 21, dok. br. 11, 115 i 120).

³ Odnosi se na borbe protiv delova nemačke 1. brdske divizije u januaru 1944 (vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 15).

¹ i ¹¹ Redakcija je izostavila tekst koji se odnosi na personalne podatke.

⁵ Jovanović

partijske organizacije brigade. Angažovanjem druga Mirka ubrzo su otkriveni svi nedostaci u radu organizacije.

Gubitak velikog broja partijaca (bilo da su poginuli ili upućeni na druge dužnosti) prouzrokovao je brojno opadanje pojedinih organizacija u brigadi. To brojno smanjenje partijskih organizacija bilo je uslovljeno još i sektaškim odnosima prema nizu starih boraca, koji su stajali izvan partije. Ovaj pak sektaški odnos došao je uslijed nesnalažljivosti i krutosti mladih partijskih rukovodilaca, koji nisu bili dovoljno smjeli da priđu novim ljudima i uklupe ih u rad partije. Kao prvi zadatak bilo je proširenje partijskih organizacija. Da bi se to postiglo, trebalo je likvidirati sektaški stav pojedinih organizacija i rukovodilaca i naučiti partijske organizacije da njihova briga o kadrovima bude stalna.

Ispostavilo se da štabske partijske ćelije nisu bile dovoljno aktivne. Pošlo se putem njihovog daljeg aktiviziranja. Isto tako, učinjen je korak za uspostavljanje harmoničnosti u radu između štabskih ćelija i štabova bataljona, u pogledu njihovih radnih kompetencija.

Jedinice su slabo praktikovale postavljanje političke linije na svojim sastancima, te se i ovo istaklo kao zadatak. Dade su direktive i pružena je potrebna pomoć.

Plan teorijskog rada u partijskog organizaciji bio je pravilan i dobro postavljen. No, on se nije dovoljno pravilno i jednoobrazno sprovodio, ramao je. To je bilo uglavnom uslijed mladosti partijskih rukovodilaca. Bila je potrebna intenzivna pomoć u tom poslu.

Rad na terenu, povezivanje sa terenskim partijskim organizacijama, jedna je od najslabijih tačaka u radu partijske organizacije. Na tome polju malo se radilo, što je i naš glavni propust.

No i pored nedostataka koje smo istakli, partijska organizacija u Prvoj brigadi u cjelini je uspjevala da ide u korak za događajima i obezbijedi rukovođenje čitavim životom i radom brigade, kao i da blagovremeno uoči sve ozbiljnije probleme i zadatke. To se pokazuje u početku VI ofanzive. Sa malim izuzecima, bataljoni su izvršavali sve zadatke koji su im dodjeljivani. Čvrstina i umješnost kako štaba brigade i štabova bataljona, tako i svih boraca, došli su do potpunog izraza.

Novi zamjenik politkoma, drug Mirko, nastojao je da se prvo uoče a zatim otklone svi gornji nedostaci. U vezi sa ovim izvršene su izmjene u rukovodstvima nekih bataljonskih partijskih organizacija. Svojim punim zalaganjem, spretnošću i snalažljivošću drug Mirko je uspio da potpuno obuhvati čitavu partijsku organizaciju u brigadi. Najveći dio gornjih

nedostataka, koji su kočili njen pravilan razvoj, dosada je otklonjen.

a) Partija je uglavnom organizaciono obuhvatila sve one koji su za to imali uslova. Sektaštvo i uskogrudost uglavnom, su likvidirani. Posvećena je veća pažnja partijskim kadrovima, njihovom provjeravanju i pomoći. Treba napomenuti da je posljednjih dana partijska organizacija proširena velikim brojem članova (preko 50) koji su bili u prekomorskoj brigadi⁶ Partijskim organizacijama po jedinicama date su direktive da ove članove svakodnevno promatraju i provjeravaju na konkretnim zadacima, pružajući im ujedno pomoć. Kao zadatak postavljena je takode i briga za podizanje i uvlačenje u partiju novih ljudi, isprobanih u borbi i svakidanjem životu brigade.

b) Štabske ćelije su u velikoj mjeri aktivizirane. Pitanje kompetencije u radu i odnosa u štabovima takode je uglavnom riješeno. Kao zadatak postavlja se dalja aktivizacija ovih ćelija.

c) Takođe je pred partijsku organizaciju postavljeno da pojača osjećanje lične odgovornosti kod svih ćelija i partijaca. Dalje, da uvede u praksu razmatranje političke linije. Ovo razmatranje treba vezati za konkretne događaje, kao i za pitanja na terenu. Zatim, da se partijska organizacija aktivizira u povezivanju sa partijom i masovnim organizacijama na terenu. Isto tako da se pojača rad po sektorima i da se sprovede provjeravanje ovoga rada.

d) Teorijski rad u partijskoj organizaciji potpuno je oživeo. Taj rad je danas po svim jedinicama vrlo aktivan, stalan i planski. Ovakom postavljanju teorijskog rada pomoglo je to, što je velik broj bataljonskih partijskih rukovodilaca prošao kroz partijske kurseve i donio otuda bogato iskustvo. Pred partijske organizacije postavljeno je da produže i očuvaju ovaj tempo. U cilju bržeg teorijskog izdizanja kadrova pri Prvoj brigadi organizovan je partijsko-politički kurs prema planu koji je Divizijski komitet dobio od C.K. Ovaj kurs trebalo je da se održi u okviru divizije. Međutim, specijalne okolnosti to nisu dozvolile. Kurs je obuhvatio 25 partijaca, uglavnom četnih partijskih i političkih rukovodilaca. Kursem rukovodi drug Jovan Božović. Predavači su, sem njega, drugovi Mirko Jovanović, Dušan Korać, Slavko Božović, Vlado Šćekić i drugarica Lula.⁷ Dosada je prorađeno 7 tema. Prema našem mišljenju kurs je dosada dao dobre rezultate.

⁶ Reč je o 1. prekomorskoj brigadi, koja je rasformirana u januaru 1944. u Drvaru a njeni borci raspoređeni po jedinicama 1. proletarskog koipusa (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 33; tom Vili, knj. 1, dok. br. 156).

⁷ Mileva Planojević

Vojničko rukovodstvo, kako u brigadi tako i u bataljonima, uglavnom je ostvareno. Na vojničkom uzdizanju radi se kako teorijski tako i praktično. No, rad se još ne odvija sistematski i po jedinstvenom planu u čitavoj brigadi, uporedo sa ostalim sektorima. Zapaža se nejednolikost: rad oživi samo pod povoljnijim okolnostima. Razlog tome leži u nedostatku materijala i u nedovoljnoj kontroli i pomoći od strane vojnog dijela štaba brigade, tako da se plan odvija više na samoinicijativu pojedinih rukovodilaca u bataljonima. Preduzete su mjere za aktivizaciju vojničkog dijela štaba brigade kao i za izradu novog jedinstvenog plana. Tražena je takođe pomoć od štaba divizije i korpusa u pogledu materijala.

Stari plan političkog rada uglavnom je ispunjen. Ovo, kao i dolazak za političke komesare bataljona mlađih, još nedovoljno iskusnih ljudi, bilo je uslovilo izvjestan zastoj u radu po ovom sektoru. Taj zastoj dolazio je do izražaja naročito u težim radnim uslovima, jer novi rukovodioci u takvim prilikama nisu mogli da se snađu u dovoljnoj mjeri. Politički komesar brigade, usled nedovoljne aktivnosti, nije odmah zapazio ovaj nedostatak te nisu u pravi čas preduzete mjere za njegovo otklanjanje. Na naše zauzimanje, ovo pitanje je postavljeno na dnevni red. Izrađen je plan o daljem političkom radu, koji je obuhvatio sva aktuelna politička pitanja i tako uspio da pokrene sve rukovodioce po bataljonima i da zainteresuje sve borce. Politički rad proširen je dalje pomoćnim materijalom i obradom svih aktuelnih momenata. Politička situacija redovno se proučava. U posljednje vrijeme politički rad u brigadi je vrlo intenzivan i ravnomjeran.

Naglasili smo ranije da se partijska organizacija brigade nije dovoljno angažovala u povezivanju sa partijom na terenu. Ovo se odrazilo i na političkom radu sa narodom. Mada je rad kvantitativno vrlo obiman i stalan, on nije dao željene rezultate. Nepoznavanje prilika na terenu onemogućilo je političkim rukovodiocima da pruže pomoć terenskim organizacijama i narodnoj vlasti u rešavanju konkretnih pitanja, već se rad uglavnom sveo na političko-obavještajne konferencije sa narodom. Iz ovog nepoznavanja prilika proizišla je još jedna greška: dešavalo se da se pojedini intendantsi ne savjetuju sa komandama mjesta i narodno-oslobodilačkim vlastima. U tom pravcu, kao i pravcu šire popularizacije narodne vlasti, preduzeti su koraci preko partijske organizacije, tako da je grešaka ove vrste sve manje.

Treba takođe napomenuti da je bilo sektaškog odnosa prema našim saveznicima Engleskoj i Americi. Po ovakvom

stavu oštro je udarano. Vjerujemo da će poslije zadnje direktive C.K.⁸ i taj problem biti uglavnom likvidiran.

Za kulturni život u brigadi može se reći da je bio na dostojnoj visini. On se odvijao stalno. Ipak, nisu korišćene sve forme rada, tako da je nedostajalo raznolikosti. U posljednje vrijeme učinjeni su krupni koraci. Pored predavanja, rada sa horovima, usmenih novina i pripremanja samostalnih programa po bataljonima, naročito je oživjela bataljonska štampa. Po našem mišljenju ta štampa još nije postala potpuni odraz, presjek života u bataljonu. Bilo je prilično lutanja, kako u odabiranju tako i u sređivanju materijala. Pomoć i sugestije učinjene u tom pravcu dale su već pozitivne rezultate. Dalje, postepeno se uvode u praksu književne, vaspitno-zabavne i vesele večeri, koje su kao forma rada povoljne u sadašnjim stambenim uslovima, po manjim jedinicama. U pripremanju programa za priredbe nedostaje još jednoobraznog plana za čitavu brigadu, pa su i u tom pogledu preduzete potrebne mjere.

Skojevska organizacija organizaciono je prilično učvršćena, čemu je u mnogome doprinijela puna pomoć partijske organizacije. No, uslijed toga što rukovodstva po jedinicama nisu uspjela da se u dovoljnoj mjeri osamostale, rad po pojedinim sektorima još se neravnomjerno razvija. Ta neravnomjernost naročito dolazi do izraza u odnosu između praktičnog i teorijskog rada. Težište se prebacuje sa jednog sektora na drugi.

Učinjeno je sve da se otklone ovi osnovni nedostaci: da se postigne osamostaljenje rukovodstva i ravnomjernost između praktičnog i teoretskog rada.

I pored pomenutih nedostataka, može se reći da su polet i borbenost skojevske omladine na zavidnoj visini, što dolazi do izraza u učešću koje ova organizacija uzima u korpusnom takmičenju. Ujedno, SKOJ pomaže partiji u rješavanju svih problema i u radu po svim sektorima, a ujedno sve više postaje škola kadrova za partiju.

U vezi sa popunom brigade izvršene su prethodne pripreme u partijskoj i skojevskoj organizaciji. Pred partiju se u vezi sa ovom popunom postavio niz zadataka:

Da nove borce upozna sa tradicijama i zadacima Prve proleterske, da ih upozna sa ciljevima i zadacima naše borbe i naših tekovina, da provede provjeravanje i kontrolu partijaca, kao i da nastoji na bržem uvlačenju u rad po svim sektorima svih novih boraca i omogući im što brže i svestranije iz-

⁸ Vidi Arhiv IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/16.

dizanje. Nova popuna sastavljena je uglavnom od bivših boraca i simpatizera NO borbe. Ona je najvećim dijelom raspoređena u I i II crnogorski bataljon. Manji broj poslat je u ostale bataljone.

Ovi borci vrlo brzo su se snašli i ušli u život brigade. Oni već učestvuju u radu i pružaju pomoć po svim sektorima, što je brigadu učinilo življom i poletnijom.

Posebnu pažnju zaslužuje bataljon »Garibaldi«.⁹ Ovaj bataljon po njegovom ulasku u brigadu trebalo je organizaciono učvrstiti i na taj način osposobiti ga da uđe u sklop brigade. Uslijed apriori-sektaškog stava prema njemu, štab Prve brigade nije mu u početku posvetio dovoljnu pažnju. Bataljon je bio skoro sasvim prepušten samom sebi. Kasnije, u tome pogledu preduzete su potrebne mjere:

- a) čišćenje redova od neprijateljskih, profašističkih elemenata,
- b) slanje partijskih kadrova u bataljon,
- c) izmjene u komandnom kadru i
- d) formiranje partijske organizacije i postavljanje pred nju konkretnih zadataka.

Dosada je urađeno slijedeće. Formirane su partijske ćelije, štabska i bataljonska. Po svim četama stvoreni su aktivni, čije su prvobitno jezgro bili dodijeljeni kadrovi. Izmijenjeno je rukovodstvo po četama i u štabu bataljona. Otstranjen je izvjestan broj oficira čiji je rad bio štetan po interese bataljona. Organizovan je vojno-politički i kulturni rad, koji je obuhvatio velik broj boraca i rukovodilaca Italijana. Taj rad daje dosta dobre rezultate, naročito na propagandnom polju. Bataljon se jače povezao sa našim bataljonima. U izvjesnim zadacima već se može računati na njega kao samostalnu jedinicu. Postepeno niču kadrovi koji naročito dolaze do izraza u četnim aktivima i na koje se u radu može osloniti. Uglavnom osjeća se rad partijske organizacije. Ovdje naročito treba podvući nesebično zalaganje i požrtvovanost druga Jovana Vujoševića-LoLe, politkoma bataljona, koji se stalno i svestrano zalaze za podizanje ovog bataljona.

Postoji, međutim, niz smetnji koje ne dozvoljavaju da se bataljon brže razvija. To su:

Konvencionalni, podčinjen odnos boraca, naročito karabinijera prema oficirima, nedovoljno snalaženje naših instruktora, koje najvećim dijelom dolazi usled nepoznavanja jezika, nedostatak materijala na italijanskom jeziku. Isto tako bio je važan i problem ishrane, koji je uslovljavao dosta loš

• O formiranju toga bataljona vidi tom II, knj. 11, dok. br. 11, napomena br. 4.

odnos prema narodu. Po ovom pitanju preduzimane su potrebne mjere, koje su dale dosta vidne rezultate. Treba takođe naglasiti da kod njih još postoji velika želja za povratak u Italiju. Te želje oni se vrlo teško oslobađaju.

Ipak, najveći broj boraca već shvata prilike pod kojima se razvija naša borba. Upoznati su sa stavom i namjerama jugoslovenske izbjegličke vlade, pa jedan veliki broj boraca cijeni i shvata po tome položaj i cilj Badoljove vlade u Italiji.

Prema svemu što je naprijed izneseno, može se konstatovati da je stanje u brigadi danas uglavnom zadovoljavajuće. Brigada je u mogućnosti da odgovori svim zadacima koji se pred nju postave. Vjerujemo da će promjene u vojnom rukovodstvu u brigadi povoljno uticati na daljnji razvoj brigade, naročito u vojničkom pogledu.

U ovakvoj situaciji brigade Politodjel kao cjelina našao je svoje pravo mjesto. U periodu o kome je riječ ostvarili smo punu saradnju naročito sa političkim dijelom štaba. Iznalazili smo probleme, ukazivali na njih i doprinosili njihovom pravilnom rješavanju. Svoju pomoć pružali smo neposredno u jedinicama, po svim sektorima. Nedostatak u našem radu bio je nepovezivanje sa partijskim organizacijama na terenu, mada smo, i pored razbacanosti brigade, za to imali izvjesnih uslova. Ovaj nedostatak moraćemo što skorije otkloniti, kako bi naša pomoć partijskoj organizaciji bila što šira i efikasnija. Među nama, pak, za sve vrijeme zajedničkog rada ostvarivana je potpuna saradnja, kao i saglasnost po svim pitanjima.

(Napominjemo da je izradi nacrtu za ovaj izvještaj prisustvovao i drug Slavko Božović,¹⁰ koji se složio po svim stavovima izvještaja. Međutim, drug Slavko je u međuvremenu otišao, te tako nije izvještaj potpisao.)

29 februara 1944.

Članovi Politodjela:

J o v a n Božović
Mileva Planojević

¹⁰ Treći član politodjela, zadužen za rad s omladinom.

BR. 85

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. ČEHO-SLOVACKE BRIGADE »JAN ŽIŠKA« OD 29. FEBRUARA 1944. ŠTABU 6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM STANJU POSLE FORMIRANJA BRIGADE¹

I. CS. BRIGADA N.O.V.H.
JANA ŽIŠKI Z TROČNOVA
Čis.² služ.
Dne. 29. II. 1944.

Podnašanje izvještaja o radu
i stanju partijskih organizacija u ovoj brigadi.

ŠTABU VI KORPUSA NOV I POJ

Negdje

1.) *Politička situacija:* Politička svijest drugova ove brigade je na srednjoj visini. Drugovi su upoznati o ciljevima narodno-oslobodilačke borbe. Isto tako drugovi su upoznati o zasjedanju Avnoja te o Nacionalnom komitetu da je to privremena vlada i da je to historijski značaj. Skoro svi drugovi su upoznati sa Moskovskom konferencijom kao i o sastanku u Teheranu i o njihovim značajima. Pošto smo imali veliki pokret³ nismo mogli točno da proučimo sve direktive koje ste nam izdali, stoga ćemo nastojati da to u najkraće vrijeme pro-radimo. Kako smo formirali Cehoslovačku brigadu, glavni problem nam je da drugovima objasnimo pravilno zašto smo bili pomješani sa Srbima i Hrvatima, da smo se uz njih samo očeličili, isto tako izgradili sav svoj vojno-politički kadar.⁴ Drugove mnogo interesuje o novoj formiranoj brigadi, stoga im moramo točno da objasnimo kako ćemo da popunimo potpuno našu brigadu. Isto tako drugovima smo rastumačili od kolikog je to značaja što smo uspjeli formi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3-1/15, k. 899A.

² čislo — broj

³ i ' Odnosi se na odlazak te brigade iz Slavon'je, preko Save, u Baniju, radi prebacivanja ratnog materijala, i na njen povratak (vidi tom V, knj. 23. dok. br. 51 i knj. 24. dok. br. 35, 37 i 50).

⁴ Dok nije formirana brigada »Jan Žiška« (28. oktobra 1943) borci češke i slovačke nacionalnosti nalazili su se u sastavu 12. NOU brigade (vidi tom V, knj. 20, dok. br. 165, tom IX, knj. 4, dok. br. 112).

rati čisto čehoslovačku brigadu. Drugovima smo govorili da što više pišu kući svojim roditeljima i ostalim drugovima kako imaju sada u svojoj brigadi sve na čehoslovačkom jeziku, tako da bi njihovi roditelji vidjeli da su oni od nekakovog značaja u brigadi, da stvarno uče o svom budućem životu.

2.) *Organizaciono stanje*: Brojno stanje u brigadi jest 256 drugova, od toga ima 70 članova K.P. a SKOJ-evaca 71. Partijska rukovodstva su sva potpuna. Isto tako komesari i delegati, jedino nemamo sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a. U bataljonima sekretare bataljonskih komiteta SKOJ-a [imamo, samo] u II. bataljonu nemamo ali imamo jednoga predviđenoga koji će za kratko vrijeme moći preuzeti tu dužnost. Isto tako za brigadnog sekretara komiteta SKOJ-a imademo jednoga ali još se nije vratio iz 18. brigade. U 18. brigadi ima više naših kursista, stoga vas molimo da nam ih što prije pošaljete pošto su nam vrlo potrebni. Materijal u ćelijama prorađiva se o najnovijim događajima kod nas i u svijetu. Proradili smo historiju,⁵ glavu I, i Razvitak društva. Za sada moramo najviše da radimo na mobilizaciji Čeha i to da ih dobijemo na dobrovoljni način. Borcima je to objasnito. Članove smo zadužili po sektorima rada, najprije smo zadužili bataljonski biro i onda ostalo prenesli po drugim ćelijama. Štabovi bataljona se potpuno slažu, između njih nema nikakvih nesuglasica kao što je to bilo prije. Drug komesar što se prije nije slagao u III. bataljonu danas je potpuno ispravno shvatio svoju dužnost i više se takovih stvari ne događa. Komesar brigade⁶ svoju dužnost vrši ispravno i daje sve od sebe s nama svima skupa da ovu brigadu ostvarimo. Isto tako ostali članovi štaba brigade smatraju da moraju dati sve od sebe da se to što prije ostvari. Članovi štaba brigade isto su zaduženi po sektorima rada.

3.) *Kulturno-prosvjetni rad*: Kako smo se odjelili kao sama naša brigada mnogo je bolji nego do sada. Drugovi uče nove narodne pjesme, isto tako ih i pjevaju, u bataljonima su osnovani pjevački horovi, koji su davali jednu priredbu u selu Katincima gdje ih je narod rado slušao kako su lijepo pjevali. Isto tako je komesar II. bataljona održao miting narodu o našoj brigadi da ona nije takova kako se za nju govorilo, tako da su poslije govora komesara klicali »da živi čehoslovačka brigada«. Sa time smo im dokazali da isto možemo kao što i sve druge brigade. Kulturno-prosvjetni odbori isto su osnovani, koji se brinu o pisanju članaka i da se uči razne komade (igrokaze).

⁵ Odnosi se na Istoriju SKP(b).

⁶ Josip Vojaček Taras

4.) *SKOJ*: Skoj u našoj brigadi dosta je slab, ali kako smo izvršili zadatak koji se pred nas postavio, drugovi su shvatili da je to od velikog značaja što oni mogu povjeriti našoj brigadi toliki silni materijal i oni su bili izdržljivi makar su bili mnogi i bosi. Nije se čulo između njih neko mrmljanje ili slično, već su govorili »moramo da to izvršimo«. S time vidimo da su se naši borci, t.j. omladinci očeličili ovog pokreta, gdje su isto tako vodili svaki dan borbu sa neprijateljem koji nam je htjeo silom da otme materijal, čak su nekoji omladinci puškomitraljeski iz stojećeg stava tukli po avionima kada su nas bombardirali prvi puta na cesti iz Banije za Slavoniju.⁷ Od tih svih omladinaca moći će biti svaki SKOJ-evac tako da ćemo SKOJ prvenstveno krenuti sa radom da bi mogli što više dobiti od njih članova.

5.) *Vojni sektor*: Rad po vojnom sektoru bio je dobar. Drug komandant je nastojao da se što više borci nauče rukovoditi sa automatskim oružjem i ostalim oružjem što ga imamo. Pregled oružja nije se dovoljno izvršavao, stoga su mitraljezi više puta zatajili, ali čim se je to primjetilo odmah smo se zauzeli da se oružje redovito čisti, isto tako i pregledava. Na putovanju za Baniju naređenja nisu se pravilno izdavala da bi svi bataljoni podjednako izvršavali teškoće toga puta, nego je najviše tereta podnjeo I. bataljon koji je svaki dan bio uz kola i uvijek morao izvlačiti iz blata i mučio se sa njima, dočim je treći bataljon skoro uvijek išao u prethodnicu i nije se mučio sa kolima.⁸ Krivnja je bila druga komandanta Joke⁹ što je uvijek puštao III. bataljon u prethodnicu, čak su i borci već o tome govorili kako je to neispravno. Sada kako je preformirana naša brigada došao je na dužnost komandanta Ružička,¹⁰ koji je za sada pokazao mnogo volje za rad. Svaki dan odilazi u čete i nastoji uvijek kada god može da se vrši egzercir na češkoj komandi i stupilo se je već na rad u svim pogledima na čehoslovačkom jeziku. Komandanti bataljona održavaju savjetovanja sa komandirima, vodnicima i desetarima tako da bi mogli prenositi čehoslovačku komandu na borce. Najviše se trse komandanti bataljona da bi se jedinice što prije sredile u dobre bataljone.

6.) *Rad na terenu*: Rad na terenu za vreme našega pokreta uopće od đakovačke akcije¹¹ pa do povratka iz Banije¹²

« Vidi dok. br. 25.

• Milan Joka

¹⁰ Josip

¹¹ Odnosi se na napad na neprijateljsku posadu u Đakovu 14. decembra 1944 (vidi tom V, knj. 22, dok. br. 48, 62, 97, 119, 160, 164 i 169).

¹² Brigada se prebacila preko Save kod Ivanjskog Boka 7. februara 1944 (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 35, 37 i 50).

— nije se baš obratilo pažnju kako postoje razna sela, ali svejedno, gdje god smo mogli, svuda smo popularizirali našu borbu, naše akcije i t.d. Mobilizacije nije naša brigada uopće izvršavala, dočim smo dobili dopis iz XII. Divizije da smo mi u selu Drenju opkolili selo i tamo hvatali ljude. To nije ispravno, pošto naša brigada onaj puta u tom selu uopće nije bila, već je bila 18. brigada,¹⁵ i nije ispravno da se ismijava naša brigada koja je pokazala sve i dala sve o^ sebe, već na više mjesta se je to vidjelo da je ona brigada kao i ostale druge. Zato bih vas molio da se sve ovakove pripovjetke na našu brigadu otklone, pošto je i tako ovaj puta pao moral u pozadini, naročito kod Čeha, onda da se još ovako priča ne bismo još manje mogli dobiti ljudi za popunjenje brigade. Prilikom rastajanja i odcjepljenja naše brigade bilo je nekoliko Čeha koji su htjeli dobrovoljno i bila im je dužnost da ostanu u našoj brigadi, dočim drug sekretar bivšeg našeg III. bataljona Duhaček ih je odgovarao i silom tjerao da idu sa njima u njihovu brigadu, da će se čehoslovačka brigada raspasti. Dok je drug komandant prolazio kraj njih, isti drugovi su se javili njemu i ispričali mu istu stvar koja se sa njima desila. Pa vas molim da se ovakove stvari uzmu na odgovornost i da se to što prije otkloni. Neka se preko partijskih jedinica svuda razjasni da se takove stvari ne pričaju o našoj brigadi kada to nije istina. Mi smo naše borce potpuno pripremili sa nama skupa za teren gdje ćemo prikazati ljudima da smo i mi ljudi koji se brinemo o svome narodu tako da bi taj narod uvidio stvarno pravu Čehoslovačku brigadu sa čehoslovačkim pjesmama, vježbama i uopće svim principima. Mnogi drugovi koji su prije dezertirali pišu nam pisma — kada dođemo u onaj kraj neka ih primimo u svoju jedinicu natrag a nekoji su već došli i k nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik polit, komesara:
Brunović Stevo

¹⁵ 0 tome opširnije vidi tom 5, knj. 24, dok. br. 90.

BR. 86

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. BRIGADE 13. NO DIVIZIJE OD 29. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O BROJNOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

ZAMJ. POLITKOMESARA
III. BRIGADE XIII. DIVIZIJE NOVJ
29. februara 1944. g.

CENTRALNOM K. — K.P.H.

Izveštaj.—

Podnosim mjesečni izvještaj za mjesec februar 1944. g. o organizacionom stanju partijske organizacije u ovoj brigadi, koji je sledeći:

Članova K.P. po spisku ima 161, u rashodu 18, na licu 143.
Kandidata K.P. po spisku ima 41, u rashodu 2, na licu 39.
Članova SKOJ-a po spisku ima 109, u rashodu 7, na licu 102.

U brigadi ima 23 partijske ćelije, sa 4 bataljonska biroa. Od zadnjeg izvještaja broj jedinica (ćelije) povećao se je za 4, s tim što je osnovana jedinica u Intendanturi brigade i u 3 bataljona po jedna jedinica pri štabu bataljona, u čiji sastav ulazi vod pri štabu, kao i intendant, čato i ostalo osoblje, koje se nalazi pri štabovima bataljona.

U ovom mjesecu broj članova porastao je za 19, pošto smo primili neke kandidate i skojevce. Broj kandidata porastao je za 11 drugova, dok se broj Skoj-a povećao za 12 drugova. U poslednjim borbama koje su vođene na sektoru Otočac, Podum, Škare,² poginula su 2 člana partije, a dva su ranjena. Isto tako ranjen je i kandidat, dok je 1 skojevac poginuo, a 2 ranjena.—

U ovom mjesecu nekoliko članova partije kažnjeno je sa opomenom, dok je jedan kažnjen sa strogim ukorom.

Rad partijske organizacije u ovaj mjesec dana nije bio dovoljan. Uzrok tome je veliki broj novih članova kao i mladost i slaba partijnost pojedinih rukovodioca u četnim ćelijama. Radni partijski sastanci održavaju se redovito, dok se

¹ Snimak originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRPH, film br. 36/556—557.

*, a i " Brigada je, u sastavu 35. divizije, vodila borbe na toni području od 7. do 22. februara 1944. Opširnije o tim borbama vidi tom -V, knj. 24, dok. br. 23, 40 i 86; knj. 25, dok. br. 4 (str. 37) i 133.

teoretski sastanci nisu održavali u svim jedinicama. Redoviti je izgovor zato »Nema se vremena« a i »Nema se materijala«. Sekretarima ćelija stavljeno je u zadatak da se u buduće teoretski sastanci imaju održavati obavezno isto tako kao i radni. Veliki broj izvanrednih sastanaka u ovom razdoblju održan je po svim jedinicama. Primjetio sam da se naše ćelije nisu bavile sa svakodnevnim problemima, koji su se događali u njihovim jedinicama, nego se šablonski pridržavali rada po zaduženim sektorima.

Partijnost kod naših članova na dosta je slaboj visini. Oni se više osjećaju komandiri, komesari i komandanti nego komunisti. Krivnja je tome, kako sam napomenuo, mladost i neiskusnost sekretara ćelije, koji nisu bili u stanju da utječu na ostale.

Rad sa kandidatima bio je dosta siab. Sa kandidatima se radilo slabo. Nije ih se provjeravalo u svakodnevnom životu, kao i u akcijama, te se tako nije mogao pravilno pratiti njihov razvoj, niti se je imalo dovoljno ocjene o pojedincima, te o njihovoj zrelosti za ulazak u partiju.

Rad SKOJ-a je dosta slab. Većina od članova te organizacije su mladi a isto tako i rukovodioci Skojevske organizacije, koji se stalno mjenjaju, neiskusni su u svom radu i nisu u stanju dati potrebnu pomoć na uzdizanju ostalih članova te organizacije. Pomoć partorganizacije SKOJ-u bila je slaba i nedovoljna, nije se shvaćala važnost ni pomoć, koju partija ima od dobre Skojevske organizacije. U budućim zadacima sa ovakvim gledanjem na rad Skoja u vojsci mi ćemo prekinuti i dati punu podršku i pomoć mladoj Skojevskoj organizaciji, da se podigne na viši stepen.

Političko stanje u jedinicama nije na dovoljnoj visini, pošto je u zadnje vrijeme u naše jedinice došao veći broj novih boraca, koji su u većini slučajeva živjeli pod utjecajem neprijateljske propagande. Preko političkog rada u jedinicama nastoji se upoznati borce a naročito nove s odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a. Parolu »Čuvaj glavu«, kako kod boraca tako i kod komandnog kadra, počeli smo raskrinkavati preko partorganizacije. Politički program koji je bio za prošli mjesec nije dovoljno prorađen i on se dalje prorađuje sa borcima.

Po vojničkom sektoru u zadnje vrijeme slabo se radilo, pošto su jedinice stalno na položaju, a i radi snjega bilo je dosta teško. Ipak mislim da se je u tom pogledu moglo nešto više učiniti. U krutoj frontalnoj borbi borci i komandni kadar dobro se drže i snalaze, dok u elastičnim manevarskim borbama nemaju dovoljno iskustva ni snalaženja.

U zadnjim borbama naši borci držali su se dosta dobro, dok komandni kadar, naročito niži, nije zadovoljio. Uslijed njihove neopreznosti i nedovoljne budnosti uspjelo je neprijatelju da postigne iznenađenje.

U borbama koje su vođene u ovome mjesecu, naši gubitci bili su slijedeći: mrtvih 8, ranjenih 21, zarobljenih 8 i nestalih 50, dok ih je 13 dezertiralo. Dezerteri su uglavnom iz Gorskog Kotara. Od ovih nestalih većina je iz 1. čete II. bataljona, koja je za vreme prebacivanja preko ceste Brinje — Senj bila odcjepljena neprijateljskim blindama i ostala u Gornjem Kraju. Od te čete vratilo se 17 drugova, dok su ostali u Gornjem Kraju bolesni i iznemogli, gdje ih je opet zahvatila neprijateljska ofanziva na onom kraju,³ tako da o njima nemamo nikakvih podataka.

Disciplina, kao i borbeni moral boraca ove brigade, a obzirom na dosta teško stanje radi stalnih borbi i slabe hrane, dobra je.

Rad K.P.O.⁴ počeo se zadnje vrijeme pomalo popravljati, tako da po četama izlaze džepne novine, dok zidne novine ne izlaze usljed nestašice papira. Zadnje vrijeme održane su 2 priredbe.

Od kad se nalazimo na ovome sektoru odnos između vojske i pozadine se popravio.

Ekonomija u zadnje vrijeme zadovoljava, koliko to stoji do nje, ali ishrana boraca, koji su se hranili po kućama bila je dosta slaba, međutim sada se vojska ponovo hrani na kazanu. S te strane se stanje nešto popravilo.

Sanitetska služba u zadnje vrijeme nije u potpunosti zadovoljila a i u sanitetskom materijalu je oskudica.

Proslava o osnutku 26. godišnjice Crvene armije održana je u Doljanima zajedno sa pozadinskim organizacijama, dok su po četama održani referati o osnutku, kao i razvoju i značaju Crvene armije u Narodno-oslobodilačkom ratu.

Dužnost sekretara brigade primio sam 24. ov. mj. tako u ovom izvještaju nisam mogao navesti tačno stanje partorganizacije. U dalnjem radu ja ću nastojati da rad postavim na zdrave temelje, da partorganizacije u ovoj brigadi postanu borbena organizacija i pravi rukovodioc u vojsci po svim pitanjima, da se očisti od kolebljivih elemenata i da se upotpuni sa borbenim i čestitim drugovima.

O samom radu štaba brigade ne bih mogao za sada ništa reći, pošto smo ja i komesar brigade⁵ na novim dužnostima i

⁴ kulturno-prosvetnog odbora

⁵ Ivo Stipančić

sam štab nije potpun. Fali nam zamjenik komandanta, kao i operativni oficir, koji je odcjepljen sa jednim bataljonom od brigade.⁰ Dosadašnji sekretar brigade drug Simo Vučković odlazi na istu dužnost u neku drugu brigadu naše divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav

Sekretar:
Mića Kosovac

BR. 87

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 5. NOU BRIGADE »IVAN CANKAR« OD 29. FEBRUARA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Položaj, dana 29. II 1944.

PARTIJSKI IZVEŠTAJ 5. SNOUB »IVAN CANKAR«

Partijski kadar u brigadi je dobar. To se moglo najbolje videti prilikom poslednjeg nemačkog ispada iz Novog Mesta, kada su veće snage nadirale prema našim položajima.² Naša četa jačine 30 ljudi jurišala je na daleko nadmoćnijeg neprijatelja (oko 500 ljudi) i nije prestala da stalno juriša. Neuporedivo jači neprijatelj ju je prinudio na povlačenje i brzo pratio u povlačenju. Tom prilikom su poginula 2 člana Partije a 3 bila ranjena. Kada su ova trojica primetila da ih drugovi ne mogu više spasti, radije su se sami ubili nego da padnu u ruke neprijatelju. Iz toga se vidi kako je velika bila njihova partijska svest. Bilo je još više takvih slučajeva hrabrih članova Partije. Jedan takav slučaj dogodio se u I bataljonu, kada je jedan mitraljezac došao u neposredan dodir sa Nemcem i rvao se sa njim za mitraljez. Naš mitraljezac mu je mitraljez istrгнуo i brzo se povukao, dok su mu naši štitili

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/1.

- Verovatno se odnosi na ispad neprijatelja 21. februara 1944. Detaljnije o tome vidi tom VI, knj. 11, dok. br. 79.

povlačenje vatrom. To su očigledni primeri borbene svesti naših članova Partije. Još uvek se mogu приметiti nedostaci političkog vaspitanja, naročito kod mlađeg kadra. Kod starijeg partijskog kadra može se zapaziti požrtvovnost i pravilno sprovođenje partijske linije, dok mladi kadar još nije potpuno svestan svojih dužnosti i značaja partijske organizacije u vojsci. Međutim, iz dana u dan njihov kvalitet raste. Mi im pružamo potrebno znanje na sastancima ćelija i upoznajemo ih sa osnovnim osobinama svakog dobrog člana Partije. Na tim teoretskim sastancima prorađujemo brošure koje primamo. Na svim sastancima ćelija prorađili smo cirkular Centralnog komiteta od 12. II 44.⁵ Na organizacionim sastancima im praktično prikazujemo rad pojedinaca na različitim sektorima. Na teoretskim sastancima se primećuje nedovoljno interesovanje za materiju koja se prorađuje. Prema mom mišljenju uzrok leži u tome što se brošure suvoparno čitaju, ne vode se žive diskusije kroz koje bi svaki pojedinac najviše dobio. Zbog toga sam održao sastanak sa sektretarima, savetovao ih i praktično im pokazao kako se moraju održavati ovakvi teoretski sastanci. Aktivnost partijske organizacije u brigadi je na svim sektorima dobra. Nedostaje samo takmičarskog elana u partijskim organizacijama pojedinih jedinica.

Rad na vojnom sektoru se poboljšao. Na sastancima štapskih ćelija smo vojne i političke rukovodioce zadužili da ulože više truda u rad na vojnom sektoru u bataljonima. Štabovi bataljona su se ozbiljno latili tog posla, što se primetilo u poslednjim akcijama. Pošto je neprijatelj ispadima iz uporišta uveo novu taktiku, započeli smo i mi novu taktiku njegovog uništavanja pri tim ispadima, što se u praksi pokazalo kao dobro prilikom njegovog poslednjeg ispada. Spoljna disciplina vojnika još nije na stepenu na kakvom bi trebalo da bude, to jest pravilno pozdravljanje desetara, vodnika itd. Preduzeli smo, po partijskoj liniji, sve potrebne mere za učvršćenje te discipline. Sada se i ona iz dana u dan popravlja. Komandanti bataljona, kao i njihovi zamenici, održavaju sastanke sa komandnim kadrom četa, na kojima ga vojnički vaspitavaju. Četnim komandirima pomažu pri zauzimanju položaja, pri postavljanju automatskog i teškog oružja na položaje sa kojih imaju najbolji efekat. Posle svake akcije održavaju se sastanci sa četnim komandama, na kojima se kritikuje nepravilno manevrisanje pojedinih četa, i ostale njihove greške, iz kojih izvlače pouke kako ih ubuduće ne bi ponavljali. Komandanti

⁵ Cirkular Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 12. februara 1944. govori o pokušaju gestapovskih elemenata da se uvuku u redove Narodnooslobodilačke vojske i, u vezi s tim, o potrebi budnosti (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 15/111).

bataljona odgovaraju svom položaju. Štab I bataljona čini, prema izjavi boraca, razne greške, što rđavo utiče na ljudstvo. Pojedine članove ovog štaba premestićemo, pošto svoj ugled kvare time što čine razne greške zbog suviše velikog familijarnog odnosa između sebe.

Politički rad u brigadi se obavlja redovno. Na političkim časovima obrađivane su, na osnovu primljene literature i časopisa, sledeće teme: naša unutrašnja politička i vojna situacija. Naglašavan je značaj naših političkih institucija, kao što su AVNOJ,⁴ NKOJ,⁵ govorilo se o njihovim odlukama, pobedama naše NOV i Crvene armije, dat je vojno-politički pregled na osnovu radio-vesti. Po bataljonima se održavaju političke večeri i diskusije, kojima uglavnom rukovode politički komesari bataljona ili zamenici, a i komandanti. Kadar političkih komesara bataljona je, dobar, sem politkomesara IV bataljona, drugarice Tončke Šobar,⁶ koja je u svom radu nedovoljno snalažljiva, ali joj mi pomažemo. Ona je inače dobar borac i disciplinovana, nedostaje joj jedino političkog znanja. Poslaćemo je na sledeći kurs da se i u tom pogledu usavrši.

Kulturno-propagandni rad je na zadovoljavajućem nivou. U poslednjih 15 dana održana su 4 mitinga. U svim bataljonima, kao i u štabu brigade, održane su proslave 26-godišnjice Crvene armije. Program je bio sledeći: govor političkog komesara, nekoliko horskih pesama, recitacije pesama u horu, skeč. Na kraju je otpevana Internacionala. Proslave su dobro uspele. Zbog pomanjkanja tehničkog materijala nije u to vreme izašla nijedna brošura, sem radio-vesnika.⁷

ZKM⁸ je na zadovoljavajućem nivou, a partijska organizacija nastoji da podigne nivo njenih kadrova. Radi se na tome da organizacija obuhvati svu omladinu brigade. Zamenici političkih komesara bataljona i četa, kao i politički komesari, prisustvuju sastancima četnih aktiva i pomažu im u radu, podstrekavaju ih i uče na teoretskim sastancima i u organizaciji. Trenutno se održava SKOJ-evski kurs pri štabu brigade.

Zdravstveno stanje je normalno. Pojavljuju se uobičajeni slučajevi prehlade, reumatička oboljenja i svrab, što sve pokušavamo sprečiti sredstvima kojima raspolažemo.

⁴ Antifašistično veće narodnog oslobođenja Jugoslavije

⁵ Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije

* Poginula 16. februara 1944. na Javorovici.

⁷ Radio-vesti brigade »Ivan Cankar« nisu očuvane.

⁸ Zveza komunistične mladine — Savez komunističke omladine (SKOJ)

Higijensko stanje se popravlja. Radi se na tome da se što bolje uništavaju vaške, da še šuri i pere rublje i odeća i da se ljudstvo čisti kako treba.

Intendantura. Pitanje ishrane je otežano zbog iscrpenosti terena na kome se nalazimo. Intendanti, u stalnom dodiru sa privrednim komisijama, nabavljaju što je potrebno za ishranu i opremu vojske. Međutim, već duže vremena nedostaje soli, što jako utiče na kvalitet i ukus kuvane hrane. Naročito nedostaje rublja.

Zbog toga što sam suviše opterećen svojim radom, nužno je da što pre dobijemo političkog komesara.⁹ To bi raste-retilo sve članove štaba brigade, pošto smo sad< ionako samo trojica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Organizacioni sekretar:
Dušan¹⁰

BROJNO STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE 5. SNOUB
»IVAN CANKAR«

Jedinica	PO SPISKU		NA LICU		BOLNICA		KURS		ODSUTNI	
	muš.-žena		muš.-žena		muš.-žena		muš.-žena		muš.-žena	
I bat.	58	1	55	1			2		1	—
II bat.	52	2	47	1	1	—	4	1	—	—
III bat.	38	3	29	3	3	—	6		—	—
IV bat.	46	2	26	2	7	—	9		4	—
topovska b.	29	—	23	—	2	—	3	—	1	—
inž. četa	11	—	10		1	—				
obav. vod	6	—	5		1	—				
ćelija šireg štaba	5	—	4	—	1	—				
ćelija štaba	5	—	3	—	1	—	1	—	—	—
U K U P N O	250	8	202	7	17	—	25	1	6	—

Kandidata u brigadi ima po spisku 31 na licu 31.
Stanje ZKM u brigadi ima po spisku 276 na licu 229.

U martu je za političkog komesara postavljen Ivan Picelj.
' Ivan Hržić

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 12. SLAVONSKE BRIGADE OD 1. MARTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O POLITIČKOM STANJU U JEDINICI I NA SEKTORU MOTAJICE POSLE NEMACKIH OFANZIVNIH OPERACIJA¹

SEKRETAR
XII. U. BRIGADE VI. KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
dana 1 marta 1944. g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

1.) Politička situacija

Vraćajući se iz šeste neprijateljske ofanzive na sektor Motajice,² ustanovilo se da je neprijatelj, t.j. četnici izvršili prisilnu mobilizaciju i na taj način kod naroda izazvali izvjesnu rezervisanost prema NOV. Gledajući na situaciju na ovom sektoru, pred nas se postavilo pitanje drugoga načina borbe sa četnicima i drugi način političkog rada na terenu. Dosadašnji svi načini, kako borbe sa četnicima, tako i rad na terenu, nisu pokazali neke jače uspjehe u radu, naime nisu zadovoljili. Dešavalo se da četnici se nalaze u jednom selu, a naše jedinice u drugom selu i vlada po manje pripuckavanje, a ne progonjenje odmah. Mitinzi se održavaju u selima i selo se napusti. Četnici dolaze i narodu tumače sasvim drugo po svojoj prljavoj liniji. Narod koji još uvijek više u njih vjeruje, zaboravlja na naše zborove i govore i opet se povlači za njima.

Poduzimale su se akcije na četnike, ali uz manje uspjehe pošto narod služi još uvijek njima u informativnoj i obavještajnoj službi i kroz jake teškoće dobivaju se slabi podatci o njima. Da bi okrenuli način ratovanja sa četnicima bilo nam je potrebno da proradimo i prenesemo sva iskustva koja smo stekli u dosadašnjim borbama sa četnicima. Kao prvi zaključak — da je potrebno stalno manevrisanje sa jedinicama i nedozvoljavanje da se banda zadrži na jedan dan u selu. Tako

¹ Snimale originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRPH, film br. 36/460-463.

² Brigada je u vreme nemačkih ofanzivnih operacija, zimi 1943/1944, djelovala na sektoru Slavenska Požega, Brod. Derventa, Prnjavor i Travnik (vidi tom IV, knj. 21. dok. br. 169). Polovinom februara 1944. došla je na sektor Motajice (Korovi — Vlaknica — Nova Ves, Rakovec — Srdevići i Sitneš — Grabašnica). Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 14 i dok. br. 118.

da narod vidi snagu naše vojske, a slabost četničku u stalnom bježanju. Drugo, posvetiti jačinu rada na četničku pozadinu na ovome terenu koja još uvijek funkcioniše, što je najglavnije u informativnoj i obavještajnoj službi, dok u drugim tačkama su onemogućeni od naše vojske. U glavnom rad koji se predvidio sa njima se otpočelo. Pojedine grupe se progone koje imaju svoje uokvirene sektore i ne dozvoljava im se da se vraćaju natrag. Na primjer: sektor Vlade Vinčića, komandanta Motajičke brigade (brigada broji 80 ljudi), koji je morao da napusti svoj sektor, a koji se nalazio u selima oko Motajice do Dervente i u pravcu Prnjavora. Uz stalni pritisak naših jedinica morao je da napusti ovaj sektor i da se prebaci na sektor Martinac — Nožičko kod Vrbasa. Sam narod odlaskom Vinčića pokazuje ipak neke znake suradnje, dok kada se Vinčić nalazio i sam narod se odnosio neprijateljski prema NOV. Doživljaji Vinčića zadesili su i druge četničke komandire kao: Ljubu Bundalu, Veljka Bundalu i Forkapu koji su morali da napuste svoje sektore¹ i da se povuku prema Klačnicama, mostu za Banja Luku.

Pitanje četničke pozadine postavilo se kao važno pred nas i tu smo u nekim općinama pobrkali račune smjenjujući četničke odbore, hapseći vojnoga referenta i bilježnika opštine Nožičko Branka Kovačevića i druge razne kurire i pozadinske funkcionere. Postavljajući NOO-e u poluilegalnom stanju, organizujući omladinske organizacije i tražeći uporišta u selima kod mlađih ljudi na koje bi se mogli da oslonimo. To sve pomutilo je račune u njihovoj pozadini koja ne može više da radi onako kako je to do sada radila.

Težište naših borbi prebacili smo na sektor Nožičko — Martinac — Čukale. Prisustvo naših jedinica na tome sektoru odsjeca bandu od Motajice. Dok god se naše jedinice nalaze na tome sektoru banda ne smije da se nalazi u selima oko Motajice, pošto gubi vezu sa Klačnicama i sa mostom preko Vrbasa, te se lako opkoljava i uništava. Otsustvo četnika sa toga sektora iskorišćavamo politički što se najviše može. Narod govori: »Samo da nije četnika, onda, bi slobodno disali«.

¹ Prema obaveštajnom izveštaju 12. brigade, četničke jedinice su bile raspoređene na četiri sektora: na prvom — severno od Motajice, prema r. Savi — Motajički odred, pod komandom Nikole Forkape i Duke Forkape; na drugom — zapadni deo Motajice — 6. župska četnička brigada, pod komandom Ljube Bundala (zamenik mu je bio brat Veljko Bundalo, a načelnik štaba Radonjić iz s. Nožičko); na trećem — s. Smrtići i okolina — Motajička brigada, pod komandom Vlade Vinčića; na četvrtom — od s. Ilove prema Prnjavoru — bataljon »Knez Arsen«, pod komandom Rajka Maleševića (opširnije vidi Arhiv VII. reg. br. 39/1, k. 482; tom IV, knj. 23, dok. br. 118).

Dolaskom ponovo Odreda' na ovaj sektor vjerujemo da će imati uspjeha. Narod dosta dobro ga je dočekao i narod govori kako treba da se ovdje formira brigada koja će da ih čuva od četnika. Pitanje mobilizacije u najkraće vrijeme vjerujemo da će se moći riješiti. Kao glavno postavlja se rasparčati četničke jedinice koje postoje i mobilizacija je omogućena. Kako narod oko Motajice nema veze sa četničkim glavninama oko mjesec dana, jedino grupa ^ko Marka Bradonje, kojih ima 20 četnika, koji se u glavnom zadržavaju u selima Lepenice. Dolaskom naših jedinica pobjegne u Motajicu, u bunker, koji još do danas nismo uspjeli pronaći. Manevrisanje sa jedinicama otpočelo je na veliko i to po noći opkolimo, a ujutro što je u klopki to je naše. Tako u poslednja tri dana uspjeli smo da istrijebimo 35 mrtvih i 20 ranjenih četnika. Među mrtvima nalazi se i komandir žandarmerijske stanice Nožičko. Naši gubitci su 4 ranjena, među kojima i komandant I. bataljona (lakše ranjen).

U svima dosadašnjim borbama, IV. bataljon pokazuje najviše samoinicijative kod nižih rukovodioca u borbi sa četnicima. U cijeloj brigadi postavljeno je udarničko takmičenje između desetina, vodova, četa i bataljona: koja će jedinica najviše da pohvata i poubija četnika sa što manjim utroškom municije i što manje ranjenih drugova. Kako po ovome sektoru, tako i po svim ostalim sektorima sprovodi se udarničko takmičenje o kojemu ćemo objaviti rezultate.

Politička situacija u jedinicama. Politička svijest zadovoljava, naročito sada kada je postavljeno udarničko takmičenje, na dosta mjesta u razgovoru sa narodom, u borbama sa četnicima vidila se svijest boraca. Već ranije se proradilo II. Zasedanje AVNOJ-a, te referat druga Tita. Veliki i nagli uspjesi Crvene armije na istoku, te pojačana pomoć naših saveznika NOV, kao i prorađivanje odluka sa Teheranske konferencije promjenilo je mišljenje o našim saveznicima Engleskoj i Americi. Podvlačim razgovore boraca o našim saveznicima koji su se u zadnje vrijeme umnožili. Saznajući da se dobar broj naših ranjenika nalazi u savezničkim bolnicama, obilna pomoć koja je slijedila u zadnje vrijeme i jaka bombardovanja koja slijede svakog dana, pojačalo je i otklonilo loše mišljenje koje je kod naših boraca se povlačilo. Radost koja je zavládala kod boraca saznavući da naše snage i snage saveznika se zajedno bore na otoku Hvaru,⁵ jest velika. Razgo-

⁴ Motajički NOP odred je ponovo formiran 18. februara 1944. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 92, knj. 23, dok. br. 95.

⁵ O borbama na otoku Hvaru vidi tom V, knj. 25, dok. br. 113; VIII, knj. 2, dok. br. 56, str. 172.

vori o tim borbama promeću se svakoga dana između boraca. Danas nema razlike između saveznika, jedino riječ kod boraca: naša Crvena armija. Težnja za Slavonijom svakoga dana se smanjuje, samo još do danas nije otklonjena.

2.) Organizaciono stanje

U organizacionom stanju ima od posljednjeg izvještaja vidnih promjena. Prvo, što nam je otišao bivši sekretar brigade drug Pero Car, koji se duže vremena nalazio na dužnosti sekretara u ovoj brigadi i partijski rad postavio na zdravu bazu. Drugo, partijske jedinice su se pojačale brojčano u zadnje vrijeme. Partijskih jedinica u brigadi ima 34, sa 4 bataljonska biroa. Sve partijske jedinice imaju svoje sekretare, koji su se snašli na svojoj dužnosti i sastanke, kako radne, tako i teoretske, održavaju dosta redovito.

Organizaciono stanje partijskih jedinica je slijedeće:

Jedinica	Partijaca					Kandidata					Boraca		Primjedba
	Po spisku	Na licu	Poginulih	Ranjenih	Bolesnih	Po spisku	Na licu	Poginulih	Ranjenih	Bolesnih	Na licu	U rashodu	
I. Bataljon	77	68	—	1	—	15	15	—	—	—	230	24	
II. Bataljon	95	68	—	—	—	13	8	—	—	—	226	83	
III. Batalj.	74	68	—	—	2	7	7	—	—	—	197	55	
IV. Batalj.	128	86	—	2	1	9	8	—	—	1	219	27	
Agit. prop.	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	18	sa glazbom	
Bacački vod	8	5	—	—	—	2	2	—	—	—	11		
Pionirska četa	10	8	—	—	—	—	—	—	—	—	41		
Jedinica pri štabu Brigade	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	50	sa kuririma	
Štab Brigade	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—			
Ukupno	412	326	—	3	3	46	40	—	—	1	992	189	

Prema gornjem vidi se da je brojno stanje poraslo oko 15 drugova. Ti drugovi koji su primljeni u K.P. većim djelom su stariji borci koji su stajali po strani i nisu bili obuhvaćeni samom krivnjom sekretara partijskih jedinica, što nisu budno vodili brigu o ljudima. Partijska disciplina dosta zadovoljava. To se osjeća kako po radnim, tako i po izobrazbenim sastancima. Primajući novu dužnost nisam još dovoljno upoznat u sve bataljone, naime u njihovo stanje i stanje partijskih jedinica.

3. Političko-prosvjetni rad danas teče normalnim tokom. Novi politkomesar brigade drug Ivica Miličević odlazi u bataljone i pomaže u radu politkomesare bataljona. Politkome-

sari bataljona održavaju redovite sastanke sa politkomesarima četa i politdelegatima, na kojima prorađuju materijal koji je predviđen da se proradi u jedinicama. Pojavljujući se, greške i nedostaci u jedinicama na sastancima politkomesara se otklanjaju i na sve greške se drugovima ukazuje. Teoretska izgradnja komesara bataljona je dobra, dok komesara četa jeste dosta slaba, a politdelegati uopšte se ne osjećaju u jedinicama kao politički rukovodioci.

Materijal koji se prorađuje jeste slijedeći: Odluke sa II. zasjedanja AVNOJ-a, referat druga Tita, Teheranska konferencija, članci iz »Naprijed«, »Vijesnika«, »Sa fronta slobode«, Vijesti i radio vijesti. Sa ovim su drugovi dosta dobro upoznati. Po kulturno-prosvjetnom radu, rad se odvija dobro. Jedna greška u kulturno-prosvjetnom radu je što su drugovi nepravilno shvatili sekretare kulturno-prosvjetnog rada. Sav svoj rad su skocentrisali na izdavanje zidnih i džepnih novina, dok ostale sektore rada su labavije shvaćali. Po tome pitanju porazgovoreno je na sastancima biroa gdje je razložena važnost ostalih sektora rada na kulturno-prosvjetnom radu.

4. Po vojno-teoretskom i praktičnom radu u zadnje vrijeme se radilo dosta. Sva iskustva koja su stečena u borbama sa četnicima za ova 4 mjeseca prenešena su na rukovodioce i na borce, kod kojih se vidi i uspjeha u borbama sa četnicima koje smo vodili zadnjih nekoliko dana. Osim toga održavani su sastanci sa vojnim rukovodiocima na kojima je rađen »Vojni priručnik«, »Ratna služba« i druge vojne stvari. Taj materijal prorađujući sa vojnim rukovodiocima, isti su prenosili, kako teoretski, tako i praktično, na borce.

5. SKOJ i omladina poslije ofanzive počela je aktivnije da radi. U samoj ofanzivi, kao i kraće vrijeme poslije ofanzive pokazali su se neki bataljonski komiteti neaktivni, što se pokazalo u samome radu i slaboj odgovornosti. Takovi komiteti su se prekomandovali u druge bataljone, dok neke smjenili sa dužnosti. Postavili su se novi drugovi koji danas puno bolje pokreću rad SKOJ-a i omladine. SKOJ kao organizacija još uvijek se ne osjeća dovoljno. To se moglo da vidi, kako u borbi, pokretu, tako i na odmaranju. U zadnje vrijeme SKOJ-evska organizacija uspjela je da organizuje omladinu u selima: Srbac, Inađol, Grabašnica, Povelic i Nova Ves, koja aktivno radi. Da je aktivna pokazuje se u tome što se primilo nekoliko izvještaja o kretanju četničke bande. SKOJ-evci i omladinci iz brigade održavaju sastanke sa istima kada se god brigada nalazi u spomenutim selima. Dok brigada se nalazi udaljena održavaju se veze sa izvještajima. Sa organiziranjem

omladine nastavilo se i dalje. Pronalaze se uporišta u selima kod omladinaca na koje bi se mogli osloniti i koji bi služili kao veza od sela do sela.

SKOJ-evskih grupa u brigadi ima 19, koje imaju svoje pročelnike i sekretare bataljonskih komiteta. Bataljonskih komiteta ima 4 u brigadi.

Brojno stanje SKOJ-a je slijedeće:

I.	bataljon	41 na licu,	13 omladinaca
II.	bataljon	44 na licu,	14 omladinaca
III.	bataljon	49 na licu,	18 omladinaca
IV.	bataljon	48 na licu,	10 omladinaca

Ukupno 182 na licu, 55 omladinaca

Pionirska četa, bacački vod, Agit-prop, SKOJ-evci iz tih jedinica pripadaju u grupe SKOJ-a u bataljone.

Sam rad, kako sam naveo, odvijao se u posljednje vrijeme dosta dobro. Sastanci se održavaju, kako radni, tako i teoretski, dosta dobro. Održano je SKOJ-evsko savjetovanje u III. bataljonu, inače u tom bataljonu rukovodstvo SKOJ-a pokazalo se kao najbolje.

Od posljednjeg izvještaja u Partiju je primljeno iz SKOJ-a 13 drugova.

Sa omladinom u brigadi, naime u bataljonima održavaju se sastanci, koje održavaju SKOJ-evci uz pomoć partijaca koji su zaduženi po tome sektoru.

U borbi za osvajanje Prnjavora⁶ zadobilo se 18 lakih njemačkih mitraljeza (zvanih šaraca). Danas nema nijedan SKOJ-evac ni omladinac, a da ne zna da rastavi i da rukuje sa njim. U rukovanju sa šarcem postavilo se takmičenje za brzinu rastavljanja i bolje rukovanje sa njime. Rezultati toga takmičenja jesu da u III. bataljonu sa zavezanim očima se rastavi i sastavi šarac za 35 sekundi. Sami SKOJ-evci odskaču od ostalih boraca po čistoći oružja, pošto je kod njih oružje najčišće.

6. Političko-prosvjetni rad čelija kao i ostalo poslije ofanzive pošlo je na bolje. Izobrazbeni sastanci još uvijek ne održavaju se redovito. Još uvijek partijski rukovodioci kao i partijci nisu shvatili važnost izobrazbenih sastanaka. Na održanim teoretskim sastancima proučavana je Historija SKP(b) (II. i III. glava). Ovaj materijal proučava se kolektivno, na teoretskim sastancima. Nailazi se na poteškoće u tome radu, t.j. slabo pamćenje stvari koje se prorađuju iz pomenutog materijala. Zato idući napred sa novim materijalom na sva-

• Vidi dok, br. 47.

kom sastanku i u svakoj diskusiji obraća se natrag sa postavljenim pitanjima iz onoga što se proučavalo. Osim Historije proučavano je II. zasjedanje AVNOJ-a, Teheranska konferencija, direktivni članci iz »Naprijed« i sav ostali tekući materijal.

7. Rad bataljonskih biroa i štabskih ćelija

U zadnje vrijeme primljeno je od divizijskog komiteta XI. divizije zaključci sa sastanka. Isti zaključci ffrorađeni su sa sekretarima bataljona, te sekretari na bataljonskim biroi- ma i dalje prenešeni na partijske jedinice. Sve nove direktive koje stižu prenose se na partijske jedinice odmah. Podjela po sektorima postoji u svakom birou, po kojima drugovi podnose svoje izvještaje o radu. Sami sastanci biroa održavaju se redovito, na kojima se prorađuju nedostatci i novi događaji koji se pokazu u njihovim bataljonima. Odlaskom druga Pere Cara, bivšeg sekretara brigade, došao sam na njegovu dužnost. Na moje mjesto postavljen je novi drug, bivši sekretar partijske jedinice u III. bataljonu drug Vinko Mušković, koji je primio dužnost sekretara u III. bataljonu i do danas se dosta dobro snašao na novoj dužnosti.

Kako nam je falio jedan politkomesar bataljona, to smo postavili zamjenika politkomesara II. bataljona na dužnost komesara u IV. bataljonu. Na njegovo mjesto postaviti je novi drug politkomesar čete iz II. bataljona drug Grujo Tomljenović. Isti drug je postavljen ovih dana, te se ne može ništa o njemu podrobnije još da kaže.

Partijske jedinice štabova bataljona po pitanju radnih sastanaka: rad se odvija dobro. Ne može da se desi da se po- jedina pitanja koja se pojave u bataljonu vuku neko vreme, a da se ne riješe na štabskim sastancima. Isto tako sva pitanja u vezi sa bataljonom rješavaju se suglasno na radnim partijskim sastancima. Teoretski sastanci u svim bataljonima jesu jedno bolno pitanje koje još do danas nije riješeno. Još kod političkih rukovodioca po nekako, dok kod vojnih rukovodioca jest najveća teškoća kada se najavi da će biti teoretski sastanak. Prosto vlada, što je žalosno, izbjegavanje sa tih sastanaka. Slučaj III. bataljona: zamjenik komandanta kome je najteže biti na teoretskom sastanku.

U svakom štabu bataljona od prelaza iz Slavonije do danas ima dva do tri nova druga. Harmonija štabova bataljona u glavnom u radu jeste dosta dobra, jedino nesuglasnost što se dešavala kod štaba II. bataljona da je izdavano više naređenja i dolazilo do nesuglasice. Takve greške i slične nastoji se da se otklone u najkraće vrijeme.

Rad štaba brigade

Primajući dužnost zamjenika komesara brigade, drug Pero Car nije me upoznao sa dosadašnjim radom štaba brigade. U glavnom za ovo vreme od kako se nalazim u ovome štabu, što se tiče rada, rad se odvija dobro. Od prelaza iz Slavonije do danas u štabu brigade na novim dužnostima nalazi se pet drugova, bivši politkomesar brigade drug Ivan Senjuk primio je dužnost komandanta brigade. Na njegovo mjesto došao je drug Ivica Miličević. Pošto obavještajac koji se nalazio pre nekog vremena nije zadovoljavao na svojoj dužnosti radi jačih grešaka koje su se dnevno pokazivale, postavljen je novi, drug Florijan Vidović, koji pokazuje volju za isti rad. Na mjesto druga Cara došao sam i do dana-s neupoznat u dosta kojekakve stvari, ali uz pomoć drugova nastojaću da ispunim ono što se traži od mene. Svi koji se nalazimo u ovome štabu dobru pomoć dobijamo od druga Bate Javorskog,⁷ koji se stara da nam pomogne u nepoznatim stvarima. Za ovo vrijeme nije održan ni jedan teoretski sastanak, dok radni partijski sastanak štabske jedinice je održan.

Ovaj izveštaj nije potpunjen pošto pred par dana sam primio dužnost. Nadam se da će drugi izveštaji biti u svemu opširniji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Dušan Delie

⁷ Vidi dok. br. 4.

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 2. MARTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ O POLITIČKO KULTURNOM ŽIVOTU TE DIVIZIJE'

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj
2 marta 1944 god.

POLITIČKOM KOMESARU I PROLETERSKOG KORPUSA

Pišem ti o stanju u našoj diviziji i političkom i kulturnom životu divizije od mog stupanja na dužnost političkog komesara.²

Život i rad u našoj diviziji nije se razvijao podjednako u svim brigadama, niti su se javljali isti problemi. U velikoj meri radi toga što za sve vrijeme divizija nije dejstvovala i živela kao cjelina, kao divizija.* Radi toga sam prinuđen da govorim uglavnom po pojedinim brigadama.

No ipak, rad u svim brigadama može se podjeliti na tri etape:

- 1.— Pripreme za VI neprijateljsku ofanzivu.
- 2.— Učvršćivanje i sređivanje jedinica poslije glavnih borbi u VI ofanzivi i
- 3.— Pripreme za prijem Prekomoraca i rad poslije njihovog dolaska.

To su bila pitanja na kojima je trebalo mobilisati sve borce. To su bili osnovni problemi i karakteristike života naše divizije kao cjeline. One nijesu isključivale i izvjesni stalni planski politički kulturni rad u brigadama u smislu vaspitanja podizanja naših boraca na viši kulturno-politički nivo, samo je težište rada prebacivano na ta pitanja, čije rješenje i omogućava stalni politički rad.

1.— Čim je otpočela VI neprijateljska ofanziva u Sandžaku i Istočnoj Bosni i zaprijetila opasnost i slobodnoj teritoriji koju je trebala da brani naša divizija, mi smo postavili

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/10, k. 172.

² Politički komesar 1. proleTERSKE divizije bio je Vlado Šćekić. On je tu dužnost primio u prvoj polovini decembra 1943 (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 74).

kao glavni zadatak: ne dozvoliti da nas ofanziva zatekne vojnički i politički nepripremljene, pripremiti diviziju na najteže borbe i teškoće. To utoliko više što smo imali da branimo slobodnu teritoriju, čiji je opstanak kao slobodne imao velikog političkog značaja.³ U tom momentu dolazi i vaš poziv za korpusno takmičenje. I on nam je vrlo dobro poslužio za, zbilja, jednu jaku političku kampanju za pripreme divizije u razbijanju VI ofanzive. Otpočeli smo sa savetovanjima štabova brigada sa štabovima bataljona i sa bataljonskim konferencijama. Vaš poziv za utakmicu došao je do svakog borca. Parola, koju je ozbiljno shvatio i svaki rukovodioc i svaki borac, bila je: razbiti neprijateljsku ofanzivu sa najboljim rezultatima po svoju jedinicu. I zbilja, mogu reći da nikada ni za jednu neprijateljsku ofanzivu naše jedinice nisu bile tako pripremljene: spremne na najveće žrtve i teškoće, svjesne svojih zadataka i neuspjeha neprijateljske ofanzive. Ni u jednu neprijateljsku ofanzivu nijesu ušle sa tako jasnim perspektivama. To je bio osnovni razlog da naše jedinice skoro i ne smatraju VI ofanzivu ofanzivom. To je bio razlog da su naše jedinice iz ofanzive izašle u većini čvršće i odmah bile skoro sve spremne za nove zadatke.

Tada pada i dvogodišnjica osnivanja I brigade. Ona je značila krupan događaj za čitavu našu diviziju a prvenstveno za I brigadu. Ona je svečano, iako pod teškim okolnostima, proslavljena u svim bataljonima I brigade. I ona je prošla u znaku priprema za takmičenje. VI bataljon I brigade je tada u takmičenju, koje je sproveo u svome bataljonu, postigao rekord u rukovanju automatskim oružjem. Za dva minuta je jedan borac potpuno rasklopio na najmanje djelove i sklopio puškomitraljez. On je dao inicijativu za brigadno takmičenje.

Sanitet I brigade je tada na svojoj konferenciji dao obećanje da će biti najbolji sanitet u našoj diviziji. I postao je.

U tom periodu, dolaskom XIII brigade,⁴ pada još jedno pitanje kao aktuelno za čitavu diviziju, pitanje međusobnog odnosa naših brigada i zbližavanja istih. Ono je bilo političko pitanje za svaku brigadu, a naročito za I i XIII koje su zajednički dejstvovala. Rezultati su do sada pozitivni i pohvalni. Razvila se je ljubav i povjerenje između sve tri brigade. To je u velikoj mjeri uslovljeno borbenošću svih triju brigada. Junaštvo koje je XIII brigada za vrijeme ofanzive pokazala bilo je bitno za pravilan odnos i povjerenje među brigadama.

³ O borbama 1. proleterske divizije u toku te neprijateljske ofanzive vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 74, 90, 104, 115, 127, knj. 21, dok. br. 68.

⁴ Ona je u sastav 1. proleterske divizije ušla u prvoj polovini novembra 1943 (vidi tom V, knj. 21, dok. br. 61).

2.— U drugom periodu javljaju se posebni problemi za pojedine brigade uslovljeni životom unutar brigade i prilikama pod kojima je brigada živjela.

I brigada je najmanje osjetila neprijateljsku ofanzivu. Poslije nje ona nije imala brigadnog problema koji bi mogao zabrinuti. Ali je važno pitanje za I brigadu bilo da politkomesari bataljona, koji su bili skoro svi mladi, zauzmu u štabovima i u političkom životu bataljona svoje odrađeno mjesto. Da bi se snašli i uspjeli da rad u bataljonima uzmu u svoje ruke bilo im je potrebno izvjesno vrijeme, izvjesna pažnja od strane štaba brigade i pomoć partorganizacije. Jedni su se snalazili brže a drugi sporije. Danas je skoro to pitanje pozitivno riješeno, sem 1 bataljona, čiji komesar još nije u potpunosti zauzeo svoje mjesto u štabu bataljona.

Posebni problem za I brigadu bio je bataljon »Garibaldi«,⁵ koji još nije postao jedinica na koju bi se moglo osloniti u izvršenju težih zadataka. Neposredno pred VI ofanzivu pitanje očuvanja bataljona kao cjeline pojavljivalo se je u svoj svojoj oštrini. Glavni razlog bilo je neshvatanje uloge toga bataljona od strane štaba brigade, njegovo podcjenjivanje i nedovoljna, skoro nikakva pomoć istome. Unutarnje głoženje među karabinjerima i »pješacima«, koji su sačinjavali bataljon, otežavalo je njegovo sređivanje. Koraci koji su nešto docnije poduzeti, kao davanje naših instruktora, promjena komandnog kadra, intenzivan politički rad, razbijanje štetnog uticaja koji su oficiri vršili nad vojnicima, naročito formiranje partjedinica i aktiva — probudili su interes među borcima za Narodno-oslobodilačku borbu, za njihovo mjesto u njoj, i omogućili da se rad postavi na širu osnovu. Kroz ovaj rad izbili su na površinu najpozitivniji borci, koji su postali naš oslonac, preko kojih se razvija rad u bataljonu. Danas je u tom bataljonu živi politički rad (svakodnevna predavanja i konferencije). I on se je u potpunome izmjenio. Danas se na njega može računati za izvršenje lakših vojničkih zadataka u sklopu brigade, dok su pljačke, dezerterstva, nedisciplinovanost u mnogome opali. Za ovo ima velike zasluge komandant bataljona,⁶ koji je veoma čvrst i energičan i veliki neprijatelj pljačke i nediscipline.

U III bataljonu je bilo ozbiljno pitanje odnosa između drugova i drugarica. U njemu je bilo nepravilnih odnosa drugova i drugarica i izvjesnih nasrtaja nekih drugova. No, uz pomoć partorganizacije ovo je pitanje pravilno riješeno.

⁵ Vidi dok. br. 84; tom II, knj. 11, dok. br. 11.

• Ilare Mondilardi (Mongilardi)

U ovome periodu XIII brigada je preživljavala ozbiljnu krizu. Kriza je uslovljena u glavnom time: a) što čitava njihova unutarnja organizacija nije bila stvorena pod takvim uslovima i bila spremna za takve teškoće (u prvom redu za takvo stanovanje, odjeću, obuču, ishranu); b) nedovoljan politički rad i gubljenje perspektiva; c) uslovi pod kojima su živjeli na Petrovom Polju i okolo bili su stvarno teški;⁷ d) nedozrelost i nesnalaženje rukovodioca bataljona i same brigade; e) postojanje i rovarenje unutar brigade neprijateljskih elemenata; f) nesamopouzdanje brigade (usled malobrojnosti).

Ja sam se preko sastanka sa komesarom i zamenikom komesara brigade, sa politodelom, upoznao sa čitavom situacijom.

Preduzeli smo odmah: 1) Preko bataljonskih partkonferencija objasniti političku situaciju, proanalizirati svoje držanje, postaviti pitanje dezerterstva, zavesti kolektiv u jedinice;

2) Održati konferencije po bataljonima sa čitavim ljudstvom po istim pitanjima;

3) Preduzeti najoštrije mjere protiv organizatora dezerterstva, protiv rovarjenja;

4) Što prije pružiti pomoć intendanturi i sanitetu.

Štab divizije je prebacio, i na teret I brigade, njihovu brigadu na teren gdje može biti dobra ishrana, odmor i mogućnost za politički rad.

Preduzete mjere su dale odmah dobre rezultate a za nekoliko dana stvari su se u punom izmijenile. Poslije toga nije bilo nijednog slučaja dezerterstva. Kolektiv su za kratko vrijeme rado prihvatili svi borci. Disciplina i moral boraca su se uzdigli. Brzom popravljaju toga stanja u mnogome su doprinijele i popune Prekomorcima i obući.

Intendanti, koje smo im poslali, bili su im dobro došli. Intendantura se je osposobila za dobro snabdjevanje jedinica. Rado su primljeni.

Usljed smjenjivanja izvjesnog broja rukovodioca, koji su imali slabo držanje u tim teškim situacijama, pa i dvojica komesara bataljona, a pošto nijesu mogli naći njima zamjenu, zatražili su od nas komesara i zamjenika komesara bataljona. I mi smo im za privremeno poslali.

Posebni problem za XIII brigadu bila je ruska četa. Sa njom je slabo išlo iz sledećih razloga: 1) Bataljon, a naročito

⁷ Reč je o teškoćama za vreme borbi u centralnoj Bosni od 1. do 29. januara 1944 (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 134, knj. 22, dok. br. 13).

štab bataljona, kojemu su oni ciodeljeni, imao je skroz nepravilan stav prema njima, naročito poslije prvih borbi u kojima su se oni slabo pokazali. Podcjenjivali su ih i borci i rukovodioci, javno govorili da oni ništa ne valjaju. O njima nijesu vodili nikakva računa; 2) Komanda same čete bila je slaba; 3) Postojala je netrpeljivost između Gruzina i Kalmika. Komanda čete bila je sastavljena isključivo od Gruzina.

Štab brigade je donio odluku o rasformiranju te čete. Mi smo odbili i objasnili im političku važnost opstanka ruske čete i mjere koje treba da preduzmu da bi joj pomogli. Kada je četa prebačena u drugi, bolji bataljon, gdje je na svečan način primljena, kad joj se je posvetila ozbiljna pažnja, u komandu čete postavljen i jedan Kalmik, četa se je izmijenila i oni sami izmijenili svoje mišljenje o njoj.

U III brigadi, o čijem sam stanju i radu malo upoznat, (lično nijesam mogao doći u kontakt a izvještaj politkomesara je bio veoma slab), bila su ozbiljna pitanja: bataljon »Mateotti« i samovoljno odlaženje boraca kućama.

Slučaj »Mateottia« je skoro isti kao i »Garibaldia«. Oficiri u njihovom bataljonu su bili kočnica za razvitak bataljona i nosioci nezdravog stanja unutar u njemu. Kada su oficiri poslati u druge bataljone, smijenjen komesar bataljona, koji je prema borcima imao diktatorski stav, formirani aktivni u bataljonu, onda se je stanje izmijenilo, došlo je do vidnih rezultata. Postaraćemo se da na njega prenesemo iskustvo iz rada sa bataljonom »Garibaldi«.

Samovoljno odlaženje boraca prijetilo je da u III brigadu unese izvjesnu nedisciplinu, dezorganizaciju i osipanje. No, vašim odobrenjem da se borci, kojima su tako kuće blizu, puste na odsustvo to se pitanje povoljno riješilo. Svi su se borci vratili sa odsustva.

3.— Prije dolaska Prekomoraca⁶ kao popune sproveli smo u brigadama političke pripreme, naime: objašnjavanje ko su ti borci, pojačavanje discipline, vojničkog duha, političkog rada, objašnjavanje kakav naš stav i pažnja prema njima treba da budu, kakvi mi kao stari borci treba da izgledamo itd. I zbilja, jedinice su bile spremne da mogu prihvatiti nove borce. Popuna Prekomorcima za našu diviziju znači mnogo i u podizanju discipline i u borbenom i političkom pogledu.

I oni su se spremili za ulazak u našu diviziju.

Prema dosadanjem stanju Prekomorci su u svakom pogledu premašili sva naša očekivanja. Naši slabiji borci su se stidjeli od njih. Slabije borce su bolji ukorijevali Prekomorcima. Bilo je i slučajeva prijetnje slabijim borcima ako ih

⁶ Vidi dok. br. 84, napomenu br. 6.

obrukaju pred novim. Isti je slučaj bio i sa novim borcima — Prekomorcima. I nijesu se obrukali ni jedni ni drugi. Naprotiv, i jedni i drugi su se uzdizali, popravljali.

Dolaskom Prekomoraca sve tri brigade su oživjele, postale jače, pouzdanije, liopšte čitav život i rad je puniji. Iako su oni došli u naše jedinice, kad su one bile pod najtežim okolnostima, ipak su oni sve teškoće podnosili bez riječi, sa čašću što su borci I Proletdivizije i što za borce I divizije, prema njima, ne može biti ništa teško. Plašili su se i plaše se da neće opravdati dato im povjerenje. Tako za sada stoji.

Politički rad:

Pod ovim podrazumjevam jedan s.alni politički rad na uzdizanju boraca, više-manje nezavisan od problema u brigadama, ali koji se prilagođava datim uslovima života.

Ovaj rad nije jedinstven u čitavoj diviziji. Nije jedinstven, jer nije bilo mogućnosti da se stvori jedan zajednički plan toga rada u diviziji, a i politički nivo boraca svih brigada nije na istoj visini. No ipak, zadatak stoji pred nama da taj rad bude što jedinstveniji, pored ostalog i radi toga što bi takav zajednički rad obavezao politkomesare brigada na jedan neprekidan i sistematski rad i što bi se koristila iskustva pojedinih brigada iz toga rada.

Ni u svim brigadama nije, za sebe kao brigadu, bilo dovoljno plana u političkom radu. U tom pogledu I brigada je postigla najveći uspjeh.

Poslije prorađenog ciklusa tema iz okvira Jugoslavije I brigada je postavila drugi ciklus:

- 1.— O SSSR-u
- 2.— SSSR u ratu •
- 3.— Antifašistički blok
- 4.— Uspjesi NO borbe u Jugoslaviji i njen međunarodni položaj i značaj
- 5.— AVNOJ i Nacionalni komitet
- 6.— Sadržina rada i dužnosti narodnih vlasti
- 7.— Monarhija i kralj
- 8.— Narodna demokratska, federativna Jugoslavija.

No, teme su najčešće prorađivane, uslijed prilika pod kojima su jedinice živjele, na četnim i vodnim konferencijama i, radi nedovoljnog poznavanja tih pitanja od strane nižih političkih rukovodioca, pitanja su se često puta dosta površno i propagandistički prorađivala.

Sa političkim radom u XIII brigadi išlo je teže. Njihov dotadnji način rada, onako isjeckan i sitan, nije mogao dati bolje rezultate. U radu nijesu imali nikakvog sistema a politički komesari nijesu bili nosioci i rukovodioci političkoga rada.

On su imali da prorade sledeće teme:

- 1.— Istorija I i III brigade
- 2.— IV i V ofanziva
- 3.— Razvitak narodnog ustanka, po pojedinim zemljama, u Jugoslaviji
- 4.— VI ofanziva
- 5.— Stvaranje NO vojske i njen razvitak
- 6.— NO odbori i AVNOJ
- 7.— Versaljska i federativna Jugoslavija
- 8.— Međunarodni značaj naše borbe
- 9.— SSSR kao najjača snaga fronta protiv fašizma.

Veliki broj ovih tema je već prorađen. Poslije njih dolazi onaj ciklus koji je postavljen pred I brigadu.

Prema izvještaju politkomesara III brigade tamo je bilo najmanje plana u političkom radu. Oni su proradili:

- 1.— KPJ u NO borbi
- 2.— NO odbori
- 3.— O SSSR-u
- 4.— Odluke AVNOJ-a.

Politički rad u Divizijskoj bolnici je zadovoljavajući. Iako bez nekog utvrđenog plana, ali politički rad je dosta živ. Oni preko odjeljenjskih i skupnih konferencija prorađuju skoro sva pitanja kao i u borbenim jedinicama.

Kulturni rad:

Osnovni nedostatak u kulturnom radu u diviziji je u tome što se on razvijao bez dovoljnog plana. On je dosta živ i u posljednje vrijeme u punom poletu. Sastoji se: u davanju priredbi za jedinice i narod, u kulturnim predavanjima, recitacijama i pjevanju, izdavanju listova i džepnih novina. Težište je kulturnog rada na masovnoj osnovi, na učešću svih boraca u njemu. Ne postoje kulturne ekipe. Kulturnim radom rukovode politkomesari sa kulturno-prosvjetnim odborima.

Kulturni nivo priredbi se svakog dana uzdiže i sve manje je jeftinih, bez vrijednosti i banalnih priredbi. To pokazuju priredbe u D. Vakufu, Turbetu i Kotor Varoši. I brigada i u tom pogledu stoji na prvom mjestu. Glumci su nam pomogli u toliko što su svojim obilaskom brigada i zajedničkim priredbama s njima pomogli nam da se stvar što masovnije organizuje i razvije smisao i volja za kulturnim radom.

Kulturna predavanja uzimlju sve više maha. Ona obuhvataju razne oblasti života. Tako, na pr., u I brigadi su prorađena pitanja: postanak čovjeka, postanak zemlje, osnovni pojmovi iz geografije, o prirodnim pojavama, o postanku religije, razvitku pisma itd.

U XIII brigadi su prorađivana pitanja: poreklo čoveka, život u SSSR-u, sport u SSSR-u, razvoj pozorišta, versajska Jugoslavija, sovjetska književnost, razvitak društva, istorija Evrope od 1918—1939 itd. U tome su ih pomogli drug Oskar¹¹ i drugovi iz glumačke grupe.

Kulturni rad u Divizijskoj bolnici je dosta dobar. Poslao sam im za taj rad i Maksima Vukovića. Vrlo često održavaju priredbe za ranjenike i bolesnike, nekad i za narod.

Mi smo u našoj pratećoj Četi za mjesec—mjesec i po redovno svakog dana održavali politička i kulturna predavanja, sa diskusijom, iz raznih oblasti života. Interes i uspjeh bili su dosta veliki. To smo prenosili kasnije na brigade.

Skoro svi bataljoni naše divizije izdaju svoje listove, ako ne bataljon onda njegove čete. Najčešće je da su ti listovi bez mnogo vrijednosti ali su razvili živ interes za pisanjem, čitanjem i kulturnim radom.

I brigada je izdala jedan broj brigadnog lista, a III izdaje neku vrstu novina, zvani »Vjesnik«. Ranije su ga izdavali svakog drugoga dana a sada kroz nedelju dana. U njemu pišu vijesti, neke članke iz života brigade i izvjesne direktivne članke.

U većini jedinica I brigade održavaju se nedjeljno usmene novine. One su dale dobar rezultat. Za usmene novine borci i rukovodioci pišu članke, pjesme i slično. One nijesu na visokom umjetničkom nivou, ali preko njih se borci uče da pišu i kroz njih izvjesni drugovi, koji imaju smisla za pisanje, mogu doći do izražaja. VI bataljon već duže vremena daje svake subote tako zvani »Veseli subotar«, koji je nešto između humora i usmenih novina.

Razvijo se i dosta dobar interes za čitanjem knjiga. U I brigadi ima na pr. ljudi iz tehničke čete koji skoro napamet znaju »Kako je čovjek postao divom« i »Prirodne sile i moć ljudi«.

Možda bi ti potrebno bilo navesti brojke: priredbi, predavanja, listova, itd. ali te podatke nijesu poslali komesari brigada. Postaraću se da u buduće to bude.

Rad sa narodom:

Sudeći po broju priredbi, datih za narod, po broju konferencija moglo bi se zaključiti da je taj rad zadovoljavajući. Stvarno, održavanje konferencija sa narodom i priredbi za njih ušli su u praksu naših jedinica. Ali nedostaje nešto osnovno. Ne postoji dovoljno povezivanja i saradnje sa pozadinskim masovnim političkim organizacijama. Ne postoji upo-

⁹ Danon

znavanje konkretnih pitanja i potreba toga naroda. I konferencije često ispadnu prazno politiziranje i fraziranje. Ne postoji dovoljno organizacionog rada na formiranju masovnih organizacija, tamo gdje ih nema, i njihovog učvršćenja, tamo gdje postoje. Ne postoji dovoljno saradnje i pomoći narodnim vlastima, u prvom redu NO odborima. Rad sa odborima svodi se često samo na pitanje snabdjevanja naših jedinica.

To je osnovni nedostatak našeg političkog rada. Na ovom terenu je to došlo do izražaja.

četnički i ustaški uticaj na stanovništvo ovoga kraja je vrlo jak. Četnici čak oživljeli, mobilišu i popunjavaju svoje redove. Mi im u tome kvarimo račune. Politički rad terenskih organizacija vrlo slab. četnička propaganda jača od naše. Narodne vlasti, komande i NO odbori slabi. Čak u odborima ima još neprijateljskih elemenata. To čini da naši politički rukovodioci podcjenjuju i narodne vlasti i političke organizacije i često ne traže pomoć od njih, a još manje pokušavaju, baš radi toga što su slabe, da im pomognu, da ih uzdignu. U posljednje vrijeme preduzeli smo izvjesne mjere u tom smislu, a mislim da napišem jedno pismo politkomesarima brigada, gdje bi im ukazao na ovaj osnovni nedostatak i još na druge greške i propuste u vezi sa njihovim izvještajem i njihovim radom u jedinicama.

Pošto smo proradili pismo CKKPJ u vezi sa stavom prema Saveznicima,¹⁰ proanalizirali naše ranije držanje, malo budnije pratili politički i kulturni rad, uočili smo da je bilo skretanja, da je bilo grešaka i na priredbama i u radu sa svojim jedinicama i u listovima i novinama. No, one se daju ispraviti i preduzeli smo što je potrebno. Tačno je da je XIII brigada u tom pogledu najviše griješila.

Stanje saniteta, brigadnih ambulanta i Divizijske bolnice je zadovoljavajuće. U svim sanitetima i Divizijskoj bolnici održavaju se bolnički kursevi. Briga drugarica za ranjene i bolesne drugove je na dostojnoj visini.

Stanje intendantura, takođe, sada je u svim brigadama pozitivno. Ishrana jedinica relativno dobra. Oboljenja od tifusa, mada je teren bio vrlo loš, i drugih bolesti bilo je vrlo malo.

Fizička konstrukcija naših boraca prilično dobra. Obuća isto tako. Odjeća dosta slaba.

Moral, borbenost i disciplina naših jedinica na visini. Politička svijest relativno dobra.

Život u jedinicama pun i veseo.
Spremni smo za sve zadatke koji se postave pred nas.
Molim da se na sam izvještaj i na rad u našoj diviziji u
jednom pismu kritički osvrneš i daš mi primjedbe i uputstva.
Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA 'NARODU!

Politički komesar

BR. 90

IZVEŠTAJ POLITODELA 13. NO DIVIZIJE OD 2. MARTA
1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O POLITIČKOM STA-
NJU I RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U BRIGADAMA¹

POLIT-ODJEL
XIII. DIVIZIJE NOVJ
2. marta 1944.

DRUG. CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

šaljemo vam naš redovni partijski izvještaj.

Stanje u Diviziji

XIII. Divizija danas u svom sastavu ima 3 brigade i 2 odreda.¹ Broj ljudi u oba odreda iznosi oko 500, dok brigade raspolažu sa oko 900 boraca prosječno. Osim toga u Diviziji redovno postoji takozvani Dopunski bataljon, u kom se obično nalazi po 150 novomobilisanih boraca, koji se nakon tro-nedeljnih vojničkih vježbanja i političkih priprema raspuštaju, tj. dijele na operativne jedinice. Uz Štab Divizije postoje izvjesne manje jedinice predviđene vojničkom formacijom, tako da danas broj svega ljudstva u Diviziji iznosi nešto ispod 4.000. Gro boraca ove Divizije čine Hrvati, dočim broj Srba ne predstavlja više od 20% cjelokupnog sastava Divizije. Najveći broj ljudi je iz Primorja i Gorskog Kotara, a jedan dio boraca se regrutuje iz Istre i Like (brinjski kotar). Ovakav sastav ove

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—7, k. 913.

* To su: 1. i 2. NOP odred.

Divizije određuje i specijalne oblike njene fizionomije, no to ipak ne smeta uspostavljanju jedinstva u njenim redovima.

Problem odnosa Srba i Hrvata u ovoj Diviziji nije oštro izražen, no ipak se ispoljava u izvjesnim vidovima. Vojnooperativni dio rukovodstva čine u glavnom Srbi, a najveći dio boraca predstavljaju Primorci i Gorani, koji su dobrim dijelom došli u vojsku nakon kapitulacije Italije ili putem mobilizacija provedenih od naših vlasti u zadnje vrijeme. Kada se zna da su stariji borci i rukovodioci pretežno Srbi, a novo-došli Hrvati to je jasno da problem odnosa starih i novih jeste donekle i problem Srba i Hrvata. Nove se obično tretira kao slabije borce, sa manje odvažnosti i upornosti i sa slabijim perspektivama za vojnički razvitak. Ovo stanovište može se susresti i kod jednog dijela rukovodilaca. Može se dosta često čuti u redovima boraca riječ »Bodul«, koji pojam ne označava samo borca sa naših otoka već donekle je simbol vojnika slabije borbenosti i izdržljivosti. Stari borci ne umiju nove prihvatiti kao svoje nove drugove, koji treba da im pojačanim učešćem u borbi ubrzaju svršetak rata i olakšaju teret koga su u glavnom do sada nosili na svojim leđima, već im pričaju čudesa od užasa i teškoća koji ih čekaju u borbi, što svakako nevaspitno djeluje na ove borce. Prvi doček i prijem više je hladan nego topal i drugarski, tako da ovaj prvi susret predstavlja na izvjesnim mjestima kamen razilaska između starih i novih, koji može imati posljedica za njihov daljnji zajednički život. Nije izuzetak posprdno izražavanje o borbenim kvalitetima novih boraca ni kod nižeg komandnog rukovodstva. Izdiranje, osorno zapovjedanje i često potsmehivanje karakteriše držanje jednog dijela starih drugova prema novomobilisanim. Sve ovo skupa svjedoči da stari borci nijesu duboko svjesni ogromnog značaja priliva novih boraca u jedinice, niti u prevaspitavanju i osvajanju istih vide dovoljno — najvažniji politički zadatak, od čijeg pravilnog rješenja zavise i buduće vojničke pobjede. Novi borci još nijesu usvojili četu kao svoj najbliži dom, kao najdražu borbenu političku školu, što im svakako ometa da dišu dahom partizanskog života.

No ipak taj problem ne predstavlja nesavladivu zapreku i postepeno se prilazi njegovom rešavanju. *Od likvidacije tog problema zavisi unutrašnja čvrstina i u najvećoj mjeri operativna sposobnost ove Divizije.*

Novi borci predstavljaju šarenu sliku. Najveći broj među njima ima izgleda na izgrađivanje, i već se izgrađuje u dobre i odane borce. Jedan dio je pun apatije, neizdržljiv i sa vrlo izraženom tendencijom povratka k svojoj kući. Među ovima ima ih, koji rat smatraju kao silu protiv koje se treba

boriti izvrđavanjem, vješt看 izvlačenjem od opasnosti i nastoje dočekati kraj rata u zahlađu, »na lakšim dužnostima«, odakle će se moći povratiti svojem ranijem životu. Ovi često opsjedaju sanitet brigada i Divizije, gdje prenemajući se počinju povjeravati svoje fizičke nevolje radi dobijanja lekarskog uvjerenja potrebnog za postignuće gore iznešenog cilja. Najgori pak među njima-koriste prvu mutnu težu situaciju u jedinici, kao priliku za dezertiranje. Dezerterstvo se istina smanjuje, ali još pretstavlja ozbiljan problem u ovim jedinicama. Najveći broj dezerterstva dolazi kao posljedica političkog uticaja neprijatelja (ustaške i mačekovske propagande). Da je to tako svjedoči činjenica da većina dezertera otpada na brinjski kotar, Ravnu Goru, Delnice, Fužine, koji su krajevi pod političkim uplivom — u izvjesnoj mjeri — ustaša i mačekovske klike. Ima i slučajeva dezertiranja iz prostog pomanjkanja političke perspektive za sutra, što dolazi do izražaja u ofanzivi, u slučajevima neprijateljskih iznenađenja, kriza ishrane, pomanjkanja obuće i tome si. Ne može se reći, da je dezerterstvo posebno došlo do izražaja u zadnjoj ofanzivi, iako je bilo tih primjera — dopunski bataljon, II. Brigada. Karakteristično je napomenuti da se je broj boraca u I. Brigadi u toku ofanzive povećao za čitavih 200 ljudi.

Uz ove pojave dezertiranja novih boraca treba istaći i držanje jednog dijela starih boraca i rukovodećeg kadra. Tu se zapaža tendencija izvlačenja — sačuvanje glave. Ovo se ispoljilo kod jednog dijela rukovodioca u vidu izbjegavanja, odvlačenja svojih jedinica od borbenih susreta sa neprijateljem pod parolom — sačuvati ljudstvo, s druge strane nije malen broj (oko 100) boraca iz mjesta koja su bila žarišta ustanka u ovim krajevima — Gornji kraj, Drežnica, koji su samovoljno napuštali jedinice i određivali sebi izvjesno odsustvo od borbe, ležeći i krijući se kod svojih kuća. Jedna i druga pojava su podjednako opasne i pretstavljaju bolest u Diviziji, koju se mora radikalno liječiti. *Suzbijanje dezerterstva i kod starih i kod novih boraca bez obzira na pobude koje ih rukovode dezerterstvu jeste ozbiljna dnevna zadaća sadanjeg momenta.*

U cjelini uzev može se reći, da se Divizija u ofanzivi i sada u glavnom dobro drži i da je srećno riješila mnoge svoje zadaće. Borci se drže dobro. Bilo je nekoliko većih bitaka — značajnih pobjeda nad neprijateljem (na cesti Senj — Novi, kod 2ute Lokve, kod Glavaca, prema Otočcu, na Tuževiću, Kapeli).³ U ofanzivi može se reći, da je porastao borbeni moral.

³ i ⁵ Divizija je na toj prostoriji vodila borbe protiv jedinica nemačke 392. legionarske divizije (opširnije vidi tom V, knj. 25, dok. br. 4).

da su rukovodioci naučili puno novoga, a borci stekli pouzdanje u sebe i svoje oružje. Razbija se fama o snazi Njemaca, koja je naročito bila raširena nakon njihovog prodora iz Italije,⁴ i borci uviđaju, da se Njemce može i te kako dobro tući i pobjeđivati. Novi borci svojim držanjem u ofanzivi zaslužili, da se o -njima ipak dobro govori i danas se u veliko mijenja gledišta o njima, koje je bilo uvriježeno kod starih boraca. Borci u cjelini sa mržnjom i osuđivanjem govore o špekulantima — dezerterima. Sto se pak rukovodilci tiče i najvećeg broja starih boraca, oni su u ovoj ofanzivi pokazali primjere hrabrosti i požrtvovanosti. Zalažući se za postizavanje uspjeha dobar dio istih je stradao, ginući i bivajući ranjavan. Na ovim faktima počinje ozbiljno proces stapanja i srastavanja starih i novih boraca, i u vezi političkog rada izrađuje se zajednički njihov stav prema zabušantima — dezerterima, bez obzira da li dolaze iz redova starih ili novih boraca, ili iz redova Srba ili Hrvata. Za ovu Diviziju predstavljao je hitan zadatak — uspjeh u borbi sa neprijateljem, i ovaj puta nisu izostali. Ali ipak ti se uspjesi nijesu još u željenoj mjeri pozitivno odrazili na zdravlje i unutarnju snagu Divizije.

Danas našu Diviziju prate nemile pojave, kao što su razboljevanje od premorenosti, posustalosti i promrzavanja.

Broj smrtnih slučajeva od smrznuća iznosi 18 drugova, dok je od premrzlih, iznemoglih formirana bolnica sa oko 150 bolesnika. Naglašavamo da je 25. II. na putu naše II. Brigade od Drežnice do Mrkopolja umrlo od studeni 14 drugova. Ovo svjedoči o vrlo teškim uslovima ratovanja na ovim snježnim terenima, Gorskom Kotaru. Istina je, da za ovoliki broj umrlih na putu ne leži jedini razlog u teškoći samog putovanja već i u izvjesnim nedostacima organizacije toga putovanja kao i u slaboj brizi i pomoći od strane pozadinskih organizacija. Ove pojave imaju izvjestan svoj odraz na borbeni moral naših jedinica. Svakodnevne borbe na nekoliko sektora (Brinje, Kapela, Primorje)⁵ zahtjevaju i potrebno obezbjeđenje vojske sa hranom i odjećom, što je danas u ovim prilikama nažalost vrlo teško. Problem odjeće i obuće se donekle rešava i bio je ranije dijelom riješen. Međutim ishrana ovih jedinica je ispod svake kritike. Od početka ofanzive jedinice ove Divizije ne poznaju uopšte kruha. Dobijanje mesa ili graha ili krompira i pored toga što nema hleba jeste minimalno, čak ispod norme predviđene tablicom za ishranu vojske. Zalihe su uglavnom u Drežnici i Gornjem Kraju iscrpljene, a ono sa čim raspolaže Gorski Kotar jeste nedovoljno za prehranu ovoli-

⁴ Misli se na zaposedanje jadranske obale od strane nemačkih jedinica posle kapitulacije fašističke Italije.

kog broja jedinica. Kada se k tome doda i činjenica da organizacija sakupljanja i raspodjela hrane od strane odgovornih organa na terenu podbacuje može se dobiti jasna slika o stanju ishrane u XIII. Diviziji. Ovaj problem za sada je vrlo aktuelan i ima bez sumnje ozbiljan značaj. Tim problemom pozabavila se i divizija i pozadinske rukovodeće organizacije kao i sam Okružni komitet Partije za Gorski Kotar. Za sada perspektive nijesu nimalo povoljne. Pitanje prehrane jedinica u Gorskom Kotaru je duže vremena od ozbiljnog interesa a danas je poprimilo najoštrije forme. Radi popravke stanja ishrane na ovom terenu poduzimaju se koraci da se prebaci izvjesna količina hrane iz karlovačkog okruga ili dobave izvjesne zalihe iz Slovenije. Za sada su postignuti minimalni rezultati.

Uza sve ovo naši borci uglavnom dobro izdržavaju, pokazuju borbenost u mnogim situacijama. Slabosti ili neuspjesi koji se tu i tamo pojavljuju dolaze više kao posljedica slabog rukovođenja ili popuštanja jednog dijela odgovornih drugova. Slučajevi pljačke nijesu česti. Što se tiče uvjerenja u potrebu akcija najveći dio boraca ima osjećaj da se treba boriti. Prelazak na našu stranu jedne grupe legionara sa oružjem kao i jedne grupe Čerkeza, bivših zarobljenih crvenoarmejaca, izazvao je povoljan odjek među borcima i o tome se puno govori. U izvjesnim jedinicama moglo se osjetiti zadnjih dana vjerovanje da će se rat brzo i lako svršiti, što je došlo na bazi postavke odgovornih drugova (1. Brigada).

Što se tiče političke svijesti ona je, razumije se, različita kod raznih boraca ali najvećim dijelom naši su borci vezani simpatijama i ljubavlju za naš pokret. To su trezveni i razboriti drugovi sa razvijenim interesovanjem za politička zbivanja, rado čitaju našu političku štampu, vijesti. Naša literatura također se čita iako u manjoj mjeri. Interes boraca premašuje svakidanja aktuelna pitanja i u većini živo raspravljaju o tome šta će biti sutra. Nije im svejedno ovo ili ono rješenje. I novi borci već se počinju raznim nitima vezati za našu vojsku i našu politiku i u njihovim glavama razvija se proces stvaranja svijesti o pripadnosti narodnoj armiji i Narodno-oslobodilačkom pokretu u cjelini. Taj ćemo proces pratiti u njegovom daljnjem razvitku jer od njega zavisi niz krupnih današnjih i sutrašnjih zadaća. Mržnju prema neprijatelju ne posjeduju u dovoljnoj mjeri novi borci ali se ona postepeno razvija i zaoštrava. Naši borci u cjelini, s malim izuzecima dezertera, usvajaju naš stav prema izbjegličkoj monarhističkoj reakciji u Kairu, pozdravljaju i spremni su podupirati Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a. Odnos prema izdajničkoj mačkovskoj kliku još nije oštro postavljen, i tom neprijatelju ne pridaje se onolika pažnja koliko ju zaslužuje. U tom pogledu trebat će sada biti

usmjerena politička djelatnost u našoj Partiji uporedo sa daljnjom popularizacijom Odluka II. Zasedanja AVNOJ-a i rasrinkavanjem dvorskih velikorpskih izbjeglica. Interesovanje za događaje u vanjskopolitičkim razmjerama u stalnom je rastu, naročito se oduševljavaju pobjedama Crvene armije na istočnom bojištu. Akcijama Saveznika ne pridaju pripadajući im značaj. O privremenoj vladi i maršalu drugu Titu mnogo su čuli iako im zadnje odluke AVNOJ-a nijesu prikazane još uvijek u punom značenju. Ljubav prema drugu Titu je neosporna.

Autoritet komandnog kadra nije na potrebnoj visini, čemu je razlog u krutom držanju ili preblagom stavu pojedinih rukovodioca. Stab Divizije uživa povjerenje većine boraca, dok sam komandant Divizije ima poseban autoritet, što je skopčano sa njegovom popularnošću. O našoj Partiji kao rukovodećoj sili prosječno gledano nemaju dovoljno jasnu pretstavu i ne shvataju dovoljno njenu ulogu. Odnos prema Partiji to je u drugoj formi odnos prema rukovodećem — komandnom kadru. Autoritet Partije je u rastenju iako nije još uvijek na potrebnoj visini.

Međusobni odnosi boraca još uvijek ne zadovoljavaju. Nije izdignut osjećaj drugarske pomoći i solidarnosti na visinu principa. Požrtvovanost u teškim situacijama radi spašavanja drugova dolazi ne manje od naređenja starješinskog kadra, nego od istinski razvijenog unutarnjeg osjećaja za druga saborca. Odliv jednog dijela kadrova na teren, što dolazi na zahtjev pozadinskih organizacija iz Gorskog Kotara, Primorja kao i na zahtjev Operativnog rukovodstva za Istru,⁶ utiče na čvrstinu jedinica, jer novi rukovodioci se teže snalaze na svojim novim dužnostima.

Na bazi svega ovoga operativna sposobnost ove Divizije nije osobito dobra, ali ipak perspektive nijesu loše. Zadnje akcije Divizije zaslužuju da budu više spomenute. Nije rijetka pojava čuđenje kod boraca da se akcije XIII. Divizije, kojih u posljednje vrijeme bilo mnogo, ne spominju preko naše radio-stanice »Slobodne Jugoslavije« kao njene akcije, već neodređeno akcije hrvatskih jedinica. Sto se tiče odnosa prema pozadinskim vlastima i uopće organizacijama na terenu on nije mnogo promjenjen u zadnje vrijeme, karakteriše ga dobrim dijelom nepovjerenje. Lokalna štampa (Goranski i Primorski vjesnik),⁷ već dugo vremena ne pišu skoro ništa o XIII. Diviziji, što izaziva opravdane prigovore sa strane naših bora-

⁶ Operativni štab za Istru NOV i PO Hrvatske formiran je u drugoj polovini septembra 1943 (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 146).

⁷ Treba: »Goranski vjesnik«, glasilo Jedinstvene narodnooslobodilačke fronte za Gorski kotar.

ca. Učinjen je predlog da se taj ničim neobjašnjiv nedostatak popravi, čime će naši borci biti više zadovoljni. Uvjerenje u pobjedu kod naših boraca ne dolazi u pitanje.

RAD PARTIJE

Brojno stanje partijske organizacije izgleda ovako:

I. Brigada	II. Brigada	III. Brigada	I. Odred
120 članova KP	167 članova KP	142 člana KP	57 čl. KP
200 Skoj	28 kandidata	30 kandidata	16 kandidata
	210 skojevaca	97 skojevaca	57 skojevaca

U artiljerijskom divizionu postoji partijska organizacija sa 35 članova KP. Uz to tamo ima 8 kandidata i 19 skojevaca. Skoro sve vojničke jedinice oko Štaba Divizije imaju svoje partijske ćelije, čiji ukupan broj članova iznosi 50, dok broj skojevaca iznosi oko 60 drugova. U samom Stabu Divizije postoji partijska ćelija sa 4 člana KP.

Treba naglasiti da oko 80 članova Partije ne nalazi se momentalno u svojim jedinicama, budući da jedan dio bolesti ili ranjen, a drugi dio se nalazi na partijskom kursu koji se održava u Diviziji. Isto tako i brojke o članstvu Skoja ne odgovaraju sadanjem stvarnom stanju jedinica.

Ovoliki broj članova Partije jeste zaista malen kada se ima u vidu brojno stanje ljudstva ove Divizije, ako i činjenica da se Divizija popunjuje redovno novim borcima. Ovoliki broj članova Partije sa nedovoljno razvijenim osjećajem partijnosti i dosta niskim ideološkim nivoom za sada nije u mogućnosti da obuhvati Diviziju u cjelini i da se ispolji kao istinska rukovodeća sila. Problem rukovodstva, tj. ostvarenje rukovodeće uloge jeste ozbiljan problem i ne može se reći, da će za najkraće vrijeme biti pozitivno riješen. Partija kao sila, koja se treba da osjeća svagdje i na svakom mjestu, tj. da prožima jedinice (vojničke) u cjelini, čija bi se djelatnost ogledala u najrazličitijim oblicima života jedinica, u ovoj Diviziji za sada ne živi kao takova. Ono što je karakteristično jeste to da partijske ćelije nijesu inicijatori i organizatori u punom smislu te riječi cjelokupnog života u četama, u operativnim jedinicama. *Ćelija nije izrasla u živu motornu silu života i borbe u našim četama.*

Članstvo Partije danas u glavnom čine stari borci, koji su ujedno rukovodioci — vojni ili politički. Partija je prema tome drugo lice štabova i komande. Rijetki su oni članovi Partije, koji nijesu rukovodioci. Ovo svjedoči o dvjema stvarima. Prvo, Partija se više ispoljava u formi komande, tj. u samoj

Partiji osjeća se donekle komandovanje. Članovi Partije još se uvijek ne osjećaju jednaki, međusobno ravnopravni ni u samoj Partiji. Drugo, sektaštvo u istini odlika najvećeg dijela organizacije. Ovo naročito važi za I. Brigadu, koja ima tu sreću, da već tri mjeseca, s malim prekidom, živi bez sekretara partijske organizacije. U III. Brigadi sektaštvo se počinje uklanjati, mada i u njoj još uvijek živi. Partija nije u većini, jedinica uspjela prodrijeti među borce, čija bi trebala biti porodica, a oni njena svojina. Polje rada za Paraju pretstavljaju borci, tj. vojnička masa, ali oni moraju postati njeno uporište sa izraženom ljubavi prema Partiji, moraju postati njena djelujuća sila. A to mogu samo proširenjem partijske organizacije zahvatom u boračke redove. Zbog ovoga, Partija i nehotice stoji na otstojanju od boraca. Partija ne može zbog toga da živi životom boraca u najpunijem smislu te riječi. I zato još uvijek nije pravi odgojni zavod u smislu borbenosti i političkog izdizanja. Razlog ovakovom stanju partijske organizacije jeste dijelom u naglom rastezanju Divizije i pretvaranju time članstva u rukovodioca i davanju, takoreći svakodnevnom davanju, jednog dijela rukovodioca pozadinskim organizacijama. Drugi razlog jeste sektaška politika, koja označava nesposobnost naših rukovodioca, da upornim i zdravim odgojnim radom smjelo izdižu nove drugove, da na taj način podmlade Partiju valjanim i odanim borcima. *Uklanjanje sektaštva, uklanjanje čitave ove anomalije u partijskom životu pretstavljaju sada ozbiljan prvorazredan zadatak partijskoj organizaciji i njenog Divizijskog komiteta.* To će biti jedan od uslova za ostvarenje rukovodeće uloge partijske organizacije.

Sekretari četnih čelija, kao i komesari četa, zbog čestih ukazanih potreba, izbacivanja iz stroja, kao i zbog odlaska izvjesnih od njih na terenski rad, često se mijenjaju, što smeta razvijanju aktivnosti i koči sam sistem rada. Zato malo je njih koji mogu organizaciji unijeti potrebne novine, tj. udariti pečat organizaciji svojim djelovanjem i svojim metodama. Uz to nijesu izuzeci, da sa sekretari četnih jedinica politički slabiji od komesara, a kao borci da tu i tamo zaostaju od vojnih rukovodioca. Time i njihov autoritet, kao rukovodioca, mora da gubi, preko njih slabi se i autoritet same partijske organizacije. No ipak u posljednje vrijeme autoritet Partije, kao faktora, raste u redovima članstva. Osjećaj odgovornosti pred Partijom raste, mada se taj osjećaj mnogo ne razlikuje od osjećaja odgovornosti pred štabovima i višom komandom. [U] mnogim jedinicama Partija se više osjeća kao organizator svojih sektora rada a na čvrstinu i borbenost jedinica ne obraća dovoljnu pažnju. Ili se pak događa, da se jedinice sastaju povremeno iza kakve akcije, da donesu svoj sud o držanju član-

stva, koji nije u najviše slučajeva dovoljno pravilan, sa potrebnom partijskom oštrinom. Što se tiče same borbenosti članstva i ostalih boraca i u partijskim organizacijama [se] samo djelomično razvija. Zadnji veći uspjesi ovih brigada došli su svakako kao posljedica nastojanja Partije da podigne i učvrsti borbeni moral, ali zato Partija ipak nije dala od sebe dovoljno, da u potrebnim momentima energično suzbije nastalu paniku, ili gubljenje glave kod rukovodioca i nije uspjevala prenositi sa sebe na borce borbene kvalitete, kako ne bi katkada suviše otkakala i time izvrgavala svoje kadrove opasnosti. Partijska ćelija nije bila mjesto gdje bi članstvo i rukovodioci polagali račune sa najvećim osjećajem odgovornosti za svoje propuste ili slabosti. Ideja očuvanja glave tu i tamo miriše, a kampanja protiv tih tendencija nije živa konkretno i kritika na partijskim sastancima rukovodioca za njihove pogreške nije oštra dovoljno, smjela i bez gnjilog ličnog oportunizma.

Podizanje borbenosti članstva i boraca i preko primjera podviga i požrtvovanosti i kroz najbezobzirniju kritiku svih tendencija i značenja ili borbenih slabosti uopće, pretstavlja drugi uslov za ostvarenje pune rukovodeće uloge partijske organizacije.

U samoj organizaciji, iako nema nekih iskrivljavanja i nepravilnosti u radu, ima još uvijek manjkavosti. Organizacija u cjelini nije poznavala suštinu organizacionog pitanja, tj. način života i rada jedinica. Radi toga je rukovodioc Polit-odjela držao predavanje o organizacionom pitanju Partije, sa malim izuzecima, u čitavoj partijskoj organizaciji, što je po našem mišljenju imalo izvjesnih pozitivnih posljedica. U ćelijama sastanci su ili posvećivani proradi materijala ili raspravi kakvog beznačajnog događaja. Partija nije olagovremeno reagirala na sve pojave i događaje, ne dejstvuje kao živa revolucionarna sila koja treba i mora da rješava sve životne probleme i da određuje tok zbivanja vojnim jedinicama. Svestranim zahvatom u sve forme života četa i bataljona, kroz pravilno razvijanje i kontrolisanje svih sektora rada, *partijska organizacija uspjjet će iz ostvarenja prva dva gore naglašena uslova ostvariti svoju rukovodeću ulogu.*

Partijski sastanci održavaju se dosta neredovno, a vanredni sastanci posvećeni svakidanim problemima su dosta rijetka stvar. Na sastancima se osjeća zbunjenost mlađih drugova pred starijim. U sastavljanju dnevnog reda polazi se od običajnih šablona tako da mnoge važne stvari prolaze mimo partijske jedinice. Partijske kazne bile su manje više do najskorijih vremena nepoznate i u koliko se pristupalo kakvoj kazni nije se umjelo odgojno djelovati. Najčešća kazna bila

bi isključenje. Partijci za svoje greške više su odgovarali disciplinski pred svojim štabovima nego li na sastancima Partije, pred partijskom ćelijom. Međusobni odnosi partijaca su manje više pravilni. Uzajamna kritika je loše razvijena, nebitna i sa puno sitničavosti. Osjećaj partijnosti treba gledati kroz aktivnost same partijske organizacije kao i kroz svijesnost ispunjavanja postavljenih zadataka. Partijnost kao visoki osjećaj — živjeti i raditi kroz partiju i za partiju -r nije u tom smislu razvijena, ali partijci ipak vole partiju i ne fali partijska disciplina. Učvršćivanje i podizanje partijnosti, podizanje autoriteta partije kroz svestrano razvijen rad, blagovremene stavove i odluke po svim pitanjima jeste ozbiljan partijski zadatak. Partijci su poletni, odlučni drugovi i dobrog raspoloženja. Partijci su ipak najizdržljiviji, najbolji i najhrabriji borci.

Dobar dio članstva nije upoznat sa partijskim programom. Liniju narodno-oslobodilačke borbe nedovoljno poznaju, tj. nijesu sasvim jasno shvatili značaj i dalekosežnost posljednjih političkih događaja kod nas. Partijci imaju interesa za zbivanja i posvećuju pažnju svome učenju i obrazovanju, diskusija na sastancima prilikom prorade članaka ili čitanja kakve političke literature razvija se. Partijci ne misle samo o današnjim problemima i kroz današnje događaje nastoje sagledati i sutrašnje. Partijci imaju puno uslova za izdizanje i političko razvijanje i problem ovladavanja našom linijom i poznavanja sa našim programom neće biti teško riješiti. Partijci sa velikim oduševljenjem i izvanrednom ljubavi prate borbe Sovjetskog Saveza, dok o ostalim Saveznicima govore sa puno negodovanja, tu i tamo omalovažavaju njihove vojničke akcije, ipak neće biti teško naučiti ih da na naše odnose sa Saveznicima umiju gledati očima naše partije. Do danas im nije bio dovoljno jasan stav prema Mačekovoj izdajničkoj kliku. Sada će preko zadnjih direktivnih članaka iz lista »Naprijed« i preko razvijene agitacije po tom pitanju moći shvatiti naš stav o tom neprijatelju. Za ovakvo sadanje njihovo stanje leži najvećim dijelom krivnja u rukovodiocima koji nijesu upoređo sa ostalim dnevnim političkim zadaćama razjašnjavali stav po tom pitanju. Od direktivnog materijala koji se prorađuje na sastancima treba istaći list »Naprijed« koji se uglavnom redovno čita i raspravlja, dok se ostala literatura čita od vremena do vremena.

Partija nije uspjela uzdići dovoljno sebe u očima svih rukovodioca, tako n.pr. štabovi bataljona i uopšte štabovi idu ispred partije, tj. partijska organizacija kaska za štabovima.

U zadnjoj ofanzivi partijska organizacija slabo je radila, rijetko su održavani sastanci. U koliko su i držani nijesu bili posvećeni najvažnijoj stvari, tj. borbama u ofanzivi (slučaj

I. Brigade). Partijska organizacija, sa malim izuzetcima, u ofanzivi se je dobro držala. Ne može se reći da je bila na visini svih svojih zadataka. Dobar dio članstva u ovoj ofanzivi stradao je dajući primjer ostalim borcima hrabrosti i požrtvovanosti.

U I. Brigadi partijska organizacija, iako najstarija, za sada iziskuje najviše pomoći. Bataljonski biro i tamo još uvijek nijesu stali na svoje noge. Tamo kao da partijsku organizaciju i rukovodioca obuzima strah pred novim članstvom, jer ne uzdižu blagovremeno dobre borce. U III. Brigadi rukovodstva nastoje da ovladaju svojim poslovima i Partija je počela prodirati među borce. U II. Brigada, mada je u toku februara mjeseca primljeno 28 novih članova u Partiju, još uvijek nije uklonjeno sektaštvo. Tamo rad trpi zbog odlaska zamjenika politkomesara, a drug koji sada vrši dužnost sekretara brigadne partijske organizacije i pored iskrenih nastojanja ne može srećno da rukovodi organizacijom. Što se tiče I. Odreda rad je u znaku napredovanja, mada Okružni komitet za Gorski Kotar nije im do sada pružao potrebnu pomoć. Jedinice oko Štaba divizije razvijaju prilično veliku aktivnost. Za sada je najbolji rad u t.zv. prištabskoj jedinici, u koju ulaze drugovi iz najbliže štabske okoline. U I. Brigadi partijski sastanci održavaju se dosta neredovno i zadnjih dana radi pomoći organizaciji tamo su boravila dva člana našeg polit, odjela. Politika kadrova je dosta slaba i nesistematska. Ovo naročito važi za I. Brigadu.

Sam Divizijski komitet osjeća se uglavnom kao rukovodioc, ali od početka ofanzive do danas još se nije sastao. Tu ima do duše i tehničkih smetnji, jer su brigade danima udaljene jedna od druge; pored toga u II. i I. Brigadi nema rukovodioca partijske organizacije. Ovih dana došao je jedan drug sa višeg partijskog kursa pa će jedno mjesto biti popunjeno, dok i za drugo mjesto postoji izvjesna kombinacija. Divizijski komitet morat će se hitno sastati radi donošenja konkretnih odluka i davanja ocjena držanja jedinica u zadnjim borbama, kao i radi izvlačenja potrebnih pouka iz zadnjih iskustava.

Štabovi bataljona nemaju dovoljno čvrstine i odlučnosti u danim momentima, a isto tako fali im potrebna elastičnost i sposobnost u rukovođenju operacijama. Tu i tamo bilo je primjera izrazitog nesnalaženja. Bataljonski biro i nijesu se do te mjere izdigli da likvidiraju ove slabosti štabova i da ih istrgnu iz položaja sputanosti na polje najšire inicijative. Ima slučajeva da pojedini komesari žale što nisu vojni rukovodioci radi toga što oni rukovodioci po pravilu dobivaju oficirske činove. Isto tako sami novi oficiri nijesu u potrebnoj mjeri pojačali svoju partijnost na bazi tih činova, tj. ne uviđaju

da sve to skupa dolazi kao rezultat pobjede politike naše Partije. Jedan dio vojnih rukovodioca zanemaruje svoje političko izdizanje. Sto se tiče samih štabova brigada njoj⁸ bi se moglo dati različita ocjena . . .⁹ Štabovima u cjelini fali dovoljan organizatorski smisao i u težim i komplikovanijim situacijama skloni su pogreškama. Štabovi brigada uživaju povjerenje i ne fali im autoritet u svojim jedinicama. U štabovima nije na visini uzajamna kritika, dolazi do izražaja familijarnost.

Odnosi između štabova brigada i Štaba Divizije su uglavnom pravilni. Štab Divizije može obuhvatiti svoje poslove, ali obavještajne informativne službe nijesu još organizovane kako treba. Odnosi u Štabu Divizije su uglavnom pravilni. Još uvijek se osjeća više rukovodstvo komandanta i komesara, nego Štaba kao cjeline . . .¹⁰ Partijski život Štaba Divizije je neredovan i dosta slab. Odnosi između našeg politodjela i Štaba su dobri.

Naša pomoć kao instruktorskog organa kretala se u pravcu likvidacije gore istaknutih slabosti i učvršćivanja partijske organizacije radi ostvarenja njene rukovodeće uloge. Pojačati ćemo u tom pravcu svoju aktivnost i uvjereni smo da će biti rezultata. Za sada sa rezultatima nismo zadovoljni.

Opšte politički rad:

Ovaj rad u potpunosti ne zadovoljava. Ne može se reći da opšti politički problemi i konkretni problemi u Diviziji nijesu blagovremeno zapaženi i signalisani sa strane ranijeg pa i sadanjeg komesara Divizije, no ipak brigadama nije dovoljno ukazivana neposredna pomoć pri rješavanju njihovih zadataka. Polit, komesari brigada nijesu dovoljno usposobili niži komesarski kadar za pravilno komesarsko djelovanje. Komesari se za svoj komesarski rad više osjećaju odgovorni starijim komesarima nego li pak samoj partijskoj organizaciji. Jedan dio nižeg komesarskog kadra pretvorio se je u političke predavače koji s vremena na vrijeme po nekom dnevnom redu održavaju tako zvane političke časove na kojima se podnose suhoparni referati o političkoj situaciji ili se govori o temama koje su raspisane od strane komesara Divizije. Najveći dio nižeg komesarskog kadra ne umije povezati svoj politički rad sa konkretnim svakidanim djelovanjem radi učvršćivanja i borbenog podizanja svojih boraca. Oni zaista nijesu pravi sudionici u svakodnevnom radnjama svojih jedinica, niti nosioci zdravog partizanskog života. Na te slabosti dobrog dijela komesarskog kadra redovno se ukazuje i trebat će im u tom

⁸ Tako je u originalu.

⁹ i ¹⁰ Redakcija je izostavila tekst o personalnim pitanjima.

pravcu sve šira pomoć. Problem političkog prevaspitavanja novih boraca, suzbijanje i slamanje tendenca o izvlačenju iz borbe kao i likvidacija dezerterstva predstavljaju bitan centralni zadatak na planu svakodnevne praktične djelatnosti komesarskog kadra. Naglasili smo da u tom pogledu već ima i uspjeha, ali s obzirom na mladi, dosta neiskusni komesarski kadar trebat će još puno posla. U zadnje vrijeme broj dezertera smanjio se na najmanju mjeru. Zadnjih 15 dana nije bilo slučajeva dezerterstva. Komesari nisu još uvijek pravi vaspitači borbene volje boraca i ne umiju im razviti političke perspektive. '

Popularizacija odluka II. Zasjedanja AVNOJ-a, tumačenje naše saradnje sa Saveznicima kao i objašnjavanje najnovijih političkih događaja u vanjskoj situaciji predstavlja sadržaj programa rada u sadanjem razdoblju. Taj rad je dosta jednostran i ne razvija se na način koji bi zagolicao raspoloženje interesovanja boraca. Ipak u tom pravcu mnogo je učinjeno. Držani su česti i mnogi sastanci kao i mitinzi na kojima su doneseni stavovi u duhu odluka II. Zasjedanja AVNOJ-a. Borcima se je uspjelo pravilno obrazložiti naš stav prema kralju i izbjegličkoj reakciji, koji stav oni usvajaju. Prazninu u tom radu predstavlja ispuštanje uporedne propagande i agitacije protiv mačekovske izdajničke klike. Sada je na taj problem ukazano. Trebat će više objašnjavanja značaja političkog i vojničkog naše saradnje sa Saveznicima, na šta je ukazano u zadnjem raspisu druga komesara Glavnog štaba.

Dan Crvene armije nije proslavljen u onoj formi koja bi odgovarala značaju toga datuma u današnjoj situaciji, budući da su jedinice bile u veliko razbacane. No ipak proslava nije izostala. Neke jedinice proslavljale su ovaj dan u manjim vojničkim akcijama. Što se tiče viših formi opšte političkog rada one za sada nijesu razvijene. Duvanje političkih vjetrova iz pozadine, koji idu za time da nam istrgnu jedan dio boračkog kadra i time razvodne naše jedinice, ne suzbija se blagovremeno. Izvjesne pojave otkrivaju se nakon iskrsavanja njihovih posljedica.

Drug sadanji komesar Divizije pisao je jednomjesečni program komesarskog rada u ovoj Diviziji koji se tiče onih političkih zadaća koje izviru iz današnjeg položaja naše NOB. Drug komesar XI. Korpusa napisao je također jedno direktivno pismo¹¹ koje se odnosi na sadanje političke probleme i u ovoj diviziji. U tom pismu, kojega vi sigurno već imate kod sebe, mogle bi se po našem gledištu učiniti izvjesne kritičke primjedbe. Tih dana izdat je jedan poziv legionarskim voj-

¹¹ Vidi Arhiv VII, reg. br. 34/1—10, k. 1321 A.

nicima sa potpisom Štaba Divizije koji je štampan u hiljadu primjeraka u tehnici Agitpropa CK. Letak se već rastura.

Politkomesarski kadar pun je volje za rad. Politički delegati se ne osjećaju.

Kulturno-prosvjetni rad:

Ovaj rad je dosta dobro razvijen. Još nijesu razvijene više forme ovoga rada. Najviše je razvijena škampa. Skoro svaka četa izdaje svoje zidne novine, svaki bataljon svoje džepne novine. Članci su više iz pera rukovodioca nego boraca, ali pišu i omladinci, uglavnom SKOJ-evci. Izdaju se i brigadni listovi, od kojih je vrijedan pomena list »Pobjede«, glasilo I. Udarne brigade. Zadnji njegov broj izašao je ovih dana. Članci rukovodioca odišu prevelikim nerealnim optimizmom i olakom procjenom situacije. Radi toga napisali smo im i kraću pismenu kritiku listu. U listu ima puno dobrih članaka koji tretiraju život i akcije brigade. Štab II. Brigade izdao je list koji je zapravo list samog Štaba Brigade, jer je ispunjen uglavnom člancima drugova članova štaba. Jedinice oko Štaba Divizije izdaju svoj list. Kulturno-prosvjetni rad je za sada najslabiji u III. Brigadi. Vrijedan je spomena i »Zabavnik« Artiljerijskog divizionu, koji, uz male napomene, po našem mišljenju predstavlja uspjeh svoje vrste. Dopisnička služba za naše listove, lokalnu i centralnu štampu nije razvijena, na što je ukazano i-radi se na tome da se ovaj nedostatak ispravi.

U nekim jedinicama vrši se podučavanje nepismenih, čiji broj nije velik. Što se tiče priredaba one se dosta često daju. Postoje diletantske grupe, recitativni i pjevački horovi su redi. Ovaj rad u jedinicama vrši se na dohvat od vremena do vremena i nije bez uspjeha. Priredbe se vrlo brzo pripremaju, zato izbor nije na visini, a partijska kontrola nedovoljna. Uz Štab Divizije postojala je pozorišna grupa, čiji su sada članovi razmješteni po svim jedinicama oko Štaba, odakle im je omogućeno sakupljanje. Od tog vremena dali smo samo jednu veću priredbu. U toku zadnje ofanzive kulturno-prosvjetni rad je u veliko oslabljen. U to vrijeme zabeležena je samo jedna priredba I. Brigade u Sungeru. Uz Štab Divizije postoji i t.zv. glazba, koja već duže vremena boravi u Gorskom Kotaru. Popularizacija Divizije i njenih borbi u listovima nije razvijena.

Kulturno-prosvjetna predavanja iz oblasti nauke i umjetnosti vrlo su rijetka. Kampanja za pisanje u ovoj Diviziji ne provodi se mada postoje dosta velike sklonosti za pisanje dosta boraca. Može se reći da postoje izgledi za povoljan razvitak kulturno-prosvjetnog rada.

SKOJ:

Rad Skoj-a pokazuje vidnih napredaka. Za sada je najbolja Skoj-evska organizacija u I. Brigadi, dok u II. Brigadi rad Skoj-evske organizacije ne zadovoljava. U III. Brigadi Skoj-evsko rukovodstvo razvija svoju aktivnost u svim pravcima. Što se tiče Skoj-evske organizacije u jedinicama okolo Štaba Divizije njen rad je u posljednje vrijeme znatno popustio, mada u izvjesnim jedinicama imaju uslova za dobar razvitak. Može se sa sigurnošću reći da Skoj-evski sektor rada ima perspektiva na ozbiljne rezultate. Što se tiče pomoći partijske organizacije samom Skoj-u ona je minimalna i nedovoljna. U I. Brigadi Skoj se razvija gotovo samostalno, izolovano od Partije pa je pokazivao i znake avangardizma. U toj brigadi Skoj je pozivao¹² često puta više podsticaja i inicijative za rad nego li sama partijska organizacija. U III. Brigadi partija daje veću pomoć Skoj-u. Skoj se ispoljava više kao vaspitna — teorijska vaspitna omladinska organizacija. Razvijanje borbenih svojstava ne ide dovoljno vaspitnim putem, tako da se Skoj-evci kadkada plaše od svojih obaveza, budući da im se naglašava stalno da moraju biti naj ... naj ... naj ..,¹³ Još uvijek se nije uspjelo okrenuti oči Skoj-u prema konkretnim aktuelnim zadacima u vojsci i tako Skoj ne pomaže partiji u potrebnoj mjeri u njenom radu u smislu razvijanja borbenosti i discipline kod boraca.

Skoj prorađuje aktuelan politički materijal, čita omladinske listove i po koji put održava sastanke na kojima se upoznava sa ciljevima i zadacima Skoj-evske organizacije. Skoj je u rastenju, razvijanju i ima jak uticaj među omladinom u brigadama. Skojevska organizacija nije čista od sektatstva. U samom radu Skoj-a dolazi do izražaja šablon i uski praktikizam. Novi borci su probni kamen Skoj-evske organizacije. Njima se sporo prilazi, suviše obazrivo ko da se nema u sebe pouzdanje, da će se od novih mladih boraca u organizaciji vaspitati dobri drugovi ... Skojevci pokazuju veliki interes za političke događaje tako da je teško naći političkog pitanja o kom bi se u Skoj-u nerado raspravljalo. Skojevci imaju jaku želju za izdizanjem. U svom radu nastoje da ispune svoj program do kraja.

Osjećaj odgovornosti kod Skoj-evaca je u podizanju. Svijest o ciljevima i zadacima je još uvijek malena, ali pokazuje znake napredovanja. Najvećem dijelu Skoj-evaca program Skoj-a izvan današnjih zadaća u NOR nije poznat, radi toga trebat će više učiniti za podizanje njihovog teoretskog

¹² Verovatno: ukazivao.

¹³ Tako je u originalu.

nivoa. I pored toga što ne poznaju dovoljno svoj program Skoj-evci uviđaju da se najnovijim našim pobjedama vojnim i političkim otvaraju izgledi za sjutrašnjicu koja će omogućiti omladini srećan i zdrav razvitak. Skoj-evci uviđaju da se ne bore samo za danas nego za sutra. Skoj-evci su aktivni, revnosni, hrabri, požrtvovani. Disciplina kod Skojevaca se vidno osjeća. Podvizi Skojevaca su vrlo česti. Prema partiji se odnose sa ljubavlju i poštovanjem. Skojevce u najvećem dijelu prožima ponos na svoj poziv i svoju ulogu. Čvrsto su uvjereni u pobjedu naše stvari i čisti su od tuđih političkih uticaja.

Skoj je za sada najjače uporište i najjači oslonac Partije.

Međusobni odnosi Skoj-evaca su dobri. U samoj organizaciji tu i tamo postoji neshvatanje o svojim formama rada, pa se tu i tamo porađa bojazan od postavljanja zahtjeva ili predloga vjerujući da takve stvari po pravu pripadaju Partiji. Bilo je i tendenca ovladavanja onim sektorima rada koji pripadaju partiji (slučaj I. Brigade).

Skojevska rukovodstva su mlada i suviše često se mijenjaju, uza sve to Skoj je na putu da postane preobražajna sila omladine. Za sada su takvi izgledi. Pomoć odgovornog druga po liniji Skoja u našem politodjelu jeste ozbiljna i vrijedna pomena.

Rad po vojnoj liniji:

Ovaj rad u zadnjim uslovima je uveliko oslabio. Ranije se odvijao po programu propisanom od strane Štaba Divizije. Partijska organizacija nije pružala potrebnu kontrolu tome radu niti je činila predloge u smislu popunjavanja programa vojničkog rada sa onim zadacima koji su konkretno pojedinom bataljonu najaktuelniji. Za sada je ovaj rad najjače razvijen u Artiljerijskom divizionu.

Rad na terenu:

Ovaj rad koji se obavlja u vidu saradnje sa pozadinskim organizacijama dosta je slabo razvijen. Tu i tamo bilo je zajedničkih nastupa na terenu brinjskog kotara u Primorju, kao i nešto malo u zadnje vrijeme u Drežnici i Gorskom Kotaru. Za sada je naš Divizijski komitet u stalnom kontaktu sa Okružnim komitetom za Gorski Kotar, tako da je sporazumjevanje danas po mnogim pitanjima ušlo u praksu. Sa Okružnim komitetom Primorja saradnja se obavlja više putem pisama. Preduzeti su svi koraci da se u buduće u listovima Primorja i Gorskog Kotara piše o akcijama i radu XIII. Divizije:

RAD POLITODJELA

Naš politodjel djeluje u punoj saglasnosti. Rad je pravilno podjeljen i sporazumjevanje karakteriše naše odnose u radu. Nastojimo da pružimo pomoć partijskoj organizaciji po svim linijama. Rad nije strogo podjeljen naročito između rukovodioca i člana politodjela po kulturno-prosvjetnoj liniji. U zadnje vrijeme ova dva člana politodjela bila su otsječena od rada zbog bolesti. Nastalo pozljeđivanje rana i kod jednog i kod drugog. Uviđajući potrebu rada na svim linijama mi ćemo pružati od sada svu moguću pomoć s pravom koju nam naša ustanova kao instruktora osigurava. Ranije smo bili u doticaju sa drugovima iz OK Primorja i KK Brinja. Sada ćemo uspostaviti tješnji kontakt sa partijskom organizacijom za Gorski Kotar i nastojat ćemo da i tamo pružimo potrebnu pomoć. U ranijim usmenim razgovorima naglasili smo potrebu da se druga Mirka Burića premjesti na neko drugo mjesto iz ovog politodjela. Razloge smo već istakli tada. I dalje stojimo na tom stanovištu.

Ovim završavamo naš izvještaj. Ujedno želimo se izviniti što izvještaj nijesmo poslali ranije, krajem januara kako smo i obećali. Tome je uzrok ofanziva, koja nam je bila onemogućila da imamo potrebne podatke o Diviziji, kao i bolest zadnjih dana.

P. S.

Sa svoje strane smatramo za potrebno napomenuti, uviđajući želje boraca ove Divizije, da bi naša radio-stanica »Slobodna Jugoslavija« trebala u buduće spominjati akcije ove Divizije, kao akcije XIII. Divizije, kao što po pravilu radi sa najvećim brojem naših divizija. To bi imalo ogroman vaspitni značaj za čitavu našu Diviziju, kao i čitav ovaj kraj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski komunistički pozdrav
Politodjel
S. V.«

BR. 91

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 1. PROLETERSKE
DIVIZIJE OD 3. MARTA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA
PODREĐENIH JEDINICA O SARADNJI S NARODNIM VLA-
STIMA I POLITIČKIM ORGANIZACIJAMA NA TERENU¹

STAB
PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj si.
3 marta 1944

I
III

POLITIČKIM KOMESARIMA: XIII PROLETBRIGADE I
DIVIZIJSKE BOLNICE

Dragi drugovi,

Hoću da vam ukažem na neke stvari i da vam dam primjedbe u vezi sa vašim radom i vašim političkim izvještajem.

1.— Osnovni nedostatak u našem političkom radu, preko kojega se više ne može i ne smije prelaziti, jeste naš rad van naših jedinica, upravo rad naših jedinica u narodu, sa njegovim vlastima i njegovim masovnim političkim organizacijama.

Postojala je i ranije opasnost, a sada se još povećala, da naše jedinice postanu same sebi cilj — a ne oružana sila koja se bori isključivo za svoj narod, za njegove interese. Pri rješavanju mnogih pitanja rukovodimo se samo interesima naših jedinica, a ne i interesima našega naroda, kojemu mi služimo. Naravno, ta pitanja nijesu od bitne važnosti, ali su isto tako vrlo važna.-

Pri tom uzmimo još u obzir i tu činjenicu, koja mora da stoji, da smo mi proleTERSka jedinica, jedinica i sa posebnim većim zadacima, najspremnija i najsposobnija jedinica, koja će se u svakom momentu nalaziti po cijenu najvećih žrtava u odbrani narodnih interesa, u zaštiti naroda. Kao takvu nas i smatra naš narod. I kao takva mi moramo da ostanemo. No, zato što smo takva jedinica, zato što nas takvom smatra narod, naime: kao jedinicom koja je njemu najbliža i naj-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—10, k. 712.

milija, svi propusti i greške sa naše strane u toliko teže i bole naš narod.

Održavati zborove i konferencije sa narodom, davati priredbe za njega, veseliti se sa njim — to je potrebno. Ali samo to nije ni malo dovoljno. Kroz čitavi taj rad mora postojati jedna druga strana rada, koja će učinjeti da plodovi našega rada budu postojani i sigurni. To je:

1.— puna saradnja sa narodnim vlastima, koje su i naše vlasti, i pomoć njima; i

2.— saradnja sa masovnim političkim organizacijama i pomoć njima.

Ova dva zadatka bi organizaciono učvrstili čitav naš rad sa narodom.

Dešava se da na izvjesnim mjestima naše narodne vlasti, komande i NO odbori budu slabi, neuki, nesposobni, a ponegdje u njima da ima i uvučen poneki neprijateljski elemenat, te ne mogu odmah da odgovore svojim zadacima kako u pogledu naroda tako i vojske. To najčešće nervira naše drugove. Pogrešno je to. Njihova slabost je i naša slabost. Mi im moramo pomoći, a mi to često ne radimo. Moramo im pomoći da postanu sposobniji i moramo im pomoći da isteraju neprijateljske elemente u koliko ih tamo ima.

U tom smislu mogu se postaviti dva zadatka:

1.— Svako obraćanje narodu mora biti isključivo preko narodnih vlasti. Tako će biti jedino pravilno odgovoreno na naše potrebe i tako ćemo uzdizati autoritet narodnih vlasti, naših vlasti.

2.— Rad sa NO odborima i pomoć njima. •

Rijetko je koji politički rukovodioc postavljao sebi taj zadatak, rijetko je koji održavao sastanke sa NO odborima i učio ih. To su radili samo intendanti kad su im oni trebali radi nabavke hrane.

Pomoć narodnim vlastima je naš važan zadatak.

Isto tako zanemaruje se, ili se skoro ne postavlja, rad sa masovnim političkim organizacijama. Tu bi se mogla postaviti dva zadatka:

1.— Pomoć masovnim organizacijama (omladina, žene i dr.) tamo gdje postoje; i

2.— organizovati ih tamo gdje ih nema.

2.— I politički i kulturni rad treba da se razvija po unaprijed postavljenom planu. Politički rad se i dosada donekle po izvjesnom planu razvijao ali kulturni nikako. Treba svaka jedinica (brigada) da donese plan kulturnih predavanja i političkih tema i raspored drugog političkog i kulturnog rada.

Usmene novine, koje su praktikovali održavati bataljoni i brigade nedeljno jedanput, mogu primiti sve jedinice.

Kulturna predavanja da budu iz raznih oblasti života.

Posle izvršenja postavljenog plana postaviti drugi. A čim se ukaže prva mogućnost donijećemo jedinstveni plan za čitavu Diviziju.

3.— U vezi sa pismom CK KPJ o stavu prema Saveznici² moglo bi se primjetiti da se je često put³ sektašilo — podcjenjujući savez Engleske, Amerike i SSSR-a, podcjenjujući engleske operacije, njenu pomoć nama itd.

Povesti računa naročito o držanju drugova Prekomoraca,^s koji imaju običaj na svakom mjestu i u svemu napadati Saveznike.

U tom smislu povesti najozbiljniju kontrolu nad svakim borcem. Naročito kontrolisati bataljonske i četne listove, koji se u tom pogledu ističu.

Svakom našem borcu, a kamoli rukovodiocu, linija NO borbe mora da uđe u krv.

Prorade odluka AVNOJ-a i njihovo potpuno shvatanje nameće se kao nužno za svakog borca.

4.— Izvještaj treba slati obavezno do kraja svakog mjeseca, za dati mjesec, bez ikakvog potraživanja. On mora biti takav kako se iz njega može vidjeti potpuno život brigade (ili druge jedinice), njeno stanje, problemi i političko-kulturni rad. Izvještaj u isto vrijeme treba da pokaže bilans rada: koje su političke teme održate, koja kulturna predavanja, koliko je bataljonskih konferencija održato, koliko priredbi za jedinice a koliko za narod — njihov uspjeh, koje jedinice izdaju listove i koliko je brojeva izdato, broj konferencija sa narodom (ili zborova) i njihov uspjeh (koliko prisutnih), u čemu se sastojao rad sa masovnim organizacijama, političko stanje na terenu, u čemu se sastojao rad sa političkim komesarima bataljona i vaša pomoć njima, i na kraju kritički (cvrt na čitav rad i svoj lično.

Prošli izvještaj političkih komesara III i X1U brigade bio je dosta štur.

5.— Potrebna je najstrožija kontrola intendantskih organa prilikom snabdjevanja jedinica. Nikakvo se snabdjevanje ne smije preduzeti u narodu bez saradnje sa NO odborima — i jedino smije preko njih.

² Vidi Arhiv IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/16.

³ Vidi dok. br. 84, napomenu br. 6.

6.— Još više pažnje i kontrole nad držanjem pojedinaca prema narodu. Onemogućiti svaki štetni istup i svako samovoljno snabdjevanje i trgovanje. Našim radom postići da svakom borcu, svakom pojedincu, proleterska čast bude iznad svega.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR.
Vlado Ščekić

BR. 92

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. BRIGADE 20. DIVIZIJE OD 4. MARTA 1944. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

IZVJEŠTAJ²

o stanju partijske organizacije u III³ brigadi XX Divizije.

U brigadi ima 142 člana Partije, od toga na licu 127 a u rashodu (u bolnici i na kursevima) 15. Kandidata ima 34. Partijskih ćelija u brigadi ima 23. Partijske ćelije formirane su u svim četama, pratećim vodovima i u posebnim jedinicama kao što su brigadna ambulanta, intendantura i minerski vod. U toku ovog mjeseca primljeno je u Partiju 18 novih članova. Isključeno iz Partije dva druga i jedna drugarica. Isključeni su zbog neprimjernog, aljkavog držanja, nediscipline a jedan od njih zbog slabog držanja u borbi. Kažnjena su dva druga strogim ukorom. Većina partijskog članstva primljena je posle formiranja brigade. Partijska organizacija je pretežno sastavljena od seljaka. Zbog partijske mladosti i pomanjkanja iskustva u radu dolazi još kod nekih partijskih ćelija do neuočavanja na vrijeme pojedinih problema i energičnog i brzog rješavanja. Rad partijskih ćelija odvija se redovito. Bataljonski

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Muzeju revolucije u Splitu, a snimak u Arhivu VII — CK KPH, film 37/162—163.

- Iz dokumenta se ne vidi kome je upućen — divizijskom komitetu 20. divizije, Centralnom komitetu KPH ili Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

³ Ranije: 10. dalmatinska brigada 20. divizije.

biroi postoje u svim bataljonima i oni rukovode partijskim radom. Teoretski nivo je malen kod partijaca ali njihovo držanje u borbi i van borbe je zadovoljavajuće izuzev 8—10 članova, od kojih 2—3 slabo pokazuju volje za popravljajem. Da bi se rad podigao na veći nivo održavaju se povremena savjetovanja sa svim sekretarima ćelija u brigadi, na kojima prenose iskustvo jedni na druge. Pored toga težište rada preneo sam uz pomoć polit-odjela naše divizije na pomaganje samih ćelija po konkretnim pitanjima. Teoretski rad ^e odvijao u ovom mjesecu po planu koji je bio doneo divizijski komitet. Prorađena je u dva predavanja tema o »Partiji«. Predavanja bi održao ja ili neko iz politodjela pred partijskom organizacijom u bataljonu, nakon čega se je prelazilo na prorađu materijala koji je bio predviđen za ovu temu, nakon čega bi se opet održala diskusija cele bataljonske partijske organizacije. Članovi partije su pokazali velikog interesa za teoretski rad. Uspjeh po ovoj temi je zadovoljavajući i postoji zainteresovanost za daljnji rad. Sekretari su mladi članovi Partije (jer je mlada i partijska organizacija), ima ih nekoliko koji su primljeni u Partiju posle kapitulacije Italije. Iako su mlađi članovi pokazali su veliku marljivost i volju u radu. Po svome radu i držanju pokazuju se bolji nego oni članovi koji su kao partijci došli sa terena i primili dužnosti rukovodioca. Svi zadovoljavaju osim 3—4 koji su nedovoljno snalažljivi i energični. No i ovi drugovi imaju uslova da se razviju u dobre sekretare ćelija. Nedostaju samo dva sekretara ćelija, nego tu dužnost vrše polit, komesari. Partijski rukovodioc u I bataljonu, Luidi Miošić, mlad je član Partije. Krajem prošle godine uzdignut je za partijskog rukovodioca bataljona. Iako mlad rukovodioc pokazao je vidnih rezultata u radu. Požrtvovanost u radu nadomještala je iskustvo u radu. Partijski rukovodioc u II bataljonu, Pejковиć Josip, više od godinu dana je član Partije. Došao je u vojsku poslije kapitulacije Italije i odmah je primio dužnost zamjenika komesara bataljona. Neiskustvo u radu kao rukovodioca i pomanjkanje vojničkog iskustva uticalo je na njegov rad te nije dao dovoljno rezultata. Ove nedostatke je postepeno u glavnom otklonio ali se još osjeća manjkavost u radu zbog nedovoljne energičnosti. Postoje uslovi da se razvije, samo njegov razvitak ide vrlo lagano. U III bataljonu je zamjenik komesara Pejковиć Vicko, član je Partije više od godinu dana, za partijskog rukovodioca postavljen je nakon svršenog srednjeg partijskog kursa pri Oblasnom komitetu za Dalmaciju, krajem prošle godine. U radu je požrtvovan i snalažljiv, samo pomalo neodlučan. Partijski rukovodioc u IV bataljonu, Đorđe Bonačić, član Partije više od godinu dana, u radu ne daje mnogo pomoći sekretarima

ćelija, odnosi se grubo prema borcima, svoje nedostatke otklanja ali sporo i to mu smeta u radu.

S.K.O.J. Broj članova SKOJ-a je 144. Postoje aktivni u svim jedinicama, bataljonski komiteti, kao i brigadni komitet koji rukovodi radom SKOJ-a. Rad SKOJ-a nije se pravilno odvijao jer su se često rukovodioci SKOJ-a uzimali za političke i partijske rukovodioce, a i brigadni komitet prilično je kasno formiran, jer svi sekretari bataljonskih komiteta nisu bili članovi Partije. Skojevcima se ne razlikuju mnogo od ostale omladine, po svom radu i držanju u jedinici, ali po borbenosti u mnogome se odlikuju, jer se često javlja broj onih koji trebaju da se pokažu hrabrim. Brigadni komitet još nije postao stvarno rukovodstvo ali se njegov rad u mnogome osjeća, i postoje razlozi da se daljim radom razvije u potpunosti.

Opšte stanje u brigadi:

Zbog novomobilisanih u brigadi još uvijek je najglavniji problem dezerterstvo. Masovnog i organizovanog dezerterstva nije bilo ni kod starih boraca, ni kod novomobilisanih. Za ovo dezerterstvo su unekoliko krive i pozadinske vlasti i odredi sa terena odakle su ovi borci, jer su dezertere primali u svoje jedinice i čak ih postavljali za rukovodioce.

Borbenost još nije u potpunosti ispitana mada su se u nekoliko akcija borci pokazali i hrabrim i spremnim da izvrše zadatak.

Disciplina kao i odnos prema narodu su se u mnogome popravili, mada još ima pojedinačnih propusta i nedostataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj
4. marta 1944.

Zamjenik komesara
III brigade XX divizije
Dušan Sijan

BR. 93

UPUTSTVO DIVIZIJSKOG KOMITETA 7. NOU DIVIZIJE OD
MARTA 1944. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA O PRORADI
TEMA IZ ISTORIJE MEĐUNARODNOG RADNIČKOG PO-
KRETA'

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
VII DIVIZIJE NOVJ
5-III-44.

-

PLAN TEORETSKOG PARTIJSKOG RADA

za vrijeme do 23. aprila 44.

Rad na izučavanju marksističko-lenjinističke teorije u našoj diviziji bio je zapušten ili neredovan a gotovo svugdje bez plana i bez metoda koji bi omogućio da teoretski rad dadne puno rezultata. Mi u našoj organizaciji imamo dovoljno primjera za dokaz kakve nam teškoće u organizacionom i akcionom radu čini nizak ideološko-teoretski nivo partijskog članstva i rukovodstava. Zato je Rezolucija naše I partijske konferencije u tački 15. postavila zadatak:²

»Izučavanje marksističko-lenjinske teorije, bez koje se ne može zamisliti dobar partijac, jeste neophodna partijska potreba. Taj rad treba planski postaviti prema zrelosti članova. Teoretski rad oživjet će praktičnu partijsku djelatnost. Svaki član K.P. treba da koristi svoje slobodno vrijeme, da što više sam nauči.«

Mi mislimo prići ostvarenju ovoga važnog zadatka preko ovog plana koji postavljamo za vrijeme do 10. aprila. Kada se savlada ovaj plan onda ćemo ići dalje. Za ovo vrijeme treba održati 3 teoretska sastanka obavezno u svim ćelijama.

I. RADNIČKI POKRET I MARKSISTIČKA IDEOLOGIJA

Treba da obuhvati:

1. Raspad feudalizma i buržoasko-demokratske revolucije (frane.) Plemstvo, kmetovi, građani.

2. Kapitalističko društvo, kapitalistička i radnička klasa. *Ludistički i čartistički pokret*. Prvi pokret kao nazadan pokret radnika ali značajan po tome što je to bio prvi pokret. Čartistički pokret značajan po tome što je to prvi svjesni, revolucionarni pokret radničke klase.

¹ Dokumentat (bez potpisa, pišam na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—16, k. 813 A.

² Vidi dok. br. 34.

Utopijski socijalizam (Sen Simon, Furie, Oven).

Naučni socijalizam (Karlo Marks i Fridrih Engels).

- a) Višak vrijednosti.
- b) Zašto kapitalizam mora propasti.
- c) Proleterska revolucija jedino sredstvo oslobođenja radnih masa.
- d) Oslobođenje proletarijata je djelo samog proletarijata (za razliku od utopista koji su očekivali oslobođenje radničke klase od buržoazije).
- e) Bratstvo proletarijata pod parolom:
»Proleter i sviju zemalja ujedinite se,« — ideja internacionalizma.
- f) Radnička klasa u svojoj borbi mora imati svoju političku partiju, komunističku partiju. Prva internacionala djelo Karla Marksa.
- g) Diktatura proletarijata — samo osnovno.
- h) Pariška komuna — kraj rada I Internacionala.

Bez razumjevanja ovih pitanja nesumnjivo je da neće biti ni razumjevanja razvitka Partije niti ciljeva Partije pa prema tome ni razumjevanja kakav treba da bude član Partije. U ovoj temi ne treba se upuštati u visoka teoretisanja nego stvari konkretno objašnjavati s ciljem da svakome našem drugu bude ovaj materijal potpuno jasan. Razumljivo je da je ovo samo nacrt teme i da je treba povezati. Drugovi koji više znaju treba ovu temu da rasprave sa ostalim partijcima. Pošto literature za ovu temu gotovo u opšte nemamo treba se poslužiti znanjem stečenim na partijskim kursevima a takvih drugova u svakoj jedinici ima.

II. RAZVITAK RADNIČKOG POKRETA I STVARANJE PARTIJE U RUSIJI

Treba da obuhvati:

1. *Narodnjaci* uporedo sa »Grupom Oslobođenje Rada«. Lenjin je dovršio idejni poraz narodnjaka i iznio prvi ideju saveza radničke klase i seljaštva.
2. *Ekonomisti* — Lenjinova borba protiv ekonomista.
3. I—II Kongres RSDPR, dobro obraditi II Kongres. U Istoriji SKP (b) ima mnogo stvari koje nisu neophodno važne, kao na pr.: broj delegata na Kongresu, napuštanje Kongresa, broj glasova »za« i »protiv« i si. pa se ne treba gubiti u mnogim godinama i sitnicama nego uočavati glavne stvari koje su stvarno udarile temelje

Partiji: na Kongresu je donesen program Partije (to povezati sa I temom), donesen je statut Partije i izabran CK — pojava grupe boljševika i menjševika, značaj II Kongresa za pravilno ideološko i organizaciono postavljanje Partije u periodu imperijalizma kada se traži da Partija bude organizovana na novim osnovama, da bude Partija novoga tipa.

Treba da se raščiste ideje narodnjaka i tu naročito da se rasvijetli odnos radničke klase i seljaštva, tj. zašto su radnici klasa a seljaci nisu i nužnost saveza.

Raspraviti ekonomizam kao oportunizam koji predstavlja agenturu buržoazije u redovima radničke klase i objasniti kako je Lenjin boreći se protiv ekonomista u Rusiji u stvari raskrinkavao svjetski ekonomizam — oportunizam koji je bio tipična karakteristika u socijal-demokratskim partijama Zapada.

Literatura: Istorija, 1. gl., odjel. 2, str. 12—20.
odjel. 4, str. 23—26.
2. gl., odjel. 2, str. 33—41.
3, str. 41—46.

Staljin: Proleterska klasa i proleterska Partija.

III. UČENJE O PARTIJI

Treba da obuhvati:

1. Partija je avangarda radničke klase (zašto?).
Partija dio klase tijesno povezan sa masama.
Partija organizovan odred radničke klase.
Partija najviša forma klasnog ujedinjavanja proletarijata.
Demokratski centralizam (šta se pod tim podrazumeva, konkretno — na primjerima iz prakse).
Frakcionaštvo i naš stav (razlikovati frakcije u periodu borbe za Partiju od frakcija u periodu kad su boljševički principi već pobjedili).
Partija se jača čišćenjem svojih redova.
2. Kakav treba da bude član Partije i koje su njegove dužnosti.
3. Sesta praška konferencija gdje je izbacila iz Partije menjševike 1912. godine predviđajući dolazak odlučujućih borbi i znajući da radnička klasa ne može ići u revoluciju pocjepana i bez jedinstvene Partije.
Poslije pobjede Oktobarske revolucije Partija je pro-

mjenila ime. Ona se do tada zvala RSDRP, na Praškoj konferenciji zadržala je to ime i dodala naziv »boljševika«, tj. RSDRP (b). Pošto su partije II Internacionalne u imperijalističkom ratu 1914—1918. izvršile sramnu izdaju marksizma a zvale su se socijaldemokratskim partijama, to je trebalo da Partija koja nije izdala proletarijat i po imenu bude različita od izdajničke II Internacionalne, zato je na VII Kongresu Partije 6. marta 1918. dobila ime »Komunistička partija boljševika«. Ovo ime je pravilno i zbog toga što je u njemu izražen i krajnji cilj borbe.

Literatura:

Staljin: Osnovi lenjinizma — »O Partiji«, str. 63—72.
Brošura »Učenje o Partiji«, izdala tehnika VII Divizije.
Istorija, gl. IV, t. 5, str. 136—140.
Istorija, gl. VII, t. 7, str. 30.

*

i . *

METOD RADA:

Sa ovim planom treba upoznati cijelu partijsku organizaciju a prorada ovih tema obavezna je za sve partijske ćelije od dole do gore. Mi smo do sada griješili u tome što smo teoretski rad postavili na bazu čitanja na sastancima, što je unijelo neinteresovanje i mrtvilo, nije se uopšte išlo naprijed, nisu se uočavali glavni problemi nego se gubilo u sitnicama. Taj način rada nije donio nikakve rezultate. To nije slučaj samo u našoj diviziji. Mi moramo rad postaviti tako da se na sastanku, recimo, po prvoj temi referiše. Jedan drug iznese referat po tom pitanju, ukaže i razradi glavne stvari a onda se na temelju referata razvija diskusija. Drugovi dopunjavaju ili postavljaju pitanja, na taj način stvari se raščišćavaju i ostaju u glavi. Na tom sastanku se objavi slijedeća tema, dadne se potrebni materijal (gdje se šta može naći) pa drugovi do idućeg referata čitaju sami ili po slobodnom dogovoru a onda na sastanku opet neko referiše to pitanje i opet se razvije diskusija itd. Referent za iduću temu može da se odredi unaprijed, a kada ovaj način rada bude malo bolje učvršćen onda se može doći na sastanak a da se ne zna ko će biti referent nego da to sastanak odluči.

Biće izgleda nužno da se ove stvari prvo obrade po istom metodu na biroima a onda u ćelijama. Drugovi sa više znanja iz štabskih ćelija treba da idu na sastanke u niže organi-

zacije. Treba teoretske sastanke po pravilu (a ne po izuzetku) držati sa cijelim partijskim aktivom bataljona jer će time se rad ubrzati, biće šire postavljen, plodnija diskusija i veće mogućnosti za temeljno raščišćavanje važnih pitanja.

Još jedna napomena. Uporedo sa iznošenjem ovoga plana pred partijsku organizaciju treba podvući drugovima da se kroz želju partijaca za ovladavanje partijskom teorijom vidi kolika je njihova ljubav prema Partiji, tj. izučavanje teorije Partije je dio ljubavi prema Partiji.

Radu na ostvarenju ovoga plana treba prići sa voljom i ne uplašiti se od ovoga materijala bez koga se ne može i koji pretstavlja temelj naše partije pa će i eventualne teškoće u njegovome izvođenju sigurno biti savladane.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DIVIZIJSKI KOMITET

BR. 94

TROMESECNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. PROLETERSKE BRIGADE OD 8. MARTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO POLITIČKOM RADU I ODRŽANOM BRIGADNOM SAVETOVANJU¹

ZAMJENIK POLITIČKOG KOMESARA
IV PROLETERSKE BRIGADE
8 marta 1944 g.

CENTRALNI KOMITET KPJ

IZVJEŠTAJ

o stanju i radu partijske organizacije u IV Proleterskoj brigadi od 1 decembra 1943. g. do 1 marta 1944 god.

Dragi drugovi,

Podnosim vam izvještaj o stanju i radu partijske organizacije u našoj brigadi za poslednja tri mjeseca.

Brigada je za prva dva mjeseca ovoga perioda bila razdijeljena po udaljenim krajevima Crne Gore i Sandžaka, gdje

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/71.

su pojedine jedinice vodile neprestane borbe sa neprijateljem.-" Početkom mjeseca februara brigada se našla na okupu, kad je poslije kratkog vremena preduzela dosta težak marš preko sandžačkog terena i njegovih sniježnih pianina.³

U ovom periodu rad se prilagođavao uslovima pod kojima je živjela brigada. Glavna pažnja bila je obraćana na greške i nedostatke iz prethodnog perioda, njihovo otklanjanje kao i na razvijanje i unapređenje cjelokupnog rada u brigadi.

Rad je koraknuo naprijed na svim sektorima.

RAD UNUTAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Greške i slabosti partijske organizacije prošlog perioda: nedovoljna kontrola, slaba budnost, nedovoljno osjećanje budnosti i odgovornosti pred Partijom i neenergično sprovođenje u život partijskih odluka i direktiva — otklonjene su pravilnim i upornim radom partijske organizacije.

U cilju otklanjanja ovih slabosti učinjeno je slijedeće:

a) Vršeni su stalni obilasci, kontrola i ukazivana pomoć partijskim jedinicama i forumima.

b) Sproveden je intenzivan teoretski rad i obraćana pažnja na pravilno vaspitanje partijaca. U tom cilju održavani su češće teoretski sastanci i uvedeni specijalni svečani sastanci za drugove koji se primaju u Partiju.

v) Održan je niži partijski kurs pri Štabu brigade kroz koji je prošlo 30 partijaca. Kurs je trajao 20 dana a predene su slijedeće teme: Razvitak društva — Prakomunizam, Ropstvo, Feudalizam, Kapitalizam i Socijalizam, O Partiji, Teorija revolucije, Nacionalno pitanje, Seljačko pitanje, Diktatura proletarijata, Strategija i taktika i Dajalektički materijalizam.

Ovaj kurs dao je zadovoljavajući rezultat.

g) Održano je partijsko savjetovanje zamjenika političkih komesara bataljona, čete pratećih oruđa i rukovodioca intendanture i bolnice. Savjetovanju je prisustvovao brigadni rukovodioc Skoja.

Ovo savjetovanje je istaklo sve pozitivne i negativne snane stanja i rada u brigadi i donijelo zaključke koji imaju da posluže kao uputstva i direktive za dalji razvoj rada u brigadi.

Sve ove preduzete mjere dale su svoje rezultate i otklonile mnoge od ranijih slabosti.

* Vidi tom III, knj. 7, dok. br. 25, 29, 31, 32, 39 i 49.

⁵ Brigada je krajem februara krenula i/ Sandžaka za Srbiju. Opširnije vidi tom I, knj. 20, dok. br. 150, str. 581—583.

SADANJE STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE:

Naša partijska organizacija broji 479 članova od kojih su 60 radnika, 292 seljaka, 117 intelektualaca i 10 partijaca drugih profesija.

Od ovog broja ima 50 žena.

Članova Partije poginulo je od 1 decembra 1943. g. do 1 marta 1944 god. 21, a otišlo za rukovodioce i kadrove u druge jedinice, van naše brigade, 71.

Kandidata ima 113, a skojevaca 565.

Rad partijske organizacije postavljen je pravilno. Rad se odvija normalno i partijska organizacija živi punim partijskim životom.

Organizacija je zdrava. Ona je brojno jaka, uživa autoritet i povjerenje kod boraca i stvarni je rukovodioc u brigadi.

Partijski staž je mlad a teoretski nivo nizak, ali je u porastu.

Vrlo rijetke i usiljene pojave kritizerstva, nedovoljne budnosti i neshvatanja odgovornosti pokazuju da partijska organizacija nije konačno likvidirala te pojave. Zato je pred partijsku organizaciju postavljeno otklanjanje za najkraće vrijeme ovih nedostataka.

Nizak teoretski nivo još uvijek je slaba strana naše organizacije. Rad na teoretskom uzdizanju je intenzivan ali ne daje željene rezultate, zbog nesistematskog načina i površne prorade materijala. Da bi ovaj rad dao potrebne rezultate pred partijsku organizaciju je postavljeno:

a) Kao način prorade materijala uzeti kombinaciju individualnog i kolektivnog rada.

b) Materijal prorađivati solidno tako da postane svojina onih koji ga prorađuju.

v) Svaki član Partije mora se individualno izgrađivati i pored materijala iz oblasti marksizma-lenjinizma čitati stvari iz književnosti i nauke. Na taj način podizaće se kulturni nivo i omogućiti brži razvoj partijaca.

Zbog ovakvog broja članstva Partije i glomaznosti partijskih jedinica u pojedinim četama naših bataljona ukazala se potreba da se pređe na savršenije forme rada, te je pred partijsku organizaciju postavljeno:

a) Četne ćelije, gdje za to ima uslova, podjeliti na vodene jedinice.

b) Formirati četni biro, koji će redovno održavati svoje sastanke.

v) Četni biro, zbog nedovoljne zrelosti partijaca i kriterijuma koji nije na potrebnoj visini, neće primati u članstvo Partije nego će davati predloge bataljonskom birou.

g) Rukovodioci će vršiti stalnu kontrolu i ukazivati potrebnu pomoć vodnim jedinicama do njihovog osamostaljenja u radu.

d) Četni aktivni imaju se sastajati obavezno jedanput mjesečno, kao i onda kada se za to ukaže potreba.

Ovakav rad i stanje partijske organizacije odražavaju se na sve sektore rada.

POLITIČKI SEKTOR:

Politički rad je pravilno postavljen, intenzivan je i odvija se prema planu i programu. Raniji program upotpunjen je nizom novih tema. Politička predavanja, referati i konferencije održavaju se u okviru četa i bataljona, prilagođavajući se uslovima pod kojima žive jedinice. Politički život ljudstva je osrednji, ali je u porastu.

Rad na terenu je pojačan i zadovoljava.

Odnos prema stanovništvu je pravilan. Redi su slučajevi nepravilnih postupaka koje treba otkloniti.

Jedan od nedostataka u ovom radu jeste taj što se ponekad održavaju predavanja i referati koji ne odgovaraju stepenu teoretskog nivoa ljudstva, a to ne donosi potrebne koristi u ovom radu.

Kao zadatak je postavljeno da se ovaj nedostatak otkloni pravilnim odabiranjem tema i popularnim načinom izlaganja prilikom predavanja.

KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR:

Rad po ovom sektoru znatno je koraknuo naprijed i zadovoljava u čitavoj brigadi.

Kulturno-prosvjetni odbori postoje kako u bataljonu tako i u četama i drugim jedinicama. Oni su pojačali i razvili svoj rad.

Predavanja iz geografije i istorije, a ponegde i iz biologije, održavaju se redovno.

čitalačke grupe rade. Čitaju se diela naprednih pisaca koja podižu svijest i kulturni nivo boraca.

Bataljonski listovi, četne džepne novine, džepne i zidne novine drugih jedinica redovno izlaze.

Novine tretiraju sve sektore rada a svojom sadržinom zadovoljavaju.

Prešlo se i na davanje usmenih novina.

Analfabetski tečajevi rade i privode kraju nepismenost ljudstva u brigadi. Borcima se predaju četiri osnovne računske radnje a tako isto i osnovne stvari iz pravopisa i gramatike.

Horovi i diletantske grupe postoje u svim jedinicama. Priredbe se daju često na onim terenima gdje se nalaze naše

jedinice, bilo od strane bataljona, bilo od strane pojedinih četa ili drugih jedinica naše brigade.

Sve naše jedinice, bataljoni, čete, mitraljeski vodovi, bolnica i intendantura mogu da istupe i istupaju samostalno sa svojim programima.

Nedostatci u ovom radu su slijedeći:

a) Predavanja koja se održavaju iz istorije i geografije nijesu uvijek odabrana ona koja su najpotrebnija, a održavaju se bez dovoljno sistema.

b) Ne odabiraju se raznovrsni materijali za davanje priredbi a priredbe se često pripremaju na brzu ruku, te nemaju onu umjetničku vrijednost koju bi mogle imati. Zato je pred kulturno-prosvjetne odbore postavljeno:

a) Odabirati najpotrebnija predavanja i održavati ih po jednom sistemu.

b) Nastojati da priredbe budu sa raznovrsnijim programom i brižljivije pripremane kako bi bile na što većoj umjetničkoj visini.

VOJNI SEKTOR:

Vojnički rad odvija se normalno prema novostvorenom programu. Ovaj novi program, pored osnovnih znanja iz vojne obuke, obuhvata i zadatke za upoznavanje sa raznim vrstama borbe.

Rad je intenzivan, a radi se u okviru manjih ili većih jedinica, prilagođavajući se uslovima života tih samih jedinica.

Disciplina je dobra, sa malim izuzetkom redih nedostataka u pogledu spoljne discipline.

Napravljen je prelom u pogledu odnosa prema nižim vojnim rukovodiocima. Desetari i vodnici stekli su autoritet i uživaju povjerenje boraca. Ovo pokazuje pravilno shvatanje dužnosti prema starešinskom kadru i porast i učvršćenje discipline kod naših boraca.

Moral i borbenost ljudstva su na zavidnoj visini. Stručna spremnost i vojnička sposobnost boraca zadovoljavaju, ali im još nedostaje borbenog iskustva.

Vojnički i komandni kadar je dobar i iskusan, ali jednom dijelu nedostaje teoretskog stručnog znanja. Zbog toga su pri štabu brigade i pri štabovima bataljona osnovani kursevi za stručno uzdizanje i osposobljavanje vojnih kadrova.

Na ovaj način će se otkloniti i ovi nedostatci koji predstavljaju slabost sa vojne strane u našim jedinicama.

EKONOMSKI SEKTOR:

Ekonomsko stanje u brigadi je zadovoljavajuće. Raniji nedostatci koji su pravljani u ovom pogledu otklonjeni su

pravilnim postavljenjem rada. No i do danas prave se izvjesne greške i nepravilnosti u pogledu odnosa prema narodu i to od strane pojedinih intendantskih organa.

Kao zadatak je postavljeno da se ove stare greške koje se stalno provlače imaju likvidirati.

SANITETSKI SEKTOR:

Stručna spremnost sanitetskog osoblja, njihovo iskustvo u radu i njihove organizacione sposobnosti nijesu na potrebnj visini. Ovo je zbog toga što je priličan broj našeg sanitetskog kadra pošao za druge jedinice, a ovo osoblje nije još dovoljno stručno izdignuto i osposobljeno za rad.

Rad saniteta požrtvovan je i brižljiv kako u pogledu ranjenika tako i u pogledu održavanja čistoće.

Oboljenja od zaraznih bolesti su minimalna. Imaju svega dva slučaja tifusa i jedan slučaj šarlaha u brigadi. Pored toga ima nekoliko slučajeva plućnih oboljenja.

Nedostatak je u ovom radu što se održava vrlo mali broj predavanja iz ove oblasti.

Partija je kao zadatak za otklanjanje u ovom radu slabosti i nedostataka postavila: Stručno uzdizanje osoblja putem kurseva i pomoć u radu od strane Partije i rukovodioca radi boljeg snalaženja i osamostaljenja cvog osoblja.

SKOJ:

Skojevska organizacija broji 565 članova. Neobuhvaćenih ima 150 omladinaca u brigadi.

Rad skojevske organizacije je pravilan. Ona živi i razvija se normalno.

Organizacija je brojno jaka, osjeća se kao organizacija i ima uticaj nad omladinom u brigadi: uživa punu partijsku pomoć i osamostaljena je u radu.

Disciplina i odgovornost su na visini.

Teoretski nivo je osrednji i u porastu je. Teoretski rad je intenzivan, vaspitni časovi vrlo česti, ali ne daju potrebne rezultate jer se materijal prorađuje bez dovoljno sistema i površno.

Sistem takmičenja nije postao osnovom u radu Skoja. Rad na terenu nije onakav kakav bi mogao biti.

Pod težim uslovima rada pojedini rukovodioci ne pokazuju dovoljno samostalnosti i snalažljivosti.

Pred Skoj se postavlja kao zadatak otklanjanje ovih nedostataka:

a) Smanjiti broj vaspitnih sastanaka a materijale prorađivati brižljivije i solidnije.

b) Sistem takmičenja mora postati osnovom i svojinom skojevskog rada.

v) Skojevski rukovodioci moraju rad organizacije prilagodavati datim uslovima.

Kao glavni problem u ovom tromjesečnom periodu postavlja se pred partijskom organizacijom: otkloniti slabosti i nedostatke iz prethodnog perioda, obuhvatiti novo ljudstvo, politički i vojnički ga podići i učvrstiti i održati brigadu na potrebnoj visini.

Ove zadatke naša partijska organizacija riješila je na zadovoljavajući način.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Zamjenik pohtkoma,
 Radovan Radović

P.S. Kao prilog ovom izvještaju dostavljam vam zaključke sa partijskog savjetovanja od 1 marta 1944 g.

[Prilog]

PARTIJSKO SAVJETOVANJE

zamjenika političkih komesara bataljona i partijskih rukovodioca drugih jedinica IV Proleterske brigade održanog 1-III-1944 god. u s. Ritošićima, Sandžak.

I

Cilj savjetovanja

a) Analizirati cjelokupni rad u brigadi i dobiti sliku pravog stanja.

b) Uočiti negativne i pozitivne strane ovoga rada.

v) Na osnovu analize i uočavanja donijeti pravilne zaključke, koji će poslužiti za razvijanje pozitivnih i uklanjanje negativnih strana i nedostataka u budućem radu.

II

Poslije podnešenih izvještaja i diskusije po organizacionom pitanju i svima sektorima partijskoga rada donešeni su slijedeći

ZAKLJUČCI

- 1.— a) Rad partijske organizacije postavljen je pravilno.
- b) Rad se odvija normalno i partijska organizacija živi punim partijskim životom.
- v) Organizacija je u osnovi zdrava.
- g) Organizacija je brojno jaka, uživa autoritet i povjerenje kod boraca i stvarni je rukovodioc u brigadi.
- d) Partijski staž je mlad a teoretski nivo nizak, ali u porastu.

2.— Jedan slučaj pojave kritizerstva kao i, iako rijetke i usamljene, pojave nedovoljne budnosti i neshvatanja odgovornosti pokazuju da partijska organizacija nije konačno likvidirala te pojave. Zato se pred organizaciju postavlja kao zadatak otklanjanje za najkraće vrijeme ovih nedostataka.

3.— Rad na teoretskom uzdizanju je intenzivan, ali ne daje željene rezultate zbog nesistematskog načina i površne prorađe materijala.

Da bi teoretski rad dao potrebne rezultate preduzeti slijedeće:

- a) Kao način prorađe materijala uzeti kombinaciju individualnog i kolektivnog rada.
- b) Materijal prorađivati solidno tako da postane svojina onih koji ga prorađuju.
- v) Svaki član Partije mora se individualno izgrađivati i pored materijala iz oblasti marksizma-lenjinizma i čitati stvari iz oblasti književnosti i nauke. Na taj način podizaće se kulturni nivo i omogućiti brži razvoj partijaca.

4.— Zbog većeg broja članova Partije i glomaznosti partijskih jedinica u pojedinim četama naših bataljona treba preći na savršenije forme rada:

- a) Četne ćelije, gdje zato ima uslova, podijeliti na vodne jedinice.
- b) Formirati četni biro, koji će održavati redovne sastanke.
- v) Četni biro, zbog nedovoljne zrelosti partijaca i kriterijuma koji nije na potrebnoj visini, neće primati u članstvo Partije nego će davati predloge bataljonskom birou.
- g) Rukovodioci će vršiti stalnu kontrolu i ukazivati pomoć vodnim jedinicama sve do njihovog potpunog osamostaljenja u radu.
- d) Četni aktivni imaju se sastajati obavezno jedanput mjesečno, kao i onda kada se za to ukaže potreba.

III

1.— a) Vojnički rad odvija se normalno i pravilno po određenom planu i programu.

b) Stručna sprema ljudstva je zadovoljavajuća.

v) Disciplina je dobra, sa malim izuzetcima.

g) Moral i borbenost su na visini.

d) Zbog toga što je ljudstvo novo u brigadi, borbeno iskustvo nije na visini.

đ) Postoje još izvesni nedostaci u pogledu spoljne discipline.

Pošto je disciplina jedan od bitnih uslova opstanka, rada i uspjeha svake vojske, to ove nedostatke odmah ukloniti i stvoriti gvozdenu disciplinu koja odgovara jednoj proleterskoj brigadi.

2.— a) Politički rad je intenzivan i pravilno postavljen.

b) Rad u jedinicama kao i na terenu zadovoljava.

v) Politički nivo ljudstva je srednji, ali je u porastu.

g) Odnos prema stanovništvu je pravilan — redi su slučajevi nepravilnih postupaka koje treba otkloniti.

d) Odnos među borcima, odnos boraca prema komandama i obratno i međusobni odnos komandnog kadra na visini su.

đ) Odnos među jedinicama pravilan je i drugarski, sa jednim izuzetkom u odnosu na peti bataljon.

e) Nepravilno gledanje i podcjenjivanje od strane pojedinaca u odnosu na ovaj bataljon skroz je nezdravo i štetno, zato ga Partija za najkraće vrijeme ima odkloniti. Za greške u ovom pogledu uzimati na najstrožiju odgovornost.

ž) Jedan od nedostataka u ovom radu jeste taj što se ponekad održavaju predavanja i referati koji ne odgovaraju stepenu teoretskog nivoa ljudstva, a to ne donosi potrebne koristi u ovom radu.

Ovaj nedostatak otkloniti pravilnim odabiranjem tema i popularnim načinom izlaganja.

3.— a) Kulturno-prosvjetni rad postao je intenzivniji.

b) Sve grane ovog sektora koraknule su naprijed u svome radu.

v) Kao pozitivno treba istaći to da su se naše manje jedinice, kao čete i mitraljeski vodovi, osamostalile u tom pogledu.

g) Nedostatak je samo u tome što se ne odabiraju raznovrsni materijali za priredbe i što se priredbe često pripremaju na brzu ruku te nemaju onu umjetničku vrijednost koju bi mogle imati.

Ove nedostatke treba otkloniti nastojanjem da priredbe budu sa raznovrsnijim programom i brižljivije pripremane.

4.— a) Stručna spremnost sanitetskog osoblja, njihovo iskustvo u radu i njihove organizacione sposobnosti nijesu na potrebnoj visini.

b) Rad je dobar: zdravstveno stanje kao i higijena u brigadi zadovoljavaju.

v) Nedostatak je u tome što se održava vrlo mali broj predavanja iz ove oblasti.

g) Nedostatke otkloniti stručnim uzdizanjem osoblja putem kurseva i davanjem potrebne pomoći u ovom radu od strane Partije i rukovodioca.

5.— a) Ekonomsko stanje u brigadi zadovoljava.

b) U pogledu odnosa i postupaka sa narodom prave se još pojedine nepravilnosti i greške.

Ovi pojedinačni slučajevi moraju se otkloniti.

6.— a) Rad skojevske organizacije je pravilan. Ova organizacija živi i razvija se normalno.

b) Organizacija je brojno jaka, osjeća se kao organizacija i ima uticaj nad omladinom u brigadi.

v) Disciplina i odgovornost su na visini.

g) Teoretski nivo je osrednji i u porastu je.

d) Teoretski rad je intenzivan, vaspitni sastanci su vrlo česti, ali ne daju potrebne rezultate jer se materijal prorađuje bez dovoljno sistema i površno.

Radi toga smanjiti broj vaspitnih sastanaka a brižljivije i solidnije prorađivati materijal.

đ) Sistem takmičenja u radu nije još postao osnovom skojevskog rada.

e) Rad na terenu nije intenzivan.

Prèd Skoj se postavlja da i ove nedostatke u svom radu otkloni.

Ovi zaključci treba da posluže kao uputstva i direktive za naš budući rad, koji treba da pojača, razvija i podigne na veći stepen sve pozitivne, a otkloni sve negativne strane našeg rada. Ovakvim radom stvoriće se onakvo stanje koje treba da odgovara jednoj proleterskoj brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara,
Radovan Radović

M. P.

BR. 95

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG POVERENIŠTVA KPJ ZA OKRUG
TOPLICU OD 9. MARTA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ
ZA OKRUG LESKOVAC O POLITIČKOM STANJU U TO-
PLICI¹

OK-u/L.-'

9-111-1944 god.

Dragi drugovi,

Po vanrednom kuriru uputili smo 7-III kratak izveštaj o situaciji³ i uputili pisma iz N.[iša] za Milisava⁴ i Branka,⁵ Ozrenski bataljon i jedno sa adresom Kostić. Očekujemo povratak kurira.

1) V.p. situacija na našem terenu. Bugarski garnizoni su nepromenjeni i nismo čuli o nekom pojačanju. Prema nepotvrđenim vestima u Blace je stiglo neko pojačanje Bugara, gde ih je do sada bilo oko 200.⁶ Verujemo da je ovo iz straha da ih ne napadnemo, jer je naša petorka ulazila u Blace za hvatanje špijuna. Njihovo izilaženje na teren Jastrebačkog sreza 4-III zajedno sa žandarmima izazvala je petorka iz komande mesta svojim smelim upadom u Beloljin da uhvate špijuna a zatim pucali na Bugare koji su noću postavljali žicu oko zgrada, uz kamufliranu blokadu, i vikali »ura«. Svakako da se Bugari poplašili i tražili pomoć, te im je rano izjutra vozom stigla i zajedno sa onim u Blacu i Kuršumliji izašli na teren. Posle toga nisu izlazili na teren.

Prema izveštaju od OK/Kr.⁷ i Morave u Moravu je stigla grupa koljaša od oko 500—600, koju sačinjavaju korpusi: Rekovački, Belički i odred nekog Vidića.⁸ Oni su došli u dve partije. Prekjuče je stigao i Deligradski korpus od 4—600 ljudi. Ovi su prešli most kod Đunisa a zatim išli čitavih 5 kilometara pokraj i prugom, bez ikakvih incidenata sa Bugarima. Oni pričaju da su krenuli iz Mozgova. Kod naroda su govorili i jedni i drugi da nameravaju za Dobrič — ako im uspe. Deligr.

¹ Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 54 (OKL).

* Okružnom komitetu KPJ za Leskovac

» Vidi tom I, knj. 20, dok. br. 131.

³ Nedeljko Karaičić

⁵ Dragi Stamenković

• Opširnije o bugarskim i četničkim jedinicama vidi tom I, knj. 20, dok. br. 125, 126 i 131.

⁷ Kruševac

⁸ Milun, kapetan II klase, pomoćnik komandanta Varvarinskog korpusa.

korp. sačinjavaju brigade: Moravska, Ražanjska, Sokobanjska i Aleksinačka."

Keserović¹⁰ je prešao za Kosaonicu — kako nam javlja OK/Kruš. i u Rasini nema koljaške bande do 8-III — ovo ne znamo pouzdano jer ne znamo stanje u Zupi. Izvešteni smo da narod oko Kuršumlije daje otvoreni i masovni otpor mobilizaciji koljaša, govoreći: »odvodite nam žive sinove a vraćate mrtve u kolima«. Na terenu Dobriča i Jastrebačkog sreza do danas nema neprijatelja sve do Blaca.

S obzirom na ovakvu situaciju mi smo preduzeli mere: III brigada je prešla preko Jastrepca i zajedno sa Rasinskim odredom napala 6-III-uveče grupu koljaša od 250—300 u selu Grevcu (kod Siljegovca). Akcija uspela i banda potpuno razbivena. Ubiveno u borbi 16, zarobljeno 15, od kojih 14 streljano a jedan prišao nama i činio usluge u toku borbe. Zaplenjeno: 1 holand. mitraljez sa 1000 metaka, 17 pušaka, 1000 mazuzer metaka, 30 bombi, 4 revolvera, 8 jahaćih konja sa priborom, 2 cevi od »Zorke«, 23 raketle, 2 dvogleđa, 2 karbitne lampe, 3 sata, 20 ćebadi, 6 ranaca, dosta odelja, veša, šatorskih krila i popljačkanih namirnica. Ostalo se potpuno razbežalo u grupama preko Morave, mnogi bez pušaka. Ovo je polovina od grupe Rekovačkog, Beličkog korpusa i Vidićevog odreda, koji se pred narodom nazivaju: »timočka divizija«.¹¹ Sutradan pošla im u zakasnelu pomoć ostala bagra ali je bilo samo pripucavanja. Brigada će svakako nastaviti napade.

Jastrebački odred je bio 5-og i 6-III u Moravi ali nije dolazio u dodir sa neprijateljem i nemajući vezu sa IV brigadom vratili se. Vraćeni su natrag i upućeni da neprijatelja napadaju a ne čekaju.

Komande mesta su dobile zadatke, od kojih neke sa delom odreda prodiru zajedno sa fiz. radnicima na teren Blaca

• Reč je o koncentraciji četničkih snaga radi nameravane ofanzive na partizanske jedinice u rejonu Toplice i Jablanice (opširno o tim borbama vidi tom I, knj. 21, dok. br. 104, napomenu br. 6 i 7).

¹⁰ Dragutin, komandant Rasinskog četničkog korpusa

¹¹ Ovi četnički kopnisi nisu postojali. Ovde je reč o Velikomoravskoj grupi korpusa, koja je imala tri korpusa: Resavski, Ivankovački i Varvarinski. Resavski korpus je u svom sastavu imao Despotovačku i 1. i 2. resavsku brigadu (vidi Arhiv VII, reg. br. 8 i 9/3, k. 55); Ivankovački — Paraćinsku i Ravamičku brigadu (vidi Arhiv VII, reg. br. 34/1, k. 60); a Varvarinski korpus — 1. i 2. beličku i Temničku brigadu (vidi Arhiv VII, reg. br. 43/2, k. 58). U akciju protiv jedinica NOV na Jastrepce i u Toplici, o kojoj se ovde govori, a kojom je rukovodio Keserović, Velikomoravska grupa korpusa poslala je jedan poseban odred koji je formirala od ljudstva iz svojih potčinjenih korpusa. Tim odredom je komandovao Milun Vidić, žand. kapetan II kl., pomoćnik komandanta Varvarinskog korpusa.

— Kuršumlja, gde sada nema neprijatelja, sa zadatkom da udarne grupe prodru do Kuršumlje.

Moral kod naroda se popravlja, naročito u Sr.[ezu] jastr. [ebačkom] gde su poslednji mesec dana bili česti upadi. U nekim selima ovog sreza i dosadanje pristalice koljaša uviđaju situaciju i povile glave. Ovome je mnogo doprineo, pored ostalog, aktivniji politički rad u prošloj nedelji, koji je pojavom reakcije bio zamro.

2) *Organizacija*: Drugovi iz poverenstva su rta terenu sreзова da bi direktno pomogli još neiskusnim SK-ma u ovoj komplikovanijoj i promenljivoj situaciji. Drug Srba, član OK je na kursu.

Sreski komiteti su pokrenuti na rad i sređivanje, što se naročito osetio napredak SK:J.¹² Glavni zadaci postavljeni im da celu partiju i NO organizacije pokrenu u rad politički uz sređivanje i pročišćavanje NO odbora i dr. NO organizacija. Još nisu prikupili podatke o držanju partijaca i predlozima za čišćenje slabih. Nisu podneli izveštaj ni o novouvedenim i kandidovanim.

Drug Dura¹³ pao je još prvog jutra kada je Keser upao u Džigolj. Naseo je na trik, jer su koljaši imali petokrake a on nije poznao jer je znao da su na terenu nekoliko naših brigada. Sa njim su bili 1 čl. SK i 3 iz izvršnog Sr. NO odbora. Dok su oni u poslednjem momentu posumnjali i pozvali i njega da ne ide ka njima, on je produžio i pao im u ruke. Ostali su se kroz jaku vatru izvukli. Sa njim je palo nešto materijala koji je nosio u torbi a verujemo da nije imao komp'romitujuće, jer im je na to skretana pažnja. Nema nikakvih znakova da se rđavo držao i mislimo da ništa nije odao. Svi su izgledi da je streljan kod Džigolja odmah, a tačno ne znamo jer je istog dana bila borba i oni sutra sahranjivali i njihove i njega.

Drugarica Vera¹⁴ je bila na part. kursu. Krivicom komande područja kursisti su bili skoro iznenađeni i pošto su izašli iz sela našli su obruč neprijatelja, duboko na Jastrepcu. Zahvaljujući vojnim rukovodiocima koji su bili na kursu probili se zajedno sa komandom mesta, gde su poginula 3 a ranjena 2 neprijateljska vojnika. Tu je poginula drugarica sestra streljanog pilota i Vera, izgleda ranjena, sasuljala se niz stranu i ostala. I za nju još ne znamo tačno da li je streljana, a po pričanju nekih očevidaca — seljaka izgleda jeste. Da bi

¹² Sreski komitet KPJ za Jastrebac

¹³ Kovačević (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 35, knj. 20, dok. br. 131).

¹⁴ Olga Džuverović, sekretar SK KPJ za Dobrič. Poginula februara 1944. godine. •

proverili trebalo bi da raskopavamo grobove. Nemamo nikakvih podataka da je se rdavo držala.

Drugovi iz komande područja su učinili u jednoj pret-hodnoj borbi grešku da su uputili vojnike kod odreda na front a oni ostali u području. Sada su učinili drugu krajnost i svi otišli na položaj — komandant i pomoćnik a ostavili zamenjenike — neiskusnog vojnika i nedovoljan broj vojnika, izgubivši iz vida da organizuju daljna obezbeđenja prema Džigonju i planini. Koljaši su spremali upad u V. Planu sa daljnim obuhvatom. Drugovi su saslušani, raskritikovali se i uvideli svoju krivicu. Mislimo da ih ne treba kazniti većom kaznom, jer je posle toga došao za komandanta drug Džudža.¹⁵

3) *Omladina*: Sinoć je stigao drug Iva¹⁰ i danas radi sa poverenstvom SKOJ-a. Selja¹⁷ se sastajao sa drugom Korčaginom¹⁸ i prodiskutovao sa njim o važnijim pitanjima, povlačenju dva druga iz vojske za rad po Skoju u Moravi, o popunama sreskih rukovodstava i poverenstvima i zadacima Skoja i Usaoja u ovoj situaciji. Na sastanke Skoja nismo odilazili.

4) *Politički rad*. Za vreme upada neprijatelja bio zamro. U prošloj nedelji, iako je neprijatelj upadao, oživeo je. Od SK D." nemamo tačan pregled, jer u izveštaju nisu naznačili. SK/J. je održao 18 konferencija i zborova sa ukupno 1185 ljudi i žena. Ovde su Bugari protekle nedelje upadali, no drugovi su ipak rad pojačali. Na konferencijama istupali po 3 a negde i 4 referenta — govornika. Uzete su teme: V.p. situacija; dolazak Kesera i akcije Bugara, njihove namere, udari koje su dobili i saradnja dražinovaca sa Bugarima, i poziv u borbu; o 26 god. Crvene armije u selima gde nije održano ranije; o NO — vlasti. Na ovim konferencijama nisu sudelovali svi partijci a vrlo mali broj iz aktiva i odbornika, što je razlog neobuhvatanja većeg broja sela. Po ovome smo im primetili i izneli kako da organizuju širi politički rad angažujući sve snage uz rad po ostalim sektorima.

U Moravi je odred održao prošle nedelje nekoliko konferencija, no nemamo izveštaj. Sada je rad dosta otežan jer je tamo koljaška bagra a u selima do pruge krstare žandarmi.

5) *Vojska*. Iznešena je akcija III brigade kod Grevca. Jastrebački odred je likvidirao tri tipa u Moravi, od kojih je jedan činovnik iz organizacije Tot. Moral vojnika dobar. Sa obučom je preduzeto te nema bosih, ali radi velikog blata i kiše propada, no izilazićemo na kraj.

¹⁵ Miodrag Novaković, komandant Topličkog vojnog područja

¹⁶ Radovan Pantović

¹⁷ Radoš Jovanović

¹⁸ Andel Mladenović

¹⁹ Sreski komitet KPJ za Dobrič

Komanda područja: komandant je Džudža, dosadnji komandant Radivoje²⁰ zamenjenik, pomoćnik Mića²¹ i određen jedan stari odan drug za čatu. Određen je pomoćni deo, ekonom bolnice, ekonom područja, magacioner i jedan za radionice kao i komandir straže u području. U komandama mesta je izvršena velika promena kod svih sem kod dve. Povukli smo iz vojske tri dobra druga i izvršili razmeštaj. Već ovo nekoliko dana osetila se promena. Nastojimo da one^postanu male borbene partizanske čete, sposobne da samostalno rade. Jedna petorka od Draguške komande upala je 4-III noću u Beloljin za špijune, izvršila prepad na Bugare, što ih uplašilo i sutradan stiglo pojačanje sa kojim izlazili na teren. 6-III petorka iste komande upala noću u Blace za špijune, no umakli su im. Uхватili 2 koljaška komandanta sela i organizatore iz Međuhane i Predvorice, po provali iz zaplenjene arhive, i sa zam. kom. područja likvidirani. To su'od ranije tipovi i jedan je dao otpor. Cuburska komanda uhvatila bugarskog špijuna Mrvaljevića Petra iz Kordinca i likvidirala. On je provalio druge te se hapšenje nastavlja. \ ostale komande su sada pored ostalog u poslu oko otkrivanja, hvatanja i saslušavanja koljaških špijuna.

Jedan partijac i jedan skojevac iz Dobriča upali su u 2itorade 2-III u nameri da ubiju revolverima bugarskog oficira. Bugari ih primetili, otvorili vatru, te su obojica ranjeni ali se izvukli. Ovo je bilo danju. U komande su došla 5 nova partizana. Vojni kurs radi.

Bolnica. Sada ima veliki broj ranjenika, jer su mnogi tamo prebačeni. Od ranjenika su rukovodioci Pajo,²² politkom bataljona, lakše i Pavle Svarčanski,²³ zam. kom. bat. III brigade, isto lakše, samo mu isteklo dosta krvi. Ima bolesnika bolesnih od gripa, a Dunderski,²⁴ kom. bataljona III brigade, dosta teško od zapaljenja pluća i plućne maramice. Preduzeto je sve te se nadamo da će da progura krizu.

Svi ranjenici i bolesnici su razmešteni. Sanitetskog materijala za sada ima a lekar dosta dobro obavlja posao.

6) NOO-i. Pisma koja je uputio Okružni NOO sreskim učinila su potstrek na sreske odbore. Sreski NOO/Jastrebac dostavio izveštaj i tabelarni pregled za ONOO, koji dostavlja mo. Novac smo primili i zadržali. Predlažemo da u Okružni

²⁰ Janićije Cenić Janja

²¹ Dinić

²² Slavko Stojanović

²³ Stojadin Anđelković. Poginuo juna 1944. na Blacu u borbi protiv Bugara.

²⁴ Milutin Popović. Poginuo septembra 1944. na Rudniku kao komandant Omladinskog bataljona 5. srpske brigade 21. NOU divizije.

plenium uđe drug Raka²⁵ iz Draguše, dosadašnji zam. komandanta područja. Ranjen je u borbi na Blace 1941 god.; bio u logoru i odlično se držao, odan, taktičan, cenjen u narodu; ranije bio blagajnik kuršumlijske opštine, no kao vrlo pošten — član je KPJ. On sa drugom Jovanom²⁶ i za sada ćemo naći bar još jednog koji bi sačinjavali poverenstvo Okruž. NOO.

Mnogi opštinski i seoski odbornici se pokolebali a ima slučajeva gde su sami počeli da se menjaju na po 5 dana i si. pojave. Ovo naročito u sr. dobričkom iako su u njemu bile represalije manje. Tu je i izvršni sr. NOO slabiji jer su većina polupismeni, mada odani i aktivni. Još nemamo tačne podatke o svim konkretnim pojavama kao ni šta je sve do sada učinjeno na učvršćivanju i zamenjivanju odbornika. Preduzećemo da pored zalaganja kroz partiju pojačamo sreske odbore, jer oni još nemaju dobar pregled opštinskih i seoskih odbora, niti im ovi podnose redovne izveštaje. Sreski Jastrepca je izradio pregled po NOF-u za februar, dok Dobrič to nema. Nemamo primera zloupotrebe, ali je česti slučaj da sreski odbori što prikupe predaju direktno komandama a o tome ne izveštavaju opštinske, to isto čine opštinski a ne izveštavaju sreske. Mada još uvek natežemo sa kadrovima, moći ćemo sada da uvedemo svuda iz rejonski kom. partije za sekretara opšt. NOO i time omogućimo bolje rukovođenje partije odborima i čvršće veze između odbora²⁷ Do sada su u nekim opštinskim odborima bili sekretari kandidati a negde čak iz part. aktiva.

7) AF2. Sreski komiteti po ovome sektoru ništa nisu podneli u izveštajima. Usled komplikovanije situacije oni su skoro zaboravili na ovaj sektor, ionako slabo razvijen. Odbori AFŽ rade tamo gde ih rejonska ruk. i part. jedinice drže.

10-111. Prošle noći je stigao kurir iz III brigade — prilažemo izveštaj za Gl. štab. I njima sada pisali o situaciji, dali vezu za Odred, koji je takođe krenuo prema neprijatelju, i izneli veličinu i značaj daljeg udaranja i razbivanja koljaša koji su došli u Moravu, i da drže čvrstu vezu sa komandom područja.

2) Sada je stigao kurir Blaža i doneo pisma od druga Milisava. Direktive koje je dao o razmeštaju drugova sprovedaćemo.

Primljen poziv za plenium Okr. NOO.

3) Na našem terenu neprijatelja nema. Izvešteni smo da je juče veća grupa Bugara otišla peške iz Prokuplja ka Do-

^a Petrović

^x Jovan Bulajić

¹⁷ Tako je u originalu.

Ijevcu. Danas je proturena verzija da će u Prokuplje doći bataljon Ijotičevaca i ponovo priča o kozacima. Ova verzija i bez našeg stava nije kod onih koji su čuli izazvala paniku.

Prilog:²⁸ 1) izveštaj sreskog NOO-a/Jastr. za ONOO.

2) Izveštaj III J. M. Brigade za Gl. štab — upućen direktno drugu Milisavu od 8-III — iz koga smo dopunili rez. akcije.

3) Dražinovska arhiva i propagandni materijal.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODI?!

Drugarski pozdrav
OP/T.²⁹

BR. 96

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 8. CRNOGORSKE BRIGADE 37. NOU DIVIZIJE OD 10. MARTA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA CRNU GORU I BOKU O BROJNOM STANJU ČLANOVA PARTIJE I SKOJA¹

PK KPJ ZA CRNU GORU I BOKU

Položaj

VIII Crnogorska udarna brigada formirana je 25 februara 1944. god. u Beranama.² Prilikom formiranja brigada je brojala oko 800 boraca. Ljudstvo u brigadi je iz odreda — Zetskog, Durmitorskog, Nikšićkog, Komskog i Kolašinskog — kao i kompletan Prateći bataljon Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku.

Dobrim dijelom ljudstvo je još od ranije u NOV i PO. Štabovi bataljona i komande četa su iz IV i V Crnogorske brigade, kao i od starih drugova sa rejona ili iz odreda, te tako imaju puno iskustva iz rada i života vojske.

Brigada od formiranja do danas nije imala većih pokreta, već je živela logorskim životom, što je omogućilo da se rad pravilno postavi i da se s ljudstvom dosta uradi.

²⁸ Redakcija ne raspolaže navedenim priložima.

²⁹ Okružno poveren'stvo KPJ za Toplicu

¹ Kopija dokumenta (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu. VII, reg. br. 7—10. k. 872.

² Vidi tom III, knj. 7, dok. br. 6 i 71.

27 februara održali smo savetovanje svih vojničkih i političkih rukovodioca ove brigade, na kom su uzeli učešće komandant i politički komesar II Udarnog korpusa.

Naveče istog dana bila je brigadna politička konferencija, na kojoj je politički komesar korpusa izložio političku situaciju.

Prvoga marta 1944 godine održali smo savetovanje partiskih rukovodilaca ove brigade, u prisustvu sekretara P.K. K.P.J. za Crnu Goru i Boku, na kom su sekretari bataljonskih komiteta podnijeli izveštaj o dosadašnjem radu, potom razvili diskusiju i postavili zadatke koji se pred rukovodstvo postavili.

Obiđeni su svi bataljonski birovi. Na tim sastancima bili su prisutni svi politički rukovodioci iz bataljona, a u nekim su održani sastanci sa čitavim partiskim aktivom.

Rad i stanje part. organizacije u ovoj brigadi izgleda ovako:

Organizacijo part. sektor: članova Partije u brigadi ima 137, od kojeg broja 10 do 15 drugarica.

Socijalni sastav: 12 radnika, 85 seljaka, 40 intelektualaca. Part. članstvo je podijeljeno u 24 part. ćelije.

Kandidata u brigadi ima 24. Socijalni sastav: 2 radnika, 17 seljaka i 5 intelektualaca.

Partiski život je normalan, to jest svake nedelje do sada održali su se po 1 radni i jedan ili 2 teoretska sastanka.

Na praktičnim sastancima se diskutuje o radu svakog pojedinca, te o zadacima pojedinaca i ćelija.

Prema dobivenim izveštajima, teoretski sastanci su dosta česti ali se za ovaj rad nema dovoljno ni materijala. Nešto materijala je umnoženo i poslato bataljonima. Ukazano je na potrebu teoretskog uzdizanja kadrova u ćelijama. Da bi ovaj rad pospješili, imamo nameru organizovati pri brigadi niži partiski kurs.

S kandidatima je rad pravilan. Sa svakim kandidatom se radi pojedinačno, a na teoretskim časovima rada i članovima Partije.

Skrenuta je pažnja rukovodiocima na vođenje pravilne politike kadrova, obzirom da je ljudstvo prilično raspoloženo za našu borbu i Partiju te da ne sektaše u pogledu prijema u Partiju, no naravno upozoreni da se tim partija ne razvodni.

Prema dosada zapažanju moglo bi se reći da je disciplina u part. organizaciji dobra.

Osećaj lične odgovornosti kao i budnost mogli bi biti bolji.

Upozoreni su svi rukovodioci u bataljonu u pogledu koordinacije u radu Partije u vojsci i na terenu.

Vojnički sektor: Rad na vojničkom sektoru odvija se po planu datom od strane štaba brigade. Održavaju se vojnički sastanci po četama. Održana su u bataljonima vojno-politička savjetovanja bataljona i komandanti četa, ljudstvo se obučava na automatskim oruđima.

Diciplina nije još na visini, ali se svakog dana popravlja. Komandni kadar se zalaže, te se je nadati uspehu.

Poslali smo na viši oficirski kurs 4 druga, na niži oficirski kurs 8 drugova.

Imamo nameru organizovati pri štabu brigade podoficirski kurs.

Bataljoni nisu dovoljno naoružani, jedan veliki dio boraca nema ni pušaka.

Politički sektor: ovaj rad se odvija po planu datom od polit, koma brigade, radi se po planu koji smo svojevremeno izradili u polit, odeljenju III Udarne divizije. Taj je plan — smatramo — vrlo dobar. Održavaju se političke i razne konferencije. Po vodovima postoje čitalačke grupe.

Skrenuta je pažnja političkim rukovodiocima o potrebi političkog rada na terenu.

Kulturno-prosvetni sektor: po svim četama i bataljonima ove brigade već su formirani četni i bataljonski kulturno-prosvetni odbori, na čelu kojih stoje politički komesari. Organizuju se horovi, diletantske grupe, počinju izlaziti zidne novine.

Prosvetni rad se odvija po datom planu, no sve je tek u razvoju. *Sektor SKOJ-a:* SKOJ-evska organizacija ove brigade broji ukupno 188 članova, raspoređenih u 16 aktiva.

Socijalni sastav: seljaka 150, 7 radnika, 29 intelektualaca (đaka) i 2 domaćice.

Priličan broj omladinaca neobuhvaćen je SKOJ-evskom organizacijom (preko 200).

Oformljeni su bataljonski komiteti i četni aktivni.

Preporučila je partija da radu SKOJ-a pokloni punu pažnju, iz izveštaja se vidi da se održavaju redovni radni i teoretski sastanci SKOJ-a aktiva.

Data su sva potrebna uputstva za povezivanje SKOJ komiteta bataljona sa SKOJ organizacijama na terenu, da koordiniraju rad.

Brigadni rukovodioc SKOJ-a još nije došao.

Bataljonska rukovodstva se nijesu osamostalila i učvrstila, da bi SKOJ organizacija izrasla u rukovodioca cjelokupnog života i rada omladine u bataljonu. Učinjena je pomoć bataljonskim komitetima u pogledu organizacije rada i umnoženo je nešto direktivnog i drugog omladinskog materijala i poslato radi što pravilnijeg postavljenja rada i prorađivanja.

Ekonomski sektor: organizovana je brigadna intendatura, kao i bataljonske, ali to je sve tek u razvoju. Bataljoni imaju potreban broj kazana, premda sa tovarnim grlima oskudevamo. Brigadna intendatura ne raspolaže ni izdaleka s potrebnim brojem konja. Do sada se ishrana vršila preko intendature brigade, pjtēm izuzimanja od kom. mjesta i NO i odatle se slalo bataljonima. Hrana je do sada ipak zadovoljavala, ljudstvo je slabo odeveno i obučeno.

Sektor higijene: higijeni se poklanja puna pažnja, no nema dovoljno stručnog osoblja, a ni sanitetskog materijala. Formirana je brigadna bolnica, već ima nekoliko lakše bolesnih drugova, zaraznih oboljenja nemamo; formiran je 10-dnevni sanitetski kurs pri brigad. bolnici, koji je već otpočeo rad.

Unutar part. organizacije nema nikakvih nezdravih pojava koje bi kočile rad, a obzirom da je rukovodeći part. kadar u štabovima brigade, bataljona i kom. četa zdrav i sa prilično iskustva za rad. Postoje uslovi da se part. organizacija razvije u dorbog rukovodioca.

Ljudstvo je — izuzev mali dio — dobro, no pravilnim i sistematskim radom možemo ga učiniti još boljim, da na taj način osposobimo brigadu [za] izvršavanje vojničkih zadataka koji se pred njom budu postavljali.

Rukovodeći aktiv po četama i bataljonima još nije popunjen (1 zamjen. kom. batalj., 2 komesara četa i jedan zamjenjenik), no kad nam dođu Lovčenci³ izvršićemo popunu.

Čelija štaba Brigade održava redovne radne i teoriske sastanke. S borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10 marta 1944 godine
Berane

Zamjenik polit, koma 8. Crn. udar.
brigade
Božidar Brajović

* Odnosi se na ljudstvo Lovčenskog NOP odreda.

BR. 97

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. KRAJIŠKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 10. MARTA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIJI PARTIJSKO POLITIČKOG RADA U BRIGADI¹

Partijski izvještaj

ZAMJENIK POLITKOMESARA IX KNOU BRIGADE
10. marta 1944.

OBLASNOM KOMITETU KOM. PARTIJE ZA BOS. KRAJINU

Partijska organizacija u ovoj brigadi broji svega na licu mjesta 189 članova K.P.J., kandidata 20, SKOJ-evaca 206. U brigadi postoje 4 bataljonska komiteta. Sekretari komiteta su dobri, odgovaraju svojim dužnostima, na vrijeme uočavaju probleme, prilaze im i rješavaju ih, dok su ostali članovi komiteta mlađi ljudi, sa slabijim znanjem, te kao takvi slabije uočavaju probleme. Od poslednjeg izvještaja, koji je dostavljen tome forumu, bataljonski komiteti su dobro izrasli i postaju sve bolji rukovodioci u svojim bataljonima. Sastanci komiteta održavaju se redovno, i rješavaju sva pitanja i probleme koji se pojave u bataljonu.

Partijske ćelije u četama počele su da uviđaju probleme i nedostatke u svim četama. Partijska disciplina i odgovornost izašla je na viši stepen, dok je ranije u Partiji bila zavaljala familijarnost, koja je u mnogome ometala pravilan razvoj partijske organizacije. Familijarnost se najviše zapažala u ćelijama, dok u komitetima se nije mogla zapaziti. Pojava te familijarnosti u ćelijama je otklonjena češćim mojim prisustvom part. sastancima ćelije, kao i prisustvom sekretara komiteta.

Držanje članova K.P.J. za vrijeme VI neprijateljske ofanzive bilo je dobro. Svega jedan član je izbačen radi njegovog slabog držanja u ofanzivi, dok ih je jedan broj nanovo primljen radi dobrog držanja za vrijeme iste ofanzive. Poslije ofanzive održate su partijske konferencije u svim bataljonima i pretresani su nedostaci i greške članova u radu, a isto tako su postavljeni novi zadaci o svim problemima koji se postavljaju u ovoj brigadi.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, Om 7/215—217.

Teoretski rad u part. organizaciji krenuo je naprijed i radi se teoretski po svim ćelijama. U ovome teoretskom radu ne postoji nikakav plan teoretskog rada, već se radi i prorađuje onaj materijal koji se nalazi u ćelijama. Imam namjeru da izdam plan teoretskog rada za cijelu part. organizaciju u brigadi, koji bi bio u obliku nižeg partijskog kursa.

Vojnički sektor: Brojno stanje naše brigade iznosi na licu mjesta 1.015 vojnika. Brigada je naoružana sa 760 pušaka, 3 teška bacača, 30 puškomitraljeza, 6 teških mitraljeza i tri protivtenkovske puške. Stanje u vojničkom pogledu se je dobro popravilo, a naročito u disciplini i borbenosti. U posljednje vrijeme se je disciplina dosta povećala, kao i odgovornost komandi četa pred štabovima svojih bataljona, a isto tako i odgovornost štabova bataljona pred štabom brigade.

U mjesecu februaru o.g. izdao je štab ove brigade vojnički plan rada za cijelu brigadu koji obuhvata sva pitanja iz »**Vojničkog potsetnika**«, kojeg je izdao štab 5. korpusa, kao i pitanje iz »**Borbene obuke**«, koju je izdao štab ove brigade. Ovaj plan rada predviđa 20 radnih dana i istoga moraju pretходно preraditi svi vojni rukovodioci, počev od desetara pa do štabova bataljona. Istovremeno, ovaj plan rada mora se preraditi sa borcima i povezati ga sa praksom. Štabovi bataljona, kao i komande četa su potpuni i odgovaraju svojim dužnostima. Jedino štab brigade je nepotpun, jer nema zamjenika komandanta brigade.

Za vrijeme VI neprijateljske ofanzive, računajući od 1. januara o.g. pa do danas izbačeno nam je iz stroja 5 komandira četa, od kojih dva poginula, a tri ranjena, kao i tri politkomesara, od kojih dva poginula, a jedan ranjen, među poginulim politkomesarima nalazi se jedan komesar bataljona, a jedan komesar čete, dok je ranjeni politkomesar bio komesar bataljona. Isto tako, izbačena su nam iz stroja 3 zamjenika politkomesara, od kojih jedan poginuo a dva ranjena. Sva trojica su bili zamjenici komesara četa. Ovaj izgubljeni kadar mi smo odmah popunili. Borbenost brigada je na dosta dobroj visini, o čemu smo se uvjerali kroz borbe koje smo vodili u posljednja dva mjeseca. Jedino se osjeća nešto slabija borbenost kod našeg IV bataljona, koji je inače naš najmlađi bataljon.

Borbenost brigade bi bila još na većoj visini, da je brigada naoružana sa većim brojem automatskog oružja.

Politički sektor: Politički se svakodnevno radi po planu političkom, kojeg je izdao ovaj štab. Politička svijest naših boraca je na dosta dobroj visini, izuzev 180 boraca, koje smo u toku ovoga mjeseca dobili od Glamočkog odreda. Za vrijeme ofanzive iz brigade je svega dezertiralo 12 boraca, veći-

nom sa glamočkog terena, koji su bili došli u ovu brigadu pred samu ofanzivu. Borci se mnogo više interesuju za političke časove i sada od istih vide veću korist nego ranije, što je dokaz da je njihovo znanje poraslo. Redovno su borci obavješteni o svim događajima u svijetu, pošto štab ove brigade izdaje svakodnevno radio vijesti. Komesari bataljona, kao i četa mogu odgovarati svojim dužnostima, uz svestranu pomoć politkomesara ove brigade.

Kult.prosvj. rad: Paralelno sa napredovanjem ostalih sektora rada, napredovao je i ovaj sektor. Obzirom na socijalni sastav ove brigade, gdje je 98% seljački elemenat, koji je pretežno nepismen, rad na ovome sektoru je otežan. Pored ovakvog sastava naše brigade, kulturno-prosvjetni rad je prilično intenzivan, što se najbolje vidi iz svakodnevnog rada na analfabetskom tečaju, učenju horskih i ostalih revolucionarnih i narodnih pjesama, kao i raznih komada, koji se priređuju u bataljonima i selima kroz koja se prolazi. Pored ovoga rada održato je nekoliko kulturnih predavanja po bataljonima iz geografije, za koje se borci naročito interesuju. Bataljonski kulturni odbori pokrenuli su svoje bataljonske listove, koje izdaju svakog mjeseca i u kojima uzimaju učešća kod pisanja pjesama i članaka i naši borci iz bataljona. Isto tako pokrenut je i brigadni list, koji je prvi izišao u mjesecu februaru o.g.

SKOJ: Kao što se je napredovalo u partijskoj organizaciji, isto tako se je napredovalo i u organizaciji SKOJ-a. Komiteti SKOJ-a po bataljonima su potpuni, ali uslijed njihove mladosti još ne mogu da zadovolje sa svojim radom u dovoljnoj mjeri. Jedino sekretari komiteta SKOJ-a po bataljonima su nešto odskočili od ostalih članova komiteta. Rad organizacije SKOJ-a u brigadi se osjeća i isti se svakodnevno povećava. Brigadni komitet SKOJ-a je potpun i može da odgovori svojim zadacima, uz podršku partije. Disciplina skojevaca, odgovornost kao i njihova svijest povećala se je na viši stepen. Partijska organizacija nastoji da što više pomogne organizaciji SKOJ-a i njenom pravilnom razvoju. Sastanci SKOJ-a održavaju se redovno, kako aktiva SKOJ-a, tako i komiteta bataljonskih, uz prisustvo jednog od partijskih rukovodioca iz bataljona. Teoretski rad SKOJ-a odvija se po planu, kojeg je dostavio Obi. komitet SKOJ-a. Poslednja dva mjeseca organizacija SKOJ-a je vršila pripreme za II Kongres. Naročiti napredak po svim sektorima rada se je osjetio poslije prvog zakazanog takmičenja od 15. decembra pr.g. i koje je trajalo do 15. februara o.g. Pošto su se vidili znatni uspjesi u prvom takmičenju, objavljeno je preko partijske organizacije, kao i preko organizacije SKOJ-a novo takmičenje, koje je u punom jeku. U

ovome takmičenju je obuhvaćeno 8 tačaka, od kojih je jedna napr. koji će bataljon izbaciti više neprijateljskih vojnika iz stroja, koji će bataljon biti disciplinovaniji itd.

Ishrana vojske je dosta dobra i redovna. Pitanje odjeće i obuča polovično je riješeno. Od cjelokupnog broja boraca, pola ih je obučeno u cipele i obučeno u šinjele, dok ostala odjeća na borcima je vrlo slaba.

Zdravstveno stanje u brigadi je dobro. Pojave tifusa bilo je do sada svega dva slučaja, i to kod onih boraca koji su došli iz odreda. Svom silom nastojimo da sprečimo pojavu tifusa, kao i sve ostale zarazne bolesti. Da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, uvedeno je redovno šišanje i parenje boraca.

Problemi koji se nameću u ovoj partijskoj organizaciji jesu: Još čvršće učvršćenje partijske organizacije, pojačati još više teoretski rad u Partiji i forsirati sve ostale sektore rada, da bi se oni što bolje i uspješnije razvijali.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkoma,.
Radomir Mitrić

M. P.

BR. 98

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 13. MARTA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O KULTURNO PROPAGANDNOM RADU¹

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELENJE
Položaj, 13. 3. 1944.

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
Propagandni odsek

Izveštaj o kulturno-propagandnom radu u jedinicama NOV i PO Slovenije:

I. OPŠTE:

Ofanzivne operacije jedinica NOV i PO Slovenije, kada su borci bili stalno u borbama, i odbrambene akcije jedinica IX korpusa i IV operativne zone nisu ometale polet kulturno-propagandnog rada po divizijama, brigadama, odredima, bataljonima i četama.² Desilo se čak suprotno. Sve jedinice su redovno izdavale svoje mesečne i četrnaestodnevne listove, zidne i džepne novine. Počeli su da izdaju svoje listove i one brigade i oni odredi koji ih do sada još nisu imali. Propagandni odseci divizija, brigada i odreda izdali su u poslednje vreme i veliki broj propagandnih letaka i plakata.

Velika AVNOJ-ska kampanja obuhvatila je i čitavu našu vojsku. Svaki batajlon, svaka brigada i svaki odred održavali su u vreme popularizacije zaključaka Drugog zasedanja AVNOJ-a mitinge, na kojima je svaki vojnik bio upoznat sa istorijskim zaključcima koji su izneseni na tom zasedanju. Ovi vojni mitinzi pretvarali su se obično u velike manifestacije naše vojske za novu, federativnu i demokratsku Jugoslaviju, a posebno za vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala druga Tita. Sa svakog četnog, bataljonskog, brigadnog i odrednog mitinga posiate su AVNOJ-u i Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije rezolucije u kojima partizani pozdrav-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88/1.

² O aktivnosti jedinica NOV i PO Slovenije u toku februara i marta 1944. vidi tom VI, knj. 11 i 12.

Ijaju i pridružuju se zaključcima Drugog zasedanja u Jajcu. Isto tako posiate su sa svih mitinga pozdravni telegrami maršalu drugu Titu.

AVNOJ-ska kampanja nije se, međutim, zaustavila samo kod vojnika. Borci Narodnooslobodilačke vojske svesni su da nisu najmljena ili plaćana vojska, već nosioci velikih političkih ideja. Zbog toga su se bataljoni, odredi i brigade takmičili ko će prirediti više mitinga za civilno stanovništvo, na kojima će partizani sami poneti u poslednje slovenačko selo val jugoslovenskog patriotizma. Partizanska pesma pratila je u zimskim večerima partizana u selu kada je starcima, ženama, majkama, omladinkama i pionirima govorio o novoj Jugoslaviji, čiji su temelji bili postavljeni u Jajcu. Uz recitovanje pesme koja govori o borbama i pobedama narodnih heroja, partizan je govorio na mitingu o svom vrhovnom komandantu maršalu drugu Titu. Preko 300 narodnih skupova i mitinga priredile su jedinice NOV i POS za vreme kampanje. Na tim mitinzima učestvovalo je oko 40.000 ljudi. Sa svih tih mitinga posiate su rezolucije AVNOJ-u i NKOJ-u i pozdravi maršalu drugu Titu. Od koruških, preko primorskih, pa sve do dolenjskih i štajerskih sela partizan je sejao nov patriotizam.³

Sve jedinice NOV i POS svečano su proslavile 26. godišnjicu Crvene armije.⁴ Takve proslave priređivali su bataljoni za svu vojsku i za civilno stanovništvo. Partizanski pevački horovi pevali su poznate ruske pesme: pevali su o Volgi, o sovjetskoj domovini, o vintovačkoj itd. Recitovali su novu sovjetsku himnu. Govornici su prikazivali Crvenu armiju kao spasiteljicu čovečanstva i njegove kulture i opisivali slavne pobeđe najveće saveznice naroda koji se bore protiv zločinačkog fašizma. Na tim proslavama je pored vojske, samo na području jedinica VII korpusa, učestvovalo i oko 10.000 civilnog stanovništva.

Brigade XVIII divizije NOV i POJ, koje su u to vreme boravile u Gorskom kotaru, obavile su veliki politički posao

³ O kampanji za popularizaciju AVNOJ-a raspravljano je na sednici plenuma Izvršnog odbora OF 22. decembra 1943 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 432/1). Na osnovu zaključaka ove sednice izašao je poseban broj »Slovenskog poročevalca« o popularizaciji AVNOJ-a (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — NO tisk P/401 — »Slovenski poročevalec«, december 1943, br. 28a). U vezi sa popularizacijom AVNOJ-a u vojsci, Glavni štab NOV i PO Slovenije objavio je i svoje direktive u »Biltenu politkomisarijata«, verovatno od decembra 1943 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 15/1). Osim toga, politički komesar Glavnog štaba izdao je i dva cirkulara od 18. i 26. decembra 1943 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 8/1). Mnoge od tih rezolucija očuvane su i nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani.

⁴ Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije izdalo je 13. februara 1944. svim potčinjenim jedinicama direktive, u vidu cirkulara, za organizaciju proslave te godišnjice.

na bratskom zbliženju slovenačkog i hrvatskog naroda.⁵ Nastalo je mnogo pesama u kojima stanovništvo Gorskog kotara peva o poredama naših brigada. Mnogi partizani su napisali toplu pesmu o prijemu koji su doživeli na teritoriji bratskog hrvatskog naroda. Listovi brigada i divizije puni su opisa, doživljaja i uspeh akcija koje su slovenački partizani doživeli na toj teritoriji.

II. ŠTAMPA:

1. Redovni listovi:

Meseca februara izašlo je u divizijama, brigadama i odredima NOV i POS 28 listova, koji izlaze svaki mesec. U to vreme počele su takođe da izdaju svoje listove XII i XIII brigada. Omladinske brigadne i odredne listove izdalo je 14 jedinica. Propagandni odsek XVIII divizije je pored svoje mesečne kulturno-političke revije jfočeo da izdaje informacijski vesnik XVIII divizije — »Glas osemnajste«,® koji izlazi nedeljno. Propagandni odsek XXXI divizije izdavao je do sada »Partizanski dnevnik«⁷ u 700 primeraka dnevno. Ovaj list postao je organ IX korpusa i ostaće dnevnik, štampan u 2000 primeraka. Najbolji list u mesecu februaru izdao je propagandni odsek Gorenjskog odreda — »Gorenjski partizan«.⁸ Ovaj broj posvećen je 95. godišnjici pesnika Franca Prešerna.

2. Periodične brošure:

Pored redovnih listova štampano je u poslednjem mesecu i 5 pesmarica partizanskih pesama sa notama.⁹ Takođe je izašla zbirka pesama poznatog pesnika Toneta Seliškara¹⁰ i zbirka pesama mladog partizanskog pesnika Marinca Marjana.¹¹

Propagandni odsek V SNOUB »Ivan Cankar« izdao je brošuru reportaža o borbama brigade posle italijanske ofanzive, pod naslovom »Iz borb Cankarjeve brigade«.¹² Vojni do-

⁵ O aktivnosti jedinica 18. divizije NOV i POJ u Gorskom kotaru vidi tom VI, knj. U i 12.

« Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 183, jedinica br. 2506.

⁷ Vidi napomenu br. 75 uz dok. br. 31.

⁸ Vidi napomenu br. 11 uz dok. br. 64.

⁹ Redakcija nije mogla da utvrdi na koje se pesmarice odnosi. One koje su očuvane u Arhivu IZDG u Ljubljani (NO tisk) najčešće nemaju datum izdanja.

¹⁰ Verovatno se odnosi na zbirku »Sovražnik« (vidi napomenu br. 59 uz dok. br. 31).

¹¹ Redakcija nije pronašla zbirku pesama pod tim imenom.

¹² Vidi napomenu br. 3 uz dok. br. 65.

pisnik IV SNOB »Matija Gubec« napisao je brošuru »Gubčeva brigada oblega Novo Mesto«.¹³

U našoj vojsci postoji velika potreba za popularno-poučnom literaturom preko koje bi se talenti iz širokih narodnih masa mogli upoznati sa oblicima pesničkih dela, lepotom jezika, recitovanjem itd. Propagandni odsek XV divizije NOV i POJ izdao je prvi broj priručnika u kome će svi oni partizanski pesnici koji nemaju višu školsku naobrazbu moći da nađu sve potrebno znanje o metrici i ritmu pesama.¹⁴ Pojednako može naći potrebna uputstva za rukovođenje pevačkim horovima brigadni hrovođa koji za ovaj rad nema stručne naobrazbe a ima prirodni talenat. Literaturu ove vrste šampaćemo ubuduće mnogo više, jer je potreba za njom velika.

3. *Propagandni leci:*

Politička dinamika u zemlji i u svetu, pobeđe Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda bile su blagodarna materija koju su propagandni odseci jedinica upotreбили za izdavanje propagandnih letaka i plakata. Mnogo letaka bilo je odštampano za domobrance koje se poziva da iz okupatorske vojske pređu u redove NOV i POJ. Mnogo letaka bilo je štampano i za bivše sovjetske državljane koji se sada bore u nemačkim redovima. Nema sela u kome ne bi visio bilo kakav letak. Naročito veliku aktivnost su u tom pogledu pokazali naši vojnici u Gorenjskoj, Štajerskoj i Slovenačkom primorju.

4. *Radio-vesnici:*

Svaka divizija i skoro sve brigade i odredi izdaju svakog dana radio-vesti za svu vojsku i civilno stanovništvo. Ove radio-vesti čitaju se u jedinicama svakog dana pred zborom a u selima se okače tako da ih može svako čitati. U čitavom propagandnom radu služe ove radio-vesti kao najbolji način propagande.

III. MITINZI:

1. *Program:*

Na čitavoj oslobođenoj teritoriji Slovenije mitinzi koje priređuje vojska postali su prava potreba. Kud god stignu naši bataljoni i čete, narod s oduševljenjem očekuje mitinge. Programi na tim mitinzima obuhvataju pozdrav zastavi, recitacije, pevanje partizanskih pesama, izvođenje skečeva i govore

¹³ Reportažu »Gubčeva brigada oblega Novo Mesto« napisao je Dušan Savnik San (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 84, jedinicu br. 1056).

¹⁴ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 76, jedinicu br. 948.

koju drže rukovodioci u vojsci i politički radnici sa terena. Kuća u kojoj se miting održava uvek je okićena zastavama, portretima maršala druga Tita i zelenilom, što svakom mitingu daje svečan značaj. Učešće civilnog stanovništva na tim mitinzima rekordno je čak u predelima koji su donedavno važili još kao belogardistički. Priređivanjem mitinga postignuta je i velika povezanost civilnog stanovništva sa vojskom. Ove mitinge organizuju propagandni odseci vojnih jedinica, a na njima nastupaju divizijske pozorišne grupe, brigadni i bataljonski pevački horovi i recitatori — partizani.

2. *Kampanje:*

Kao što je AVNOJ-ska kampanja zahvatila, čitavu vojsku, te su vojne jedinice po svim mestima u kojima su se nalazile priredile niz skupova za civilno stanovništvo, tako je vojska proslavila i godišnjicu Crvene armije. U mesecu martu, na prvu godišnjicu velike partizanske pobede u Jelenovom Zlebu,¹⁵ propagandni će odseci, uz saradnju čitave vojske, prirediti niz partizanskih večeri, koje će biti posvećene svim velikim pobedama Narodnooslobodilačke vojske. U danima oko 6. aprila, kada je 1941. godine na taj dan bila napadnuta bivša Jugoslavija, propagandni odseci preduzeće kampanju protiv fašizma.

Van ove kampanje preduzeće naši bataljoni, brigade i odredi mitinge sa veselim programom, kako bi se podigla borbenost čitavog civilnog stanovništva.

IV. VASPITANJE KADROVA:

U čitavom kulturno-propagandnom radu pokazala se potreba za osposobljavanjem kadrova koji će obavljati svoj rad u jedinicama. U tom cilju je propagandno odeljenje pri Glavnog štabu organizovalo više tečajeva za sticanje teoretskog znanja.

1. *Pozorišni tečaj narodnih talenata:*

Pri Slovenskom narodnom gledalištu je 11. o.m. započeo pozorišni tečaj narodnih talenata, na kome učestvuje po jedan partizan iz svake brigade i odreda VII korpusa.¹⁶ U tečaj su povučeni drugovi koji imaju volju i sposobnost za učešće u dramatici. Iz programa tog tečaja, čiji nacrt prilažemo, vidi se da će svaki kursista moći na tečaju steći ono znanje koje će mu biti potrebno za njegov rad u jedinici, pa ćemo na taj način i u umetničkom pogledu podići nivo svih dramskih

¹⁵ O borbama u Jelenovom Zlebu vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 86
" Tečaj je trajao od 11. marta do 12. aprila 1944. godine.

priredbi naše vojske. Po svršetku tečaja biće organizovan isto takav tečaj za jedinice IX korpusa. Učesnici tečaja, koji će se vratiti u divizije, brigade i odrede, mobilisaće iz redova partizana nove talente, za koje će se održati sledeći kursevi.

2. Tečaj horovođa:

Odmah po svršetku pozorišnog tečaja održaće se tečaj za horovođe brigadnih, odrednih i divizijskih pevačkih horova. I na ovaj tečaj biće pozvani samo takvi drugovi koji su već do sada rukovodili pevačkim horovima po našim jedinicama, a nemaju potrebnu stručnu naobrazbu.¹⁷

3. Tečaj slikara:

Listove vojnih jedinica i sve brošure ilustruju slikari — samouci, koji nisu posećivali nikakve slikarske škole, niti srednju školu, a u svom radu pokazali su veliku sposobnost za slikarski rad. Da se ovim drugovima pruži najpotrebnije znanje, propagadno odeljenje organizovalo je poučne tečajeve za te ilustratore. Ovi tečajevi neće se održavati u većem broju, već će po dva ili tri druga doći u odeljenje gde će od akademskog slikara druga Nikolaja Pirnata, šefa slikarske sekcije našeg odeljenja, dobiti ono najnužnije što mora o ilustracijama da zna svaki ilustrator. Time će divizijski, brigadni i odredni listovi i po obliku biti bolji.

V. VOJNO DOPISNIŠTVO:

U svakoj brigadi, odredu i diviziji postoji vojni dopisnik, koji šalje svakog dana vojne izveštaje o akcijama svojih jedinica i piše reportaže o životu jedinice, njenim borbama, pokretima itd. Ovi vojni dopisnici izdaju u svojim jedinicama brošure, u kojima pišu o pobedama naših brigada, odreda i bataljona. Kadar vojnih dopisnika ne sastavljaju profesionalni novinari, nego mlađi ljudi koji će se posle rata sigurno posvetiti novinarskom radu.

Pored vojnih dopisnika ima većina brigada i svoje foto-reportere. Fotografski rad je kod nas zbog nedostatka materijala još najslabije organizovan, ali su u tom pogledu postignuti već veći uspesi, naročito u jedinicama IV operativne zone, gde imaju filmske kamere, i foto-reporteri snimaju akcije, pokrete i čitav put partizanskog života. Slika je tako značajan propagandni materijal da ćemo svu našu foto-službu reorganizovati i postići ono što je potrebno.

¹⁷ Tečaj je započeo 13. aprila 1944 (vidi dok. br. 135).

VI. SLOVENSKO NARODNO GLEDALISCE:

Prilikom prvog zasedanja Slovenskoga narodnoosvobodilnoga sveta 20. februara¹⁸ održana je i prva predstava Slovenskoga narodnog gledališća.¹⁹ Na sceni je prikazana Cankarova drama »Kralj na Betajnovi«. U kulturnom životu slovenskog naroda bio je ovaj događaj, bez sumnje, od velikog značaja. Što se tiče umetničke visine prikazivanja na sceni, priredba je u potpunosti uspela. Članovi Slovenskoga narodnog gledališća su posle ove priredbe održali i veče recitacija, na kome su bila recitovana sva ona dela Prešerna, Levstika, Cankara i drugih koja logički povezuju našu narodnooslobodilačku borbu sa težnjama i predskazivanjima naših kulturnih velikana. Pozorište je takođe priredilo predstavu 23. februara, povodom proslave godišnjice Crvene armije. Osmog marta, na praznik svih borbenih žena slobodoljubivih naroda sveta, pozorište je održalo veliku akademiju.

VII. ZAKLJUČCI:

Kulturno-propagandnom radu u vojsci novi događaji u svetu, te povlačenje i osposobljavanje kadrova daće, bez sumnje, veliki zamah. Naše odeljenje počće da izdaje periodičan list »Propagandist«, kojim će ukazivati put i pravac i davati sadržaj našoj propagandi. Ujedno će u brošuri biti objavljeni poučni članci za sve koji su angažovani u vojsci kao pesnici, pisci, slikari, pevači itd. Pored ove brošure, odeljenje će izdavati razne priručnike, zbirke skečeva, zbornike partizanskih pesama, brošure najboljih reportaža vojnih dopisnika, beletrističkih crtica koje pišu partizani sami, a i različite članke političke sadržine. Pojavom ovih izdanja moći će iz redova naše vojske uzeti učešća u aktivnom kulturnom radu još mnogi partizani koji su do sada stajali po strani.

Propagandni rad vojske biće tesno povezan sa propagandnim radom političkih ustanova i u štampi, pisanoj za vojsku i civilno stanovništvo, postići ćemo još veću povezanost.

*Priložena literatura:*²⁰

Partizanski dnevnik.

Za Vojkom,²¹

Gorenjski partizan.

¹⁸ Prvo zasedanje SNOS-a održano je 19. i 20. februara 1944 u Črnomelju (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 447/1).

¹⁹ O formiranju Slovenskoga narodnog gledališća vidi dok. br. 30

²⁰ Navedeni listovi ne nalaze se uz izveštaj.

²¹ Vidi napomenu br. 8 uz dok. br. 64.

Partizanski glas,²²
Glas Jeloviece,²³
Tovariš (organ IV UB),²⁴
Tovariš (reportaže),
Svobodi naproti,²⁵
Naša pest,²⁶
Glas osemnajste,
Priročnik,
Mlade sile,²⁷
Hrup,²⁸
Obletnica Rdeče armade
Sovražnik — Tone Seliškar.

Priloženi leci:

3 linoreza,
5 primeraka radio-vesnika.²⁹

²² Vidi napomenu br. 82 uz dok. br. 31.

²³ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 182, jedinicu br. 2492.

²⁴ Vidi napomenu br. 44 uz dok. br. 31.

²⁵ Vidi napomenu br. 50 uz dok. br. 31.

²⁶ Vidi napomenu br. 61 uz dok. br. 31.

²⁷ Vidi napomenu br. 48 uz dok. br. 31.

²⁸ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 188, jedinica br. 2571.

²⁹ Očuvani vesnici nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani — tisk, P/286—387.

BR. 99

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. VOJVOĐANSKE BRIGADE 16. NOU DIVIZIJE OD 13. MARTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM STANJU U BRIGADI POSLE NEMAČKIH ZIMSKIH OPERACIJA¹

ZAMENIK POLITIČKOG KOMESARA
II. VOJVOĐANSKE BRIGADE
13 marta 1944 god.

**CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi,

U vremenu od kako smo vam poslali prošli izvještaj naša brigada je prošla kroz niz akcija, kao i kroz šestu neprijateljsku ofanzivu.² U svim tim akcijama brigada je pokazala da postoje izvesni rezultati u njenoj izgradnji, tj. da je brigada organizaciono sređena i vojnički i politički prilično očvrsla, tako da iako relativno mlada jedinica, u prvim njenim teškim iskušenjima (kao što je šesta ofanziva), pokazala se kao jedinica koja je dorasla da prebrodi teškoće bez nekih većih potresa, što obično zahvata mlađe jedinice u teškim situacijama. S druge strane brigada je ispoljila i niz svojih slabosti. Osnovna slabost brigade je u tome što nije u akcijama došla do izražaja, nije izgradila svoju borbenu figuru i pored toga što ima ljudstvo borbeno, i pored toga što pojedini bataljoni imaju dosta lepih primera borbenosti i snalažljivosti. Dakle, brigada nije u potpunosti izgradila svoju borbenost i svoje operativno jedinstvo, tj. nije u svim svojim delovima unela vojnički duh, kako bi svi ti delovi u svakoj situaciji činili jednu celinu. Uzroci ovog osnovnog problema brigade videće se iz analize partijskog i vojno-političkog slanja u brigadi.

Partijsko stanje brigade:

Partijska organizacija broji:

Partijaca	242
Kandidata	61
Od prošlog našeg izveštaja poslato je u druge jedinice (računajući tu i V. bataljon, koji je sa svojim rukovodstvom dat za formiranje V. brigade ³	43
Od prošlog izveštaja poginulo je partijaca	19

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ. 1944/79.

² Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 29 i 35.

³ Vidi dok. br. 54, napomenu 2.

Priliv u Partiju je priličan obzirom na prilično velike gubitke brigade i na veliki priliv novoga ljudstva. Partijska organizacija je imala prilično rashoda i podmlađena je većim brojem novih, neiskusnih članova. Skoro svi ti novi članovi su rukovodioci, koji su skoro bez ikakvog borbenog iskustva.

Kvalitet partijaca se slabije razvijao od njihovog kvantitativnog porasta. Ogromna većina partijaca su vrlo mladi po partijskom stažu, teoretska izgradnja je vrlo niska, — otuda i partijnost nije na visokom stepenu. Pomenuti drugovi još uvek ne polaze na zadatak sa dovoljnom partijskom odgovornošću, što je jedan od glavnih uzroka što brigada i pored prilične borbenosti boraca još uvek nije izgradila svoju borbenost, koja bi odgovarala stepenu političke uzdignutosti i organizacionoj sredečnosti brigade.

Partijska organizacija je organizaciono prilično sredećna i očvrsla. Članovi Partije, iako sa većim prazninama i nedostacima, žive partijskim životom, samo taj partijski život nije u dovoljnoj meri nošen jednom komunističkom energijom, što dovodi do toga da partijska organizacija u svim situacijama ne snosi glavni teret u nošenju svojih jedinica.

Sastanci ćelija održavaju se redovno, samo su ćelije po svojoj partijskoj oštrini u postavljanju pojedinih pitanja i uzimanju na odgovornost pojedinih članova još na niskom stepenu. Partijska rukovodstva vrše pripremu čitavog partijskog aktiva pred akciju. Posle svake akcije ćelije i rukovodstva vrše analizu akcije i pretresaju držanje pojedinaca u toj akciji.

Partijci se odvajaju po svom ličnom držanju u borbi i svakidašnjem životu, ali kao rukovodioci su dosta neiskusni. Ovo u prvom redu važi za niža rukovodstva.

Partijska organizacija kao celina ipak se izdigla da može rešavati pojedina pitanja i probleme, kao i da u mnogome kontroliše rukovodstva. Partija je do sada uspela da pokaže dosta pozitivnih rezultata u rešavanju pojedinih problema. Na primer:

a) Pitanje odnosa drugova i drugarica je u mnogome rešeno, sada se ne postavlja kao problem, mada ima još pojedinih, ali retkih, nepravilnih istupa.

b) Partija je uspela da reši pitanje alkoholizma. Sada se više ne dešavaju slučajevi pijančenja, koji su se ranije dešavali.

c) Nepravilan odnos s narodom se u mnogome popravio. Danas malo još ima pojedinačnih grubih istupa prema narodu (najviše od strane intendantskog osoblja).

Bataljonski biroi su se prilično podigli. Oni mogu da uoče probleme, ali još uvek ne mogu za svaki problem da nađu pravilno rešenje.

Odnosi između štabova i biroa, kao i odnosi između Partije uopšte i rukovodstva su pravilni. Partija predstavlja veliki autoritet za sve rukovodioce.

Teoretska uzdignutost partijaca je dosta na niskom nivou, iako je priličan broj partijaca prošao kroz niži partijski kurs. 80% partijskog članstva su seljaci, što donekle otežava njihovo teoretsko uzdizanje.

Rad s kandidatima još uvek nije zadovoljavajući. Kandidati se ne proveravaju na konkretnim zadacima. Za vreme dok su kandidati ne poklanja im se potrebna pažnja, često se dozvoljava da se oni razvijaju bez pomoći i kontrole Partije.

6 februara o.g. održana je druga brigadna partijska konferencija. Na konferenciji su utvrđeni sledeći partijski problemi, koji uglavnom važe još uvek:

1.— Konstatovano je da partijska ćelija pred svoje članove ne postavlja sa partijskom oštrinom sva pitanja i probleme i da se partijci ne uzimaju na oštru partijsku odgovornost zbog neizvršavanja dodeljene im dužnosti. U vezi ovoga postavljen je zadatak: podići partijsku odgovornost i izgraditi komunistički duh i oštrinu unutar partijske organizacije. Konstatovano je da rešavanjem ovog zadatka u mnogome bi se pomoglo podizanju borbenosti u brigadi. Naime, podizanjem partijske odgovornosti zadaci bi se bolje izvršavali, u brigadu bi bio unet vojnički duh, podigla bi se borbenost, a pitanje borbenosti brigade jeste i glavni problem partijske organizacije.

2.— Konferencija je utvrdila da Partija nije obuhvatila čitavo ljudstvo pod partijsku kontrolu. Nisu svi partijci bili zaduženi radom sa izvesnim brojem nepartijaca. U vezi ovoga postavljeno je da se izvrši u svim jedinicama podela svih nepartijaca na članove Partije, koji će s njima raditi, kontrolisati ih i pomagati na zadatku, podnositi izveštaje ćeliji o svome radu sa nepartijcima i odgovarati za njihove prestupe pred Partijom.

3.— Kroz akcije se primetilo da brigada (kao i sve vođanske jedinice) trpi velike gubitke u mrtvima i ranjenim drugovima. Ova pojava je došla kao posledica nedovoljnog iskustva, nevestosti rukovodilaca i neobučenosti boraca. Zato se pred Partiju postavio zadatak — osposobiti rukovodstva za rukovođenje akcijama i obučiti borce ratnoj veštini.

4.— Pokazalo se da partijska organizacija prilikom rešavanja problema nema u vidu sve probleme, nego se rešavajući jedan problem zaboravlja na drugi, ili u najmanju ruku trpe drugi problemi. To se naročito ogledalo po pitanju problema koje je partijska organizacija naše brigade trebala rešavati na terenu. Naime, rešavajući pitanje unutar brigade,

naša partijska organizacija zanemarila je rešavanje zadataka na terenu.

5.— Konstatovano je da četni i bataljonski rukovodioci problem kadrova rešavaju vrlo usko, gledajući to kroz interese svojih jedinica. Ovo pitanje je pravilno postavljeno sa perspektivom na široku mobilizaciju Vojvodine, koja je u toku.

Uzimajući u obzir organizacionu sredenost, kao i priličan napredak, koji je partijska organizacija napravila u svome razvoju, smatramo da će se sve ove slabosti i nedostaci partijske organizacije moći za kratko vreme prevazići i otkloniti. Napominjemo da nam je u otkrivanju važnih problema, koje smo naveli, dosta pomogao Divizijski komitet i Štab divizije.

Vojničko stanje:

Posle niza prilično uspehlih akcija o kojima je bilo reči u našem prošlom izveštaju, brigada nije nastavila i dalje sa onim tempom izgradnje svoje borbenosti, koju je imala za vreme akcija na Caparde,⁴ Bijeljini⁵ i Brčko.⁶ Brigada je u akcijama pre šeste ofanzive doživela nekoliko iznenađenja, koja su jednom prilikom dovela do gubljenja dva topa kod Zvornika početkom decembra prošle godine.⁷ U ovim akcijama pokazalo se da brigada kao celina ne dolazi do izražaja. Svi sastavni delovi brigade nisu stvarno borbeni delovi prožeti vojničkim duhom, koji čine jednu celinu. To se ogleda u nizu manjih akcija koje je brigada imala, gde se pokazalo da jedan bataljon izvrši dobro zadatak, ali drugi ne, ili ako bataljoni izvrše zadatak, onda sanitet podbaci itd. I pored lepih uspeha i podviga pojedinih bataljona, i pored stvarne borbenosti ljudstva, brigada još nije kao celina izgradila svoju borbenu figuru. Ovakvo stanje u brigadi došlo je kao rezultat niza nedostataka, koji su primećeni u brigadi.

Kada su u pitanju rukovodstva u brigadi, štabovi bataljona, komande četa itd., mora se imati na umu njihova velika neveznost i slabo iskustvo, što je jedan od uzroka što brigada ne može kao celina da dođe do izražaja. Neveznost u rukovođenju operacijama primećuje se često u akcijama, a ima za posledicu veliki broj drugova izbačenih iz stroja, među kojima se nalaze u velikom broju i sami rukovodioci. Na upražnjena mesta rukovodilaca dolaze niži rukovodioci iz same naše brigade, jer sa druge strane nemamo ih odakle dobiti. Ali oni su sa još manje iskustva i vojničkog znanja nego oni na čije

⁴ i ⁵ Misli se na njenu akciju od 13/14. septembra 1943, kada je oslobodila ova mesta (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 79, str. 203).

⁶ Vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 129.

⁷ Reč je o borbama vođenim od 1. do 8. decembra 1943 (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 41).

su mesto došli. Koliko je znanje i iskustvo četnih rukovodilaca, na primer, vidi se po tome, što na dužnost komesara ili zamenika komesara čete dolaze drugovi sa mesec ili dva meseca partijskog staža.

Vojnički rad u brigadi provodi se po ranije donetom planu. Plan vojničkog rada je dobar, on obuhvata one osnovne pojmove, koji su borcima najpotrebniji. Međutim, način na koji se taj plan prenosio praktično na borce nije bio pogodan. Vojnička obuka bila je dosta apstraktna, više teoretski postavljena, i bez dovoljno praktičnog primenjivanja.

Već je bilo reči o tome kakvi su rukovodioci u brigadi. Kada su u pitanju rukovodioci mora se imati na umu da je naša brigada dala veliki broj rukovodilaca brigadnih, bataljonskih i četnih za druge jedinice. Veliki broj u borbi je izbačen iz stroja te su njihova mesta popunjavana novim, neiskusnim rukovodiocima, tako da danas imamo vrlo mlada bataljonska rukovodstva. Koliko je iskustvo tih rukovodstava vidi se po tome, što u svakom bataljonu imamo svega po jednog starog člana štaba, dok su ostali došli na današnje svoje dužnosti za poslednjih mesec i po dana.

Najvažniji problem u našoj brigadi i najvažniji zadatak koji se postavlja pred partijsku organizaciju jeste: podići borbenu brigadu na veći nivo. Ovo pitanje je u suštini partijsko pitanje. Naime, partijska organizacija nije se još podigla da može otkloniti sve uzroke koji koče pravilan razvoj brigade. Partijci rukovodioci, pored toga što nemaju dovoljno iskustva za svoje dužnosti, ne idu uvek sa partijskom odgovornošću na svoj zadatak, a to je osnovni uzrok pomenutim problemima.

Ovi najvažniji uzroci za nedovoljnu vojničku izgrađenost brigade su uočeni preko partijskih sastanaka, sastanaka štabova i sastanka čitavog komandnog kadra, preduzete su mere da se pomenuti nedostaci otklone. Zadnje akcije, koje je brigada imala na sektoru Doboj — Tuzla,⁸ pokazale su izvesne rezultate u otklanjanju pomenutih problema.

Političko stanje:

Ako se uporedi stanje brigade sada, sa onim koje je bilo u doba ranijeg izveštaja, može se konstatovati da je brigada napravila u svome razvitku izvestan napredak. Politička zrelost boraca je na priličnoj visini. Oni prate sve događaje sa velikim interesovanjem i pokazuju prilično razumevanje u oceni tih događaja. Tempo i dosadašnji rezultati rada na političkom polju u brigadi daju povoda da se poveruje da do-

⁸ Odnosi se na akcije u februaru 1944 (vidi tom IV, kni. 23, dok. br. 5).

laskom popune — novomobilisanih boraca — brigada se neće razvodnjiti i da će stari borci uspeti da prev'aspitaju i podignu nove. Osnovni problemi u brigadi su sledeći:

Neki naši rukovodioci još ne gledaju akciju svoje jedinice — svoga bataljona kao akciju brigade, divizije, ne gledaju je sa perspektivom, nerazdvojno od njenog značaja kao deo opšteg zadatka naše vojske, već usko, kao akciju odvojenu od ostalih, akciju za sebe. Otuda, pored ostalih posledica i ta, da se zadaci rešavaju delimično i površno. Ovakvo shvatanje svog zadatka bilo je rezultat nepotpune prorade zadatka, nedovoljne političke pripreme za akciju. Ovakvo stanje vladalo je u toku šeste ofanzive, otuda je i došlo do neizvršavanja zadataka pojedinih bataljona, pa prema tome i brigade. U zadnje vreme, posle šeste ofanzive, partijska organizacija preduzela je mere da se ovaj problem otkloni i on je u mnogome rešen.

Naša brigada imala je niz borbi sa četnicima i zelenim kadrom na Majevici i Trebavi. Mržnja prema njima kod naših boraca prenela se i na čitav teren na kome su vođene borbe. Kod izvesnog dela boraca i rukovodilaca još nije izvršena diferencijacija poštenih ljudi od izdajnika u tim selima. Ovakva shvatanja pojedinaca dolaze do izražaja u njihovom grubom ophođenju prema narodu. Karakteristični primeri grubog istupa prema stanovništvu ogledaju se najviše u postupku prema vodičima, koji budu od nekih boraca često puta šamarani.

Pitanje brige o ljudstvu? ranjenicima, još uvek se postavlja kao nedostatak u radu u brigadi. Još se dešavaju, istina redi, slučajevi nedovoljnog staranja za borce. Takav stav se ogleda u činjenici da se tifus, koji se pojavio u našoj brigadi pre izvesnog vremena, još uvek nije likvidirao. U našoj brigadi posle pauze od 3—4 meseca prvi slučajevi tifusa pojavili su se pre mesec dana. Do sada on nije uzeo šire razmere u brigadi, ali se nije uspelo još ni likvidirati ga. Obzirom da vlada epidemija tifusa na terenu na kome se brigada kretala, postoji opasnost da se pegavac raširi u vojsci. Mobilisana je i Partija i SKOJ za sprečavanje tifusa. Mere, koje su do sada preduzete, pokazale su dobre rezultate.

Dok se politički rad unutar brigade provodi redovno, politički rad na terenu bio je mnogo slabiji. Partijska organizacija posvećivala je veću pažnju otklanjanju problema u samoj brigadi, dok je vrlo malu pažnju posvećivala delatnosti u narodu. Otuda naše jedinice i nisu politički ovladale terenom kojim su se kretale.

Kulturni-rad.— Kulturno-prosvetni rad u brigadi stoji na priličnoj visini, mada je u zadnje vreme oslabio zbog toga što su rukovodstva donekle zanemarila taj sektor, rešavajući

druga pitanja. Za kulturno-prosvetni rad u brigadi vlada veliko interesovanje. Borci i rukovodioci u nedostatku gotovog materijala sami rešavaju taj problem na taj način što sami pišu razne prikaze i ostali materijal za priredbe i izvode ih.

Jedan od osnovnih nedostataka kulturnog rada jeste što listovi u brigadi slabo izlaze. Brigadni list uopšte nije izlazio. Bataljonski i četni listovi izlaze, samo ne uvek redovno. Pored pisanja članaka za četne i bataljonske listove, >jrganizovano je pisanje i za listove koji izlaze u Vojvodini. Po svim jedinicama brigade određeni su drugovi koji su odgovorni za prikupljanje članaka i dopisa i za davanje uputstava za pisanje članaka i dopisa. Odziv za pisanje je veliki. Pored članaka za listove unutar brigade, veliki broj dopisa iz brigade poslat je za vojvođanske listove.

Po svim četama formirane su čitalačke grupe koje obuhvataju jednu desetinu. Na sastancima čitalačkih grupa čitaju se beletristične knjige. Ova forma kulturnog rada dala je dobrih rezultata i naišla je kod boraca na dobar prijem. Ona, pored ostalog, stvara kod boraca velik interes za čitanje uopšte. Nepismenih drugova u brigadi mali je broj. Za njih su stvoreni analfabetski kursevi. Na ovim kursovima naučio je veliki broj drugova čitati i pisati.

Rad na terenu.— U pogledu političkog rada na terenu brigada nije ispunila svoj zadatak do kraja. I pored prisustva velikog broja naših jedinica na sektoru Majevice i Trebave, nema velikog zamaha u pokretu koji bi obuhvatio čitave mase. Uticaj četnika i zelenog kadra još postoji u priličnoj meri, a u pojedinim mestima Trebave on je mnogo jači nego uticaj narodno-oslobodilačkog pokreta. Rad naših jedinica do skora bio je minimalan. Svodio se više na to da se jedinice i pojedinci sačuvaju od grešaka, nego što su mase bile obuhvaćene širokim i svestranim političkim radom. Rukovodstva naših jedinica učaurila su se unutar svojih jedinica, rešavajući njihove probleme, a zanemarila su drugi zadatak, širenje narodno-oslobodilačkog pokreta na svom području.

U prošlom izveštaju smo naglasili da odnos između partijskih organizacija u vojsci i na terenu nije bio pravilan. Povezanost partijskih organizacija još uvek nije dovoljno jaka, mada je Oblasni komitet za Istočnu Bosnu i Divizijski komitet to pitanje postavio kao jedan od glavnih zadataka partijskih organizacija. Ovaj nedostatak u svome radu uočile su sve organizacije i mobilisale su svoje članstvo za što brže rešavanje pomenutog problema. U rešavanju toga problema već ima izvesnih rezultata. Dok je do skora narod u Bosni, nasedajući četničkoj propagandi, primao nerado i hladno vojvođanske jedinice, nazivajući ih »vaša vojska«, a bosanske jedi-

nice »naša vojska«, sada se stanje u mnogome popravilo. Primer za to jesu pokloni koje je narod Semberije dobrovoljno prikupio i uputio XVI. Vojvođanskoj diviziji posle šeste ofanzive.

SKOJ.— Organizacija SKOJ-a naše brigade bila je ranije, u doba formiranja brigade pogrešno organizaciono postavljena. U prvo vreme članom SKOJ-a postajao je svaki omladinac samim stupanjem u vojsku. Tada je SKOJ ličio na široku organizaciju antifašističke omladine. Rukovodstva su bila neiskusna. Organizacija nije umela da uočava probleme. Često se rasplinjavala i kao takva gubila se. Kasnijim radom i angažovanjem Partije ove su greške otklonjene. SKOJ je organizaciono sređen.

U svim našim jedinicama postoji organizacija SKOJ-a. Aktivni i komiteti prilično su osamostaljeni. Održavaju se redovno sastanci na kojima se tretiraju pitanja i problem jedinice. Skojevcima se trude da sami rešavaju probleme, u čemu imaju prilično uspeha. Problemi koje je SKOJ rešavao bili su: odnos prema narodu, borbenost, disciplina, bombaši, vojna obuka, odnos drugova i drugarica itd. Pošto je priličan broj novih drugova došao u jedinice, pred SKOJ-em se postavlja kao zadatak i rad sa omladinom, kao i odnos prema novim drugovima. SKOJ rešava sve probleme jedinica i trudi se da u svemu potpomogne Partiju.

Borbenost skojevaca je na priličnoj visini. Bombaši i mitraljesci su većinom skojevcima. Ima više primera njihove borbenosti. U akciji na želj. stanicu Miričina, na pruži Doboj — Tuzla, oni su se dobrovoljno javljali kao bombaši da učestvuju u akciji i onda kad njihova četa nije učestvovala u borbi.

Osnovni nedostatak SKOJ-evske organizacije je što SKOJ nije ovladao čitavom omladinom u brigadi. Omladinci još uvek ne smatraju SKOJ svojom, omladinskom organizacijom.

Skojevski rukovodioci su vrlo mladi i često se menjaju. Nemaju dovoljno iskustva u radu. Ima rukovodilaca koji nisu članovi Partije, što u mnogome otežava rad organizacije.

Sanitet.— Sanitetska služba u brigadi nije odgovorila u potpunosti. Dešava se da se ne iscrpljuju sve mere po pitanju njege i staranja za ranjenike. Činjenica da se tifus povremeno pojavljuje u brigadi najbolje dokazuje u kolikoj se meri sanitetski i drugi kadrovi angažuju na njihovom otklanjanju. Zadnji put tifus se pojavio krajem prošle godine, ali je brzo likvidiran. Međutim, pre kraćeg vremena ponovo se pojavio. Istina, on je ovoga puta donet u brigadu preko ozdravelih ranjenika iz bolnice, ali okolnost da još ni do sada nije potpuno

uništen — jer se i sad javlja po neki slučaj pegavca u brigadi — pokazuje da nisu sve mere preduzete da se on iskoreni.

Sanitetski kadar u brigadi je nepotpun. Naša brigada nema dovoljan broj drugarica — bolničarki i higijeničarki, jer priliva u drugaricama nema, a veliki broj drugarica — bolničarki otišao je u druge jedinice naše divizije i u III. Bosanski korpus. Inače organizacija saniteta je pravilno izvršena.

Sanitetski referenti brigade često su se menjali i ta njihova česta promena negativno je uticala na uzflizanje sanitetskog kadra u brigadi. Prisustvo lekara u brigadi svakako bi otklonilo neke od ovih nedostataka našega saniteta. Međutim, brigada nema svoga lekara. Dosadašnji lekar kapetan Dr. Stanojka Đurić otišla je pre izvesnog vremena iz brigade na novu dužnost, a sada je postavljena za referenta saniteta XXXVI. divizije.

Obaveštajna služba.— Obaveštajna služba u brigadi do sada je dosta dobro funkcionisala. Ona je pokazala dobrih rezultata u pronalaženju i razbijanju zelenokadrovskih organizacija na sektoru Trebave i Majevice. Zasluga, što su postignuti izvesni rezultati po ovome sektoru, pada uglavnom na šefa obaveštajne službe u brigadi, koji je u velikoj meri doprineo njenom razvitku. Brigadni obaveštajac je na dužnosti dosta mlad, ali na poslu aktivan; radi ga sa ljubavlju i brzo se snalazi. Međutim, obaveštajni organi po četama i bataljonima su slabiji, sa jako malim iskustvom i nesamostalni. Uopšte, kod nižih rukovodilaca obaveštajne službe primećuje se da se rad provodi šablonski, po već poznatim uzorima, a da ne unose nove forme rada.

Osnovna greška kod ovoga sektora je nepravilna politika kadrova za obaveštajnu službu. Naime, ni štabovi nisu poklanjali dovoljnu pažnju ovoj službi i zato nisu vodili računa o tome da za rukovodioce šalju drugove sposobne i koji imaju volje za taj posao. Naprotiv, za obaveštajnu službu uzimani su drugovi koji su bili prosečnih sposobnosti, koji nisu mogli odgovoriti u potpunosti na funkcijama vojnih i političkih rukovodilaca.

Intendantura.— Ishrana brigade je centralizovana i vrši se preko brigadne intendature. Ljudstvo intendature, izuzev rukovodstva intendature, raspoređeno je u jednu četu od dva voda. Prvi vod jeste bojna komora, a drugi vod nosi rezervnu hranu za brigadu. Pri intendanturi formirane su radionice i to: obučarska, krojačka, puškarska i radionica za pletenje čarapa. Radionice su dale do sada prilične rezultate, već prema materijalu s kojim je brigada raspolagala. U vremenu od 19. I. do 13. II. 1944 krojačka radionica napravila je 48 čakšira, 3 bluze, 11 šajkača, 86 košulja i 15 gaća. Pored ovoga vr-

šila je i popravke staroga odela. Obučarska radionica popravila je 151 par cipela i napravila 325 pari opanaka i vrca. Radionica za pletenje čarapa isplela je 51 [par] čarapa, 5 pari rukavica i okrpila 54 pari starih čarapa.

Organizaciono je intendantura prilično sređena i osposobljena da vrši ishranu brigade.

Intendantski kadar je dosta slab, politički na niskom nivou. Intendanti bataljona skloni su da vode bataljonsku politiku kad je u pitanju ishrana njihovog bataljona.

Kursevi.— Od prošlog izveštaja do sada održali smo jedan partijski i jedan vojni kurs. Na zadnjem partijskom kursu bilo je 19 partijaca. Ovaj kurs po rezultatima bio je bolji od ranijih partijskih kurseva. Interes je bio velik, i veći deo drugova su po završenom kursu otišli na veće funkcije. Na partijskom kursu se do sada radilo (dok nismo dobili direktive od CK o kursevima) po starom planu s tim što smo na zadnjem partijskom kursu doneli nove teme i to:

- 1.— Nacionalno pitanje uopšte i u Jugoslaviji.
- 2.— O radu partijske ćelije.
- 3.— O dužnostima političkog komesara.

I na vojnom kursu rad je bio donekle izmenjen. Naime, pojedine teme su potkrepljene praktičnim izvođenjem na taj način što su se kursisti vežbali pod kontrolom predavača u vođenju pojedinih manjih jedinica, u izvođenju pokreta, u izdavanju pismenih zapovesti itd. Na vojnim kursevima dodato je i nekoliko političkih tema. Uopšte, kursevi su dali vrlo dobre rezultate. Posle odlaska kursista u jedinice, oni su svoje znanje, koje su dobili na kursu, uspešno prenosili na svoje jedinice.

Ukupno do sada u brigadi je održano 13 kurseva i to partijskih, vojnih, sanitetskih i diverzantskih. Od toga su bila 4 partijska kursa. Kurseve je ukupno pohađalo 185 drugova i drugarica, od toga partijske kurseve pohađalo je 74 druga i drugarica.

Pregled kadrova

Ranije je napomenuto da nedostaci i problemi u brigadi u velikoj su meri rezultat rada samih rukovodstava — štabova. Do skora nije bio izgrađen jedan sistem u radu štabova. Kod nekih štabova nije bilo' planskog i kolektivnog rada u samom štabu i jedinicama, već su se često osećali samo pojedinci, koji su uglavnom nosili svoje jedinice, dok se drugi članovi nisu dovoljno videli. Takav slučaj bio je u samom štabu bri-

gade do pre kratkog vremena: naša brigada nije sve do skora imala svoga političkog komesara, koji bi bio stub u štabu i u brigadi..⁹

O

U dosadašnjem izlaganju izneto je uglavnom stanje brigade kao i problemi i nedostaci brigade i naše partijske organizacije. Obzirom da je partijska organizacija «drava, i organizaciono prilično sređena, može se očekivati da će partijska organizacija uspeti da, rešavanjem i otklanjanjem iznetih problema i nedostataka, podigne brigadu na veći stepen njenoga razvitka. Od brigade se može stvoriti jedna borbena i udarna jedinica, budući da raspolaže sa borbenim ljudstvom, a time bi partijska organizacija rešila sada najglavniji problem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik političkog komesara
II. Vojvođanske brigade
XVI. NOU divizije:
Milivoje Antonijević

⁹ Redakcija je izostavila tekst koji se odnosi na personalna pitanja.

BR. 100

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. KORPUSA NOV I POJ OD 14. MARTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE O STANJU I AKTIVNOSTI PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U POTCINJENIM JEDINICAMA¹

STAB

IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, dana 14. 3. 44.
br. 59

CENTRALNOM KOMITETU KPS

Pošto sam gotovo mesec dana bio odsutan iz štaba i nalazio se u jedinicama, izostala su moja dva poslednja izveštaja. Poslali su, međutim, izveštaji divizijskih partijskih saveta XXXI i XXX divizije i Južnoprimorskog odreda. U prilogu vam i sada šaljem [izveštaje] za gore pomenute jedinice, sa još nekoliko opštih napomena.²

XXXI divizija

Partijska organizacija u ovoj diviziji, iako po broju prilično snažna, dosta je slaba po svojoj aktivnosti i uticaju u svim jedinicama ove divizije. Popriličan uzrok tome je i mala vojnička aktivnost ove divizije, što je ostavilo posledice i na aktivnost partijske organizacije. Ova tvrdnja izgleda dosta čudnovata, jer bi zapravo zadatak partijske organizacije morao da bude aktivizacija jedinica u vojničkom pogledu, a ne obrnuto. Što je to tako, u velikoj je meri kriva slabost partijskog kadra u jedinicama, i to pre svega nižeg (bataljonskog i četnog), kod kojeg vlada³ nepravilno shvatanje o ulozi partijske organizacije u vojsci, koja, umesto da stoji na čelu događaja, neodlučno korača za njima. Zbog toga smo u poslednje vreme bili prinuđeni izvršiti premeštanje partijskih kadrova i postavljenje novih, i nadam se da će se to stanje ubuduće popraviti. Postavili smo takođe novog zamenika politkomesara divizije druga Igora, člana Oblasnog komiteta za Gorenjsku. Drug Igor će svoju novu funkciju preuzeti ovih dana, pa mislim da ćemo s njim partijsku organizaciju u toj diviziji prilično učvrstiti.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 223/III.

² Partijski izveštaji 30. divizije NOV i POJ od 23. februara 1944. i Južnoprimorskog odreda od 1. marta 1944. nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 535/11.

Drug Matjažek: preužeće novu dužnost, i to vojničku funkciju, koja mu i bolje odgovara. Sada se doduše nalazi u bolnici, pošto je u nekoj nesreći slomio nogu.

Pri diviziji su formirani divizijski partijski savet i politodel,⁴ koji svoju funkciju obavljaju privremeno, pošto predlog koji smo vama dostavili još nije bio potvrđen od vas. Divizijski partijski savet još bi nekako odgovarao, ali je dosta slab politodel, koji sada ima samo 2 člana. Za 3. člana još nismo mogli pronaći odgovarajućeg druga. Pri diviziji je započeo partijski kurs, kojim rukovode, kao predavači, članovi politodela i divizijskog partijskog saveta. Kurs traje 10 dana. Partijski kurs pri ovoj diviziji biće još dosta dobar, posećuje ga po 25 učenika. Program rada tog kursa sastavljen je na osnovu programa rada koji smo primili od CK KPS,⁵ samo što smo neke stvari izmenili i dodali neke teme više praktičnog značaja. Pored toga, održavaju se takođe kraći partijski kursevi, od 3 — 5 dana, u brigadama, koji imaju cilj da upoznaju članove partije sa najosnovnijim pitanjima naše narodno-oslobodilačke borbe, s partijskog stanovišta.

XXX divizija

Ovde je partijska organizacija mnogo bolja, aktivnija i stvarno rukovodi čitavim životom u jedinicama. To se naročito odražava na borbenost jedinica ove divizije, što se pokazalo u poslednjim borbama. Tome je mnogo doprineo zam. politkomesara divizije drug Mirko Zlatnar, koji se u toj funkciji pokazao kao dobar. Znao je aktivirati partijsku organizaciju u jedinicama i pravilno voditi politiku partijskih kadrova. Uprkos tome, i ovde je partijska organizacija još uvek slabija, pre svega što se tiče broja članova. Još uvek nema dovoljno širine prilikom primanja članova u partiju.

I u ovoj diviziji je formiran divizijski partijski savet. Politodel još nismo uspeli formirati jer nismo mogli pronaći odgovarajuće ljude. Za sada poslove divizijskog partijskog saveta obavlja privremeno drug Gregor.⁶ Ugledajući se na XXXI diviziju, započeli smo i ovde partijski kurs, koji, međutim, nije na takvoj visini.

Juznoprithorski odred

U tom odredu je partijska organizacija još jako mlada i slabija. Naročito zbog toga što se odred u poslednje vreme dva-

¹ Branko Karapandža

⁴ Vidi napomenu br. 9 i 10 uz dok. br. 39.

⁶ Plan nastave Centralnog komiteta KP Slovenije za divizijska partijske škole nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 15/IV i 16/IV).

⁶ Počkar

put povećao, te nedostaje partijskog kadra. U jedinicama tog odreda tek sada počinje da se formira partijska organizacija. Zamenik politkomesara odreda⁷ je doduše u svom radu prilično savestan, ali je kao član partije još mlad i nešto sporiji. U čitavom odredu, koji broji oko 700 partizana, ima svega oko 50 članova partije. Partizani su, međutim, jako dobri, većim delom mladi, politički dosta svesni i jako borbeni, te će se pravilnim i aktivnim radom moći ubrzo povećati i učvrstiti partijska organizacija. Ovaj odred je po aktivnosti i borbenosti najbolji. Ovom odredu pripada i Italijanski bataljon, koji broji oko 100 partizana.⁸ Partizani su iz svih krajeva Italije, većim delom iz Sardinije, a oko 40 je tršćanskih radnika. To je najbolji elemenat koji je ostao i izdržao posle poslednjih ofanziva. Pošto se odred do poslednjeg vremena vrlo malo interesovao za bataljon, ovaj je bio prilično prepušten samom sebi i, zbog nedovoljnih iskustava, bio manje aktivan. Toj neaktivnosti mnogo je doprinela i organizacija KPI⁹ u Tržiču, s kojom jtgotovo jedino imao vezu. Organizacija KPI u Tržiču je svojim oportunistom sprečavala bataljonu skoro svaku akciju na njegovom sektoru, koji obuhvata Tržič, Ronki i Furlaniju, sa izgovorom da bataljon ne sme u tim predelima preduzimati akcije, jer bi time, zbog represalija Nemaca, bilo onemogućeno kretanje i aktivnost članova KPI na tom terenu. Sasvim oportunistički stav! Taj oportunizam došao je posebno do izražaja pri mobilizaciji, koju KPI uopšte nije sprovodila. U bataljonu nije bilo nikakve partijske organizacije. Sada smo ovaj bataljon tešnje povezali sa štabom JPO, pod čiju komandu sada isključivo spada i preduzimaće akcije samo na osnovu naređenja koja će primati od štaba odreda, bez obzira kako će na to gledati organizacija KP u Tržiču. Isto tako smo u bataljonu formirali partijsku organizaciju, i to KPI, jer je to bilo sada jedino ispravno. Ako bismo organizovali KPS¹⁰ pro-uzrokovati bi time nepotrebne sporove, naročito zbog toga što je veći deo partizana, iz donje Italije. Bataljonu smo takođe dali zadatak da sprovodi mobilizaciju na svom sektoru, sa

⁷ Josip Bolje Jamnik

⁸ Odnosi se na bataljon »Triestino d'assalto«, koji je u februaru imao 87 a krajem marta 180 boraca. Politički komesar toga bataljona bio je Abram Mario. U sastavu Južnoprimeorskog odreda italijanski bataljon se nalazio do 5. aprila 1944. kada je stavljen na raspolaganje novoformiranoj italijanskoj brigadi »Triestina d'assalto Garibaldi«. U južnoprimeorskom odredu ostala je tada samo jedna četa, koja je nosila naziv »Compagnia guastatori Tito« (vidi Zbornik, tom VI, knj. 11, dok. br. 103, knj. 12, dok. br. 114; Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 295/V i 535/11).

⁹ Komunističke partije Italije

¹⁰ Komunističku partiju Slovenije

perspektivom da se bataljon može pretvoriti u brigadu (samostalnu italijansku) čim bude dovoljan broj partizana. Italijanski partizani su se u potpunosti složili sa ovakvim našim stavom i bili jako zadovoljni što smo se zainteresovali za njih. Kada sam im rekao da se mogu kasnije priključiti italijanskoj partizanskoj komandi, izjavili su da to neće, već žele ostati u sastavu naših jedinica. Pošto je ta italijanska jedinica jako značajna, mi smo to štabu JPO naglasili, upozorivši ga, da mora tom bataljonu pružati svu pomoć.

Gorenjski odred

Od ovog odreda nismo do danas primili još nikakav jasan i detaljan izveštaj o stanju partijske organizacije iako smo im o tome već bezbroj puta pisali, a i sam sam neke od tih jedinica posetio. Još uvek ima tamo veoma malo razumevanja za partijski rad, te je usled toga partijski rad u tom odredu samo slučajan ili više formalan. Istina, vojničke i terenske prilike su tamo dosta teške, jedinice slabo međusobno povezane, što, međutim, nikakp ne može da opravda partijsku neaktivnost. Smatram da i Oblasni komitet za Gorenjsku ne posvećuju dovoljno pažnje partijskoj organizaciji u tom odredu. Sada smo postavili novog zamenika politkomesara¹¹ kojeg nam je dao Oblasni komitet za Gorenjsku. Nadamo se da ćemo sa novim zamenikom ispraviti stanje partijske organizacije.

Briško-beneški odred

U tom odredu još do danas nismo uspeli uspostaviti dobru partijsku organizaciju. Glavni uzrok tome je što još nismo pronašli odgovarajućeg zamenika politkomesara koji bi se znao pošteno latiti posla i oživeti partijsku organizaciju. Partijska organizacija postoji u svim jedinicama ali je gotovo neaktivna. Sada je nanovo postavljen štab odreda,¹⁴ ovih dana preuzeće dužnost novi zamenik politkomesara,¹³ te će se time stanje tog odreda sigurno u svakom pogledu popraviti.

Idrijsko-tolminski i Dolomitski odred

Oba odreda su u svim pogledima još jako slabi. Sami štabovi ovih odreda u velikoj meri ne odgovaraju pa se sada postepe-

¹¹ Pavle Kavčič Miha, dotadašnji sekretar Oblasnog komiteta KP za Gorenjsku.

¹² Štab Briško-beneškog odreda postavljen je naredbom štaba 9. korpusa NOV i POJ od 4. marta 1944. Komandant je bio Franc Uršič Joško, dotadašnji zamenik komandanta 18. NO brigade »Soške«, a politički komesar Franc Crnugelj Zorko, dotadašnji politički komesar te brigade (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 291/1 i 124/1).

¹³ Novi zamenik političkog komesara Alojz Maurič Oton preuzeo je dužnost 19. marta 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 291/1).

no zamenjuje komandni kadar i postavljaju novi sposobniji ljudi, iako u oba odreda postoje zameniei politkomesara, no nijedan ne odgovara svojoj funkciji. To zbog toga što smo za vreme formiranja odreda, zbog pomanjkanja kadra, postavili sve rukovodioce štaba privremeno pa tako i zamenika politkomesara. U ITO ima oko 35 članova partije a u DO oko 70. Međutim, to su veoma slabi članovi partije i trebaće izvršiti priličnu čistku među njima jer je njih dosta došlo u partiju slučajno, nekakvom prijateljskom linijom. Time hoću da kažem da su ove članove primali u partiju pojedinci a ne partijska organizacija, koje u tom odredu nije bilo. I ovim odredima posvetićemo sada više pažnje, postavimo nove zamenike politkomesara i sasvim nanovo reorganizovati partijsku organizaciju.

Koruški odred

Iako smo tom odredu slali sve naše cirkulare, različit partijski i drugi materijal i tražili od njih izveštaje, nismo od njih primili još nikakav izveštaj. Čitava stvar tamo je još u formiranju i prvim počecima, i to je uzrok da nema nikakvog sistematskog partijskog rada.¹⁴ Mislim da se tamo o partijskom radu brine sam Oblasni komitet za Korušku, ali nam on ne šalje izveštaje, pa vam zbog toga ne možemo dati nikakvih tačnih podataka. Ahac u pismima od 11. I i 20. I¹⁵ traži formiranje jedinstvenog vojnog rukovodstva za Korušku.¹⁶ Pored ovih jedinica imamo i karaule, koje broje oko 400 partizana. U svim karaulama su formirane partijske jedinice¹⁷ i broj svih članova partije iznosi 83 i oko 100 kandidata. Pošto za karaule nemamo poseban partijski forum, o partijskom radu vode računa politkomesari pojedinih linija, i to: Južnoprimske, Beneške i Tolminske linije. Ovi komesari šalju partijske izveštaje direktno našem štabu. Svim karaulama šaljemo partijsku i drugu literaturu.

¹⁴ Iz izveštaja Oblasnog komiteta KP za Korušku, koji je 20. aprila 1944. upućen Centralnom komitetu KP Slovenije, vidi se da su kao jezgro za formiranje Zapadnokoroškog odreda poslužili, pre svega, kadrovi koje je poslao Štab 9. korpusa, kome je odred tada bio potčinjen. U Korušku je 31. decembra 1943. stigla četa od 36 ljudi, a krajem februara 1944. i jedan bataljon od 43 čoveka. Od toga ljudstva formirano je nekoliko karaula i 1. bataljon Zapadnokoroškog odreda, sastavljen od tri čete, kojima su počeli da pristižu prvi domoroci — dezertteri iz nemačke vojske (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 649/III).

¹⁵ Pisma su očuvana (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 222/11).

¹⁶ Jedinstveno vojno rukovodstvo za Korušku, »Koroška grupa odreda«, formirano je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 24. aprila 1944 (vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 23).

¹⁷ Misli se na partijske ćelije.

U našem štabu sam unekoliko reorganizovao partijsku organizaciju. Zbog povećanja odseka sada smo kod svakog odseka formirali posebnu partijsku ćeliju i od sekretara tih ćelija partijski biro. U ćeliju štaba spadaju sada samo članovi štaba. Svih članova partije kod štaba ima 46. Javite nam da li je takva organizacija partije u našem štabu pravilna. Pored toga, imamo i štapski bataljon, koji ima svoju partijsku organizaciju i bataljonski partijski biro. U bataljonu, koji broji 150 ljudi, broj članova partije je 35.

O napadu na partijsku školu u Cerknom primili ste do sada samo izveštaj rukovodstva partijske škole,¹⁸ za koji smatram da nije bio sasvim objektivan jer je bio pisan pod prvim utiscima tog događaja, što zaključujem iz stava druga Primoža¹⁹ o tom događaju, koji je u svom telegramu CK-u svu odgovornost pripisao našem štabu.²⁰ Ja sam vam na taj izveštaj i telegram druga Primoža javio telegramom²¹ da smatram stav Primoža kao njegov lični stav a ne stav Oblasnog komiteta i da je potrebno obostrano objašnjenje. Ovde vam iznosim podrobniji izveštaj o tom događaju:

U ono vreme, kada se partijska škola nalazila u Cepovanu, neprijatelj je preduzimao ofanzivu na taj sektor, te je škola morala da se premesti na drugo mesto, jer smo i mi svoje jedinice povukli na nov sektor i napustili ove krajeve. Pošto je broj učenika u partijskoj školi iznosio oko 120, mi nismo mogli pronaći neko drugo odgovarajuće mesto nego Cerkno, koje je jedino raspolagalo prostorijama za takav broj ljudi. Pored toga, i naše su se jedinice povukle u tom pravcu, i time je donekle data školi potrebna zaštita, pošto se na sektoru Cerkna nalazila i XXXI divizija. Za vreme pokreta dogovorili smo se sa rukovodstvom partijske škole da, pored opšte zaštite koju pružaju naše jedinice na onom sektoru, damo rukovodstvu partijske škole 1 bataljon za njihovu unutarnju zaštitu. Međutim, kada je škola stigla u Cerkno, XXXI divizija upravo je preduzela akciju na Zeleznike i Selca, pa je u njoj učestvovala čitava divizija, tako da je onaj sektor trenutno bio prazan.²² Zbog toga nismo mogli dati školi odmah

¹⁶ Iznenadni napad na partijsku školu u Cerknom izvela je nemačka 2. četa 2. brdskog lovačkog bataljona »Hajne« 27. januara 1944 (vidi tom VI, knj. 11, dok. br. 52). Izveštaj partijske škole o tom napadu nije pronađen.

• ¹⁹ dr Aleš Bebler

²⁰ Redakcija ne raspolaže depešom.

²¹ Depeša Branka Babiča od 9. februara 1944, upućena Centralnom komitetu Komunističke partije Slovenije, nalazi se u Arhivu CK SKS (f. depeša).

²² Napad na Selca i Zeleznike preduzet je noću 22/23. januara 1944 (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 122, 128, 145, 150 i 223).

na raspolaganje bataljon, tako da je škola bila zaista 2 dana bez ikakve zaštite. U međuvremenu divizija se vratila iz akcije i zaposela ranije položaje, i to: između Idrije i Cerkna, i time opet štitila raniji teren. Pošto je drug Novljan²³ smatrao da je data zaštita partijskoj školi u Cerknom, nije odredio partijskoj školi namenjeni bataljon za zaštitu. Upravo je ova opšta zaštita bila i stvarna, jer je čitav onaj teren bio kontrolisan od jedinica XXXI divizije, tako da neprijatelj u većim kolonama ne bi mogao prodreti neprimetno prema Cerknom. Međutim, dogodilo se to da je neprijatelj za taj napad upotrebio manje jedinice (oko 120 ljudi), te je noću, na partizanski način, kroz šumu došao u blizinu samog Cerkna i ujutro, kada je svanulo, iznenada, sa već zaposednutih položaja, izvršio napad na Cerkno. Tako je došlo do onih velikih žrtava.

Nema sumnje da je za ovakav način napada naše obezbeđenje bilo nedovoljno, odnosno praktično nemoguće, jer se na ovakav način može svako provući kroz straže i patrole a da ga niko ne primeti, što smo mi bezbroj puta učinili u našoj partizanskoj taktici i još uvek činimo. Takođe nema sumnje da do tako velike katastrofe ne bi došlo, i žrtve bi bile verovatno manje, da je partijskoj školi bio dat na raspolaganje bataljon kojim bi ona izvela unutrašnju zaštitu škole. U tome je, dakle, naša osnovna greška, zbog koje pada na nas velika odgovornost. Međutim, delimičnu krivnju za to snosi i rukovodstvo partijske škole, pošto nije izvelo nikakvo unutrašnje obezbeđenje, iako je raspolagalo četom od 40 ljudi, kojom je ranije uvek vršilo to obezbeđenje. Mi ne možemo snositi odgovornost za unutrašnju zaštitu škole, a da ne govorimo o našoj odgovornosti što nismo dali bataljon na raspolaganje. Da je rukovodstvo partijske škole izvelo uobičajeno unutrašnje obezbeđenje stražama i patrolama, sigurno je da bi žrtve napada bile manje.

Pored toga, rukovodstvo partijske škole moralo bi računati i s time da je za takve okolnosti, kakve su tada bile kod nas, u vojničkom pogledu bilo nemoguće partijsku školu, sa takvim brojem učenika koji su tada bili na kursu, zakonspirisati. Rukovodstvo partijske škole moralo je, na osnovu iskustva koje je imalo iz napada na Vojsko i u Zgornjoj Trebuši,²⁴ znati da

^a Lado Ambrožič, komandant 9. korpusa

²⁴ Nemoi su 10. decembra 1943. pokušali da opkole partijsku školu i druge pozadinske ustanove u Vojskom. Oni su tada zašli za leđa zasedi pitomaca prema Škrtovcu. Međutim, pitomci su uspeli da se izvuku prema selu Gačniku, bez većih gubitaka. (Vidi izveštaj Dušana Bravničara, komandanta partijske škole, u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 532/11).

bi bilo nužno broj učenika u školi smanjiti na minimum od 25 — 30 učenika, za koje bi se moglo pronaći bilo kakvo mesto s obzirom na prostorije gde bi školu mogli bolje zakonspirirati. S takvim brojem koji je tada imala bilo je nemoguće držati školu na nekom drugom mestu sem u Čepovanu ili Cerknom, jer su jedino u ta dva mesta bile na raspolaganju prostorije za takav broj. Zbog svega toga smatram da delimičnu odgovornost za tu katastrofu snosi i rukovodstvo partijske škole. Smatram da bi bilo potrebno podneti i usmeni izveštaj, što ću učiniti čim mi se ukaže prilika.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara:
Branko Babič-Vlado s.r.
Vlado

BR. 101

**IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOV I
POJ OD 14. MARTA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLO-
VENIJE O ORGANIZACIJI KULTURNO-PROSVETNOG
RADA¹**

ŠTAB

IX KORPUSA NOV I POJ
— Propagandni odsek —
Položaj, dana 14. 3. 44.
Br. 42

IZVEŠTAJ ZA PRVU POLOVINU MARTA²

Rukovodilac odseka inž. Marjan Tepina se 13. o.m. vratio iz bolnice i odmah preuzeo svoje poslove.

U poslednje vreme se naš propagandni odsek znatno proširio, kako po broju saradnika tako i' u pogledu rada. Da bi tako proširen krug saradnika dobio neki organizovani oblik, podelili smo rad na pododseke, kojima rukovode za to odgovorni drugovi. Drug Dorè Klemenčič rukovodi pododsekom za grafičku opremu literature i fotografiju,

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250/11.

- Izveštaj je verovatno upućen Glavnom štabu Slovenije.

drug Joco Türk rukovodi odsekom za pozorišnu umetnost,

drug France Vreg-Mile biće urednik oba lista koje izdajemo,³

drug Edvard Kokolj-Martin organizuje po jedinicama mrežu vojnih dopisnika,

drug Drago Kuralt rukovodi našom tehnikom.

Možda će ubuduće biti potrebno podeliti rad još na neki drugi pododsek, ali ćemo za sada voditi računa o tome da rad napreduje, u širinu i dubinu, na ovaj način. Novodošli drugovi Leo Svetek i Drago Lovrič pomažu drugu Joci Turku. Drug Svetek se stara naročito o pevačkim horovima, o recitatorskim i gramatičkim tečajevima, a drug Lovrič odabira naraštaj po pojedinim jedinicama.

POLITIČKA PROPAGANDA:

Politička strana naše propagande mora u poslednje vreme da suzbija istup Mihailovičevih listova, koji su se pojavili zaista dosta kasno. Ova propaganda prebacuje da je narodnooslobodilački pokret u Slovenačkom primorju stvar »kranjskih komunista«,⁴ poziva se na Mihailovića i njegovu jugoslovensku vojsku, na prijateljstvo sa saveznicima i čitavu slavensku Rusiju. Špijunsku bandu koju su likvidirale naše vojne vlasti proglašava kao narodne žrtve. Po selima, koja su mu pristupačna, širi okupator nasilnu propagandu na taj način da silom saziva stanovništvo na skupove i tamo deli svoju literaturu i belogardističke časopise i letke. Ipak ova štampa ne može da prodre iz pojedinih naselja u blizini železničkih pruga i teritorija koje čuva okupator.

GLASILA:

Naš centralni list »Partizanski dnevnik« se tehnički usavršio. Nabavili smo roto-ciklostil na dva valjka, smestili ga u konspirativnom bunkeru, i podigli broj štampanih primeraka na 2000. Pošto rasturamo list ne samo u vojsci već i na terenu, podići ćemo broj štampanih primeraka i zbog toga formirati još jednu tehniku.

Osim već u ranijim izveštajima nabrojanih listova koje izdaju naše jedinice, počeo je idrijsko-tolminski odred izdavati »Soški glas«⁵ a Južnoprimorski odred list »Južnoprimorski borci«.⁶ »Vojaški vestnik« počeo je da donosi pored dosadašnjeg gradiva i stručne vojne članke.

³ Odnosi se na »Partizanski dnevnik« i »Vojaški vestnik« (vidi napomenu br. 75 i 91 uz dok. br. 31).

⁴ Vidi dok. br. 1.

⁵ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 279, jedinicu br. 3938.

⁶ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 196, jedinicu br. 2691.

POZORIŠTE:

Pošto smo, više ili manje, uvek prepušteni sopstvenoj inicijativi, moramo i u pogledu pozorišnih grupa postupati sami prema sopstvenom rasuđivanju, jer smo od našeg mladog narodnog pozorišta dosta udaljeni. Pre svega trudićemo se da u klici ugušimo svaki diletantizam u centralnoj grupi, iako raspolazemo malim brojem profesionalaca. Ova grupa treba da bude zaista uzorna, dok će se diletantske grupe formirati i već su se formirale same od sebe, a naša im mora davati pravac i služiti kao merilo. Zato ćemo nastojati da u centralnoj grupi što pre postignemo onaj nivo koji će omogućiti prikazivanje čitave drame ili komedije, a ne samo fragmenta. Kad ova grupa postigne traženi kvalitet, moći će se podeliti u dve ili tri nove grupe, umnožene novim saradnicima. Za postizanje tog našeg cilja potreban je našem odseku hitno *bar jedan* režiser, ne diletant, već profesionalac. Nailazimo na primere kada su primorski mladići i devojke imali već ranije nameru da se posvete dramskoj umetnosti, ali bi morali tada u italijansku školu, zato se danas utoliko više raduju što imaju mogućnost da rade među zemljacima iz Slovenije. Jasno, nije svejedno kome ovakav mlad, često jako darovit čovek dođe u ruke. Ubeđeni smo da će naše želje naići na potpuno razumevanje. To nam potvrđuje pismo v.d. rukovodioca odseka za propagandu pri Glavnom štabu, koji predlaže kurs za mobilisane dramske talente iz vojske. Profesionalni glumci obećani su nam već i ranije. Ovome dodajemo samo još molbu da bude što pre udovoljeno našim hitnim potrebama.

Iz izveštaja pozorišne grupe, zasada jedine, kojom rukovodi drug Maks Gruden i koja sada prati i posećuje jedinice XXX divizije, izvodimo zaključak: Grupa broji 11 drugova. Priredila je mitinge na Otlici, u Kostanjevici, u Trnovom i u Voglarima. Njihov program obuhvata uglavnom: odlomak iz »Hlapca Jerneja«, ovde nastale skečeve i recitacije Prešernovih pesama. Grupa je bila svuda primljena sa oduševljenjem, pošto je stanovništvo već poznaje, nešto iz pričanja a nešto iz »Partizanskog dnevnika«.

Od mitinga koje su priredile jedinice treba posebno pomenuti proslavu stogodišnjice Jurčičevog rođenja, koju je u Čepovanu priredio Idrijsko-tolminski odred. I ovom prilikom je narod s najvećim zadovoljstvom primio, pre svega, dramski prikaz, kao što se to uvek događaja. U našem slučaju drugovi su prikazali odlomak iz »Desetoga brata«. Ovaj primer ponovo potvrđuje ispravnost našeg nastojanja da što pre prikažemo čitavu dramu ili komediju.

Za razonodu stanovništva i njegovo političko vaspitanje, kao i za vojsku koja prati štab korpusa, uvežbaće naš propagandni odsek od članova malu grupu za priređivanje mitinga u predelima gde se kreće štab korpusa.

CRTANJE I FOTOGRAFIJA:

Kao što je već pomenuto, akademski slikar Dorè Klemenčič staraće se o nastavi crtanja i grafičkoj opremi partizanskih listova, sa posebnim osvrtom na tehniku za umnožavanje. U tom cilju pozivaće zainteresovane k sebi na nastavu ili će sam putovati po jedinicama. Istovremeno započeće da radi u vezi s organizovanjem foto-reporterske službe u korpusu.

VOJNO DOPISNIŠTVO I VOJNA HRONIKA:

Cirkulare o formiranju vojnih hronika⁷ drugovi koji rade na tome većim delom nisu shvatili. Sada dobijamo vrlo često nekakvu mešavinu između hronike i vojnog dopisa, i to za svaki dan posebno, tako da smo često bez i jednog i drugog. Dakako, zadatak hroničara opet odgovara samo onom drugu koji ima za nju nešto prirođenog smisla, volje i sposobnosti, i koga je upravo zbog toga teško pronaći. Ponavljaju se poteškoće koje smo imali sa vojnim dopisništvom, zbog toga ćemo poslati dodatno objašnjenje i uputstva. Zadataka u okviru propagandnog rada ima sve više, a drugova koji bi odgovarali tim zadacima nema još dovoljno. Pošto među primorskom omladinom ima malo inteligencije, jer fašizam nije omogućavao školovanje onima koji mu se nisu sasvim prodali, prinuđeni smo polako uvoditi drugove u pojedine zadatke. Da drugovi začas shvate opširne zadatke koje im nalažu pojedini cirkulari — suviše je teško za njih.

Vojno dopisništvo je u trenutku kada je »Partizanski dnevnik« kao glavni organ IX korpusa dobio poseban značaj — postalo i za nas od izvanredne važnosti. »Partizanski dnevnik« će, naime, stalno donositi poslednje vesti sa naših bojišta, naročito zbog toga što je jako proširen među stanovništvom. U vezi s tim, član redakcionog odbora drug Edvard Kokolj-Martin pošao je na put u jedinice XXX divizije i u sve, i najudaljenije, odrede. Tamo će se na mestu uveriti do kakvog je stepena napredovala vojnodopisnička služba u pojedinim jedinicama, i u slučaju potrebe izvešće reorganizaciju.

P.S. Za potrebe administracije odseka pozvali smo među naše saradnike drugaricu Ančku Verdir, a za vođenje statistike voj-

⁷ Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 17.

nih akcija druga Slanka Dominka. U radu je spisak, spojen sa ocenama naših glavnih saradnika, koji ste tražili cirkularom; primičete ga sa idućim izveštajem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2.a štab: Načelnik štaba, poručnik: Rukovodilac odseka:
Jakopič Albert Inž. Marjan Tepina

BR. 102

IZVEŠTAJ ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ OD 14. MARTA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O MORALNO-PO-
LITIČKOM STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, dana 14. 3. 44.
Broj 9

GLAVNOM ŠTABU NOV I POS
Politički izveštaj

1.) Pošto jedinice nisu slale redovne političke izveštaje štabu Korpusa, dobile su uputstva kako i kada treba slati izveštaje.² Sve jedinice bi morale slati izveštaje svakih 14 dana, i to do 10. i 25. u mesecu, tako da bismo mogli sastaviti izveštaj do 15. i 30. za Glavni štab.

Ipak ni sada jedinice nisu poslale izveštaje. Primili smo izveštaje od obe divizije, dok su izostali izveštaji brigada, odreda, karauli i bolnica.

Iz divizijskih izveštaja vidi se o čemu se raspravljalo na političkim časovima i otprilike kakav je rezultat bio postignut.³ S obzirom na ogroman priliv novih boraca, štab Korpusa je izdao svim jedinicama uputstva o tome šta treba raspravljati

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, I. 223/1.

² Štab 9. korpusa NOVJ izdao je direktive podređenim jedinicama o slanju izveštaja 25. februara 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 16/1).

³ Politički izveštaji 30. i 31. divizije NOVJ za februar i prvu polovinu marta 1944. nisu pronađeni.

na političkim časovima da bi novomobilisani drugovi bili što pre upoznati sa svim osnovnim političkim pitanjima.⁴

Izdana su bila uputstva u pogledu borbe protiv belogardističkih, plavogardističkih, i gestapovskih elemenata.⁵ Bilo je naglašeno da treba zainteresovati i privući u ovu borbu ne samo rukovodioce, već sve partizane — borce, jer možemo jedino na taj način očekivati zadovoljavajuće uspehe. Raspoloženje među novim drugovima je još dosta dobro. I dezertiranja se do sada još ne pojavljuju, naime, u većem obimu. Ubedeni smo da će naše jedinice, kada se drugovi budu prekalili u borbama, postati čvršće i neće se pojavljivati dezertiranja u takvom obimu, kao što se to moglo zapaziti kod novomobilisanih u prvoj nemačkoj ofanzivi," ako budu politkomesari intenzivno obavljali politički rad među novim drugovima.

Bilo je zamenjeno više rukovodilaca koji nisu ispoljili dovoljno inicijative i volje za rad. Međutim, treba pomenuti da se naročito oseća nedostatak politkomesarskoga kadra. Kod obe divizije su sada formirani niži partijski kursevi, koji primaju oko 25 drugova na kurs, tako da će i u tom pogledu uskoro stanje više zadovoljavati. Za sada su stigli pitomci za taj kurs samo iz divizija, a ubuduće treba slati i drugove iz odreda, ukoliko ne budu formirani kursevi kod okružnih komiteta.⁷

U III brigadi »Ivan Gradnik« je formirana »Ruska četa« od drugova koji su prebegli iz nemačke vojske i broji 32 Rusa i nekoliko drugova Slovenaca koji su potrebni kao vodiči za patrole itd. Komandir je takođe Rus, bivši oficir Crvene armije, stariji lajtnant, a politkomesar Slovenac — partizan od 1942. godine.⁸ Što se tiče discipline — reda pridržavaju ga se još dosta dobro, održavaju političke časove na kojima sami drže predavanja, a kako će se pokazati u borbi — videćemo. Kada smo ih obavestili da su, prema odluci CK KP, svi crvenoarmejci — članovi partije isključeni iz partije ako su pri-

⁴ i ⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

⁶ Odnosi se na nemačku ofanzivu u septembru 1943 (vidi tom VI, knj. 7, dok. br. 45, 50, 51, 52, 74, 103, 114 i 115). U slovenačkom izdanju 7. knjige, koja je upotpunjena, vidi o ovoj ofanzivi još sledeće dokumente: 133, 134, 135, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 155, 173, 178, 213, 223, 226, 233, 234, 235, 237 i 281.

⁷ Prvi tečaj partijske škole 30. divizije NOVJ započeo je 8. a završio 17. marta 1944 (vidi izveštaj o tečaju — Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 274/III). Partijska škola 31. divizije NOVJ formirana je krajem februara 1944. Školom je rukovodio Lovro Kleindinst (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276a/1).

⁸ Redakcija nije pronašla ime komandira i političkog komesara ove čete. Svi Rusi iz jedinica 9. korpusa uključeni su početkom aprila u 2. bataljon 18. NO brigade »Soške«, tzv. Ruski bataljon.

nih akcija druga Slanka Dominka. U radu je spisak, spojen sa ocenama naših glavnih saradnika, koji ste tražili cirkularom; primičete ga sa idućim izveštajem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab: Načelnik štaba, poručnik:	Rukovodilac odseka:
Jakopič Albert	Inž. Marjan Tepina

BR. 102

IZVEŠTAJ ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ OD 14. MARTA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O MORALNO-PO-
LITICKOM STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

STAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, dana 14. 3. 44.
Broj 9

GLAVNOM ŠTABU NOV I POS
Politički izveštaj

1.) Pošto jedinice nisu slale redovne političke izveštaje štabu Korpusa, dobile su uputstva kako i kada treba slati izveštaje.² Sve jedinice bi morale slati izveštaje svakih 14 dana, i to do 10. i 25. u mesecu, tako da bismo mogli sastaviti izveštaj do 15. i 30. za Glavni štab.

Ipak ni sada jedinice nisu poslale izveštaje. Primili smo izveštaje od obe divizije, dok su izostali izveštaji brigada, odreda, karauli i bolnica.

Iz divizijskih izveštaja vidi se o čemu se raspravljalo na političkim časovima i otprilike kakav je rezultat bio postignut.³ S obzirom na ogroman priliv novih boraca, štab Korpusa je izdao svim jedinicama uputstva o tome šta treba raspravljati

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 223/1.

² Štab 9. korpusa NOVJ izdao je direktive podređenim jedinicama o slanju izveštaja 25. februara 1944 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 16/1).

³ Politički izveštaji 30. i 31. divizije NOVJ za februar i prvu polovinu marta 1944. nisu pronađeni.

na političkim časovima da bi novomobilisani drugovi bili što pre upoznati sa svim osnovnim političkim pitanjima.⁴

Izdata su bila uputstva u pogledu borbe protiv belogardističkih, plavogardističkih, i gestapovskih elemenata.⁵ Bilo je naglašeno da treba zainteresovati i privući u ovu borbu ne samo rukovodioce, već sve partizane — borce, jer možemo jedino na taj način očekivati zadovoljavajuće uspehe. Raspoloženje među novim drugovima je još dosta dobro. I dezertiranja se do sada još ne pojavljuju, naime, u većem obimu. Ubeđeni smo da će naše jedinice, kada se drugovi budu prekalili u borbama, postati čvršće i neće se pojavljivati dezertiranja u takvom obimu, kao što se to moglo zapaziti kod novomobilisanih u prvoj nemačkoj ofanzivi,⁶ ako bunu politkomesari intenzivno obavljali politički rad među novim drugovima.

Bilo je zamenjeno više rukovodilaca koji nisu ispoljili dovoljno inicijative i volje za rad. Međutim, treba pomenuti da se naročito oseća nedostatak politkomesarskoga kadra. Kod obe divizije su sada formirani niži partijski kursevi, koji primaju oko 25 drugova na kurs, tako da će i u tom pogledu uskoro stanje više zadovoljavati. Za sada su stigli pitomci za taj kurs samo iz divizija, a ubuduće treba slati i drugove iz odreda, ukoliko ne budu formirani kursevi kod okružnih komiteta.⁷

U III brigadi »Ivan Gradnik« je formirana »Ruska četa« od drugova koji su prebegli iz nemačke vojske i broji 32 Rusa i nekoliko drugova Slovenaca koji su potrebni kao vodiči za patrole itd. Komandir je takođe Rus, bivši oficir Crvene armije, stariji lajtnant, a politkomesar Slovenac — partizan od 1942. godine.⁸ Sto se tiče discipline — reda pridržavaju ga se još dosta dobro, održavaju političke časove na kojima sami drže predavanja, a kako će se pokazati u borbi — videćemo. Kada smo ih obavestili da su, prema odluci CK KP, svi crvenoarmejci — članovi partije isključeni iz partije ako su pri-

⁴ i ⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

⁶ Odnosi se na nemačku ofanzivu u septembru 1943 (vidi tom VI, knj. 7, dok. br. 45, 50, 51, 52, 74, 103, 114 i 115). U slovenačkom izdanju 7. knjige, koja je upotpunjena, vidi o ovoj ofanzivi još sledeće dokumente: 133, 134, 135, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 155, 173, 178, 213, 223, 226, 233, 234, 235, 237 i 281.

⁷ Prvi tečaj partijske škole 30. divizije NOVJ započeo je 8. a završio 17. marta 1944 (vidi izveštaj o tečaju — Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 274/III). Partijska škola 31. divizije NOVJ formirana je krajem februara 1944. Školom je rukovodio Lovro Kleindinst (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276a/I).

⁸ Redakcija nije pronašla ime komandira i političkog komesara ove čete. Svi Rusi iz jedinica 9. korpusa uključeni su početkom aprila u 2. bataljon 18. NO brigade »Soške«, tzv. Ruski bataljon.

mili oružje iz ruku okupatora, to ih je prilično pogodilo. Javili smo im da je od njih samih ovisno sa kakvom će ocenom otići kući, na što su oni odgovorili da će se herojski boriti protiv okupatora, ali da će se vratiti u Rusiju pa ma šta učinili s njima. Tvrde da su ih Nemci prinudili da prihvate oružje na taj način što su ih držali u logorima gotovo bez hrane, te ih je već ogromna većina pomrla od gladi. Kažu da su prihvatili oružje samo zato da bi se spasli iz nemačkog zarobljeništva. Računali su da će moći pobeći od Nemaca i preći na stranu partizana. Mi smo im jasno predložili da su usled tog postupka dužni pokazati se u borbi više nego bilo koji drugi borac, jer će jedino na taj način do neke mere zbaciti ljagu sa sebe.

2.) Iz izveštaja XXX divizije se vidi da se dobro pripremila za pohod u Benešku Sloveniju, koji je i s uspehom zaključila. Bio je postignut veliki vojni uspeh, ta izbačeno je iz stroja, kako je poznato, 900 neprijateljskih vojnika, a i u političkom pogledu takođe je postignut priličan uspeh. Prema izveštajima, koji pristižu iz Brda i Beneške Slovenije, tamošnje stanovništvo, posle tog divizijskog pohoda, sa većim simpatijama gleda na partizane. O vojnim uspesima koje je divizija postigla na tim pohodima govori čitava severna Italija, i to s najvećim oduševljenjem. Civilno stanovništvo stavlja slovenačke partizane za primer italijanskim partizanima.⁹

Razumljivo je da se politički rad na tom teškom pohodu nije mogao obavljati u redu jer je divizija stalno vodila borbe i bila u pokretima. Kakav je bio moral boraca još pre pohoda dokazuje činjenica da su drugovi nosili u rančevima mine za teški minobacač, bilo je slučajeva kada je drug uzeo 2 mine i tražio još treću.

3.) Od odreda do sada još nismo primili nikakav politički izveštaj. Jedino nam je Briško-beneški odred poslao kratak politički pregled, jer nam opširnije nije mogao poslati zbog nepoznavanja pravog stanja. Naime, politkomesar odreda je zamenjen¹⁰ a [novi] je tek preuzeo poslove.

4.) Južnoprimorski odred doduše ne šalje nikakve političke izveštaje ali možemo reći da je na visini što se tiče borbenog morala, što se vidi iz izveštaja o akcijama koje je odred izvršio.¹¹

⁹ Vidi napomenu br. 4 uz dok. br. 39.

¹⁰ Naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ od 4. marta 1944. za političkog komesara toga odreda je postavljen Franc Crnugelj Zorko (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 291/1 i 124/IV).

¹¹ O akcijama Južnoprimorskog odreda u prvoj polovini marta 1944. vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 31 i 82.

5.) Idrijsko-tolminski odred, koji se formirao od komande mesta nije do sada ništa uradio, sem što je sproveo mobilizaciju. Verovatno je i u političkom pogledu na dosta niskom stepenu. Sada je, međutim, zamenjen politkomesar odreda pa se nadamo da će u pogledu političkog vaspitanja i borbenog aktiviziranja doći do promena.¹²

6.) Dolomitski odred je takođe formiran od komande mesta. Nešto je porastao usled mobilizacije, i ljudstvo ne izgleda slabo, ali, zbog toga što je rukovodeći kadar jako slab, odred je do sada bio krajnje pasivan.

7.) Gorenjski odred je u pogledu mobilizacije postao jako aktivan. I borbenost je na priličnoj visini, tako da je ovaj odred iza Južnoprimeškog prvi u IX korpusu.

8.) Zapadno-koruški odred bio je takođe donedavna posve pasivan. Prema poslednjim izveštajima, međutim, izvršio je dve akcije, od kojih naročito jednu s uspehom. Što se tiče političkog rada nemamo doduše nikakvih izveštaja, ali smo ubeđeni da je raniji politkomesar Ahac¹³ s uspehom obavljao političke zadatke i vodio računa o vaspitanju kadrova.

9.) Političko vaspitanje drugova na kurirskim stanicama obezbeđeno je na taj način što sve linije imaju, pored kontrolora, i politkomesare, koji imaju zadatak da se brinu o političkom vaspitanju drugova.

10.) I u bolnicama su postavljeni politički komesari. Redovno se dostavlja sva literatura, koliko je ima na raspolaganju. Sada pokušavamo da nabavimo i nešto beletristike, koju bismo poslali u bolnice.

11.) U bataljonu pri štabu Korpusa redovno se obavlja politička nastava. Više puta drži politički čas neko od drugova iz štaba korpusa ili iz odseka. Pored toga, bataljon uvek održava vojne vežbe, sprovodi mobilizaciju i šalje različite grupe na akcije.

Što se tiče propagande i kulturne delatnosti primećuje se u svim jedinicama velika aktivnost. Sve brigade, divizije i odredi izdaju svoje časopise. I u pogledu sektašenja primećuje se poboljšanje, naročito otkako smo im skrenuli pažnju na ovu grešku i dali im u tom pogledu potrebne direktive. Jedinice takođe često izdaju letke u cilju tumačenja nekog posebnog događaja. Partizanski dnevnik,¹⁴ koji sada izdaje štab IX korpusa, podigao je broj štampanih primeraka na 1400 komada

¹² Vidi napomenu br. 6 uz dok. br. 39.

¹³ Dušan Pirjevec

¹⁴ Vidi napomenu br. 75 uz dok. br. 31.

dnevno, tako da priličan broj dnevnika odlazi na teren među civilno stanovništvo. Ukoliko nam uspe da nabavimo veće količine papira, mi ćemo izdanje podići na preko 2000 primeraka, pošto smo svesni ogromnog značaja dobre štampe. Pokušavamo da privučemo više saradnika za uređivanje dnevnika, kako bi na taj način podigli njegov nivo. U Slovenačkom primorju, međutim, postoji prilično pomanjkanje u tom pogledu. Ljudi su doduše bistri i imaju volju za staranje, ali se za nekoliko meseci ne može otkloniti ono što je fašizam zgrešio nad njima u toku 25 godina. Odsvuda, iz vojske i s terena, pristižu izveštaji da je »Partizanski dnevnik« najomiljeniji u Slovenačkom primorju.

Pri štabu IX korpusa formirana je »pozorišna grupa«, koja ima za cilj da uvežbava glumce i zatim šalje grupe u jedinice i na teren.¹⁵ Jedna takva grupa već je otputovala u XXX diviziju i, prema izveštaju štaba ove divizije, primili su je u jedinicama i na terenu sa velikim oduševljenjem.

SMRT FAŠIZMU —SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Hribar Janez, s.r.
Hribar J.

Komandant-pukovnik:
Lado Ambrožič, s.r.
Ambrožič

Prilažemo:

1. politički izveštaj XXX divizije,
2. politički izveštaj XXXI divizije,
3. uputstva za slanje političkih izveštaja.

P.S Političkom izveštaju XXX divizije dodajemo to da u XVIII brigadi ove divizije postoji bataljon¹⁶ koji je sastavljen od Rusa i Mongola, i to dve čete, dok je jedna četa sastavljena od Srba, Hrvata i Crnogoraca. Komandiri i komesari četa u tom bataljonu su iste narodnosti kao i borci, i to komandir i komesar obeju ruskih četa, koji nisu prihvatili nemačko oružje, već su došli k nama kao begunci iz nemačkog zarobljeništva. Ostalo ljudstvo je većim delom dezertiralo iz nemačke vojske.

Srpskohrvatska četa je sastavljena od drugova koji su stigli iz italijanskih internacijskih logora, komandir i komesar su iste narodnosti i drže se dosta dobro.

¹⁵ Vidi dok. br. 31.

¹⁶ Odnosi se na 2. bataljon 18. NO brigade (»Soške«), koji je početkom aprila 1944. reorganizovan. Tada je za komandanta ovoga bataljona postavljen Anatolij Ignjatovič Djačenko, raniji komandir Ruske čete.

BR. 103

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG BIROA KOMANDE JABLANICKOG
PODRUČJA OD 14. MARTA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU
KPJ ZA LESKOVAC O ORGANIZACIJI PARTIJSKOG RADA'

Vujanovo
14-111-1944

IZVEŠTAJ PART. BIROA GRUPE ĆELIJA PRI KOM. PO-
DRUČJA O.K.L.

Dragi drugovi,

- 1). Formiran je biro grupe ćelija koji je već održao dva sastanka. Dalje, formirana je part. jedinica u ambulanti od 5 čl., jer smo još jednoga čl. dobili kao bolničara iz Lapotinca. Jedinica je takođe održala dva sastanka, formirani su aktivni u šusterskoj radionici i u grupi za skloništa, prvi aktiv ima 3 člana a drugi 4 čl.

Tako da sada imamo u kom. područja: 2 jed. i 3 aktiva.

- 2). Na sastanku biroa su prorađene odluke AVNOJ-a i govor druga Tita, što je preneseno i na jedinice i na aktive.

- 3.) Vojno-polit. situacija je izneta u glavnim potezima ovako: Crvena armija na juž. sektoru napreduje nezadrživo i približava se Rumuniji (iznete su pojedinosti na frontu karakteristične za proteklu nedelju). Istaknuto je kolebanje Finske kao simptom za blisku kapitulaciju. Evakuacija graničnih delova Rumunije prema S.S.S.R.-u kao i Varne u Bugarskoj. Na južnom frontu (Italija) stanje nepromenjeno, slaba delatnost saveznika izuzev u vazдушnim operacijama.

Na našem frontu (Jugoslavija): posle neuspeha neprijateljske ofanzive — ofanziva slovenačkih partizana. Kolebanje u redovima dražinovaca, naročito posle naših pobeda u Toplici i razbivanja Topi. korpusa.² Dizanje morala kod naroda koji se pokolebao posle poslednje reakcije. Istaknuta kao značajna izjava dvojice viših oficira bivše Jug. vojske u inostranstvu.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 59 (OKL).

² Vidi tom I, knj. 7, dok. br. 34.

- 4.) Na radio telegraf, kursu ima jedan kandidat ranjenik koji je zbog rana zaostao od I brigade, on se zove Miodrag Mirović, njega predlažemo da se učlani.

Pošto Vojni kurs od sada potpada pod Operativni štab, to aktiv pri kom. podr. ostaje bez sekretara, u tome aktivu izdvaja se svojom aktivnošću i interesovanjem komandant Žika Nikolić, koji bi mogao takođe da se učlani, što bi mu dalo poleta u daljem radu a i pre bi se podigo i ništa se ne bi izgubilo jer on shvata partiju dobro. Bio je pre ulaska u vojsku sekretar skojevskog aktiva na terenu i kao partizan je vrlo dobar.

- 5.) Jedinice i aktivni rade politički u svojim grupama, gde rade i u narodu sa kojim dolaze u dodir.

- 6.) Štabna ćelija kom. podr. rešila je da se kom.[andaj seli jer sa ovako malo prostoriya ne može kom. područja da odgovori svojim zadacima. U projekat je ušla Bubnica kao najpodesnije mesto. Dalje rešeno je da se uspostavi vojna komisija prilikom pregleda drugova za ocenu njihove sposobnosti, koja će raditi 2 puta nedeljno; u nju bi ušao komandant ili zamenik područja, lekar i jedan partizan.

7. Rešeno je da se što pre stvori baza za intendanturu na pasjačkom terenu zbog udaljenosti terena i potrebe bržeg snabdevanja vojske kao i decentralizacije magacina.

Uz drugarski pozdrav

S. F. — S. N.

Mrgud¹

³ Jovan Krstić

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 26. DIVIZIJE OD 15. MARTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O BROJNOM STANJU I O PARTIJSKO POLITICKOM RADU U BRIGADI¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Za poslednji period vremena I. Dalmatinska brigada se je nalazila na Hvaru i Visu. Imali smo jednu jaku borbu sa Nemcima na Korčuli² sa dva bataljona i jedan prepad na Hvaru³ sa dvije čete. U obe ove borbe borci su se dobro ponijeli a vojno-političko rukovodstvo također. Na Korčuli se to naročito izrazilo, gdje zahvaljujući prisustvu dva naša bataljona omogućeno je da se priličan broj ljudstva Prekomorske i XIII. brigade izvuče, inače bi se mnogo manje spasilo. U te dvije borbe, iako kratke ali vrlo oštre, imali smo rukovodioca i partijaca poginulih i izbačenih iz stroja (15 partijaca), od čega mrtvih politkom. IV. bataljona i čete, 2 zamj. politkoma čete, 2 komandira i neke delegate vodnike. Broj izbačenih iz stroja boraca premašuje 55.

Naš boravak na Hvaru, a naročito na Visu, omogućio nam je bolji partijski, vojnički, politički, kulturni i ostali rad. Težište rada je bilo utvrđivanje Visa i mobilizacija Partije, Skoj-a i čitave vojske za odbranu Visa.⁴

Organizaciono stanje Partije u Brigadi je:

I. bataljon ima	68 partijaca, 11 kandidata	114 skojevaca
II. bataljon ima	59 partijaca, 12 kandidata	85 skojevaca
III. bataljon ima	74 partijaca, 5 kandidata i	124 skojevca
IV. bataljon ima	63 partijaca, 7 kandidata	104 skojevaca
Bacačka četa	4 partijaca, — kandidata	15 skojevaca
Intendantura	4 partijaca, 4 kandidata	14 skojevaca
Previjalište	5 partijaca, 1 kandidata	8 skojevaca
Pionirsko-muzička i kuriri	10 partijaca, 4 kandidata	18 skojevaca
Štab Brig.	7 partijaca, — kandidata	— skojevaca
Radna četa	10 partijaca, 5 kandidata i	12 skojevaca
Svega u Brigadi ima i 1.450 boraca.	304 partijaca, 49 kandidata	504 skojevaca

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/83.

- i * Te borbe su vođene krajem decembra 1943 (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 24).

⁴ Vidi tom V, knj. 23, dok. br. 137.

⁵ i ⁵ Misli se, verovatno, na jednu partijsku ćeliju u kojoj su bili članovi KP iz pionirskog voda 1. brigade i divizijske muzike (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 64).

U bataljonima ima po šest partijskih jedinica i šest partijskih jedinica oko Štaba. Svega u Brigadi ima 30 partijskih jedinica.

Bataljonski biro i rešavaju sve probleme i uočavaju ih, ali im ipak treba povremena pomoć. Biroi se osjećaju, rukovodioci su u bataljonima. Partijske jedinice su također rukovodioci u četama, ali postoje pojedine partijske jedinice da im bataljonski biro mora ukazivati višu pomoć. Skoro sva rešenja partijskih jedinica bataljonski biro usvaja, ali se dešava i takvih slučajeva gdje bataljonski biro odbija njihova rešenja i posle toga ukazuje punu pomoć tim partijskim jedinicama. Part. jedinice uočavaju same glavne probleme ali sitniji mogu da im promaknu.

Part. jedinice intendature, Previjališta, Bacačke čete, Radne čete i Pionirsko-muzičke također su rukovodioci u svojim četama. Najviša pomoć treba Pionirsko-muzičkoj četi⁶ zbog njene raznolikosti.

Dešavaju se česte promjene u bat. biroima radi odašiljanja kadra, izbacivanja iz stroja i odašiljanja na kurseve, pa u vezi sa dolaženjem novih rukovodioca potrebno je tim novim ukazati svestranu pomoć dok se upoznaju s radom.

Kao što se vidi iz broja članova Partije, III. i I. bataljon imaju najviši broj. U I. bataljonu je najčvršća part. organizacija iako se ne radi najviše, ali članovi Partije u tom bataljonu su provjereni kroz borbe i odani Partiji, i ugled Partije je na najvišem stepenu iako teorijski zaostaju. U I. i III. bataljonu u po tri ćelije broj partijaca prelazi 16 i raspodjelili smo ćelije na grupe. U početku su održavali samo sastanke grupa, a nikada nijesu i sastanke ćelija kao cjeline. Grupe komanda čete su u početku preuzimale funkciju biroa ćelije. Na sve ovo im je ukazano i popravljaju te nepravilnosti. Biroi su formirani i funkcionišu. Diobom na grupe još se je poboljšao rad a naročito na položaju.

Disciplina u Partiji je dosta dobra i sa sve višim teorijskim radom penje se. Partijnost je prilična iako se dešavaju izvjesni propusti pojedinačni. Odanost je dobra. Pojavila se bila nebudnost u IV. i II. bataljonu, koji su iz nebudnosti primili po jednog druga u partijsku organizaciju koji su se predstavili kao partijci prilikom dolaska u bataljone za vrijeme pada Italije, iako ovaj u IV. bataljonu je dezertirao iz partizana i služio poslije okupatoru i špijunirao naše drugove u Splitu Talijanima. Kada smo saznali za ovaj slučaj bio je uhapšen a potom streljan. U II. bataljonu su primili u Partiju jednog druga koji se kukavički držao u zatvoru i postavili ga za zamj. politkoma čete. Na ova dva slučaja smo ukazali, budnost se podiže.

Pokazala se je i nekonspiracija u III. pa u nekoliko i u II. bataljonu. Na to je ukazano i isključen je jedan drug zbog nekonspiracije. Isključili su u IV. bataljonu 2 partijca zbog toga što su tajili krađu. Bataljonski biro i su kaznili neke drugove partijce zbog pojedinih grešaka i slabosti. Kazne su dobro uticale. Odgovornost se podiže.

Rukovodeći partijski kadar je potpun. Svi partijci su provjereni u borbama, samo njih oko 10 u Brigadi koji su nam dodijeljeni sa terena, od čega jedan dio po kazni. Part. organizacija je na niskom nivou poznavanja marksizma-lenjinizma. U tom pravcu smo pomogli organizaciji prilično, mada to nije još dovoljno. Održali smo jedan partijski kurs pri Štabu Brigade na kojem je učestvovalo 20 partijaca. Kurs je trajao 38 dana. Kurs je održan po ugledu na viši i srednji part. kurs, sa istim temama. Vrijeme je bilo dovoljno. Pokazali su puno volje za rad kao i razumjevanje. 4 druga su razumjeli kurs i puno koristili za sebe ali nijesu došli do izražaja, t.j. teško mogu na druge da to prenose. 4 su dobro shvatili i koristili, dok su 12 otskočili među ostalima, od kojih također ima jedan broj koji otskače. Također kroz part. kurs pri Oblasnom komitetu je prošlo 12 naših drugova. Sada smo poslali na kurs 11 drugova, koji se održava pri Divizijskom komitetu. Ukupno 42 druga je prošlo kroz partijske kurseve, što se vidno osjeća u bataljonu.

Teorijski se radilo u III. i II. bataljonu na taj način što bi zamj. politkoma bat. održao temu pred svim partijcima pa se onda prorađivala ta tema u ćelijama i za izvjesno vrijeme po tome je održavana konferencija gdje je bilo ispitivanje. U posljednje vrijeme je počeo i IV. bataljon da sprovodi tu praksu, dok je I. bataljon prorađivao materijal po ćelijama. Ćelije kod Štaba Brigade su radile isto po ćelijama. Najdalje po tom radu je prošla ćelija pio.-muz. kurirska koja je održavala svaki dan ili svaki drugi teorijske part. sastanke. Teorijski se radilo — Teorija Partije — O kadrovima — Istorija — Osnovi lenjinizma — Nacionalno pitanje — Seljačko pitanje itd., no nije bilo dovoljno plana u samom radu.

Sada sam ja održao predavanje — Organizaciono pitanje Partije kroz sve partijske organizacije bataljona, a potom se za 15 dana uči i ja ću prisustvovati ispitivanju. Idućih 30 dana treba na isti način da prorađimo Linija naše Partije — prema planu Divizijskog komiteta.

Volja za teorijsko uzdizanje je velika, mada jedan broj drugova teško shvaćaju. Skoro sva rukovodstva su sastavljena od radnika i seljaka.

Mali dio ima intelektualaca u Partiji a još manje, t. j. svega dva člana bat. biroa su intelektualci.

S kandidatima se radi pojedinačno a na teoretskim sastancima partijaca prisustvuju. Kandidata ima malo jer je većina Brigade sastavljena od omladine.

Zamj. politkoma bataljona su dosta dobri, zaostaje zamj. politkoma IV. bataljona, četa su također prilični, mada ima 2 u I. bataljonu koji zaostaju po teorijskom znanju i umješnosti u radu, 2 u II. bataljonu po hrabrosti nijesu na visini. Jednom dijelu teško je izvještaje na sastanku podnijeti iako su stvarno radili Održao sam konferenciju po «rganizacionom stanju part. organizacije u Brigadi sa zamj. politkoma i politkomima bataljona.

POLITIČKI SEKTOR

Održane su konferencije po bataljonima i četama, u koliko su bataljoni bili na položaju: O Lenjinu i o Crvenoj Armiji. Održane su također konferencije: II. zasjedanje AVNOJ-a, Titov govor, Molotovov, Šćerbakova, Moskovska i Teheranska konferencija, Đilasov govor, obrađivane novine »Naprijed«, »Slobodna Dalmacija« itd. U tome radu nije bilo dovoljnu planu u okviru čitave brigade. Prvo su više radili II. i III bataljon koji su bili u rezervi, potom kada su oni preuzeli položaje a prvi i IV. bataljon ostao u rezervi, onda oni više rade. Najviše radi IV. bataljon politički pa II., a neke čete I. bataljona također otskaču, no i III. radi dosta dobro. Politički najbolje stoji politkom IV. bataljona pa II., III. i najgore 1. bataljona. Praktične konferencije se održavaju redovno a naročito kada iskrsnu neki problemi.

Pojavio se je niz problema: a) loš odnos prema narodu, b) gordost prema mladim jedinicama, c) slab odnos prema saveznicima, d) krađa. Po svim ovim problemima bila je mobilisana Partija, Skoj, kandidati pa i čitava vojska. Radi krađe smo i streljali jednoga. Po svim tim problemima napravljen je prelom iako se može desiti još pojedinaca da pogriješe.

Iz naše brigade je uzeto preko 350 drugova, dok nam je dodijeljeno oko 250 ljudi iz pozadine i drugih jedinica koji su htjeli da se izvuku iz jedinica pa i jedan broj među njima i sumnjiv je. Zbog toga budnost mora da se poveže kao i politički rad da bi se prokuvali.

Nije bilo dovoljno planskog rada. U posljednje vrijeme je stvoren plan političkog rada za diviziju koji treba da se svrši za 40 dana, a sastoji se od 4 teme: 1. Versajska Jugoslavija — 27 mart — Slom Jugoslavije, 2. Razvitak i ciljevi narodno-oslobodilačkog pokreta, 3. Razvitak Narodno-oslobodilačke vlasti od odbora i AVNOJ-a do Nacionalnog komiteta.

4. Federativna Jugoslavija. Prvo se održe predavanja od politkoma brigade politkomima četa i bataljona a onda oni prenesu na bataljone i čete, a poslije 10 dana ispitivanje na konferencijama bataljona ili četa. Održane su prve dvije teme. Politkomesarima nije ukazivana dovoljna pomoć zato što je politkom brigade bio ranjen a ja sam bio sam i nijesam mogao da stignem. Nadam se da će im sada sa dolaskom novog politkoma brigade ukazati se mnogo više pomoć. Svakodnevno su dobijali, čitali i diskutovali vješti sem 6 poslednjih dana od kada nemamo radia. Politkomesari bi trebali biti na višem stepenu političkog znanja.

Održane su u posljednje vrijeme neke politkonferencije sa narodom.

Borbenost brigade je dobra mada ima priličan broj novih koji nisu bili u borbama i za koje još ne znamo kako će se držati. Po borbenosti otskače I. bataljon. Disciplina je prilična i svaki dan se penje sa višim vojno-političkim radom.

Održao sam jedno predavanje engleskim oficirima o stanju u Jugoslaviji, prisutnih bilo je 37. Ponašanje naših boraca prema engleskim je za sada dobro kao i obratno.

KULTURNO PROSVJETNI SEKTOR

Nepismenih ima 52 u Brigadi. Od njih se je 30 naučilo po 24 slova, 7 zna da piše ali još ne baš dobro, i ostali znadu od 10 do 15 slova. Najviše je naučio II. bataljon, I., IV. a najmanje III. koji ima sam sada 30 nepismenih.

Kulturno-prosvjetna predavanja se održavaju po planu i koriste se intelektualci za to. Svaki bataljon daje priredbe. Najviše ih je do sada dao I. bataljon pa II., IV. i III. bataljon. No najviše ima smila za to II. bataljon. Čitalačke grupe postoje u svakoj jedinici u kojima su obuhvaćeni svi drugovi koji nijesu obuhvaćeni u Skoj-u, kandidatima i Partiji. Na tim grupama obrađuje se tekući materijal. Partijci rukovode s tim grupama. U bataljonima i četama izlaze redovno listovi bataljonski, četni i zidne novine. Zidne novine izlaze nedeljno, četne petnaestodnevno a bataljonske mjesečno. Najviše radi po štampi III. bataljon koji je izdao 3 bataljonska lista, po 10 do 11 listova čete, a zidne novine ne pišu. Poslije njega dolazi I. bataljon koji je izdao 2 bataljonska lista i niz četnih i zidnih novina, onda IV. pa-najmanje II. bataljon. Intendantura izdaje nedeljno dosta dobre zidne novine. Previjalište je izdalo svoj list koji je dosta dobar. Muzika i pioniri također izdaju svoje zidne novine. Muzika potpomaže bataljone u pripremanju i izvođenju priredaba. Pošto sada nema naroda, to se pri-

redbe daju u okviru bataljona.⁷ Nemamo dovoljno hartije te nam se onemogućuje još bolji kulturno-prosvjetni rad. Ima priličan broj drugova koji imaju smisla za taj rad. Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima i četama postoje.

Odigrano je niz fudbr'skih utakmica između bataljona i četa kao i između brigada, kao i sa Englezima i Amerikancima.

VOJNIČKI SEKTOR

Ovaj sektor najviše zadovoljava. Težište je bilo utvrđivanje i odbrana Visa. Na našem sektoru grad Vis je dobro utvrđen pa i Stončica. Sada utvrđujemo i dubinski. Oružja ima dovoljno. Svi borci rukuju sa puškomitraljezima a po 40 do 50 pa i više rukuju sa bredama i šarcima po četama. Na protukolskim topovima znadu da rade po 10 do 20 iz četa. Protivavionskim topovima i mitraljezima znaju rukovati priličan broj. Svakodnevno se vrši obuka-egzercir, manevri itd. Dugo ostasmo na otoku pa se priviknusmo na mirovanje te će biti malo teškoće kada počnemo da se krećemo dok se ponovo ne priviknu borci na pokrete i češće borbe. Vojničko rukovodstvo je potpuno i zadovoljava. Svi zamjenici komandira iz Brigade su pošli na vojnički kurs pri štabu Divizije. Sa višim radom i aktivnošću partijskih i političkih rukovodioca i partijnost njih se povećava.

SKOJ

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a postoji i radi. Skoj je prilično masovan mada bi trebao da bude još masovniji, naročito u II. bataljonu. Skojevski rukovodioc je skoro postavljen, ima volje i poleta za rad. Partijske organizacije bataljona su pomagale Skoj ali ne u onoj mjeri u kojoj je trebalo. Cesto sa direktivama Skoja ćelije nijesu bile upoznate; nijesu pretresale šta treba da urade, kako da pomognu Skoj da bi •bolje radio, već su se zadovoljavali s tim, da konstatuju da treba pomoći Skoju. Na to im je ukazano i sada se zabavljaju s tim u ćelijama. Bataljonski komiteti Skoja postoje i djeluju. Najviše otskače I. bataljon pa III. i IV. a najgore II. bataljon gde je bilo i sektašenja. Tu smo smijenili skojevskog rukovodioca i postavili drugog. Nadamo se da će sada koraknuti rad u tom bataljonu. Uporedo sa radom Partije Skoj prerađuje Organizacione principe Skoja, II. zasjedanje AVNOJ-a,

⁷ Brigada se nalazila na položajima van naseljenih mesta.

Titov govor itd. Aktivni se osjećaju. Bataljonski komiteti Skoja se također osjećaju ali im treba povremena pomoć. Skoj se učvršćuje, i podiže se kod njega disciplina i odgovornost. Izvjesne donesene kazne o isključenju i kažnjavanju skojevaca dobro su utjecale na skojevce. Skoj postaje sve bolja pomoć Partiji.

SANITET

Sve drugarice su prošle bolničarski kurs. Higijena bi mogla da bude još bolja. Sprovedena su takmičenja u brigadi i diviziji u postavljanju šina i prvih zavoja. Interes pokazuju dosta veliki. Održavaju se predavanja od referenta saniteta brig. po bataljonima pa i od strane bataljonskih referenata saniteta o bolestima i higijeni. Bilo je izvjesnih sitnih nespozuma između komandnog kadra i sanitetskog osoblja u IV. bataljonu ali se je sada uklonio. Održavaju se sastanci povremeni sa sanitetskim osobljem u čitavoj brigadi. Većina naših bolničarki su provjerene u borbama a seljanke ili radnice su, pa su u akcijama mnogo bolje, dok prilikom učenja im teže ide.

Poslali smo iz brigade za zamj. politkoma artiljerije na Visu zamj. politkoma III. bataljona i 7 politkoma četa, za III. brigadu 4 a za artiljeriju 3.

Brigada je obučena i obučena dosta dobro. Hrana je dobra. Intendantura funkcioniše dobro ali joj je ovdje i lako.

Prije mjesec i po politkom⁸ ove Brigade je bio teže ranjen i otpremljen u Bari. Sada smo dobili novog politkoma" Brigade, te mislim da ćemo biti u mogućnosti da pružimo višu pomoć, kako polit, rukovodiocima u bataljonima i četama, tako i part. rukovodiocima, da bi još lakše rešavali sve probleme, koji se pojave.

Komandant¹⁰ i zamj. komandanta¹¹ naše Brigade su se pokazali sasvim radni i vrlo aktivni u uzdizanju brigade i utvrđivanju Visa. No ne znam kako će se držati prilikom rukovođenja sa brigadom u akcijama. Smatram da će i tada dobro se snalaziti, jer su kao komandanti bataljona pokazali se sposobni da rukovode sa bataljonima i u akcijama. Komandant je energičniji, dok zamj. komandanta ima više teorijsko-voj-

⁸ Ante Kronja Čenčo

• Ivan Romac

¹⁰ Bogdan Stupar

¹¹ Ljubo Truta

redbe daju u okviru bataljona.⁷ Nemamo dovoljno hartije te nam se onemogućuje još bolji kulturno-prosvjetni rad. Ima priličan broj drugova koji imaju smisla za taj rad. Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima i četama postoje.

Odigrano je niz fudbr'skih utakmica između bataljona i četa kao i između brigada, kao i sa Englezima i Amerikancima.

0

VOJNIČKI SEKTOR

Ovaj sektor najviše zadovoljava. Težište je bilo utvrđivanje i odbrana Visa. Na našem sektoru grad Vis je dobro utvrđen pa i Stončica. Sada utvrđujemo i dubinski. Oružja ima dovoljno. Svi borci rukuju sa puškomitraljezima a po 40 do 50 pa i više rukuju sa bredama i šarcima po četama. Na protukolskim topovima znadu da rade po 10 do 20 iz četa. Protivavionskim topovima i mitraljezima znaju rukovati priličan broj. Svakodnevno se vrši obuka-egzercir, manevri itd. Dugo ostasmo na otoku pa se priviknusmo na mirovanje te će biti malo teškoće kada počnemo da se krećemo dok se ponovo ne priviknu borci na pokrete i češće borbe. Vojničko rukovodstvo je potpuno i zadovoljava. Svi zamjenici komandira iz Brigade su pošli na vojnički kurs pri štabu Divizije. Sa višim radom i aktivnošću partijskih i političkih rukovodioca i partijnost njih se povećava.

SKOJ

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a postoji i radi. Skoj je prilično masovan mada bi trebao da bude još masovniji, naročito u II. bataljonu. Skojevski rukovodioc je skoro postavljen, ima volje i poleta za rad. Partijske organizacije bataljona su pomagale Skoj ali ne u onoj mjeri u kojoj je trebalo. Cesto sa direktivama Skoja ćelije nijesu bile upoznate; nijesu pretresale šta treba da urade, kako da pomognu Skoj da bi •bolje radio, već su se zadovoljavali s tim, da konstatuju da treba pomoći Skoju. Na to im je ukazano i sada se zabavljaju s tim u ćelijama. Bataljonski komiteti Skoja postoje i djeluju. Najviše otklače I. bataljon pa III. i IV. a najgore II. bataljon gde je bilo i sektašenja. Tu smo smijenili skojevskog rukovodioca i postavili drugog. Nadamo se da će sada koraknuti rad u tom bataljonu. Uporedo sa radom Partije Skoj prorađuje Organizacione principe Skoja, II. zasjedanje AVNOJ-a,

⁷ Brigada se nalazila na položajima van naseljenih mesta.

Titov govor itd. Aktivni se osjećaju. Bataljonski komiteti Skoja se također osjećaju ali im treba povremena pomoć. Skoj se učvršćuje, i podiže se kod njega disciplina i odgovornost. Izvjesne donesene kazne o isključenju i kažnjavanju skojevaca dobro su utjecale na skojevce. Skoj postaje sve bolja pomoć Partiji.

SANITET

Sve drugarice su prošle bolničarski kurs. Higijena bi mogla da bude još bolja. Sprovedena su takmičenja u brigadi i diviziji u postavljanju šina i prvih zavoja. Interes pokazuju dosta veliki. Održavaju se predavanja od referenta saniteta brig. po bataljonima pa i od strane bataljonskih referenata saniteta o bolestima i higijeni. Bilo je izvjesnih sitnih nesporazuma između komandnog kadra i sanitetskog osoblja u IV. bataljonu ali se je sada uklonio. Održavaju se sastanci povremeni sa sanitetskim osobljem u čitavoj brigadi. Većina naših bolničarki su provjerene u borbama a seljanke ili radnice su, pa su u akcijama mnogo bolje, dok prilikom učenja im teže ide.

Poslali smo iz brigade za zamj. politkoma artiljerije na Visu zamj. politkoma III. bataljona i 7 politkoma četa, za III. brigadu 4 a za artiljeriju 3.

Brigada je obučena i obučena dosta dobro. Hrana je dobra. Intendantura funkcionije dobro ali joj je ovdje i lako.

Prije mjesec i po politkom⁸ ove Brigade je bio teže ranjen i otpremljen u Bari. Sada smo dobili novog politkoma" Brigade, te mislim da ćemo biti u mogućnosti da pružimo višu pomoć, kako polit, rukovodiocima u bataljonima i četama, tako i part. rukovodiocima, da bi još lakše rešavali sve probleme, koji se pojave.

Komandant¹⁰ i zamj. komandanta¹¹ naše Brigade su se pokazali sasvim radni i vrlo aktivni u uzdizanju brigade i utvrđivanju Visa. No ne znam kako će se držati prilikom rukovođenja sa brigadom u akcijama. Smatram da će i tada dobro se snalaziti, jer su kao komandanti bataljona pokazali se sposobni da rukovode sa bataljonima i u akcijama. Komandant je energičniji, dok zamj. komandanta ima više teorijsko-voj-

" Ante Kronja Čenčo

' Ivan Romac

¹⁰ Bogdan Stupar

" Ljubo Truta

ničkog znanja pa se tako dopunjavaju. Partijnost je dobra kod oba i sve više se uzdiže.

Marksizam bolje poznaje zamj. komandanta, dok i komanda nt ima volje za taj rad, ali mu teže ide. Komandant je do kraja odan Partiji iako može po nekad da ispadne nagao. Odnos Štaba brigade prema nižim štabovima je dobar.

Obavještajac je predan Partiji, radan i zauzimljiv za posao ali ovdje ne može da dođe do nekog izražaja, a i treba mu rutine. Intendant je također zauzimljiv za posao ali teško mu je sa administracijom. Kod njega se mogu desiti izvjesni propusti. Bolji je za snabdjevanje sa terena nego u radu sa administracijom. Referent saniteta¹² je također radan i vrijedan. Ima iskustva iz praktičnog rada, dok ima malo stručnog znanja. Dobar je organizator. Svi su stari borci i prošli kroz najveće teškoće. Vole Partiju i vole da rade. Najteže se uzdiže u teorijskom smislu intendant i obavještajac. Svake druge ili treće noći održavamo teorijske sastanke prema planu. Saglasnost unutar Štaba je dobra ali nema i popustljivosti prema greškama.

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vis, 15. III. 1944.

Zamj. politkoma
I. U. Brigade XXVI Divizije
Novović Mirko

Hrvoje Culić

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 3. PROLETER-SKE BRIGADE 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 18. MARTA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU O BROJNOM STANJU I POLITIČKOM RADU¹

Godina 1944, mjesec III

Brigadni komitet Skoja
III. Prol. brig. I. Div.
Dana 18. III. 1944 god.

**POKRAJINSKOM KOMITETU SAVEZA KOMUNISTIČKE
OMLADINE ZA BOSNU I HERCEGOVINU**

Dostavljamo Vam mjesečni izvještaj o radu naše skojev-ske organizacije u vremenu od 17. II. do 17. III. 1944 godine.

Broj aktiva	26
Komiteta	6
Brojno stanje članova Skoja po spisku .	472
Od toga u rashodu	26
Brojno stanje Skoja na licu	446
Od toga broja ženskih	95
Omladine van organizacije	154
Broj nepismenih boraca u Brigadi .	81
Novoprimljenih u Skoj za ovaj mjesec dana .	60
Novoprimljenih u Partiju direktno iz Skoja	30

Za proteklih mjesec dana popravio se rad naše skojev-ske organizacije mada u potpunoj mjeri još ne zadovoljava. Skoj je uspio da riješi izvjesne probleme, koji su se postavljali pred njega za ovaj mjesec.

a) Do sada pred nas se postavljalo pitanje, kako da se počne sa teoretskim radom Skoja i omladine van organizacije. Mi smo, pomoću plana kojeg je izdao PK Skoja za B. i H. za političko-vaspitni rad, donijeli plan za rad kod nas u Brigadi. Taj plan se pokazao povoljan i dao je već dobre rezultate. Ali, još se nije ušlo potpuno u suštinu toga plana. Neki aktivni u jednom bataljonu nisu pravilno radili po tom planu iz toga razloga, što su se oni ograničavali samo na rad sa

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 7/291—293.

aktivima, tj. prorađivali su dati plan samo sa Skojem. Na to im je ukazano i isto će ispraviti. Mi smo zaključili, da sav materijal i teme koje treba da se rade sa aktivima i sa omladinom van organizacije, prvo treba da prorade bataljonski komiteti, pa onda aktivni, a zatim da se proradi na omladinskim konferencijama po četama, ako je to materijal koji treba da radi sva omladina. Omladinske konferencije biće uspješne tek onda, ako te stvari Skoj prije toga prekuva i spremi za diskusiju. Samo će tada od toga biti velike koristi. '

Iz izvještaja se može vidjeti, da pored nas ima dosta veliki broj omladine koja nije obuhvaćena skojevskom organizacijom. Skoj je zauzeo pravilan stav prema toj omladini. Ukazuje im se na sve nedostatke, koji im ometaju da budu primljeni u organizaciju. Razlog zbog čega su ti drugovi van organizacije je taj, što svakim danom dolazi po nekoliko novih omladinaca u naše bataljone, a naročito za ovaj mjesec dana bio je takav slučaj, dok smo se nalazili na sektoru Manjača — Mrkonjić. To je sektor gde još ima četničkog utjecaja i onaj koji dođe u Brigadu potpuno je nepismen i nije bio ni u jednoj organizaciji. Pored toga naša Brigada uspjela je, da otkrije nekoliko četničkih petorki u okolini Mrkonjića i da ih pohvata. Oni koji nijesu bili osuđeni za svoje nedjela, došli su u Brigadu. Njima se takođe prišlo pravilno i ukazato im je na pogrešan njihov stav koji su oni imali prema našoj borbi i kako će svojim djelima kod nas oprati ljagu sa sebe, koju su sami stavili na sebe boreći se protivu nar. oslob. vojske.

b) Što se tiče kulturno-prosvetnog rada, on se dosta dobro odvija u okviru čitave Brigade. Posebne omladinske kulturne sekcije ne postoje. Postoji Brigadna kulturna ekipa, koju većinom sačinjavaju skojevci i omladinci. Prema potrebi, ta se ekipa sastaje kod Štaba Brigade radi pripremanja priredbi, a inače njeni članovi nalaze se po bataljonima na svojim redovnim vojničkim dužnostima. Poslednje priredbe, koje je dala naša ekipa u Mrkonjiću, bile su uspješne. U svim bataljonima postoje pjevački horovi, koji uče najnovije pjesme. Do sada su po četama spremali skečevi za davanje priredaba po selima, međutim to je izbačeno, jer je već izgubilo svoj značaj. U bataljone je dat komad »Jazavac pred sudom« od Petra Kočića da se uči. U buduću davaće se aktuelniji komadi. Za ovo vrijeme po bataljonima je održano 7 priredaba, a osim toga Brigadna ekipa dala je dvije priredbe u Mrkonjiću. Tim priredbama prisustvovalo je dosta omladine i ostalog stanovništva.

Svaki bataljon izdaje svoj list. U list ulaze i omladinski članci iz dotičnih bataljona. Kulturno-prosvjetni odbori dodijelili su Skoju rad sa nepismenima, tj. sa svim nepismenim

borcima u Brigadi. Skoj se prihvatio toga posla. Za posljednjih mjesec dana naučilo je pisati 30 boraca. Dati su konkretni zadatci svima bataljonima koliko koji ima da nauči nepismenih za idući mjesec. Do sada je pomoć od strane Partije bila prilična. Ali, Partija često nije znala na koji način da pomogne Skoju. Međutim sa izdavanjem brošure »Osnovne stvari koje treba da zna svaki skojevac« svaki partijac zna što je Skoj i onda će moći da mu ukaže na njegove nedostatke, tako da u čeliji više neće biti drugova koji ne bi umjeli da rade sa Skojem.

v) Što se tiče rada na terenu i njemu se prišlo pravilnije nego ranije. Ne postoji više one krutosti od strane naših drugova i drugarica.

Trudili smo se da pomognemo omladini oko Mrkonjića u njenom organizovanju. Kod toga nije bilo dovoljno uspjeha. Kod kuće se nalazi vrlo mali broj omladine i to mahom ženske. Održato je nekoliko omladinskih konferencija, kojima je prisustvovao mali broj omladine. Na tim konferencijama govoreno je toj omladini: Kako bi ona trebala da pomaže našu borbu i otkriva nam neprijatelja. Kada se nisu mogle [održavati] veće konferencije onda se prišlo drugom metodu: Skojevci koji su bili smješteni po privatnim stanovima djelovali su na omladinu pojedinačno. Između njih pronađeni su najbolji omladinci, preko kojih su sazivane konferencije. Od toga je bilo uspjeha, a naročito aktivne pokazale su se drugarice.

g) Pripreme za II. Kongres još su u toku. U prošlom izvještaju obavjestili smo Vas, da smo sastavili referate, koji treba da se daju po bataljonima prije Kongresa.

d) Naš stav prema omladincima koji su došli iz Prekomorske brigade² pokazao se ispravan. Oni su disciplinovani i većinom su dobri u svakom pogledu. Neki od njih već su primljeni u Skoj, a prije dolaska u Brigadu bilo ih je vrlo malo skojevac.

đ) Što se tiče rada unutar aktiva stvar otprilike stoji ovako:

Za posljednjih mjesec dana održato je 30 sastanaka bataljonskih komiteta, od toga 14 radnih i 16 teoretskih. Na teoretskim sastancima prorađivan je materijal koji je predviđen po planu i to: »Omladina naših naroda i monarhija«, »Nova demokratska i federativna Jugoslavija zaloga srećnije sutrašnjice mlade generacije«, »Skoj u surovoj školi rata«, »Nova uloga mlade generacije i zadaće Skoja«, »Osnovne stvari koje treba da zna svaki skojevac«. Na radnim sastancima pretresa-

² Vidi dok. br. 84, napomenu br. 6.

lo se stanje organizacije u bataljonu, tj. rešavali su se problemi koji su vaskrsavali u okviru toga bataljona.

Sa svima aktivima u Brigadi održato je 177 sastanaka i to: 73 radna i 104 teoretska. Na radnim sastancima aktiva preneseni su zaključci sa sastanaka bataljonskih komiteta, aktiv je sam pronalazio najaktuelnije probleme, koji su se pojavili u njegovoj sredini i koje treba riješiti, jedan od tih problema je otkrivanje neprijatelja preko omladine na terenu. Na sastancima prema potrebi iznošena je politička situacija, gde se vodila diskusija o političkim događajima u svijetu. Raspravljalo se i o političkim problemima na sektorima gde se ti aktivni nalaze.

Na teoretskim sastancima rađen je materijal koji sam prije napomenuo, da su radili bataljonski komiteti. Od tih tema koje su rađene bilo je u nekim bataljonima dobre koristi, a u nekim gdje to nije pravilno prorađivano, tj. gdje najprije nijesu radili bataljonski komiteti pa aktivni i onda čitava omladina, nije bilo dovoljno koristi. Plan je dosta dobar, samo ga treba pravilno sprovesti u djelo. Održato je 27 omladinskih konferencija. Na tim konferencijama rađene su prve dvije teme iz plana i to: »Omladina i monarhija«, »Nova demokratska i federativna Jugoslavija zaloga srećnije sutrašnjice mlade generacije«, zatim list »Mi mladi« i sav omladinski materijal koji smo dobivali za ovo vrijeme. Svi aktivni su prorađili brošuru »Osnovne stvari koje treba da zna svaki skojevac«. Održate su dvije bataljonske omladinske konferencije, na tim konferencijama prorađivana je tema »Nova demokratska i federativna Jugoslavija zaloga srećnije sutrašnjice mlade generacije«.

Raspravljano je o zadacima omladine bataljona i propustima koje je ona dosada učinila. Diskutovalo se o II. Kongresu.

e) Što se tiče vojničkog rada, Skoj sa svoje strane pomaže našim vojnim rukovodiocima u sprovođenju direktiva. U bataljonima ima vrlo mali broj omladinaca koji ne znaju rukovati sa automatskim oružjem i to samo oni koji su skoro došli. Mi smo postavili pred organizaciju da ne smije biti u bataljonu ni jedan omladinac koji ne zna rukovati sa automatskim oružjem.

Uzevši općenito disciplina je dobra kako kod skojevaca tako i kod omladinaca. Desila se ponekad neka manja disciplinska greška na koju im se ukazuje. Na sastancima aktiva osjeća se ta disciplina.

Odnos između aktiva, kao i unutar samih aktiva je zadovoljavajući. A takođe drugovi poštuju svoje pretpostavljene starješine kako vojničke tako i političke, i obratno.

Odnos prema narodu i njegovoj imovini može se reći da je dobar, jer na terenima na kojima smo se nalazili vidio se pravilan stav Skoja prema narodu. Borbenost skojevaca kao i omladinaca je dobra, iako za ovo vrijeme nije bilo nekih većih akcija.

Kao što sam Vas u prošlom izvještaju obavjestio, u VI. bataljonu postoje aktivni koji rade slično skojevskim organizacijama. Mi tu još ne možemo stvarati neke druge forme omladinskih organizacija.

To bi bile glavne karakteristike naše skojevske organizacije.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Brig. komitet
Sekretar
Daljević³

BR. 106

UPUTSTVO ŠTABA ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA 6. KORPUSA NOVJ OD 18. MARTA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA O POLITIČKOM RADU U NARODU NA PROSTORU POSAVINE, DARUVARA I BILO GORE¹

ŠTAB ZAPADNE GRUPE
NOP ODREDA VI. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Broj: si.

Dana: 18. III 1944.

ŠTABU POSAVSKOG NOP ODREDA
ŠTABU DARUVARSKOG NOP ODREDA
ŠTABU BILOGORSKOG NOP ODREDA
(za politkomesare)

Položaj

U posljednje vreme izdajnička klika oko Mačeka digla je glavu i otvoreno počela sa svojim razornim radom protiv naše NOB. Taj rad se naročito očituje u posljednje vreme kada je klika oko Mačeka sa Mačekom na čelu sklopila sporazum sa ostalim reakcionarnim klikama u našoj zemlji i izvan

³ Milan

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18—3, k. 1622.

nje, te tim svojim djelom dokumentovala svoju suradnju sa porobljivačima naše zemlje njemačkim fašistima i njihovim kvislinzima.

To posljednje nedjelo izdajnika hrvatskog naroda moglo bi uveliko ukočiti razvitak naše NOB ako mi ne bi bili dovoljno budni prema tim zakulisnim manevrima izdajica hrvatskog naroda, ali, s druge strane, pravovremeno zapazivši taj manevar on treba da posluži našoj NOB-i kao jedno od najmoćnijih oružja, čija oštrina treba da budcuperena baš protiv onih koji su ga sami skovali, t.j. protiv Mačeka i njegove klike.

To posljednje nedjelo izdajnika hrvatskog naroda nije načinio sam Maček i najuži krug oko njega, učesnici toga nedjela bili su i širi krug prvaka Mačekove klike kao Ipša, Strganac, Spehar, Palajić itd., jer su oni svojim izdajničkim radom pomagali, a još i danas pomažu zločinački rad Mačeka i klike oko njega. Stoga bi bilo potpuno pogrešno da se raskrinkava samo Maček i najuži krug oko njega, jer takav rad neće dati nikakvih naročitih rezultata. Uspoiedo sa raskrinkavanjem Mačeka treba pristupiti i raskrinkavanju njegovih prvaka u pojedinim krajevima i selima. Stoga je potrebno prikupiti podatke o tim prvacima, o njihovom privatnom životu, sa kim se drže, sa kakovim imetkom raspolažu i odakle su došli do istoga, te ga u takovoj slici prikazati hrvatskom narodu, da narod vidi koga oni slede, i tko je čovjek koji se njima nametnuo za vođu.

Usporedo sa raskrinkavanjem tih nižih prvaka HSS-a raskrinkavati i Mačeka iznoseći njegov izdajnički rad još za vreme Jugoslavije (kao martovski pokolj,² konc. logori koje je prvi Maček osnovao, sporazum Maček — Cvetković sa njemačkim fašizmom, Mačekov apel hrvatskom narodu prilikom upada okupatora u našu zemlju, da mirno čeka daljnje događaje i da pomaže ustašku vladu i t.d.), i sve to dovoditi u vezu sa sadašnjim njegovim radom.

U hrvatskom narodu Maček i njegova klika imaju još podlogu samo iz razloga što mi nismo pravilno pristupili raskrinkavanju istih i nismo njihov rad dovoljno dokumentovali, te narod nije shvatio tko su oni i kuda vodi njihovo djelovanje. Sem toga nismo hrvatskom narodu prikazali kakovim će posledicama uroditi politika tih izdajnika i šta očekuje one koji slijede tu politiku.

² Verovatno se misli na krvave demonstracije radnika i studenata 14. decembra 1939. u Beogradu, kada je policija Kraljevine Jugoslavije ubila i ranila oko 50 demonstranata (vidi »Hronologiju naprednog radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta Beograda«, Istorijski Arhiv Beograda, Beograd, 1960, str. 218).

Pogrešno je samo uhapsiti nekoga prvaka HSS-a da ga se pre toga nije raskrinkalo pred onim narodom u kom je on djelovao. Takav postupak ne donosi nikakve koristi našoj NOB, nego samo štetu, jer narod još nije upoznat sa njegovim prljavim radom, te on posle hapšenja postaje još veći simbol u sredini u kojoj je djelovao, a naša NOB gubi i ono malo simpatija koje je možda uživala u toj sredini. Potrebno je, kako je već napred rečeno, iznijeti pred narod sva njegova djela i mase upoznati do tog stepena, da ga narod sam osudi, a kada on jednom izgubi podršku naroda i kada ga narod sam osudi, onda će se hapšenje izvesti bez ikakvih posledica po našu NOB. Greška, da se poneke stvari čisto političkog karaktera rešavaju vojničkim putem, zapažena je kod mnogih naših političkih rukovodioca, a kao primer naveden je gornji slučaj u vezi sa hapšenjem pojedinih prvaka HSS. Takav postupak je idenje po liniji manjeg otpora, koja nije dosledna u našoj NOB-i.

Raskrinkavajući tu bandu na napred navedeni način potrebno je uporedo sa tim popularizirati našu NOB, što mi do sada nismo uspješno sprovodili. Mi smo do sada propustili mnoge događaje, kao razna priznanja saveznika, što nama samo može biti od koristi, a da o tome uopšte nismo obavestili narod.

1.) Nismo narod dovoljno upoznali sa ugledom koji uživa naša NOV-a u Italiji, Albaniji, Grčkoj, Bugarskoj i uopšte u cijelom svijetu. Nismo dovoljno popularizirali odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a, što je sve urodilo time da su velike mase hrvatskog naroda ostale izvan dohvata naše NOB, kao posmatrači ili čak kao saboteri i neprijatelji. To je urodilo i tim, da je u tim selima gdje je uticaj HSS-a jak potpuno onemogućena mobilizacija. To se naročito oseća na sektoru Daruvarskog i Posavskog odreda te su ti odredi u pogledu svoga porasta potpuno zakržljali i brojno stanje im nikako ne može da pređe cifru od 300 drugova. Jedinica u kojoj nema nikakvog priliva novih boraca osuđena je na propast i toga trebaju da budu svjesni svi rukovodioci. Stoga je pitanje mobilizacije stavljeno pred naše odrede kao jedan od najvažnijih zadataka.

Isto tako u srpskim selima nije se dovoljno popularizirao »Srpski klub« pri ZAVNOH-u. Nije se srpskom narodu dovoljno ukazivalo tko su drugovi koji se nalaze kao članovi Srpskog kluba. Nije se naznačivalo da su to prvi sinovi srpskog naroda, koji se od prvog dana nalaze u redovima naše NOV boreći se za slobodu svoga naroda i da su oni garancija celom srpskom narodu da će u budućoj Hrvatskoj imati jednaka prava kao i ceo hrvatski narod. Tamo gdje je trebalo najviše raditi u tom pogledu najmanje se radilo, a to je na

sektoru Posavskog odreda u srpskoj Posavini. Srpski narod u tim selima nije upoznat kakovi ga život čeka u Srbiji, nego je počeo pod pritiskom ustaškog terora da se iseljava u Srbiju, misleći da tamo teče med i mlijeko, kao da tamo nije krvavi okupator primenio iste metode kao i u Hrvatskoj. Tom narodu potrebno je dokazivati da njima zaista nema drugog puta nego u NOV-i jer će samo tu naći ono što je težnja i srpskog i hrvatskog naroda. Dati im jasan i slikovit odgovor za svaki drugi put, t.j. prikazivati im šta ih čeka ako sele u Srbiju, prikazati im kakav je put kojim su oni bili pošli za Janjićem i Mimićem, i šta i mje bio cilj, a kakovim bi posledicama urodio taj put kojim ih je vodio Janjić, t.j. prikazivati im da bi posledice zločinačkog rada Janjića i Mimića snosili oni sami, Srbi Posavine. Prikazati im kakovim posledicama već sada urođava njihov sadašnji stav »čekanja«, t.j. da oni takovim svojim stavom svaki dan produžuju ovaj strahoviti rat, te da time produžuju muke kako ostalog naroda tako i sebe samih. Taj narod potrebno je svaki dan sukobljavati sa svakidašnjim činjenicama i tumačiti ožiljke koje okupator i razni izdajnici ostavljaju na njihovom tijelu, a da oni ni sami ne znaju odakle su i kako su nastali. Tek onda kada narod srpske Posavine bude svijestan svega toga mobilizacija neće biti nikakav problem.

Politički komesari odreda neka dobro prouče gore navedeno i neka sa istim upoznaju niže rukovodioce da bi lakše mogli nastaviti sa svojim radom kako u narodu, tako i u vojsci, te da bi taj rad dao povoljnije rezultate nego do sada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stjepan Divić

(M. P.)

IZVEŠTAJ POLITODELA 26. DIVIZIJE OD 19. MARTA 1944.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKOM RADU I
MORALNO-POLITICKOM STANJU U DIVIZIJI¹

POLITODJEL XXVI DIVIZIJE
VIII KORPUSA NOVJ

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

U jednom od prošlih izvještaja iznešeno je stanje uopšte u ovoj Diviziji kao i stanje po jedinicama.² Naglašene su i podvučene osobine, opšte slabosti, nedostaci i propusti koji su karakterisali stanje pojedinih partijskih organizacija kao i samu Diviziju. Te slabosti su se sastojale u slijedećem: neučvršćenost a u nekim i dezorganizacija, slab osjećaj odgovornosti, nedostatak sistematskog rada i iskustva u samom radu, pogrešno postavljanje organizacionih formi rada u Partiji i Skoju, nepravilan rad sa kandidatima, nepravilno odmjeravanje partijskih kazni, nepravilan odnos Partije i Skoja kao i Skoja i omladine, slab, često i vrlo slab, teoretski i politički rad Partije i Skoja, i na kraju nebudnost koja je dovela do težih posljedica pojedine jedinice koje su tada bile u sastavu ove Divizije (XIII brigada).³

Mnogi od tih propusta, nedostataka i nepravilnog postavljanja stvari su u dosadašnjem radu odstranjeni i savladani, dok druge slabosti opštijeg i trajnijeg karaktera su u svakodnevnom savlađivanju. Tako na pr. moglo bi se reći da je ova Divizija poprimila spoljnu formu organizovanosti i disciplinovanosti. No s druge strane partijska organizacija stoji dalje pred nizom opštih problema i zadataka koji se pred nju kao i pred sva rukovodstva postavljaju.

Prvo, partijske jedinice, naročito neke, još nijesu uspjele da uočavaju, pravilno postavljaju, brzo i na vrijeme rješavaju sva pitanja koja ih sretaju u svakodnevnom životu i radu. Još se kod njih nije razvio osjećaj kolektivne odgovornosti i zajedničkog ispomaganja u rješavanju i savlađivanju bilo kakvih pitanja ili problema unutar svojih jedinica. Svaki se stro-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ 1944/88.

² Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

³ Odnosi se na gubitke koje je ta brigada pretrpela u borbama na otoku Korčuli od 22. do 25. decembra 1943 (detaljnije o tome vidi tom V. knj. 23, dok. br. 24).

go ograničava po svom sektoru ili dobijenom zadatku. Partijci ne poznaju značaj i smisao partijske kritike i samokritike te se događaju da taje svoje kao i greške drugih. Između ostalog to se ogleda i u odnosu prema drugaricama, naročito kad su u pitanju rukovodioci, istina niži, čije greške partijci nerado iznašaju. Jedan slučaj krađe u jednom bataljonu I brigade za koju su krađu znala i dva partijca je jedan karakterističan slučaj nepartijnosti. Na partijskim sastancima česti su slučajevi nepriznavanja grešaka ili odbranaški stav ako su greške iznesene i utvrđene. Nesamokritičnost i nepartijnost su rezultat nepoznavanja Partije i dužnosti njenih članova a ne nekog svjesnog neprijateljskog stava prema njoj.

Iz ovog proističe prva i najvažnija dužnost: odsada kao i dosada učvršćavati, vaspitavati, odgajati i usposobljavati partijsko članstvo i jedinice kroz svakodnevni praktični i teoretski rad.

Drugo, bataljonski biro i se još nijesu izdigli u čvrsta i samostalna partijska rukovodstva, preko kojih bi se odvijao sav život i rad jedinica u kojima djeluju. Izuzetak donekle u ovom pogledu čine neki biro i u prvoj i drugoj brigadi. To se ogleda u uočavanju problema, preglednosti rada u bataljonima i sprovođenju plana po svim sektorima partijskog rada.

Otuda proističe druga dužnost — njihovo osamostaljenje.

Sve ove gornje slabosti proističu većim dijelom iz jedne opšte slabosti ili nedostatka a to je nedostatak opšte političke i teoretske izgradnje jednog velikog broja partijskog članstva i rukovodećeg kadra.

Sve su jedinice prorađivale Teoriju partije, a neke prvu glavu Historije SKP(b), nacionalno pitanje, seljačko pitanje itd. U ovom pogledu nije postojao jedinstven plan za cijelu Diviziju, kao što nije bilo dovoljno metoda ni iskustva prilikom prorađivanja odnosnih tema. Sada se sprovodi jedinstven plan koji predviđa za sada dvije teme kao najvažnije: organizaciono pitanje i linija naše partije.

Dobar uspjeh će opet zavisi od sposobnosti i metoda brigadnih i bataljonskih partijskih rukovodioca i specifičnog stanja u pojedinim partijskim organizacijama ali nesumnjivo da će biti uspjeha. Jer se kako na teoretskom izdizanju partijskog članstva tako i na političkom, vojničkom i drugim granama od skorog vremena učinio prelom, što se prilično osjeća već u nekim bataljonima.

Dakle, teoretsko izdizanje partijskog članstva a naročito kadrova je jedna od najvažnijih dužnosti pred kojom se nalazimo.

Partija se čisti i učvršćuje od stranih i njoj nedostojnih elemenata. Moglo bi se reći da se u tom pogledu razvija bud-

nost i opreznost. Dok s druge strane ima priličan broj partijaca, većina u trećoj a poneki i u prvoj i drugoj brigadi, koji nijesu kroz borbu provjereni i prekaljeni. Pa bi se sigurno našao koji plašljivac ili čak i paniker.

Usled prilika u kojima ova Divizija živi u mnogome je otežano omasovljavanje Partije i Skoja. Nema uslova da se drugovi na konkretnim i težim zadacima provjeravaju, te je kriterijum dosta oštriji nego što bi bio u povoljnijim uslovima. Svakako nijesu vrata Partije i Skoja zatvorena najboljima.

Prva brigada sada broji 304 partijca, 49 kandidata i 467 skojevaca od 1450 boraca. Palo bi možda u oko da je broj kandidata mali ali brigada je omladinska te su obuhvaćeni Skojem. Procjenjuje se prva brigada iako je svakako najsigurnija u ovoj Diviziji a možda i Korpusu. U njoj ima svega dva stara bataljona u kojima je jedan dobar procenat starih isprobanih i kroz borbu prekaljenih boraca, koji su dali i za ovu i ostale brigade i jedinice nešto rukovodećeg kadra. Partijska organizacija i rukovodstva su u ovoj brigadi najčvršća iako ima ponegdje nebudnosti i nekonspirativnosti. Veza jednog partijca sa dosta nesigurnim elementom u brigadi (da li svjesna ili ne) je u budnom posmatranju.

Pri ovoj brigadi održan je jedan partijski kurs koji je dao prilične rezultate.

Druga (biokovska) brigada broji 189 partijaca, 32 kandidata i 324 skojevca od 1170 boraca. Većina ljudstva u ovoj brigadi je po svojim osobinama borben elemenat. Ova brigada je učestvovala u akcijama i borbama manjega stila i bila je na putu brzog izdizanja u jednu dobru brigadu. Ali sadašnje prilike u kojima uopšte ova Divizija živi to u mnogome usporavaju. Kao što otežavaju provjeravanje i osposobljavanje kadrova i borbeno izdizanje cijele Divizije.

Treća (otočka) brigada broji 172 partijca, 74 kandidata i 322 skojevca od 1250 boraca. Ljudstvo je sa otoka, kroz borbu uopšte neprokušano. Nastojalo se da se provjerenim kadrovima iz ostalih brigada popune rukovodstva i učvrsti partijska organizacija ali se u tom pogledu nije još dovoljno učinilo. Tako da je i partijska organizacija i brigada prilično slabija od ostalih. Napominjemo da se do sada nije vodilo dovoljno računa o ravnomjernoj raspodjeli partijaca i kadrova unutar Divizije.

Prije izvjesnog vremena stigla je ovdje jedna prekomorska brigada.⁴ Ona ima 1251 borca, od toga svega 53 partijca,

⁴ Odnosi se na 3. prekomorsku brigadu, koja je iz Italije stigla na otok Vis 6. marta 1944 (vidi tom V, knj. 25, dok. br. 14, tom VIII, knj. 2, dok. br. 24).

12 kandidata i 131 skojevac. Ljudstvo je većinom iz slovenačkog Primorja, ima nešto Hrvata i Crnogoraca. Nepotpune su im komande četa, štabovi bataljona pa i sam štab brigade. Oblasni komitet im je poslao zamjenika komesara brigade, dok komandanta i komesara imaju. Brigada je formirana u 4 bataljona u kojima se, uslijed malog broja partijaca, ne mogu svuda formirati četne partijske jedinice. Inače je ljudstvo dobro i dobro naoružano. Dok su ovdje mi ćemo irp pomoći, a i štab Divizije će im dati vojne instruktore za obuku jednog dijela boraca i rukovodioca teškim oruđem, kao uopšte u vojnoj nastavi.

Svi sektori partijskog rada u svim jedinicama ove Divizije su zastupljeni. Na sastanku divizijskog komiteta donešen je opšti plan rada za čitavu Diviziju, koji se saobražava prilikama i uslovima i konkretnoj situaciji u pojedinim jedinicama.

Vojnički sektor: Otok Vis je pretvoren u ratni logor. Sve su jedinice angažovane u njegovom utvrđivanju i odbrani.⁵ U tome se prilično uspjelo. Sada se radi na dubinskom utvrđivanju. Inače vojska živi kasarnskim vojničkim životom. Iako je vojska poprimila spoljnu formu organizovane i disciplinovane vojske, ipak će trebati duže vremena paralelnog političkog i vojničkog rada, naročito u trećoj i drugoj brigadi, da se kod boraca razvije i uzdigne svjesna disciplina, borbenost i odanost našoj borbi i našoj Partiji.

Za stručno vojničko uzdizanje boraca i rukovodioca štab Divizije preko štabova brigada donosi plan rada koji se sprovodi i koji se kontroliše i od strane vojnih rukovodioca i od strane partijskih rukovodstava. Pri štabu Divizije ovih dana su završili kurs 48 drugova za niže vojne rukovodioce.

Politički sektor: Budući da borci i niži kadar političkih komesara još nisu dovoljno upoznati sa najosnovnijim temama iz opšte političke oblasti prorađuju se slijedeće teme: 1) Jugoslavija kao versajska tvorevina — 27. mart — kapitulacija, 2) Razvitak i ciljevi narodnooslobodilačkog pokreta, 3) Razvitak narodne vlasti od NOO do AVNOJ-a i Nacionalni komitet, 4) Nova federativna Jugoslavija. Plan bi se trebao završiti 1. aprila kada će se nastaviti sa novim temama. Pored toga zadatka na opšte političkom izdizanju boraca i komesarskog kadra, Partija stoji pred nizom drugih pitanja i problema, koji se i pored ovako povoljnih uslova materijalnog života pojavljuju a koji su odraz političkog stanja i svijesti jednog dijela boraca ove divizije. Ti problemi bi dobili svakako određeniju

⁵ Naređenjem Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 20. januara 1944, 26. divizija je dobila zadatak da organizuje odbranu otoka Visa (opširnije vidi tom V, knj. 23, dok. br. 137).

formu u promijenjenim i težim uslovima života. Tako pitanja krađe, pljačke, odnosa prema narodu, iako se ne pojavljuju, izuzev pojedinih slučajeva krađe, su pitanja koja se moraju uporedo sa političkim radom obrađivati i oštrije postavljati.

Lokalpatriotizam je jedan od posebnih problema, naročito u trećoj otočkoj brigadi, koji se još odmah najozbiljnije postavlja obzirom da možda uskoro predstoje krupni događaji i pokreti i ove divizije. Specijalno u tom pogledu će se sprovesti kampanja, kako bi se istinski patriotizam boraca prenio i za ostale naše krajeve i narode. Kod boraca se ne osjeća neka netrpeljivost ili slabo gledanje na drugove strance, dok bi se to moglo reći za neke vojne rukovodioce. To zapravo nije poprimilo neke oštrije forme ali se ipak daje naslutiti na osnovu odnosa i držanja odnosnih drugova. O tome se vodi računa.

Odnos u moralnom pogledu prema drugaricama se također postavlja. To je pitanje koje stalno stoji u svakodnevnom ukazivanju i rješavanju. Dogodilo se da su i poneki od rukovodioca u tome griješili. Oštro se postavilo i ukazalo čemu to vodi, kao i da time gube svaku moralnu osnovu kod ostalih boraca ...

Svakodnevni odnos prema Saveznicima® je dobar.

Kulturno-prosvjetni sektor: Sve grane ovoga sektora su zastupljene i osjeća se dosta veliki napredak. Rad sa nepismenima, horovi, diletantske grupe, novine zidne i bataljonske kao i kulturno-prosvjetna predavanja. Pojedini bataljonski listovi nijesu još postali ogledalo života i rada svojih jedinica.-Više se pišu opšti principijelni članci i teme koje se dobro ne poznaju, pa se događa da se u dotičnim člancima skreće sa linije današnje etape narodnooslobodilačke borbe. No to se ukazalo sa potrebnim uputstvima i materijalom kojim treba da odišu bataljonske i četne novine, kao i u pojačanoj pomoći i kontroli za iste. Mali broj bataljona nije još uspio da izda novine, dok zidne postoje u svima.

Skoj: Kao što kod partijskih jedinica po brigadama postoji razlika u sposobnosti i zrelosti, tako isto i kod Skoja. Skoj se brzo omasovio u drugoj i trećoj brigadi, poslije kapitulacije Italije, te još ta organizacija nije uspjela da se kao cjelina učvrsti. Rukovodstva nijesu dovoljno shvatila ulogu Skoja kao najboljeg pomagača Partije, kao ni to da ta organizacija po svojoj prirodi ima posebnih skojevskih odnosno omladinskih pitanja i zadataka. Tako na pr. nedostajao je masovni rad sa omladinom.

⁶ Reč je o engleskim komandosima (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 78, napomenu br. 4).

U sprovođenju plana rada po svim sektorima Skoj se prilično angažuje. To se naročito osjeća u takmičenju obuke oružja i oruđa, kao i u gradnji bunkera. Također je Skoj oživio svoj rad na proučavanju skojevskog i omladinskog materijala: uloga proleterske omladine, članci druga Ribara⁷ i CK Skoja, zatim »Omladinska borba«, »Omladinska iskra« itd.

Jedan dobar broj članstva je shvatio ulogu Skoja i svoje dužnosti, disciplinovani su i osjećaju se odgovorni pred svojom organizacijom, drugi dio se slabo osjeća, a treći, manji dio ne pozna ulogu Skoja. Rijetko se koji komitet Skoja osamostalio (izuzetno prva brigada), a neki su u velikom zaostajanju.

Ovih će dana da otpočne kurs za skojevske rukovodiocce.

Sada ova divizija nema obavještajca, brigade i bataljoni imaju. Obavještajna služba kao takva i njena mreža vrlo je slabo organizovana. Nemaju potrebnih uputstava za njenu organizaciju i njen rad. Da bi se potrebni kadar za tu službu osposobio kao i da bi se ona organizovala kako treba potrebno je postaviti u diviziji jednog dobrog obavještajca.

Pri diviziji je formirana artiljerija koja je po svom akcionom dejstvu podijeljena u tri sektora. Postoji i haubički divizion. Ljudstva ima 630, od kojih 60 partijaca, 27 kandidata i 77 skojevaca. U artiljeriji su većinom stariji drugovi. Partijska organizacija u artiljeriji kakva je sada ne daje dovoljno garancije da će zadatak sa uspjehom izvršiti. Otuda proističe potreba pojačanja partijske organizacije u artiljeriji sa partijcima i rukovodiocima iz prve brigade. Za obuku ljudstva na teškim oruđima angažovan je potreban broj instruktora.

U glavnom do sada se nije povelu dovoljno računa da se artiljerija popuni dobrim i sigurnim borcima, kao i da se pojača partijska organizacija, niti im se dala dovoljna pomoć ni od strane štaba divizije a niti od politodjela. Odmah ćemo nastojati da se to ispravi i nadoknadi, time što će se pojačati partijska organizacija i što će joj se pružiti potrebna pomoć.

Pitanje saniteta i intendanture prilično je sređeno u ovoj situaciji i u ovim prilikama, dok u promijenjenim prilikama i na drugom terenu osjećao bi se nedostatak potrebne komore.

Odnosi uopšte u štabovima brigada, bataljona i štabu divizije kao i međusobni odnosi su uglavnom zadovoljavajući. Svi su svijesni opštih dužnosti i zadataka koji stoje pred njima i nastoje da ih zajedničkim snagama ostvaruju i izvršuju. Dok u izvršavanju konkretnih i pojedinačnih zadataka ima propusta i neshvatanja odgovornosti. U izvjesnim momentima u nekoliko ponovljenih slučajeva bilo je oštrijeg i grubljeg reagiranja na greške počinjene od štabova ili pojedinaca i gdje

⁷ Ivo Lola Ribar

se prešla granica dozvoljene oštine kritikovanja. Držala su se savjetovanja o takovim slučajevima, a pojedinci su iskusili i partijske mjere . .

Divizijski komitet djeluje kao jedinstveno rukovodstvo. Pretresa i ima uvid u sve probleme i stvari u okviru divizije. Donosi jednoobrazan plan i zauzima određeni stav u rješavanju svih pitanja, problema, života i rada partijskih organizacija i jedinica u ovoj diviziji.

Pri Divizijskom komitetu održava se partijski kurs i skoro će prva grupa od 36 da završi sa programom, kada će nastaviti novi. Za održavanje ovoga kursa dosta je pomogao Oblasni komitet sa predavačem. U toj kao i u drugim stvarima osjeća se uska saradnja između Oblasnog, Okružnog, Divizijskog komiteta i politodjela.

Slučaj smrti bivšeg komandanta ove divizije druga Nika Martinovića je ispitan po specijalnoj komisiji.⁸ Taj izvještaj je sigurno dostavljen Korpusu. Izgleda da se niko ne može direktno uzeti na odgovornost za njegovu smrt budući nije bilo zlonamjernog ili tendencioznog nezauzimanja za ukazivanje pomoći. Ali svakako i sigurno je bilo pretjerane panike i nedovoljnog osjećaja odgovornosti. Po istoj stvari je Oblasni komitet formirao partijsku komisiju, koja još nije završila sa radom.

Zaključak: U Partiji nema stranih — neprijateljskih elemenata, no u tom pogledu se provodi provjeravanje partijskog članstva. Budnost je zastupljena. Također, bilo unutar jedinica ili spolja ne zapaža se neki organizovani rad stranih elemenata ili bilo čiji utjecaj za koji Partija ne bi znala. Ali postoji nekoliko pojedinaca koji su padom Italije mobilisani u naše redove i koji su ili iz neznanja ili neobavještenosti ili pak svjesno izražavali negodovanje ili neraspoloženje. Možda uslovi u kojima se nalaze ne dozvoljavaju im da ispolje ono što bi željeli. Takvi se posmatraju i provjeravaju.

U ostvarenju predviđenog plana i postavljenih zadataka na teoretskom, političkom, vojničkom, kulturno-prosvjetnom i ostalim sektorima, obzirom na povoljne uslove, može se reći da se ova divizija nalazi na prekretnici.

Održavaju se kursevi: partijski, vojnički, skojevski, bolničarski i artiljerijski.

U diviziji kao uopšte na Visu vlada radna atmosfera.

Ali uloženi rad ne daje onih rezultata koji bi se očekivali, s jedne strane što su kadrovi mladi, sa slabim teoretskim znanjem i partijskim iskustvom, a s druge strane što se taj rad ne učvršćuje kroz akcije, kroz teškoće i kroz borbu.

⁸ Vidi tom V, knj. 23, dok. br. 24.

Htjeli bismo na kraju napomenuti da bi poželjno bilo da se na viši oficirski kurs pozovu iz ove divizije drugovi Dalmatinci, kojih ima u brigadama i koji ispunjavaju uslove da se razvijaju u dobre vojne rukovodioce, što nije učinjeno do sada.

Sada se pri diviziji nalazi bivši zamjenik komandanta XIII dalm. brigade kapetan drug Bogdan Pecotić. To je dobar drug, odan, partijan, popularan, bistar i vrlo inteligentan. Korčulanac je. Ispunjava sve uslove da bi se poslije kursa ubrzo mogao razviti u višeg vojnog rukovodioca.

U bolnici u Bariu još se nalazi drugarica Milada.⁹ Mi smo je obavijestili o pozivu druga Marka.

Položaj, 19. marta 1944.

S drugarskim pozdravom
članovi politodjela:
Milisav Raičević
Grahek Zvonko
Jovo Puzigaća
Novosel Vanda

Izveštaj primljen 14-1V.
Napravljen izvod za druga Tita.
Potvrditi samo prijem izveštaja,
jer nema ništa za odgovor.

12-IV-44.

A. Ranković

BR. 108

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 15. MAJE-
VICKE BRIGADE OD 20. MARTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 3. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM RADU I O BROJ-
NOM STANJU ČLANOVA PARTIJE¹

Izveštaj zam. pol. kom. XV.

Majevičke NOU brigade

POLITIČKOM KOMESARU III. KORPUSA NOVJ

Dragi drugovi,

Šaljem vam izvještaj o stanju i radu Part. organizacije u našoj brigadi.

Kada je naša brigada krenula sa Romanije u početku VI. ofanzive brojila je 820 boraca.² Bila je dobro sređena i mogla je izvršavati zadatke koji se pred nju postavljaju. Iz ofanzive je izašla sa 505 boraca. Od tih je jedan manji dio poslan u bolnicu, zbog premrzlih nogu. Dolazeći na Majevicu primili smo od Majevičkog NOP odreda 164 borca. Odmah iza toga došli smo u napad na Tuzlu i, iako smo izašli iz ofanzive, borci su pokazali u borbi svoju udarničku sposobnost. Iza toga je sledilo opet slanje ranjenika i iznemoglih boraca u bolnicu, te za Prateći bataljon Štaba našeg III. Korpusa, Hrvatsku brigadu,³ Prateću četu Štaba XVII. Divizije i Srebrenički NOP odred. K tome izbacivanje boraca iz stroja posle napada na Tuzlu, prilikom okršaja koje je imala brigada, ostalo je svega 300 starih boraca.⁴ Današnje brojno stanje iznosi 910 boraca. Taj broj je postignut na taj način, pošto smo dobili nove borce u brigadu od mobilizacionog centra za Semberiju.

U samoj ofanzivi, kao i kasnije, izgubila je brigada priličan broj nižih vojnih, političkih i partijskih rukovodioca, tako da su nam komande četa uglavnom izmenjene. Štabovi bataljona ostali su isti, osim dva zamj. komandanta, od kojih je jedan poginuo, jedan fizički iznemogao, i jednog komandanta koji je ranjen ostao u bolnici.

Dolaskom novih boraca dobila je brigada 25 članova KPJ, koji su primljeni u Partiju u pozadinskoj part. organizaciji. Čim su došli u brigadu nisu se mogli snaći na radu koji im

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/7, k. 408/A.

» i ⁴ Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 35 i 176.

³ Odnosi se na 18. hrvatsku brigadu.

je povjeren, ali sada se osjećaju u jedinicama kao i ostali stari borci, članovi naše Part. organizacije. Ne znamo kakvi su po svojoj borbenosti, jer brigada nije imala većih okršaja sa neprijateljem u kojima bi se mogli iskušati.

Broj članova naše Part. organizacije, kandidata i članova SKOJ-a je sledeći:

	Članova KPJ	202,	kandidata	33.	članova SKOJ-a	143.
I. bataljon:	„	KPJ	53,	6,	„	' SKOJ-a 44.
II.	„	„	KPJ 49,	12,		SKOJ-a 45.
III.	„	„	KPJ 43,	19,		SKOJ-a 28.
V.	„	„	KPJ 44,	8,		SKOJ-a 28.
Stab, jedin.	„	KPJ	5,			
Pri štabu	„	KPJ	5,	„	8.	
Intendantura	„	KPJ	3.			

Socijalni sastav naše Part. organizacije je 70% seljački, a 30% radnici i intelektualci. Partijsko članstvo je po svojem stažu mlado, tako da ih imade najviše koji su u Part. organizaciji 2—4 mjeseca. Sekretari ćelija najviše su mladi partijci, koji su na dužnosti od prije 2—5 mjeseci. Bataljonski sekretari su stariji partijci koji mogu da rukovode svojim part. organizacijama ..⁵

Partijnost kod članova Part. organizacije je na priličnoj visini, uz neke iznimke kod pojedinih članova. Teoretski nivo je kod većine na prilično niskom stupnju. Ostali članovi Part. organizacije manje-više otskaču od njih. Podjela rada unutar svih part. ćelija postoji, ali partijci, zbog svoje mladosti i nedovoljnog snalaženja u radu, ne sagorijevaju dovoljno na radu po sektorima koji su im dodjeljeni. Ujedno kod 50% članova Part. organizacije ne interesuju se za svestrani rad svoje jedinice, nego postoji još kod njih usko gledanje samo na svoj sektor rada. U zadnje vrijeme nastoji se svim silama taj nedostatak kod njih ukloniti na taj način, što se članstvo svih part. ćelija upozorava i upoznaje na sastancima, kako ta pojava ne odgovara našim principima i kako treba da se razvije svestranost u radu i interesovanju kod naših drugova partijaca. Po tome pitanju postignuti su već vidni rezultati.

Radu sa kandidatima nije posvećena onolika pažnja kakva mu je potrebna. Greške su se pravile u odgajanju kandidata tako, da su se kroz duže vrijeme kod njih dešavale greške i propusti. Sa kandidatima se radi pojedinačno, a teoretsko uzdizanje se vrši na taj način da prisustvuju teoretskim sastancima ćelije.

⁵ Izostavljeni tekst odnosi se na kadrovska pitanja.

Kod primanja u part. organizaciju, što je naročito karakteristično za part. organizaciju I. bataljona, bilo je pomalo i prestrogog držanja, te su do prije kratkog vremena kandidati prilično dugo izdržavali kandidatski staž. U čitavoj našoj part. organizaciji imade samo 11 drugarica iako imade u našoj brigadi drugarica koje su prešle V. i VI. ofanzivu, kao i koje su prešle samo VI. ofanzivu. Part. organizacija je uspjela da podigne svojim radom autoritet drugarica kod naših drugova, ali je zadržala potpuno nepravilan stav prema njima u pogledu ulaska u Partiju. Oštro je skrenuta pažnja svim part. jedinicama, kao i višim i nižim part. rukovodiocima, da se strogo povede o tome računa, i ukazano im koliko mi oskudijevamo u ženskim kadrovima.

Uzdizanju kadrova posvećena je naročita pažnja, ali zbog toga što su partijci većinom sirov seljački elemenat, to ide prilično teško. Pošto se osjeća u brigadi stalno potreba novih kadrova, prišlo se je k rešenju toga na taj način što se održavaju pri štabu brigade niži part. kursevi. Sada se upravo svršava treći kurs. Kursevi su pokazali dobre uspjehe, te su današnji sekretari jedinica većinom svršili kurs.

Bilo je nekoliko slučajeva izbacivanja iz Partije zbog dezerterstva poslije VI. ofanzive, kao i dva slučaja zbog kršenja proleterskog morala. Part. organizacija poduzimala je prije unutar svojih part. jedinica kao i u samim četama pravilno objašnjavanje uloge drugarica u našoj vojsci, kao i uloge boraca Narodno-oslobodilačke vojske. Stalno se na to ukazivalo, a naročito opet sada kada se desio prekršaj od članova naše Part. organizacije.

Sastanci part. ćelija održavaju se redovito. Teoretski partijski sastanci održavaju se takođe na vrijeme. Ali Part. organizacija trpila je mnogo od toga, što se kod teoretske izgradnje nije pazilo na to, da se stvori plan rada i za njega predvidi radno vrijeme. Nije se dovoljno vodilo računa o tome, kakav metod rada će se primjeniti kod obrade materijala. Zaboravljalo se da se mnogo više utroši vremena na rad nego što se pokazuje uspjeha. Da bi se to izbjeglo pristupilo se novom načinu obrade. Materijal se sada prorađuje laganije, na kraćim sastancima sa diskusijom, ponavljanjem i ispitivanjem, a to po mogućnosti svakodnevno. Sastanci Biro-a održavaju se redovito. Unutar njih podjeljeni su sektori rada, po kojima odgovaraju i rade pojedini članovi. Održavaju se takođe i teoretski sastanci Biroa, ali ne uvijek redovito. Teži se da bi ti teoretski sastanci bili redoviti i što češće kako bi se mogao na njima prorađivati materijal za teoretsko uzdizanje samog Biroa, osim onoga što sekretari kasnije prorađuju u svojim ćelijama.

Kontrola nad radom part. organizacije vrši se na taj način da se zam. polkoma brigade u jedinicama direktno uvjeri o radu i stanju jedinica, a i preko pisanih izvještaja koje šalju zamj. politkomesara bataljona.

Odnosi između vojnih i političkih rukovodioca su pravilni. Još nije Part. organizacija u potpunosti prebrodila stanje kada se vojni rukovodioci ne interesuju za druga polja rada osim vojnog. U svim bataljonima se ta jednostranost kod vojnih rukovodioca uspjela izbaciti, osim u II. bataljonu, gdje part. organizacija nije bila dovoljno uporna kod odstranjivanja tog nedostatka. Vojni rad sa novim borcima vrši se svakodnevno, gdje se borci upoznaju i uče načinu partizanskog i jediničnog ratovanja. Pošto je taj rad za nove borce dosta suhoparan, nastoji se da bude on ispresijecan igrama, šalama i pjesmama. Naročita pažnja posvećena je obučavanju naših drugova na automatskom oružju. Za uzdizanje našeg nižeg vojnog kadra praktikuju se bataljonske konferencije cijelog vojnog i političkog kadra, na kojima sami desetari ukazuju na nedostatke u svojoj desetini i cijeloj četi. U samoj diskusiji koja se vodi unutar komandnog kadra, u prisustvu štaba bataljona i nekog iz Štaba brigade, oni samo donose odluke kako i na koji način će otkloniti pojedine nedostatke. Uzdizanje vojnog kadra vrši se takođe i preko planskog rada. Vojni rad do prije kratkog vremena dosta je bio nesistematizovan, tako da se nije u svim jedinicama uspjeh rada pokazivao isti. Uspjelo se da borbeni duh preovlada među mladim borcima. Disciplina je na priličnoj visini. Udarnost brigade, preko gledanja na stare borce, želje za borbom kod svih drugova, mržnje prema neprijatelju, može se kazati da je dobra, što mogu jedinice pokazati jedino kroz buduće borbe.

Politički časovi, koji se održavaju među borcima za upoznavanje sa našim unutrašnjim i vanjskim političkim uspjesima, održavaju se redovito. Ti časovi nisu uvijek dobro organizovani, ne izabira se najpovoljnije vrijeme, ponekad budu i predugački, tako da nam poslije održanog časa uspjeh nije bio potpun.

Kulturno-prosvjetni rad takođe nema one živosti koje bi trebao da ima, nego se u pogledu umjetničkog stvaranja, pjesama i igara, stalno ponavljaju stare stvari. Naročita pažnja posvećuje se likvidaciji nepismenosti, koja je dosta brojna, dolaskom novih boraca u našu brigadu.

Dolaskom novih boraca u našu brigadu uspjeli su unijeti u naše jedinice izvjesno mrtvilo i stare navike života. Part. organizacija uvidjela je odmah taj problem koji se pred nju postavlja i pristupila je njegovom rješavanju novim metoda-

ma rada na političko-kulturno-prosvjetnom polju. Ti novi borci su skoro svi mladići, zdrav i sirov elemenat, od kojega se može pravilnim radom postići sve što je potrebno. Citava Part, organizacija najozbiljnije je pretresala pitanje novih boraca, kao i njihovo brzo osposobljavanje na svim poljima rada, i pristupila preko političko-kulturnih rukovodioca da to srpoveđe u djelo. U tome imamo već danas vidnih uspjeha, što se vidi na bataljonskim konferencijama, kada ti novi drugovi istupaju i govore o potrebama i greškama u svojim jedinicama. Da bi uvlačenje novih boraca u probleme svojih jedinica i interesovanje za njih bilo što plodonosnije, uvedene su i međubataljonske konferencije, koje se održavaju i čiji rezultati su neobično veliki. Kod likvidacije nepismenosti postignuti su već do sada znatni uspjesi i ona će u skoro vrijeme biti otklonjena. Kod čitavog tog rada na pravilnom rješavanju zadataka, imadu politički komesari bataljona i politički komesar brigade mnogo zasluga, jer su se predano dali na rad.

Ekonomska služba u brigadi je dobro organizovana te brigada ne trpi od neorganizovanosti rada intendanta. Ekonomisti nisu još dovoljno u nekim bataljonima samostalni za izvršenje svojih zadataka. Njihov politički nivo je na niskom stupnju, zbog toga što se nije vodilo dovoljno računa o tome da budu oslobođeni od rada kad treba da prisustvuju partijskim i četnim političkim sastancima. Zbog njihovog takvog stanja, ekonomisti kao i neki intendanti čine greške prema narodu i Narodnooslobodilačkoj vlasti kod snabdjevanja svojih jedinica. Part. organizacija uvidjela je taj veliki nedostatak i posvetila specijalno pažnju ekonomima da njihovo prisustvo sastancima mora biti redovito i neizostavno, kao i da se u potpunosti upoznaju sa knjižicom »Organizacija Narodne vlasti«.

Sanitetska služba takođe je organizovana. Četne sanitarki imadu skoro sve niži sanitetski kurs. Njihove svakodnevne dužnosti izvršavaju. Veliko požrtvovanje pokazuju za vrijeme borbe kod iznošenja i previjanja ranjenih drugova. Rad bataljonskih sanitarki, kao i četnih, ne može biti stručno kontrolisan zbog toga što već treći mjesec nemamo brigadnog liječnika, jer nam je bolestan ostao na Majevici.

Part. organizacija je shvatila da je naš zadatak da politički djelujemo u onim selima gdje se naše jedinice nalaze. Politički rad u pozadini je bio intenzivan uz neke kratke prekidne. Održavani su politički zborovi, priredbe i sijela. Vršili se izbori NO odbora na sektoru gdje su bile naše jedinice, a prije toga nisu postojali. Ipak taj rad nije takav da bi narod, gdje se nalaze naše jedinice, mogao slijediti krupne događaje.

Dolaskom novih boraca pojavilo se odmah u vezi s time

i pitanje dezerterstva. Manji broj novih boraca je dezertirao, od kojih su neki ponovo preko pozadinskih vlasti upućeni u naše jedinice. Pred Part. organizaciju je stalno postavljen taj problem, koji momentalno sada ne postoji, ali koji moguće tinja u pojedinim borcima.

Imade još u nekim ćelijama naše Part. organizacije šablonizma koji se nastoji na svaki način objasniti i odbaciti.

Part. organizacija se osjeća u brigadi kao nosioc čitavoga rada i vrlina i preko njih zaokuplja sve tforce. Da bi mogla što svestranije uvući drugove u rad postavila je pred sve svoje jedinice natjecanje u svim poljima rada, počam od natjecanja između desetina pa do natjecanja među bataljonima.

Part. ćelija štaba brigade živila je redovitim partijskim životom uz neke manje propuste. Teoretskog rada u part. jedinici nije bilo. Pitanje teoretskih part. sastanaka bilo je postavljeno u nekoliko navrata, ali se nije sprovodilo u život. U zadnje vrijeme uvidio se kod toga veliki nedostatak i propust i zbog toga je part. jedinica ozbiljno se pozabavila tim pitanjem i odlučila da se po mogućstvu svaki dan održe kratki teoretski sastanci. Do sada je obično svaki čl. part. jedinice radio teoretski materijal na svoju ruku. Stabska jedinica nastoji svim silama da brigadu uzdigne na najveći stepen udarnosti po pitanju rješavanja svih zadataka koji se pred nju postave.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20. marta 1944. god.

Zampolkombrig,

Nadopuna:

SKOJ-evska organizacija je pravilno organizaciono postavljena, ali zbog stalne izmjene četnih rukovodioca, kao i bataljonskih, rad SKOJ-a nije bio dovoljno jak i intenzivan. Omladina koja se nalazi u SKOJ-u ima sve uslove za razvitak, ali zbog isprekidanog rada i česte izmjene četnih rukovodioca nije joj data mogućnost da pokaže svoje vrline i stvaralačku sposobnost na svim poljima rada. U čitavoj SKOJ-evskoj organizaciji, uz neke iznimke, ne osjeća se dovoljno volje i svestranosti za rad.

Dolaskom novog brigadnog rukovodioca SKOJ-a sigurno će se unijeti u SKOJ-evsku organizaciju mnogo više rada i udarnosti, a ujedno potpomoći bataljonskim rukovodiocima da se osamostale i ujedno uzdignu četne rukovodioce.

Obavještajna služba u našoj brigadi organizovana je, ali, sav rad leži na brigadnom i bataljonskim ob. oficirima. Ob.

služba, tj. obavještajni organi u četama uopšte se ne osjećaju ili vrlo malo. Rad sa tim nižim ob. organima bio je vrlo slab, tako da se nisu mogli ni razviti u tom pravcu. Da bi se na neki način osposobio naš ob. kadar održava se kurs po obavještajnoj službi kod Štaba XVII. U. Divizije.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zampolkombrig,

BR. 109

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA OKRUG VRANJE OD 24. MARTA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O REPRESALIJAMA NAD NARODOM VLASOTINAČKOG SREZA OD STRANE BUGARSKIH OKUPATORSKIH JEDINICA¹

24-3-1944 g.

PK-u ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

Primili smo vaše pismo od 13 o.m. Došao je bataljon² I JM odreda³ i Kosovski bataljon.⁴

Na terenu Vlasotinačkog sreza i Lužnice bila je bugarska reakcija koja je trajala od 16—24-og. Broj neprijateljskih

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 507/a (PKS).

² Odnosi se na 1. bataljon (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 30).

³ Prvi južnomoravski NOP odred je formiran februara 1943 (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 76, 82 i 93).

⁴ Odnosi se na Kosovski partizanski bataljon, koji je dotada djelovao na terenu Jablanice, u sastavu 1. južnomoravskog NOP odreda, kao njegov drugi bataljon. Dvadeset petog marta 1944. u s. Puneševci (kod Vranja), od boraca tog bataljona i Kosovskog partizanskog bataljona, koji je djelovao na kumanovsko-vranjskom području, formiran je Kosovski NOP odred (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 19 i 30; knj. 20, dok. br. 76, 82, 93 i 140). Prema nekim drugim podacima ovaj odred je formiran u s. Viševcu, kod Vranja (vidi »Ratna sećanja aktivista jugoslovenskog revolucionarnog radničkog pokreta 1941—1945«, knj. 2, Kultura, Beograd, 1961, str. 393), odnosno u s. Lepčinjcu, kod Vranja. Vidi »Srbija u NOB — Južna Srbija«, Nolit — Presveta, Beograd, 1961 (dalje: »Južna Srbija«), str. 360.

snaga nisu nam u potpunosti poznate, ali, obzirom da su Bugari nastupali iz više pravaca i da su njihove kolone bile jake, pretpostavljamo da je u reakciji učestvovalo 8—10.000 vojnika.⁵

Reakcija neprijatelja odvijala se u za nas nepovoljnoj situaciji. Prvo, na terenu se nisu nalazile naše vojne snage koje bi bile u stanju da ometu ili razbiju reakciju. U toku reakcije, 18-og o.m. stigli su iz Jabl.⁶ 2 bataljona, aironi su bili isuviše umorni i nisu poznavali teren. II JM odred⁷ nalazio se daleko od C. Trave — Lužnice. Drugo, sneg je bio veliki i stalno je padao.

Glavni cilj neprijatelja je bio da grubim terorom po narodu oslabe n.o. borbu, da odvoje narod ovoga kraja od naše vojske, da ovaj teren, koji je moćna rezerva naše borbe, pretvore u rezervu okupatora. I zaista, Bugari su hvatali seljake po jarugama i skloništima jer su tragovi po snegu vodili bugarske snage baš tamo gde su seljaci bežali. Uhvaćene seljake su na licu mesta streljali, po gdegdje su hvatali i vodili u internaciju, pljačkali su i manje palili. Mi još ne raspolažemo sa tačnim podacima o strahotama bugarske vojske, ali se broj streljanih bliži na 200.⁸

U idućem izveštaju mi ćemo vas detaljno obavestiti o reakciji.⁹ U toku reakcije ispoljile su se sve grube pogreške po pitanju organizacije k-di mesta i područja, bolnice i intendature, kao i ... način spravljanja skloništa. Ovde je bila praksa

⁵ U ovoj ofanzivi (poznatoj kao »martovska ofanziva«) neprijatelj je, pored delova okupacionog korpusa iz rejonu Leskovca, divizije iz Vranja, graničnih jedinica iz Kruševca i Svoda, kao i policijskih snaga iz Trna, Pirata, Babušnice, Vlasine, Surdulice, Vladičinog Hana i Vranja, angažovao i tri odreda (Moravski, Vlasinski i Trnski), specijalno oformljena za ovu ofanzivu. Ove odrede neprijatelj je oformio na teritoriji Bugarske i Makedonije i železnicom i kamionima prebacio u rejon napada. U sastavu svakog odreda nalazila su se po tri pešadijska bataljona i po jedna lovna rota. Sve angažovne jedinice u ovoj ofanzivi bile su jačine jedne divizije. Opširnije o ovoj ofanzivi vidi »Južna Srbija«, str. 356—359.

⁶ Jablanica

⁷ Drugi Južnomoravski NOP odred

⁸ U toku ofanzive bugarske jedinice su samo iz s. Ruplja i s. Bainca ubile 57 ljudi, zapalile s. Crnu Travu i s. Brod. U borbi su poginuli 30 boraca i 4 člana engleske vojne misije koja se nalazila kod partizanskih jedinica na tom terenu. Zarobljeno je oko 50 boraca a kod s. Darkovca streljano je 12. omladinaca — skojevaca. Vidi »Južna Srbija«, str. 360; »Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945«, Vojnoistorijski institut, 1964, Beograd (dalje »Hronologija«), str. 716.

⁹ Redakcija ne raspolaže tim izveštajem.

da su skloništa za bolesne i ranjene izgrađivali odbornici po selima, pa i takvi odbornici koji nisu ni izdaleka čvrsti rodoljubi, dok, uopšte uzev, konspiracije kod skloništa nema. Ima slučajeva da jedno selo zna za skrovišta u drugom selu. Nije onda slučajno da su otkrivena mnoga skloništa, pa čak i sa ranjenicima.

Dva člana OK-a pridodata su bataljonima da im posluže pri kretanju na terenu i izvlačenju iz obruča.¹⁰

Četiri člana OK-a i sekretar OK-a SKOJ-a su trebali ostati na terenu.¹¹ Zadržali smo sve članove partije i SKOJ-a da ne idu sa vojskom kako bismo bili sa narodom, sa organizacijom. Međutim, brzina i brojnost neprijatelja, pretresi po šumama i jarugama, tragovi po snegu nagnali su nas da se manevrom i mi izvučemo iz obruča, što nam je pod veoma teškim uslovima uspešlo. Vratili smo se odmah čim smo uočili prve znake da se reakcija povlači.

SK-i će održati odmah sastanke radi osude reakcije, pregleda držanja part., Skoj-a, i n.o. organizacija, radi pribiranja podataka o teroru.

Pred sve organizacije postavlja se da odmah političkim radom otklone posledice ove reakcije — privremenu malodušnost, klonulost i gubljenje perspektive naše borbe kod naroda; da učvrste partisku, skojevsku i n.o. organizacije i čišćenjem tuđih i panikerskih elemenata; da se otklone sve slabosti u radu pozadinske vojne vlasti — bolnice, skloništa, radionice.

Čim se bat. I JM odreda vrati sa juga vratićemo ga sa svim što ste nam tražili.

Prilažemo pismo druga Tempa.¹² Pismo smo dobili u toku reakcije — 18-og i nismo mogli zbog blokade pruge i Morave da vam ga ranije pošaljemo. Čim V brigada dođe ići će na jug drugu Tempu.¹³ Iz pisma izlazi da V brigada treba da ponesu i minobacače.

„>° Dve čete Kosovskog bataljona i deo Crnotravskog NOP odreda su u toku noći 18/19. marta probili neprijateljski obruč na prevoju Malog i Velikog Cemernika, ali su se neprijateljske snage ponovo brzo sredile i zatvorile brešu. Snage koje su ostale u obruču probile su se, u toku sledećeg dana i noći, dolinom Rupljanske reke ka pl. Kačeru (vidi »Južna Srbija«, str. 358—359).

¹¹ U tom periodu Okružni komitet KPJ za Vranje sačinjavali su Slavoljub Petrović, Vasilije Smajović, Milica Strugar, Dušan Deverđžić, Aleksandar Trajković, Emilija Radosavljević, Aleksandar Videnović, koji je istovremeno vršio dužnost sekretara OK SKOJ-a za Vranje (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 142).

¹² Vidi tom I, knj. 7, dok. br. 37.

¹³ Vidi tom I, knj. 7, dok. br. 46, napomenu br. 3.

Prilažemo priloge za »Ml. Borac«. Nismo ih korigovali, pa vam ih ovako i šaljem, dok ćemo ubuduće popraviti što ne valja. Šaljemo vam i pozdravna pisma čitana na zboru žena povodom proslave 8. marta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
OK/Vr.

BR. 110

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD 25. MARTA 1944. ČLANOVIMA KPJ I SKOJA 2. PROLETERSKE I 5. NOU DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU S NARODOM NA TERITORIJI SRBIJE¹

Pismo Pokrajinskog komiteta
KPJ za Srbiju

SVIM ČLANOVIMA PARTIJE, KANDIDATIMA I ČLANOVIMA
SKOJ-a II PROLETERSKE NOU I V NOU DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Već nedelju dana nalazite se na teritoriji Srbije.² Ulazak II i V divizije u Srbiju pada u vreme brzog raspadanja nemačko-fašističke ratne mašine i fašističkog »novog poretka u Evropi«.

Crvena armija, osloboditelj svih porobljenih i ugnjetenih naroda, uništava rascepkane nemačko-fašističke armije pred granicama Rumunije, Mađarske i Poljske. Crvena armija gura sve dublje u nepovratnu katastrofu ne samo hitlerovce, već i sve njihove saveznike. U vreme kada je hitlerovcima potreban svaki vojnik na Istočnom frontu za uzaludne pokušaje da zadrže pobedonosno napredovanje Crvene armije, hitlerovci su prisiljeni da šalju svoje divizije u Rumuniju, Mađarsku i Slovačku kao okupacione trupe a da u Bugarskoj drže dobar

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond PKS, 1944/105.

² Jedinice tih divizija prešle su na teritoriju Srbije 18. marta 1944 (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 38, knj. 20, dok. br. 150).

deo svojih snaga. Istovremeno napredovanje Crvene armije povećava spremnost porobljenih naroda za oružanu borbu protiv fašističkih porobljivača.

Udarci koje naši saveznici Englezi i Amerikanci zadaju hitlerovcima na frontu u Italiji i bombardovanje vojnih i saobraćajnih objekata važnih za hitlerovsku ratnu mašinu otežavaju i onako bedan položaj hitlerovaca.

Naša Narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi izganjaju fašističke okupatore i njihove sluge svakim danom sa sve većih i sve važnijih teritorija Jugoslavije. Rukovodeća uloga naše slavne Komunističke partije Jugoslavije u Narodno-oslobodilačkoj borbi učvršćuje se svakim danom sve više, jer na njenom čelu stoji ne samo vod Partije već i vođa svih naroda Jugoslavije, maršal Jugoslavije drug Tito. Pod mudrim rukovodstvom maršala Jugoslavije, druga Tita, naša Narodno-oslobodilačka borba razvijaće se sve uspešnije za sve narode Jugoslavije, utoliko pre što se ofanziva Crvene armije neće zaustaviti nikakvim veštačkim i prirodnim preprekama, što ona neće prestati sve do potpunog uništenja hitlerovske Nemačke, što već sada hitlerovci izvlače svoje glavne snage iz Grčke i Jugoslavije i bacaju ih u Rumuniju, Mađarsku i Slovačku.

Isto tako povoljni uslovi za razvoj Narodno-oslobodilačke borbe postoje i u Srbiji. Od jeseni 1941. g. pa do danas, t.j. od izlaska glavnih partizanskih snaga iz Srbije pa do ulaska II i V divizije u Srbiju, Narodno-oslobodilačka borba u Srbiji nije prestajala uprkos teškim uslovima i velikom teroru kome je bio podvrgnut srpski narod. Danas u Srbiji postoje dva glavna centra No borbe, Šumadija i Jablanica — Crna Trava, pored drugih manjih centara. U Šumadiji se bore oko samog Arandjelovca šumadijski odred, a u Kosmaju kosmajski. Na jugu Srbije postoje pored više odreda (Jastrebac, Radan, Kuvavica, Crna Trava, Pčinja) i 4 brigade." Dalje, odredi postoje oko Ozrena i svrljiških planina, u Timočkoj Krajini (Boljevac, Negotin) i Požarevačkom okrugu. Te naše snage nisu bile dovoljne da pokriju sve teritorije Srbije i da razbiju okupatora i njihove sluge, nedićevce i dražinovce, te su čitavi okruzi skoro od jeseni 1941. g. bili bez prisustva partizana (Ivanjica, Užice, Valjevo, Šabac, Kraljevo, Jagodina i dr.).

Sada su u Srbiji glavne okupatorske trupe bugarske okupatorske vojske, dok su nemačke trupe uglavnom policijsko-rekvizitorske, a ostale se zadržavaju u Srbiji samo u prolazu, za obučavanje i prehranjivanje. Pored toga, postoji nešto belogardijaca u nemačkim uniformama. Glavni oslonac okupatori-

¹ Odnosi se na 1, 2, 3. i 4. južnomoravsku brigadu.

ma u Srbiji su nedićevci i četnici Draže Mihailovića, a njihova »vojska« se sastoji iz malog broja profesionalnih zlikovaca i većine prisilno mobilisanih, uglavnom seljaka. Bugarske okupacione trupe razlikuju se od nemačkih po tome što nerado idu u borbu protiv naših oružanih snaga, sem specijalnih bugarskih kaznenih odreda (»Lovne rote«), sastavljene od dobrovoljaca — fašista.

Nedićevci i Dražini pukovi i brigade ne predstavljaju ozbiljnu vojnu snagu baš zbog toga što su sastavljeni većinom od prisilno mobilisanih, koji čekaju prvu priliku da bace oružje i bježe kućama, ili da se predaju našim jedinicama sa svim oružjem.

Slabost Nedićeve i Dražine »vojske« jasno govori o tome da srpski narod ne daje nikakvu podršku Nediću i Draži Mihailoviću, slugama fašističkih okupatora, i još više to govori da je srpski narod spreman i da će biti sve spremniji da se bori s oružjem u ruci u redovima Narodno-oslobodilačke vojske protiv okupatora i njihovih slugu.

Značaj Srbije za okupatora je veliki zbog njenog geografskog položaja, centralnog na Balkanu, iz čega proističe njen značaj strateški, ekonomski i politički. Strateški je za to što kroz Srbiju prolaze važne komunikacije; ekonomski zbog bogatstva Srbije životnim namirnicama, rudnicima i radnom snagom; politički zbog važne uloge koju je Srbija igrala u prošlosti, a koju mora igrati i u budućnosti ne samo u Jugoslaviji, već i na Balkanu u borbi za ostvarenje bratstva među narodima Jugoslavije i Balkana.

Dolazak II i V divizije u Srbiju u takvoj situaciji ima ogromnog značaja za dalji razvoj Narodno-oslobodilačke borbe u čitavoj Jugoslaviji, na čitavom Balkanu, a srpski narod ga je željno očekivao.

Sveti zadatak svih članova Komunističke partije, partijskih kandidata i članova SKOJ-a jeste da prednjače u izvršenju svih zadataka koje im postavljaju njihovi štabovi, da bi II i V divizija savladale sve teškoće na putu ka određenim ciljevima, da bi izvršile one zadatke od kojih zavisi čitav dalji tok Narodno-oslobodilačke borbe u Srbiji, a u vezi s tim u Jugoslaviji i Balkanu.

Jer, ne treba se zanositi i misliti da će neprijatelj našeg naroda sedeti skrštenih ruku i mirno čekati da im se sudi za počinjena zverstva nad našim narodom.

Ukoliko hitlerovci moraju da izvlače svoje trupe sa Balkana, utoliko će se oni više starati da svoje trupe na Balkanu zamene bugarskim, utoliko će se hitlerovci više starati da njihovu dželatsku ulogu zameni ne samo bugarska vojska, već i

nemačke sluge, nedićevci i dražinovci; utoliko će se više nedićevci i dražinovci starati da iskoriste bugarsku vojsku za ugušenje Narodno-oslobodilačke borbe u Srbiji, za uništenje svega što želi oslobođenje naše zemlje ispod nemačkog fašističkog jarma i stvaranje demokratske federativne Jugoslavije. Može se reći, da neprijatelji našega naroda nisu iscrpili sve mogućnosti za pokušaj ugušenja Narodno-oslobodilačke borbe, za sprečavanje da se ostvare njeni ciljevi i da će oni, neprijatelji našega naroda, učiniti sve da nam nanesu što više štete, grčevito se hvataju svake naše slabosti, svake naše greške, pretvarajući ih u oruđe za borbu protiv nas samih.

Zato je dužnost svakog člana partije, kandidata i člana SKOJ-a da se pridržava sledećih uputstava i da se bori za njihovo ostvarenje:

1.— Rad članova partije, kandidata i članova SKOJ-a mora se osećati u svim prilikama, a naročito u najtežim, mora da bude ona sila koja će pokrenuti sve borce u izvršenju svih zadataka koje pred njih postavljaju njihovi štabovi.

Dalje, dužnost je članova partije i SKOJ-a da one borce koji se pokažu najbolji u najtežim momentima uvlače u našu partiju i SKOJ, da osvežavaju našu partiju i SKOJ novim, svežim snagama.

2.— Naročito u krajevima gde dugo nije bilo naših oružanih snaga, gde je neprijatelj u punoj meri mogao razvijati svoju propagandu laži i zastrašivanja, mora se razviti agitacija i propaganda za razbijanje tih laži, za upoznavanje naroda sa istinom, sa ciljevima NO borbe, sa uspehom Crvene armije i naše NO vojske, sa odlukama AVNOJ-a itd. Svaki član partije, kandidat i član SKOJ-a mora biti ne samo agitator, već mora naučiti i ostale borce da i oni to budu, jer se svaki borac NOV mora osećati ne samo kao vojnik već i svestan borac za srećniju i bolju budućnost našeg naroda. Grubi vojnički odnos prema narodu nije svojstven NO vojsci.

3.— Komunisti i komunistička omladina moraju biti svesni da u Narodno-oslobodilačkoj borbi narod podnosi sav teret i teškoće rata i da zato treba na svakom koraku priznavati narodu te žrtve koje on ulaže u NO borbi. Naša Narodno-oslobodilačka vojska je zato *narodna* što se već danas u toku Narodno-oslobodilačke borbe odaju narodu ona priznanja i prava koja će mu sutra pripasti pri izvojevanju ciljeva NO borbe. Zato postupak naših boraca prema narodu u svim prilikama mora biti dostojan velikih ciljeva koje ima NO borba, a naročito prema narodu onih krajeva u kojima se malo ili ni malo radilo politički u toku NO borbe. Grubi postupci prema na-

rodu prilikom ličnog dodira sa njim ili ma kakovi grubi ili nepravilni postupci u vršenju zvanične dužnosti (intendantska i dr. službe) nedostojni su boraca NOV i POJ.

4.— Mobilizacija novih boraca dozvoljena je samo na dobrovoljnoj osnovi za operativne jedinice (II i V divizije u ovom slučaju), da obave mobilizaciju mogu vršiti samo za to od naroda ovlašteni organi (NOO-i, odbori USAOJ-a). Svaki borac mora smatrati svojom dužnošću da privuče u borbu druge poštene ljude, ali se to može vršiti samo na gore rečeni način.

5.— Borci NOV i POJ moraju biti nemilosrdni u borbi protiv izdajničkih odreda Nedića i Draže Mihailovića. Ali je dužnost svakog borca da politički radi, kada je to moguće (rasturanjem proglasa u njihove redove, bacanjem parola na ratištu i t.sl.), sa pripadnicima Nedićevih i četničkih odreda. Jasno treba diferencirati zarobljenike Nedićevih i Dražinih odreda: sve nasilno mobilisane treba puštati kućama ili zadržavati u svojim redovima ako oni to žele (pazeći pri tome da se ne uvuče neki neprijatelj koji bi mogao da nam nanese štete) a ostale profesionalne zlikovce predavati vojnim sudovima.

6.— Zarobljene bugarske vojnike i oficire isto tako treba strogo razlikovati jedne od drugih, fašiste od običnih Bugara koji ne žele borbu protiv NOV. Borba protiv bugarske okupatorske vojske mora biti nemilosrdna, ali samo time nećemo postići to da ta vojska, potpuno očuvana i jaka, pređe na našu stranu, ako sa njom ne budemo, pored toga, radili politički (rasturanje proglasa, bacanje parola na ratištu itd.), ako ne budemo puštali one bugarske vojnike koji nisu fašisti i okrvavljeni nevinom krvlju našeg naroda, zadržavali iste takve koji to žele, a sa fašistima-zlikovcima postupili prema zasluži, izvođeci ih pred ratni sud.

7.— Neophodno je da članovi partije, kandidati i članovi SKOJ-a prednjače i daju primer ostalim borcima u čuvanju vojničkih tajni, skupljanju obaveštenja o snagama i rasporedu neprijateljskih snaga. Naivno i nenamerno brbljanje o našim snagama, raspitivanje o mestu u kome se pravcu kreću naše jedinice i t.sl. treba sprečiti strpljivim ubeđivanjem boraca o štetnosti takvih postupaka, da bi se na taj način mogli razlikovati naivni i nezlonamerni brbljivci od neprijateljskih elemenata koji to čine zlonamerno.

To su osnovni zadatci oko čijeg izvršenja članovi partije, kandidati i SKOJ-evci moraju mobilisati sve ostale borce, ve-

liki vojnički uspeh koji se očekuje od dolaska II i V divizije u Srbiju ne sme biti umanjen ili uništen političkim greškama zbog neispunjenja gore rečenog, već mora biti uvećan političkim uspesima.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25. marta 1944. g. KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE
POKRAJINSKI KOMITET ZA SRBIJU

BR. 111

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 8. KORPUSA NOVJ OD
25. MARTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO HRVATSKE O MORALNO POLITIČKOM STANJU
U JEDINICAMA KORPUSA¹

ŠTAB
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
25. III. 1944. g.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
HRVATSKE

Prošli period rada, tj. od posljednjeg izvještaja pa do pred kraj ovoga mjeseca, protekao je u sređivanju i reorganizaciji i u nekoliko navrata u obilasku najbližih jedinica. Prema tome izvještaj neće moći dati nekih novih naročitih obavještenja niti će u pogledu poznavanja političkih prilika na terenu upotpuniti nedostatke prošlog političkog izvještaja. Promjene u političkom stanju u prošli mjesec dana nisu osjetne i krupne, a također nisu ni beznačajne, upravo one su značajne i osjetne za daljnji razvoj naših jedinica. Kroz nekoliko dana krenuti ću na sektor Srednje Dalmacije gdje ću imati kontakt, ne samo s jedinicama XX. divizije, nego neposredno na terenu Dalmacije upoznaću prilike toga kraja, Srednje-dalmatinsku grupu odreda, Cetinsku komandu po-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—2, k. 522.

² Vidi tom V, knj. 24, dok. br. 104.

družja itd. Budući politički izvještaj za prilike sa toga sektora biće precizniji i konkretniji.

Političke prilike na sektoru Sjevero-dalmatinske grupe odreda, na kome sada djeluje i XIX. divizija, nisu u dovoljno mogućoj mjeri iskorištene za nas kako to mogućnosti pod ovakvim okolnostima dozvoljavaju. Naše vojne jedinice, koje na tome terenu relativno su brojčane i aktivne, nisu uništile sve tragove i ostatke cijepačke politike bivše Jugoslavije i njenih političara, i danas dolazi do izražaja u prilično oštroj formi podvojenost krajeva, Primorčana i Bukovčana, pa donekle Ličana i Dalmatinaca, i napokon ne baš naročito čvrsta povezanost Dalmacije sa Hrvatskom i drugim zemljama Jugoslavije. Na ovome sektoru, kao i na sektoru Srednje Dalmacije, mjestimično, a negdje i u većim kompleksima sela, aktivan je uticaj Đujića¹ i njegovih četničkih grupa, četničke snage Đujića kontrolišu, mobilišu, a ponekad inicijativno vode operacije, svakako uz pomoć okupatora, na kninskom sektoru (Kosovo polje, Pađene), Cetinskoj Dolini i nekim djelovima Srednje Dalmacije, četničke snage Đujića nisu po odučnosti sastavljene od jednolične vojske. On je pokupio jezgro najokorelije bande iz Petrovca, Grahova, Drvara, Tiškovca, Strmice. Zahvaljujući stalnoj pomoći okupatora, vršio je i vrši mobilizaciju u selima i krajevima gdje njegov uticaj nije uvijek stalan niti je od naroda svesrdno prihvaćen. Njihova je težnja da sela odakle su mobilisali izvjestan broj ljudi ne samo nazivaju četničkim, nego i cijele okolne krajeve nazivaju četničkim krajevima, pa im ponekada na takvu politiku nasjedaju i naši drugovi, naročito u momentima rekvizicije i konfiskacije. Đujićeva četnička vojska vezana je za krajeve, i u smislu pokretnosti, slične našim brigadama, četnička vojska je terenska i nepokretna, osim »vojvoda«, njihovih grupa i okorjelih zlikovaca i izdajnika. Iako je Đujićeva vojska terenska, jugoslovenski oficiri i podoficiri uspjeli su da među njegovim četnicima osiguraju položaj i uticaj daleko stabilniji i sigurniji, nego u četničkim jedinicama na Manjači i Centralnoj Bosni. Četnici su u Đujićevim redovima ogromnom većinom Srbi, sa jednim vrlo malim brojem Hrvata, svega 40 do 50, što je procentualno beznačajno, dok politički ne znači tako beznačajnu pojavu. Stalna, vješta i intenzivna saradnja Đujića sa okupatorom, sakrivena pod vidom da on lično ne saraduje nego Brane Bogunović, Markica Čučuz, Mane Rokvić i druge domaće »vojvode«, formirala je mišljenje kod četnika i njihovih porodica da on nije okupatorski sluga, da je zaštitnik srpstva, da je istinski borac, i time mu je omogućen po-

rast vojske koji je osjetan od prošle godine pa do danas, četničke »vojvode« nisu čvrsto sjedinjene i njih zbijaju u jedan tabor udarci Narodno-oslobodilačke vojske, a i okupator platom i zaštitom. Razmirice i mržnje među »vojvodama« obično košta odilaskom »vojvoda« koji su došli iz Srbije, njihovim razočaranjem i napuštanjem kraja u kome su htjeli da dadnu dug »srpstvu«. Cijepanje i razmirice među četničkim »vojvodama« naročito su intenzivne poslije većih međunarodnih političkih pobjeda naše vojske i naših naroda. Cijepanje i svađu obično plaćaju odilaskom i razočarenjem »strane vojvode«, tj. oni koji su došli iz Srbije (na pr. Šibenik).⁴ Ambicioznost i proždrljivost četničkih vojvoda koristi okupator, koji je upoznat sa njihovim razmimoilaženjem, favorizirajući čas jedne—čas druge, te na taj način za svaku sigurnost osigurava sebi uticaj na više vođa a ne na jednog, a na odlazak razočaranih »vojvoda« sa sektora Kninske Krajine ne gleda nepovoljno, jer smatra da je to sektor gdje ima on uvijek jače snage, a sam četnički sektor je prezasićen »vojvodama«. Vojnički udarci po Đujićevim četnicima nisu dovoljno iskorišteni. Tada su se Đujiću mogli dati mnogo veći udarci, nego što su se dali. U tim danima vrlo kratke osamijenosti, dok se još nije široko i čvrsto povezao sa njemačkim trupama (povezivanje je izvršio Mane Rokvić, računajući da će na taj način steći veću podršku kod Njemaca),⁵ Đujić je vodio borbu svega sa novim i mladim dalmatinskim jedinicama i uspio je da očuva vojsku i izmakne udarcima naših solidnijih i iskusnijih jedinica. Politički udarci Đujiću nisu dati onakvi kakvi su se mogli i morali dati. Sva njegova zločinstva i izdajstva, lična nasilja i krvološtva nisu prikazana i poznata. O njemu se govori općenito kao četniku i četničkim bandama, ne iskorištavajući i ne povezujući sa njim izdajstva i zlodjela koja je on lično, ili njegova vojska, ili u saradnji sa okupatorom, učinio u ovim krajevima. Slabi politički udarci po Đujiću izraženi su još i u tome da mu je dozvoljeno da nekada koristi greške naših vojnika ili da od naših borbi i akcija on pravi

⁴ U Šibeniku se nalazila četnička komanda za vezu između nemačkih jedinica i jedinica četničkog sektora severne Dalmacije pod komandom vojvode Momčila Đujlca, komandanta »zapadne Bosne, Like i Dalmacije«. Prema nemačkim i četničkim podacima, u drugoj polovini 1943. iz Beograda su došli neki ljotićeveci s ciljem da stvore novu četničku organizaciju. Pošto je uticaj domaćih četn'ka bio daleko jači, ljotićeveci su januara 1944. napustili Šibenik (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, F — reg. br. 179, snimak 250—256 i k. 156, dok. br. 14/4—1, 45/3 i 28/4).

⁵ Odnosi se na dogovor radi osiguranja komunikacije Bihać — Knin — Šibenik (vidi Arhiv VII, mikrofilm NAV-N-T-311, F — reg. br. 286, snimak 179).

kapital, tumačeći ih onako kako su njemu konvenirale. Na grahovskom sektoru četnički uticaj ne pojačava se, ali isto tako i ne smanjuje vidnijom i osjetnijom brzinom. Prošlogodišnje borbe proletherskih jedinica i represalije koje su naše jedinice primjenile nisu pravilno objašnjene, te ih četnici koriste izazivajući sažaljenje itd. Naši politički radnici na terenu i naše vojne jedinice nisu shvatili značaj ovakvog političkog četničkog uticaja. Nije neinteresantno napomenuti, da se na terenu Grahova kod stanovništva razdvaja mišljenje o vrijednosti Grahovsko-peuljskog odreda, njegovom dobrom odnosu naspram narodu (iako to nije naročita jedinica), od hrvatske dalmatinske vojske." Greške pojedinaca, dalmatinskih boraca, naročito se potenciraju, pa ponekad dobijaju i nedobronamjerno prebacivanje i od ljudi koji su četnički simpatizeri. U vezi sa našim političkim greškama interesantno je napomenuti, da mi u Sjevernoj Dalmaciji nismo uspjeli u krajevima gdje su JNS-ovci⁷ Grga Anđelinović, Jurica Demetrović, Manfred Paštrović, nismo imali uspjeha da zadržimo u našim jedinicama borce iz tih krajeva. Možda, ali ne zna se tačno, da je onaj mali broj Hrvata kod Đujića baš iz tih JNS-ovskih redova. Osim toga, na tim terenima, u tumačenju federativne Jugoslavije, govorilo se je o sovjetskoj federaciji, pa odmah na početku pri formiranju jedinica, baš iz tih krajeva, politički komesar Gandi⁸ zaklinjao je vojsku na »komunističku zakletvu«⁸ itd. Svakako ovo nisu presudni ni glavni uzroci pojave Đujićevih četnika, nego su samo neki momenti koji govore o našim propustima i greškama, koje upotpunjuju sliku o tome šta smo mi politički učinili u borbi sa Đujićem.

Đujić se nalazi na našem sektoru, na vrlo osjetljivim vojničkim i političkim pozicijama. Svojim položajem i aktivnošću nastoji da razdvoji Hrvatsku i Dalmaciju i zaoštri odnose Srba i Hrvata, omogućujući tako političko učvršćenje ustaša, a s druge strane računa da će Narodno-oslobodilačka vojska u borbi sa Njemcima i Talijanima na ovome sektoru brojčano oslabiti, te će on u povoljnijoj situaciji, vješto manevrišući, očuvati svoju vojsku, porasti prisilnom mobilizacijom i u povoljnoj situaciji biće kao jedina ozbiljnija suprotnost koja bi prihvatila sve nezadovoljnike, te bi sa takvim snagama predstavljao na ovome sektoru snage »vojske kralja Petra u otadžbini«. S obzirom na najnovije događaje unutar zemlje i povoljni odjek u međunarodnom svijetu naše Narod-

⁶ Odnosi se na dalmatinske jedinice pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske koje su djelstvovale na tom terenu.

⁷ Pripadnici Jugoslavenske narodne stranke

⁸ Nikola Repanić

ne vlade,⁹ Đujić ne pretstavlja onakvu snagu koja bi odgovarala njegovom broju od 7000. U objektivno povoljnoj situaciji pod udarcima Narodno-oslobodilačke vojske, polovina njegovog prisilno mobilisanog ljudstva pasivizirala bi se, raspršala, a manjim dijelom pristupila Narodno-oslobodilačkoj vojsci.

Formiranje naše Narodne vlade i druge odluke AVNOJ-a daju nam mogućnost da mnogo ozbiljnije političke udarce nanesimo Đujiću. Možda bi Srpski klub u okviru ZAVNOH-a mogao intenzivnije i aktivnije povesti borbu sa njime. Mi ćemo po svemu ovome povesti računa i u tome smislu organizovaćemo i dati tok našoj političkoj i vojničkoj aktivnosti.

Na Livanjskom okrugu pojavljuje se veći broj dezertera iz ustaških i domobranskih redova, veći broj »neposlušnika«, tj. onih koji se ne odazivaju mobilizaciji. Ovo previranje i bježanje na slobodnu teritoriju moći će se iskoristiti, ne u naročito velikim razmjerama, za mobilizaciju u Narodno-oslobodilačku vojsku. Na ovome sektoru ishranjuju se jedinice IX. i djelomično XX. divizije, pa sama rekvizicija koja se vrši ne utiče najpovoljnije za korist razvoja ovoga procesa, koji je za nas vrlo važan, jer se radi o hrvatskim masama Livanjskog i Duvanjskog kraja. Uticaj Mačeka osjetno slabi, ali to slabljenje je nezadovoljavajuće, jer se ne izražava u dobrovoljnom masovnijem pristupu Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Stanje na ostrvima također se povoljnije razvija. Skoro bezobzirne, krvave i oštre represalije koje su Njemci primjenili na stanovništvo ostrva, stvorile su objektivno povoljniju situaciju da se razbije izvjestan oportunizam kod naroda u odnosu na Njemce i oportunizam čak i kod nekih jedinica i odreda da se ne vodi borba, bojeći se represalija na stanovništvo i imovinu. Baš po pitanju ovakve oportunističke politike i po pitanju mobilizacije, moglo se je konstatovati, da ima nekih odgovornih drugova, pre svega na terenu, pa i u vojsci, koji svojim nereagiranjem na ovakve pojave pokazuju takve osobine koje ne mogu biti svojstvene pripadnicima revolucionarne i borbene organizacije, tj. Komunističke partije. Ovaj oportunizam kod tih drugova ne izražava političko neznanje, nego više nezdravost — nezdravo vaspitanje.

Političko stanje u našim jedinicama za prošlih 20 dana nema naročitih izrazitih promjena, nema prelomnih događaja. Uvodi se stalan planski, metodski politički rad, sređuju i reorganizuju jedinice. U I. i II. brigadi IX. divizije osjeća se življi i intenzivniji tempo rada. Nova, III. brigada (XIII. Kor-

• Misli se na Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije.

čulanska) došla je pred deset dana.¹⁰ Stanje ove brigade je nesređeno, kako po vojničkom, političkom, tako i po ostalim sektorima. Brigada je mala, broji svega oko 400 ljudi, od 700 koliko ih je pošlo sa Visa, izdržala je naporan put i marš, ljudstvo joj je slabo hranjeno, izmoreno, a rukovodstva politička i vojnička kroz cijelo vrijeme puta bila su nedovoljno aktivna, kako po objašnjenju napora, tako i po objašnjenju problema koji su se u brigadi pojavljivali — strah od Bosne, lokalni patriotizam, dezerterstvo, prodavanje i gubljenje odjeće i obuće, nedisciplina itd. III. i IV. bataljon su najslabiji, nedostaje im političkog i vojničkog kadra, a sama partijska organizacija, sve do dolaska, formalno je postojala. Mi smo poslali u tu brigadu dva druga, koji će moći sa uspjehom vršiti funkciju zamjenika političkog komesara bataljona. U cijeloj diviziji osjeća se nedostatak političkih rukovodioca. Iako je ovo najstarija jedinica po sastavu ljudstva, nije se razvila do visine koju je već morala imati, a njeni stari borci, kao iskusniji radnici, nisu se ispoljili u operacijama koje je divizija vršila. Borci ove divizije radi politike štabova ne osjećaju se jedinstveni ni u okviru same svoje divizije, što se ispoljava na razne načine, a naročito nema potrebne solidarnosti u pogledu ishrane. Tako se dešava da I. brigada gladuje, a II. ima vrlo dobru hranu i obratno. Ovu pojavu tek neki dan uočava sam štab divizije.

Stanje XX. divizije i rad u njoj odvija se u sređivanju i upoznavanju, s obzirom da je u njoj skoro naimenovan novi štab divizije. Ova divizija je politički i vojnički naša najslabija jedinica. II. i III. brigada dobrim dijelom su se sredile i u svom radu imaju već i izvjesne preglednosti i uspjeha. Također prije deset dana u sastav divizije došla je njena I. brigada (Vili.).¹¹ I. brigada po procjeni drugova, zbog sastava ljudstva iz okoline Sinja, imala je povoljne uslove da postane najborbenija jedinica u ovoj diviziji, ali je dvomjesečnim bavljenjem na šibensko-trogirskom sektoru, bez kontrole, pomoći i bez čvrste veze sa divizijom, oslabila i danas je najslabija u inače najslabijoj diviziji ...

Južno-dalmatinska grupa odreda održava sa nama najslabiju vezu i stanje na njenom sektoru političko, kao i stanje njihovih jedinica, nije poznato.

¹⁰ Tu brigadu su jedinice 2. pomorskog obalskog sektora, po naređenju Štaba korpusa, 18/19. januara, prebacile sa o. Visa na kopno. Ona je tek početkom marta 1944. ušla u sastav 9. divizije kao njena 3. brigada (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 89, napomenu 8, knj. 25, dok. br. 63, str. 127, 304 i 598; tom VIII, knj. 1, dok. br. 191, str. 586; dok. br. 147 u ovoj knjizi).

» Vidi tom V, knj. 25, dok. br. 90.

Odlukom Vrhovnog štaba imenovan je novi štab XXVI. divizije. Drugovi Božo Božović komandant, Dušan Korać politički komesar i Biočić Ante načelnik.¹² Ova jedinica, zbog zadataka koje je dobila i položaja koga zauzima, morala bi biti najsolidnija, najsređenija i najdisciplinovanija naša jedinica. II. i III. brigada slabijeg su iskustva i osjetno izostaju iza I. brigade, naročito III. Štab divizije nije zadovoljavao ... Osjeća se da nisu shvatili objektivno povoljne uslove za razvoj jedinica i nisu povećanom oštrinom reagirali na probleme koji su se pojavljivali, nego su svoje nedostatke mjerili sa jedinicama koje se nalaze na kopnu, koje se razvijaju pod teškim i nepovoljnijim uslovima. Nisu izvršili jedinstvo I. brigade i ostalih jedinica u okviru divizije. Štabovi, pa onda borci I. brigade gledaju sa nepovjerenjem novoformirane jedinice, što bez sumnje šteti kako I. brigadi, tako i cijeloj vojsci. Zbog povoljnijih uslova, održali su i održavaju niz vojnih kurseva, a drug Fiča¹³ je uz pomoć Oblasnog komiteta održao i tri partijska kursa. Ozbiljna je pogreška ovog štaba što je na kopno uputio XIII. Korčulansku brigadu, sada III. u IX. diviziji, a da je politički i vojnički uopšte nije pripremio za tako težak i naporan put. Novi štab divizije je potpuno upoznat sa opštim našim zadacima i problemima, kao i sa stanjem cijele XXVI. divizije. Svi su izgledi da će ovakav štab moći zadovoljiti. Iako ovoj diviziji štab Korpusa ne može naročito pomoći, nego samo održavamo kontakt svakodnevnim depešama, razvoj ove jedinice potpomognut je ozbiljnom kontrolom članova Oblasnog komiteta koji se nalaze na Visu. Borci i narod na Visu obavješteni su opširno i pravilno svakodnevno o svim događajima kod nas i u svijetu. Kulturno-prosvjetni život, zborovi i konferencije, intendantura i sanitet sređeni su i funkcionišu zahvaljujući izvanredno povoljnim uslovima. Inicijativnim i aktivnim operacijama koje će omogućiti provjeravanje ljudstva, ova jedinica ima uslova da postane kadrovska jedinica.

Naša XIX. divizija, iako je najbolja jedinica, vojnički i politički najodređenija, ima nedostataka koji se već ne bi trebali pojavljivati, ako ne nikako, a ono bar ne u onakvoj čestoj i oštroj formi, kako se dosada pojavljuju. Česta iznenađenja pa veća pojava dezerterstava, osjetna razlika i neizjednačenost jedinica, slab uticaj na pozadinu itd., to su problemi

¹² Novi štab je formiran 3. aprila 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 23/10, k. 1100).

¹³ Filip Bajković

ove jedinice. Na sektoru gdje djeluje ova divizija nalazi se i Grupa sjevero-dalmatinskih odreda. Sve do skora Grupa nije imala političkog komesara, pa se rad odvijao u odredima gotovo bez političkog sektora. Promjenom toga stanja i dolaskom političkog komesara druga Munižabe¹⁴ za komesara grupe odreda, ovdje će se stanje povoljnije izmijeniti.

Politički problemi u našim jedinicama slični su u mnogome problemima u drugim jedinicama naše vojske, samo što se ovdje pojavljuju pooštreni, više komplikovaniji, a po nekad dobijaju specifične osobine. (Prilažem dopis zamjenika političkog komesara Vojina Kovačevića.¹⁵ Ovo je pitanje riješeno.)

Politički kadar i uopšte kadar rukovodioca po vojnim i drugim sektorima je naš veliki problem. Kapitulacijom Italije, nagli i veliki porast jedinica na ovom sektoru nije se mogao podmiriti ni sa kadrom iz domaćih jedinica, a ni sa stranim. Mi smo u tom pogledu dobili vrlo veliku pomoć od Vrhovnog štaba i od Oblasnog komiteta K.P.H. za Dalmaciju. Politički kadar slabiji je od vojnog, dobrim dijelom došao je sa terena, nije prošao kroz vojsku, te mu je izraziti nedostatak vojnog duha, borbenosti, udarnosti, discipline. Mnogima njima nije ukazata pomoć da se snađu u novoj dužnosti, a ima nekih od tih drugova koji se smatraju da su po kazni došli u vojsku. Velika većina od drugova sa terena moći će se snaći u novim okolnostima i pred novim zadacima. Ovakva situacija rukovodi nas da se u politici kadra orijentiramo na izbor i izdizanje za jedan duži period naših nižih domaćih političkih rukovodioca. Moramo izdizati mlade, aktivne, u borbi provjerenе drugove i od njih stvarati rukovodioce bataljona, odreda, a kasnije i brigada. Ovakav kriterijum uzet je i zato što se ima utisak da u našim jedinicama ima jedan izvjestan broj političkih komesara koji su dobili svoje funkcije po liniji znanja, vještini govorenja, opšte kulture, tako da se ne dobija utisak da su ovi drugovi orijentisani da postanu ugarnici, inicijatori borbenosti, članovi vojnih štabova, nego neki političari. Ne samo što nije uzdizao kadar iz starih jedinica I. i II. Dalmatinske brigade, nego nema se potpuni uvid ni pravilan raspored i u ovaj kadar što se nalazi u našim jedinicama. Prije pet dana organizovan je niži partijski kurs za sve jedinice, osim odreda i XXVI. divizije. Na kurs su došli gotovo sve domaći drugovi, mlađi politički i partijski rukovodioci. Nedostatak ovog kursa je što na njemu nema vojnih rukovodioca i drugova koji rade u Intendanturi, Sanitetu, Vezi i Ob. službi. Drugi kurs koji se bude organizovao neće imati ovih nedostataka.

» Milan

¹⁵ Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

Slaba politička svijest naših boraca odražava se u težnji za borbom u Dalmaciji i nezdravom lokalnom patriotizmu, u strahu od Bosne itd. Ovaj problem ispoljava se dalje u neosjećanju čvrstog jedinstva dalmatinskih jedinica sa Narodno-oslobodilačkom vojskom Jugoslavije. Napokon osjeća se u vezi sa tim i pitanje »stranaca«,¹⁶ nedovoljna solidarnost i ispomaganje brigada u diviziji, bataljona u brigadama, podvojenost starih i novih boraca itd. IV. i V. ofanziva, u kojoj su sa herojskim djelima i patnjama uz glavninu Narodno-oslobodilačke vojske učestvovala neke dalmatinske jedinice, nije iskorištena politički kao moralna snaga za nova junaštva, upornosti i ustrajnosti, nego naprotiv iz tih herojskih i nadčovječanskih borbi zapamćeni su i prepričavaju se teški momenti, gubitci, razmimoilaženja među borcima, tegobe ishrane, neslaganja itd. Prelaz preko Drine, koji je omogućen našoj vojsci zahvaljujući junaštvu dalmatinskih jedinica, ta junaštva i simbolički podvig, kao i niz drugih herojskih djela u toku ofenzive i na terenu same Dalmacije, ostaju gotovo nezapaženi i neiskorišteni. Mi ćemo morati pokrenuti list-vijesnik, a i putem samih smotri, govora, zborova i konferencija ispraviti ovo stanje.

Dezerterstvo je nadalje ozbiljan problem, iako je danas osipanje jedinica vrlo malo. Ovaj problem je ozbiljan zato što se nema sigurne garancije da bi ove brigade, koje danas broje u IX. i XX. diviziji po 500 ljudi, bile sposobne da novomobilisano ljudstvo zadrže u svojim jedinicama. Naši politički rukovodioci nisu po ovome pitanju oštro reagirali, a same vojno-pozadinske vlasti — komande područja svojom neaktivnošću i primanjem dezertera na dužnosti pri komandama objektivno potpomagale su osipanje jedinica. Naši štabovi nisu uočili političku sadržinu ovoga problema, pa tako Štab XIX. divizije jednim svojim aktom predlaže da se od dezertera obrazuju straže pri pozadinskim ustanovama. Komanda Šibenskog područja izvještava da je stanje sređeno, da sve poslove vrši redovno, da je politički rad aktivan, zborovi, konferencije i napokon poslije takvih konstatacija o svome radu kaže da na svome području ima oko 500 dezertera.¹⁷ Ovome pitanju u nekim krajevima nije se svestrano angažovala ni partijska organizacija. Dezerter iz IX. divizije postao je rukovodioc SKOJ-a u Dinarskom odredu, a sličnih slučajeva ima na terenu Sjeverne Dalmacije. Mi smo po ovome problemu upozorili

" Misli se na borce i rukovodioce koji su došli iz drugih krajeva i jedinica.

¹⁷ Ovde je reč o borcima koji su samovoljno napustili jedinice u kojima su bili raspoređeni i priključivali se jedinicama koje su operisale na području Šibenika.

štabove, komande područja i komande mjesta, izdali nekoliko najstrožijih mjera i naredaba, a na nekim savjetovanjima politički smo razjasnili ovaj problem. Izmijenimo i kazniti, najstrožije kazniti sve one rukovodioce, političke i vojne, koji »ne zapažaju« ovaj problem, ne radi neznanja važnosti ovoga problema, nego što ima već niz slučajeva da redovno takvi dezertiraju i primjerom služe borcima. Ovakvi kolebljivci, špekulanti i organizatori dezerterstva »ne zapažaju« ovaj problem, jer sami računaju na odlazak iz Bosne, tj. svoje pokretne divizije na teren Dalmacije.

Naše jedinice nemaju još izgled sredene i disciplinovane vojske. Ima slučajeva da se još razvija diskusija po naređenjima. Da bi se opravdalo takvo stanje pojedini rukovodioci spominju mladost vojske, te im mladost služi kao opravdanje nerada, a ne kao potstrek za intenzivniji rad. Pravilno i oštro shvatanje discipline nije ukorenjeno kod štabova bataljona, nekih štabova brigada, a ponekad se čuje i mišljenje da nećemo »buržusku disciplinu« itd. U IX. diviziji poduzeta je kampanja za veću i bolju disciplinu, a neka predavanja o disciplini održaće i drug Semjon Kuharenko, oficir Crvene armije, koji je od Vrhovnog štaba sa drugim drugovima za privremenu pomoć poslat našim jedinicama. Štabovi divizija i štabovi brigada, a naročito niži komandni kadar—desetari, vodnici, politički delegati, nemaju dovoljno autoriteta. Ovaj problem neki su drugovi htjeli riješiti brzo »efikasno« uvođenjem discipline-dresure, te su ovo pitanje na taj način još više komplikovali, na što smo mi odmah reagirali. Ima jedinica koje bi svojom visinom političke svijesti bile sposobne za višu i svestraniju disciplinu. Brzi razvoj spoljnih i unutrašnjih događaja, stalni porast ugleda naše vojske u međunarodnom svijetu i kod naših naroda, vojnički i politički zadatci koji se stavljaju pred nas i koji su u našim daljnjim perspektivama, sve nas to rukovodi da ovome problemu moramo prići svestrano i brzo, ne očekujući da isključivo politička svijest naših boraca bude jedini nosilac naše discipline.

Pošto je izgubljen ili nedovoljno iskorišten veliki dio zarobljenog materijala pri padu Italije, pa kasnije neuspjelim akcijama i iznenađenjem, koja su rezultat nesavjesnog i neodgovornog rukovođenja nekih jedinica, u našim jedinicama, gotovo svima, pojavljuje se problem čuvanja vojne imovine, oružja, odjeće, obuće, alata, magazina, sanitetskog materijala, radio-stanica, radio-aparat, arhive itd. I. brigada XX. divizije nije izvršila naredbu, iako je objektivno mogla, da prenese oružje koje je bilo bunkerisano, te ga je neprijatelj pronašao. Slaba je doskora bila, može se reći nikakva ili vrlo površna kontrola vojničke imovine ... I po ovom slučaju ima-

mo primjera da vojni i politički rukovodioci ne samo da se odnose neodgovorno, nego ponekad i sami griješe. Mi sprovodimo kontrolu, mi smo kažnjavali i kažnjavaćemo najstrožije ovakve greške. Najstrožije ćemo ih kažnjavati zato, što se u ovakvim slučajevima, naročito kod rukovodioca, ne radi o neznanju, nego o ličnom poštenju. Naša organizacija kontrole po čuvanju imovine moraće biti takva da svakog časa možemo imati u vidu stanje imovine i oružja od desetine do divizije.

Naši politički i vojni rukovodioci ne samo da nisu imali 1 da još sada nemaju metodskog i planskog rada, nego u mnogo slučajeva nemaju uske povezanosti sa vojskom, sa masom boraca. Na svim dosadašnjim sastancima i savjetovanjima koja sam održao, moglo se je konstatovati da je neposredan dodir sa vojskom slab, rijedak i vrlo uzak. Dokle se može otići u ovim pogriješcima, najbolje ilustrira primjer političkog komesara IV. bataljona III. brigade IX. divizije, koji izjavljuje da ne može obići sve čete svaki dan u svome bataljonu, jer su vojnici razmješteni po kućama u čitavom selu, a u cijelom bataljonu ima svega 40 boraca. Najgore je što se obično ovakvi stalno dopisuju sa četama. Takva izdvojenost od vojske pokazuje se u izdvojenosti života štaba od rada i života jedinica itd.

Borci u našim jedinicama predstavljaju najpovoljniji materijal za masovne kulturne priredbe. Nepismenost je relativno vrlo malena. Jedinice IX. i XX. divizije, kao i ogromna većina terena, nisu obavještene o najnovijim događajima. Našoj vojsci nepoznati su junački i slavni podvizi samih dalmatinskih boraca, oni nisu snaga i potstrek za nova junaštva. Ta junaštva obično se prepričavaju u najužoj okolini. U mnogim jedinicama I. i II. Korpusa Dalmatinci sačinjavaju jezgro u kulturno-prosvjetnim odborima. Mi ćemo po ovome pitanju morati učiniti stvarno prelom. Mi moramo očvrsnuti i višestruko pojačati zborovima i konferencijama rad i vezu sa pozadinom. U IX. diviziji posljednjih mjesec dana u tome pogledu bilo je veće aktivnosti, ali je nekim priredbama i konferencijama uspješno završenim, kasnijim radom — prikupljanjem priloga na nezgodan način i sama priredba profanisana. U kontaktu vojske i naroda svakako da ima grešaka i to obostranih, naročito onda kad se radi o mobilizaciji, prikupljanju priloga, konfiskaciji, rekviziciji itd. Osjeća se podvojenost partijskih organizacija na terenu i u vojsci. Može se viditi jedna težnja, da se koriste greške i jednih i drugih, ne na bazi iskustva i uklanjanja istih grešaka, nego ukazivanje na te greške dobija ponekad karakter zloradog optuživanja.

Popunu naših jedinica mislimo vršiti i vršimo iz odreda i sa terena. Mobilizacija je negdje i politički pripremljena. Na sektoru Sjeverne i Srednje Dalmacije mobilizacija je u toku i ima izvjesnih rezultata. Koliko je god pitanje mobilizacije važno, toliko je važna i široka kampanja među starim boricima za pravilan prijem i odnos naspram novomobilisanih drugova. Zadržati novomobilisane, osposobiti ih vojnički i politički ne mogu sami štabovi—politički komesari ili partijska organizacija, nego to mora biti opšti zadatak i posljednjeg vojnika. Ako uspijemo da očvrstimo, vojnički i politički uzdignemo i zadržimo u pokretnim jedinicama sve ono što mobilizujemo, stvorimo vrlo povoljne uslove za popunu naših jedinica. Najnoviji politički događaji unutar naše zemlje, kao i ogroman ugled naše vojske u demokratskoj javnosti kod naših saveznika, stvara nam objektivno najbolje uslove, koje smo ikada do sada imali. Ma kako da je slaba obavještajnost po ovim događajima širom cijele Dalmacije, ipak su ovi događaji vrlo snažno odjeknuli u Dalmaciji.

Jedan od velikih problema za jedinice IX. i XX. divizije, bolnice i sam Štab Korpusa jeste pitanje ishrane. Naša intendantura ne zadovoljava, nema plana u radu, niti širokog i sigurnog aparata. Na rad intendantura po divizijama štabovi utiču savjetovanjima i naredbama, ali slabo ukazuju pomoć u izboru i dodjeljivanju kadra. Ishrana je vrlo slaba i nedovoljna. Tako stanje ishrane umnogome određuje i našu vojnu aktivnost. Najveća je nezgoda što takve naše akcije na terenu Livanjskog polja od strane IX. i XX. divizije dolaze u času kad se osjeća previranje kod hrvatskog stanovništva. Naš aparat intendanture nije u stanju da pravilno sprovede i izvrši naređenje štaba, pošto Partija ima formalan ili nikakav uticaj u intendanturi. Načelnik intendanture XX. divizije nije član Partije... Stalne pritužbe, opravdane i teške, svakodnevno stižu na nepravilan rad intendantata. Potrebno je izmjeniti kadar intendantura i dati im popunu ljudstva, pa onda držati sa njima savjetovanja.

Štab Korpusa nije još postigao potrebnu ekspeditivnost u radu ni mogućnost svestranog rukovođenja, brzog uvida i kontrole po svim sektorima kojima rukovodi. Pomoć u našem radu daje nam Vrhovni štab i drugovi iz Oblasnog komiteta Jordan¹⁸ i Stevo.¹⁹ Odnosi u našem Štabu su zdravi i jedno-dušni, imaju izgleda da takvi i ostanu, da se još više razviju, ne na bazi ličnog slaganja, nego na bazi zajedničkog principi-

¹⁸ Ivica Kukoč

Andrija Božanić

jelnog stava u rješenju zadataka, pitanja i problema koji se pred nas postavljaju.

Ovakvo stanje izgleda u našim jedinicama. Drugovi koji su sređivali i formirali ove jedinice po padu Italije, svakako da su pored propusta imali uspjeha u radu. Mi u dosadašnjem svome radu imamo i uspjeha i propusta i sa stanjem kako je ne može se zadovoljiti. Naš rad mora biti uporan, istrajan i stalan, naše naredbe moraju biti odlučne, mi ćemo morati imati uspjeha, jer su okolnosti povoljne za razvoj naših jedinica, a samo ljudstvo Dalmacije, koje je do sada dalo preko 40.000 boraca za Narodno-oslobodilačku vojsku, daje nam vrlo povoljne perspektive.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Boško Šiljegović

BR. 112

**IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 9. KRAJIŠKE
BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 26. MARTA 1944. OBLAS-
NOM KOMITETU SKOJA ZA BOSANSKU KRAJINU O POLI-
TIČKOM RADU S OMLADINOM¹**

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
IX K.N.O. U. BRIGADE
»SIMO ŠOLAJA«
26. III. 1944.

**Mesečni izveštaj za mesec mart
o radu organizacije**

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOS. KRAJINU

Dragi drugovi,

Brigadna organizacija ima 18 aktiva sa 274 člana, od toga drugarica 13, od toga čl. K.P.J. 45. Soc. sastav: 266 seljaka, 4 đaka, 4 radnika.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 7/339—342.

Na licu mjesta 251,
u rashodu 23.
Primljeno u SKOJ 24.
Primljeno u KPJ 11.
U bolnici ranjenih i bolesnih 20.
Na kursu telefonskom 3.
Poginuli 5 i jedan živ uhvaćen.
Kažnjenih —.
Isključeni 1 drug i 1 drugarica.

Omladine van SKOJ-a 345, od tog ženske 11. Postoje 4 bataljonska komiteta sa 20 članova koji su obuhvatili 16 aktiva, dok je aktiv intendanture i zaštitnice vezan za brigadni komitet.

Organizacija u toku mjeseca u tri bataljona je prilično živnula, dok u I bataljonu nije se stanje mnogo popravilo iz razloga što su 4 člana komiteta smenjena, što je mnogo uticalo na razvoj organizacije. Dva sekretara su primila dužnost poldelegata vodova i dva su oboljela i otišla za divizisku bolnicu. Borbenost i disciplina je na prilično zadovoljavajućoj visini.

Samostalnost i odgovornost nisu zadovoljavajuće. Partija u pojedinim bataljonima nije dala dovoljno pomoći SKOJ-u. SKOJ se oseća prilično kao rukovodioc omladine ...

Brigadni komitet broji 5 članova, od tog 1 ženska. Soc.²: 1 đak, ostalo zemljoradnici. Komitet se sastao u toku ovog mjeseca jedanput i to: 25. marta o.g. sa dnevnim redom:

- 1) Pregled rada po bataljonima, i diskusija.
- 2) Kako pojačati odgovornost.
- 3) Pripreme za pokrajinsku konferenciju i kongres.
- 4) Konkretni zadaci.

1) Po izveštaju se razvila diskusija i uočeni su sledeći nedostaci: Usled davanja plana vojno-političkog od strane štaba brigade, da su se naši aktivisti zbunili i nisu znali na koji način da rade njihovi sektori tako da rad sektora po aktivima sveo se na bilježenje časova i konferencija, koje održi komandir—komesar. Te kako se htjelo da se održi neki sastanak ili konferencija morali su se skratiti časovi politički i to je bilo samo kod energičnih rukovodioca SKOJ-a. Taj je uzrok opadanje odgovornosti.

Uočeno je da su radni i vaspitni sastanci dosta redovno održavani ali nisu vaspitni urodili plodom, jer nije bilo dovoljno pripitivanja da se vidi koliko su članovi savladali materijal. Uočili smo jedan veliki propust da se u toku ovoga

¹ Misli se na socijalno poreklo.

mjeseca malo primilo u organizaciju i malo, dato u K.P.J. Nedostatak je do rukovodioca koji nisu svestrano razmatrali ljude i poklanjali im pažnju da bi im pomogli da otklone svoje nedostatke. U samim aktivima nije se razvijala kroz rad kritika i samokritika, nije se, kao što smo spomenuli, vidilo koristi mnogo od vaspitnih sastanaka, tako nije moglo da se da veći broj za partiju.

Mišljenja smo da veći broj članova partije radi u SKOJ-u i da se naš SKOJ pretvorio u partijsku organizaciju. Zaključci: Da na sastanke aktiva dolaze najviše 3 člana partije koji će potpomagati rad. Da sektori moraju raditi da se donese plan rada za 8 dana gdje će se svakom sektoru dati konkretno šta treba da uradi. Da se poslije svake vaspitne teme zakaže konferencija sa ispitivanjem gdje će se kontrolisati koliko je ko savladao prorađeni materijal. Na samim sastancima da se više pripituje i da sekretar uvijek ne čita, već da i drugima, i da on sam ne objašnjava što je pročitano, već da i drugi, tako da se više zainteresuju koji uče, i da bi se tako naučili govoriti. Da rukovodioci više vode računa o svakom pojedincu kako u aktivu tako i u celoj četi. Da se više vodi računa o radu sa omladinom i prema radu i divnim primjerima pojedinaca populariše naš SKOJ. Da se razvije kritika i samokritika koja najprije treba da poteče od sekretara, kako bi ljudi kroz kritiku mogli da otklanjaju svoje nedostatke. Da sekretari traže veću pomoć od partije, tako da se sekretaru daju uputstva kako treba da radi. Da na sastanke aktiva dolaze zamjenici polkoma četa ali da ne uzmu inicijativu u svoje ruke, već da pomognu, a naročito na vaspitnim sastancima.

2) Mogli smo da uočimo da je u prvom redu slaba odgovornost kod pojedinih članova brigadnog komiteta SKOJ-a i kod bataljonskih, tako da se to odrazilo i na samo članstvo. Komitet brigadni oštro je kritikovao takve i zaključio da za svaku i najmanju grešku pozivat na strogu odgovornost. Brigadni komitet to traži i od bataljonskih komiteta, a da bi povećali odgovornost kod samog članstva rešeno je da se više založe viši rukovodioci za pomoć nižim, da se održe bataljonske konferencije ili sastanci aktiva ako ne konferencije i da se dade predavanje »Zašto treba da izvršavamo postavljene zadatke«, da se na bataljonskim komitetima proradi iz II glave Istorije Svesavezne komunističke partije boljševika »O prvoj tački Partijskog statuta« i na temelju toga da prorađuju »Najosnovnije stvari koje treba da zna svaki SKOJ-evac« i da se proradi tema: uvodnik »Pravde« »Borbeni zadaci seoske omladine«, da se konkretno poveže sa radom SKOJ-a i omladine u našoj pozadini, o tome kako SKOJ kao organizacija vodi

računa o svemu što se tiče omladine. Na sve ovo da se daju konkretni zadaci i na neučinjeno pozivat na odgovornost.

3) Pitanje pripreme za konferenciju pokrajinsku. Po ovome pitanju održati su sastanci komiteta i spremljeni za taj rad. Dalje da se u svakom bataljonskom listu pišu članci u duhu konferencije i kongresa, da se pišu parole i da se održe omladinske konferencije gde će se ukazati na taj dan — praznik omladine B. i H.

4) Konkretni zadaci: brigadni komitet dao je sebi za zadatak da do 15. aprila proradi svaki član iz nacionalnog pitanja »Šta je nacija i nacionalni pokret« (Staljin), da na dan sastanka učećeg sekretar bat. kom. II bataljona referiše o tome a drugi da ga dopune. Da bataljonski komiteti prorade iz II glave Istorije (»O prvoj tački Partijskog »statuta«). Da se sa aktivima proradi: »Borbeni zadaci seoske omladine«, govor Đilasa i »Najosnovnije stvari koje treba da zna svaki SKOJ-evac«. Rešeno je da svi bolji i odskočiti SKOJ-evci učestvuju na vaspitnom sastanku čelija.

Političke teme: dato je da se prorade 2 teme: kakvih sve organizacija imamo i njihov karakter i bratstvo naše omladine, da se spremi preko materijala kojim raspolažemo i to da pre prorade bataljonski komiteti.

Po kulturno-prosvetnom kao i po vojničkom nismo dali nekih konkretnih zadataka, već da se više SKOJ založi za taj rad, među omladinom da podigne interesovanje i utakmicu ko će bolje da se usposobi.

RAD KOMITETA

I bataljon. Ovaj komitet broji 5 članova, od toga 3 člana partije. Ovaj komitet je još mlad uslijed toga što je skoro sav smijenjen, što je organizacija osjećala. Ali samo sekretar toga komiteta, ako posveti dosta pažnje, moći će da osposobi iste drugove premda su tako na niskom nivou. Ovaj komitet redovno se sastajao po raznim pitanjima i po pitanjima polit-delegata jednog voda koji se kukavički ponio u jednoj akciji, ali nisu ništa donijeli da se kazni iz toga razloga što su stvar prepustili partiji. To je propust što oni sami nisu donijeli svoje mišljenje. Ovaj komitet sastao se po pitanju discipline u svome bataljonu i na dva vaspitna sastanka.

II bataljon. Ovaj komitet broji 5 članova, svi članovi KPJ. Ovaj komitet je dosta dobar, samo još sam sekretar nije se osamostalio u radu. U ovome komitetu 2 sekretara dosta su dobri a ostalim treba da se [pruži] dosta pomoći. Komitet se redovno sastajao na radnim i vaspitnim sastancima.

III bataljon. Ovaj komitet broji 5 članova, svi članovi KPJ. Ovaj se komitet nije redovno sastajao na radnim sastancima, razlog je što sekretar toga komiteta drugarica nije se mogla još da snađe u radu. Svi sekretari aktiva ovog komiteta dosta su jaki i mogu da rade, samo se slabo snalaze. Sekretar I čete zadnjih dana pokazao je nemarnost i još više nesnalažljivosti. Ovome drugu se daje puna pomoć od strane viših rukovodioca. Ovaj komitet ne može stvari momentano da svršava i uočilo se je da u tome nisu samostalni ...

IV bataljon. Ovaj komitet broji 5 članova, 4 člana KPJ. Ovaj komitet se redovno sastajao na radne i vaspitne sastanke. U teoretskom podizanju ovaj je komitet najviše učinio, tj. određeni materijal najbolje je savladao, ali i ovo je nezadovoljavajuće. Ovaj komitet je uočio greške druga i drugarice koji su izbačeni i na vrijeme to učinio. Po samom vaspitanju članova SKOJ-a nije komitet najbolje planski radio i na sastancima nije se u detalje što se radilo prelazilo. 3 sekretara aktiva dosta su dobri i vrijedni, dok 1 još dosta zaostaje. Sam sekretar ovog komiteta u posljednje vreme se živnuo u radu i počeo da obilazi sve aktive, što kod njega nije bilo prije. U tome radu on je napravio jednu veću grešku koju ćemo napomenuti u takmičenju.

Sekretar aktiva pri zaštitnici³ priličan je i može da radi ali je dosta aljkav u radu. Sekretar aktiva pri intendanturi ima volju za rad, samo je neiskusan a i sam aktiv je dosta zaostao.

RAD PO SEKTORIMA

Vojnički. Po ovome sektoru SKOJ pomaže u sprovođenju plana datog od brigade. Ta je pomoć bila nedovoljna, na što je organizaciji bilo ukazato.

Politički. Političko stanje omladine nije zadovoljavajuće ali iz dana u dan stanje se popravlja. Prema najnovijim političkim događajima odnosi se dobro i u posljednje vreme. Nema više kao što je prije bilo izgovaranja da su dosadni i nepotrebni politički časovi. Pored plana koji je izdao štab brigade prorađene su 2 političke teme iz plana PK SKOJ-a: Savez SSSR, Engleske i Amerike, Savez i saradnja naše zemlje sa SSSR — životni interes omladine naših naroda. Ove teme sekretari bataljonskih komiteta skicirali su na svome sastanku i dali. Uspjeh u tome nije najbolji. Prorađivani su svi omladinski listovi, od kojih ih najviše interesuje list »Mi mladi«

³ Odnosi se na jedinicu za obezbeđenje i zaštitu Štaba brigade.

i bilten »Takmičenje«. Svaka četa održala je po 3 političke konferencije.

Vaspitni. Po ovome sektoru nije se mnogo učinilo iz razloga koje smo pomenuli naprijed. Interesovanje za vaspitno uzdizanje nije dobro kod novih članova koliko kod starijih članova SKOJ-a. Proradeno je: Omladina i narodna vlast; SKOJ u surovj školi rata i, manje od pola, Najosnovnije stvari koje mora znati svaki skojevac. Sa komitetima proradeno je pola »Razvitka društva«, ali i to je slabo savladano.

Kulturno-prosvjetni. Po ovome sektoru dosta se je učinilo, a naročito po nepismenosti (u rezultatima takmičenja ima šta je uređeno), sada ima nepismenih 52, sa onim bataljonom koji je došao kao cio iz Glamočkog odreda. SKOJ se prilično angažovao u otklanjanju nepismenosti. Svaki bataljon imade oko 25 članova koji pjevaju obične pjesme. Komanda imade 8 novonaučenih. Dano je 6 priredbi sa 500 prisutnih. U radu računa dobro se se uspjeva, naučilo je do sada 70 omladinaca dvije računske radnje, sabiranje i oduzimanje do 50. Dok je 50 naučilo 3 računske radnje. *Naučna predavanja* se redovno održavaju i mnogo interesuju borce. Mišljenja smo da potražimo zemljopisnih udžbenika ukoliko je to moguće. Članci se pišu u bataljonske listove i u brigadni, ove listove su u glavnom pisali borci. Veliko interesovanje vlada za proradivanje tih listova.) Po jedan primjerak bataljonskih listova poslaćemo vam).

Rad na terenu. Po ovome sektoru nije se moglo skoro ništa učiniti iz razloga što je tu front i neprijatelj uvijek napada te su sama sela čas naša čas neprijateljska, ali nastojaćemo da se učini onoliko koliko se može, premda su odavde i pozadinski radnici manje-više napustili teren.

O takmičenju. Takmičenje je dosta dobro sprovedeno. Komitet je uočio da u I bataljonu nije vladalo veliko interesovanje u početku drugog takmičenja, u čemu su krivi donekle i rukovodioci SKOJ-a.

Pri davanju rezultata neki bataljoni nisu bili objektivni. Ovome su u velikom krivi sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a. .. Takmičenje je uveliko pokrenulo sve sektore rada i uspjelo izuzev pomenutog slučaja u IV bataljonu. Brigadni komitet na svom sastanku dao je u zadatak da se omladina više zainteresuje u novoobjavljenom takmičenju i da sekretari podnesu što objektivnije izvještaje, te da se formiraju bataljonske komisije. Brigadni komitet predložio je, što će se sprovesti u djelo, da se novo takmičenje objavi i otpočne 1. aprila a završi 2. maja. Do drugog maja dato je zato da bi se u takmičenju obuhvatio i praznik 1. maja. Takmičenje će objaviti I bat. Takmičenje se objavljuje po slijedećim tačkama:

1). Ko će ubiti više fašista; 2). Ko će više zarobiti ratnog materijala; 3). U koga će biti najbolja higijena; 4) Ko će više naučiti nepismenih; 5) Ko će bolje proslaviti Prvi maj.

Takmičenje po pitanju higijene objavili smo radi toga što se uočilo da vlada prilična nečistoća.

Drugarica iz politodjela naše divizije došla je nama i pomaže nam u radu. Uz drugarski pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26. marta 1944. g.

Za brigadni komitet SKOJ-a
Boško

BR. 113

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 13. KRAJIŠKE
BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 27. MARTA 1944. OBLAS-
NOM KOMITETU SKOJA ZA BOSANSKU KRAJINU O BROJ-
NOM STANJU ORGANIZACIJE I BORBENOSTI OMLADINE¹

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XIII. KR. N.O.U. BRIGADE
27. III. 1944 g.

OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA BOS. KRAJINU

Organizaciona statistika: Omladine u Brigadi ima 619, od toga 21 drugarica. Njihov socijalni sastav jeste 600 seljaka, 19 radnika, dok intelektualaca nema uopšte. Drugarice su takođe seljanke.

Članova SKOJA u Brigadi ima 258, od toga 9 drugarica. Njihov socijalni sastav jeste 239 seljaka, 19 radnika. Drugarice su sve seljanke.

Od I. Oblasne konferencije USAOJ-a- poginuo je 41 omladinac, od toga je 16 SKOJ-evaca, dok drugarica nije ni jedna.

SKOJ-evskih aktiva u Brigadi ima 17. Njihov socijalni sastav jeste gore navedeni.

Bataljonska rukovodstva imamo 4. Njihov socijalni sastav jest: seljaci. U ta četiri bataljonska rukovodstva jest 1 drugarica.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 7/359—360.

² Konferencija je održana 20. septembra 1943. godine.

Brigadno rukovodstvo imamo jedno. Socijalni sastav: 2 radnika i 3 seljaka. Sekretar brigadnog rukovodstva jeste drug Dušan Drobac. Prvi član brigadnog rukovodstva jeste Jelić Boro (isti je sekretar bat. rukovodstva u I. bataljonu). Drugi član brigadnog rukovodstva jeste drug Božo Krkeljaš. Treći član brigadnog rukovodstva jeste drug Mićo Dragović (isti je sekretar bataljonskog rukovodstva u II. bataljonu). Četvrti član brigadnog rukovodstva jeste drug Rade Smiljanić (isti je sekretar bataljonskog rukovodstva u IV. bataljonu). Drug Rade Smiljanić i Božo Krkeljaš su radnici a ostali seljaci.

Vojnički rad: Sa puškom vlada 574 omladinca; puškomitraljezom 54 i »šarcem« 14; teškim mitraljezom 7 drugova; bacačem teškim i lakim vlada 10 drugova. Od I. Oblasne konferencije naučilo je rukovati puškom 250 omladinaca; sa puškomitraljezom 356 drugova; »šarcem« 175; sa teškim mitraljezom 35; sa teškim i lakim bacačem 53; sa protutenkovskom puškom 60 drugova.

Vojničkih časova je održano od I. Oblasne konferencije 377, dok je vojnih vježbi izvedeno 187. Na vojničkom polju rada je najbolji II. bataljon. Najbolja četa u Brigadi jeste III. četa II. bataljona. Najbolji vod je I. vod iste čete. Najbolja desetina jest I. desetina istoga voda. Borci ove čete trude se da savladaju vojnu obuku, takođe u pogledu komandovanja, ratne vještine i borbenosti. U pogledu borbenosti kao pojedinci najbolji su: Stevo Popović iz III. bataljona I. čete, koji je sam na H.³ Kolima⁴ ubio sa 5 metaka 5 fašista, a šestoga je nemajući vremena da napuni pušku morao ubiti kundakom. U I. bataljonu najbolji je drug Miloš Vuković, koji je na Banja Luci⁵ benzinskom flašom upalio neprijateljski tenk, kao i drug Božo Savić iz IV. bat., koji je u jednom jurišu skočio sam među 7 četnika te 3 razoružao dok su mu ostali drugovi stigli. U pogledu vojničkog rada kao pojedinci koji su savladali vojnu obuku za jedno određeno vreme, nisu uzimani u obzir iako ima drugova koji su u tom pogledu vrlo dobri. Takmičenje po pitanju vojničkog rada sprovedeno je dobro i stvarno takmičenje ih je dosta pokrenulo, tako da su u toku

» Han

* i • U decembru 1943. ta brigada je dva puta napadala domobransko uporište Han-Kola (kod Banje Luke). Prvi put uporište je napadnuto i zauzeto, posle jednog i po časa žestoke borbe, noću 13/14. decembra. Noću 24/25. decembra brigada ga je ponovo napala i zauzela (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 161 i 217).

⁵ O tim borbama, vođenima od 31. decembra 1943. do 3. januara 1944, vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 31, 76 i 83.

mjesec dana takmičenja više savladali vojnu obuku nego za prošla dva mjeseca.

Politički rad: Političkih konferencija održano je 75. Na konferencijama su se obično radile odluke sa II. Zasedanja AVNOJ; Rezolucija ZAVNOBIHA, kao i pojedini članci iz omladinskog materijala. Od omladinskog materijala prorađeno je: »Omladinska borba« br. 6; list »Mi mladi« br. 1 i 2; »Mladi Krajišnik« br. 1 i 3 broja »Mladi Krajišnik« starije izdanje, nešto iz »Omladinskog borca« poslednjeg broja koji je izašao. Rađeni su neki članci iz »Oslobođenja« i »Naprijed« te i iz »Glasa«. Konferencija povodom takmičenja održano je 40. Radne konferencije kod nas nisu se praktikovale. Džepnih novina nije bilo. Nekih naročitih predavanja nije bilo. Održanim konferencijama prisustvovalo je oko 10.000 omladinaca. Proslave su održane 3 i to: 26-godišnjica Oktobarske revolucije, Godišnjica rađanja USAOJ-a, t.j. I. Omladinskog kongresa i 26-godišnjica Crvene armije. Proslave su održavane negde po bataljonima a negde po četama. Najbolji bataljon u pogledu savlađivanja političkog materijala jeste II. bataljon. Kao pojedinci u savlađivanju političkog materijala može se uzeti drug Slobodan Milojević iz II. čete I. bataljona, koji je najbolje savladao odluke sa II. zasedanja AVNOJ-a; Ostoja Gavranović iz III. čete II. bataljona, koji je savladao odluke AVNOJ-a najprvi u istom bataljonu. Po pitanju političkog materijala razvijeno je takmičenje i to za poslednji mjesec i pol dana u kojemu razdoblju je trebalo savladati Odluke AVNOJ-a, Rezoluciju ZAVNOBIH-a i t.d.

Vaspitni rad u SKOJ-u: U poslednje vreme počeo je da se odvija planski, dok prije mjesec i pol dana nije se odvijao planski. Vaspitnih sastanaka održano je sa Skojem 220 i to od I. Oblasne konferencije USAOJ-a. Od plana vaspitnog rada kojega je postavio Oblasni komitet SKOJ-a prorađene su prve dvije političke teme, dok ostale teme prorađene su samo u IV. bataljonu, dok u ostalim nisu. Na ovom polju rada nije razvijeno takmičenje. Od pisanih materijala, kao na pr. listovi, nisu izdavani. Zidne novine izlazile su i izlaze i sada, ali mi ih vama ne možemo uputiti zbog toga što je većina članaka ranijih zidnih novina upropaštena.

Kulturno-prosvjetni rad: Imamo 18 pjevačkih horova sa ukupno 195 članova, dok recitativnih horova nemamo. Diletantske grupe ne postoje, nego kad hoćemo da damo neku priredbu podijelimo uloge najsposobnijim drugovima u tom pogledu. Također kulturna ekipa ne postoji u Brigadi. Tečajevi analfabatski ne postoje, već se drugovi uče čitati i pisati pojedinačno. Naučilo se je pisati od 19 septembra do danas 142 dru-

ga, koji znaju prilično da čitaju i pišu. Kulturno-prosvjetnih savjetovanja posebno nije održavano nego što su održavali kulturno-prosvjetni odbori. Dopisa od strane omladine nije dato ništa, već što su pisali članke za zidne novine. Izišle su 41 zidne novine u 5 brojeva. Usmene novine nisu date nijedne. Dato je 17 priredaba. U kulturno-prosvjetnom radu najbolji je I. bataljon. Najbolja četa jeste II. četa istog bataljona. Također i na ovome polju rada bilo je organizovano takmičenje, što je doprinjelo razvitku kulturno-prosvjetnojf rada koji se bio začaurio.

Ovome radu dalo je poleta ukazivanje na istaknutije podvige rada sovjetske omladine kao i na podvige omladine u našoj zemlji. Također imala je odraza prilično i utakmica, što je ozbiljno dalo poleta omladini. Opšti polet omladine u brigadi sada je dosta dobar. *

Dodatak statistici: Borbenost kod omladine za sada još uvijek je na priličnoj visini. U akcijama isticao se uvijek naš II. bataljon. Iz toga bataljona isticala se je III. četa. To se moglo da vidi u borbi na Banja Luci kao i u borbi na Han Kolima gdje ovaj bataljon uvijek sa najmanje gubitaka trijebio najviše fašista. Isti bataljon je strah i trepet za četnike. Kao pojedinci u akcijama su se isticali gore navedeni drugovi c kojima ćete naknadno dobiti detaljnije.

Velike akcije koje vršila ova brigada bile su: napad na Sanski Most,⁶ Banja Luku, Han Kola dva puta⁷ te borbe u VI nepr. ofanzivi. Držanje omladine kao celine u ovim akcijama bilo je na dovoljnoj visini i ove akcije su očeličile i prekalile omladinu tako da danas kad pođu u akciju na četnike kao da su pošli na mirnodopske ratne vježbe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Brigadni komitet SKOJ
Dušan Drobac

⁶ Brigada je sadejstvovala snagama 4. NOU divizije pri napadu na Sanski Most 20,21. oktobra 1943 (vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 69, 130 i 131).

BR. 114

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA UNSKE OPERATIVNE GRUPE 4. KORPUSA OD 28. MARTA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA I ODREDA O NAČINU POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA¹

STAB
UNSKE OP. GRUPE
IV. KORPUSA
N.O.V. JUGOSL.
28-111-44.

POLITKOMESARIMA BRIGADA I ODREDA

Na jučerašnjoj konferenciji uočene su dobre strane našeg rada, a i nedostatci i propusti koji su učinjeni. Očito se vidilo da je osim našega truda mnogo doprinijela brzom razvoju političkom u našim jedinicama vojno-politička situacija. Primjećeno je, međutim, da vojno-politička situacija nije dovoljno korišćena u političkom vaspitanju naših boraca. Štabovi brigada nisu dobivali dovoljnu pomoć od Štaba Grupe, a štabovi brigada također ne davahu dovoljnu pomoć štabovima bataljona, te je rad bio bez plana i nije dao one rezultate koje je mogao dati. Da bi se u buduće mogla koristiti pravilnije vojno-politička situacija, naša tehnika, koja je ovih dana formirana, izdavaće svaki drugi dan radio-vijesti, a jedanput nedeljno pregled vojno-političke situacije. Da bi se politički rad izvodio jednoobrazno u svim jedinicama izrađen je politički program koji treba da se obradi u jedinicama u toku mjeseca aprila u vidu natjecanja među našim jedinicama. Program će u desetak tema obuhvatiti najvažnije probleme iz razvoja Narodnooslobodilačke borbe koje mora znati svaki narodni borac.

Politički program sadrži slijedeće teme:

1. Položaj muslimana u staroj Jugoslaviji i u Narodno-oslobod. borbi;
2. Cilj borbe, organizator i rukovodioc njen;
3. Muslimani u SSSR-u (vjera, brak, kulturno i ekonomsko stanje);
4. Naši neprijatelji (Švabe, ustaše, četnici, domaća i svjetska reakcija);

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6-5, k. 429.

5. Naši Saveznici (SSSR, Amerika, Engleska i porobljeni narodi);

6. Atlantska povelja, Moskovska i Teheranska konferencija;

7. Narodna vlast;

8. Odluke zemaljskih vijeća i II zasjedanje AVNOJ-a;

9. Politička situacija.

Za pravilnu obradu ovih tema daćemo z[^], svaku kratak uput, da bi olakšali rad i da bi rad dao više uspjeha.

1. Uzmimo da se prva tema o položaju muslimana obrađuje s jednim bataljonom. Predavač će pozvati sve borce da oni koji ne znaju čitati i pisati dignu ruku u vis. Većina boraca u bataljonu dignuće ruku. Kratka diskusija s borcima, da se problem načne, da se uvidi uzrok tako velikog broja nepismenosti. S tako pripremljenim borcima proraditi iz organa ZAVNOBIH-a »Oslobođenje« članke »Bosna i Hercegovina u NOB-i« i »Odlučan korak muslimana Cazinske krajine«.

2. U drugoj temi iznijeti kratak istorijat Narodno-oslobodilačke borbe, u kom treba iznijeti cilj fašista da istrijebe naše narode i Slavene uopće i u tu svrhu njihovo organizovanje bratoubilačke borbe. Nasuprot toga istaći ulogu slavne Kompartije u organizovanju otpora protiv fašizma i spriječavanje bratoubilačke borbe. Istaći ulogu muslimana u bratoubilačkom ratu i šta je učinila Partija za muslimane: spasila ih od četnika i Švaba i izvela na pravi put — put NOB-e. Govoriti o borbenom jedinstvu i bratstvu muslimana i ostalih naroda Jugoslavije.

3. U trećoj temi govoriti općenito o SSSR-u kao o mnogonacionalnoj državi u kojoj narodi zaista bratski žive. Nema povlašćenih ni potlačenih nacija. Govoriti o Turkestanu, postojbini turskoj, i drugim manjim državama i pokrajinama u kojima žive muslimani. Za vrijeme carizma u tim dijelovima Rusije ekonomski i kulturni život muslimana bio je strašan i nepodnošljiv. Većina zemljišta bila je neplodna pustinja, preko 95% nepismenih, a danas u Turkestanu nema nepismenih čovjeka. Na bivšim pustinjama rađa pamuk, narod je bogat, sretan i zadovoljan, zato se muslimanski sinovi hrabro bore danas u Crvenoj armiji izgoneći morskog okupatora iz svoje zemlje. Ustavom je osigurano ispovjedanje vjere, a nije istina ono što fašistička propaganda tvrdi, da je vjera zabranjena. O braku i »slobodnoj ljubavi« također dati pravu sliku pobijajući laži fašističke propagande. U ovoj temi treba govoriti o stanju u carskoj Rusiji upoređivati ga sa stanjem u bivšoj Jugoslaviji, a govoreći o stanju u SSSR-u isticati da su danas prava muslimana osigurana u federativnoj i demokratskoj Jugoslaviji.

4. Naše neprijatelje treba da borci dobro upoznaju i da ih mrze. Naročito treba istaći da su ustaše i četnici potpuno jednaki i da treba biti nemilosrdan prema jednim i drugim. Objasniti naš stav prema njima. Razbiti kod boraca strah pred Nijemcima ukazujući na njihove slabosti i neminovnu propast. Reakciju raskrinkati pred borcima. Upoznati ih sa glavnim nosiocima domaće i svjetske reakcije. Svjetska reakcija udružila se u ovom ratu da ga svede s onoga puta, kako ga je postavio SSSR, t.j. da ne bude Narodno-oslobodilački rat, nego imperijalistički i da narod u ovom ratu, kao što je u prošlom, gine i rat dobija vojnički, ali ga izgubi politički, t.j. narod opet ne izvojuje svoja prava, nego ga i nadalje iskorištavaju i ugnjetavaju.

5. Atlantska povelja. Tri velike svjetske sile SSSR, Engleska i Amerika obavezale su se da će voditi rat protiv Njemačke i njenih saveznika u Evropi do konačne pobjede i da će pomoći porobljenim narodima da se oslobode, ali da se neće miješati u unutarnje stvari malih država. Narodi će po toj povelji imati pravo da sami odluče kakovo će državno uređenje imati i pravo na otcjepljenje. Svjetska reakcija uprla je sve svoje sile da se odluke ove povelje ne ostvare, ali je na Moskovskoj i Teheranskoj konferenciji izgubila bitku. Na ovim konferencijama, koje su održane na inicijativu SSSR-a, pobjedio je sovjetski predlog, t.j. da se prizna i potvrdi ponovno Atlantska povelja i da se drugi front otvori što prije i na najosetljivijem mjestu po Hitlera. Poslije ovih konferencija i naša borba je priznata, a i pomoć od Saveznika nam stiže u ratnom materijalu i opremi.

6. Naše Saveznike prikazati kao čvrst savez — antifašistički blok. -Isticati njihovu snagu na frontu i pozadini i njihove neiscrpane rezerve u ljudstvu i ratnom materijalu. Isticati porast oslobodilačke borbe u Evropi.

7. Temu narodna vlast treba temeljito obraditi i to na konkretnim primjerima ukazati na nepravilne postupke naših boraca. Naši borci i vojni rukovodioci često puta ometaju rad NOO-a. Te greške biće uklonjene ako im se pravilno objasne vojne i civilne dužnosti. Borce treba upoznati sa svim, počam od seoskog NOO-a do AVNOJ-a i Nacionalnog komiteta. Istaći borcima da su NOO-i garancija da se neće povratiti stara vlast žandarsko-financiska. Razvijati ljubav između pozadine i vojke i uzajamnu saradnju.

8. Istorijske odluke sa II zasjedanja AVNOJ-a tumačiti kao izraz želja svih naroda Jugoslavije koje su oni izrazili preko svojih odbora i zemaljskih vijeća. Odluke II zasjedanja AVNOJ-a jesu:

a) da se AVNOJ konstituiru u vrhovno zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo Jugoslavije, kao vrhovni predstavnik suvereniteta naroda i države Jugoslavije kao cjeline i da se uspostavi Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije kao organ sa svim obilježjima narodne vlade, preko kojeg će AVNOJ ostvarivati svoju izvršnu funkciju;

b) da se izdajničkoj jugoslavenskoj izbjegličkoj »vladi« oduzmu sva prava zakonite vlade Jugoslavije, a napose da predstavlja narode Jugoslavije ma gdje i ma pred kim;

c) da se pregledaju svi međunarodni ugovori i obaveze koje su u inostranstvu u ime Jugoslavije sklopile izbjegličke »vlade«, u cilju njihova poništenja ili ponovnog sklapanja odnosno odobrenja i da se ne priznaju međunarodni ugovori i obaveze koje bi u buduće u inostranstvu eventualno sklopila izbjeglička t.zv. »vlada«;

d) da se Jugoslavija izgradi na demokratskom federativnom principu kao državna zajednica ravnopravnih naroda.

9. Vojno-političku situaciju tumačiti uvijek kad se čita u radio-vijesti. Ovo prikazivanje vojno-političke situacije mora biti tako, da naša pobjeda mora biti kroz njega vidljiva i opipljiva, da kod boraca moral raste.

Ovo su kratke upute za prorađivanje ovog političkog programa, kojeg se ne mora držati ko pijan plota. Neka ona budu putokaz za iznalaženje što pravilnijeg i što uspješnijeg metoda za likvidiranje političke zaostalosti naših boraca. Nastojte zainteresovati sve jedinice za natjecanje i prisiliti borce da politički misle.

Naš zadatak je težak, ali pred Partijom i narodom odgovoran, zato moramo dati sve od sebe.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Šukrija Bijedić

² Vidi dok. br. 115.

BR. 115

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA UNSKE OPERATIVNE
GRUPE OD 29. MARTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4.
KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM STANJU PODREĐENIH
JEDINICA¹

POLITKOMESAR
UNSKE OPERATIVNE GRUPE²
29.III. 1944 god.

Politički izvještaj.—

POLITKOMESARU IV KORPUSA NOVJ

Položaj

Borci u našoj grupi, i pored dosta slabog stanja, svakog dana sve više i više uviđaju ovaj njihov ispravan put, prilaz Narodno-oslobodilačkoj vojsci.³ To se vidi iz toga što oni danas ne govore više da nisu partizani, nego govore da su partizani muslimani, a borci, jedan veći dio, pozdravljaju sa našim borbenim pozdravom »smrt fašizmu«. Samo stanje se popravlja, ali upознаvajući više jedinice svakog dana se više pojavljuju razni problemi pred nama koje mi moramo odklanjati. Kako je i poznato da je ova vojska bila sastavljena iz raznih vojski: S.S. jedinica, ustaša, domobrana, legionara, dolaskom naših u ove jedinice oni su svi nosili i kitili se sa raznim njihovim znakovima (činovima) i odlikovanjima. Međutim toga sada nema. Skoro svi su te znake i odlikovanja poski-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—5, k. 429.

² Grupa je formirana početkom februara 1944. Međutim, pod ovim nazivom pojavljuje se tek 27. februara 1944 (vidi tom V, knj. 24, dok. br. 100). Pre toga nazivana je: Unski operativni sektor (Arhiv VII, reg. br. 1/9, k. 426 A; tom V, knj. 24, dok. br. 87), Unski sektor (Arhiv VII, reg. br. 3/16, k. 428 B), Unska grupa (Arhiv VII, reg. br. 1/9—1, k. 1616) i Unska grupa 4. korpusa (Arhiv VII, reg. br. 1/10, k. 1616).

³ Grupa je formirana od jedinica Muslimanske milicije Cazinske krajine koje su se do tada, pod komandom Huske Miljkovića, borile protiv jedinica NOV i POJ. U sastav ove grupe, pored Muslimanske milicije, ušlo je i oko 20 boraca Muslimana iz 7. divizije NOVJ i oko 50 boraca Muslimana iz Cazinskog NOP odreda. Opširnije o pregovorima predstavnika GS NOV i PO za Hrvatsku sa Huskom Miljkovićem za prelaz Muslimanske milicije na stranu NOVJ i formiranju Unske operativne grupe vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 50; »Ratna sećanja aktivista jugoslovenskog revolucionarnog radničkog pokreta 1941—1945«, knj. 2, Kultura, Beograd, 1961, str. 471—474).

dali. Prvih dana nisu dobro gledali na komesare u svojim jedinicama, međutim danas u mnogim četama i bataljonima komesari su postigli autoritet i simpatije mnogih boraca, pa neki i vojni rukovodioci. Iščezava ono što je bilo prvih dana »mi i vi«, sada se već prilično stapaju jedni drugome, osim pojedina, opet vojnih rukovodioca. Borci i rukovodioci koji su došli iz partizanskih jedinica razlikuju se svugdje, i u borbi i u radu, od boraca bivše Huskine vojske, osirrr, jednog manjeg dijela koji se utopio među njima, a to su oni koji su zarobljeni od strane partizana, pa su bili kraće vrijeme kod partizana. Sada se ne čuje da borci govore »da smo se mi predali njima, nego da su oni prišli Narodno-oslobodilačkoj vojsci«. Još i sada svi su oni skloni pljački a naročito vojni rukovodioci.

STANJE U I BRIGADI:

Stanje u ovoj brigadi se prilično promijenilo, od posljednjeg izvještaja pa do danas. Nestaje pomalo one tvrdoglavosti koja je bila kod boraca, kojom su se oni opirali kod naše svake promjene. Kod većeg dijela boraca nema toga što se ne bi u brigadi danas moglo sprovesti samo ako bi to došlo od komandnog kadra. U posljednje vrijeme komandni kadar slabije pruža pomoć u radu svojim komesarima, osim komandnog kadra u III bataljonu. Borci su mnogo bolji od vojnih rukovodioca i kod boraca se nailazi na razumjevanje i odobravanje, kod njih mnogo više postoji interes za rad. Nema više u brigadi da se borci tuku i batinaju, dok pijančenja još ima, ali i tu se već nešto postiglo, nema u onolikoj mjeri kao što je to prije bilo, kockanja ima još, ali već i to se iskorjenjiva.

Vojničko stanje. Vojnički brigada stoji loše, vojničkog znanja nemaju ni najmanje vojni rukovodioci a isto tako i borci, -disciplina je još uvijek slaba iako se malo nešto učvrstila. Komandni kadar još rado odlazi često svojim kućama, a ako ih ko opomene ili ukaže na te njihove greške, oni ga poslije te opomene počinju mrziti i proganjati. Egzercir se ne vrši, borci pa ni rukovodioci ga ne vole, sami vojnički časovi se održavaju vrlo rijetko ili skoro nikako. Borbenosti kod boraca ima, oni su borci, ali kod njih ima još dosta straha od Njemaca. Misle se kako ćemo mi da se borimo protiv države, ali po malo im to izvijava iz glave, vidi se jedno kod vojnih rukovodioca — da ne žele borbe, nego da im ovako odgovara ne ratovati protiv nikoga. U ovim manjim borbama u kojima su učestvovali vidilo se da borci hoće se tući, ako to žele i hoće rukovodioci.

Političko stanje: Političko stanje je još uvijek loše i pored toga što se je politički radilo dosta. Ipak se postiglo nešto da ima jedan priličan broj boraca, naročito omladinaca, koji znaju najosnovnije stvari o Narodno-oslobodilačkoj borbi. Politički rad u brigadi se odvijao po ranijem planu. Sam komesar brigade nije dao od sebe koliko je mogao, a naročito nije pružio pomoć svojim komesarima bataljona, te ovi isto tako nisu davali pomoć svojim komesarima četa, koji su vrlo slabi, mnogi od komesara četa ne mogu da se snađu u ovim prilikama u kojima se nalaze, a pojedincima je ova dužnost teška i strana. Kadar delegata nemamo sad, a ono što ima je skoro nikako. Politički najbolje stoji treći bataljon, a najlošije prvi bataljon. Sa borcima se više uspjelo raditi negoli sa komandnim kadrom. Komandni kadar u posljednje vrijeme izbjegava političke časove, osim komandnog kadra trećeg bataljona.

Kulturno-prosvjetni rad: Ovaj rad se u glavnom sav sveo na rad sa nepismenim. U tom radu nailazi se na dosta velike poteškoće, naročito kod starijih boraca. U trećem bataljonu uspjelo se deset boraca naučiti sva slova čitati i pisati. U tom bataljonu ima ih još koji znaju po nekoliko slova. U bataljonima su formirani kulturno-prosvjetni odbori. U te odbore ušli su pojedini vojni rukovodioci i borci. Odbori su počeli da se sastaju te da nešto rade. U trećem bataljonu formiran je i hor, ali tu se prodire dosta teško. U drugom bataljonu izašle su zidne novine, koje su kao prve dosta dobre.

STANJE U II BRIGADI:

Posle njenog formiranja⁴ i odlaska na njen teren u tu brigadu došlo je oko 200 omladinaca, koji su se javili dobrovoljno u našu vojsku, a koji su bili pozvani u N.D.H. vojsku. U ovoj brigadi tučnjava je posve ukinuta, kartanja ima još, ali i to je u jednom bataljonu. Borci u ovoj brigadi u velikoj većini pozdravljaju sa »smrt fašizmu« i pjevaju naše borbene pjesme.

Vojnički: Ova brigada stoji isto kao i I brigada, jedino u ovoj brigadi što se je nešto više radilo — održavali su se vojnički časovi i egzercir. Kod ove brigade borbenost je slabija nego u I brigadi. Glavni razlog što su ovi borci na svom terenu te se boje da ne bi došlo do paljenja njihovih sela.

Politički rad: Ova brigada stoji politički bolje nego prva, u ovoj brigadi mnogo više nailazi se na razumjevanje kod političkog rada, borci se interesuju i lakše shvaćaju. Rad politički se odvija kao u I brigadi. Komesar brigade, čovjek koji je

⁴ Brigada je formirana 2. marta 1944 (vidi Arhiv VII, reg. br. 7/10, 11/8, k. 1616).

došao sa vojne dužnosti na političku, još se nije u potpunosti snašao, ali mnogo se trudi i daje sve od sebe da bi što bolje sredio političko stanje brigade i pomogao svojim komesarima bataljona. Komesari bataljona u drugoj brigadi dosta su vrijedni i aktivni, dok komesari četa u ovoj brigadi su slabi. Delegata ima samo nekoliko a i oni su vrlo slabi.

Kulturno-prosvjetni rad: Kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi sveden je sav na nepismenost. U brigadi ima 80% nepismenih. Inače kulturno-prosvjetni rad nije organizovan.

Odred:⁵ Formirali smo ga 15. III. 1944 od tri bataljona i to: Bužimskog, Malokladanjskog i Stijenskog bataljona. Veći dio boraca izražava zadovoljstvo što su prišli Narodno-oslobodilačkoj vojsci, dok ovdje ima u ovom odredu jedna grupa, naročito u Memaginu⁶ bataljonu, na čelu s njim, kojoj nikako ne ide u račun ovaj sporazum, jer ne mogu da pljačkaju i da rade što hoće.

Vojničko stanje: Kao u ovim dvjema brigadama, dok sama disciplina ovdje je još slabija, a naročito opet u Memaginom bataljonu, koji prednjači u svemu onome što ide na štetu našoj borbi. U samom odredu vojnički se ništa ne radi.

Političko stanje: Dosta slabo, komesari rade, ali njihov rad još se ne vidi i ne pokazuje nikakve vidljive rezultate. Uglavnom u prvom i trećem bataljonu komesari su stekli donekle autoritet kod pojedinih boraca i približili se svojim komandantima, tako da sad imaju neku mogućnost za sam rad. Dok komesar u drugom bataljonu (Memaginom) se uopće ne vidi, jer sam Memaga mu ne da oka otvoriti. Komesara četa u odredu nema a ni delegata i zbog toga je otežan sav rad. Kulturno-prosvjetni rad ovdje nije niti počeo, tek sada se počelo na suzbijanju nepismenosti.

Karakteristike vojnih rukovodioca:

Komandant prve brigade Halil i dalje još ostaje najveća kočnica u našem radu i sređivanju te brigade. A naročito u posljednje vrijeme, od kada mu mi ukazujemo na njegove greške, on je počeo da još više koči naš rad. Koči rad i u samim narodno-oslobodilačkim odborima. Inače iste njegove mane koje sam napisao u prošlom izvještaju.⁷

Komandant prvog bataljona I brigade Hasica⁸ najsuruviji komandant, on drži dosta stegnuto svoju vojsku i kod nje-

⁵ Krajiški (muslimanski) NOP odred

⁶ Memaga Dautović. Kasnije uhapšen i streljan kao narodni neprijatelj.

⁷ Vidi Arhiv VII, reg. br. 44/6, k. 426 A.

⁸ Veljačić

ga je najmanje boraca u rashodu. On se popravlja, ali dosta sporo. Počeo je da više gleda u komesare i njima prilazi.

Komandant II bataljona iste brigade Alaga*, čovjek koji nema ni mrvice znanja, ni vojnog niti političkog, kurvar, veliki kockar, ide kući kad hoće, vojsku raspušta odnosno pušta na dopust tako da ima veliki broj u rashodu. Slab borac. Inače vrlo lukav i podal. Mi smo se sporazumili, čim dođu drugovi sa kursa, da ga smjenimo.

Ova gore spomenuta trojica — niti jedan ima zere komandantskog držanja.

Komandant III bataljona Ahmo.¹⁰ Ovaj se svakog dana sve bolje i bolje i vojnički i politički razvija.

Komandant II brigade Muharem Međedović, čovjek koji svakog dana postaje bolji i bolji. Pokazuje mnogo interesovanja za vojnički i politički rad.

Komandant I bataljona II brigade Rizvić: kockar, ženskaroš, pljačkaroš, još i danas sklon pljački, neiskren, ulizica i slab vojnik.

Komandant II bataljona ove brigade dobar borac, pošten, niti se kada kockao a niti kurvao, ne pije, pokazivao je mnogo interesovanja za rad, a sada se nalazi kao lakše ranjen u bolnici. Njegov zamjenik isto tako dobar, pošten i voli našu borbu, ima brata komesara čete koji je partizan već dvije godine dana.

Komandant III bataljona Seferagić. Ranije bio pljačkar, dočim sada to se kod njega ne pojavljuje, miran i bez ikakve inicijative ili ambicije, slab vojnik, daje podršku svom komesaru za rad u bataljonu.

Komandant odreda Hase Dizdarević zaostalih nazora, inače ne pije, niti kocka, malo sklon pljački, dosta tvrdoglav, vojnik priličan.

Komandant I bataljona dobar borac, pošten, nije pljačkaroš, niti koljač, miran i tih, daje podršku u radu svom komesaru, mnogo mu je drago što je postao partizan.

Komandant II bataljona Memaga, to je posebno poglavlje. Čovjek koji na svakom koraku negoduje protiv Narodno-oslobodilačke vojske, koči rad u pozadini, ne izvršava naređenja svog predpostavljenog štaba odreda. Pljačkaroš, nepismen je, vojničkog znanja nema ni malo. Svog komesara zapostavlja i ne drži do njega nikako, više drži do svog kurira.

Komandant III bataljona Meho¹¹ pošten, dobar, ima prilično vojničkog znanja, voli partizane i sam se svugdje ističe

* Mujo. Početkom maja 1944. prebegao neprijatelju.

¹⁰ Hodžić

¹¹ Hadžiabdić

da je on već odavno bio partizan. Komesaru daje podršku u njegovom radu. On je muhadžir.

Štab grupe: Nalazi se u sređivanju samog štaba pa i okolice oko štaba. Batine koje su postojale uza sami štab odklonjene su i bačene. Mi smo stavili preda se da obilazimo jedinice što češće i da pružimo pomoć štabovima brigada i odreda. Stvorili smo plan rada vojnički i politički.[^]Politički plan rada ti prilažem sa ovim izvještajem. Mi u štaou smo stekli priličan autoritet kod svih komandanata a i samih boraca, i već sada možemo da idemo i bez Huske.

Od prošlog izvještaja pa do danas mi smo održali tri sastanka našega štaba, a održali smo dva sastanka sa komandnim kadrom I brigade a posebno dva sastanka sa komesarima. Oba puta govorili pred borcima cijele brigade. Isto tako održali smo dva sastanka sa komandnim kadrom II brigade a opet posebno sa komesarima. Oba puta smo govorili pred borcima cijele brigade. Održali smo jedan sastanak sa komandnim kadrom odreda, sa komesarima posebno i pred borcima cijelog odreda. A održali smo sastanak i 27. III. sa štabovima brigada i odreda, gdje smo pred njih postavili da se priđe najhitnije odklanjanju svih nedostataka u jedinicama.

Pri štabu grupe formirali smo našu tehniku, koja oskudjeva u svemu, izdajemo svaki drugi dan radio vijesti i jedanput nedeljno pregled vojno-političke situacije. Izdali smo i naše zidne novine, koje će da idu iz brigade u brigadu, u tim novinama biće obuhvaćeni ovi članci: Zašto se bori narodna vojska, Tito—Staljin, Naš komandant Huška, Borbeno jedinstvo muslimana, Srba i Hrvata, Cazin je naš. Skokovi, Naše brigade u akciji i t.d. Nabavili smo bukvere i dali svim brigadama da se uče nepismeni.

Intendantura: Ishrana po brigadama i odredu vrši se po selima, sama hrana na pojedinim sektorima je dobra a negdje slaba, tako gdje se nalaze naše jedinice stalno, kao n. pr. Skokovi, Brezova Kosa, naročito se osjeća manjkanje soli, i radi toga je i sama ishrana slabija. U brigadama i odredu imaju intendanti. U brigadama imaju i intendanti bataljona i njihovi zamjenici i ekonomi četa, koji se staraju za prehranu vojske po selima. Mi u štabu organizovali smo za sebe i našu stražu kuhinje, koje već rade. Odjeća i obuća u jedinicama vrlo je slaba a naročito obuća. Također i veš je bolno pitanje naših jedinica. Mali je broj boraca koji ima dva para veša a ima ih i bez i jednog.

Sanitet: U brigadama postoje referenti saniteta i u odredu. Isto tako imaju referenti saniteta u bataljonima. Higijen-

ske prilike u jedinicama su se izmjenile. I i II brigada dobile su burad za parenje te se redovito pare tako da sada ušiju takorekuć nema. U odredu još nemaju burad, ali su se poduzele sve mjere da se ista nabave, zbog toga čistoća ovdje zaostaje. Referent saniteta održao je kurs sa svojim bolničarima koji je trajao 10 dana. Rezultati toga kursa su dobri. Još i sada ima pojava tifusa, ali već u manjim slučajevima, jedino ima više oboljenja (nahlada) koja dolaze uslijed slabe odjeće i obuće. Pri brigadama imaju ambulate u koje se smještaju lakši bolesnici.

Na cijelom sektoru se osjeća dosta jaka neprijateljska propaganda i ta propaganda ima dosta uspjeha oko neprijateljskih garnizona Cazin — Bihać. A ponešto u našim jedinicama. Sam narod na sva usta govori da su odpočinuli od kada su došli komesari u jedinice, kažu da je sasvim drukčiji položaj boraca prema narodu.

N a p o m e n a : Narod ovdje dosta postavlja pitanja za Sajita Dilića, podžupana, koji je otišao ZAVNOH-u, isto tako i vojska se interesuje za njega pa i pojedini komandanti i sam Huška. Ja sam mišljenja da bi dobro bilo, u koliko je moguće, da on malo prođe kroz ove krajeve, da ga narod vidi bar u nekim selima i da se uvjeri da je on živ i da je na našoj strani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Šukrija¹²

¹² Bijedić

BR. 116

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 7. UDARNE
DIVIZIJE OD 29. MARTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4.
KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITICKOM STANJU U BRI-
GADAMA I NA TERENU'

STAB

*

VII. UDARNE DIVIZIJE IV. KORPUSA N.O.V.

JUGOSLAVIJE

Br. 175/44

Dne 29. mart 1944.

Politički izvještaj
za mart dostavlja

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Usljed toga što je neprijatelj napustio jedan dio naše slobodne teritorije te uzevši u obzir povoljnu političku situaciju u svijetu, opšte političko stanje na Baniji i u Diviziji izgleda drukčije nego što je bilo prije 10 dana.² Naše jedinice su raspoređene na sektoru prema garnizonima neprijatelja.

U takvoj situaciji naš štab odredio je težište vojno-političkog rada na sektoru Petrinja — Kostajnica. Na tome terenu četništvo je bilo uzelo prilično maha. Pomognuti okupatorom oni su pred odlazak neprijatelja pokazivali misao da svoje djelovanje prenesu preko ceste Kostajnica — Petrinja. Naša ideja je bila da uspješno napadnemo neprijatelja na tome djelu. To bi bio najjači oslon za naš rad na učvršćenju naše veze sa pozadinom, to bi najjače okupilo onaj dio naroda koji se koleba. Uspješne političke akcije, povoljna situacija u svijetu, sve to mi osjećamo da nije dovoljno iskorišteno usljed toga što nismo polučili nikakav vojnički uspjeh. Neprijatelj uspeva da has na tome sektoru najobičnije manevrom iskorišti. A osim toga imali smo dva puta i lošu sreću. Jednom je vlak preklizao preko mine a drugi put nije ni naišao. Pri posljednjoj akciji na Komarevo nismo uspjeli.³ Naša procjena si-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14—5, k. 429.

² Vidi dok. br. 82.

³ Napad je 26/27. marta 1944. izvršen na delove belogardejske 1. kozačke konjičke divizije. O rezultatu napada vidi tom V, knj. 25, dok. br. 120.

tuacije nije bila pravilna. Inicijativa za ovu akciju došla je više od štabova brigada. Štab III. i IV. brigade ovom prilikom pokazao je koliko slabo oni pokazuju udarnu snagu i sposobnost svoje jedinice u izvršavanju zadataka. U toku noći, dok su naši vršili napad, neprijatelj je preko svoga kanala uspio da se privuče na mjesto gdje je bio štab i da tu zarobi protukolski top i sve ostalo o čemu ste obavješteni. Neuspjeh na samom Komarevu i ovo iznenađenje koje je polučio neprijatelj kod četvrte brigade svakako da imade prilično slab odraz u jedinicama.

Dakle, vojničkih uspjeha u ovo vrijeme nismo uopšte imali i to je najvažniji momenat koji nas sada živo muči. Interesantna je stvar da je narod na sektoru prema Sunji partizane rado dočekao. Pored svega što borbenost partizana nije na visini, usprkos što neprijatelj nanosi štetu ovim selima pomoću avijacije a i pješadije (pale izvjesna sela), narod je ipak zadovoljan i oduševljen sa partizanima. Četnici, koji su obećavali ono što nisu bili u stanju da dadu narodu, potpuno su u njihovim očima kapitulirali. Narod se učvršćuje u našoj borbi i za našu stvar. Naravno da se tu nalazi i izvjestan dio koji prelazi neprijatelju i želi da se bori i dalje protiv nas. Dakle, sve to dobar dio naroda ne smeta da zajednički sa našim brigadama učestvuje svaki dan u čarki i manjim sukobima sa neprijateljem. Te borbe i pucnjave blizu pruge imaju svoj odjek i uticaj na sami Trokut, koji se nalazi momentalno slobodan od neprijateljske vojske ali u kome nema naše ni jedne jedinice. Narod se živo zainteresovao opet za partizane, kad se uvjerio da su oni živi i da nisu poraženi kako to oni obično prepričavaju neprijateljsku propagandu. Četnike oni psuju, progone ih iz svojih kuća, idu na skupove, slušaju naše drugove, skupljaju razne priloge, čak i s kolima su ih počeli transportovati, ali niko se ne odaziva u vojsku. Postavljeni zadatak na sastanku koji je održan u prisustvu Tvome — mobilizacija — neće ići lako. Trebaće voditi dugo kampanju i političku pripremu, da bismo ipak vršili popunu naših jedinica sa toga sektora. Možemo konstatovati da je situacija na Baniji prilično povoljna i da možemo sa planskim i uspješnim radom u najkraće vrijeme polučiti dobre uspjehe. Ovakva situacija u pozadini ima svoj odraz i u diviziji. Borci se učvršćuju u ocjenjivanju naše borbe, oni vide da okupator nije u stanju da raznim manevrima razbije savez i čvrstinu saradnje u borbi naših saveznika. Napredovanje Crvene armije ostavlja naročito jak trag na sve borce i pozadinu, koji zajednički gledaju kako je blizu svršetak rata. Taj problem se pojavljuje prilično oštro kod boraca, u tome ne zaostaju ni rukovodioci. Osjeća se uopšte po jedinicama da usljed toga razloga što će

skoro biti gotov rat ne treba voditi tako upornu borbu. Četnici takovu situaciju koriste i izbacuju mnovije parole na koje prilično brzo i pogodno reaguju kon esari.

STANJE U BRIGADAMA:

I. brigada: U poslednjim operacijama koje je vodila ova jedinica sa neprijateljem na sektoru mečenčanske opštine ona je imala osjetne gubitke.⁴ Izgubila je komandanta brigade,³ dva komandanta bataljona, nekoliko komesara i dobar dio dobrih i hrabrih partizana. Dakle, brigada je imala većinom neuspjeha. Opšte stanje u ovoj jedinici, iako je bilo prilično, ipak poslije gubitaka u komandnom kadru počelo nas je naročito zanimati. Ustanovili smo da ona nije imala dugo dobrog komandanta koji bi naročito pazio na vojničku opreznost. Pojavilo se čak mišljenje kod boraca da oni stradaju samo zbog toga što ih njihovi oficiri dobro ne vode. Zato smo za komandanta te brigade predložili drugu Miloša Suzića, koji je kroz sve vrijeme borbe u partizanima na svim dužnostima naročito davao utisak dobrog, opreznog vojnika. On je dobro došao ovoj brigadi. Komesar i ostali drugovi iz štaba u početku nisu računali da je pitanje njihovog štaba najsretnije riješeno, ali oni su izmijenili svoje mišljenje odmah u prvoj operaciji gdje je komandant ispoljio sve svoje odlike vojnika. Danas ta brigada imade najbolji štab. Postoje svi uslovi da I. brigada prije VII. nastavi poći svojim starim putem borbene tradicije. Partizani sa štabovima bataljona iz dana u dan pojačavaju povjerenje u ovaj štab. Ta brigada u posljednje vrijeme prilično dobro djeluje i na terenu. Ima još nedostataka baš u tome načinu rada. No može se reći da se uspostavlja kontakt vojske i pozadine. Na primjer drugovi iz pozadine uočavaju da obično komesar poneki iz bataljona griješi kad govori o neaktuelnim problemima, tim nastaje diskusija među njima i obično na tome iskustvu stižu zajedno potrebu da provode kampanju po problemima koje postavlja pred sebe jedinstvena fronta.

II. brigada:

U štabu ove brigade nastale su prilične izmjene. Tu su ostali samo komandant i komesar kao stari rukovodioci.[®] Dočim došao je načelnik i zamjenik komesara. Prema tome ovaj

⁴ Borbe su vođene II. marta kod s. Mečenčana i s. Borojevića 0 rezultatima vidi tom V, knj. 25, dok. br. 76, str. 368.

⁵ Milojević Rade

⁶ Komesar je tada bio Slavko Borojević a komandant Rade Grmuša.

štab će trebati jedno vrijeme u kome će se srediti život unutar njega da bi u cjelini mogli lakše raditi. Ova brigada ima oko 140 Talijana⁷ u svom sastavu koji sa primjernom neborbenošću i opštim držanjem slabe njenu udarnu moć. Osim toga u njoj se nalazi, upravo nalazilo se bliže 100 domobrana koji danas po malo dezertiraju. Dakle, ta dva elementa u sastavu sa ostalim borcima kod kojih prevladava opšta zamorenost čine brigadu osrednje borbenosti i političke svijesti.

Ova se brigada nalazi na sektoru gorske opštine. Ona sa svojim radom nije mogla doći do izražaja u pozadini. Narod se drži prilično rezervisan a među njima dobar dio ima i neprijateljski stav prema našem Pokretu. Bilo je slučajeva da su ljudi iz nekih sela otišli k neprijatelju prilikom posljednjeg boravka neprijatelja na našem teritoriju. Svijet se ne odaziva na skupove koje brigada želi da održi, zato je politički rad organizovan tako da partizani održavaju pojedinačne razgovore sa seljacima i sa grupicama seljaka.

III. brigada:

Ima štab koji se prilično snašao u cjelini. Prema usmenom razgovoru, dosadašnjeg komandanta Bakrača⁸ poslaćemo kad naredite, da primi dužnost komandanta Područja. Neće lako on tu stvar prihvatiti, jer je navikao na operativnu jedinicu. Na njegovo mjesto mislimo vremenom, kad prođe kroz kurs, i ako donese dobre ocjene, postaviti za komandanta drugu Jovu Čakalu a načelnik bi ostao isti. Inače brigada u cjelini želi da dođe do one svoje borbenosti koju je imala. Od četništva je prilično očišćena. Ima uslova da u pogledu svijesti uznapreduje jer je sastavljena većinom od elementa koji je mlad. Komesarski kadar u brigadi je priličan.

IV. brigada:

Prilikom posljednje operacije ona je doživila ponovno iznenađenje. Neprijatelj joj je zarobio sve ono što se nalazilo u okolini štaba, osim toga cijela komora jednog bataljona je uništena. Ovaj poraz ima negativan odraz u pozadini i u cjeloj diviziji. Zato baš što je drugo iznenađenje odmah smo iza samoga događaja otišli na partijski sastanak te jedinice gdje se je opazilo da ljudi, štab, grubo prelaze preko cijele stvari, naime ne osvrćući se samokritično. Oni traže razlog iznenađenja u tome što nije štab divizije postavio šire osiguranje cijeloj akciji. Osim toga žele da bace dobar dio krivice i na izvjes-

⁷ Reč je o 5. bataljonu, nazvanom »Talijanski«. Ovaj bataljon je, po naređenju GŠ Hrvatske, došao u 2. brigadu septembra 1942. (Vidi knjigu »Sedma banijska divizija«, Beograd, 1967, str. 583.)

⁸ Đuro

nog špijuna koji je u toku noći doveo neprijatelja u selo Dejanoviće. Dakle, vrlo malo uočavaju svoju slabost jer žele da streljaju i 3 čovjeka u četama na kojima tobože leži sva odgovornost. Međutim mi smo im na tome sastanku pomogli da ocjenjujući cijelu situaciju sva težina odgovornosti pada na njih, jer u opšte nisu dali konkretno obezbeđenje ili naređenje kako se treba jedinica vladati u slučaju da neprijatelj naiđe. Osim toga stvarno krivica je i do komandira jedne čete 4. bataljona koji je napustio položaj osiguranja kad se neprijatelj pojavio u njegovoj blizini u toku noći.

Po vašemu naređenju povećaćemo istragu o cjelome slučaju kako se dogodio. Izvjestićemo vas najhitnije.

Art. divizion:

Naš divizion već dulje vrijeme ne vodi borbe u opšte. Nalazi se u dubokoj pozadini, gdje se radi mnogo na vojno-političkoj izobrazbi boraca i rukovodioca. U tome pogledu ima dobar uspjeh.

U prošleme izvještaju napomenuo sam da kulturno-prosvjetni rad u našoj diviziji napreduje. Moglo bi se reći za tu stranu rada u našoj vojsci da je u stalnom napretku.

Politički program se izvodi po planu. Do 10-og zaključno imao bi se taj plan provesti. U znaku takmičenja žive i rade naše jedinice. Doduše da živost takmičenja nije naročita. Mislimo da objavimo koja brigada po rezultatima ima prvenstvo. Jednim pismom ćemo opomenuti brigade na takmičenje, da bi se ovim jače potstrekle.

Primili smo vašu depešu da sa sprežnom stokom i boricima pomažemo što više možemo narodu u pogledu sjetve. Mi to već radimo ali ćemo još više od sad tome posvetiti pažnju. Nikad nije bilo jedinstvenijih prilika da narod što čvršće vežemo za sebe do sada. Istina, to traži velike napore i rad od naše vojske jer je ekonomska situacija vrlo loša. Baš u tome pitanju mi ćemo se naročito angažovati. U ovo vrijeme mi ćemo preko raznih organizacija u pozadini nastojati da narod što više zavoli svoju diviziju.

Posljednji razgovori koje smo imali drug Cedo i mi iz divizije u Tvome prisustvu otkrili su izvjesne razloge koji su otežavali da dođe do što tješnje saradnje, partijske saradnje, koja stvari sve postavlja u interesu naroda bez obzira radila u vojsci ili pozadini. Od toga sastanka biće koristi.

Intendantura u našoj diviziji imala je svojih grešaka, što se ispoljilo na poslednjem sastanku. Nastojaćemo njen rad uskladiti sa svima organizacijama s kojima dolazimo u kontakt na terenu.

Naš sanitet oskudjeva u dobrim rukovodiocima i pomoćnom osoblju. Mi bi trebali jednog druga referenta koji bi mogao kao upravnik divizijske bolnice zadovoljiti. Ovaj, koji sad tu dužnost vrši, pravi vrlo krupne greške po kojima se može zaključiti da on mora ići u brigadu u kojoj će ga štab stalno kontrolisati. Na ovome mjestu, daleko od neposredne kontrole on će sljediti u grešenju do beskrajnosti, zbog čega ćemo ga morati izgubiti.

Iz naše divizije odlazi referent veterine. To je vrijedan čovjek koji je u svom poslu učinio dosta za naša tovarna grla. Njegovim vlastitim nastojanjem izgrađena je suva komora kroz koju ćemo izliječiti sve konje od šuge. To trebaju i ostale jedinice što prije da pribave. Mi ćemo ovim i narodu koristiti.

U posljednjoj operaciji naš štab nije jedinstveno djelovao. Komandant⁹ i operativni oficir bavili su se postavljanjem zadatka i ocjenom ishoda cijele operacije. U toku operacije komandant zbog bolesti nije mogao ni učestvovati. Nakon neuspjeha, a naročito kad je iznenađena četvrta brigada, uzet je u razmatranje cio tok operacije. Uočilo se da su drugovi operativni i komandant u postavljanju zadatka potejenili potrebu šireg obezbeđenja, tako da je neprijatelj mogao izbijanjem na dominantne položaje ugroziti obadvije brigade koje su se spustile prema Komarevu. Na partijskom sastanku postavili smo stvar najoštrije. Drug operativni malo se ustručavao u samokritici. Nakon naše opomene zajednički smo se sporazumili da ćelija mora stvar drukčije postavljati. Drug operativni je još uvijek pod utiskom našeg neuspjeha i on smatra da je njegova krivica najveća. Međutim ja sam mu lično prišao, jer drug je time zaista utučen i razgovorom pomogao sam mu da izađe iz vlastite krize. Po ovome i dosadašnjem radu ocjenjujemo da je dobar drug. Izvjesne okolnosti, koje su mu dale povod da u ovoj prilici stvari dobro ne postavi, mogu se uzeti u obzir. Naime, štabovi brigada ubjeđivali su njega da akcija zaista mora uspjeti. On ocjenjujući oduševljenje kod boraca i rukovodioca na taj način nije smatrao da se treba šire obezbjeđiti, jer je mislio da će akcija biti svršena za vrijeme noći i da će jedinice u toku noći doći na svoj položaj.

⁹ Milan Pavlović

U ovome izvještaju sigurno stvari nisu poredane svojim tokom. S obzirom da si bio kod nas i da si ponio jasnu sliku o cjelom stanju kod nas, izvjesne stvari u ovaj izvještaj nisu ni došle. Međutim nadam se da će on ipak poslužiti u nekolicu za ocjenu što pravilnijeg stanja kod nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Uroš Krunić

M. P. "

BR. 117

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 8. NOU DIVIZIJE OD
29. MARTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA
NOVJ O POLITIČKOM STANJU U JEDINICAMA ZA VREME
MARTOVSKIH BORBI PROTIV NEMAČKE 392. LEGIONAR-
SKE DIVIZIJE¹

STAB VIII DIVIZIJE N.O.V.
JUGOSLAVIJE
K. Broj 3/44.
29. III. 1944. g.

Politički izveštaj za mjesec
mart 1944 godine dostavlja.

STABU IV. KORPUSA N.O.V.J.
(za politkomesara)

U toku mjeseca marta naša Divizija provela je skoro čitavo vreme u operacijama na Zdenčinu² i u Plaškoj Dolini.³ Akcija na Zdenčinu, koja je bila pripremljena sa I i II Udar-
nom brigadom, nije uspjela zbog toga što su vremenske prili-

¹ Original (pisan na mašini, laticinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—13, k. 827.

² O rezultatu napada na neprijateljski garnizon u Zdenčini, koji su 4/5. marta izvršile jedinice 1. i 2. brigade, vidi detaljno tom V. knj. 25, dok. br. 46.

³ Na tom su području u prvoj polovini marta 1944. jedinice 1. i 3. brigade vodile borbe protiv jedinica 392. legionarske divizije (vidi tom V, knj. 25, dok. br. 50 i 55).

ke otežale pokret i pripremu naših jedinica, a pored toga zapaženo je da su se borci na terenu preko Kupe nesigurnijim osećali te nisu ni pokazali onoliko zalaganja i energičnosti kao što je to slučaj na Kordunu i Lici. U operacijama oko Plaškoga naše jedinice vodile su borbu pod vrlo teškim vremenskim i ekonomskim prilikama. I pored svih ovih teškoća naši borci i starešine pokazali su puno zalaganja i požrtvovanja, o čemu govore osjetni gubici nanešeni neprijatelju. U borbama oko Plaškog naše jedinice imale su takođe gubitaka koji su u glavnom prouzrokovani od neprijateljske artiljerije, što je došlo otuda jer je veliki sneg onemogućavao manevar i korišćenja zaklona. Pored toga ispoljilo se i nedostataka kod naših vojnih rukovodioca u rukovanju sa jedinicama i međusobnoj saradnji jedinica. U ovim je borbama najviše bila angažovana III Udar. brigada, koja je do našeg povratka od Lasinje sama vodila borbu sa neprijateljem koji je prodro u Plaški. Otuda posljedice ovih operacija najviše su se odrazile u III Udar. brigadi, koja je imala oko 100 boraca izbačenih iz stroja, od kojih oko 30 poginulih. Među borcima koji su izbačeni iz stroja ima priličan broj vojnih i političkih rukovodioca, većinom četnih. Opšta je pojava da se kod boraca i starešina ove Brigade osjeća velika malaksalost i fizička iscrpljenost.

Kod I i II Udar. brigade nijesu se očitovale neke naročite posljedice zbog neuspjeha akcije na Zdenčinu, niti pak zbog gubitaka koje su imale u borbama sa neprijateljem oko Plaške Doline. Zavidno držanje pojedinih bataljona u borbi i uspjesi koji su postignuti ostavili su vrlo dobar utisak na borce tako da pretrpljeni gubitci nisu negativno uticali na borbeni duh i moral. Pored toga nastojali smo popularisati i iskoristiti naše uspjehe putem štampe i usmene riječi da bi time parirali netačne vješti koje su se bile proširile u pozadini o našim gubitcima.

Sto se tiče raspoloženja naroda na terenu kuda su prolazile naše jedinice' za ovaj mjesec stanje izgleda ovako:

U Pokuplju raspoloženje naroda prema našoj vojsci je prijateljsko u glavnom. To se očitovalo u predusretljivosti koju je stanovništvo ukazivalo našim jedinicama u pogledu smještaja i ishrane kao i u razgovoru sa našim borcima. Međutim u ponekim selima koja nisu uspješno obuhvaćena NOP-om osjeća se uticaj neprijateljske propagande koja se očituje u tendenciji da se ostane po strani do okončanja rata i tako sačuva glava. Svakako da je ovo rezultat djelovanja Mačekove izdajničke grupe. Stanje u hrvatskim selima sa desne strane

⁴ O dejstvima jedinica 8. divizije u martu 1944. vidi tom V. kni. 25, dok. br. 115.

Kupe oko Lasinje gore je. Ova sela još uvijek podpuno su strana NOB i nije se uspjelo prodrijeti među hrvatski narod u ovim selima. Dosadašnji rad u ovim novooslobođenim hrvatskim selima bio je nepodpun i nepravilan. Otuda nije ni dao nikakvih rezultata ili bolje reći imao je negativne rezultate jer je pokušaj mobilizacije, koja nije bila pripremljena, oterao izvjesan broj muškaraca neprijatelju. U radu na terenu ovih sela predstavnici organa NOB i politički radnici natsupali su bez dovoljnog poznavanja prilika na ovom tereifu i raspoloženja narodnih masa. Pored toga greške u sprovođenju ekonomskih mjera te pljačke koje većinom vrše dezertteri i druge štetotine otežavaju rad. Što se tiče raspoloženja srpskog naroda na Kordunu može se reći da je on još uvijek spreman da dađe od sebe sve do konačne pobjede. Ipak neprijateljska propaganda: treba sačuvati glavu i izgiboše samo Srbi, imala je u nekoliko učinak na raspoloženje naroda u pozadini. Preko pozadine uticaj ove propagande prenosi se i na naše jedinice. Što se tiče naroda u Plaškoj Dolini stvar stoji nešto drugčije. Tamo je uticaj neprijateljske propagande pojačan od kako je neprijatelj prodro u Plaški. Njegovo prisustvo i teške prilike pod kojima se nalazio narod koji je izbjegao ispred neprijatelja bili su pogodni uslovi za širenje četničke propagande koju je neprijatelj sa svoje strane podupirao. Ovo se očitovalo naročito u ustaškoj propagandi koji su govorili narodu da su četnici pošli pravim putem i da će oni svim porodicama koje to žele omogućiti prebacivanje za Beograd. Neprijatelj je nešto milom a nešto silom uspio da mobiliše i odvuče oko 30 ljudi iz Plaškoga koji su većinom zatečeni kod kuća.

Neprijateljska propaganda, koja je bila intenzivna pisanom i usmenom riječi, nije imala naročitog uticaja na naše borce. Iz III Udar. brigade bilo oko 30 slučajeva dezerterstva od kojih se zna za trojicu da su se predali neprijatelju, dok se ostali, među kojima ima Plaščana i Kordunaša, nalaze kod svojih kuća. Ova trojica koji su se predali neprijatelju svi su iz Jesenica a ovo su učinili jednom prilikom kada su bili u patroli i sreli se sa neprijateljem po magli na bliskom odstojanju, kada su digli ruke u vis i predali se. Ovoliki broj boraca koji je samovoljno napustio svoje jedinice ne bi se moglo reći da je u svemu rezultat neprijateljske propagande, jer su to većinom borci novomobilisani koji su izbjegavali vojsku ili su pak dovedeni u jedinicu kao bjegunci. Bilo je slučajeva samovoljnog udaljavanja boraca u i i II Udar. brigadi za vreme pokreta od Lasinje za Plaški. Ovi borci jednim djelom vratili su se sami u svoju jedinicu a drugi dio priveden je patrolama. Karakterističan je slučaj sa Maslekom Stankom koji se pre kratkog vremena kao dezertter, nakon skrivanja od nekoliko

mjeseci, sam javio i pristao da ide u svoju jedinicu. On je u borbi kod Vojnovca pao u ruke neprijatelju. Međutim kako je do ovog došlo još nije u potpunosti rasvijetljeno jer prema tvrđenju nekih boraca isti je dobrovoljno otišao k neprijatelju, dok drugi kažu da je povlačeći se sa svojim vodom zapao u takvu situaciju da se nije mogao izvući.

Pored samovoljnog udaljavanja iz jedinica još uvijek postoje i pojavljuju se s vremena na vreme razne štetne pojave kao pljačkaške tendencije i samoranjavanje. U zadnjim operacijama koje su vođene pod teškim ekonomskim uslovima, kad jedinice nisu mogle biti snabdjevene redovno sa hranom, dešavalo se slučajeva da su borci samovoljno uzimali namirnice iz seljačkih kuća. Protiv svih ovih štetnih pojava poduzeće se energične vojničke i političke mjere u cilju njihovog definitivnog uklanjanja i sprečavanja.

Politički rad i prorada političkog programa za ovaj mjesec bili su otežani stalnim pokretima i operacijama, tako da do kraja ovog mjeseca nije se uspjelo u potpunosti proraditi predviđeni politički program. Ovome nisu razlog samo navedene teškoće nego i nedostaci u političkom radu uopće. Dosadašnja praksa političkih rukovodioca u političkom radu uopće nije bila pravilna. Pored toga mlađi politički rukovodioci koji nemaju potrebnog znanja i sposobnosti nisu dobijali efikasnu pomoć od Partije i starijih rukovodioca. Radi toga na sastanku sa političkim komesarima brigada, gde su konstatovani nedostaci u dosadanjem političkom radu, donijete su odgovarajuće odluke i direktive za budući rad koji svakako mora dati bolje rezultate. Predviđeni politički program koji je imao za cilj popularizaciju Crvene armije i Sovjetskog Saveza nastojaćemo svakako proraditi do konca mjeseca. Borci su pokazali puno interesovanje za teme u ovom programu. Govoreći o Crvenoj armiji i njenom životu i radu za vreme mira, borci su postavljali pitanja šta će biti sa našom vojskom posle rata itd. Pored toga postavljali su pitanja zašto je došlo do promjena u ustavu SSSR-a. Sva ova pitanja dokaz su da se predviđene teme dovoljno ne objašnjavaju borcima.

Isti ovakvi nedostaci konstatovani su na svim sektorima rada. Otuda dolazi do sporog uzdizanja kadrova i do slabog osposobljavanja i razvijanja vojnih rukovodioca koji iz dana u dan sve više pokazuju nedostataka u vršenju svoje dužnosti. To se vidi naročito kod boraca koji vole sposobnije starešine, dok oni koji ne posjeduju dovoljno znanja i snalaženja na svojoj dužnosti ne uživaju dobar autoritet kod boraca. U cilju razvijanja sposobnosti kod starešinskog kadra unešene su izvesne izmjene u dosadašnjem radu koji nije davao do-

brih rezultata i organizovani su partijski i vojni kursevi za mlade rukovodioce pri našem štabu.

Stanje u štabu divizije: nije promjenjeno od zadnjeg izveštaja. Izmjene koje su izvršene na dužnostima načelnika i operativnog oficira, prema dosadašnjim rezultatima, biće zadovoljavajuće. Načelniku nedostaje još potrebne elastičnosti i lakoće u obavljanju svoje dužnosti. Operativnom oficiru nedostaje pak vojničke odlučnosti i energije, što dolazi kao posljedica ličnih osobina i temperamenta. Inače oba daju garancije da će zadovoljiti na ovim dužnostima.

Stanje u brigadama: U I Brigadi: štab je potpun i u svom sadašnjem sastavu zadovoljava. Komandant⁵ posjeduje dosta vojničkog znanja ali mu još nedostaje teoretsko-ideološka izgradnja za kojom pokazuje puno volje. Inače omiljen je kod boraca i svojih mlađih starešina. Politkomesar¹¹ kao mlad čovjek pun je poleta i volje za rad, samo treba mu još znanja i političke sigurnosti. Svi štabovi bataljona dobri su. Jedino štab II bataljona teško se snalazi kao cjelina. Novopostavljeni komandant drug Skaljac energičan je i dobar vojni rukovodioc. Ali njegov nastup iz početka nije bio pravilan prema mlađim rukovodiocima te je zbog toga postao nedovoljno popularan kod istih. Pored toga sav posao u štabu svaljivao je na sebe i tako dolazio u sukob sa ostalim članovima štaba.

Zdravstveno stanje: dorbo je. U toku ovog mjeseca nije bilo slučajeva oboljenja od zaraznih bolesti, sem svega 1 slučaj trbušnog tifusa i 1 sličaj sveže gonoreje. Sanitetsko osoblje savesno vrši svoju dužnost i sprovodi sve mjere u cilju predohrane od zaraznih oboljenja. U cilju osposobljavanja mladeg sanitetskog osoblja i popune upražnjenih mjesta održava se kurs kod Divizijskog saniteta za četne i bataljonske bolničare. U duhu direktiva sanitetskog odsjeka Korpusa preduzeli su potrebne mjere za organizovanje Divizijske prihvratne bolnice koja će moći primiti do 80 bolesnih i ranjenih boraca lakše prirode. Popunjeno je mjesto referenta saniteta II Brigade na koju dužnost je određen dosadašnji referent saniteta Haubićkog diviziona, koji pokazuje dosta stručnog znanja, samo mu nedostaje organizacione sposobnosti. U III Brigadi bilo je oko 30 slučajeva promrzlosti nogu a oko 20 boraca imaju otečene noge.

Ishrana zadnjih dana, od kako je tablica povećana iz dobrovoljnih priloga, nešto se poboljšala. Inače ishrana za vrijeme operacija bila je nedovoljna i neredovna uslijed nedovolj-

⁵ Mihajlo Blažević

⁶ Dušan Bajić

ne ekspeditivnosti organa za snabdjevanje i sporog prebacivanja namirnica. Naročite poteškoće za vreme operacija imala je III Udar. brigada, koja je bila razvučena na velikom prostoru a transport je bio otežan slabim komunikacijama i velikim snegom.

Obuća i odjeća u zadnje vreme pogoršala se jer stari materijal je dotrajavao a nove količine nisu primane koje bi dotrajalo mogle nadoknaditi. Novomobilisani omladinci, koji su bili bosi skoro svi, obuli su se u zadnjoj njihovoj uspjeloj akciji. Uslijed topljenja snega i raskvašenog terena upotreba kopa nije rentabilna jer odmah propadnu.

Obzirom na brojno stanje naših jedinica njihova popuna mobilizacijom novih snaga za nas je aktuelan problem. U cilju prikupljanja boraca koji su napustili svoje jedinice samovoljno, a kojih sada nema veliki broj, poduzeli smo potrebne vojne i političke mjere sporazumno sa svim organima u pozadini, čime će se rešiti i pitanje dezerterstva, koje je izvor četništva i svih drugih štetočina. No ovo neće ipak rešiti pitanje popune naših brigada. Pored toga pitanje prehrane naše vojske, koja je povezana sa prehranom naroda, takođe je za nas vrlo važan problem, te se i njemu mora posvetiti potrebna pažnja. Obzirom na proljetne radove i sjetvu nastojaćemo da pomognemo narodu kako sa stokom tako i sa ljudskom radnom snagom gde god to prilike budu dozvoljavale.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
A.⁷ Backović

M. P.

⁷ Aleksandar

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 8. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 29. MARTA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O BROJNOM STANJU I POLITIČKOM RADU U BRIGADI¹

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS. KRAJINU.

Dostavljamo vam izveštaj za mjesec mart 1944 godine.

Broj partijskih jedinica	27
Broj članova partije	251, u rash. 22
Broj kandidata	36
Broj skojevskih aktiva	23
Broj skojevaca	309 u rash. 33
Broj omladine van organizacije	393

U protekli mjesec dana iz brigade je za ostale jedinice otišlo 13 članova partije, jedan je poginuo i jedan umro. U partiju je primljeno 25 novih članova. Rad partijske organizacije bio je zadnji mjesec dana življi i jači, kako u pogledu uočavanja i rješavanja tekućih problema u brigadi, tako i u pogledu sprovođenja teoretskog rada. Živost u partijskoj organizaciji porasta u posljednje vrijeme. Sastanci su životniji i bliži stvarnim problemima jedinice. Obilazeći partijske organizacije uočili smo da većina sekretara ćelija, pa i neki sekretari bataljonskih biroa još uvijek ne umiju da rade i rukovode partijskim sastancima. Partijski sastanci su dugi i nekonkretni. Po konkretnim pitanjima koja se pretresaju ne donose se konkretni zaključci. To je ne malo smetalo pravilnom radu partijske organizacije. Problemi koje je u toku ovoga mjeseca dana rešavala partijska organizacija bili su:

a) Položaj drugarica u vojsci. Ovaj problem postavljen je odozgo na bataljonskim biroima i posle dugih diskusija drugovi su uvidjeli njegovu aktuelnost. U prvi mah oni nisu mogli da vide nepravilnost u tome što drugarice u koloni primjerice obavezno nose nosila ili što za vrijeme logorovanja isto tako obavezno donose drugovima vodu za pranje nogu, i sve to rade preko redovne sanitetske dužnosti. Danas je ova stvar u mnogome u brigadi ispravljena.

b) Dezerterstvo je bilo oštar problem u našoj brigadi iako je u posljednje vrijeme priveden kraju. Ovaj problem je uglavnom usko, postavljan i nije gledano na njega nego kao

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 7/374—375.

na stvar političkih rukovodioca, i ako se dešavalo da iz nekog bataljona dezertiraju ljudi, štabovi bataljona su jednostavno slegli ramenima i mirili se sa tim, kao da tako mora biti. Nije bila sprovedena odgovornost od desetara pa na više za dezerterstvo, a to se je uglavnom postiglo sada.

Isključenja iz partijske organizacije nije bilo. Jedan drug je kažnjen partijskim ukorom, zbog nemarnog i nedisciplinovanog dolaženja na partijske sastanke.

Teoretski plan rada još nije završen. Prešli smo na referisanje linije partije. Prve dvije teme »Fašizam i radnička klasa« i »Oslobodilački ratovi« dobro su prorađene u čitavoj organizaciji. Morali smo duže vremena da se zadržimo na ove dvije teme, jer smo uočili da su drugovi poslije referata na proširenim bataljonskim biroima u ćelije ove teme površno prenosili i prorađivali "ne pripremajući se, stoga smo ove prve dvije teme obnavljali i sada su dobro savladane. Politički i vojnički rad odvijao se po planu, samo što drugovi u bataljonima nisu ove planove izdavane od štaba brigade shvatili kao direktivu i nisu ih prilagođavali prilikama u svojoj jedinici, nisu ih diskutovali na partijskim sastancima, partija nije bila izvor rada po svim sektorima, nije bilo dovoljno sistema u sprovođenju ovoga plana rada i dešavalo se je, da bilo politički bilo vojni rukovodioci zapnu svaki po svom sektoru, da bi ispunili plan, ne osvrćući se na ostale sektore i ne uviđajući aktuelnost pitanja i sa drugog sektora. Zbog toga se izvjesno vrijeme pojavilo da su rukovodioci osjetili preopterećenost i zamorenost. Politički rukovodioci pokazali su malo interesovanja za vojni sektor rada.

Truda je uloženo mnogo po svim sektorima, rad je tekao po svim granama intenzivno, aktivnost rukovodioca je na visini ali sa više sistema u radu postigli bi se daleko veći rezultati.

Politički je brigada prilično izdignuta, borci su upoznati sa svima aktuelnim pitanjima, politički plan rada predviđen na divizijskom komitetu je završen. Većina boraca, moglo bi se reći, razumije i može sa uspjehom da tumači liniju naše Narodno-oslobodilačke borbe.

U vojničkom pogledu brigada je učvršćena i usposobljena za teže i složenije zadatke. Udarnost brigade i okretnost rukovodioca u samoj borbi zadovoljava. Borbenost i požrtvovanost boraca je na dostojnoj visini. To potvrđuje niz odbranbenih bitaka i poslednje akcije u kojima je brigada postigla lijepe uspjehe, a koji su u borce unijeli još više poleta i vedrine.

Kulturno-prosvjetni rad je bio zamro, a kulturno-prosvjetni odbori nailazili su i na izvjesne prepreke u radu zbog toga što organizaciono nijesu bili najpravilnije postavljeni. U bataljonskim kulturno-prosvjetnim odborima nisu se nalazili politički komesari bataljona, da svojim prisustvom osiguraju kontrolu nad kulturno-prosvjetnim radom, i što je još važnije, svojim autoritetom stvore mogućnosti rada i omogućće omasovljavanje kult.-prosvj. rada.

SKOJ se još nije oslobodio ni nekih krupnijih nedostataka. Najoštrije pitanje u našoj skojevskoj organizaciji i ujedno prvi zadatak je brzo otklanjanje sektašenja po prijemu omladine u SKOJ. U posljednjem mjesecu dana priraštaj u SKOJ-u je gotovo manji nego u Partiji i pored toga što imamo 393 omladinca van organizacije. Nekonkretnost i preopširnost, partijska atmosfera na skojevskim sastancima još se provlače kao smetnje u pravilnom radu SKOJ-a. Depolitizacija SKOJ-a još nije otklonjena, a to je zbog toga što je političko vaspitanje skojevaca izolovano i nije uklopljeno u opšti politički plan.

Politički rad na terenu bio je aktivan ali rezultati su nepotpuni. Naime, uspjeli smo da u mnogome potisnemo četnički uticaj u ovome kraju, koji je u početku bio osjetan i jak, ali nismo uspjeli da mobilišemo gotovo ništa, a prema brojnomo stanju naše brigade može se lako zaključiti da je mobilizacija najoštrije problem.

Sa srednjeg partijskog kursa drugovi su nam se povratili. Kurs im je svima koristio. Osjeća se da su u svoje organizacije unijeli više poleta i širine. Karakteristike za ove drugove smo dobili, osim za druga Stipu Zivičnjaka, koji je baš ovih dana povučen iz brigade.

U čitavoj brigadi rad se u posljednje vrijeme odvija u znaku priprema za takmičenje, koje će početi 1 aprila.

Odnosi u štabu brigade su zdravi, saradnja u svakom pogledu dobra i potpuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2y-III-1944 g.

Politkom. VIII KNOU Brigade
Rade-

BR. 119

**IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI POLITIČKOG KOMESARA
POKUPSKO-TUROPOLJSKOG PODRUČJA OD 31. MARTA
1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA O POLITIČKIM
GREŠKAMA PRILIKOM MOBILIZACIJE'**

KOMANDA
POKUPSKO-TUROPOLJSKOG
PODRUČJA
Broj: 274/44
Dne 31. III. 1944 god.

ŠTABU IV KORPUSA

Politički izvještaj

Poslednja mobilizacija u nekim općinama našeg područja sprovedena je nepravilno. Ona je sprovedena na temelju raspoloženja naroda prije 6 ofanzive. Ofanziva je u mnogome izmijenila raspoloženje naroda i zato mobilizacija nije uspjela onako kako se to predviđalo prije ofenzive. U mnogome se nije pravilno shvatilo »Upozorenje druga Tita«.- Posle toga upozorenja naše jedinice bile su u nekim selima jednostavno pokupile muškarce i odvele ih sobom, na pr. Obrež. Mnogi od tih jednostavno su dezertirali i protiv njih nije se moglo postupiti jer su na neoslobođenom djelu našeg područja kuda stalno kruže jače neprijateljske snage. Kod same mobilizacije bilo je slabo sprovedenje kampanje pa se mnogi nisu odazvali na proglase i pozive. Odjednom se mobilisalo po dvije, tri i četiri općine, što nije bilo moguće obuhvatiti ni sa političke ni sa vojničke strane. Pošto se nisu odazvali u velikoj većini, kao na pr. u Kupčini od 120 poziva odazvalo se 15, u Pokupskom od 300 odazvalo se oko 100, u Kravarskom i Dubrancu slično. U poslednje dvije općine također su u nekim selima jedinice jednostavno pokupile sve sposobne muškarce. Za tako slabi odaziv doprineli su svoj dio u općini Pokupsko mačekovci, koji su na naše proglase pisali parole »Živio dr. Maček« i slično. Među ostalim govorili su da neka se ne ide u partizane na poziv K.P. koja se sada vrši, već da će ići onda kada će poz-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—6, k. 1780.

² To upozorenje je 6. januara 1944. upućeno građanima Jugoslavije koji su se nalazili u službi okupatora — da ga napuste d stupe u NOVJ (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 183, str. 333).

vati H.S.S. To je bilo uglavnom u selima Brkiševina i Šišinci. Iz tih sela nije se skoro niko odazivao, već su jedni otišli u domobrane a drugi se sakrivaju.

U selima Roženica, Strezoj i Donji Hruševac bio je obratan slučaj. Tu imaju utjecaja ustaše preko domaćih izroda, aktivnih ustaša i mačekovaca koji su se uvukli u NOO-e i koji su otvoreno saradivali sa ustašama. U Donj. Hruševcu predsjednik NOO-a Juvan. U Roženici Ivan Janjin. Ovaj posljednji sakupio je 22 seljaka, održao im sastanak i otpeljao ih u neprijateljsko uporište Peščenicu i od tuda su upućeni u Sisak. Oni se i sada zadržavaju u tim garnizonima gdje im je Jančin neki starješina. Iz općine Kravarsko i Dubranec također je dobar dio otišao u neprijateljsku vojsku.

Protiv onih koji se nisu odazivali pozivu i proglasu nije se poduzelo, a i nije se moglo sa našim stražama, potrebne mjere hvatanja i kažnjavanja, to je na one u jedinicama loše djelovalo.

U pozivima i proglasima bilo je nepravilno rešeno da oni koji se ne odazovu tom pozivu da se proglašuju narodnim neprijateljima i da će se prema njima kao takovima postupati. To se nije učinilo što je bio preveliki broj, nije se imalo snage a i tražili se vođe odnosno organizatori, koje su tu i tamo pronašli i kaznili. Radi toga a i radi slabog političkog rada u op. jedinicama, te posljednjim njihovim neuspjesima,³ zavladao je dosta masovno dezerterstvo. Prema nepotpunim podacima, Seljina Brigada⁴ 125, T.P.O.® 172.

Pojačan rad mačekovaca, koji se združuje sa svim ološem, pospješuje dezerterstvo i kojem oni daju podršku u svakom pogledu. U općini Pokupsko čine čak i pojedinačne oružane prepade. Oružje im iz jedinica iz kojih su dezertirali ili si sami prave razne nabijače. Bilo je i raznih pretećih pisama i rukom pisanih letaka u duhu mačekovštine.

Na drugim djelovima našeg područja osjeća se takođe intenzivan rad mačekovsko-ustaških bandita. Oni održavaju sastanke (Buševac, Turopolje, Čiče) na kojima pozivaju narod na oružje za odbranu tobože Čerkeza, u stvari protiv partizana. U čičama su uspjeli naoružati oko 40 ljudi. One koji su odbjegli u neprijateljsku vojsku za vrijeme mobilizacije

³ i ⁷ LI toku februara i marta 1944. jedinice novoformirane 34. divizije NOVJ, djelujući pod vrlo nepovoljnim uslovima. na prostoru između Save i donjeg toka Kupe i Krke, često su bile izložene udaru jačih neprijateljskih snaga. Za to vreme divizija je imala 286 izbačenih iz stroja i 72 nestala vojnika (vidi Arhiv VII, k. 426, reg. br. 15—3/1 i 34—3/1, k. 426 A, reg. br. 11/6, i 16/6.

⁴ To jest: brigada »Franjo Ogulinac Seljo«.

⁵ Turopoljsko-posavski odred

poslednje i one koji su dezertirali i otišli bandi zadržavaju u uporištima od Vel. Gorice do Siska uključno. Domaćih ustaša ima kao podoficira. Oni se oružaju u duhu odbrane svojeg doma, blaga i imanja od partizana, dok im u isto vreme Čerkezi pljačkaju. Na taj način pokušavaju održati ih na okupu.

U Kupčini, gdje je mobilizacija najslabije uspjela, jedan dio otišao je u ustaše a dilige dio bježi — sakriva se. Dosada se pokušavalo da ih se mobiliše u operativne jedinice ali nije uspjelo. Sada se pokušava mobilisati ih u vojnu pozadinu i druge ustanove.

Od poslednje okružne konferencije popravljala se rad kako na terenu tako i kod vojno-pozadinskih vlasti. Održane su konferencije po kotarevima na kojima su se donijeli zajednički zaključci po pojedinim pitanjima i problemima. Osećaju se izvesni rezultati u pogledu prikupljanja rezervne hrane, mobilizacije i ishrane op. jedinica na ovom području. Sve više se osjeća zajednički i planski rad svih antifašističkih masovnih organizacija, NOO-a i NOV.

Dolazak VIII Divizije na ovo područje odlično je djelovao na narod." Kud god su prolazile jedinice čulo se od naroda: to ti je prava vojska. Ti bi trebali tu ostati, u mnogim mestima, selima narod je bio upravo ushićen, i da je ostala nešto dulje i da je imala koju akciju, stanje na ovom području u mnogome bi se bilo izmjenilo i bilo bi se moglo mobilisati u mnogim selima, pa i onim koja se nisu odazvala na vrijeme mobilizaciji.

Zadivljavajući uspjesi na istočnoj fronti prodiru u naša sela, ali nema većih rezultata pošto je narod zaplašen neprekidnim upadima sa raznih strana na oslobođeni dio našeg područja i pošto su naše jedinice pretrpele gubitke za koje narod odnekle zna.⁷ No pored svega toga istina krči sebi put, tj. narod zna da ne može biti borbe bez žrtava i tome se pomalo prilagođava.

U posljednje vrijeme bježanje naroda u neprijateljska uporišta i gradove radi nabavke soli koju mu mi ne možemo dati, time narod dolazi u dodir sa neprijateljem i pada pod njegovu lažnu propagandu. Kada bi se narodu moglo dati i u najmanjim količinama soli, najlakše bi ga odvukli od neprijatelja i ispod utjecaja njegove propagande i u mnogome privukli na liniju Narodno-oslobodilačke borbe.

Politički rad komande područja odnosno komande mjesta dosta je slab. Razlog je taj što kod osnivanja komande područja i komandi mjesta nije bilo političkih rukovodioca od-

nosno polit, komesara i delegata, osim toga većinom su slati u područje drugovi stariji a nešto i mlađi, koji nisu udovoljavali u operativnim jedinicama. Radi pomanjkanja polit, rukovodioca borci nisu bili dovoljno upoznavani sa događajima u svijetu i u napredovanju Crvene armije, sa odlukama AVNOJ-a i ZAVNOH-a, Nacionalnog komiteta itd. Događalo se da su razni špijuni mogli dolaziti na oslobođen teritorij a šverceri su uspjeli da idu iz oslobođenog teritorija na neoslobođeni.

*

Politička svijest pomalo se poboljšava dolaskom političkih rukovodioca u komande mjesta i političkih delegata u čete, dok komesara još nemamo u četama.

Kulturno-prosvetni rad naših straža počeo se sve više razvijati tako da izdavaju zidne novine, uče pjevati nove narodne borbene pjesme i uče čitati i pisati nepismene.

Disciplina kod samih stražara nije zadovoljavajuća, no međutim poduzele su se vojničke i političke mjere za učvršćivanje discipline kod naših straža.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. komesar:
Tomo Kruhan

M. P.

BR. 120

MESECNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA
KOSMAJSKOG NOP ODREDA »RADE JOVANOVIĆ« OD 31.
MARTA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA MLADENO-
VAC O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Izveštaj o radu partiskih jedinica Kosmaj. narodnooslo-
bod. partiz. odreda »Rade Jovanović« za vreme od 1—31 mar-
ta 1944 god.

O. K-u MLADENOVAC

Dragi drugovi,

I ČETA

Organizaciono pitanje. Ova partiska jedinica brojala je osam članova partije a na dan 1-IV-1944 god. brojila je šest članova jer su dva člana poginula i to drug Bosanac² u borbi sa čupavcima i Dušan Panič, zvani Jova, koji je ranjen u borbi sa čupavcima u Lunjevci³ i podlegao ranama.

Sada ih ima šest i to Vojislav Vučković, pol. komesar, Boža,⁴ omladinac, sekretar jedinice, Dušan Popović (Vuja), Života Marinković (Posavac), koji je odgovoran po vojnom pitanju, i Dragoljub Simić (Mičko), odgovoran za omlad. sektor. Isto na dan 1/IV-1944 god. imala je pet kandidata, što se vidi iz izveštaja sekretara jedinice, i to: Lika, Dika, Draga Mitrović, Draga Milićević i Milanče, za koga se ima mišljenje da je najbolji. Ova partij. jedinica prema izveštaju održavala je redovne sastanke, i oseća se rad na podizanju kadrova. Izveštaj im je štur jer nije navedeno što su prorađivali na sastancima.

Politički rad u četi. Prema izveštaju održavani su pol. časovi po desetinama, jer takvi su uslovi za rad. Četa je imala dve četne konferencije i prorađen je sav materijal koji je piimljen.

Rad u narodu. Prema izveštaju pol. komesara čete u remenu od 1 — 31/11-1944 god. održane su 6 pol. konferen-

¹ Original (pisan rukom, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 413 (OKM).

² Desimir Samardžić Bosanac, pekarski radnik iz Beograda. Poginuo 16. marta 1944. kod sela Vodnja, u borbi protiv četnika.

³ Opširnije o toj borbi vidi tom I, knj. 21. dok. br. 99, str. 659.

⁴ Steva Stojić Boža. Poginuo 24. avgusta 1944. kod sela Kamendola, u borbi protiv nedićevaca i četnika, kao politički komesar Kosmajskog NOP odreda.

čija po selima na kojima su prisustvovali 12 — 15 seljaka, sem pol. razgovora po kućama. Moglo se više održati konferencija jer je bilo uslova za to, znači da se nije odgovorilo postavljenom zadatku. Pravdaju se da nisu mogli zbog akcija. Isto tako je vrlo malo urađeno na kulturno-prosvetnom podizanju boraca, skoro ništa, pravdaju se da nemaju za to sposobnih drugova.

Vojni sektor. Po ovom sektoru prema izveštaju radilo se na obuci boraca, tu je malo više urađeno, jer su mnogo doprineli drugovi iz Požarevačkog odreda⁵, koji dobro stoje i po vojnom i pol. pogledu, te se radi na uzdizanju boraca.

Omladinski sektor. Prema izveštaju ovaj sektor malo je bolje napredovao, aktivniji. Skoju broji 12 članova, sastanci i omladinske konferencije održavane su dve koje su uspele.

Moralno stanje. Prema izveštaju moralno stanje ove čete je odlično, moral i borbenost je dobra. Nije se desio ni jedan slučaj dezertiranja za ovo vreme.

Zdravstveno stanje. Zdravstveno stanje čete je zadovoljavajuće, četa ima jednog bolesnog (Nenadal i jednog ranjenika (Jovu).

Karakteristike i soc. sastav. Drugovi prema izveštaju su sa puno poleta i popravljaju nedostatke koje su imali, sem dva tri druga na koje se obraća veća pažnja.

Ova četa je sastavljena većinom od seljačkih omladinaca, sem tri intelektualca i dva radnika. Naročito se ističe kao primer u četi drug Boža omladinac i drug Milanče.

Akcije. Prema izveštaju ova četa imala je više likvidacija dražinovaca i dve borbe sa čupavcima. Tako u Selevcu od 1—15 marta likvidirana su tri dražinovca, među njima jedan koji je tužio partizane.

U Vodnju obe čete su imale borbu sa čupavcima koja nije uspela zbog neorganizovanosti, taj je slučaj ispitan od strane drugova iz OK-a Marka⁶ i Banovca⁷ i podnet je izveštaj.

U Lunjevku na dan 25/III četa je imala akciju protiv čupavaca i tri su čupavca ubijena, na našoj strani ranjen je komandant čete drug Jova.

U Kusatku izvršena je akcija protiv dražinovaca, gde je prema izveštaju ubijeno šest dražinovaca i jedna žena.

⁵ Sredinom marta 1944. jedna grupa boraca Požarevačkog NOP odreda, usled teške situacije na području Požarevca, prebacila se na teren Kosmajskog NOP odreda. Opširnije o tome vidi tom I, knj. 20, dok. br. 132 i 135.

⁶ Nikezić

⁷ Petar

U Selevcu likvidiran je jedan dražinovac.

Zaključak. Ova četa je napredovala s obzirom na stanje u kojem je bila, samo je trebalo mnogo više rada kako na političkom tako i na vojnom podizanju boraca. Moglo se mnogo više uraditi. Znači da ovde rukovodioci nisu odgovorili u potpunosti svom zadatku.

II CETA

Izveštaj o radu od 15-11-1944 i od 1—31/11-1944 god.

Organizaciono pitanje. Ova partiska jedinica na dan 31/11-1944 god. imala je pet članova i to: 1. Dragomir Gavrić-Kicoš, sekretar jedinice, odgovoran po organizacionom pitanju kao i po polit, pitanju. 2. Slavko Miljković, pol. komesar, koji je ranjen. 3. Svetislav Kostić-Brka, komandir čete, po vojnom pitanju. Radomir Nikolić-Miloš i novoučlanjeni Miodrag Ivanović. Takođe ima četiri kandidata. Prema izveštaju sekretara jedinice održavani su redovni sastanci kako praktični tako i teoriski. Urađeno je na teoriskom podizanju boraca, ali nisu postignuti neki veći rezultati.

Polit, rad u četi. Prema izveštaju politički rad u četi je zadovoljavajući, vidi se da su redovno održavani sastan. pol. po vodovima, gde je prorađivan materijal kojim su raspolagali. Drug pol. komesar odreda Ljuba⁸ je dosta doprineo da se pol. rad odvija dobro.

Pol. rad u narodu. Prema izveštaju radilo se po kućama. Konferencija je malo održano. Znači na ovom sektoru nisu odgovorili zadacima koji su postavljeni jer se moglo više uraditi. Pravdaju se da nisu mogli usled konspiracije.

Kulturno-prosvetni rad u četi. Na ovom sektoru izgleda da je urađeno dosta, pojedine sekcije dobro su napredovale, kao n.pr. Diletantska sekcija, gde su dali nekoliko priredaba, zatim uspostavljanje četnih novina — znači da se radilo na kulturnom podizanju boraca. Ova četa je u tom pogledu mnogo odmakla, što je za pohvalu.

Vojni sektor. I po ovom sektoru zapaža se rad, gde su borci obučavani u vojnom pogledu i izgleda da su postigli neke rezultate. Ali zbog prilika to teorisko znanje nisu mogli primeniti praktično.

Omladinski sektor. Po ovom sektoru odgovoran je drug Mira.⁹ Aktiv broji pet članova. Prema izveštaju omladinci su pokazali dobre rezultate, jer je to pretežno omladinska četa.

⁸ Ivković

• Miodrag Ivanović

Moralno stanje. Moral boraca prema izveštaju sekretara jedinice je na visokom stupnju.

Zdravstveno stanje. Prema izveštaju je dobro zdravstveno stanje. Gripozno stanje posle onih velikih snegova je prošlo. Na lečenju se nalaze dvoje, jedan drug i drugarica koji su ranjeni, i to: pol. kom. Janko, koji je podlegao.

Karakteristika i soc. sastav. Prema izveštaju su borci dobro disciplinovani, borbeni, samo nema interesovanja za pol. i vojno podizanje. Ima nekoliko drugova koji malo više izdižu politički.

Akcije. Ova četa, prema uputstvima drugova, izvršila je više likvidacija dražinovaca i petokolonaca. Za poslednjih petnaest dana meseca februara imala je jednu likvidaciju predsed. opšt. u Dražnju.¹⁰ 2-III44 uhvaćena su dva čupavca i likvidirana. Na dan 4-III-44 likvidirani su 5 izdajica u M. Požarevcu koji izdali naše drugove. Njima je rekvirirana sva imovina.

19/III- bili su napadnuti od žandarma, gde se četa izvu- kla. Tu je poginuo drug Marko i pol. komesar Janko ranjen.¹¹

Na dan 22/III- izvršila je četa napad na seosku stražu u Barajevu (R. Gaj) gde su zarobljena dva seljaka bez oružja.

Zaključak. Vidi se da se radilo na vojnom i pol. podizanju boraca. Tako da četa kao borbena jedinica je dobra. Drug sekretar jedinice navodi da bi bilo potrebno čvršće rukovodstvo.

III CETA

Izveštaj part. jedinice u vremenu od 15—31/III-44.

Organizaciono pitanje. Ova partiska jedinica na dan 31-III-44 god. brojala je sedam članova partije. Bojana je na bolovanju. Ima četiri kandidata. U ovoj jedinici nije odgovoreno zadacima koji su postavljeni, zato što part. jedinica nije bila kompaktna. Osećala se netrpeljivost između pol. komesara i sekretara jedinice, tako da je kočilo pravilan i sistematski rad, a zatim familijarnost između pol. komesara i druga komandira, tako da je sve to uticalo na slab rad kako po pol. tako i po voj. pitanju. To je likvidirano na jednom sastanku gde su prisustvovali drugovi iz O.K-a drug Marko i Banovac. Tu su se raskritikovali i priznali svoje greške. Da se odmah osetilo posle tog sastanka poboljšanje. Rad je počeo da se normalizuje za ovih poslednjih desetinu dana.

¹⁰ Akcija je izvršena 19. februara 1944 (vidi tom I, knj. 21, dok. br. 92).

» Vidi tom I, knj. 21, dok. br. 96, str. 635.

Drugovi su povodom toga podneli detaljan izveštaj. Moja bolest mnogo je ukočila rad, jer nisam za mesec dana mogao da kontrolišem rad, zbog toga je i došlo dotle. Sastanci prema izveštaju održavali su se redovno, kako praktični tako i teoriski, za ovo vreme od kad se ja krećem sa četom.

Pol. rad u četi. Prema izveštaju sekretara jedinice, pol. komesar nije bio elastičan da organizuje rad u četi, ali to ga ne pravda jer je cela jedinica bila odgovorna za taj rad. Rad je bio neorganizovan. Radilo se po desetinama. U poslednje vreme rad je oživeo da su za kratko vreme postignuti rezultati.

Politički rad u tiarodu. Bio je intenzivniji, sem objašnjavanja situacije po kućama, održano je više konferencija po selima. Tako na dan 16/III — održana je konferencija u Drugovcu, na toj konferenciji bilo je prisutno oko 20 seljaka. Na dan 18/III- u Binovcu održana je konferencija, bilo je prisutno oko 15 seljaka. Na dan 22/III održana je konferencija u Seoni na kojoj je govorio drug Duško, zam. pol. kom. u odredu. Konferencija je uspeła, na kojoj je bilo prisutno oko 35 seljaka, od njih je 20 došlo sa oružjem. Na dan 28/III-1944 u s. Vodnju održana je konferencija, na istoj je govorio o prilikama i životu ruskih seljaka crvenoarmejac drug Petar. Prisustvovalo je oko 25 seljaka. U Vodnju povodom Nedićeve—Ljotićeve mobilizacije održan zbor. Govorili su drugovi Rodoljub¹² i Zivadin.¹³

Kul.-prosvetni rad u četi. Na tom sektoru je veoma malo urađeno. Tu se oseća da nije bilo organizatorskog duha.

Vojni sektor. Na tom sektoru prema izveštaju dosta je postignuto. Rad se obavljao svakodnevno, a tome su mnogo doprineli drugovi iz Požarevačkog odreda.

Moralno stanje je odlično, kao i zdravstveno stanje ove čete.

Karakteristike i soc. sastav. Većina je seljačke omladine, sem nekoliko radnika i intelektualaca. Borbenost je na visini, samo prema izveštaju ima nekoliko kolebljivaca.

Akcije. Prema izveštaju ova četa za ovih petnaest dana imala je neke likvidacije dražinovaca, tako u Vrbovcu su likvidirana dva dražinovca — zaplenjeno je u novcu oko 100.000 din. i nešto u odelu i oko 50 kg slanine. U Vodnju učitelja iz Vodnja je likvidirao jedan petokolonac, koji je odao Radovića. U Udovici uhvaćen je zloglasni koljaš četovođa Zivorad Simić.

¹² Andrić

¹³ Radojević

ZAKLJUČAK

Na osnovu pregleda izveštaja partiskih jedinica, oseća se da četna rukovodstva kao i partiske jedinice nisu odgovorile postavljenim zadacima. N.pr. neka četa je više postigla na jednom a druga u drugom sektoru rada. Ali ono što je najvažnije — nisu se izdigli borci u polit, i vojnom pogledu, da bi mogli s obzirom na ogroman priliv ljudstva irnaše redove prigrabiti to ljudstvo. Zbog toga sada se nameće potreba da se što više, t.j. i dan i noć neprekidno radi na tom podizanju kadrova.¹⁴ To bi se mnogo bolje postiglo kada bi bataljon išao skupa, jer tu ima se bolji pregled ljudstva i može bolje da se kontroliše rad rukovodilaca. Naročito to važi za organizaciono pitanje, koje je kamen temeljac za naš bataljon.

S. F. — S. N.

Položaj 31/111-44

Zamenik pol. korn. u odredu
Drag. Pavličić (Duško)

NZ. Izveštaje partiskih jedinica nisam redovno na vreme dobijao, te nisam mogao na vreme slati iscrpne izveštaje kako je to bilo rečeno.

Drug Deda iz Boleča veoma je vredan, odan borbi, kandidat partije, u dodiru sa seljacima veoma prijatno objašnjava situaciju. Moje je mišljenje o njemu dobro.

Knjigu Pitanja iz lenjinizma nisam dobio.

¹⁴ Vidi tom V, knj. 7, dok. br. 86.

BR. 121

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA ZAGREB OD
31. MARTA 1944. POVERENSTVU CK KPH ZA SLAVONIJU
O STRADANJU PARTIJSKOG KADRA U BORBI KOD
OBOROVA¹

OKRUŽNI KOMITET KPH
ZAGREB
Dne 31. III. 1944.

Drugarskom

- 1.) POVJERENSTVU CK²
- 2.) OBLASNOM KOMITETU KPH ZA ZAGREBAČKU
OBLAST

Dragi

drugovi!

Dne 29. marta 1944. u 6 sati ujutro izvršen je napad od strane neprijatelja na II. brigadu XXXIII. Divizije³ X. Zagrebačkog korpusa i na novoosnovani Posavski odred.⁴ Brigada je boravila 5 dana a bila je smještena u selu Oborovo sa 2 bataljona i u selu Prečno sa jednim bataljonom, dok je Odred bio u glavnom u selu Preseka i Novaki.

Napad je izvršen sa 4 strane tako da je već oko 9 sati situacija bila jasna, da smo posve opkoljeni i da se obruč oko nas sve više steže. Članovi O.K. počeli su se povlačiti sa našom vojskom prema istoku, tj. u pravcu šume Žutica, a među njima i drugi članovi Partije iz zagrebačkog i svetoivanškog kotara, koji su se nalazili u Oborovu radi održanja savjetovanja. Nešto poslije 10 sati vojska, koja nije imala međusobne veze, probijala se iz obruča po grupama, dok smo mi sa I. bataljonom krenuli u pravcu prema mjestu Zelina prebacivši se preko potoka Crnca, gdje smo za kratko vrijeme bili posve opkoljeni sa sve četiri strane. Sve što se u tom položaju nalazilo, tj. članovi O.K. i drugovi partijci iz raznih foruma i organizacija, zajedno sa jednim većim djelom spomenutog 1. bataljona, moralo je jurišati, da bi se probio obruč. Tako je i

¹ Snimak kopije (pisane na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRPH, film br. 41/751—752.

² Odnosi se na Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju.

», » i • Brigadu i odred su napale jedinice Belogardejske 1. konjačke konjičke divizije. Opširnije o tim borbama vidi tom V, knj. 22, dok. br. 167, knj. 26, dok. br. 5 i 151.

* O formiranju tog odreda vidi opširnije tom V, knj. 25, dok. br. 129, napomenu 18.

učinjeno, no to sve bilo je uzaludno. Četiri puta se jurišalo, ali kod svakog puta drugovi su padali kao snoplje, dobivajući vatru sa svih strana. Tako su popadali svi članovi O.K. kao i partije, te komandni kadar i vojska, osim jednog koji se konačno predao. Potpisani je lakše ranjen u nogu i uspjelo mu je neprijatelja prevariti varkom napravivši se mrtvim.

Drugovi koji su toga dana pali u borbi su slijedeći:

- 1) Glukak Rudolf (Brko), član O.K. „
- 2) Hadelan Josip član O.K.
- 3) Grgurić Zivko (Cedo) član O.K.
- 4) Vranek Mato (Capajev) član O.K. SKOJ-a
- 5) R u d i član K.K. Sv. I. Zelina
- 6) M r k i elan K.K. Sv. I. Zelina
- 7) 11 i ć član K.K. Sv. I. Zelina
- 8) M a t e k sekret. K.K. Sv. I. Zelina
- 9) Tešisi član K.P. Sv.ivanjskog kotara
- 10) Joža član K.P. Sv. ivanjskog kotara
- 11) Kurman predsjed. K.NO0-a Sv.ivanjskog kotara
- 12) drugarica Nada
- 13) Bobinac Stjepan (Šumski), komandant Posav. odreda
- 14) Debanić Mirko, član O.NO0-a
- 15) Hercigonja, inž. agron, poslan od ZAVNOH-a.

Drugovi teško ranjeni, ali nisu pronađeni mrtvi, za koje se drži da ih je banda odvela sa sobom su slijedeći:

- 1) Prišlin Vlado, polit, sekret. O.K. Zagreb
- 2) Zigrović Mato, blagaj. O.NO0-a i član Partije
- 3) Golub, vršio dužnost sekret. K.K. Zagreb.

Drugovi koji su zarobljeni živi i za sada se nalaze još u Zagrebu su slijedeći:

- 1) Ban Đuro (Mile), organiz. sekret. O.K. Zagreb, lako ranjen u glavu
- 2) Čmelić Marijan, pročel. sud. odsjeka O.NO0-a, član Partije
- 3) Kolar Ivan, predsjed. K.NO0-a, čl. Partije
- 4) Košković Imbro, ml. predsjed. M.NO0-a, čl. Partije
- 5) Martek Mijo, čl. općin. komiteta Dugo Selo
- 6) Pavlić Josip, komesar Posav. odreda, čl. Partije
- 7) Kutner Alfred, informat. oficir istog Odreda, čl. Partije.

Osim toga otpremljeno je u Dugo Selo oko 10 drugova suradnika i čvrstih naših simpatizera seljaka, većinom iz Preseke.

Do sada je pronađeno 86 mrtvih drugova partizana,⁵ računajući u taj broj i napred navedene drugove članove O.K. i drugove članove Partije. To će biti uglavnom tačan broj poginulih drugova, jer je sav teren na kojem se vodila borba pregledan. Postoji mogućnost da se pronađe još koji drug, što ćemo naknadno javiti. Svi ubijeni drugovi pokopani su na groblju u Oborovu i na Trebovcu.

Koliko je zarobljeno živih partizana nije nam poznato. Imade izvjestan broj partizana ranjenih, koje je banda uzela sa sobom.

Neprijateljska vojska bila je sastavljena od Nijemaca i ostale bande: ustaša, domobrana, Čerkeza, bjele garde i ostalog ološa.⁶ Toga dana banda je vršila i pljačku u svim selima općine Oborovo i u nekim selima općine Bregi Pos.⁷ na poznati razbijački način. Slijedeći dan, tj. 30. III. 1944 sastao sam se sa još preostalim članovima O.K. i to sa drugom Iskrom i sa drugom Ivicom, koji je došao iz Moslavine, te smo donesli zaključak da se svi preostali drugovi partijci odmah vrate u svoje kotareve i da nastave sa radom, te da nam pošalju izvještaje. K.K. Zagreb i Sv. Ivan ne postoji, pošto su gotovo svi drugovi izginuli.

Drug Ivica otišao je na sektor Sesveta, gdje će se povezati sa M. K. Zagreb. Ovaj izvještaj poslali bi odmah, tj. jučer, ali ga nismo mogli sastaviti, jer je duž Posavine krstarila čerkeska banda skoro kroz čitav dan.

Dragi drugovi! Podnašajući ovaj izvještaj molimo vas da po mogućnosti radiotelegrafskim putem zatražite hitno izmjenu barem za članove Partije, te da nam dadete direktive za daljnji rad obzirom na gubitak članova O.K. i K.K.

Slava palim drugovima!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Primate drugarski pozdrav:
Posavec v.r.

OKRUŽNI KOMITET
KPH
ZAGREB

⁷ Verovatno: Posavski.

BR. 122

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. NOU DIVIZIJE OD
1. APRILA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLI-
TIČKOM STANJU U JEDINICAMA I NA TERENU¹

POLITIČKI KOMESAR
XVII UDARNE DIVIZIJE NOVJ
1. aprila 1944. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JU-
GOSLAVIJE

Izvještaj o politič-
koj situaciji na te-
renu, stanju i poli-
tičko-kulturnom ra-
du u diviziji.—

I.

U toku ovog izvještajnog perioda jedinice naše divizije nalazile su se: VI i XV brigada u srebreničkom kraju, a XVI brigada u Posavini. XVI brigada je prije dolaska u sastav divizije, odlukom štaba Korpusa, otišla u sastav XXVII divizije.² Prema tome, o političkoj situaciji na terenu gdje je boravila naša divizija, u ovom izvještaju iznijeću političku situaciju u srebreničkom kraju.

Samo prisustvo naših jedinica na ovom terenu ubrzava prilaženje stanovništva ovoga kraja na pozicije narodno-oslobodilačke borbe. Intenzivan politički rad naših jedinica na terenu, a naročito uspjesi antifašističkih snaga u svijetu i kod nas, ubrzali su ovaj proces. Specifičnost toga procesa ogleda se u suprotnostima između Srba i Muslimana, postojanja manjih ustaških grupa iz ovog kraja, koje su se ispred naših jedinica povukle prema Zepi i Rogatici, i postojanje četničkih grupa iz ovoga kraja, koje se sada nalaze u srbijanskom Podrinju. Iz tih razloga jedinstvo i sloga Srba i Muslimana često puta je odraz trulog oportunizma iz straha od ustaša, odnosno četnika, negoli iskrenog prihvatanja naše politike bratstva i jedinstva. Karakterističan primjer u tom pogledu jeste

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11—10, k, 982.

² Brigada je u drugoj polovini marta 1944. ušla u sastav 27. NOU divizije i tu ostala do kraja rata (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 22).

intervencija Srba za poznatog ustaškog bandita tzv. »Sušnjarca«, za kojeg se zna da je sa svojom bandom 1942. godine pobio u selu Ježeštici preko 120 Srba. Naravno, u poslednje vrijeme prilično se uspjelo u suzbijanju tog oportunizma, tako da mnogi Muslimani, a naročito Srbi iskreno prihvataju našu politiku bratstva i jedinstva i odlučni su u kažnjavanju svih zlikovaca bez obzira kome pripadali.

Privrženost i simpatije stanovništva za našu borbu najbolje se mogu ocijeniti prema stupanju u našu vojsku novih boraca. U toku ovog izvještajnog perioda u naše jedinice i Srebrenički NOP odred stupilo je preko 350 Srba, a oko 40 Muslimana. Ovolika razlika dolazi u prvom redu kao posljedica poznate kolebljivosti muslimanskog stanovništva i straha od okupatora, ustaša, a naročito četnika. Tome treba još dodati da je dobar dio Muslimana sposobnih za oružje još ranije mobilisan u ustaške i domobranske jedinice, kao i štetno taktiziranje prema muslimanskoj miliciji (legiji) i njenom vodi Ismetu Bektaševiću,³ što je ranije došlo do izražaja.

Pored stupanja u naše jedinice dosta velikog broja Srba iz ovog kraja, simpatije srpskog stanovništva za našu borbu manifestuju se u sve većem slivanju naroda sa našom vojskom, ljubavi prema istoj i sve širem učešću na našim zborovima, konferencijama i priredbama. Pored navedenih razloga u stvaranju takvog raspoloženja, na Srbe ovoga kraja znatno utiče činjenica porasta simpatija za nas u pograničnim krajevima Srbije, sa kojima su ovdašnji Srbi dosta čvrsto i sestrano povezani. Tamo je antifašističko raspoloženje zahvatilo čak i pojedine grupe Dražinih četnika, što je došlo do izražaja u manjim ili većim oružanim sukobima sa ljotićevcima i nedićevcima (oko Ljubovije, Bajine Bašte, Krupnja i dr.). Prilikom jednog takvog sukoba Dražini četnici uzvikivali su: »Zivela Crvena armija!«, a prilikom odstupanja preko Drine nedićevaca i ljotićevaca, gonjenih od naših jedinica iz Bratunca, u koji su bili uspjeli da se probiju, jedna grupa Dražinih četnika⁴ s one strane Drine otvorila je vatru na iste. Naročite simpatije za našu borbu zapažaju se u brdskim srbijanskim selima vis-a-vis Skelana, u okolini Krupnja i okolini Valjeva. Interesovanje za događaje naroda u srbijanskom Podrinju stalno raste i potražnja za našim propagandnim materijalom svakog dana je veća.

³ Opširnije o Ismetu Bektaševiću vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 44.

* Odnosi se na četnike Drinskog korpusa (vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 18 i 69).

II.

Zadaci koji su se pred našu diviziju postavili u toku ovog izvještajnog perioda bili su slijedeći: 1) naoružanje, 2) popuna, 3) pojačanje vojnog, političkog i kulturno-prosvjetnog rada unutar jedinica, 4) pomoć Srebreničkom NOP odred⁵, 5) intenzivan politički rad na terenu, 6) organizacija i učvršćenje narodne vlasti, 7) formiranje vojno-pozadinskih vlasti, 8) borba protiv pete kolone, 9) učvršćuje sanitetske službe i borba protiv pjegavca, 10) organizovanje transporta hrane za bolnice, narod u vlasenićkom srezu i Romanijski NOP odred i 11) organizacija Talijanskog bataljona.

1.) Naoružati nenaoružano ljudstvo u našim jedinicama bio je najvažniji zadatak koji se pred nas postavio. Oružje do kojega se moglo doći na ovome sektoru nalazilo se kod pripadnika muslimanske legije. Oduzimanjem oružja od istih uglavnom je likvidirana legija kao oružana formacija, kakva se ona i dalje bila održala bez obzira na formalno pristupanje u tzv. Srebrenički Odred. Prije ovog izvještajnog perioda, kada na ovom terenu nije bilo naših jedinica, u cilju sprečavanja prilaženja Muslimana u naše redove ustaše su došle u srebrenički srez i tom prilikom ubili Edhema Efendića, koji je bio komandant ovog legijsko-partizanskog odreda,⁶ uhvatili i odveli u Zvornik Ismeta Bektaševića, člana AVNOJ-a, i prisilno mobilisali jedan dio »legionara« u svoje jedinice. (Efendić i Bektašević pali su u ruke ustaša zahvaljujući svojoj dvoličnoj i kolebljivoj politici). U razoružanju »legije« kombinovali smo vojnički i politički metod, te tom prilikom nigdje nismo naišli na otpor. Pored likvidiranja »legije« kao oružane formacije, time smo pojačali naoružanje naših jedinica sa oko 200 pušaka, 2 p. mitraljeza, jednim t. mitraljezom, jednim lakim bacačem, nekoliko hiljada metaka i dr.

2.) Popuna naših jedinica novim borcima sa ovog terena bila je prilična, ali ona još nije iscrpljena. Ista se vršila preko održavanja niza mobilizacijskih zborova i pozivima preko NO odbora. U tom pogledu naročitu aktivnost pokazala je VI Bosanska brigada koja je u ovom periodu primila u svoju brigadu 156 drugova i 9 drugarica. U XV Majevičku brigadu za isto to vrijeme stupilo je oko 10 novih boraca. Ovolika razlika dolazi u prvom redu zbog slabijih mobilizacijskih mogućnosti na sektoru XV, negoli na sektoru VI brigade, ali i zbog pravilnijeg pristupanja tome pitanju i boljeg snalaženja u tom

⁵ Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 69, napomena br. 27.

⁶ Reč je o partizanskom odred^u koji je formiran od legionara (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 44 i 46).

pogledu rukovodioca VI brigade. Kao što je već napomenuto, vrlo mali broj Muslimana stupio je u naše jedinice. Kao najvažnije sada se postavlja da se preduzmu mjere da taj broj bude što je moguće veći, a naročito da se pomogne Srebreničkom NOP odredu da u njega stupe borci Muslimani.

U vezi sa stupanjem novih boraca u naše jedinice potencirao se problem odječe i obuče, kao i naoružanja za iste, koji nismo u mogućnosti da riješimo bez pomoći sa strane, ili akcijama na drugom sektoru.

3.) Zbog velikog procenta novih boraca koji su u toku zadnja tri mjeseca stupili u naše jedinice važnost vojnog, političkog i kulturno-prosvjetnog rada u našim jedinicama znatno je potencirana. Povoljna situacija u kojoj su se naše jedinice nalazile u toku ovog izvještajnog perioda omogućila je intenzivan rad po svim ovim sektorima.

a) Vojni rad odvija se po unaprijed predviđenom planu u svim jedinicama naše divizije. Tome radu posvećena je puna pažnja kako od štaba divizije, tako i od štabova brigada. Tome radu znatno doprinosi »Uputstvo za izvođenje vojničke obuke«, koje je napisao načelnik štaba divizije potpukovnik drug Subotić,⁷ a koje je dostavljeno svima našim jedinicama.

Daljem vojničkom učvršćivanju naših jedinica i njihovom osposobljavanju za izvršavanje borbenih zadataka mogao je doprinijeti kurs za niže vojne rukovodioce koji je održan pri štabu divizije, a na kojemu je uzelo učešća 25 nižih vojnih rukovodioca (komandira, zam. komandira, vodnika, desetera), i kurs za srednje vojne rukovodioce (komandante bataljona, zam. komandanta, komandire i zam. komandira, koji imaju perspektivu za razvoj) koji je organizovan pri štabu divizije i počeo rad 1. o. mj. Na oba kursa prorađeni su, odnosno prorađiće se slijedeće političke teme: Fašizam, Oslobođilački rat, Narodno-oslobodilačka borba u Jugoslaviji i uloga KPJ u njoj, NOV i POJ, NO odbori i vojno-pozadinske vlasti, AVNOJ, Nac. komitet i Zemaljsko antifašističko vijeće (ZAVNOBiH) SKOJ, USAOJ i AFŽ, i SSSR.

Čitavim ovim radom uspjelo se već do sada da se prilično vojniziraju naše jedinice, ali njihov borbeni kvalitet ne može se ocijeniti, jer ima velik broj novih boraca koji nisu učestvovali u nekim jačim borbama, pošto na ovom sektoru nije ih bilo sem nekih manjih čarki. Dobro bi bilo da su baš zbog toga ovi novi borci prošli kroz manje okršaje prije nego što budu uvedeni u jače i ozbiljnije borbe.

b) Politički rad u našim jedinicama bio je takođe dosta intenzivan, ali on i danas još trpi od šablonizma i preopšir-

⁷ Vukašin

nosti političkih časova i konferencija. Ti nedostaci su uočeni i oni se postepeno otklanjaju. U tom cilju, pored prilično živog kontakta sa političkim komesarima brigada, održao sam konferenciju svih političkih komesara u XV brigadi, a isto to namjeravam da uradim i u VI brigadi. Pored toga, prisustvom na nekim bataljonskim i četnim konferencijama trudio sam se da doprinesem direktno u otklanjanju tih nedostataka. Političke teme koje se prorađuju na svim kursevima pri štabu divizije također doprinose u tom pogledu. Partijsko-politički kursevi koji se neprestano održavaju u brigadama, a na kojima se konkretno postavljaju nedostaci našeg političkog rada znatno će uticati u otklanjanju istih.

Osnovni problem političkog rada u našim jedinicama nije u neradu ili nepoklanjanju pažnje tom sektoru rada, nego u metodu kojim se taj rad sprovodi, tako da broj održanih političkih časova i konferencija znatno prevazilazi stepen političke izgradnje naših boraca. Zapaženo je da mnoge najosnovnije stvari nisu jasne našim borcima. Tako na pr. ima boraca, koji ne znaju šta je to AVNOJ, ko je drug Ribar, šta je to SSSR, da li je Amerika monarhija ili republika i t.d. O svim tim pitanjima govorilo se već nekoliko puta u svim našim jedinicama, ali naši politički rukovodioci nisu umjeli da u svojim predavanjima i diskusijama iskristališu ono osnovno i glavno što treba da ostane u glavama naših boraca.

Pored toga, kao važan zadatak u našem političkom radu bio je da se postigne to da se politički život naših jedinica odvija u korak sa razvojem vojno-političkih događaja u svijetu i kod nas, što je u toku šeste neprijateljske ofanzive iz razumljivih razloga bilo nemoguće a i neposredno poslije nje zbog raštrkanosti naših jedinica. Sada je taj zadatak uglavnom ostvaren, jedina smetnja u tom pogledu jeste pomanjkanje tehničkih sredstava koja bi omogućila življu propagandističku djelatnost u okviru divizije.

c) Kulturno-prosvjetni rad, koji je bio gotovo zamro poslije šeste ofanzive, u ovom izvještajnom periodu znatno je oživio. Osnovni problemi ovoga sektora rada sa kojima se još borimo vide se iz mog pisma: »Svima političkim komesarima 1 kulturno-prosvjetnim odborima u diviziji«, koje u prilogu dostavljam.

Rezultati ankete o nepismenosti u našoj diviziji su slijedeći: VI brigada nepismenih 57, polupismenih 8, naučio 5 — 25 slova 34, ukupno 99 znaju ćirilicu, a ne znaju latinicu ili obratno 119.

XV brigada nepismenih 47, polupismenih 13, naučili 5 — 25 slova 77, ukupno 137 znaju ćirilicu, a ne znaju latinicu ili obratno 56.

Broj nepismenih u VI brigadi biće povećan prilivom novih boraca, od kojih jedan dio nije obuhvaćen anketom. Što se tiče onih koji znaju samo ćirilicu a ne znaju latinicu, u objema brigadama mnogo je veći broj, negoli obratno.

Na osnovu ove ankete namjeravam da napišem jedno pismo političkim komesarima i kulturno-prosvjetnim odborima u kojemu ću pored uputstava za rad postaviti takmičenje u istom.

Na kulturno-umjetničkom polju dosta doprinosi naša kulturno-umjetnička grupa koja je već dosta dobro uvježbala jedan prigodan program koji prikazuje u našim jedinicama i u narodu.

U okviru kulturno-prosvjetnog rada takođe je postavljen zadatak pisanja članaka za list »Front slobode« i brošuru »Politički komesar«, tako da je zadnjih dana uredništvu »Fronta slobode« poslato iz naše divizije 21 članak, reportaža i dr., a za brošuru »Politički komesar« 28 članaka. Ovaj rad i dalje se nastavlja.

4.) Kada smo došli na ovaj teren Srebrenički NOP odred brojio je oko 60 boraca, koji nisu bili svi na okupu. Pravilno ocjenjujući važnost postojanja toga odreda ukazali smo mu svu pomoć u okviru naših mogućnosti: dali smo drugove za političkog komesara (sada je on zamjenik političkog komesara) i zamjenika komandanta odreda, zatim 10 starih boraca i nižih rukovodioca, od kojih jedan dio može zadovoljiti u okviru odreda i za bataljonske rukovodioce, pored toga dali smo odredu jedan p. mitraljez. Sastancima sa štabom Odreda i čestim usmenim i pismenim kontaktom prilično smo mu pomogli u organizacionom i brojnom jačanju. Danas odred broji 276 drugova i 7 drugarica, u koji je broj uračunata i Milička četa koja broji 32 druga. Prema tome, odred se sa ovog sektora popunio u toku ovog izvještajnog perioda sa oko 200 novih boraca.

Najvažniji problemi Srebreničkog odreda su naoružanje i odjeća i obuća, u čemu mi nemamo nikakve mogućnosti da ih pomognemo.⁸

Što se tiče popunjavanja odreda sa borcima Muslimanima preporučili smo štabu odreda da iste mobiliše pozivima preko NO odbora, jer je to izgleda jedini način da oni stupe u našu vojsku s obzirom na njihov stav koji se najbolje karakteriše izjavama pojedinaca od njih: »Naredite i mi ćemo doći!« Ukoliko naše jedinice uspiju da mobilišu veći broj boraca Muslimana, iste ćemo predati odredu, jer je uključivanje Muslimana u taj odred od neobičnog značaja za izvršenje vojno-

» Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 148.

-političkih zadataka koji se pred njim na ovom terenu postavljaju.

5.) Politički rad naših jedinica na terenu bio je u ovom periodu veoma plodan. Pored niza zborova i konferencija koje su održane u svim selima u kojima su ma i najmanje boravile naše jedinice, najznačajniji je bio zbor koji je održan 5. marta t.g. u Bratuncu. Usled dobre organizacije zbora, pravilnog istupanja govornika na njemu, prethodne vojničke smotre i polaganja zakletve boraca Srebreničkog NOP odreda, zbor je na prisutne ostavio snažan utisak i bio jaka manifestacija čvrstine, reda i discipline naše vojske, kao i uvjerenosti u našu skorbu pobjedu.

U cilju koordiniranja političkog rada na terenu održao sam sastanak 5. marta sa drugovima koji su upućeni za politički rad na ovom terenu, a kojemu je prisustvovao i sekretar OK Vlasenica drug Đuraš. Smatram da bi nužno bilo na ovaj teren uputiti još nekoliko političkih radnika, jer rad ovih koliko ih sada ima. naročito odlaskom druga Fazi:je⁹ na dužnost političkog komesara odreda, neće moći dovesti do nekih vidljivih rezultata.

Osnovni nedostatak našeg političkog rada na terenu jeste i dalje nedovoljno samoinicijativno poklanjanje pažnje tome radu od strane naših bataljonskih političkih rukovodioca, pa donekle i brigadnih, što je naročito došlo do izražaja u XV više nego u VI brigadi. Taj nedostatak je pravovremeno uočen i nastoji se da se što prije otkloni.

Pored niza zborova i konferencija, kojih je u ovom izvještajnom periodu bio rekordan broj, održan je priličan broj priredbi za narod (u Bratuncu 3, u Srebrenici 2, u N. Kasabi, u G. Gođeviću, Konjevićima, Drinjači, Poznanovićima i t.d.).

Odnos prema narodu može se okarakterisati kao sasvim dobar, sem nekih sitnijih nedostataka u tom pogledu. I dalje se stalno insistira i kontroliše da bi odnos prema narodu bio najbolji.

6.) Organizaciji i učvršćenju narodne vlasti na ovom terenu posvećena je sa naše strane naročita pažnja. Prije svega naša nastojanja u tom pogledu bila su upravljena na to da naši rukovodioci najpunije shvate važnost ovog pitanja i da se vaspitaju u pravilnom odnosu prema organima narodne vlasti. U tome, kao i u organizovanju i učvršćenju narodno-oslobodilačkih odbora postignuti su znatni rezultati. Tako danas u ovom kraju postoje opštinski narodno-oslobodilački odbori u opštinama: fakovićkoj, bratunačkoj, srebreničkoj, kravičkoj i skelanskoj, a takođe i sreski inicijativni NO odbor.

U ovome radu najaktivnije smo sarađivali sa drugom Fazlijom Alikalfićem koji je bio odgovoran za taj rad na ovom terenu.

U ovome radu prvi dio posla uglavnom je završen: u svim selima i opštinama organizovani su NO odbori. Drugi dio posla sastojao bi se u što čvršćem povezivanju rada tih odbora i afirmiranju Sreskog NO odbora kao pravog rukovodstva narodne vlasti u srezu. Za to bi bilo potrebno da se u Sreski odbor uputi jedan drug koji bi svojim radom i umješnošću izvršio taj drugi dio posla, jer za to postoje svi uslovi

Drug Pero Đukanović, član AVNOJ-a i pretsjednik Okružnog NO odbora, sa kojim se mi nalazimo u tijesnom kontaktu i saradnji, nije i pored najbolje volje u stanju da u organizacionom i dr. učvršćivanju narodne vlasti u ovome kraju dađe mnogo.

Mi i dalje postavljamo pred nas kao važan zadatak rad na jačanju narodne vlasti u ovome kraju, ali nećemo biti u stanju da u potpunosti obavimo ovaj posao, jer je za to potrebna pomoć unutar samog Sreskog NO odbora.

7.) U ovom kraju mi smo formirali komandu mjesta u Bratuncu i komandu mjesta u Srebrenici. Naročitu teškoću u formiranju vojno-pozadinskih vlasti u ovom kraju predstavlja pomanjkanje ljudi — meštana koji bi bili pogodni za ovaj posao i koji bi bili toliko odani našoj borbi da u svakoj situaciji ostanu čvrsto uz nju. O tome se naročito mora voditi računa, jer bi bilo vrlo nezgodno da u slučaju neprijateljskog ovladavanja ovim sektorom ljudi angažovani u našim vojno-pozadinskim vlastima priklone se neprijatelju. Iz tih razloga morali smo za komandanta mjesta u Srebrenici postaviti drugu iz vojske (Salka Mandžića).

Komanda mjesta u Bratuncu prilično se osjeća u svome radu i uglavnom rešava sve zadatke koji se pred nju postavljaju.

Radi boljeg funkcionisanja vojno-pozadinske vlasti u srezu srebreničkom potrebno bi bilo formirati bar još dvije komande mjesta i to jednu za fakovičku i skelansku opštinu, a jednu u Novoj Kasabi.

Za sada komandama mjesta rukovodi direktno štab naše divizije. Mišljenja smo da bi uskoro trebalo formirati komandu područja sa djelokrugom rada za srezove srebrenički i zbornički, jer komanda područja u Sekovićima zbog udaljenosti i saobraćajnih teškoća nije u stanju da rukovodi komandama mjesta u ovom kraju. Iako bi rad ove komande srebreničko-zborničkog područja bio za sada ograničen uglavnom na srebrenički srez, važno bi je bilo formirati radi uvođenja u posao i vjerovatno skore mogućnosti rada na čitavom području.

8.) Borba protiv pete kolone u ovom kraju postavila se pred nas kao vrlo važan zadatak, jer je teren za njen rad ovdje vrlo pogodan. Prije svega potrebno je bilo najenergičnije suzbiti nebudnost i liberalizam koji je u tom pogledu postojao kod naših rukovodioca. Naši drugovi još se teško snalaze u toj borbi i još teško mogu da vide neprijatelja koji nije naoružan, nije uniformisan. U tome ne odskaču mnogo čak ni drugovi iz naše obavještajne službe kojima bi to bila u prvom redu dužnost. U suzbijanju tog osnovnog nedostatka u ovom pitanju dopriniće mnogo i kurs za obavještajce koji je održan pri štabu divizije.

U borbi protiv pete kolone imali smo prilično rezultata i likvidirali nekoliko petokolonaša, ali rad pete kolone i dalje se osjeća u ovom kraju. Izgleda da su neki uspjeli da se uvuku i u narodno-oslobodilačke odbore odakle razvijaju svoju djelatnost.

9.) Kao što sam u prošlom izvještaju¹⁰ naveo, sanitetska služba u našoj diviziji bila je poslije šeste neprijateljske ofanzive znatno oslabila, što je došlo kao posljedica otpadanja iz naše divizije četvorice ljekara i gubitaka velikog broja sanitarki. Aktivnim radom, referenta našeg saniteta, našom svestranom pomoći, sanitetskim kursevima koji se održavaju pri divizijskoj bolnici i dolaskom u našu diviziju dvojice italijanskih ljekara, slabosti naše sanitetske službe postepeno se otklanjaju.

Kao važan zadatak na usavršavanju sanitetske organizacije u našoj diviziji postavlja se pred nas formiranje i osposobljavanje bolničkih vodova pri brigadnim previjalištima i divizijskoj trijažnoj stanici.

U borbi protiv pjegavog tifusa nijesmo dozvolili da se on pojavi kao epidemija u našim jedinicama. Pjegavac je u toku ovog perioda zahvatio relativno mali broj boraca. Danas se on kadkada pojavi, ali kao usamljen slučaj. Dobro smještena i organizovana divizijska bolnica u Srebrenici znatno olakšava borbu na suzbijanju pjegavca, a higijenski odbori su organizovani i počeli sa radom u našim četama, velik su doprinos u tom pogledu.

10.) Naša intendanatura, pored rada na snabdijevanju naših jedinica, bavila se organizovanjem transporta hrane iz fakovićke i skelanske opštine za bolnice u Šekovićima, narod u vlaseničkom srezu i Romanijski NOP odred. Taj posao naš ekonomski kadar rešava vrlo uspješno.

Kontrola nad radom intendantata najpunije je sprovedena, tako da je u ovom periodu grešaka prema narodu bio vr-

¹⁰ Redakcija ne raspolaže tim izveštajem.

lo mali broj. Kurs za intendante koji se održava pri štabu divizije, a na kojemu će biti prorađene iste one političke teme kao i na vojnim kursevima, pored ostalog doprinijeće znatno u pravilnom vaspitanju našeg ekonomskog kadra u odnosu prema narodu.

U ovom periodu ishrana naših jedinica bila je dosta dobra. Nedostatak u ishrani osjeća se u pomanjkanju masti i vitamina, što je naročito zapaženo u jedinicama XV brigade. Naš propust sastojao se u tome što na vrijeme to nismo uočili i intervenisali, jer se sa sektora VI brigade ipak moglo nešto pomoći u tom pogledu XV-oj brigadi.

11.) U našu diviziju prije kratkog vremena stiglo je oko 350 italijanskih vojnika i oficira, koji su iz Crne Gore krenuli kao italijanska brigada u broju od oko 1.200 vojnika i oficira.¹¹ Od ovih 350 mi smo organizovali jedan italijanski bataljon u sporazumu sa oficirima Italijanima, a po odobrenju štaba korpusa. Taj bataljon, zajedno sa četom pratećeg oruđa, broji oko 250 vojnika i oficira. Ostali (22) upućeni su na rad na Majevicu, a preko 80 nalaze se bolesni od tifusa u našoj divizijskoj bolnici. I pored intenzivne depedikulacije epidemija tifusa u ovoj jedinici još se razvija, tako da se može očekivati da će ih još znatan broj oboljeti od tifusa, jer su se prije preduzimanja depedikulacije nalazili u stanju inkubacije.

Na traženje komande bataljona mi smo im stavili na raspoloženje dva druga koji po malo vladaju italijanskim jezikom i to jednog za politkomesara, a drugog za pomoćnika intendanta, jer se komesar njihove brigade, koji je na putu promrzao, nalazi u korpusnoj bolnici, a zam. polkomesara bolstan od tifusa u našoj div. bolnici. Ovaj zamjenik komesara daje utisak vrlo demoralisanog čovjeka i stalno kuka što je određen sa Talijanima. Možda je to posljedica bolesti tifusa, uostalom videćemo ga kada ozdravi.

Mi ćemo učiniti sve što do nas stoji da održimo bar ovaj italijanski bataljon, jer nam je potpuno jasan politički značaj toga.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
B.[ranko] Petričević-Kađa

¹¹ Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 66, 121 i 123.

BR. 123

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 1. PROLETER
SKE BRIGADE 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TE-
SLA« OD 1. APRILA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU
SKOJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU O POLITIČKOM RADU
S OMLADINOM¹

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
I PROLETERSKA BRIGADA »MO«²
VI PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA«³
1. aprila 1944. god.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a
ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Dragi drugovi! Dostavljamo vam izvještaj o radu i stanju SKOJ-evske organizacije za mjesec mart 1944. god. Organizacioni sektor: U našoj brigadi na licu mjesta ima 252 SKOJ-evca, u rashodu 38, omasovljeno u ovom mjesecu sa 35, primljeno u KP 27 SKOJ-evaca. Neobuhvaćene omladine u našoj brigadi imade još: 96. Ovaj broj neobuhvaćene omladine većinom sačinjavaju novi drugovi, koji još nisu učestvovali u većim borbama.

Disciplina, borbenost kao i odanost SKOJ-evaca našoj Partiji je dosta dobra, a utjecaj na neobuhvaćenu omladinu sada je također puno veći nego što je do sada bio, to se vidi iz toga što se rad sa neobuhvaćenom omladinom odvija na inicijativu SKOJ-a, putem samostalnih omladinskih konferencija.

Rad brigadnog komiteta SKOJ-a: Naš je Brigadni komitet SKOJ-a potpun i u ovom mjesecu je kooptirana jedna nova drugarica u Brigadni komitet SKOJ-a i to Počuča Zorka, sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a II bataljona. Ova drugarica kao novi član komiteta pokazala se dosta dobra u svom radu, a to se odrazilo i na čitavoj SKOJ-evskoj organizaciji i njezinom radu. To se vidi i po tome što se svi zaključci i direktive sa sastanka Brigadnog komiteta SKOJ-a, preko bataljonskih komiteta i SKOJ-evskih grupa, sprovode u život među omladinom. Teoretska izgradnja većine članova našeg komi-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 6/527—528.

² »Marko Orešković«

³ Ranije: 6. lička divizija. Proleterskom je nazvana 19. marta 1944 (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 16, napomenu br. 2).

teta nedostaje, dok ima drugova koji po pitanju teoretske izgradnje stoje dobro (napr. sekretar III i IV bataljonskog komiteta SKOJ-a) jer su isti drugovi završili viši SKOJ-evski kurs pri P.K. SKOJ-a za Hrvatsku. U ovom mjesecu nismo održavali teoretske sastanke sa našim B. komitetom, radi toga, što nismo imali mogućnosti, jer naša brigada drži veliki sektor⁴ pa su bataljoni daleko jedan od drugoga na položaju, ali smo taj problem naše teoretske izgradnje riješili na taj način što smo na zadnjem sastanku našeg komiteta donijeli zaključak da se pojača rad teoretski sa bataljonskim komitetom i da se drugovi i tamo izgrađuju.

Bataljonski komiteti Skoja su potpuni i održavaju redovite radne i teoretske sastanke. U zadnjoj borbi poginuo nam je 1 član B.K. SKOJ-a iz III bataljona, a 1 je teško ranjen, ali smo isti komitet popunili sa novim drugovima koji su, iako mladi, pokazali već vidne rezultate u svom radu. Odgovornost kod svih bataljonskih komiteta je na dobroj visini i teoretskoj izgradnji, većina drugova stoji srednje, dok imade drugova koji stoje dobro, napr. jedan drug Č.B.K.⁵ iz I bat. i 2 druga Č.B.K. iz III bataljona sposobni su za rukovodioce u bataljonima.

Dana 29. o.mj. održali smo savjetovanje svih bataljonskih komiteta, na kome su sekretari bataljonskih komiteta iznijeli pregled rada SKOJ-evskih organizacija i rezultata takmičenja omladine i skojevskih grupa unutar naše brigade. Za prelazni pehar knjigu »Zlato« od Džek Londona. Takođe smo na tom savjetovanju uočili sve propuste i nedostatke, koje je SKOJ-evska organizacija naše brigade učinila u ovom mjesecu.

Sve ove nedostatke i propuste stavili smo pred naše rukovodioce da ih što prije otklone u radu.

Vaspitni sektor: Odgojni sastanci u ovom mjesecu do akcija odvijali su se redovito kako sa bataljonskim komitetima, tako i sa SKOJ-evskim grupama. Materijal se proučavao po planu i to koga ste nam dostavili vi. Proučili smo slijedeće teme sa bat. komitetima Skoja u svim bataljonima: »Razvitak ljudskog društva«, »O Partiji — 6 osobina lenjinske partije«, a sa SKOJ-evskim grupama »Najosnovnije stvari što treba da zna svaki SKOJ-evac« i prorađuje se »Razvitak društva«, te je prorađen sa SKOJ-evskim grupama u I i III bataljonu, dok u II i IV bat., četi za vezu i pratećoj još nije. Odgojni rad je pravično postavljen i čitavi materijal koji je do sada prorađivan

⁴ Brigada se u toku marta nalazila na prostoriji Drvar — Knin — D. Lapac (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 16, napomenu br. 2).

⁵ Verovatno: član brigadnog komiteta.

polučio je uspjeha. To se vidi naročito iz diskusije u kojoj uzimaju učešća skoro svi SKOJ-evci. U posljednje vrijeme odgojni sastanci se nisu odvijali masovno zbog akcija, ali se ipak pred akciju određivale teme tako da je svaki SKOJ-evac dobio konkretni zadatak što ima proučiti do idućeg sastanka (poslije akcije) na kome će referisati, tako da na taj način odgojni rad nije prestao, već se izmjenio samo njegov način.

Politički sektor: Učešće SKOJ-a u političkom sektoru osjetio se u punoj mjeri. Pomoć koju pruža SKOJ komesarima i delegatima naročito se osjetila u posljednje vrijeme. Na inicijativu SKOJ-a održavaju se samostalne omladinske konferencije u svim bataljonima naše brigade. Na svim konferencijama se naročito naglašavalo važnost i značaj II Kongresa Omladine Jugoslavije. Također je u potpunosti prorađen referat druga Tita sa II Zasedanja AVNOJ-a, a osim toga se vrši predavanje iz plana koga smo dobili od vas.

Slučajeva pljačke u bataljonima nije bilo, sem u pratećoj četi naše brigade, ali smo na savjetovanju naročito oštro po tome udarili, tako da se na inicijativu SKOJ-a u toj četi vodi kampanja protiv pljačke.

Sto se tiče drugarstva ono je naročito u posljednje vrijeme razvijeno. To se naročito vidi po tome, što su se novi drugovi brzo privikli na ove uslove pod kojima žive naši borci. Kod podizanja drugarstva naročito su se istakli SKOJ-evci. Na inicijativu SKOJ-a pripremale su se vojničke drugarske večeri svakoj partiji novodošlih drugova.

Skoro svi naši SKOJ-evci uzimlju aktivnog učešća u tumačenju linije naše borbe. U raskrinkavanju četnika također svi naši omladinci su upoznati sa stavom i pravilnom objašnjavanju.

Vojnički sektor: Učešće SKOJ-a u vojničkom sektoru postavljeno je na bazi takmičenja. Disciplina kako se konstatovalo na savjetovanju najbolja u III bataljonu naše brigade, a borbenost kod I bataljona naše brigade. Ovog puta su se omladinci takmičili pred II kongres tko će više ubiti neprijateljskih vojnika. Tako je naš III bataljon u toku ovog predkongresnog takmičenja ubio 27 neprijateljskih vojnika, 5 zarobljeno, 3 puške, 100 metaka, 2 uniforme, 2 čebeta i druge spreme, dok II bataljon je ubio 60, 40 ranio i uništio 2 kamiona, razrušen jedan most, kojim je neprijatelj saobraćao. Također SKOJ-evci prateće čete okupili su omladinu po pitanju rasklapanja i sklapanja bacača, tako da se uspjelo rasklopiti bacač u roku od 8 minuta⁶ — rasklopiti i sklopiti, natovariti

⁶ Verovatno: 8 sekundi.

i rastovariti za 1 min. Još se uvijek preko SKOJ-a radi na usavršavanju rukovanja sa oružjem novih drugova.

No pored tih rezultata mi smo konstatovali na savjetovanju nekoliko nedostataka za koje smo postavili zadatak da se otklone i to: u dosadašnjim borbama su naši borci bili naelektrisani, pa su nevojnički nastupali, a SKOJ nije na to ukazivao, što je i dovelo do posljedica da smo u akcijama imali bezpotrebnih žrtava. Također smo u zadnjim borbama izgubili automatskog oružja. Na savjetovanju smo pred našu SKOJ-evsku organizaciju postavili da povede kompanju za čuvanje našeg oružja.

Kulturno-prosvjetni sektor: Također i po ovom sektoru u ovom mjesecu takmičenja krenuli smo naprijed. Kulturno-prosvjetni rad je pravilno postavljen i SKOJ i omladina najviše učestvuju u njemu. U svim bataljonskim kult. prosvjet. odborima ima po jedan član B.K. SKOJ-a, a u svim četnim odborima ima po jedan SKOJ-evac. Bataljonski pjevački horovi postoje u svim bataljonima. Najbolje rezultate pokazuje pjev. hór IV bataljona. Također postoje i diletantske grupe sa spremljenim novim komadima. Do sada je dato priredaba i to: II bat. 1, a III bat. 2 priredbe, prateća četa 2, četa za vezu 3. Dok ostali bataljoni nisu radi toga što su bili u pokretu. U ovom mjesecu na inicijativu SKOJ-a naučeno je čitati i pisati 21 drugova, među njima velik broj omladine, tako je u I i IV bataljonu potpuno likvidirana nepismenost. Također su u svim bataljonima na inicijativu SKOJ-a zasnovane čitalačke grupe i otpočele sa radom. U III bataljonu održat je po 2 puta čas usmenih novina i to zajedno sa pozadinom, takođe je u svakom bataljonu po jedno prosvjetno predavanje o geografiji. U posljednje vrijeme preko SKOJ-a uspjeli smo pokrenuti dopisništvo, tako da je na inicijativu SKOJ-a u I bat. iz borbe napisano 4 članka, iz II bat. 4 a iz III 9 dopisa, koje smo poslali za divizijski list »Uvijek naprijed«.

Veza sa pozadinom se održava redovito. Skoro sve skobjevske grupe iz naših bataljona su povezane sa SKOJ-evskim grupama u pozadini da se organiziraju drugarske večeri itd.

Na savjetovanju smo zaključili da je kroz ovo takmičenje naš III bataljon postigao najbolje uspjehe, tako da je prelazni pehar dodijeljen SKOJ — organizaciji našeg III bataljona.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Vanja Skendžić

BR. 124

MESEČNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA
2. BRIGADE 7. NOU DIVIZIJE OD 1. APRILA 1944. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE O POLITIČKOM RADU U
JEDINICI¹

ZAMJENIK POL. KOMESARA
II. UD. BRIGADE VII. UD. DIVIZIJE
1/IV-1944.

Izveštaj o stanju i radu
partijske organizacije za
vreme od 1/III do 1/IV-1944.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Negdje

Partijska organizacija broji članova . . . , kandidata . . . ,
skojevaca . . . , osnovnih partijskih jedinica . . . , partijskih ru-
kovodstava ..²

U partijskim jedinicama rad je podeljen po sektorima. Sve partijske jedinice nemaju svoje sekretare, nego njihovu dužnost vrše komesari četa pored svoje komesarske dužnosti. Partijske jedinice nisu izrasle da budu rukovodioci među borcima gdje im je djelovanje, a to zato što su u jedinicama mladi drugovi i nemaju dovoljno partijskog znanja i iskustva u radu da bi mogli da uočavaju probleme koji iskrsavaju kao da i iste riješavaju, treba ih mnogo pomagati i ukazivati im na probleme koji iskrsnu i kako trebaju na iste da reaguju. Socijalni sastav je uglavnom seljački i vrlo teško se priučavaju na čitanje i učenje našeg partijskog materijala, ali kada počnu da čitaju i da uče dosta se sad osjeća ljubavi za znanjem jer smo uspjeli da bez učenja i znanja nema ništa. Kod osjećaja odgovornosti još se i sada može zapaziti da imade više pred vojnim štabovima nego pred partijom, ali se je i sam osjećaj odgovornosti prilično sada pojačao pred partijom i mnogo je veći nego što je pre bio, a to zato što smo poslije operacija koje smo vodili u mjesecu februaru³ održavali sastanke cijelog partijskog aktiva po bataljonima i što se go-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—7, k. 816.

² U originalu su izostavljeni brožčani podaci.

* Odnosi se na borbe koje je ta brigada vodila na liniji Petrinja — Gore — Glina (vidi tom V, knj. 25, dok. br. 12).

vorilo na sastancima o odgovornosti jednog člana partije. Partijska disciplina se je isto tako mnogo više poboljšala, ali se još ne može reći da zadovoljava, jer se još desi da na samom sastanku bude crta nediscipline, a isto i držanju samog položaja. Odlučnost i ljubav za uništenjem neprijatelja se je isto popravila i mnogo se sada više osjeća nego što se je osjetila u prvošnjim operacijama, to smo postigli s tim što u svakom bataljonu imadu udarne grupe a među njima su većinom članovi partije i vrše svake noći prepad na neprijateljska uporišta i garnizone. Duh borbenosti se je isto tako mnogo više popravio i može se konstatovati da sada zadovoljava, jer držeći položaje na kojima se sada nalazimo⁴ i stalnim kontaktom neprijatelja i svakidašnjim manjim borbama znatno je porastao. Nevojničko držanje na položajima isto se je popravilo, ali ne može se reći da zadovoljava i nastojimo da ostvarimo parole »Postammo majstori svog zanata« i »Manje krvi, više znoja«. Kritičnosti i samokritičnosti nema dovoljno, više se zapaža kritikovanja nego samokritike, jer nisu drugovi naučili da same sebe više čitaju nego ostalo pokraj se, ali se i to popravlja, osjetilo se je malo i familijarnosti kod nekih drugova, ali se je tome prišlo da se otkloni. Kod otkrivanja familijarnosti osjetilo se je onda i ličnog postupanja prema drugovima i tome se je prišlo da se otkloni i da se postavi na zdrave temelje.

Rad partijskih jedinica bio je normalan i sada se ne osjeća da ako se nalaze na položajima ili u borbi da se zastane sa radom i normalnim životom organizacije, nego se osjeća da se više sastaju nego što su prije radili. Sve jedinice održavale su svoje radne sastanke na kojima se je pretresalo stanje u njihovim jedinicama, o osnivanju udarnih grupa i podnašanju izvještaja o radu. Teoretskom radu u organizaciji se prišlo po planu koji je postavljen od strane div. komiteta i moglo se je zapaziti da je dosta teško išao teoretski rad jer se sada po prvi puta susreću sa tim stvarima koje postavljene u planu, a moglo se je videti da imade dosta interesovanja od strane drugova. Po planu imalo bi se da prorade tri teme do 23. ovog mjeseca, ali se već sada vidi da se neće moći zbog toga što mnogo dulje vremena treba da se proradi jedna tema i što sami položaji ne dozvoljavaju. Ostali svakodnevni materijal proraduje se ali se ne proraduje onako kako bi trebao da se proradi u organizaciji. Partijski kursevi nisu se održavali za ovaj prošli mjesec dana, nego bi se ponovo trebao da otpočne kurs, jer se je pokazalo da mnogo više imade se po-

⁴ Brigada se nalazila na položajima kod Petrinje (vidi tom V, knj. 26, dok. br. 2).

moći i da ideološko znanje članova može se naviše dobiti preko kurseva.

Partijska rukovodstva po bataljonima održavala su svoje sastanke redovno ali se ona nisu osjetila kao prava partijska rukovodstva. Partijski rukovodioci su mladi svi drugovi sem jednoga i treba ih stalno pomagati i kontrolisati u njihovom radu. Još se zapaža kod rukovodstava da članovi rukovodstva predstavljaju samo svoju organizaciju i da o njoj podnašaju izvještaj, a da se ne unose u sektore i da po njima podnašaju izvještaj i svoja zapažanja. Tome problemu se je prišlo da se otkloni u našoj organizaciji. Rukovodstvo kao cjelina ne pomaže dovoljno organizaciji, nego pomoć koja se daje, daje je samo partijski rukovodioc bataljona. Taj ćemo problem isto tako otkloniti kod naše organizacije. Pomoć koju daju i partijski rukovodioci bataljona organizaciji nije dovoljna, jer su i oni mladi i nedovoljno iskusni u radu, nego treba ih pomagati, kako od mene tako i od našeg pol. odjela, kao što to i činimo.

Mislim da bi trebali i naši komandanti bataljona da po neki put odu u partijsku organizaciju i da ju pomognu u njezinom radu i da vide kako radi u koliko su članovi, jer se je kod nas zapazilo da komandanti bataljona nisu to činili i da je u njemu organizacija vidila samo komandanta i da nije vidila ono što treba da vidi, da je i on član naše partije i da je njemu naša partija dala tu dužnost da bude komandant, to bi po mom mišljenju i na njih samo mnogo više utjecalo i da bi se njihova naređenja smatrala više kao direktiva naše partije. Tome problemu mi smo prišli i sprovodimo u našoj organizaciji što se to ranije činilo.

Brigadna štabska jedinica održava svoje sastanke redovito i po svakom uočenom problemu. Dva člana štabske jedinice prekomandovani su u drugu jedinicu i na mjesto njihovo došao je samo za sada jedan drug, dok drugi još do sada nije postavljen. Na mjesto načelnika Nikole Bjelca došao je drug Sava Mioćinović, vrlo dobar drug, dok mu samo manjka dosta partijskog znanja, imade sve uslove da se razvije u dobrog vojnog rukovodioca, a isto tako i u dobrog komunistu, samo da svrši jedan partijski kurs. Nezdravih odnosa u samoj organizaciji za sada nema ni sa jedne a ni sa druge strane, ne osjećaju se nikakove crte familijarnosti, mnogo se osjeća pomoći jedan prema drugom i svi se dovoljno unosimo u rad i stanje brigade. Probleme sve koje uočimo na vrijeme otklanjamo i suprostavljamo se istima. Puna pomoć se sa naše strane osjeća našim mlađim rukovodiocima, nema nikakvih teškoća da se ode u naše najosnovnije jedinice i da im se pomogne, nego se baš najviše ljubavi osjeća da se pomogne našim najmlađim

rukovodiocima. Nepravilnih odnosa prema rukovodiocima ili borcima ne može za sada da se opazi. Autoritet među borcima i rukovodiocima osjeća se na dosta dobroj visini. Nepravilnih odnosa prema našim rukovodiocima u pozadini isto tako ne može se zapaziti, a i prema samom narodu. Odnosa prema našim višim štabovima isto tako se ne može zapaziti da imade nepravilnih. Sva naređenja ili direktive sprovodaju se na vrijeme.

Da bi naša partijska organizacija još postala čvršća i jača i da bi otklonila nepravilnosti koje čine pojedini članovi prišlo se je kažnjavanju pojedinih članova . . .

RAD SA KANDIDATIMA

Sa kandidatima se je radilo sada grupno u čitavoj partijskoj organizaciji. Mnogo se više sada radi sa kandidatima nego što se je više radilo sa njima, prišlo se je k njima da ih se pripremi bolje nego što je ranije rađeno, dok uđu u samu organizaciju. Pozivaju se na teoretske sastanke, kao organizacija održava svoje, daje im se uvijek materijal da ga proučavaju. Imade dosta dobrih drugova koji imadu sve uslove da postanu članovi naše partije. Ne dešava se sada slučajeva da neke drugove koji su kandidovani drži se dugo u kandidaturi, i mnogo se više pazi koga će se kandidovati. Ne može se reći da je još dovoljan rad sa njima ali je mnogo bolji nego što je ranije bio.

RAD SA SKOJEM

Skojevska organizacija u brigadi nije još postala rukovodioc omladine u brigadi, ali je sada na putu da postane stvarni rukovodioc, što se tiče čvrstine same organizacije isto tako je na putu da postane čvrsta i jaka organizacija u brigadi. Put njen popularizacije među omladinom je mnogo veći nego što je ranije bio i neće proći dugo vremena da ne bude popularna među omladinom. Puna pomoć je pružena od strane partije Skoju i one nepravilnosti koje su štetile organizaciji otklanjaju se i ne osjeća se više onaj strah omladinca-ke da uđe u organizaciju. Kao organizacija još ne djeluje među omladinom i borcima ali se svakog dana zapaža sve više da postaje u svom radu kao cjelina. U brigadnom rukovodstvu bila je većina drugarica, taj smo problem uočili i odmah smo ga otklonili tako da podjednako broj imade muških i ženskih u rukovodstvu. Samo rukovodstvo nije još izraslo ali će da

izraste za vrlo kratko vrijeme u pravo omladinsko skojevsko rukovodstvo. Desilo se je i kod njih da su skojevski rukovodioci bili samo predstavnici svojih organizacija u bataljonu i da na svojim sastancima nisu podnašali izvještaje po sektorima i da su radili kao rukovodstvo, to smo uočili i odmah smo otklonili. Bataljonska rukovodstva su isto tako mlada i nemaju dovoljno iskustva u svome radu, ali uz pomoć koja im se pruža od njihovog brigadnog rukovodstva i partijskih rukovodioca rade i uočavaju probleme svoje Organizacije u bataljonima. Osjeća se vrlo veliko interesovanje za učenje i rad kod rukovodioca. Sam brigadni rukovodioc daje punu pomoć čitavoj organizaciji i stalno je pomaže i kontroliše. Mjenjanje rukovodstava što se je kod nas bilo uobičajilo sada je na tome problemu stalo da se rukovodioci stalno ne mijenjaju i mnogo je rad više krenuo i mnogo više zadovoljava nego što je prije zadovoljavao. Još se u jednom bataljonu osjeća sektašenje o uvlačenju omladinaca u organizaciju, na to je skrenjena pažnja kako skojevskoj organizaciji tako isto i partijskom rukovodiocu u tome bataljonu da se taj problem imade što prije riješiti, jer se je videlo da mnogo više omladinaca može da bude u organizaciji i da imadu sve uslove da budu članovi organizacije. Izdaju svoj omladinski list »Polet« u kome se u glavnom može da vidi stanje i život omladine u našoj brigadi te kako koji omladinac misli po nekom političkom problemu. Saradnja omladine sa njime je prilična ali nije onakva kakva bi trebala da bude. Po sadržaju članaka bio je dosta dobar i nije imao nekih političkih grešaka.

RAD PO SEKTORIMA

Opći politički rad odvijao se je po planu koji je postavljen od strane komesara korpusa. Bilo je poteškoća pri izvođenju toga plana jer se je vojska kroz ovo čitavo vrijeme nalazila na položaju, tako da je plan izvođen najviše grupno, po nekad kada se je pružila prilika održavate su i bataljonske konferencije. Osjeća se veliko interesovanje među borcima za vijesti o napredovanju Crvene armije i priča se mnogo o savezničkom bombardovanju i njihovoj avijaciji. Problem koji se je bio pojavio u našim jedinicama — da se mi sada ne trebamo da borimo, nego da je vrijeme da se sada bore saveznici i da se sada ne treba da napada na neprijateljska uporišta da se odjevamo i obuvamo, da će nam poslati saveznici odjeću i obuću. Dezerterstva u ovom mjesecu nije bilo od strane drugova koji su sa ovog terena, nego su bili počeli da dezertiraju do-

mobrani koji su bili zarobljeni na Cazinu"⁵ a ostali su u našoj jedinici, njima je bilo obećano da će biti pušteni u jedinice naše koje se bore u njihovim krajevima, pa kada su vidjeli da se ne puštaju onda su počeli da bježe, a jedan koji je bio pobjegao iz naše jedinice i prijavio se u jedinicu u Slavoniji pisao je jednom svom drugu ovdje i oni su podržali još i sa tim pismom pa su tražili da ih pustimo u njihove jedinice i mi smo njih pustili u njihove jedinice. Te sada nema više dezertstva, nismo još uspjeli da pokupimo sve naše dezertere iz naše jedinice, prišli smo k tome da pokupimo sve dezertere. Moralno stanje jedinica je sada, držeći položaj iznad Petrinje, malo opao zbog teškoće položaja, mi smo to uočili i nastojimo da popravimo moralno stanje kod naše jedinice, jer su i borci postavljali pitanje zašto oni čuvaju ustaške vinograde. Mi smo im to počeli objašnjavati da oni ne čuvaju ustaške vinograde nego da oni čuvaju svoju Baniju i da vrše pritisak na sam grad Petrinju. Neke četničke organizacije ne osjeća se u brigadi, mnogo se pazi da ne bi se stvorila kakova organizacija, ako i imade onih koji su bili u četničkim jedinicama na njih se pazi. Jedan koji je bio hapšen kao četnički elemenat, pa se za njega nije moglo ništa da ustanovi, pušten je na slobodu i nalazio se je u brigadi te je bio na bolovanju i sa bolovanja je utekao sada među četnike u Dvor. Drugarstvo u brigadi je za sada dosta dobro, ne osjeća se nekih nepravilnosti u tom pogledu. Bratstvo u brigadi je sada dobro. Bilo je malo u jednom bataljonu pojavilo se šovinizma između Jevreja⁶ i domobrana Hrvata,⁷ što smo mi odmah uočili i otklonili kod drugova. Bratstvo prema Talijanima⁸ je na visini prema onima koji se pokazuju dobri borci i dobri u vršenju dužnosti, ali prema onima koji idu za tim da se izvuku i da simuliraju postupka se kao i prema svakom Srbinu, Hrvatima itd. koji bi išao tim putem ...

Vojnički rad u brigadi odvija se po planu koji je postavljen od štaba divizije, najviše se je odvijao na praktičnom izu-

⁵ Odnosi se na domobrane koji su bili zarobljeni prilikom napada na neprijateljski garnizon u Cazinu 14/15. novembra 1943 (vidi tom V, knj. 21, dok. br. 105).

* Reč je o Jevrejima koji su oslobođeni iz koncentracionog logora na otoku Rabu prilikom kapitulacije Italije. Oni su preko Senja prebačeni na slobodnu teritoriju, gde su uključeni u sastav jedinica NOV Jugoslavije (vidi tom V, knj. 19, dok. br. 83, 84 i 100; tom VIII, knj. 1, dok. br. 16 i Arhiv VII, reg. br. 3/1, k. 425, 21/1, k. 424).

⁷ Odnosi se na Hrvate koji su dobrovoljno prešli iz domobranskih jedinica u NOVJ.

⁸ Reč je o Italijanima — vojnicima okupatorskih italijanskih jedinica koji su posle kapitulacije Italije prešli na stranu NOV Jugoslavije.

čavanju vojnog rukovodstva a i samih boraca. Borbenost naše brigade kao cjeline nije na onoj visini na kojoj bi trebalo a to zbog toga što imade dosta veliki broj Talijana koji razvodnjavaju, ali imade više od jedne trećine vrlo dobrih drugova i njihova borbenost je na dosta visokom stupnju. Disciplina naše brigade je na priličnoj visini, imade propusta koji se ne bi smjeli da prave ali je ipak disciplina prilična. Vojni rukovodioci u koliko imadu znanja ne iskorišćavaju ga dovoljno u praksi, ali se mnogo više osjeća da ga sada poslije borbi koje smo vodili u prošlom mjesecu primjenjuju u praksi i da je na putu da stvarno sve svoje znanje upotrebe u praksi. Bilo se je pokazalo neumjesnost u komandovanju, ali se to već sada prilično popravlja i da se osjeća bilo u defanzivi ili ofanzivi uvijek duh ofanzivnosti i manevrisanja sa neprijateljem. Primjećuje se da se protivavionsko oružje ne iskorištava skoro nikako, izgleda da je zavladao strah pred jednim avionom koji kruži ili izviđa, to je postavljeno, ako se jedan avion nalazi iznad naših glava, da ga se tuče i da se otkloni taj strah, i da se može da uništi i avion. Desio se je jedan slučaj da je jedan komandir sa svojom četom pobjegao sa položaja, on je pozvan na odgovornost i biće kažnjen i kao komunista i kao narodni oficir. Ukopavanje jedinica na položajima postalo je sada sasvim normalna pojava i uspjeli smo kod boraca da se ukopavaju svagdje i da pletu čak i žicu ako je potrebno na položaju.

Obavještajna služba je malo otežana jer obaveštajni oficir koji je vršio tu dužnost ranjen je u borbama, tako da ja sada vršim i njegovu dužnost, ona je organizovana po svima bataljonima, ali ne dolazi do svoga efekta koliko bi trebala zbog toga što su se mijenjali sami rukovodioci koji su odgovorni po obavještajnoj službi. Dužnost obavještajaca po bataljonima, vrše partijski rukovodioci bataljona. Informativna služba isto nije bila na svojoj visini na kojoj bi trebala da bude, jer je išla na repu događaja i nije u dovoljnoj mjeri došla do izražaja, a sada nemamo inf. oficira, postavićemo drugu koji nije tu dužnost vršio nikako pa vjerujem da će ista tako i ovaj puta da podbaci. Kulturno-prosvjetni rad u čitavoj brigadi odvija se potpuno normalno kao što je i do sada bilo. Nije se primjetilo nekog političkog skretanja, saradnja boraca je prilična, ali nije još zadovoljavajuća. Popularizacija Saveznika je na dovoljnoj visini. Primjećuje se da se kod samih bataljonskih listova i četnih džepnih novina, što god dalje izlaze, da sve izlaze bolje, sadržajnije i tehnički sređenije.

Zdravstveno stanje brigada je dosta dobro. Za ovo vrijeme bilo je 6 drugova bolesnih od pjegavog tifusa i to Talijana koji su sigurno dobili istog kada su se nalazili ispod kon-

troje naše brigade. Preduzeli smo sve mjere da nam se ne desi da se uvuče tifus u naše jedinice.

Ishrana brigade za ovo vrijeme bila je prilična, samo prikupljanje hrane od strane intendantata bilo je dobro, dešava se da pojedini intendantati prikupljaju hranu i na sektoru koji im se ne dodijeli, nego prelećava na sektor jedan drugome. Postupaka je bilo nepravilnih, naročito političkih, pričalo se da vojska gladije više nego što gladije. Ti su se problemi uočili i oni se otklanjaju. Dešavalo se nepravilnosti prema pozadinskim vlastima da su pojedini intendantati naređivali odbornicima kao neki panduri a ne da ih ispomažu u njihovom radu.

RAD SA POZADINOM

Rad sa pozadinom nije se odvijao onako kako je to bilo uobičajeno da se održavaju masovni sastanci, mi smo prišli pojedinačnom i grupnom a onda i masovnom razgovaranju sa narodom. Dok smo imali radio-aparat mnogo smo sa njime djelovali među narodom, s tim što smo isti uvijek iskoristili kada idemo na masovni skup, donesemo ga među narod da sluša emisiju koju daje London u 8 sati navečer. Najviše može da politički djeluje ona jedinica koja imade kod sebe radio-aparat, jer mnogo može da djeluje i da preobrazuje narod. Naprimjer. Bili smo u selu Goričkoj koje je bilo palo prilično pod uticaj četničke propagande, ali dolaskom našim i pozivaju narod da sluša radio na masovnom sastanku mi smo za nekoliko vremena prosto preobrazili taj narod. — Nalazeći se ovdje u selu Draberju, koje imade oko 60 ustaša, mi smo bili zainteresovali taj narod da je dolazio stalno na emisije, a naročito je bilo interesovanje kada je davana emisija iz Amerike o životu i radu i borbama našim i kada je pjevana pjesma »Po šumama i gorama«. Ovdje u ovim selima imade dosta Maček uticaja, imade i mnogo ustaša iz ovih sela. Težište našeg rada je u raskrinkavanju Mačeka i njegove klike.

Dovoljna pomoć i saradnja nas i pozadinskih radnika nije još na visini kakva bi trebala da bude. Poboljšava se i doći će do najvišeg stupnja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik pol. komesara:
Milutin Omazović

BR. 125

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 12. BRIGADE 12. NOU DIVIZIJE OD 1. APRILA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O POLITIČKOM RADU NA PROSTORIJI PLANINE MOTAJICE¹

ZAMJENIK POLITKOMESARA
XII. UDARNE BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
dana 1 aprila 1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE
OBLASNOM KOMITETU K.P.H. ZA SLAVONIJU

1.— *Politička situacija*

U vezi sa svakodnevnim akcijama na četnike i međunarodnim događajima, stanje na ovom sektoru se u mnogome izmjenilo. Već ranije, a naročito sada kada je postavljeno »udarničko takmičenje«, svakog dana se smanjuje broj četnika, tako sada za vrijeme takmičenja od 20 dana istrijebili smo 56 (mrtvih) četnika i 38 zarobljenih, od kojih je tri četvrtine streljano, što je doneo presudu vojni sud. Kao najglavnije je to, da se među onim istim četnicima nalaze glavni aduti — krvnici koji su kočili rad na zapadnom dijelu Motajice, a koji su bili strah i trepet za ovaj narod u selima oko Motajice.® Donosim imena od nekih krvnika sa kojima se vijamo od prelaza iz Slavonije: Branko Novaković, komandir udarne čete Motajičkog četničkog odreda iz Kaoca. Ovog bandita bojalo je cijelo selo Kaoci, koje je do danas dalo 80 boraca u NOV. Našom ofanzivom na četnike, on bi pobjegao i odmah čim mi odemo iz sela, on upada i zakolje onoga ko je najbolje dočekao partizane u selu. Smrću Branka Novakovića, narod toga sela kao i mnogih drugih sela odahnuli su zauvijek. Dalje Branko Gužvić, Novak Vujanović, Radovan Mikić i drugi krvnici iz ove okolice. Gore navedeni četnici bili su glavni koji su činili zulumе kod naroda. Radovan Mikić jednom prilikom kada su partizani otišli iz sela Kaoci, upao je u selo i nožem zaklao jednu drugaricu radi veze sa partizanima. Svakog dana moglo se da čuje ovakovih stvari i sličnih (batinjanje itd.).

U uništavanju ovih krvnika na ovom terenu, narod mnogo ljubaznije gleda na našu vojsku. Prije par dana primili smo

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRPH, film br. 38/206—210.

[®] Vidi dok. br. 88.

molbu da dođemo formirati NOO u selu Brusniku, do sada najjačem četničkom selu. Nismo mogli odmah to da izvršimo, slijedila je i druga molba sa potpisima najuglednijih" ljudi toga sela. Na tu molbu im se udovoljilo, što su sa radošću primili. Pokazalo se kao da se boje da su zakasnili da pomažu NOV. U svima selima na ovom sektoru danas možemo da kažemo da je prilično dozrelo za mobilizaciju u poljskim, a nešto manje u srpskim selima. Danas se javilo nekoliko dobrovoljaca iz srpskih sela, dok sa mobilizacijom još nismo otpočeli. U pogledu mobilizacije održavaju se mitinzi i pripreme.

Što se tiče poljske manjine,³ konačno su se odlučili da stupaju u našu vojsku i kod njih je otpočela mobilizacija. Mobilizaciju Poljaka omogućio je poljski učitelj Kumoš, u kojemu su oni gledali sve i bez njegove riječi ne bi stupili u vojsku ni jednu ni drugu. On je kod njih važio kao vođa Poljaka. Radi veze sa četnicima, zadnje vrijeme je probavio u Banja Luci, pobjegao je ispred naših, jedinica bojeći se za život. Međutim štab XI. Srednjobosanske divizije uputio mu je list da se vrati i da se ne boji samo ako će da sarađuje s nama i ako će da podiže Poljake u vojsku. Na poziv on se odazvao i došao nazad u selo Novi Martinac gdje se sastao sa štabom divizije i u Prnjavoru održali konferenciju sa najuglednijim ljudima iz poljskih sela na kojoj su govorili o stupanju Poljaka u našu vojsku. Mobilizaciju Poljaka, a i Srba otpočela je V. Kozarska brigada ali na potpuno nepravilan način. Mobilizacija je otpočela hvatajući ljude po noći sa patrolama i bez ikakvog objašnjenja familijama i istim drugovima koje mobilizuju. Na samom ovom terenu naša slavonska brigada ima mnogo bolje uslove da podigne Poljake, i sami Poljaci su izjavili da će ići ali u našu brigadu. Sam štab divizije nam je javio da ćemo mi puno lakše mobilisati Poljake i da su oni izjavili da će stupiti u našu brigadu. Međutim, danas se pojavilo drugo. Danas je nastao lov na ljude. Jedinice V. brigade odvođe bez razlike iz svih poljskih sela i to na način kako sam naveo. Tako je jedna četa V. brigade upala u selo Rakovac u kome se nalazio naš jedan bataljon i odvela po noći 47 ljudi bez obrazloženja kuda, iako su ti ljudi izjavili da hoće da stupe u našu brigadu. Drugu večer od tih 47 pobjeglo je 45 ljudi i danas te ljude ne možemo ni mi da dobijemo a od njih su pobjegli. Tako iz toga sela nismo dobili samo 20 omladinaca, dok se drugi kriju oko kuća. Ovakvog rada ima u svakom poljskom a i nekom srpskom selu. Do danas V. brigada mobilisala je na ovakav način 800 ljudi, od kojih svakog dana nestaju, i po svim izgledima

³ Poljska manjina je bila naseljena na teritoriji prnjavorskog i banjalučkog sreza. Posle rata se odselili u Poljsku. (Vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 50, str. 180).

da će uskoro ostati vrlo mali broj novih boraca u vojsci. Svaki onaj koji pobjegne od V. brigade, više niko ne može da ga dobije. Nekoji su se javili nama, ali dobar broj bježi ulaskom partizana u selo. Mobilizaciju Poljaka mi sprovodimo na slijedeći način: sakupimo cijelo selo (staro i mlado) i postavimo pitanje mobilizacije, narod pristaje i odlučuje koliko može da dađe iz svog sela i to na dobrovoljnoj bazi. Tako selo Kunova izjavljuje da može da dađe sada 30 omladinaca, a za dva tjedna još 30 starijih ljudi koji će da svrše pCsa koji sada dolazi.

Na ovakav način mi smo zaključili da je najbolje, pošto znademo da do danas samo negdje neki se nalazio Poljak u našoj vojsci i sada ovako postupiti bilo bi preterano, jer ipak mora da se uzme u obzir da sada dolaze poljski radovi i mora se nekoga izvjesno vrijeme ostaviti. Danas, kada na ovakav način sprovodimo mobilizaciju, nama se zabranjuje mobilizacija sa riječima da je formiran mobilizacioni odbor koji će da mobiliše Poljake. Dakle, gledajući na sav rad koji se do sada događao mi smatramo da je sam štab divizije i štab V. brigade, kao i Okružni K.P. Prnjavora vodio neispravnu politiku prema našoj brigadi. Danas kada V. brigada ima 800 novih ljudi i kada Poljaci bježe na sve strane, kada je V. brigada mobilisala čak i NOO iz sela Sitneša, koga je formirao Motajički partizanski odred, danas treba mobilizacioni odbor koji će da mobiliše za Odred i bosanske brigade.

Da ne govorim o potrebi novih ljudi za našu brigadu, danas broj naše brigade se smanjio od prelaza iz Slavonije do danas za oko 350 ljudi, a samo naoružanje zahtjeva da se pojača brigada sa novim borcima. K tome ako dodamo da mi na ovom sektoru imamo najbolje uslove u pogledu mobilizacije kod Poljaka, onda vidimo da je potpuno neispravna politika gore navedenih štabova. Politički rad ovih brigada na ovom terenu jest vrlo slab, skoro nikakav i samim našim prelazom u Bosnu mi smo usmjerili i politički rad sa vojničkim uspjesima ...

Sto se tiče Motajičkog partizanskog odreda, danas u jednu mobilizaciju se povećao i broji 160 ljudi sa 60 pušaka i 3 p. mitraljeza. To naoružanje dali smo mi, nešto odmah prelazom iz Slavonije, a nešto sada posle ofanzive. Pomoć u naoružanju od divizije nisu dobili, kao ni u rukovodstvu. Još do danas taj odred nema zamjenika politkomesara i partijski rad u opšte ne postoji...

Mi do danas smo dali uglavnom sve naoružanje, osim nešto pušaka i daćemo i dalje, ali potrebno je da se dobije pomoć i sa druge strane. Samo odred kada se nalazi u blizini naše brigade učestvuje sa našim jedinicama u hvatanju četnika, bo-

lesne drugove liječi u našoj ambulanti, opravak cipela u našoj šusterskoj radioni i sve ostale potrebštine, ali odred dobiva naređenje da se priključi V. brigadi koja gleda potpuno neispravno na njega i gleda kao mačeha na pastorče. Po svemu ovome mi smo izvijestili štab divizije i čekamo odgovor, a po naređenju moraćemo da obustavimo mobilizaciju.

Politička situacija u jedinicama. Borci su upoznati sa svima najnovijim događajima kako u svijetu, tako i kod nas. Preko radio vješti narod saznaje stanje u svijetu. U pojedinim nep. uporištima Nijemci se povlače i iseljavaju Švabe koji su živili u tom mjestu. Sa sobom nose sve svoje stvari, pa čak i brave sa vrata. Borci govore kako je oslabio taj njemački gad. O Crvenoj armiji i njenim uspjesima svakodnevne su diskusije. Ljubav prema Crvenoj armiji i našim saveznicima jest velika. Prolaskom nekih njemačkih divizija sa Jadrana u pravcu Mađarske⁴ pokazala se želja boraca da se tuku sa okupatorom i govore: »što ne idemo na ta uporišta«. Može da se zaključi po svim tim riječima da borci nisu dovoljno shvatili opasnost koja prijeti od četničke kame. Dolazeći sve ljepših dana, sve manje tugovanja za Slavonijom, samo kada Slavonci zagrmu na pruzi, borci uzdahnu i kažu: »Eh, samo da mi je preći Savu«. Međutim više puta i baš ovih dana vršili smo akciju na Posavinu,⁵ preko Save i nije se desio ni jedan slučaj dezerterstva.

2. — *Organizaciono stanje*

U pomanjkanju politkomesara bataljona, morali smo da postavimo jednog sekretara na dužnost politkomesara bataljona i iz jedinice sekretara čete da postavimo na dužnost sekretara bataljona druga Jovanović Mladena, koji se dosta dobro snašao na dužnosti. Ostali sekretari dosta dobro se snalaze na dužnosti. Da bi pojačali odgovornost članova K.P. i upoznali sa najnovijim političkim pitanjima održano je partijsko brigadno savjetovanje 28 i 29. III. 1944, koje je trajalo 21 sat sa slijedećim dnevnim redom: 1) Politička situacija, o kojoj je govorio drug Bato Javorski, u diskusiji bilo je postavljeno 76 pitanja iz raznih stvari i raznih zemalja. 2) Organizaciono pitanje Partije i SKOJ-a, gdje su podnošeni iscrpni izvještaji, a po izvještajima ja sam ukazao na izvučene greš-

⁴ Odnosi se na nemačku 1. brdsku diviziju. O njenom kretanju na teritoriji Jugoslavije vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 35, napomenu br. 14 i 26; tom V, knj. 24, dok. br. 148, str. 669, knj. 26, dok. br. 28, napomenu br. 2.

⁵ Verovatno se odnosi na akciju kod Slavonskog Kobaša (vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 7).

ke i nedostatke u dosadašnjem radu. 3) O potrebi podizanja ugleda K.P. govorio komandant Ivan Senjuk. 4) Rad sa narodom, govorio politkomesar brigade Ivica Milićević. 5) Rezultati takmičenja izneo načelnik štaba brigade Mile Puškarić. 6) Razno.

Poslije završenog savjetovanja bila je priredba koja je bila posvećena samom savjetovanju. Do Janas ne možemo da iznesemo rezultate savjetovanja, ali sanro savjetovanje imalo je uspjeha, a naročito djelovalo je na mlade članove koji još u opšte nikada nisu bili na partijskim savjetovanjima. Partijskom savjetovanju prisustvovalo je 270 članova K.P. Odgovornost koja u zadnje vrijeme nije bila na vrhuncu, sada se osjeća puno jače i nadamo se da će ovo savjetovanje u svemu imati potpuni uspjeh.

Brojno stanje:

I. bataljon	66 na licu,	9 kandidata,	230 boraca
II. bataljon	70 na licu,	7 kandidata,	230 boraca
III. bataljon	65 na licu,	8 kandidata,	217 boraca
IV. bataljon	94 na licu,	7 kandidata,	220 boraca
Agit. prop.	11 na licu, –	kandidata,	18 sa glazbom
Pionirska četa	8 na licu.	2 kandidata,	41 sa glazbom
Prateća četa	6 na licu,	2 kandidata,	20 sa glazbom
Jedinica pri štabu brigade	6 na licu, –	kandidata.	50 sa kuririma
Štab brigade	6 na licu, –	kandidata,	

Svega: 332 na licu, 35 kandidata, 1026

U brigadi ima 33 partijske ćelije, od poslednjeg izvješta-ja jedna jest rasformirana. Rad ćelija se odvija dosta dobro. Sastanci se održavaju redovno, sama partijnost članova jest na dosta niskom stupnju, međutim nadamo se da će sada da se pojača i to baš kod novih partijaca.

3.— Političko-prosvjetni rad

U koliko god se ukazuje vremena i ne ide se u akcije, iskorišćuje se u političkim sastancima sa borcima. Politkomesari bataljona pronalaze način rada na koji bi najlakše i najuspešnije zainteresovali borce za ono što se radi na sastancima. Kao najbolje pokazalo se usmenim novinama i u pričama, kada se govori, na primjer: razvuče se diskusija o našoj vladi. Danas borci znadu šta je Atlantska povelja, zaključke Moskovske konferencije, Odluke sa II. zasjedanja AVNOJ-a, Referat druga Tita. Sami borci dosta dobro mogu da tumače

gore navedene teme. Kontrola znanja vrši se sa postavljanjem pitanja na koja odgovaraju. Osim toga, najviše ih interesira »Glas Slavonije«⁶, »Bodljikavi jež« i razne druge naše novine, a naročito vješti o Slavoniji. Tekući materijal koji dolazi prvenstveno sav se prorađuje.

Kulturno-prosvjetni rad sad dobro teče. U posljednje vrijeme odvajali su se pojedini sektori kulturnog-prosvjetnog rada i daleko odilazili napred, međutim danas teku svi paralelno. U posljednjih mjesec dana naučilo je da piše 16 drugova, dok izvjestan broj poznaju nekoja slova. Naročito se posvetila pažnja tifusu koji u našoj brigadi možemo reći uhvatio je i zamaha. Danas ima 30 slučajeva što pjegavog što trbušnog tifusa, dok dobar broj drugova već je predzdravio, šest drugova je podleglo smrću. Po tome se povelu strogo računa i svaki bataljon ima dezinfektor koji radi i dan i noć, kuha se roba, istrebljuju se vaške, i danas negdje neki slučaj ako se pojavi tifusa. Sto se tiče tifusa na terenu, u selima vlada na veliko, a naročito u srpskim selima gdje narod svakog dana umire, dok u poljskim i češkim vrlo malo. Pomoć koju smo mi ukazivali narodu bila je dosta slaba. U glavnom održani su u selima mitinzi i glavna tema je borba protiv tifusa.

4.— Vojni sektor

Kada se ne vrše akcije na četnike, onda se radi vojnički u bazama kantonovanja. Ovih dana radilo se praktično na terenu: osvajanje pojedinih čuka, opkoljavanje kuća itd. Na greške i nedotatke koji se zapaze odmah na terenu ili na sastancima se ukazuje.

Osim toga radi se o obučavanju s oružjem svih vrsta sa kojim mi raspolažemo. Danas u brigadi rukuje oko 600 boraca sa šarcem, dok sa puškomitraljezom manje ih zna. Sa teškim mitraljezom rukuje oko 200 boraca. Autoritet rukovodioca dosta je dobar, jedino kod vodnika i desetara ne zadovoljava. Štabovi bataljona i štab brigade imaju dobar ugled kod boraca i nižih rukovodioca. Odnos rukovodioca prema borcima jest dobar, ali još uvijek se pronade po nekoji rukovodioc koji ispadne dosta grubo na borce sa svojom kletvom.

5. Omladina i SKOJ

Skoj-evska organizacija broji 19 skojevskih grupa koje imaju svoje pročelnike, sa 4 bataljonska komiteta SKOJ-a.

⁶ Glasilo Narodnooslobodilačke fronte Slavonije (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 17).

Brojno stanje Skoja i omladine:

I. bataljon	36 na licu, 8 omladinaca
II. bataljon	29 na licu, 16 omladinaca
III. bataljon	41 na licu, 9 omladinaca
IV. bataljon	42 na licu, 10 omladinaca
Pionirska četa,	
Prateća četa, Agit-	
prop, kuriri	22 na licu, — omladinaca

S v e g a 170 na licu, 43 omladinaca

Pomoć Partije Skoju nije bila dovoljna. Na samom savjetovanju to se konstatovalo i postavilo pred sve partijske jedinice da se Skoj ozbiljnije shvati i da se o njemu zabave partijske ćelije. Sami skojevci danas zadovoljavaju. U svome radu i svima sektorima rada njihova pomoć se osjeća, ali kao organizacija još uvijek se ne ispoljava, nego kao pojedinci.

6. Političko-prosvjetni rad ćelija

Do danas sve ćelije proučavaju Historiju SKP(b), I. i II. glavu. Uspjeha u tome radu ne vidi se dovoljno. Da bi ovo imalo više uspjeha, drugovi sekretari bataljona, tj. biro bataljona će da dobro prouči sav materijal koji je predviđen za jedinice i sa referatima u obliku priča prorađivati u buduće materijal.

Danas poslije savjetovanja ukazala se potreba da sve ćelije prouče O radu partije u vojsci. Ustanovilo se da mnogi rukovodioci partijskih ćelija, ne znajući pravilno da organizuju rad u svojoj ćeliji, jesu grešili i zalazili sve u jače greške. Zato da bi otklonili, proučiće se ovaj materijal i davaće se pomoć koliko se to god može. Osim napomenutog materijala, proučavaju se direktivni članci, a naročito oni koji glase i koji su u vezi sa Mačekom i njegovom klikom.

Izostavio sam u organizacionom stanju da unesem da je u poslednji mjesec dana isključeno 4 druga iz K.P. radi krađe koju su počinili kod jednog četnički nastrojenog seljaka... Na partijskom sastanku, kao i na savjetovanju drugovi su energično zatraživali da se isključe iz Partije pa i streljaju, međutim samo su isključeni iz Partije. Osim toga još je isključeno 1 drug i 1 drugarica radi nemoralnih odnosa koje su izvršili njih dvoje. U poslednje vrijeme kažnjeno je 6 drugova sa kaznom partijskim ukorom radi slabe odgovornosti u akcijama i borbama sa četnicima. Od ovih 6, jedan je politkomesar II. bataljona Valter Anđelko, koji već neko vrijeme ne zadovoljava i čini greške. Jedna od njegovih glavnih grešaka jest nemoral koji vrši dolaskom u sela sa seljankama. Isti drug već je opomenut na njegovu grešku, unatoč opomene i dalje

produžuje sa ovakvim radom i bićemo prisiljeni da ga smjenimo sa dužnosti, ali pošto danas slabo raspolažemo sa političkim rukovodiocima, naročito komesarima bataljona, još danas je na dužnosti. Krivnjom istoga spomenutog komesara, dok se nalazio u I. bataljonu desilo se nepoželjnih slučajeva, da su 4 druga partijca zadobili veneričnu bolest. Smatram da je isti komesar ponajviše kriv pošto je znao za njihove odnose sa drugaricama, a da im nije ništa na to govorio, nego naprotiv i on povezao se istim kolima ili da kažemo da su se oni povezali njegovim kolima, samo što nije on još zadobio bolest kao i oni.

7.— *Rad bataljonskih biroa i štabskih jedinica*

Bataljonski biro prorađuje sve nove direktive i preko sekretara ćelija prenosi u jedinice. Sastanci biroa održavaju se redovito. U glavnom svaki biro posvetio je dosta pažnje svojoj vlastitoj izgradnji. Ustanovilo se da slabom izgradnjom sekretara ćelija proizlaze neke greške i nedostatci.

Štabske jedinice i sami štabovi dosta dobro stoje. U glavnom ostvarena je rukovodeća uloga Partije i ne dolazi kod članova štaba do nerazumjevanja. Iznimno što je dolazilo u I. bataljonu gdje se je nalazio Valter Anđelko, koji je znao da komanduje sa pojedinim djelom bataljona bez ikog dogovora sa ostalim članovima štaba. Sve što se predvidi da se radi u jedinicama, na sastancima ćelije donesu se zaključci po kojima se radi.

Rad ćelije štaba brigade. Danas kao i do sada radni sastanci održavaju se redovito kada god se za to ukaže potreba. Tih potreba ima više puta. Sami članovi štaba nastoje da što bolje izvrše što se postavi pred njih i da svoju dužnost ispunjavaju što mogu bolje. Nastojimo da jedan drugom pomognemo u čemu se to ukaže potreba. Sama harmonija štaba do danas je dobra. Za teoretsku izgradnju podjelilo se svakom članu po jedna glava iz Historije SKP(b) da o njoj podnese referat na izobrazbenim sastancima.— Tekući materijal, kako politički tako i partijski, prorađuje se dolaskom u štab odmah.

8. *Razno*

Do danas smo uspjeli da mobilišemo 20 — 30 boraca. Razlozi neuspjeha gore su navedeni i ovi mobilisani su Poljaci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara.
Dušan Delić

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. NO
(LJUBLJANSKE) BRIGADE 18. DIVIZIJE OD 2. APRILA
1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O AKTIV-
NOSTI PARTIJSKE ORGANIZACIJE I STANJU U BRIGADI'**

ZAMENIK
POLITIČKOG KOMESARA X BRIGADE
XVIII DIVIZIJE NOV I POJ
Na položaju, 2. 4. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP ZA SLOVENIJU

Izveštaj KP o svojoj aktivnosti i
stanju u X brigadi »Ljubljanskoj«.

Brojno stanje partijske organizacije u X brigadi:

	Članova Partije	Kandidata	Članova SKOJ
Štab	12		
Štapska patrola	9	8	40
Propagandni odsek	3		
Baterija	2	3	3
Inženjerska četa	12	5	6
I bataljon	24	9	12
II bataljon	26	6	38
III bataljon	31	12	40
IV bataljon	19	7	33
U k u p n o	138	50	172

U našoj brigadi je formiran IV bataljon. Formirao se od drugova iz ostala tri bataljona, zbog čega se broj članova Partije u bataljonima smanjio. Sa formiranjem IV bataljona pojavile su se i nove poteškoće u pogledu komandnog i komesarskog kadra, kojim nismo raspolagali u dovoljnom broju, naročito zbog toga što smo nešto tog kadra morali da damo na raspolaganje pretpostavljenim komandama za potrebe službe u drugim jedinicama. Na ova slobodna mesta postavljamo novopodignute drugove, koji su se istakli svojom odanošću, borbenošću i disciplinom, i izgrađivaćemo ih dalje na tim mestima. Neka mesta još nisu popunjena, kako komandir-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/1.

ska tako i komesarska, ipak ima izgleda da ćemo i ove praznine uskoro popuniti.

Partijske ćelije su se redovno sastajale, izuzev u nekoliko slučajeva. Održavani su takođe zajednički sastanci partijske organizacije u bataljonima. Preduzete su sve mere da se partijska organizacija i u ideološkom pogledu što više podigne. Partijska organizacija je u poslednjim akcijama, izuzev I bataljona, bila na priličnoj visini, i [njeni članovi] služili su kao primer ostalim neorganizovanim drugovima.

Brojno stanje brigade:

Po spisku	U rashodu	Na licu
862	156	706

Od drugova koji su u rashodu, 93 su u bolnici, Većina njih boluje od rana dobivenim u borbama, nekoliko njih je bolesno na plućima, a nekoliko ima smrztotine. Na raznim kursevima: političkim i vojnim, u višoj i nižoj oficirskoj školi, na kursevima za minerstvo, pešadiju, artileriju, veze itd. nalaze se 63 druga.² Brojno stanje brigade ponovo se povećalo pristizanjem novih drugova iz Slovenačkog primorja.

Akcije naše brigade:

Naša brigada je imala u poslednje vreme, od poslednjeg izveštaja, ove akcije: Na Rakitnu,³ Preserje, Podpeč, Crnu Vas.⁴ U akciji na Ribnicu učestvovala su dva bataljona, jedan kao rezerva, a drugi je dvema četama demonstrativno napadao Kočevje, dok je osiguravao drum od Kočevja prema Ribnici. Ova dva bataljona učestvovala su takođe u napadu na nemačku kolonu koja je vozila hranu u Kočevje, i na njenom povratku prema Ljubljani,⁵ i konačno u napadu na prugu Rakek — Logatec. U prvoj akciji, na Rakitnu, u kojoj je bilo oko 50 belogardista, ona je vodila borbe s uspehom. U toj borbi brigada je zaplenila italijanski puškomitraljez, 2 italijanske puške i nešto vojničke spremne; Poginula su dva domobrana a dva su zarobljena. Jedan od naših drugova bio je lakše ranjen. U drugoj akciji, na uporište Preserje, Podpeč i Crnu Vas II bataljon je zauzeo uporište Preserje, u kome je dobio nešto vojne spremne i 3 bicikla. U akciji na Podpeč učestvovao je III bataljon. Samo uporište nije zauzeo, jer je bilo jako utvrde-

¹ U ovo vreme postojale su podoficirske škole divizija, oficirske škole korpusa i Oficirska škola Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, koje su imale više tečajeva. Detaljnije o tim školama vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 9, 49 i 109.

² Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 39.

³ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 26, 41, 44, 65 i 83.

⁴ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 71, 81 i 88.

⁵ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 75 i 88.

no, ali treba naglasiti da su borci toga bataljona, kao i komandni kadar, dali sve od sebe da bi postigli uspeh. U toku akcije mogli su se primetiti disciplina, moral i borbeni duh kod drugova. Tri puta su jurišali preko mosta, na koji je bila usredsređena najjača neprijateljeva vatra. Stigli su preko mosta do žičanih pregrada i srušili ih, ali dalje nisu mogli. Želeći po svaku cenu stići dalje poginuli su, na tom mestu, jedan drug i jedna- drugarica, dok su komandir i još jedan drug ostali ranjeni. Sve njih su za vreme borbe, pod najjačom neprijateljskom vatrom odneli, preko mosta, u našu pozadinu ostali, za to određeni, drugovi. U ovoj akciji istakli su se već neki od drugova koji su bili mobilisani pre izvesnog vremena. Drugi dan ujutro, kada smo se vraćali iz akcije, moglo se takođe primetiti da su drugovi dobro raspoloženi. Prema izjavi stanovništva iz ovog sela bilo je u uporištu više mrtvih i ranjenih, ali tačan broj nismo mogli utvrditi.»Uporište u Crnoj Vasi napadao je naš I bataljon. Samo uporište nije zauzeo, ali je neprijatelj i ovde imao gubitke. U ponovnoj akciji na Podpeč opet je napadao III bataijon. Crnu Vas I bataljon, dok se IV bataljon nalazio u zasedi uz železničku prugu i cestu koja vodi iz Borovnice i cestu tom prilikom minirao. II bataljon je bio u rezervi. III bataljon je jednom četom ponovo napadao preko mosta, dok su se njegove dve čete, splavom za to napravljenim, prevezle preko Ljubljance na drugu stranu uporišta i napale neprijatelja s boka. I ovoga puta, uprkos nastojanju svih, uporište nije palo, kao ni uporište u Crnoj Vasi, pošto je neprijatelj u toku noći doveo pojačanja na taj sektor. Ta pojačanja su brojala oko 1000 ljudi. Upotrebio je takođe tenkove i ofanzivno nastupio prema nama. Napadao je duž čitave linije od Preserja do Crne Vasi, a sa druge strane iz Borovnice, kamo su iste noći stigla pojačanja iz Vrhlike. Naše jedinice su se povlačile ispred nadmoćnijeg neprijatelja. U toku ovog napada i operacija koje je neprijatelj, pomoću domaćih izdajnika, preduzimao prema našim jedinicama, brigada je imala 7 mrtvih i 17 nestalih. Od ovih se u međuvremenu javilo svojim jedinicama 6 drugova. U sledećoj akciji napadali smo demonstrativno posadu u Kočevju. Tu nismo imali žrtava. U napadu na nemačku kolonu uništili smo, odnosno oštetili, dva tenka i jedan teretni automobil, koje je neprijatelj, pomoću tenkova, odvuкао u Ribnicu. Mogli smo da utvrdimo samo 4 mrtva neprijatelja, koji su poginuli u Dolenoj Vasi. O ostalima, za koje smo u vreme borbe primetili da su bili izbačeni iz stroja, nismo mogli utvrditi da li su mrtvi ili ranjeni, pošto ih je neprijatelj, pod zaštitom svog teškog oružja, odvuкао sa bojišta. U akciji na železničku prugu između Rakeka i Logateca naše jedinice su minirale dva

voza. Lokomotivu jednoga od tih vozova jako su oštetili pogotkom iz projektila protivtenkovskog topa u točkove, koji su razbijeni. U tim akcijama su zarobljena 4 železničara, jer na vozu nikog drugog nije bilo. Pored toga, pruga je više puta razvaljivana, a uništena su tri bunkera.

Vojni sektor: U posljednje vreme su pojedini bataljoni imali duže pokrete, zato nije održavana redovna vojna nastava. Sada na novim položajima ona se održava redovno, između ostalog, održavaju se lü-dnevne vojne vežbe za novodošle drugove, a, uz to, i za ostale. Jedindce se u vojničkom pogledu usavršavaju, što je naročito nužno zbog toga što brigada najviše ima novomobilisanih drugova. Na tim vojnim vežbama se drugovi upoznaju sa osnovnim vojnim znanjem koje im je hitno potrebno, a pored toga uče kako se rukuje oružjem, i to pre svega automatskim.

Politički sektor: I na ovom sektoru se sa drugovima redovno održavaju politički časovi i 10-dnevni politički kurs za novodošle drugove. Kako su svi ovi drugovi iz Slovenačkog primorja, i u najviše slučajeva ne shvataju pravi smisao naše borbe, to im do u tančine tumačimo ciljeve naše narodno-oslobodilačke borbe. Pošto smo prikazivali kako su bili ugnjetavani od strane fašizma, i razorno dejstvo bivših režima u Jugoslaviji i sadašnje izbegničke vlade i domaćih izdajnika, prikazujemo im ogroman trud naše OF⁷ i NOV sa dobrobit slovenačkog naroda i za slobodu koju nam ta borba donosi i u kojoj ćemo uživati sva ona ljudska prava koja nam nikada u prošlosti nisu priznavali. Pored toga, prikazivanjem izdajničkog rada domobrana usaduje im se mržnja prema njima. U tim diskusijama se primećuje živo interesovanje. Primećuje se da im, pre svega, nije bila jasna razlika između nas i bivšeg jugoslovenskog režima, što im se svakako tačno objasnilo.

Kulturni sektor: Mitinzi u posljednje vreme nisu održavani jer je brigada bila u pokretima. U svakoj akciji preduzimano je i pisanje parola. Sa civilnim stanovništvom održavamo vezu i vodimo svuda diskusije. Brigada redovno izdaje dva lista, i to »Ljubljanski borec«⁸ i »Ljubljansku mladinu«.⁹ Primećuje se da je interesovanje za ove listove svakog dana sve veće, što se vidi na osnovu dopisa koje drugovi šalju. Pored toga, imaju u jedinicama i zidne novine.

Privredni sektor: Problemi ovog sektora nisu rešeni. Nedostatak cipela, rublja i odeće još uvek je očigledan, i to zbog toga što novodošli drugovi dolaze prilično loše obučeni i obu-

⁷ Osvobodilne fronte

⁸ Vidi napomenu br. 72 uz dok. br. 31.

⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 208, jedinicu br. 2876.

čeni. Ipak brigada nastoji da se odeća što pre zakrpi a cipele poprave. Postoji, međutim, problem konca, koga je nemoguće dovoljno nabaviti. Više puta je primećena izjava drugova da će proleće koje nadolazi, nastupanjem toplijih dana, rešiti i ova dva problema.

Higijena: Ovde se stvar u poslednje vreme prilično pogoršala. Obzirom na zadatke i pokrete koje je brigada imala, nije postojala mogućnost da se drugovi dovoljno operu« očiste, pošto su danju i noću bili na dužnostima. Zato su se po jedinicama u velikoj meri proširile vaške. Preduzete su mere da se stvar što pre popravi i da se drugovi, kada nisu na položaju, što bolje operu i očiste.

Moral: Moral općenito zadovoljava, jedino I bataljon zaostaje za drugima. Utvrđeno je da je tome kriv štab bataljona, koji te stvari nije dovoljno energično postavljao pred drugove. Odmah su preduzete mere. Članovi štaba bataljona pozvani su na odgovornost, prikazane su im greške i date smernice za pravilno postupanje. Drugovi ovog bataljona govorili su da su uvek na dužnostima i da su umorni. Iako su ovi drugovi bili opterećeni isto toliko koliko drugovi iz ostalih jedinica štab bataljona nije im znao sve to pravilno prikazati. U tom bataljonu je dezertiralo 6 drugova. U vezi sa dezertersvima bilo je svim bataljonima objašnjeno kako ih prikazivati drugovima. Da se ovakve stvari ne bi više mogle dešavati treba svakoj patroli dati jednog sigurnog, disciplinovanog i odanog druga. S druge strane, prikazana im je potreba za što temeljitijim i solidnijim vaspitavanjem. Takođe im je prikazana potreba da se, na osnovu dokaza, kod drugova pobudi mržnja prema Nemcima i domaćim izdajnicima. Što se tiče onih 6 drugova, koji su nestali iz patrole, ne može se tačno utvrditi da li je to bilo dezertiranje,-prvo, zato što je, upravo zbog gore navedenog, patroli dat kao vođa najbolji vodnik, stari partizan, koji je uvek bio disciplinovan i odan, a drugo, zato što se osoba koja je izjavila da su se predali nemačkoj posadi u Kočevju nalazi u redovima izdajnika. Na osnovu toga postoji mogućnost da su pali u zasedu, ali do sada nismo mogli tačno utvrditi.

Naoružanje:

Protivtenkovski top	1	Mauzer pušaka	107
Teških bacača	2	Italijanskih pušaka	277
Lakih bacača	6	Francuskih pušaka	84
Teških mitraljeza	7	Austrijska puška	1
Lakih mitraljeza	20	Pištolja	70
Zbrojevka-mitraljez	1	Automata	10

Rad sa SKOJ-em: Partijska i SKOJ-evska organizacija su međusobno dobro povezane, tako da omladina iz SKOJ-a¹⁰ vidi u Partiji svog vođu. Partijski i SKOJ-evski sekretari rade zajedno, naročito u poslednje vreme. Sastancima SKOJ-a prisustvuju i partijski sekretari.

Na viši oficirski kurs¹¹ je 28. 3. 1944. otišao komandant naše brigade major drug Rojšek Franci. Za vreme njegove odsutnosti zamenjivao ga načelnik štaba, kapetan, drug Majnik Janez-Džems. U našu brigadu je, u svojstvu operativnog oficira, stigao Lovše Vladimir, koji vrlo dosledno obavlja svoju dužnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. zamenika političkog komesara
Trček Anton-Gorazd

¹⁰ Saveza komunističke omladine

" Pri Oficirskoj školi Glavnog štaba NOV i PO, koja je decembra 1943. imala pešadijski, artiljerijski, minerski, radio-telegrafski, radio-tehnički tečaj i tečaj za vezu, formiran je 22. decembra 1943. viši oficirski tečaj za komandante bataljona, brigada i divizija. Za komandanta tog tečaja imenovan je pukovnik Zdravko Pribelič (poginuo u Gornjoj Sušici, u Brkinima, 12. marta 1944), za zamenika potpukovnik Vito Vodopivec, za instruktora pukovnik Karei Marčič. Prvi tečaj je počeo u Črmošnjicama 1. decembra 1943 a završio 1. januara 1944. godine.

BR. 127

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 15. SLO
VENAČKE NOU BRIGADE OD 5. APRILA 1944. ZAMENIKU
POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
SLOVENIJE O STANJU U BRIGADI I O AKTIVNOSTI PAR
TIJSKE ORGANIZACIJE¹

Izveštaj XV SNOUB
od 15. III do 1. IV 44.

DRUGU ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA
GLAVNOG ŠTABA NOV I POS

Brojno stanje u našoj brigadi je sledeće:
članova po spisku 145, u rashodu 36, na licu 109,
kandidata po spisku 38, u rashodu 9, na licu 29.

Tu je uračunat i broj članova KP pri štabu brigade i u
inžinjersko-tehničkoj četi.

Partijski rukovodioci, odnosno njihova mesta su popu-
njena. Vršioći dužnosti sekretara bataljonskog biroa u II i III
bataljonu su: u II bataljonu Pavlin Mile, u III bataljonu Re-
par Stanko. Pavlin Mile zamenjuje druga Pušenjaka,² koji se
sada nalazi u školi za političke komesare. Pošto, međutim,
drug Mile još nije upoznat sa poslom i nema prakse, i pošto
nema pravog autoriteta, partijski rad u poslednje vreme nešto
zaostaje. Drug Pušenjak je otišao na kurs iz sledećih razloga:
prema naređenju morali smo na kurs poslati jednog poli-
tičkog komesara bataljona i zamenika; pošto je, međutim,
drug Pušenjak slabog zdravlja i nalazio se upravo u to vreme
u divizijskoj prihvatalnici, odredili smo za kurs njega, kako
bi iskoristio vreme bolovanja. Drug Repar Stanko vrši funk-
ciju umesto druga Klmcenčiča Stanka, koji se sada nalazi u
bolnici (bio je lakše ranjen u Zdenskoj Vasi). Ni on ne obav-
lja dužnost onako kako bi to obavljao drug Klemenčič. Uz-
rok je isti kao kod gore navedenog.

Pošto se uticaj partijske organizacije i rad članova Par-
tije ceni prema sposobnosti jedinice, podneću izveštaj o sta-
nju po vojnoj, političkoj i kulturno-propagadnoj liniji itd.

Priznati moramo da je udarnost brigade posle napada
na Zdensku Vas nešto popustila.³ Uzrok tome je pre svega gu-

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu I7.DG u Ljubljani, f. 16/1.

² Rudi Pušenjak

³ Zdensku Vas su jedinice 7. korpusa napadale 27./28. februara
1944 (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 4 i 5).

bitak, skoro isključivo, najboljih boraca, koji su u borbi bili ranjeni, a nekoliko njih je poginulo. To je bio uzrok da brigada nije posle ove akcije postizala veće uspehe ili je čak imala neuspehe. Članovi Partije, kao i partijski rukovodioci, nisu se u tome odmah snašli, nisu pravovremeno otkrili uzroke pa, prema tome, takođe nisu odmah uklonili greške koje su se pojavile. Zbog toga je u bataljonima došlo do nekakve krize. Takvo stanje je trajalo sve do pre nedelju dana. Kada su se greške i nedostatci očiglednije ispoljili, npr. da nije uspela akcija na voz, da je II bataljon na Polici bio od neprijatelja iznenađen itd.,⁴ sproveli smo strogu kontrolu i tako saznali za sve greške koje su se dešavale i od strane članova Partije. Kada smo dobili cirkular u kome su se nalazile direktive u vezi s tim, rad nam je bio prilično olakšan, tako da danas konstatujemo da se stanje opet podiglo, ali još ne na odgovarajući nivo. Vojnička sposobnost boraca je još uvek nedovoljna, i to zbog neizvežbanosti nižeg rukovodećeg kadra. Vodnici i desetari još uvek nemaju onaj autoritet kakav bi, prema svom položaju u redovnoj vojsci, trebalo da imaju. Uprkos tome što smo sproveli kampanju po vojnoj, političkoj, omladinskoj i skojevskoj liniji, još nismo sasvim uspeli da to postignemo. Pošto smo, na osnovu cirkulara Centralnog komiteta KPS od 26. III 44,⁵ svu pažnju i sve snage posvetili samo slabostima koje su se pojavile, zabeležićemo, verovatno, u drugom izveštaju bolje rezultate. Politička situacija u našoj brigadi je sledeća: Politički rad se u najvećoj meri ograničavao na tumačenje vojnih uspeha saveznika i Crvehe armije, a nedovoljno se radilo na tome da se ljudstvo pomoću političkog rada vojnički osposobi i da se uvede stroga vojna disciplina. To je bio i jedan od uzroka što se zadaci koji su bili postavljeni pred nas nisu izvršili sto posto. Iz toga su proizašli različiti neuspesi, među kojima i to da su moral i borbenost boraca unekoliko opali. Pošto je stvar postajala sve aktuelnija i očitija, tom pitanju smo posvetili svu pažnju, kako po partijskoj tako i po političkoj liniji, da bi se nedostaci što pre nadoknadili. U poslednjoj nedelji zabeležili smo nekoliko rezultata. Borci obavljaju službu bolje nego dosada, moral se ponovo podigao, disciplina se ponovo učvršćuje, među ljudstvom opet vlada nekakvo zadovoljstvo (to možda zbog toga što smo stigli bliže Beloj krajini). Dezerterstva u poslednje vreme sem dva slučaja, nismo imali. Kontrola od strane partijske organizacije se u poslednje vreme, uz pomoć cirkulara CK KPS, udvostručila. Iz Partije su isključena četiri druga, i to

⁴ 0 neuspesima jedinica 15. NO brigade vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 29, 35 i 81.

⁵ Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 15/IV.

rukovodioca: komandir čete koji je samovoljno napustio četu na položaju uoči borbe, drug Krafogel Anton, vodnik Hvala Jože, za istu grešku, komesar čete drug Ilijaš Leopold, zbog toga što je sa četom pobjegao sa položaja i nije obavljao poverenu mu dužnost. Kao svi gore navedeni, razrešen je dužnosti i isključen i drug Jane Karei, komandir čete, koji je samovoljno otišao kući. Svim tim drugovima je bila na sastancima već više puta skrenuta pažnja zbog sličnih grešaka, ali pošto je kritika uticala negativno, bili smo prinuđeni izbaciti ih iz naše organizacije.

Uticaj partijske organizacije u poslednje vreme je pojačan, kao i rad sa kandidatima. Novoprimljenih članova ima u poslednjih 15 dana 15 (petnaest). I omladinska organizacija ZKM u poslednje vreme se dobro razvila. Novoprimljeni članovi su većim delom bili SKOJ-evci. Sekretar SKOJ-a Jože Belin se sada nalazi na kursu kod PK-a. Umesto njega obavljam dužnost sada sam. I politički komesar brigade drug Jakomin Jože se sada nalazi na kursu, i njegovu dužnost sada obavljam sam. Pošto su, pored toga, odsutna i dva sekretara bataljona a postavljani samo vršioци dužnosti koji, kao što sam već naveo, lie obavljaju dužnost zadovoljavajuće, moj rad je sada unekoliko otežan; ipak je to samo trenutno. Inače je štab brigade popunjen. Karakteristiku za njega ću podneti u idućem izveštaju, pošto ima sada raznih izmena.

Kulturno-propagandni rad u brigadi obavlja propagandna grupa. Promenili smo način rada. Kulturno-propagandna grupa priređuje po bataljonima diskusije i časove zabave. Pored toga, priređuje mitinge za civilno stanovništvo i vojsku. Time su otpale kulturne grupe po bataljonima. U svakom bataljonu ostao je samo jedan pomoćnik kulturne grupe, koji ima zadatak da sakuplja dopise boraca i uređuje ih za zidne novine. On brine i o akcijama pisanja parola itd. Pokazalo se da je taj način rada uspešan, borci imaju više razonode nego ranije, a i interesovanje je postalo življe. Borci uvek izražavaju želju da ih grupa što češće poseti. Našom linijom smo sproveli kampanju da se tom sektoru posveti što više pažnje i pruži pomoć. I omladinski agitrop, za koji odgovara drug Fifi, radi.

Odnosi članova Partije prema terenskim ustanovama i partijskoj organizaciji na terenu su pravilni, ipak sa ovom imamo vrlo malo dodira. Do nekih nepravilnosti nije dolazilo. Odnosi članova Partije, kao i boraca, prema civilnom stanovništvu su zdravi.

Oprema, intendantura: Oprema ljudstva, naročito što se tiče odeće, još uvek je nedovoljna. Prilično odeće i vojničke

spreme našli smo na sektoru na kome smo se nalazili (Grošuplje). I obuče nam opet nedostaje, imamo nekoliko bosih drugova.

Ishrana ljudstva odgovara kvantitativno, ali najčešće ne i kvalitativno. Nedostaje pre svega povrća, masti i soli. Hrana se nabavlja preko privrednih komisija.

Zdravstveno stanje u brigadi zadovoljava, zaraznih bolesti nema, imamo samo nekoliko slučajeva svraba, reume i nazeba. Što se tiče higijene, ona ne zadovoljava, nedostaje sapuna, a pre svega rublja. Higijenska ekipa stalno vrši depedikulaciju po bataljonima, ukoliko to dopuštaju prilike.

Zaključak: S obzirom na cirkular CK KPS javljamo vam: odmah posle prijema cirkulara održani su po bataljonima plenumi na kojima smo cirkular temeljito obradili. Kampanja koju smo razvili već je pokazala izvesne uspehe. Stanje u brigadi se poslednjih nedelju dana u svakom pogledu podiglo.

Napomena: brojno stanje u našoj brigadi iznosi: na licu 527.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Na položaju, 5. IV 44.

Zam. politkomesara-
Gabrovec Lojze

M. P.

BR. 128

ZAKLJUCCI DRUGOG PARTIJSKOG SAVETOVANJA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD 6. APRILA 1944. UPUĆENI SVIM PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA NA TERENU I U JEDINICAMA NOVJ¹

Z A K L J U C C I

(donešeni na II part. oblasnom savjetovanju koje se održalo 5 i 6 aprila 1944 godine)

Protekle su dvije godine otkako je održano Prvo oblasno savjetovanje partijske organizacije Bosanske Krajine.² Tada smo mi stajali pred stvaranjem i organizaciono-politič-

¹ Dokumentat (umnožen na geštetneru, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond PK BiH 1944/22.

² Verovatno se misli na prvu oblasnu konferenciju KPJ za Bosansku krajinu, koja je održana 21, 22. i 23. februara 1942 (vidi tom IX, knj. 1, dok. br. 35).

kim jačanjem naše vojske, organizacionim učvršćenjem i proširenjem djelatnosti naših partijskih organizacija. Osnovni zadatak je tada bio: očuvati i dalje jačati pozicije našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta kojim je rukovala naša Partija, a kojega su ugrožavali reakcionarni velikosrpski četnički elementi. Uz mnogobrojne napore i žrtve partijskog članstva, partijske organizacije su u mnogome uspjele riješiti postavljene zadatke. Danas partijska organizacija u velikom stepenu razvila se i ojačala, obuhvativši sve srezove Bošanske Krajine. Ideološki nivo i rukovodeća sposobnost partijskih kadrova znatno se uzdigla za ove dvije godine, iako ona nije još na toj visini da osigura puno i pravilno rukovodstvo nad široko izraslim partijskim organizacijama, koje su razmahom ustanaka u Krajini primile u svoje redove sve nove i nove snage iz naroda i vojske. Za vrijeme ovog perioda, od I do II savjetovanja, naša je partijska organizacija uspjela, organizujući i vodeći narodnu borbu protiv fašističkih osvajača i ustaško-četničkih pomagača, da okupi oko sebe široke narodne mase, koje se danas odnose sa velikim povjerenjem i ljubavlju prema našoj Partiji. Za ovaj period mi smo uspjeli da u dovoljnoj mjeri ojačamo snage vojske, da je vojnički učvrstimo tako, da je ona danas u stanju da rješava i najteže vojničke zadatke. Mi smo uspjeli u tome da je naša vojska odana ideji Narodno-oslobodilačkog pokreta, ali mi nismo još uspjeli da politički i kulturni nivo kod dobrog dijela naših vojnika podignemo na potrebnu visinu.

Usprkos svih teškoća i mladosti kadrova, Partija je po pitanju bratstva naših naroda uglavnom izvojevala pobjedu nad velikosrpskim reakcionarima, a dobrim dijelom i nad muslimanskim, dok je nad hrvatskim reakcionarima imala nedovoljnog uspjeha. Ovo se ispoljava u sve jačem prilivu srpskih masa, koje su u izvjesnim dijelovima Krajine privremeno bile pod uticajem velikosrpske reakcije; u pristupanju muslimanskih masa i u sve jačem slabljenju ustaških pozicija među hrvatskim masama. Za ovo vrijeme Narodno-oslobodilački pokret uspio je da pod vodstvom naše Partije učvrsti svoje političke i vojničke pobjede u narodno-oslobodilačkim odborima, koji su se izdigli, u većini slučajeva, na stepen istinskih organa narodne vlasti, i koje je narod prihvatio kao svoju vlast. Narodno-oslobodilački odbori pokazali su dovoljno organizacionog i praktičnog smisla iako to nije bilo svugdje u zadovoljavajućoj mjeri. Oni su pokazali vidne rezultate u uspješnom rješavanju pitanja ishrane naše vojske, u rješavanju najraznovrsnijih pitanja narodnog života, što je doprinijelo širokom okupljanju narodnih masa oko narodno-oslobodilačkih odbora. Naši NOO-i u Bosanskoj Krajini postali bi još

čvršća i još masovnija organizacija, da je Partija svugdje ukazivala potrebnu pomoć i vodila veću brigu o njihovom političkom uzdizanju i osposobljavanju.

I

Današnje savjetovanje održava se u uslovima izmjenjenih snaga, kako u međunarodnim razmjerama, tako i unutar naše zemlje.

1. Udarci koje je Crvena armija u svojoj nezadrživoj ofanzivi za ove dvije godine nanijela fašističkim trupama na glavnom svjetskom bojištu, doveli su fašističku Njemačku pred katastrofu, čemu su sa svoje strane doprinijele i akcije Saveznika na kopnu, moru i u vazduhu. U toku rata još je jače učvršćen savez Velike Britanije, Sovjetskog Saveza i Amerike, što je došlo do snažnog izražaja na Moskovskoj i Teheranskoj konferenciji, koja je značila prelom u savezničkim odnosima i dovela do istorijskih odluka: brzih, zajedničkih i jednovremenih udara svih Saveznika po fašističkoj Njemačkoj, u cilju što skorijeg završetka rata, prisiljavanja Njemačke na bezuslovnu kapitulaciju.

2. Ovakvo snažno jačanje antihitlerovske koalicije ulilo je ogromnu vjeru potlačenim narodima u pobjedu i dalo im još jačeg potstreka za borbu protiv fašizma. Zadatak je smrtonosan udarac planovima reakcije u svijetu, naročito one u Engleskoj i Americi, koje su se nadale da će im uspjeti politika separatnog mira i politika profašističkih režima u poslijeratnoj Evropi, te su u tom cilju sputavale oslobodilačke pokrete i kočile otvaranje drugog fronta.

3. Taj prelom u svjetskim odnosima imao je najvidnijeg odraza u našoj zemlji. Razvezale su se i ujedinile mnoge narodne snage koje su bile neodlučne i kolebljive i koje su stajale pod uticajem reakcije. Našom borbom razbijene i oslabljene snage reakcije u našoj zemlji izgubile su u mnogome raniju podršku i pomoć svojih inostranih pomagača. Narodno-oslobodilačka borba razgorila se u svim zemljama Jugoslavije, koja je u sklopu savezničkih operacija protiv Njemačke postala faktorom od međunarodnog značaja.

4. S obzirom na ovako povoljne promjene u svijetu i u našoj zemlji izvršen je odlučan korak u razvoju našeg oslobodilačkog rata. AVNOJ, izražavajući volju i stremljenja naroda Jugoslavije, donio je odluke od istorijskog značaja; izgradnju slobodne, demokratske federativne Jugoslavije. Zabranjen je povratak u zemlju emigratskoj vladi i kralju, koji su za sve vrijeme oslobodilačkog rata raspirivali šovinističku

mržnju i organizovali bratoubilački rat u zemlji, okupljali oko sebe sve reakcionarne elemente i koristili sve, pa i okupatora da povrate staru Jugoslaviju. Borbom za slobodnu, demokratsku federativnu Jugoslaviju, naš pokret postao je nosioc i tumač želja najširih narodnih masa svih naših naroda. Tako je još više proširena baza našeg ustanka i ojačana sveopšta borba u zemlji protiv okupatora. Zadat je težak udarac velikosrpskim hegemonistima, Mačekovoj i slovenačkoj reakcionarnoj kliku, bugarašima i bugarskim revizionistima i muslimanskim reakcionarima koji su sa autonomijom Bosne i Hercegovine obmanjivali muslimanske mase.

5. Uvlačenje novih snaga u naš Narodno-oslobodilački pokret, što je došlo kao posljedica borbe za novo državno uređenje, ojačalo je još više naše međunarodne pozicije. Sve pošteno i rodoljubivo u svijetu prilazi i potpomaže naš Narodno-oslobodilački pokret. Našu vojsku sve tri savezničke zemlje (Sovjetski Savez, Velika Britanija, Sjedinjene Američke Države) tretiraju kao savezničku vojsku, kako po ciljevima za koje se ona bori, tako i po njenoj snazi i udarcima koje ona nanosi neprijatelju. Odnosi između nas i Saveznika sve se više produbljuju, što dolazi do izražaja vidnijom vojničkom saradnjom sa Saveznicima, kao i većom materijalnom pomoći koju nam oni ukazuju. Od početka Sovjetski Savez pruža ogromnu moralnu i političku potporu našem Narodno-oslobodilačkom pokretu i zalaže se za pobjedu naše stvari u svijetu. Odbijajući ponudu jugoslovenske emigrantske vlade o sklapanju pakta prijateljstva i poslijeratne saradnje, i slanjem svoje vojne misije u Vrhovni štab, kao i primanjem naše vojne misije, jasno je svakom pokazao koga želi da pomogne. Takvim jačanjem i naših unutarnjih i međunarodnih pozicija sve je »više politički izolovana jugoslovenska emigrantska vlada sa kraljem i iz dana u dan gubi svaki autoritet kako u našoj zemlji tako i u inostranstvu. Nju napuštaju danas čak i njeni diplomatski pretstavnici.

6. Razvojem Narodno-oslobodilačkog pokreta i jačanjem demokratskih i naprednih snaga u Bosni i Hercegovini omogućeno je, da se u odlukama o federativnom uređenju naše zemlje donese i odluka o ravnopravnom položaju Bosne i Hercegovine. Time je po prvi put došla do punog izražaja volja i osjećanje narodnih masa o jedinstvu Bosne i Hercegovine. Onemogućeno je svima reakcionarnim elementima, bili oni velikosrbi, velikohrvati ili muslimanski reakcionari, da razbijaju otpornu snagu Bosne i Hercegovine, unoseći šovinističku mržnju, međusobnu netrpeljivost i bratoubilački rat, i preko toga da Bosnu dijele i da ona dalje bude predmet potkusurivanja i izvor šovinističke mržnje i trvenja. Činjenica, da se Srbi i Mu-

slimani u masama, a dijelom i Hrvati bore protiv okupatora i izdajnika širom Bosne i Hercegovine, dokaz je da naši narodi žele da zajedničkim snagama stvore bolju budućnost Bosne i Hercegovine i da energično dokrajče sa svim ostacima protunarodne politike.

II

Obzirom na sve navedene činjenice koje pokazuju, da smo mi unišili u novo razdoblje naše narodno-oslobodilačke borbe, u kojoj se postavlja pitanje izgradnje i stvaranja nove državne zajednice, naša Partija, da bi odigrala rukovodeću ulogu i osposobila se za sadašnje krupne i široke zadatke, mora otkloniti sve političke i organizacione slabosti, koje su ustanovljene na II partijskom savjetovanju, a koje se sastoje u slijedećem:

I. Partijska organizacija mora prije svega uočiti promjene u odnosima snaga kako u svjetskom tako i u zemaljskom omjeru u korist našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta. Ona mora razbijati nevjericu, koja vlada kod nekih naših drugova i izvjesnog dijela masa u čvrstinu englesko-sovjetsko-američkog saveza. Naši partijski drugovi moraju biti svjesni toga da zauzimanje skeptičkog stava u pogledu zaključaka Moskovsko-teheranske konferencije i prenošenje takvog stava na narodne mase dovodi do sužavanja baze Narodno-oslobodilačkog pokreta i do neprivođenja i onog dijela masa, koje do danas nisu stajale pod našim uticajem.

Partijska organizacija mora da iz svoje prakse ukloni sistem uskog rada i da se preorijentiše na rad u najširim narodnim masama. Treba imati na umu, da je izgradnja države, pitanje uvođenja u pokret najširih narodnih masa, a to konkretno u našim prilikama znači, da se partijske organizacije ne orijentiraju samo na srpske, nego i na hrvatske i muslimanske mase. Mnoge partijske organizacije zadržavale su sve do sada stav da hrvatske i muslimanske mase treba neutralizirati, zadovoljavajući se time i smatrajući to svojim uspjehom. To pokazuje da one uopšte nisu uočile proces koji je nastao u tim masama u novonastaloj situaciji.

Uski sitni rad u Partiji očitovao se je i u tome, da se posvećivala pažnja manje važnim pitanjima, dok krupna politička pitanja, kao što je četništvo u Centralnoj Bosni, četnici popa Đujića oko Dinare — nisu bila u centru pažnje. Partijska organizacija na terenu Centralne Bosne mora shvatiti, da pitanje četnika i rješavanje toga pitanja znači otklanjanje glavnih smetnji za oslobođenje i mobilizaciju mnogih narodnih snaga u naš Narodno-oslobodilački pokret.

2. Neke partijske organizacije pokazale su slabost da zadržavaju stalno jedan te isti oblik prilaska masama. Ne možemo se samo zadržati na održavanju konferencija i zborova. Kontakt i saobraćaj sa narodom mora poprimiti raznolike forme. Potrebno je u narodu razviti živ rad na pomoći sirotinji, izgradnji popaljenih kuća, pomoći našoj vojsci, zdravstvenoj službi, prosvjetnom radu, političkoj borbi protiv izdajnika, petokolonaša itd. i partijske organizacije moraju se pozabaviti u današnjim uslovima svestrano tim pitanjima.'

3. Takođe se osjeća slabost u našoj partijskoj organizaciji u tome što su neki drugovi potcjenjivali snage reakcije unutar zemlje i ne uočavajući njihov način rada i njihovu aktivnost prepuštali mase uticaju tih reakcionarnih elemenata.

Poneke naše partijske organizacije nisu dovoljnom vatrenošću ubjeđivale narod u naše pobjede i uspjehe, što je imalo za posljedicu da on ne osjeti veličinu novih događaja, da ne zna za izmjenjeni stav Saveznika prema našem pokretu, da vjeruje još u laži četnika kako ih Englezi pomažu itd. Sve partijske organizacije moraju u tome da naprave temeljit preokret i da sve događaje, kako u zemlji tako i u svijetu, koji se mogu jedino odvijati u našu korist, razjašnjavaju pravovremeno i potpuno narodu. To je jedini put otvaranja širih perspektiva u narodnim masama i uvlačenja njih u naš pokret.

5. Kod većine partijskih organizacija u našoj oblasti, bosansko-hercegovački problemi, kao i pitanje ravnopravnog položaja Bosne i Hercegovine nisu izazvali dovoljnu pažnju. Partijske organizacije nisu dovoljno tumačile narodu šta znači federativna jedinica Bosna i Hercegovina i šta znači jedinstvo Srba, Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini s obzirom na čitavu zemlju a posebno na Bosnu i Hercegovinu. To pitanje ravnopravnosti Bosne i Hercegovine i jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana u njoj, partijske organizacije nisu shvatile kao pitanje preko koga se može najšire pristupiti narodnim masama, a posebno Muslimanima i Hrvatima Bosne i Hercegovine. Zato politika naših državnih ustanova — ZAVNOBIH-a, Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora, mora biti poznata svim članovima Partije, razrađivana i tumačena narodnim masama. Neke partijske organizacije u pogledu rada, izgradnje narodno-oslobodilačkih odbora kao organa državne vlasti nisu shvatile kao težište rada naše Partije, nego su često puta ostavile da se rad tih organizacija razvija mimo Partije i bez njene dovoljne pomoći.

Na savjetovanju je uočeno da:

1. Sve ove političke slabosti dolaze uslijed nedovoljne ideološke i političke uzdignutosti našeg partijskog članstva.

Kod naše partijske organizacije ispoljila se slaba briga, da se primljeno članstvo uzdiže na jedan viši teoretski nivo, kako bi moglo sve događaje ispravno tumačiti, shvaćati njihov pravi značaj. Partijske organizacije nisu dovoljno posvećivale pažnju pri izboru kadra za kurseve. Često su slale članove od tri mjeseca, koji nisu imali dovoljno predspreme za partijski kurs. S druge strane, mnoge partijske organizacije šaljući drugove na kurseve pri Centralnom komitetu i Oblasnom komitetu zanemarivale su teoretsku izgradnju kroz partijsku ćeliju ili su je svele na minimum. Sve partijske organizacije moraju prekinuti sa dosadašnjom praksom, i popraviti takvo stanje time, što će za taj rad stvoriti plan i uvesti stalno održavanje teoretskih sastanaka.

2. Jedna od velikih organizacionih slabosti naše Partije u Krajini, kako u antifašističkim organizacijama tako i u vojsci, a koja je naročito podvučena na savjetovanju je metod rukovođenja. Mnogi drugovi nisu shvatili šta znači pravilno rukovoditi i koliko nepravilno rukovođenje šteti kako interesima Partije tako i interesima našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta.

Najgrublje greške su se pravile u odnosu na narodno-oslobodilačke odbore, kojima su često poneki sreski komiteti Partije izravno naređivali, tražili izvještaje, sporili njihove odluke itd. Takav odnos prema narodno-oslobodilačkim odborima od strane partijskih foruma dokazuje:

a) da naši poneki komiteti ne shvataju da se time spuvata inicijativa narodno-oslobodilačkih odbora;

b) da se u očima vanpartijskih masa stvara predodžba da je Partija vlast i tako koči slobodan rad i razvitak svih onih demokratskih elemenata koji se okupljaju oko narodno-oslobodilačkih odbora i koji pomažu i sudjeluju u izgradnji narodne vlasti;

c) a što je najglavnije, naši drugovi dovoljno ne shvataju da se nalazimo u periodu izgradnje države, i da odnos Partije prema organima državne vlasti mora biti, takav, da se Partija do kraja angažuje u izgradnji te vlasti, da se stara o sprovođenju odluka Nacionalnog komiteta, ZAVNOBIH-a, Oblasnog odbora i da se članovi Partije temeljito zabave i ukopčaju u sve poslove: kulturne, političke, prosvjetne, zdravstvene, privredne djelatnosti tih ustanova.

Takođe linija nepravilnog rukovođenja ispoljila se i u vojsci, što je imalo za posljedicu kočenje inicijative štabova, a negdje pokušaj i zajahivanje štabova. Tako su, na primjer, drugovi iz nekih partijskih organizacija zastupali nepravilno mišljenje, da štabovi divizija ne mogu postaviti ni jednog vojnika ili političkog rukovodioca bez prethodnog odobrenja divi-

zijskog komiteta. Te partijske organizacije trebaju da znaju da naši štabovi u tom pogledu imaju potpunu samostalnost, a Partija ima uvijek mogućnost da obezbijedi svoje mišljenje i da svoju ocjenu, u koliko ta partijska organizacija dobro radi i ima pregled situacije u vojsci, preko odgovornih partijskih rukovodilaca.

Sve to nepravilnosti u rukovođenju kako po pitanju narodno-oslobodilačkih odbora, tako i u vojsci polyizuju da naši partijski funkcioneri ne shvataju dovoljno način rukovođenja naše Partije u Narodno-oslobodilačkom pokretu i da nemaju potrebnu elastičnost.

3. Osjetila se slabost naše partijske organizacije i po pitanju rada u masovnim organizacijama žena i omladine. Poslije datih direktiva od strane Centralnog komiteta po pitanju rada među ženama i privođenju ženskih masa na rad za rješavanje opšte-narodnih problema, većina partijskih organizacija, umjesto da nastoje da ožive rad, dozvolile su da rad među ženama potpuno jenja i da se govori o raspuštanju AFŽ-a. Niži partijski forumi nisu se svojski založili da radu AFŽ-a dadu novu sadržinu i novi polet, nego su takvim radom prepuštajući AFŽ samu sebi ukočili aktivnost i umrtvili organizaciju.

Najmnogobrojniji dio naroda danas u pozadini su žene. Partijska organizacija mora shvatiti, koliko ogromnu pomoć može da pruži organizacija žena našoj narodnoj vlasti i kako kroz njen aktivan i pravilan rad može još više da se učvrsti i ojača naš narodno-oslobodilački pokret. Naša partijska rukovodstva, kako okružna, tako sreska i opštinska, moraju da shvate, da rad u AFŽ-u mora poticati od njih i da su ona odgovorna za dosadanje stanje u toj organizaciji. Pravilan i požrtvovan rad partijaca među ženama ojačaće redove naše Partije novim članovima.

4. Partijska organizacija nije pokazala dovoljno pomoći organizaciji SKOJ-a i nije se dovoljno udubljivala u najosnovnije probleme te organizacije — načine vaspitanja SKOJ-evaca u ovome ratu, u pitanje usklađivanja aktivnosti Skoj-evske organizacije sa radom Partije. U većini slučajeva partijska rukovodstva svoju pomoć Skoj-evskim rukovodstvima shvatila su tako, da od vremena do vremena prokritikuju rad Skoj-evskih organizacija ne zalažući se dovoljno da našim mladim drugovima ne samo kažu šta treba raditi, nego da ih direktno pomognu i uče u praktičnom radu na terenu. Cesto su greške Skoj-evaca — koje su oni činili na terenu i u vojsci velikim dijelom iz neiskustva i mladosti, a koje su uglavnom rezultat slabe pomoći partijskih rukovodstava — kritikovane sa žučnošću i odsutnosti drugarske kritike, bez dovoljne upor-

nosti u pomoći, koja bi Skoj-evcima omogućila da savladaju probleme i koja bi otklonila sve nepravilnosti u radu naše Skojevske organizacije. Nije čudo što su se u ponekim Skoj-evskim organizacijama pojavljivale izvjesne slabosti: nesnalaženje na izvjesnim terenima gdje su se stvarali SKOJ-evski aktivni, prije organizacija USAOJ-a; neuočavanje osnovnih problema koji stoje pred Skoj-evskim organizacijama u vojsci; nedovoljna saradnja i netrpeljivost između AFŽ-a i USAOJ-a i t.d. Partijske organizacije moraju sa mnogo više pažnje, ljubavi i topline prilaziti SKOJ-evskim organizacijama, više se udubljivati u sva pitanja tih organizacija, više partijske pomoći pružiti tim organizacijama i trebaju da shvate koliki je značaj i uloga omladine u ovome ratu i kolika je to ogromna rezerva iz koje se pomlađuje naša Partija.

Bez izmjenjenog stava partijskih organizacija i komiteta u pogledu omladinskih i ženskih organizacija ne može se ni zamisliti omasovljavanje naše Partije.

III

Pod rukovodstvom naše Partije naš narod približio je čas svog oslobođenja. Svojim radom članovi naše Partije uz mogli su da stanu na čelo narodnih masa i da ih vode iz pobjede u pobjedu. Svü čvrstinu našeg pokreta, čvrstinu i ubojnost naše vojske, popularnost naše narodne vlasti mi moramo gledati-kroz snagu, samopožrtvovani rad i organizatorsku sposobnost naše partijske organizacije. Sve slabosti našeg Narodno-oslobodilačkog pokreta propusti su naše partijske organizacije i svaljuju se na njena pleća. Velikim naporima i us trajnošću naša partijska organizacija je riješila mnoge teške zadatke. Danas pred njom stoji veliki posao građenja državne zajednice. Našu zemlju okupator je razorio, opljačkao, popalio. Rat je sa sobom donio mnogostruke nevolje, patnje i bolesti. Naša Partija treba savladati ove teškoće, ona treba da probudi kod narodnih masa nove snage i novi polet. Komunisti treba da se u ovom poslu nađu na najtežim mjestima i da još više steknu povjerenje narodnih masa i da sa dubokim razumijevanjem za cjelokupni narodni život pristupe tom velikom djelu.

Na nama komunistima je da unesemo i predamo masama sve svoje organizatorske sposobnosti. Mi treba da damo tempo rada na izgradnji nove državne zajednice, treba da svojim primjernim radom, svojom vjerom u uspjeh i ostvarenje tih novih zadataka razbijemo sve nevjerice, sve sumnje kod pojedinaca i kolebljivog dijela masa. Graditi državu znači organizovano i planski prići —pored ostalih pitanja, kao

što je mobilizacija za našu vojsku, svestrana pomoć našoj vojsci — pitanju: zasijavanja naših polja, podizanja prosvjete, organizovanja sanitetske službe, uklanjanja ognjišta bolesti, izgradnje kuća pogorelaca, pomoći porodicama boraca. Zainteresirati narodne mase i uvući ih u proces toga rada znači započeti polaganje temelja naše nove državne zajednice u kojoj će narodi živjeti bratski i u kojoj će uživati plodove ove teške i krvave borbe.

6 aprila 1944 g.

(M. P.)

BR. 129

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 3. LIČKE PROLETERSKE BRIGADE 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 9. APRILA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU¹

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
III LIČKE PROL. BRIGADE
VI PROL. DIV. »NIKOLE TESLE«
9-IV-1944 godine

Dostavlja se 15-dnevni
izvještaj:

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSNU I
HERCEGOVINU

I) *Organizacioni sektor:*

Brojno stanje je po spisku 214, na licu 178, u rashodu 36, ovi što su u rashodu svi se nalaze u bolnici. U ovo 15 dana u organizaciju su primljeni novih 15 drugova, dok 20 drugova Skoj-evaca je primljeno u Part-organizaciju, neobuhvaćenih omladinaca imademo 86, u posljednjim akcijama smrзло se 6 Skoj-evaca.²

Rad i stanje Brigadnog komiteta: U posljednje vreme jedan član Brigadnog komiteta došao je sa nižeg Partijskog kur-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — IRP BiH, film br. 6/678—679.

² Odnosi se na akcije 3. ličke proleTERSke brigade na sektoru Livna. Brigadu je noću 27./28. marta 1944, severno od Livna, zahvatila velika vejavica. Tom prilikom se smrзло 16 boraca (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 146).

sa, izgleda da je istom drugu kurs dosta pomogao i da će mu koristiti u njegovom budućem radu; komitet je sada potpun.

Rad Komiteta bio je sledeći: sastanci su održavani redovno, na tim sastancima vlada dobro zainteresovanje kao i živost, davata je pomoć bat. komitetima u njihovom radu, t.j. u sprovođenju zadataka koji se pred njih postavljaju kao i u načinu na koji će iste sprovesti u život. Prisustvovali smo na njihovim sastancima i na taj način smo im pružili pomoć. Plan rada koji smo doneli na sastanku Brigadnog komiteta nije u potpunosti sproveden u život, zbog toga što su jedinice bile većinom u borbi i pokretu pa nam je to u mnogo-me otežavalo posao.

Protekli plan rada izgledao je ovakav:

Po vaspitnom sektoru zaključili smo proraditi »Nova uloga mlade generacije i zadaće Skoj-a« i »Najosnovnije što treba da znade svaki Skoj-evac«. Po političkom sektoru temu »Omladina naših naroda i monarhija« i da se sa ovom temom upozna sva omladina. Po vojničkom sektoru dati što veću pomoć našem vojničkom komandnom kadru na vojničkom usavršavanju naših boraca. Po kulturno-prosvetnom sektoru da se dade što veća pomoć kulturno-prosvetnim odborima u njihovome radu, po svim granama istoga rada.

Rad bataljanskog komiteta i bataljona bio je sljedeći: Sastanci su redovno radni, dok teoretski nisu redovno održavani iz gore navedenih razloga, na radnim sastancima vlada prilična živost kao i zainteresovanje, dok na teoretskim nije uzadovoljavajuća diskusija kod pojedinih članova, t.j. imaju tešku moć izražavanja. U istom komitetu bilo je promena zbog toga što su se dva člana malo promrzli pa ih zamjenjuju drugi drugovi koji svakako mislimo da će odgovarati svojim zadacima.

Rad bataljanskog komiteta II bataljona bio je uzadovoljavajući, sastanci su održavani redovno radni i teoretski, na tim sastancima vlada dobra živost kao i zainteresovanje i diskusija, članovi komiteta su odgovorni u svome radu. U ovom bataljonu je održana jedna bataljonska konferencija Skoj-a čitavog bataljona i ista je uspela jer su drugovi uočili sami sve nedostatke u svome radu i rešili su da će ih u buduće otkloniti.

Rad bataljanskog komiteta III bataljona nije u potpunosti zadovoljio, sastanci nisu redovno održavani i što kod istih drugova imade još malo mrtvila, na što je drugovima ukazato i mislimo da će oni to otkloniti.

Rad bataljanskog komiteta IV bataljona također nije uzadovoljio zbog toga što su dva člana iz ovoga komiteta bili odsutni nekoliko dana a nisu našli sebi zamenika, sastanci ni-

su redovno održavani aii na njihovim sastancima vlada prilična živost kao i diskusija. U komitetu je bilo promena, promenut je pročelnik II čete zbog neshvaćanja svoje dužnosti, aljkavosti i neodgovornosti, mesto njega postavljen je drugi drug za koga mislimo da će zadovoljiti.

Rad četnih aktiva bio je u priličnoj mjeri zadovoljavajući, radni sastanci su redovno održavani, dok teoretski nisu, na istim sastancima vlada prilično zainteresovanje i živost, pošto imademo priličan broj novih članova to diskfisijsa nije zadovoljavajuća, pošto ti drugovi imaju dosta slabu moć pamćenja i izražavanja. Sa istim aktivima se pravilno rukovodi i rad je organizovan na bazi takmičenja.

RAD PO SEKTORIMA:

II) *Vojnički sektor:*

Borbeni moral naših omladinaca kao i ostalih boraca je na dosta visokom stepenu a to se vidi iz borbi koje smo mi vodili do sada kao i toga što se naši borci ne plaše neprijateljske ofanzive sa kojom je on napadao našu oslobođenu teritoriju.

Naši omladinci su spremni da brane stopu po stopu naše oslobođene teritorije, također se naši borci usavršavaju sa rukovanjem raznoga oružja i nema niti jednog omladinca koji ne zna da rukuje sa automatskim oružjem koje se nalazi u našim jedinicama. Našim borcima je naročito posvećena pažnja u odbrani od avijacije i motorizacije i t.d.

III) *Politički sektor:*

Politička svijest naših omladinaca dosta je dobra, što se može viditi iz toga, što se naši borci jednako bore protiv okupatora, kao i narodnih izdajica, ustaša i četnika i svakoga onoga ko bi počeo da ometa N.O.B-u.

Dezerterstva i njemu sličnih pojava nije bilo a niti sumnjamo da bi moglo biti, pljačkačkih pojava nije bilo.

Od političkog materijala smo proučili materijal iz određene teme a to je »II zasjedanje ZAVNOH-a« i »Govor druga Đilasa« i mislimo da je bilo uspeha u radu. Pripreme za II Kongres se vrše, omladina je većinom upoznata sa II Kongresom kao i njegovim historijskim značajem, delegate smo izabrali, naše borce naročito interesuje svakodnevna politička situacija, što im se naravski objašnjava.

IV) *Vaspitni sektor:*

Na vaspitno-teoretskoj izgradnji naši Skoj-evci još dosta slabo stoje s tim što još nisu u stanju da savladavaju teži materijal.

Proučavali smo »Nova uloga mlade generacije i zadaće Skoj-a« i »Najosnovnije što treba da znade svaki Skoj-evac«, mislimo da je bilo uspeha zbog toga što je taj materijal već proučavan, sada se ponavlja.

V) *Kulturno-prosvetni sektor:*

Kulturno-prosvetni rad u poslednje vreme nije uzadovoljio. Diletantske grupe i pjevački horovi sastajali su se i učili pjesme i skečeve, ali nisu davate priredbe, a također nisu ni postojale potrebne mogućnosti.

Džepne novine: U posljednje vreme džepne novine nisu uopšte izašle zbog nedostatka u materijalu (papiru, nemamo papira), inače drugovi imaju volju za pisanje istih novina. Onakove novine kakve vi tražite, onakove uopšte ne izlaze, radimo na tome da svi drugovi pišu, i omladinci i stari drugovi, pa prema tome mi vam ne možemo poslati tih novina iz gore navedenih razloga.

Analfabetski tečaj nije dao nekih vidnih rezultata iako u našim jedinicama imade 6% nepismenih drugova. Po tome se pitanju udarilo malo oštrije, posvetilo više pažnje pa ipak smo mišljenja da će kult.-prosv. rad idućih 15 dana dati više od sebe. A naročito će se krenuti napred i zbog toga što u našim jedinicama postoji takmičenje, gde se takmiče bataljoni, čete i vodovi.

VI) *Veza sa pozadinom:*

U ovo 15 dana veza sa organizacijama na terenu nije uhvaćena, t.j. nismo se interesovali da ih pronađemo, ali kako izgleda da tamo i ne postoje pozadinske organizacije (sektor Livno).

A sada kada smo došli na sektor Drvar uhvatili smo vezu sa aktivima, ali još nismo prisustvovali na njihovim sastancima jer nas oni nisu izvestili za iste, ali uglavnom veza imade i mi ćemo nastojati da im dademo što više pomoći.

SMRT TASIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
[potpis nečitak]

BR. 130

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 3. JUŽNOMORAVSKE
(5. SRPSKE) BRIGADE OD 10. APRILA 1944. POKRAJIN-
SKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O POLITIČKOM RADU U
BRIGADU**

IZVEŠTAJ KOMITETA III J.M. BRIGADE-¹

a. Direktive štaba i ostala naređenja sprovode se u delo.
b. Vojno-politička situacija — pisano na drugoj strani.
v. Prorada materijala. Na sastancima se prorađuje sledeći materijal: O kadrovima, Uslovi za boljševizaciju Part., Skupština AVNOJ-a, Stvaranje Nacionalnog komiteta i Proleter (naročito Organizaciono pitanje KPJ).

2. Organizaciono pitanje. U brig. imamo svega 52 člana partije. Sastanci se održavaju jedanput nedeljno organizacioni, jedanput teoretski.

a. Članovi se razvijaju dobro izuzev pojedinaca kao: Siniša, Vasa, Miloš i Jastreš.

...³

b. Kandidovanje i učlanjivanje. Učlanjeno je 6 drugova: Iva, Cale, Tine, Krsta, Radivoje i ...⁴ Ovi drugovi što su sad učlanjeni pokazuju vrlo dobro interesovanje i odgovaraju svim partijskim propisima. Kandidata ima 15. Ovim drugovima nije bilo obraćeno dovoljno pažnje a sada smo to postavili tako da svaki član mora da radi svakog dana sa pojedinim kandidatom do njegovog učlanjavanja. Sa njima se prorađuje osnovni materijal naše literature.

v. Teoretski časovi i kursevi. Teoretski časovi su održavani sasvim retko, dok sada ide redovno. Na sastancima se izlazi sa ovim referatima: Iz I glave Istorije VKP(b) i još drugi početni materijal za partijce. Do sada smo ove teme: Razvitak društva, Nacionalno pitanje, Seljačko pitanje. Ove teme pokazale su se kao vrlo teške za naše part.Lijce] i zato smo izabrali početne teme da bi se dobilo osnovno znanje.

Do sad su posetili kurs 30 članova part. Ostalo je još 22 člana koji nisu posetili kurs. Od ovih 10 je na nižem a 20 na srednjem.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 142 (GSS).

- Brigada je formirana 13. januara 1944 (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 7). Izveštaj je verovatno upućen Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju.

» Izostavljen tekst se odnosi na kadrovska pitanja u ovoj brigadi.

* Tako je u originalu (tačkice).

g. Disciplina kod partijaca s obzirom na veći broj novih članova bila je zadovoljavajuća a sada je u toku popravljivanja.

d. Kritika se obavlja redovno. Primećeno je kod drugova vojnih rukovodilaca: iz svoga neshvatanja ne osećaju se ponekad partijcima, što je kod njih primećeno firerstvo i težnja za većim položajima.

đ. Konspiracija je dobra. Do sad nije ništa primećeno.

e. Budnost je zadovoljavajuća.

ž. Držanje pred narodnim neprijateljem: Do sad nismo imali slučaja da je neko pao u ruke neprijatelja.

3. Politički rad sprovodi se po planu štaba brigade. U naročitim prilikama časovi se drže dva puta dnevno.

a. Moral je kod naših boraca do sad dobar i stalno se popravlja.

b. Odnos drugova i drugarica je dobar — nije bilo nekih vidnih slučajeva.

4. Vojni rad isto se obavlja po planu štaba brigade.

a. Opsuda akcija vrši se redovno posle svake akcije.

b. Buduće akcije vršićemo po planu operativnog štaba a sad imamo nameru da vršimo akcije na saobraćaje kojima se neprijatelj služi.

v. Vojna obuka. Zbog vremenskih prilika nije se vršila praktična vojna obuka a teoretski se radilo kad je situacija dozvoljavala.

g. Disciplina do sad je dosta dobra.

5. SKOJ. Usled promene kadrova u brig. sada nemamo komitet SKOJ-a. Do sada je bio slab komitet te se zbog toga nije osećao rad SKOJ-a. Sada smo izvršili promenu i stvorili smo dosta bolje rukovodstvo. Ovi drugovi koji su u rukovodstvu SKOJ-a nisu partijci. SKOJ ima celu formaciju u brig. osim što nema komitet. Brojno stanje SKOJ-a je 87. SKOJ-u se je prilično obratila pažnja, tako da se rad SKOJ-a popravlja.

6. Kulturno-prosvetni rad. Pošto nemamo sposobnog rukovodioca u brig., rad ne ide punom parom ali se ipak obavlja. Šaljemo vam prvi broj »Brigadira« što uređuje naš kulturno-prosvetni odbor. Drugi broj je u toku umnožavanja. Spremljeni su članci i za treći bioj. Isti je odbor obrazovao u brigadi više horova, recitacija i skečeva i dr. U brigadi broj nepismenih je 23, kojima se posvećuje dosta pažnje. Od ovih drugova je naučio veći broj slova. Oseća se kod ovih drugova prilično interesovanje da nauče pisati i čitati.

7. Sanitet. Pisali smo vam prošli put čime raspolažemo.

8. Intendantura. Ishrana je dobra, pošto na našem terenu ima dosta špijuna te od njih rekviriramo hranu i stoku.

Odeća i obuća je vrlo slaba tako da imamo stalno bosih i bez odela, koji nose pocepano.

9. Finansije su slabe. Do sad smo slabo dobijali i sad ga nemamo, a danas smo zaplenili 25000 u kamionu.

Naoružanje nećemo da vam javimo pošto nemamo šifru.

Razno. Pošto smo zaboravili gore da navedemo koliko imamo predkandidata, te zato sad ovde stavljamo. Predkandidata imamo 17, sa kojima se isto radi kao i sa kandidatima.

Ja vam neću pisati o akcijama jer ćete o tome videti iz izveštaja štaba brigade koji će vam javiti detaljno o svim akcijama.⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10-IV-1944 g.

Drugarski pozdrav
Mrgud¹¹

BR. 131

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 29. NOU DIVIZIJE OD
11. APRILA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA HERCEGOVINU O PROGRAMU I SLUŠAOCIMA NIŽEG PARTIJSKOG KURSA¹

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA HERCEGOVINU 1 DIVIZIJSKOM KOMITETU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

U vremenu od 16 marta do 10 aprila o.g. održan je niži partiski kurs pri štabu XXIX Udarne divizije. Na kursu je bilo 25 slušalaca i to: dva zamjenika politkoma odreda, jedan zamjenik politkoma partizanskog bataljona, trinaest zamjenika politkoma četa, dva kurira štaba divizije i sedam politkoma četa.

Imena pojedinaca su:

- 1.— Šarenac Đ. Tripo, zamjenik politkoma Sjeverohercegovačkog odreda (seljak)
- 2.— Šefkić S. Safet, zamj. politkoma Južnoherc. odreda, intelektual.

³ O akcijama u januaru i februaru 1944. vidi tom I, knj. 7, dok. br. 35.

⁶ Jovan Krstić

• ¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/16, k. 1145/11.

- 3.— Savie J. Milisav, zamj. politkoma čete XI brigade, seljak
- 4.— Vujović P. Danilo, zamj. politkoma part. bat., seljak
- 5.— Sarenac S. Vukota, zamj. politkoma čete XI brigade, seljak
- 6.— Plještina A. Šime, zamj. politkoma čete X brigade, radnik
- 7.— Dobranić B. Radovan, politkom part. čete, seljak
- 8.— Komnenović T. Jovo, politkom part. čete, seljak
- 9.— Kašiković T. Jefto, zamj. politkoma čete XI brigade, seljak
- 10.— Đurica I. Kosto, zamj. politkoma čete X brigade, seljak
- 11.— Mihaljević P. Miloš, politkom čete X brigade, seljak
- 12.— Bjelica S. Luka, politkom čete X brigade, seljak
- 13.— Trklja P. Rajko, kurir štaba divizije, seljak
- 14.— Oro S. Nedo, zamj. politkoma čete XI brigade, seljak
- 15.— Ivanović B. Božidar, politkom prateće čete divizije, đak
- 16.— Starović S. Ratko, zamj. politkoma čete XI brigade, seljak
- 17.— Miličević O. Vlado, politkom čete X brigade, radnik
- 18.— Masleša Š. Jefto, zamj. politkoma čete XII brigade, trg. pomoćnik
- 19.— Papić T. Pero, zamjenik politkoma čete XII brigade, seljak
- 20.— Murišić Š. Dušan, zamjenik politkoma čete XII brigade, trg. pom.
- 21.— Masleša R. Simo, zamj. politkoma čete X brigade, trg. pomoćnik
- 22.— Skender I. Mirko, politkom čete X brigade, seljak
- 23.— Jokanović S. Božo, zamj. politkoma čete X brigade, radnik
- 24.— Tomović Đ. Srbo, zamj. politkoma čete XII brigade, radnik
- 25.— Ivković R. Boriša, kurir štaba divizije, seljak.

Drug Jokanović S. Božo u toku kursa se je razbolio, te je morao poći u bolnicu i nije bio u mogućnosti da završi kurs.

PROGRAM KURSA:

Na kursu su u jedanaest predavanja prorađene slijedeće teme:

- 1.— Istoriski razvitak radničkog pokreta i marksizam — lenjinizam.

- 2.— O Partiji (organizacioni principi i uopšte).
- 3 i 4.— Organizaciono pitanje Partije (o liniji Partije, kako se rukovodi partiskom organizacijom).
- 5 i 6.— Osnovi lenjinizma (uvod, što je lenjinizam, istorijski korijeni u vezi sa objašnjenjem imperijalizma itd.).
- 7.— Nacionalno i seljačko pitanje.
- 8.— Istorijat narodno-oslobodilačke borbe i linija Partije u narodno-oslobodilačkoj borbi. '
- 9.— O fašizmu.
- 10.— O postanku i razvitku SSSR-a.
- 11.— Rad političkih rukovodilaca u vojsci (rad političkih komesara u četi i bataljonu — praktično).

Osim ovih tema, a na želje slušalaca održano je i predavanje o dijalektičkom i istoriskom materijalizmu, bez obaveze na učenje na kursu (povodom kojega se nije održavala konferencija).

Pored ovog programa bila je i kratka konferencija o političkoj situaciji, kao i partiski sastanak.

Materijal za ova pitanja bio je partiski materijal koji je bio na raspoloženju.

Pred kraj kursa dobili smo direktive CK KPJ u vezi održavanja kurseva,² pa zbog toga ovaj kurs nijesu mogli sprovesti u potpunosti po direktivama CK KPJ. Iz programa se ipak vidi da smo približno dobro izabrali teme za ovaj kurs.

NAČIN RADA:

Po pojedinim temama predavač održi predavanje, koje traje jedan i po do dva časa (to biva mahom ujutro). Zatim se uči po kružocima, a poslije podne za neko vrijeme i pojedinačno, što zavisi od materijala. Kasnije poslije podne održi se konferencija po pitanju o kome je bilo predavanje. U danima kada nije bilo predavanja konferencije su bile češće, na kojima su bili predavači — rukovodioci kursa.

Na konferencijama se postavljaju pitanja slušaocima, a i objašnjavaju se pitanja koja slušaoci postavljaju, bilo nova ili neka koja se nisu razumjela.

9 aprila održana je završna konferencija — ispit, gdje je bio prisutan delegat partije drug Uglješa.³

² Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 172.

³ Danilović

KARAKTERISTIKE KURSA:

Mnogi od kursista su naučili kako se uči, jer su bili ne-upućeni. Svi kursisti su naučili dosta na ovom kursu, ali se osjeća kod većine da pitanja nisu potpuno savladali u smislu potpunog razumjevanja, mada jesu naučili, a neke stvari i napamet naučili. Partiska nomenklatura je prilično savladana, a većina ranije mnoge strane riječi koje su neophodne za partisko teoretsko uzdizanje nije znala. Nastojalo se je da se kursisti što više upoznaju sa linijom naše partije, da im partiska linija bude sastavni dio svijesti, u čemu se prilično uspjelo. Uglavnom najosnovnija pitanja marksizma — lenjinizma savladana su. Kursisti su pokazali mnogo volje za rad, te su se trudili učeći po čitavi dan, u čemu su nalazili zadovoljstvo iako ranije nijesu navikli na učenje. Osjećala se je oskudica u partiskom materijalu, jer ga nije bilo u dovoljnom broju primjeraka.

Po završenom kursu slušaoci se osjećaju mnogo stabilniji i iskusniji nego ranije, ali se je vodilo računa da se upute kako će najpraktičnije i najpravilnije primjeniti svoje znanje u praksi i prenijeti potrebno na ostale drugove sa kojima dolaze u dodir.

Kursisti se mogu podijeliti u 3 grupe:

Prva grupa, u koju spadaju oni koji su najviše naučili i koji najviše znaju iz pitanja marksizma — lenjinizma, druga, srednja, grupa i treća grupa.

Prva grupa: Skender, Šefkić, Savić, Šarenac Tripo, Burica, Ivanović i Starović.

Druga grupa: Tomović, Dobranić, Murišić, Miličević, Masleša Jefto i Plještina Simo.

Treća grupa: ostali.

— 00000 —

Slušaoci su u svojim sveskama zabilježili najvažnija pitanja tako da će im te sveske služiti kao potsjetnik i priručnik.

— 00000 —

Rukovodioci kursa bili su član politodjela XXIX udarne divizije Vukašin (Vule) Mićunović i komesar XXIX udarne divizije Dragiša Ivanović. Istovremeno oni su bili i predavači.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11 aprila 1944 godine
D i v i n

Rukovodioci kursa:
1.— Vukašin Mićunović
2.— Dragiša Ivanović

BR. 132

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 12. APRILA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O BROJNOM STANJU I ORGANIZACIJI PARTIJSKO-POLITICKOG RADA U DIVIZIJI¹

DIVIZIJSKI KOMITET K.P.
VI PROLETDIVIZIJE »NIKOLA TESLA«
12 aprila 1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Brojno stanje Part. organizacije, kandidata i SKOJ-evske organizacije u našoj Diviziji je sledeće:

Na licu:	1.082 članova K.P.	128 kandidata	764 Skoj-evaca.
U rashodu	72 članova K.P.	5 kandidata	44 Skoj-evaca.
Prekomand.	71 članova K.P.	2 kandidata	57 Skoj-evaca.
Poginulih	15 članova K.P.	1 kandidata	13 Skoj-evaca.
Primljenih	190 članova K.P.	29 kandidata	137 Skoj-evaca.

Od poslednjeg izveštaja² do danas bile su izvjesne promjene u Divizijskom komitetu. Poslije zarobljavanja prvog našeg sekretara Sime Mrde, mi smo na našem sastanku izabrali za sekretara Komiteta druga Caslava.³ Nakon 15 dana poslije toga našem sastanku prisustovao je komesar Korpusa (Plavi⁴). On je predložio i sugerisao nam da za sekretara postavimo nekog od Ličana, s obzirom što je i komesar divizije došao sa strane, to je više iz taktičkih razloga. Predlog smo prihvatili i usvojili kad nam je drug Plavi objasnio o čemu se radi. Za čitavo ovo vrijeme, t.j. prošli mjesec dana drug Caslav nalazio se na kursu. Njegovu dužnost vrše drugovi iz politodjela.

Od prošlog izveštaja do danas održali smo dva sastanka Komiteta. Na prvom sastanku, kome je prisustvovao drug Plavi, uočili smo mnoge nedostatke u Part. organizaciji naše Divizije. Jedan od glavnih nedostataka — zapazili smo u čitavoj Part. organizaciji sektašenje u pogledu prijema novih članova. Zapazilo se da Part. rukovodioci, počev od nas, komiteta, pa do rukovodioca u četi, prilaze ljudima sa izvje-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/118.

² Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 14.

³ Božović

⁴ Mijalko Todorović

snom bojažljivošću, nemaju dovoljno kuraže da ih smjelo uzdižu i da ih uzimaju onakve kakvi i jesu. Osjećalo se da su se komunisti zatvorili u samog sebe, slabo djelovali na ostale drugove u njihovim jedinicama i nisu shvaćali važnost omasovljenja Part. organizacije. Cesto puta se događalo, kad se dođe na sastanak pa se upita za nekog druga, zašto on ne može biti član Partije, koje su njegove slabe osobine, onda nisu u stanju da nađu neki nedostatak, nego govore: pa treba još izvjesno vrijeme da ga provjerimo, iako je on već dvije godine u borbi. Mi smo po ovom pitanju diskutovali i tražili način kako da ga rešimo. Do sada kod nas partijske ćelije u četi nisu mogle samostalno primati bez odobrenja bataljonskog biroa, što je prilično kočilo omasovljenje naše Partije. Mi smo po ovom pitanju donijeli riješenje, da od sada četne ćelije mogu samostalno primati, izuzetak čine pojedinci, kojima nije u dovoljnoj mjeri jasna prošlost. Prenijeli smo direktivu na sve partijske organizacije naše Divizije i objasnili, uz naše prisustvo i drugova iz politodjela, od kolikog je značaja ovo pitanje za našu partijsku organizaciju. Odmah poslije ovoga, za posljednjih mjesec dana, osjetio se znatan napredak. Drugovi mnogo više posvećuju pažnju tom pitanju, oslobađaju se od bojazni, smjelije prilaze drugovima tako, da smo za posljednji mjesec dana primili 190 novih članova Partije. Po ovom pitanju prilično smo uspjeli, iako ne u potpunosti, još ima mogućnosti za masovni prijem u Partiju.

Našim prelaskom u Bosnu,⁵ ulaskom u sastav I Proleterskog korpusa, osjetili smo mnoge nedostatke: neelastičnost, ukalupljenost u radu, šablona, dugotrajni sastanci, — sve je to kočilo brzi i pravilan razvitak naših partijskih organizacija. Mi smo u Hrvatskoj bili vezani za jedan teren gdje su bili mnogo bolji uslovi i pod tim uslovima naučili, smo raditi. Trebalo je mnogo objašnjavanja, a još i danas treba da mi naučimo drugove da čitavi rad prilagode prilikama i uslovima pod kojim mi živimo. Naši rukovodioci većinom su mladi, seljački elemenat, koje je na p>ovršinu izbacila NOB za ove dve godine. Potrebno je mnogo svakodnevne pomoći u praktičnom rješavanju pojedinih pitanja, samo takvim radom doći ćemo do dobrih rezultata. Shvatili smo važnost i značaj intenzivnog uzdizanja i osposobljavanja, prvenstveno partijskih rukovodioca. To je prvi korak, koji smo morali poduzeti, da razbijemo šablonu, naročito po pitanju dnevnog reda, zapažanja pojedinih problema i njihovog rešavanja

⁵ Divizija se prebacila na teritoriju Bosne (Drvara) radi ulaska u sastav Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije, polovinom novembra 1943 (vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 48; tom V, knj. 21, dok. br. 45 i 49).

na najbolji način i da naučimo drugove kako i na koji način da se oslobode krutosti, ukalupljenosti, da smjelo rukovode sa svojim ćelijama. Može se reći da smo ipak dosta napredovali, da smo učinili izvjestan prelom po svim tim pitanjima, iako ne još dovoljno. Jedinice se više bave sa konkretnim problemima i prema tome prilagođavaju svoj dnevni red na sastancima. Još ćemo trebati mnogo učiniti da bi postigli elastičnost kod naših ćelija i rukovodioca. Ima partijskih ćelija koje broje preko 18—20 članova Partije te srfto radi lakšeg rada, a i po Statutu naše Partije, organizirali četni biro, izvršili podjelu ćelija na grupe. Ovo će u mnogome doprinijeti i olakšati da sastanci budu kraći, a drugovi ekspeditivniji.

Partijska rukovodstva u Diviziji sva su popunjena. Bataljonski biroi uz pomoć mogu svi da zadovolje. Veći broj sekretara bataljonskih biroa završili su kurs pri C.K.K.P.H. Bilo bi potrebno za one drugove koji još nijesu prošli kurs da ga prođu. Takvih u Diviziji imamo 6. U obzir za kurs uzeti su samo partijski rukovodioci po bataljonima.

Disciplina, partijnost, odgovornost svakim danom bolja je i čvršća, razvija se uporedo sa savlađivanjem i otklanjanjem svih napred navedenih nedostataka. Ogromno iskustvo kroz rad, koje stičemo svakim danom u praksi rešavajući probleme brzo, bez rasplintosti i nekonkretnosti, a s druge strane planski teoretski rad pojačava disciplinu, odgovornost, drugovi dobivaju šire poglede na svijest i jasnije perspektive. Nezdravih pojava koje bi zabrinjavale u Partiji nema. Partijskih kazni bila su nekoliko slučajeva, jedan drug iz I brigade izbačen je zbog kukavičluka i slabe odgovornosti. Osjetljivo pitanje je ishrana, koja je vrlo slaba, tu poneki poklekne, ali vrlo mali broj (slučaj u III brigadi). Bilo je slučajeva ranije u borbama da su komunisti slabo se držali, nisu odskakali od ostalih boraca. Posije analize držanja komunista, koja je postavljena na dnevni red i kojom je prilikom izbačeno iz Partije nekoliko drugova, držanje se mnogo izmijenilo. Izbacivanje nekolicine pozitivno je djelovalo na ostale drugove.

U pogledu štabskih partijskih sastanaka i vojno-političkih sastanaka štaba bilo je nepravilnosti. Nije se pravilno shvatilo da štabaska ćelija je obična ćelija kao i ostale, nego se na njima pretresalo stanje u bataljonima i brigadama i sa takvim radom stvarano od ćelije rukovodstvo. Štab kao vojno-političko rukovodstvo nije mogao doći do izražaja. Na ove nepravilnosti drug Plavi nam je skrenuo [pažnju] i dao upute kako da ih rešimo. Shvatili smo pravilno i sproveli u život u svim jedinicama.

Kao što vam je već poznato iz posljednjih izveštaja, stvorili smo plan partijskog teoretskog rada. Plan je obuhvatio

najvažnije teme, od prilike onoliko što se proučava na najnižem partijskom kursu. Do sada su u svim jedinicama prorađene četiri teme. Sprovođenje plana organizirali smo tako da se prvenstveno tema obradi sa biroom, odredi se drug koji će držati referat pred članovima, a u tom međuvremenu sve partijske ćelije proučavaju materijal koji je u vezi sa temom. Težimo da referat držimo pred svim članovima u bataljonu kad je god moguće, poslije se postavljaju pitanja, razvije diskusija, koja je plodna i živa. Plan mnogo koristi. Drugovi postaju stabilniji i sa uvjerenjem prilaze stvarima. Nedostatak je što nemamo dovoljno materijala, a nemamo ni papira da ga umnožimo. 20 drugova, partijskih rukovodioca, većinom iz četa, završilo je kurs pri I Proleterskom korpusu. Kurs im je mnogo koristio i dolaskom u jedinice mnogo koriste, naročito u sprovođenju plana.

Partijske direktive koje smo dobili u vezi sa saveznicima i AFŽ-eom prorađili smo i objasnili.

U radu sa kandidatima prestali smo sa starom praksom, tj. da kandidat bude 5⁶ mjeseci pa čak i godinu dana. Sa njima se više radi, daju im se konkretni zadaci, upoznaju se sa najosnovnijim i nakon kraćeg vremena primaju u Partiju.

Sa Skoj-em smo u prošlom rdjesecu radili također da prebrodimo sektaštvo. Još se pored naše SKOJ-evske organizacije nalazi izvjestan, iako mali broj omladinaca koji nisu obuhvaćeni, sve iz razloga neopravdanih. Ili su prekomorci, ili su nekad došli iz četnika, sa takvim drugovima istupaju kad se to postavi na dnevni red. Dalje se radilo na pripremama omladine za drugi kongres. U tom poslu smo im dali ideju za organizaciju udarnih grupa koje bi išle tući neprijatelja pod lozinkom priprema za II kongres. Organizirali smo i međusobno dopisivanje, među omladinom raznih jedinica, kao i omladinom u pozadini. Poslana su pozdravna pisma iz svih brigada II Kongresu, potpisana od svih omladinaca u brigadama. Objasnjavano je od kolike je historijske važnosti II Kongres ne samo naših naroda, nego u borbi omladine i naroda čitavog Balkana. Rukovodstva SKOJ-evska su popunjena i mogu dosta dobro da rukovode omladinom u brigadama. Rukovodstvo I brigade odskače od ostalih.

Politički sektor

Usljed priliva novih boraca, te mnogih neobjašnjenih stvari, uporedo sa partijskim planom stvoren je i politički plan. Obuhvatio je najaktuelnije teme, tj. najosnovnije stvari, koje treba da poznaje bar u osnovnim crtama svaki partizan. Plan se sprovodi dosta dobro i ima uspjeha, metod prorađiva-

nja sličan partijskom. Novi borci koji su došli iz Italije pokazuju se kao dobri diskutanti, zainteresirani i dobro shvaćaju. Pored plana proučava se svakodnevni materijal i štampa. List »Nova Jugoslavija« naročito je popularan i rasvjetljava put svima, a naročito rukovodiocima. Njemu posvećujemo najveću pažnju i ne propuštamo ni jedan članak, nego pročitamo i glavnije stvari objasnimo pred borcima. Mnogo nam stvari rasvjetljava koje nam nisu jasne i osjećala sg potreba jednog tako dobrog direktivnog Lista. Borci za čitavo vreme nisu redovno obavještavani o događajima u svijetu. Razlog je tome što nemamo radija, nema papira da se predstampavaju, a sa nikakve druge strane nismo dobivali vješti. Gledanje boraca na današnju situaciju je vrlo dobro. Naročito vlada interesovanje i sa ushićenjem prate događaje na istočnom bojištu. Još dovoljno ne znamo cijeniti naše uspjehe: Nacionalni komitet, narodnu vlast, te ogromno priznanje u međunarodnoj javnosti, teško se može postaviti i zamisliti da smo mi poprimili po svom obimu i karakteru forme jedne države. Na ovo nam je skrenuo pažnju drug Plavi, mi to nismo ni zapažali, a sada posvećujemo tom pitanju mnogo veću pažnju. Politička svijest boraca — općenito uzev je dobra. Ima pojedinaca koji nisu zainteresirani i ne žive političkim životom, ali tih je vrlo mali broj ... Vojnički i politički rukovodioci u diviziji postoje svi.

Opće stanje divizije

Udarna vojnička sposobnost i moral je dobar. Divizija je sposobna izvršiti povjereni joj zadatak. Stab divizije je dobar, pravilno funkcionise i odnosi se prema nižim štabovima. Ranije se zapažalo da je skućavana inicijativa štabova brigada, ali u posljednje vreme to je otklonjeno. Zapažaju dobro, brzo intervenišu u slučaju kakvih pojava i dosta su samoinicijativni. Novi komesar⁶ mnogo je novoga unio u naše jedinice (iskustvo iz proletherskih jedinica). Naročito ima organizatorskih sposobnosti. Harmonija u štabu je dobra. Brigade međusobno su podjednake, nema velike razlike, II malko odskače od ostalih dviju. U štabu I i II brigade nastale su izvjesne promjene. U I brigadu došao je novi komandant iz I Proletherske brigade.⁷ Izgleda da je dobar vojnik ... Inače od kako je on došao zaveo je mnogo bolji vojnički red i disciplinu i brigada imala vojničkih uspjeha. U II brigadu isto je došao novi komandant,⁸ koji je do sada bio zamjenik komandanta u I bri-

⁶ Dragoslav Mutapović Mutap

⁷ Antončić Milan Velebit

⁸ Dragan Pavlik

gadi. Još ne znamo kako će se snaći u rukovođenju sa brigadom, ali ga poznamo kao dobrog vojnika, upornog, smjelog i inicijativnog. U III brigadi postavljen je novi komesar,⁹ do sada komesar bataljona, dobro se snašao i može da zadovolji.

Kao najglavniji problem koji danas stoji pred nama je pitanje popune. Sa terena odaklen je nasa divizija ne možemo ništa mobilisati, a sa neke druge strane nema. Divizija je brojčano mala, čete su sasvim male tako da komandiri ne mogu doći do izražaja i samostalno djelovati. Mi smo vodeći borbe po Bosni pretrpili ogromne gubitke srazmjerno sa ostalim jedinicama naše vojske. Razlog je tome što smo došli na novi teren na kome se nismo odmah snašli, što naši komandiri i komandanti nisu imali iskustva pravog vojničkog u ratovanju, što naši borci nisu poštivali disciplinu vatre itd. Mi smo ovo uočili i nastojimo da se što više obogatimo iskustvima i prenesemo na naše borce i starešine. Poslije svake akcije vrši se analiza, bila to akcija barem jedne čete ili voda. Danas već mnogo se bolje stoji, ali još ni iz daleka ne zadovoljava. Imamo priličan broj novih boraca koji se još nisu pretopili u našim jedinicama. Po borbenosti zaostaju mnogo iza starih boraca. Naročito je osjetljivo za njih pitanje ishrane. Sa njima se mnogo radi i veći broj od njih daće se pretopiti i stvoriti pravi vojnici, dok ima jedan manji broj koji nisu za ništa, fizički slabi, neki i duševno, izvlače se, spremni su da bace oružje pred neprijateljom pa u teškoj situaciji da se i predaju. Raspolažemo sa izvjesnim brojem komandnog kadra koga bi mogli dati u ostale jedinice. Drug Plavi je rekao da se za sve pošalju karakteristike V.S. i da će nekud biti raspoređeni tamo gde bude potrebno.

Kulturno-prosvjetni rad

U posljednje vreme rad po ovom sektoru mnogo je intenzivniji. Radilo se na tome da rad svedemo sa kulturno-zabavnog djela na kulturno-prosvjetni unutar u jedinicama, među borcima, da to bude težište ovog rada. Kao prvo postavljeno je likvidirati nepismenost, u čemu se prilično uspjelo. Držimo predavanja iz geografije, upoznajemo borce sa najosnovnijim stvarima. Sanitet i intendantura zadovoljavaju i zadovoljili bi i pod težim uslovima. Ishrana je vrlo slaba i fizička kondicija boraca je popustila. Nalazimo se na terenu koji je iscrpljen i ne možemo se pomoći.

⁹ Gojko Milekić

Ovo je prvi izveštaj koji ja pišem. Nemam nekog formulara po kome bi se ravnao te sam tako obuhvatio u kratko najvažnije stvari. Stanje divizije poznajem toliko koliko se upoznam na sastanku. Inače slabe su mogućnosti da možemo djelovati u pravom smislu kao Komitet.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

' Sekretar,
Dane Ćuić

BR. 133

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA 2. BATALJONA 17. BRIGADE 28. DIVIZIJE OD 12. APRILA 1944. PARTIJSKOM SEKRETARU BRIGADE O POLITIČKOM STANJU JEDINICE POSLE BORBI NA SEKTORU PODRAVSKE SLATINE¹

SEKRETAR
II. BATALJONA XVII. UDARNE BRIGADE
N.O.V.J.
Broj: 9044

dne 12. travnja 1944. godine

Predmet: Izvještaj.

SEKRETARU XVII. UDARNE BRIGADE N.O.V.J.
Položaj.

I. POLITIČKO STANJE:

U bataljonu političko stanje znatno se popravilo. Direktive, koje smo od prošloga izvještaja preneli, ponovili smo ih skroz tako, da danas u bataljonu zna svaki borac stanje kako u svijetu, tako i kod nas. Sve ovo vrijeme posvetili smo neumornom objašnjavanju izdajničkog rada i politike Dr. Mačeka i reakcionarne klike oko njega, kao i njegovo udruženje sa velikosrpskom reakcijom na čelu sa kraljem Petrom II. Borcima je isto tako jasno, da su odluke koje su donešene na II. zasjedanju AVNOJ-a ujedno i odluke ŽAVNOH-a. Kako smo ranije potpuno zanemarili popularizaciju ŽAVNOH-a, to smo kroz ovo vrijeme od prošlog izvještaja do sada mnogo više

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17-4, k. 1135.

posvetili pažnje ZAVNOH-u, a da pri tome nismo zaboravili na AVNOJ.

Sa političkom situacijom vani isto su tako dobro upoznati preko dnevnih radio-izvještaja, koje redovito dobivamo, čitamo a potom diskutujemo među borcima. Crvena Armija i nadalje je ostala popularna kod boraca; — vesele se njenom napredovanju i najviše o njoj diskutuju. O savezničkoj avijaciji isto tako, a osobito dne 12. IV. 1944. god., kada su naletjeli saveznički avioni, borci su im klicali i oduševljeno ih pratili, sa radošću govorili, kako će Njemačka da plati danas, dok Italijanski front skoro su ga zaboravili. Znadu već unapred, da nije došlo ni do kakvih promjena. Sa velikom radošću primili su vijest o pohvali VI. Korpusa od strane druga Tita.²

Zvjerstva, koja su Njemci i gestapo počinili pri povlačenju kroz sela Macuta, Bokane i Čeralije³ od strane boraca su osuđena kao djela krvnika i palikuća. Pokazali su veliku mržnju prema neprijatelju. Mnogi govore, da banda nije zaslužila, koje žive zarobimo, da ih streljamo, već na mnogo strašniju smrt da ih osudimo, jer je šteta metka i to je najlakša smrt.

II. ORGANIZACIONO STANJE

Brojno stanje II. bataljona jeste 160 drugova i 11 drugarica. Članova K.P. ima na licu 61, od toga 4 drugarice. Rashod 17.

Štabska čelija drugova	8	drugarica	—	kandidata	—
1. četa drugova	16	drugarica	1	kandidata	2
2. četa drugova	19	drugarica	1	kandidata	3
3. četa drugova	18	drugarica	2	kandidata	6
Ukupno: drugova	61	drugarica	4	kandidata	11

Nacionalno-socijalni sastav:

Hrvata.	.23	Radnika.	.21
Srba.	.37	Seljaka.	.37
Ostalih nacija	1	Obrtnika, namj. i intel.	3
Ukupno:	61	Ukupno:	61

² Jedinice 6. korpusa NOVJ pohvalio je Glavni štab Hrvatske 12. aprila 1944 (vidi tom V, knj. 26, dok. br. 46). Redakcija ne raspolaže dokumentom o pohvali ovoga korpusa od strane Vrhovnog štaba NOVJ.

³ Represalije su vršili, verovatno, delovi nemačke 1. konjičke kosačke (belogardejske) divizije posle napada jedinica 6. korpusa NOVJ na garnizon 15. ustaške bojne u Podravskoj Slatini (opširnije vidi toin V, knj. 25, dok. br. 57, 151; knj. 26, dok. br. 19, 40, 70, 73, 152, 157 i 162).

Kroz sve vrijeme od prošlog izvještaja do danas partijske organizacije održavaju sastanke redovito, kako redovite tako i teoretske. Kroz ovo vrijeme mnogo smo posvetili pažnje teoretskom izdizanju članova Partije. U tu svrhu održao sam predavanje svim partijskim organizacijama o razvitku društva, sve do razvitka kapitalizma. Pored toga drugovi su čitali članke iz »Naprijed«. U glavnom smo radili po zaključku, koga smo donjeli dne 30. III 1944. godile na sastanku Par. biroa.

Jedan član K. P. otpušten je dana 11. IV 1944. god. u pozadinu, pošto je nesposoban za borbenu jedinicu uslijed zadobivenih rana u borbi kod Đulavca.

III. SKOJ:

Brojno stanje SKOJ-evaca u bataljonu jeste 58, od toga 4 drugarice.

Rad SKOJ-a kreće i dalje napred i poklonili smo mnogo više pažnje. Isto tako Partija mu pruža pomoć i radimo na tome što više da se omasovi. SKOJ-evci održavaju redovito svoje sastanke, na kojima proučavaju i čitaju brošure »Pošli smo Vašim putem«, »Omladinski borac«, »Mladi komunista« i ostalo. Omladinaca u bataljonu imade još oko 40, ali oni su obuhvaćeni u kulturno-prosvjetnom radu, tj. u pjevačkim i recitacionim horovima te diletantskim grupama. Time nastojimo, da osposobimo drugove, kako bi mogli postati što skorije vrijeme čestiti i valjani članovi SKOJ-a. SKOJ-evci kao i partijci zaduženi su po sektorima rada.

IV. RAD PO VOJNOM PITANJU:

Po vojnom pitanju, za vrijeme odmora u Velikom Mileincu: — radili smo mnogo na podizanju vojničke vještine u prebacivanju, ukopavanju, nišanjenju i svim vojnim pravilima, ali prethodno smo preko Partije i SKOJ-a povelili kampanju i zainteresovali borce za isto. Tako smo po zaključku održali dva puta vojnički manevar, a potom sa komandirima i nižim rukovodiocima savjetovanje (održali) ukazujući im na njihove greške. Proveli smo kampanju za štednju municije i bolje gađanje. Uspjeha je bilo, a to se vidjelo prilikom poslednje borbe, koju smo vodili dne 9. IV. 1944. god. u Macutama.⁴ Za dva sata žestoke borbe ispaljeno je nešto preko 1000 metaka, a banditski juriši su odbijeni. Isto tako bande je bilo potučeno 30. Na položaju borci su bili dobro ukopani, što se je pokazalo prilikom neprijateljske vatre iz teškog oruž-

⁴ Vidi tom V, knj. 26, dok. br. 162.

ja, topova i minobacača, i ako su mine padale po položajima, bio je svega samo jedan drug ranjen. Pri povlačenju nije bilo, kako se to obično dogodi, da se povlačenje pretvori u paničan bijeg, ovoga puta sasvim je teklo pravilno tako, dote se 2. i 1. četa povlačila, 3. četa je držala vatru. Na taj način povukli smo se bez žrtava. Na položaju sada se čuje komanda komandira, vodnika i desetara, što ranije nije bilo. Isto tako za vrijeme borbe nišani su se dizali i spuštali na oružju, što se ranije na to posve zaboravilo, tako smo postigli da ispravimo dvije značajne greške.

Moral kod vojske je dobar, disciplina se mnogo popravila i opet je na visini. To se opaža kod svih četa. Borbenost kod drugova je na visini, kako kod rukovodioca, tako i kod boraca, naročito poslije ovih prošlih borbi. Niža rukovodstva u četama su dobra.

V. POLITIČKI I KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Političko-prosvjetni i kulturni rad u jedinicama izjednačuje se tako, da nema velike razlike između četa, kako je to bilo prošli puta (prošlom izvještaju). U međuvremenu održani su četni sastanci, svaka četa po dva sastanka, na kojima su proučavani odluke AVNOJ-a, izdajnički rad reakcionarne klike i HSS., čitani su članci iz »Naprijed« broj 42. Borcima je poznata linija N.O.B., kao i ciljevi. Na kulturnom radu isto postigli smo dosta, naučila je svaka četa po tri nova skeča, po četiri pjesme, tj. ispunjen je zaključak pod tačkom 11.). Nepismenost se isto tako suzbija, od onih sedam, jedan je naučio čitati i pisati, dok ostalih šest znaju po nekoliko slova.

VI. RAD NA TERENU:

Pošto smo bili neprestano u borbi i akciji, održali smo samo jedan miting u selu Naudovcu, gdje smo dali jedan skeč, tri pjesme i dva govora. Govorili smo o političkoj situaciji a svijetu i kod nas, što je dobro iznio komesar 1. čete. Komesar bataljona govorio je o potrebi mobilizacije i štetnosti odlazanja u uporišta i nošenja za trgovinu živih namirnica, jer se u tom selu našlo nekoliko seljaka, koji su nosili krumpir i prodavali po 900 Kuna metar. U tim selima narod je dobro dočekao, ali se nerado odaziva mobilizaciji iako su u tom selu samo Srbi, izuzev nekoliko kuća Hrvata. U Vel. Miletincu održali smo konferenciju sa nacionalnim manjinama, gdje su se ljudi najviše interesovali i postavljali nam pitanja, kako će se postupiti sa manjinama poslije rata, gdje smo im opširno razložili, da će uživati puno prava kao i ostale nacije, izuzev protunarodne elemente. Govorili smo o ulozi Mačeka i

klike oko njega. Također smo vodili razgovore sa manjim grupama po selima kroz koja smo prolazili. Svagdje se ljudi interesuju, kada će biti kraj rata.

VII. RAD ŠTABA:

Sastanke u Štabu održavamo redovito radne, dok teoretske nismo održali, osim što smo proradili i prenio sam direktive, tj. članke iz »Naprijed«, koje smo dobili na brigadnom i divizijskom savjetovanju.

Drug komandant je pred akciju na Slatini Podr. održao sa nižim rukovodiocima sastanak, na kome smo ih upoznali sa zadatkom, koji se pred nas postavio. Drug komesar također je održao sa komesarima sastanak, gdje su im dane upute, kako će izvršiti pripremu za što uspješnije izvršenje zadatka. Drug informativac aktivan je u svome radu i zadovoljava na dužnosti. Obavještajac isto tako. Od prošlog sastanka zamjenik komandanta aktivniji je također na svojoj dužnosti.

VIII. RAZNO:

Zdravlje u bataljonu je dobro i za sada nema pojave bolesti skorbuta ili koje druge.

Odnos između drugova i drugarica je dobar i nema za sada nezdravih odnosa.

Bosih imamo u bataljonu trojicu. U civilnom odijelu ima samo jedan drug.

Poslije borbe kod Macuta bili smo u šumi na položaju i nismo jeli cijeli dan, ali među borcima nije bilo nikakvog prigovarivanja, što se pokazuje da su drugovi i s time zadovoljni. Mnogo su se prekalili u toj borbi i dugo su o tome diskutovali i govorili, kako će se u buduću još bolje ukopati i da topovske granate nisu tako opasne, kako su oni to ranije zamišljali.

IX. NAPOMENA:

U organizacionom stanju zaboravio sam Ti metnuti, da je jedan član K.P. u ovoj borbi kod Macuta ranjen u ruku i nogu od mine. Rana je lakše naravi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Džakić R. Lazar

BR. 134

DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTIČKE
PARTIJE SLOVENIJE OD 13. APRILA 1944. DIVIZIJSKIM
PARTIJSKIM KOMITETIMA I SEKRETARIMA ODREDA O
ORGANIZACIJI, ZADACIMA I PRAVIMA DIVIZIJSKIH
KOMITETA¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
SLOVENIJE
13. IV 1944.

DIVIZIJSKIM PARTIJSKIM KOMITETIMA I SEKRETA-
RIMA ODREDA

U vezi sa postavljanjem divizijskih komiteta dajemo još sledeće direktive:

1.) Sekretar divizijskog partijskog komiteta, koji je istovremeno sekretar partijske organizacije u jednoj između brigada, obavlja svoju funkciju pre svega u svojoj brigadi, a o stanju partijske organizacije u ostalim brigadama obaveštavaju ga uglavnom ostali članovi komiteta (politkomesar divizije i sekretar politodela). Da bi sekretar komiteta stvorio sebi tačniju sliku o stanju i aktivnosti partijske organizacije u čitavoj diviziji mora i sam, s vremena na vreme, ili pak prema potrebi, više puta posetiti i lično kontrolisati rad partijske organizacije i u ostalim brigadama. Kao sekretar komiteta, dakako, rukovodi čitavom partijskom organizacijom u diviziji preko ostala dva člana komiteta, i putem pismenog kontakta sa brigadnim sekretarima.

2.) Divizijski komitet mora, po partijskoj liniji, sprovesti sva naređenja koje štab divizije dobije od bilo kog pretpostavljenog štaba ili od politkomesara Glavnog štaba (direktive za politički rad). Sve direktive date štabu, dakle, istovremeno su direktive za odgovarajuću partijsku organizaciju. Divizijski komitet se mora zbog toga smesta upoznati sa svim direktivama koje je štab divizije primio od pretpostavljenih štabova. Posebno je zadatak politkomesara da o tim direktivama odmah tačno informiše ostale članove komiteta.

Divizijski komitet mora isto tako da daje partijskim organizacijama u brigadama i bataljonima tačne direktive i

¹ Original (pisan na inačini, na slovanačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 10/1.

uputstva za sprovođenje svih naređenja koja brigadnim štabovima daje štab divizije. Na taj način moći ćemo najbolje mobilisati celokupnu partijsku organizaciju za što bolje izvršenje svih vojnih zadataka.

3.) Prema potrebi, najmanje jedanput mesečno mora divizijski komitet da sazove sastanak svih brigadnih sekretara. Na tim sastancima mora raspravljati o svim političkim, vojnim i organizacionim pitanjima i zadacima koji se odnose na partijske organizacije i jedinice u kojima ta partijska organizacija radi.

4.) Divizijski komiteti moraju stalno održavati što tešnje veze sa okružnim komitetima onih okruga u kojima se nalaze jedinice divizije. Ta veza treba da bude radna, to jest treba sa OK ili pojedinim njihovim članovima raspravljati o svim pitanjima koja se odnose kako na teren tako i na vojsku (pitanje ishrane, rekvizicija, stanovanja, odnosa prema civilnom stanovništvu, mitinga, mobilizacije, izbora itd.) Pri tome treba da budete svesni da nemate nikakvo pravo davati partijskoj organizaciji na terenu bilo kakve direktive, kao ni obrnuto — partijska organizacija na terenu ne daje direktive za rad partijske organizacije u vojsci, već obema daje direktive Centralni komitet.

Na teritoriji IX korpusa moraju divizijski komiteti i sekretari odreda, a na teritoriji IV operativne zone divizijski komitet, partijski sekretari brigada van divizija i sekretari odreda, održavati stalnu vezu i sa merodavnim oblasnim komitetima, kojima takođe šalju redovne izveštaje o partijskom radu u diviziji, odredima i brigadama.

5.) Partijska organizacija u odredima podređena je direktno CK i od njega dobiva sve direktive. Što se tiče zadataka nabrojanih pod tačkom 2, 3. i 5, važi za njih isto kao i za divizijske komitete.

6.) Divizijski partijski komiteti moraju redovno svakih petnaest dana podnositi izveštaj o partijskom radu Centralnom komitetu i zam. politkomesara Glavnog štaba, a na sektoru IX korpusa i IV zone i Oblasnom komitetu. Sve izveštaje za zam. politkomesara Gl. štaba treba slati preko štaba korpusa ili zone.

7.) Ubuduće četne i bataljonske partijske sekretare postavljaju divizijski komiteti sami, ali moraju Centralnom komitetu podneti imena i tačne karakteristike na taj način postavljenih sekretara. U odredima i brigadama van divizije čet-

ne i bataljonske sekretare postavljaju sekretari odreda i brigada, koji moraju također podnositi izveštaj CK-u.

Sekretare brigada i odreda postavlja CK na predlog divizijskih komiteta. Samo CK postavlja, prema potrebi, sekretare brigada i odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za:
Sekretar:
Leskošek-'

BR. 135

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 14. APRILA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA OD 15. MARTA DO 15. APRILA 1944. GODINE¹

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
Dana 14. IV 1944.

VRHOVNI ŠTAB NOV I PO JUGOSLAVIJE
Propagandni odsek

Izveštaj propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu za vreme od 15. III do 15. IV 1944.

1.) Opšta situacija	4.) Štampa
2.) Organizacija	5.) Tečajevi
3.) Kadrovi	6.) Kampanje

I

Težište rada propagandnog odeljenja pri Glavnom štabu NOV I PO Slovenije u poslednje vreme je bilo: preorijentisanje i koncentracija štampe u jedinicama, poboljšanje prired-

* Franc Leskošek Luka

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88/1.

bi, reorganizacija vojno-dopisničke službe i pripreme za nove tečajeve narodnih talenata. U pitanju je postizanje potpune povezanosti rada propagandista sa radom politkomesara. Propagandisti treba da budu zaista desna ruka politkomesarima. Zato ne treba da rade na propagandi samo u smislu političkih mitinga i literature, već u čitavom političkom životu jedinice i terena na kome se njihove jedinice nalaze. Dosadašnja štampa naših jedinica treba da bude još više povezana sa radom i poteškoćama politkomesara i komandanata, njoj će ovi da pišu još intenzivnije o svim aktuelnim organizacionim, političkim i vojnim pitanjima jedinice. Listovi treba da postanu zaista organi svojih jedinica, a ne pre svega njihov literarni produkt.

U tom smislu održana je 18. i 19. marta konferencija politkomesara divizija, brigada i odreda sa propagandistima VII korpusa NOV i POJ.-'

II

Posle 8. septembra 1943, pored brigadnih i odrednih propagandnih odseka, postojali su i bataljonski propagandisti i vojni dopisnici. Bataljoni su bili tada brojčano veoma snažni, a sastavljeni većim delom od novomobilisanih boraca. Velik deo propagandnog i kulturno-prosvetnog rada, koji su ranije obavljali borci sami, prešao je tada na propagandiste, koji su počeli da obavljaju svoj rad gotovo kao profesionalci. Svoj rad nisu više prenosili na same partizane, koji su zbog toga postali neaktivni u tom pogledu.

Da bi vojska ponovo postala aktivna, ukinuti su propagandni radnici u bataljonima.³ Njihov rad preuzeće jedinice same, pod rukovodstvom i uz pomoć brigadnih propagandista. Ovim ukidanjem želi se takođe ukloniti birokratizam, koji se već počeo pojavljivati u propagandi, naročito u vojno-dopisničkoj službi. Zbog toga je zadatak brigadnih propagandista, pored ostalog, aktiviranje čitave partizanske jedinice u propagandnom i političkom radu, a odgovornost za čitav ovaj rad snose lično propagandisti brigade.

I u vojnodopisničkoj službi došlo je do reorganizacije. Dopisnici brigada i odreda slali su do sada dnevne vojne izveštaje, koji se praktično nisu mogli dovoljno upotrebiti, jer raspoložemo i komuniquejima štabova. Zbog toga je ukinuto slanje strogo svakodnevnih vojnih izveštaja. Dopisnici će od

² Konferencija je održana u Ambrusu (zapadno od Žužemberkai.

³ Redakcija ne raspolaže dokumentom o tome.

sada slati izveštaje o značajnijim akcijama i aktuelnostima partizanskog života više u obliku reportaža. Ove reportaže izlaziće u brošurama i u svim centralnim listovima.

III

U borbama XIV divizije, za vreme okupatorove ofanzive u Štajerskoj, poginuo je veći broj naših najboljih propagandista. Poginuo je drug Kajuh-Destovnik Karei, šef propagandnog odseka XIV divizije, naš najbolji partizanski pesnik. Zajedno s njim poginuli su i akademski slikar drug Belač-Weis Janez i kompozitor drug Marolt Sveto-Špik, muzički referent XIV divizije.

Propagandni i kulturno-prosvetni rad u jedinicama IX korpusa dolaskom novih drugova je dobio nov polet. Pri propagandnom odseku IX korpusa formirana je pozorišna grupa, koja priređuje političke mitinge, vesele večeri, koncerte, partizanske večeri itd. u svim jedinicama korpusa i na terenu gde se ove jedinice nalaze. U tu jedinicu poslata je i drugarica Bogdana Stritar-Šturm, operska pevačica i član Slovenskoga narodnog gledališča, koja će mobilisati nove pevačke talente među borcima i civilnim stanovništvom Slovenačkog primorja i Gorenjske.

Kadrovi nam sada nedostaju i zbog toga što uključujemo propagandiste jedinica u novoformirajuće centralne kulturne institucije, kao što je, npr., Slovensko narodno gledališče.

Do promena je došlo i u propagandnom odeljenju Glavnog štaba, u kome je položaj načelnika preuzeo drug dr Cene Logar, docent univerziteta.

IV

Listovi brigada, odreda i divizija izlazili su u poslednjem mesecu redovno. Pored ovih izašao je i veliki broj brošura. Propagandno odeljenje XV divizije izdalo je brošuru »Napad na Zdensku Vas«.⁴ Brošuru je napisao drug Mihelič Stane. Pri likom zauzeća domobranskog uporišta u Lavrici napisao je reportažu o toj borbi vojni dopisnik drug Savnik Dušan.⁵ Propagandni odsek izdao je ovu reportažu u posebnoj brošuri. Propagandni odsek XVIII divizije izdao je zbirku pesama mladog partizanskog pesnika Kosmača »Pred pomladjo«.⁶ Propa-

⁴ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 50, jedinica br. 614.

⁵ Dušan Savnik je napisao reportažu pod naslovom »Lavrica« (ridi »Bibliografija 1941—1945«, str. 84, jedinica br. 1057).

⁶ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 408, jedinica br. 5647.

gandni odsek IV operativne zone izdao je brošuru o borbama XIV divizije u Štajerskoj.⁷

Propagandni odsek XIV⁸ divizije počeo je IO. IV da izdaje list »Kurir XV divizije«.⁹ To je drugi dnevnik koji izlazi u našim vojnim jedinicama, i istovremeno drugi dnevnik u našem narodnooslobodilačkom pokretu.

Propagandno odeljenje pri Glavnom štabu izdalo je u poslednjem mesecu dva skeča druga Župana Vitc^mila: »Tri zastale ure«¹⁰ i »Punt«.¹¹ Prvi skeč je namcnjen izbornoj kampanji,¹² a drugi trogodišnjici formiranja Osvobodilne fronte slovenskoga naroda. Istovremeno je izašla i brošura »Naša štirinajsta na Štajerskem«.¹³ Brošuru je napisao načelnik propagandnog odeljenja drug Cene Logar, koji se za vreme ofanzive nalazio sa XIV divizijom u Štajerskoj.

Pored toga je propagandno odeljenje počelo da izdaje list »Smernice«,¹⁴ kojim ćemo usmeravati zajednički rad politkomesara i propagandista, od opštih linija pa sve do detalja. List je zamišljen kao organ politkomesarijata Glavnog štaba. On će davati smernice za propagandni rad i političkim aktivistima na terenu. Preko njega vodimo i regulišemo kampanju, usmeravamo čitavu štampu, dajemo kritiku listova i pojedinih članaka. Sa njim želimo uputiti svu našu štampu u pomoć čitavoj borbi, uputiti svu umetnost našeg pokreta u pravcu od kojeg očekujemo da će pomoći razvoju naše nove narodne umetnosti.

List će izlaziti periodično.

U poslednjem mesecu izdali su razni propagandni odseci i veliki broj letaka, kako izbornih tako i letaka o uspesima jedinica IV operativne zone.¹⁵

Pisanje naših vojnih listova želimo usmeriti u istom pravcu i postići da štampa zaista postane sredstvo kojim ćemo podići i učvrstiti borbenost naše vojske.

⁷ Verovatno se odnosi na brošuru »XIV divizija narodnooslobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije na Štajerskom« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 94, jedinica br. 1199 i 1200).

⁸ Pogrešno; treba: XV.

⁹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 204, jedinica br. 2815.

¹⁰ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 117, jedinica br. 1458.

¹¹ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 116, jedinica br. 1455.

¹² Reč je o izborima za mesne NOO-e i sreske skupštine. Odluku o raspisu ovih izbora donelo je predsedništvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS) 1. marta 1944. Izbore je trebalo održati na čitavoj oslobođenoj teritoriji od 25. marta do 30. aprila 1944: (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 447/11 i 463/1).

¹³ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 46, jedinica br. 574.

¹⁴ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 278, jedinica br. 3930.

¹⁵ Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — NO tisk.

Prvi pozorišni tečaj za narodne talente završen je 12. o.m.¹⁶ Na tečaju, koji je trajao mesec dana, bilo je 19 drugova iz brigade, odreda i divizija VII korpusa. Na kraju su apsolutno tečaja priredili 3 predstave na kojima su pokazali koliko su u tečaju naučili. Uspeh ovih priredbi je zadovoljio. Pokazao je da su pitomci na tečaju stekli praktično i teoretsko znanje, na osnovu kojeg će moći u jedinicama, sa partizanima, pripremiti dramska dela. Tečaj je pokazao da ima među partizanima mnogo dobrih talenata koji će se moći posle rata uključiti u nova pozorišta.

Drugi tečaj pozorišnih talenata započinje 15. aprila.¹⁷ Tečaju će prisustvovati drugovi iz brigada, odreda i divizija VII i IX korpusa. Kurs će trajati mesec dana i pitomci će posle završenih ispita prirediti turneju po oslobođenoj teritoriji.

Trinaestog aprila započeo je tečaj za horovođe iz odreda i brigada. Na tečaju, koji će trajati mesec dana, predavače samo najbolji slovenački muzičari i kompozitori. Tečaj ima za cilj da usposobi muzičke talente za rukovođenje horova u brigadama, odredima i bataljonima.

VI

Da bismo u našem propagandnom radu postigli da se on razvija po planu i u određenom cilju, kao i da propagandni rad u vojsci bude jednoobrazan za vojsku, i iz vojske za civilno stanovništvo, propagandno odeljenje vezalo je kampanje — u kojima mora čitav propagandni rad služiti cilju određene kampanje — za godišnjice velikih dana naše mlade istorije. Do sada je vojska povodom godišnjice velike partizanske pobede u Jelenovom Žlebu — 26. marta 1943¹⁸ — priredila kampanju za velike partizanske pobede. Cilj druge kampanje, u danima oko 6. aprila, biće učvršćenje antifašističkog fronta, uz razmatranje fašizma i njegovog imperijalističkog pohoda u Evropu i napada na Jugoslaviju.

Za trogodišnjicu Osvobodilne fronte — 27. aprila — pripremamo kampanju u cilju učvršćenja linije OF i odanosti na-

¹⁶ Vidi napomenu br. 16 uz dok. br. 98.

¹⁷ Drugi tečaj pozorišnih talenata započeo je 18. aprila a završio 29. maja 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 87/1).

¹⁸ O borbama u Jelenovom Žlebu vidi tom VI, knj. 5, dok. br. 86.

rodnooslobodilačkom pokretu.¹⁹ Kampanja 4. maja ima za cilj učvršćenje međunarodne solidarnosti radnog naroda u borbi protiv fašizma, učvršćenje radničkog jedinstva i bratstva prema SSSR.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik odeljenja

Spisak priložene literature:

Literatura koju izdaje tehnika Glavnog štaba NOV i POS:

1. Borba proti tankom.²⁰
2. Epidemiologija, bolesti, farmakologija.
3. Smernice.
4. Punt.
5. Naša štirinajsta na Štajerskem.
6. Gorenjski junaki.
7. Dnevna vojna poročila Glavnega štaba NOV in POS.

1. Mlada zarja — list omladine XV brigade XV divizije.²¹
2. Pesem borcev — izdao propagandni odsek XII brigade XV divizije.²²
3. Pred pomladjo — zbirka pesama mladog partizanskog pesnika Franca Kosmača.
4. Lavrica — reportaža o akciji na domobransko uporište u Lavrici.
5. Goriški borec — list III SNOU brigade »Ivan Gradnik«.
6. Ljubljanski borec — list X SNOU brigade »Ljubljanske«.
7. Naš pohod — organ IX brigade XVIII divizije.²³
8. Ljubljanska mladina — list omladina X brigade »Ljubljanske«.

¹⁹ Glavni štab NOV i POS je 12. aprila 1944. izdao poseban cirkular u vezi sa preduzimanjem kampanje povodom trogodišnjice formiranja OF i istovremeno raspisao vojno takmičenje, uporedo sa narodnim takmičenjem, od 27. aprila do 27. juna 1944, koje je raspisao Izvršni odbor OF (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 11/1).

²⁰ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 4, jedinica br. 52.

²¹ Vidi napomenu br. 54 uz dok. br. 31.

²² Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 67, jedinica br. 849 i 850.

²³ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 226, jedinica br. 3145.

9. Strelec — list Belokranjskog odreda.²¹
10. Glas osemnajste — nedeljni list XVIII divizije.²⁵
11. Štajerski kurir — vojni vesnik IV operativne zone.²⁶
12. Kurir — dnevnik XV divizije.²⁷
13. Partizanski dnevnik — dnevnik IX korpusa NOV i POJ.²⁸

BR. 136

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 7. KORPUSA NOVJ OD
14. APRILA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
O POLITIČKOM RADU¹

ŠTAB
VII KORPUSA NOV I PO
JUGOSLAVIJE
Br. 272

Položaj, 14. IV 1944.

POLITIČKI IZVEŠTAJ
za vreme od 1. IV do 14. IV

I

U cilju sprovođenja naredbe Glavnog štaba od 26. III/1944, br. 26/44,² štab korpusa je preduzeo sledeće mere:

1.) Posle kontrole izvršene, zajedno sa komandantom Glavnog štaba drugom general-majorom Stanetom,³ u obe-
ma divizijama, u IV, XII, XV i IX brigadi, štab korpusa je
nastavio intenzivnu kontrolu jedinica. Dosadašnji koman-
dant korpusa drug pukovnik Rajko⁴ izvršio je kontrolu V i
XV brigade na sektoru južno od Novog Mesta, održao konfe-

²⁴ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 281, jedinica br. 3981.

⁵⁵ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 183, jedinica br. 2506.

» Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 284, jedinica br. 4015.

« Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 204, jedinica br. 2815.

²⁸ Vidi dok. br. 31, napomenu br. 75.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku), u Arhivu
IZDG u Ljubljani, f. 16/111 i 152/1.

² Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 66.

³ Franc Rozman, narodni heroj. Pog nuo 7. novembra 1944. godine.

⁴ Tanasković

rencije sa štabovima brigada i bataljona i izvršio kontrolu kompletnih jedinica. Drug politički komesar korpusa⁵ ponovo je izvršio kontrolu štaba XV divizije i štaba artilerije ove divizije, dok je načelnik operativnog odseka našeg štaba" prekontrolisao štab XV divizije, IX brigadu i artileriju XV divizije. Ostale jedinice XVIII divizije članovi štaba korpusa nisu stigli da posete zbog udaljenosti i zbog rada na pripremama akcije. Međutim, oni imaju nameru da to učine još pre akcije, kada budu završili kontrolu nad pripremama za Akciju u svim jedinicama i nad ostalim vojnim i političkim radom.

Štab korpusa je konkretizovao direktive Glavnog štaba na taj način što je izdao posebnu naredbu o dežurstvu u štabovima divizija, brigada, odreda i bataljona. Prepis ove naredbe prilažemo.⁷

2.) Štabovi divizija su intenzivno kontrolisali svoje potčinjene jedinice i njihovim štabovima pružali pomoć u učvršćivanju njihovih jedinica.

a.) Štab XV divizije: politički komesar Janez⁸ bio je kod Gupčeve i XII brigade. Komandant major Ciril⁹ u V, XV i IV brigadi. Zamenik komandanta drug pukovnik Daki¹⁰ izvršio je kontrolu IV brigade i Dolenjskog odreda. Članovi štaba XV divizije nalazili su se većim delom kod svojih jedinica, samo po jedan član štaba nalazio se naizmenično u štabu divizije.

b.) Štab XVIII divizije je u izvesnom pogledu shvatio naredbu Glavnog štaba mnogo ozbiljnije nego štab XV divizije. Članovi štaba XVIII divizije su — što se vidi iz njihovih konkretnih izveštaja — intenzivno kontrolisali rad svih svojih jedinica, danju i noću, i prilikom kontrole davali štabovima konkretna uputstva kako treba ispravljati greške, kontrolisati jedinice i učvršćivati ih. Štab XVIII divizije je — kao što se jasno vidi iz njihovih izveštaja — ozbiljno uzeo stvar u svoje ruke, ne sakriva slabosti koje je otkrio kod svojih jedinica, već ih samokritički priznaje i trudi se da ih ispravi. Iz rada štaba XVIII divizije vidi se da je svestan kako teškog stanja u svojim jedinicama tako i svoje odgovornosti za poboljšanje prilika. Komandant divizije¹¹ i načelnik štaba ponovo su kontrolisali IX brigadu, zamenik komandanta i politički komesar divizije¹² ponovo VIII brigadu, i to sve bataljone i čete, danju

⁵ Jože Brilej

⁸ Alojz Grčar

⁷ Ta naredba se nalazi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 11/III.

⁸ Janez Vipotnik

⁶ Franc Kočever

¹⁰ Stanko Semič

¹¹ Petar Brajović

¹² Peter Stante Skala i Janko Rudolf

i noću, a politički komesar i komandant ponovo X brigadu. Prilažemo izveštaje štabova divizija.¹³

3.) Iz svih izveštaja, kao i konstatacija članova štaba korpusa, vidi se da se stanje u našim jedinicama u toku 14 dana, otkako traje kampanja za sprovođenje što veće kontrole i za pružanje pomoći nižim kadrovima u izgrađivanju jedinica, prilično popravilo. Disciplina, kako spoljna tako i pri izvršavanju dužnosti, bez preterivanja, dosta se učvrstila, udaljenost štabova bataljona, brigada i divizija od ljudstva znatno se smanjila, osećanje odgovornosti za vaspitanje naše vojske i za njeno što veće osposobljavanje prilično se učvrstilo, naročito kod divizijskih i brigadnih štabova. Više nego pisani izveštaji, činjenice potvrđuju da su propali svi pokušaji neprijatelja da okruži naše manje jedinice i uništi ih. Tako je, npr., ostao bez uspeha pokušaj neprijatelja da okruži III bataljon IV brigade kod Kozarjevog Kala, I bataljon kod Trebelna i pokušaj opkoljavanja bataljona VIII brigade kod Velikih Lasca. S druge strane, likvidacija Lavrice,¹⁴ Dola¹⁵ i na kraju Zagozda¹⁶ znače bar da se naše jedinice, štabovi brigada i odreda ozbiljno bave pitanjima raznovrsne taktike pri svojim napadima na uporišta.

Štab korpusa ne misli da je time već sve učinjeno. Naprotiv, štab korpusa misli da je to tek početak čitavog nastojanja oko što većeg podizanja naše vojske. Štab korpusa će, u smislu naredbe Glavnog štaba, nastaviti kontrolu u svim svojim jedinicama i pružati im pomoć na osnovu iskustava i slabosti koje će otkrivati u jedinicama.

Jedna od slabosti koja se pokazala u toku dosadašnje kontrole jeste da su štabovi divizija i brigada doduše pokazali dosta volje za pravilan rad i pravilno rukovođenje jedinica, ali još nisu znali u dovoljnoj meri mobilisati za to štabove bataljona i komande četa i vodova; nisu znali upotrebiti sva moguća politička i propagandna sredstva za što brže i što uspešnije podizanje jedinica. Štab korpusa je ove nedostatke otkrio i politički komesar korpusa izdao je poseban cirkular svim političkim komesarima u korpusu, koji prilažemo.¹⁷ S druge strane, pak, štab korpusa je sam izdao dnevnu zapovest kojom objavljuje takmičenje između pojedinih jedinica VII korpusa,

¹³ Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 26/11 i 27/11.

¹⁴ Napad na Lavricu, noću 29./30. marta 1944, izvršila je 12. slovenačka NO brigada (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 81).

¹⁵ Odnosi se na Dole pri Litiji, koje je 3/4. aprila 1944. napadao Dolenjski odred (vidi Zbornik, tom VI, knj. 12, dok. br. 103 i 107).

¹⁶ To mesto je 12. aprila 1944. zauzeo Dolenjski odred (vidi tom VI, knj. 11, dok. br. 117 i 123).

¹⁷ Verovatno se odnosi na cirkular 7. korpusa od 14. aprila 1944. Dokument se nalazi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 11/III.

kako bi na taj način još više podigao samopouzdanje i duh takmičenja u jedinicama, u njihovom radu za što veće učvršćenje naše vojske.¹⁸ Prilažemo kopiju dnevne zapovesti koja je usko povezana sa neposrednim pripremama za akcije koje su pred nama, i sa čitavom kampanjom u smislu vaše naredbe.¹⁹

Pored toga je štab korpusa sam organizovao popularizaciju smelih partizanskih podviga, kao što su bili Lavrica, Dole i Zagozd, i proširio ih po svim jedinicama korpusa. Brošure, odnosno reportaže o tim podvizima prilažemo.

II

1.) Politički komesar korpusa je odmah posle konferencije SKOJ-a prisustvovao I konferenciji politodela XV divizije, na kojoj su članovi politodela podelili posao između sebe i prodiskutovali o zadacima politodela. Tom prilikom nije bio prisutan četvrti član drug Nino Strle. Pošto je, prilikom ispita na partijskom tečaju XV divizije, politički komesar korpusa konstatovao da bi za što praktičniju izgradnju nižeg politkomesarskog kadra bilo potrebno podići nivo divizijskog partijskog kursa, razmotrio je to pitanje i politodel XV divizije, i preuzeo zadatak da izradi detaljniji program za taj kurs, što se tiče politkomesarskog sektora rada, dok će divizijski komitet sastaviti predloge u pogledu programa rada po partijskoj liniji.

Pismeni izveštaj politodela XV divizije još nismo primili, ipak, na osnovu razgovora sa članovima politodela, zaključujemo da će politodel odgovoriti svojim zadacima.

Politkomesar korpusa je, na poziv sekretara divizijskog komiteta,²⁰ učestvovao i na prvom sastanku tog komiteta, na kome su bili doneseni zaključci o kojima će podneti izveštaj sekretar tog komiteta.

2.) Prilikom kontrole divizijskog podoficirskog kursa, koju je izveo drug politkomesar korpusa, pokazalo se da taj kurs ne odgovara svojim zadacima i zahtevima.²¹ Ne samo da su slušaoci bili nepravilno odabrani (dva slušaoca u podoficirskoj školi bila su dva aktivna jugoslovenska podoficira), već i instruktorski kadar nije odgovarao zadacima. Kurs je

¹⁸ Redakcija nije pronašla tu dnevnu zapovest.

¹⁹ Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

²⁰ Verovatno Ivan Hrzić Dušan

²¹ Podoficirski kurs pri 15. diviziji organizovan je verovatno početkom februara 1944, jer se iz podataka u Arhivu IZDG u Ljubljani (f. 188b/III) vidi da je drugi tečaj trajao od 25. februara do 15. marta 1944. Komandant je bio Miroslav Stepančič.

bio nepraktičan a odnos vojnog instruktorskog kadra prema slušaocima kursa upravo nemoguć. Prilikom sprovođenja kontrole u štabu XV divizije, štab divizije dobio je zadatak da reorganizira svoju vojnu podoficirsku školu.

III

Mobilizacija na terenu našeg sektora srazmerno dobro napreduje. U poslednje vreme su čak na sektoru Ljubljanske pokrajine naše jedinice mobilisale više zelenaša, dok iz Slovenske Istre pristižu redovni transporti novomobilisanih. Pokazalo se da XVIII divizija, u stanju u kakvom se sada nalazi, nije sposobna apsorbirati čitav ovaj priliv. Radi toga smo zaustavili dodeljivanje novomobilisanih boraca XVIII diviziji sve dotle dok se stanje u toj diviziji osetnije ne popravi. Da bi, međutim, omogućio što intenzivnije vojničko vežbanje i političko vaspitavanje novomobilisanih boraca, štab korpusa je formirao Korpusni garnizon, u kome se momentano nalazi 150 novomobilisanih boraca iz Istre. Za vojni i politički rad je štab korpusa izradio okviran nacrt koji prilažemo.²² Posle 14-dnevnog vežbanja dodeljivaćemo novomobilisane borce jedinicama XV divizije, kako bismo svaku od njih podigli najmanje na 800.

IV

Smatramo za potrebno da naglasimo da je pitanje kadrova u našim jedinicama još uvek jako aktuelno i da ova naša tvrdnja nikako ne znači preterivanje.

1.) Samom štabu korpusa nedostaje sudski odsek, koji je, time što je načelnik tog odseka drug Marjan Vivoda bio pozvan na tačku 100, likvidiran.²³ Istom naredbom bio je dođue naimenovan za načelnika tog odseka dr Dougan Danilo,²⁴ koji je u međuvremenu postavljen u »Komisiju za ugotavlja-

²² Nije nađen.

²³ Svi odseci su formirani na osnovu naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o strukturi štabova od 2. februara 1944 (vidi Zbornik, tom VI, knj. 11, dok. br. 8). Sudsko odeljenje Glavnog štaba NOV i POS izdalo je 9. februara 1944. i posebna uputstva o formiranju sudskog odseka korpusa. Sudski odsek 7. korpusa NOV i POJ počeo je da radi 29. februara 1944, kada je rukovodstvo preuzeo Marjan Vivoda, koji je 31. marta 1944. razrešen ove funkcije jer je pozvan u Glavni štab NOV i POS (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani/f. 118/III).

²⁴ Pošto 4e bio zadržan drugim poslovima, on je dužnost šefa sudskog odseka 7. korpusa preuzeo tek 15. aprila 1944. i radio do 20. maja, kada je upućen na novu dužnost (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 118/11).

nje zločincev pri predsedstvu SNOS-a.²⁵ Rad u našem sudskom odseku se, međutim, nagomilava, mnogi sudovi su nepotpuni, bilo zbog prekomandi rukovodilaca, bilo zbog izbacivanja iz stroja ili što se drugovi nalaze na kursevima, i nemamo odgovornog koji bi ta pitanja rešavao. Molimo da se pitanje našeg sudskog odseka, prema mogućnostima, što pre reši.

2.) Isto tako nije do sada funkcionisao pri štabu korpusa kulturno-propagandni odsek.²⁶ Načelnik tog odseka i njegov pomoćnik bili su istovremeno pozvani na fiši partijski kurs. U dogovoru sa vašim Kulturno-propagandnim odeljenjem naimeenovali smo dr Vladimira Seliškara za pomoćnika u našem Kulturno-propagandnom odseku. Međutim, pre nego što je ovaj drug preuzeo svoju dužnost, dobili smo od glavnog državnog tužioca, druga dr Kraighera Vite,²⁷ zadatak da ga pošaljemo na tačku 100. Mi to nismo mogli da učinimo, zbog toga što drug dr Seliškar još nije stigao, a drugo zato što nam je u ovom trenutku, bar do povratka obojice drugova Höhna i Seliškara mlađeg,²⁸ neophodno potreban.

Bez odgovornih šefova kulturno-propagandnih odseka su i obe divizije. Drug Pelko,²⁹ koji je bio postavljen za načelnika kulturno-propagandnog odseka pri XV diviziji, bio je, bez našeg znanja, pozvan u neku dramsku školu,³⁰ odakle se uopšte nije vratio, niti smo obavesteni da li ima nameru da se vrati, ukoliko nije prekomandovan na neko drugo mesto.³¹ Iz XVIII divizije bio je depešom pozvan, bez našeg obavještenja, drug Seliškar Tone.³² Prilikom kontrole XVIII divizije odjedanput smo našli kao šefa tog odseka druga Zidana Johana, za koga smo informisani da ne može obavljati nikakvu odgovornu funkciju.

3.) Hitno molimo da se sve prekomande, ukoliko nisu nužne, preduzimaju posle prethodnog obavještanja našeg štaba, kako bismo mogli intervenisati ukoliko nam je jedan ili drugi drug neophodno potreban, ili da smo bar upoznati sa

²⁵ »Komisija za ugojavanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev« je formirana odlukom I zasedanja SNOS-a koje je održano 19. i 20. februara 1944. u Črnomelju (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 3, k. 11). Za predsednika komisije naimeenovan je dr Maks Snuderl.

²⁶ Vidi napomenu br. 73 uz dok. br. 31.

²⁷ Njega i još 11 drugova bclogardisti su mučki ubili 3. maja 1945. na Turjaku.

²⁸ Marjan Seliškar Crt

²⁹ Janez Perovšek

³⁰ Odnosi se na tečaj pozorišnih talenata.

³¹ Janeza Perovškega je Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i POS 14. aprila 1944. naimeenovalo za privremenog šefa Propagandnog odseka 7. korpusa NOV i POJ. Narednih dana on je preuzeo tu dužnost (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 88/111).

³² Depeša nije pronađena.

promenom i možemo postaviti na njihovo mesto druge drugove.

4.) U divizijama, brigadama i odredima su vrlo slabo organizovani operativni i kadrovski sektor. Šest brigada i odreda nema odgovornog druga koji bi odgovarao za operativni sektor, a još više je jedinica koje nemaju kadrovskog referenta. Pošto, i na jednom i na drugom sektoru, postoji potreba za drugovima koji su koliko-toliko dinamični i sposobni za samostalan rad, teško nam je popuniti ove sektore, naročito zbog toga što danas postoji srazmerno velika potreba i potražnja za intelektualcima, i to na sektorima van operativnih jedinica (pravnici, učitelji, inženjeri itd.).

V

Što se tiče političke situacije na terenu treba pomenuti nekoliko osobenosti.

1.) Među domobranima se može primetiti osetna demoralizacija. Na sektoru oko Stične primećeno je više slučajeva dezerterstva iz domobranskih redova, i to iz Ljubljane. Ovi domobrani su dezertirali iz straha da će ih Nemci odvući na istočni front. Istovremeno nam obaveštajna služba, u svojim izveštajima, javlja da su Nemci streljali u Ljubljani oko 30 belogardističkih oficira koji su, na svoj način, sabotirali time što su za sebe sakrivali nemačko oružje.³³

Naš obaveštajac sa sektora Postojna — St. Peter javlja nam da Nemci ponegde, duž pruge, postavljaju stražila od slame i to noću, kao stražare na pruzi. Obaveštajac nas ubeđuje da se sam u to uverio.

O slabosti neprijatelja možemo se ubediti i na osnovu članka izrezanog iz »Slovenca«, koji je prevod iz nemačkog lista »Adria Zeitung«.

Hitno vas molimo da nam, prema mogućnostima, što pre uredite stvar sa našim odsecima, kao i to da o svakoj prekomandi budemo pravovremeno obavešteni. Dalje vas molimo da nam javite vaše mišljenje i direktive u vezi s proslavom 1. maja, kako bismo mogli pravovremeno da je organizujemo, i da kažete svoje mišljenje o našoj dnevnoj zapovesti koju smo izdali u vezi s takmičenjem.

Od SNOS-a smo već nekoliko puta primali različita uputstva, kako u pogledu propagande tako i u pogledu političke linije. Mi znamo da su te direktive, odnosno okružnice, namenjene političkim organizacijama, i da su obavezne i za nas

" Redakcija nije uspela pronaći podatke o tome.

ukoliko se odnose na politički rad po civilnoj liniji. Nismo, međutim, načisto da li SNOS to dostavlja svim podređenim jedinicama ili samo nama.

Istovremeno vas molimo da nam javite da li politički komesar može prisustvovati ispitima na prvom kursu za političke komesare pri Oficirskoj školi Glavnog štaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10 priloga³⁴

M. P.

Politkomesar VII korpusa:

Jože Brilej

BR. 137

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOV I
POJ OD 14. APRILA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O KULTURNO
-PROSVETNOM RADU¹

ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Propagandni odsek
Položaj, dana 14.4.44.
Broj: 86

GLAVNI ŠTAB NOV I POS
Propagandno odeljenje

Izveštaj za prvu polovinu meseca aprila 1944.

Značajan vojno-politički događaj koji se početkom aprila odigrao na položaju IX korpusa imao je takođe svoj uticaj i na rad Propagandnog odseka. Naš štab, predstavnici Oblasnog komiteta i poverenici Centralnog komiteta vodili su razgovore sa predstavnicima italijanskog antifašističkog pokreta. Uvek uzimajući u obzir činjenicu da je naš narodno-oslobodilački pokret rukovodeći antifašistički pokret u jugoistočnom delu Evrope, i da nam upravo ova činjenica otvara već danas i ubuduće neslućene perspektive, potrudili smo se da pokažemo našim italijanskim gostima naš propagandni i

³⁴ Dopisano mastilom.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250/11.

kulturni rad. Tom prilikom priredili smo u Čepovanu veći miting, izložbu partizanske literature, izložbu savezničke štampe i izložbu slika slikara Doreta Klemenčiča. Sa oficirom za veze drugom Vratušom,² koji je pratio italijanske drugove, dogovorili smo se u pogledu međusobnih veza ubuduće, naročito što se tiče slanja naše literature u italijanske brigade, i u pogledu razmene vojnih vesti. Tim događajem otvorilo se našem radu novo poprište.

Miting za italijanske goste, kome je prisustvovala i kompletna engleska misija pri našem štabu, održan je u brižljivo ukrašenoj sali. Za potpuno preuređenje sale upotrebili smo padobrane koji su stigli sa savezničkim pošiljkama. Slikar Dorè Klemenčič izradio je preko 1 metar visoke portrete Staljina, Tita, Čerčila i Ruzvelta, koje smo obesili na zidove: druga Tita između slovenačke i jugoslovenske zastave sa zvezdom, a Staljina, Ruzvelta i Čerčila između zastava triju savezničkih država. Nije bila potrebna nikakva propaganda, obavestili smo samo šefove odseka, i sala je bila tako nabijeno puna da su mnogi posetioci morali da odu jer nisu mogli u salu. Svaki od italijanskih gostiju dobio je u ruke prevod teksta pesama, recitacija i skečeva koji su se prikazivali na mitingu. Partizanskim pesmama priložili smo i note. Program mitinga, koji je uglavnom izvodila druga pozorišna grupa, sadržavao je, između ostalog, sledeće tačke: Seliškarov »Ubežnik«, Borovo »Ječa se je odprla«,³ Kajuhovu horsku recitaciju »Slovenska pesem«, Zupančičevu horsku recitaciju »Kovaška«, Prešernovu »Zdravljicu« i »Od železne ceste«, Miletov šaljivi skeč »Morale je zmanjkalo«,⁴ dalje šaljivi prikaz »Hitler i Musolini«.⁵ Pored toga je partizanski hor otpevao više partizanskih pesama a drugarice iz ZSM^o nekoliko narodnih pesama.

Iako miting nije imao neki zaključeni okvir, jer smo hteli da pokažemo od svakog po nešto, učinio je u celini najbolji utisak. Naročito je za italijanske drugove bilo sve novo i nisu nalazili reči kojima bi odali dovoljno priznanje našeg kulturnom nastojanju.

Sledećeg dana priredili smo *izložbe*. Od celokupnog ilustrovanog materijala, koji smo primili iz Engleske, odabrali smo i izrezali sve što je za nas propagandno i interesantno, nalepili na dugu traku belog papira, opremili slovenačkim tekstom i pričvrstili na zid. Po sredini sale sastavili smo dugačak

² dr Anton Vratuša

³ Vidi napomenu br. 30 uz dok. br. 30.

⁴ Napisao France Vreg. Izašao u zbirci »Nova pisarija«, sveska I (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 58, jedinica br. 721).

⁵ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 476, jedinica br. 6567.

⁶ Zveza slovenske mladine — Savez slovenačke omladine

sto i na njemu izložili svu partizansku literaturu kojom raspolažemo. U susednoj sobi je akademski slikar drug Dorè Klemenčič izložio svoje crteže iz partizanskog života.

Italijanski gosti su za izložbu, i opšte za sve što su kod nas videli i čuli, pokazali najveće interesovanje i glasno divljenje. Zapisivali su nazive pojedinih publikacija, interesovali se za njihov sadržaj, ko ih izdaje itd. i molili da im ih stalno šaljemo. Posebnu pažnju je probudio majstorski ^zrađeni, poslednjoj Prešernovoj »Zdravljici« posvećen broj »Triglavskih odmevov«,⁷ koje je odšampala tehnika »Partizanskog dnevnika«. Izložbu je razgledala i engleska misija pri našem štabu, koja takođe redovno prima sve naše publikacije. Čitav dan su izložbu sa velikim interesovanjem posećivali stanovnici i partizani.

Oficir za veze drug Vratuša interesovao se za celokupnu organizaciju propagandne službe u našoj vojsci kako bi mogao, ugledajući se na nas, organizovati propagandu u garibaldinskim brigadama. Svega toga italijanski partizani još ne poznaju. Upravo zbog toga je izložba probudila toliko interesovanja među njima. Čudili su se šta se može postići jednostavnim ciklostilom. Odsada ćemo dobijati bilten o borbama italijanskih partizana i objavljićemo isečke u pojedinim našim listovima. Isto tako oni već primaju redovno naše vojne vesti.

Istovremeno je »Brigada triestina d'assalto Garibaldi«, pokazala veliko interesovanje za našu literaturu, koju odsada prima isto tako kao sve naše jedinice. Kod nas su se javili drugovi iz ove brigade da bi upoznali organizaciju našeg propagandnog rada i na taj način organizovali propagandu i kulturni rad u svojoj brigadi. Izašli smo im u susret sa različitim uputstvima i primerima.

Pored pomenutog mitinga, propagandni odsek IX korpusa priredio je na uskršnji ponedeljak još dva mitinga u Čepovanu: u četiri za omladinu a uveče za odrasle. Za taj večernji miting sala je opet bila suviše mala. Došli su posetioci upravo ispred same Gorice, iz Grgara, Mirna i Solkana, ali su morali da odu jer je sala već bila puna.

O drugim *mitinzima* javlja nam naročito Južnoprimorski odred. Njegov propagandni referent drug Ažnik Maks ispoljava posebnu inicijativu, kako u pogledu samih mitinga tako i u pogledu izveštavanja. Priredili su mitinge u Šembidu,⁸ Velikim Žabljam, Svidnu,⁹ Svetom Križu kod Ajdovščine, Vrhu

⁷ Odnosi se na broj 3 (vidi napomenu br. 74 uz dok. br. 31).

⁸ Domoroci su tako nazivali Št. Vid (danas: Podnanos).

⁹ Odnosi se na Svino.

pri Rihemberku,¹⁰ Gradišću¹¹ i Ložicama.¹² Propagandni odsek XXX divizije je priredio veći miting u Zirima, gde je sudelovala i prva glumačka grupa IX korpusa.

Od mitinga do mitinga putuje već poznati i jako omiljeni partizanski trio, koji se sastoji od harmonikaša, klarinetiste i gitariste.

Naše glumačke grupe bile su telegramom pozvane na kurs u Belu Krajinu. Pri izboru pitomaca držali smo se triju principa: na kurs neka idu pre svega drugovi Primorci koji su talentovani i drugovi koji imaju nameru da se posvete glumačkog pozivu. Pošto prema ovom izboru nije bio postignut broj koji ste nam postavili, i pošto smo bili mišljenja da je kurs od velikog pedagoškog značaja, dopustili smo da na kurs ode svaki od članova obe grupe¹³ koji to želi. Tako je na kurs otišlo 15 drugova i drugarica. Među njima ima nekoliko vrlo talentovanih mladih glumaca. Rezultati kursa će nam pomoći da utvrdimo najbolje između njih i da sastavimo od njih uzornu glumačku grupu. U propagandnom odseku je ostao rukovodilac pozorišnih grupa drug Danilo Türk, koji traži i odgaja nov glumački naraštaj.

Odredili smo da nam jedinice redovno šalju izveštaje 10. i 25. u mesecu, kako bismo vam i mi mogli slati što iscrpnije *izveštaje*. Ovi izveštaji će sadržavati i spisak izdate i rasturene literature. Do sada smo primili izveštaj iz XXX divizije,¹⁴ koji navodi:

4. broj lista »Matajur«	— 200 komada,
Ustav SSSR ¹⁵	— 180 " ,
Rečnik stranih reči za političku školu	— 75 " ,
Sovjetsku himnu ¹⁶	— 300 " ,
2. broj lista »Soški glas«	— 100 " ,
Kartu istočnog bojišta ¹⁷	— 300
Čerčilov govor ¹⁸	— 230 " ,

Naš odsek je izdao dva broja »Vojaškoga vestnika«, oba puta u 850 izvoda. »Partizanski dnevnik« izlazi dnevno u 2000 primeraka. Stalno stižu nove reklamacije, tako da ovaj broj

¹⁰ Danas: Branik.

¹¹ Gradišće pri Vipavi

¹² Verovatno se odnosi na Lozice kod Ajdovščine.

¹³ Reči »od članova obe grupe« dopisane su mastilom.

¹⁴ Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

¹⁵ Izdanje 30. divizije (redakcija nije pronašla).

¹⁶ Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani — NO tisk D/XXV.

¹⁷ Arhiv IZDG u Ljubljani ima više karata od nepoznatih izdavača.

¹⁸ U Arhivu IZDG u Ljubljani postoji više primeraka Čerčilovog govora, koji su štampani u Slovenskoj primorju, ali se ne zna ko ih je izdao (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 321).

odštampanih primeraka više nije dovoljan. Tekst lista dobiva odsada redovno u cenzuru Oblasni komitet. Za Uskrs smo izdali veći broj sa uskršnjim čestitkama štaba na naslovnoj strani.

Za uređivanje vojnih dopisa i vesti pozvali smo u naš odsek druga Toneta Orla, koji se već pokazao kao dobar vojni dopisnik. Pošto je domorodac, i poznaje italijanski jezik, koristiće nam naročito prilikom novih veza sa italijanskim partizanskim pokretom. Drug Edvard Kokolj bio je naredbom štaba premešten iz uredništva u tehniku lista.

U propagandnim odsecima pojedinih jedinica još uvek imamo posla sa pojavama sektaštva. Još se javljaju rečenice o crvenoj zastavi, o internacionali, o borbi za tekovine oktobarske revolucije, o sovjetskoj Sloveniji itd. Svakom prilikom istupamo najodlučnije protiv ovakvih pojava. Izdaćemo takođe naredbu kako treba da budu razmeštene zastave na mitinzima, naročito da mora pored slovenačke da visi i jugoslovenska zastava sa crvenom petokrakom zvezdom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, poručnik:

Jakopič A.¹⁹

Sef odseka:

Inž. Marjan Tepina

¹⁹ Albert Jakopič KajtLmir

BR. 138

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. NO
(LJUBLJANSKE) BRIGADE OD 14. APRILA 1944. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP SLOVENIJE O RADU PARTIJSKE OR-
GANIZACIJE I MORALNO POLITIČKOM STANJU U JEDI-
NICI'

Z A M E N I K
POLITIČKOG KOMESARA X BRIGADE
XVIII DIVIZIJE NOV I POS
Na položaju, 14. 4. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP ZA SLOVENIJU

Izveštaj KP o svojoj aktivnosti
i stanju u X SNOB »Ljubljanskoj«.

Brojno stanje partijske organizacije u X brigadi:

	Članova Partije	Kandidata	Članova SKOJ-a
Štab	14	—	—
Štapska patrola	15	8	16
Inženjerska četa	11	4	5
Baterija	2	3	3
I bataljon	27	2	21
II bataljon	26	6	39
III bataljon	31	12	44
IV bataljon	19	8	42
U k u p n o :	145	43	170

Partijski rad u našoj brigadi obavlja se redovno. Mnogo se radi na tome da se kvalitet čelija poboljša. U tome se primećuje napredak. U poslednje vreme su se i u partijskom radu pojavile različite poteškoće, i to, pre svega, zbog toga što je veći broj kadrova, prema potrebi službe, premešten van naše brigade ili ranjavan u borbama. Pošto nije bilo mogućnosti da na njihova mesta postavimo nove, već za to pripremljene i izgrađene drugove, što važi naročito za zamenike političkih komesara, rešili smo problem na taj način što smo na ispraznjena mesta zamenika političkih komesara postavili kao v.d. drugove političke komesare koji se već duže vremena nalaze

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/1.

u partijskoj organizaciji. Na njihova mesta postavili smo, međutim, novopodignute drugove. Jedino na taj način mogli smo rešiti probleme koji su se ozbiljno isprečili pred našom partijskom organizacijom. Od 6 zamenika političkih komesara 3 su otišli sa svojim četama u novoformirani IV bataljon. U novoformirane čete ostalih bataljona postavili smo nove. Jedan je, na osnovu naredbe, otišao za rukovodioca divizijske partijske škole (Nedog Jože) a 4 se nalaze u bolnici. Pošto nema izgleda da će se uskoro vratiti, morali smo i njih zameniti, tako da partijski rad ne bi zaostajao. Partijska organizacija naše brigade je, u poslednje vreme, preduzela ozbiljne mere da bi se stanje brigade popravilo. Uspeh nije izostao. Sastanci se održavaju redovno. Za sekretare četnih ćelija predlažem: za I bataljon Grzetića Jožu, Savoru Alojza, a za II bataljon Bajta Jožu, Smerajca Leona i Podobnika Danila.² U divizijsku partijsku školu je otišlo 5 drugova, i to zamenik političkog komesara IV bataljona drug Srimšek Rudolf, sekretar brigade inž. čete Brodnik Franjo, drug Savora Alojz iz I bataljona, drug Podobnik Danilo iz III bataljona — obojica sekretari četa 1 drug Marinčič Ernest. Svima pomenutim drugovima, kao sekretarima ćelija i biroa, bila je potrebna partijska škola, jer će na osnovu nje moći svoj rad još produbiti.

Brojno stanje brigade:

Prema spisku	U rashodu	Na licu
785	191	594

Brojno stanje se ponovo smanjilo, i to zbog toga što smo poslednjih dana morali da prekomandujemo iz brigade 61 drug. Da je stanje »na licu« tako malo uzrok je u tome što se na raznim kursevima nalaze 67 drugova, a u bolnici 121 drug. Veći deo ovih drugova leži se od rana dobivenih u borbi. Brojno stanje četa je opet nisko i kreće se od 18 do najviše 30 drugova. Inače se stanje, pre svega borbenost i disciplina, po jedinicama popravilo, što se moglo naročito primetiti prilikom poslednjih akcija na kolonu koja je iz Ljubljane išla prema Kočevju. U borbi s ovom kolonom je brigada imala 2 teško i 2 lako ranjena, dok je neprijatelj imao, utvrđeno, 30 mrtvih i veći broj ranjenih. Oštećena su bila 3 kamiona, koje su jedino pomoću tenkova mogli odvući dalje. Prvi put otkako naša brigada napada ovu nemačku kolonu, Nemci i domobranci panično su bežali ispred naših drugova. Situaciju su spasla dva 24-tonska tenka koji su jurnuli među naše borce. Inače bi neprijatelj imao još mnogo osetnije gubitke. Borci su pokazali

* Poginuo 17. maja 1944. godine.

prilično borbenog duha a i u pogledu morala i discipline su zadovoljili. Rad koji je bio do sada obavljen doveo je do uspeha, ali će se još povećavati.³

Vojni sektor: S obzirom na to što je brigada imala nekoliko dana odmora preduzeto je sve da bi se podigla bojna gotovost drugova. Zavedene su stroge vojne vežbe. pre svega borbena obuka, stražarska služba, patrole itd. Zavedena je stroga kontrola i članovi štaba brigade bili su stalno po bataljonima, davali potrebne direktive, sami pružali pomoć pri uvežbavanju vojnika i strogo kontrolisali sav rad u bataljonima. Naročitu pažnju posvećivali su oružju, koje se svakodnevno čistilo. Isto tako i municiji. Prilikom kontrole oružja mogli su se kod većine drugova zapaziti dobri rezultati. Samo pojedinci su pozvani na odgovornost, jer nisu u celini ispunili dužnost prema oružju i municiji. Što se tiče stražarske službe, ona se kontroliše svakoga dana i svake noći. Posebna pažnja posvećena je kontroli municije kod stražara, pošto se pokazalo da mnogi stražari nisu imali na svom stražarskom mestu dovoljno municije. Radi što boljeg osiguranja kantonmana, straže naših jedinica ne smeju da puštaju iz kantonmana nikoga, bilo partizana bilo civilno lice, bez propisne propusnice, kako bi se na taj način do kraja sprečila neprijateljeva špijunaža.

Politički sektor: Za vreme odmora preduzete su mere i u političkom pogledu kako bi drugovi što bolje upotpunili svoje političko znanje. Politički časovi, koje su redovno kontrolisali članovi štaba brigade, održavani su u redu. Na tim političkim časovima korišten je sav materijal iz raznih cirkulara, izdatih od viših štabova, tako da su drugovi napredovali i u tom pogledu. Iako se brigada sastoji većim delom od novodošlih drugova, koji su politički neizgrađeni, primećuje se da se isti sa sve većim interesovanjem javljaju za diskusiju. U te političke časove treba ulagati naročito mnogo truda, jer se među drugovima nalaze takvi koji slabo vladaju svojim maternjim jezikom. I u političkom radu se ne zadovoljavamo postignutim uspesima, već radimo na tome da drugovi što bolje upotpune svoje znanje i da im se, na osnovu toga, probudi prava svest i potreba za borbom, za uništenjem okupatora i domaćih izdajnika. Na političkim časovima utvrđeno je da se drugovi posebno interesuju za buduće uređenje kako u nacionalnom tako i socijalnom pogledu. Sa istim interesovanjem postavljaju razna pitanja u pogledu reakcije, za koju oni nisu znali, odnosno nisu znali njen rad pravilno ocenjivati.

³ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 119.

Kulturni sektor: Naše jedinice su za ovo vreme održale samo jedan miting. Velika pažnja posvećivala se akcijama pisanja parola, koje su bile dosledno preduzimane svuda gde su se nalazile naše jedinice. Propagandni odsek naše brigade je ovih dana izdao pesmaricu sa odabranim partizanskim pesmama, čiji je naslov »Partizan, zapoj«. ⁴ U štampi se nalazi novi broj »Ljubljanskoga borca«. ⁵ Svaka jedinica ima i svoje zidne novine, za koje drugovi marljivo pišu. Sa civilnim stanovništvom se diskutuje svakom prilikom, pre svega o pitanjima koja najviše interesuju stanovništvo. Pored toga, tumačimo im borbu naše Narodnooslobodilačke vojske, njene vojne i političke ciljeve.

Privredni sektor: Nedostatak cipela, rublja i odeće je još uvek očit. Odeća i obuća se stalno krpe ali time ne možemo stanje zadovoljavajuće popraviti. Lepši dani koji nailaze svakako povoljno utiču na drugove, pre svega na one koji nisu bili dovoljno obučeni.

Higijena: Za vreme odmora, a i sada, brigada se šuri, što veoma povoljno utiče na sve drugove, pošto su se vaške pre toga, uprkos čišćenju do najveće mere, proširile tako da sada drugovi i u tom pogledu osećaju prijatno olakšanje. Zavedena je stroga kontrola u pogledu čišćenja odeće i cipela, jer su drugovi u tome bili dosta površni.

Moral: Moral u jedinicama se prilično popravio i sada, opšte uzev, zadovoljava. Gundanje, koje se javljalo s vremena na vreme, prilično je otklonjeno. Na ovom, kako i na svim ostalim sektorima, postavljanje čvrstih zahteva, sa odgovarajućim obrazloženjem štabovima bataljona i četa, i dosledno sprovođenje kontrole pri izvršavanju tih zahteva pokazalo se kao sasvim pravilno.

SKOJ: Broj članova SKOJ-a se u poslednje vreme povećao. Međutim, zapaža se potreba za što većim političkim radom i vaspitanjem, pošto je skojevski kadar većim delom nanovo podignut. Preduzete su sve mere da se članovi SKOJ-a što bolje politički usavrše i očvrsnu. Partijska i skojevska organizacija u našoj brigadi povezane su međusobno. Sekretari partijske organizacije i SKOJ-a zajednički rešavaju eventualne probleme koji se postavljaju pred komunističku omladinu. Većim delom članovi SKOJ-a — to zavisi od političke izgradnje — vide u partijskoj organizaciji svog predvodnika. U poslednjim borbama su se, pored članova Partije, u većem bro-

⁴ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 65, jedinica br. 815.

⁵ Vidi napomenu br. 72 uz dok. br. 31.

ju, istakli i članovi SKOJ-a. Dosadašnji sekretar SKOJ-a, drugarica Majda,⁸ otišla je na kongres. Na njeno mesto je došla drugarica Zofka Strle. Njoj su date sve direktive i partijska organizacija joj je pružila svu pomoć, kako bi rad partijske omladine bio što uspešniji.

Sto je tiče cirkulara Glavnog štaba NOV i POS od 26. 3. 1944/ i cirkulara CK KPS,⁸ preduzete su sve mere da se to naređenje što bolje sprovede, kako na političkom tako i na vojničkom polju. Posebnu odgovornost za to preuzela je partijska organizacija, koja stalno kontroliše rad bilo na političkim časovima, bilo po vojnoj liniji, gde je svakom pojedincu skrenuta posebna pažnja u pogledu vršenja stražarske dužnosti, patrolne i izvidničke [službe]. Da bi ovaj svoj rad što savesnije obavljale, u svakoj patroli ili izvidnici nalazi se uvek bar po jedan član KP i SKOJ-a. Na političkim časovima naglašava se što veća budnost pojedinaca i vaspitavaju se drugovi strogo po direktivama koje smo primili od viših štabova; raskrinkava se rad fašističkih okupatora, domaćih izdajnika i reakcije uopšte. Štabovi bataljona a i pojedini članovi štaba taj rad kontrolišu. Pored toga, prikazuje se drugovima čime se sve neprijatelj ne služi da bi nas prevario ili iznenadio. Radi toga potrebna je najstroža budnost i savesnost u izvršavanju dužnosti i obezbeđivanju. Niko ne sine u kantonman ili iz njega ukoliko nema propisnu propusnicu za to. Što se tiče pokreta na nove položaje, o njima se ne govori unapred — naime, o kraju ili položaju kamo jedinica ide. Za položaje koje jedinica napušta naglašava se potreba stroge konspiracije.

Naoružanje:

Mauzer-pušaka	131	Puškomitr. »Breda«	21
Ital. pušaka	284	Teških mitr. „	8
Franc. pušaka	96	Lakih bacača	6
Austrijskih pušaka	3	Teških bacača	3
Mitraljeza »Zbrojevki«	2	Protivtenk. top	1
(1 engl.)		Pištolja	69
Protivtenk. pušaka	2		
Automata	2		

Razno: U vezi s naredbom štaba XVIII divizije da popišemo sve brice koji se nalaze u našoj brigadi, zbog toga što postoji potreba za većim brojem brica, javljamo da se u našoj briga-

⁸ Majda Sile, narodni heroj. Poginula 14. jula 1944. kod Novog Mesta.

⁷ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 66.

⁸ Verovatno se odnosi na cirkular Centralnog komiteta KP Slovenije od 26. marta 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 15/IV).

di nalaze samo dvojica, od kojih je jedan politički komesar štapske patrole a drugi vrši dužnost zamenika političkog komesara čete i upućen je na divizijski partijski kurs. Smatramo da pomenuta dva druga, pošto su jako potrebni u jedinicama naše brigade, treba da ostanu na svojim dosadašnjim položajima.

Prilažem molbu drugarice Marije Strle — koja je svojevremeno bila isključena iz partijske organizacije — za ponovan prijem. U vezi s ovom stvari preduzete su sve mere, žfli za greške koje se prebacuju drugarici nismo mogli naći potvrdu, zato molimo CK KPS da o tome donese odluku.

S. F. — S. N.

V.d. zam. politkomesara:
Trček Anton-Gorazd

BR. 139

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. BRIGADE 9. DIVIZIJE OD 15. APRILA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM STANJU U BRIGADI¹

ZAMJENIK POLITIČKOG KOMESARA
III. BRIGADE IX. DIVIZIJE NOVJ
polož. 15/IV. 1944

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H. I
OBLASNOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU.

Prvi put od formiranja ove brigade- podnosim pismeni izvještaj o partijskom radu u III. Brigadi IX. Divizije. Dok smo bili na otocima, usmene izvještaje sam podnosio na Div.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPH, a njegov snimak u Arhivu VII, film CK KPH br. 36/363—366.

² U početku se zvala 13 (južnodalmatinska) NO brigada. Formirana je u drugoj polovini septembra 1943, a 7. oktobra iste godine ušla je u sastav 26. divizije kao njena 3. brigada (vidi dok. br. 111, napomenu 10; tom V, knj. 20, dok. br. 56, napomenu br. 2).

komitetu XXVI. Divizije, na kojima je uvijek bio prisutan neko od članova Oblasnog komiteta, a 2 puta i drug čeo.³ Nastojao rasyjetliti izvjesne momente, koji su uslovili da ni do danas brigade nije onakva kakva je mogla i morala biti.

Dolaskom brigade na kopno,⁴ raspoloženje kod izvjesnog broja boraca a i partijaca bilo je opalo. Krenuli smo sa 767 boraca sa Visa. U Sjevernoj Dalmaciji i u Lici zadržali smo se preko 2 mjeseca.⁵ Imali smo nekoliko borbi i probijanja. U tim borbama smo imali oko 40 mrtvih i smrznutih, a među njima i komesara III. bataljona. Bolesnih i ranjenih ostalo je u bolnici XIX. divizije 49 boraca. Nekoliko drugova i drugarica otpustio je referent saniteta XIX. Divizije zbog nesposobnosti u pozadinsku službu, a imali smo oko 50 nestalih što u borbi što u pokretu zbog iznemoglosti, a oko 50 dezertiranih, a među njima i 3 člana Partije, i to komandir, komesar i zamjenik komandira III. čete III. bat. Po svoj prilici oni su dezertirali u Sjev. dalmatinski odred i mi smo o tome obavjestili XIX. Diviziju. U sastav IX. Divizije stigli smo sa 564 boraca. Zbog loše ishrane i neizvođenja energično higijenskih mjera, dolaskom u sastav Divizije počeo je u našim jedinicama da vlada pjegavi tifus. Imali smo 50 oboljelih od tifusa. Od toga su 3 umrli. Od smrznutih i drugih bolesti (većinom plućnih), još imamo u bolnici oko 100 boraca. Dolaskom u Liku partijski rad bio je sveden na minimum. Sastanci su se rijetko održavali, a kad su se održavali bili su šablonskog karaktera, a nijesu se vodili u duhu nastale situacije sa našom brigadom. Uzrok je tome stalni pokreti i zatvaranje pravaca u Lici, a najviše mlad partijski kadar, koji je neiskusni u radu, a koji je, jer prije nije bio u vojsci, već većinom rukovodioci su bili iz pozadinskih organizacija, brzo pao pod utjecaj boraca i nastalih leškoća. Ovo potvrđuje i samo dezerterstvo partijaca. Od partijskih organizacija XIX. divizije nijesmo imali nikakvu pomoć, kao ni od njena polit, odjela. Dolaskom u sastav IX. Divizije ovo se je u mnogome izmjenilo. Od strane Štaba Divizije, a naročito drugova iz polit, odjela, pružana je partijskoj organizaciji ove brigade -velika pomoć, što se vidno osjeća na svim sektorima rada.

³ Svetislav Stefanović. Tada je bio instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

⁴ i ⁵ Opširnije o borbama na tom sektoru vidi tom V, knj. 23, dok. br. 29, knj. 24, dok. br. 2, 3, 6, 32, 39, 41, 68, 94, 109, 148.

Organizaciono stanje po bataljonima stoji ovako:

ima po spisku	partijaca	u rashodu	kandidata	skojevaca
I. bataljon	29	7	8	25
II. „	16	6	10	20
III. „	18	3	5	13
IV. „	26	6	4	24
Prateća četa	8	4	—	10
Intendantura	3	—	—	—
štab brigade	7	1	—	6
Pri Štabu	3	1	—	—
Bolnica	1	1	—	4
Svega:	105«	26	27	102

Rashod partijaca: 4 na partijskom kursu, 2 na oficirskom kursu, 8 na podoficirskom kursu; 12 bolesnih u bolnici. Skojevaca 20 u bolnici, 5 na omladinskom kongresu.

Partijska organizacija u brigadi saslabljena je, kao što sam spomenuo, od članova koji su ranije radili u pozadinskim organizacijama, nepravilno odgajeni sa velikom sklonošću za familijarnost. Isto tako ima ih izvjestan broj koji su vrlo lako došli u pozadinu, te Partiju nijesu osjećali kao nešto uzvišeno, nijesu u njoj nalazili dovoljno snage za rješavanje problema. Zahvaljujući tome, Partija se nije mogla osjećati kao rukovodioc. Da bi se to popravilo, stavljeni su pred partijske organizacije zadatci, sa svom strogošću, da za svako neizvršavanje zadataka da će biti partijski kažnjeni. Dvojica su iz Partije isključeni radi površnog shvatanja izvršenja zadataka, dok je ostale partije to ipak pokrenulo. Organizaciono je pravilno postavljen rad u svim jedinicama ove brigade. Nekih naročitih organizacionih grešaka nije bilo. Bataljonski biro i nijesu bili potpuni, jer je uvijek netko od članova bio u bolnici. Osim toga oni su bili samo registrati događaja, a ne oni koji bi im dali pravac, bilo je izvjesnog sektašenja prema nekim starijim borcima, dok sa druge strane bilo je primanja prema ličnim simpatijama. U svim bataljonima nijesu postojali zamjenici polit. kom. i to u IV. i II. bataljonu, već su komesari vršili i dužnost partijskog rukovodioca. Komesari su bili prenatrpani poslom, a osim toga mladi, te je partijski rad od toga mnogo gubio. Ni kod svih četa nije bilo rukovodioca. Samokritike i kritike nije postojalo, što je dovodilo do nezdravih odnosa i među partijcima i među štabovima. U I. bataljonu je došlo to najviše do izražaja, gdje se komandant i komesar nijesu mogli trpjeti. To smo izliječili na taj način što smo komandanta bataljona u sporazumu sa Divizijom postavili u II. bataljonu za komandanta uz najboljega komesara naše bri-

⁶ Pogrešno zbrojeno; treba: 111.

gade. Odnos partijskih rukovodioca prema Skoj-u bio je superioran. O Skoj-u se je vodilo računa, kad je trebalo kojeg rukovodioca da Skoj dađe. Pomoć je bila mala. Obično sii Skojeva rukovodstva četa ili bataljona postavljali za vodnike i delegate, ne vodeći računa o tome da li će time oslabiti skojevska organizacija.

Teoretski nivo partijaca u glavnom je nizak. Plan rada koji je još na otocima bio dat za proučavanje, i to: »Teorija partije«, nije se proučavao sistematski, već površno. Na sve je nedostatke ukazivano i pomagano u njihovom otklanjanju. Većina ovih nedostataka je otklonjena, a ostatci se sada otklanjaju uz pomoć drugova iz polit, odjela iz Divizije. Štab Divizije nam je pomogao popuniti štabove bataljona, a isto tako i komande četa se popunjavaju. Sada se sastanci radni i teoretski održavaju redovno, teoretski skoro svaki dan. Obično teoretski rade svi partijci u jednom bataljonu, jer je bataljon mali. Ovaj mjesec, t.j. od 14/3 do 14/4 proučavane su teme: »Kratak istorijat S.K.P.(b), njena uloga kroz revoluciju, poslije pobjede revolucije i danas u otečestvenom ratu, sa kratkim istorijatom naše Partije u Jugoslaviji«, »Borimo se za čistoću i boljševizaciju naše Partije«, »Komunistička Partija i N.O. Borba«, »Borba protiv okupatora prvi i najvažniji zadatak« i o statutu Partije iz članka »Proleterska klasa i proleterska Partija«. Većina partijaca shvatila je bitnost ovih članaka, kao i veličanstvenu i historijsku ulogu naše Partije, ali se, pošto nisu naviknuti na ovakav rad i proučavanje, teško snalaze i teško im ide. Partijci ne vole živjeti partijskim životom, bolje rečeno nijesu još na to navikli. Ipak, svakim danom stanje ide bolje. Partijska organizacija se učvršćava, te je naročito u drugom bataljonu, gdje je dobar zamjenik polit, komesara, a i u drugim bataljonima jasno se vidi njeno učvršćenje. Još se ne može reći, da je Partija organizator i rukovodioc u svakidašnjem životu i radu u Brigadi.

Vojnički sektor: U vojničkom pogledu rad se, dok smo bili u Lici, većinom svodio na zatvaranje pravaca, a kad toga nije bilo, neki egzercir nije se mogao izvoditi napolju zbog snijega, a ni u kućama zbog natrpanosti. Rukovodioci vojni Štaba brigade su na tim zadacima objašnjavali rukovodiocima bataljona, kako se najbolje mogu izvoditi ti zadatci i konkretno ih upućivali. Dolaskom u sastav IX. Divizije vojnički se rad odvija po planu, kojega smo dobili od Štaba Divizije, a čije izvođenje partijske organizacije pomažu svestrano izvoditi. Niži vojni rukovodioci nijesu dorasli svojim zadacima i to veći-na komandira i vodnika. Štabovi bataljona u vojnom pogledu kao cjelina ne zadovoljavaju, kod štabova bataljona zapaža se

kruta podjela dužnosti: komandant po vojnom, komesar po političkom, i u tom duhu su većinom usklađivali svoj rad. Na to im je ukazivano, te se i to otklanja. U Lici smo imali nekoliko borba sa četnicima i Nijemcima. Borci su se pokazali dobro. I na probijanju obruča na Velebitu jedinice su se dobro držale. Borbu na neposrednu blizinu nijesu vodile jedinice ove brigade, već samo na tom proboju koji je bio lak. Od dolaska u sastav u IX. Diviziju imao je naš IV. bataljon nešto malo borbe sa Nijemcima kad su ga iznenadili sa tenkovima. Tu se bataljon nije snašao jer je podbacilo niže vojno rukovodstvo, koje do sada nije bilo iznenađeno u borbama već uvijek primjećivalo neprijatelja na dužinu od nekih stotinu metara. Štab bataljona je ostao i vodio borbu sa Nijemcima. Imali smo jednog mrtvog i dva lakše ranjena. Iza te borbe održana je konferencija, na kojoj je bilo pretresano pitanje podbacivanja pojedinih jedinica. Ta konferencija je imala uspjeha. Disciplina je bila potpuno popustila kroz Liku. Njenu popuštanju pomogli su i sami niži vojni rukovodioci, koji su se sa borcima puštali u prepirku, namjesto da mu vojnički odsječe. Sada se stanje discipline popravlja u spoljnom izgledu, ali je to još daleko od neke svijesne discipline. Još uvijek ima gundanja kada se šalje u patrole i na straže. Po ovom se najoštrije udara i stavljeno je u zadatak biroima da se ovom zlu stane što prije na kraj.

Borbenost i raspoloženje za borbu se tek počelo osjećati. Jedinice su došle iznurene i smršavljene i njima je bio prvi problem najesti se. Sada je i to otklonjeno i o borbenosti se spontano govori i od samih boraca. U zadatku na divizijskom komitetu postavljeno je i zadatak razvijanja ofanzivnog duha kod jedinica. To je preko partijskih organizacija u brigadi postavljeno i već se po tom osjećaju izvjesni uspjesi.

Politički sektor: Od dolaska u sastav Divizije politički se rad brzim tempom razvija. Plan rada po političkom sektoru sprovodio se, a taj je plan dostavljen od komesara Divizije. U dosadašnjem sprovođenju plana kruto se pridržavalo samoga plana, ne uviđajući potrebu da se obrađuje na političkim časovima i svakidašnji propagandni materijal. Radilo se po temama koje je predviđao plan, a tekući materijal bi se samo pročitao ili se ne bi ni pročitao.

Na taj propust se ukazalo i on je uklonjen. Komesar brigade dobivene teme obrađuje najprije sa komesarima bataljona i komesarima četa. Komesari bataljona obrađuju sa komesarima četa i vodnim delegatima, a ovi pred borcima uz pomoć i prisustvo komesara čete ili komesara bataljona. Sada, pošto su bataljoni u jačini jedne čete, svakom političkom času

prisustvuje komesar bataljona, i pomaže komesarima četa u radu. Kod boraca vidi se mali interes za diskusiju. Mali broj učestvuje, a ostali se ustručavaju. To dolazi od toga što kod boraca nije razvijena ljubav za učenjem, a i od toga što se komesari skučeno izražavaju. Da bi se broj učesnika u diskusiji pojačao, stavljeno je u zadatak partijskim organizacijama da svaki partijac mora da učestvuje u diskusiji, sa bilo kojim pitanjem u početku dok se ne osposobi. U II. bataljonu, gdje je dobar zamjenik komesara, borci najviše učestvuju u diskusiji i najbolje se politički razvijaju. U svim bataljonima je održano po 2—3 konfrencije o životu i disciplini u Crvenoj armiji. Kod boraca je to pokazalo zainteresovanje, ali je primjena pravila discipline Crvene armije podbacila, jer se partijske organizacije nijesu svojski zauzele za njeno sprovođenje u život. Predavanja je održao drug Sejmon Kuharenko, sovjetski oficir. Komesar brigade ide po bataljonima i pomaže konkretno komesarima bataljona i četa u političkom radu.

Kulturno-prosvjetni rad:

Kulturno-prosvjetni odbori postoje po svim bataljonima, ali se ne osjeća njihov rad. Odbori nijesu nikada od istih drugova, pošto do sada je stalno išlo drugova u bolnicu, pak se nije odbor mogao ni razviti. U kulturno-prosvjetnom radu ne učestvuju masovno borci, već pojedinci. Po tom se udarilo i objasnilo da je nama svrha da svi borci učestvuju u tome radu, a ne da se stvaraju profesionalni predavači ili diletanti. Nepismenosti u brigadi ne postoji, osim dvojice koji lošije znaju da pišu i čitaju, jer je ljudstvo u brigadi sve svršilo najmanje osnovnu školu. Izdaju se džepne novine i to u II. bataljonu. U drugim bataljonima postoje zidne novine, ali nedostatak je tih novina, odnosno članaka, da ne pišu mnogo o životu i radu u jedinici. Uslovi za džepne novine i zidne postoje, ali nam nedostaje tehničkih sredstava.

Održano je od dolaska na ovaj teren 6 priredaba borcima i narodu. Učenje skečeva kao i pjesama predviđeno je u planu od komesara Divizije.

Sanitet:

Sanitet u našoj brigadi bio je organizovan, ali uopće nije funkcionisao do dolaska u IX. Diviziju. Organizovan je bio od ljudi koji su bili ranije studenti medicine, ali se nijesu mogli snaći u uslovima partizanskog ratovanja. Gubili su i sanitetski materijal, sami se razboljevali, nijesu mogli izdržati pješačenje i pokazali su apsolutnu nesposobnost za rad. I ukazivanje, koje je bilo stalno, nije pomoglo. Dolaskom u ovu diviziju stanje se saniteta u mnogome izmjenilo. Divizija nam je dala re-

ferenta saniteta i njegovog zamjenika, koji su stari borci. Postavljeni su referenti saniteta po bataljonima i po dvije bolničarke. Za ostali sanitetski personal, koji nedostaje, nalaze se drugovi i drugarice na sanitetskom kursu. Po svršenom kursu sanitet će biti potpuno popunjen. Postoji brigadno previjalište, koje ima upravnika, doktora, 2 bolničarke i higijeničara i apotekara. Postoje burad za parenje kod svakog bataljona i parenje se vrši često svaka 2—5 dana radi pjegavog tifusa, koji se masovno bio pojavio u brigadi. Pcfred toga postoji higijenska ekipa brigade, koja ide po bataljonima i potpomaže parenje i ostale higijenske mjere. Čitava Partija je bila mobilizirana za problem suzbijanja tifusa i do sada smo uspjeli da ga lokalizujemo. Sanitetskog materijala nemamo dovoljno, ali su izgledi da ćemo ga dobiti.

SKOJ:

Postoji Brigadni komitet SKOJ-a. Sada se jedan član nalazi u bolnici. Članovi komiteta stalno se mjenjaju, jer idu u bolnicu. Sam sekretar komiteta je neobično požrtvovan i sposoban u radu i zahvaljujući njegovoj upornosti rad ipak kreće napred. Po organizaciji grešaka nije bilo. Postoje bataljonski komiteti SKOJ-a, ali su sve to mlada rukovodstva. Od strane Partije po bataljonima, osim II. batalj., SKOJ-u je pružena mala pomoć. Štabovi bataljona ne vode računa o SKOJ-evom kadru i uzimaju ih na razne dužnosti. Partijski rukovodioc I. bataljona u svojim partijskim izvještajima zaboravi da išta napiše o radu SKOJ-a. Njemu to ne može u glavu, da je SKOJ najveća partijska rezerva i da je Partija dužna da svestrano pomaže razvoj SKOJ-a. Ukazivanjem počeli su da shvataju partijski rukovodioci nužnost pomoći SKOJ-u. Ta pomoć sastoji se u tome, da zamjenici komesara bataljona idu na sastanke (obavezno) SKOJ-evog komiteta, a zamjenici komesara četa da idu na sastanke četnih aktiva SKOJ-a.

Teoretski materijal, kojega SKOJ prorađuje na svojim sastancima, izvodi se u okviru plana, kojega je postavio div. rukovodioc SKOJ-a. Za ovaj mjesec dana proučavale su se sledeće teme: »Organizacija SKOJ-a u vojsci«, »Savez komunističke omladine u surovoj školi rata«, »Nova uloga mlade generacije i zadaće SKOJ-a«. Tema »Organizacija SKOJ-a u vojsci« dobro je prorađena. Ostale teme su slabije. Osjeća se veliki interes za teoretski rad.

Pored ovoga prorađuju se sve ostale teme po političkom planu. Disciplina kod SKOJ-evaca odskače.

Rad sa narodom:

Odnos sa narodom bio je svuda dobar kuda smo prošli sa brigadom. Nije bilo slučajeva nepravilne rekvizicije, već smo se svuda obraćali N.O. Odborima i sa njihovom pomoći i znanjem smo ishranjivali brigadu. Jedino u Lici bio je slučaj, da je zamjenik intendanta brigade nekog seljaka tukao, jer mu nije htio da kaže neki put. Mi smo ga saslušali i on tvrdi da to nije učinio. (Isti je član Partije). Pozvali smo seljaka na saslušanje, a seljak nije htio doći. Dobili smo pokret za Bosnu i tako je ta stvar neispitana do kraja. Bilo je izvjestan broj boraca koji su seljacima dizali koji klip kukuruza ili koji krompir. To se dešavalo u Lici, kad su jedinice bile u težem ekonomskom stanju.

Na ovom terenu odnos sa odborima je dobar, ali su odbori takvi, da prosto žele stvarati zađevce između vojske i odbora. Na ovom terenu održana su 4 zbora i nekoliko konferencija sa narodom. Bataljoni su bili odvojeni i svaki je održao po više konferencija sa narodom. Uspjeh tih konferencija bio je u toliko, što je ulio izvjesno povjerenje kod naroda u nas.

Sa ovim bih završio izvještaj.

Molio bih, da mi se na nedostatke u samom izvještaju i u postavljanju izvjesnih problema kao i propuštanju činjenica ukaže.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkoma III. Br. IX. D.
Franko Telenta

BR. 140

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. INŽINJERSKE BRIGADE NOVJ OD 15. APRILA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIJI PARTIJSKOG RADA¹

IZVJEŠTAJ •

O radu partijske organizacije I Inženjerske brigade NOVJ- od 15-III do 15-IV 1944.

Organizaciono stanje partijske organizacije

Partijska organizacija broji 103 člana, od 662 borca u brigadi, koji su organizovani u 18 ćelija, od kojih 12 četnih, 1 intendanture, saniteta i stražarskog voda pri štabu brigade i 5 štabskih ćelija. U brigadnoj organizaciji kandidovano je 22 za članove KPJ. Primljeno je u članstvo 13 u toku mjesec dana. Socijalni sastav članstva 56 radnika, 35 zemljoradnika, 12 učenika i intelektualaca.

Opšte stanje: Partijska organizacija je novoformirana i mlada organizacija u pogledu rada. Činjenica da su uglavnom rukovodioci članovi Partije, organizacija nije masovna u brigadi. Ćelije broje prosječno po 7 članova te se *spровоđenje direktiva vrši preko rukovodioca*, što nužno nameće zadatak da se organizacija omasovi intenzivnim radom, kako na teorijskom uzdizanju članova KPJ i SKOJ-a, kao i na primanju novih, naročito iz redova SKOJ-a. Nejasnost organizacionog pitanja kao i dužnosti člana Partije kod jednog djela članstva nije dovoljno shvaćena, ali se očito ogleda otklanjanje nedostataka kroz rad u Partiji i pomoć koja se pruža na sastancima.

Obzirom da je uglavnom I Inženjerski bataljon dao rukovodstvo za brigadu, mnogi su rukovodioci nedovoljno upućeni došli na rukovodeće dužnosti, ali se već danas osjeća napredak u rukovođenju koje se stalno popunjava kroz rad. Najveći deo članstva ima ogromnu volju za rad kako na teorijskom uzdizanju, tako i na ostalim sektorima rada kao i na izvršavanju vojničkih zadataka. Naročito se osjeća potreba u svim bataljonima u otklanjanju nedostataka oko organizacije rada. To se osjeća naročito u III bataljonu koji, dobivši više zadataka raznovrsnih po svom karakteru, iste ne izvršava na

¹ Original (pisan rukom, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond CK KPJ, 1944/122.

² Brigada je formirana marta 1944. u Drvaru i bila je pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba NOV i POJ (vidi Vojnu enciklopediju, knj. 3, str. 763).

vreme zbog nedovoljne organizacije kao i rasporeda ljudstva na poslu, kao i vođenja računa o sitnim na izgled poslovima, kao oštrenje alata i održavanje istog u ispravnom stanju. Jedan dio boraca, manji po broju, nije razvio dovoljnu ljubav za rad, koja je uslovljena ranijim vršenjem dužnosti boraca u borbenim jedinicama. Pred partijsku organizaciju postavljeno je da riješe i pomognu otklanjanju tih nedostataka.

U cilju otklanjanja tih nedostataka održani su sastanci ćelija na kojima se izvršila podjela rada po sektorima na uočavanju nedostataka u četama i bataljonima. Održani su sastanci partijskih rukovodioca bataljona sa političkim i partijskim rukovodiocem brigade koji su imali za cilj da pomognu uočavanju i otklanjanju svih problema u brigadi kao i donošenju plana rada po svim sektorima. Nakon toga održani su sastanci bataljonskog biroa koji su razradili plan i pripremali bataljonske partijske konferencije. Iste su mnogo pomogle i donele značajne odluke i direktive po svim pitanjima rada i života organizacije i bataljona.

Problem koji se postavljao pred Partiju jest neprekidno raspravljanje u četama u pogledu slabe ishrane. Partijska organizacija je odmah postavila način političkog uticaja i objašnjavanja prilika u kojima se nalazi naša NOV a naročito ovaj garnizon. Po ovom se osjeća da su održane konferencije i sastanci pomogli i borcima je objašnjeno. Ali u prilici stalnih fizičkih radova, kao čišćenja snijega na pruži, građenja tunela i rovova, gdje se traže veći naponi ljudstva, obzirom da je politički nedovoljno svjesno ne ulaže maksimuma napora, usled slabe ishrane.

Nadalje, izvjesnom grupašenju zasnovanom na nezdravoj nacionalnoj osnovi koje se bilo pojavilo u brigadi a naročito u IV bataljonu (auto četa) od strane Slovenaca iz Prekomorske brigade, Partija je suprotstavila aktivan politički rad na četnim konferencijama i ličnom kontaktu, izražen u bratstvu naših naroda u oružanoj borbi naših naroda. Održani referati pomogli su i osjeća se da je problem u nekoliko otklonjen a svakim danom osjeća se zdravije stanje.

Slučajevi dezerterstva (8 boraca) kao i traženje boraca da se vrate svojim jedinicama nametnulo je partijskoj organizaciji spriječavanje istog. Razlog dezerterstva je pretjerano učenje (slučaj u Telefonskoj četi) pod uslovima slabije ishrane, od boraca koji ranije nisu mnogo ili nikako učili. Rukovodioci četa su kruto shvatili postavljeni plan za osposobljavanje telefonskih kadrova, pa su htjeli da pod svaku cijenu osposobe telefoniste pa i one koji za to nemaju ni najosnovnijih uslova.

Pored ovog Partiji se nametnuo i problem da populariše manuelni rad koji kod jednog djela brigade nije naišao na razumjevanje, od strane boraca koji su došli u brigadu sa položaja. Postignuti su u tom pogledu nakon mjesec dana dobri rezultati objašnjavajući da je svaki naš zadatak borbeni zadatak i održavajući česte referate o značaju rada pod parolom: »Rad je djelo časti«. Referati o doprinosu sovjetske pozadine frontu mnogo su pomogli da borci shvate i zavole manuelni rad. Vidljivi primjeri o udarničkom radu pokazali su se u danonoćnom radu na čišćenju pruga od snijega kao i na osposobljavanju velikog doma i inventara za isti.

Naša brigada formirana je od ljudstva raznih nacionalnosti, koji su došli iz raznih jedinica, sa raznim, često tuđim i pogrešnim shvatanjima nama partizanima. Neke jedinice poslale su nam velik broj novomobilisanih i nepismenih, često fizički nesposobnih za inženjerske trupe. Zbog toga u bataljonima nije postignuta ona homogenost i drugarstvo, kao ni vojnička disciplina koja bi trebala da vlada. Partija je postavila način političkog uticaja i ličnog dodira, koji nije sasvim postigao svoj cilj usled stalnog dolaska novih drugova kojima odnosi drugarstva su sasvim nepoznati, a niti mogu da shvate pravilno postizavanje drugarstva, ali se stanje svakim danom popravlja a nedostaci otklanjaju. Partija pomaže rad po svim sektorima ali mladost i neiskusnost rukovodioca unekoliko hoće brže ostvarenje postavljenog plana rada.

Teorijski rad ostvaruje se po planu. Za teorijsko uzdizanje vlada veliko interesovanje. Održani su referati u svim organizacijama u cilju upoznavanja teorije Partije i organizacionog pitanja KPJ u NOB i to:

1. Uloga i značaj KPJ u NOB, 2. Šta je Partija, kako je organizovana i na kakvim principima, 3. Koje su dužnosti člana KPJ.

Organizaciono pitanje KPJ u NOB: Referati su održani u svim organizacijama a održali su ih bataljonski rukovodioci, nakon čega su prorađeni materijali po ćelijama i pojedinačno. Postavljeno je da se prorađuje Istorija SKP(b) i brošura »O masovnom partijskom radu«, koja treba da se proradi pojedinačno i na sastancima uz temeljitu prorađu. Intenzivni teorijski rad otežava niski nivo partijskog članstva i nedostatak partijske literature.

Odnos partijaca među sobom kao i odnos boraca je dobar, izuzev dva slučaja gdje oba komesara i to: Polovina Dušan i Ramiz Bilalagić, koji imaju dovoljnog znanja ali su kruti i bez praktičnog iskustva, prave grube greške prema borcima. Partijskim putem isti su kritikovani i uočeni su im nedostaci a Dušan Polovina je kažnjen partijskim ukorom. Odnos ofici-

ra prema civilnom stanovništvu je na visini, izuzev nekoliko ispada prema civ. stanovništvu kao i zamenjivanje veša za hranu, protiv čega se je oštro udarilo. Odnosi između komandi četa, prema štabovima bataljona kao i odnos prema štabu brigade je zdrav i drugarski, ali se osjeća da štabovi bataljona su skloni da vode usku bataljonsku nezdravu politiku kad je u pitanju davanje ljudstva za izvjesne zadatke. Taj se nedostatak radikalno otklanja preko sastanka štabske čelije gdje se ukazuje na štetnost takvog gledanja na zadatke, koji moraju imati kobnih posledica.

Interes za politički rad nije u početku pokazivao tolike rezultate koliko kad se kasnije on počeo razvijati kroz rad na konferencijama i kada su izvjesni aktuelni momenti iz političkih događaja bili pravilno i popularno razjašnjeni. Povodom 27 marta održane su bataljonske konferencije sa referatom o značaju 27 marta, koje su uspele, osim u II bataljonu koja nije bila dobro pripremljena i organizovana.

Zalaganje boraca i rukovodioca u zadnje vrijeme na zadacima je dobro i borci kao i rukovodioci neobično su aktivni na radu, te ukoliko je ishrana zadovoljena rad je intenzivniji i brže se zadaci izvršavaju. Kod boraca svakodnevno nestaje misao da ovaj ili onaj rad nije značajan. Istina, ovo nije kod svih postignuto ali ogromna većina je to postigla ...

Stanje kadrova u brigadi: Partijska organizacija bila je stavljena pred velikim problemom da zadovolji potrebu partijskih, političkih, vojnih, intendantskih kao i skojevskih rukovodioca za novoformiranu brigadu. Kadrovi uglavnom su uzeti iz I Inžinjerskog bataljona i uz popunu bataljonskih rukovodioca. Bataljonska rukovodstva zadovoljavaju iako se osjeća da su nedovoljno osamostaljena u svom radu i odgovornost po pojedinim pitanjima vole da prenesu na štab brigade.

Četna rukovodstva u prvo vrijeme nisu se snašla a naročito politkomesari četa: Bošković V., Polovina D., Bilalagić Ramiz, a od partijskih Zobenica Toma koji nikako ne zadovoljava. Pred brigadnu organizaciju i danas se postavlja problem popunjavanja mjesta partijskih i političkih rukovodioca u četama. U jednoj četi zamjenik politkomesara vrši dužnost i komesara ili obratno. Nepopunjenih mjesta ima 5 za dužnosti zamjenika i 4 za dužnosti komesara. Popuna će se izvršiti u dogledno vrijeme jer se već sa drugovima koji dolaze u obzir radi i isprobavaju se na konkretnim zadacima.

U pogledu spremnosti kadrova, sve se više osjeća osposobljavanje po svim oblicima rada i to uglavnom na konkretnim zadacima. Iz dosadašnjeg rada sposobnost rukovodioca kao i njihovo osamostaljenje raste iz jednog zadatka do dru-

gog, ali njihova sposobnost ne zadovoljava. Bataljonski biro kao i štabovi pružaju im svakodnevnu pomoć i to na konkretnim pitanjima, ali se teži da se komande četa što više osamostaljuju. Teško je dati mišljenje nakon jedan mjesec dana o razvijanju pojedinih rukovodioca, ali pojedinci se brzo razvijaju i napreduju, kao komesari: Delić H., Šobot Dušan, Begić Ešref, zamjenici politkoma: Lemajić Mišo i Miljević V. Od komandira četa Radaković Nikola i Pajić Milan. ,

Stanje skojevske organizacije: Skojevska organizacija djeluje preko 4 bataljonske SKOJ-evske organizacije sa ukupno 113 SKOJ-evaca. Postavljen je plan rada za SKOJ-evsku organizaciju. Vaspitni rad obuhvata prorađivanje omladinske literature sa pojedinačnim referatima kao i prorađivanje partijske literature: Istorija SKP(b). Aktivni održavaju 1 nedeljno vaspitni i 15-to dnevni radni sastanak. SKOJ-evska organizacija djeluje uz stalnu pomoć partijske organizacije, obzirom da su rukovodioci nedovoljno savladali osnovne organizacione propuste i sposobnost rukovođenja sastancima. Održani su referati u cilju upoznavanja organizacionih načela: SKOJ kao predvodnička omladinska organizacija i njegov odnos prema USAOJ-u. Drugovima iz SKOJ-a još uvijek nije jasan odnos SKOJ-evaca prema ostaloj omladini, ali se kroz rad otpočinje ta nejasnost otklanjati, jer se odmah postavio rad sa ostalom neorganizovanom omladinom u bataljonima. Nedostatak omladinske literature kao i partijskog materijala u mnogome ometa normalan svakodnevni rad. Mladost organizacije kao i nesnalaženje skojevskih rukovodioca nameće potrebu pojačanog rada unutar SKOJ-evske organizacije u cilju što boljeg osposobljavanja skojevskih rukovodioca kao i na uzdizanju članstva. Brigadni komitet nije formiran a niti imamo skojevskog rukovodioca u brigadi.

Održani sastanci rukovodstava i ćelija

/ bataljon

Ukupan broj partijaca iznosi 29 i 40 kandidata, od kojih je primljeno u članstvo 3.

Održano je u bataljonskoj organizaciji 9 sastanaka ćelija radnih i 10 vaspitnih. Jedna partijska bataljonska konferencija i 2 sastanka biroa bataljona.

II bataljon

Ukupan broj partijaca iznosi 24 i 10 kandidata. Primljena su u članstvo 4.

Održano je 8 radnih i 9 vaspitnih sastanaka, 2 sastanka biroa i 1 partijska bataljonska konferencija.

III bataljon

Ukupan broj partijaca iznosi 20 članova i 4 kandidata. Primljeno je u članstvo 2. Održano je 8 vaspitnih i 9 radnih [sastanaka] i dva referata. Održana su 2 sastanka bataljanskog biroa i 1 bataljanska partijska konferencija.

IV bataljon

Ukupan broj partijaca iznosi 22 člana, od kojih i 3 nova koji nisu sa sobom poneli karakteristike. Jedan kandidat sa stažom od 1 mj. dana.

Održano je 10 radnih, 7 vaspitnih, 2 sastanka biroa bataljona i jedna partijska bataljanska konferencija.

Pri štabu brigade formirana je jedna ćelija koja je sastavljena od saniteta, intendature i stražarskog voda i broji 5 članova. Održano je 2 sastanka, jedan radni a jedan vaspitni.

Ćelija štaba brigade održala je dva radna sastanka na kojima je pretresano pitanje u brigadi i donete konkretne mjere za otklanjanje grešaka. Vaspitni rad postavljen je pojedinačno ali ne daje dobre rezultate.

PLAN RADA

I. Partijski (referati i prorada materijala)

- 1) Teorija partije, 2) Organizaciono pitanje KPJ u NOB,
- 3) O masovnom radu partije, 4) SKP(b) I-VII glave.

II. Politički (referati)

- 1) Razvitak Nar.-osl. vojske
- 2) Narodna vlast, NOO, ZAVNOH, AVNOJ, Nacionalni komitet, o Federativnoj Jugoslaviji
- 3) Jedinstvo reakcije pod vodstvom velikosrpske klike
- 4) Federativna Jugoslavija
- 5) Bratstvo slavenskih naroda u borbi protiv fašizma
- 6) Udeo naših naroda u borbi antihitlerovske koalicije.
- 7) Sovjetska pozadina frontu
Politička situacija (koristiti događaje) prorade dnevne štampe, vješti

III. Vojni

I. Pešadijski egzercir

Jedinačna obuka
Desetična obuka
Vodna obuka

II. Strazarska služba.

Vojna predavanja i praktične vježbe.

— *Stručna obuka*

I bataljon (Ponlonjersko-minerski)

Opis alata i materijala
Minerska služba
Savlađivanje inženjerskih prepreka
Laki ratni mostovi
Geodezija

II bataljon (Željeznički)

*

Signaini pravilnik
Saobraćajna služba
Mašinska služba
Gornji i donji stroj

III bataljon (Pionirski)

Opis alata i pribora
Geodezija
Stalni drveni mostovi

IV Tehnički bataljon

Auto četa

Opis eksplozivnog motora
Rad motora, smetnje i otklanjanje istih
Održavanje čišćenja motora

Telefonska četa

Opis alata, pribora i materijala za podizanje linija

Podizanje poljskih linija i stanica

Iznalaženje kvarova i otklanjanje istih

Tehnička četa

Praktično upoznavanje sa metalima i legurama

Osnovi materije

Obrada metala

«

Sva stručna predavanja predaju stručni vojni rukovodioci i članovi tehničkog biroa I Inženjerske brigade.

Zamjenik politkomesara
I Inženjerske brigade NOVJ
Salamon Romano

BR. 141

IZVEŠTAJ RUKOVODSTVA PARTIJSKE ŠKOLE 30. DIVIZIJE NOV I POJ OD 16. APRILA 1944. O USPEHU DRUGOG TEČAJA¹

PARTIJSKA ŠKOLA
XXX DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ
Položaj, 16. 4. 1944.

IZVEŠTAJ O DRUGOM TEČAJU PARTIJSKE ŠKOLE XXX DIVIZIJE
KOJI SE ODRŽAVAO OD 26. 3. DO 6. 4. 1944.

Plan nastave je uglavnom bio jednak planu nastave prvog tečaja.² O Partiji u NOV održana su tri predavanja (jedno od njih je održao drug sekretar partijskog komiteta Mirko Zlatnar, i to o slabostima partijske organizacije u XXX diviziji). Na početku tečaja smo dva prepodneva razmatrali osnovne pojmove koji su potrebni i korisni za bolje razumevanje predavanja. Način rada bio je promenjen utoliko što su učesnici tečaja onih dana kada je održano samo jedno predavanje imali slobodno veče te su se kolokvijumi i sastanci čelija održavali posle podne.

Predavanja su održavana sledećim redom:

26.3 Osnovni pojmovi.

27.3 Osnovni pojmovi.

28.3. Lenjinističko-staljinistička partija i njena osnovna načela.

Partija — organizaciono pitanje.

29.3. Buržoasko-demokratska i proleterska (socijalistička) revolucija.

30.3. Razvojni put SS(1917 — 1930).

Partija u NOV.

31.3. Razvojni put SS (od 1930. dalje).

1.4. Veliki oslobodilački rat slobodoljubivih naroda.

Partija u NOV.

2.4. Oslobodilačka borba jugoslovenskih naroda.

Partija — boljševizacija. Pitanje kadrova.

3.4. Borba za oslobođenje i ujedinjenje slovenačke teritorije u slobodnoj i demokratskoj Jugoslaviji. Organi slovenačke narodne vlasti.

¹ Original pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 274/III.

² Vidi dok. br. 100.

4.4. Slobodan dan; ponavljanje.

5.4. Partija u NOV (greške Partije u XXX diviziji).

6.4. Ispit i svršetak tečaja.

Predavanje druga politkomesara divizije³ o radu politkomesara u vojsci nije održano.

Na trećem kursu, koji je započeo 10.4. ali je zbog nemačke ofanzive⁴ i naših pokreta bio nekoliko dana prekinut, plan nastave bio je promenjen ovako: o kadrovima biće poseban referat, dok će Partija — organizaciono pitanje biti spojena sa Partija — boljševizacija. Dodaćemo referat o glavnim etapama razvoja ljudskog društva. Referat o velikom ratu slobodoljubivih naroda imaće akcenat na uvodu o imperijalizmu i fašizmu. Već smo odredili termin predavanja druga politkomesara divizije i predstavnika partijskog komiteta.

Drug Bračić Vlado održao je oba predavanja o SS, dva predavanja o partiji u NOV i uvodno predavanje (osnovni pojmovi). Drug sekretar partijskog komiteta održao je predavanje o slabostima partijske organizacije u XXX diviziji. Ostala predavanja održao je drug Gregor Počkar. Na tečaju je bio i Zdravko Klanjšček, politkomesar čete iz XVIII SNOB »Soške«, koga smo povukli za predavača u školu. Drug Klanjšček je đak iz Ljubljane, star 19 godina, član Partije od oktobra 43. a ranije bio član SKOJ-a u Ljubljani, i to pre interniranja, partizan je od kapitulacije Italije. Dobro poznaje teoriju, ima smisla za podučavanje i odgovaraće tome radu. Na trećem kursu održaće 4 referata.

Na sastancima ćelije održani su referati učesnika kursa (5 — 10 min.) kao i na prvom kursu. Oni su tretirali slična ali ipak drukčija pitanja nego na prvom tečaju. Pored toga je drug Gregor Počkar na sastancima ćelija podneo kratak referat o tri etape razvoja radničkog pokreta, o I, II i III internacionali, o birokratiji u radu ćelije (prilikom gubitka topa,⁵ čemu je bio uzrok birokratsko shvatanje rada ćelije štaba bataljona koji je dobio zadatak da preveze top), o pevanju i plesu uprkos žrtvama u borbi i o ženskoj ravnopravnosti.

Zidne novine su na drugom tečaju bile dobre, svaki učesnik tečaja dao je po dva priloga, među kojima su neki vrlo dobri, pa smo ih predali redakciji divizijskog lista »Matajur«.⁶ Kulturni rad u ćeliji škole bio je manje živ. Učesnici tečaja učestvovali su na tri mitinga koje je priredila glumačka

® Vasja Kogej

⁴ Odnosi se na nemačku ofanzivu koja je započeta 11. a završena 22. aprila 1944 (vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 31 i 38).

⁵ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 120, knj. 13, dok. br. 38.

⁶ Vidi napomenu br. 85 uz dok. br. 31.

grupa IX korpusa. Posetioci tečaja stalno su pevali naše pesme i naučili su da pevaju sovjetsku himnu.

Na tečaju je bilo u početku 24 učesnika. Jedan se izgubio na pokretu, jedan je zbog nepartijskog ponašanja bio isključen iz škole a kasnije degradiran i isključen iz Partije. Od 22 učesnika tečaja koji su završili tečaj bilo je:

10 zamenika politkom. četa	2 industrijska radnika
1 zamenika politkom. bataljona	2 poljoprivredna radnika
1 sekretar bat. komiteta SKOJ-a	2 zanatljiska pomoćnika
3 politdelegata	3 zanatljiska šegrt
4 politkomesara čete	3 sina sitnih seljaka
1 zam. komandira	1 sin srednjeg seljaka
1 desetar	1 sitni seljak
1 partizan	1 zanatlija bez patenta ⁷
	3 niža činovnika
	3 studenta
	1 trg. pomoćnik
	1 samostalni zanatlija koji je pre rata imao 30 pomoćnika.

Dva druga nisu bili članovi Partije i biće u svojim jedinicama odmah primljeni u Partiju. Na tečaju je bila jedna drugarica. Sastav učesnika tečaja bio je bolji nego na prvom tečaju. Uspeh je sledeći: odlično je ocenjeno 9 drugova, vrlo dobro 6, dobro 7. Ocenjivanje je bilo kao na prvom tečaju. Svi drugovi koji su završili kurs pokazali su uzornu disciplinu.

Pokret koji je preduzet za vreme tečaja nije ometao nastavu, koja je održavana bez prekida.

Na sledeći tečaj smo pored partijskih i SKOJ-evskih i vojne rukovodice pozvali obaveštajce, intendante itd. Politkomesari i politdelegati posećivaće poseban kurs koji će biti formiran pri štabu divizije.⁸

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za partijski komitet, sekretar:
Zlatnar Mirko s.r.
Mirko

Za Partijsku Školu:
Počkar Gregor s.r.
Gregor Počkar

⁷ To jest: zanatlija bez položenog stručnog ispita.

⁸ Prvi tečaj za političke komesare i političke delegate započeo je 20. aprila 1944. i trajao 8 dana (vidi dok. br. 144).

BR. 142

ZAKLJUCCI SA PARTIJSKOG SAVETOVANJA ČLANOVA
KPJ U 1. BATALJONU 1. ŠUMADIJSKOG NOP ODREDA »MI-
LAN BLAGOJEVIC« ODRŽANOG 16. I 17. APRILA 1944.
GODINE¹

PARTISKO SAVETOVANJE VOJNIH I POLITIČKIH RUKOVODILACA
I BATALJONA PRI I ŠUMADISKOM NAR. OSLOBODILAČKOM PAR-
TIZANSKOM ODREDU »MILAN BLAGOJEVIC«

Održano 16 i 17 aprila 1944 g.

Sve slabosti koje se osećaju u našem bataljonu proističu i rezultat su slabog rada partiske organizacije u samom bataljonu. Te se slabosti uglavnom održavaju u ovome: u neodržavanju redovnih partiskih sastanaka, u nedovoljnoj kontroli Partije na celokupni život bataljona i, treće, u nedovoljnom i sistematskom radu Partije na uzdizanju mladih članova Partije i njihovom osposobljavanju za političke i vojne rukovodioce.

Iz toga sleduju, kao nužan rezultat, i druge slabosti u našem bataljonu:

1. Slab politički rad u samom bataljonu na političkom uzdizanju boraca svake čete i pojedinačno.

a. Slab politički rad u narodu.

2. Slab rad na vojničkom uzdizanju boraca i njihovom osposobljavanju za vojne rukovodioce. Nedovoljan praktičan i teoretski rad po četama radi osposobljavanja mladih drugova da bi postali dobri borci.

3. Nedovoljan rad na kulturno-prosvetnom polju radi prosvetivanja i kulturnog uzdizanja boraca u bataljonu.

4. a — nedovoljna disciplina; b — prosečan moral, koji nije na dovoljnoj visini; v — nedovoljno razvijeno drugarstvo među drugovima i drugovima i drugaricama; g — nepravilan i nedrugarski odnos među pojedinim drugovima rukovodionicima (komandirima i političkim komesarima).

5. Veliki gubici u ljudstvu u zimu 1943—44 godine.

* *

I. Da bi se što pre likvidirale sve te slabosti partisko rukovodstvo (biro) u bataljonu i partiske jedinice moraju da preduzmu najhitnije ove mere:

¹ Dokument (bez potpisa, pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 8180.

I. Prvo, partisko rukovodstvo u bataljonu mora obavezno da održava svakodnevno svoje sastanke (izuzev izvanrednih slučajeva: prilikom borbe, dugih marševa itd.) na kojima će rešavati sva pitanja koja se tiču samog bataljona.

Drugo, partiske jedinice moraju obavezno da održavaju dva sastanka nedeljno, jedan praktični a drugi teoretski. Na praktičnom sastanku rad mora da teče po onom dnevnom redu, kako je to predviđeno u referatu O radu Partije u vojsci. Obavezno podeliti rad po sektorima u partiskoj jedinici. Rad ćelije mora da se oseća u punoj meri, da se stalno razvija. A to će se postići ako se održavaju redovno partiski sastanci i ako se pravilno organizuje rad u ćeliji.

Na teoretskom sastanku potrebno je da se prorađuje i uči materijal iz marksizma-lenjinizma. Treba praktikovati da se drugovima iz jedinice dodeljuju izvesne teme, koje oni treba obavezno da prorade do idućeg sastanka.

II.

1. Jedan od osnovnih zadataka partiske jedinice u četi jeste političko uzdizanje boraca. Naša partiska organizacija u bataljonu pokazala je do sada u tome radu slabe rezultate. I ukoliko se radilo, radilo se na parče, bez plana i nesistematski. I zato do danas nije se ni moglo očekivati bolji rezultati. Ta slabost se naročito odrazila u malom broju političkih rukovodilaca izraslih u samom bataljonu.

Partisko rukovodstvo potrebno je da odmah preduzme konkretne mere radi što boljeg, uspešnijeg i bržeg političkog uzdizanja boraca. Potrebno je da se napravi plan za jedan kratak period. Taj bi se plan sastojao u ovome: Odabrati nekoliko tema, koje će po svojoj sadržini najbolje omogućiti borcima da brzo i temeljno shvate liniju naše Partije u ovoj narodnoj oslobodilačkoj borbi i, drugo, da bi shvatili cilj ove narodno-oslobodilačke borbe. Taj rad treba da se sprovodi preko predavanja, konferencija, diskusionih sastanaka i grupnog čitanja (po vodovima, desetinama i petorkama). Svaki partijac mora obavezno aktivno da učestvuje u tome radu. Bilo kao predavač, glavni diskutant ili vođa grupnog čitanja. Partisko rukovodstvo u bataljonu potrebno je da kontroliše da se taj rad sprovodi svakodnevno u život i da teče po određenom planu.

2. Pojačati politički rad u narodu. Do danas taj rad sprovodio se neorganizovano i od slučaja do slučaja. Sa tim mora da se prekine. On mora da teče organizovano i da se sprovodi svuda gde to uslovi dozvoljavaju. Taj rad potrebno je sprovesti preko zborova, širih i užih političkih konferencija. Naročito je potrebno danas pojačati politički rad u narodu:

obaveštavati ga o uspesima Crvene armije, o uspesima naše Narodno-oslobodilačke vojske, o savezničkom bombardovanju Nemačke i drugih satelitskih država. Dalje, popularisati našu Privremenu vladu (Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije), AVNOJ, našu Partiju, kao rukovodioca ove narodne oslobodilačke borbe. Popularisati druga Tita, Vrhovni štab itd. Drugo, raskrinkavati izdajničke parole i rad Draže Mihailovića. Pozivati narod da pruža otpor prisilnoj mobilizaciji, koju sprovodi Nedić, Ljotić i Draža Mihailović. Poznati narod u borbu.

Da bi taj rad tekao organizovano, partiske jedinice će odrediti drugove, članove Partije, koji će biti odgovorni po tom sektoru. Isto tako partiske jedinice će odrediti drugove koji će nastupati na tim konferencijama. Oni obavezno moraju unapred da prouče temu o kojoj će govoriti na konferencijama.

III.

Pojačati rad na vojnoj obuci i na uzdizanju i na osposobljavanju drugova za vojne rukovodioce.

1. Svi članovi Partije, a u prvom redu komandiri, vodnici i desetari obavezno da prorade materijal koji će dobiti od štaba odreda i to: 1) Pešadisko egzercirno pravilo; 2) Stražarska služba; 3) Uput za rad u partizanskim jedinicama; 4) Nastavni plan i program za izvođenje vojne obuke u jedinicama NOV I PO Srbije; 5) Formacija partizanskih odreda; 6) Opis naoružanja; 7) Moralna nastava; 8) Ratna služba; 9) Maskiranje; 10) Bliska borba pešadije u napadu; 11) Nastava gađanja; 12) Gerilska borba — taktika; 13) Poljsko utvrđivanje; 14) Služba veze; 15) Borbena obuka.

2. Organizovati zasebno vojnu obuku novih boraca.

3. Organizovati stalno čišćenje oružja.

4. Svi borci da se nauče rukovanju oružjem svih vrsta sa kojima mi raspolažemo u bataljonu.

IV.

Kulturno-prosvetni rad isto tako odvijao se u bataljonu neorganizovano i bez plana. Partija ne samo da nije rukovodila tim radom, već i čitav taj rad odvijao se bez njene stalne kontrole. Pa zato ni tu nisu mogli da se postignu željeni rezultati. Potrebno je preduzeti sve potrebne mere da što brže i bolje oživi kulturno-prosvetni rad u bataljonu i po četama: prvo, pokrenuti odmah bataljonski list, koji će pomoći da se borci politički, kulturno i prosvetno uzdignu. Drugo, formirati stalan pevački hor, obrazovati pozorišnu sekciju, recitativni hor i druge sekcije, koje mogu uspešno da posluže kul-

turnom uzdizanju boraca. Pojačati prosvetni rad: učenje iz geografije i istorije. To učenje treba da se razvije u okviru narodno-oslobodilačke borbe koju mi danas vodimo. Pokrenuti analfabetske tečajeve za nepismene. Sav taj rad potrebno je da se razvija uz punu i aktivnu pomoć SKOJ-a, uz njegovo rukovođenje po izvesnim sekcijama, preko kulturno-prosvetnih odbora koji će se formirati, kako se to bude praktično u radu najbolje pokazalo.

x.

MORAL I DISCIPLINA

V.

Preduzeti sve mere za jačanje, učvršćivanje i podizanje samosvesne čelične discipline u našem bataljonu.

1. Podizati autoritet vojnih i političkih rukovodilaca kod boraca. Razvijati kod boraca ljubav i poštovanje prema našim rukovodiocima. Besprekorno izvršavati sva naređenja pretpostavljenih. Uvesti i pridržavati se vojničkih običaja u odnosu potčinjenih i pretpostavljenih.

2. Oštro udariti po svim slučajevima nediscipline: kažnjavati ih i javno iznositi čitanjem pred strojem bataljona i čete; raskrinkavati ih na četnim i bataljonskim sastancima. Vršiti obavezno zvanična saslušanja za svaki takav poseban slučaj. Ne dozvoliti da se provuče nijedan takav slučaj, a da štab bataljona i rukovodstvo čete nisu preduzeli sve potrebne mere, koje smo gore izneli.

Partijci moraju obavezno da prednjače u tome. Oni moraju da služe za primer svuda i na svakom mestu.

3. Uspostaviti pravilan odnos vojnih i političkih rukovodilaca po četama i u bataljonu. Do danas se dešavalo da ti odnosi nisu bili pravilni i dolazilo je do čestih razmimoilaženja, što je u mnogome štetilo i krnjilo autoritet naših vojnih i političkih rukovodilaca u bataljonu. Sto je, s druge strane, rđavo vaspitno delovalo na borce po četama, odnosno u bataljonu i, treće, što je u izvesnim slučajevima dovodilo i do težih posledica, koje su se odražavale prilikom borbi itd. Sa tim mora obavezno i odmah da se prekine. Odnos između vojnih i političkih rukovodilaca mora da se razvija u potpunom skladu, oni moraju da sačinjavaju jednu nerazdvojnu celinu, koja ne sme nikad, nigde i ni u jednom momentu da bude narušena. Partisko rukovodstvo u bataljonu, odnosno partiske jedinice

po četama moraju budno da paze i kontrolišu da taj odnos bude pravilan.

4. Razvijati drugarstvo među borcima, među drugovima i drugaricama.

VI. *Gubici u ljudstvu.* Naš bataljon imao je prilično gubitaka u ljudstvu u zimu 1943—44 godine.

Gubici koje smo mi imali došli su kao rezultat nedovoljne budnosti (slučaj u Orašcu — Gajevi² i «lučaj u Bosutu), gde smo dozvolili da nam se neprijatelj neprimetno privuče i iznenadi nas napadom; ili nedovoljna obaveštenost sa kolikim snagama neprijatelj raspolaže, ulazili smo u borbu, pa smo bili posle primorani da se povlačimo zbog višestruke nadmoćnosti neprijatelja (slučaj na Drenjaku, gde nam je poginuo drug Miloš, i slučaj u Trbušnici),³ što je dovodilo do gubitaka.

Potrebno je odmah preduzeti potrebne mere i to:

Prvo, pojačati budnost do maksimuma, postavljati široko obezbeđenje (izviđače) prilikom predanjivanja na onim mestima, gde ćemo biti sigurni da nam se neprijatelj ne može ni sa jedne strane privući a da ne bude na vreme otkriven od naše izvidnice.

Drugo, pratiti stalno kretanje neprijateljskih snaga i široko se obaveštavati u tome pravcu od samog naroda.

Treće, ne primati borbu kad to neprijatelj hoće i tamo gde on želi.

Četvrto, ne nametati neprijatelju borbu, ako nismo dovoljno, ili bar približno dovoljno, upoznati sa snagama sa kojima on momentalno raspolaže.

Zasede, prepadi i upadi moraju biti osnovne naše akcije. Tada neće u mnogome doći do takvih gubitaka.

² Detaljnije o borbi vođenoj 6. marta 1944. protiv jedinica Srpske državne straže vidi tom I, knj. 21, dok. br. 94, str. 627.

³ Odnosi se na sukob s četnicima Draže Mihailovića 20. februara 1944 (vidi tom I, knj. 21, dok. br. 88, str. 600).

BR. 143

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 12. SLO-
VENAČKE NOU BRIGADE OD 17. APRILA 1944. PARTIJ-
SKOM KOMITETU 15. NO DIVIZIJE O STANJU I AKTIVNO-
STI PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

Š T A B
XII SNOU BRIGADE
položaj, 17. IV 1944.
broj 1225/XII

Petnaestodnevni izveštaj
o stanju KP

DIVIZIJSKOM KOMITETU XV DIVIZIJE NOV I POJ

Položaj

Članovi KP u brigadi su aktivni. Disciplina se popravila. Opšti i borbeni moral je dobar. Nedostaje im samo teoretskog znanja. Svake nedelje brigadni sekretar održava teoretske večeri u I i II bataljonu, pošto ljudi u bataljonu nisu toliko izgrađeni da bi sami rukovodili njima. Posle toga sami diskutuju o stvarima koje smo prorađivali. Na teoretskim sastancima su veoma živi. Svaku stvar im moraš zaista dobro dokazati da ti veruju da je tačna.

Vojnički rad se obavljao i na osnovu direktiva koje smo primili. Trebalo je uneti radno raspoloženje u jedinice. Štab brigade je zbog toga kontrolisao rad štabova bataljona i pomagao im u njihovom radu jer su štabovi bataljona još nesposobni. Održao je sastanke sa rukovodiocima i samim partizanima.

Zbog kampanje »partizanske taktike« postigli smo uspehe. U borbi na Golom je 40 partizana nateralo u bekstvo 400 domobrana.¹ Organizovali smo snajperiste, koji su potukli nekoliko stražara na bloku. Patrolna i stražarska služba bolje funkcioniše. Kada smo imali uzbunu, bataljon je bio spreman za 5 do 6 minuta. Na položajima grade bunkere.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/1.

¹ Borba je vođena 10. aprila 1944. Opširnije o njoj vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 107.

Politički rad se obavljao prema istim uputstvima kao vojnički. Politički komesari su na političkim časovima pripremali partizane za vojnički rad. Prorađivala se tekuća literatura.

Skojevci kod nas su dobri i najdisciplinovaniji borci. I njima nedostaje političko vaspitanje i živost. Njihovi sastanci su mrtvi. Brigadni sekretar se popravio. Postao je aktivniji. Nedostaje mu dinamike i nedovoljno je odlučan i samoinicijativan.

Obaveštajna služba još nije uređena onako kako bi trebalo da bude. Niko nije hteo da bude obaveštajac jer je upravo obaveštajaca u našoj brigadi toliko poginulo. Morali smo po partijskoj liniji posebno naglašavati zfičaj i koristi obaveštajne službe. Ipak još ne ide onako kao što bi trebalo.

Higijena je dobra. Vaške smo uglavnom očistili. Rublje se šuri, ali je nezgodno to što većina nema rublja da bi se presvukla. Takođe nam nedostaje gornje odeće. Obuća zasada zadovoljava. Novi borci koje dobijamo dolaze bez ikakve spremne, poderani, jer im tamo gde ih mobilišu kažu da će sve dobiti u brigadi.

U Štabu brigade smo tri člana: komandant, načelnik štaba i zamenik političkog komesara. Politički komesar Majcen Niko bio je ranjen³ u borbi na Golom. U jedinici se poznaje da nema političkog komesara brigade. Svaki komesar koji dođe ostaje kod nas po tri nedelje a onda ga opet nema nekoliko nedelja. Sada smo ponovo bez političkog komesara.

Odnosi prema političkim radnicima na ovom terenu bili su dobri. Međutim, ljudi su stalno odlazili u Ljubljano i Grosuplje sa propusnicima raznih rejonskih odbora, komandi mesta i područja. Mi smo ta putovanja sprečavali. Članovi rejonskih odbora dolazili su u štab brigade da bi se o tome potajno sporazumeli sa štabom brigade. To je bio rejon Višnje gore. Mi smo to odlučno otklonili. Kasnije je došao i jedan član OOO⁴ Stična navodeći da, prema naređenju privrednog odeljenja SNOS-a,⁵ moraju da šalju ljude u Ljubljano, za koje zna samo OOO. Da su [ti ljudi] poverljivi, da mora to ostati u konspiraciji i da štab to ne treba da zna. Tako nam je nemoguće zaustaviti kretanje civila u neprijateljske garnizone. Odbori na terenu im dozvoljavaju a vojska ne. Upravo zbog toga je naša brigada izgubila ugled kod civilnog stanovništva i u njihovim očima ispadamo kao neprijatelji.

Da bi se brigada podigla, štab brigade će stalno kontrolisati štabove bataljona i pružati im stalnu pomoć.

³ Umro 9. aprila 1944. godine.

⁴ Okružnog odbora Osvobodilne fronte

⁵ Slovenskog narodnoosvobodilnog sveta

Brojno stanje članova KP u XII SNOU brigadi:

I bataljon:	članova KP 29, kandidata 3, skojevaca 37, ukupno 132
II bataljon:	članova KP 34, kandidata 4, skojevaca 27, ukupno 131
III bataljon:	članova KP 34, kandidata 3, skojevaca 35, ukupno 122
štab brigade:	članova KP 27, kandidata 5, skojevaca 35, ukupno 152

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Zam. politkomesara
XII SNOUB
Milka Saje

BR. 144

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG KOMITETA 30 DIVIZIJE NOV I
POJ OD 18. APRILA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP
SLOVENIJE O STANJU U DIVIZIJI I AKTIVNOSTI PARTIJ-
SKE ORGANIZACIJE¹

PARTIJSKI KOMITET
XXX DIVIZIJE NOV I POJ
Na položaju, 18. 4. 1944.

5. *redovni izveštaj:*

CENTRALNOM KOMITETU KPS
OBL. K. KPS ZA SLOVENACKO PRIMORJE

Naša divizija je u mesecu, posle poslednjeg izveštaja, imala 3 veće akcije, jednu veću defanzivnu borbu i mnogo pokreta. Za organizacioni rad unutar vojske, kao i za rad u partijskoj organizaciji, raspolagali smo samo kraćim vremen-
skim periodima, najviše od nekoliko dana. Ofanziva naše di-
vizije, koja je započela sa priličnim poletom u okviru ofan-
zive čitavog korpusa, popustila je posle prvog neuspeha na Ho-
tedršici,² da bi posle drugog neuspeha kod Idrije³ sasvim pre-
stala, tako da je divizija morala na kraju proći tešku defanziv-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu
IZDG u Ljubljani, f. 274/III.

² Odnosi se na napad preduzet 18/19. marta 1944. Detaljnije o toj
borbi vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 28, 43, 47, 49, 52, 54, 82 i 120.

³ Napad na Spodnju Idriju preduziman je tri puta uzastopce (vi-
di tom VI, knj. 12, dok. br. 76, 84, 92, 94 i 120).

nu borbu. Od velikog značaja za opadanje poleta naše vojske je prvi neuspeh kod Hotedršice, koji je posledica grešaka štaba XVIII SNOB⁴ prilikom prvog napada, i to što se napad, uprkos tome što je uspeh bio zagaranтован temeljitim pripremama, nije ponovio. Spodnja Idrija, koju bi morale naše jedinice zauzeti, bila je suviše tvrd orah za njih. Trebalo ju je zauzeti po svaku cenu. Iz stroja je bilo izbačeno oko 50 najboljih boraca. Štab XVIII SNOB, sa novim komandantom' ispoljio je nekoliko slabosti. Defanzivna borba »ko Žirija (Ledine, Pečnik, Breznica) bila je tako teška i krvava zbog grešaka štabova brigada, pre svega XVIII i XIX SNOB." 'Bilo je oko 80 mrtvih i ranjenih. Ljudstvo naših brigada se i ovoga puta pokazalo borbeno, požrtvovano i dovoljno disciplinovano, ali se precenjivala snaga štabova brigada, pre svega XVIII SNOB (vojni sektor). Ponovo se pokazalo da nedostaje politkomesarskog kadra. Ispoljile su se posledice nedovoljne organizacije štabova, pre svega štaba divizije. Naša divizija je sada dobila vremena da se oporavi, sredi iznutra i tako pripremi za nove zadatke.⁷

Partijska organizacija naše divizije je razvijala svoju aktivnost kao što je tražio gore opisani položaj.

Divizijski partijski savet je aktivno učestvovao u pripremama za opštu ofanzivu i dao mnogo podstreka. Međutim, inicijativu u kampanji preuzeo je prilikom prvog neuspeha na Hotedršici. Ponovo je održan sastanak štapskih čelija, i divizijske. Štab divizije je pripremio nov napad (prema naređenju korpusa) i preduzeo sve da se učinjene greške ne bi ponovile. Održana je konferencija štabova brigada, posebno sa štabom XVIII SNOB. Divizijski partijski savet je pripremio posebnu kampanju u čitavoj partijskoj organizaciji uoči same akcije. Prilažem cirkular koji je izdat za tu kampanju." Pre podne, pre pokreta, održani su sastanci biroa i konferencije svih članova partije u bataljonima XVII i XIX SNOB. U XVIII SNOB konferencija nije održana u jednom bataljonu. Pošto se akcija oteglala, politički komesari bataljona održali su govore, na osnovu uputstava politodela, koji je pripremio i propagandni materijal za civilno stanovništvo u Dolomitima...

* »Soške«

⁵ Verovatno se odnosi na Stanka Paulusa. Poginuo 20. avgusta 1944. na pl. Krnu, ispod Rdečeg roba (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 285/11).

⁶ »Srećko Kosovel«

⁷ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 151, knj. 13, dok. br. 38.

⁸ Cirkular od 1. aprila 1944, u vezi s akcijom na Hotedršicu, nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 274/III.

Tada je štab divizije dobio strogi ukor,⁹ o kome sam već razgovarao sa drugaricom Lidijom-Jožom¹⁰ i saopštio joj mišljenje divizijskog partijskog saveta o tome.

Posle prebacivanja ka Idriji sastao se Divizijski partijski savet i utvrdio da treba odmor iskoristiti za popunu organizacije unutar divizije, da treba u štabu divizije kao i u štabovima brigada po svaku cenu organizovati odseke i oživeti ih. To je uslov za razvoj vojske u redovnu armiju. Zaoštriti treba disciplinu (vojničku), treba održavati konferencije sa vodnicima, desetarima i političkim delegatima. Sa vojnim rukovodionicima treba analizirati poslednje akcije. Politodel treba da započne plansko vaspitavanje političkog kadra. Biroi, ćelije i partijski rukovodioci treba da podrže sav taj rad. Pored toga, postavio je zadatak da se sprovede mobilizacija i proširi partijska organizacija. Održan je sastanak štapske ćelije na kome je štab divizije prihvatio sve zadatke. Komandant divizije je kontrolisao pripreme za reorganizaciju vojske za napade na utvrđena uporišta. Održana je konferencija svih štabova brigada na kojoj su objašnjene sve te potrebe i iznesene greške štabova brigada i bataljona (svi neuspesi naše vojske su posledica grešaka i nedostataka naših štabova i rukovodilaca). Sve je to postavljeno pred njih kao direktiva Partije. Politodel je započeo kampanju o SNOS-u i izdao tom prilikom 4 cirkulara za plansko vaspitavanje političkih delegata i političkih komesara četa. Uz to je izdao uputstva za konferencije koje s njima održavaju bataljonski i brigadni politički komesari.¹¹ Dalji rad prekinula je akcija na Spodnju Idriju.

Posle razgovora sa članovima Oblasnog komiteta i politkomesarom IX korpusa¹² partijski komitet je, zajedno sa politodelom, ovako postavio zadatke:

1.) Treba podići borbeni moral boraca, koji je nakon poslednjih neuspeha opao. To će se postići naglašavanjem udarca koji je neprijatelj zadobio našim napadima, popularizacijom velikih pobeda CA¹³ i podvlačenjem velikih poteškoća Nemačke, ukazivanjem na blizinu kraja i na zadatke koji, u vezi s tim, stoje pred našom vojskom i partijskom organizacijom; to će se postići naglašavanjem dubokog značaja prelaženja naše vla-

⁹ Štab 9. korpusa NOV i POJ izrekao je Štabu 30. divizije kaznu zbog toga što ovaj nije utvrdio stanje neprijatelja na Kalcama i nije preduzeo napad na neprijateljeve kolone koje su se vraćale iz Hote-dršice u Logatec (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 221/III).

¹⁰ Lidija Šentjurska Joža je u to vreme boravila u Slovenačkom primorju kao sekretar povereništva Centralnog komiteta KPS za Slovenačko primorje.

¹¹ Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 274/III.

¹² Politički komesar je bio Branko Babič Vlado

¹³ Crvene armije

sti i vojske u državnu vlast i redovnu armiju. (To traži naš unutrašnji položaj; nismo još priznali od zapadnih saveznika a domaća reakcija tvrdi da OF i KP nisu sposobne da rukovode državom). Zato će partijski komitet izdati cirkular sa takvom sadržinom. Preko partijske organizacije treba sprovesti usmenu kampanju u tom smislu. Politodel bi sa političkim komesarima i političkim delegatima pripremio konferenciju u vezi s političkim časovima o toj temi. ^

2.) Naša vojska mora prihvatiti osobine redovne armije (ovladavanje oružjem, taktikom, vojnom disciplinom itd.). Sprovesti do u tančine reorganizaciju unutar brigada, prema kojoj će bataljoni, brigade, vodovi i desetine biti stalni (naredba štaba IX korpusa).¹⁴ Time će se vodnici, desetari i komandiri postaviti pred jedinice kao istinski rukovodioci.

3.) Vaspitanju rukovodećeg kadra treba posvetiti najveću pažnju. Treba pregledati sav rukovodeći kadar, osposobiti dosadašnje rukovodioce kako bi zaista mogli odgovoriti zadacima u bližoj budućnosti i odgojiti nov trostruki rukovodeći rezervni kadar za nove armije prilikom narodnog oslobođenja. Potrebe će biti velike (iskustva prilikom kapitulacije Italije).

Pošto najviše nedostaje političkih rukovodilaca, te je taj sektor najviše zanemaren, partijska organizacija posvetiće najviše pažnje upravo odgoju političkih komesara i političkih delegata. Partijski kadar treba učvrstiti i *produbiti njegovo ideološko znanje*.

Za realizaciju ovih zadataka upotrebiće Partijski komitet sve političke rukovodioce, sve vojne rukovodioce u brigadama, čitavu partijsku organizaciju, štab divizije i politodel.

Vojni sektor, komandant Gliša Raco, organizovaće u štabu divizije redovne zajedničke konferencije vojnih rukovodilaca brigada, bataljona i četa reorganizovaće i vojnu školu pri štabu divizije.

Sekretar Partijskog komiteta Zlatnar Mirko stara se o zaposlenju i kontroli partijske organizacije (biroi, ćelije, partijski rukovodioci) i o politodelima kao sekretar.

Politički komesar divizije i član Partijskog komiteta Kogej Vasja brine se o kontroli štabova po partijskoj liniji, pomaže politodelu i kontroliše i pruža pomoć konferencijama političkih komesara.

Politički komesar XVII SNOB i član Partijskog komiteta Bizjak Mirko rukovodiće svim tim radom u svojoj brigadi i kontrolisaće ga.

¹¹ Verovatno se odnosi na nacrt formacije jedinica koji je 12. aprila 1944. izdao Operativni odsek 9. korpusa NOV i POJ (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 283/111 i 35 I).

Politodel vodi brigu o odgoju kadrova; rukovodi školama, piše cirkulare za političke konferencije, izdaje uputstva za izučavanje u partijskim ćelijama i brine se o kulturno-propagandnom radu u diviziji.

Pri štabu divizije se formira posebna, kratka politička škola za političke komesare, pod rukovodstvom političkog komesara divizije. Škola će imati 15 učenika. Nastavnik je drug Drago Košmrl, do sada politički komesar bataljona u XVIII SNOB. Škola je već objavila raspis, i počinje 20. o.m.

Program škole je:

1. O radu političkih komesara (predaje Kogej Vasja, politički komesar divizije).
2. Formiranje i razvoj AF (predaje Košmrl Drago).
3. Borba jugoslovenskih naroda i razvoj NOV (predaje drug Košmrl Drago).
4. Glavne etape razvoja ljudskog društva i buržuasko-demokratska revolucija (predaje Počkar Gregor, rukovodilac partijske škole i član politodela).
5. O kadrovima (predaje Bizjak Mirko, član Partijskog komiteta).
6. Prelazak OF u državnu vlast — naša državnost (predaje Bizjak Mirko).
7. O Sovjetskom Savezu (predaje Bračić Mirko, nastavnik partijske škole).
8. O KP (značaj danas, u prelaznom periodu, njen avangardni značaj — predaje drug Zlatnar Mirko).

Sve razmatramo posebno očima političkog komesara. Za administraciju i organizaciju odgovara Drago Košmrl.

Metod nastave je: referati sa diskusijama i kolokvijima i sastanci ćelije pitomaca.

Politički komesari brigada moraju sa boljim političkim komesarima i političkim delegatima održavati posebne večernje kurseve, na kojima će se s njima lično zbližiti i pridobiti krug sigurnih pomoćnika. Program tih kurseva treba da bude:

1. Kritika i analiza političkog rada.
2. Zadaci političkih komesara.
3. Obrazloženja na konferencijama i političkim časovima produbljivati mislima iz marksizma-lenjinizma. Kao članovi Partije moraju im biti oslonac.
4. Analiza situacije.

U brigadama se upravo ovaj rad najviše naglašava. Cirkulare za konferencije piše Gregor Počkar. Njemu stoje na raspolaganju politički nastavnici svih škola i politički komesar divizije.

Sadržaji cirkulara tretiraju unutrašnja i spoljna politička pitanja (SNOS, međunarodne događaje), politička i moralna pitanja koja se javljaju u jedinicama i program divizijske škole za političke komesare (naročito referati političkog komesara).

Partijska škola je završila III kurs. Postavili smo novog nastavnika Klanjščeka Zdravka. Bio je politički komesar čete . . . , teoretski je potkovan, partizan od septembra 1943, već ranije u Ljubljani sekretar SKOJ-a rejona Bežigrad. Biće upotrebljiv. Prilažem izveštaj škole.¹⁵

Za sve škole, takođe za vojnu, odgovaran je Komitetu Gregor Počkar.

Vojnu školu smo pozvali u štab divizije, jer je njen program zastareo, pa ćemo mu dodati teme iz analiza akcija; jer je njen metod zastareo, to je samo suva stara jugoslovenska vojna škola, dodaćemo joj praktičnu nastavu u toku akcija, pod rukovodstvom i kontrolom nastavnika; jer je rukovodstvu škole potrebna neposredna kontrola štaba divizije. V.d. komandanta škole drug Rupnik Stanko je stari jugoslovenski major, sa svim predrasudama i navikama. Obezbeđenje i snabdevanje svih triju škola biće lakše kad budu zajedno.¹⁶

Partijski komitet je organizovao konferenciju političkih komesara brigada, na kojoj su upoznati sa situacijom (data im je perspektiva) i zadacima (posebne konferencije, brigadni večernji tečaj) i značajem organizacije rada po štabovima brigada — odsecima. Održana je takođe konferencija svih brigadnih i bataljonskih zamenika političkih komesara zajedno. Takve konferencije održavaće se nedeljno i biće nekakvi pomoćni organi Komiteta, naročito sekretara.

Gore navedeni zadaci obrađeni su u celini. Zapisnik vodi jedan između njih. Te konferencije su sposobne da same rešavaju sva pitanja unutrašnje organizacije Partije. Zaključci konferencije su: upoznati sve partizane, naročito članove Partije, o situaciji i zadacima, održavati konferencije i kurseve, vršiti pregled kadrova po bataljonima i četama, naročito nižih rukovodećih kadrova; ispraviti nedostatke u pogledu podela rada i plana; održavati redovne sastanke ćelija, biroa i štapskih ćelija, naročito u XVIII i XIX SNOB; pitanje mobilizacije rešavati samostalno; redovno održavati izučavanje po ćelijama, u tome su slabe sve brigade; zamenici političkih komesara treba češće da sazivaju konferencije svih bataljonskih biroa. Treba da se poveća odlučnost partijskih rukovodilaca i

¹⁵ Redakcija ne raspolaže dokumentom.

¹⁶ Škola je verovatno organizovana u decembru 1943. ili početkom januara 1944 (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 81).

nepopustljivost prema oportunističkom i greškama članova Partije, pre svega u štapskim ćelijama bataljona i brigade. Partiju treba proširiti, najviše u XVIII SNOB.

XVII SNOB.¹⁷ Sastanci biroa, ćelija i štapskih ćelija održavaju se redovno. Džepne novine imaju sve čete. Dopisi su poslati divizijskom propagandnom odseku. Redakcijama ovih novina posvetiti još posebnu pažnju i pružati im pomoć. Brigada ima profesionalni pevački hor, koji uveče peva u selu narodne i partizanske pesme. Brigadni lekar leči po kućama civile. Sada su otvorili redovnu ordinaciju za civile u svakom selu gde se brigada zaustavi. To su učinile i ostale brigade ugledavši se na nju.

Sa kandidatima su održavani sastanci. Politički komesari su uveli odgovore na posebna pitanja partizana. XVII SNOB je u organizacionom pogledu najbolja. Sekretari SKOJ-a su većinom članovi Partije, članovi ćelija. Brigada ima 58 skojevaca i 19 kandidata.

Brigada je dobila novog komandanta, Titovog oficira Staniča,¹⁸ koji je dobar komandant, i popravila se u vojničkom pogledu. Organizacioni sekretar brigade Ljubo Podlipec obavlja svoje poslove dobro, on je najbolji organizacioni sekretar u diviziji. I bataljon ove brigade izgubio je top prilikom prebacivanja iz skrovišta kod Hotedršice u diviziju, i to zbog velike nehatnosti štaba bataljona ...

Politički komesar brigade vrši svoj posao dobro. U XIX SNOB su sastanci ćelija, biroa i štapskih ćelija manje redovni. Brigada je od Partijskog komiteta dobivala najmanju pomoć. Kandidata imaju veoma malo. U čitavoj brigadi vlada velika familijarnost. Zbog toga kontrola od strane članova Partije nije živa. Politički časovi se održavaju. Politički komesari bataljona su se dvaput menjali (poginuli, zaposleni na drugim mestima). Imaju brigadne novine a u četama samo dvoje. Najbolji je bio Triglavov bataljon. Partijski komitet će odsada najviše pomagati XIX SNOB. Štab brigade pada pod uticaj partizana i nedostaje mu odlučnosti, naročito političkom komesaru Švaganu Lojzetu. Partijski sekretar brigade razvija se polako i još ne vlada štabom. U radu je spor. Štab brigade je kriv što je brigada prilikom napada Nemaca bila iznenađena. Istraga je u toku i krivci će biti izvedeni pred sud (poginulo je oko 30 partizana).¹⁹

U XVIII SNOB su prilike jako loše što se tiče unutrašnje organizacije. Biroi, ćelije i štapske ćelije se u poslednje vre-

¹⁷ »Simon Gregorčič«

¹⁸ Jovo Stanič

¹⁹ Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 156 i knj. 13, dok. br. 38.

me ne sastaju redovno. Kontrole i pomoći od strane partijskog sekretara skoro nema, sasvim je otkazao u poslednje vreme. Čelije rade onoliko koliko same hoće i znaju. Sekretari bataljonskih biroa nisu slabi, samo im je potrebna podrška i pomoć. U četama ima nekoliko dobrih članova Partije koji će se moći razviti... .

Sada kada odlazim na kurs pri CK, Komitet je podelio gornje zadatke ovako: poslove sekretara obavlja politički komesar divizije Kogej Vasja, koji istovremeno obavlja poslove sekretara politodela. Pomaže mu drug Gregor Počkar. Unutrašnju organizaciju KP preuzima Bizjak Mirko. On će se koristiti redovnom zajedničkom konferencijom partijskih sekretara brigada i bataljona, na kojoj će se oslanjati na druga Podlipeca Ljubu. Sam će pisati izveštaje vama i odgovarati na izveštaje bataljonskih biroa. Drug Gregor Počkar vodi računa o svim školama, rukovodi ćelijom štaba divizije i brine se o proučavanju u svim ćelijama. Materijal za proučavanje pripremaće mu nastavnici partijske škole. Prvi teoretski čas je o kadrovima, prilažem cirkular. Drugi će biti o ženskom pitanju, dalje — Osnovi marksizma-lenjinizma.

Partijska škola priprema gradivo za srednji partijski kurs, koji će se održati posle završenog 4. redovnog kursa škole.

Na kurs će otići najbolji sekretari ćelija i bataljonski sekretari. Trajaće 5—6 dana i obrađivaće najvažnije teme iz naše teorije i prakse. O tome drugi put.

Pripreme za proslavu, prema uputstvima zamenika političkog komesara IX korpusa Vlade, u toku su.²⁰ Prilažem naše uputstvo. Odgovor CK KPS na naš izveštaj, kao i prilog, primili smo. Jako smo se obradovali kritici i mnogo će nam koristiti u daljem radu. Odgoju kadrova posvećujemo najveću pažnju. Partijski komitet i politodel uzimaće sve savete u obzir u svom radu. Konkretno mere javiće Partijski komitet u sledećem izveštaju.

Primili smo cirkular CK KPS od 26. III o obezbeđenju.²¹ O tome drugi put²² itd. Hitno nam trebaju portreti druga Tita i druga Staljina ili neke druge stvari za pohvalu i priznanje dobrim članovima Partije. Ako imate, pošaljite.

Za kurs pri CK KPS predlažemo kao prve: Podlipeca Ljubu, Bajta Joška-Triglava, Stražara Ivana, Klanjščeka Zdravka.

Verovatno se odnosi na proslavu trogodišnjice formiranja Osvobodilne fronte.

« Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 15/IV.

²² U originalu (»O tem drugič«) dopisano mastilom.

Izveštaje iz svih bataljona i brigada primio sam. Posle akcija, čak i vanredno o radu partijske organizacije za vreme akcije.

Spisak poginulih članova Partije poslaćemo sa sledećim izveštajem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Partijski komitet
sekretar:

Zlatnar Mirko s.r.
Mirko

Prepis dostavljen političkom komesaru IX korpusa NOV i POJ.

BR. 145

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. NO BRIGADE 18. DIVIZIJE OD 18. APRILA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O STANJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI¹

ŠTAB

IX. SNOB XVIII DIVIZIJE NOV I POJ
Položaj, 18. IV 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE
GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE
PARTIJSKOM KOMITETU XVIII DIV. NOV I POJ

Izveštaj o stanju partijske organizacije IX brigade XVIII divizije NOV i POJ za period od 1. IV do 15. IV 1944.

U ovom periodu je organizovan intenzivan rad za podizanje vojničke sposobnosti i borbenosti, te političkog vaspitanja u cilju objašnjenja zbog čega je nužna nepošteditna borba protiv okupatora i domaćih izdajnika. Štab brigade je upotrebio sve svoje sposobnosti da se jedinica podigne na što viši stepen. Odmah posle primanja direktive CK KPS i Glavnog štaba² sazvana je konferencija svih štabova bataljona da bi se

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/1.

* Vidi napomenu br. 7 i 8 uz dok. br. 138.

pojačala budnost vojske, kako se ne bi ponavljala iznenađenja. Potrebno je straže uvežbati i ukopati i stalno kontrolisati njihovu budnost. Stalno vršiti pregled oružja i municije i obezbediti čistoću i sigurno dejstvo. Isto tako što pre obezbediti titovke za sve nove vojnike.

Politkomesari bataljona i četa treba na posebnim časovima da obrazlažu nužnost stroge vojničke discipline, da svako bezuslovno izvršava sva naređenja, što može da koristi jedino našoj vojsci. Treba pokazati da je nemački fašizam pokušao da nas porobi i u vezi s tim ukazati da su domobrani najveći zločinci, jer su u najtežim časovima slovenačkog naroda stupili na stranu okupatora i zabili nož u leđa vlastitom narodu u toj svetoj, pravednoj i oslobodilačkoj borbi. Zbog toga je nužno neprijatelja tući na svakom koraku, jer time doprinosimo uništenju fašizma.

Pošto će neprijatelj nastojati da slovenačkom narodu nanese što više zla, treba obezbediti budnost, jer neprijatelj će, za ostvarenje svojih ciljeva, da se služi svim mogućim sredstvima i iznenađenjima. Istaknuto je da se ne sme govoriti o imenima jedinica, jer se time omogućuje da neprijatelj sazna naše snage. Nikome se ne sme govoriti odakle i kuda se ide. To svaki vojnik treba da čuva kao vojnu tajnu.

Održan je sastanak svih bataljonskih biroa na kome su proučene direktive CK KPS i Glavnog štaba, s tim da partijci ulože sve snage za podizanje kvaliteta našeg vojnika. Ko ne bude aktivno radio na tome ne može se više smatrati partijcem.

Sastanci ćelija se održavaju redovno i vanredno. Na njima je bilo najviše govora o podizanju kvaliteta naše vojske da bi bila što elastičnija i borbenija.

Brojnu stanje članova Partije:

Stabna operativna ćelija i odseci	24 druga
I bataljon	21 drug
II bataljon	16 drugova
III bataljon	23 druga
IV bataljon	2
Kandidata u brigadi	34
Članova SKOJ-a u brigadi	128 drugova

Novoprimljeni: Tratar Julija, Forbežar Slavko, Jakopir. Boris i Pernišek Fani.

Od navedenih članova partije 18 se nalazi u bolnici i na raznim kursevima.

Zdravstveno stanje zadovoljava iako ima mnogo drugova sa slabom odećom i obućom.

Moralno stanje je dobro, pored toga što je brigada imala veće marševe i duža patroliranja.

Naoružanje:

490 pušaka sa	28.800 komada municije
27 p. mitralj. sa	12.000 komada municije
7 mitraljeza sa	6.000 komada municije
4 lakša MB sa	355 komada mina
4 teška MB sa	60 mina
866 ručnih bombi.	

Brojno stanje brigade: Po spisku 815, rashod 127, na licu 688.

Stanje brigade se u periodu ove aktivnosti znatno popravilo, no nije još onakvo kakvo treba da bude, te će se i dalje raditi u tom pravcu, kako vojnički, tako i politički.

S. F. — S. N.

Zam. politkomesara brigade
Kumše Franc

BR. 146

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA PIROT OD 19.
APRILA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU
O POLITIČKOM RADU'

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

Primili smo vaša pisma od 3 i 4 aprila,² pismo za druga Tempa i ostala.³

Bugarske posade u Crvenom Bregu i Novom Selu su i dalje ostale radi obezbeđenja pruge. Odatle oni čine svakodnevne upade, pljačkaju, hvataju ljude, pale kuće. 10 aprila jedna grupa od 500 Bugara-vojnika i policijaca popalila je veliki broj kuća u opštinama Brod i Crna Trava, i to: mahale Dejićeve,⁴ Glavšine,⁵ Slavujeve,⁶ Obradovce, Crvenkovce, Rašine, Anđelinkove, Ivićeve, Todorovce, Zlatance,⁷ G. i D. Kozarnica, selo Brod i s. C. Trava.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 516/a (PKS).

² i ³ Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

⁴, ⁵, ⁶ i ⁷ Na karti: Dejčeva M., Glašinska, Slavujevci, Zlatinska M.

Narod ovih opština tek se bio oporavio od strahovitog pokolja martovske reakcije,⁸ kad ga je u aprilu zadesila paljevina kakva se ovde u toku okupacije nije videla. Pa ipak narod je hladnokrvno dočekaio nova zverstva okupatora. Danas, lišen sopstvenosti, bez rezerve se stavlja u redove n.o. borbe. Retki su slučajevi očajanja.

Mnogo je pustošnije zlo glad koja vlada. Redak je dom u opštinama Ruplje — Brod — Crna Trava g^{ap} se jede dva puta dnevno krompira, a još redi gde ima hleba. Glad je trenutno veća opasnost od okupatora.

Sitna stoka je spašena — trava niče. Ali krupna, goveda i konji, jedva se kreću, nesposobni su da oru. To je problem izvanredno teško rešiv u sadašnjim poljskim radovima.

U nešto boljoj situaciji prehrane nalazi se oslobođeni deo Lužničkog sreza. Okupator je manje spalio i opljačkao stočnu hranu, zemlja je više rodila, seljaci se lakše probijaju do žitorodnijih krajeva pa se snabdevaju.

U pogledu ishrane naša slobodna teritorija opkoljena je čvrstim zidom gladi. Neprijateljske posade su tako posejane da sprečavaju snabdevanje. Pitanje ishrane ne samo da je goruće za stanovništvo, nego i za vojsku, za pozadinsku vojnu vlast, za partijske i druge organizacije.

Otuda je glavno pitanje naše partijske organizacije pitanje žita. Njemu smo mi posvetili prvostepenu pažnju. Nabavkom žita mi ćemo sprečiti bežanje porodica u Srbiju i Bugarsku, sprečićemo raspad NOO-a i njihovu kompromitaciju od strane bugarske »dažbe« (davanje 11 kgr. žita mesečno na člana porodice — Lužnički srez), omogućićemo život i rad pozadinske vojne vlasti, rad kurseva, postojanje bolnice, rad Partije. Naše vojne jedinice ne mogu da dođu u Vlasotinački srez jer nemaju bukvalno šta da jedu, danas, ni gde da odmaraju.

U takvoj situaciji mi smo postavili sledeće:

Vojsci: V brigada⁹ da udara po garnizonima Strelac — Ljuborade¹⁰ i dr., da onemogući put Vlasotinca — Pirot, da se širi u Lužnici i da omogući prebacivanje žita.

Noću između 8 i 9 aprila brigada je izvela akciju na Ljuborade, upalila opštinu, zaplenila 100 kgr. šećera i dr. namirnice, 8 pušaka i druge sprema. Uništena je 18—20 km. duga telefonska linija Babušnica — Svode i dalje, dva mosta posečena a jedan miniran. Minirana stena nad drumom i put zakrčen. Dva špijuna likvidirana.

⁸ Vidi dok. br. 109.

⁹ Formirana je 4. februara 1944 (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 29).

¹⁰ Na karti: Ljuberada.

Zbog toga je bugarska vojska napustila Strelac.

Put žitu je otvoren.

Odredu—Komandi područja: da se svakodnevno i svakodnevno patrolama prebacuje iz Vlasine i drugih krajeva žito za sopstvenu ishranu.

Čitavoj Partiji: kupovina i dobrovoljno sabiranje žita i prebacivanje do C. Trave gde će se deliti stanovništvu. Stvorene su dve privredne komisije koje će uglavnom to imati da rade. Do sada je prebačeno 2000 kgr. žita.

Obzirom na prilike na našem terenu naše vojne jedinice: V brigada, II juž. moravski odred i pozadinske vojne snage ne mogu imati, u ovakvom stanju, uspeha u'radu, ne mogu zaštititi našu teritoriju. Odred je nedovoljan da bi mogao da udara po ovakvom tipu neprijateljskih posada i po ovako krupnim kolonama neprijatelja, a suviše glomazan da bi operisao tamo gde mu je i mesto — u pozadini neprijatelja. Njemu nije mesto na slobodnoj teritoriji. K-de mesta ni iz daleka ne odgovaraju svom zadatku, malobrojne su, slabog ofanzivnog duha, nenaoružane.

Zbog toga smo odlučili da učinimo sledeće: stvoriti 3 odreda i to: Pirotski, Babički i Crnotravski," od 30—60 boraca, koji će delovati u pozadini neprijatelja. Lako pokretljivi, dobro naoružani, sa dobrim rukovodiocima i dobrim poznavacima oni će moći da opstanu na svojim terenima. K-dant Babičkog odreda biće drug Stole.¹⁻ Odred će imati 50—60 boraca.

Ostatak odreda dodelićemo k-di područja. Mobilisaćemo još ljude za k-de mesta, kako bismo pojačali broj boraca u k-dama mesta i partizanskim stražama, kako bismo uvećali broj k-di mesta.

Ovakva organizacija naših vojnih snaga nužno zahteva postojanje jednog vojnog rukovodećeg organa, jednog operativnog štaba, pod čijom će komandom biti brigada, 3 odreda i k-da područja. Na taj način bismo obezbedili čvrsto rukovodstvo ovim jedinicama, koordinirali bismo njihove akcije i, na kraju, izbegli da O.K. dolazi nad njima kao vojni rukovodilac, kao tutor. Zbog udaljenosti G Štab ne može brzo i neposredno da rukovodi vojnim radom ovde, ali bi nam mogao pomoći u kadrovima za operativni štab.

¹ O formiranju odreda vidi tom I, knj. 20, dok. br. 144, str. 542.

Drug Tempo obećao je da će poslati oružje za odrede i k-de mesta.

Drug Tempo je početkom aprila pošao za Jablanicu, ali nije uspeo da se prebaci. Kod Džepa most je porušen, kod Grdelice voda se nije mogla gaziti. Tom prilikom bili su napadnuti od dražinovaca, Bugara, Nemaca i nedićevaca. Prvo su Ozrenici razbili dražinovce, ubili desetak, ušli su u Sejanicu ali su morali pobeći pred neprijateljem koji je brzo opkolio naše snage. Naši su se izvukli pod borbom iz vrlo kritične situacije. Nestalo je ili poginulo 5 Ozrenaca. Drag Tempo se vratio na jug. Sa njim je otišla i bug. delegacija¹⁴ i deo engleske vojne misije sa radio-stanicom, te će na jugu nastaviti rad, jer uslova za njen rad ovde nema. Znači, transporta ovde neće biti za sada. Ranije rezerve su potpuno iscrpljene. Radi toga nemojte slati ovde nikakve jedinice koje bi nešto ponele za Jablanicu.

Drug Tempo poručuje da će ovih dana na jug doći engl. misija određena za Jablanicu. Ona će sa Ozrencima (koji su na jugu) doći do vas. Prilikom poslednje reakcije prikrili smo 4 radio-stanice. Dve smo dali bug. drugovima, a dve su kod nas. Treba da nam odmah pošaljete radio-telegrafistu — Mušovića ili Blažu (naređenje draga Tempa).

Part. organizacija na našem terenu, a naročito u Vlas. srezu u znatnoj meri je oslabljena reakcijom: šest drugova i jedan kandidat su poginuli u martovskoj reakciji, jedan od njih je bio sekretar opštinskog komiteta, koji je uhvaćen u skloništu i dobro se držao. 5 članova su isključeni iz Partije zbog slabog držanja u toku i posle reakcije. Oni drugovi koji su ostali, u većini su izgubili perspektivu, organizacionu i političku, posustali, kapitulirali pred teškoćama u radu. Takve, u suštini dobre drugove, nismo hteli izbacivati, već ojačati, izlečiti.

¹³ Odnosi se na Ozrenski bataljon iz sastava 9. srpske NO brigade. On je 1. aprila 1944. iz s. Donjeg Konjuvca otišao u Crnu Travu da prihvati englesku vojnu misiju i da donese oružje i municiju za potrebe naših jedinica u Jablanici, Toplici i Rasini. O kretanju ovog bataljona i borbama koje je uz put vodio opširnije vidi tom I, knj. 7, dok. br. 98; knj. 20, dok. br. 139.

¹⁴ Verovatno se odnosi na deo rukovodstva bugarskog oslobodilačkog pokreta koji je privremeno bio na našoj teritoriji radi organizovanja partizanskih odreda od bugarskih vojnika koji su prelazili na stranu partizana. Tada je na teritoriji Crne Trave bio organizovan bugarski partizanski bataljon »Vasil Levski«, a kasnije 1. i 2. sofijska brigada (vidi tom I, knj. 20, dok. 142; Svetozar Vukmanović Tempo: »Sjećanja iz narodnooslobodilačke borbe u Makedoniji, na Kosovu i u Metohiji«, VIC, 1959, str. 63—64).

Još gore je stanje u n.o. organizacijama: u NOO-ima., AFŽ-u, USAOJ-u. Mnogi članovi ovih organizacija, od seoskih do sreskih, otkazuju rad. Stoga je stanje ovih organizacija u stalnoj promeni.

Glavno je u sadašnjoj situaciji obnoviti rad svih organizacija, održavati redovne sastanke, proveravati ljude na konkretnim zadacima: konkretni rad na podizanju duha kod naroda, nabavljati i dovlačiti hranu stanovništvu.

Članovi O.K. redovno posećuju S.K-e i niže part. organizacije, učestvuju na konferencijama i zborovima.

Na terenu Lužnice situacija je bolja, no organizacija je mlada, S.K. ima samo 4 člana, te mu treba više pomoći.

Poverenstvo za babički teren još se uglavnom kreće po selima s ove strane granice, tek se ukopava. Za uspešan rad Partije na tom terenu doprineće delovanje Babičkog odreda. Da li nam sada možete poslati Predraga¹⁵ iz II brigade, koji je dobar poznavalac ljudi i terena, koji bi bio sekretar poverenstva, odn. S.K.

Mi smo na osnovu vašeg pisma tražili od O.K. Niš da uredimo stvari sa Pirotom i S.K. Nišava.¹⁶ Zamolili smo ih za sastanak sa jednim članom O.K. Niš ili S.K. Nišava sa kojim bismo uredili stvari, podelili rejone okruga, primili aktiviste i uporišta. Na tom terenu stvorili bismo S.K.

Zbog toga što Pirot pripada nama, što je to Pilotski okrug, mi smo ga nazvali O.K. Pirot.

13 aprila V brigada je dočekala 500 bug. vojnika policajaca iznad sela Kalna i razbila ih. U borbi je poginulo 21 bug. vojnika i 12 zarobljeno i streljano. Zaplenjeno je 1 p. mitraljez, 39 pušaka, 3000 bug. metaka, 33 pari čizama, šinjela, kožuha i dr. stvari. Naši gubici 2 mrtva i 1 lako ranjen. Borci i rukovodioci su se uzorno držali u borbi. Razbijene Bugare naši su gonili do stare jugo-bugarske granice.

Brigada se sada nalazi ka Pirotu akcija radi. Municije ima malo. Naoružanih nema.

Naše finansije su nedovoljne za naše velike potrebe. Narod nema novaca. Uzajmili smo od bugarskih drugova 200.000 leva. Za kupovinu žita moramo davati zlatnike, kojih imamo 26. Od druga Tempa zatražili smo 3—4 miliona leva.

Tehniku smo smestili. Nedostaje nam hartija, koju teško i u malim količinama dobijamo. Sreske tehnike izdaju vesti u malim količinama jer prese nemaju.

¹⁵ Predrag Bošković

¹⁶ « Misli se na Sreski komitet KPJ za Niš.

Drug Baja Ivan izveštava da se jedna veća grupa (ne zna da li aktivista ili boraca) vratila sa bug. teritorije na zaječarski teren. Ovo je odgovor na naše pitanje da li [bi] mogli da doznaju o jednoj grupi aktivista sa zaječ. terena koja se u vreme dražinovske akcije prebacila u Bugarsku.

Povodom trogodišnjice bugarske okupacije¹ održan je u Lužničkom srezu, 16 aprila zbor na kome je bilo prisutno 700 ljudi i žena.

18-og je formirana Prva radna lužnička brigada sa 3 bataljona i ukupno 315 omladinaca i omladinki. Formiranje brigade bilo je vrlo svečano. Brigadi je postavljen kao prvi zadatak prebacivanje žita u Crnu Travu i jednodnevni rad na njivama partizanskih porodica C. Trave — Brod.

Molimo P.K- da vidi mogućnost da preko O.K-a, a uz pomoć jedne brigade prebaci na naš teren 1—2 vagona žita. Politički i materijalni uspeh ove akcije bio bi izvanredan.

Šaljemo izveštaje O.K. SKOJ-a i letak O.K-a. Molimo vas za šifru.

S. F. — S. N.

19-IV-1944

Drugarski pozdrav
O.K. Pirot

Dragi drugovi,

Prvu partiju žita podelili smo partizanskim porodicama, 2 i po kgr. na člana porodice. Obuhvaćeno je oko 100 porodica. Sada će SNOO podeliti drugu partiju, oko 2500 kgr. Obuhvaćemo i izvestan broj siromašnih porodica, pored partizanskih. Narod je deobu žita sa radošću primio, ugled NOO-a je pojačan. Posledice bugarskog terora se još manje osećaju.

Bugari su 22-og ponova izlazili iz svojih garnizona Crveni Breg, Debeli del, Mačkatica, pa su se istog dana vratili. Nužno je udariti po njima, učestali su sa pohodima po našim selima, što u mnogome smeta radu. Otsustvo brigade na ovom terenu, slabost odreda (odred je još na jugu, tražili smo da nam ga upute ali ga još nema) ne omogućava skorašnji udar po njima.¹⁷ Šaljemo prilog za »Glas«.

Mi smo u brigadu poslali za zam. politkoma druga Ivana, člana našeg O.K. Nameravamo da njega ostavimo u vojsci.

¹⁷ Vidi tom I, knj. 20, dok. br. 144.

U radu na terenu nije pokazao čak ni dovoljno ljubavi i volje, dok je u vojsci aktivniji, u svom elementu. Acu¹⁸ bismo stoga povukli za rad na terenu, ili bismo, pored naše pomoći za Operativni štab,¹⁹ njega odredili za taj štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugački pozdrav
O.K. Pirot

BR. 147

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 9. DIVIZIJE OD 20.
APRILA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 8. KORPUSA NOVJ
O POLITIČKOM STANJU PODREĐENIH JEDINICA¹

POLITKOMESAR IX. DIVIZIJE NOVJ
20. IV. 1944.—

POLITKOMESARU VIII. KORPUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Predmet: Politkomesarski izvještaj
za mjesec april 1944 g.

I. OPCI PREGLED

Prošli mjesec dana protekao je u neprekidnom radu po svim sektorima u našim jedinicama. Vojnički i politički mnogo se je radilo u ovoj diviziji kroz protekli mjesec, a isto tako se je mnogo radilo na rješavanju važnih problema intendature i saniteta. Intenzivan planski rad, koji se je u posljednje vrijeme počeo sprovoditi u našim jedinicama, stavio je u iskušenje naš vojno-politički, sanitetski i intendantski kadar i otkrio njegove loše i dobre osobine. Ovakav rad otkriće do maksimuma loše i dobre strane naših vojno-političkih rukovodio-
ca, pokazati nesposobne i lijene, kukavice i nesavijesne, kao i dobre, hrabre i odane. Ovakav rad otkrio je niz važnih problema, koji se ranije nijesu uočavali. U koliko se pak uočavao

Aleksandra Nikolića

¹⁹ Odnosi se na Operativni štab južnomoravskih brigada, formiran 12. marta 1944 (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 36).

¹ Snimak originala (p sanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII — CK KPH, film br. 9, 36/367—372.

koji problem, pristupalo se je njegovom rješavanju povremeno i površno, zbog čega u najviše slučajeva nije mogao biti ni riješen.

Vojno-politički problemi (čuvanje oružja, disciplina, vojniziranje naših jedinica), problemi intendanture i saniteta (ishrana, pjevac) jesu problemi našeg vojno-političkog kadra, u prvom redu štabova. Problemi koji se u posljednje vrijeme pojavljuju u našoj diviziji jesu odraz nepravilnog rada, kao i nevojničkog rada naših štabova još od formiranja ove divizije. Pred izvjesno vrijeme pristupilo se je sređivanju prilika u temeljitom rješavanju najvažnijih problema naše divizije.

U prilog ovome svjedoče nam pojave, koje od izvjesnog vremena zapažamo u našim jedinicama: iznenađenje III. bataljona I. Brigade u Hotkovcima,² I. bataljona iste brigade u Zaselku,³ gubitak oružja — 3 puškomitraljeza — u posljednjem prepadu na Strmicu i Golubić,⁴ kod II. Brigade neizvršavanje zadataka, kao i kod I. bataljona I. Brigade u Cetinskoj dolini,⁵ 53 slučaja pjevacu u III. Brigadi, a koje su se mogle izbjeći, da je bilo više rada, pomoći i kontrole sa strane naših štabova.

Odnos nižih štabova prema višima nije bio odnos između mladog i starijeg štaba kako treba. Često se dešavalo, da mlađi štab diskutuje sa starijim po naređenju kojega je dobio, što je onemogućilo komandovanje, pa prema tome i pravilan zadatak naše jedinice.

Dešavalo se je da štabovi ne izvrše zadatak po naređenju, kojega su za to dobili, a da za to ne budu pozvani na odgovornost, i [mi] smo shvaćali da ove nedostatke možemo otkloniti samo ubjeđivanjem i savjetima, pa su oni do nedavno bili i jedina mjera, koju smo poduzimali prema našim mlađim štabovima. Takav rad i postupak odrazio se je na sve štabove, komande četa, pa i na same borce i neminovno vodio jedinicu u propast. Kad ovo imamo u vidu, onda nam postaje jasno, zašto se u posljednje vrijeme nekoji problemi postavljaju svom svojom oštrinom.

Započeli smo u prvom redu sa sređivanjem nižih štabova na taj način, što su nekoji članovi štaba I. i II. Brigade, koji su bili nedorasli svojim dužnostima, smijenjeni. Izvršena

² Noću 16/17. januara 1944. bataljon su iznenadili delovi nemačke 1. brdske divizije. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 23, dok. br. 135 (str. 603).

³ Jedanaestog februara 1944. bataljon su iznenadili delovi nemačke 1. brdske divizije. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 25, dok. br. 63.

⁴ O rezultatima te akcije, koja je izvedena 8. i 9. aprila 1944, vidi tom V, knj. 26, dok. br. 74.

⁵ O borbama 1. brigade, 9—12. aprila 1944, u Cetinskoj dolini vidi tom V, knj. 26, dok. br. 60 i 81.

je reorganizacija štabova bataljona 1. i III. Brigade. Pristupilo se održavanju vojnih kurseva pri štabu div., organizaciji intendantura i saniteta, suzbijanju pjega\ca, održavanju kurseva za bolničare. Posvetilo se više pažnje obilasku jedinica, pružilo se više kontrole i pomoći vojno-političkim rukovodiocima u savlađivanju plana. Ponavljaju se još stare pogreške kod naših rukovodioca, ali se ipak može zapaziti izvjestan napredak u cilju potpunog njihovog otklanjanja.

Rad po svim sektorima odvijao se je po unaprijed utvrđenom planu, koji je pokazao veliku prednost nad neplanskim radom, koji je ranije sprovedan u ovoj jedinici. Iako je bilo vidnih uspjeha, ipak se ne može reći, da se je uspjelo riješiti najvažnije probleme. Rješavanje ovih problema jeste dug i neprekidan proces upornog sistematskog rada, koji stoji pred našim rukovodiocima.

Najslabija tačka naše Div. jeste još uvijek III. Brig. koja je pred 40 dana stigla u sastav ove Div.⁶ Stanje u kojem se je nalazila ova Brig. iznio sam u prošlom izvještaju. Iznurenost od gladovanja i pjegavca, koji je Brig. zahvatio u probijanju kroz Liku, doveli su u pitanje opstanak same Brigade. U probijanju kroz Liku osjetilo se je odsustvo skoro bilo kakvog djelovanja rukovodioca, zbog čega je došlo do pojave dezerterstva boraca, pa čak i rukovodioca. Kod izvjesnog broja rukovodioca te Brig. pojavilo se je uvjerenje o slabom kvalitetu ljudstva, od kojega se ne mogu izgraditi dobri borci, o neotpornosti Dalmatinaca prema hladnoći i drugo. Prema toj njihovoj teoriji trebalo se je vratiti u Dalmaciju, pa sve bude u redu.

Shvativši položaj u kojem se nalazi ta Brig. pristupili smo na očuvanju njenog kostura (brojno stanje te Brig. iznosi sada 321). Ovoj Brig. omogućili smo odmor, koji traje čitavo vrijeme od kako je došla u sastav ove Div., dobru ishranu, stavili na raspoloženje sva sredstva za suzbijanje pjegavca, dodjelili im izvjestan dio vojno-političko-sanitetskog kadra, obavezali štabove na vojno-politički rad i pružili im pomoć našim ličnim obilaskom i kontrolom. Kroz posljednjih 30 dana takovog rada, pokazali su se u ovoj Brig. vidljivi uspjesi. Ko je vidio borce ove Brig. kad je stupila u sastav ove Div. i ko ih pogleda danas, uvidio bi jednu veliku razliku. Umjesto izglednjelih, mršavih kostura, zapuštenih i ušljivih boraca, koji su odavali izgled iznemoglih staraca, danas se može vidjeti tjelesno okrepljene, uredne i čiste borce. Sveopći rad je ove borce oživio, što se može vidjeti i po raspoloženju koje vlada među

⁶ Brigada se ranije nalazila u sastavu 26. divizije (vidi tom V, knj. 25, dok. br. 127, str. 598).

njima. Za posljednjih 15 dana pojavio se je svega jedan slučaj pjegavca, dok je za prvih 25 dana bilo 52 slučaja. Od dolaska Brig. u sastav ove Div. nije bilo ni jednog slučaja dezertstva. Rezultati, koji su u posljednje vrijeme postignuti u ovoj Brig., uspjeli su uvjeriti rukovodioce kako je moguće radom mnogo postići. Pogrešno bi bilo misliti da nema problema u III. Brig. i da se oni u buduće, kad nastupe marševi i borbe neće više pojavljivati. Problema ima još u III. Brig., kao i u ostalim brigadama, čijem rješavanju ćenfb i dalje pristupati sa svom ozbiljnošću. Uvjerjenja sam, da ćemo takovim prilaženjem problemima ove Div. postići i njihovo konačno rješenje.⁷

II. POLITIČKO STANJE I RAD

Politički kadar u IX. Div. nije potpun. Nedostaju dva politkomesara četa u III. Brigadi, jedan u I. Brig. Politkomesari četa u jedinicama pri Štabu Div. postoje. Fali 17 politdelegata i to: 16 u II. Brig. i jedan u III. Brig. U posljednjim borbama, koje je imala II. Brig. na Stimici i Golubiću, zarobljen je politkomesar čete III. bat. Politkomesar III. bat. II. Brig. nalazi se na liječenju u bolnici, radi preloma noge.

Politkomesari brigada pokazali su u toku ovoga mjeseca više interesovanja za rad i posvetili više pažnje obilasku jedinica i ukazivanju pomoći nižim političkim rukovodiocima. Politkomesari brigada prisustvovali su najviše političkim konferencijama bataljona i svojim prisustvom pomogli da se izvjesna pitanja iz političkih tema bolje shvate.

Politkomesar I. Brig. najviše se ograničio na održavanje sastanaka sa politkomesarima, dok je rijetko prisustvovao politkonferencijama sa borcima. Politkomesari bataljona također su pružili više pomoći politkomesarima četa i politdelegatima nego ranije. Kod nekih bataljona još se zapaža izvjesna crta birokratizma politkomesara — III. i IV. bat. I. Brig. i IV. bat. II. Brig., koja se očituje u dopisivanju iz kancelarije umjesto neposrednog dodira i pomoći, koju su dužni pružiti politkomesarima četa.

U III. Brig. politkomesari bataljona su slabi, ali za sada nemamo boljih. Trebala im veća pomoć i sa strane politkomesara Brig., koja do sada nije bila onolika, kolika je trebala i mogla da laude.

Sa politkomesarima četa i politdelegatima radilo se je tako, da bi se svaka tema od strane politkomesara bataljona prethodno obradila, kako bi je oni mogli prenijeti na borce.

⁷ O stanju u ovoj brigadi vidi i dok. br. 111.

Politički rad sa borcima u jedinicama IX. Div. odvijao se je putem bataljonskih i četnih politkonferencija. Završen je plan političkog rada za mjesec mart i proradilo se je dio tema iz plana za mjesec april. Referat druga Tita, odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, Staljinova zapovijest i V. neprijateljska ofanziva uglavnom su dobro proradene. Izvjesne manjkavosti u proradi tih tema nadoknađene su sa strane politkomesara brigada i bataljona u nastavku plana poslije cirkularnog pisma politkomesara Korpusa. Ostale manjkavosti biti će uklonjene u toku proradbe ostalih tema iz plana za april, koje su nastavak ranijih tema obrađivanih kroz mjesec mart. Iz plana za mjesec april proradena je tema »Fašizam« i započelo se protadom teme »Nacionalno pitanje«. Temu »Fašizam« borci su slabo shvatili, jer je ta tema bila prepuštena na proradivanje politkomesarima četa, a donekle i bataljona, koji ni sami nisu osposobljeni, da bi mogli tu temu učiniti borcima popularnom i time im istu učiniti jasnom. U nekim jedinicama politkomesari su istupali sa usmenim referatom, dok su u drugim čitali iz brošure »Fašizam i radnička klasa«. Ni jednim ni drugim načinom nije se moglo postići, da tema postane jasna. Prvo, u koliko su istupali sa usmenim referatom, nisu prikazivali fašizam kako se on odnosi na radničku klasu, seljaštvo i nacije, povezujući metode vladavine fašizma na konkretnim primjerima, koje je fašizam zavađao u našoj zemlji, a koje su naši borci osjetili na svojim leđima i bili očevidci njegovih krvavih zločina.

Drugo, u koliko su o fašizmu čitali iz brošure, borci su pokazivali slab interes, jer ih dugo čitanje — još k tome ako im je nejasno — zamara. Ukratko, oni su fašizam proučavali knjiški suhoparno, površno i bez veze sa stvarnim događajima. Ja sam se lično o ovome uvjerio obilazeći bataljone III. Brig. i prisustvujući bataljonskim politkonferencijama.

Inače borci, ako im se stvari znaju objasniti, pokazuju mnogo interesa za politička pitanja. I o ovome sam se lično uvjerio, držeći po jedan referat o fašizmu u II., I. i IV. bataljonu III. Brig., koje su borci pratili sa najvećim interesom, učestvovali u diskusiji i postavljali pitanja. Najbolje interesovanje za politkonferencijama pokazuje se u II. bataljonu, pa onda u I., IV. i III.

U I. brigadi najbolje interesovanje vlada u I, II, IV. i III. bataljonu. U II. Brigadi u IV, I, III. i II. bataljonu. Općenito, interes kod boraca za politički rad je porastao, a njihova svijest se podigla uprkos nedostataka u samom načinu političkog rada.

U pogledu načina rada malo se je izmijenilo od prošlog mjeseca i pravile se skoro iste pogreške, kao i za vrijeme ostva-

renja plana za mjesec mart. To naročito važi za III. Brigadu, u kojoj se nije ni malo izmijenio način rada, sve do moga obilaska. Politkomesar brigade nije upoznao politkomesare bataljona sa kritičkim osvrtom Politkomesara Korpusa na pogreške, koje su učinjene povodom ostvarenja plana za mjesec mart, iako je to pisano, kao i još jedno pismo, koje sam po istim pitanjima uputio svim politkomesarima brigada sa napomenom, da sa sadržajem i jednog i drugog pisma⁸ upoznam sve političke radnike. Materijal za politički rad ostavljen je svim politkomesarima brigada, a oni su ga ponovno umnožavali za politkomesare bataljona i četa.

Na suzbijanju svakodnevnih pojava u brigadama ove Divizije, poklonila se je više pažnja kroz ovaj mjesec nego kroz protekli. U tu svrhu održavane su konferencije, na kojima su riješavana pitanja discipline, držanja u akcijama i odnosa boraca prema rukovodiocima i obratno. Slučajeva krađe nije bilo a niti težih ispada. U ovome pogledu najbolje se je radilo u I. Brigadi, dok u II. i III. malo, ili sasvim ništa.

Moj rad u toku proteklog mjeseca sastojao se je u održavanju sastanaka sa štabovima, obilasku jedinica i davanju pismenih uputstava. Održan je sastanak sa Štabom I. Brigade po pitanju držanja toga Štaba prema Štabu Divizije. Sastanak sa sekretarom O.K. K.P.H. za Livno i sekretarom K.K. K.P.H. za Livno po pitanju mobilizacije, sastanak sa Komandom Livanjskoga područja, sekretarom O.K. K.P.H. za Livno i članovima korpusa (intendanture) po pitanju ishrane ove divizije, sastanak sa politkomesarima brigada po pitanju prvomajskog takmičenja. Izvršio sam smotru II. bataljona III. Brigade i održao referat o fašizmu. Isto tako sam izvršio smotru I. i IV. bataljona III. Brigade i održao po jedan referat o fašizmu. Održao sastanak sa štabom III. Brigade po pitanju suzbijanja pjegavca u III. Brigadi, obišao ambulantu III. Brigade, izvršio smotru boraca u intendanturi divizije i održao konferencije sa borcima i napose sa rukovodiocima intendanture. Održao po jednu politkonferenciju u četi za vezu i izviđačkoj četi, da bi borci tih jedinica bolje shvatili temu »fašizam«. Štab Divizije održao je jedno savjetovanje sa štabovima brigada po pitanju analize akcija I. i II. Brigade. Prisustvovao sam sastanku štaba I. Brigade sa štabovima bataljona, na kojem je također izvršena analiza akcija I. i III. bataljona u Cetinskoj dolini i objašnjeno zašto je izvršena reorganizacija bataljona. Političkim rukovodiocima upućeno je jedno pismo u kojemu sam iznio nedostatke koji su zapaženi pri ostvari-

⁸ Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

vanju prošloga političkog plana i u istome dao uputstva za budući rad.

Politički rad u narodu na terenu gdje borave naše jedinice još se ne sprovodi u onolikoj mjeri, koliko bi trebalo. Iako je u tome pogledu učinjeno nešto više nego ranije, ipak je još rad u narodu daleko od onog, što treba i može, da se u tom pogledu daje. Politkomesari ni ovoga puta nijesu posvetili punu pažnju upoznavanju prilika dotičnoga kraja, pa makar da su na tome terenu već nekoliko mjeseci, iako je to jedan od glavnih preduvjeta za uspješno djelovanje u narodu. Oni su se ograničili na održavanje izvjesnog broja konferencija u narodu, ne vodeći računa sa kakvim argumentima trebaju nastupiti na tim konferencijama. Tako je održano niz konferencija u Lištanima, Rujanima, Čaićima, Obijaju, Grahovu i Marinkovcima. Sve te konferencije su bile slabo posjećene od naroda i dale su slabe rezultate. U selima oko Bosanskog Grahova stanovništvo je dobrim dijelom četnički nastrojeno i neprijateljski raspoloženo prema našoj vojsci. Iz Grahovskog sreza ima u četnicima 567, koji održavaju veze sa svojim rođacima i pomoću istih šire četničku propagandu. Na ovome terenu često možemo, da se sretne sa četničkom propagandom, koja se ističe u vidu raznih parola, četnički nastrojani elementi pričaju, da su vidjeli avione kralja Petra sa srpskom zastavom kako lete nad Kninom. Jedan je seljak pitao našega borca šta radi Maček. U selima oko Knina i Cetinskoj dolini četnici sprovode mobilizaciju. Jedan je četnik pobjegao sa Cetine i sada se nalazi kod naših terenskih radnika na Dinari. Pričaju, da se nalazi jedna grupica oko Uništa, koja je pobjegla od četničke mobilizacije. Ovo još nije tačno provjeren. Saznao sam od jednog terenskog radnika, da je tražio jedan žandar — četnik, da bi se predao, ako bi mu bio zagarantovan život.

Na području općine Crni Lug osjeća se pojačana aktivnost četničke propagande. Pred nekoliko dana uhvaćena je u selu Nuglašici jedna četnička patrola, koja je došla po službenom poslu u selo Nuglašicu. Ova dvojica četnika koji su uhvaćeni, dezertirali su februara o.g. iz Grahovsko-peuljskog odreda. Oni su u Nuglašici uhvatili vezu sa ranijim njihovim obavještajcem Barišićem, koji im je dao podatke o našim snagama i pismo za četničkog komandira Crnomarkovića. Ovi četnički kuriri donijeli su sa sobom 4 komada četničkih letaka »Naša Lika«, koje su dali gore spomenutom Barišiću, da iste rastura. Uhvaćena je i Smilja Ljuboja, koja se je vratila iz Biskupije skupa sa ovim četnicima i nagovorila borca naše brdske baterije, koji se je momentalno nalazio kod svoje kuće, da pribjegne k ovim četničkim kuririma i s njima dezertira.

Svima je sudio Vojni sud pri Štabu IX. Divizije, koji je donio presudu smrti streljanjem. U Kazancima je uhvaćen također jedan četnik. Iste večeri kada su četnički kuriri došli u Nuglašicu, došla je i jedna četnička patrola u Kazance. Saznali smo za to i uputili našu patrolu, da ih uhapsi, ali su oni blagovremeno izvješteni od seoske partizanske straže i pobjegli.

U hrvatskim selima Livanjskoga polja Ljubunčiću, Ružane, Lištane, Odžak, Prolog, Caići, Cuklić osjeća se u posljednje vrijeme sve veći uticaj Mačekove propagande. Izvjestan dio naroda se još u početku opredijelio za ustaše, dok je drugi dio ostao pasivan. Iz ovih sela nema partizana. Veliki broj mladića nalazi se kod svojih kuća. Njemci su pokušali izvršiti mobilizaciju u ovim selima, ali seljaci bježe od njemačke mobilizacije. U Livnu i Duvnu su Njemci izvršili mobilizaciju, a vjerovatno će ponovno pokušati sa mobilizacijom u ovim selima. Narod je u ovim selima bio kroz čitavo vrijeme prepušten samom sebi, nije se s njime ništa radilo. U posljednje vrijeme osjeća se djelovanje nekih HSS-ovih prvaka u ovim selima. Oni svojim radom onemogućuju našu mobilizaciju, pozivajući narod na pasivnost. Prisustvovao sam jednoj konferenciji i priredbi, koju je davao II. bataljon naše III. Brigade, a kojoj je prisustvovalo svega desetak seljaka — staraca iako su ova sela puna mladića. Odbori, seoske straže i ostale antifašističke organizacije ne djeluju skoro nikako. Nužno je potrebno očistiti ove organizacije od tuđih, neprijateljskih elemenata.

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Kulturno-prosvjetni rad do pred izvjesno vrijeme nije pokazivao nikakve rezultate. U mnogim jedinicama postojali su kulturno-prosvjetni odbori, ali oni nijesu skoro ni malo djelovali. U posljednje vrijeme počeo je rad na kulturno-prosvjetnom polju oživljavati u našim jedinicama, ali ovim radom još nijesu obuhvaćeni svi borci.

U bataljonima postoje pjevački horovi i diletantske grupe, koje daju priredbe za narod i vojsku. LI toku posljednjih trideset dana izvedeno je 16 priredaba za vojsku i narod, od kojih je I. Brigada izvela 3, II. Brigada 4, III. 3, a jedinice pri Štabu Divizije 6. Sam kvalitet ovih priredaba nije na nekoj naročitoj visini, ali ipak ostavljaju kod naroda povoljan utisak.

Osim ovoga izlaze još i zidne novine. Za posljednjih trideset dana izašlo je ukupno oko 30 brojeva zidnih novina, koje su po svojem kvalitetu dosta slabe. Nedostatak papira koči rad na izdavanju i zidnih i džepnih novina. Predavanja se još

uvijek vrlo slabo održavaju. U II. Brigadi je održano niz predavanja iz geografije. Za posljednjih 30 dana potpuno je naučeno u pisanju 50 boraca. Dolaskom novomobilisanih drugova broj nepismenosti se je povećao i sada iznosi ukupno oko 50. Sastavljeno je jedno cirkularno pismo u kojem su izneseni nedostaci u dosadašnjem radu na kulturno-prosvjetnom sektoru i postavljene smjernice za budući rad.

IV. VOJNIČKO STANJE I RAD

Brojno stanje ove Divizije iznosi na licu 1.735, u rashodu 568. Naoružanje: pušaka 1.255, šmajsera 110, puškomitraljeza 89, lakih mitraljeza 3, teških mitraljeza 14, lakih minobacača 2, teških minobacača 7, pištolja 235, topova: dva brdska i jedan protukolski. protivtenkovskog oružja: pušaka 11, mitraljeza 2.

Divizija imade 3 brigade. Organizacija je sprovedena po propisima Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Vojnički kadar je potpun osim nekih komandanata bataljona i komandira, koji se nalaze na višem oficirskom kursu pri Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije. Pri Stabu Divizije održava se drugi niži kurs za vojničke rukovodioce, kojega pohađa 50 podoficira. Sam rad kursa daje dobre rezultate. Gradivo za kurs uzeto je iz najvažnijih grana vojne nauke: egzercir, nastava gađanja, ratna služba, borbena obuka, utvrđivanje i t.d. Rad na kursu upotpuniće znanje naših podoficira, koje su stekli u borbama.

Obavještajna služba: u Diviziji također je organizovana i preko iste smo upoznati sa pokretima neprijatelja i stanjem u neprijateljskim garnizonima. Sam kadar obavještajaca nije na nekoj naročitoj visini, naročito četni povjerenici i obavještajci bataljona. U pogledu obavještajne službe osjeća se ipak manji napredak.

Vojnički rad 1. aprila počeo se je sprovoditi po jedinstvenom planu u čitavoj Diviziji. Uslovi za vojnički kao i za ostali rad bili su povoljni. Jedinice su imale dovoljno vremena i rad se je odvijao svakodnevno. Bolji uslovi za rad bili su u I. i III. Brigadi koje su se nalazile u Livanjskom polju, gdje je ishrana bila dobra, dok je ishrana naše II. Brigade bila vrlo loša, što je svakako imalo odraza i na sam rad. Vojnički plan je zainteresovao rukovodioce, borce i obavezao i jedne i druge na rad. Rezultati vojničkoga rada već se vide. Pri izvađanju vojničkih radnji nema još dovoljno oštine. Osjeća se da vojnički rukovodioci nemaju dovoljno rutine u sprovođenju vojničke obuke, što će svakako postići tokom stalnog vojničkog rada.

Borbeni morai kod boraca ove divizije je dobar. To naročito važi za borce I. i II. Brigade, koji su se pokazali u posljednjim akcijama veoma dobro. Borci traže akcije i vrlo rado idu u borbu. U posljednjim akcijama bilo je lijepih primjera junaštva i snalaženja boraca. Jedan ovakav primjer je borac Veljača iz II. Brigade, koji je naišavši na četnike ubacio među iste dvije bombe i nanio im 5—6 žrtava. Općenito uzevši, borci su se u posljednjim akcijama dobro pokazali iako u akcijama nijesu bili pravilno rukovođeni sa strane svojih rukovodioca. Ovo važi za štab I. i IV. bataljona II. Brigade, kao i za štab I. bataljona I. Brigade. Općenito štabovi i ostali rukovodioci od izvjesnog vremena u borbama se slabo zalažu. Ovo se je pokazalo i prilikom posljednjeg napada na Strmicu i Golubić i Cetinu, gdje pojedini štabovi bataljona uopće nijesu imali vezu sa svojim jedinicama. II. Brigada izgubila je u ovim akcijama 3 puškomitraljeza, imali 3 mrtva, 4 ranjena i 9 nestalih, za koje se pretpostavlja da su zarobljeni. Prema podacima neprijatelj je u akciji na Strmicu i Golubić imao 20 mrtvih i nekoliko ranjenih. Imali smo i akciju na Cetinu, koja nije uspjela krivnjom štaba bataljona koji je odustao od izvršavanja zadatka, odgodivši napad za drugu večer. Male posade četničkih bandi u selima oko Cetine, saznajući za dolazak naših snaga, povukle su se prema Vrlici. Neprijatelj u jačini od oko 400 četnika napadao je idućeg dana I. i III. bataljon I. Brigade. U borbi, koja je trajala od 15—20 sati, neprijatelj je imao 7 mrtvih i 5 ranjenih. Ovom prilikom je ranjen komandant Cetinsko-civljanskog bataljona — Knežević. Naši bataljoni imali su 3 ranjena i 1 nestalog. Izvršena je jedna uspješna akcija čete II. bataljona I. Brigade, koju je vodio zamj. komandanta bataljona poručnik Mindoljević. Na putu između Bukove Gore i Aržana četa je postavila zasjedu i kada je naišla jača kolona Njemaca i ustaša, otvorena je vatra na neprijateljsku predhodnicu, koja je brojila oko 35 ljudi. Neprijatelju su, iznenadnim udarcem, naneseni gubitci od 8—10 mrtvih i nekoliko ranjenih. Poslije kraće borbe četa se je povukla u sastav bataljona, ostavivši na bojištu jednog mrtvog druga — puškomitraljesca. U ovoj borbi istakao se je drug Lazić Ivan, koji je sa dvije bombe ubio dva neprijateljska vojnika i spasio puškomitraljez. Isto se je tako istakao vodnik drug Bašić Mate, koji je sa ručnom bombom uništio nekoliko neprijateljskih vojnika. Vojničkim i političkim radom, kao i drugim mjerama disciplina se kod boraca znatno popravila. Težih disciplinskih grešaka nije bilo kroz ovaj protekli mjesec. Svakako, da u pogledu učvršćenja discipline treba još mnogo raditi. Vojničko držanje boraca prema starješi-

nama mnogo se popravilo iako se još možda osjećaju ostaci ranije familijarnosti, koja se je bila uvriježila u našim jedinicama.

V. STANJE I RAD INTENDANTURE

Do pred izvjesno vrijeme organizaciji i radu intendature nije se pridavala naročita pažnja. Intendanturama se je dodijeljivalo fizički nesposobno ljudstvo, zbog čega intendatura nije bila u stanju izvršavati svoje zadatke. Odnos između brigada u pogledu uzajamnog pomaganja namirnicama i drugim materijalom srozao se je bio do najveće sebičnosti. Ovakav odnos podržavali su štabovi brigada, naročito i 11 prvom redu štab I. Brigade. U posljednje vrijeme poduzeli smo mjere, da se ovome stane na kraj. U tome pogledu postiglo se je već mnogo tako, da se nadamo za kratko vrijeme, da će uspjeti potpuno otkloniti takove pojave.

U posljednje vrijeme pristupili smo reorganizaciji intendatura prema uputstvima Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Sam intendantski kadar je veoma slab, pa bi nam u tome pogledu bila potrebna izvjesna pomoć. Ni politkomesari bataljona, kada bi ih prebacili na intendantsku službu, nema izgleda, da bi je dobro vršili.

Intendant divizije održao je posljednjih 30 dana 2 sastanka sa intendantima brigada, a sada se nalazi u obilasku brigadnih intendatura u svrhu njihove organizacije.

Ishrana brigada ove divizije vršila se je za posljednjih 30 dana uglavnom iz sela Livanjskog polja. Namirnice su dobavljivane razrezom Komande Livanjskog područja i izvlačenjem iz sela koja se nalaze pod kontrolom neprijatelja. U ovim selima je I. Brigada vršila ekonomske akcije, ali rezultati iz tih akcija bili su veoma slabi. Ishrana I. i III. Brigade po kvantitetu je zadovoljavala, dok je kvalitet hrane bio vrlo slab, jednoličan i bez soli. Ishrana II. Brigade bila je veoma loša i po količini i po kakvoći, što se je vidno odrazilo na fizičko stanje boraca. U posljednjih nekoliko dana ishrana jedinica ove divizije poboljšala se je kvantitativno i kvalitativno. Hrana se sastoji iz kaše, mesa i kruha. Intendantura je nabavila izvjesnu količinu soli, te se je i sa te strane ishrana mnogo poboljšala. Rezervi namirnica nemamo, već svoje potrebe svakodnevno zadovoljavamo iz Livanjskog polja.

Stanje odjeće i obuće ne zadovoljava, nedostaje cipela i odijela, a najveći nedostatak osjeća se u šinjelima i rublju. Spiskovi sprema vode se po svim jedinicama. Krojačka i cipelarska radionica pri intendanturi divizije vrši stalne popravke cipela i odijela.

VI. SANITET

Organizacija saniteta u našoj diviziji sprovedena je po uputstvima Sanitetskog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ. Kursevi za izdizanje sanitetskog kadra održavaju se redovito pri divizijskoj bolnici i brigadnim ambulantama. U toku prošloga mjeseca završilo je kurs 31 slušač. Još nijesmo uspjeli popuniti sva mjesta bolničara u našim jedinicama. U toku ovoga mjeseca uspijeće nam to, da izvršimo. '

Zdravstveno stanje: Dana 15. aprila u divizijskoj bolnici, ambulantama I, II i III. Brigade bilo je ukupno 209 bolesnika. Od toga je bilo 52 slučaja pjegavca, 29 slučaja svraba. Ostalo gripa i upala pluća. Od 52 slučaja pjegavca, koliko ih je bilo u našoj diviziji za posljednjih dana, bilo je u III. Brigadi 40 slučajeva, u II. Brigadi 2, u I. Brigadi 4, ostale jedinice 6. Od dolaska III. Brigade u sastav ove divizije ukupno je bilo 53 slučaja pjegavca. Za posljednjih 15 dana pojavio se je svega jedan slučaj. U toku ovoga mjeseca sve ljudstvo u diviziji cijepljeno je protiv pjegavog tifusa.

Higijenske mjere sprovode se u svim brigadama stalno. Borci se umivaju redovito svakoga jutra. Veš je potpuno opran svima borcima za posljednjih 30 dana". Parenje se je vršilo svakih 10 dana. U III. Brigadi parenje je vršeno još češće. Sobe u kojima vojska stanuje su oribane i okrečene, o čemu sam se lično uvjerio. Stanje našeg saniteta mnogo se je popravilo i nadamo se, da će u toku ovoga takmičenja uspjeti još mnogo toga da se ostvari. Borbe protiv pjegavca i izgradnja našeg sanitetskog kadra ostaju još uvijek najaktuelniji problemi našeg saniteta.

ZAKLJUČAK

Sastavljajući ovaj izvještaj trudio sam se, da u njemu prikažem tok rada i rezultate, koji su u toku proteklih dana postignuti. Ti rezultati su skromni i jedva vidljivi, kao što je moj rad bio malen i nedovoljan. U buduću treba posvetiti još više pažnje obilasku jedinica, pomagati naše rukovodioce u radu, kontrolisati njihov rad, pa će se takovim postupkom otkloniti nedostatci i pokazati bolji rezultati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Andro Kovačević

BR. 148

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 4. KORPUSA NOVJ OD 21.
APRILA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA PODREĐENIH
JEDINICA O SLABOSTIMA PRI PRORADI POLITIČKOG
PROGRAMA¹

ŠTAB IV KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. broj: 18/44
21 aprila 1944. g.

POLITKOMESARU

Dosadašnja praksa u savlađivanju političkog programa i u radu oko njega pokazala je da ima izvjesnih nedostataka koji su bili štetni za pravilan razvoj naših boraca i komandnog kadra.

Ti nedostaci bili su: U savlađivanju izvjesnog plana nisu se angažovale sve one snage koje mi u jedinicama posjedujemo, bolje rečeno nije bilo potrebno koordinacije rada kod pripreme i sprovođenja plana u život, između političkih komesara i part. organizacija u vojsci. Isto tako nije bilo međusobne pomoći u onoj mjeri u kojoj bi bilo potrebno.

Naši vojni rukovodioci nisu bili zaposleni u tome radu. Njima nije naglašeno da je potrebno veće političko djelovanje vojnih rukovodioca među borcima, tj. da se i oni kod sprovođenja programa u život u tome radu također što je više moguće angažiraju.

Rad oko sprovođenja programa u život i njegovog savlađivanja nije bio svakodnevan. On nije trajao od jutra do mraka, u borbi, na vježbi, na času, u igri, pjesmi, tj. u svakodnevnom životu naših boraca. U praksi se je radilo na prekide, tj. kad je jedinica na odmoru onda se je radilo, a inače vrlo slabo ili skoro nikako. Samo svakodnevan i stalan rad može dati dobre rezultate.

U našim jedinicama nije vršena kontrola, kontrola savlađivanja programa. Nije se vodilo računa o tome koliki je postotak boraca savladao program, koliki je postotak sposoban da ga prenosi na svoju okolinu, kako je sposoban da ga prenosi i kakvi se rezultati po tom pitanju postizavaju.

Da bismo otklonili te nedostatke šaljem vam kontrolna pitanja za politički program koji se u našim jedinicama pro-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30—1, k. 429.

učava u ovom mjesecu, a koji se produžuje i za slijedeći mjesec. U praksi odgovori na ta kontrolna pitanja treba da pokažu koliki je broj boraca savladao program i na koji način. Na pitanja se ne može davati suhe i kratke odgovore, već odgovor na svako pitanje treba da bude izvjestan referat koji će zaista pokazati kakav je stepen razvitka dotičnog borca i čitave jedinice. Odgovore na pitanja može se također dobiti u vidu diskusije sa jedinicama, tj. vodovima, četama i bataljonima.

PITANJA:

I.

- 1.) Što je došlo do izražaja 27 marta 1941. g.?
- 2.) Koji su bili uzroci brze kapitulacije Jugoslavije? Koje posljedice?
- 3.) Kakvo je stanje nastalo poslije toga u Hrvatskoj, kakvo u Srbiji, Sloveniji, Bosni i Hercegovini?
- 4.) Kakav stav su zauzele tada građanske stranke, a posebice one koje su odobrile sporazum sa Njemačkom?

- 1.) Što je fašizam? Što imperijalizam?
- 2.) Ko je doveo na vlast Hitlera?
- 3.) Kakvu svrhu je imalo fašističko porobljavanje Evrope i začim je dalje težilo?
- 4.) Ko je stajao na putu Hitlerovim planovima za svjetskim gospodstvom?
- 5.) Da li je Sovjetska Rusija težila za osvajanjem tuđih zemalja? Kada je Njemačka napala Rusiju i pod kojom parolom?

III.

- 1.) Ko je poveo narode Jugoslavije u oružani ustanak? Sa kakvim ciljem? Kako je neprijatelj prikazivao našu borbu? A kakva je zapravo naša borba? Ko sve u njoj učestvuje?
- 2.) Zašto je oružana borba naših naroda otpočela tek po izbijanju sovjetsko-njemačkog rata? Kakvu pomoć nam je pružila Crvena armija?

IV.

- 1.) Gdje su stvoreni prvi partizanski odredi? Kako i kada su se dizali narodi na oružje u drugim dijelovima Jugoslavije?

2.) Kakvi rezultati su bili u prvim danima borbe? Kada je formirana Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije i zašto?

3.) Koliko ofenziva je do sada poduzimano protiv NOVJ i s kakvim rezultatom? Ko je u tim ofenzivama učestvovao?

4.) Na koji način je organizirana prva narodna vlast na oslobođenoj teritoriji?

5.) Ko su naši saveznici? Kakvu nam pomoć pružaju?

V.

1.) Koje su glavne tekovine dosadašnje borbe?

2.) Zašto nije uspio plan domaćih izdajnika da po nalogu okupatora raspire bratoubilački rat?

3.) Na kojoj osnovi je izgrađen jedinstveni Narodno-oslobodilački front i ko ga sačinjava?

4.) Da li je, i u kojem obliku, naša borba imala utjecaja na ostale porobljene narode?

5.) Kako je došlo do stvaranja zemaljskih antifašističkih vijeća i AVNOJ-a? Što predstavljaju Odluke II zasjedanja AVNOJ-a i kakav je njihov značaj? Kako su one odjeknule u zemlji, a kako u inostranstvu? Kako sada u nas gleda slobodoljubivo čovječanstvo? Ko predstavlja vrhovništvo naše države?

6.) Zašto je potrebna pomoć vojske narodu pri proljetnim radovima? Kako treba razumjeti i primjeniti parolu »Sve za pobjedu«?

U slijedećim redovnim izvještajima obavjestiti ćete nas kako ste izvršili primjenjivanje tih pitanja u život u vašim jedinicama.² Javite nam koliki je broj boraca upoznat sa programom u postotcima, i koliki je broj sposoban da ga prenosi na svoju okolinu.

Kontrolna pitanja i uopće kontrolu nad političkim radom shvatite najozbiljnije. Planski politički rad treba da učvrsti i poveća borbenu djelatnost naših jedinica do maksimuma. On treba da uzgoji u svakom borcu i starješini vojnu disciplinu, hrabrost i samopožrtvovanje, veliki borbeni duh i nesaumljivu spremnost da se podnesu sve nedaće rata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
V. Holjevac

M. P.

² Vidi Arhiv VII, reg. br. 3—3, k. 429.

BR. 149

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA MLADENOVAC
OD 23. APRILA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KP SR-
BIJE O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE KOSMAJSKOG
NOP ODREDA'

PK-u

• 23-IV-44 g.

Dragi drugovi,

Primili smo vaša pisma od 23 III i 6-IV, kao i pismo druga Riste.- Primili smo takođe i poslati nam materijal i raspodelili ga onako kako ste nam javili.

Situacija kod nas karakteriše se sve većim poletom naroda koji sve više stupa u otvorenu borbu protiv neprijatelja i sve masovnije dolazi u redove partizana. Na mnogim mestima narod se oruža za borbu protiv čupavaca i vodi borbu sa njima. A snaga našeg odreda svakim danom postaje sve veća. Tako broj ljudstva u odredu sada iznosi: preko 5030 12617143716117041705474651283.³

S obzirom na takvo stanje mi smo formirali 54341024-14719937432314 i 1 6599573561711072764858127518* u sastavu našega odreda. 969899241471.⁵ se zajednički kreću.

Štab odreda je stari i on može u potpunosti da odgovori zadacima. Što se pak tiče 241471.⁶ štabova oni su također dobri i njihov sastav je zadovoljavajući. Jedini ozbiljan nedostatak su štabovi 581275.,⁷ gde se oseća ozbiljan nedostatak kako u pogledu vojnih tako isto — još i više — političkih rukovodioca. No život u ovakvoj formaciji će svakako doprineti mnogo na izdizanju novih kadrova. Ta slabost je kod nas uglavnom posledica naglog i masovnog priliva novih kadrova i malobrojnog kadra starih, iskusnih boraca.

Stanje partijske organizacije je sledeće:

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ — Fond PKS 1944/113.

* Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

³ Redakcija nije pronašla ključ za dešifrovanje prepiske između OK KPJ za Mladenovac i PK KPJ za Srbiju. Na pojedinim mestima izvršeno je dešifrovanje upoređivanjem sadržaja sa raspoloživim podacima i uz pomoć preživelih učesnika.

⁴ Dva bataljona i samostalnu čet.

⁵ Oba bat.

⁶ bat.

⁷ čet.

42 člana part. i 3 kandidata (ovako mali broj kandidata objašnjava se velikim brojem novoprimljenih članova partije iz redova kandidata s jedne strane i naglim prilivom novih boraca s druge).

Formiran je odredski biro od tri člana, koji je dobar i moći će da odgovori zadacima. Sem toga formirana su i 9698-99241471.⁸ biroa. Njihov sastav je uglavnom zadovoljavajući s obzirom na mogućnosti njihovog razvoja — i pored momentalnog niskog nivoa članova.

Karakteristika čitave part. org. u odredu je: nizak nivo, neizgrađenost, ali neobična odanost i vezanost za partiju našu, tako da su uslovi za razvoj i uzdizanje naše odredske part. organizacije veoma veliki.

Skojevska organizacija takođe postoji. Formirana je i posebna omladinska četa unutar 201075.⁹

Odred raspolaže sa 89706175.¹⁰ automata.

Momentalno svi borci nemaju nam 3151188052,¹¹ ali ćemo taj problem ipak moći rešiti, ali je mnogo teže pitanje 6110131811165942529613,¹² naročito to u vezi sa stalnim prili-
vom u odred, koji nikako ne prestaje, već naprotiv raste iz dana u dan.

Odred je, u ovakvoj formaciji,¹³ tek formiran te o njegovim akcijama ne možemo vas izvestiti. Ali je do tog vremena imao sledeće značajnije akcije, sem onih o kojima smo vas već izvestili:

10 o.m. u Drugovcu (Pod.) jedna naša četa je razjurila jednu grupu čupavaca i tom prilikom ubila 2 četnika, a 14 ih je ranjeno. Do borbe naše čete sa četn. došlo je nakon tročasovne borbe koju su sami seljaci vodili sa istima i baš u momentu kada su se seljaci bili povukli usled nedostatka municije (četnici su tek bili upali u selo i zaklali su jednoga seljaka) naša četa iz susednog sela pritekla je u pomoć i razjurila ih. Ova akcija naišla je na odličan odjek u čitavom kraju.

16 o.m. došlo je opet u Drugovcu na isti način (seljaci, pa naša četa) do borbe sa četnicima u kojoj je 15 četnika ranjeno (od toga su jednog seljaci kasnije dotukli motkama).

U vremenu od 18-IV do 20-IV naše dve čete održale su niz vrlo uspešnih zborova u 8 sela Podunavskog sreza, koji su bili vrlo dobro posećeni i naišli na odličan prijem i sa kojih su se javljali novi borci.

⁸ oba bat.

⁹ i ¹⁰ Redakcija nije uspela dešifrovati

¹¹ puške

¹² rukovodilaca

¹³ Te tri reči su u originalu dopisane plavim mastilom, ćirilicom.

20 o.m. u Petrijevu (Podun.) dve naše čete bile su za vreme svog logorovanja, a posle održanog zbora napadnute od dobrovoljaca, S.D.S.-a i Nemaca, svega u jačini od oko 200 ljudi. Neprijatelj je bio potučen i nateran u begstvo, a poginulo je 8 Nemaca i 3 dobrovoljca i veći broj ih je ranjeno. Naše čete su i posle izvedene uspešne akcije ostale u tom kraju, ali neprijatelj nije dalje nikako ni preduzimao nikakve akcije. Tom prilikom zapaljen je i jedan nemački kamion i zaplenjen sanitetski hirurgski pribor ogromne vrelnosti.¹⁴

Kasnije poslaćemo vam detaljan izveštaj¹⁵ o stanju odreda, jer su ovoga puta sve stvari tek provedene.

Broj neprijateljskih snaga je bez ikakvih promena od našeg prošlog izveštaja.

Što se tiče prihvatanja drugova iz Bgd. tu ima puno teškoća zbog toga što je bliža okolina B.-a puna četnika i prolaz je vrlo težak. To bi bilo jedino moguće ako bi se drugovi prihvatili u nekim mestima dalje od grada, a za to mi imamo mogućnosti. Problem je jedino dolazak drugova do tog mesta. Mi ćemo još ispitati sve mogućnosti za to i idući put ćemo vam poslati punktove, a takođe i legitimaciju, koja bi vam služila kao uzor.

Šaljemo vam pisma druga Pavia,¹⁶ Pož.¹⁷

Šaljemo vam nešto masti. Imaćemo mogućnosti da vam ubuduće redovno šaljemo namirnice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drug. pozdrav
O.K. Mlad.

¹⁸P.S. Pošto je jedan naš lekar poginuo a drugi poslat u Šum.¹⁹ odred i otišao za Bosnu sa I. Šum. brigadom,²⁰ ostali smo bez ijednog stručnog sanitetskog lica. Nemamo čak ni

¹⁴ U originalu je ta rečenica dopisana plavim mastilom, ćirilicom.

¹⁵ Redakcija ne raspolaže tim izveštajem.

Dušan Petrović Sane, tada sekretar Okružnog komiteta KPJ za Arandelovac.

¹⁷ U to vreme je pošta za Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju, upućivana od okružnih komiteta za Arandelovac i Požarevac, i obratno, išla preko OK za Mladenovac (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 133, 143 i 147).

¹⁸ Sledeći tekst je napisan plavim mastilom, ćirilicom.

¹⁹ Šumadijski

²⁰ Brigada je teritoriju Srbije napustila polovinom novembra 1943 (detaljnije o tome vidi tom II, knj. 11, dok. br. 24; tom IV, knj. 21, dok. br. 21, napomenu br. 8).

bolničara koji ume da daje injekcije. Stoga nam se nameće kao najhitnije i najneophodnije da na neki način resimo taj problem. Ako vi imate nekog lekara, medicinara ili bolničara iskusnijeg, pošaljite nam ga odmah, odnosno javite nam da bi vam poslali punkt za njegov prijem. Ukoliko vi ne možete u tome da nam pomognete, javite nam da li bi mogli silom da mobilizujemo nekog lekara, našeg simpatizera, koji neće dobrovoljno da dođe u odred.

BR. 150

REZOLUCIJA 1. PARTIJSKE KONFERENCIJE BANIJSKOG
NOP ODREDA ODRŽANE 26. APRILA 1944. GODINE¹

R E Z O L U C I J A

I. Partijske konferencije Partizanskog odreda Banije, koja je održana 26. travnja 1944. godine na oslobođenom teritoriju Banije.

Konferenciji su prisustvovali tri delegata O.K. K.P.H. za Baniju, četiri delegata VII. U. Divizije NOV Jugoslavije i 85 delegata partijske organizacije Partizanskog odreda Banije.

Na konferenciji su iznešena tri referata: politički, vojni i organizacioni referat. Po pojedinim referatima vođena je diskusija.

I.

Politički referat je obuhvatio sve važnije momente iz vanjske i unutrašnje vojničke i političke situacije, te situaciju na Baniji i političko stanje u odred.

Današnju situaciju krune golemi uspjesi i na vojničkom i na političkom polju. Crvena armija od borbe za Staljingrad prelazi u žestoku ofanzivu i goni Hitlerovu fašističku vojsku nezaustavljivim tempom na zapad. Hitler pokušava da zaustavi napredovanje Crvene armije, ali njegovi pokušaji svršavaju sa hiljadama uništenih i zarobljenih aviona, tenkova, topova i drugog oružja, oni svršavaju sa stotinama hiljada poginulih, ranjenih i zarobljenih fašističkih vojnika. Izbacivši krvavog okupatora iz skoro čitavog porobljenog dijela svoje

¹ Dokumentat (umnožen na geštetneru, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3—1/5, k. 429.

zemlje, danas se junačka Crvena armija — oslobodivši cijelu Ukrajinu, gotovo cjeli Krim, veliki dio Bjelorusije — bori duboko u Rumunjskoj, na Karpatima, u Poljskoj, na granici Cehoslovačke. Ona danas vodi bitku-za konačnu pobjedu, za uništenje morskog osvajača fašističke Njemačke, t.zv. stvarao-oca »nove Evrope«. Bliži pucanj sovjetskih topova uliva gro-zničavi strah Hitleru i njegovim fašističkim slugama nagovje-štavajući im žalosnu i blizu sudbinu neizbježivg, propasti.

Uporedo sa udarničkom borbom Crvene armije, veliku bitku vode zapadni saveznici — Engleska i Amerika, na unište- nju napukle osovine Hitlerove Njemačke. Dok je Crvena ar- mija zadavala smrtonosne udarce na Istoku, vežući na sebe glavninu fašističkih snaga, omogućujući time lakše vršenje operacija na Zapadu, zapadni saveznici očistili su Afriku od fašističkih okupatora i izvršili invaziju na Italiju, koja je pod udarcima zapadnih saveznika sa juga i Narodno-oslobodilačke vojske sa sjevera i istoka bezuslovno kapitulirala. Kapitulasi- jom Italije i padom Musolinija zadan je veliki moralni i ma- terijalni udarac Njemačkoj. Hitlerove nade u pobjedu su za- uvjek propale. Borba za pobjedu pretvara se u borbu za op- stanak nadajući se preko međunarodne reakcije oslabiti sa- radnju saveznika, SSSR-a, Engleske i Amerike. Ali Moskovska i Teheranska konferencija ponovo potvrđuje čvrsti savez i sa- radnju saveznika u borbi do konačnog sloma fašizma i razbija svaku Hitlerovu nadu i pokušaj reakcije da podrijeva antifa- šističku frontu. Na tim konferencijama stvorene su odluke da se pojača saveznička aktivnost sa zapada i juga, kao i sa isto- ka, za koju je određeno mjesto i vrijeme. Držanje prema odlukama i iskrenost saveznika vidi se danas u velikim bom- bardiranjima koje zapadnosaveznički avioni vrše na njemač- ke industrijske centre, vojne objekte i komunikacione veze i pripremama za kopnenu aktivnost na Njemačku.

Historijski značajnu ulogu za demokratsku slobodu u borbi protiv fašizma odigrava Narodno-oslobodilački pokret u Jugoslaviji. Narodno-oslobodilački pokret pod rukovod- stvom Komunističke partije i druga Tita stvara Narodno-os- lobodilačku vojsku, koja herojskom borbom oslobađa veliki dio Jugoslavije, nanoseći fašizmu goleme gubitke. Uspjeh Na- rodno-oslobodilačkog pokreta omogućen je borbom saveznika, ali jedinstvo naroda sa njegovom Narodno-oslobodilačkom vojskom pod mudrim vodstvom druga Tita i Komunističke partije su svojom borbom i radom postigli dosadašnje uspje- he, i najbolja su garancija za izvojevanje potpunog uspjeha. Narodi Jugoslavije ujedinjeni u borbi protiv fašističkih oku- patora i domaćih izdajnika su, iza stvaranja svoje Armije, ju- načke Narodno-oslobodilačke vojske, postigli krunu svojih

uspjeha na II. zasjedanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Na tom zasjedanju su udareni temelji nove društvene zajednice, federativne demokratske Jugoslavije. Stvoren je narodni parlamenat i Narodna vlada na čijem se čelu nalazi Vrhovni komandant NOV i POJ Maršal Tito. Zabranjen je povratak izdajničkoj izbjegličkoj vladi na čelu sa kraljem Petrom II., koja je preko svog ministra Draže Mihailovića organizirala bratoubilački rat.

Razotkriveno je izdajničko lice klike oko Mačeka, koja se pod vodstvom međunarodne reakcije udružila sa izdajničkom klikom Draže Mihailovića, izbjegličkom vladom i kraljem Petrom II. protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta. Ali povoljna situacija na međunarodnoj areni i snažnost Narodno-oslobodilačkog pokreta, čiji značaj svakodnevno postaje veći jer je on centar oslobodilačkih pokreta porobljenih zemalja, zadaju još teže udarce toj udruženoj izdajničkoj kliku i omogućuju što bržu konačnu pobjedu, mobilizirajući u Narodno-oslobodilački pokret sve narodne snage, a naročito neaktivne hrvatske mase.

II.

U vojnom referatu dat je kratak pregled odreda od IV. neprijateljske ofanzive, te pregled razvitka odreda od formiranja IV. banijske brigade,² sadašnje III. brigade VII. U. Divizije, kada je odred ostao vrlo malen. Ostavši tako malen odred pristupa mobilizaciji novih snaga koje brzo saživljuje sa narodno-oslobodilačkom borbom. Odred je vrlo aktivan i čini mnogo lijepih uspjeha, ali proživljava nezdravu pojavu koja se dogodila u pobuni II. bataljona,³ što je posljedica nedovoljne budnosti. Uočeno je pored pozitivnih vojničkih snaga i mnogo nedostataka, koji su prikazani na konkretnim primjerima.

III.

U organizacionom referatu je iznešeno stanje i rad partijske organizacije u odredu. Partijska organizacija imala je uspjeha u radu, ali ima još niz nedostataka. Slabost partijske organizacije najbolje se odrazila u pobuni II. bataljona, gdje su čak i članovi Partije sudjelovali u pobuni. Rukovodeću ulogu

- Brigada je formirana 1. maja 1943. godine.

³ Usled slabog političkog rada na sektoru Dvora na Uni, četnički elementi u toj jedinici uspjeli su, u prvoj polovini septembra 1943, da razoružaju štab tog bataljona i da se pridruže četničkim jedinicama (opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 1/26, k. 425/1).

gu u odredu partijska organizacija nije ostvarila i to radi slijedećih nedostataka:

a.) Kriterij (mjerilo) za primanje u partijsku organizaciju bio je vrlo nizak, te se je primalo u Partiju drugove koji nisu smjeli ući u partijsku organizaciju, i bila je slaba priprpema kandidata koji su primani u Partiju.

b.) Partijska organizacija nije pokazala dovoljno budnosti u uočavanju nezdravih pojava, kao četništva i dezerterstva, te tako nije mogla dovoljno reagirati na pojave.

c.) Pokazala se je nedovoljna samoodgovornost članova Partije i nepozivanje na odgovornost za greške i propuste partijaca.

d.) Članovi Partije svojim ličnim životom nisu odavali partijca, te tako nisu služili primjerom i postigli potreban autoritet.

e.) Slaba politička i ideološka izgradnja članova Partije, na čemu se je malo nastojalo da se podigne.

f.) Bataljonski biro i se nisu osjećali kao rukovodeća partijska tjela u bataljonu. Članovi biroa se nisu osjećali odgovornima za cijeli rad partijske organizacije u bataljonu, već su bili samo delegati svojih ćelija.

g.) Nije se davala dovoljna pomoć vojničkoj organizaciji.

h.) Slaba pomoć je davana SKOJ-u.

i.) Nije se posvećivala pažnja kulturno-prosvjetnom radu.

Na osnovu svega gore navedenog partijska konferencija postavlja pred partijsku organizaciju odreda slijedeće zadatke:

1.) Partijska organizacija mora pomoći političkim rukovodiocima u opće-političkom radu. Svaki član Komunističke partije mora biti politički radnik. Treba pravilno objašnjavati liniju Narodno-oslobodilačke borbe, budno pazeći na svako skretanje. Linija N.O. Borbe je linija naše Partije, ona je zakon Partije. Dobro izučiti i popularisati odluke II. zasjedanja AVNOJ-a.

2.) Čvrsto stati na put četništva i dezerterstva. To činiti raskrinkavanjem izdajničke klike Draže Mihailovića, izbjegličke vlade na čelu sa kraljem Petrom II., navodeći konkretne činjenice.

3.) Pitanje mobilizacije širokih narodnih masa u Narodno-oslobodilački pokret shvatiti kao važan zadatak Narodno-oslobodilačke borbe. Radi toga raskrinkavati među hrvatskim masama izdajničku kliku oko Mačeka, a među srpskim masama raskrinkavati izbjegličku vladu, kralja i monarhiju kao organizatora četništva i bratoubilačke borbe.

4.) Kulturno-prosvjetnom radu pružiti punu pomoć, shvaćajući ga važnim putem za prosvećivanje.

5.) Partijska organizacija mora pružiti punu pomoć vojničkom uzdizanju boraca i disciplini, u čemu članovi K. P. moraju prednjačiti svojim ličnim primjerom. Pomoći vojnim rukovodiocima i popularisati oficire i podoficire NOV, voditi računa da se ne razvije stari oficirski duh nedrugarstva i karijerizma, već izdizati njihovu političku svijest.

6.) Partijska organizacija treba da pripremi članstvo za svaku vojničku akciju, a preko članstva borce za što uspješnije sprovođenje dobivenih zadataka. Diskusija na sastancima ne smije se pretvarati u kritikovanje zadataka nego u traženje najboljeg načina za njihovo izvršenje.

7.) Kriterij za primanje u Partiju da se podigne i izvrši dobra priprema kandidata za primanje u partijsku organizaciju, čime će se dobiti bolji kvalitet partijaca i podići ugled člana Partije.

8.) Razviti osjećaj samoodgovornosti člana Partije i pozivati na odgovornost.

9.) Bataljonski biro i treba da postanu rukovodeća partijska tijela u bataljonu i da pruže veću pomoć ćelijama. Svaki član biroa mora biti odgovoran za sav rad partijske organizacije u bataljonu.

10.) Posvetiti naročitu važnost političkoj i ideološkoj izgradnji članova K.P. i to skupnim proučavanjem materijala na teoretskim sastancima i pojedinačnim izučavanjem.

11.) Pružiti bolju pomoć SKOJ-u i to tako da jači članovi partije budu zaduženi radom po SKOJ-u, a partijska organizacija vodi kontrolu.

12.) Partijska organizacija treba da uspostavi stalne veze sa organizacijama na terenu, t.j. u pozadini, te da jedni drugima pomažu i na vrijeme otklone sve greške i nedostatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26 travnja 1944 god.

Delegati I. Partijske konferencije
Partizanskog odreda Banije

BR. 151

**IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 7. NOU DIVIZIJE OD
27. APRILA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE
O STANJU I RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U FEBRU-
ARU I MARTU¹**

DIVIZIJSKI KOMITET
VII UD. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
27 aprila 1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izvještaj o radu našeg Komiteta sa dva pro-
tekla sastanka i to od 26-III- i 22-IV-1944 g. da bi se upoznali
o radu našeg Komiteta i stanju naše partijske organizacije.

Zapisnik sa sastanka Div. komiteta održanog 26-III- do
danas nijesmo vam poslali iz razloga što je raniji sekre-
tar Komiteta² otišao na drugu dužnost, a drugi sekretar do
zadnjeg sastanka nije bio izabran, zbog toga, ovoga puta ša-
ljemo obadva ali skraćena zapisnika sa sastanka.

Na sastanku Divizijskog komiteta održanog 26-III- imali
smo sledeći dnevni red:

- 1.) Čitanje zapisnika sa prošlog sastanka,
- 2.) Politička situacija,
- 3.) Izvještaji po organizacionom stanju Partije i
- 4.) Razno.

Sastanku Komiteta prisustvovao je i drug komesar Kor-
pusa³ i drug Vlajko.⁴ Poslije pročitanoog zapisnika konstatova-
no je da treba u izvještajima C.K.-u da uđe rad i kontakt sa
pozadinom, jer je primjećeno da suradnja i kontakt između
vojne i pozadinske organizacije nije dovoljan. Primjećeno je
da izvještaj po SKOJ-u je malo pretjeran, t.j. da je malo bolje
prikazano nego što u stvarnosti jest.

Referat o političkoj situaciji dao je drug komesar Kor-
pusa, koji je iznio najvažnije događaje u svijetu i kod nas,
1 poslije dulje diskusije prešlo se je na treću tačku.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII
— CK KPH, film br. 36/190—194.

² Pero Lalović

³ Vječeslav Holjevac

⁴ Vlado Božović Vlajko, rukovodilac politodela divizije.

IZVJEŠTAJ SEKRETARA PART. ORGANIZACIJE I BRIGADE:

Cl. K.P.	184	po spisku, 157	na licu.
Kand.		30	na licu.
SKOJ		113	na licu.
Brojno stanje brigade		680	na licu.

U poslednjim borbama bilo je 4 mrtva i 5 ranjenih članova K.P. Borbenost partijaca je prilična. Na partijskim sastancima još uvijek se ne tretiraju sva životna pitanja. Konstatuje se da je partijska organizacija I bataljona najslabija uslijed gubitaka u dvema akcijama. Ubacivanjem novih drugova nastojaćemo podići bataljon i popraviti stanje. U II bataljonu organizacija je nešto bolja, dok u III bataljonu je organizacija najbolja pa je onda i bataljon najbolji, a u IV bataljonu organizacija je prilična. Svijest kod svih partijaca u čitavoj brigadi nije zadovoljavajuća ali se uzdiže. Teoretski rad odvija se po postavljenom planu. Zapaža se veliko interesovanje. Rad sa kandidatima je grupni, ali u njihovu razvitku nema vidnih promena. SKOJ-evska organizacija radi dosta dobro. Interesovanje za takmičenje je dosta veliko u čitavoj brigadi. U mnogom prednjače SKOJ-evci. Brigadni rukovodioc SKOJ-a ne posjeduje dovoljno oštine a inače je dobar rukovodioc. Stampa u brigadi razvija se dobro i u glavnom se piše o svakidanim unutarnjim problemima i pitanjima. Rad o suzbijanju dezerterstva i četništva i dalje se razvija, ali dezerterstvo nije likvidirano. Bilo je u posljednje vrijeme 10 slučajeva. Politički rad razvija se dobro i radi se planski. Komesar se u političkom radu dosta angažuje. Veza sa pozadinom još uvijek nije dovoljna, više krivnjom terenskih organizacija. Rad partijske ćelije štaba brigade je redovan i sastajanje je na vrijeme. Na mjesto poginulog komandanta brigade⁵ došao je novi komandant Suzić Miloš, koji će zadovoljiti. Po završenom izvještaju konstatuje se da u brigadi postoje dva politička komesara četa koji ne zadovoljavaju po svojoj borbenosti.

II BRIGADA:

Članova K.P.	184	po spisku, 155	na licu.
Kandidata	37	po spisku, 28	na licu.
Skroj-evaca	159	po spisku, 126	na licu.

⁵ Rade Milojević narodni heroj, poginuo 11. marta 1944, u borbi protiv ustaša kod s. Borojevića (blizu Kostajnice). Vidi tom V, knj. 25, dok. br. 76.

Brojno stanje brigade 830 na licu, od toga 140 Talijana.⁶

Partijski sastanci u glavnom održavaju se redovno. Otklanja se šablonsko postavljanje dnevnog reda na partijskim sastancima. Partijska organizacija još uvijek nije postigla rukovodeću ulogu, ali se ona prilično osjeća. U posljednjim borbama izbačeno je iz stroja 3 sekretara bataljonskih biroa tako da je rad dolaskom mladih drugova, obzirom na njihovo neiskustvo i neznanje, malo popustio. Treba im mnogo pomoći u njihovom razvitku. Teoretski nivo partijaca ne zadovoljava. Teoretski rad odvija se po planu, drže se referati po jedinicama i zapaža se veliko interesovanje. Rad sa kandidatima je grupni. Praktikuje se davanje zadataka kandidatima. SKOJ-evska organizacija počela je da se osjeća. Bataljonska rukovodstva su mlada a naročito u I bataljonu. Brigadno rukovodstvo čine četiri drugarice i dva druga. U IV bataljonu pada u oči sektaštvo, t.j. neuvlačenje u SKOJ dobrih omladinaca tako da se van SKOJ-a u ovom bataljonu nalazi 70 omladinaca. Bilo je pojava plašenja ulaska u SKOJ ali jedno i drugo postavljeno je pravilno. Politički rad razvija se dobro i on je planski postavljen. Kulturno — prosvetni rad a naročito štampa razvija se dosta dobro. U štampi se počelo pisati o saveznicima. Rad na terenu nije razvijen kako treba ali ipak naše jedinice u zajednici sa org. na terenu — održavaju zborove i mitinge sa narodom. Sa partijskom organizacijom na terenu nije se održavalo sastanaka. Stabska jedinica radi i sastanci se redovno održavaju.

Zapaža se bježanje domobrana koji su zarobljeni kod Cazina (želja za Slavonijom).⁷ Zaključeno je da ih se pušta u slavonske jedinice NOV. Postavljeno je pitanje intendanta brigade jer je konstatovano da kod njega postoji crta staranja i grabljenja samo za svoju jedinicu, da II brigada ima neku zemunicu u koju je prikriveno mast i još neke druge stvari. To je zaista bilo i zaključeno je da se intendant upozore na svoj rad i da treba više kontrole nad njihovim radom.

III BRIGADA:

Članova K.P.	174 po spisku, 144 na licu.
Kandidata	53 po spisku, 48 na licu.
Skojevaca	188 po spisku, 158 na licu.
Brojno stanje brigade	761 na licu.

Rad partijske organizacije u mnogom se osjeća. U organizaciji bilo je četnika, koji su pravilnim uočavanjem drugova bili likvidirani ili odstranjeni iz organizacije. II III ba-

« i ⁷ Vidi dok. br. 124.

taljonu ne može se reći da je organizacija potpuno čista, ali se čišćenje četničkih elemenata privodi kraju. Borbenost partijaca je dobra. Bataljonski biro i još se ne osjećaju kao rukovodeće tijelo u bataljonu obzirom na mladost rukovodioca koji nemaju iskustva u radu. Partijska organizacija I bataljona je najsređenija i vojno-političko stanje u tom bataljonu je najbolje. U II bataljonu organizacija je dobra, sekretar biroa je najbolji, dok kod sekretara u III bataljonu osjeća se crta ljenosti i plašljivosti. U IV bataljonu u partijskoj organizaciji bilo je četnika. Komandir Miočinović stvarao je četničku organizaciju, vršio sabotažu. Isti je uhapšen i strijeljan. Teoretski rad razvija se planski, čita se list »Naprijed«. Sastanci ćelija održavaju se po konkretnim pitanjima. Rad kandidata je grupni, sa njima se teoretski radi. Omasovljava se Partija jer ima SKOJ-evaca kojih se uzima u Partiju. Primljeno je 14 što kandidata što SKOJ-evaca u Partiju. Sekretari četnih ćelija sa sekretarima biroa obilaze partijske ćelije. Nema dovoljno interesovanja za uzdizanje. Štavska ćelija u brigadi sastaje se redovno i prorađuje materijal. Kod komesara se osjeća crta tvrdoglavosti. Unutrašnji odnosi su dobri. Donešena je odluka da komandant brigade drug Đuro Bakrač ide za komandanta područja Banije.

Skojevska organizacija ima 22 aktiva. Rad SKOJ-evske organizacije u posljednje vrijeme počeo je da se razvija. Partija pomaže SKOJ-evsku organizaciju. Politički rad odvija se po planu, komesari se angažuju i rezultati se vide. Političko stanje brigade za sada je dobro. Dezerterstva ima tri slučaja. O četnicima je mnogo govoreno. Interesovanje je za sutrašnjicu. Po vojnoj liniji radi se, disciplina se učvršćuje. Postavljeni program je prorađen. Na položaju se ukopavaju. Rad na terenu nije dovoljan. U posljednje vrijeme povezali smo se sa ponekom partijskom ćelijom na selu. To povezivanje ide teško, jer ih mi teško pronalazimo a oni se sami nama ne javljaju. Nedovoljna je saradnja sa odbornicima.

IV BRIGADA:

Članova Partije	167 po spisku, 142 na licu.
Kandidata	48 po spisku, 42 na licu.
SKOJ-evaca	146 po spisku, 130 na licu.
Brojno stanje brigade	741 na licu.

Sekretari bataljonskih biroa su mladi drugovi i njima treba puno pomoći. Sekretari četnih ćelija nijesu svi prošli kroz partijski kurs i kod skoro polovice teoretski nivo je mali. Sekretari četnih ćelija obilaze partijske ćelije ostalih četa. Mjesta sekretara i komesara četa i bataljona u brigadi su po-

punjena. Borbenost partijaca u glavnom zadovoljava, teoretski nivo znanja nije dovoljno ali se planskim teoretskim radom uzdiže. Štabska ćelija sastaje se redovno, rad se odvija pravilno i zapaža se harmonija. Rad sa kandidatima je pravilan, pozivaju se na teoretske sastanke partijskih ćelija. Izvršena je izmjena brigadnog Komiteta SKOJ-a. Novi Komitet mnogo će bolje raditi. Sekretar je isti. Rad SKOJ-a se osjeća ali još uvijek nije dovoljno razvijen. Odbori postoje ali se s^abo osjećaju. Stampa je slaba jer je prilikom pada brigadne arhive pala i sva tehnika. Politički rad odvija se po planu ... Vojno stanje u brigadi poboljšava se i vojni program se uspješno prorađuje. Rad sa pozadinom još uvijek nije dovoljno razvijen. Sa organizacijama na terenu nije dovoljno rađeno.

Sekretar Komiteta pročitao je izvještaj partijskog rukovodioca našeg artiljerijskog divizionu.

Brojno stanje. 40 članova K.P., 20 kandidata, 11 SKOJ-evaca. Iz izvještaja se zaključuje da je stanje kod partijske organizacije više nego dobro, na što pada primjedba da je izvještaj pretjeran. Partijski sastanci se prečesto održavaju. Komitet predlaže štabu divizije da komandant divizionu bude komandant III brigade.

Partijska organizacija oko štaba divizije broji:

Članova K.P. 56, kandidata 23, SKOJ-evaca 43.

Rad partijski odvija se pravilno. Komesar divizije je mišljenja da drugove oko štaba treba izmijeniti, treba izvršiti čišćenje organizacije. Dosadnji sekretar biroa odlazi na dužnost komesara desetarско-vodničkog kursa i potreban je drugi drug. Postavljen je.

Partijska jedinica štaba divizije redovno se sastaje, teoretski rad i čitanje materijala nije redovno, više se čita individualno. Komesar divizije konstatuje da bi se mogla razviti familijarnost. Komandant divizije⁸ ne održava sastanke štaba. Smatra se pravilnijim da štab divizije treba više da gura i traži od komandanata i komesara brigada.

Sekretar Komiteta naglašava slučaj III brigade gdje treba konačno izvršiti čišćenje partijske organizacije od četničkih elemenata. Štabske ćelije trebaju da održavaju teoretske sastanke. Iz izvještaja se vidi da je po brigadama veliko interesovanje za takmičenje i da se osjeća živahnost i da se rad razvija. Postavljen je zadatak pripremanja jedinica za ofanzivu.

Komesar Korpusa primjećuje da se partijska organizacija mora više založiti u rješavanju vojnih problema, t.j. pronalaženje mjesta za uspješnu akciju i uspješno izvršavanje dobivenog zadatka. Drugo važno pitanje koje postavlja kome-

⁸ Milan Pavlović

sai Korpusa je pitanje popune naših jedinica, baciti se na hrvatska sela, vršiti uspješnu mobilizaciju, prikupljati dezertere, odvrćati četnike.

U četvrtoj tački »razno« iznio je sekretar zaključke sa sastanka pozadinskih organizacija. Konstatuje se nedovoljan rad i kontakt sa pozadinom, priprema komesara za rad sa pozadinom, kao zadatak. Primječen je nepravilan rad intendanata, zaključeno je da se šalju pozivi dezerterima za vraćanje u jedinice, a također i četnicima da prebjegavaju od neprijatelja. Zatim da štabovi brigada više kontrolišu inf. oficire i njihove pratioce, da komesari brigada obilaze bolnice. Poslije kraće diskusije povodom toga sastanka sastanak Komiteta je završen.

Divizijski komitet na sastanku 22 aprila 1944 g. imao je sledeći dnevni red:

- 1.) Biranje sekretara,
- 2.) Čitanje zapisnika sa prošlog sastanka,
- 3.) Politička situacija,
- 4.) Opšti izvještaji o stanju po brigadama,
- 5.) Prvomajska proslava (pripreme) i dodijela zastavice.
- 6.) Razno.

Za sekretara Komiteta predložen je drug zamjenik politkomesara IV brigade Uroš Slijepčević, što je Komitet jednoglasno primio.

Po drugoj tački poslije pročitanoog zapisnika sa prošlog sastanka nije bilo primjedbi.

Političku situaciju referisao je komesar divizije, gdje je iznio vojno-političku situaciju u svijetu i kod nas, na Baniji i u Diviziji, koja je poslije kraćeg diskutovanja završena. Poslije toga pročitano je pismo C.K. KPH od 13-IV-1944" g. u kojem se govori o rekviziciji i konfiskaciji životnih namirnica radi ishrane vojske i naroda u pasivnim krajevima. Zaključeno je da se sa tim pismom upozna sva partijska organizacija, sve vojno-političko rukovodstvo i da se borce upozna sa ekonomskim stanjem i da se organizacijama na terenu u provođenju te kampanje od strane vojske da maksimalna pomoć.

Prešlo se je na četvrtu tačku.

I BRIGADA:

Vojno-politički rad u brigadi malo je zastao zbog držanja položaja. Konstatovano je da su politkomesari bataljona politički jači od sekretara bataljonskih biroa. U brigadi su izvrše-

» Redakcija ne raspolaže dokumentom.

ne reorganizacije s tim što su neki komesari bataljona postavljeni za partijske rukovodioce, a neki partijski rukovodioci za komesare bataljona. To mjenjanje nije dobro odjeknulo kod komesara I bataljona Zdravka Kolara, koji osjeća lično zapostavljanje i nepravilno odnošenje prema ljudima oko njega, inače političko-teoretskog znanja ima. U štabu brigade bile su male nesuglasice između načelnika i komandanta zato što komandant nikad neće da prihvati i pravilan i umjestan načelnikov predlog. U posljednje vrijeme dezerterstva je bilo oko dva slučaja i sa njim se još nije potpuno stalo. Borbenost brigade je srednja. I Brigada: Primjećeno je popuštanje morala obzirom na teškoće držanja položaja, ali se pravilnim ukazivanjem i zalaganjem partijaca stvar popravlja. Rad je bio otežan. Držanje Partije u akcijama je dobro. Osjeća se prekretnica kod komandanta I bataljona Mrkšića¹⁰ u pozitivnom smislu. Borbenost bataljona osim IV bataljona je dosta dobra. Pojavio se slučaj pljačke kod jednog partijca nad kojim će Partija izreći svoj sud. Odnos u štabu je dobar ... Praktikuje se da komandanti sa partijskim rukovodiocima obilaze organizaciju.

III BRIGADA:

Kod nekih partijskih rukovodioca po četama primjećeno je nepravilno odnošenje prema drugaricama. Zbog toga i zbog neaktivnosti i nepravilnog rada kažnjen je partijskim ukorom i smjenjen sa dužnosti sekretar jedne partijske ćelije .. Jedan partijski rukovodioc u četi III bataljona sam se ranio. Sekretar biroa III bataljona ispoljava crte lenjosti i izvlačljivosti. Kažnjen je partijskim ukorom. Sekretari četnih ćelija slabo prenose plan teoretskog rada. Četničkih elemenata u organizaciji se ne zapaža, dezerterstva je bilo svega dva slučaja i šest Slavonaca. Za vrijeme boravka u Krajini¹² ostavljen je dosta dobar utisak kod naroda obzirom na naše pravilno držanje i na opšte političko mjenjanje prilika gore. U štabu brigade vlada harmonija, ne osjeća se odlazak prvošnjeg komandanta Bakrača.¹³ Borbenost brigade je dobra, disciplina zadovoljava.

IV BRIGADA:

793 na licu, brojno stanje povećano prikupljanjem dezertera i mobilizacijom u IV Hrvatski bataljon. Držanje na

¹⁰ Đuro

¹¹ U originalu nečitko.

¹² Vidi tom V, knj. 26, dok. br. 28, napomenu br. 3.

» Đuro

putu za Krajinu bilo je dobro. U maršu za Krajinu nije bilo dezertera, dok pri povratku je bio jedan slučaj. Pitanje dezerterstva u IV bataljonu je aktuelno, obzirom da tu stižu novomobilisani. Rad vojno-politički odvijao se po mogućnostima. Novi politički plan rada prorađen je sa svima političkim rukovodiocima. Vojni rad odvija se dobro, program je potpuno završen. Držanje i rad partijske organizacije odvijao se dobro. Držanje partijaca u borbi je dobro. Partijski rukovodioci u bataljonima postepeno se razvijaju i uz veću pomoć i svoj veći praktični rad razvije se u dobre rukovodioce. Kulturno-prosvetni rad počeo je da se razvija dobro. Diletantske grupe, pjevački horovi dosta aktivno rade. Najbolji pjevački horovi jesu u IV Hrvatskom bataljonu. Po bataljonima se zna nekoliko skečeva. Bataljoni izdaju svoje listove. Rad i odnos je u štabu dobar, nema nikakvih nesuglasica, familijarnost bi mogla da iskrsne ali nećemo dozvoliti. Obavještajna služba ne funkcioniše kako treba i ne može na vrijeme da prozre i otkrije nepoželjne elemente u brigadi. Borbenost brigade je dobra, više vole napad nego osiguranje. I borci i rukovodioci više vole pokrete nego držanje položaja. SKOJ-evska organizacija je prilična. Rukovodioc SKOJ-a otišao je na II Kongres USAOJ-a.

Konstatovano je po završenim izvještajima da je diviziji zbog njenog daljnjeg razvijanja i učvršćivanja nužno potreban jedan vojnički uspjeh. Zbog toga se postavlja pred partijsku i pred SKOJ-evsku organizaciju, pred sve rukovodioce da se izvrše temeljite pripreme da prvi zadatak naše divizije izvrši kako treba, i sa uspjehom.

Govorilo se je o odnosu Partije i partijskih rukovodilaca prema štabovima. Po vašim direktivama prenesenim po rukovodiocu politodjela naše divizije izvršena je raspodjela rada po sektorima.

- 1.) Organizacioni — sekretar Komiteta Uroš Slijepčević.
- 2.) Vojno-politički sektor — politkomesar divizije drug Kiunić Uroš.
- 3.) Kulturno-prosvetni sektor — zamjenik politkomesara II brigade drug Milutin Omazić.
- 4.) Sektor SKOJ-a prenosiće na drugaricu iz politodjela¹⁴ rukovodioc politodjela drug Vlajko.
- 5.) Rad sa pozadinom-zamjenik politkomesara I brigade drug Ljuban Kljajić.

Vaspitno-teoretski rad (ne kao sektor) — zamjenik politkomesara III brigade drug Blažo Mraković.

¹⁴ Kaja Lalović

Poslije toga prešlo se na 5. tačku i diskutovalo se o proslavi 1. Maja i predavanju zastave najboljoj brigadi. Najbolja brigada primiće zastavu na Kotarskom zboru 1. Maja. Na kotarevima Glina, Dvor, Petrinja održaće se kotarski mitinzi gdje će istupati i predstavnici iz vojske.

Zaključeno je da se u toku održanja II Kongresa USAOJ-a izvode zajedničke priredbe i proslave sa našom omladinom u pozadini.

U šestoj tački »razno« odlučeno je da s^a ispred Komiteta pošalje zamjenik komesara I brigade i jedan drug iz brigade na partijsko savjetovanje u Partizanski odred Banije.

S tim je završen sastanak Divizijskog komiteta.

Molimo vas, drugovi, da nam date svoje mišljenje o našim izvještajima i uopšte vaše primjedbe o radu u našem Komitetu i o radu partijske organizacije koliko kroz izvještaj možete učiniti.

Odgovorite nam da li će neki od sekretara brigadnih partijskih organizacija preuzeti na sebe sektor SKOJ-a, ili će se formirati divizijski komitet SKOJ-a, čiji bi sekretari dolazili na sastanak Divizijskog komiteta Partije, i šta da po tome učinimo, jer Komitet ne može odrediti da taj sektor uzme rukovodioc politodjela. Po brigadama se osjeća i drugovi izlažu da bi trebalo da stiže veći broj lista »NAPRIJED«. U koliko raspolazete sa Historijama SKP(b), pošaljite nam jer nam partijska organizacija u tom oskudjeva.

Uz drugarski komunistički pozdrav

Potvrditi primitak izvještaja!

Sekretar Komiteta:

Uroš Slijepčević

BR. 152

PISMO SEKRETARA OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA ARAN-
ĐELOVAC OD 27. APRILA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU
KPJ ZA MLADENOVAC O PRIPREMAMA ZA FORMIRANJE
2 ŠUMADIJSKE BRIGADE¹

ZA O. K. MLADENOVAC

27-IV-[44]

Dragi drugovi,

Primio sam vaša dva pisma od 13-IV² i 10-II.³ Materijal sam dobio, osim sanit. materijala, koji nije prebačen.

Kod nas je situacija sa promenama na bolje. Pristižu nove snage za odred.⁴ Još malo pa nam je se bataljon podvostručio. Izgledi su još za širu mobilizaciju. Ja mislim, ako ovako produži, da od vaših i naših boraca formiramo II Šum. brigadu.⁵ Što vi mislite o tome? Ona bi se kretala po terenu, kao i Šum. brigada.

Jedan vaš bataljon⁶ sa drugom Srbom⁷ nalazi se na našem terenu. On će ostati ovde 5—6 dana. Da proslavimo zajedno 1 maj, to će uglavnom da koristi i jednom i drugom bataljonu. Nastojati ću taj dan da izvršim zakletvu svih boraca koji nisu položili zakletvu.

Šta radi vaš ONO odbor? Kako se pokazao na praktičnom radu? Pišite mi o tome opširnije.

Šaljem jedno pismo za P.K.⁸ Gledajte da što pre ode.

Potrudite se da što pre uhvatite vezu sa Sremom, jer otuda jedino nam je moguće da dobijemo municiju. To shvatite kao vrlo važni zadatak i preduzmite sve mere da to što pre realizujete.

¹ OigLnal (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu IRP Srbije, reg. br. 468(OKM).

² U pismu od 13. aprila govori se o vojnopolitičkoj situaciji na terenu OK Mladenovac i o poslanom sanitetskom materijalu (vidi Arhiv IRP Srbije, reg. br. 439a (OKM).

³ i ¹ Redakcija ne raspolaže tim pismima.

⁴ Odnosi se na Šumadijski NOP odred.

⁵ Brigada je formirana krajem aprila (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 147).

• Odnosi se na bataljon Kosmajskog NOP odreda.

⁷ Ivan Stefanović, tada komandant Kosmajskog NOP odreda.

Kako ide sa prebacivanjem drugova iz Bgd. za odred?
Zar ne bi se moglo organizovati grupno prebacivanje uz pratnju jedne čete, koja bi čekala u blizini. Vi vidite i pišite o tome P. K. Ja sam im već pisao i predložio im tako nešto.

Drug. pozdrav

S. F. S. N.

, **Pavle**⁹

BR. 153

**IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJA 11. KRAJIŠKE
BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 28. APRILA 1944. OBLAS-
NOM KOMITETU SKOJA ZA BOSANSKU KRAJINU O BROJ
NOM STANJU ORGANIZACIJE I RADU S OMLADINOM¹**

BRIGADNI KOMITET SKOJA
XI KRAJIŠKE N.O.U. BRIG.
28-IV-44 g.

OBLASNOM KOMITETU SKOJA ZA BOS. KRAJINU

Teren

DOSTAVLJAMO JEDNOMJESEČNI IZVJEŠTAJ

I.

Broj članova SKOJ-a u brigadi jeste 296, od toga broja 37 drugarica.

Socijalni sastav SKOJ-evaca jeste: 20 radnika, 262 težaka i 14 đaka.

Broj omladine van organizacije jeste: 219, od toga 21 drugarica.

Socijalni sastav omladine: 5 radnika i 216 težaka.

Broj novoprimitljenih omladinaca u SKOJ za protekli mjesec dana jeste 35, od toga 6 drugarica.

Broj primitljenih SKOJ-evaca u K.P.J. za zadnji mjesec dana jeste 19, od toga 2 drugarice.

• Dušan Petrović Sane

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu VII—IRP BiH, film br. 6/834—835.

II.

RAD PO SEKTORIMA:

Politički sektor:

Za proteklih mjesec dana su održane 4 bataljonske i 36 četnih političkih konferencija. Na istim konferencijama prerađivan je materijal: Odluke II zasjedanja AVNOJ-a. Nema povratka na staro, ZAVNOBIH.

Diskusija omladine, naročito SKOJ-evaca bila je dosta živa.

Vojnički rad:

Za prošlih mjesec dana SKOJ-evci su obučili rukovat sa p. mitraljezom 103 druga, sa šarcem 88, bombom 61, sa teškim bacačem 27, sa lakim bacačem 17, sa teškim mitraljezom 21, a sa lakim 7 drugova. U ponekim jedinicama rukuju svi drugovi sa oružjem kojim dotična jedinica raspolaže. Takmičenje u vještini i brzini rukovanja automatskim oružjem je dosta živo. Skoro svi puško-mitraljezi su u rukama omladinaca, a naročito SKOJ-evaca.

Kulturno-prosvjetni rad:

U brigadi postoji 15 horova, koji su za prošlih mjesec dana naučili 2—3 pjesme, sa kojim mogu istupit.

Diletantskih grupa ima 14, naučile su po 1—2 komada sa kojim mogu da istupe.

Tečajeva nepismenih u brigadi ima 24, za mjesec dana naučeni su 57 drugova pisati. Ostalo je nepismenih još 115.

Dopisništvo je dosta živo. Za mjesec dana dato je 207 dopisa.

U brigadi postoji 11 zidnih novina, za protekli mjesec su izašla 3 broja, i 2 bataljonska, i 3 četne džepne novine, od kojih je izašlo po 2 broja.

Omladinske konferencije:

Za mjesec dana su održane 3 bataljonske omladinske konferencije, na kojim je prisustvovalo ukupno 348 omladinaca. Na tim konferencijama bio je dnevni red: Značaj II Kongresa i biranje delegata.² Osim bataljonskih održane su i 24 četne omladinske konferencije, na kojima je učestvovalo ukupno 591 omladinac i omladinka. Na tim konferencijama rađeni su članci iz »Mladog Krajišnika« i »Mi mladi«.

¹ Odnosi se na izbor delegata za Drugi kongres USAOJ-a.

Rad po predviđenome planu:

Na teoretskim sastancima aktiva prorađene su slijedeće teme: Teheranska i Moskovska konferencija, Revolucija ZAVNOBIH-a, Kujmo naše jedinstvo radi naše budućnosti.

Disciplina SKOJ-evaca iznimno II bat. je dosta dobra. Ali i u II bataljonu se vidi izvjesni popravak.

Borbenost SKOJ-evaca je dobra, što se moglo uočiti u posljednjim akcijama.³

Zadatke koje postavi organizacija pred SKOJ-evce izvršavaju dosta dobro, rukovodioci su ponekad neodgovorni u pogledu slanja izvještaja, raznih podataka i po neki put se desi neopravdanog zakašnjenja.

Socijalni sastav brigadnog i bataljonskih rukovodstava:

Socij. sas. brig. kom. SKOJ-a: 2 zemljoradnika i 3 đaka.

Soc. sast. bat. kom. SKOJ-a I bat.: 1 radnik, 2 seljaka i 2 đaka.

Soc. sast. bat. kom. SKOJ-a II bat.: 4 seljaka i 1 đak.

Soc. sast. bat. kom. SKOJ-a III bat.: 4 seljaka i 1 đak.

Soc. sast. bat. kom. SKOJ-a IV bat.: 2 seljaka i 3 đaka.

Soc. sast. rukovodstva ostalih jedinica: 1 rad., 1 selj. i 1 đak.

Ukupni socijalni sastav u brigadi jeste (rukovodstva) — 2 radnika, 14 zemljoradnika i 8 đaka.

III.

Novomobilisani omladinci pokazuju se u većini dobri. Imamo ih već i u SKOJ-u prilično. U velikoj većini smo likvidirali nepismenost kod njih. Njihova politička svijest dosta dobro raste. Borbenost iz dana u dan postaje kod njih bolja. Ima lijep primjer novomobilisanih omladinaca gdje su isti u jednoj akciji ne imajući pušaka u jurišu bacali se kamenjem na Njemce. I u akcijama su se pojedini istakli, u akciji na voz jedan novomobilisani, koji je prvih dana htjeo da pobjegne, zapalio je 5 vagona.

Kod novomobilisanih, uopće, bilo je i dezerterstva i to u većini kod starijih godišta. Taj problem nas je dosta namučio, jer mu nismo u prvi mah mogli iznaći metode sa kojim bi ga na pravo vrijeme suzbili. Dočim smo sada na tom polju se prilično snašli.

Dopisništvo se razvija, ali kvalitet nije im dobar (u većini).

³ Vidi tom IV, knj. 24. dok. br. 117 i 136.

Pokret i akcije su vrlo česti, ali rad je sada lakši jer dan je duži i vrijeme lijepo, tako da se može napolju biti po cijeli dan.

Odgovornost dopisnika je vrlo mala i dopisi od njih ne stižu skorom nikako, iako ima dopisa. U istom pogledu smo poduzeli mjere i vjerujemo da će dopisi početi stizati redovitije, pa i brojnije.

Dopisnici se izgovaraju da komesari i predsjednici kulturnih odbora za sebe prikupljaju dopise i izdaju novine, a njima ne daju, međutim i to smo riješili.

Pokretnost brigade sa terena ne može se primjetiti da je sada problem, ali kod malog broja starijih boraca to je najbolnije pitanje iako to oni nastoje da sakriju. Oni bi išli sa terena, ali sa teškim srcem, jer na drugom terenu je malo kozarskih pita. U glavnom pokretnost je problem u najvećem djelu radi izhrane.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za brig. kom. SKOJ-a XI brig.
Srđo

BR. 154

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 15. KRAJISKE BRIGADE 39. DIVIZIJE OD 29. APRILA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIJI PARTIJSKOG RADA¹

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU

Dostavljam vam partijski izveštaj, za mjesec april, o radu i organizacionom stanju u našoj brigadi.²

Broj partijskih ćelija, odnosno biroa: u Brigadi ima tri biroa (u svakom bataljonu ima i biro), s tim što u svima nijesu potpuni. U naša dva bataljona politkomesari četa vrše dužnost part. rukovodioca.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u Arhivu "VII — IRP BiH, film br. 7/28—29.

² Brigada je formirana 26. marta 1944. od Sanskog i Ribničkog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 130).

U Brigadi ima 14 partijskih ćelija, čije članstvo ukupno broji 79 članova, u čiji sastav ulaze dvije drugarice. Od ukupnog broja članova sedam je u rashodu. Socijalni sastav članstva je slijedeći: radnika sedam, intelektualaca tri, jedan trgovac, jedan bivšiugar, 67 seljaka.

U brigadi ima 23 kandidata, čiji je socijalni sastav u većini seljaci. Broj skojevskih rukovodstava jest tri bataljonska biroa, brigadnog rukovodstva još nema, brpj članova Skoja je 85, od toga je 9 u rashodu.

U toku ovoga vremena u Brigadi su oformljene tri partijske ćelije kao i jedan aktiv Skoja. U toku ovoga mjeseca ova partijska organizacija je primila 10 novih članova, kandidovala 9 članova, tj. novih kandidata, a skojevske organizacije su primile 8 članova.

Rad partije u toku ovoga vremena bio je orijentisan na mobilizaciju ljudstva za popunjavanje Brigade, kao i preorijentacija novomobilisanih ljudi, tj. otimanje ispod četničkog uticaja, koji ima dosta korijena u narodu krajeva u kojima je ova jedinica operisala. Kao najvažniji zadatak bio je stvoriti po četama partijske ćelije, pošto u bataljonu koji je dodjeljen iz Ribničkog odreda u ovu brigadu čete nijesu imale partijskih ćelija, samo jedna, a takođe radna četa pri intendanturi. Ovaj problem je riješen, s tim što je u te jedinice dodijeljen jedan broj drugova kao i jedan broj primljen. Sama svijest članstva, tj. jednog dijela koji su novoprimljeni je niska i da o njihovoj teoretskoj uzdignutosti i ne govorimo. Drugovi koji su dodijeljeni iz raznih jedinica u mnogom odskachu i daju im pomoći u samom radu. Partijski rukovodioci u bataljonima su mladi drugovi koji nijesu tu dužnost vršili do skorije vrijeme, i zato se još nijesu uklopili u svoj rad. Potrebna im je pomoć, koja im se ukazuje u mogućnosti. Ribnički odred koji u cjelosti pripao našoj brigadi a koji je živio izvjesno vrijeme kao samostalna jedinica, u samom njemu nije bilo partijskog života kao ni partijskog rukovodioca, kojeg smo nadomjestili. U pet četa naše brigade nemamo političkih i partijskih rukovodioca, tj. ako ima politkomesar, onda nema zamjenika, odnosno nema ko drugi da bude partijski rukovodioc, usled mladosti članstva, nego drugovi komesari su ujedno i sekretari ćelija. Ukoliko u nekim od tih četa imaju zamj. komesara oni vrše dužnost i komesara. Ovaj problem nužan je za brzo rešenje, ali u kratkom vremenu mi ga ne možemo nadomjestiti iz vlastitih snaga.

Na uzdizanju partijskog članstva, u toku ovoga vremena uzeli smo kao najvažnije da počnu sa proradom »Razvitka

ekonomskog razvitka»³ i politički materijal koji dolazi. U ovome redu će biti uspjeha, pošto se pokazuje interesovanje kod većine članova. Jedan propust kod ovih članova je što se sa njima kao kandidatima nije prorađivalo »Organizaciono pitanje«, njesu se ljudi upoznali ni malo o Partiji, koje je bilo najnužnije, zato je potrebno da se počne prorada »Učenje o Partiji« iz Osnova lenjinizma, kao i »Organizaciono pitanje«. Što se tiče rada sa kandidatima, sa njima se sada nastavlja rad, mislim sa njima se radi potreban materijal, koji će im omogućiti da upoznaju partiju prije nego uđu u partiju. Svakako da mladim ljudima neće to biti kočnica, za ulazak u Partiju, ako bude posjedovao ostale osobine.

Skojevski rad je slab s obzirom da je rukovodstvo istog mlado a da još nemamo brigadnog rukovodioca, tj. da se je dosadašnji odredski rukovodioc, koji je mlad, nije mogao snaći, a štaviše da se je očekivao i drug Božo Stupar, koji je trebao doći u ovu Brigadu za ovaj posao. U Brigadi ima veći dio omladine, koja je neorganizovana. Tačnije da se istoj nije još pravilno prišlo i baš zato kod istih vlada nezadovoljstvo što moraju da budu vojnici, zaista se dešava i samovoljnog napuštanja. Za ove stvari ima i drugih razloga koji će biti napomenjeni.

Sam rad na mobilizaciji koju smo preda se postavili za ovo vrijeme nije bilo punoga uspjeha. Mi smo postupili po donešenim zaključcima na diviziskom savetovanju vojnih i političkih rukovodioca, na kojem ja nijesam prisustvovao. Zaključci su: za neodazivanje u NOV konfiskovati imovinu, ali i pored toga opet nije bilo rezultata. Uzrok toga je što na tome terenu nijesu NO odbori nego četnički, koji na naše pozive organizuju bjegstvo istih pozvatih u četnike. Tačno je da se ovdje mogla postaviti narodna vlast, da se o tome vodilo računa više nego što jest. Sela Obrovac, Melina, Pervan Donji i Gornji, Piskavica Gornja, Slavička,⁴ Radosavska i Jelička.⁵ Sva ova sela su slobodna pa makar se tu po nekada nađe koja četnička petorka, ipak se je tu moglo pronaći ljudi koji su mogli da rade. U isto vrijeme, po pričanju drugova iz ove jedinice a i kada sam ja došao, u tim selima ne može se vidjet neki rad sem što je uvijek vršena rekvizicija i konfiskacija. Pored potrebe za prikupljanje hrane a neobjašnjavanja ničega tome narodu, to je iskoristila četnička banda i sada zaista je teže raditi. Jedan dio naroda koji je bio naš, usled neispravnog rada pojedinih drugova intendantata, taj narod je u jednom dje-

³ Omaška. Odnosi se na »Ekonomski razvitak društva« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 362, jedinica br. 4952).

⁴ Slavići

⁵ Jelići

lu otpao od nas zato što su postupak prema četnicima i njihovoj porodici pojednačili sa ostalim narodom i obratno. Ako se je trebalo uzeti nešto, onda se nije gledalo od koga će, nego samo da se namiri potrebna količina, i zato oni govore: pa svejedno od mene će se uzeti ili ja bio u četnicima ili u partizanima. I tačno je da ima u našoj brigadi boraca, i to koji su od prvog dana u borbi, i da su mu rekvirirane stvari, iako se je to moglo da nadoknadi od četnika. Poduzeli smo mjere stvaranja u tim selima aktiva, koji se još ne mogu da nazovu takvim pošto je to skorašnji posao, ali se može raditi i pro-naći ljudi. Samo sa radom u pozadini i stvaranjem narodnih vlasti moglo bi se izvršiti uspješna mobilizacija. I samo takvim radom će se moći uspjeti, zato je potrebno da drugovi sa terena pojačaju rad na ovom području. Stvarno se osjeća proces diferencijacije, ali je mali.

Politički rad u Brigadi odvija se ali još ne planski, iako se taj plan predložava i uspostavlja, ali usled mladosti polit, komesara četa on se ne svršava potpuno. Naši borci još u većini nijesu upoznati sa odlukama AVNOJ-a, koje se svakako kao najvažnije postavljaju pred nas da upoznamo borce sa tim. Sami politički komesari sem u prvom bataljonu su mladi i ne mogu da savladaju sve potrebne im stvari. Sam komesar brigade može im u tome pomoći te smo poduzeli po tom mjeri, da bi se mlađi rukovodioci što brže uzdigli.

U samoj Brigadi težište kulturno-prosvetnog rada bačeno je na nepismenost, pošto u Brigadi ima većina nepismenih. Na ovom sektoru bilo je uspjeha, iako ne tako vidnog, ali se ipak naučilo pisat 20 drugova.

Takođe se radi po drugim granama tog sektora. Prilikom kampanje koje je vršena u Piskavici" nekoliko dana dali smo i kulturni program sa nekim komadima i pjesmama. Sve potrebne forme za ovaj rad postoje (mislim kult.-prosvetni odbori).

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara XV. KNOU brigade
Lazo Gajanović

29/IV-1944 god.

BR. 155

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOV I
POJ OD 30. APRILA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLO-
VENIJE O PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM
RADU U JEDINICAMA U DRUGOJ POLOVINI APRILA 1944.
GODINE¹

ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Propagandni odsek
Položaj, dana 30. 4. 44.
Broj: 121

GLAVNI ŠTAB
CK KPS
GLAVNI ŠTAB, PROP. OD.

IZVEŠTAJ ZA DRUGU POLOVINU APRILA

Iza nas je treća ofanziva okupatora na oslobođenu teritoriju Slovenačkog primorja, u kojoj je učestvovalo 10.000 dobro naoružanih ljudi, koja nam nije nanela nikakve gubitke.² Sve naše tehnike rade kao ranije, izgubile nisu nijednog čoveka, niti materijal. Nemačka vojska, ukoliko se ovde još može nazivati nemačkom, pokazala se onakva kako ju je u poslednje vreme opisivala naša propaganda. Prema pričanju ljudi nemačka vojska ostavila je u poslednjoj ofanzivi utisak moralno raspadnute, gladne, poderane, kukavičke bande, s obzirom na šareno društvo nitkova različitih narodnosti koji je sastavljaju. Bela garda i domobrani, koji su takođe učestvovali, nisu isto tako mogli nigde, ni na izgled, izazvati utisak neke vojske, već su se pokazali kao banda skitnica i besposličara u koje ni nemački oficiri više nemaju poverenja. Nemački oficiri često prete da će sve proterati u logore, što su već i učinili. Naš obaveštajni centar dobio je, naime, izveštaj da su u logor Dahau oterana dva poznata organizatora bele garde Šmajd i Škrbec.³ Poslednjim istupima domobrani nastoje stvo-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250/11.

² Vidi napomenu broj 4 uz dok. br. 141.

³ » Dr Albin Šmajd, advokat iz Radovljice, bio je jedan od političkih rukovodilaca Slovenske ljudske stranke (SLS), zvanične partije slovenačkog klerikalizma još u predratnoj Jugoslaviji. Bio je član plenuma SLS, organizator i politički rukovodilac klerofašističkih vojnih organizacija za borbu protiv narodno-oslobodilačkog pokreta (ru-

riti utisak naslanjanja na Englesku, pripadnosti Jugoslaviji i verske zanesenosti. Tako su u Gorenjoj Vasi u Gorenjskoj belogardisti priredili »misijon« a na svom mitingu u Ajdovščini izložili su kip Marije. U Beneškoj Sloveniji pojavljuju se četnici u engleskim uniformama, a za vreme poslednje ofanzive stigla je u Cepovan i grupa domobrana u engleskim uniformama. Istovremeno stižu izveštaji o znacima rasula kod samih nemačkih vojnika, što smo objasnili u članku »Razni znaci iste slabosti« u Vojnem vestniku br. IO.⁴ Naš obaveštajni centar primio je izveštaj da su u Begunjama streljana dva nemačka policajca jer su potpomagali bekstvo manjeg broja Slovenaca.

Članovi engleske misije pri našem štabu, pre svog odlaska u Korušku,⁵ osobito su se interesovali za moral u nemačkoj vojsci, interesovali su se kako smo iskoristili njihov pro-

kovodilac tajne vojne organizacije Slovenske legije, formirane 29. maja 1941, politički rukovodilac seoskih belogardijskih straža i ljubljanske MVAC). Posle kapitulacije Italije član Protivkomunističkog odbora, sekretar kvislinškog »Narodnog odbora«, koji je bio formiran 29. oktobra 1944. kao »najviša slovenačka narodna vlast«. Ovaj odbor radio je potajno sve do 3. maja 1945. kada je proglašena jednodnevna »slovenska skupščina«, koju su slovenački kvislinzi nazvali »slovenačkom narodnom vladom«.

Početkom aprila 1944. Nemci su zatvorili dr Šmajda, kapelana Križmana i profesora Verbiča, jer su, navodno, prilikom kapitulacije Italije izbacili parolu »neka seoske straže idu u šumu i pucaju na Nemce«, što je na sednici Protivkomunističkog odbora, održanoj 17. aprila 1944. njegov predsednik inž. Soda demantovao. Ipak je dr Smajd kortfiniran u Salzburg, ali se posle kratkog vremena, pomoću lažnih putnih isprava, vratio u Ljubljano i nastavio ilegalno svoj izdajnički rad sve do kraja rata.

Dekan Matija Škrbec bio je član »Pripravljalnoga odbora za izvajanje spravne pobožnostt devetih prvih petkov in sobot« (svakoga meseca), organizovanog radi sprečavanja i razbijanja narodnooslobodilačkog pokreta. Ova akcija, u kojoj je ljubljanski biskup dr Rožman angažovao svoje sveštenstvo i verske organizacije, izvodila se za sve vreme rata.

Italijanski okupatori su otkrili da je dekan Matija Škrbec bio i glavni referent »za sasvim politička pitanja« u redovima bivše JRZ (Jugoslavenske radikalne zajednice). Međutim, najviše je bio poznat kao finansijer Bele garde — pod firmom škofijske dobrotvorne kancelarije, čiji je član Imo — i kao predstavnik »Ljudske posojilnice« (Narodnog kreditnog zavoda), koja je na njegov zahtev svršavala blagajničke poslove za organizaciju Bele garde od 1942. do 1945. Nije poznato da su ga Nemci internirali. (Podatke prikupila Majda l'reatoni.)

⁴ Vidi napomenu br. 91 uz dok. br. 31.

⁵ U Korušku su 27. aprila 1944. otputovali Cahusac Alfgar — koji je u Jugoslaviju stigao 24. decembra 1943. i bio u misiji pri Štabu 9. korpusa NOV i POJ — i poručnici Peter Brand i Carls Gardner, obojica Austrijanci, koji su u Slovenačko primorje avionom stigli 2. aprila 1944. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 18/111.)

pagandni materijal namenjen nemačkom vojniku i kakvi su naši predlozi za oživljavanje te propagande. Kao odgovor pokazali smo im članke koji su o tom pitanju izašli u našoj štampi.

Pred našu propagandu postavljaju se svakog dana novi i sve interesantniji zadaci s obzirom na prilike koje vladaju u krajnje zapadnim i severnim predelima slovenačke teritorije. Prisustvo različitih narodnosti, sve veća fašistička propaganda, koju na tu teritoriju donose opet fašisti različitih narodnosti, zahtevaju posebno pretresanje propagandnih pitanja.

Naš vojni dopisnik u Briško-beneškom odredu drug Franca Preis⁶ javlja nam o pojavi četnika u Brdima: u poslednje vreme pojavljuju se u Brdima grupice od 5—10 četnika, većim delom Srba. Pomoću letaka i usmeno su objašnjavali da se bore za kralja, protiv Nemaca i protiv partizana i da su jedini ovlašteni predstavnici Jugoslavije, da je njihov vođa Mihailović i da su s njima Englezi. U Cerovom i Steverjanu prisustvovali su misi a zatim su održali govore na srpskohrvatskom jeziku u kojima su podvukli da nisu protiv Slovenaca. Raspitivali su se za hranu i kazali da cena ne igra nikakvu ulogu jer imaju para napretek. Delili su pare i deci. Narod se u čuđenju pita kako se mogu ovi četnici boriti protiv Nemaca kad su ih nemački kamioni dovezli do Kalvarije. Takođe se čudi kako mogu četnici govoriti o svom savezništvu sa Englezima i Amerikom kada su u Steverjanu zarobili tri američka padobranca i predali ih nemačkoj posadi u Ločniku. Zarobili su takođe dva partizana i mučili ih.

Stanovništvo u Beneškoj Sloveniji okleva u izboru da li da se nasloni na italijanski ili slovenački pokret. U početku su sa svih strana tvrdili da su Beneški Slovenci Italijani i da neće ništa da čuju o slovenačkim partizanima. Grupa članova propagandnog odseka BBO koja je izvela propagandnu turneju po Beneškoj Sloveniji stekla je, međutim, nove utiske. Grupa je svuda na svom putu nailazila na neočekivano lep prijem, svuda su je častili, i ljudi su sami sakupljali novac za piće. Na iznenađenje sviju pevali su partizanske pesme, među njima i »Slobodnu Sloveniju«, i naši propagandisti stekli su utisak da su Beneški Slovenci sasvim svesni toga što pevaju. Prvi bataljon BBO je na uskrasni ponedeljak priredio miting u selu Neblo, koje se nalazi na krajnjoj granici zapadnog Slovenačkog primorja, na ivici Furlanije. Furlansko stanovništvo je pokazalo veliko razumevanje za narodnooslobodilačku stvar.

⁶ U taj odred je stigao početkom marta 1944. godine.

Jednaki izveštaji stižu i o drugim mitinzima u Beneškoj Sloveniji.⁷

Same prilike prinuđavaju na to da naši propagandisti u pograničnim predelima ispoljavaju posebnu aktivnost. Propagandni odsek BBO javlja nam da su odšampali i rasturili među stanovništvom veliku masu letaka na slovenačkom, italijanskom, nemačkom jeziku i u beneškom narečju, koje je po duhu bliže stanovništvu i lakše razumljivo. Naši propagandisti su odšampali 7700 slovenačkih letaka, meću kojima: »Kaj so švabobranci«, »Vstopite v NOV«, »Samo ena je možnost za evropsko civilizaciju«, Poziv novomobilizirancem; 2600 italijanskih letaka i »Samo ena rešitev je za evropsko civilizaciju«, »Italijanskim vojakom«, »Italijani«, »Mater«, »Mladina«; 800 nemačkih letaka: »Nemškim vojakom«, letak sa govorom župnika Cernetiča u beneškom narečju, letke »Gorje fašističnim ovaduhom« i »Kaj je svoboda«, na dva jezika, mnogo karikatura Hitlera i portreta druga Tita i Staljina.⁸ Osim toga, rasturili su na desetine hiljada malih crvenih zvezdi i izdali pesmaricu »Zapojmo«.⁹

Naš obaveštajni centar dobio je u međuvremenu izveštaj iz Beneške Slovenije da se ljudi užasavaju nad ponašanjem italijanskih partizana, koji nisu ništa drugo do stara italijanska vojska, čiji vojnici ne misle ni na šta drugo nego na provod. Uopšte važi konstatacija: gde italijanski partizani imaju neposredan dodir sa slovenačkim partizanima, tamo mole za saradnju i uputstva i ugledaju se na njih; inače njihovo istupanje skrene u stranu kao što pokazuje slučaj u Beneškoj Sloveniji. Partizani iz Tršćanske udarne brigade¹⁰ su nas upravo ovih dana zamolili da im priredimo miting na njihovom položaju. Prvom prilikom udovoljićemo njihovoj želji. Pošto je italijanskim partizanima prava narodnooslobodilačka linija, koja ne može probuditi suprotna raspoloženja među pojedinim nacionalnostima, još nepoznata, imamo u planu da, izdamo nešto literature i na italijanskom jeziku.

Posebni momenti na koje ćemo morati pravilno reagovati pojaviće se, pre ili posle, i u Koruškoj. To predskazivanje potvrđuje naveštaj našeg propagandnog referenta kod Zapadnokoruškog odreda, druga Rajera Alberta, koji kaže: »Vodićemo računa o kadru koji će biti sposoban da rukovodi propa-

⁷ U izveštaju Briško-beneškog odreda, koji je pisan 14. aprila 1944, o tome se opširnije govori. Dokument se nalazi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 251/11.

» Veći broj tih letaka je sačuvan i nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani (NO tisk).

⁹ Izdanje propagandnog odeljenja Glavnog štaba.

¹⁰ »Triestina d'assalto«

gandnim radom ne samo među Koruškim Slovencima, već i 0 takvom koji ćemo moći poslati među partizane austrijskog porekla. Priliv Austrijanaca u našu vojsku biće iz dana u dan sve veći, te uskoro će se formirati samostalni bataljoni, kojima ćemo morati priskočiti u pomoć. Literaturu šaljemo u sre-zove Bistrica, Celovec, Sent Janž, Mežica, Podklošter, Veliko-vec. Počecemo izdavati list »Koroški borec«.¹¹ Ljudi sa rado-šću prihvataju svu našu literaturu i ispoljavaju očigledne zna-ke zadovoljstva pri pojavi naših boraca. Naročito smo podigli moral radio-vestima o uspesima Crvene armije i NOV. Odlu-kom o prisajedinjenju Slovenačkog primorja Sloveniji¹² podi-gao se narodni ponos i osećaj uverenja da će i njihova terito-rija biti oslobođena. Vojnici koji dolaze na odsustvo iz ne-mačke vojske rado se odazivaju našim pozivima i stupaju u našu vojsku. Slaćemo vam za »Partizanski dnevnik« dopise koruških momaka — partizana koji dolaze iz nemačke vojske i stupaju u NOV.

Da ne bi naša propaganda na krajnjim granicama slove-načke teritorije zašla na krivi put, posvećujemo joj posebnu pažnju. Redovno odgovaramo na svaki dopis, šaljemo uput-stva i kritikujemo tamošnje partizanske publikacije. Tim kra-jevima šaljemo veći broj literature nego drugima.

Uopšte, vojska obavi mnogo više publicističkog rada ne-go teren. Gde god se kreću naše jedinice tamo je narod snab-deven literaturom, a na drugim mestima jako nedostaje. Zato ćemo našu štampu još proširiti. Već smo izdali 1. svesku iz-bora literarnih dela »Nova pisarija«,¹³ koja će donositi pesme, crtice i skečeve. Sa svih strana dolaze molbe: šaljite, šaljite i još šaljite. Ponovo smo bili prinuđeni podići broj štampanih primeraka »Partizanskog dnevnika« na 2300. Sto se tiče sa-držaja lista opet smo kritikovani od strane povereništva CK, i to sada zbog narušavanja međusobnih odnosa sa italijan-skim partizanima. Izašla je pesma koja je vređala italijanski partizanski patriotski osećaj. I naš štab prebacuje listu raz-vodnjavanje, nedostatak političke čvrstine i podsticajnog bor-benog duha. Skrenuli smo pažnju literarno raspoloženom uredništvu na članak C.¹⁴ Logarja »Naloge našega tiska«, koji

¹¹ List nije štampan, jer su Nemci, u ofanzivi, otkrili sav mate-rijal tehnike Zapadno-koruškog NOP odreda (vidi Arhiv IZDG u Lju-bljani, f. 343/VI).

¹² Vrhovni plenum OF izdao je 16. septembra 1943. proglas o pri-ključenju Slovenačkog primorja. Odluku je potvrdio AVNOJ na Dru-gom zasedanju. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 438/1.)

¹³ Vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 58, jedinica br. 721.

¹⁴ Ceneta

je izašao u »Smernicama« br. 1,¹⁵ pošto neki od članova misle da im ugađanje poručenoj političkoj liniji skučava umetnički osjećaj.

Za 27. april izdali smo 11. broj »Vojaškoga vestnika« koji takođe donosi članke komandanta i načelnika, sada u 900 primeraka. Objavom vojnoteorijskih članaka nastojimo zadovoljiti kritiku u Smernicama br. 2. U pretposlednjem broju Vojaškoga vestnika izašao je članak »Naše poročanje o vojnih dogodkih«, koji je već pokazao zadovoljavajući uticaj na naše vojne dopisnike. Naročito iz Gorenjskog odreda poslao nam je drug Pipan¹⁰ upravo uzorne vojne dopise.

Izradili smo plan za saradnju propagandista u takmičenju u vojnim pitanjima.¹⁷ Postavili smo princip da je i njihov rad upravljen prema glavnom cilju narodnooslobodilačke borbe — pobjedi. Propagandni rad mora svim propagandnim sredstvima potpomagati vojna i politička nastojanja našeg rukovodstva. Sto se tiče političkog rada, služiće nam za osnovu Smernice politkomesarijata Glavnog štaba. Sto se, pak, tiče vojnih nastojanja pružaćemo pomoć štabu IX korpusa, koji je objavio takmičenje¹⁸ u tom smislu da će biti prvi onaj bataljon ili brigada koji u najvećoj meri otkloni glavne slabosti u našoj vojsci: tromost, rasturanje, dezerterstvo, neuvežbanost i zanemarivanje oružja, mali broj zapjenjenog oružja, nedovoljnu doslednost u borbi, nedovoljnu brigu o ranjenicima i bolnicama, slab politički rad u jedinicama, slab kontakt između štabova i širokog kruga partizana, slabe odnose intendantata prema terenu, slabačku povezanost pojedinih jedinica za [pružanje] uzajamne pomoći, suviše veliko trošenje municije i slabo gađanje, slabu budnost, nedovoljnu brigu za sticanje omiljenosti među civilnim stanovništvom.

Pri ocenjivanju propagandnog rada uzimaće se u obzir svi vidovi kojima propagandisti raspolažu:

1. mitinzi,
2. politički časovi i predavanja,
3. propagandna sredstva s obzirom na posebne prilike (Koruška, Beneška Slovenija),
4. štampa (spoljni oblik, sadržaj, broj štampanih primeraka),
5. vojno dopisništvo (brzina izveštavanja, organizacija dopisničke mreže),

¹⁵ Vidi napomenu br. 14 uz dok. br. 135.

¹⁶ Anton Pipan Crtomir. Poginuo 17. novembra 1944. u Kompavi pri Lokovcu, kao načelnik propagandnog odseka 30. divizije NOV i POJ.

¹⁷ Od 27. aprila do 27. juna (vidi napomenu br. 19 uz dok. br. 135).

¹⁸ Nacrt vojnog takmičenja Štaba 9. korpusa od 29. aprila 1944. nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 293/IV.

6. pisanje hronika,
7. negovanje partizanske pesme.

U našem odseku odredili smo tri nova referenta: drugarica Rožica Seme, po zanimanju učiteljica, vodiče brigu o vaspitavanju omladine, obavezne da pohađa školu, u opustošenim predelima, gde teren ne može da organizuje školsku nastavu; drug Jurij Stante preuzeće referat za hroniku; novo-došla drugarica Bogdana Stritar brinuće se za organizaciju i kvalitet mitinga.

Javili smo vam već o velikoj aktivnosti propagandnog referenta JPO¹⁹ druga Maksa Ažnika. Prilažemo kopije izveštaja o mitinzima na primorskom jugu kao potvrdu našem izveštaju o njegovoj aktivnosti.

Na poziv Glavnog štaba za učešće naših drugova na novinarskom kongresu, šaljemo: druga Orela Toneta, referenta za vojno dopisništvo u našem odseku, druga Vrega Franca, urednika »Partizanskog dnevnika«, druga Pagona Andreja-Ogarera, partizanskog pesnika i rukovodioca propagandnog odseka u brigadi J.P. Vojka,²⁰ druga Ažnika Maksa, propagandnog referenta u Južnoprivlorskom odredu. Pošto su propagandni odseci u obe divizije, zbog odlaska mnogih radnika u propagandni odsek korpusa, jako oslabljeni, postaviceemo za rukovodioce propagandnih odseka u obe divizije dva između gore pomenutih drugova, kada se vrata sa novinarske konferencije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, poručnik:

Šef odseka:
Inž. Marjan Tepina

¹⁹ Južnoprivlorskog odreda

²⁰ To jest: 16. NOU brigadi »Janko Premrl Vojko«.

II
P r i l o g

PARTIJSKO-POLITICKI DOKUMENTI ZA PERIOD OD 1. JANUARA DO 30. APRILA 1944. KOJI SU DOSADA OBJAVLJENI U ZBORNIKU

1. Uputstvo Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 2. januara 1944. Štabu Četvrte operativne zone o vojno-političkom radu, mobilizaciji i organizaciji jedinica (tom VI, knj. 10, dok. br. 7)
2. Izveštaj Štaba Gorenjskog NOP odreda od 2. januara 1944. Pokrajinskom komitetu KPS za Gorenjsku od 28. decembra 1943. do 2. januara 1944. godine (tom VI, knj. 10, dok. br. 11)
3. Pismo Ljubča Arsova, člana Petog oblasnog komiteta KP Makedonije od 2. januara 1944. god. sekretaru Mesnog komiteta KPM Kumanovo (tom VII, knj. 3, dok. br. 1)
4. Obaveštenje Kira Gavrilovskog, člana Drugog oblasnog komiteta KP Makedonije, od 4. januara 1944. god. Petom Oblasnom komitetu o borbama Prve i Druge makedonske brigade i o mogućnostima slanja novog ljudstva u partizane (tom VII, knj. 3, dok. br. 3)
5. Petnaestodnevni izveštaj Štaba Gorenjskog NOP odreda od 7. januara 1944. Pokrajinskom komitetu KPS za Gorenjsku o vojno-političkom stanju u Odredu (tom VI, knj. 10, dok. br. 33)
6. Izveštaj pomoćnika političkog komesara bataljona »Jordan Nikolov« od 7. januara 1944. god. Ljubču Arsovu o stanju u bataljonu i na terenu posle bugarske ofanzive (tom VII, knj. 3, dok. br. 5)
7. Izveštaj zamenika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 11. januara 1944. Glavnom štabu Slovenije o gubicima Četrnaeste NOU divizije pri prelasku pruge Zagreb — Karlovac iz Bele Krajine u Zumberak (tom VI, knj. 10, dok. br. 51)

8. Naređenje političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 11. januara 1944. Štabu Četrnaeste NOU divizije da dostavi izveštaj o gubicima na pruži Zagreb — Karlovac pri prelasku iz Bele Krajine u Zumberak (tom VI, knj. 10, dok. br. 52)
9. Izveštaj Štaba Osamnaeste divizije od 11. januara 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o rasporedu i vojno-političkom radu u jedinicama (tom VI, knj. 10, dok. br. 57)
10. Izveštaj političkog komesara Osamnaeste divizije od 12. januara 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o rasporedu i zadacima jedinica (tom VI, knj. 10, dok. br. 60)
11. Izveštaj Štaba Četvrtе operativne zone od 13. januara 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o vojno-političkom stanju na području Zone (tom VI, knj. 10, dok. br. 66)
12. Izveštaj zamenika političkog komesara Kosmajskog NOP odreda od 15. januara 1944. god. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o organizacionom stanju i borbama u prvoj polovini januara (tom I, knj. 7, dok. br. 12)
13. Izveštaj delegata Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 16. januara 1944. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o formiranju Treće južnomoravske NO brigade, njenom organizacionom stanju i prvoj borbi protiv Bugara (tom I, knj. 7, dok. br. 15)
14. Izveštaj političkog komesara Petnaeste NOU divizije od 16. januara 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o borbi Dvanaeste NO brigade na Velikom Kalu i jačini i rasporedu neprijateljskih snaga u zoni Divizije (tom VI, knj. 10, dok. br. 91)
15. Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za Severni Banat od 17. januara 1944. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu o situaciji u Severnom Banatu (tom I, knj. 8, dok. br. 9)
16. Izveštaj političkog komesara Prve proleterske brigade od 18. januara 1944. Štabu Prve proleterske divizije o zalaganju jedinica i pojedinaca u borbama (tom IV, knj. 21, dok. br. 102)
17. Izveštaj političkog komesara bolnice Prve proleterske divizije Štabu divizije o pokretu bolnice od Koričana do Drvara od 7—19. januara 1944. godine (tom IV, knj. 21, dok. br. 106)

18. Uputstvo Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 20. januara 1944. Štabu Četvrte operativne zone o vojno-političkom radu u Štajerskoj (tom VI, knj. 10, dok. br. 116)
19. Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 27. januara 1944. god. Centralnom komitetu KPI (tom I, knj.'8, dok. br. 17)
20. Izveštaj Štaba Osamnaeste divizije od 29. januara 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o vojno-političkoj situaciji (tom VI, knj. 10, dok. br. 180)
21. Direktiva CK Radničke partije Bugarske od januara 1944. god. svim partijskim rukovodstvima za svestrani otpor bugarskoj vlasti (tom VII, knj. 3, dok. br. 100)
22. Izvještaj Štaba Šesnaeste NOU divizije Vrhovnom štabu NOV i POJ o stanju divizije i o vojno-političkoj situaciji u sjevernom dijelu istočne Bosne od 1. novembra 1943. do 1. februara 1944. godine (tom IV, knj. 22, dok. br. 3)
23. Pregled socijalnog i nacionalnog sastava i političke pripadnosti jedinica Dvadeset osme divizije od 3. februara 1944 godine (tom V, knj. 24, dok. br. 10)
24. Izveštaj političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 3. februara 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o situaciji u Dolenjskoj i o potrebi povlačenja 18. divizije iz Gorskog kotara (tom VI, knj. 11, dok. br. 14)
25. Izveštaj Štaba Prvog južnomoravskog NOP odreda od 6. februara 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o borbama protiv Bugara i četnika i vojno-političkom radu u odredu (tom I, knj. 7, dok. br. 30)
26. Izvještaj političkog komesara Drugog udarnog korpusa NOVJ od 8. februara 1944. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o ekonomsko-političkoj situaciji u Crnoj Gori, Boki, Sandžaku i Hercegovini i u jedinicama Korpusa (tom III, knj. 7, dok. br. 49)
27. Izvod iz izveštaja Okružnog komiteta KPJ za istočni Srem od 9. februara 1944. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu o radu Prvog sremskog NOP odreda i komandi područja (tom I, knj. 8, dok. br. 26)
28. Izvještaj Štaba Zetskog NOP odreda od 10. februara 1944. god. Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji na svome terenu (tom III, knj. 7, dok. br. 52)

29. Upulstvo Okružnog komiteta KPJ za Nikšić od 10. februara 1944. god. Sreskom komitetu Nikšić za upućivanje članova Partije i kandidata u Osmu crnogorsku NOU brigadu (tom III, knj. 7, dok. br. 53)
30. Pismo komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od 11. februara 1944. god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu (tom I, knj. 8, dok. br. 27)
31. Izveštaj Štaba Treće vojvođanske brigade od 12. februara 1944. Štabu Šesnaeste NOU divizije o organizacionom stanju i vojno-političkom radu u Brigadi (tom IV, knj. 22, dok. br. 53)
32. Izveštaj Štaba Pete vojvođanske brigade od 13. februara 1944. Štabu Šesnaeste NOU divizije o organizacionom stanju i vojno-političkom radu u Brigadi (tom IV, knj. 22, dok. br. 57)
33. Izvještaj zamjenika političkog komesara Kosmajskog NOP odreda od 15. februara 1944. god. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o organizacionom stanju i akcijama Odreda (tom I, knj. 7, dok. br. 31)
34. Izvještaj Štaba Jastrebačkog NOP odreda »Nikodije Stojanović« od 17. februara 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o vojno-političkom radu u Odredu i o borbi protiv četnika (tom I, knj. 7, dok. br. 33)
35. Izveštaj Olivera Jocić, pomoćnika političkog komesara Bataljona »Jordan Nikolov« od 18. februara 1944. god. Ljubču Arsovu o stanju na terenu i o odlasku Kosovskog i Drugog udarnog južnomoravskog bataljona na Kara Dag (tom VII, knj. 3, dok. br. 16)
36. Izveštaj Štaba Prve vojvođanske brigade od 19. februara 1944. Štabu Šesnaeste NOU divizije o organizacionom stanju i vojno-političkom radu u Brigadi (tom IV, knj. 22, dok. br. 97)
37. Proglas Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 26. februara 1944. godine (tom VII, knj. 3, dok. br. 20)
38. Obaveštenje Ljubča Arsova od 27. februara 1944. god. Dobrivoju Radosavljeviću o pogibiji člana CK KP Makedonije Kuzmana Josifovskog Pitua (tom VII, knj. 3, dok. br. 21)
39. Izvještaj političkog komesara Treće vojvođanske brigade od 28. februara 1944. Štabu Šesnaeste NOU divizije o zboru na Bukviku i o formiranju komande mjesta (tom IV, knj. 22, dok. br. 140)

40. Pismo Okružnog komiteta KP Slovenije za kamnički okrug od 28. februara 1944. Štabu 4. operativne zone NOV i PO Slovenije o napadu neprijatelja na Kamničko-zasavsku četu u selu Oklo (tom VI, knj. 11, dok. br. 99)
41. Proglas Prvog oblasnog narodnooslobodilačkog komiteta od februara 1944. godine (tom VII, knj. 3, dok. br. 22)
42. Proglas Nacionalnog komiteta Otečestvenog fronta Bugarske od februara 1944. god. bugarskom narodu (tom VII, knj. 4, dok. br. 101)
43. Izveštaj političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 2. marta 1944. o situaciji na sektoru Velike Lašče — Zdenska Vas (tom VI, knj. 12, dok. br. 1)
44. Pismo političkog komesara Primorske operativne grupe od 4. marta 1944. god. Okružnom komitetu KPJ za Boku o potrebi mobilizacije ljudstva sa terena Boke u cilju formiranja Bokeljske brigade (tom III, knj. 7, dok. br. 87)
45. Pohvala Sreskog komiteta KP Makedonije Prilep od 5. marta 1944. god. aktivistima NOP Prilepskog sreza za ukazanu pomoć Prvoj makedonsko-kosovskoj udarnoj brigadi (tom VII, knj. 3, dok. br. 25)
46. Izvještaj Štaba Zetskog NOP odreda od 8. marta 1944. Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji na teritoriji Odreda (tom III, knj. 7, dok. br. 92)
47. Izvještaj Štaba Trećeg korpusa NOVJ od 8. marta 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni za četiri mjeseca (tom IV, knj. 23, dok. br. 44)
48. Direktiva Dobrivoja Radosavljevića od 8. marta 1944. Ljubču Arsovu o preuzimanju svih poslova u Skoplju koje je dotada vršio Kuzman Josifovski Pitu (tom VII, knj. 3, dok. br. 26)
49. Izvještaj Štaba Durmitorskog NOP odreda od 9. marta 1944. god. Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ o izvršenju mobilizacije i vojno-političkoj situaciji na teritoriji odreda (tom III, knj. 7, dok. br. 95)
50. Izvještaj Glavnog štaba NOV i PO za Sandžak od 9. marta 1944. god. Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ o neprijateljskim snagama u Pljevljima i vojno-političkoj situaciji u Sandžaku (tom III, knj. 7, dok. br. 96)

51. Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 10. marta 1944. god. Štabu Osmog korpusa NOV Jugoslavije o vojno-političkom i organizacionom stanju jedinica (tom V, knj. 25, dok. br. 29)
52. Izveštaj sekretara Drugog oblasnog komiteta KP Makedonije Blagoja Talevskog od 11. marta 1944. god. o koncentraciji bugarskih snaga u Prilepu i Bitolju i o pokretu nemačkih snaga pravcem Gradsko — Vele? — Skoplje (tom VII, knj. 3, dok. br. 27)
53. Izveštaj sekretara Drugog oblasnog komiteta KPM od 12. marta 1944. god. Dobrivoju Radosavljeviću o zverstvima bugarske vojske i policije (tom VII, knj. 3, dok. br. 29)
54. Direktiva CK KP Makedonije od 14. marta 1944. god. oblasnim komitetima KP Makedonije za izbor delegata za Antifašističko sobranje narodnog oslobođenja Makedonije i za agitaciono-propagandni rad (tom VII, knj. 3, dok. br. 32)
55. Izvještaj političkog komesara Trideset osme NOU divizije od 16. marta 1944. političkom komesaru Trećeg korpusa NOVJ o stanju u diviziji i o vojno-političkoj situaciji u Semberiji (tom IV, knj. 23, dok. br. 83)
56. Direktiva Svetozara Vukmanovića Tempa od 17. marta 1944. god. Ljubču Arsovu za rad u Skoplju i za slanje delegata za Antifašističko sobranje narodnog oslobođenja Makedonije (tom VII, knj. 3, dok. br. 34)
57. Obavještenje Štaba Druge krajiške NOU brigade od 19. marta 1944. Štabu Sjevernohercegovačkog NOP odreda o vojno-političkoj situaciji na prostoriji Kalinovik — Foča — Goražde (tom IV, knj. 23, dok. br. 109)
58. Izveštaj Štaba Istarskog NOP odreda od 21. marta 1944. Štabu 7. korpusa NOVJ o vojno-političkoj aktivnosti Odreda (tom VI, knj. 12, dok. br. 53)
59. Obaveštenje Odseka za pozadinu Štaba 9. korpusa NOVJ od 23. marta 1944. Okružnom komitetu KPS za Slovensko primorje o formiranju vojnopozadinskih organa (tom VI, knj. 12, dok. br. 57)
60. Naređenje Štaba 18. NO divizije od 23. marta 1944. potčinjenim jedinicama za nastavljjanje pritiska na neprijateljska uporišta i za pojačanje političke aktivnosti na terenu (tom VI, knj. 12, dok. br. 59)

61. Telegram sa prve partijske konferencije Prve oblasti od 27. marta 1944. god. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije (tom VII, knj. 3, dok. br. 39)
62. Pismo Dobrivoja Radosavljevića od 28. marta 1944. god. Veri Acevoj o formiranju Treće makedonske udarne brigade, razbijanju četnika na teritoriji Kumanova i zadacima Trećeg oblasnog komiteta KPM na omasovijavanju NOV i PO Makedonije (tom VII, knj. 3, dok. br. 40)
63. Poziv Drugog oblasnog komiteta SKOJ-a od marta 1944. god. omladini da se ne odaziva mobilizaciji koju sprovodi bugarska okupatorska vlast (tom VII, knj. 3, dok. br. 33)
64. Članak Strahila Gigova, zamenika političkog komesara NOV i PO Makedonije, od marta 1944. god. povodom deklaracije grupe Čkatrov — Đuzelov (tom VII, knj. 3, dok. br. 41)
65. Izveštaj Štaba 18. hrvatske brigade 38. NOU divizije od 1. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije o borbama sa četnicima u Crkvini i Slatini i o vojno-političkoj situaciji na sektoru Samac — Modriča — Gradačac — Brčko (tom IV, knj. 24, dok. br. 8)
66. Izveštaj Štaba Devete crnogorske NOU brigade od 2. aprila 1944. god. Štabu Treće udarne divizije NOVJ o rezultatima borbe u Kučima i vojno-političkoj situaciji oko Podgorice i Danilovgrada (tom III, knj. 7, dok. br. 139)
67. Izveštaj Blagoja Talevskog, sekretara Drugog oblasnog komiteta KP Makedonije, od 5. aprila 1944. god. Dobrivoju Radosavljeviću o stanju na teritoriji Bitoljskog sreza i o teroru koji sprovode bugarske okupatorske vlasti (tom VII, knj. 3, dok. br. 43)
68. Izveštaj Štaba 4. operativne zone Slovenije od 18. aprila 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o stanju jedinica i budućim zadacima (tom VI, knj. 13, dok. br. 8)
69. Izveštaj Štaba Istarskog NOP odreda od 18. aprila 1944. Štabu 7. korpusa o izvedenim akcijama i o vojnom i političkom radu u jedinicama (tom VI, knj. 13, dok. br. 14)
70. Izveštaj Operativnog štaba za Istru od 23. aprila 1944. političkom komesaru Jedanaestog korpusa NOVJ o političkom i organizacionom stanju u jedinicama i prilikama na terenu (tom V, knj. 26, dok. br. 103)

71. Obaveštenje političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 24. aprila 1944. sekretaru Oblasnog komiteta KP Slovenije za Korušku o formiranju Koruške grupe NOP odreda i međusobnom odnosu partijske organizacije Grupe i Oblasnog komiteta (tom VI, knj. 13, dok. br. 24)
72. Uputstvo Štaba Prvog šumadijskog NOP odreda »Milan Blagojević« od 25. aprila 1944. god. za vojno-politički rad u jedinicama Odreda (tom I, knj. 7, dok. br. 154)
73. Izveštaj Štaba Kosmajskog NOP odreda »Rade Jovanović« od 28. aprila 1944. god. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o borbi sa četnicima Draže Mihailovića kod sela Stojnika (tom I, knj. 7, dok. br. 163)

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Abramović Milan — 316
 Aleksić Radovan — 419
 Alga Mujo — 697
 Alikalfić Fazlija — 734, 735
 Alojz Dragan — 394
 Ambrožič Lado — 617, 626
 Andrić Rodoljub — 723
 Andrić Ratomir — 417
 Andelinović Grga — 670
 Andelković Stojadin — 582
 Antončić Milan Velebit — 790
 Antonijević Milivoje — 600, 610
 Apih Anica — 387
 Apih Milan — 193
 Ažnik Maks — 911
 Avbelj Viktor — 11

B

Babić Aco — 410
 Babić Branko Vlado — 7, 11, 44, 46, 250, 253, 611, 616, 618, 851
 Babić Obrad — 427
 Banin Josip — 270
 Backović Aleksandar — 104, 706, 711
 Baja Ivan — 864
 Bajalica Dmitar — 348
 Bajić Dušan — 710
 Bajt Jože — 820, 856
 Bakarić Vladimir — 130
 Bakić Mitar — 317
 Bakrač Đuro — 703, 891, 894
 Ban Đuro — 726
 Banovac Petar — 720
 Bračič Mirko — 853
 Brand Petar — 906
 Bašić Mate — 872
 Bašić Rade — 712, 714
 Bebler Aleš — 10, 616
 Bebler Vera — 201

Begić Ešref — 836
 Bektašević Isniet — 729, 730
 Belin Jože — 766
 Bevk Franc — 187
 Bijedić Šukrija — 689, 692, 693, 699
 Bilalagić Ramdz — 834, 835
 Bilobrk Mate — 260
 Biočić Ante — 673
 Bizjak Mirko — 852, 853, 856
 Bjedić Šukrija — 491
 Bjelajac Stanko — 495
 Bjelica Luka — 783
 Bjelica Nikola — 744
 Blagojević Slavko — 115
 Blanč Dragot — 193
 Blažević Mihajlo — 710
 Blok Aleksandar — 183
 Bobetko Janko — 358
 Bobinac Stjepan — 726
 Bogar Mato — 418
 Bogunović Brane — 668
 Bogunović Uroš — 504
 Bonačić Đorđe — 562
 Bor Matej — 183, 187, 189, 193
 Borčđć Čedo — 223
 Borojević Branko — 357
 Borojević Slavko — 702
 Bosanac Krsto — 115
 Bosić Rudi — 287, 290
 Bošković Momir — 307, 314
 Bošković Pejča — 418
 Bošković Predrag — 863
 Bošković Zejča Dikan — 418
 Božanić Andrija — 678
 Boiović Božo — 223, 673
 Božović Časlav — 363, 786
 Božović Jovan — 508, 512
 Božović Slavko — 508, 512
 Božović Vlado Vlajko — 888
 Bradonja Marko — 526
 Brajović Božidar — 27, 584, 587
 Brajović Petar — 808
 Bratko Ivan Andrej — 10

Bravničar Dušan — 617
 Brejc Jože — 187
 Brilej Jože — 807, 808, 814
 Brkić Zvonko — 223
 Brodnik Franjo — 820
 Brunović Stevo — 513, 516
 Bubić Vlado — 364, 372
 Bulajić Jovan — 583
 Bundalo Ljubo — 525
 Blindalo Veljko — 525
 Burić Mirko — 557

C

Cahusac Alfgar — 906
 Cankar Ivan — 183, 185—187, 190
 Car Pero — 28, 34, 527, 531
 Cenić Jančije Janja — 582
 Cerović Komnen — 315, 318
 Cerović Vojislav — 417
 Cevc Emilijan — 193
 Crnobrnja Ljuban — 505
 Cvetić Bosa — 426
 Cvetko Drago — 187
 Cvetko Ciril — 187, 203
 Cvetković Branko — 418
 Cvetković Dragiša — 642
 Cvetković Miroslav — 382

C

Ćakula Jovo — 703
 Calie Dušan — 109, 110
 Cepe Anica — 184, 206
 Cerčil Vin-ston — 815, 817
 Cernigoj Majda — 203
 Cesnik Stane — 184, 206
 Četnik Đuro — 327
 Čević Milan — 67
 Čmelić Marijan — 726
 Copić Lado — 202
 Crnugelj Franc Zorko — 614, 624
 Crtomir Kolenc — 106
 Culić Hrvoje — 636
 Cuk Martin — 203

C

ćućuz Markica — 668
 Cuić Dane — 792

D

Dalibegović Haso — 490
 Daljević Milan — 641
 Danilović Uglješa — 784
 Damjanović Božidarka — 282

Danon Oskar — 539
 Darčević Nikola — 27
 Dasović Martin — 50, 496
 Dautović Memaga — 696
 Debanić Mirko — 726
 Debeljak Stjepan Bil — 344
 Deisinger Janez — 106
 Delić Dušan — 524, 531, 750, 757
 Demetrović Jurica — 670
 Destovnik Karei — 184, 201, 803
 Deverdžić Dušan — 661
 Dinić Mića — 582
 Dimitrijević Živan — 505
 Divić Stjepan — 644
 Divić Stojan — 373, 377, 381
 Dizdarević Hase — 697
 Dobranić Radovan — 783
 Docić Radivoje — 418
 Domankušić Stjepan — 81, 86
 Dominko Stanko — 106, 622
 Dougan Danilo — 811
 Dozet Dušan — 505
 Dragović Dušan — 138
 Dragović Mićo — 686
 Draisinger Janez — 390
 Drapšin Petar — 109
 Drecun Svetozar — 272
 Drenovec Franc — 199, 213
 Drenovac Bora — 282
 Drezga Porin — 55, 60
 Drobac Dušan — 345, 686

Đ

Đilas Milovan — 161, 369, 457, 632, 778
 Đorđević Ljubica — 404
 Đorđević Dobrivoje — 418
 Đorđević Dragoslav Goša — 303
 Đujić Momčilo — 668, 671
 Dukanović Blaža — 19
 Dukanović Pero — 735
 Durica Kosto — 783
 Đuričkov'c Boško — 27
 Durić Dragi — 16
 Durić Stanojka — 608
 Đurišić Pavle — 249
 Đurguz Ljubiša — 276
 Durović Dragiša — 417
 Đurović Maksim — 383
 Durović Milinko — 326

Džakić Lazar — 798
 Džuverović Olga — 580

E

Efendić Edhem — 730
Erdeljac Franjo — 103
Erdeljac Petar — 496

F

Fašua Milan — 427
Filipčić Emil — 389, 391
Finci Eli — Kostić — 326
Fišer Ferdo — 183
Fon Milica — 203
Forbežar Slavko — 858
Forkapa Duka — 525
Fdrkapa Nikola — 525
Furlan Herman — 103

G

Gabrovec Lojze — 764, 767
Gaj Ljudevit — 298
Gajanović Lazo — 901, 904
Gale Jože — 184
Gardner Carls — 906
Gavranović Ostoja — 687
Gavrić Dragomir — 721
Gizdić Josip — 270
Gledović Bogdan — 308
Gliša Raco — 852
Glukak Rudolf — 726
Glumac Slavko — 50
Golob Janez — 187
Goranović Maksim — 320
Gorki Maksim — 213
Gošnjak Ivan — 223
Grabovac Budimir — 427
Gracioli Emilio — 194
Grahek Zvonko — 652
Grbec Lado — 206
Grbić Cedo — 109, 116
Grčak Alojz — 808
Grgurić Živko — 726
Grmuša Rade — 702
Grzetić Jože — 820
Gruder. Maks — 620
Grujić Vlado — 61, 66, 140, 144, 417
Gubec Matija — 298
Gužvić Branko — 750
Gvardiol Ante — 288

H

Hadelan Josip — 726
Hadžiabdić Meho — 697

Hebrang Andrija — 223, 457
Henrih Batista — 276
Herz Urška Francka — 193
Hitler Adolf — 178, 182, 208, 216,
224, 691, 878, 883, 908
Hodžić Ahmo — 697
Holjevac Vječeslav — 96, 104, 223,
484, 497, 877, 879, 888, 892
Hrzić Ivan — 392, 395, 520, 523, 810
Hribar Janez — 389, 391, 626
Hrženjak Duka — 103
Hvala Jože — 766

I

Idaković Edo — 276
Ignjatović Anatolij Djačenko — 626
Ilić Đorđe — 418
Ilić Miloš — 427
Ilić Radivoje — 418
Ilijaš Leopold — 766
Ivančić Franjo — 65
Ivanović Božidar — 783
Ivanović Dragiša — 25, 785
Ivanović Miodrag — 721
Ivković Ljuba — 721
Ivković Boriša — 783

J

Jager Emil — 193
Jakopič Albert Kajtimir — 622, 818
Jakop'n Boris — 858
Jakovljević Sreten — 427
Jančin Ivan — 716
Jandrić Dušan — 357, 4%
Janić Tihomir — 324, 329
Janić Vlado — 74, 109, 151, 159, 216,
219, 377
Janjić Voja Golub — 417
Jare Milan — 193
Jauković Vojo — 165
Javorski Mihajlo Bato — 34, 531,
753
Javoršek Jože — 184
Jelić Boro — 686
Jeločnik Hubert — 279
Jergović Ivan — 85
Jerman Bratož Olga — 207
Jerman — 184, 207
Joka Milan — 515
Jokanović Božo — 783
Jovanović Blažo — 90, 249
Jovanović Miodrag — 382
Jovanović Mirko — 506, 508
Jovanović Mladen — 753

Jovanović Radoš — 420, 581
Jovanović Zaga — 348
Jovičević Milo — 122, 128
Jovičević Pavle — 249
Jugovec Anton — 203
Jurij Stante — 106

K

Kajuhov Tonč — 187
Kalan Filip — 187
Karađorđević Petar — 62, 102, 114, 157, 177, 218, 224, 225, 453, 454, 457, 475, 792, 871, 885
Karaičić Nedeljko — 384, 578
Karapandža Branko Matjažek — 10, 612
Kardelj Janez — 193
Karei Jane — 766
Kašiković Jefto — 783
Kesar Savo — 259
Keserović Dragutin — 579
Kiauta Ladislav — 201
Kiauta Vlado — 187
Kidrič Boris — 181, 182
Klanjšček Zdravko — 840, 841, 854, 856
Kleindinst Lovro — 623
Klemenčič Dorè — 387, 391, 618, 621, 815, 816
Klemenčič Stanko — 764
Kleut Petar — 49
Klišanić Vjekoslav — 492
Klopčič Mile — 180, 183, 187, 189, 190, 199, 213
Kluz Franjo — 279
Kljajić Ljuban — 895
Knebl Franjo — 410, 416, 496
Knežević Luka — 260
Knežević Milan — 358
Kocbek Edvard — 187
Kočevar Franc — 808
Kočić Petar — 298, 638
Kogej Vasja — 210, 852, 853, 856
Kokolj Edvard Martin — 391, 621, 618, 619
Koković Jovo — 419
Kolar Franci — 394
Kolar Ivan — 726
Kolar Zdravko — 894
Kolundžić Anton — 171
Komnenović Jovo — 783
Koprivec Dušan — 215
Kaprivec Ignac — 199, 212, 213
Korać Dušan — 508, 673
Koričan Viktor — 497
Kosmač Franc — 806

Kosovac Mića — 517, 520
Kostadinović Racko — 418
Kostić Svetislav — 721
Košak Milan — 204
Košković Imbro — 726
Košmrl Drago — 853
Kovačević Andro — 370, 865, 876
Kovačević Branko — 525
Kovačević Dura — 580
Kovačević Milan — 417, 421, 429
Kovačević Vojo — 443, 447, 674
Kovačević Pavle Miha — 614
Kovačević Vladimir — 202
Kovaljski Vojislav Vojo — 308
Ković Marijan — 193
Kozak Ferdo — 182
Kozina Marjan — 187, 205
Krafogel Anton — 766
Kraigher Vito — 812
Kristančič Mario — 184, 207
Krkeljaš Božo — 686
Kronja Ante čenčo — 635
Krstić Jovo — 782
Kruhan Tomo — 718
Krunić Uroš — 46, 55, 101, 355, 358, 455, 459, 700, 706, 895
Kuharenko Sejmon — 829
Kukoč Ivica — 678
Kulundžija Mičo — 504
Kumbatović Filip — 180, 182, 189, 190, 199, 213
Kumše Franc — 857, 859
Kuralt Drago — 619
Kutner Alfred — 726
Kveder Dušan — 215
Kvaternik Slavko — 154

L

Lalović Kaja — 895
Lalović Pero — 888
Lampret Jože — 201
Lavrič Janez — 201
Lazarević Gojko — 417, 418
Lazić Ivan — 872
Leban Slavko — 182
Lekić Danilo — 401
Lemajić Mišo — 836
Lenjin Uljanov Vladimir — 95, 256, 260, 310, 345, 348, 399, 463, 465, 470, 566, 632
Leskošek Franc — 10, 193, 801
Linhart Tomaž — 183
Logar Cene — 803, 804, 909
London Džek — 739
Lovrič Drago — 387, 391, 619
Lovrič Jezdimir — 308

Lukačević Vojislav — 315
Lukić Milisav — 161, 261
Lukić Pero — 277, 278
Lukić Vojin — 167, 172

LJ

Ljotić Dimitrije — 723, 844
Ljubičić Radoje — 303
Ljubinković Lazar Saša — 172, 176
Ljuboja Smilja — 871
Ljujić Velibor — 316

M

Maček Ivan — 110, 112, 153, 155,
157, 217, 218, 225, 228, 285, 360,
411—413, 475, 477, 478, 490, 491,
493, 494, 550, 641, 643, 671, 707,
715, 749, 756, 770, 792, 871, 872,
885, 886
Magajna Bogomir — 187
Majcen Niko — 848
Majnik Janez — 763
Maksimović Dušan — 419
Malešević Rajko — 525
Maljković Petar — 72
Mamilović Avgust — 202
Mandić Rade — 480, 483
Mandžić Salko — 735
Marčić Karei — 763
Marine Mario — 205
Marić Obrad — 180
Marinčić Ernest — 820
Marinković Ivo — 79, 381
Marinković Života — 719
Marinović Veljko — 306
Mario Abram — 613
Marjanović Mikan — 505
Markotić Mato — 410
Marković Draža — 281
Marković Jovan — 29
Marković Mirko — 418
Marolt Sveto — 187, 201, 803
Martek Mijo — 726
Martinović Nikola Niko — 440, 651
Maslek Stanko — 708
Masleša Jefto — 783
Masleša Simo — 783
Maurič Alojz Oton — 614
Međedović Muharem — 697
Mičđć Mil'voi — 117, 121
Mićunović Vukašin — 785
Mihailović Dragoljub Draža — 14,
39, 146, 210, 218, 224, 235, 249, 281,
282, 453, 454, 476, 664, 666, 729,
844, 845, 885, 886, 907
Mihaljević Miloš — 783

Mihelič Franc — 200
Mihelič Stane — 393, 803
Mijović Arso — 41, 43, 320
Mikašinović Simo — 496
Mikić Radovan — 750
Mikulić Tomo — 475, 480
Milaković Jovan — 79
Milekić Gojko — 791
Miličević Ivica — 527, 530, 531
Miličević Vlado — 783
Miličević Drago — 719
M'lić Ljubica — 261
Milić Božo Bjelica — 308
Miličević Ivica — 754
M;ljivojević Mirko — 326
Milojević Rade — 889
Milovanović Miodrag — 17
Milutinović Ivan — 136
Mljević Milančić — 504
Miljković Huška — 68, 98, 490, 491,
494, 693, 694, 698, 699
Miljković Slavko — 721
Miočinović Sava — 744
Miošić Luidi — 562
Mitrović Drago — 719
Mitrović Milorad — 469, 474
Mitrović Miodrag — 628
Mitrić Radomir — 588, 591
Mitrović Stefan — 320
Mitrović Stojanče — 418
Mladen Ivan — 415, 486
Mladenović Anđel — 581
Molek Franjo — 496
Molotov Vjačeslav — 457, 632
Momčilović Ljubomir — 319, 323
Momčilović Janko — 418
Mondilardi Ilare — 534
Mraković Blažo — 895
Mraković Janko — 103
Mrazović Karlo — 223
Mrda Simo — 786
Mrkić Danilo — 417
Mrkić Radule — 419
Mrkšić Duro — 894
Mrvaljević Petar — 582
Mugoš Ilija — 53
Munižaba Milan — 674
Murišić Dušan — 783
Musolini Benito — 224, 350, 884
Mušković Vinko — 530
Mutapović Dragoslav — 35, 40, 790

N

Nedić Milan — 39, 282, 664, 723, 844
Nedić Petar — 29
Nedog Jože — 820

Nikezić Marko — 282, 720
 Nikolić Aco — 303
 Nikolić Aleksandar — 865
 Nikolić Radomir — 721
 Nikolić Žika — 628
 Novak Franc — 236, 450, 455
 Novaković Branko — 750
 Novaković Miodrag — 581, 582
 Nović Mirko — 629, 636
 Novković Petar — 418
 Novosel Vanda — 652

O

Obrenović Marko — 427
 Ogarev Andrej Pagon — 106
 Omazović Milutin — 742, 749, 895
 Omladić Vidojka Kozak — 211
 Oспенica Stevan — 49
 Orel Tone — 818, 911
 Orlić Milan — 264
 Oro Nedo — 783

P

Pagon Andrej Ogarev — 911
 Pahor Karei — 184, 187
 Pajić Milan — 836
 Pantelić Milojica — 430
 Panić Dušan — 719
 Pantović Radovan — 420, 581
 Papić Boro — 261
 Papić Pero — 783
 Paštrović Manfred — 670
 Paulus Stanko — 850
 Pavelić Ante — 50
 Pavlić Josip — 726
 Pavlik Dragan — 790
 Pavlin Mile — 764
 Pavlović Aca — 419
 Pavlović Milan — 496, 705, 892
 Pavšić Zina-Jamar — 204
 Pecotić Bogdan — 652
 Pećanac Košta — 39
 Pejačević Petar — 43
 Pejković Josip — 562
 Pejković Vicko — 562
 Pernišek Fani — 858
 Perović Lepa — 117
 Perovšek Janez — 812
 Perućica Novak — 27
 Perušić Ivo — 370
 Petek Jože — 201
 Peterlin Majda — 187
 Petričević Branko — 728, 737
 Petrović Borko — 418

Petrović Dimitrije — 383
 Petrović Dragoljub — 382, 387, 861
 Petrović Dušan Sane — 281, 882, 898
 Petrović Petar Njegoš — 298
 Petrović Radovan — 417
 Petrović Raka — 583
 Petrović Slavoljub — 661
 Petrović Vlado — 418
 Petrovšek Janez — 187
 Piceli Ivan — 529
 Pikel Edvard — 279
 Pipan Anton Crtomir — 910
 Pipenbaher Gojko — 213
 Pirjevec Dušan — 625
 Pirnat Nikolaj — 200, 213, 597
 Pirnik Maks — 187
 Planić Mirovan — 308
 Planojević M'leva — 508, 512
 Plještina Šime — 783
 Počkar Gregor — 612, 840, 841, 853, 854, 856
 Poderžaj Franc — 204
 Podobnik Danilo — 820
 Polovina Dušan — 834, 835
 Popović Buda — 344
 Popović Dušan — 719
 Popović Milutin — 582
 Popović Stevo — 686
 Popović Vlado — 276
 Popović Vujadin — 27
 Potokar Loize — 184
 Preis Franci — 907
 Pribelić Zdravko — 763
 Presetnik Franc — 184
 Prešern Franc — 187, 298
 Pudlipec Ljubo — 856
 Pušenjak Rudi — 764
 Puškarić Mile — 449, 754
 Puzigaća Jovo — 652

R

Radaković Nikola — 836
 Kadičević Velimir — 160, 166
 Radojević Svetozar — 25, 27
 Radojević Živadin — 723
 Radosavljević Emilija — 661
 Radovanović M'ivoje — 17
 Radović Milan — 286, 416
 Radović Radovan — 568, 574, 577
 Radović Ratko — 307
 Raičević Milisav — 652
 Rajer Albert Borut — 106, 200
 Rajter Milada — 652
 Ranković Aleksandar — 230, 419, 443, 652

Repanić Nikola — 670
 Repar Stanko — 764
 Ribar Ivan — 732
 Ribar Ivo Lola — 457, 650
 Rihtar Srećko — 209
 Rob Ivan — 193
 Rodić Mile — 276
 Roganović Gojko — 417
 Rojšek Franci — 763
 Rokvić Mane — 668, 669
 Romac Ivan — 635
 Rozman Franc — 807
 Rožica Seme — 911
 Rudolf Janko — 808
 Rupnik Leo — 207
 Rupnik Stanko — 854
 Ruzvelt Franklin — 815
 Ružička Josip — 515

S

Saje Milka — 847, 849
 Salamon Romano — 832, 838
 Samardžić Desimir Bosanac — 719
 Samardžija Pavle — 286
 Samec Smiljan — 187, 184, 206
 Saršon Zdenko — 497
 Sasatović Rešad — 429
 Savić Božo — 686
 Savnik Dušan — 595, 803
 Savić Milisav — 783
 Savor Alojz. — 820
 Schmidt Marta — 183
 Seliškar Marjan — 204, 812
 Seliškar Tone — 205, 206, 594
 Seliškar Vladimir — 812
 Semič Stanko — 808
 Senjuk Ivan — 531, 754
 Serdar Mića — 92
 Sever Frane Franta — 394
 Simčić Vladoša — 185
 Simić Dragoljub — 719
 Simić Živorad — 723
 Simoniti Rado — 184, 207
 Simonović Radomir — 138
 Sintič Zvonimir — 203
 Skender Mirko — 783
 Skendžić Vanja — 741
 Skorupan Mičo — 286
 Slijepčević (Jroš — 66, 73, 893, 895, 896
 Smajović Vasilije — 661
 Smerajc Leon — 820
 Smiljanić Rade — 686
 Spasojević Aca — 419
 Srimšek Rudolf — 820
 Srzentić Spiro — 410

Stamatović Jovan — 12, 17
 Stamenković Dragi — 382, 578
 Stanić Jovo — 855
 Stanišić Baja — 19
 Stanišić Milija — 309
 Stanković Voja — 418
 Stanojević Savo — 27
 Stanojković Milorad — 418
 Stante Jurij — 911
 Stante Peter Skala — 808
 Stare Ema — 185
 Starović Ratko — 783
 Stefanović Ivan — 897
 Stefanović Milivoje — 418
 Stefanović Milorad — 418
 Stefanović Svetislav — 825
 Stepančić Miroslav — 810
 Stipančić Ivo — 519
 Stojanović Slavko — 582
 Stojić Steva Boža — 719
 Stražar Ivan — 856
 Strele Marija — 824
 Strele Zofka — 823
 Stritar Bogdana — 184, 803, 911
 Stritar Josip — 203
 Strugar Milica — 661
 Stupar Bogdan — 635
 Stupar Božo — 903
 Subotić Vukašin — 731
 Sudar Jovo — 66, 75
 Sunarjić Mile — 427
 Suzić Miloš — 889
 Svetek Leon — 387, 619

Š

Šaban Dušan — 434
 Šakanović Halil — 490
 Šakota Slobodan — 460, 468
 Šantić Aleksa — 298
 Šarenac Vukota — 783
 Šćekić Vlado — 508, 532, 541, 558, 561
 Šćepanović Jefto Cajo — 303
 Seliškar Tone — 187
 Šentjunc Lidija Joža — 851
 Šibalić Mijuško — 431, 435
 Sijan Dušan — 259, 561, 563
 Šile Majda — 823
 Šiljegović Boško — 436, 443, 667, 679
 Šiljegović Miloš — 505
 Šinjatović Vitomir — 418
 Škrabar Leopold — 46
 Škrabar Stane — 202
 Škrbec Marija — 906
 Šmajd Albin — 905, 906

Snuderl Maks — 187
Šobar Tončka — 522
Šobot Dušan — 836
Štih Bojan — 10
Štrukelj Tomaž — 387
Šturm France — 184
Šumonja Miloš — 104

Tanasković Rajko — 807
Tarabić Joco — 496
Telenta Franko — 824, 831
Tepina Marjan — 211, 389, 391, 618, 622, 818, 911
Terzić Redžo — 242, 245
Tiran Jože — 185, 189
Tito Broz Josip — 11, 49, 51, 52, 57, 86, 95, 97, 100, 106, 110, 142, 143, 153, 157, 161, 209—211, 219, 224, 225, 260, 277, 345, 346, 349, 420, 464, 465, 469, 472, 475, 528, 546, 592, 593, 596, 632, 635, 652, 663, 698, 715, 755, 795, 815, 844, 869, 884, 885, 908
Tmušić Vuko — 237, 241
Todorović Mgalko — 786, 788—791
Todorović Vojo — 504
Tojagić Milan — 415
Tomijenovici Grujo — 530
Tomović Srbo — 783
Tošić Vladimir — 417
Trajković Aleksandar — 661
Tratar Julija — 858
Trček Anton Garazd — 763, 824
Trebješanin Milan — 303
Trkulja Rajko — 783
Trobec Franc — 213
Trumbić Neda — 261
Truta Ljubo — 635
Türk Danilo Joco — 108, 252, 619, 817

Turkulin Artur — 51, 129, 132

U

Udovič Jože — 187
Urošević Sredoje — 17
Uršič Franc Joško — 614
Uskoković Jagoš — 27

Valter Anđelko — 756, 757
Vasiljević Prvoslav — 280
Weis Janez — 201, 803

, Velebit Vladimir — 280
Veljačić Hasica — 696
Veljić Anđelko — 505
Veljković Živojin — 418
Verdir Ančka — 621
Vičić Milan — 383
Vidaček Josip — 373, 376
Vidić Milun — 578, 579
Vidmar Josip Saša — 182
Vidmar Jože — 187
Vidmar Meta — 184
Vidmar Nada — 184
Vidmar Nadet — 203
Vidmar Petar — 182
Vidović Florijan — 531
Vidović Nikola — 286, 496
Vidović Vaso — 34
Vidović Žarko — 311
Videnović Aleksandar — 661
Vilson Metland — 30
Vinčič Vlado — 293, 525
Vipotnik Janez — 808
Visarionovič Josif Staljin — 90, 164, 202, 210, 243, 260, 310, 317, 399, 428, 429, 463, 464, 465, 470, 682, 698, 856, 908
Viskić Vlado — 370
Vitorović Nikola Cvoro — 314
Vivoda Marjan — 811
Vodopivec Vito — 763
Vodušek Božo — 187
Vojaček Josip Taras — 514
Vojvodić Milutin — 417
Vorkapić Petar — 285
Vranek Mato — 726
Vratuša Anton — 815, 816
Vreg Franc — 815, 208, 389, 391, 619, 911
Vrleta Krulj — 252
Vučković Simo — 520
Vučković Vojislav — 719
Vujanović Novak — 750
Vujnović Bogdan — 40
Vujošević Jovan Lola — 511
Vujošević Miladin Šego — 344, 349
Vujović Danilo — 783
Vujović Jelena — 505
Vukčević Savo — 557
Vukičević Dušan — 303
Vukmanović Svetozar Tempo — 661, 863
Vukotić Dukljan — 270
Vuković Maksim — 539
Vuković Mile Seljak — 281
Vuković Miloš — 686

Zabukovšek Milutin — 206
Zečević Vojo — 138
Zgonjanin Žarko — 505
Živičujak Stipo — 714
Zlatnar Mirko — 10, 211, 251, 612,
839, 852, 853, 857
Zobenica Toma — 835
Zrilič Milan — 276
Zrinjanin Rade — 358, 360
Župan Vito — 205

Zidan Johan — 812
Zigrovič Mato — 726
Žigić Rade — 119
Živanović Voja — 174
Živković Sime — 258
Živković Trajko — 383
Žujović Sreten Crni — 166, 316,
355, 419
Župančič Oton — 187

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Ajdovščina — 816
 Andrijevića — 133, 136, 138, 246, 325
 —327
 Afrika — 884
 Albanija — 643
 Arandelovac — 663
 Aržano — 872

B

Babušnica (kod Pirota) — 660, 860
 Bajina Bašta — 729
 Bajinci (kod Surdulice) — 660
 Balkan — 216, 664, 789
 Bačka — 322
 Banat — 322
 Banija (predeo) — 66, 96—98, 101,
 151, 355—357, 458, 459, 484, 486,
 494, 513, 515, 700, 747, 883, 891,
 893
 Banja Luka — 61, 74, 151, 291, 344,
 346, 347, 424, 498, 501, 504, 525,
 686, 688, 751
 Bar — 89
 Barajevo (kod Obrenovea) — 722
 Bari (u Italiji) — 635, 652
 Bartovci (kod Sida) — 472
 Bastasi (kod Glamoča) — 271
 Baške Vode — 254
 Batrina (kod Slav. Požege) — 152
 Bedekovčina (kod Zlatara) — 373
 Bela Krajina — 200, 765, 817
 Beloljin (kod Prokuplja) — 578
 Belorusija — 884
 Beneška Slovenija — 215, 624, 906—
 908, 910
 Beograd — 213, 3%, 642, 669, 708,
 719
 Berane, sada Ivangrad — 15, 16,
 136, 138, 246, 327, 584, 587
 Bebrina (kod Slav. Broda) — 84

Berek (kod Čazme) — 113
 Bežigrad — 854
 Bihać — 489, 501, 669, 699
 Bijela (kod Daruvara) — 379
 Bijelo Polje — 15
 Bijeljina — 334, 603
 Bileća — 148
 Bilo-gora — 641
 Birač (predeo kod Vlasenice) —
 469, 473
 Biskupija (kod Knina) — 871
 Bistrica — 909
 Bitovnja (pl. kod Konjica) — 432
 Blace (kod Prokuplja) — 383, 578,
 579, 582, 583
 Boka Kotorska — 87, 89, 122, 128,
 133, 246—249
 Bokane (kod Podravske Slatine) —
 795
 Boljevac (kod Zaječara) — 663
 Borki (D. Sr. i G., kod Daruvara)
 — 379
 Borojevići (kod Kostajnice) — 702,
 889
 Bos. Brod — 29
 Bos. Gradiška — 61, 74, 505
 Bos. Grahovo — 258, 668, 670, 871
 Bosanska krajina (predeo) — 501,
 505, 768
 Bosanska Krupa — 501
 Bos. Petrovac — 178, 179, 668
 Bosiljevo (kod Ogulina) — 495
 Bosiljevo (kod Vinice) — 359, 360
 Bosna — 32, 35, 41, 47, 151, 158,
 162, 220, 320, 330, 333, 336, 469,
 532, 535, 606, 668, 669, 672, 675,
 676, 787, 831, 882
 Bosna (r.) — 266
 Bosna i Hercegovina — 215, 770—
 772, 878
 Bosut (kod Arandelovca) — 846
 Brač (o.) — 254

Bratunac (kod Srebrenice) — 430, 729, 734, 735
 Brčko — 331, 334, 400, 469, 603
 Brda (kod N. Gorice) — 251, 252, 907
 Brđani (kod Janje) — 472
 Bregi (kod Zagreba) — 727
 Breznice (kod Trbovlja) — 850
 Brezova Kosa (kod Cazina) — 698
 Brezovac (kod Pakraca) — 380
 Brinje (kod Senja) — 519, 544
 Brkiševina (kod Petrinje) — 716
 Brod (kod Crne Trave) — 859, 860, 864
 Brod (kod Surdulice) — 660
 Brodac (kod Bijeljine) — 472
 Brodić (kod Đurđevca) — 78
 Bučica (G. i D., kod Vrgin Mosta) — 494
 Budak (kod Gospića) — 92
 Bugarska — 627, 643, 662, 860, 864
 Bugojno — 266, 433
 Bukova Gora (kod Aržana) — 872
 Bušetina (kod Virovitice) — 75, 113, 114, 157
 Buševac (kod Zagreba) — 716
 Buzet (kod Gline) — 73

C

Cabuna (kod Virovitice) — 75
 Cazin — 97, 98, 698, 699, 747, 890
 Cazinjska krajina — 693
 Caparde (kod Zvornika) — 603
 Celovec — 909
 Cerčno (kod Idrije) — 616—618
 Cetin Grad (kod Slunja) — 493
 Cetina (kod Vrlike) — 872
 Cetinska dolina — 668, 870, 871
 Crna Trava (kod Surdulice) — 660, 663, 859, 862, 864
 Crikvenica (kod Novog) — 99, 100, 129
 Crna Gora — 16, 18, 20, 67, 87, 122, 128, 133, 215, 231, 239, 246—249, 297—299, 568, 737
 Crnec (r., kod Zagreba) — 725
 Crni Lug (kod Bos. Grahova) — 871
 Crveni Breg (kod Surdulice) — 859, 864
 Crvenkovci (kod Crne Trave) — 859
 Cvjetnić (kod Knina) — 177

Č

Čaglić (D. kod Pakraca) — 62, 380
 Čaglin (kod Slav. Broda) — 152
 Čaić (kod Livna) — 871, 872
 Čajira (kod Janja) — 472
 Čaklova (kod Janja) — 472
 Čazma — 121
 čehoslovačka — 218
 Celebić — 15
 Čelić (kod Bijeljine) — 42, 402
 Čelikovići (kod Slav. Broda) — 83
 Celopek (kod Zvornika) — 472
 Cemernik (M. i V.) — 661
 Cepovan (kod Gorice) — 106, 210, 251, 616, 815, 906
 čiće (Novo i St., kod Zagreba) — 716
 Crešnjevica (V. i M. kod Virovitice) — 113
 Crna (kod Soštanj) — 187
 Crna Vas — 759, 760
 Crnomelj — 185, 199, 812
 Čukale (kod Prnjavora) — 525
 Čuklić (kod Livna) — 872

Ć

Ćeralije (kod Podravske Slatine) — 795

D

Dalmacija — 50, 265, 350, 351, 353, 436, 439, 441—443, 667—670, 675, 676, 678, 679, 825, 867
 Darkovce (kod Leskovca) — 660
 Daruvar — 144, 641
 Daruvarska kotlina (kod Daruvara) — 379
 Debeli del (kod Crne Trave) — 864
 Dejanovići (kod Karlovca) — 704
 Dejčeva M. (kod Crne Trave) — 859
 Delnice (kod Skrada) — 543
 Derventa — 29, 30, 524, 525
 Desinec (kod Jastrebarskog) — 478
 Dilj (pl.) — 81, 152
 Dinara (pl.) — 771, 871
 Divin (kod Fatnice) — 785
 Divoselo (kod Gospića) — 46, 47, 52
 Djedina Rijeka (kod Slav. Broda) — 83
 Dobož — 604, 607

Dobrič (predeo) — 420, 578, 580, 583
 Dole pri Litiji — 809, 810
 Dolenja Vas — 760
 Dolomiti (pl.) — 850
 Doljani (G. i D., kod Vrhovine) — 519
 Domagović (kod Jastrebarskog) — 478
 Donji Hruševac (kod Zagreba) — 716
 D. Lapac — 739, 538
 Donji Vakuf — 434, 435
 Draguča (kod Prokuplja) — 583
 Drenovci (kod Jamena) — 472
 Urenjak (predeo, kod Arandelovca) — 846
 Drenje (kod Đakova) — 516
 Drežnica (G. i D., kod Ogulina) — 543» 544, 556
 Drina (r.) — 675, 729
 Drinjača (kod Zvornika) — 734
 Drvar — 145, 262, 508, 668, 739, 787, 832
 Drugovac (kod Smedereva) — 881
 Dubica — 74
 Dubovsko (kod Bihaća) — 178
 Dubranec (kod Zagreba) — 715, 716
 Dubrava (kod Čazme) — 121
 Dubrovnik — 460
 Dugo Selo (kod Zagreba) — 726, 727
 Dulići (N. i St., kod Gackog) — 236, 450
 Duvno — 872
 Dvor (kod žužemberka) — 193
 Dvor na Uni (kod Bos. Novog) — 67, 73, 747, 885

Đ

Đokići (kod Koraja) — 472
 Đulavec (kod Virovitice) — 7%
 Đunis (kod Kruševca) — 578
 Đurđevac (kod Virovitice) — 75, 110, 113, 115, 152, 157

Dž

Džep (kod Vladičinog Hana) — 862
 Džigolj (kod Prokuplja) — 580

E

Egipat — 280
 Engleska — 135, 154, 199, 224, 305, 310, 408, 453, 454, 456, 475, 477, 509, 526, 560, 683, 691, 769, 770, 884, 906
 Evropa — 224, 539, 691, 769, 814, 878, 884

F'

Finska — 627
 Foča — 15
 Fruška gora — 330
 Furlanija (predeo u Italiji) — 613, 907
 Fužime (kod Skrada) — 543

G

Gačnik — 618
 Gaj (kod Pakraca) — 380
 Gajevo (kod Arandelovca) — 846
 Galgovo (kod Samobora) — 411
 Glamoč — 351, 364, 371
 Glamočko polje — 266. 271, 369
 Glašinska (kod Crne Trave) — 859
 Glavice (kod Glamoča) — 271
 Glavice (kod Otočca) — 543
 Glina (kod Petrinje) — 66, 69, 93, 101, 223, 355, 356, 486, 487, 489, 494, 742
 Globornički most (kod Ogul'na) — 99
 Godevići (G. i D., kod Ljubovije) — 734
 Golubić (kod Knina) — 866, 868, 874
 Golo (kod Ljubljane) — 847
 Gora (kod Petrinje) — 97, 494
 Goražde — 168
 Gorenjska (predeo) — 212, 595, 803, 906
 Gorica — 816
 Gorička (kod Dvora na Uni) — 749
 Gorjani (kod Krapine) — 374
 Gornja Toponica (kod Prokuplja) — 383, 384
 Gornja Vas (kod Samobora) — 906
 Gornje Dubrave (kod Ogulina) — 359
 Gornji Bogičevci — 74
 Gornji Čaglić (kod Pakraca) — 8
 Gornji kraj (predeo, kod Ogulina) — 519

Gornji kraj (predeo, kod Drežnice) — 543, 544
 Gornji Vakuf — 433
 Gorski kotar (predeo) — 130, 519, 541, 544—546, 551, 554, 556, 557, 593, 594
 Gospić — 47, 51, 91, 92, 99, 100, 1⁴⁰
 Grabarje (kod Slav. Broda) — 83, 86
 Grabašnica (kod Prnjavora) — 528
 Graberje (kod Gline) — 749
 Grabrovnica (kod Bjelovara) — 113, 114
 Gračac — 46, 100
 Gračanica (kod Doboja) — 335
 Gradec (kod Čazme) — 113
 Grdelica (kod Leskovca) — 862
 Gradišće pri Vipavi — 817
 Gravina (u Italiji) — 277
 Grčka — 643
 Grevce (kod Kruševca) — 579, 581
 Grgar (kod Cepovana) — 816
 Grgurevci (kod Rume) — 320
 Grgurevići (kod Slav. Broda) — 83
 Grk (kod Bos. Broda) — 472
 Grosuplje (kod Ljubljane) — 848
 Govede Polje (kod Pakraca) — 380
 Gusinje (kod Peći) — 249

H

Hampovica (kod Đurđevca) — 113
 Han Kola (kod Banja Luke) — 346, 686, 688
 Hercegovina (pokrajina) — 18, 67, 231, 232, 236, 249, 406, 443, 445, 452, 460, 465
 Horvati (kod Zagreba) — 416
 Hotedržica (kod Logateca) — 849—851, 855
 Hotkovci (kod Glamoča) — 866
 Hrvatska — 54, 76, 207, 214, 218, 275, 298, 350, 441, 492, 668, 787, 878
 Hrvatsko primorje — 130
 Humci (kod Tuzle) — 42
 Hvar (o.) — 439, 526, 629

I

Idrija — 618, 850, 851
 Imotska krajina — 265
 Inadol (kod Prnjavora) — 528
 Istra — 541, 546, 811
 Italija — 8, 10, 105, 136, 163, 181, 183, 191, 192, 195, 197, 198, 216, 224, 254, 274, 277, 280, 350, 351,

512, 542, 544, 562, 613, 624, 627, 643, 647, 649, 674, 676, 679, 747, 840, 852, 884, 906
 Ivansko (kod Čazme) — 113
 Ivanjica (kod Čačka) — 663

J

Jablanica (predeo kod Lebana) — 659, 660, 663, 862
 Jagodina — 663
 Jahorina (pl.) — 168
 Jajce — 29, 51, 225, 266, 435
 Jakačina (kod Slav. Broda) — 83
 Jamarica (kod Pakraca) — 77
 Jamarica (kod Lipovljana) — 378
 Jamena (kod Srem. Rače) — 472
 Jaska (Jastrebarsko, kod Samobora) — 495
 Jastrebac (pl.) — 579, 580, 663
 Jastrebarsko (Jaska) — 56
 Jastrebarsko — 416
 Jelići (kod Banja Luke) — 903
 Jelenov 21eb — 596, 805
 Ježeštica (kod Srebrenice) — 728
 Jošanica (kod Prokuplja) — 420
 Jugovo Polje (kod Virovitice) — 78
 Jukinac (kod Gline) — 494

K

Kairo — 210, 225, 280, 378, 545
 Kačer (pl.) — 661
 Kalinovik — 327
 Kalna (kod Crne Trave) — 863
 Kamendol — 719
 Kamenski Most (kod Topuskog) — 67
 Kamensko (kod Kulen Vakufa) — 47, 51, 54
 Kaoci (kod Bos. Kobasa) — 750
 Kapela (M. i V., pl.) — 543, 544
 Kaptol (kod Slav. Požege) — 84
 Karaula (predeo, kod Travnika) — 506
 Karlobag — 130
 Karlov Han (kod Duvna) — 265
 Karlovac — 97—99, 103, 360, 410, 411, 414—416, 478, 486, 492
 Karpati — 884
 Katinci (kod Daruvara) — 514
 Kazanci (kod Bos. Grahova) — 872
 Kladuša (kod Cazina) — 98
 Klanac (kod Perušića) — 47
 Klanjec (kod Krapine) — 375, 376
 Klačnice (kod Banja Luke) — 525

- Klokočevik (kod Slav. Broda) — 83, 86
 Knin — 669, 739, 871
 Kninska krajina (predeo) — 669
 Kobdilj (kod Sežane) — 106
 Kočevje — 181, 193, 198, 202, 759, 760, 762, 820
 Kočevski Rog — 193, 198, 394
 Kolašin — 18, 136—139, 248, 296, 327—329
 Komarevo (G. i D., kod Siska) — 700, 701, 705
 Kompava (kod Lokovca) — 910
 Konjević (kod Zvornika) — 734
 Konjic — 434
 Koraj (kod Bijeljine) — 402
 Korčula (o.) — 439, 440, 629, 645
 Kordun (predeo) — 67, 96—98, 111, 484, 493, 707, 708
 Korenica (sada Titova Korenica) — 92, 95
 Korita (kod Pakraca) — 151
 Korita (predeo kod Titove Korenice) — 91
 Korovi (kod Bos. Kobaša) — 29
 Kopaonik (pl.) — 420
 Koruška — 200, 212, 906, 908, 910
 Kosinj (kod Gospića) — 95
 Kosmaj (pl.) — 663
 Kosovo i Metohija (pokrajina) — 249
 Kosovo polje (kod Knina) — 668
 Kostajnica — 74, 494, 620, 700
 Koševina — 12
 Kotor Varoš — 538
 Kovačevac (kod Pakraca) — 62
 Kovači (kod Bileće) — 405
 Kozara (pl.) — 421, 500, 501, 505
 Kozarevać (kod Bjelovara) — 113, 114
 Kozarica (kod Pakraca) — 77
 Kozarjev Kal (kod Novog Mesta) — 809
 Kozarnica (kod Crne Trave) — 859
 Kozluk (kod Zvornika) — 472
 Kožule (kod Modriča) — 334
 Kraguj (kod Pakraca) — 66
 Kraljevac (kod Zagreba) — 495
 Kraljevo — 663
 Krašić (kod Jastrebarskoe) — 487, 495
 Kravarske gorice (kod Zagreba) — 415
 Kravarsko (kod Gorice — V, i M.) — 493
 Kravarsko (kod Zagreba) — 715, 716 "
- Kreševo (kod Fojnice) — 431
 Krim — 884
 Križ (kod Ivanić Grada) — 121
 Krka (r.) — 716
 Krna (pl.) — 850
 Krnjeuša (kod Bos. Krupe) — 177
 Krupanj — 729
 Kruševac — 660
 Kuči (kod Titograda) — 26, 246
 Kuk (trig. 1172, kc*1 Kulen Vakufa) 47 51 54
 Kukavica (pl.) — 419, 663
 Kunova (kod Bos. Kobaša) — 752
 Kupa (r.) — 707, 708, 716
 Kupčina (kod Karlovca) — 479, 715, 717
 Kupčina (D. i G., kod Samobora) — 412
 Kupres — 506
 Kuršumlija — 420, 578—580
 Kutjevo (kod Slav. Broda) — 84
 Kuzmica (kod Slav. Požege) — 152
- ## L
- Lapac (kod Kulen Vakufa) — 46
 Lapat (kod Plaškog) — 286
 Lapotince (kod Leskovca) — 627
 Lasinja (kod Karlovca) — 707, 708
 Lavrica (kod Ljubljane) — 806, 809, 810
 Lazina — 57
 Lædine (kod Idrije) — 850
 Lepčinjce (kod Vranja) — 659
 Lapenica (G. i D., kod Prnjavora) — 526
 Leskovac — 578, 627, 660
 Lička Jesenica (kod Plaškog) — 709
 Lički Osik (kod Gospića) — 47, 92
 Ličko Petrovo Selo (kod Titove Korenice) — 95
 Lijeve Rijeka (kod Kolašina) — 136, 138, 139
 Lika — 46, 47, 49, 51, 52, 67, 91, 92, 99, 100, 159, 541, 707, 825, 828, 831, 867
 Lim (r.) — 12, 16
 Lipa (kod Bihaća) — 178
 Lipik — 62
 Lipljani (kod Pakraca) — 77
 Lipovljani — 378
 Lištani (kod Livna) — 871, 872
 Livanjsko polje — 266, 271, 872, 873, 875'
 Livno — 266, 351, 364, 371, 870, 872
 Logatec — 759, 760, 851

Lohinja (G. i D., kod Bos. Petrov-
ca) — 343
Lokanj (kod Janje) — 472
Lokovec (kod Cepovana) — 210, 251
London — 39, 210, 249, 749
Lovinac (kod Gračaca) — 46, 47,
51, 53
Lovska (kod Pakraca) — 380
Lozice (kod Ajdovščine) — 817
Lug (kod Samobora) — 56, 57
Lužnica (predeo, kod Leskovca) —
659, 860, 863

Lj

Ljuberada (kod Pirata) — 860
Ljubljana — 106, 181, 182, 185, 192,
195, 196, 201, 204, 213, 759, 813,
840, 848, 854, 906
Ljubljana (r.) — 760
Ljubomir (kod Bileće) — 232
Ljubovija — 729
Ljubunčić (kod Livna) — 872

M

Macute (kod Podravske Slatine) —
795, 797, 798
Mačino Brdo (kod Prnjavora) —
293
Mačkatica (kod Surdulice) — 864
Mađarska — 75, 152, 191, 218, 662,
663, 753
Maievica (pl.) — 42, 322, 340, 341,
428, 605, 606, 608, 653, 657, 737
Manjača (pl.) — 638, 668
Marina (kod Trogira) — 254
Marinkovci (kod Bos. Grahova) —
871
Markovac (kod Čazme) — 121
Martin Brod (kod Gračaca) — 178
Martinac (St. i N. kod Prnjavora)
— 31, 525
Medak (kod Gospića) — 95
Meka Gruda (G. i D., kod Gackog)
— 150
Melina (kod Banja Luke) — 903
Meljak (kod Plievlja) — 328
Meženčani — 702
Mežica — 909
Mihovljan (kod Zlatara) — 375
Miletinac (V. i M., kod Virovitice)
— 796, 797
Miljevina (kod Foče) — 327
Miren (kod Gorice) — 816
Miričina (kod Tuzle) — 607

Molve (kod Đurđevca) — 113, 114
Morača (G. i D., predeo kod Kola-
šina) — 136
Morava (r.) — 578, 579, 661
Moravić (kod Sida) — 472
Moslavina (predeo) — 110, 113, 121,
157, 727
Motajica (pl.) — 28, 30, 155, 524—
526, 750
Mrkonjč-Grad — 29, 346, 638, 639
Mrkopolj (kod Ravne Gore) — 544
Murino (kod Andrijevice) — 133
Mušaluk (kod Gospića) — 47

N

Naudovac (kod Virovitice) — 797
Negotin — 663
Nemačka — 163, 191, 192, 216, 218,
432, 485, 663, 769, 795, 878, 884
Netretić (kod Karlovca) — 495
Nova Gradiška — 74, 152
Nova Kasaba (kod Zvornika) —
734, 735
Nova Varoš — 328
Nova Ves (kod Prnjavora) — 29,
30, 515, 528
Novaki (kod Zagreba) — 725
Novi (kod Crikvenice) — 543
Novi Marof (kod Virovitice) — 75,
78, 113
Novi Martinac (kod Prnjavora) —
751
Novo Mesto — 198, 520, 807
Novo Selo (kod Surdulice) — 859
Nožičko (kod Prnjavora) — 525,
526
Nuglašica (kod Bos. Grahova) —
871, 872

O

Obijaj (kod Bos. Grahova) — 871
Obiadovci (kod Crne Trave) — 859
Obrež (kod Zagreba) — 715
Obrovac (kod Banja Luke) — 903
Obrovo (G. i D., kod Zagreba) —
727
Odra (r., kod Zagreba) — 411
Ogulin — 47, 97—99, 360, 489
Okić (kod Samobora) — 411
Okučani (kod Novske) — 62, 74,
151, 152
Orašac (kod Arandelovca) — 846
Orahovica <G. i D., kod Bos. Pe-
trovca) — 343

Ost rog (manastir) — 19
 Ostrožac (sada potopljen, kod Konjica) — 431
 Oštarije (kod Ogulina) — 99, 101
 Otlica (kod Ajdovščine) — 106, 620
 Otočac — 91, 92, 95, 517, 543
 Otrić (kod Gračaca) — 46
 Otrovanec (kod Virovitice) — 113, 114
 Ozalj (kod Karlovca) — 416
 Ozren (pl., kod Sarajeva) — 327, 663
 Odžak (kod Livna) — 872

P

Pađene (kod Knina) — 668
 Pariz — 203
 Pavelić (kod Prnjavora) — 528
 Pazarište (kod Perušića) — 47
 Pčinja (r.) — 663
 Podlapača — 47
 Pečnik — 850
 Pećigrad (kod Cazina) — 491
 Perušić (kod Gospića) — 91, 92, 95
 Pervan (D. i G., kod Banje Luke) — 903
 Peščenica (kod Ivanić Grada) — 716
 Petrinja — 97, 486, 487, 700, 742, 743, 747
 Petrijevo (kod Smedereva) — 882
 Petrovo polje (predeo, kod Travnička) — 535
 Peulje (kod Bos. Grahova) — 369
 Pilića (G. i D., kod Janje) — 472
 Pirot — 660, 860, 863
 Piperi (predeo kod Titograda) — 246
 Piskavica (D. i G., kod Banja Luke) — 903, 904
 Pitomača (kod Virovitice) — 75, 78, 109, 113, 114, 157
 Piva (r.) — 444
 Plašćanska dolina (kod Plaškog) — 485, 489, 490, 493, 706, 708
 Plaški (kod Ogulina) — 286
 Plaški (kod Slunja) — 485, 487, 707, 708
 Planinsko Grabovo (kod Iloka) — 320
 Plav (kod Peći) — 249
 Pleternica (kod Slav. Požege) — 152
 Pločanski klanac (kod Novi Grada) — 287

Ploče (G. i D., kod Novi Grada) — 287
 Ploščica (St. i N., kod Bjelovara) — 157
 Pljevlja — 15, 296, 317, 326, 327
 Fočitelj (kod Gospića) — 46, 47, 52
 Podgorica (sada Titograd) — 246
 Podklanac (G. i D., kod Gackog) — 460
 Podklošter — 909
 Podpeč — 759 *
 Podravina — 81, 109, 113, 114, 116, 152, 153, 157, 380
 Podravska Slatina — 792, 798
 Podrinje (predeo, kod Loznice) — 728, 729
 Podum (kod Otočca) — 517
 Podzvizd (kod Velike Kladuše) — 68, 69
 Pokupje (G. i D., kod Karlovca) — 493, 707
 Pokupje (G. i D., kod Samobora) — 412, 414
 Pokuplje (predeo, kod Zagreba) — 415
 Pokupsko (kod Zagreba) — 715, 716
 Polja (D. i G.) Kolašinska (predeo kod Kolašina) — 136, 138
 Poljska — 31, 662, 751, 884
 Popovići (kod Glamoča) — 271
 Posavina (predeo) — 29, 78, 158, 322, 340, 341, 380, 402, 411, 412, 414, 415, 477, 494, 495, 641, 644, 727, 728
 Potočani (kod Livna) — 371
 Postojna — 813
 Posušje (kod Imotskog) — 265, 431
 Pougarje (predeo, kod Travnika) — 506
 Poznanovići (G. i D., kod Ljubovije) — 734
 Požarevac — 720
 Požeška kotlina (kod Slav. Požege) — 81, 152
 Prag — 203
 Prečno (kod Zagreba) — 725
 Pregrada (kod Krapine) — 375, 376
 Prekobrđe (predeo, kod Kolašina) — 133
 Preseka (kod Zagreba) — 725, 726
 Preodac (kod Bos. Grahova) — 369
 Preserje — 759, 760
 Priboj — 327, 328
 Prijedor — 501
 Prijepolje — 15, 328
 Primorje (predeo) — 541
 Priperci (kod Koraja) — 42

Prlog (kod Livna) — 872
Prnjavor — 28, 30, 32, 291—293, 423,
524, 525, 529
Prokuplje — 420, 583, 584
Prozor (G. i D., kod Otočca) — 91
Prozor — 431
Psunj (pl.) — 74
Puneševci (kod Vranja) — 659

R

Rab — 747
Radan (pl.) — 663
Radoboj (kod Krapine) — 374, 376
Radosavska (kod Banja Luke) —
903
Radovljica (kod Kranja) — 905
Rakek — 759, 760
Rakitno (kod Posušja) — 433
Rakovac (kod Prnjavora) — 751
Rakovica (kod Slunja) — 493
Rama (kod Prozora) — 431, 434
Rasina (predeo, kod Kruševca) —
579, 862
Ravna Gora (kod Skrada) — 543
Retkocer (kod Uroševca) — 383
Ribnica — 15, 759
Ribnik (kod Karlovca) — 495
Rihemberk (danas Branik) — 817
Risovac (kod Bos. Krupe) — 177
Ritošići (kod Pljevlja) — 574
Rogatica — 728
Rogovac (kod Virovitice) — 113
Romanija (pl.) — 653
Ronki (kod Gorice) — 613
Rovca (predeo kod Kolašina) —
136, 138
Roženica (kod Zagreba) — 716
Rudice (kod Bos. Novog) — 244
Rudnik (pl.) — 582
Rujani (G. i D., kod Livna) — 871,
872
Rujiška (kod Bos. Novog) — 244
Rumunija — 216, 218, 662, 663, 884
Rupljanska reka — 661
Ruplje (kod Leskovca) — 660
Rupije (kod Surdulice) — 859

S

Salcburg — 906
Sandžak (predeo) — 12, 15, 67, 248,
249, 315, 532, 568, 574
Sombor — 56, 495
Sanski Most — 501, 688
Sava (r.) — 84, 156, 251, 330, 331,
486, 513, 515, 525, 716, 753

Savez Sovjetskih Socijalističkih re-
publika (SSSR) — 36, 39, 95, 127,
135, 183, 192, 224, 234, 297, 305,
310, 342, 343, 408, 432, 453, 45-i.
456, 470, 472, 491, 501, 537, 538.
550, 560, 566, 627, 683, 689—691,
709, 731, 732, 769, 770, 806, 853,
878, 884

Selca (kod Skofije Loke) — 616
Selevac (kod Smedereva) — 720,
721

Semberija (predeo) — 607, 653
Semič (kod Črnomelja) — 181
Senj (kod Crikvenice) — 543, 747
Sesvete (kod Zagreba) — 727
Sirova Katalena (kod Bjelovara) —
113, 114

Sisak — 410, 411, 486, 716
Siščani (kod Čazme) — 121
Sitneš (kod Bos. Kobaša) — 30,
752

Sjedinjene Američke Države (SAD)
— 135, 154, 205, 224, 305, 310, 408,
453, 454, 456, 458, 475, 509, 526,
560, 683, 690, 691, 732, 749, 769,
770, 884

Sjenica — 15, 16, 327
Skela (kod Bajine Bašte) — 729
Skočić (Mus. i Prav., kod Janja)
— 472

Skokovi (kod Cazina) — 698
Slatnik (G. i D., kod Slav. Broda)
— 83

Slavonija — 30, 42, 56, 82, 83, 111,
116, 156, 216, 450, 513, 515, 527.
530, 531, 747, 750, 752, 753, 818

Slav. Brod — 29, 84
Slav. Posavina — 30
Slavonska Požega — 524
Slav. Samac — 152

Slavići (kod Banja Luke) — 903
Slavujevci (kod Crne Trave) — 859
Slovačka — 662, 663

Slovenačka Istra — 811
Slovenačko primorje — 8, 105, 207,
212, 595, 619, 626, 759, 761, 803.
841, 905, 907, 909

Slovenija — 8, 192, 197, 205, 212,
213, 275, 279, 545, 620, 878, 890,
909

Slunj (kod Plaškog) — 489, 493
Smiljan (kod Perušića) — 47
Smrtići (kod Prnjavora) — 29, 30
Sniježnica (kod Janje) — 472
Sokol (kod Gradačca) — 334
Solkan (predgrađe N. Gorice) —
816

Soljani (kod Jamene) — 472
 Split — 351, 630
 Spodnja Idrija (kod Idrije) — 849, 851
 Srb (kod Gračaca) — 46
 Srbac (kod Prnjavora) — 28, 29, 32, 528
 Srbija — 15, 16, 215, 298, 328, 644, 662—665, 667, 669, 729, 860, 878, 882
 Srebrenica — 734, 735
 Sredska (kod Bjelovara) — 113
 Srem — 333, 336, 429
 Staljingrad — 224
 Stankovac (kod Petrinje) — 494
 Stara Gradiška — 74, 151, 152
 Stara Ploščica (kod Bjelovara) — 113
 Stari Gradac (kod Virovitice) — 75, 114
 Stari Log (kod žužemberka) — 193
 Stična (kod Ljubljane) — 813
 Stončica (luka na o. Visu) — 634
 Strelac (kod Pirota) — 860, 861
 Strezoj (kod Zagreba) — 716
 Strmica (kod Knina) — 668, 866, 874, 878
 Studenci (predeo, kod Duvna) — 265
 Subocka (kod Pakraca) — 61, 62, 66, 74, 142
 Suha Katalena (kod Bjelovara) — 113, 114
 Suhaja (kod Čazme) — 113
 Sunja (kod Kostajnice) — 494
 Surdulica — 660
 Sutješka (r.) — 12, 18, 20, 307, 308, 444
 Sveti Križ (kod Ajdovščine) — 816
 Sv. Martin (kod Samobora) — 411
 Svino — 816
 Svodje (kod Vlasotinaca) — 660, 860

S

Šabac — 663
 Šahovići (sada Tomaševo, kod Bielog Polja) — 307
 šekovići (kod Vlasenice) — 735
 šemovci (kod Đurdevca) — 157
 Šemovec (kod Ivanić Grada) — 113
 šent Janž — 909
 Šepak (kod Janje) — 472
 Šibenik — 669, 675
 šišinec (kod Petrinje) — 716
 Škare (kod Otočca) — 91, 517

Škrtovac — 618
 Šolta (o.) — 254
 šoštanj — 187
 špišić Bukovica (kod Virovitice) — 75, 109, 113, 157
 Štajerska — 200, 212, 595, 803, 804
 Štanjel (kod Ajdovščine) — 106
 Števerjan (kod Gorice) — 907
 Št. Peter (kod Novog Mesta) — 813
 Šujica (kod Livna) — 506
 Sumadija — 66?
 Šumnjaci (kod Glamoča) — 271
 švica (kod Otočca) — 91

T

Tavna (kod Janje) — 472
 Teheran — 82, 83
 Teočak (kod Janje) — 472
 Timočka krajina (predeo, kod Negotina) — 663
 Tiškovac (G. i D., kod Knina) — 668
 Todorovci (kod Crne Trave) — 859
 Tomašica (kod Daruvara) — 77
 Tople Rebri (kod Kočevskog Roga) — 394
 Toplica — 578, 579, 584, 627, 862
 Tounj (kod Ogulina) — 101
 Trapisti (kod Banja Luke) — 424
 Travnik — 506, 524
 Trbušnica (kod Arandelovca) — 846
 Trebava (predeo kod Modriča) — 41, 322, 340, 400, 605, 606, 608
 Trebelno (kod Novog Mesta) — 809
 Trebinje — 232
 Trebovec (kod Zagreba) — 727
 Trnovo (kod Gorice) — 251, 620
 Trnovo (kod Sarajeva) — 327
 Trnjani (kod Slav. Broda) — 83, 84
 Trogir — 254
 Trstenci (kod Bos. Kobaša) — 29
 Trstenik (kod Rijeke) — 106
 Trubar (kod Knina) — 177
 Tržič (u Italiji) — 613
 Turmanovac (kod Virovitice) — 113
 Turbe (kod Travnika) — 434, 538
 Turjak (kod V. Lašča) — 812
 Turkestan (u SSSR-u) — 690
 Turnovac (kod Virovitice) — 157
 Turopolje (kod Zagreba) — 716
 Tutnjevac (kod Koraja) — 472
 Tuzla — 41, 42, 168, 171, 400, 427, 428, 604, 607, 653
 Tužević (kod Senja) — 543

U

Ugar (r.) — 506
Uzici (blizu Titovog Užica) — 17

V

Valjevo — 663, 729
Vareš (kod Zenice) — 167, 168
Varna (u Bugarskoj) — 627
Varoš (zaselak kod Gospića) — 92
Vasojevići (predeo kod Kolašina) — 133, 249
Velebit (pl.) — 52
Velika (kod Slav. Požege) — 84
Velika Babina Gora — 113, 114
Velika Gorica — 477, 717
V. Plana — 581
Velike Lašče — 809
Velike Zabiye (kod Ajdovščine) — **816**
Velikovec — 909
Velje Brdo (kod Titograda) — 246
Vinac (kod Jajca) — 435
Virje (kod Đurđevca) — 114
Virovitica — 116, 152
Vis (o.) — 354, 436, 440, 629, 634, 635, 647, 648, 672, 673
Višegrad — 328
Viševac (kod Vranja) — 659
Višnja Gora (kod Ljubljane) — 848
Vlahovo (kod Prokuplja) — 383
Vladičin Han — 660
Vlasina (predeo kod Surdulice) — **861**
Vlasotinci — 659, 860
Vodenica (kod Bos. Krupe) — 177
Vojnovac (kod Plaškog) — 709
Vojsko (kod Idrije) — 618
Vojvodina — 319, 322, 603, 606
Volga (r.) — 593
Volgari — 620
Vranića (pl. kod Prozora) — 432
Vranić (kod Obrenovca) — 281
Vranje — 659—661
Vrata (kod Gorice) — 210
Vrbanja (kod Jamena) — 472
Vrbas (r.) — 525
Vrbovsko — 99, 100
Vrebac (kod Gospića) — 47, 51, 53
Vrhnika — 760
Vrhovina (kod Slav. Broda) — 86

Vrhovine (kod Otočca) — 95
Vrlika — 872
Vrnograč (kod Cazina) — 67
Vrpolje (kod Đakova) — 84, 152
Vukosavljevica (kod Virovitice) — 114
Vukovije (D. i G., kod Živinica) — 427

Z

Zagorje — 187
Zagazd (kod Radeča) — 809
Zagreb — 410—412, 414—416, 486
Zaselak (kod Strmice) — 866
Zdenska Vas — 764
Zdenci — Brodski (kod Slav. Broda) — 83
Zdenci (V. i M. kod Daruvara) -- 144
Zdenčina (kod Samobora) — 412, 706, 707
Zgornja Savinjska dolina — 201
Zelengora (pl.) — 327, 444, 460
Zelina (kod Zagreba) — 725
Zelinja (G. i D., kod Gradačca) — 344
Zelinja (kod Modriča) — 42
Zemun — 396
Zeta (predeo kod Podgorice) — 89
Zgornja Trebuša — 618
Zlata — 373
Zlatinska M. (kod Crne Trave) — 859
Zvečevo (kod Slav. Požege) — 381
Zvornik — 603, 730

2

Žabljak — 16
Železniki (kod Kranja) — 616
Žepa (kod Višegrada) — 728
Žiri (kod Idrije) — 106, 817, 850
Žitorađa (kod Prokuplja) — 582
Žumberačke pl. (kod Samobora) — 414, 415
Žumberak — 55, 59, 495
Župa (kod Kruševca) — 579
Županja (kod Vinkovaca) — 81, 85, 86
Žuta Lokva (kod Senja) — 543
Žutica (predeo, kod Zagreba) — 752

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV 1 POJ*Cete*

- Diverzantska podgrmečkog odreda — 243
- Grubišnopoljska Bilogorskog odreda — 379
- »Matija Gubec« — 378

Bataljoni

- Bužimski — 696
- »Garibaldi« — 511, 534, 536
- Gospički — 47, 51, 53
- »Jože Vlahović« (Omladinski) — 286
- Kosovski — 659, 661
- Ljubomirski — 232
- Malokladanjski — 696
- Mostarski — 444
- »Mateotti« — 536
- »Miro Popara« — 231
- Orjenski — 18
- Prateći Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku — 584
- Stijenski — 6%
- »Triestino d'assalto« — 613
- Treći dalmatinski — 444
- Zetski — 18

Divizioni

- I-vi Operativnog štaba za Liku — 47, 49, 53
- Haubički 4. korpusa — 99

Odredi

- I-vi 13. divizije — 541, 547, 551
- 1. južnomoravski — 659, 661
- 1. sremski — 172—174, 176, 469
- 1. šumadijski — 842
- 2-gi 13. divizije — 541
- 2. južnomoravski — 660, 881
- 2. sremski — 469

- Babički — 861, 863
- Banijski — 97, 103, 487, 490, 883, 885, 886
- Belokranjski — 807, 808
- Bilogorski — 75—80, 116, 152, 155, 159, 377—381
- Bjelopoljski — 315—317
- Briško-beneški — 9, 106, 252, 390, 614, 624, 907, 908
- Cazinski — 693
- Crnotravski — 661, 861
- Daruvarski — 61—66, 74—80, 140—143, 152, 155, 378-381
- Diljski — 81, 83—85, 152
- Dinarski — 675
- Dolenjski — 809
- Dolomitski — 252, 389, 390, 614, 615, 625
- Durmitorski — 584
- Glamočki — 589, 684
- Gorenjski — 8, 10, 44-^6, 106, 107, 209, 251, 389, 614, 625
- Grahovsko-peuljski — 670, 871
- Idrijsko-Tolminski — 252, 614, 615, 619, 620, 625
- Jastrebački — 420, 579, 581
- Južnoprimerorski — 9, 106, 251, 611—615, 619, 624, 625 . 911
- Karlovački — 102, 103, 360, 485, 487, 490, 495, 497
- Kolašinski — 584
- Komski — 133, 135—140, 584
- Kordunaški — 487, 490
- Koruški — 9, 615
- Kosmajski »Rade Jovanović« — 282, 719, 880, 881, 897
- Kosovski — 659
- Krajiški (muslimanski) — 696, 697
- Lički — 47, 49, 50, 53
- Majevički — 653
- Mileševski — 315, 317
- Motajički — 30, 34, 526, 752

- Nikšićki — 584
- Osječki — 85, 86, 152
- Pirotski — 861
- Plaščanski — 102, 487, 490, 491
- Pljevaljski — 315—317
- Podgrmečki — 242—245, 480—483
- Posavski — 74—77, 79, 152, 156, 378—381, 644, 725, 726
- Pribojski — 315
- Požarevački — 720, 723
- Požeški — 82—86, 152
- Rasinski — 579
- Ribnički — 901, 902
- Romanijski — 730, 736
- Sanski — 901
- Srebrenički — 729—731, 733, 734
- Sumadijski — 663, 882, 883, 897
- Turopoljsko-posavski — 413, 415, 416, 475, 476, 479, 487, 716
- Zagorski — 373—375
- Zaječarski — 420
- Zapadnokoruški — 615, 625, 909
- Zetski — 584
- Zlatarski — 315, 317
- Zumberački — 413—415, 487

Brigade

- 1. čehoslovačka »Jan Žižka« — 513—516
- 1. dalmatinska — 277, 353, 370, 440, 441, 443, 460, 671, 674, 800—870, 873—876
- 1. inženjerska — 832—835, 837, 838'
- 1. južnomoravska — 628, 663
- 1. muslimanska — 485, 490, 491, 492, 494
- 1. Operativnog štaba za Liku — 46, 47, 50, 54, 79, 694, 696, 698, 699
- 1. prekomorska — 508, 629, 639
- 1. proletarska — 422, 506—512, 533—539
- 1. Tone Tomšić — 202, 252
- 1. šumadijska — 15, 882
- 1. vojvođanska — 41, 42, 319—323, 396
- 1. lička 6. divizije — 40, 221—223, 361—363, 738, 788, 790
- 1-va 7. divizije — 98, 357, 358, 489, 702, 889, 893—896
- 1-va 8. divizije — 99, 283—286, 485, 706—708, 710
- 1-va 9. divizije — 364, 366—372
- 1-va 13. divizije — 129, 130, 543, 545, 547, 550—552, 554—556
- 1-va 20. divizije — 672, 676
- 1-va 26. divizije — 629—636, 646, 647, 673
- 2. biokovska — 647
- 2. dalmatinska — 316—318, 324—329, 353, 674
- 2. južnomoravska — 382, 384, 387, 663
- 2. krajiška — 167—172
- 2. »Ljubo Sercer« — 202, 203, 252
- 2. muslimanska — 485, 491
- 2. operativnog štaba za Liku — 47, 51, 54
- 2. proletarska — 316, 318
- 2. šumadijska — 897
- 2. unske operativne grupe — 695—699
- 2. vojvođanska — 396, 600, 602—610
- 2-ga 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 117
- 2. proletarska 2. proletarske divizije — 12, 14, 15, 16, 17
- 2-ga 6. divizije — 262, 264, 361—363, 790
- 2-ga 7. divizije — 98, 103, 489, 493, 702, 703, 742—746, 748, 749, 889, 890, 895
- 2-ga 8. divizije — 99, 100, 358—360, 485, 496, 706—708, 710
- 2-ga 9. divizije — 265—272, 367, 671, 866, 868—870, 872—876
- 2-ga 13. divizije — 47, 48, 52, 53, 129—132, 543, 544, 547, 551, 552, 554, 555
- 2-ga 20. divizije — 672
- 2-ga 26. divizije — 673
- 2-ga 33. divizije — 725
- 3-ća 6. divizije — 223, 361, 363, 788, 791
- 3-ća 7. divizije — 98, 101, 226, 486, 489, 701, 703, 885, 890, 892, 894, 895
- 3-ća 8. divizije — 99—101, 104, 485, 706—708, 710, 711
- 3-ća 9. divizije — 671—673, 676, 824—831, 866, 872, 873, 875, 876
- 3-ća 13. divizije — 100, 129, 131, 365, 517, 519, 547, 550—552, 554, 555
- 3-ća 19. divizije — 46, 47, 53, 54, 287—290
- 3-ća 20. divizije, ranije 10. dalmatinska — 561, 563, 672

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Cete

- Diverzantska podgrmečkog odreda — 243
- Grubišnopoljska Bilogorskog odreda — 379
- »Matija Gubec« — 378

Bataljoni

- Bužimski — 696
- »Garibaldi« — 511, 534, 536
- Gospički — 47, 51, 53
- »Jože Vlahović« (Omladinski) — 286
- Kosovski — 659, 661
- Ljubomirski — 232
- Malokladanjski — 696
- Mostarski — 444
- »Mateotti« — 536
- »Miro Popara« — 231
- Orjenski — 18
- Prateći Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku — 584
- Stijenski — 6%
- »Triestino d'assalto« — 613
- Treći dalmatinski — 444
- Zetski — 18

Divizioni

- 1-vi Operativnog štaba za Liku — 47, 49, 53
- Haubički 4. korpusa — 99

Odredi

- 1-vi 13. divizije — 541, 547, 551
- 1. južnomoravski — 659, 661
- 1. sremski — 172—174, 176, 469
- 1. šumadijski — 842
- 2-gi 13. divizije — 541
- 2. južnomoravski — 660, 881
- 2. sremski — 469

- Babički — 861, 863
- Banijski — 97, 103, 487, 490, 883, 885, 886
- Belokranjski — 807, 808
- Bilogorski — 75—80, 116, 152, 155, 159, 377—381
- Bjelopoljski — 315—317
- Briško-beneški — 9, 106, 252, 390, 614, 624, 907, 908
- Cazinski — 693
- Crnotravski — 661, 861
- Daruvarski — 61—66, 74—80, 140—143, 152, 155, 378—381
- Diljski — 81, 83—85, 152
- Dinarski — 675
- Dolenjski — 809
- Dolomitski — 252, 389, 390, 614, 615, 625
- Durmitorski — 584
- Glamočki — 589, 684
- Gorenjski — 8, 10, 44—46, 106, 107, 209, 251, 389, 614, 625
- Grahovskopneuljski — 670, 871
- Idrijsko-Tolminski — 252, 614, 615, 619, 620, 625
- Jastrebački — 420, 579, 581
- Južnoprimerorski — 9, 106, 251, 611—615, 619, 624, 625, 911
- Karlovački — 102, 103, 360, 485, 487, 490, 495, 497
- Kolašinski — 584
- Komski — 133, 135—140, 584
- Kordunaški — 487, 490
- Koruški — 9, 615
- Kosmajski »Rade Jovanović« — 282, 719, 880, 881, 897
- Kosovski — 659
- Krajiški (muslimanski) — 696, 697
- Lički — 47, 49, 50, 53
- Majevički — 653
- Mileševski — 315, 317
- Motajički — 30, 34, 526, 752

- Nikšićki — 584
- Osječki — 85, 86, 152
- Pirotski — 861
- Plaščanski — 102, 487, 490, 491
- Pljevaljski — 315—317
- Podgrmečki — 242—245, 480—483
- Posavski — 74—77, 79, 152, 156, 378—381, 644, 725, 726
- Pribojski — 315
- Požarevački — 720, 723
- Požeški — 82—86, 152
- Rasinski — 579
- Ribnički — 901, 902
- Romanijski — 730, 736
- Sanski — 901
- Srebrenički — 729—731, 733, 734
- šumadijski — 663, 882, 883, 897
- Turopoljsko-posavski — 413, 415, 416, 475, 476, 479, 487, 716
- Zagorski — 373—375
- Zaječarski — 420
- Zapadnokoruški — 615, 625, 909
- Zetski — 584
- Zlatarski — 315, 317
- Žumberački — 413—415, 487
- 1-va 13. divizije — 129, 130, 543, 545, 547, 550—552, 554—556
- 1-va 20. divizije — 672, 676
- 1-va 26. divizije — 629—636, 646, 647, 673
- 2. biokovska — 647
- 2. dalmatinska — 316—318, 324—329, 353, 674
- 2. južnomoravska — 382, 384—387, 663
- 2. krajiška — 167—172
- 2. »Ljubo Šercer« — 202, 203, 252
- 2. muslimanska — 485, 491
- 2. operativnog štaba za Liku — 47, 51, 54
- 2. proleterska — 316, 318
- 2. šumadijska — 897
- 2. unske operativne grupe — 695—699
- 2. vojvodanska — 3%, 600, 602—610
- 2-ga 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske — 117
- 2. proleterska 2. proleterske divizije — 12, 14, 15, 16, 17
- 2-ga 6. divizije — 262, 264, 361

Brigade

- 1. čehoslovačka »Jan Žižka« — 513—516
- 1. dalmatinska — 277, 353, 370, 440, 441, 443, 460, 671, 674, 80ć—870, 873—876
- 1. inžinjerijska — 832—835, 837, 838
- 1. južnomoravska — 628, 663
- 1. muslimanska — 485, 490, 491, 492, 494
- 1. Operativnog štaba za Liku — 46, 47, 50, 54, 79, 694, 696, 698, 699
- 1. prekomorska — 508, 629, 639
- 1. proleterska — 422, 506—512, 533—539
- 1. Tone Tomšić — 202, 252
- 1. šumadijska — 15, 882
- 1. vojvodanska — 41, 42, 319—323, 396
- 1. lička 6. divizije — 40, 221—223, 361—363, 738, 788, 790
- 1-va 7. divizije — 98, 357, 358, 489, 702, 889, 893—896
- 1-va 8. divizije — 99, 283—286, 485, 706—708, 710
- 1-va 9. divizije — 364, 366—372
- 2-ga 7. divizije — 98, 103, 489, 493, 702, 703, 742—746, 748, 749, 889, 890, 895
- 2-ga 8. divizije — 99, 100, 358—360, 485, 496, 706—708, 710
- 2-ga 9. divizije — 265—272, 367, 671, 866, 868—870, 872—876
- 2-ga 13. (divizije — 47, 48, 52, 53, 129—132, 543, 544, 547, 551, 552, 554, 555
- 2-ga 20. divizije — 672
- 2-ga 26. divizije — 673
- 2-ga 33. divizije — 725
- 3-ća 6. divizije — 223, 361, 363, 788, 791
- 3-ća 7. divizije — 98, 101, 226, 486, 489, 701, 703, 885, 890, 892, 894, 895
- 3-ća 8. divizije — 99—101, 104, 485, 706—708, 710, 711
- 3-ća 9. divizije — 671—673, 676, 824—831, 866, 872, 873, 875, 876
- 3-ća 13. divizije — 100, 129, 131, 365, 517, 519, 547, 550—552, 554, 555
- 3-ća 19. divizije — 46, 47, 53, 54, 287—290
- 3-ća 20. divizije, ranije 10. dalmatinska — 561, 563, 672

- 3-ća 26. divizije — 673
3. dalmatinska — 351, 635
»Ivan Gradnik« — 44, 106, 107, 209, 252, 389, 623, 806
3. južnomoravska — 420, 579, 581, 583, 584, 663, 780, 781
3. lička — 776
3. prekomorska — 647, 648
3. proleterska (sandžačka) — 12, 15, 16, 303—318, 637—641
3. otočka — 647
3. vojvođanska — 41, 330—344, 396, 401
3-ća 1. divizije — 536—539, 560
4. crnogorska (proleterska) — 133, 138, 237, 302, 568—574, 577, 584
4. dalmatinska — 266, 350, 351
4. južnomoravska — 417—421, 663
4. »Matija Gubec« — 204, 252, 595, 807—809
4. sandžačka — 303, 306, 307, 316—318
4. srpska — 579
4. vojvođanska — 469, 471—474
4-ta 7. divizije — 66—70, 72, 73, 98, 357, 358, 458, 486, 489, 701, 703, 891, 893—895
4-ta 13. divizije — 131
5. crnogorska (1-va 3. divizije) — 18, 19, 20—27, 294, 584
5. dalmatinska — 350
5. »Ivan Cankar« — 204, 252, 392—395, 520—523, 594, 807
5. južnomoravska — 661, 860, 863
5. krajiška — 422, 426, 751, 752, 753
5. sandžačka — 316, 318
5. srpska — 582
5. vojvođanska — 41, 43, 319, 320, 396—404
6. crnogorska — 133, 134, 294—296, 298—300
6. dalmatinska — 350, 351
6. istočnobosanska — 427—430, 728, 730—734, 737
6. vojvođanska — 174, 175
6-ta 4. divizije — 497—504
6-ta 19. divizije — 266
7. crnogorska — 24, 237—241, 294, 299—302
7. dalmatinska — 350
7. »France Prešern« — 44, 106, 208—210, 389
— 7. krajiška — 431—435
— 8. crnogorska — 584—587
— 8. dalmatinska — 259, 350
— 8. »Franc Levstik« — 206, 808, 809
— 8. krajiška — 712—714
— 8-ma 4. divizije — 497, 498, 500—505
— 9. dalmatinska — 160—166, 254—361, 3*0
— 9. krajiška — 588—591, 679—682, 684, 685
— 9. slovenačka — 206, 207, 806—809, 857—859
— 9. srpska — 862
— 10. dalmatinska — 163, 254, 256, 259—261, 350
— 10. hercegovačka — 145, 147, 149, 150, 443, 445—447, 460—468, 783
— 10. ljubljanska — 207, 758, 761—763, 806, 809, 819—822
— 11. dalmatinska — 350
— 11. hercegovačka — 145, 150, 405—410, 446, 447, 783
— 11. krajiška — 898—901
— 11-ta 4. divizije — 497—503
— 12. dalmatinska — 350
— 12. hercegovačka — 230—236, 446, 447, 450—455, 783
— 12. hrvatska (4-te, kasnije 12. divizije) — 28, 30, 31, 33, 34
— 12. krajiška — 426
— 12. slavonska — 155—158, 290, 291, 293, 423, 448, 513, 524—531, 750 752 754 757
— 12. slovenačka — 204, 594, 806—809, 847, 849
— 13. dalmatinska — 350, 439, 629, 645, 652
— 13. »Mirko Bračić« — 203, 594
— 13. krajiška — 178, 344—348, 685—688
— 13-ta 1. proleterske divizije — 533, 534, 537, 539, 540, 558, 560
— 14. srednjobosanska — 421, 423—425
— 15. belokranjska — 204, 806, 807
— 15. krajiška — 901—904
— 15. majevička — 653, 656—658, 728, 732, 734, 737
— 15. slovenačka — 764, 765
— 16. »Janko Premrl-Vojko« — 10 44, 106, 209, 389, 911
— 16. muslimanska — 728

- 17. »Simon Gre[^]orčič« — 211, 850, 852, 855
- 17. slavonska — 110, 111, 113—116, 155, 156, 792
- 13. bazoviška — 211, 389, 614, 623, 626, 840, 850, 853—855
- 18. hrvatska — 653
- 18. slavonska — 154, 516
- 19. »Srećko Kosovel« — 9, 10, 211, 389, 850, 854, 855
- 21. slavonska — 110—113, 115, 116, 155, 156, 159
- Brodska 12. divizije — 154, 158
- Čehoslovačka »Jan Žiška« — 151
- »Franjo Ogulinac Seljo« — 411—416, 486, 716
- »Garibaldi« — 613, 816, 908
- Karlovačka 8. divizije — 492, 495, 496
- Omladinska »Jože Vlahović« — 55-60, 413, 415, 487

Divizije

- 1. proleterska — 538—540, 558, 637, 662—664, 666, 667
- 2. proleterska — 12, 16, 302, 315, 316, 318, 324, 328
- 3. udarna — 18, 237, 238, 240, 294, 296, 302, 303, 307, 444, 586
- 4-ta — 346, 347, 482, 497, 501, 504, 505, 688, 712, 898
- 5. krajiška — 317, 318, 662—664, 666, 667
- 6-ta — 35, 40, 47, 49, 50, 130, 220, 222, 262, 361—363, 738, 776, 786-792
- 7-ma banijska — 66, 67, 96—98, 101—103, 223—230, 355—358, 455, 456, 458, 485-489, 491, 493, 495, 496, 564, 693, 700, 703—705, 742, 883, 888, 892, 893, 895, 8%
- 8. kordunaška — 98, 99—102, 104, 223, 283, 284, 286, 358, 485, 487, 489, 491, 493, 496, 706, 710, 717
- 9-ta — 265—267, 272, 351, 365, 367, 368, 370-372, 438, 440, 671—673, 675—678, 824, 825—829, 831, 865—870, 872, 873, 875
- 10-ta — 344, 348, 431, 588, 679, 685
- 11-ta — 421, 423, 506, 530, 751
- 12-ta — 28, 62, 74, 79, 151, 152, 154, 156—159, 448, 516, 750, 751, 753
- 13-ta — 47, 48, 51—53, 96, 99, 100, 103, 129—132, 517, 541—554, 556, 557
- 14-ta — 186, 187, 189, 201, 202, 803
- 15-ta — 186, 189, 203, 205, 394, 595, 803, 804, 806—808, 810-812, 847
- 16-ta — 41, 42, 319, 320, 321, 326, 327, 339, 343, 396, 402, 469, 472—474, 600, 603, 607, 610
- 17-ta — 427, 658, 728, 730—732, 736, 737
- 18-ta — 186, 205—207, 593, 594, 758, 803, 806—808, 811, 812, 823, 824, 857
- 19-ta — 46, 47, 53, 54, 287, 443, 668, 673—675, 825
- 20-ta — 160, 161, 164, *254—256, 259, 261, 351, 438, 561, 563, 667, 671, 672, 675—678
- 21-va — 582
- 26-ta — 9, 436, 437, 440, 441, 629, 634, 636, 645—652, 673, 674, 824, 825
- 27-ma — 9, 167, 170, 728
- 28-ma — 80, 115, 116, 152, 152-159, 792
- 29-ta — 25, 145, 230, 231, 236, 405, 443, 445, 447, 450, 455, 460, 782, 785
- 30-ta — 9, 389, 390, 611, 612, 620, 621, 622-624, 626, 817, 839, 840, 849—856, 910
- 31-va — 7, 9, 10, 44, 45, 106, 208, 250, 252, 388—390, 594, 611, 612, 616, 617, 622, 626
- 32. divizija — 7, 8—10, 105—107, 209, 211, 250, 251
- 33-ća — 211, 725
- 34. hrvatska — 410-[^]13, 415, 475, 484, 486, 487, 489, 493, 494, 496, 716
- 35. lička — 48, 517
- 36. vojvodanska — 608
- 37. sandžačka — 303, 584
- 39. bosanska — 901

Grupe

- 1. i 2. operativna grupa vojvodanskih brigada — 41
- Glavna operativna grupa Vrhovnog štaba NOV i PO — 67, 787
- Istočna grupa NOP odreda — 81, 85, 152, 155, 159
- Južnodalmatinska grupa odreda — 672

- Sjevernodalmatinska grupa odreda — 674
- Srednjodalmatinska grupa odreda — 667, 668
- Unska operativna grupa — 491, 689, 693
- Zapadna grupa NOP odreda — 61, 74, 152, 155, 159, 373, 374, 377, 381, 641

Korpusi NOVJ

- 1. proleterski — 40, 47, 61, 506, 508, 509, 532, 533, 677, 78£, 787, 789
- 2. udarni — 14, 128, 237, 239, 245, 248, 249, 296, 300, 315—**317**, 328, 410, 585, 677
- 3. bosanski — 167, 171, 331, 470, 473, 608, 653
- 4. hrvatski — 96, 97, 99, 100, 109, 129, 223, 355, 415, 457, 484, 487—493, 495, 689, 693, 700, 706, 710, 715, 746, 877, 888, 892
- 5. bosanski — 61, 74, 177, 291
- 6. slavonski — 34, 62, 74, 151, 158, 216, 219, 377, 378, 381, 513, 641, 795
- 7. slovenački — 201, 207, 593, 596, 764, 802, 805, 807—812, 814
- 8. dalmatinski — 266, 349, 351—355, 365, 370—372, 436, 438, 443, 647, 651, 667, 673, 678, 865, 869, 870
- 9. slovenački — 9, 44, 45, 105, 200, 207, 210—212, 250, 252, 387—389, 391, 592, 594, 597, 611, 615, 618, 621—626, 803, 805, 807, 814, 816, 817, 841, 849, 851, 852, 856, 905, 906, 910
- 10. zagrebački — 117, 725
- 11. hrvatski — 554

Operativni štabovi

- za Istru — 546
- južnomoravskih brigada — 865
- za Liku — 46, 47, 48, 52, 54, 100, 131, 287
- Žumberačko-posavskog sektora — 55

Operativne zone

- 3. »Alpska« NOV i PO Slovenije — 9, 10
- 2. NOV i PO Hrvatske — 117—**120**
- 4. štajerska — 212, 592, 597, 800, 804, 807

Komande mesta

- Bosanski Petrovac — 178
- Drvar — 178
- Grahovo — 178
- Lipa (kod Bihaća) — 178, 179
- Martin Brod — 178
- Prekraja (kod Drvara) — 178

Komande podrifcija

- Banijsko — 493, 494
- Belokrajinsko — 186, 189
- Bihaćko — 493, 494
- Cetinjsko — 667
- Daruvarsko — 177—179, 379
- Idrijsko — 9, 252
- Jablaničko — 627
- Karlovačko — 493, 495
- Kordunaško — 493
- Pokupsko-Turopoljsko — 412, 493, 494, 715
- Topličko — 581
- Velika Plana — 420
- Žumberačko — 493—495
- 1-vo ličko — 91, 95

Bolnice NOVJ

- 1. proleterske divizije — 506, 508, 509, 532, 533, 536—541, 558
- 2. proleterske divizije — 16
- 6. divizije — 363
- 7. divizije — 705
- 8. divizije — 710
- 16. divizije — 42
- 29. divizije — 446
- Operativnog štaba za Liku — 54

Glavni štabovi NOV i PO

- Crne Gore i Boke — 122, 128, 248
- Hrvatske — 46, 47, 48, 49, 53, 92, 132, 151, 207, 214, 223, 48», 486, 553, 667, 693, 703, 795, 873, 875
- Slovenije — 9, 10, 44, 105, 107, 180, 181, 191, 195, 198, 199, 207, 212, 213, 215, 250, 252, 387, 593, 615, 620, 622, 670, 759, 763, 764, 800, 804, 806, 807—809, 811, 813, 823, 857, 858, 905, 908, 911
- za Sandžak — 315, 318
- Srbije — 583, 594, 861
- Vojvodine — 320, 343, 472, 474

Vrhovni štab NOV i POJ

- Vrhovni štab NOV i POJ — 39, 40, 44, 64, 67, 151, 169, 191, 200, 207, 215, 221, 248, 273, 370, 403, 424, 432, 495, 673, 674, 676, 770, 791, 832, 844, 876

*

* *

- Crvena armija — 39, 55, 127, 140, 178, 216, 224, 291, 297, 310, 343, 367, 374, 469, 470, 472, 475, 491, 492, 519, 522, 526, 527, 546, 553, 581, 593, 596, 598, 623, 627, 632, 662, 663, 665, 676, 691, 701, 709, 718, 729, 746, 753, 765, 769, 795, 844, 851, 883, 884

*

* *

Nemačke jedinice

- 1. kozačka divizija — 12, 28, 226, 328, 410, 506, 753, 866
- 7. SS divizija »Princ Eugen« — 266
- 114. lovačka divizija — 91, 287
- 181. pešad. divizija — 245
- 373. legionarska divizija — 67
- 264. divizija — 100
- 369. legionarska divizija — 431
- 392. legionarska divizija — 485, 543, 706
- Motorizovani puk »Brandenburg« — 328
- 92. motorizovani puk — 266
- 2. brdski lovački bataljon »Hajne« — 616

Ustaško-domobranske jedinice

- 15. ustaški bataljon (bojna) — 795
- 19. bataljon — 130
- 8. brdski puk — 62

četničke jedinice

Korpusi

- 1. i 2. mileševski — 315
- Drinski — 729

- Ivankovački — 579
- Majevički — 340
- Rasinski — 420, 579
- Resavski — 579
- Srednjobosanski — 34, 293
- Toplički — 627
- Varvarinski — 579
- Velikomoravska grupa korpusa — 579

Brigade

- Despotovačka — 579
- Majevička — 340
- Motajička — 34, 293, 525
- Paraćinska — 579
- Podrinska — 340
- Ravanička — 579
- 2. resavska — 579
- Semberska — 340
- Tuzlanska — 340
- 6. župska — 525
- Motajički odred — 525, 750
- bataljon »Knez Arsen« — 525

Belogardejske jedinice:

- 1. belogardejska konjička divizija — 700, 725, 795

Ofanzive

- 3-ća — 8, 193, 226
- 4-ta — 167, 226, 267, 277, 353, 502, 538, 675, 885
- 5-ta — 18, 20, 277, 304, 307, 308, 325—327, 353, 406, 429, 431, 444, 538, 655, 675, 869
- 6-ta — 66, 67, 71, 97, 98, 221, 247, 270, 290, 299, 307, 323, 326, 334, 335, 339, 341, 342, 345, 347, 348, 356, 401, 407, 422, 423, 432, 469, 473, 506, 507, 524, 532—534, 538, 588, 589, 600, 607, 653, 655, 688
- Limsko-drinska operacija — 296, 316
- *— nemačke ofanzivne zimske operacije 1943,44, godine — 290, 400, 427, 524
- Nemačka zimska operacija, pod imenom »Citen« (Zeithen) — 265
- Operacija »Panter« — 67

**REGISTAR PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA
I RUKOVODSTAVA**

Mesni komiteti KPJ:

— za Zagreb — 727

Sreski (kotarski) komiteti KPJ za:

— Brinje (kod Senja) — 557
— Dobrič — 580
— Dvor na Uni — 73
— Jastrebac — 580
— Niš — 863
— Novsku — 380
— Plaški (kod Ogulina) — 286
— Sinj — 260
— Sv. Ivan Zelina — 726, 727
— Zagreb — 727

Okružni komiteti KPJ za:

— Arandelovac — 882, 897
— Baniju — 223, 227, 883
— Berane — 136, 247
— Brda (kod N. Gorice) — 252
— Gorski Kotar — 556
— Istočni Srem — 172
— Kruševac — 578, 579
— Leskovac — 578, 627
— Liku — 49, 91
— Livno — 351, 870
— Mladenovac — 281, 719, 880, 882, 897
— Pirot — 859, 861, 863—865
— Požarevac — 281, 882
— Pokuplje — 59
— Primorje — 556, 557
— Prnjavor — 752
— Slav. Brod — 83
— Taplicu — 417
— Trog'r — 164
— Vlasenica — 734
— Vranje — 659, 661, 662
— Zagreb — 725—727

Okružni komiteti SKOJ-a

— Drvar — 264
— Pirot — 864
— Prnjavor — 426
— Vranje — 661
— Zagreb — 726

Oblasni komiteti KPJ za:

— Bosansku krajinu — 435, 480, 588, 712, 767, 901
— Dalmaciju — 349, 350—353, 355, 365, 562, 648, 651, 673, 674, 678, 824, 825
— Gorenjsku — 611, 614
— Hercegovinu — 233, 407, 446, 452, 782
— istočnu Bosnu — 167, 321, 427, **606**
— Korušku — 615
— Sandžak — 308
— Slavoniju — 63—65, 86, 109, 140, 143, 153
— Slovenačko primorje — 849, 851

Oblasni komiteti SKOJ-a za:

— Bosansku krajinu — 292, 345, 590, 679, 685, 898

Pokrajinski komiteti KPJ za:

— Crnu Goru i Boku — 87, 91, 128, 245, 407, 445, 584, 585
— Dalmaciju — 317, 561
— Gorenjsku — 44, 46, 107, 251
— Kosovo i Metohiju — 249
— Slovenačko primorje — 10, 11, 107, 388
— Srbiju — 281, 382, 659, 662, 667, 780, 859, 864, 880, 882, 897

Pokrajinski komiteti SKOJ-a za:

- Bosnu i Hercegovinu — 262, 348, 504, 637, 683, 738, 776
- Hrvatsku — 739
- Sloveniju — 823

Centralni komiteti KPJ

- Jugoslavije — 12, 18, 117, 148, 160, 161, 166, 171, 230, 237, 245, 254, 255, 273, 278, 283, 294, 303, 307, 315, 319, 330, 344, 349, 354, 361, 364, 399, 404, 421, 435, 443, 450, 457, 460, 464, 497, 501, 508, 510, 540, 560, 568, 600, 609, 611, 629, 645, 728, 786, 824, 825, 832,
- Hrvatske — 28, 49, 55, 66, 96, 102, 119, 223, 227, 285, 355, 358, 517, 524, 541, 554, 561, 742, 788, 824, 888, 893
- Slovenije — 10, 11, 44, 45, 253, 324, 520, 521, 612, 615, 616, 623, 758, 773, 784, 799, 800, 801, 814, 819, 823, 849, 841, 856—858, 909

Centralni komitet SKOJ-a — 650

* *

Politodeli divizija

- 3-će — 302
- 4-te — 497
- 7-me — 888
- 9-te — 267, 367, 368
- 10-te — 345
- 11-te — 421, 426
- 13-te — 541, 549, 557
- 15-te — 810
- 20-te — 161, 162, 254, 261, 562
- 26-te — 439, 645
- 29-te — 236, 409, 455
- 30-te — 851—853
- 31-ve — 252, 612
- Operativnog štaba za Istru — 48

Politodeli brigada:

- 1. proleterske — 506, 512
- 1. vojvođanske — 320
- 2. dalmatinske — 326
- 3. sandžačke — 303, 307, 309
- 3. vojvođanske — 330, 344
- 4. sandžačke — 303, 307
- 5. crnogorske (1-va 3. divizije) — 18, 24, 27
- 6. crnogorske — 296
- 10. hercegovačke — 444

- 11. hercegovačke — 410
- 13. krajiške — 345
- Omladinske »Jože Vlahović« — 60

Brigadni komitet KPJ

- 2. južnomoravske — 382, 383, 386

Brigadni komiteti SKOJ-a

- 1. čehoslovačke »Jan Žižka« — 514
- 1. dalmatinske — 277
- 1. proleterske — 637, 641
- 1. vazduhoplovne baze pri Vrhovnom štabu NOV- i POJ — 273, 278
- 1-ve 9. divizije — 367
- 2. južnomoravske — 385
- 2-ge 8. divizije — 360
- 3. ličke — 776, 777
- 3. vojvođanske — 339
- 3-će 9. divizije — 830
- 3-će 20. divizije — 563
- 4-te 7. divizije — 892
- 5. vojvođanske — 403
- 6. istočnobosanske — 429
- 7. krajiške — 435
- 9. dalmatinske — 62, 258
- 9. krajiške — 679—682, 684, 685
- 11. krajiške — 898—901
- 12. hrvatske — 4-te (kasnije 12. divizije — 33
- 12. slavonske — 290, 293
- 13. krajiške — 685, 688
- 14. srednjobosanske — 425
- Omladinske »Jože Vlahović« — 58

Divizijski komiteti KPJ

- 1. proleterske — 508
- 3-će — 294
- 4-te — 499—502
- 6-te — 222, 361—363
- 7-me — 67, 226—229, 568, 893, 896
- 8-me — 284, 286
- 9-te — 366, 828
- 11-te — 422, 423, 530
- 13-te — 548, 551
- 15-te — 810
- 16-te — 321, 396, 401, 603, 606
- 20-te — 161, 255, 256, 259, 561
- 26-te — 439, 631, 825

- Antifašistički front žena (AFŽ) — 14, 121, 139, 181, 248, 282, 354, 470, 479, 583, 731, 774, 775, 789, 863
- Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 11, 29, 32, 39, 51, 53, 56, 57, 61—65, 75, 76, 78, 81—83, 86, 90, 95, 100, 110—112, 114, 118, 120, 121, 129, 130, 141, 142, 146, 152—155, 157, 161, 164, 174, 188, 210, 217, 218, 225, 228, 246, 248, 256, 260, 263, 268, 270, 277, 282, 284—286, 297, 310, 338, 343, 345, 347, 369, 377, 379, 380, 393, 408, 412, 422, 432, 453, 457, 464, 470, 477, 478, 487, 488, 490, 513, 518, 522, 526, 528, 530, 538, 545, 546, 553, 560, 592, 593, 596, 627, 632, 634, 643, 648, 665, 671, 687, 691, 692, 718, 735, 740, 754, 769, 780, 792, 793, 797, 837, 844, 869, 879, 886, 909
- Drugi kongres antifašističke omladine Jugoslavije — 83, 145, 148, 258, 292, 348, 426, 446, 504, 590, 639, 640, 682, 778, 789, 895, 896, 899
- Glavni NOO za Srbiju — 282
- Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 75, 78, 84, 110, 114, 154, 157, 374, 377, 380, 470, 472, 494, 642, 643, 716, 797, 872
- Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) — 9, 10, 12—14, 16, 18—24, 31, 33, 36, 39, 45, 56—58, 63, 65, 67, 69—72, 88, 117, 118, 121, 127, 135, 137, 138, 141, 143, 146, 161, 162, 169—171, 211, 217, 220, 221, 224, 227—234, 237, 238, 240, 242—244, 247, 249, 251, 252, 254—256, 258, 259, 261—263, 267—269, 274, 275, 277, 279, 283, 284, 286, 288, 294, 295, 298, 300, 304—306, 308—311, 313, 319—321, 324, 325, 326, 329, 331—335, 338, 340—342, 345—347, 352—354, 359, 361, 365—368, 382, 383, 386, 392, 393, 396, 399, 402, 405—407, 409, 422, 423, 428, 430, 431, 433—435, 444—446, 450—452, 454, 461, 462, 464, 465, 470, 476, 477, 480—483, 497, 499, 501, 502, 504, 507, 508, 510, 514, 517, 520, 521, 527, 529, 546—550, 552, 556, 561, 563, 564, 569, 570, 573, 515, 577, 584, 585, 588, 591, 601, 602, 605, 607, 615, 629—637, 645—649, 651, 653, 655, 662—664, 667, 671, 678, 680—683, 709, 712—715, 719, 725, 727, 731, 745, 754, 756, 757, 758, 764—766, 768, 769, 771, 772, 774, 775, 786—789, 796, 798, 819, 822, 825—827, 830, 831—834, 837, 839—841, 843, 844, 847, 849, 852, 854—857, 858, 861—863, 884, 886—893, 895, 898, 902, 903
- Komunistička partija Hrvatske (KPH) — 63
- Komunistička partija Slovenije — 193, 613
- Komunistička partija Italije — 613
- Kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Crne Gore i Bučke — 239
- Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) — 29, 32, 33, 49, 57, 64, 75, 82, 83, 100, 114, 141, 142, 153, 154, 157, 211, 218, 225, 260, 270, 297, 310, 338, 424, 453, 457, 469, 470, 472, 475, 477, 48", 488, 513, 522, 537, 592, 593, 632, 648, 691, 692, 718, 773, 780, 837, 899
- Narodnooslobodilački front (NOF) — 178, 583
— Hrvatske — 75
- Oblasni odbor Narodnooslobodilačke fronte Slavonije — 82
- Oktobarska socijalistička revolucija — 20, 36, 310, 463, 465, 469, 472, 566
- Osvobodilna fronta (OF) — 45, 180—184, 192, 193, 195, 196, 199, 207, 209, 593, 755, 761, 805, 848, 852, 853, 856, 909
- Propagandno odeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ — 191, 200, 215, 592, 593, 801
- Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — 180, 191, 212, 215, 387, 390, 592, 596, 801, 803, 804, 812, 814, 908
- Propagandni odsek 9. korpusa — 387, 388
- Prvi kongres antifašističke omladine Jugoslavije — 72, 687
- Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 14, 18, 21—24, 26, 33, 57, 58, 64, 65, 67, 69, 71—73, 88, 117, 120, 139, 143, 145, 147—150, 162, 169, 227—229, 233,

234, 239, 240, 242, 245, 247, 258,
 260, 262, 263, 268, 269, 272, 274,
 275, 278, 283, 286, 288, 290, 291,
 298, 301, 308, 312, 313, 320, 321,
 329, 332, 334, 339, 340, 341, 342,
 344, 345, 347, 348, 353, 354, 363,
 367, 368, 375, 385, 393, 394, 395,
 403, 409, 422, 425, 426, 429, 435,
 446, 451, 454, 461, 462, 466, 476,
 477, 480, 483, 504, 510, 514, 517,
 518, 522, 523, 528, 529, 547, 554—
 556, 562, 569, 573, 577, 581, 584,
 586, 590, 605, 607, 629, 632—635,
 637—641, 645, 647, 649, 650, 654,
 658, 661, 662, 664—666, 675, 680—
 685, 687—693, 712, 714, 720, 731,
 738—741, 745, 746, 755, 756, 758,
 763, 766, 774—777, 779, 781, 786,
 796, 810, 819, 822, 823, 827, 830,
 832, 836, 840, 841, 845, 854, 855,
 858, 886, 887, 895, 896, 898—903
 Savez slovenačke omladine — 181,
 815
 Slovensko narodno gledališče —
 180, 182, 183, 185—187, 189, 190,
 195, 199, 200, 206, 213, 596, 598, 803
 Ujedinjeni savez antifašističke om-
 ladine Jugoslavije (USAOJ) —
 72, 88, 146, 581, 685, 687, 731, 775,
 836, 863
 Zemaljsko antifašističko vijeće na-
 rodnog oslobođenja BiH (ZAV-
 NOBiH) — 29, 32, 146, 263, 345,
 453, 731, 772, 773
 Zemaljsko antifašističko vijeće na-
 rodnog oslobođenja Crne Gore i
 Boke (ZAVNO Crne Gore i Bo-
 ke) — 248, 297
 Zemaljsko antifašističko veće na-
 rodnog oslobođenja Hrvatske
 (ZAVNOH) — 57, 75, 78, 83, 153,
 161, 164, 207, 234, 263, 457, 464,
 477, 478, 644, 671, 687, 699, 718,
 726, 778, 792, 793, 837, 899, 900

SADRŽAJ

I

DOKUMENTI O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOSTI U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

(januar — april 1944)

	Strana
Izveštaj zamenika političkog komesara 9. korpusa NOVJ od 1. januara 1944. zameniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu partijske organizacije	7
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. proleterske brigade 2. proleterske divizije od 1. januara 1944. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o organizacionom i političkom stanju brigade posle prelaza u Sandžak — — — — —	12
Izveštaj politodela 5. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 1. januara 1944. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o savetovanju partijskih rukovodilaca i o političkom stanju u brigadi posle borbi na Sutjesci — — —	18
Izveštaj sekretara partijske organizacije 12. brigade 12. NOU divizije od 1. januara 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o partijskom radu u brigadi i o političkom stanju na sektoru severno od Prnjavora — — — — —	28
Uputstvo političkog komesara 6 NOU divizije od 1. januara 1944. političkim komesarima brigada, bataljona i četa o organizovanjem političkom radu u jedinicama — — —	35
Izveštaj političkog komesara 5. vojvodanske brigade od 2. januara 1944. političkom komesaru 16. NOU divizije o moralno-političkom stanju — — — — —	41
Uputstvo zamenika političkog komesara 9. korpusa NOVJ od 4. januara 1944. potčinjenim jedinicama o odnosima između vojske i partijskih foruma — — — — —	44
Izveštaj sekretara partijske organizacije Omladinske brigade »Joža Vlahović« od 4. januara 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o političkom radu u brigadi — — — — —	55
Izveštaj partijskog sekretara Daruvarskog NOP odreda od 7. januara 1944. političkom komesaru Zapadne grupe NOP odreda o radu i brojnom stanju partijskih organizacija u bataljonima — — — — —	61
Izveštaj zamenika političkog komesara 4. brigade 7. NOU divizije od 10. januara 1944. Centralnom komitetu Komunističke partije Hrvatske o moralno-političkom stanju jedinica za vreme borbi u rejonu Gline — — — — —	66

Izveštaj političkog komesara Zapadne grupe odreda od 11. januara 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o borbama u rejonu Stare Gradiške i o političkom radu podređenih jedinica — — — — — — — — — —	74
Izveštaj političkog komesara Istočne grupe NOP odreda od 11. januara 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama i u narodu	81
Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku od 13. januara 1944. okružnim komitetima o zadacima članova Partije u pozadinskim vojnim jedinicama — — — — —	87
Izveštaj sekretara partijske ćelije Komande 1. ličkog područja od 14. januara 1944. Okružnom komitetu KPH za Liku o političkim prilikama na teritoriji područja i o radu ćelije —	91
Izveštaj političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 15. januara 1944. Centralnom komitetu KPH o političkom stanju u podređenim jedinicama za vreme zimskih operacija 1943-44. na Kordunu i u Baniji — — — — — — — — — —	96
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOV i POJ od 15. januara 1944. Propagandnom odseku Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — — — — — — — — — —	105
Izveštaj političkog komesara 28. NOU divizije od 15. januara 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom radu i moralno-političkom stanju u brigadama — — —	109
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. brigade 2. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 15. januara 1944. Poverenstvu Centralnog komiteta KPJ za Slavoniju i zagrebačku oblast o radu partijske organizacije u toj brigadi — — — —	117
Uputstvo pomoćnika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO za Crnu Goru i Boku od 16. januara 1944. političkim komesarima podređenih jedinica o organizaciji političkog i kulturnog rada — — — — — — — — — —	122
Izveštaj političkog komesara 13. divizije od 17. januara 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju u jedinicama te divizije — — — — — — — —	129
Izveštaj zamenika političkog komesara Komskog NOP odreda od 17. januara 1944. zameniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO za Crnu Goru i Boku o organizaciji i delovanju članova Partije u bataljonima — — — — — — —	133
Izveštaj partijskog sekretara Daruvarskog NOP odreda od 17. januara 1944. Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju o partijskom radu u ovom odredu — — — — — — — — —	140
Izveštaj rukovodioca SKOJ-a 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 18. januara 1944. o organizaciji i radu omladine	145
Izveštaj političkog komesara 6. korpusa NOVJ od 19. januara 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o političkom stanju podređenih jedinica — — — — — — — — — —	151
Izveštaj zamenika političkog komesara 9. dalmatinske brigade 20. divizije od 20. januara 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom radu partijske organizacije — — — — — —	160
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. krajiške brigade 27. NOU divizije od 21. januara 1944. Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu i političkom komesaru 3. korpusa NOVJ o radu i organizacionom stanju partijske organizacije u Brigadi — — — — — — — — — —	167

Izveštaj Štaba 1. sremskog NOP odreda od 21. januara 1944. okružnom komitetu KPJ za istočni Srem o političkom stanju u bataljonima — — — — — — — — — —	172
Izveštaj političkog odseka Komande Drvarskog područja od 23. januara 1944. Stabu 5. korpusa NOVJ o političkom radu na terenu — — — — — — — — — —	177
Izveštaj Pozorišne sekcije Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 25. januara 1944. o radu Slovenskoga narodnog gledališća — — — — — — — — — —	180
Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 26. januara 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ o radu odeljenja i razvoju kulturno-propagandnog rada u jedinicama NOV i POS od 1941. do 1944. godine — — — — — — — — — —	191
Uputstvo političkog komesara 6. korpusa NOVJ od 26. januara 1944. političkim komesarima podređenih jedinica o pravilnom političkom radu među hrvatskim stanovništvom u Slavoniji — — — — — — — — — —	216
Pismo Divizijskog komiteta 6. ličke NOU divizije od 26. januara 1944. partijskim organizacijama potčinjenih jedinica o slabostima partijsko-političkog rada za vreme operacija neprijatelja u zimu 1943/44. godine — — — — — — — — — —	220
Rezolucija 1. partijske konferencije 7. NOU divizije održane od 25. do 27. januara 1944. godine — — — — — — — — — —	223
Izveštaj 12. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 30. januara 1944. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o organizaciji i političkom delovanju članova Partije — — — — — — — — — —	230
Izveštaj zamenika političkog komesara 7. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 31. januara 1944. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o partijsko-političkom radu u Brigadi — — — — — — — — — —	237
Izveštaj zamenika političkog komesara Podgrmečkog NOP odreda od 31. januara 1944. političkom komesaru 4. udarne divizije o političkom radu i brojnom stanju partijske organizacije — — — — — — — — — —	242
Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku od 1. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijskih organizacija na terenu i u partizanskim odredima — — — — — — — — — —	245
Izveštaj zamenika političkog komesara 9. korpusa NOV i PO Jugoslavije od 1. februara 1944. zameniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju u podređenim jedinicama — — — — — — — — — —	250
Izveštaj članova Politodela 20. divizije od 1. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu u 9. i 10. brigadi — — — — — — — — — —	254
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 2. brigade 6. ličke NOU divizije od 1. februara 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu o organizacionom stanju i političkom radu — — — — — — — — — —	262
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. brigade 9. NO divizije od 1. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o aktivnosti brigadne partijske organizacije u decembru 1943. godine — — — — — — — — — —	265

Izveštaj sekretara partijske organizacije 1. vazduhoplovne baze pri Vrhovnom štabu NOV i POJ od 1. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o brojnom stanju ljudstva i o političkom radu u bazi — — — — —	273
Uputstvo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 2. februara 1944. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o partijskom radu na terenu — — — — —	281
Izveštaj 1. brigade 8. NOU divizije od 2. februara 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o političkom stanju u ovoj brigadi — — — — —	283
Izveštaj zamenika političkog komesara 3. brigade J9. NO divizije od 2. februara 1944. o partijsko-političkom radu u ovoj brigadi — — — — —	287
Izveštaj sekretara Brigadnog komiteta SKOJ-a 12. NOU slavonske brigade od 3. februara 1944. o organizaciji i političkom radu — — — — —	290
Izveštaj Politodela 3. NOU divizije od 4. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu i brojnom stanju partijske organizacije u 6. i 7. crnogorskoj brigadi — — — — —	294
Izveštaj rukovodioca Politodela 3. i 4. sandžačke NOU brigade od 4. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju boraca — — — — —	303
Izveštaj zamenika političkog komesara 3. proleterske NOU brigade 3. NOU divizije od 4. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkim problemima posle borbe na Sutjesci — — — — —	307
Izveštaj zamenika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO za Sandžak od 5. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizaciji brigada — — — — —	315
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. vojvodanske brigade 16. NOU divizije od 6. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom radu — — — — —	319
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. dalmatinske brigade 2. proleterske divizije od 6. februara 1944. Centralnom komitetu o brojnom stanju i radu partijske organizacije — — — — —	324
Izveštaj Politodela 3. vojvodanske brigade 16. NOU divizije od 7. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije i moralno-političkom stanju u Brigadi za vreme borbi u istočnoj Bosni — — — — —	330
Izveštaj zamenika političkog komesara 13. krajiške brigade 10. NOU divizije od 7. februara 1944. Centralnom komiteta KPJ o radu partijske organizacije i moralno-političkom stanju posle napada na Banju Luku — — — — —	344
Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od 8. februara 1944. Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju o partijsko-političkom radu u jedinicama 8. korpusa — — — — —	349
Izveštaj političkog komesara 7. NOU divizije od 8. februara 1944. političkom komesaru 4. korpusa o mobilizaciji i političkom stanju na oslobođenoj teritoriji Banije — — — — —	355
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. brigade 8. NOU divizije od 8. februara 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o brojnom stanju članova Partije i o partijsko-političkom radu u jedinici — — — — —	358
Izveštaj Divizijskog komiteta KPJ 6. ličke NOU divizije od 9. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o brojnom stanju i radu partijske organizacije u brigadama — — —	361

Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara 1. brigade 9. NO divizije od 10. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije za vreme borbi na području Livno — Glamoč — — — — — — — — — —	364
Izveštaj političkog komesara Zagorskog NOP odreda od 12. februara 1944. političkom komesaru Zapadne grupe NOP odreda Hrvatske o političkom radu u bataljonima — — —	373
Izveštaj političkog komesara Zapadne grupe NOP odreda 6. korpusa NOVJ od 13. februara 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom stanju podređenih odreda —	377
Izveštaj sekretara Brigadnog komiteta 2. južnomoravske NO brigade od 14. februara 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o političkom radu bataljonskih partijskih organizacija — — — — — — — — — —	382
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOV i PO Jugoslavije od 15. februara 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — — — — — — — — — —	387
Izveštaj sekretara partijske organizacije 5. NOU brigade »Ivan Cankar« od 15. februara 1944. o stanju i radu u brigadi —	392
Izveštaj zamenika političkog komesara 5. vojvođanske brigade od 15. februara 1944. Divizijskom komitetu KPJ 16. NOU divizije o partijsko-političkom radu — — — — — — —	396
Izveštaj zamenika političkog komesara 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 15. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizaciji partijskog rada — — — — — — —	405
Izveštaj političkog komesara 34. NO divizije od 17. februara 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom stanju u vreme borbi na prugama Zagreb — Karlovac i Zagreb — Sisak — — — — — — — — — —	410
Izveštaj zamenika političkog komesara 4. južnomoravske NO brigade od 18. februara 1944. Okružnom komitetu KPJ za Toplicu o organizacionom stanju Partije u jedinici — —	417
Izveštaj Politodela 11. NOU divizije od 19. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom stanju u 14. brigadi	421
Izveštaj zamenika političkog komesara 6. istočnobosanske brigade 17. NOU divizije od 19. februara 1944. Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o političkom stanju u Brigadi posle zimskih operacija — — — — — — — — — —	427
Uputstvo političkog komesara 8. korpusa NOVJ od 20. februara 1944. političkom komesaru 26. divizije o boljoj organizaciji političkog rada u jedinicama — — — — — — —	436
Izveštaj Politodela 29. divizije od 20. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije i političkom stanju u 10. hercegovačkoj brigadi — — — — — — —	443
Pregled brojnog stanja, socijalnog i nacionalnog sastava političke pripadnosti jedinica 12. slavonske udarne brigade 12. NOU divizije na dan 20. februara 1944. godine — — —	448
Izveštaj zamenika političkog komesara 12. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 20. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — — — —	450
Izveštaj zamenika političkog komesara 10. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 22. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju u toj brigadi — — —	460
Izveštaj političkog komesara 4. vojvođanske brigade od 25. februara 1944. političkom komesaru 16. vojvođanske divizije o političkom radu — — — — — — — — — —	469

Izveštaj zamenika komesara Turopoljsko-posavskog NOP odreda od 27. februara 1944. Štabu 34. NO divizije o brojnom stanju i radu članova Partije u tom odredu — — — —	475
Izveštaj zamenika političkog komesara Fodgrmečkog NOP odreda od 27. februara 1944. Oblasnom komitetu za Bosansku krajinu o brojnom stanju partijske organizacije — —	480
Izveštaj političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 29. februara 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV >POH o političkom radu i moralno-političkom stanju u jedinicama posle operacija okupatora na oslobođenoj teritoriji Korduna i Banije — — — — — — — — — —	484
Izveštaj Politodela 4. NOU divizije od 29. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom radu i brojnom stanju partijskih organizacija u brigadama — — — — —	497
Izveštaj Politodela 1. proletherske brigade 1. proletherske divizije od 29. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom stanju u vreme zimskih operacija — — — — —	506
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. čehoslovačke brigade »Jan Žižka« od 29. ferbuara 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o političkom stanju posle formiranja Brigade — — — —	513
Izveštaj zamenika političkog komesara 3. brigade 13. NO divizije od 29. februara 1944. Centralnom komitetu KPH o brojnom stanju i radu partijske organizacije — — — — —	517
Izveštaj sekretara partijske organizacije 5. NOU brigade >Ivan Cankar< od 29. februara 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o radu partijske organizacije — — — — —	520
Izveštaj zamenika političkog komesara 12. slavonske brigade od 1. marta 1944. Centralnom komitetu KPH o političkom stanju u jedinici i na sektoru Motajice posle nemačkih ofanzivnih operacija — — — — — — — — — —	524
Izveštaj političkog komesara 1. proletherske divizije od 2. marta 1944. političkom komesaru 1. proletherskog korpusa NOVJ 0 političko-kultumom životu te divizije — — — — —	532
Izveštaj Politodela 13. NO divizije od 2. marta 1944. Centralnom komitetu KPH o političkom stanju i radu partijskih organizacija u brigadama — — — — — — — — — —	541
Uputstvo političkog komesara 1. proletherske divizije od 3. marta 1944. političkim komesarima podređenih jedinica o saradnji s narodnim vlastima i političkim organizacijama na terenu — — — — — — — — — —	558
Izveštaj zamenika političkog komesara 3. brigade 20. divizije od 4. marta 1944. o radu partijske organizacije — — — — —	561
Uputstvo Divizijskog komiteta 7. NOU divizije od marta 1944. partijskim organizacijama o proradi tema iz istorije međunarodnog radničkog pokreta — — — — —	564
Tromesečni izveštaj zamenika političkog komesara 4. proletherske brigade od 8. marta 1944. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu i održanom brigadnom savetovanju — — — — —	56S
Izveštaj Okružnog povereništva KPJ za okrug Toplicu od 9. marta 1944. Okružnom komitetu KPJ za okrug Leskovac o političkom stanju u Toplici — — — — — — — — — —	578
Izveštaj zamenika političkog komesara 8. crnogorske brigade 37. NOU divizije od 10. marta 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru i Boku o brojnom stanju članova Partije 1 SKOJ-a — — — — — — — — — —	584

Izveštaj zamenika političkog komesara 9. krajiške brigade 10. NOU divizije od 10. marta 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizaciji partijsko-političkog rada u Brigadi — — — — —	588
Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 13. marta 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ u kulturno-propagandnom radu — —	592
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. vojvođanske brigade 16. NOU divizije od 13. marta 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom stanju u Brigadi posle nemačkih zimskih operacija — — — — —	600
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. brigade 26. divizije od 14. marta 1944. Centralnom komitetu Komunističke partije Slovenije o stanju i aktivnosti partijskih organizacija u potčinjenim jedinicama — — — — —	611
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOV i POJ od 14. marta 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o organizaciji kulturno-prosvetnog rada — — — — —	618
Izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ od 14. marta 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o moralno-političkom stanju u potčinjenim jedinicama — — — — —	622
Izveštaj Partijskog biroa Komande Jablaničkog područja od 14. marta 1944. Okružnom komitetu KPJ za Leskovac o organizaciji partijskog rada — — — — —	627
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. brigade 26. divizije od 15. marta 1944. Centralnom komitetu KPJ o brojnom stanju i o partijsko-političkom radu u Brigadi — — — — —	629
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 3. proleterske brigade 1. proleterske divizije od 18. marta 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu o brojnom stanju i političkom radu — — — — —	637
Uputstvo Štaba Zapadne grupe NOP odreda 6. korpusa NOVJ od 18. marta 1944. potčinjenim jedinicama o političkom radu u narodu na prostoru Posavine, Daruvara i Bilo-gore	641
Izveštaj Politodela 26. divizije od 19. marta 1944. Centralnom komitetu KPJ o partijskom radu i moralno-političkom stanju u Divizij' — — — — —	645
Izveštaj zamenika političkog komesara 15. majevičke brigade od 20. marta 1944. političkom komesaru 3. korpusa NOVJ o političkom radu i o brojnom stanju članova Partije — —	653
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za okrug Vranje od 24. marta 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o represalijama nad narodom vlasotinačkog sreza od strane bugarskih okupatorskih jedinica — — — — —	659
Pismo Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 25. marta 1944. članovima KPJ i SKOJ-a 2. proleterske i 5. NOU divizije o političkom radu s narodom na teritoriji Srbije — —	662
Izveštaj političkog komesara 8. korpusa NOVJ od 25. marta 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama korpusa — —	667
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 9. krajiške brigade 10. NOU divizije od 26. marta 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o političkom radu s omladinom — —	679

Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 13. krajiške brigade 10. NOU divizije od 27. marta 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o brojnom stanju organizacije i borbenosti omladine — — — — —	685
Uputstvo političkog komesara Unske operativne grupe 4. korpusa od 28. marta 1944. političkim komesarima brigada i odreda o načinu političkog rada u jedinicama — — — — —	689
Izveštaj političkog komesara Unske operativne grupe od 29. marta 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ'o političkom stanju podređenih jedinica — — — — —	693
Mesečni izveštaj političkog komesara 7. udarne divizije od 29. marta 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju u brigadama i na terenu — — —	700
Izveštaj političkog komesara 8. NOU divizije od 29. marta 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom stanju u jedinicama za vreme martovskih borbi protiv nemačke 392. legionarske divizije — — — — —	706
Izveštaj političkog komesara 8. krajiške brigade 4. NOU divizije od 29. marta 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o brojnom stanju i političkom radu u Brigadi —	712
Izveštaj vršioca dužnosti političkog komesara Pokupsko-turopoljskog područja od 31. marta 1944. političkom komesaru 4. korpusa o političkim greškama prilikom mobilizacije —	715
Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara Kosmajskog NOP odreda »Rade Jovanović« od 31. marta 1944. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o radu partijske organizacije	719
Izveštaj političkog komesara 17. NOU divizije od 1. aprila 1944. Poverenstvu CK KPH za Slavoniju o stradanju partijskog kadra u borbi kod Oborova — — — — —	725
Izveštaj političkog komesara 17. NOU divizije od 1. aprila 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom stanju u jedinicama i na terenu — — — — —	728
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 1. proleterske brigade 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« od 1. aprila 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu o političkom radu s omladinom — — — — —	738
Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara 2. brigade 7. NOU divizije od 1. aprila 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o političkom radu u jedinici — — — — —	742
Izveštaj zamenika političkog komesara 12. brigade 12. NOU divizije od 1. aprila 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o političkom radu na prostoru planine Motajice — —	750
Izveštaj zamenika političkog komesara 10. NO (ljubljske) brigade 18. divizije od 2. aprila 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o aktivnosti partijske organizacije i stanju u Brigadi — — — — —	758
Izveštaj zamenika političkog komesara 15. slovenačke NOU brigade od 5. aprila 1944. zameniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju u Brigadi i o aktivnosti partijske organizacije — — — — —	764
Zaključci Drugog partijskog savetovanja Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu od 6. aprila 1944. upućeni svim partijskim organizacijama na terenu i u jedinicama NOVJ —	767
Izveštaj Brigadnog komitet' "KOJ-a 3. ličke proleterske brigade 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« od 9. aprila 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu	776

Izveštaj političkog komesara 4. južnomoravske (5. srpske) brigado od 10. aprila 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o političkom radu u Brigadi — — — — —	780
Izveštaj političkog komesara 29. NOU divizije od 11. aprila 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Hercegovinu o programu i slušaocima Nižeg partijskog kursa — — — — —	782
Izveštaj Divizijskog komiteta 6. proleTERSke divizije »Nikola Tesla« od 12. aprila 1944. Centralnom komitetu KPJ o brojnom stanju i organ'zaciji partijsko-političkog rada u Diviziji — — — — —	786
Izveštaj partijskog sekretara 2. bataljona 17. brigade 28. divizije od 12. aprila 1944. partijskom sekretaru brigade o političkom stanju jedinice posle borbi na sektoru Podravske Slatine — — — — —	792
Direktiva Centralnog komiteta Komunističke partije Slovenije od 13. aprila 1944. divizijskim partijskim komitetima i sekretarima odreda o organizaciji, zadacima i pravima divizijskih komiteta — — — — —	799
Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 14. aprila 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama od 15. marta do 15. aprila 1944. godine	801
Izveštaj političkog komesara 7. korpusa NOVJ od 14. aprila 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o političkom radu —	807
izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOV i POJ od 14. aprila 1944. Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o kulturno-prosvetnom radu — — — — —	814
Izveštaj zamenika političkog komesara 10. NO (ljublJanske) brigade od 14. aprila 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o radu partijske organizacije i o moralno-političkom stanju u jedinici — — — — —	819
Izveštaj zamenika političkog komesara 3. brigade 9. divizije od 15. aprila 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom stanju u Brigadi — — — — —	824
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. inženjerske brigade NOVJ od 15. aprila 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizaciji partijskog rada — — — — —	832
Izveštaj rukovodstva Partijske škole 30. divizije NOV i POJ od 16. aprila 1944. o uspehu Drugog tečaja — — — — —	839
Zaključci sa partijskog savetovanja članova KPJ u 1. bataljonu 1. šumadijskog NOP odreda »Milan Blagojević« održanog 16. i 17. aprila 1944. godine — — — — —	842
Izveštaj zamenika političkog komesara 12. slovenačke NOU brigade od 17. aprila 1944. Partijskom komitetu 15. NO divizije o stanju i aktivnosti partijske organizacije u Brigadi	847
Izveštaj Partijskog komiteta 30. divizije NOV i POJ od 18. aprila 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju u Diviziji i aktivnosti partijske organizacije — — — — —	849
Izveštaj zamenika političkog komesara 9. NO brigade 18. divizije od 18. aprila 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o stanju u partijskoj organizaciji — — — — —	857
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Piroto od 19. aprila 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o političkom radu —	859
Izveštaj političkog komesara 9. divizije 20. aprila 1944. političkom komesaru 8. korpusa NOVJ o političkom stanju podređenih jedinica — — — — —	865

Pismo političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 21. aprila 1944. političkim komesarima podređenih jedinica o slabostima pri proradi političkog programa — — — — —	877
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Mladenovac od 23. aprila 1944. Pokrajinskom komitetu KP Srbije o stanju partijske organizacije Kosmajskog NOP odreda — — — — —	880
Rezolucija 1. partijske konferencije Banijskog NOP odreafa održane 26. aprila 1944. godine — — — — —	883
Izveštaj Divizijskog komiteta 7. NOU divizije od 27. aprila 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju i radu partijskih organizacija u februaru i martu — — — — —	888
Pismo sekretara Okružnog komiteta KPJ za Arandelovac od 27. aprila 1944. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o pripremama za formiranje 2. šumadijske brigade — — — — —	897
Izveštaj Brigadnog komiteta SKOJ-a 11. krajiške brigade 4. NOU divizije od 28. aprila 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o brojnom stanju organizacije i radu s omladinom — — — — —	898
Izveštaj zamenika političkog komesara 15. krajiške brigade 39. divizije od 29. aprila 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizaciji partijskog rada — — — — —	901
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOV i POJ od 30. aprila 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama u drugoj polovini aprila 1944. godine — — — — —	905

II

Partijsko-politička dokumenta za period od 1. januara do 30. aprila 1944. koji su do sada objavljeni u Zborniku — — — — —	915
REGISTAR — — — — —	923

L e k t o r
Miloš Gajić, profesor

Tehnički urednik
Velisav Marković, major

Korektor
Jelena Hodalic

Rukopis predat u štampu juna 1969. godine
Štampanje završeno novembra 1969. godine
Tiraž 2.500 primeraka

Štampa: »Savremena administracija« — grafički
pogon »Branko Donović« — Beograd

I S P R A V K E

Strana	Red	Stoji	Treba
107	19 odozdo	nom odseku pri Glav nom štabu i PK za Gorenjsku i	»Vojnski vestnik« sastavljamo nedeljne vojne izveštaje i
148	4 i 5 odozgo	pre-loga	pre-loma
~~268~~	20 odozdo	bez ububljivanja	bez udubljivanja .
271	3 odozdo	otpočelo	otpočeo
327	23 odozgo	obećavanju	obećavaju
432	17 odozdo	Anoja.	Avnoja.
443	7 odozgo	sumje,	sumnje,
547	22 odozgo	ako i	kao i
633	15 odozdo	smila	smisla
674	13 odozdo	ugarnici,	udarnici.
806	11 odozdo	omladina	omladine
808	7 odozdo	'Alojz Grčar	'Alojz Grčar
815	13 odozdo	našeg	našem